Liber Secundus
begins p. 73
De Triumpho
Commentarius p. 137
Notes Ioannes Argolus.
p. 149
Notes Nicolaus Pinellus
p. 95
Commentary to
Panvinius' Triumphs
by Joachim Johannes
Mäderus, p 156

ONVPHRIVS PANVINIVS VERONENSIS

1529-1568

DE LVDIS CIRCENSIBVS, ET DE TRIVMPHIS:

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS,

DE LVDIS CIRCENSIBVS, LIBRI II.
DE TRIVMPHIS, LIBER VNVS.

Quibus vniuerſa ferè
ROMANORVM VETERVM
SACRA RITVSQ. DECLARANTVR,
ac Figuris Aeneis Illuſtrantur.
cum notis
IOANNIS ARGOLI I.V.D.
et Additamento
NICOLAI PINELLI I.C.
Adiectis hac nouiſsima editione
Eruditiſsimi Viri
IOACHIMI IOANNIS MADERI
Notis, et figuris in lib.
de Triumphis.

PATAVII, MDCLXXXI.
Typis Petri Mariæ Frambotti Bibliop.
Superiorum permiſsu.

Ex Bibl
C.A.Card.
Fabroni.

AMPLISS.MO ET GENEROSISS.MO D.

COMITI CÆSARI
CÆSARESCO
MARTINENGO
PATRICIO VENETO.

Ex Bibl
C.A.Card.
Fabroni.

PETRVS MARIA FRAMBOTTVS F.

CIrcenſes, qui ex omni ludorum genere Romani & Maximi in honorem appellati ſunt, ſemel ſpectaſſe nunquam ſatis populo Quirini fuit, qui, ut ait poeta, Imperio, faſcibus, legionibus, atque omni iure, ac faſtigio euolutus, duas modo res anxius optabat, panem & Circenſes. Tanta inſani ſtudij dulcedine, ut totus à viridis panni euentu anxiùs penderet; & occupatis ante lucem ſpectaculis, diem integrum, Cœli iniuriis expoſitus, atque impranſus, diſcordi in agitatores fauore, & ſponſionibus furens, Megaleſiacæ mappæ miſſum expectaret, adeò ut qui ſolum vertere cogebantur, inſtar mortis ducerent,

Caruiſse anno Circenſibus uno.

Cal-

Callido tyrannidis commento, ut hoc ludicro Cæſares libertatis prædones, veluti crepundiis pueros plorantes delenirent, & à ſenſu ſeruitutis averterent.

Sed poſtquam invaleſcente Chriſtiana religione, ſanis Principibus viſum eſt, ſanguinante gladiatorum diritate abolita, & ſcenicæ laſciuiæ, peccare docentis infamia pridem ſublata, etiam hoc, ſi factionum inſania, regnantibus utilis, abforet, innocens ſpectaculum interdicere, atque oblectamentum, ad diſcutienda otii, ſeditionum fomitis, vitia excogitatum, merentibus populis, nimio fortaſſe rigore, invidere, tantæ celebritatis fugitiva memoria, ac ſolemne Idæum, in ſolis libris ſuperfuit, & apud vetuſtos ſcriptores, membratim diſperſum, tanquam naufragii laceramenta, ægrè in ſeculi inuidiam cuſtoditum eſt.

Collegit ea Onuphrius Panuinius, vir ad reparandas rapacis ævi iniurias natus, & in vnum corpus, tanquam diſcerpti Oſiridis reliquias, contracta, ſarta tecta præſtitit, atque ab interitu vindicauit. Nam Herculeo labore, evaneſcentem Circenſium imaginem ruderibus conſepultam, e ſepulcretis & parietinis, viuaque literatorum lapidum, & æruginoſa numiſmatum hiſtoria ſcrutatus, fracta, atque ingenti ſitu obruta Obeliſcorum cadauera, truncaque ac diſperſa ſtratorum Numinum ſimulacra, veluti ab Inferis eruit, erexit, & Circum Circo, Romæ Circi miracula redonauit; totamque ludicri faciem, novus Aedilis, ſub aſpectum dedit.

Sed ubique naufragium, nec ſemper literarum cuſtodia adverſus ævi impotentiam ſatis firma eſt. Nam victurum ſeculis opus, Veronæ quæ ſe ONVPHRIO iactat, penè cum auctore perierat, & Circenſes iterum obſcuri & inhonori diu inter poſthumas ſchedas conſepulti latuere: donec Decurionum poſtulatu Paulus parens meus typis vulgare aggreſſus, in lucem revocavit,

cul-

cultuque ſplendidiore ornatos & auctos publici iuris fecit. Quid profuit? Non longo temporis interuallo raræ mercis indicatura per totam Europam avide ementium, ac rapientium certamine diſtracta, vacuam officinam deſtituit, ut Onuphrius quo loco renatus erat, fruſtra expeteretur, eiuſque deſiderium eruditorum vota torqueret, atque emptores hiantes fruſtraretur, & ita Circenſium ſpectaculo, talium auidi, ſubmouerentur, quos, ut initio dicebam, ſemel ſpectaſſe nulli vnquam ſatis fuit.

Inde conſilium mihi nouæ fęturæ prælum expedire, & ludos magnos prope convicio flagitatos, quamvis ritè editos, non Numinum, ſed eruditorum indignationi placandæ, inſtaurare, & optato ſpectaculo literarium Orbem admittere.

Quem autem editorem & munerarium aduocarem, & triumphali curru in pulvere Circi ſublimem ſiſterem, Sarranæ togæ aulęa ferentem præter te Cęſar Martinenghe, Brixianę nobilitatis apex, Venetę portio haud minima? Quique ex ea gente ramum milleſime ducis, quæ tot Heroibus fœta, imperiiſque militaribus grauida, rerum geſtarum fulgore quamlibet clariſsimam ſtirpem pręradiat, exiguum tibi momentum ad eam laudem, qua inter patrię primores armorum, & literarum gloria pręcellis. Vt te non tanti modo ſtipitis, ſed Martis, ac Muſarum ramum Homerico pręconio appellare poſsimus. Nam pręter militaria decora, gentilitium bonum, præſidem ſtudiorum Deam ita coluiſti, ut inter lauros hederæ ſuccreſcant: & ornatiſsima atque inſtructiſsima bibliotheca, non in cœnarum ornamenta, ſed in pabulum ingenii, ſenectuti vindemias comparaveris, tempus quod publicis curis ſubducis, totum id ſublimibus ſtudiis impendens. Merito igitur nouis Circenſibus pręſides, ſpectaſque ſimul, & auide ſpectaris,

viſu

viſu & auditu iuxta venerabilis : tu pompę caput & decus , tuamque imaginem inter thenſas & fercula , tam maris quam continentis populus accola , in plauſum effuſus venerabitur , & cuneis ſpectacula totis aſſurgent . Mitte mappam , abſolve vota , victorem pronuncia , quanto pręſtantius eſt largiri palmam , quam conſequi . Vale .

Patauii Calendis Septemb. MDCLXXXI.

ONVPHRIVS PANVINIVS.

VERONA, Cenomanorum urbs antiqua & ampla, Brenni Gallorum Ducis opus, cùm civium nobilitate, populique frequentia ſemper floruerit, tum multò clariſſima fuit à viris, quos ingenio doctrinaque præſtantiſſimos edidit. Cives illius ſunt Poetarum amœniſſimus Catullus, Æmylius Macer, Guarinus Orator, & naturæ nimiùm curioſius indagator Plinius, nunquam perituris æternæ famæ tabulis inſcripta nomina: quibus non exiguum additamentum inungitur ONVPHRIVS noſter PANVINIVS, vir ingenti maximi, & ſimul (quod inſolens) ſtudii indefeſſi; cui quantum tota Reſpublica literaria debeat, memorari ex iuſto nequit. Sacram omnem profanamque hiſtoriam non modò evoluit accuratiſſimè; ſed rerum præterea ſeriem ac tempora diſtinxit, expreſſit, lumenque accendit omnibus, qui ad ſcribendum poſtea animum appulere. Tomos duos Annalium priores, quos magno cum Eccleſiæ fructu atque ornamento perſcripſit Cæſar Baronius, noſter ONVPRHIVS delineaſſe anteà, & primam eorum graphidem poſuiſſe creditur; quos deinde Cardinalis compoſuerit, poliverit, evulgaveritque. Creditu admodùm difficile eſt, quàm profundè ſe libris quaſi immerſerit, ut planè immori illis, aut potiùs in iis ſolis vivere videretur. Primum vitæ florem, & quod reliquum vitæ (nimiùm breuis) duxit, totum lucubrationibus aſſiduis conſecravit. Hinc non tantùm eruditiſſimis, ſed Principibus quoque viris in pretio fuit: quod ei exitio fuiſſe exitus comprobavit. Cùm enim Alexandrum Farneſium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem & Pro-Cancellarium in Siciliam comes ſecutus fuiſſet, Panormi fato iniquo, quia immaturo, è viuis raptus eſt: ſed memoriam eius nulla dies eripiet, quam librorum præclara monumenta immortalem reddiderunt.

Vidit ut ONVPHRI jam lumina morte natare
Muſa, cui Hiſtoricâ nomina laude fluunt:
At tibi fatalis, clamat, triſtiſque Panorme,
Hiſtoriæ tollis, quæ mihi grande iubar;
Ipſa memor quoties fueris morientis ONVPHRI,
Ex oculis lacrymæ fluminis inſtar erant.

Virorum doctiſſimorum
de
ONVPHRIO PANVINO
TESTIMONIA.

Paulus Manutius l. 2. Epiſt. 4. ad Antonium Auguſtinum, Pontificis Romani ad Regem Romanorum legatum.

ONVPHRIVS PANVINIVS, *ille antiquitatis helluo, ſpectatæ juvenis induſtriæ, & ingenio ut probitate præſtans, hic eſt, eritque, ut video, in aliquot menſes. Imprimit ſuos Faſtos cum commentariis, & interim adornat alia. ſæpè litigat obſcuris de rebus cum*

Sigonio noſtro: ſed utriuſque bonitas, mutuus amor, excellens ad cognoſcendum iudicium facit, ut inter eos facilè conveniat.

Idem lib. 3. epiſt. 17. ad M. Antonium Muretum.

Libri aliquando exierunt, quos ad te mitto, ONVPHRII PANVINII: *Non dubito, cùm legeris, quin meum de illius praeſtanti virtute teſtimonium confirmes. Habet alia in manibus, unde fructum ſtudioſi capere vel maximum poſsint. Quae ut edat maturiùs, otium illi exoptare, qui rerum nobilium ſcientiam appetunt, omnes debent.*

Ioſephus Scaliger lib. v. de Emendatione temporum f. 248.

ONVPHRIVS, *optimus vir, & in cuius obitu omnes numeri Hiſtoriae collacrumarunt.*

Idem lib. VI. f. 264.

ONVPHRIVS PANVINIVS *eſt Pater Hiſtoriae.*

Ioannes Friſius in diebus emortualibus virorum armis litteriſque celebrium.

ONVPHRIVS PANVINIVS *Veronenſis Eremita Auguſtinianus, antiquitatis indagator ſolertiſsimus.*

IVSTVS LIPSIVS

in Panegyrico Plinii.

ONVPHRIVS, *verus pater Principalis hiſtoriae, & Faſtorum.*

IACOBVS AVGVSTVS THVANVS

Hiſtoriarum ſeu temporis lib. XLIII.

ONVPHRIVS PANVINIVS *Veronenſis Eremita Auguſtinianus, vir ad omneis & Romanas, & Eccleſiaſticas antiquitates è tenebris eruendas natus: quod praeclara ejus & ad omnem aeternitatem victura monimenta teſtantur. Qui Alexandrum Farneſium Cardinalem praecipuum patronum ſuum in Siciliam proſecutus, alieniſsimo & ſibi & puplicae utilitati, cui in Eccleſiaſticâ hiſtoriâ continnanda inſerviebat, tempore, Panhormi obiit* XVIII. *Kalend. April. cùm annum tantùm aetatis* XXXIX. *attigiſſet.*

ONVPHRII PANVINII

Libri, qui publicam lucem viderunt, praelo expreſſi.

Epitome Pontificum Romanorum à S. Petro uſque ad Paulum IV. Geſtorum videlicet, Electioniſque ſingulorum, & Conclavium compendiaria narratio. Venetiis 1573.

Cardinalium item nomina, dignitatum tituli, inſignia, legationes, patria, & ſitus. Venetiis 1557.

Platina de vitis Pontificum reſtitutus, cum LX. *ad eas Adnotationibus, & Additione Pontificum à Sixto IV. uſque ad Pium IV.*

De praecipuis urbis Romae ſanctioribus baſilicis, quas VII. *Eccleſias vulgò vocant. Coloniae* 1584.

De primatu Petri, & Apoſtolicae Sedis poteſtate, libri III. Venetiis 1591.

Chronicon Eccleſiaſticum à C. Iulii Caeſaris imperio uſque ad Imperatorem Maxaemilianum II. Coloniae 1568. *& Lovanii* 1573.

De antiquo ritu baptizandi catechumenos, & de origine benedicendi imagines cereas, Agnus-Dei vocantur. lib. I.

De Sibyllis.

Chronicon ordinis Eremitarum à D. Auguſtini tempore uſque ad annum 1550.

Interpretatio multarum vocum Eccleſiaſticarum quae obſcurae vel barbarae habentur. lib. I.

De ritu ſepeliendi mortuos apud veteres Chriſtianos, & eorum coemeteriis. lib. I.

De ſtationibus Vrbis Romae lib. I.

Faſti & Triumphi Romanorum, à Romulo uſque ad Carolum V. Imperatorem, additis Impp. Occidentalium & Orientalium iconibus. Venetiis anno 1557. *&* 1573. *item Heidelbergae* 1588.

Commentarii Reip. Romanae. libri III. Venetiis an. 1558. *& Francofurti* 1597.

Commentarius de Triumpho. Venetiis in folio regali. 1571.

Com-

Commentarii in Faſtos Conſulares. Ibidem.

Civitas Romana. Ibidem 1558.

Viginti ſeptem Pontificum Rom. elogia & imagines accuratiſsimè ad vivum æneis typis delineatæ.

Libri IV. de Impp. Romanis, Græcis & Latinis: deque iis, qui ſuum habuere imperium in Italiâ, Gothis, Longobardis, Francis, Germanis, Hiſpanis, & aliis Nationibus, cum eorum Genealogiis & Arboribus à Cæſare uſque ad Ferdinandum Imperatorem.

Liber de ludis Circenſibus cum æneis iconibus. Venetiis an. 1602. *& Pariſiis.* 1600.

Libri qui prodierunt manuſcripti.

Quinque libri de Comitiis Imperatoriis, quibus expenduntur varii, atque adeò omnes modi eligendorum Imperatorum à Cæſare uſque ad Maxæmylianum II. cum Inſtitutione VII. Electorum Imperii. Extant Monachii in Bavaricâ Bibliothecâ.

De Eccleſiâ, Baptiſterio, & Patriarchio Lateranenſi.

Hiſtoria familiæ Frangipaniæ. lib. IV.

Hiſtoria familiæ Sabellæ. lib. IV.

Hiſtoria familiæ Maximorum. lib. I.

Hiſtoria familiæ Cenciorum. libri II.

Hiſtoria familiæ Matthæorum.

Libri abſoluti, ſed in lucem non emiſſi.

De origine ſeptem ſacrorum ordinum lib. I.

Collecta è viginti libris ſpiritualibus ſive cærimonialibus de ſacrificio Miſſæ, à Chriſto Domini tempore uſque ad annum ∞. CCC. *unà cum pleriſque declarationibus rerum Eccleſiaſticarum, Stationum, Indulgentiarum, ſive condonationum; interpretatione quoque rerum, ſeu verborum à Scriptoribus Eccleſiaſticis uſurpatorum.*

De dignitate Sedis Apoſtolicæ, & de poteſtate Summi Pontificis contra Centuriatores hæreticos. Quæ & inſcripta eſt Hiſtoria Eccleſiaſtica.

Quinque libri de Creationibus Summorum Pontificum: deque morte ipſorum, inter-regno, legibus eâ de re ſancitis, à D. Petro uſque ad Pium IV.

De origine Cardinalatûs.

Chronicon Eccleſiaſticum, Summorum Pontificum, Imperatorum, Patriarcharum, Conciliorum, Virorum ſanctitate ac doctrinâ illuſtrium.

Vitæ Patriarcharum quatuor primatum ſedium.

Libri X. de antiquis & recentioribus Eccleſiis, Monaſteriis, Cœmeteriis, & aliis piis locis Vrbis Romæ.

Breve iudicium de Hiſtoriis antiquis, Latinis & Græcis.

De antiquis Vrbis Romæ ædificiis.

De Antiquorum ſuperſtitione, ſacrificiis, auguriis, haruſpiciis, ſortibus, ſacris epulis.

De Porticibus unà cum tribus millibus Inſcriptionum Romanorum.

Libri X. de Antiquitate, & Hiſtoriâ Virorum illuſtrium Veronæ ſuæ patriæ.

Libri partim delineati, partim ſemiabſoluti, partim abſoluti, ſed non recogniti.

De antiquis inſtitutis, ritibus, cærimoniis, & uſibus Eccleſiæ Romanæ.

De antiquis Officiis & Magiſtratibus Vrbis Romæ.

Brevis collectio Conciliorum Generalium, & Prouincialium.

Vitæ Archiepiſcorum & Primatum primarium Eccleſiarum Occidentis, Aquileiæ, Gradenſis, Ravennæ, Mediolani, Moguntiæ, Treveris, Coloniæ, Toleti, Canturberii, Senonenſis, Lugduni, Carthaginis, & eiuſmodi aliarum.

Hiſtoria Ordinis Eremitarum; & de Origine aliorum Ordinum Religioſorum, qui ſunt apud Chriſtianos.

Hiſtoria Eccleſiaſtica Univerſalis.

Breviarium Imperii Romani, cum iis, quæ pace bellò ve geſta ſunt Romæ, & foris, à

Romulo uſque ad Iuſtinianum Imperatorem.

Volumen, quo univerſus mundi ſtatus deſcribitur; tam de iis, quæ ad Religionem, quàm quæ ad Politiam ſpectant. Itaque & de ſectis, hæreſibus, Ethnicâ impietate. De verâ autem Religione imprimis, mox de falſis ſeu abolitis, Iudaicâ, Mahometanâ, & aliis: deinde & de Imperiis, Regnis, Rebuſpublicis, Bellis inter eas, Opibus, Dependentiis, ut vocant, & Origine uniuſcuiuſque Principatûs.

LVDOVICO TVRRIANO, MARCHIONI, ET COMITI VERONENSI.

MIHI pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur: *nec Plinio alia mens fuit Lib. 5. Epiſt. 8. Proinde, cùm in luce ingeniorum Veronenſium ONVPHRIVS PANVINIVS maximam famam prouocare potuerit, & gloriam; hunc Elogii honorem, qualiſcunque ſit, habitum ei volumus; tibique dicatum, quo nihil in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expreſsius in Vrbe noſtra reperitur. Planè, ſi neque venuſtate, aut elegantia, at certè propenſa in tuas laudes voluntate exiguum hoc munuſculum ſatis ſe tibi commendabit: cui multiplex laudatio Cozzæ Cottii,* omnium, qui viuant (*qualis Antipho Terentianus*) hominis ornatiſſimi, *me omninò adiunxit. Vale.* B. Bruſchus.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS ELOGIVM.

EXORNAT Veronæ gloriam ONVPHRIVS PANVINIVS, Vir omnium ſeculorum memoria perquàm dignus: cui præſtantiſſimi ſuæ virtutis præcones contigerunt, Carol. Sigonius, Paulus Manutius, & Iuſtus Lipſius, Viri termaximi: *magnum Antiquitatis aſſertorem, helluonem; ſpectatæ iuvenem induſtriæ, ingenio, ut probitate, præſtantem; Virum induſtrium, diligentem, cui Romanæ memoriæ debent, debebuntque*, illum deprædicantes. Hoc unum non minus verè, quàm liberè dixero: In PANVINIO laudando, qui ſolùm, quod ſcire noluit, ignoravit, nihil dici tam amplum, & magnificum poſſe, quin plurimis omninò partibus ab eius virtutum præſtantia ſuperetur. Quandoquidem is generoſa perantiquæ familiæ ſtirpe oriundus, quæ annis ab hinc quadringentis Cremona Veronam demigravit, pubes factus; pio religioſi animi decreto Eremitarum D. Auguſtini familiæ nomen dedit. Cùmque peracri iudicio, & indefeſſo ſtudio ſecretiores doctrinarum receſſus, & penetralia admirabiliter invaſiſſet; à Hieronymo Seripando, ſupremo illius Ordinis Præfecto, ſacraque poſterius, & altiſſimæ proxima, fulgente dignitate, Romam adductus eſt. Vbi gentium egregium fœcundi, & maximè eruditi ingenii ſpecimen præbuit. Hiſtoricoſque omnes, quotquot undique in manus cadere poſſunt, accuratiſſimè pervolutans; totum ſe diſcendis, & conſcribendis Hiſtoriis plauſibiliter tradidit. In quibus ſic excelluit, ut paucos habuerit pares, ſuperiorem fortaſsè neminem. Nimirùm ſatis conſtat, res Romanas priorem illum è tenebris Hiſtoriarum eruiſſe, in ordinem digeſſiſſe, atque in lucem eduxiſſe; pertinaci quidem ſtudio, & exquiſita rerum omnium indagatione. Propterea quòd ſummo ſemper in precio fuit apud viros Principes, Reges, Imperatores, Pontificeſque; variis locupletatus muneribus. Magna quoque pars, & præcipua extitit glorioſæ illius Vaticanæ Academiæ, ex qua olim Principes, Reges, Cardinales, & Pontifices prodierunt: quæ mihi ſumma, & celeberrima videretur huiuſce Viri laus, ſi nulla alia extaret.

Cùm verò oculi contemptus auctores eſſe ſoleant; PANVINIVM nemo vidit, quin pluris, quàm anteà, fecerit: nemo propius, fixiuſque contemplatus eſt, quin magis ſuſpexerit. Nihilque antiquius illi fuit, quàm ut cupiditates, & motus animi à ratione abhorrentes, atque honeſtate, quammaximè frangeret. Adamatus eſt mirum

in

in modum à Marcello Cervino Cardinali, doctrina pariter, & ſanctitate ſpectatiſſimo: qui Pontifex declaratus, ad præaltas rerum maximarum ſpe PANVINIVM excitaverat; erexiſſetque munificè, & liberaliter, niſi intra XXII. diem, vixdum inito Pontificatu, exceſſiſſet è vita. Acceptiſſimus itidem vixit in contubernio Alexandri Farneſij, Purpuratorum Patrum munificentiſſimi; qui nihil, niſi ingenio perfectum, induſtria elaboratum, virtuteque abſolutum, approbare conſueverat. Hunc ille dum ſequitur, in Siciliam proficiſcentem, læthali febre correptus, XVIII. Kal. April. MDCXVIII. Panormi extinctus eſt, nonum, & trigeſimum annum agens; Romæque in templo S. Auguſtini ſepoltura honeſtatus: eo appoſito Epitaphio, quod Amici, ſtudiis ævoque conjunctiſſimi, conſcripſerant. Quinque ſupra ſexaginta, diffuſa, erudita, laborioſaque exarauit volumina: ex quibus plura typis tùm Italicis, tùm Germanicis, incredibili omnium commendatione excuſa ſunt: alia malè perierunt: alia verò alieno nomine falsò inſignita circumferuntur. Patria Hiſtoria cuius, editionem Veronenſium Decurionum decreto molitur Alexander Becellus, ingenij elegantia, & erudita laude demonſtrabilis, per orbis oras propediem volitabit.

B. Bruſchus.

ONVPHRIVS PANVINIVS VERONENSIS.

IN LIBRO DE LVDIS CIRCENSIBVS.

PRÆFATIO.

MVLTI præclaro ingenio, & doctrina præditi viri, Romanæ Hiſtoriæ præſtantia & pulchritudine accenſi; eam terris diu incognitam, & temporum iniuria exterminata, in priſtinum decus & ſplendorē, noſtris temporibus, quaſi poſtliminio revocare aggreſſi ſunt. Qui eius dignitatem & eximiam excellentiam admirati, varias eius parteis, quæ penitus exoluerant, ut uniuſcuiuſque ingenii vis fuit, ex ijs quæ ſuperſunt veterum ſcriptorum monumentis, conſtituerunt. Quum alii Vrbis Topographiam, alia antiqua jura, alii leges, alii comitia, alii ſenatum, alii faſtos magiſtratuum, alii familias, alii imperium, alii demum alia ejuſdem quaſi corporis membra doctiſſimis lucubrationibus & commentariis, intra hoc decennium complexi, ad hujus diſciplinę pręſtantiam excolendam omnium hominum ſtudia excitarunt. Hæc ego, qui ab ineunte ætate, acri naturæ impulſu, hiſce ornatiſſimis ſtudiis impensè operam dedi, contemplatus, ne quid ad perfectam totius Hiſtoriæ Romanæ cognitionem deeſſet, ſumma induſtria, maximam & nobiliſſimam eiuſdem Hiſtoriæ partem, à nemine hactenus, quod ſciam, tractatam, quamquam obſcuram & difficilem, poſt faſtorum, magiſtratuum, Vrbs Topographiæ, & Reipublicæ Imperiique Romani explicationem, litteris mandare conſtitui. Ea eſt univerſa antiquæ religionis, vel (ut rectiùs dicam) ſuperſtitionis, falſorumque Deorum cultus, ritus, & cæremoniarum ratio. Ex cuius rei cognitione, multa nobis vtilia hauriri poſſe, haud difficile demonſtrari poteſt. Primum enim quantis errorum tenebris, quàm prodigioſæ ſuperſtitionis involucris, genus humanum diabolica fraude die involutum, & detentum fuerit, cognoſcimus. Hinc maximum D. N. Ieſu Chriſti beneficium animo complectemur, qui ſanctiſſimæ doctrinæ lumine terram errorum caliginem, quæ mentibus noſtris inſederat, diſiecit; & certiſſimum Dei cultum, cuius cognitio ita obſcura erat, ut aliquando an Deus eſſet, in controverſiam revocatum fuerit, mortalibus aperuit: quo & viventes fœliciſſimi, & vita functi perpetuò in æternis cœli ſedibus beatiſſimi eſſemus. Ad hæc cognitu erit facile, quod etiam D. Auguſtinus Libro de Civitate Dei v. cap. XII. & XV. ſcriptum reliquit, veteres Romanos quanquam falſa religione implicitos, multa tamen ex fluxis & caducis huius mundi bonis, ut diuitias, opes, tot de hoſtibus victorias, & Imperium denique Orbis terrarum, non ob aliam præcipuè cauſſam à Deo adeptos eſſe, quàm quod vir-

tutes,

tutes, bonos mores, ritus, & cæremonias ſuas, etſi falſas & ſuperſtitioſas, accuratiſſimè tamen, & ſanctiſſimè coluerint. Quibus rebus æſtimare poterimus, quæ nos rectæ fidei & religionis cultores à Deo impetrare poſſemus, ſi re ipſa præſtaremus, quæ aliquando verbis tantùm profitetur. Latinæ demum linguæ, & veteris Romanæ Hiſtoriæ ſtudioſis, quos multos in tota Europa eſſe ſcio, qui in eius diſciplina ſtudium & operam collocant, utiliſſimam ejuſmodi tractationem futuram eſſe opinor, quæ propter eius amplitudinem, & multarum rerum cognitu dignarum comprehenſionem, infinita auctorum loca, vel depravata, vel obſcura aperiet & illuſtrabit; & priſcæ Romanæ Hiſtoriæ quæ hac in parte penitus obſoleverat, magnam lucem adferet: præſertim quum ſcriptioni multa vetuſta marmorea & ærea monumenta, Typis æneis excuſa, quæ ſacerdotum, ſacrificiorum, ludorum, & ædificiorum publicorum formas oſtendet, adjunxerim. Vniverſam porrò veterem religionem ſcitè & breviſſimè primo Saturnalium libro exponit Macrobius: *Feſtis* (inquit) *diebus, qui Diis dicati ſunt, inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Sacra enim celebritas eſt, vel quum ſacrificia Diis offeruntur, vel quum Diis divinis epulationibus celebratur, vel quum Ludi in honorem aguntur Deorum, vel quum feriæ obſervantur*. Ita ille. Vetus igitur omnis religio quattuor potiſſimum rebus Sacrificiis, Epulis, Ludis, & Feriis conſtat. Sacrificia, quibus Auguria, Haruſpicinam, Sortes, Divinationem de cœlo obſervationem, & alia ejuſmodi adjunxi; item epulas, aliis commentariis expediam. Quæ nunc in promptu habeo, de Ludis primùm, mox de feriis adferam.

SVMMA SINGVLORVM CAPITVM HVIVS OPERIS.

QVI ex antiquis ſcriptoribus eiuſmodi argumentum tractarint. Cap. I. pag. 1
Ludorum Etymologia, origo, & genera. Cap. II. pag. 2
Ludorum qui poſtea Circenſes dicti ſunt, origo, varia nomina, & eorundem etymologia. Cap. III. 3
Ludi magni, ſiue Romani, qui, & quare Circenſes vocati; item Circi conſtitutio. Cap. IV. 6
De Circo Maximo, & eius præcipuis partibus. Cap. V. 7
De reliquis Circi partibus, & ornamentis aliquot, ac varijs Circenſium myſterijs, ſignificationibuſque. Cap. VI. 12
Qui Circum Maximum reſtituerint, aut in eo ornando operam dederint. Cap. VII. 13
De quibuſdam Ædificijs, quæ erant ad Circum Maximum. Cap. IIX. 14
De Curſu, prima Circenſium ſpectaculorum parte: item de vario curruum & equorum genere, ac myſteriorum aliquot Curruum ſignificatione. Cap. IX. 15
De agitatoribus, ſeu aurigis, & eorundem quatuor factionibus. Cap. X. 18
De Aurigarum, ſiue agitatorum conditione. Cap. XI. 23
Multi imperatores enumerantur, qui aurigandi ſtudium habuere. Cap. XII. 26
De Equis Circenſibus. Cap. XIII. 27
De ratione currendi Ludis Circenſibus, & curſus myſterijs, ſignificationibuſque. Cap. XIV. 32
De varijs Circenſium ſpectaculorum miniſtris. Cap. XV. 41
De præmijs victorum aurigarum, & Circenſium. Cap. XVI. 43
De reliquis Circi Religioſis ſacriſque ornamentis. Cap. XVII. 44
De reliquis urbis Circis, & primum de Flaminio. Cap. XIIX. 50
De Circo Agonali. Cap. XIX. 53
De Circo Saluſtij. Cap. XX. 53
De Circo Florali. Cap. XXI. 54
De Circo Vaticano. Cap. XXII. 54
De Circo Neronis. Cap. XXIII. 55
De Circo S. Sebaſt. via Appia. Cap. XXIV. ib.
De Circo Caſtrenſi inter vias Campanam, & Labicanam. Cap. XXV. 56
De alijs Circis extra urbem. Cap. XXVI. ib.
De Hippodromo, ſiue Circo Conſtantinopolitano. Cap. XXVII. ibid.

LIBER SECVNDVS.

DE ſecundo Circenſiũ ludicro, ſcilicet certamine Gymnico, ſiue Athletico. Cap. I. 61
De pompa, tertia Ludorum Circenſium parte. Cap. II. 82
De venatione, quarto Circenſium ludicro. Cap. III. 92
De venatoribus. Cap. IV. 103
De venationis modo. Cap. V. ibid.
De viuario. Cap. VI. 104
De varijs animalium. Cap. VII. 105
Varia ad venationes pertinentia. Cap. VIII. ibid.
De Ludo Troiæ, quinta Circenſium parte. Cap. IX. 106
De pugnis equeſtribus, & pedeſtribus, ſexto Circenſium ludicro. Cap. X. 108
De Naumachia in Circo aliquando facta. Cap. XI. 109
De Ludis Scenicis aliquando in Circo factis. Cap. XII. 112
De Circenſium Præfectis. Cap. XIII. 113
De Circenſium ſpectaculorum horis. Cap. XIV. ibid.
Quas ob cauſſas Ludi Circenſes fierent. Cap. XV. 114
Spectandi ratio. Cap. XVI. ibid.
De Ludis Circenſibus per diuerſas ciuitates. Cap. XVII. 118
Tempus quo vnumquodque Circenſium Ludicrum fieri deſijt. Cap. XVIII. 119
De Ludis antiquis, quorum hodie veſtigia, ſiue potius umbræ aliquæ ſuperſunt. Cap. XIX. 120

FINIS.

INDEX RERVM.

QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A

ADriani laus. 116
Aedes Apollinis 51
Aedes Bellonæ 52
Aedes Caſtoris 52
Aedes Herculis 52
Aedes Iunonis & Dianæ 52
Aedes Martis 52
Aedes Neptuni 52
Aedes Pietatis 52
Aedes Vulcani 52
Alba linea 12
Alba linea forte erat funiculus, vide Pollucem lib. iij. 78
Alia venatio Probi in Amphiteatro: numer. ferarum. 100
Alexander 14
Alia ſententia de origine Circenſium 3
Alludit Claudianus ad quadrigarum curſum in Circenſibus. 120
Alludit ad funambulos 121
Alludit ad Naumachiam 121
Alludit ad pugiles 120
Alludit ad ſcenicos ludos 121
Alludit ad venationes ferarum 121
Ampliſſima venatio 99
Animalia vna venatione edita 100
Anguis L. Cubitorum Tigris manſuefacta. Rhinoceros. Hippopotamus. ccc. Vrſi. ccc. Africanæ 96
Apparatus Gordiani iunioris 99
Ara Conſi 48
Ara Neptuni 52
Athleta quid 62
Athletica quid 62
Auguſtus 13
Aureliani Naumachia 111
Aurigarum induſtria, & peritia in curſu 34
Aurigæ ignobiles 23
Aurigæ noti 23
Aurigæ agitatores 18
Auguſti Cæſaris venationes 96
Auguſti Naumachia 110
Auguſtus 116

B

BIgarij 18
Bigæ 15
Brauij, vel palmæ locus 34

C

CAius Auriga 26
C. Caligula 116
C. Caligulæ Naumachia 110
C. Cæſar 116
Caij ſæuitia in ſpectatores 115
Caij Troia 118
Caracalli ſæuitia 115
Caij Venationes. cccc. Vrſæ. cccc. feræ Africanæ 96
Cancelli Carcerum 11
Captio Leonum 105
Caracallus, & Geta Aurigæ. 26
Carceres 12
Carceres Circi 10
Carceres quatuor 12
Carini venatio 100
Carpenta Agrippinæ 89
Centum miſſus. 33
Cæſar Dictator. 15
Cæſaris Aedilis venatio 93
Cæſaris Naumachia 110
Cæſtus 70. 78
Chamulcis 47
Circenſes Antiochiæ 118
Circenſes Ludi vnde 6
Circenſes Mediolani. 118
Circenſes ſcenici ludi 2
Circenſia ſpectacula octo 15
Circenſium origo 3
Circi area 9
Circi capacitas 11
Circi deſcriptio 11
Circi flaminij harena 51
Circi flaminij locus, & magnitudo 51
Circi magnitudo 9
Circi Maximi Topographia 7
Circi mœnia, & oſtia 10
Circi oſtia 12
Circi Porticus 10
Circus 8. 12
Circus Apollinaris 50
Circus conditus 6
Circus Flaminius 52
Circus Flaminius à quo extructus 50
Circus Maximus 8
Claudius 116
Cn. Pompeius 115
Cn. Pompeij Conſ. II. venatio, & ludi 94
Colores quatuor 12
Columna bellica 52
Columnæ 48
Commodi venationes 99
Commodus auriga 26
Conſtantinus. 116
Conſualia 3
Conſualiorum inſtitutio 4
Corollaria 44
Corona certantium 77
Crocodili xxxvi. in Circi Flaminij Euripo occiſi. 52
Curatores venationum. 104
Currendi ratio 33
Curricula ſeptem, ſiue ſepties metæ circumdabantur 33
Curricula xij. Græcorum 34
Curſorum genera duo 70
Curſorum myſteria 69
Currus 17
Curſus, & curſores 69
Curſus primum certamen Circenſe 15

D

DE Athleta quid 63
Decemiuges. 16
De Circenſibus, & venationibus ſub Theodoſio 101
De Claudij venationibus. Quatuor Tigres manſuefacta, Equi cum Camelis. cccc. Vrſæ. cccc. Africanæ. Boæ ſerpentes. 97
Delphini 48
Delubrum Cn. Domitij 53
Deorum Maiorum parentes 87
De vrſis 106
Dij Magni, Valentes, Potentes 49
Dij Maiores 86
Diocletiani venationes 100
Diſcus 78
Diſcus 76
Diſtinctio ordinum in Circo 9
Domitiani Naumachia 111
Domitiani Pugua 109
Domitiani venationes 98
Domitianus 13

E

EFfigies Circenſes, Auguſti, Liuiæ, & Antoniæ 89
Effigies Germanici 89
Elogabalus Auriga 26
Elephanti in Circo 115
Equi Circenſes 27
Equi deſultorij 17
Equiria 5
Equi ſingulares 17
Equorum nomina, atque colores 30

En.

Euripus 13

F

FActiones duæ 18
Factionum, & gregum Domini 24
Factiones, & greges aurigarum 24
Factiones quatuor 18
Factiones ſex, Aurata, Purpurea 22
Ferculum 88
Ferarum ſagina 105
Feræ Aureliani Imperatoris 100
Feræ occiſæ 97
Finis pompæ 91
Flamines 89
Fœminæ pugiles. 77

G

GAllieni venationes 99
Gladiatorum munus 2
Gordiani iunioris venationes 99
Gordiani ſenioris venationes. D. Gladiatorum paria. Feræ Libicæ c. Vrſi ∞ 99
Gradus 10
Gymnaſiorum partes 68
Gymnaſium quid 66
Gymnaſium 66
Gymnaſtica quid 62
Gymnica quid 62
Gymnicæ inuentor Romæ L. Priſc. Rex. 62
Gymnicum certamen quid 62
Gymnicum certamen quotuplex 69
Gymnaſium quid 62

H

HArena 68
Hadriani venationes CIↃ. Feræ. c. Leones.
Herculis templum 14
Hermuli funes. 12

I

IActus 78
Iactus 76
Imp. præfecti ludis 113
Incitatus equus Caij 28
Iouis ſtatoris delubrum 52
Iuventutis templum. 14

L

LEges de venationibus 101
Locus braviorum 49
Locus Circi maximi vallis Murcia dictus 7
Locus deprauatus 4
Luctatio ſiue palæſtrica 74
L. Domitij ædil. venatio. c. Vrſi Numid. c. venatores. pag. 93
L. Domitius Auriga 26
L. Verus Auriga 26
Ludi à Ludo 2
Ludi à Lydis dicti 2
Ludi à quibus inſtituti 2
Ludi Germanici. cc. Leones. CDXX. Pantheræ 96
Ludi L. Domitij 96
Ludi magnificentiſſimi 94
Ludi magni, ſiue Romani, Conſualia, Equiria, Megaleſia, & Cerealia vocati 114
Ludi magni, ſive Romani vnde 6
L. M. Lucullorum ædil. venatio, cum Tauris Elephanti. 93
Ludi Romani magnificentiſſimi 100
Ludorum cauſæ 114
Ludorum Circenſium diuiſio 114
Ludorum genera 2
Ludorum origo 2
Ludus Troiæ Teſtacij dictus. 120

M

MAgiſtratum nomina 90
M. Scauri ædilis venatio, Leones, Elephanti, Vrſi, Pardi, Cocodrilli v. Hippopotamus 94
Marcus 116
Marcus 14
Mater magna 48
Matronarum honor 114
Maximus 8
Meretrices ad Circum 14
Metarum oua 33
Metæ 32
Miſſus 33
Miſſus xxv. ærarius 35
Miſſus xxv. antiquitus 35
Miſsus xxiv. quotidiani 35
Mithres, alias Mitres 45
Mnenonis, alias Mneuidis 45
Mæniana 36
Murciæ delubrum 48
Murciæ. 48

N

NAumachia 119
Naumachia Claudij 111
Naumachia quid 109
Naumachiarum conditores 109
Nero 116
Nero Auriga 26
Neronis Naumachia 110
Neronis Troia 108
Neronis Pugna 109
Neronis venationes. Homines cum Tauris 97
Nobiles aurigæ 23

O

OBeliſcorum inuentor 45
Obeliſcus Circi maior 44
Obeliſcus Circi maximi 46
Obeliſcus Circi minor 45
Obeliſcus quid 45
Officinæ Circi 10
Origo Ludi Troiæ 106
Origo ſaltationis 84
Oua Caſtoris 49
Oua & Delphini curriculorum inſignia 35

P

PAlmæ 43
Panegyris 51
Pancratiaſtæ 76
Pancratiaſtes 76
Pancratiaſtes quid 69
Pancratium 78
Pecma 49
Pentathlus 76
Periodo Victor 76
Pertinax Commodi 28
Philippi venationes ludis ſecularibus 99
Pij venationes c. Leones 98
Plebs in Circo 117
Pollentia 49
Pompæ Circenſis origo 82
Pompæ dies 83
Pompæ ordo, & via 83
I Magiſtratus ſummus, Pompæ ductor 83
II Iuvenes Romani 83
III Currus, & equi 83
IV Athletæ 83
V Saltatio armata, eius origo & ritus: Tres ſaltantium chori, Viri, Imberbes, Pueri. 83
VI Satyrica ſaltatio 85
VII Tibicines 85
VIII Miniſtri ſacrorum minores 86
IX Miniſtri ſacrorum maiores 86
X Simulacra & Thenſæ Deorum cum ipſorum inſignibus pag. 86
XI Armamaxi 89
XII Sacerdotes 89
Pompæ præfecti 90
Pompæ ritus 83
Porta Carmentalis 51
Porticus duplex Cn. Octavij. 53
Præmia auri, Palmæ, Coronæ 43. & 44
Præmia aurigarum 30
Prima venatio Elephantorum CXLII. 92
Proci venatio magna 100
P. Naſicæ & P. Lentuli LXIII. Africanæ. XL. Vrſi, & Ele-

& Elephanti. 93
Pugiles 70
Pugna cum xx. Elephantis 94
Pugna hominum D. & Elephantorum xx. turriti Elephanti cum D. peditibus. Leones cccc. Camelopardalis, alis Nabis 95
Pugnæ Auguſti 109
Pugna equeſtris & pedeſtris 119
Pyrrhica ſaltatio quid 85
Pyrrhicæ aliàs armatæ 84
Pyropus. 44

Q

QVadrigarij 18
Quadrigæ 16
Quando Elephantorum in Circo pugnæ 93
Quando pompa deſiit 119
Quando primum Elephanti in Italia 93
Quando venationes fieri deſierint 119
Quatuor factionum myſteria 22
Qui coronati ſpectabant Ludos 114
Quinquertium, pentathlum 76
Qui ſignum Circenſibus dederint 36
Q. Marci venatio quando primum plures leones in Circo pugnarunt. 93
Quot animalia currant hodie Romæ, & alibi 120

R

RAtio venandi 103
Regio Vrbis IX. 52
Reliqua ſpectacula quando abolita 119
Rogatio pro feris & venationibus 92

S

SAcerdotum nomina 89
Saltus 76
Sedilia Circi 9
Sedilia Circi diuiſa 9
Seiuges 16
Senatores aurigæ 23
S. C. contra feras, & venationes 92
Semptemiuges 16
Setiæ 48
Seueri venationes 99
Signum 49
Simulacra Fortunæ, & victoriæ 49
Simulacrum Marcelli 89
Solis delubrum, & effigies 45
Soſtris, aliàs Sochis 45
Spinæ 32
Stabula quatuor factionum 22
Stadium quid 64
Statua Brittanici 89
Statua Fauſtinæ 89
Studium populi in Nigrum 115
Sullæ prætoris venatio & leones 93
Surculus oleæ 49

T

TAuri 96
Templum Veneris Genitricis 94
Templum Bruti Collaici 53
Tenſa Cæſaris 88
Tenſæ 87
Tenſa Iouis 88
Tredecim currus, & equi 83
Theatrum primum 94
Thermæ 62
Tyberius Cæſar 13
Tigris manſuefacta 96
Titi venationes: v. millia Feræ occiſæ 97
T. Martis 88
T. Mineruæ 88
T. Neptuni 88
Traiani venationes: x. milla beſtiarum cæſa. c. leones. c. leænæ. 98
Tribuni plebis 116
Troia Auguſti 107
Troia Cæſaris 107
Traianus 13
Tutellinæ. 48

V

VAria Circenſium præfectorum nomina 113
Venationes, & ludi Cæſaris Dictatoris 93
Venatio M. F. Nobilioris 93
Venationum tempus 105
Venatores beſtiarij 103
Veneris & Sumani templa 14
Venatio Aedilium Curul. 93
Verſus proceleumaticus 84
Viuarium quid & vbi 104
Vomitoria 115
Victoriæ tres 49
Vitellius auriga 26
Volucer L. Lelij. 28

X

XYſtum vel Arena quid 67
Xyſtus quid. 66

FINIS.

Ordo,

Ordo, & ſeries Figurarum Aenearum in Opere nouo de Ludis Circenſibus, & de Triumpho.

1 A Circi & Ludicri Circenſis Antiq. Marmoreum fruſtum in Aedibus Maſeiorum Romæ ad Thermas Agrippinas extat. pag. 7
2 B Circi Maximi Topographia in Valle Murcia inter Montes Palat. Auent. & Cœlium. pag. 7
3 C Figura Vrbis Romæ per regiones. 7
4 . Iconographia Circi Max. & Palatii. 9
5 D Figura Cupidinum aurigantium diverſis animalibus. 11
6 E Sex Nomiſmatum Circos exprimentium Tabellæ. 12
7 F Luſus Puerilis Circenſibus Ludicris figura. 15
8 GG Binæ aurigationes Circenſes. 18
9 H Sex Nomiſmata cum aurigis. 26
10 I Sex Nomiſmata Circorum ſpinas referentium. 32
11 K Sex Nomiſmata cum Metis aliique ornamentis. 33
12 L Figura Quatuor agitatorum, Polyphemo excuſſo. 41
14 Ll Circus Lateritius Fulginenſis. 41
15 M Circus Max. exædificatus & ornatus. 49
16 O Sex Tabellæ Circorum è Nomiſmatibus. 50
17 P Figura Circi Caracallæi integri cum Iconographia. 56
18 Q Circi Caracal. ſeu Caſtrenſis diruti Figura. 56
19 R Hippodromus Conſtantinopolitanus. 61
20 S Sex Nomiſmata cum Ludicris Circi. 62
21 . Circi Max. cum quinque Ludicris Figura. 62
22 . Tenſarum, & Carpentorum Matronalium Figuræ è Nomiſmatib. 87
23 V Pompæ Circenſis pars prior. 89
24 X Pompæ Circenſis pars altera. 89
25 Y Sacrificii in Circenſibus Ludis ritus. 90
26 Z Theatri delineatio cum Androclo, & Leone. 102
27 Bb Naumachiæ Typus. 111
28 . Amphiteatra ſex è Nomiſmatibus. 114

De Triumpho.

32 33 34 35 Pauli Macedonici Triumphi Figuræ quatuor characteribus ſuis diſtinctæ. pag. 137
36 . Columnæ roſtratæ C. Duillii Figura. 138

S.P.Q.R.
L·AIMILIO·L·F·
PAVLO·IMP·IIII
Corona: militibus Romanis et legionibus uirtutis ergo donatae
S. P. Q. R.
Porta Triumphalis
celebratum,

ORNATISSIMI·TRIVMPHI·VTI·L·PAVLLVS
de Rege Macedonum Perse capto, P. Africanus Aimilianus de
Carthaginienſibus excisis, CN·Pompeius Magnus, ex oriente Julius,
Auguſtus, Veſpasianus, Traianus, et alij Imperatores Romani triumpharunt
ex uetustis lapidum, nummorum, et librorum monumentis accuratissima
deſcriptio. Onuphrij panuinij Veronensis inuentoris opera,
et aeneis formeis. Venetijs. Anno salutis ∞ DLXXX. Gre.º XIII.
Papa Cum Priuilegijs pontificis, Caesaris Regum, Reipublicae
Venetae, et ducum
IMPERATORI
CAESARI·DIVI
S·P·Q·R
L·AIMILIO·L·F·
PAVLLO·IMP·III
S·P·Q·R
Tabulae, signa aurea, argentea, aerea, eburnea Gemmae, purpura, coccus, byssus, ueſtes
Gentium uictarum arma pharetrae,
frena, enſes
Galeae
scuta, thoraces
Gladij signa
Allocutio Imperatoris Triumphatum ad
uictorem exercitum et militarium
donorū pecuniae, coronarum armillarum, hastarum
pinarum, et similium distributio
Coronae militibus
Romanis et legionibus uirtutis ergo donatae
S·P·Q·R
Porta Triumphalis
Primum ſacrificium militare Dij ante triumphum ad portam Vrbis a Triumphaturo celebratum,
Exercitus populi Romani in legiones, cohortes,
centurias et manipulos diſtributus

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS DE LVDIS CIRCENSIBVS.

Liber Primus.

QVI EX ANTIQVIS SCRIPTORIBVS EIVSMODI ARGVmentum tractarint. Cap. I.

C

DE SPECTACVLIS, & certaminibus Romanorum Sinnium Capitonem Libros aliquot, duos verò Suetonium Tranquillum ſcripſiſſe, Lactantius Libro VI. cap. XX. & Suidas auctores ſunt. M. Varro ante eum, in Libris rerum Diuinarum, de Circenſibus, Theatralibus, & Scenicis Ludis, origineque ipſorum; item de Feriis Commentaria ſcripſit, ut D. Auguſt. libr. VI. cap. iij. de Ciuitate Dei, & Cenſorinus de Die Natali cap. VI. qui eoſdem Varronis libros citant, tradunt. Quæ ſi haberemus, aut huic noſtro labori conſultum, aut locupletior huius argumenti materia nobis eſſet. Sed & Q. Septimius Tertullianus, librum de Spectaculis; item D. Cyprianus brevem Tractatum edidere. Quibus ea improbant, ſingulas ipſorum partes enumerant, eorundem turpitudines, flagitia, pericula, re-
D cenſent, Dæmonum cultum, & Idolatriam meram eſſe oſtendunt, ut illorum temporum rudes Chriſtianos, iis nimis aſſuetos, & intentos, ab illorum viſu, & vanitate arcerent, & ad puræ Religionis cultum omnino reuocarent. Quorum Commentariis multum me profeciſſe fateor. Nec parum adiutus ſum Iſidori Etymologiarum libr. xviij. Epiſtolis aliquot Caſſiodori, & Sidonii Apollinaris Panegyrico de Laudibus Narbonæ ad Coſentium: qui ex inſtituto Circenſes & Scenicos Ludos tractarunt. Ab iis præcipuè, & aliis Latinis Græciſque ſcriptoribus, Dione potiſſimum, Tranquillo, & Polluce, quorum loca opportuna ſigillatim afferam, ea quæ de Ludis ſcribere conſtitui, magna ex parte excepi. Quibus veterum marmorearum tabularum præclara adiumenta addens, hæc volumina edidi, & ante omnia de Circenſibus opus, libris duobus digeſſi. Quorum primo, Ludorum Circenſium origi-

Sinnius Capito. Suetonius Trãquillus. M. Varro. Tertullianus. D. Cypr. Iſidorus. Caſſiodorus. Sydonius Apollinaris.

nem, Circi Maximi, Topographiam & ornamenta; item currendi modum; Secundo E
alia Circenſia Spectacula, cum ijs quæ huic argumento conſentanea ſunt, & reliquorum Circorum deſcriptionem comprehendi.

LVDORVM ETYMOLOGIA, ORIGO, ET GENERA. Cap. II.

Ludi à Lydis dicti. Ludi à quibus inſtituti.

DE ludorum etymo, & origine, variè antiqui auctores prodidere. Timæus Siculus in Commentariis Ludos à Lydis dictos putat, qui ex Aſia Tyrrheno duce (is regni partem quæ ei obtigerat fratri Lydo conceſſerat) in Hetruriam concedentes inter cætera ſacra, Ludorum etiam Spectacula non voluptatis, ſed religionis nomine (ut Liuius, Valerius, & D. Auguſtinus tradunt) inſtituerunt, quæ Deorum ſacrificiis poſtmodum adiunxere. Neque enim deinceps Ludi ſine re ſacra, hoſtiarum F
oblatione, odorum ſuffimentis, ſolemni ſupplicatione, & carmine facti ſunt, quum Ludi non niſi adiunctis ſacrificiis fierent. Et quemadmodum ob diuerſorum Deorum venerationem celebrabantur, ita diuerſa victimarum genera habebant. In Ludis enim Ioui, Neptuno, & Apollini exhibitis, Tauri albi; Iunoni eiuſdem coloris Vaccæ; Telluri Scrofæ; Parcis, Agnæ, & capræ furuæ; Plutoni, & Proſerpinæ Tauri, & Vaccæ nigræ; & aliis Diis alia atque alia hoſtiarum genera diuerſis ritibus & cæremoniis à veteribus immolabantur. Demum quum Romani, ex Hetruria peritiſſimos Ludorum artifices, Ludiones, & Hiſtriones, ut Romæ Spectacula ederent, euocaſſent, ea ab auctoribus Lydis, Lydos primum, deinde mutata more Romano littera Y in V Ludos appellavere.

Ludi à ludo.

At M. Varro Ludos à verbo ludo, ideſt luſu denominatos arbitratur, quod in Ludis homines ludendo diſcurrerent, ut Lupercalibus, quæ ideo Ludi ſunt appellata, quod ludendo per Vrbem iuvenes nudi curſitarent. G

Ludorũ origo.

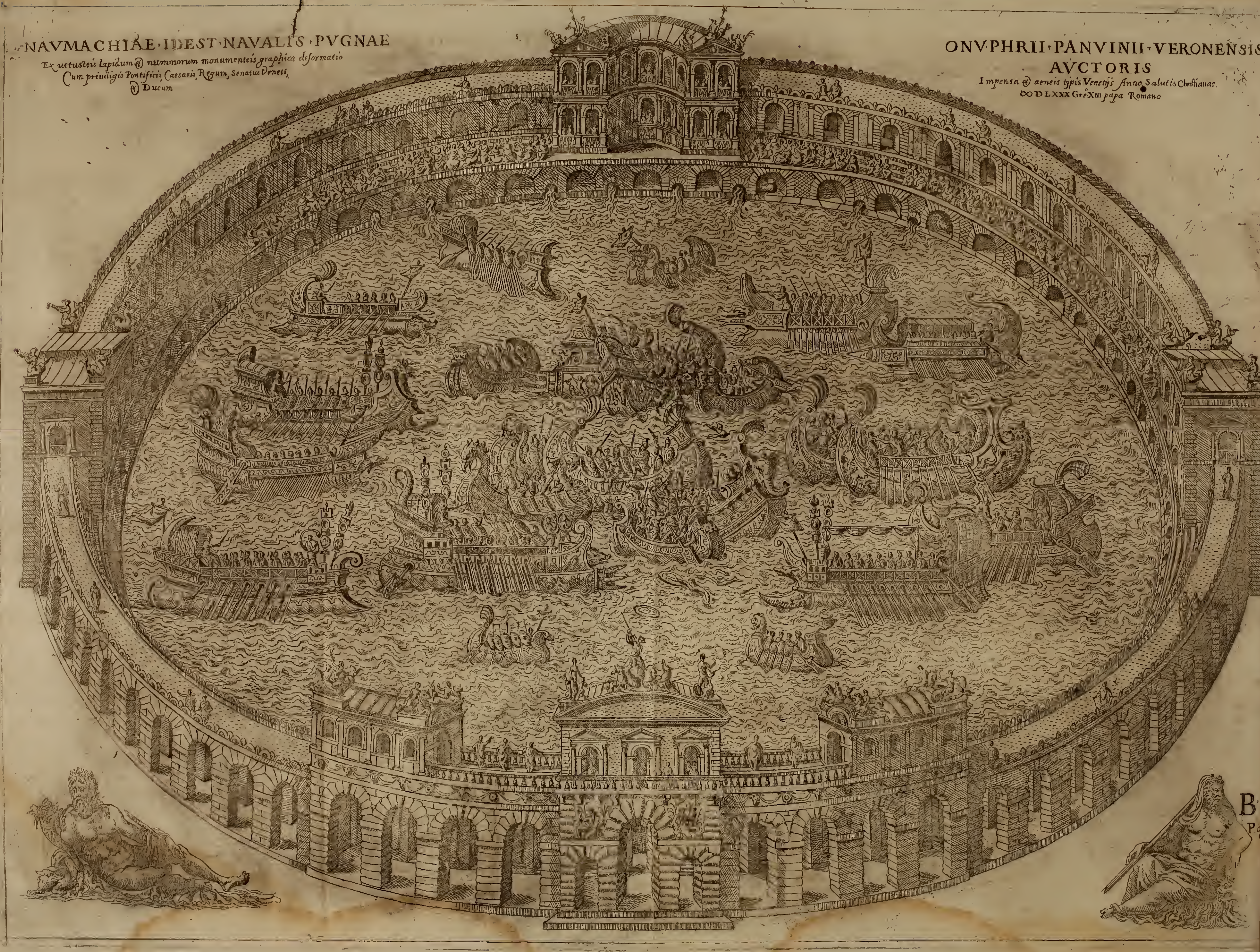
Ludos porrò à Græcis, Latinos & Hetruſcos, ut multos alios ritus fuiſſe mutuatos, atque ab his ad Romanos fluxiſſe, aliquot etiam uſque à Troiæ excidio Aeneam in Italiam attuliſſe, veteres auctores, inter quos eſt Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 1. prodidere.

Ludorũ genera.

Circenſes Scenici Ludi. Gladiatorum munus.

Ludorum autem multa genera fuiſſe non eſt dubium. Nam Græci ſua ludicra, Latini, & Romani ſua etiam habuere. De Græcorum Spectaculis alio libro diſputabo, hiſce enim Commentariis de Romanorum tantum Ludis inſtitutus mihi ſermo eſt, apud quos vetuſta Latinorum Græcorumque monumenta accuratè contemplans duo tantum fuiſſe præcipua genera obſeruaui, Circenſium ſcilicet, qui à Circo, & Scenicorum, vel Theatralium, qui à Scena, vel Theatro appellationem ſumpſere. nam Gladiatorum Spectacula non Ludi, ſed munera dicebantur. Quod ſi quis eorum quæ dixi auctorem requirat, is M. Tullium habebit, qui libro ſecundo de Legibus vniuer- H
ſam Ludorum Romanorum rationem breuiſſime ſic exponit: *Iam Ludi publici quum ſint Cauea, Circoque diuiſi, ſint corporum certationes, curſu, & pugillatione, luctatione, curriculiſque equorum vſque ad certam victoriam Circo conſtitutis: Cauea cantu, voce, ac fidibus, & tibijs, dummodo ea moderata ſint, vt lege perſcribitur.* Quibus verbis omnem Circi apparatum, & Scenæ artem, & eorundem partes peritiſſimè deſcribit: Vtriuſque enim Ludorum generis multæ erant ſpecies. At de arte Scenica, & eius partibus, diſputatione in alia volumina remiſſa, Circenſium Ludicrorum, de quibus hiſce libris tractare conſtitui originem, varia nomina, eorum etymologiam, & diverſa genera, Circi item deſcriptionem expediam.

LVDO-

NAVMACHIAE·IDEST·NAVALIS·PVGNAE
Ex uetusteis lapidum & nummorum monumenteis graphica deſormatio
Cum priuilegio Pontificis, Caesaris, Regum, Senatus Veneti,
& Ducum
ONV·PHRII·PANVINII·VERONENSIS
AVCTORIS
Impensa & aeneis typis Venetijs Anno Salutis Christianae.
ↀDLXXX Gre.XIII papa Romano

A LVDORVM QVI POSTEA CIRCENSES DICTI SVNT, *origo, varia nomina, & eorundem etymologia. Cap. III.*

LVDOS igitur quos antiquiſſimi Romani Conſuales, poſteriores verò Circenſes appellaverunt, primus apud Elidem Arcadum oppidum, Deorum monitu Eliorum Rex Oenomaus (de quo Plutarchus in Problematibus) & Pelops Tantali Phrygum Regis, & Tagyetæ filius, eiuſmodi ob cauſſam inſtituiſſe traduntur. Quum Oenomaus Piſæ Rex ab Oraculo didiciſſet, ſe tunc moriturum, quum ipſius filia nupſiſſet, multis illam petentibus, propoſuit certamen, quo victus interficeretur, victor filiam duceret vxorem. Curule autem ad Neptuni aram in Iſthmo Corinthiaco certamen inſtituit: & quum plures, equorum (quos perniciſſimos habebat, velocitate ſuperaſſet, victoſque occidiſſet, Pelops tandem curuli certamine congreſſus, equorum pernicitate vicit Oenomaum, abduxitque ex pacto vxorem Hip- *Circenſiū origo.*
B podamiam. Ita Pauſanias, & Caſſiodorus Variarum Epiſt. Libro Tertio. Sidonius in Panegyrico ad Antemium Auguſtum.

Græcia, ni pudor eſt, reparatis Piſa quadrigis
Suſcitet Oenomaum, natæ quem fraude cadentem,
Cerea deſtituit reſolutis axibus obex.

Euſebius & alij, eorundem originem ad Herculem referunt; qui dum apud Elidem luderet, fratribus ſuis Pœoneo, Epimedi, Iaſio, & Idæ, curſus certamen propoſuit, victorque, ſe tunc primum, quum Oleaſtri corona redimiri voluiſſet, id Ludicrum inſtituit. Quod poſtea Romulus, vt multa alia à Græcis mutuatus, in raptu Sabinarum edidit, vt Fabius Pictor, M. Varro, Pedianus, Tertullianus, Iſidorus, idemque Caſſiodorus tradunt. *Quos ludos* (inquit Caſſiodorus poſtquam de Oenomao locutus eſt) *poſtea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificijs, ruraliter oſtentauit Italiæ*, & Valerius lib. ij. cap. j. de Inſtitutis antiquis; *Circenſe ſpectaculum primus Romulus raptis virginibus Sabinis Conſualium nomine celebrauit*. Quod etiam innuere videtur Virgilius Æneidos lib. viij. *Alia ſententia de origine Circenſium.*
C

Nec procul hinc Romam, & raptas ſine more Sabinas
Conſeſſu caueæ magnis Circenſibus actis
Addiderat, ſubitoque novum conſurgere bellum
Romulidis, Tatioque ſeni, Curibuſque ſeueris.

Vbi illud ſcitu dignum, Virgilium ad ſua tempora reſpexiſſe, quum eos Circenſes appellauit. Nam ante Priſci Tarquinij regnum, à quo Circus ijs edendis extructus fuit, iam inde à Romuli tempore Conſuales dicebantur, à Conſo Deo, cui (ut Pedianus, & Servius auctores ſunt) Romulus quando eos primum fecit, ſacravit. Is conſilij Deus putabatur, & præſertim ejus, quo tunc Romulus, Sabinarum virginum *Cōſualia.*
D raptu, Romanis ſuis matrimonia invenit, & à quo opem conſiliumque in difficultate coniugiorum petierat; Cui poſtea in Circo ubi hi Ludi edebantur, ſub terra, iuxta primas metas, ara dicata fuit, cum hac inſcriptione,

CONSVS. CONSILIO
MARS. DVELLO
LARES. COMITIO
POTENTES

Apud quam Nonis Iulij ſacrificabant Sacerdotes publici, & XII. Kal. Septemb. Flamen Quirinalis, & Virgines Veſtales, ut in Lib. de Spectaculis tradit Tertullianus. Ejus porro ara, ideo terra defoſſa erat, quoniam Conſilium non ſacra modo res eſt, ut ait Plato, ſed occulta quoque eſſe debet. Conſum porro Græci ἱπποποσειδῶνα vocant, ideſt Neptunum equeſtrem: cuius templum, ut Dionyſius lib. j. eſt auctor, ab

Euandro Arcade in Latio prope Vrbem Romam conditum fuit, feſtumque diem ſtatutum, quem illi ἱπποκρατίαν, Larini Conſualia nominabant, quo die ceſſabant ab operibus equi & muli, ſertiſque redimiti per Vrbem ibant. Pedianus Oratione ij. in C. Verrem. *Quod conſiliorum* (inquit) *ſecretorum Deo, ideſt Neptuno lati.* * Hi *Ludi primum Conſuales dicti, quod conſiliorum ſecretorum Deo, ideſt Neptuno dati.* Idem qui erat, quod Conſus. Seruius ſuper viij. lib. Æneidos, verſu illo, E

** Hic locus deprauatus eſt, ita forte reſtitui poſset.*

„ *Magnis Circenſibus actis.* *Magnis* (inquit) *quantum ad priſtinam paupertatem pertinet, nam legimus propter equorum inopiam, diverſis eos tunc uſos eſſe animalibus.* Sinnius Capito (apud Lactantium lib. vj. de vero cultu cap. xx.) in lib. de Spectaculis. *Venationis* (inquit) *quæ vocantur munera Saturno attributæ ſunt, Ludi Scenici Libero, Circenſes Neptuno.* Et in Epitome divinarum Inſtitutionum. *Ludi Circenſes Neptuno dicati putantur, &c.* Raptæ verò ſunt Sabinæ Conſualibus ad xij. Kal. Septemb. Conſus autem dictus eſt conſiliorum Deus, qui ideo templum ſub tecto, ſub Circo habet, ut ſignificaretur tectum debere eſſe conſilium. Inde eſt quod Fidei panno velata manu ſacrificabatur, quia fides tecta eſſe debet, & velata. Ideo autem dicato Conſi ſimulacro rapuerunt Sabinas, ut tegeretur initum de raptu conſilium. Hinc de Conſo Arnobius lib. iij. adverſus gentes ſcribit. *Salutaria, & fida conſilia noſtris ſuggerit cogitationibus Conſus.* Minucius Felix in Dialogo Octauio, Conſum *veritaculum Romanorum Deum* vocat. & Auguſtinus lib. iv. de Civitate Dei, Conſum *à conſilio dando* denominatum ait. D. Cyprianus: *Conſus quem Deum fraudis veluti conſiliorum Deum coli Romulus voluit poſtquam in raptum Sabinarum præſidia procuret, &c.* Hoc porrò Ludicrum, ejuſmodi ob cauſſam à Romulo primum Romæ inſtitutum fuiſſe Dionyſius lib. ij. & Livius lib. j. tradunt. F

Conſualiorum inſtitutio.

Quum à finitimis populis Romulus recens Vrbe condita uxores pro Romanis impetrare non poſſet, verbiſque iniuriarum plenis, ab jiſdem fuiſſet laceſſitus, animi ægritudine diſſimulata, Ludos olim à Græcis inventos, Neptuneque equeſtri ſolennes, quos poſtea Conſualia appellavit, ſe etiam Romæ exhibiturum finitimis populis ex induſtria indixit, qui paulo ante, quo rei majorem fidem faceret, aram ſubterraneam in eiuſdem Dei honorem ab Evandro olim conſtructam, ſe inveniſſe finxerat. G Ludos quanto majore apparatu poterat, aut ſciebat, inſtruxit. Convenere ad ſpectaculum mortales multi ex finitimis populis, cum liberis ac conjugibus, cum ludorum cauſſa, tum ſtudio videndæ novæ urbis. Inter hos præcipui Ceninenſes, Cruſtuminii, & Antemnates. Cunctis ludicro intentis, ſigno à Rege dato, Sabinæ virgines à Romanis raptæ ſunt, & in matrimonium acceptæ. In cujus raptus memoriam quod excogitata proſperè ſucceſſiſſent, eos Ludos Romulus, Conſo, conſilii Deo dicavit, araque illi excitata, eos Conſualia vocatos Comæ ſolennes ſtatoſque eſſe voluit. Plutarchus refert Romulum cujuſdam Dei aram conditam ſub terra in Circo inveniſse, eique Deo Conſi indidiſse nomen, ſive à conſilio, quod conſiliarius foret, ſive quod Neptunus equeſter eſset, Aramque ipſam, reliquum tempus latere, in equeſtribus verò certaminibus aperiri. De ara Conſi in templo Neptu- H
ni equeſtris. Dionyſius libr. j. *Arcades Evandri ſocii Neptuno equeſtri feſtum inſtituerunt Arcadibus Hippocratia dictum, Romanis Conſualia, per quod apud Romanos ex more immunes ſunt ab opere equi & muli, coronanturque floribus.* Et lib. ij. *Feſtum quo Romulus Sabinas rapuit, quod ideo conſecravit, & nunc Romani celebrant nomine Conſualium, in quo ara ſubterranea ſita prope Circum Maximum refoſſa terra Sacrificijs honoratur, & libaminibus, & equorum ac quadrigarum committuntur certamina. Deus in cujus honorem iſta fiunt, Conſus à Romanis vocatur, quem Græci Neptunum equeſtrem vocant, ideoque aram ei ſacratam ſubterraneam, quod hic Deus terram habeat. Alij dicunt, aram ſubterraneam poſitam Genio cuidam, cujus nomen proferri nefas ſit, occultorum conſiliorum ſervatori ac præſidi. Neptuno enim occultam aram uſquam terrarum ſacratam eſſe, non conſtat.* Plutarchus in Romulo. *Fama vulgata a Romulo primum*

eſt,

A *eſt, cujuſdam Dei aram conditam ſub terra inveniſſe, eique Deo conſo nomen indidiſſe, ſive à conſilio quòd conſiliarius foret, ſive Neptunus equeſtris: nam ara eſt in circo Maximo poſita, quæ reliquum quidem tempus latet, in equeſtribus autem certaminibus aperitur. Placet alijs, quoniam conſilium arcanum, & minimè palàm eſſe oportet, ſub terra aram hanc latere, & opertam Dei aram eſſe.* Sextus Pompeius, *Conſualia ludi dicebantur, quos in honorem Conſi faciebant, quem Deum conſilij putabant.* Varro lib. v. Conſualia dicta à Conſo vult, quibus feriis publicis ei Deo, & in Circo ad aram ejus à Sacerdotibus fiebant ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ repræſentabantur.

Eum eſse idem cum Neptuno equeſtri docet Auſonius. *Tunc Iovis, & Conſi, germanus Tartareus Dis.* Et alibi. *Cœnea mutavit proles Saturnia Conſus.* D. Auguſtinus lib. ij. cap. xvij. de Civitate Dei. *Ad memoriam raptus illius Circenſium ſpectaculum manſit. Hoc* ludicrum initio certamen equeſtre, & curule fuit, ideſt equorum, vel (ut ait Servius) *propter equorum inopiam*, aliorum animalium ſingulorum, vel curribus ad-
B junctorum curſus. Sex Pompeus. *Mulis celebrantur Ludi in Circo Maximo conſualibus, quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum currui vehiculoque adiungi.* Curruum porro ſub Romulo adhuc indiſtinctum genus erat. Primus enim L. Tarquinius Priſcus Rex, bigas, trigas, & quadrigas diſtinxit. Quo tempore certum in quo ederentur locum, quod ſciam, adhuc non habebant. Eos à Romulo, & ante Tarquinium Priſcum à cæteris Regibus in Campo, qui poſtea Martius appellatus fuit, & fortè ſuper Tiberis ripas, fieri ſolitos, refert Feſtus. Initio autem quum Romulus hos Ludos Conſo tantum dicaſset, religione & delectatione aucta, idem Martis etiam cultui, quem patrem profitebatur, addixit, ſolenneſque Romæ inſtituit. Cæterum quemadmodum Ludi Conſo ſacrati Conſualia, ſic Marti dicati, Equiria, ab equorum fortè curſu tantum, appellati ſunt. Cuius rei Tertullianus, & ex Verrio Flacco Sex. Pompejus meminerunt. Ille poſtquam de Conſualibus locutus eſt, ait: *Equiria Romulus Marti inſtituit.* Hic verò: *Equiria, Ludi, quos Romulus Marti inſti-* Equiria.
C *tuit, per equorum curſum, qui in Campo Martio exercebantur.* Equiria autem dies ſolennes ſunt in Faſtis notati iij. Kal. Martij, & Pridie Idus Martij, quibus hi Ludi exhibebantur. Poſt Romulum creſcente ſuperſtitione, primum ſub cæteris Regibus, deinde Reipublicæ tempore, demum ſub Imperatoribus pluribus primo, omnibus poſtea ferè aliis publicis, privatiſque, ordinariis, & extra ordinem, ſive votivis populi Romani ſolennitatibus, quæ vel Deorum venerationi, vel hominum honori, vel publicarum victoriarum recordationi, vel mortuorum memoriæ celebrabantur, antiquis poſt recentiores Ludos adiunctos permanentibus, facti ſunt. Numa Pompilius poſt Romulum Rex, eo Marti Gradiuo, alio ab Equirijs die, & Robigini (nam & Robiginem Deam finxerunt, cujus feſtum Robigalia vij. Kal. Maij colebant.) Tullus Hoſtilius Veneri Cluacinæ, reliquorum Deorum multitudini Ancus Martius, & qui poſt eum Reges fuerunt ſolennes dedicauere, exhibueruntque. Hinc
D Sinnius Capito (apud Lactantium) in Libro de Spectaculis ſcribit: *Ludi Scenici Libero, Circenſes Neptuno* attributi ſunt, paulatim verò, & cæteris Dijs idem honos tribui cœpit, ſinguli que Ludi numinibus eorum conſecrati ſunt. Iſidorus Etymologiarum lib. xviij. *Ludi Circenſes Sacrorum cauſſa Deorum, ac Gentilium celebrationibus inſtituti ſunt.* Quare factum fuit, ut certamen curule, & equeſtre, quod quum Conſo tantum initio ſacrum eſset, Conſualeque ideo diceretur, proprium Ludicrum erat, uni Deo dicatum, commune factum deinceps pluribus Dijs, & diverſis diebus celebratum fuerit. Horum Ludorum qui ſingulis Dijs ſpeciatim attributi erant, Ludicrum certamen tantum fuit equeſtre & curule, quod quum adhuc à Circo denominationem non haberet, Circenſium Ludorum appellationem, ab eius Dei vocabulo, cui ſacrum erat, ut Conſualia, & Martialia; vel à rebus, quorum miniſterio fiebat, ut Equiria obtinuit. Primum tamen nomen Conſualiorum præcipuè in uſu erat. Qua verò

ratione

ratione tam certamini equeſtri, & curuli quàm ſingulis Deorum Ludicris, commune E
Ludorum Circenſium nomen inditum fuerit, nunc exponam.

LVDI MAGNI, SIVE ROMANI, QVI, ET QVARE CIRCENſes vocati; item Circi conſtitutio. Cap. IV.

Ludi magni ſive Romani, unde.

L Tarquinius Priſcus, quinctus Romæ poſt Romulum Rex, bello primo quod cum Latineis geſſit, oppido Appiolis vi capto, maximaq; inde præda abducta, Ludos Conſuales, certamen ſcilicet equeſtre & curule, opulentius, inſtructiuſque (ut Lib. j. refert Liuius) quam priores Reges fecit. Nam certamina, equeſtre, & curule à Romulo *ruraliter* (ut Caſſiodori verbo utar) & tenuiter primum inſtituta, incompta, & confuſa exornavit, & diſtinxit, additiſque aliquot Ludicris ſpecioſiora reddidit. Currus enim in bigas, trigas, & quadrigas ab equorum numero vocatos, primus F
diſtribuit. Curſus equos in ſingulares, & deſultorios diuiſit, addiditque Græcorum more poſt curſum, certamen Gymnicum, ſive athleticum, eorum ſcilicet, qui corporibus certabant, in tria athletarum genera diſtinctum, curſores, pugiles, & luctatores, ut Dionyſius in fine vij. libri prodit. De quibus ſingulis infra ſuis locis dicam. Hæc omnia Liuius lib. j. paucis refert. *Bellum* (inquit) *primum cum Latineis Tarquinius geſſit, & oppidum ibi Appiolas, vi cæpit, prædaque inde majori quam quanta belli fama fuerat reuecta, Ludos opulentius inſtructiuſque quam priores Reges fecit, &c.* & paulo infra. *Ludicrum fuit, equi, pugileſque, ex Hetruria maximè acciti.* Equis Liuius cuncta equeſtria, pugilibus, athletica omnia certamina intellexit, ut ex Dionyſij lib. vij. qui hunc locum latius exponit, obſeruaui. Neque Dionyſio Liuius repugnat, Ludiones ex Hetruria accitos referens, qui à Dionyſio à Græcis manaſse dicuntur, quum Tuſci ea omnia à Græcis cum origine acceperint. Tarquinius porro eos Ludos opulentius ab ſe editos (ut M. Tullius Oratione vij. in Verrem ſcribit) Iovi, Iunoni, & Minervæ conſecravit, G
ſolenneſque Romæ vij. Kal. Octob. eſse ſtatuit. *Nunc* (inquit Cicero) *ſum deſignatus Ædilis, ſcio mihi Ludos ſanctiſsimos maxima cum cæremonia faciundos, mihi Ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione, Ioui, Iunoni, Mineruæque eſſe faciundos.* Qui Ludi quod annui Romæ permanſerunt, Romani, ab expenſarum verò magnitudine, vel quod Dijs magnis fierent, magni ſunt vocati. *Solennes* (*inquit Liuius*) *annuique manſere, Romani, magnique variè appellati.* Et Pedianus in Commentario Orationis I. in C. Verrem. *Romani Ludi ſub Regibus inſtituti ſunt magnique appellati, quod magnis impenſis dati. Tunc primum Ludis impenſa ſunt* CC. ∞. *Nummum* (j. aureorum coronatorum noſtratium, niſi ſit codex mendoſus, ſex millia) *adeo magnos Ludos factos putant. * quod Conſiliorum ſecretorum Deo, ideſt Neptuno lati * tum Regi, & rerum conditarum. * Et Dijs magnis, ideſt Laribus Vrbis Romæ dati ſunt, quibus aiunt raptas Sabinas eſſe. Vt videatur propter hoc dicere Virgilius.* H

„ *Magnis Circenſibus actis. Quum & Circenſes Ludi ſint, &c.*

Circus cõditus.

Vt autem hi Ludi qui à Priſco Rege, in Iovis, Iunonis, & Minervæ cultum conſtituti, Romani, & magni appellabantur, & alij cuncti à Romulo, & cæteris Regibus ordinati, ut Conſuales, Equiria, Martiales, Robigales, & eiuſmodi, commodius, & ſpecioſius exhiberentur, ab eodem Rege tum primum Circo, qui poſtea Maximus eſt dictus, deſignatus locus fuit, ut cum Livio Dionyſius tradit. A quo poſtea omnes Ludi in eo quibuſvis diebus, & quacunque de cauſſa celebrati, Circenſes vocati fuere. Atque ita ex Conſualibus, vel ſi quo alio nomine antea appellarentur, Circenſes ſunt dicti, quod deinde nomen ijs perpetuum Romæ fuit. Tertullianus eos à Circe dictos exiſtimat, qui ita ſcribit. *Quod ſpectaculum primum à Circe habent, ſolique patri ſuo (ut volunt) editum affirmant. ab ea quoque & Circi argumentantur*

Circenſes Ludi unde.

appella-

MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
SEPTENTRIO
ANTEIQVAE·VRBIS·IMAGO·
accuratiſsime, ex uetuſteis moumenteis, et heis quae ſuperſunt reliquieis, et pavictineis delineata ONVPHRII PANVINII·VERONENSIS·FRATRIS·eremitae Auguſtiniani autoris impenſa, et aeneis formeis Venetijs·Anno ſalutis ∞ D LXXX. Gre.° XIII: pontifice maximo·cum priuilegeis pontificis, imperatoris Regum, reipublicae venetae, et ducum
CAMPVS·VATICANVS
VATICANVS
TIBERIS
FLVVIVS
DOLIOLVM
REG·XIII·TRANSTIBERIM
CAPITOLIVM
QVIRINALIS
VIMINALIS
COLLIS·HORTVLORVM
CAMPVS·MARTIVS
SEPTA
MONS CITORIVS
CIRCVS·FLAMINIVS
Circus Adriani
Horti Domitiae
Sep·Augusti
Prata Mucia
VIA·OSTIENSIS
VIA·PORTVENSIS·ET·PORTA
VIA·APPIA
VIA·LATINA
VIA·FLAMINIA
PORTA·CAPENA
CVM·COLLE·VIMINALI
Th·Diocletianae
Th·Constantini
Horti Maecenatis
Minerua Medica
Circus castrensis
AQVA·CRABRA
AQVAE·CLAVDIA·ET·ANIO·NOVVS
AQVAE MARCIA TEPVLA·ET·IVLIA
VIA·PRAENESTINA
VIA·TIBVRTINA
Castrum Praetorium
1 Porta Coelimontana
2 Jnſula
3 Pons Ceſtius
4 Pons Fabricius
5 Velabrum
6 Spes Vetus
7 Circus maximus
8 Circus Flaminius
9 Circus caſtrenſis
10 Theatrum balbi
11 Theat·Tauri
12 Th·Lapideum
13 Amph Veſpariani
14 Amphiteatrum Tauri
15 Amphith·caſtrenſe
16 Meta Sudans
17 Ludus Matutinus
18 Ludus Gallicus
19 Ludus Magnus
20 Ludus Dacicus
21 Ludus Mamertinus
22 Forum Caeſaris
23 Forum Auguſti
24 Forum Neruae
25 Forum Boarium
26 Forum Piſcarium
27 Thermae Agrippae
28 Thermae Titi
29 Th·priuatae Traiani
30 Th·Commodianae
31 Th·Varianae
32 Horti Terentiani
33 Horti Palantiani
34 Horti Torquatiani
35 Horti Galbae
36 Sepulchrum metellae
37 Col·Antonini
38 Septizonium Seueri
39 Vſtrinum
40 Sepulchra antiqua
41 Arcus Druſi Neronis
42 Arcus Titi
43 Arcus Traiani
44 Arcus L·Veri
45 Arc·Marci et Veri
46 Arcus Seueri
47 Arc·Seueri Boarius
48 Arc·Gordiani
49 Arc·Conſtantini
50 A·Arcadij et Honorij
51 Arcus Nouus
52 Ianus
53 Aqua Appia
54 Caſtellum Aq·Appiae
55 Caſtell·Anionis ueteris
56 Caſt·Aq·Iuliae
57 Fons Lollianus
58 Caſtrum
59 Senatulum
60 Horologium
61 T·Jouis Capitolini
62 Pantheon
63 T·Martis extramuranei
64 T·Diui claudij
65 T·Iſidis ſerapidis
66 Aedes Ven Verticordiae
67 Temp·veneris Erycinae
68 Templum Quietis
69 T·Siluani
70 T·Iunonis Lucinae
71 T·Iouis Fagutalis
72 T·Aesculapij
73 Aed Malae Fortunae
74 Aedes Felicitatis
75 Ara Iouis Viminei
76 Aed·Veneris placidae
77 Sacellum Deae Naeniae
78 T·Salutis
79 T·Serapis
80 T·Apollin·et clatrae
81 T·Quirini
82 T·Mineruae Flauianae
83 Templum Fidei
84 Templum Florae
85 T·Lunae
86 T·Dianae
87 T·Bonaedeae
88 T·Iunonis reginae
89 Aedes Victoriae
90
C.
Pag 7.

Et Vallis Murciæ ſitum inter Montes Palatin. Cælium Auentinum, pro textu pag.ª 7. Litera B. Et Palatii proſpectum, qui hoc æuo, ipſa ruderum Vaſtitate admirandum, ad text. pag.ª 50. litera N. una eademq. cõmode oſtendit hæc figura.

CIRCI·MAXSIMI·ET·PALATII·QVAE·SVPERSVNT·RELIQVIAE·ET·PARIETINAE·QVEMADMODVM·NVNC·VISVNTVR·EXACTE·DELINEATAE

Onuphrij panuinij Veronensis autoris impẽnsa et aeneis signeis. Venetijs Anno salutis ꝏ D LXXX. Gre.° XIII. Papa. Cum priuilegijs principum

CIRCI·ET·LVDICRI·CIRCENSIS·ANTIQVOM·MARMOREVM·FRVSTVM·QVOD·IN·AEDIBVS·MAFEIORVM·ROMAE·AD·THERMAS·AGRIPPINAS·EXTAT

A. Pag. 7. *Onuphrij Panuinij Veronenſis opera aeneis formeis accurate expreſſum Venetijs Anno Salutis* ∞DLXXX. G. XIII. ·PONT·MAX· *Cum priuilegijs*

A *appellationem*. Servius ſuper iij. Georgic. & viij. Æneidos, eoque prior M. Varro, in libris de gente populi Romani: *Circenſes* (inquiunt) *ſine Ludorum adiectione* (hoc eſt ſine illo, vel illo ludicro Seſto accepti) *dicti ſunt, vel à circo eundo, vel à circuitu, vel ab enſibus, quod exhibebantur in circuitu enſibus poſitis. Vbi enim nunc metae ſunt, olim gladij ponebantur*. Nam quum rudis vetuſtas loca huiuſmodi ludis apta nondum ædificaſſet, eos locis virentibus, atque herboſis, in littore fluminum agebat, in altera parte poſitis gladijs, ita ut enſes aliquando, & flumina. vel ubi non erant flumina, enſes tantum metarum locum obtinerent, ut ignauis in circumeundo, utraque parte, præſens eſſet periculum. Quare Virgilius iij. Georgic. ait.

Centum quadrjugos agitabo ad flumina currus.

Alii demum ideo ipſos Circenſes dictos putant, quod circum populus fuſus ſpectaret Ludos, quemadmodum ex ea tabula videri poteſt, quam infra adiiciam, in qua is Circus expreſſus eſt, qui marmoreo fruſto in ædibus Maſſeiorum Romæ extat.

B ☞ Figura Ænea. A.

DE CIRCO MAXIMO, ET EIVS PRÆCIPVIS PARTIBVS. Cap. V.

VT igitur Ludi Conſuales primum, deinde Circenſes vocati, commodius edi, magnarumque rerum arcana, quæ ſignificabant perfici poſſent, quum antea populus Romanus non ſine magno incommodo, ſub tabernaculis ligneis, aridis harundinibus fultis (ut ait Dionyſius) ſtans ſpectaret, L. Tarquinius Priſcus Rex publicæ commoditatis ergò, Circo, qui poſtea maximus vocatus eſt, primus locum in valle Murcia inter Auentinum, & Palatium colles deſignauit, perfecitque, & Ludos opulentiſſimos in eo edidit. Cuius vallis & montium Auentini, Palatii & Cęlii, cum Circi Maximi Topographia, imago eiuſmodi eſt ſummo ſtudio, & labore formata. *Circi maximi Topographia.*

C ☞ Figura Aenea Circi Maximi. B.

Cæterum quum omnium publicorum ædificiorum, quibus Ludi ederentur, formam demonſtrare conſtituerim, ut Circorum, Theatrorum, Amphitheatrorum, Thermarum, & aliorum id genus publicorum locorum, non alienum ab hoc argumento viſum fuit etiam ipſorum ſitum exponere. Vrbis igitur accuratam Topographiam hanc feci, qua antiquas eiuſmodi publicas fabricas notaui, & alia etiam ædificia adieci, quorum hodie veſtigia ſuperſunt, Vrbis ornamento, vel præclarorum hominum memoriæ condita, ne quid poſtremò deeſſet, quod auidus lector deſiderare poſſit.

D ☞ Figura Aenea Vrbis Romæ. C.

Vallis verò Murcia à proximo colle Murco nomen obtinuit, is eſt Auentinus, qui Murcus, aliàs Murceus olim appellabatur, à Sacello Veneris Murciæ in eodem conſtructo, ut M. Varro auctor eſt. Feſtus: *Murcæ Deæ Sacellum erat ſub monte Auentino, qui antea Murcius vocabatur*. Alii Auentinum ideo Murcium vocari tradunt, quod è lapidibus velut muro conſtructus ſit. M. Varro lib. IV. *Intimus Circus ad Murciam vocatus, ut Procilius aiebat, ab urceis, quod is locus eſſet inter figulos; Alij etiam dicunt à Murteto declinatum, quod ibidem fuerit, cuius veſtigium manet, quod ibi Sacellum etiam nunc Murciæ Veneris ſit, &c.* Tertullianus in lib. de Spectaculis refert, medio in Circo Murciæ delubrum fuiſſe, in eius Deæ honorem, quæ receſſui illi, qui inter colles Auentinum, & Palatium iacet, ubi Circus Maximus excitatus fuit, nomen dedit. *Murcia* (inquit) *Idolum facit. Murciam enim Deam amoris volunt, cui in illa* *Locus Circi Maximi vallis Murcia dictus*

parte

parte ædem vouere. Et D. Auguſtinus de Civitate Dei lib. IV. cap. XVj. Deam Stimu- E
lam *vocauerunt, quæ ad agendum ultra modum ſtimularet, Deam Murceam, quæ præter mo-
dum non moueret, ac faceret hominem*, ut ait Pomponius, *marcidum, id eſt nimis deſidioſum,
& inactuoſum.* Vnde Ammianus quoſdam fuiſſe ait in Italia, qui vitandæ militiæ gra-
tia, pollicem præciderent, eoſque Murcios vocari tradit. Plautus Murcidum dicit
hominem, pro inerti, & languido. De valle Murcia Claudianus in Panegyri alterius
Stiliconis Conſulatus, ita canit,

Ad cælum quoties vallis tibi Murcia tollet,
Nomen Auentino Palanteoque receſſu.

Et Livius lib. I. *Ancus multa millia Latinorum in ciuitatem accepit. Quibus, ut iun-
geret Palatio Auentinum, in Murcia data ſedes.* Et Plinius lib. XV. cap. XXIX. *Ara ve-
tus fuit Veneri Myrteae, quam Murciam vocant.* Appuleius lib. vj. *Metas Murcias vo-
cat*, unde apparet eas Murciae dicatas fuiſſe, in cuius valle locatæ erant: In prædictis
verò locis *Murciam*, non *Martiam*, ut paſſim librariorum errore irrepſerat, legendum F
eſſe ex Tertulliano, Victore, Plinio, & vetuſto Caſſiodori Codice ſcripto ſatis con-
ſtat. Sed *Mundi Dominus* (de Auguſto loquens. Caſſiodorus ſcribit) *ad potentiam
ſuam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam, in vallem Murciam tetendit Augu-
ſtus, ut immenſa moles firmiter præcincta montibus contineretur, ubi magnarum rerum indicia
clauderentur.* Quod etiam Varronis teſtimonio confirmatur, qui lib. IV. de verborum
origine ad Ciceronem, ait: *Intimus Circus* (de maximo loquitur) *ad Murciam, aliàs
Murcis vocatus, ut Procilius aiebat, ab urceis, quod is locus eſſet inter figulos. Alij eſſe dicunt
à Murteto declinatum, quod ibi fuerit, cuius veſtigium manet, quod ibi Sacellum etiam nunc
Murciae Veneris, &c.* Plutarchus in Problematibus eam Venerem Myrteam antiqui-
tus, à Myrtis appellatam tradit, quæ poſtea Murcia dicta ſit: nam qua ratione ea val-
lis Martia dici potuerit, non inveni.

Circus. Circus autem erat certus in gyrum ambitus, à circumeundo (auctore Seruio) di-
ctus, ſiue (ut M. Varro tradit) quod circum Spectaculis ædificatus ſit, ubi Ludi fiunt G
vel à circuitu equorum, quod ibi circum metas equi currerent; vel quod Circum me-
tas in eo exiſtentes ferretur Ludorum pompa. A Circo (ut dixi) Ludi in eo editi Cir-
cenſes vocati. Maximi autem Circi nomen à Ludorum magnificentia quidam dictum
Maximus. putant. Alii, (quod magis placet) quod omnium Vrbis circorum eſſet maximus,
atque capaciſſimus. Quod Livii auctoritate lib. I. confirmatur. *Circo* (inquit) *qui
nunc Maximus dicitur, locum Tarquinius deſignauit*; Vbi ipſum Maximum olim appella-
tum non fuiſſe, non obſcurè indicat, quum ait: *Qui nunc maximus dicitur, quia quum
antea unus tantum in Vrbe eſſet, Maximus non dicebatur*: Cæterum aliis aliquot Circis
extructis, Maximi ad eorum diſcrimen, nomen obtinuit.

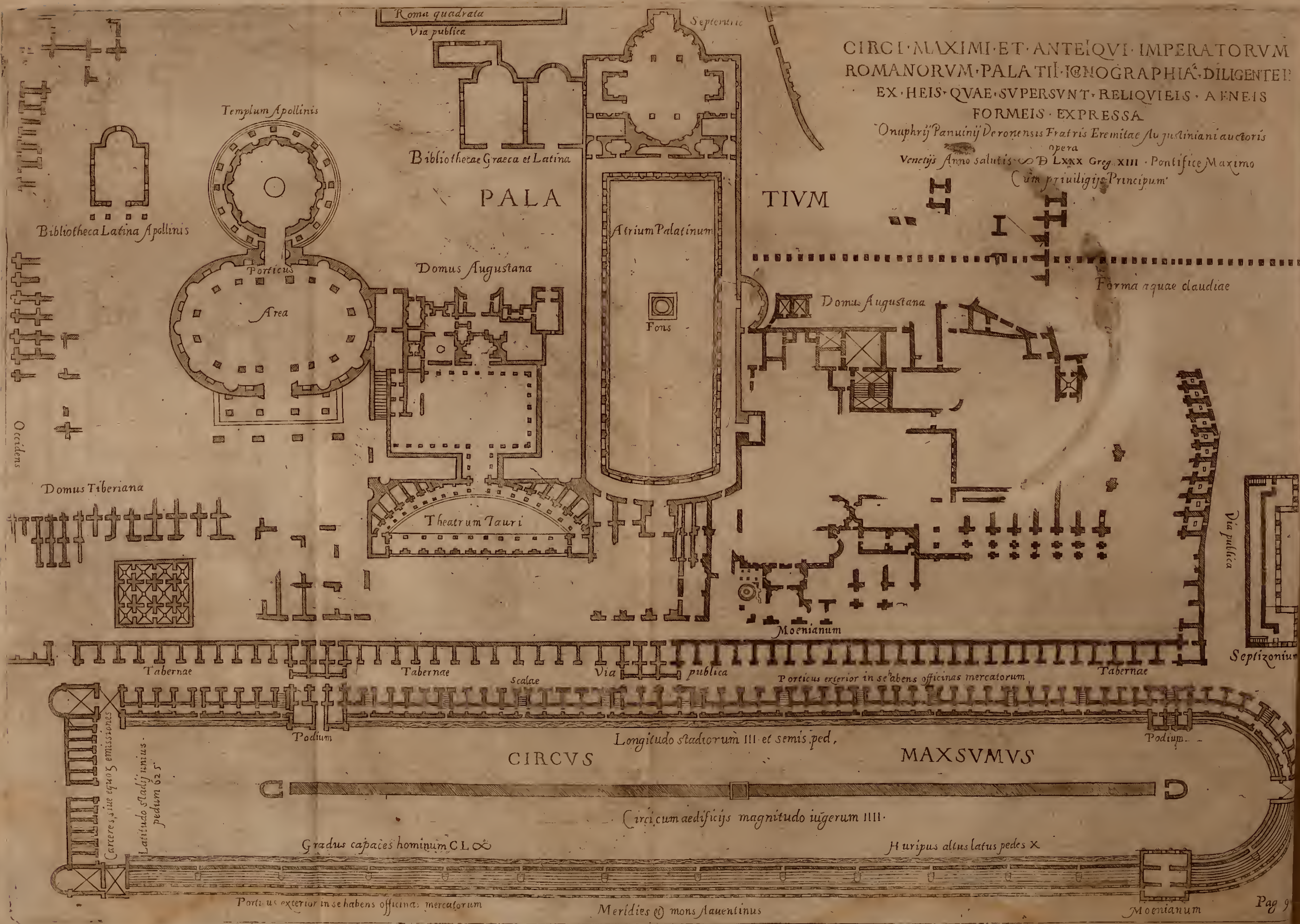
Circus Maximus. Erat autem Circus maximus, ambitus olim ligneus, poſtea porticibus lateritiis
gradus ſuſtentantibus in gyrum concluſus, forma oblonga vertens, qui ex una parte
in hemicycli ſpeciem deſinebat, ex alia verò angulos duos quadrata figura habebat in H
valle Murcia inter Auentinum Palatiumque colles Ludorum gratia fabricatus, quem
M. Varro lib. IV. de Verborum origine, Armiluſtrum vocat, ita: *Armiluſtrum ab am-
bitu luſtri locus item.* Circus Maximus dictus, quod circum Spectaculis ædificatus, ubi
Ludi fiunt, & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. Itaque dictum
in Cornicula, Milites adueniunt, quem circumeunt ludentes.

Quid ceſſamus ludos facere?
Circus noſter ecce adeſt.

Plutarchus in Romulo, Armiluſtrum Titi Tatii Regis ſepulchri locum in Auenti-
no monte eſſe ſcribit. Circum Græci ab equorum curſu Hippodromum, & Catadro-
mum, ideſt decurſorium ab hominum curriculis, vocauere; quæ vox à Latinis etiam
quandoque uſurpata eſt. Martialis lib. xij. in habentem amœnas ædes.

Pul-

FERDINANDI · AVGVSTI · FILIO · MAXI MILIANO
II · AVSTRIO · PIO
Aurum argentum aes rude, et aliquot signis impressa
Ocreae cretenses, peltæ
sagittæ, arcus, pila
Threiciae et celticæ Sarissae
Pecunia
Tabulæ eburneæ, et aereae colossus, signa. Captarum orbium montium fluuiorum
Simulachra
Vasa aurea argentea
Tubicines
legio
Ministri et scutiferi
Propinqui Ducis Triumphanti
B

CIRCI · MAXIMI · ET · ANTEIQVI · IMPERATORVM ROMANORVM · PALATII · ICHNOGRAPHIA · DILIGENTER EX · HEIS · QVAE · SVPERSVNT · RELIQVIEIS · AENEIS FORMEIS · EXPRESSA
Onuphrij Panuinij Veronensis Fratris Eremitae Augustiniani auctoris opera
Venetijs Anno salutis ∞ Ɖ LXXX Greg. XIII · Pontifice Maximo
Cum priuilegijs Principum
Roma quadrata
Via publica
Septentrio
Templum Apollinis
Bibliotheca Latina Apollinis
Bibliothecae Graeca et Latina
PALA
TIVM
Atrium Palatinum
Fons
Porticus
Area
Domus Augustana
Domus Augustana
Forma aquae claudiae
Occidens
Domus Tiberiana
Theatrum Tauri
Via publica
Moenianum
Septizonium
Tabernae
Tabernae
Scalae
Via
publica
Porticus exterior in se habens officinas mercatorum
Tabernae
Podium
Podium
Longitudo stadiorum III et semis ped.
CIRCVS
MAXSVMVS
Carceres, siue equos emissiones
Latitudo stadij unius pedum 625
Circi cum aedificijs magnitudo iugerum IIII
Gradus capaces hominum CL ∞
Huripus altus latus pedes X
Porticus exterior in se habens officinas mercatorum
Meridies et mons Auentinus
Moenianum
Pag 9

E *Pulveremque fugax hippodromon ungula plaudit.*

Sidonius lib. II. epiſt. ad Domitium.

Si non hippodromus ſaltem cryptoporticus vocabitur.

Cujus accuratam, & particularem deſcriptionem facturus, à maioribus partibus initium faciens, ad minores progrediar.

Circi porrò Maximi campus, ſive area, in valle Murcia locata ſive eiuſdem ædificijs longitudine trium ſtadiorum cum dimidio, latitudine verò unius, ideſt CXXV. paſſuum erat, ut lib. iij. Dionyſius tradit. Quod ſi ædificiorum quoque, & porticuum ſolum adiungatur harenæ, quaternum iugerum ambitum Circus Maximus complectitur, ut idem Dionyſius auctor eſt. Quod replicans Plinius lib. XXXVI. cap. XV. ait: *Nam ut Circum Maximum à Cæſare Dictatore extructum longitudine, ſtadiorum trium latitudine unius, ſed cum ædificijs iugerum quaternum, inter magna opera dicamus.* *Circi magnitudo.*

Circi harenam (ut eſt apud Plinium, & Tranquillum) Cajus, & Nero Imperatores Chryſocolla conſtraverunt. Hic in Caligula, cap. XViij. *Edidit Circenſes plurimos, minio, & Chryſocolla conſtrato Circo.* Ille verò lib. XXXiij. cap. V. *Viſum eſt* (inquit) *iam*
F *Neronis Principis ſpectaculis harenam Circi Chryſocolla ſterni, quum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet.* Chryſocolla verò (ut idem Plinius libro eodem tradit) *eſt humor, qui in aurifodinis per venas auri defluit, & craſſeſcente humore, rigoribuſque hibernis, uſque ad pumicis duritiem ſolidatur, quæ ſubtiliſsimè contuſa, auri picturam præbet.* Circum verò Maximum hac ideo harena ſtraverunt, tum ad ornatum, tum ut poſt Naumachiam, emiſſa in Tiberim aqua, (adhuc enim ſubterranei ſpecus, & à Circo ad Tiberim productarum cloacarum veſtigia viſuntur) nullo limo impediente, reliqua ludicra celebrarentur. *Circi area.*

Antiquitus circum aream Circi erant gradus ſubſelliaque, ſeu ſedilia lignea, quo commodius ſpectari poſſet, à Tarquinio excitata, quibus Ludos ſpectaturi conſidebant, atque ita in modum ſcalarum compoſita, ut alter alterius proſpectum non impediret. Superiores autem gradus duodecim pedibus à terra alti erant, ſenſimque
G ad imum ſolum deſcendentes, furcis ligneis ſuſtentabantur, ut libro primo refert Livius: *Spectavere* (inquit) *furcis duodenos à terra ſpectacula alta ſuſtinentibus pedes. Circo extructo illicò Tarquinius ſedilium loca inter XXX Curias diviſit, dans unicuique Curiæ partes ſingulas, ita, ut in ſuo quiſque loco ſedens ſpectaret.* Auctores Dionyſius, & Livius, qui libro primo refert, Tarquinium diviſiſſe *loca in Circo Patribus Equitibuſque.* Ea porrò ſubſellia, quibus inſidentes Ludos ſpectabant, Fori dicebantur. Livius loco ſupradicto: *Loca diviſa patribus, Equitibuſque, ubi ſpectacula ſibi quiſque faceret, Fori appellati.* Et lib. XXIX. *Cenſores M. Livius, & C. Claudius, omnia à foro boario ad Veneris, & circa foros publicos facienda locaverunt.* & lib. LV. *Licinio Conſuli ad quadrigas mittendas aſcendenti, tabellarius, qui ſe ex Macedonia venire diceret, laureatas literas attuliſſe dicitur. Quadrigis miſsis, Conſul currum conſcendit, & quum per Circum vehe-*
H *retur ad foros publicos, laureatas tabellas populo oſtendit. Quibus conſpectis, repente immemor ſpectaculi populus, in medium decurrit, eo Senatum Conſul vocavit, recitatiſque tabellis, ex auctoritate patrum, pro foris publicis denunciavit populo, L. Æmelium collegam Macedonum exercitum prælio fudiſſe, fugaſſeque.* Sex Pompejus: *Fori* (inquit) *ſignificant Circenſia ſpectacula, ex quibus etiam minores Forulos dicimus per diminutionem, ideſt minores Foros, hoc eſt minora ſpectacula.* Nonius Marcellus. *Fori ſunt ſpatia in navibus, vel locus apertus, ac patens.* Dio libro LV. *Sub Auguſto ludi Circenſes ſeorſum à Senatoribus, & Equitibus ſpectati ſunt, quod adhuc moris eſt. Cn. Cornelio Cigna Magno, M. Valerio Meſſala Conſulibus.* Tranquillus in Claudio cap. XXI. *Circo Maximo marmoreis carceribus, auratiſque metis exculto, propria Senatoribus conſtituit loca, promiſcuè ſpectare ſolitis.* Dio libr. LX. *Spectaverunt in Circo ima parte ſeorſum ſinguli ordines Sena-* *Sedilia Circi.* *Sedilia Circi diviſa.* *Fori.* *Diſtinctio ordinum in Circo.*

 torum

torum, Equitum. & plebis, ex eo tempore quo lex de ea re lata fuit. Non tamen terti loci ſingulis attributi erant, ſed tunc Claudius ſubſellia Senatoribus deſtinauit, quæ nunc etiam ſunt. Conceſſo quoque ſi qui alibi veſte plebeia ſpectare vellent. Quibus actis. Senatum cum vxoribus, Equites & Tribus epulo excepit. Hoc idem Nero (ut Tranquillus cap. XI. ſcribit) Equitibus quoque præſtitit: *Circenſibus* (inquit) *loca Equiti ſecreta à cæteris tribuit.* Plinius lib. VIII. cap. VII. *Nero in Circo Euripos ſuſtulit, Equitibus loca addens.* Tacitus lib. XV. Nero *Cæſar Equitum Romanorum locos ſedilibus plebis antepoſuit apud Circum. Namque ad eam diem indiſcreti inibant: quia Lex Roſcia nihil* (de Circo ſcilicet) *niſi de quatuordecim* (theatri ſcilicet tantum) *gradibus ſanxit.* A

Circi porticus. Cæterum populi Romani opibus, & majeſtate creſcente, Circi ſedilia ex ligneis lateritia, ampliſſimarum porticuum ordinibus ſuſtentata, deinde marmorea ſtructa fuere, qui porticum ordines altitudine, & latitudine (Vt lib. antiquitatum Romanorum III. tradit Dionyſius) & ex his quæ ſuperſunt Circi veſtigijs apparet, triplices erant. Quorum primus ad imam partem triplici fornice, alter duplici, tertius vno compoſiti, gradus, foros, & ambulatoria, queis ſpectabatur, theatrorum more ſuſtinebant, altiore loco anguſtiore, poſtea ſenſim latius ſeſe uſque ad ſolum diffundentes, ut ex ſuperiore Circi topographia patuit. B

Gradus. Quum verò duobus lateribus Circi ambitus comprehenderetur, ab altera extremitatum qua in hemicycli formam Circus deſinebat, invicem gradus omnes lineari, & parallela figura connectebantur, ita ut una ex ſingulo quoque ordine fieret continuata porticus circularis.

Officinæ Circi. Ex triplici porticuum ordine, quorum unus ſupra alium exteriore Circi parte erat, imus intra fornices officinas habebat, & habitationes ſuper eas, inter quas per certos ſcalarum gradus, qui inter eaſdem officinas erant, ingreſſus & aſcenſus euntibus ad Spectacula, erant ita compoſiti, ut tot hominum abeuntium & ingredientium millia, nihil eorum quæ circa erant conturbarent.

Circi mœniana & oſtia. Ex duabus Circi extremitatibus, altera quæ in hemicycli formam deſinebat, ampliſſimum & patens oſtium mœniano ſuppoſitum, & duo ex utroque latere alia mœniana, ſiue podia quadrigis ornata habebat. In altera autem cui figura quadrata anguli in modum turrium vel mœnianorum erant, tredecim oſtia fuere conſtructa, quorum medium omnium maximum, alio podio ſubiectum, reliqua duodecim æqualia & minora, ſex ſcilicet ex utraque majoris oſtij parte erant. De quibus Auſonius Gallus ad Vrſulum de numero ſenario. C

Oſtia quot pro parte aperit ſtridentia Circus,
Excepto medium, quod patet ad ſtadium.

Carceres Circi. Per hoc enim majus oſtium, & aliud in Circi alio capite ſitum, equi, bigæ, quadrigæ, cætera ludicra, & pompæ inibant egrediebanturque.

In reliquis porro XII. minoribus oſtijs carceres erant, ſive equorum emiſſiones, quæ ad ſimilitudinem eorum locorum, in quibus rei homines in Ciuitatibus clauſi tenentur, carceres dicebantur, quod equos antequam currere inciperent, coercerent M. Varro lib. IV. de verborum origine ad Ciceronem: *In Circo* (inquit) *primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur. carceres. Nævius oppidum appellat, quod ſcilicet more murorum, & oppidorum turrita erat ea Circi pars, in qua carceres fuere.* Et idem Varro: *Carceres dicti, quod coercentur equi, ne inde exeant, antequam Magiſtratus ſignum miſit, Oppidum quod ea muri parte pinnis turribuſque carceres olim fuerint.* Scripſit Poeta Ennius, D

Dictator ubi currum inſedit, provehitur uſque ad oppidum.

Liuius lib. VIII. L. Papirio Craſſo II. & L. Plautio Venoce Conſulibus, Carceres in Circo primum inſtitutos fuiſſe tradit. qui lib XLI. Carceres in Circo inſtitutos, & oua ad notas curriculis numerandas facta ſcribit. Quas ex ligneis Claudium mar-

moreas

AVRIGATIO CIRCENSIS CVPIDINIBVS AGITANTIBVS EXPRESSA IN ANTIQVC

Omphrij Panuinij Veronensis ſtudio aeneis typis formata Venetijs. Anno salutis ∞DLXXX Greg

AVRIGATIO CIRCENSIS CVPIDINIBVS AGITANTIBVS EXPRESSA IN ANTIQVO PERISTVLIO QVOD ROMAE IN HORTIS FARNESIIS TRANSTIBERIM EXTAT

Omphrij Panuinij Veronensis ſtudio aeneis typis formata Venetijs, Anno salutis ∞DLXXX Greg. XIII P. Cum priuilegijs principum.

MARMOREAE·LVDORVM·CIRCENSIVM·TABVLAE·QVAE·FVLGINII·IN·PRAETORIO·CIVITATIS·EXTAT·IMAGO·DILIGENTER·REDDITA

Onuphrij Panuinij Veronenſis opera, et typis Venetijs Anno ſalutis ∞ D L XXX Greg. XIII· papae Cum priuilegijs principum

L.I. *Pag.11.*

E moreas feciſse prodit cap. xxj. Tranquillus, ſic. *Circo verò Maximo marmoreis Carceribus, auratiſque metis, quæ vtraque & tophina ac lignea antea fuerant exculto, propria Senatoribus conſtituit loca promiſcuè ſpectare ſolitis.* M. Varro libro ſecundo de Re Ruſtica. *Ego adveniens aperiam Carceres, & equos emittere incipiam, non ſolum mares quos admiſſarios habeo, ſed & fœminas.* Sidonius in Panegyri ad Antemium Imperatorem.

Procedat Schœneis prius agnita virgo mariti,
Crimine quam ſexu, ſpectet de Carcere Circi.
Pallentes Athlanta procos, vt poma decori.

Et in Panegyri ad Marcum Antonium Auguſtum.

Caius in Aetolo volitantem pulvere Martem,
Horruit Hippomanes, multo qui capite Circi,
Contempto præmiſſus erat, cum Carceris antro,
F *Emicuit pernix populo trepidante virago.*

Carceres Circi Cancellis quibuſdam claudebantur, quemadmodum ex vetuſtis Gentis Farneſiæ marmoreis monumentis hîc expreſſis liquet, quibus præter Carceres, metae, oua, bigæ. & ædicula quædam, de quibus mox dicam, expreſsa ſunt. *Cancelli carceris.*

☞ Figura Aenea. D.

Toto Circi ambitu ſex mœniana erant, tria ex vtroque latere, vt ex Numiſmatibus, & Circo à me deſignato conſtat, ex quibus Magiſtratus, & nobiliſſimi quique ſpectare ſolebant, & quadrigis committendis ſignum dare.

Circi, harenæ ſcilicèt & ædificiorum circuitus, octo ſtadiorum, ideſt mille paſsuum erat. *Locus capax hominum* CL. *millium* (vt ait Dionyſius) vel (ut Plinius & Sext. Cuſus, niſi in numero error ſit, tradunt) CCLX. *millium*. At Dionyſius fortè de Tarquinij Circo, Plinius verò, & Cuſus, de eo quem C. Cæſar Dictator reſtituti, locuti ſunt *Circi capacitas.*
G Catullus in Camenum.

Te quæſivimus in minori campo,
Te in Circo, te in omnibus tabernis,
Te in templo ſupero Iovi ſacrato.

Martialis libro vj. in detractorem.

Quique videt propius magni certamina Circi,
Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ.

De Circi Maximi extructione, ita libro iij. hiſtoriarum ſcribit Dionyſius. *L. Tarquinius Priſcus Rex, in Circo Maximo inter Palatium & Aventinum montes ſito, primus circumquaque operta tecto fecit ſedilia, nam antea ſtantes ſpectare ſolebant furcis tabulata ſuſtinentibus. Locos Spectaculorum in* XXX. *Curias diſtribuit, ut Curialium quiſque ſuo* H *loco ſpectaturus ſederet. Quod opus, & ipſum procedente tempore annumerandum erat inter totius orbis pulcherrima. Longitudo enim eius eſt trium ſtadiorum cum dimidio, latitudo quatuor jugerum, à duobus majoribus lateribus, & uno minore, cingitur Euripo, qui aquas recipiat decempedali profunditate, ſimul & latitudine; poſt Euripum extructæ ſunt triplices porticus, imæ habent lapidea paulum ſcandentia, ſicut in theatris, ſedilia, ſuper duplici contignatione ſunt lignea, duas majores porticus tertia minor conjungit tranſverſim lunatæ ſpecie appoſita, vt ex tribus vna conficiatur amphitheatratis octo ſtadiorum latitudine, capax centum quinquaginta millium hominum. Reliquum è minoribus latus, quod ſubdivale eſt, habet fornicatos Carceres, unde equi emittuntur, omnes vno clauſos repagulo. Externè ambit Circum ſimplex contenta porticus, habens officinas, & ſupernè cellas per quæ ſpectatores intrant, & aſcendunt per officinas ſingulas, vt nulla confuſio exoriatur inter tot millia, tum venientia, tum deſcendentia &c.* Idem brevius refert libro primo T. Livius. *Circi deſcriptio.*

L. Tarquinius Priſcus, bellum primum cum Latinis geſsit, & oppidum ibi Appiolas vi cepit, A *prædaque inde majore, quam quanta belli fama fuerat, reuecta, Ludos opulentius inſtructiuſque, quam priores Reges fecit. Tunc primum Circo, qui nunc Maximus dicitur, deſignatus locus eſt, loca diuiſa Patribus Equitibuſque: ubi Spectacula ſibi quiſque facerent fori appellati. Spectauere furcis duodenos ab terra Spectacula alta ſuſtinentibus pedes. Ludicrum fuit equi, pugileſque ex Hetruria maximè acciti; ſolennes deinde annui manſere Ludi, Romani, Magnique variè appellati.* Hoc loco commodum viſum eſt tabellam ſex Circos, ſiue è Numiſmatibus petitos continentem adijcere, poſteaquam de ejus extructione & partibus ſatis diſſerui. Prima eſt Augusti Cæſaris quem Circum Maximum renouaſſe ferunt. Secunda, Tertia, & Quarta Traiani Imperatoris ſunt, ubi animaduerſione dignum, loco obeliſci columnam cochlidem appoſitam eſſe. Quinta Caracalli. Sexta Philippi Imperatoris eſt, Ludos ſæculares ab ipſo celebratos referens, quos in Circo & omnibus theatris editos legimus. In ea videtur obeliſcus B producto è vertice ramo florens.

☞ Figura Ænea ſex Numiſmatum. E.

DE RELIQVIS CIRCI PARTIBVS, ET ORNAMENTIS ALIquot, ac varijs Ludorum Circenſium miſterijs, ſignificationibuſque.
Cap. VI.

Circus. CIRCVS Soli præcipuè conſecratus, orbis terrarum ſimilitudinem ſignificabat, quem annuo curſu Sol per duodecim Zodiaci ſigna, quæ biſſenis illis æqualibus oſtijs intelligi voluere conficit. Vnde in libro de Spectaculis ita ait Tertullianus: *Circus Soli principaliter conſecratus, cujus ædes medio ſpacio, & effigies de faſtidio ædis emicat, quod non putaverunt ſub tecto conſecrandum, quem in aperto habent.* Caſſiodo-

xij. oſtia. rus etiam: *Biſſena quippe oſtia ad xij. ſigna poſuerunt. Colores autem inuicem temporum, qua-* C *drifaria diviſione funduntur. Praſsinus virenti Verno; Venetus, nubilæ Hyemi, Roſeus,* *Colores quattuor* *Æſtati flammeæ; Albus, pruinoſo Autumno dedicatus eſt, vt quaſi per duodecim ſigna digrediens, annus integer ſignaretur. Sic factum; vt Naturæ miniſteria Spectaculorum compoſita imaginatione luderentur.* Idem Iſidorus Etymologiarum libro xviij. tradit. In oſtijs illis Circi (vt ſuprà dixi) erant Carceres, ſive equorum emiſſiones cancellis clau- *Carceres* ſæ, quibus bigæ, & quadrigæ certantes emittebantur. Ante quas, ex utraque Carcerum parte, duo parva Mercurij ſimulachra fuere, funem ſeu catenulam manibus ante Carceres tenentes, quibus equi, & quadrigæ apertis iam cancellis, ne ante ſignum à Magiſtratu datum currerent, coercebantur. Signo verò dato, ita funes compoſitæ *Hermuli funes.* erant, ut ex Hermulorum manibus miniſtrorum opera ſtatim elaberentur, & equi currere inciperent. De quibus Caſſiodorus ſic ſcribit: *Biſſena oſtia ad. xij ſigna poſuerunt: hæc ab Hermulis funibus demiſsis ſubita æqualitate panduntur, docentes totum illic* D *(ut putabatur) conſilio geri, ubi imago capitis cognoſcitur operari.*

Dionyſius. *Reliquum ex minoribus latus, quod ſubdiuale eſt, habet fornicatos Carceres, unde equi emittuntur, omnes uno clauſi repagulo.*

Alba linea. Alba quoque erat linea, non longe ab oſtiis Carcerum in utrumque Circi mœnianum quaſi regula hinc & inde directa, iuxta quam equi è Carceribus egreſſi, curſus certamen inibant. De qua Caſſiodorus. *Alba linea, non longe ab oſtijs in utrumque podium quaſi regula directa producitur, ut quadrigis progredientibus (*Carceribus ſcilicet, poſt funis ab Hermulis demiſſionem*) inde certamen oriretur, ne dum ſemper præproperè conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abrogare.*

Carceres quattuor Quum verò ex ea Circi parte ubi Carceres erant, oſtia ſex eſſent, quattuor ex iis tantum pro Carceribus veteres uſos fuiſſe opinor, quum non niſi quattuor factiones curren-

E currentium eſſent, quæ vel metis proximiora, vel ad curſum aptiora eſſe viderentur. Hinc proculdubio Domitianum motum crediderim, vt quattuor factionibus antiquis, duas nouas adderet, ne duo illa quæ ſupererant oſtia, vacua eſſent.

In Circi parte interiore, iuxta infimos gradus, in harenæ ambitu decurrebat Euripus altus, latuſque denos pedes, (vt ait Dionyſius,) à Cæſare Dictatore (Plinio auctore) in Circi reſtitutione effoſsus, additusque Cæſar enim quum Elephantorum pugnas edere conſtituiſſet, veritus ne clauſtris (quæ in areæ Circi circuitu erant) erumpentes, ſpectatores vexarent, Euripum hunc harenæ circumdedit. Plinius libr. 7. cap. 7. Pompeij (inquit) *altero Conſulatu, dedicatione templi Veneris victricis, pugnavere in Circo xx. Elephanti, aut (vt quidem tradunt) xvij. Getulis ex adverſo jaculantibus. Vniverſi eruptionem tentauere, non ſine vexatione populi circumdati clauſtris ferreis. qua de cauſſa Cæſar Dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus, Euripis harenam circumdedit.* Tranquillus in Cæſare cap. xxxix. *Spatium Circi ingyrum Euripo addito, ab vtraque* Euripus.

F *parte produxit.* Euripum, qui vſque ad Neronis principatum perduraverat (vt auctor eſt Plinius) idem Nero ſubſtulit, & locum illum Equitibus ſpectandi gratia conceſſit. quem tamen haud ita longe poſt reſtitutum fuiſſe neceſse eſt. Si quidem, Euripi Circenſis Q. Florens mentionem facit, ſic: *Frigebat dæmonum concilium ſine ſua Matre Magna, ea itaque illic præſidet Euripo.* Et Caſſiodorus. *Euripus* (inquit) *maris vitrei reddit imaginem, vnde illuc Delphini æquorei aquas interfluunt.* Lampridius in Eliogabalo hanc vocem agnoſcit, *Fertur in Euripis vino plenis navales Circenſes exhibuiſſe.* Euripi aqua vbi opus eſset, Circi ſordes abluebantur.

QVI CIRCVM MAXIMVM RESTITVERINT, AVT IN EO ornando operam dederint.
Cap. VII.

G CIRCVS Maximus, & ipſius ornamenta, in dies elegantiora fiebant: nam quæ lignea primum fuere, poſtea lateritia, demum marmorea, & aurata facta ſunt. Circi partes, & aliquando totum ipſum collabentem, vel alio caſu deformatum, reſtaurarunt, auxerunt, exornarunt, Cæſar Dictator, Auguſtus, Tiberius, Cajus, Claudius, Nero, Trajanus, & alij Romani Principes, ut infrà ſingillatim dicam. Eum à Cæſare dictatore integrum reſtauratum, ampliatumq; fuiſse, auctores ſunt Plinius, & Tranquillus: Hic *Spacium* (inquit) *Circi ingyrum ab utraque parte produxit.* Ille verò lib. xxxvi. cap. xv. ait. *Nam ut Circum Maximum à Cæſare Dictatore extructum, longitudine ſtadiorum trium, latitudine unius, ſed cum ædificijs iugerum quaternum, ad ſedem* CCLX. *millium magna opera dicamus.* Eundem Circum (ut tradit Caſſiodorus) reſtauravit, & exornavit Auguſtus. *Sed mundi dominus* (inquit) *ad potentiam ſuam opus extollens, mi-* Cæſar Dictator. Auguſtus.

H *randam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tetendit Auguſtus, ut immenſa moles firmiter præcincta montibus contineretur, ubi magnarum rerum indicia clauderentur.* Hinc extat Numiſma Auguſti cum Circo Maximo quod ſuprà poſui, eius reſtaurationem proculdubio referens.

Eam Circi partem, quæ Aventino proxima eſt, ipſumque Aventinum Tiberio imperitante uſta fuiſse, refert Cornelius Tacitus libro quinto, ſic: *Idem annus gravi igne Vrbem adfecit, deuſta parte Circi, quæ Aventino eſt contigua, ipſoque Aventino. Quod damnum Tiber. Cæſar ad gloriam vertit exſolutis domorum, & inſularum pretijs. H S. millies ea munificentia collocatum, tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis ædificationibus.* Tranquillus in Domitiano cap. v. refert, *Eum ex lapidibus Naumachiæ Maximum circum, deuſtis utrinque lateribus extruxiſſe.* Dio auctor eſt, Imper. Trajanum Circum Maximum collapſum ampliorem, & elegantiorem reſtituiſse. Tiber. Cæſar. Domitianus. Traianus.

tuiſſe. Quod ideo ſe feciſſe Trajanus inſcripſit, ut populum Romanum capere poſ- A
ſet. Hinc eſſe opinor, quod in eiuſdem nummis, Circus Maximus percuſſus adhuc ſupereſt. Ex quibus tres ego ſupra poſui. Iulius Capitolinus in Pio. *Circi* (inquit) *Marcus.* *ruina tempore Pij evenit, quem mirificè inſtauravit.* Ab eius autem ſucceſſoribus Marco, & Lucio fortè reſtitutus fuit. Elogabalus Circum columnis pulcherrimis auroque illuſtravit, & illius pavimentum ex chryſocolla renovavit. *Alexander.* Lampridius in Alexandro: *Lenonum, meretricum, & exoletorum vectigal in ſacrum Ærarium inferri vetuit, ſed ſumptibus publicis, ad inſtaurationem Circi, Theatri, Amphitheatri, & Ærarij deſignavit.* Quem ab eo reſtitutum fuiſſe, duo eius nummi cum Circo, quos ſupra poſui, docere videntur. De Circi columnis, & ornamentis Nazarius in Panegyrico ad Conſtantinum Auguſtum: *Circo ipſi Maximo* (inquit) *ſublimes porticus, & rutilantes columnæ tantum inuſitati ornatus dederunt, ut illic non minus cupidè conveniatur loci gratia, quam ſpectandi voluptate.* Cum orbis igitur imperio, laſciuia quoque creſcente, morumque diſciplina corrupta, ita crevit Circi ornatus. B

DE QVIBVSDAM ÆDIFICIIS, QVAE ERANT AD CIRCVM Maximum. Cap. VIII.

Veneris & Summani templa.

VENERIS, & Summani templa ad Circum Maximum ſita fuiſſe, legimus in fragmentis antiqui Kalendarij. Plinius libro xxix. cap. IV. *Supplicia annua canes pendunt inter Aedem Iuventutis, & Summani, vivi in furcas ſambucea arbore fixi.* Qui verò Deus Summanus fuerit, docet Arnobius lib. v. contra Gentes, ſic: *Emicuit Summanus e terris curru quadrijugo vectitatus, ſimplex & hoc eſt æquè, nam quadrigarum currus atque Summanus interpretationem deſiderant nullam, improviſus Proſerpinam rapuit, & ſub terras ſecum avexit.* De Veneris templo Livius libro x. Q. *Fabius Maximi Filius Gurges, aliquot matronas ad populum ſtupri damnatas, pecunia multavit, ex quo multatitio ære,* C *Iuventutis templum.* *Veneris ædem, quæ prope Circum eſt, faciendam curavit.* Sext. Pompejus: *Die vinaliorum Veneri templa ſunt conſecrata, alterum ad Circum Maximum, alterum in Luco Libitinenſi.* De æde Iuventutis idem Liuius lib. xxxvj. *Iuventutis ædem in Circo Maximo C. Licinius Lucullus II. vir dedicavit, voverat eam ſexdecim annis ante M. Livius Conſul, quo* *Herculis templum* *die Haſdrubalem, exercitumque ſuum cecidit. Idem Cenſor eam faciendam locavit, M. Cornelio, Tib. Sempronio Conſulibus. Huius dedicandæ cauſſa Ludi facti.* Herculis templum ibidem fuiſſe teſtantur Vitruvius, & idem Plinius; ille libro iij. cap. ij. ſic: *Aeroſtylarum faſtigia ornant ſignibus fictilibus, aut æreis inauratis Tuſcanico more, uti eſt ad Circum Maximum Cereris, & Herculis Pompejani, item Capitolij;* hic verò libro XXXIV. cap. viij. *Meretrices ad Circum.* *Myro fecit Herculem, qui eſt apud Circum Maximum in aede Pompeji Magni.* Ad Circum Maximum res furto ablatas ſub crepuſculum vendi ſolere in Horatium ſcribit Hellenius. Meretrices ibidem manſiſſe, elicitur ex Lampridio in Elogabalo: *Omnes de Circo* D (inquit) *de Theatro, de Stadio, & de omnibus locis, & balneis meretrices collegit, in aedes publicas, & apud eas concionem habuit tamquam militaris.* Et infra. *Fertur, & una die, ad omnes Circi, Theatri, Amphitheatri, & omnium Vrbis locorum meretrices tectus cucullione mulionico, ne agnoſceretur ingreſſus.* Iuvenalis Satyra iij.

Hæc non gentilia tympana ſecum,
Vexit, & ad Circum iuſſus proſtare puellas.

Prope Circum Maximum erat ſignum Vortumni. De quo Pedianus in illa verba orationis iij. in Verrem. A ſigno Vortumni ad Circo Maximum. *Signum Vortumni* (inquit) *in ultimo vico Turario eſt ſub Baſilicæ angulo flectentibus ſe ad proſtamae dexteram partem. Vortumnus autem, Deus invertendarum rerum eſt, ideſt mercaturæ. Circus*

autem

DVO AGITATORVM·MARMOREA SEPVLCHRA·CVPIDINVM AVRIGANTIVM SIGNIS·ORNATA·QVAE·ROMAE IN PRIVATORVM·CIVIVM AEDIBVS·EXTANT

Onuphrij panuinij Veronensis opera, et formeis diligenter delineata Venetijs Anno salutis ∞DLxxx *Gre.* XIII. *Papa, Cum priuilegijs.*

F

E *autem Maximus eſt idem, in quo nunc Circenſia ſpectantur*. Prope Circum Maximum erat velabrum, de quo Plutarchus in Romulo: *Ei loco velabro nomen eſt, quod incremento ſuperfuſo flumine naviculis traÿcientes ea parte fori appellarent, traiectum enim velatum Romani vocant. Quidam verò dicunt velabrum aditum eſſe eum, quo in Hippodromum ex foro itur, quem qui Ludos exhiberent hinc exorſi velis operire ſoliti fuerant.*

Romulus vt ait Plutarchus in eius vita, eam Vrbis partem incoluit, qua ex Palatio in Circum Mnximum itur iuxta, quem locum ſunt quos pulchri littoris gradus vocitant. Eodem in loco ferunt ſacram cornum fuiſſe. Prope Circum erat imago magna Apollinis Carthagine advecta, & T. Quinctij Flaminij, qui Philippum Macedonum Regem vicit, ænea ſtatua cum Græca inſcriptione, ut Plutarchus in eius vita tradit.

Quum multis tabellis Circenſia curricula exprimentibus abundem, eas per totum volumen ubi opportunius exiſtimavi collocari poſſe, interpoſui. Hoc loco antequam curricula Circenſia exponere incipiam, operæ viſum fuit, duas tabellas ex totidem vetuſtis pilis (quorum prior eſt in ædibus Vallenſibus, alter verò incerti Domini Romæ in regione montium extat) aptare quæ genios ſeu pueros aurigantes complectuntur,
F item metas, oua, delphinos, obeliſcum, aram, & ſacellum. Quæ ſingula infra aperiam. Et quamquam luſus hi pueriles penè ſecti ſint, rectè tamen Circenſium curriculorum formam aperiunt: ijs notantur duo agitatores, qui in aurigando è curribus cadentes mortui ſunt, quod ſæpè uſu veniebat. ideo Horatius:

Metaque fervidis evitata rotis.

☞ Figura Ænea duorum agitatorum è curribus cadentium. F.

DE CVRSV, PRIMA CIRCENSIVM SPECTACVLORVM parte, item de vario curruum, & equorum genere, ac myſteriorum aliquot curulium ſignificatione. Cap. IX.

G IN Circo Maximo multa Spectaculorum genera fieri ab antiquis conſueviſſe, veterum annalium commentaria perſcrutanti manifeſtum erit. Quæ, mihi ea accuratius ex eiſdem monumentis contemplanti, & diſquirenti, octo ſeſe obtulerunt. Præcipuum & proprium curſus, ſive certamen Curule & Equeſtre; Gymnicum vel Athleticum; Pompa, Ludus Trojæ, Venationes, Pugnæ Equeſtres, & pedeſtres, Naumachia. Et aliquando Ludi Scenici. De prima ergo Ludorum Circenſium parte, ante ipſius etiam Circi ex ædificationem uſurpata, & à Romulo Vrbe recens condita, inventa, primo dicam; eiuſque ſignificationum argumenta, & myſteria aperiam; mox de reliquis diſſeram. Curſus igitur certamen Romæ primus invenit Romulus, cui Tarquinius certum locum aſſignans, Circum Maximum condidit, & curſus ludicros
H in varia certamina equeſtria, & curulia, equorum, bigarum, trigarum, & quadrigarum diſtincto, exornatoque, ſecundam partem Gymnicam, ſiue Athleticam adiunxit.

Circenſia Spectacula octo.

Curſus primum certamen Circenſe.

Initio (inquit) *Servius, propter equorum inopiam, legimus veteres in agitandis Circenſium Ludicris, diverſis uſos eſſe animalibus; poſtea equis tantum, qui curribus adiuncti, curſitabant.* Ex quibus primum locum obtinent bigæ. Hæ currentes Lunam imitari putabantur, quæ gemino curſu cum Sole contendit, ſiue quod nocte videatur & die, ideoque bigis alterum equum nigrum, alterum candidum jungebant, qui noctem, & diem repreſentarent. Bigarum inuentionem Plinius Phrygibus; Iſidorus Cyriſteni Sicyonio tribuunt. ille enim libr. VII. cap. LVI. *Bigas* (inquit) *primum iungit Phrygum natio*; hic verò ita: *Iugo primus Cyriſtenes Sicyonius equos iugavit, eoſque ſingulos ex utraque parte ſimplici vinculo applicavit, quos Græci Scirophoros,*

Bigæ.

victor

Latini funales vocant, à genere vinculi, quo prius alligabantur. Dexterioris verò bigæ victor Marti immolare ſolebat. Plinius lib. XXXIV. cap. V. *Non vetus bigarum celebratio fuit, in iis qui Prætura functi curru vecti eſſent per Circum*; Trigæ in Deorum inferorum honorem conſtitutæ erant, quod ex tribus ætatibus homines raperentur, infantes ſcilicet, iuvenes, ſenes: ita Iſidorus. Dionyſius lib. VII. In equeſtribus Circenſium certaminibus, duo quædam priſcorum Græcorum inſtituta à Romanis ſervabantur. Alterum trigarum, quod defecit in Græcia, uſitatum Heroum temporibus, ut Homerus teſtatur, eorum prælia deſcribens, quo duobus equis Bigarum in morem iunctis, adiungebatur tertius funalis, loramentis adnexus, quem inde παρήορον Græci vocabant. De equo funali Tranquillus in Tiberio cap. VI. *Pubeſcens Actiaco triumpho, currum Auguſti comitatus eſt ſiniſteriore funali equo, quum Marcellus Octaviæ filius dexteriore veheretur.* Statius lib. VI. Thebaidos. A

Nominibuſque cient Pholoen Admetus, & Irim;
Funalemque Thoen.

Quadrigæ. Quadrigas Soli ſanxerunt, quod Sol per quattuor anni tempora ſingulis annis vertatur. Plinius lib. VII. cap. LVI. Ericthonius Athenarum Rex, Minervæ, & Vulcani filius, vel de caduca in terris libidine (ut Poetæ fabulantur) procreatus, primus quattuor equos currui adiunxit. De quo Virg. iij. Georgicorum. B

Primus Ericthonius currus, & quattuor auſus.
Iungere equos rapidiſque rotis inſiſtere victor.

Quem (ut Acrophilus Argius auctor eſt) Iunoni primæ dicavit. Ita Tertullianus. Qui etiam refert Romulum quadrigas Romæ primum oſtendiſſe.

De quadrigarum, trigarum, bigarumque curribus Plinius lib. viij. cap. xlij. *Nam in Circo ad currus iuncti equi, non dubiè intellectum adhortationis, & gloriæ fatentur.* Item Tranquillus in Cæſare cap. XXXIX. *Circenſibus quadrigas, bigaſque, & equos deſultorios agitaverunt nobiliſsimi juvenes.* Idem in Tiberio cap. xxvj. *Natalem ſuum plebe incurrente Circenſibus, vix unius bigæ adiectione honorari paſſus eſt.* Idem in Claudio cap. xxj. *Ac ſuper quadrigarum certamina, Troiæ Ludum exhibuit.* Et in Domitiano cap. IV. *Spectacula magnifica aſsidua, & ſumptuoſa, non in Amphiteatro modò, verum & in Circo edidit, ubi præter ſolennes bigarum, quadrigarumque curſus, prælium duplex equeſtre, ac pedeſtre commiſit.* Dio lib. LX. *Ludis triumphalibus ob victoriam Britannicam, Claudius equorum certamina tot promiſit, quot dies ille admitteret. Plura tamen quam decem non fuere. Nam inter quorum curſum feræ cedebantur, athletæ certabant, pueri ex Aſia evocati pyrricham ſaltabant.* Lampridius in Commodo. *Voluit & in Circo quadrigas agitare.* Idem de Heliogabalo: *Quadrigas Circenſium in trichliniis, & porticibus ſemper ſibi exhibuit.* Martialis lib. viij. ad Domitianum. C

Dum te longa ſacro venerantur gaudia Circo,
Nemo quater miſſos currere ſenſit equos.

Gellius lib. XIX. cap. VIII. *Quadrigas etiam ſi currus unus equorum quattuor victorum agmen unum ſit, plurali ſemper numero dicendas putat M. Varro.* D

Sejuges. Septemjuges. Decemjuges. Horum curruum ſimulachra æneis tabellis ex vetuſtis monumentis ſupra ſatis expreſſi. Sejugarum maximus currus Iovi dicatus erat, quod maximus Deorum Iuppiter eſſet. Septem, decemque jugis aliquando aurigatum fuiſſe refert Suetonius in Nerone cap. XXIV. ubi ait: *Aurigavit quoque plurifariam, Olympiis verò etiam decemjugem.* Septemjugis mentio eſt in antiqua Cecchinorum tabula. At verò non ſolum equos curribus committere veteres conſueviſſe inveni, verum etiam Elephantos, & Camelos, ut auctores ſunt Suetonius, & Lampridius; Ille in Nerone cap. XI. ſic: *Commiſit Camelorum quadrigas ludis, quos pro æternitate Imperii ſuſceptos, appellari maximos voluit. Ex utroque ordine, ac ſexu plerique ludicras partes ſuſtinuerunt;* Hic in Heliogabalo. *Iunxiſſe etiam ferunt Camelos quaternos ad currus*

FELICI · PERPETVO · AVGVSTO · OPTIMO · FORTISSIMO · QVE · PRINCIPI · OPVS · DICATVM
Tubicines
Senatores
Magiſtratus
Lictores
Miniſtri turbam baculis ſubmouente
Tubicines
Hoſtiae, popae, victimarij
Camilli et flaminij
Elephanti gentium
Suauiſsimorum odorum ſuffimenta
Tibicines Cytharoedi phonasci
Imperator, triumphans
Is qui victis
triumphantem monebat

currus in Circo, priuato ſpectaculo. De Elephantis verò Tranquillus in Nerone cap. XI. *Notiſsimus Eques Romanus Elephanto ſuperſedens, per Catadromum decurrit.* Et Lampridius in Heliogabalo: *Fertur elephantorum quadrigas quattuor in Vaticano agitaſſe, dirutis ſepulchris quæ obſiſtebant.* Curribus rotis vectis ſignificabant, quod orbis iſte circulari celeritate omnia percurrit; ſiue ad Solis ſimilitudinem, qui circulari ambitu totum mundum luſtrat. Vnde Ennius, *Currus.*

Inde patefecit radijs rota candida Cælum.

Rotæ verò Orientis, & Occidentis terminos deſignabant. Currus ipſe à curſu dictus eſt, vel quia rotas habere videtur, vnde & carrum quaſi curruum: ita Iſidorus. Hactenus de curribus, nunc de equis; qui vel ſingulares currebant, vel deſultorii erant. Qui ſingulares, ideſt ſingillatim currebant equi, Caſtori, & Polluci ab antiquis dicati fuere, quibus equos à Mercurio diſtributos fuiſſe, Steſichorus docet. Plinius lib. VII. cap. LVII. auctor eſt, equo vehi primum inſtituiſſe Bellerophontem, Pelethronium verò frænos, & ſtrata equorum inveniſſe. Quin & Equeſtri Neptuno equi ſacri erant, quem Græci ἱππίον appellabant, quod is primus tridente ſuo terram percuſſa equos protulerit. Equi porro ſingulariter currentes, vitæ noſtræ ſpecimen repræſentabant, quod ſingulatim vnuſquiſque curſum vitæ ſuæ ſeorſum conficit, aliique eodem & diverſo tempore, alios ſequuntur, imò duntaxat mortis curriculo, uſque ad obitus extremam metam. Ita Iſidorus Etymologiarum lib. XVIII. cap. XXXIIX. De equis ſingularibus Dionyſius lib. VII. *Peracta pompa, certamina ſpectantur equorum, quorum primum erat, quadrigarum, bigarum, ſingulariumque equorum curſus, quemadmodum in Olympijs fieri ſolet.* Suetonius in Caio, cap. LV. *Incitato equo, cuius cauſa pridie Circenſes, ne inquietaretur vicinia ſilentium per milites indicere ſolebat, &c.* Scilicet vt equus quietus, paratior, agiliorque ad curſum eſſet. In his quas ſupra poſui tabellis equos ſingulares vidimus. *Equi ſingulares.*

Deſultorii equi, quos Lucifero & Heſpero ſacros fuiſſe perhibet Caſſiodorus, à deſultoribus dicti ſunt, quorum ars erat, equos eligere, alere, ac docere, & ex his binos trahere, & ſingulo ſeptem curriculorum alternatim ex uno in alterum mira celeritate tranſilire, ut Iſidorus docet. Erant igitur equi deſultorii duo, ſine ephippiis adiuncti, dicti, quod ex his facilè deſiliant deſultores. Erant equi deſultores etiam in exercitibus, qui equitibus ſingulis præſto erant, exercitatis ita militibus, ut uno de via feſſo, deſilire poſſent in recentem. Liuius lib. XXIII. *Nec omnes Numidæ in dextro locati cornu, ſed quibus deſultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum, ex feſſo armatis tranſultare mos erat.* Varro libro II. de re Ruſtica. *Peritus* (inquit) *belli aliter equos diligit, alit, ac docet, aliter quadrigarius, ac deſultor.* Tranquillus in Cæſare cap. XXXIX. *Quadrigas, bigaſque, & equos deſultorios agitaverunt nobiliſsimi juvenes.* Hos innuere videtur Propertius lib. IIII. in Fabula Vertumni, ſic. *Equi deſultorij.*

Eſt etiam aurigæ ſpecies Vertumnus, & eius
Traijcit alterno qui leve pondus equo.

Quidam equos ſingulares, & deſultorios, nullo præmio currere ſolitos fuiſſe exiſtimant, ſed equos ſingulares bigis, quadrigiſque miniſtros, atque adhortatores; deſultorios verò præcurſorios fuiſſe exiſtimant. Quam ſententiam confirmare videtur Caſſiodorus in Epiſtola ad Fauſtum præpoſitum quum ait: *Equi deſultorij, per quos Circenſium miniſtri, miſſos nunciant exituros, Luciferi præcurſorias velocitates imitantur.* Sic accidit, ut dum ſe colere putarent aſtra, religionem ſuam ludicra ſimilitudine profanarent. Quod deſultorium genus diverſum à ſuperiori eſſe videtur. Exiſtimarem ego, equos quoſdam fuiſſe ſingulares, qui præmio currerent, quum id clarè ex Dionyſio, Iſidoro, & tabulis antiquis intelligatur. Alios verò equos, qui nullo victoriæ præmio currentes, bigas tantum, & quadrigas tanquam miniſtri, & adhor-

tatores, comitarentur. Nam in vetuſtis tabulis aurigarum currus equus ſingularis antecedit. A Equos verò deſultorios cum præmio currere, quemadmodum bigas, & quadrigas: Præterea quæ ſupra ex Suetonio, & Iſidoro citavi, etiam Livius lib. xliiii. docet his verbis: *Nam Circenſi ludicro ſemel quadrigis, ſemel deſultore miſſo, vix unius horum tempus utrumque Curriculum complebat.* Cæterum quum proximum locum ante currus, & fortè Caſſiodori tempore haberent per eos bigarum, & quadrigarum curſus hac ratione denunciabantur, ut ſcilicèt ſpectatores intelligerent, viſis deſultorijs, proximè currus eſſe agitandos. Cicero in Oratione pro L. Muræna. *Reſpondebo igitur Poſtumio primum, qui neſcio quo pacto mihi videtur Prætorius candidatus in Conſularem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum currere.* Quod tamquam inſolitum damnare Cicero videtur. Hoc loco duas Circi delineationes adijcere commodum fuit, quarum prior, quæ aurigas bigis inſidentes, obeliſcum, metas, oua, & delphinos continet, marmoreo pilo in ædibus Cardinalis Sarraceni extat. Sequens Circi ſpectatores, mœnianum, Cybelem leoni inſidentem, Circenſium indices, obeliſcum, aras, metas, delphinos, oua, victoriam, ædiculam, aurigam victorem coronatum, & eum ad victoriam excitantem ſocios comprehendens marmoreo fruſto extat in ædibus Maffeorum. B Vtriuſque tabulæ accuratam explicationem infra adijciam.

☞ Ænea Figura binæ Aurigationis Circenſis. G.

DE AGITATORIBVS, SEV AVRIGIS, ET EORVNDEM quattuor factionibus. Cap. X.

Aurigæ. Agitatores.

SI porro qui curribus, ſeu equis inſidentes, eoſdem circum metas agitabant, aurigæ, ſive agitatores, bigarii, & quadrigarii appellabantur, Auriga, dictus eſt, (ut docet Iſidorus) quod currum agat, & regat; ſive quod junctos equos feriat, nam aurire, idem eſt, quod ferire, Vnde illud: *Latus aurit apertum.* Idem eſt is, qui agitator dicitur, ideſt verberator, ab agendo (auctore Iſidoro) dictus Cicero ad C Atticum lib. Epiſtolarum XIII. *Nec eſt melius, quam ut Lucullus ſuſtineat currum equoſque, ut bonus ſæpe agitator.* Et Virgilius lib. Georgicorum.

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Bigarij. Quadrigarij.

Bigarii, & quadrigarii à curribus bigarum, & quadrigarum dicti. Tranquillus in Cajo cap. XIX. *Quadrigario habitu curriculo bijugi famoſorum equorum per pontem ultrò citròque commeavit.* Et in Nerone cap. XVI. *Vetiti quadrigariorum luſus, quibus inveterata licentia paſsim vagantibus, fallere ac furari per jocum jus erat.* Curigarum ſiue agitatorum Societates factiones appellabantur. Sext. Pompejus. *Factio & factioſus initio, honeſta vocabula erant, unde adhuc factiones hiſtrionum, & quadrigariorum dicuntur.* Quorum duo initio factiones erant, à veſtium coloribus, quibus dum curſitarent induebantur, nomina ſortiti, Alba ſcilicet; & Rubea, ſive Ruſſata; qui quum certatim D pedibus ſiue curribus inſidentes currerent, & magno Populo Romano oblectamento erant, & ſacra Circenſia perficiebant. De quibus Tertullianus: *Hæc* (inquit) *ab initio duo ſoli fuerunt colores Albus, & Ruſſeus.* Albus Hiemi ob nives candidas Rubeus Aeſtati ob Solis ruborem voti erant. Sed poſtea tam voluptate, quam ſuperſtitione prouecta, Ruſſeum alii Marti, alii Zephyris Album conſecrauerunt, duobuſque additis Praſino & Veneto. Praſinum Terræ Matri, vel Verno: Venetum Cœlo, & Mari, vel Autumno deuouerunt. Ita ex duabus quattuor factiones factæ ſunt. Praſina, Ruſſata, Veneta, & Albata.

Factiones dictæ. Albata. Ruſſata.

Factiones quattuor.

Praſina.

Praſinus autem eſt color viridis ad ſimilitudinem porri. Nam πράσον Latinè porrum dicitur. Hinc veſtes è viridi lana Praſinæ dicuntur. Martialis lib. x. ad Sextilianum.

Et quam donabas dictis à Marte kalendis.

De

E *De noſtra Praſina eſt ſyntheſis empta toga.*

Praſinus etiam eſt gemmæ genus viride, de qua Plinius lib. XXXVII. cap. VIII. De Praſina factione Suetonius in Caio cap. LV. *Praſinæ factioni ita addictus, & deditus, ut cœnaret in ſtabulo aſſiduè, & maneret. Agitatori Eutycho commeſſatione quadam in apophoretis H.S vicies contulit.* Idem in Nerone cap. XXXIIX. *Equorum ſtudio, vel præcipuè ab ineunte ætate flagravit, plurimuſque illi ſermo, quamquam vetaretur, de Circenſibus erat; & quondam tractum Praſinum agitatorem inter condiſcipulos quærens, objurgante magiſtro, de Hectore ſe loqui ementitus eſt.* Dio LIX. *Cajus praſina factione ſummopere delectabatur, ita ut locus in quo ſolebat aurigare, etiamnum Cajanus ab eo dicatur.* Capitolinus in Vero. *Amavit aurigas, praſino favens.* Dio in Commodo. *Domi praſino ornatu currus agebat, ibique magnum belluarum numerum confecit multas etiam interfecit publicè.* Idem in Caracallo. *Agitatores praſini victi, & viderunt in ſummo obeliſco graculum maximè garrientem. Eum omnes ſpectare, ac repente uno ore ita conclamare cœperunt* AVE MARTIALIS. Idem in Heliogabalo: *Currus agitabat praſino veſtitu, idque domi intra privatos parietes facere videbatur.* Martialis lib. xi. de praſino.

F *Sæpius ad palmam Praſinus poſt fata Neronis.*
Pervenit, & victor præmia plura refert.
I nunc livor edax, dic tu ceſſiſſe Neroni;
Vicit nimirum non Nero, ſed Praſinus.

Et in lib. XIII. Xeniorum, Porphyrionis.

Nomen habet magni volucris tam parva gigantis
Et nomen Praſini Porphyrionis habet.

Idem lib. x. ubi parat convivium.

De Praſino convivva meus, Venetòque loquatur,
Nec facient quemquam pocula noſtra reum.

Et Iuvenalis quid Praſinus color ſignificet, oſtendit Satira xj.

Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, eventum viridis quò colligo panni.

G Extant aliquot vetuſta factionis Praſinæ aurigarum monumenta quorum, unum hic ſubjicere placet.

In Palatio Cancellariæ Apoſtolicæ apud S. Laurentium in Damaſo, baſis grandis in capite ſcalarum.

(left margin, vertical: A R A M A N T I N I C A; right margin, vertical: G E N T I N I C A)

M. AVRELIO. LIBERO
PATRI. ET MAGISTRO
ET. SOCIO DOMINO
ET. AGITATORI. FACTIONIS
PRASINAE
AVRELIVS. CÆCILIVS. PLANETA
H PROTOGENES. OB. III. PAI MAR
HOC. DONVM. VOVIT.
NATIONE. AFRI

In domo Luciorum in Capitolio.

TI. CLAVDIO AVG. L
EPAPHRODITO
AGITATORI FACTION.
PRASINAE
ANICETVS AGITATOR
FACTIONIS EIVS D. MAGISTER
SVO

Vbi in hac deſcriptione notatione digna ſunt illa verba in utraque extremitate appo- A
ſita, dimidiata Latinè, & dimidiata Græcè, ſcilicet.

ARAM . ANTI . NICA.
GENTI . NICA   ideſt.

Aram pro victoria Genti victrici (ſupple) dedicavit.

Altera factio Roſea, ſive Rubea, ſive Ruſsata appellabatur, à rubei coloris veſtimentis nomen ſortita. *Ruſſata.* Ruſſus enim, ſive Ruſſatus, ſive Roſeus appellationes rubei coloris ſunt. Apud Livium mentio eſt Ruſſati aurigæ. Plinius lib. VII. cap. LIII. *Inveniuntur in actis Felicis Ruſsati aurigæ, iam igne illato in rogum eius, unum è faventibus iniecißse ſeſe.* Hanc factionis Martialis Coccinam vocavit, lib. XIV. Apophoretorum ſic.

LACERNÆ COCCINEÆ.

Si Veneto Praſinove faves, qui Coccina ſumis,
Ne fias iſta transfuga veſte, vide.

Huius factionis vetuſta hæc extant Epigrammata.

Præneſte in Palatio Epiſcopi in baſi. B

C . APPVLEIO . DIOCLI
AGITATORI. PRIMO. FACT.
RVSSAT. NATIONE HISPANO
FORTVNAE. PRIMIGENIAE
D D.
C. APPVLEIVS NYMPHIDIANVS
ET NYMPHIDIA. FILII.

In Capitolio ſub porticu domus Conſervatorum.

CL. AVRELIO POLYPHEMO
DOMINO. ET. AGITATORI
FACTIONIS RVSSATÆ TOGENI
CÆSARIVS SVI. TEMPORIS. PRIMO
ET. SOLO. FACTIONARIO. OB. GLORIA.

DEDICATA AVRELIANO AVG. III. MARCELLINO XIII. KAL. FEBRVARII. C

Tertia factio Alba, ſeu Albata vocabatur, quod veſtibus albis amicti eius factionis aurigæ curſitarent. De hac Plinius lib. VIII. cap. XLII. mentionem facit, cum ait: *Claudij Cæſaris ſæcularium Ludorum circenſibus, excuſso Auriga Albati equi palmam occupavere, primatum obtinuere, oppoſita effundentes omnia, quæ contra æmulos debuiſſent, peritiſsimo auriga inſiſtente facientes. Quum puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetere.* Albatæ factionis etiam mentio extat in antiqua Dioclis Tabula quam, infra adijciam. *Veneta.* Quarta aurigarum factio Veneta dicebatur, à Veneto, ideſt cæruleo colore denominata, qui color (teſte Vegetio) eſt D fluctibus marinis ſimilis. Lampridius ſcribit Heliogabalum comediſſe piſces *conditura Veneta coctos*, ideſt quaſi in marina aqua, cum colore ſuo. Vegetius lib. IIII. de re militari ſcribit, nautas veſte Veneta indui debere, & vela navium exploratoriarum colore Veneto eſſe pingenda, ut ſimilitudine coloris marini facilius lateant, hoſtileſque oculos fallant. De hac factione extant veterum auctorum, & lapidum teſtimonia. Tranquillus in Vitellio cap. XIIII. *Quoſdam de plebe ob id ipſum quod Venetæ factioni clarè maledixerant contemptu ſui, & nova ſpe id auſos opinatus, occidit.* Capitolinus in L. Vero. *L. Verus præſens cum Marco ſedens, multas à Venetianis eſt paſsus injurias, quod turpiſsimè contra eos faueret.* Dio in Caracallo: *Agitabat currus ornatu Veneto, & ad omnia ardentiſsimus, atque incitatiſsimus erat.* Lampridius in Heliogabalo: *Æſtiva convivia coloribus exhibuit, ut hodie praſinum vitreum, alia die*

Venetum

E *Venetum deinceps exhiberet.* Veteres verò & particulares inſcriptiones factionis Venetæ infra commodiore loco ponam. Hic adijciam tabulæ marmoreæ elegantiſſimæ exemplum, quæ Tomæ in domo Cecchinorum in Campo Martio extat, diligenter à me exſcriptum.

C. APPVLEIVS. DIOCLES. AGITATOR. FACTIONIS RVSSATAE.
Hiſpanus. Luſitanus Annorum XXXXII. Men. VII. D. XXIII. AGITAVIT.
In Factione alb. Acilio Aviola, & Corellio Panſa Cos.
M. Vicit in factione eadem M. Acilio Glabrione C. Bellicio Torquato Cos. Primum agitavit. In Factione Praſina Torquato Aſpenate. II. & Annio Libone. Cos. primum vicit.
E. ruſſata. Leonato. Pontiano. &. Antonio. Rufino. Cos. Summa quadriga. agitavit. Annis XXIIII. Miſſus. Octio. IIII. ccLvII. C. LxII. à pompa ex Singularum. vicit. x. LxIIII. Inde. premia majora vicit lxxxxII. XXX. XXXII. ex. His. Sejuges III. XXXX. XXVIII.
S. II. L. XXVIIII. Inde Septejuge L. lx. III. Binarum. vicit CCCXXXXVII. Trigas, F ad Frs. XV. IIII. Ternarum vicit.
LI. ad honorem venit X.
Fundas DxxxLxI. Tertias DLxxvI. Quartas ad. LTS. X. I. fruſtra. exit. xccccl I. ad. venetum. vicit x. ad albatum. vicit LxxxxI. Inde ad LTS. xxx. III. S.
VMVM. LTS. ccclvIII. LxIII. cxx. præterea. bigas. M. vicit. III. ad albatu. L. ad praſinu. II. occupavit, & vicit. Dcccxv. Succeſſit. & vicit LxvII.
T. xxxvI. VARIIS. Generibus vic. XXXXII. eripuit. & vicit DII. praſinis ccxvI. Venetis ccv. albatis lxxxI. Equos centenarios fecit. N. vIIII. & ducenar L.

Inſigna eius.

= to. ſibi. quo. anno. primum. quadrigis victor extitit. bis erupit. bis. actis. continetur. auilium. Teren. factionis ſuæ primum. omnium. viciſſe x. xI. ex quibus. anno. uno. plurimum. vincendo. vicit.
= no. primum. centum. victorias. cónſecutus. eſt. victor. cIII. ſingularum. vicit. lxxx. G III. adhuc. augens. gloriam. tituli. ſui. præceſſit. Thallum. factionis. ſuæ. qui. primus. in. factione. ruſſata.
= cles. omnium. agitatorum. eminentiſſimus. quo. anno. alieno. principio. victor. C. XXXIIII. Singularum. vicit. CXVIII. quo. titulo. præf. præceſſit. omnium. factionum. agitatores. qui. vnquam. recenſium. interfuerunt. omnium. admiratione. merito. notatum. eſt. quod. uno. anno. alieno. principio. duobus. introjugis. Cotyno. &. Pompejano vicit. LxxxxvIIII. IX. I. LIIIXI. I. xxx. II. Ionis praſinæ victor x. xxv. primus. omnium. vrbis. Conditæ. ad. LTS. L. vicit. vII. Diocles. præcedens. eum. introjugis. tribus. abigeio. lucido. parato. L. vicit. vIIII. omnium. venuſtum. epaphroditum. tres. agitatores. miliarios factionis. Venetæ. ad. LTS. L. viciſſent. xI. Diocles. Pompejano. & Lucido duobus H introjugis. L. vicit.
= Factionis praſinæ victor. x. xxv. & Flavius. Scorpus. victor. II. xl. vIII. & Pompejus muſclofus. victor. III. DL. vIIII. tres. agitatores victores VI. Dcxxxii. ad. LTS. L. vicerunt. xxvIII.
= ventiſſimus victor. xccccLx. & L. vicit. XXVIIII. nobiliſſimo titulo. Diocles. nitet. cum. Fortunatus. factionis praſinæ. In victore. Tuſco. victori. ccclxxxvI. L. vicit II. Diocles.
= R. C. L. II. L. Lx. LX. I. nouis coactionibus. &. numquam. ante. titulis. ſcriptis. Diocles emines. quod. vna. die. ſejuges. LTS. X. L. miſſus. bis. utraque. victor. eminuit ad quæ. amplius.
= Suiſque. ſeptem. equis. in ſe. iunctis. numquam. ante. hoc. numero. equorum. ſpectato.

ſpectato certamine. ad. LTS. L. in abigeis. victor eminuit. & ſine flagello. alis, certaminibus. ad LTS. XXX. um. viſus. eſſet his nouitatibus. duplici ornatus. eſt gloria. Inter. miliarios. agitatores. primum locum. obtinere. videtur. Pontius. epaphroditus. factionis. Venetæ.

-nini. aug. Pil. ſolus. victor xcccclxvii. inter. ſingularum. vicit. ccccxi. ad Diocles præcedens. eum. victor. xcccclxii. inter. ſingularum. vicit xlxiiii. Iſdem. temporibus.

-& vicit. ccccxLvii. Diocles. eripuit. & vicit. Dii. Diocles. agitator. quo. anno. vicit. cxxvii. Abigejo. Lucido. Pompejano. Introjugis. tribus. victor ciii. Inter.

-inentes. Agitatores. Introjugis. afris. plurimum. vicerunt. Pontius. epaphroditus. factionis Venetæ. In bubalo. vicit. cxxxiiii. Pompejus. Muſclolus. factionis. praſinæ — xv. Diocles. Superatis. eis. in Pompejano. victor. clii. ſingularum. vicit. cxxxxiiii. ampliatis. titulis. ſuis. Cotyno. Galata. Abigejo. Lucido. Pompejano. introjugis. quinque.

Victor xxxxv. ſingulorum. vicit ccxxxx. vi.

Quatuor factionũ myſteria. Has porro quatuor factiones, his ideo coloribus veteres diſtinxerunt, ut per eos quattuor elementorum Terræ, Ignis, Aeris, & Aquæ ſimilitudines redderent. De quibus Caſſiodorus: *Colores* (inquit) *invicem temporum quadrifaria diviſione funduntur. Praſinus virenti Verno, Roſeus Æſtati flammeæ, Albus pruinoſo Autumno, Venetus nubilæ Hyemi dicatus eſt.* Ita ille. Quamquam multo melius Tertullianus, qui Venetum Autumno, Albatum Hyemi comparat. Alii Praſinos Terræ virentis; florumque, Roſeos Marti, à quo Romani originem trahunt, quod is ſanguine gaudeat; Albos Zephyrorum, & Terreſtrium tempeſtatuum; Venetos verò Aquarum, vel Aeris, quæ cæruleo colore ſunt, ſimilitudines habuiſſe produnt. De quattuor factionibus Sext. Rufus in libro de Regionibus Vrbis Regione IX. Circus Flaminius vocata, mentionem facit. Qui haud longè ab eo Circo ſtabula quattuor factionum fuiſſe ſcribit, quæ, ut ex antiqua inſcriptione C. Appulei Dioclis ſupra ſcripta conſtat, propè palatium Cancellariæ Apoſtolicæ fuere. in ejuſdem enim exædificatione eadem baſis inventa eſt. *Stabula Quattuor factionum.* De ſtabulis aurigarum Tacitus libro XVII. *Vitellius ſola perdendi cura ſtabula aurigis extruere intentus, & Circum gladiatorum, ferarumque ſpectaculis opplere, tamquam in ſumma abundantia pecuniæ illudi.* *Factiones ſex Aurata Purpurea.* Ad has autem quattuor veteres factiones duas alias aurati, purpureique panni Domitianum addidiſſe Tranquillus cap. VII. & Dio aureſ ſunt, de factione purpurea Martialis libro X. Apophoretorum Flagellum.

Profici es nihil, hoc cedas licet uſque flagello,
Si tibi purpureo de grege currit equus.

Quas tamen poſt ipſus cædem, quum omnia eius acta propter nimiam crudelitatem à Senatu reciſſa eſſent, ſublatas fuiſſe exiſtimo, iterumque ad quattuor numerum redactas, quod ſequentibus Principibus non niſi priores quattuor factiones (ut plurimum) recordentur. Quamquam Dio in Severo, Commodi, & Severi tempore, aliquando in Circo ſex curribus certatum fuiſſe ita referat: *Quum eſſet ante Saturnalia poſtremus dies Ludorum Circenſium, ad quos magna hominum multitudo confluxit, ut ſpectaret currus certantes inter ſe ſenos, ut factum fuerat Commodi temporibus, quos nemo interim collaudabat, ut erat conſuetudo; at poſtquam illi ſuos curſus confecerunt, ac aurigas ad alterum curſum aggredi oportuit, qui tacuerant ante, repente ſimul omnes maximo planſu manuum conclamant, populo Romano felicitatem ac ſalutem precantur, Vrbem Romam, Reginam, atque immortalem vocant.*

DE

DE AVRIGARVM, SIVE AGITATORVM CONDITIONE. Cap. XI.

AVRIGAS verò & agitatores, ſeruos ſiue libertinos, ſiue aduenas fuiſſe, ex Dione in Adriano conſtat. Qui ait: *Quum in quodam ſpectaculo aurigam quemdam liberum fieri cum clamore populus rogaret, Hadrianus per tabellam reſpondit, docens, iniquum eſſe alienum ſervum liberum facere, & eius domino vim & iniuriam fieri.* Eam enim artem ingenuo ciui Romano exercere probro erat. Quod tamen deprauata Repub. aliquando ab adoleſcentibus nobilibus factitatum fuiſſe legimus, eam ob rem infames habitos. Pedianus in Oratione contra C. Antonium, & L. Catilinam, ſuper ea verba M. Tullii. *Atque ut iſtum omittam, in exercitu Sullano prædonem, in introitu gladiatorem, in Victoria quadrigarium, &c. De Antonio* (inquit) *dici manifeſtum eſt; ſed dicit eum in exercitu Sullæ prædonem, propter equitum turmas quibus, Achajam iam ab eo vexatam ſignificavimus. In introitu gladiatorem, pertinet ad invidiam proſcriptionis, quæ tum facta eſt. In victoria quadrigarium, quod quum Sulla propter victoriam Circenſes faceret; quadrigas C. Antonium, & alios quoſdam nobiles homines agitaſſe. Præterea redemptas Antonius habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licet per legem. Fuit autem notiſsimus in Circo quadrigarum agitator Boculus.* Senatores quandoque quadrigas agitaſſe refert in Caligula Tranquillus, cap. XIIX. *Edidit Circenſes plurimos à mane vſque ad veſperam, interiecta modo Africanarum venatione, modo Trojæ decurſione. Quoſdam autem præcipuos, nec vllis niſi ex Senatorio ordine aurigantibus.* Dio in Nerone: *Id verè turpiſsimum viſu atque graviſsimum fuit, quod viri fœminæque, non ſolum Equeſtris, ſed etiam Senatorij ordinis, non ſolum in Orcheſtram, Circum, & Amphiteatrum ingreſsi ſunt, ut homines turpiſsimi, atque inhoneſtiſsimi, ſed etiam nonnulli eorum tibijs cecinerunt, ſaltaverunt, equos agitaverunt, & belluas occiderunt.* Notiſſimæ aurigæ memorantur Boculus apud Pedianum, Felix apud Plinium, & in vetuſtis marmoribus Diocles, Auilius Terentius, Thallus in factione Ruſſata: Communis, Venuſtus, Pontius Epaphroditus in Veneta; Flavius Scorpus, ac Pompejus Muſcloſus in Praſina. De Flavio Scorpio nobiliſſimo auriga præter Tabulam Dioclis, mentionem frequenter facit Martialis lib. X. de Scorpi morte.

Aurigæ ignobiles · *Nobiles aurigæ.* · *Senatores aurigæ.* · *Aurigæ noti.*

Frangat Idumæas triſtis victoria palmas,
Plange Fauor ſæua pectora nuda manu.
Muta bonos cultus, & iniquis munera flammis,
Muta coronatas gloria mœſta comas.
Heu facinus prima fraudatus Scorpe juventa
Occidis, & nigros tam cito jungis equos.
Curribus illa tuis ſemper properata breviſque,
Cur fuit, & vitæ tam prope meta tuæ.

Epitaphium Scorpi.

Ille ego ſum Scorpus, clamoſi gloria Circi,
Plauſus Roma tui, delitiæque breves.
Invida quem Lacheſis raptum trieteride nona,
Dum numerat palmas credidit eſſe ſenem.

Idem libro eodem de Mevio Incitatum alium aurigam commemorat:

Cocco multo fulget Incitatus.

Et lib. XI.

Sed cum ſponſio, fabulæque laſſæ
De Scorpo fuerint & Incitato.

Mar-

Martialis lib. VII. ad Domitianum, Paſſerinum & Tigrem, aurigas profitetur, ſic. A

Adeo mentes omnium tenes unus.
Vt ipſa magni turba neſciat Circi
Vtrum ne currat Paſſerinus, an Tigris.

Sex. Pompejus nobilis ludii meminit ſic: *Statua, & Ludij eius qui quondam fulmine ictus in Circo ſepultus eſt in Ianiculo, cuius oſſa poſtea ex prodigijs oraculorumque reſponſis Senatus decreto intra vrbem relata, in Volcanali quod eſt ſupra Ianiculum obruta ſunt, ſuperque ea columna cum ipſius effigie poſita eſt.* Dio in Caracallo: *Caracallus occidit Romæ hominem ignobilem, ſed tamen in eo ſtudio, cui ſe dediderat celebrem, egregium ſcilicet aurigam, quod eſſet factionis contrariæ. Hic ſenex mortuus eſt, poſtquam coronatus eſſet, in plurimis equorum certaminibus. obtinuerat enim coronas* DCCXXCII. *quod ante contigerat nemini.* Idem in Heliogabalo: *Heliogabalo vir erat Hierocles Caricum mancipium, & auriga, qui ei præter opinionem hac ex re placuit: nam cum Ludis, Circenſibus decidiſſet ex curru, ante ſellam Sardanapali, atque in eo caſu galeam abieciſſet, viſuſque ab illo eſſet, cui nulla barba, flavaque coma erat, ſtatim raptus eſt in palatium.* & infrà Aurelij Zotici Smyrnæi aurigæ mentionem facit Herodianus libro V. Elagabalum aurigis B & Comœdis, mimorumque hiſtrionibus, maxima imperij munia demandaſſe, tradit Lampridius de eodem Heliogabalo: *Aurigas* (inquit) *Protogenem, & Gordium primo in certamine curuli ſocios, poſt in omni vita, & actu participes habuit. Ex his Gordium aurigam præfectum Vigilum fecit.* Marcellinus libro XXIIX. Auchenium aurigam commemorat. & libro XXIX. Athanaſium nobilem aurigam vulgari levitate Valentiniano Imperatori ſuſpectum, ab eo interfectum tradit. Thomatem ſui temporis præcipuum aurigam in epiſtolis Caſſiodorus; Aquilonem, & Hirpinum hæc inſcriptio commemorat.

In ædibus Gentilis Delphinij.

AQVILON K AQVI LONIS. VICIT. CXXX SECVNDO. TVLIT LXXXVIII TER TVL XXX VII	hic inſculptus eſt puer inter equos duo ſtans, dextra baculum tenens, ſiniſtra pabulum equis ipſis præbens.	HIRCINVS. N. AQVI LONIS. VICIT. CXIIII SECVNDAS. TVLIT C LVI. TER. TVL XXXVI

Factiones & Greges aurigarum. Multitudo verò aurigarum cuiuſcumque factionis, greges vocabantur: quibus qui ſingulis præerant, factionum, ſive gregum præfecti, magiſtri, domini, & conditores vocabantur; ſub iis verò operam ſuam navales greges, vt ex his, quas adduxi, & infra adiiciam, inſcriptionibus antiquis liquet. Et Tranquillus, Lampridiuſque profitentur. *Factionũ & gregũ domini.* Ille in Nerone, cap. XXII. *Domini factionum non dignabantur niſi ad totius diei curſum greges producere.* Hic verò in Commodo; *Circenſes multos addidit, ex libidine potius quam* D *ex religione, ut Dominos factionum ditaret.*

Romæ......

D. M
C. POMPEIO. EVSCENO
CONDITORI. FACTIONIS. RVSSARAE
PATRONO. B. M.
OPTIMO. ET
PIENTISSIMO
LIBERTI. ET HEREDES. FECERVNT
DE. SVO

D M
CLAVDIA. HETICE
FEC. L. AVIL. L. DIONYSIO
COND. GR. RVSSAT
CONIVGI. DIGNISS.

Varia

IOVI·OPTIMO·MAXIMO·SACRVM
CN·POMPEIO·CN·F·
MAGNO·IMP·
Lictores
consules
Ara
Camilli & flaminij
Templum Iouis Capitolini
Congiarium populo Romano Datum
Victarum
Currus, arma, Diademata coronæ & regum aut ducum captorum
Reges captiui cum familia,
filijs, filiabusque suis
Thuris & Arabum odorum suffimenta
Lictores laureati
Coronæ a prouincijs Imperatori triumphanti donatae
Gentes, bello captæ

D

A Varia erant hominum & Imperatorum in aurigas ſtudia. Herodianus lib. v. in Caracalli vita: *Quum Circenſes ſpectante Caracallo. populus Romanus in aurigam, cui ſtudebat, neſcio quid cauillatus eſſet, ratus ſibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetum iuſsit in populum, ac occidere quicumque in aurigam dixiſſent.* Has factiones à Circo per Vrbes in ſtudiis hominum inductas, diuturno tempore tum Romæ tum in Oriente permanſiſſe conſtat. Caſſiodorus variarum libr. I. in Epiſtola Regis Theodorici ad Albinum, & Avienum VV. II. atque Patricios. *Partis Praſini inſinuatione comperimus, (quoniam hoc introductum eſt, vt populi de colore vocitentur) ſeditiones turbulentas à quibuſdam ſceleſtiſsimis incitari, & cauſam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupiſſe. Quod vtique gaudij decoram non poteſt habere qualitatem, ſi pacem non meruit poſsidere communem. Et ideo dignum eſt clementiam noſtram has quoque partes aſpicere, vt vbique poſsit morum probitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, ſed pernicioſum ſemen ſeditionis excludimus. Proinde illuſtris magnitudo veſtra patrocinium partis Praſini dignanter aſſumat. Putari enim non debet injuria populos regere, ac gubernare Romanos, &c.* Idem refert Epiſtola ejuſdem libri ad
B Specioſum. *Populi nobis partis Praſini, petitione ſuggeritur, ſe truculentas inſidias à Patricio Theodoro, & Importuno viro Illuſtri, & Conſule pertuliſſe, ita vt unus eorum defleatur extinctus. Quod nos ſi ita eſt, pro facti ſui acerbitate commovit, vt innoxiam plebem furor perſequeretur armatus, quam fovere civicus debuiſſet affectus, &c.* & paulò poſt. *Sed ne forſitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præſumptionis hujus habenda deſcriptio eſt. Teneatur ad culpam quiſquis tranſeunti reverentiſsimo Senatori injuriam proteruus inflixit, ſi malè optavit cum benè loqui debuit. Mores autem graves ſpectaculis quis requirat? Ad Circum neſciunt convenire Catones. Quicquid illic gaudente populo dicitur, injuria non putatur. Locus eſt qui defendit exceſſum, quorum garrulitas ſi patienter accipient, ipſos quoque principes ornare monſtratur. Reſpondeant nobis certè, qui talibus ſtudiis occupantur, ſi tranquillos optant adverſarios ſuos, certè volunt
C illos eſſe victores, qui ad injurias hic proſiliunt, cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcant. Vnde ergo iraſci volunt, quod ſine dubio ſe optaſſe cognoſcunt.* Eadem repetit quatuor ſequentibus Epiſtolis ad Senatum, ad populum, & ad Vrbis præfectum Agapitum binis litteris. Quibus ſeditionem Vrbanarum ob Circenſia ſpectacula exorientium, occaſiones, edicto vetat, ait enim. *Nullum à ſpectaculorum gaudio removemus, ſed ſeditionis ſemina radicitus amputamus.* Et infra. *Spectacula voluptatum, lætitiam volumus eſſe populorum, nec erigere debet motus irarum quod ad remiſsionem animi conſtat inventum. Ideo enim tot expenſarum onus ſubimus, vt conventus is non ſit ſeditionis ſtrepitus, ſed pacis ornatus.* Et infra ad Vrbis præfectum. *Circumſpicere te decet, ne qua in Spectaculis ſeditionum cauſſa naſcatur, quia tuum præconium eſt populus quietus. Quocirca, hoc te obſervare cenſemus, vt ſi à quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confeſtim loquax temeritas, legum ſeveritate plectatur. Si verò Senator civilitatis immemor, quemquam
D ingenuum nefaria fecerit cæde vexari, protinus relatione tranſmiſſa paternitatis noſtræ multam perculſus excipiat. Meminerint enim cuncti ſic ſpectaculari ſtudia, parteſque dividere, vt in patria debeant eſse concordes, nec ad hoc voluptatum ſibi exhiberi certamina, vt exinde hoſtilis ira ferveſcat, &c.* Et infra. *Si verò eorum lubrica voluntas in vnius coloris favorem migraverit, ſtudia ſua populus tam in Circo, quam Theatro habeat pro parte quam diligit, ut is qui præſumpſerit vetita ipſe iudicetur quæſiſse diſcordiam.* St. Papinius libro III. Siluarum ad Claudiam vxorem.

. . . *Nec aut rapidi mutent te prælia Circi.*

Paulus Diaconus in Phocæ Imperatoris vita, lib. IV. cap. XI. Hiſtoriæ Longobardicæ. *Huius (inquit) tempore Praſini, & Veneti per Orientem, & Ægyptum civile bellum fecerunt, ac ſe mutua cæde proſtraverunt.* De earundem factionum frequentibus cladibus multa refert Zonaras Tomo III.

Aptè hoc loco appoſui tabellam ſex nomiſmata expreſsa habentem, quibus toti-E dem aurigæ effigiati ſunt. Prima & ſecunda, Neronis Imperatoris ſunt, cum armato auriga equum freno regente, & caſſide pone tergum. Tertia eſt Seueri, cum eodem auriga integro, quarta & quinta eiuſdem Neronis, ſexta Severi, aurigantium ſunt.

☞ Figuræ Æneæ ſex nomiſmatum aurigas repræſentantium. H.

MVLTI IMPERATORES ENVMERANTVR, QVI aurigandi ſtudium habuere. Cap. XII.

Cajus Auriga.

MVLTOS Romanos Principes huic aurigandi ſtudio uſque ad inſaniam vacaſſe paſſim in vetuſtis auctoribus obſeruaui. De Caio Tranquillus cap. LIIII. *Aurigabat extento plurifariam Circo.* Idem Dio refert lib. LIX. Suetonius in Vitellio, cap. XVII. *Vitellius alterum femur ſubdebile habuit, impulſu olim quadrigæ, quum aurigante Caio mini-* F *ſtratorem exhiberet.*

Nero Auriga.

De Nerone Tacitus lib. XIIII. *Venetus Neroni cura erat, curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium cytharæ, ludicrum in modum canere quum cenaret, quod Regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idque vatum laudibus celebre, & Deorum honori datum.* Et infra. *Clauſum Valle Vaticana ſpatium in quo equos regeret, haud promiſcuo ſpectaculo conceſsum, mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt eſt vulgus cupiens voluptatum, & ſi eodem princeps trahat, lætum.* Tranquillus in Nerone cap. IIII. *L. Domitius Cn. F. Neronis avus non minus aurigandi arte adoleſcentia clarus, quam deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello.* Et cap. XXI. *Sed qui inter initia Imperii eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenſes ſeceſsu commeabat, primo clam, deinde propalam, vt nemini dubium eſſet* G *eo die vtique affuturum.* Et infra. *Mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari ſæpiùs voluit, poſitoque in hortis inter ſervitia, & ſordidam plebem rudimento, vniverſorum ſe oculis in Circo Maximo præbuit; aliquo liberto mittente mappam, vnde magiſtratus ſolent.* Idem lib. XXIIII. *Aurigavit quoque plurifariam, Olympiis verò etiam decemjugem.* Dio lib. LXI. *Nero praſina veſte indutus, & galero aurigarum ornatus, publicè currus in Circo agitavit.*

L. Domitius Auriga.

Vitellius Auriga.

De Vitellio Tranquillus cap. IIII. *Vitellius Caio per aurigandi, Claudio, per aleæ ſtudium familiaris fuit, ſed aliquanto Neroni acceptior, quum per eadem ſæpe, tum peculiari merito quod præſidens certamini Neroneo, regreſsum Theatro reuocauerat.* Dio. *Vitellius Veneto habitu, equos certantes in certaminibus abſtergere ſolebat.*

L. Verus Auriga. Commodus Auriga.

De L. Vero Capitolinus: *Fuit ſtudioſus Circenſium, haud aliter quam gladiatorii muneris.* Et infra. *Circenſium tantum curam habuit, ut frequenter prouincialibus litteras cauſsa Circenſium, & miſerit, & acceperit.* De Commodo Herodianus lib. I. *Commodus aurigando, beſtiiſque conficiendis ſupra modum exercebatur, ob quæ ſtudia, adulato-* H *res eum fortitudinis gloria celebrabant.* Lampridius. *Aurigæ habitu currus rexit, gladiatoribus convixit, equos curules ſibi comparavit, noluit in Circo quadrigas agitare, Dalmaticus in publico proceſsit, atque ita ſignum quadrigis mittendis dedit.* Dio. *Currus nunquam agitavit publicè, niſi ſi quando nocte obſcura id facere cupiuiſset, pudebat enim eum multitudinis.*

Caracallus, & Geta Aurigæ. Heliogabalus Auriga.

De Caracallo Herodianus lib. III. *Baſsianus, & Geta Seueri Imperatoris filij, tum adoleſcentes, delicijs victuique urbano, nimioque ſpectaculorum aurigationiſque, & ſaltationis ſtudio, bonam indolem corrumpebant.* De Heliogabalo Herodianus lib. V. *Heliogabalus aurigans, aut ſaltans conſpiciebatur.* Idem Lampridius, & Dio referunt.

DE

OCTO·ANTEIQVA·AVRIGARVM·NOMISMATA

E

DE EQVIS CIRCENSIBVS. *Cap. XIII.*

CIRCENSIBVS Ludis optimi equi parabantur. De quibus M. Varro lib. II. de re ruſtica ſcribens alios ad militiam, alios ad curſum laudat, & alios militibus, alios quadrigariis idoneos eſſe ait, ſic: *Itaque peritus belli, alios equos eligit atque alit, ac docet, aliter quadrigarius, ac deſultor.* Horatius Carminum lib. II. Ode XVI. ad Groſphum. *Equi Circenſes.*

. . . Tibi tollit hinnitum.
Apta quadrigis equa.

Et Plinius lib. VIII. cap. XLVI. *Diverſa in Circo equorum ratio quæritur; itaque cum bimi in alio ſubigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipiunt. Partum in eo genere XI. Menſibus ferunt, duodecimo gignunt, generat mas ad annos XXX. utpote quum à Circo poſt XX. annum mittantur ad ſobolem reparandam.* & paulò ſupra. *Equi in Circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur.* Solinus cap.
F XLVI. Polyhiſtoris. *Voluptatem equis ineſſe Circi ſpectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam ſaltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſus provocantur.* & infra. *Ingenia equorum, Claudij Cæſaris Circenſes probarunt, quum effuſo rectore quadrigæ curſu, æmulos non minus aſtu quam velocitate præverterunt. Et poſt decurſa legitima ſpatia ad locum palmæ ſponte conſiſterent velut victoriæ præmium poſtularent. Excuſſo quoque auriga quem Ratumenam nominabant, relicto certamine ad Capitolium quadriga proſiluit, nec ante ſubſtitit quamlibet obvijs occurſibus impedito, quam Tarpejum Iovem terna dextratione luſtraſſet.* Quæ verba Plinius amplificans ita tradit: *Claudij Cæſaris ſæcularium Ludorum Circenſibus, excuſſo in carceribus auriga, Albati equi palmam occupavere, primatum obtinuere, oppoſita effundentes omnia quæ contra æmulos debuiſſent, peritiſsimo auriga inſiſtente, facientes, quum*
G *puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo curſu ad metam ſtetere. Majus augurium apud priſcos. Plebeijs Circenſibus excuſſo auriga, ita ut ſi ſtaret, in Capitolium cucuriſse equos, ædemque ter luſtraſse, Maximum verò, eodem perveniſse ab Veijs cum palma, & corona, effuſo Ratumena qui ibi vicerat, unde poſtea portæ nomen eſt.* Sex. Pompeius: *Ratumena porta à nomine eius appellata eſt, qui ludicro certamine quadrigis victor Hetruſci generis juvenis Veijs conſternatis equis excuſsus Romæ perijt, qui equi feruntur non ante conſtitiſse, quàm pervenirent in Capitolium conſpectumque fictilium quadrigarum, quæ erant in faſtigio Templi Iovis, &c.* & alibi. *Curules equi quadrigales dicti,* Iulius Pollux libro primo commemorat inter alia equorum genera, equos pugiles certantes Victores brauium ferentes, & ſimiles. M. Varro libro II. de Re Ruſtica: *Unæ equorum quadrigæ Romæ conſtiterunt quadringentis millibus.* Columell. lib. VI. de re ruſtica. *Equinum pecus tripartito dividitur, eſt enim generoſa materies, quæ Circo ſacriſque certaminibus, equos præbet.* Statius Papinius Silvarum lib. V. in Pro-
H treptico ad Criſpinum.

. . . . . quales per jugera Circi.
Cum pulcher viſu titulis generoſus auitis
Expectatur equus, cujus de ſtemmate longo
Felix demeritos habet admiſsura parentes.
Illum omnes acuunt plauſus, illum ipſe volantem
Pulvis, & incurvæ gaudent agnoſcere metæ.

Capitolinus in Gordiano ſeniore. *equos Siculos C. Capadoces CC. permittentibus Imperatoribus factionibus diviſit, & per hæc populo ſatis carus, qui ſemper voluptatibus commovetur.* Dio lib. LXI. in Nerone. *Curſu & certaminibus equorum delectabatur, ita ut ob eam cauſam inſignes equos victores, & iam ſenio confectos ſtola forenſi, non ſecus quam homines*

ornaret, eoſque honeſtaret pecunia ſtipendij loco. Qua propter quum propter hoc Neronis ſtudium, factionum domini, vna cum eorum gregibus ſuperbè extollerentur, ac proinde Prætoribus ſæpè ac conſulibus graues injurias inferrent, A. Fabricius Prætor vti noluit illis, iuſta mercede cum quibuſdam certare recuſantibus, ſed canes doctos currus agere pro equis introduxit. Quo facto Albati, & Ruſſati ſtatim currus reliquerunt, quum Praſini, & Veneti nihilo magis exirent. Nero autem præmia equis propoſuit, itaque Ludi Circenſes peracti ſunt. Equorum Circenſium prouidendorum curam, Cenſoribus permiſſam fuiſſe his verbis docet Livius libro XXIIII. *Quum Cenſores M. Attilius Regulus, P. Furius Philus, ob inopiam ærarij ſe iam locationibus abſtinerent, ædium ſacrarum tuendarum, Curuliumque equorum præbendorum, ac ſimilium his rerum, conuenere ad eos frequentes, qui haſtæ huius generis aſſueuerant.* De priuatis verò diuerſorum Principum equis, ut incitati, Caligulæ, Volucris, L. Veri, & Pertinacis, Commodi veteres ita ſcribunt auctores.

Incitatus equus Cai. Tranquillus in Caio cap. LV. *Incitato equo, cuius cauſſa pridie Circenſes, ne inquietaretur viciniæ ſilentium per milites indicere ſolebat, præter equile marmoreum, & præſepe Eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum, & familiam, & ſupellectilem dedit, quo lautiùs nomine eius inuitati reciperentur, Conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.*

Dio lib. LIX. *equum nomine Incitatum Caius ad cœnam adhibebat, & ei in aureo vaſi hordeum apponebat, in poculis aureis vinum propinabat, ſalutem eius, ac fortunam curabat, Conſulem eum facturum pollicitus, quod ſi vixiſset, feciſset.*

Volucre L. Veri. Capitolinus in L. Vero. *Volucri equo Praſino aureum ſimulacrum fecit, quod ſecum portabat: cui quidem paſsas vuas, & nucleos in vicem hordei perſepè ponebat, quem ſagis fuco tinctis coopertum in Tiberianam ad ſe adduci jubebat. Cui mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum cæperunt equis, aurei, vel brauia, poſtulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei à populo Praſinianorum ſæpè modius aureorum poſtularetur.* Iuvenalis Satyra VIII. alterius equi volucris mentionem facit ita.

Dic mihi Turroni proles animalia muta
Quis generoſa putet, niſi fortia? nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria Circo.

Pertinax Cōmodi. Dio in Pertinace. *Romæ equus nomine Pertinax victor fuit: cuius equi Praſinæ factionis Commodus ſtudioſus erat, quumque vicisset, ſtatim conclamatum eſt ab ijs qui erant earundem partium: En pertinax eſt. Quo audito, hi qui erant alterius factionis, irati Commodo, utinam eſset inquiunt, quæ verba ad hominem, non ad equum referebant. Præterea eundem equum, quum non curreret amplius, eſsetque confectus ſenectute, Commodus accerſiri iuſserat, adductumque in Circum introduxerat inauratis ungulis, & ſuper auream pelle ornatum, qui vt primum de improuiſo apparuit, illico conclamatum eſt ab omnibus; Ecce Pertinax adeſt. Id per ſe dictum portendebat futura, præſertim cum illo anno contigerit poſtremis Ludis Circenſibus, poſt quos Imperium ſtatim ad Pertinacem peruenit.*

Fragmentum veteris inſcriptionis, quæ in Baſilica Principis Apoſtolorum de Vrbe in tabula marmorea Romæ viſitur, in quo multorum equorum Circenſium nomina inſcripta ſunt ita.

NITIDO. ALB. LVP. II. TVSCO. CIN. FEST. II. DECORATO. B. PINN. II. ITEM AFRIS. DLXXXIIII.
RAPTORE. R̄. IVN. I. PVGIONE. B. QVAR. I. VIRILE. R. FVLV. I. ROMANO. R. SEN. I. PASSARINO N. POMP. I.
SVPERBO. B. PRIM. I. BVBALO. R. ROM. I. POMPEIANO. B. HER. I. POLyNICE. N R. APOLL. I. ROMVLO. B. | P
CRESC. I. ADSERTORE. R. ITEM. ARMATO. N. DAT. I. ADSERTORE. N. DAT. I. DRAVCO. R7. ANDRIC. I.
VASTATORE. N. ITEM II. DERECTORE. B. QVINT. III. PVGIONE. B. THALL. III. VALENTINO. N. THAR. IIII. | R
HILARO. R. CATVLL. I. FASTIDIOSO. F. CAT. III. LIBERO. B. VICT. I. POMPEIANO. N. VICT. III. VALENTINO
N. HEREN. R̄. MVRINO. M. P. EROT. I. FLORINOR. EROT. IIII. SAECLARE. B. ANT. VI. PETVLANTE. N. | V
FORT. II. PECVLIARE. R. K. FORT. IIII. VICTORE. R. HERM. II. TIBERE. R. HERM. IIII. FRVENDI. FELICISSIMO.
N. I. IVVENE. B. I. LVCIDO. B. I. TYRRHENO. F. III. ITEM. CELS. FRVGIFERO. B. I. CVPIDINE. R. II. EXSORIENTE
R7. II. DELICATO. R. II. ITEM. SATVRO. B. I. SANCTO. R. I. PATRONO. R. I. GENTILE. R. II. HILARO. R. IIII.
ONES. I. MARONE. B. I. VALENTINO. N. I. FLORIDO. B. II. FELICE. B. VII. DELICATO. B. MATVR. XV.
LOLL. VIRILE. R. I. BARBARO. B. I. VICTORE. R. I. HEDERATO. B. I. PVRPVRIONE. H. II. SVPERBO. B. III.
GEMMVLA. R. VII. SVA. LYBIO. N. I. PRAESIDIO. B. XV. IVVEN. CIR ATO. R. II. SIGNIFERO. RVFO7. XVI.
FELIC. TYRRHENO. F. I. AVNARA. B. I. PONTIFICE. B. XI. ADSERTORE. R. XII. TELESP. COTYNO. B. I.
BARBARO. B. IIII. AEGYPTO. N. IIII. POMPEIANO. N. XVI. LICENTIOSO. R7. XI. P. XXXV. LEON. LVIII.
MVRRAN. B. I. ARISTA. B. V. NITIDO. M. R. VI. NITIDO. M̄. R. VIII. OCEANO. B. VIII. COTYNO. B. XXX.
FAVST. CXXVIII. VALENTINO. N. I. CALLIDROMO. R. I. LVCIDO. B. I. CIRRATO. R. II. CENTAVRO. B. III.
MVRRA. R. XXI. EMINENTE. B XXVIII. CALLINICO. B. LXXI. OLYMP. CLII. COTYNO. B. III. MAVRO
N. X. VIRILE. R. XXIII. INDO. N. CXVI. ITEM. HISP. ∞ CCCLXXVIII. NOTATO. B. GAI. I.
CALLINICO. K. GAI. I. ACCEPTORE. BK. CALL. I. CHRYSIPPO. R. SEST. I. REGALE. B. SABIN. I. PALLADIO. BK.
BASILL. I. MVRINO. M. P. BASILL. III. NOBILE. B. HEBEN. I. DECORATO. R. HVMEN. I. ROMVLA. R. PRISC. II.
PARATO. K. PRISC. V. PHAEDRO. N. FVSC. VI. SIRICO. R. TYR. VII. AMORE. K. AVIT. X. ITEM. REBVR. XXV.
NORICO. R. I. MYSTICO. R. IIII. ACEREO. B. XX. IT. ACHILL. XXI. NICOLAO. K. I. GELOTE. R. I. PERDICE. R. I.
PALMATO. CIN. I. CELTIBERO. K. XVII. IT. MARC. LVI. INCLVTO. R. I. I. LICENTIA. N. I. LVPERCO. N. K. I.
DOMITIO. N. K. I. LATINO. N. K. IIII. GARRVLO. N. K. X. INGENVO. B. XXXVIII. ITEM. RELIQVOS. MANG.
SVPPEDES. IPSIVS. PERLEGES

Hanc Tabellam quo facilius percipiatur in ſequentem formam digeſſi, ita vt primum equi nomen, deinde colorem, poſtea domini aurigæ appellationem, nouiſſimè præmiorum notas adjunxerim.

De eſt principium.

Nom. Equorum	*Coloris*	*Aurigarũ*	*præmiorum.*
NITIDO	ALBO	LVPI	II
TVSCO	CINEREO	FESTI	II
DECORATO	BADIO	PINN.	II
ITEM AFRIS			DLXXXIIII
RAPTORE	RVFO	IVNI	I
PVGIONE	BADIO	QVARTI	I
VIRILE	RVFO	FVLVI	I
ROMANO	RVFO	SENIORIS	I
PASSARINO	NIGRO	POMPEI	I
SVPERBO	BADIO	PRIMI	I
BVBALO	RVFO	ROMANI	I
POMPEIANO	BADIO	HERCVLIS	I
POLYNICE	NIGRO	RVFO APOLLONI.	I
ROMVLO	BADIO	CRESCONIS	I
ADSERTORE	RVFO	ITEM	
ARMATO	NIGRO	DATIANI	I
ADSERTORE	NIGRO	DATIANI	I
DRAVCO	RVFO ⁊	ANDRICI	I
VASTATORE	NIGRO	II. ITEM	
DERECTORE	BADIO	QVINTI	III
PVGIONE	BADIO	THALLI	III
VALENTINO	NIGRO	THARSI	IIII
HILARO	RVFO	CATVLLI	I
FASTIDIOSO	FVLVO	CATVLLI	III
LIBERO	BADIO	VICTORIS	I
POMPEIANO	NIGRO	VICTORIS	III
VALENTINO	NIGRO	HERENI	V
MVRINO	MAVRO	PVLLO. EROTIS	I
FLORIDO	RVFO	EROTIS	IIII
SAECLARE	BADIO	ANTONI	VI
PETVLANTE	NIGRO	FORTVNATI.	II
PECVLIARE	RVFO. KAESIO	FORTVNATI	IIII
VICTORE	RVFO	HERMETIS	II
TIBERE	RVFO	HERMETIS	IIII
FELICISSIMO	NIGRO	ERVENDI	I
IVVENE	BADIO		I
LVCIDO	BADIO		I
TYRRHENO	FVLVO	III	ITEM
FRVGIFERO	BADIO	CELSI	I
CVPIDINE	RVFO		II
EXSORIENTE	RVFO		II
DELICATO	RVFO	II.	ITEM
SATVRO	BADIO		I
SANCTO	RVFO		I
PATRONO	RVFO		I
GENTILE	RVFO		II
HILARO	RVFO		IIII
MATRONE	BADIO	ONESIMI	I

Equorum	*Coloris*	*Aurigarum*	*præmiorum.*
VALENTINO	NIGRO		I
FLORIDO	BADIO		II
FELICE	BADIO		VII
DELICATO	BADIO	MATVRI	XV
VIRILE	RVFO	LOLLIANI	I
BARBARO	BADIO		I
VICTORE	RVFO		I
HEDERATO	BADIO		I
PVRPVRIONE	NIGRO		II
SVPERBO	BADIO		III
GEMMVLA	RVFO		VII
LYBIO	NIGRO	SVAVIS	I
PRAESIDIO	BADIO		XV
CIRRATO	RVFO	IVVENTI	II
SIGNIFERO	RVFO ⁊		XVI
TYRRHENO	FVLVO	FELICIS	I
AVNARA	BADIO		I
PONTIFICE	BADIO		XI
ADSERTORE	RVFO		XII
COTYNO	BADIO	TELESPHORI.	I
BARBARO	BADIO		IIII
AEGYPTO	NIGRO		IIII
POMPEIANO	NIGRO		XVI
LICENTIOSO	RVFO ⁊		XI
PALMAE			XXXV
AVRIGAE	LEONIS	PRAEMIA.	LVIII
MVRRA	NIGRO	BADIO	I
ARISTA	BADIO		V
NITIDO	MAVRO	RVFO	VI
NITIDO	MAVRO	RVFO	VIII
OCEANO	BADIO		VIII
COTYNO	BADIO		XXX
FAVSTI AVRIGE	PALME		CXXVIII
VALENTINO	NIGRO		I
CALLIDROMO	RVFO		I
LVCIDO	BADIO		I
CIRRATO	RVFO		II
CENTAVRO	BADIO		III
MVRRA	RVFO		XXI
EMINENTE	BADIO		XXVIII
CALLINICO	BADIO		LXXI
AVRIGAE	OLYMPI	PRAEMIA	CLII
COTYNO	BADIO		LXXI
MAVRO	NIGRO		X
VIRILE	RVFO		XXIII
INDO	NIGRO		CXVI

ITEM HISPONIS AVRIGAE PRAEMIA ∞ CCCLXXVIII.

A *Nomina*	*Equorum Coloris*	*Aurigarũ*	*præmiorum*
AEGYPTO	NIGRO		IIII
POMPEIANO	NIGRO		XVI
LICENTIOSO	RVFO 7		XI
PALMAE			XXXV
NOTATO	BADIO	GAI	I
CALLINICO	KAESIO	GAI	I
ACCEPTORE	BADIO	KAESIOCALL...	I
CHRYSIPPO	RVFO	SESTI	I
REGALE	BADIO	SABINI	I
PALLADIO	BADIOKAESIO	BASILIEIDIS	I
MVRINO	MAVRO PVLLO	BASILLIEIDIS	III
NOBILE	BADIO	HEBEN.....	I
DECORATO	RVFO	HVMENEI	I
ROMVLA	RVFO	PRISCI	II
PARATO	KAESIO	PRISCI	V
PHAEDRO	NIGRO	FVSCI	VI
SIRICO	RVFO	TYRRHENI	VII
AMORE	KAESIO	AVITI	X
ITEM	REBVRAE AVRIGAE P.		XXV
NORICO	RVFO		I
MYSTICO	RVFO		IIII
ACEREO	BADIO		XX
ITEM	ACHILLIS AVRIGAE P.		I
NICOLAO	KAESIO		I
GELOTE	RVFO		I
PERDICE	RVFO		I
PALMATO	CINEREO		I
CELTIBERO	KAESIO		XVII

Equorum Coloris Aurigarum præmiorum.

ITEM HISPONIS AVRIGAE PRAEMIA ∞ CCCLXXVIII.

ITEM MARCI AVRIGAE PRAEM. LVI

INCLVTO	RVFO	II
LICENTIA	NIGRO	I
LVPERCO	NIGROKAESIO	I
DOMITIO	NIGROKAESIO	I
LATINO	NIGROKAESIO	IIII
GARRVLO	NIGROKAESIO	X
INGENVO	BADIO	XXXVIII

ITEM RELIQVOS MANGONES SVPPEDES IPSIVS PERLEGES.

De equorum coloribus aliquot M. Varro apud Nonium Marcellum. *Equi colore diſpares. Item nati ſic badius, iſte fulvus, ille marinus, &c.* Palladius de re ruſtica lib. IV. Cui index eſt Martius Titulo XIII. *Colores equorum præcipui Badius, aureus, albineus, ruſſeus, mureus, cervius, gilbus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſsimus, niger preſſus, ſequentis meriti varius cum pulchritudine, nigro vel albineo, vel badio miſtus, canus cum quovis colore, ſpumeus maculoſus, murenus obſcurior.*

Equos in Circo currentes cantherios ubique vocat Arnobius in lib. VII. *Qui cantherios fruſtra, & ſine ulla ratione currentes ſpectatum proficiſcantur è cœlo, gaudeantque ex his alios tranſire pronos, & cernuos ruere cum curribus reſupinos vehi, trahi alios debiles, & cruribus claudicare præfractis, quis eſt qui eos Deos eſſe dicat.*

DE

DE RATIONE CVRRENDI LVDIS CIRCENSIBVS ET *curſus myſterijs, ſignificationibuſque. Cap. XIV.*

CIRCI Maximi deſcriptione facta; & curruum, curſorumque generibus explicatis, illud ſupereſt, ut qua ratione circa metas in Circo curſitarint, exponam. Quæ ut facilius intelligantur, quædam altius repetam, ad totius argumenti cognitionem maximè neceſſaria. Media Circi harena, inter duas metas ſurgebat murus, ſiue moles quædam lateritia, latitudine circiter duodenum pedum, quattuor vel plus minus altitudine, longitudine verò omnem ferè Circi aream complectens, ſpatio tantum ex vtraq; extremitate illius molis, & Circi relicto, quantum equi currentes, eam circuire poſſent. Id ex his ſex nomiſmatibus hac tabella delineatis intelligitur, quorum primum eſt Alexandri Mamææ. Secundum, & Tertium Traiani, Quartum & Quintum Neronis, Sextum navis inſtar circum quam currunt, quod novum eſt factum Seueri, quibus præter Spinam, metas, obeliſcos, Cybelen, oua, delphinos, columnas, aras, ædiculas, etiam venationem & aurigandi modum agitatoris coronati inſpicere licet. F

☞ Figuræ Æneæ ſex nomiſmatum Ludorum.
Circenſium curſum repræſentantium. I.

Spina. Hanc Spinam Circi vocari exiſtimo, de qua ſic ſcribit Caſſiodorus: *Spina infelicium captivorum ſortem indicat, ubi Duces Romanorum ſuper dorſa hoſtium ambulantes, laborum ſuorum gaudia perceperunt*. Nam quum illud conſtet, ſpinam ſtructuram quandam in Circo fuiſſe, hancque lateritiam molem nomine carere, nihil aptius eſſe exiſtimaui, ex omnibus Circi partibus, vel ornamentis, cui nomen hoc tribueretur, præſertim quum ea moles metaphoricè Spina rectè dici poſſit, à piſcium, & hominis oſſe G in dorſo producto, qui Spina dicitur, appellatione accepta. Quæ rectè (ut ait Caſſiodorus) captivorum ſortem indicare videtur, ſuper quorum dorſa Romani inſiderent duces, quum ſuper eam multa myſteriorum ornamenta fuerint, de quibus paulò infrà dicam. Spinam quidam intellexere obeliſcum, vel columellam aculeatam, quæ ſtatuam equeſtrem teneret hoſte conculcato, qualem Domitiani equum fuiſſe Statius docet, & alteram Trajani veteres nummi oſtendunt. Cæterum vero propius eſt, molem illam lateritiam (de qua ſupra dixi) fuiſſe in cujus ſingulis extremitatibus, pari interuallo, ſingulæ metæ, ſeu termini collocati erant, ſuper quos tres erant ſummitates, ouorum ſimilitudine factæ, & trianguli ſpecie pari vtrinque interuallo collocatæ, ut ex tabellis à me in hoc libro locatis videri poteſt, de quibus Iuuenalis Satyr. VI. Metæ.

Si mediocris erit, ſpatium luſtrabit utrumque
Metarum, & ſortes ducet frontemque manumque.

Perſius Satyra III. H

Diſcite ò miſeri, & cauſas cognoſcite rerum,
Quid ſumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus, & vnde;
Quid modus argenti, quid fas optare, quid aſper
Vtile nummus habet.

Circum metas de equorum pernicitate certabatur, ſive puris equis, ſive bigis aut quadrigis equi decurrerent. Quæ antiquitus ita in Circo compoſitæ erant, ut poſt equorum curſum, venationum, vel pugnarum cauſſa commodè tolli, & reſtitui poſſent. Tranquillus in Cæſare cap. XXXIX. *venationes* (inquit) *in Circo editæ per dies quinque, ac noviſſime pugna diviſa in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus, hinc & inde commiſſis, nam quo latius dimicaretur, ſublatæ metæ,*

I.I.

I.II.

I.III.

SEX·LVDORVM·CIRCENSIVM·NVMM·AD·VERAM·EORVM·IMAGINEM·EXPRESSI·ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·OPERA·ET·AENEIS·SIGNEIS

Venetijs Anno salutis
∞ Ð L XXX.

GRE·XIII·PONT·MAX
Cum priuilegijs

I.IIII.

I.V.

I.VI.

Il
V

E.II.

E.I.

E.III.

Pag. 12.

E.IIII.

E.V.

E.VI.

Pag. 33.

QVATTVOR CIRCORVM ANTEIQVA NOMISMATA

[illegible] [illegible]

QVATTVOR·METARVM·ET·MATRIS·DEVM·ANTIQVEI·NVMMI

K.I.

K.VI.

K.III.

K

K.IIII.

K.II.

tæ inque earum locum bina caſtra ex adverſo conſtituta ſunt. Metæ quæ antiquitus ligneæ erant à Claudio Imperatore (auctore Tranquillo cap. xxi.) marmoreæ, & auratæ factæ ſunt: *Circo* (inquit) *maximo, marmoreis carceribus, auratiſque metis* (*quæ utraque & tophina, ac lignea antea fuerant*) *exculto, propria Senatoribus conſtituit loca, promiſcue ſpectare ſolitis*. Seneca libro v. de Beneficijs: *Curſor metam prior contigit, velocitate illum non animo antece ſsit*. Metarum locatione terminum ac mundi finem deſignari voluere, ab eo quod aliquis emenſus finis ſit, ſiue ut ſimilitudinem Orientis Occidentiſque Solis repreſentarent. Ita Iſidorus libro xviii. Oua vero ſuper metas locatas in Caſtoris Polluciſque honorem addita fuere, quod illos Cygni ouo editos ex Ioue veteres ſcripſerunt: quibus etiam, ut dixi, primo à Mercurio equos diſtributos fuiſſe, docet Steſichorus. De ouis Tertullianus: *Oua* (inquit) *honori Caſtoris & Pollucis adſcribunt, qui illos ouo editos credendo, de Cygno Ioue non erubeſcunt*. Et Caſſiodorus. *Ipſæ verò metæ ſecundum zodiacos decanos ternas obtinent ſummitates, quas adinſtar Solis quadrigæ celeres pervagantur*. Idem refert Iſidorus lib. xviii. De ouis M. Varro lib. I. de re ruſtica, & Liuius lib. LV. Sex nomiſmata varia eruditione plena præter metas cum ouis alia multa continentia hac tabella hoc loco adiicere opportunum fuit. Primum eſt Neruæ metas & Sabinarum raptum Ludis Circenſibus peractum continens. Secundum eſt Hadriani Circum ab eo reſtitutum inſinuans. Tertium eſt Aureliani ſacrificium ad metas factum continens. Quartum Auguſti, cum Circi obeliſco. Quintum Commodi Cybelem de qua mox dicam habens. Sextum Traiani cum metis: in quo allocutio, ſiue congiarii promiſſio notata eſt. Quæ omnia ſcitu digniſſima ſunt.

Metarũ oua.

☞ Figura Ænea. K.

Curendi ratio.

Porro autem circum metas equi ſingulares, & deſultorii, item omni curruum generi iuncti, à Circi carceribus dato ſigno emiſſi, & ex vno latere decurrentes, ad ultimam metam in fine ſpinæ poſitam, verſus eam Circi partem, quæ in ſemicyclum deſinebat curſitabant, ad quem peruenientes circum ipſam flectebantur, reuerſique ex alia Circi parte verſus biſſenorum oſtiorum ſitum, reuocabantur: ſicque in orbem circum eaſdem metas decurrentes, ſpina in Circi medio poſita, ne ex una in alteram curricoli partem tranſiliret, prohibebantur. Mos vetuſtus fuit, agitatores ipſos quattuor factionum curribus inſidentes, metas ſepties circuire. Auriga vero illius factionis, qui primus curru, vel equo ſeptimam metam confeciſſet, illius miſſi victor erat. Septem enim curriculorum curſus ille ſolemnis, miſſus dicebatur. Brauium verò ſiue præmium, non ante decurſis ſeptenis ſpatiis, accipi à victore poterat. Horatius in arte Poetica.

Curricula ſeptẽ, ſiue ſepties metæ circund bantur.

Muſa dedit fidibus divos, pueroſque deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum.

Miſſus.

Singulis miſſibus quattuor ſingularum factionum agitatores currebant, quum quattuor fuere, quum verò ſex, veluti ſub Domitiano, totidem etiam aurigæ curſitabant, niſi miſſus ex prouocatione, & non ordinarius fieret; quo caſu tot agitatores aurigabant, quot ad certandum conueniſſent; duo, vel tres, vel quattuor, ut infrà latius dicam. Horatius lib. I. Satyra I.

Vt quum carceribus miſſos rapit ungula currus,
Inſtat equis auriga, ſuos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.

Tranquillus in Claudio cap. xxi. *Circenſes frequenter etiam in vaticano commiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſsus venatione*. Et Caſſiodorus. *Circum metas adinſtar Solis quadrigæ celeres pervagantur*. De ſeptem curriculis uno miſſo contentis. M. Varro apud Gellium lib. III. cap. X. *Ludorum* (inquit) *Circenſium curricula ſolennia*

ſeptem ſunt. Propertius lib. II. ad Cinthiam. E

Aut prius infecto depoſcit præmia curſu
Septima quam meta triverit arte rotam.

Et Ouidius in Halieuticis,

Seu ſeptem ſpatijs Circo meminere coronam.

Seneca lib. IV. Epiſtolarum IIII. *Agitatorum lætitia, quum ſeptimo ſpatio palmæ appropinquat*. Arnobius lib. VII. contra gentes: *Iuppiter ſpectatum profectus è cælo eſt cantherios de velocitate certantes, replicantes gyros ſeptem, & quos diſsimiles ipſi corporum eſse in mobilitate voluiſſe*. Lactantius ſeptimo libro divinarum inſtitutionum: *Quoniam decurſus propoſiti operis ſeptem ſpacijs, ad metam provecti ſumus, &c.* Si quidem ubi ſeptimo curriculo confecto agitatores circum metas decurriſſent, tum palma victori dabatur. Sidonius Apollinaris in hendeca ſyllabo.

Tu conamine duplicatus ipſo F
Stringis quadrijugos, & arte ſumma
In gyrum bene ſeptimum reſervas.

Caſſiodorus: *Septem ſpatiis certamen omne peragitur, in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ*. Dio in Commodo: *Circenſibus ludis equis ſeptimo loco certare cunctantibus, magna puerorum multitudo in Circum accurrit*. Iſidorus Etymologiarum libr. XVIII. *Septem ſpatia quadrigæ currunt, referentes hoc ad curſum ſeptem ſtellarum planetarum, quibus mundum regi dicunt, ſiue ad curſum ſeptem ætatum hominis quibus peractis vitæ terminus conſumatur; ſive ſeptem dierum hebdomadis imitatione*. De metis, & curſu Virgilius libro V.

Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit, ſignum nautis pater, unde reuerti
Scirent, & longos vbi circumflectere curſus.

Vbi Poeta egregie metarum vſum in curſu explicat. Huc etiam ſpectare videtur illud G Odarum Horatij initium,

Sunt quos curriculo pulverem Olympicum,
Collegiſſe juvat, metaque fervidis
Euitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos,

Et Propertius lib. IIII. Elegia I.

Has meus ad metas ſudet oportet equus.

Eandem rem exponunt præter ſupradictos Ouidius, Statius, Perſius, Iuvenalis, Q. Calaber lib. IIII. & ex Græcis aptiſſimè Homerus Iliadis lib. XXIII. Et Sophocles in Helectra.

Aurigarum induſtria, & peritia in curſu.

Ars vero, & ſumma induſtria aurigis requirebatur, in equis, & curribus ad metas flectendis, ne poſterior dexteritate flectendi quadrigas priorem anteverteret, quod ſæpe accidit; quod ſi nimis currus agitando auriga metis adhæſiſſet, ſummum vitæ periculum incurrebat, ne rotis metam offenderet, & illiderentur; confractoque curru auriga concideret; quod multis accidiſſe conſtat. Sin verò nimio ſpatio metam euitaviſſet, qui tum ſequebatur auriga, inter metam & priorem breviori ſpatio delatus, ex ſecundo primus efficiebatur, quod eripere vocabant. De equorum currendi ratione Arnobius lib. VII. *Sed equos tamen gaudere tranſire, tranſiri pronos & cernuos ruere cum curribus reſupinos, verti, trahi alios curribus, & claudicare perfractis, & ineptias nugis, & crudelitatibus mixtas ſummis in voluptatibus habuiſſe*. Proxime primam metam, auriga victor curru in ſpinam diſſiliens, gradibus aliquot loco præmiis dicato conſcenſo, bravium accipiebat. H

Bravij vel palmæ locus

Curricula xij. Græcorum.

Apud Græcos duodecimo curriculo confecto victoriam obtineri, verba Pindari Olympiacorum lib. II. docent. Iuxta ſingulas metas Columellæ aliquot erant trabecula

A cula ſuſtinentes quibus per ſingulas circuitiones agitatorum, à Circenſium miniſtris quibuſdam ſingula oua, & delphini erigebantur, & omnia curricula ſeptem ouis, & totidem delphinis erectis, annotabantur. Caſſiodorus: *Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ouorum erectionibus exprimatur, quoniam actus ipſe multis ſuperſtitionibus gravis, oui exemplo geniturum ſe artem aliquam profitetur: Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconſtantiſſimos inde mores naſci, quos auium matribus aptaverunt.* Idem refert Iſidorus. Liuius lib. XLI. *M. Æmilio, P. Mucio Conſulibus, Cenſores Q. Fulvius Flaccus, A. Poſtumius Albinus, vias ſternendas ſilice in Vrbe, glarea extra urbem ſubſtruendas, marginandaſque primi omnium locaverunt; pontesque multis locis facientes, & ſcenas Ædilibus, Prætoribuſque præbendas; & carceres in Circo, & oua ad notas curriculis numerandas: & .... dam, & metas tranſ .... & caveas ferreas pe .... intromitterentur.* Locus quamquam depravatus, ouorum tamen ſignum exponit. Dio lib. XLIX. Scribit, Agrippam, quum videret errare homines in Circo, propter circuituum numerum, delphinos, & ouata opera poſuiſſe, quibus curſuum circuitiones,
B & conuerſiones extenderentur. Iuvenalis Satyra VI.

Oua, & Delphini curriculorum ſigna.

Plebeium in Circo poſitum eſt, & in aggere fatum,
Quæ nudis longum oſtendit cervicibus aurum,
Conſulit ante phalas, delphinorumque columnas.

Curriculorum notas ideo delphini ſignari voluerunt quod is animal pernicitatis immenſæ ſit, de quo Plinius lib. IX. cap. VIII. *Velociſſimum omnium animalium non ſolum marinorum eſt Delphinus, ocyor volucre, ocyor telo, ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio penè in ventre, nullus piſcium celeritatem eius evaderet, ſed affert moram providentia naturæ, quia niſi reſupini atque converſi non corripiunt, quæ cauſa præcipuè velocitatem eorum oſtendit. Nam quum fame conciti fugientem in vada ima perſecuti piſcem
C diutius ſpiritum continuere, ut arcu emiſſi ad reſpirandum emicant, tantaque vi exiliunt, ut plerumque vela navium tranſvolent.* Ouorum, & delphinorum eiuſmodi imagines, tabellis æneis typis excuſis, oſtendi. Quattuor & viginti equorum, ſiue curruum emiſſiones, recentioribus temporibus ſingulo Circenſi die dari conſuetum erat, qui miſſus dicebantur. Caſſiodorus: *Nec vacat quod viginti quattuor miſſibus conditio huius certaminis expeditur, ut diei noctiſque horæ tali numero clauderentur.* Antiquitus ſingulo Circenſium die, xxv. miſſus dari mos erat. Hinc illud Virgilii III. Georgicorum,

Miſſus xxiiii. quotidianis.

Miſſus xxv. antiquitus.

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Ideſt unius diei Circenſes. Ex his, ut in libris de gente Populi Romani, M. Varro ſcriptum reliquit, vigeſimusquintus miſſus dicebatur ærarius, eo quod de collatione populi celebraretur, qui deſijt eſſe, poſtquam conferendæ pecuniæ eſt conſuetudo
D ſublata, undè poſtea permanſit, ut ultimus miſsus appellaretur ærarius, videlicet vigeſimus quartus. Dio lib. LIX. in Cajo: *Caius (inquit) habitu triumphali templum Auguſti dedicavit, nobiliſſimis pueris ætate florentibus, cum virginibus eiuſdem ordinis hymnum canentibus, epulumque Senatoribus, & eorum uxoribus, ac populo datum, variaque ſpectacula edita. Nam & omnis generis muſica introducta, & equi duobus diebus certaverunt, priore vicies, poſteriore natali Caij die pridie Kal. Septembris, vicies quater. Idque poſt hac etiam Caius quoties voluit, fecit, quum antea tantum duodecies certaretur.* Et lib. LX. Sumptus Ludorum Circenſium immodicè excreuerant, quia vicies quater certabatur. Aliquando verò plures miſsus vno die dari conſuetum fuiſse, in vetuſtis auctoribus reperitur. Tranquillus in Domitiano, cap. IV. *Ludis (inquit) Sæcularibus, Circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur, ſingulos a ſeptenis ſpatijs ad quina corripuit.* Idem in Claudio cap. XXI. *Circenſes frequenter in Vaticano commiſit, interiecta per quinos miſſus venatione.*

Miſſus xxv. ærarius.

Centum miſſus.

Mœniana. Supra eam Circi partem, ubi carceres fuerunt, & prope earundem carcerum angulos, tria mœniana erant paulo prominentia, ex quorum uno committendis quadrigis Circenſium ſignum dare ſolebant. Id antiquitus face accenſa fiebat; poſtea verò mappa candida emiſſa ſub Nerone Imperatore, ſignum Circenſibus Ludis, tali *Mappa.* caſu cœpta eſt uſurpari. Quum Nero prandium protenderet, & celeritatem (ut aſſolet) auidus ſpectandi populus efflagitaret, ille mappam qua tergendis manibus utebatur, iuſſit abiici per feneſtram, ut libertatem daret certaminis poſtulati. Hinc tractum eſt, ut oſtenſa mappa, certa videatur eſſe promiſſio Circenſium futurorum; Ita Caſſiodorus. Cæterum, mappæ uſum Nerone antiquiorem fuiſſe ex Tranquillo intelligitur: *Mappa emiſſa aurigæ carceribus egreſsi, currus agitare incipiebant.* Hinc eſt illud Quintiliani lib. I. cap. X. *Mappam uſitatum Circo nomen Pœni ſibi vendicant.* Vbi interpres: Cur mappam uſitatum Circo nomen Fabius dicit, an quod in Ludis Circenſibus mappa à Prætore victori aurigæ veteri inſtituto mitti ſolebat? Dicunt non, ſed propterea quod in Circenſibus ſpectaculis pro ſigno committendarum quadrigarum mittebatur à magiſtratu. Mappam pro Ludis Circenſibus uſurpat Iuſtinianus in Authenticis Conſtitutionibus. tt. CV. ſiue Nouella de Conſulibus. *Primus Conſuli in publicum proceſſus erit Kal. Ianuarijs, qua die Conſulatum ſuſcipiet, & huius acquiret codicillos; ab illo ſecundum producet ſpectaculum equorum curſu certantium, quod ſane mappam appellant; & tertium venationem (ut nuncupant) ticantricam non bis, ſed ſemel tantummodo exhibendam*; & paulò infra: *Poſtea rurſus equorum curſu certantium ſpectaculum, ſiue (ut appellant) mappam efficiet, ſextum hunc conventum publicè celebrans.* Vetuſtis temporibus Conſulum munus erat ſignum quadrigis committendis dare, ut in *Qui ſignũ Circenſibus dederint* Annalibus refert Ennius ita:

At Romulus pulcher in alto
Quærit Aventino, ſeruat genus altivolantum
Certabant urbem Romam, Remamne vocarent.
Omnis cura viris, uter eſſet Induperator,
Expectant veluti Conſul quum mittere ſignum
Vult, omnes auidi ſpectant ad carceris oras
Qua mox emittat pictis ex faucibu', currus,
Sic expectabat populus, atque ore timebat.

Livius lib. LV. ab Vrbe condita. *Ad x. Kal. Octobris, Ludorum Romanorum ſecundo die, C. Licinio Cos. ad quadrigas mittendas aſcendenti, tabularius qui ſe ex Macedonia veniſse diceret, laureatas litteras attuliſse dicitur. Quadrigis miſsis, Conſul currum conſcendit, & quum per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo oſtendit.* Quum verò uterque Conſul Vrbe abeſſet, ſignum quadrigis committendis dabat Prætor. Quod ſi & is vel caſu abeſſet, vel morbo decumberet, eius rei cauſſa Dictatorem creatum aliquando fuiſſe, in fine Octaui libri docet Liuius. *Hoc bellum à Conſulibus bellatum, quidam auctores ſunt, eoſque de Samnitibus triumphaſse. Fabium etiam in Apuliam proceſsiſse, atque inde magnas prædas egiſse; Nec diſcrepant, quin Dictator eo anno A. Cornelius fuerit. Id ambigitur, belline gerendi cauſsa creatus ſit, an ut eſset, qui Ludis Romanis (quia L. Plautius Prætor gravi morbo fortè implicitus erat) ſignum mittendis quadrigis daret. Functuſque eo haud ſanè memorandi Imperij miniſterio, ſe Dictatura abdicaret, nec facile eſt, aut rem rei, aut auctorem auctori præferre.* Et Libro XXII. *Exitu anni T. Quinctius Conſul Dictatore Comitiorum, Ludorumque faciendorum cauſsa creato T. Manlio Torquato, in magiſtratu ex vulnere moritur. Dictator magiſtrum Equitum C. Servilium dixit.* Hinc intelligitur ſignum quadrigis dari, non niſi majorum magiſtratuum munus fuiſſe, ut Dictatoris, Conſulis, & Prætoris. Rep. euerſa poſt Auguſti tempora, Prætoris munus id fuit. Martialis lib. XII. Epigrammaton.

A *Cretatam Prætor quum vellet mittere mappam,*
Prætori mappam ſubripit Hermogenes.

Q. Florens. *Aſpice populum ad Circenſe ſpectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuoſum, iam cæcum, iam deſponſionibus concitatum. Tardus eſt illi Prætor, ſemper oculi in vrna eius cum ſortibus volutantur. Dehinc ad ſignum anxij pendent, vnius dementiæ vna vox eſt, cognoſce dementiam de vanitate. Miſit dicunt, & nunciant inuicem, quod ſimul ab omnibus viſum eſt. Teneo teſtimonium cæcitatis, non vident miſſam, quid ſit, mappam putant, ſed eſt diaboli ab alto præcipitati figura.* Imperatores etiam aliquando ſignum curriculis Circenſibus dabant. Tranquillus in Auguſto cap. XLV. *Circenſibus aliquando dies totos aberat, petita venia, commendatiſque qui ſua vice præſidendo fungerentur.* Idem in Caio cap. XVIII. *Commiſit ſubitos Circenſes, quum elegantiam apparatus Circi proſpicere pauci ex proximis mœnianis poſtulaſſent.* Lampridius in Com-
B modo: *Dalmaticus in publico proceſſit, atque ita ſignum Circenſibus quadrigis committendis dedit.* Sed & Imperatorum libertos hoc munere functos fuiſſe, refert in Nerone Suetonius cap. XXII. *Vniuerſorum ſe oculis in Circo Maximo præbuit, aliquo libertorum mittente mappam, unde magiſtratus ſolent.* Non ab re viſum fuit hoc loco antiquæ tabulæ agitatoris Epitaphium & acta comprehendentis exemplum, & paraphraſticam interpretationem ſubiicere, quo cum ea quæ ſupra dixi, tum alia multa id genus explicantur maximè ſcitu digna.

1 C. APPVLEIVS. DIOCLES. AGITATOR. ſeu auriga FACTIONIS. RVSSATAE.

2 NATIONE. HISPANVS. LVSITANVS. Qui vixit ANNOS. XLII. MENS. VII. DIES. XXIII.

3 Hic PRIMVM currus AGITAVIT. IN. FACTIONE ALBATA Anno Vrbis conditæ DCCCLXXV. Chriſti verò CXXIII. M. ACILIO. M. F. AVIOLA. C. CORELLIO.
C PANSA Conſulibus.

4 PRIMVM. VICIT. IN. FACTIONE. EADEM biennio poſt, M. ACILIO GLABRIONE. C. BELLICIO. TORQVATO Conſulibus.

5 PRIMVM currus AGITAVIT. IN. FACTIONE. PRASINA. Anno Vrbis DCCCXXC. ſalutis verò CXXIX. L. Nonio L. F. TORQVATO. ASPRENATE. II. M. ANNIO. M. F. LIBONE Conſulibus. PRIMVM. VICIT.

5 In factione RVSSATA triennio poſt, Ser. Octauio LAENATE. PONTIANO. M. ANTONIO RVFINO Conſulibus. Et quum quattuor eſſent totidem factionum quadrigæ ſimul concurrentes, quarum quæ gradus & euripum verſus agitabatur, imam, quæ verò ſpinæ & metis proprior erat, ſummam dicebant, SVMMA. QVADRIGA AGITAVIT ANNIS XXIIII. Quæ admodum difficilis & incommoda erat propter vicinas metas, in quarum circuitione non parum periculi aurigæ imminebat, ne ijs currum ſuum im-
D pactum diſcinderet, & vitam cum victoria unà amitteret. Quum verò quattuor eſſent carcerum ſiue equorum emiſſionum oſtia, quod proximè gradus erat, dicebatur quartum, inferius tertium, aliud metas verſus, ſecundum, nouiſſimum à pompa. Igitur Diocles ab omnibus his carcerum oſtiis agitando exiit, & quidem MISSVS. OSTIO. IIII. CCLVII. vicibus.

7 Tertio. C. ſecundo LXII. A POMPA autem CX. vicibus. Quum duplex agitandi uſus eſſet, aut ſolennibus feſtis, quo ſinguli ſimul quattuor factionum agitatores currebant, aut aliis diebus non aliquam ob religionem, ſed ex prouocatione. Quo curſu aliquando tantum duo, aliquando tres ſimul agitatores aurigabant. Diocles currum unum prouocans curſu SINGVLARVM quadrigarum VICIT ∞ LXIIII. vicibus. Ex quibus vicibus INDE PRAEMIA. MAIORA. VICIT XCII. In hac tabula præmium majus eſſe videtur à XXX. millibus nummum ſupra, hoc eſt aureorum coronatorum noſtratium nongentorum. Et ideo notatum eſt, Ex XCII. præmiis maioribus

fuere

fuere X̅X̅X̅. XXXII. ideſt duo & triginta quæ eſſent ſingula XXX. millium nummum, hoc eſt aureorum (ut dixi) nongentorum. EX HIS SEIVGES III. Sejuge dicendum opinor, ut infrà ſeptejuge. Ideſt horum maiorum præmiorum quæ duo & triginta fuere, tres vicit ſepteiuge agitando. X̅L̅. XXVII. Inde ex maioribus præmijs alia XXVIII. tulit XL. millium nummum, quæ ſumma eſt ∞ CC. coronatorum. Deeſt in tabula quo curſus genere vicerit duo ex his majoribus præmiis XL. millia nummum, niſi denuo ſit ita dicendum. Ex his ſeiuges II.

8 L̅. XXIX. ideſt præmia majora I. millia nummum ſingula XXIX. tulit aureorum ſcilicet ∞ D. Ex quibus INDE SEPTEIVGE I. vicit. Demum ex ſupradictis XCII. maioribus præmijs L̅X̅. III. ſexaginta millia nummum, ideſt aureorum noſtratium ∞ DCCC. tria vicit. Quæ majora præmia in unum ſubducta XCII. ſunt, ſcilicet XXXII. triginta millium. XXVIII. quadraginta millium. XXIX. quinquaginta millium. III. ſexaginta millium nummum. Agitando verò & duas quadrigas prouocando BINARVM ſcilicet quadrigarum certamine VICIT CCCLVII. In his binorum currum certaminibus TRIGAS AD TIS X̅V̅. IIII. ideſt trigas agitando vicit quater præmium valoris XV. millium nummorum hoc eſt CDL. aureorum. TERNARVM ſcilicet quadrigarum certamine VICIT LI. Quo curſu quattuor ſimul quadrigæ agitatæ ſunt. Vbi illud annotatione dignum, quod quum dicitur ſingulas, binas, ternas, & ſimilia, ſine aliqua adiunctione, quadrigas intelligendas eſſe conſtat, quarum curſus uſitatus erat, nam in reliquis currus genus adiungitur, ut bigæ, trigæ, ſeiugis, & ſeptemjugis. Hactenus auctor tabulæ expoſuit certamina, & præmia, quæ Diocles ex prouocatione bigis, trigis, quadrigis, ſeiugibus, & ſeptemjugibus cum ſingulis, binis, & ternis concurrentibus curribus vicit. Modo eas victorias enumerat, quæ Ludis Circenſibus ordinariis, & ſacris vicit. Ait igitur AD HONOREM VENIT. ∞. Ideſt ſine præmio ſingulos factionum ſecum currentes agitatores vicit millies.

9 . . . . . SECVNDAS ſcilicet partes tulit DCCCLXI. ita ut niſi unum currum qui eam præjerit habuerit eadem ratione TERTIAS ſcilicet partes habuit DLXXVI. Ideſt nouiſſimus non fuit. QVARTAS. AD TIS ∞ I. Quartas ego à cæteris notis diſtinguo: Ideſt quartus etiam quod idem eſt ac nouiſſimus, & ultimus aliquando fuit. Cujus numeri notam non exprimit, quæ ſibi honori non eſſet. Sequitur deinde AD TIS ∞ I. Ideſt ad H-S mille millia, vel ut antiqui dicebant Decies ſemel vicit. ea ſumma XXX. millium aureorum noſtratium erat. FRVSTRA EXIT ∞ CCCLI. hoc eſt curſus iuſtus non fuit, vel quia equorum emiſſiones legitimæ non fuere, vel quod aliquod æquum impedimentum in currendo ei accidit. AD VENETVM VICIT X. decies AD ALBATVM VICIT XCI. INDE AD TIS X̅X̅X̅. II. ex nonagintauna victoria, qua Al-
10 batum factionarium vicit, duas habuit, quæ præmium XXX. millium nummum tulere AD PRASINVM vicit H-S CCCL. VIII. L̅X̅. III. C̅X̅. X. Ita ego interpretor. Octo prima præmia C̅C̅C̅L̅. millium nummum, ideſt decem millia quingentorum aureorum. deinde tria præmia ſingula LX. millium nummum, ideſt ∞ DCCC. aureorum, & Decem præmia, CX. millium nummum, ideſt trium millium trecentorum aureorum vicendo lucratus eſt. PRAETEREA BIGAS M. VICIT III. AD ALBATVM I. AD PRASINVM II. Bigis H-S decies, ideſt XXX. millia aureorum ter vicit agitatori Albato ſemel, Praſino verò bis. Sequitur auctor tabulæ, enarrans quot modis vicerit Primum OCCVPAVIT. ET VICIT DCCCXV. vicibus, ideſt ubi ex carceribus exiuit
11 primus continuo fuit, & vicit SVCCESSIT. ET. VICIT LXVII. vicibus hoc eſt Alius ante eam aliquando fuit quem præuenit & vicit æquauit & vicit XXXVI. vicibus, ideſt aliquamdiu ſimul aliquali curſu cucurrit, tamen ſuperauit & vicit. VARIIS GENERIBVS VICIT XLII. ERIPVIT ET VICIT DII vicibus, ideſt actu vel induſtria concurrentes præuertit & vicit. Ex tot victoriarum generibus PRASINIS CCXVI. VENETIS CCXI. ALBATIS LXXXI. palmas tulit. EQVOS CENTENARIOS ideſt

centum

A centum palmarum victores FECIT Numero VIIII. DVCENARIVMI. ideſt CC. præmio-
rum victorem.

INSIGNIA EIVS

12

13 . . . . . parTO SIBI. QVO ANNO PRIMVM QVADRIGIS VICTOR EXTITIT BIS. ERIPVIT
BIS. ACTIS Agitatorum CONTINETVR AVILIVM TERENTINA FACTIONIS SVAE PRIMVM
OMNIVM VICISSE ∞ XI. vicibus EX QVIBVS VNO ANNO PLVRIMVM VINCENDO. VICIT
14 . . . . . QVO ANNO PRIMVM CENTVM VICTORIAS CONSECVTVS EST in his VICTOR
fuit Centum millium nummum, ideſt trium millium coronatorum TER. SINGV-
LARVM Quadrigarum certamine VICIT LXXX. millia nummum, ideſt duum mil-
lium Quadringentorum aureorum TER. ET ADHVC AVGENS GLORIAM TITVLI SVI PRAE-
CESSIT THALLVM FACTIONIS SVAE Agitatorem QVI PRIMVS IN FACTIONE RVSSA-
TA

15 . . . . . VICIT DIOCLES OMNIVM AGITATORVM EMINENTISSIMVS QVO ANNO ALIE-
B NO PRINCIPIO, ideſt, quum alteri obtigiſſet ſors principii, ideſt facilioris loci
CXXX. QVATVOR vicibus. In his SINGVLARVM quadrigarum certamine vicit CXVII.
vicibus. QVO TITVLO PRAECESSIT OMNIVM FACTIONVM AGITATORES QVI VNQVAM
16 . . . . . Ludis CIRCENSIVM INTERFVERVNT. OMNIVM ADMIRATIONE
MERITO NOTATVM EST QVOD VNO ANNO ALIENO PRINCIPIO DVOBVS IN-
TROIVGIS equis qui ex quattuor quadrigarum interiores ſunt COTYNO ET POM-
PEIANO (equorum nobilium nomina ſunt) $\overline{\mathrm{XC}}$. Millia nummum ∞ ∞ DCC. corona-
torum Novies LX. millia nummum. ∞ DCCC. aureorum ſemel. $\overline{\mathrm{L}}$. millia nummum,
ideſt ∞ D. coronatorum quater $\overline{\mathrm{XL}}$. millia nummum, id eſt ∞ CC. aureorum ſemel $\overline{\mathrm{XXX}}$.
millia nummum, ideſt nongentorum aureorum bis.

17 . . . . . FACTIONIS PRASINAE VICTOR ∞ XXV. vicibus PRIMVS OMNIVM VRBIS
C CONDITAE AD T†S $\overline{\mathrm{L}}$. millia VICIT ideſt mille & quingentos aureos SEPTIES. DIO-
CLES PRAECEDENS EVM INTROIVGIS TRIBVS equis ABIGEIO LVCIDO PARATO
18 L. millia nummum VICIT. OCTIES . . . . . conſtat COMMVNEM VENVSTVM. EPA-
PHRODITVM TRES AGITATORES MILIARIOS, id eſt mille palmarum victores
FACTIONIS VENETAE ad TI-S L. millia VICISSENT VNDECIES DIOCLES POMPE-
19 IANO ET LVCIDO DVOBVS INTROIVGIS equis $\overline{\mathrm{L}}$. millia nummum VICIT . . . . . puta
20 XII. duodecies . . . . (deeſt nomen unius agitatoris) N . . . . FACTIONIS PRASINAE
VICTOR ∞ mille nummum, ideſt triginta aureorum, aut centum millium num-
mum, ideſt trium millium coronatorum XXV. vicibus. FLAVIVS SCORPVS vi-
ctor $\overline{\mathrm{II}}$. duum millium nummum, ideſt ſexaginta aureorum, ducentorum millium
nummum, ideſt ſex millium aureorum XLVIII. vicibus. ET POMPEIVS MVSCLO-
SVS VICTOR $\overline{\mathrm{III}}$. trium millium nummum, ideſt nonaginta aureorum, aut tre-
centorum millium nummum, ideſt nouem coronatorum DCXXXII. vicibus millia
D nummum vicerunt XXVIII. vicibus TRES AGITATORES VICTORES VI. ſex
millium nummorum, ideſt centum octuaginta aureorum, aut ſexcentorum millium
nummum, ideſt decem & octo millium aureorum DCXXXII. vicibus Nam XXV. XLVIII.
21 & DLVIIII. eum numerum reddunt.) AD H SL. milliarii . . . . Ac
Diocles EMINENTISSIMVS VICTOR ∞ CCCCLXII. vicibus idem præmium
tulit, ac L. millia nummum VICIT XXVIIII. VICIBVS vna victoria tres illos
antecedens NOBILISSIMO TITVLO DIOCLES NITET. CVM FORTVNATVS
FACTIONIS PRASINAE IN VICTORE TVSCO Equo VICTOR CCCLXXXVI. pal-
marum eſſet ex his L. millia nummum VICIT IX. novies DIOCLES. Augens gloriam
fuit VICTOR CLII. vicibus. Ex his $\overline{\mathrm{L}}$. millia nummum VICIT Decies. $\overline{\mathrm{LX}}$. millia
nummum ſemel NOVIS COACTIONIBVS ideſt nouis modis illum populo, vel illum
inuſitatos curſus ſuſcipere cogente ET NVMQVAM ANTE TITVLIS SCRIPTIS DIOCLES
EMINET

EMINET QVOD VNA DIE AD H-S XL millia MISSVS BIS VTRASQVE vincendo VI- E
22 CTOR EMINVIT. AD QVE AMPLIVS . . . . D. SVISQVE SEPTEM EQVIS IN
SE IVNCTIS NVMQVAM ANTE HOC NVMERO EQVORVM SPECTATO CER-
TAMINE AD TI S L millia IN ABIGEIO equo VICTOR EMINVIT ET SINE FLA-
GELLO, quo equi agitabantur ALIIS CERTAMINIBVS AD TI-S XXX. millia vicit.
23 . . . . . CVM PRIMVM VISVS ESSET HIS NOVITATIBVS DVPLICI ORNA-
TVS EST GLORIA. INTER MILIARIOS AGITATORES PRIMVM LOCVM OB-
TINERE VIDETVR PONTIVS EPAPHRODITVS FACTIONIS VENETAE
. . . . . Imp. Cæſ. ANTONINI AVG. PII SOLVS VICTOR ∞ CCCCLXVII. vi-
24 cibus. In his SINGVLARVM quadrigarum certamine VICIT DCCCCXI. vicibus
AT DIOCLES PRAECEDENS EVM VICTOR ∞ CCCCLXII. vicibus fuit INTER
SINGVLARES quadrigas VICIT ∞ LXIIII. vicibus ISDEM TEMPORIBVS
25 — . . . ERIPVIT ET VICIT CCCCXLVII. vicibus DIOCLES ERIPVIT ET VI- F
CIT DII vicibus DIOCLES AGITATOR QVO ANNO VICIT CXXVII. vicibus ABI-
GEIO LVCIDO POMPEIANO INTROIVGIS TRIBVS VICTOR CIII. vicibus fuit. INTER
26 — . . . omnes EMINENTES AGITATORES INTROIVGIS AFRIS equis PLV-
RIMVM VICERVNT PONTIVS EPAPHRODITVS FACTIONIS VENETAE IN
BVBALO equo VICIT CXXXIIII. vicibus POMPEIVS MVSCLOSVS FACTIONIS PRASINAE
27 — . . . In his TI-S . . . XV. ideſt quindecies DIOCLES SVPERATIS EIS IN POM-
PEIANO equo VICTOR FVIT CLII. vicibus SINGVLARVM quadrigarum cer-
tamine VICIT CXLIIII. vicibus AMPLIATIS TITVLIS SVIS COTYNO GA-
LATA ABIGEIO LVCIDO POMPEIANO INTROIVGIS QVINQVE.
28 — . VICTOR CCCCXLV. vicibus fuit SINGVLARVM quadrigarum certamine vicit
CCCXCVII. vicibus. Hactenus tabula. Nec vlli mirum eſſe debet aurigarum certan-
tium præmia, & palmas tantæ nummorum ſummæ fuiſſe, quum eos ditiſſimos fuiſſe
conſtet, & Iuvenalis Satyra VII. vnius Aurigæ patrimonium, centum cauſidicorum G
patrimoniis obijciat, quum ait,

Si libet, hinc centum patrimonia cauſidicorum.
Parte alia ſolum Ruſſati pone lacertæ.

Et Martialis Epigrammaton lib. x. ad Romam.

Iam parcæ laſſo Roma gratulatori.
Laſſo clienti, quamdiu ſalutatos
Anteambulones & togatulos inter
Centum merebor plumbeos die toto,
Cum Scorpus vna quindecim graves hora
Ferventis auri victor auferat ſaccos.

Agitatorum & aurigarum mentionem facit Q. Aurelius Symmachus Vrbis Præfectus Epiſtola V. Libri Primi ad Imperatores Theodoſium, & Arcadium Auguſtos. *Orat* (inquit) *clementiam veſtram populus Romanus, vt poſt illa ſubſidia quæ victui modo* H *largitas veſtra præſtabit, etiam curules & Scenicas voluptates Circo & Pompeianæ caveæ ſuggeratis. His enim gaudet vrbana lætitia, cujus deſiderium pollicitatione moviſtis. Expectantur quotidie nuntii, qui appropinquare vrbi munera promiſſa confirment. Aurigarum & equorum fama colligitur, omne vehiculum, omne navigium, ſcenicos artifices advexiſſe jactatur. Et tamen amor perennitatis veſtræ acuit deſideria plebis, non cupiditas ludicrorum. Date igitur interim quæ petuntur, vt ſit locus cæteris, quæ ſine fine tribuetis.* Et Epiſtola VIII. ad eoſdem. *Ergo cum expectari munera principum ſoleant, nunc accita venerunt. Prætereo illum diem quo elephantos Regios per conferta agmina equorum nobilium pompa præceſsit. Malo fremitum Murciæ vallis exponere, atque illam quadrigarum diſtributionem, in qua ſibi quum fortunatior videretur, cui obiectionem mox vrna tribuebat,*

AVRIGATIO · CIRCENSIS · EX · VETVSTO · MARMOREO · SEPVLCHRO · QVOD · ROMAE · IN · AEDIBVS · COLVMNENSIVM · AD · APOSTOLORVM BASILICAM · EXTAT · DILIGENTER · EXPRESSA

Onuphrij Panuinij Veronenſis auctoris aeneis formis Venetijs Anno Sal · ∞DLXXX Gre XIII · papa

Cum priuilegijs principum

L. II. Pag. 41.

A *buebat, par vel potior erat quem ſors feciſſet extremum. Quoties ſequenti primus invidit. Dubia eſt enim optio, quum de ſimilibus iudicatur. Nec putetis iſtiuſmodi voluptatem plebi Martiæ parvam videri, cui delinimenta Circenſium finitimorum connubium præſtiterunt. Cui ſummus honos viſus eſt, ut ouantes equorum dorſa geſtarent, ut triumphantes currus inveherent, &c.*

☞ Figura Ænea. L.

Vt ea quæ tot verbis & numiſmatibus de Circenſium ſpectaculis, & curriculis iam diximus magis confirmentur, & locupletior ſit labor hic meus, duas tabellas adieci, quarum prior ex lateritia fruſtò quod Fulginei in Prætorio Civitatis extat, delineata eſt, Circum & aurigas, ac multa Circi ornamenta continet: Poſterior verò ex antiquo marmoreo pilo quod in hortis familiæ Columnenſium Cardinalis Borromei ad SS. B Apoſtolos Romæ extat, Polyphemi agitatoris dum aurigaret curru confidentis, & mortui effigiatum Circenſium aurigarum ſpectaculum habet, quibus agitatores octo nominibus ſuis expreſſi equis ſingularibus aurigarum prænunciis inſidentes, ſpina, Obeliſcus, metæ, cum ternis ſummitatibus, delphini, oua, Victoria, columnæ, ædiculæ, & alia Circi ornamenta accuratiſſimè expreſſa, ſunt ſuprà à me declarata. Adieci infra inter duos ſecundæ tabulæ aurigas integram Circi Maximi typum cum ſuo ornatu ex Caracalli numiſmate quod apud Cardinalem Ranutium Farneſium extat formatum, quo & Circenſia ſpectacula, & eorundem locus uno ſub aſpectu patent.

DE VARIIS CIRCENSIVM SPECTACVLORVM Miniſtris. Cap. XV.

C EXTANT paſſim in vetuſtis monumentis varia miniſtrorum Circenſium nomina, qui demandata ſibi munia impigrè obibant. Quorum præcipui memorantur hi; QVAESTORES. Hi pecuniam quæ univerſo agitatorum gregi, ſiue factioni obueniebat, conſeruabant, diuidebant, & quæ ad factionem pertinebant, procurabant.

MEDICI. Aurigas morbo confectos, vel caſu luxatos, curabant.

CONDITORES. & SVCCONDITORES } Curatores, & Conſeruatores gregis, & qui eorum vices gerebant.

PROCVRATORES DROMI. Qui curſum locum, vel curricula curabant.

AVRIGATORES. Si ab auriga diuerſum nomen eſt, is aurigarum ſocius erat.

MARGARITARII. Qui gemmas, & margaritas agnoſcebant, quas agitatores ad ornatum ſui emere ſolebant.

D MORATORES LVDI. Qui equos ad finem certaminis ſiſtebant.

SELLARII. Sellarum confectores.

TENTORES. Qui veſtes certantium aurigarum tenebant.

SPARTORES. Qui eaſdem purgatas ſpargebant.

SVTORES & SARCINATORES } Qui veſtes aurigarum ſuebant, & veteraſcentes ſarcinabant.

VIATORES. Qui Agitatores, & Aurigas accibant.

VILLICI. Villarum cuiuſcumque factionis præfecti.

Alia eiuſmodi plura in Circenſibus officia fuiſſe (ut Iudices, qui victorum palmas judicabant, controverſias ortas dirimebant, ovorum & Delphinorum erectores, qui curricula numerabant, qui Tibicines (quos Dionyſ. lib. VII. pompam Circenſem ſonando præcedere ſolitos fuiſſe tradit) dubium eſſe non debet, quæ vetuſtate exoleuerunt. Hæc porro miniſtrorum nomina ex infraſcriptis inſcriptionibus hauſi.

F Romæ

Romæ.

DIIS . MANIBVS
M. ANTONIO. M.F. ANIENSI.
MATRINIO. EVOK. AVG.
VIX. ANN. XXXIIX. M. VIII.
M. ANTONIVS. M.F. ANIEN.
PRIMIGENIVS
MEDICVS. FACT. RVSSAT
FRATRI . SANCTISS. FEC.

In ædibus Ioannis Contij ad forum Trajani.

FAMILIAE . QVADRIGARIAE . T . AT . CAPITONIS
PANNI . CHELIDONI . CHRESTO. QVAESTORE
OLLAE. DIVISAE. DECVRIONIBVS. HEIS. Q. IF. S.S.

M. VIPSANIO	MVGIONI	EROTI	TENTORI
DOCIMO	VILICO	M. VIPSANIO	FAVSTO
CHRESTO	CONDITORI	HILARO	AVRIG
EPAPHRO	SELLARIO	NICANDRO	AVRIG
MENANDRO	AGITATORI	EPIGONO	AVRIG
APOLLONIO	AGITATORI	ALEXANDRO	AVRIG
CERDONI	AGITATORI	NICEPHORO	SPARTOR
LICCAEO	AGITATORI	ALEXIONI	MORATORI
HELLETI	SVCCONDITORI		VIATORI
P. QVINCTIO	PRIMO		
HYLLO	MEDICO		
ANTEROTI	TENTORI		
ANTIOCHO	SVTORI		
PARNACI	TENTORI		
M. VIPSANIO	CALAMO		
M. VIPSANIO	DAREO		

Hæc eſt inſcriptio factionis Praſinæ, quod ex illo verbo panni chelidoni intelligitur. Sic autem index ille legi debet. Familiæ quadrigariæ, ideſt gregis quadrigas agitantium T. Attii Capitonis (is Auguſti tempore Conſul fuit) panni chelidoni, ideſt viridis, hoc eſt factionis Praſinæ, Chreſto Quæſtore ollæ ſepulchrorum diuiſæ Decurionibus iis qui infraſcripti ſunt, &c. Chelidonem Græci hirundinem vocant, quæ quod ineunte Vere, quando omnia virent, apparet, pro viridi chelidonem veteres vſurpauere. Eſt & chelidon venti, & herbæ nomen, de quibus Plinius libro II. cap. LIX. & lib. VIII. cap. XXVII. *Favonium* (inquit) *quidam ad vij. Kal. Martij Chelidonium vocant, ab hirundinis viſu*. Et infra. *Chelidoniam viſui ſaluberrimam hirundines monſtravere, vexatis pullorum oculis illa medentes.*

In Muſæo Carpenſi.

M. VIPSANIO. FELICI. AGITATORI
M. VIPSANIO. MAIORI. SVTORI
M. VIPSANIO. SEIVLENO. SARCIN
M. VIPSANIO. PRIMIGEN. MARGARIT
VIPSANIA. FLORA. OLL. IIII. D. D.

In Muſæo Card. Carpenſis.

M. VIPSANIO . FVLLONI . TENTORI
M. VIPSANIO . EROTI . AVRIGATORI
M. VIPSANIO MVGIONI . VIATORI
M. VIPSANIO. QVARTIN. SVCCONDITORI
M. VIPSANIVS. RVFINVS. MEDICVS. FACT
VENETA . OLL. IIII. D.D.

Tertio

A

Tertio ultra Tibur lapide.

Q. RAPIDIO Q. F. LEM
SEPVLLIO
PROCVRATORI
DROMI. FACTIONIS
VENETAE
Q. RAPIDIVS XENODOTVS
ET. RAPIDIA IVVENTINA
PAR. FECERE

Ibidem.

Q. RAPIDIO. Q. F. LEM
MVLIONI
MORATORI. LVDI. CIRCEN. ET
AGITATORI. FACTION. VENET.
VIX. ANN. LX
RAPIDIA MARITO PIISSIMO
B. M. F.

DE PRAEMIIS VICTORVM AVRIGARVM, ET CIRCENSIVM ſumptibus. Cap. XVI.

B

AGITATORVM Circenſium bigarum dexterarum victor Marti ob victoriam aliquando immolabatur. Sext. Pompeius: *October equus appellatur qui in Campo Martio Menſe Octobri immolatur quotannis Marti bigarum victricum dexterior.* Victoris verò aurigas varia præmia braviaque ut aureos, coronas, palmas, & varii generis corollaria habuiſse ex vetuſtis commentariis intelligitur. Dio lib. XLIII. refert Senatum inter alios honores Cæſari collatos, decreuiſſe, ut in omnibus equeſtribus certaminibus præmia victoribus diſtribueret. Et Tranquillus in Tiberio cap. XXXIV. auctor eſt, eum Ludorum ac munerum impenſas corripuiſſe. Dio in Nerone lib. XI. *Nero* (inquit) *præmia æquis propoſuit, quibus Ludi Circenſes peracti ſunt.* Et Lampridius in Præmia.

C Alexandro ait: *Spectacula frequentauit cum ſumma donandi parſimonia, dicens ſcenicos, venatores, & aurigas, ſic alendos, quaſi ſeruos noſtros.* Dio in Nerua: *Nerva Imperator multa ſacrificia, multoſque Ludos Circenſes, aliaque nonnulla ſpectacula ſuſtulit, ut ſumptus, quoad eius fieri poſſet, minueret.* Lampridius in Commodo. *Circenſes multos addidit, ex libidine potius quam religione, ut dominos factionum ditaret.* Dio in fine lib. LVI. *In honorem mortui Auguſti decretum à Senatu eſt, ut natalitijs eius Ludis Conſules quemadmodum in Martis fieri ſolitum præmia certaminum proponerent, Auguſtalia Tribuni plebis tamquam ſacra celebrarent. Iique cuncta eo quo conſueverunt fieri more peregerunt, veſte triumphali Ludis Circenſibus uſi, currum tamen non conſcenderunt.* De variis verò præmiorum generibus, varia apud auctores leguntur. Tranquillus in Claudio cap. XXI. *Nec ullo ſpectaculi genere communior aut remiſsior erat, adeo ut oblatos victoribus aureos prolataque ſiniſtra pariter cum vulgo voce digitiſque numeraret, ac ſæpè hortando, rogandoque homines ad hilaritatem provocaret.* De palmis Tit. Liuius in fine libro X. Aurei. Palma.

D *Sp. Carvilio, L. Papirio Conſulibus, Coronati primum ob res bello bene geſtas Ludos Romanos ſpectaverunt, palmaque tum primo translato è Græcia more victoribus datæ.* Gellius libr. III. capit. VI. ex VII. Problematum Ariſtotelis, & VII. Sympoſiacorum Plutarchi auctor eſt, *ſi ſupra palmæ arboris lignum magna pondera imponas, ac tam graviter urgeas, onereſque, ut magnitudo oneris ſuſtineri non queat, non deorſum palma cedit, nec intra flectitur, ſed adverſus pondus reſurgit, & ſurſum nititur recurvaturque.* propterea (inquit Plutarchus,) *in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit Victoriæ, quoniam ingenium eiuſmodi ligni eſt, ut urgentibus opprimentibuſque non cedat.* Tranquillus in Nerone cap. V. *Cn. Domitius L. F. Neronis Imperatoris pater, in Prætura mercede palmarum aurigarios fraudavit. Notatus ob hæc etiam ſororis ioco, querentibus dominis factionum repræſentanda præmia in poſterum ſanxit.* & capit. XXII. *Neque diſsimulabat Nero velle ſe palmarum numerum ampliare, quare ſpectaculum multiplicatis miſsilibus in ſerum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus*

tibus niſi ad totius diei curſum greges ducere. Palmarum nomine omnia præmiorum ge- E
Coronæ. nera intelligi opinor, ut aurum, veſtes, equos, agros, mancipia, & ſimilia. De coronis, Plinius lib. XXI. cap. III. *Craſſus dives primus argento auroque folia imitatus Ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoque & lemniſci, quos adijci ipſarum coronarum honos erat propter Hetruſcas, quibus iungi niſi aurei non debebant, puri diu fuere ij. Cælare eos primus inſtituit P. Claudius Pulcher, bracteaſque etiam phyliræ dedit, ſemper tamen auctoritas vel ludrico quæſitarum fuit. Namque ad certamina in Circum per Ludos, & ipſi deſcendebant, & ſeruos ſuos quiſque mittebant. Inde illa xij. tabularum lex. Qui coronam parit, ipſe pecuniave eius, virtutis ergo arguitur. Quam ſervi equive meruiſſent pecunia, partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos? vt ipſi mortuo, parentibuſque eius dum intus poſitus eſſet, foriſve ferretur ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant.* Dio in Nerone. *In Olympijs currus agitavit, quumque ex eo deci-diſſet, ita, ut ferè eo caſu attereretur, corona donatus eſt, quamobrem dederat Hellanodicis,* F *hi iudices erant Olympiorum H-S decies. Certavit in omnibus Vrbibus, in quibus certamina fiebant, ubi quotieſcumque præcone opus fuit, Cluvio Rufo viro Conſulari eſt uſus. Præconium verò victoriæ his verbis enunciabatur. NERO CESAR, VICTOR HVIVS CERTAMINIS, CORONAT POPVLVM ROMANVM, ET SVVM ORBEM TERRARVM.* Sex Pompeius. *Donaticæ coronæ dictæ, quod his auctores in Ludis donabantur, quæ poſtea magnificentiæ cauſſa inſtitutæ ſunt ſuper modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt cum Lares ornantur.* De corollariis
Corollaria. Tranquillus in Auguſto cap. XLV. *Corollaria & præmia alienis quoque muneribus, & Ludis, & crebra, & grandia de ſuo offerebat. Nullique Græco certamini interfuit, quod non pro merito certantium quemque honorauerit.* Flau. Vopiſcus in Aureliano. *Vidimus* (inquit) *proximè Conſulatum Furij Placidi, tanto ambitu in Circo editum, ut non præmia dari aurigis, ſed patrimonia viderentur, quum darentur tunicæ ſubſericiæ, lineæ paragandæ, darentur etiam equi, ingemiſcentibus frugi hominibus.* G

DE RELIQVIS CIRCI RELIGIOSIS, SACRISQVE ornamentis. Cap. XVII.

MVLTA Circi ornamenta fuiſſe cum antiquis lapidum, nummorum, & gemmarum monumentis, teſtantur veteres auctores, Tertullianus, Caſſiodorus, & Iſidorus. Quæ aut Circi ornatui, & neceſſitati; aut ornamento, & religioni ſimul appoſita erant. Prioris generis ſuprà expoſui, modo poſterioris aperiam. In Circi enim ornamentis, & Ludis, quos vetuſtas habuit ſacros, *magnarum rerum indicia* (ut Caſſiodorus ait) *ſignificationeſque claudebantur:* & (ut ſcribit Iſidorus) *veteres Circenſia Ludicra ad mundi cauſſas referentes, ea ijs aſſimilabant, ut hac ratione religionem ſuam in perpetuum conſtitutam vulgò exornarent.* Inter ſacra porrò Circi ornamenta, H
Obeliſcus Circi maior. maximum, & admiratione digniſſimum fuit, Obeliſcus. Is in medio Circi & ſpinæ inter utraſque metas locatus erat, longitudine cum baſi ſua pedum CXXXII. notis hieroglyphicis, ſiue ſacris Ægyptiorum litteris repletus. Qui ſoli dicatus erat, quod per medium orbem terrarum, & cœlum Sol curreret, cuius ſimilitudinem Circus ſignificabat. Medio verò ſpacio ab utraque meta conſtitutus Obeliſcus faſtigium, ſummitatemque cœli ſignificabat, quum Sol ab utroque ſpacio medio horarum diſcrimine tranſcendat. In Obeliſci apice orbis ex Pyropo ſuperimpoſitus
Pyropus erat igniuomus, quod Sol plurimum ignis, ac caloris haberet. Pyropus autem eſt mixtura trium partium æris, & quartæ auri, ut lib. XXXIII. cap. IX. tradit Plinius his verbis: *In Cypro æs coronarium, ut regulare eſt, utrumque ductile. Coronarium tenuatur in laminas*

A *minas, taurorumque felle tinctum, ſpeciem auri in coronis hiſtrionum præbet. Idemque in unciam additis auri ſcrupulis ſenis prætenui pyropi bractea igneſcit.* Et Propertius lib. IIII. Elegia, quare Iuppiter Ferretrius dictus apertiùs id tradit, quum ait.

Picta nec inducto fulgebat Parma pyropo.

Ex quo metallo orbes illi qui Obeliſcis eis imponebantur, facti erant, ut eſt palla rotunda quæ ſuper Obeliſcum Vaticanum prope Baſilicam Sancti Petri hodie viſitur. Quam ego aliquando vidi reverberantibus eam Solis radiis ita accenſam, vt clibanum accenſum, & inflammatum videretur. Quare mirandum, recentiores geminam illam notiſſimam Carbunculum, Pyropi nomine vocaſſe, quos vocis ignem ſignificantis ſimilitudine deceptos fuiſſe opinor. Summo Obeliſcorum vertice roſas inciſas fuiſſe auctor eſt Auſonius in Roſa, ſic.

Hæc aper.t primi faſtigia celſa Obeliſci
Mucronem abſoluens purpurei capitis.

B Non longè verò à Solis Obeliſco metas versùs, eidem ſpinæ alter impoſitus erat minor Obeliſcus, pedum xxcIIx. Lunæ dicatus, notis, & ipſe Hieroglyphicis refertus. *Obeliſcus Circi minor.* De Circi Obeliſcis Tertullianus: *Obeliſci* (inquit) *enormitas (ut Hermateles affirmat) Soli proſtituta, ſcriptura eius, unde & cenſus de Ægypto ſuperſtitio eſt.* Et Caſſiodorus: *Obeliſcorum prolixitas ad Circi altitudinem ſublevatur, ſed prior Soli, inferior Lunæ dicatus eſt, ubi ſacra priſcorum Chaldaicis ſignis, quaſi litteris indicantur.* Dio lib. LXI. *Nero poſt reditum ex Græcia ſuum ad urbem, Circenſes imperavit, coronas omnes quas curru certando victor obtinuerat, attulit in Circum, & Obeliſco Ægyptio impoſuit. Hæ erant numero ∞ DCCVIII. poſtea currus agitavit.* Eſt Obeliſcus Ammiano Marcellino teſte, trabes aſperrima, ſenſim à proceritate in excelſum conſurgens, paulatimque radiorum ante in metæ figuram gracileſcens, ſpecie quadrata, in vertice produ- *Obeliſcus quid.*
C cta anguſta, è lapide Thebaico Syenite, quem antea Pyropoecilon vocabant (ut ſcribit Plinius) exciſa, & artificis manu poſtea levigata. Solis porrò numini ab Ægyptijs ideo ſacrati erant, quod radiorum ſimilitudine fierent. Primus omnium ob eiuſmodi cauſſam (ut Iſidorus lib. XVIII. tradit) eos inſtituit Ægyptiorum Rex Mitrhes, qui Heliopoli Solis Vrbe regnavit. *Quum aliquando Nilus violenti inundatione Ægyptum infeſtaſſet, indignatus Mithres tamquam pœnas à flumine exacturus, ſagittam in undas jaculavit. Non multo poſt gravi valetudine correptus lumina amiſit, ſomnio iuſſus eſt Obeliſcum vovere Soli, ſi viſum recipere vellet, quo exſoluto, oculos recepit, & illico duos Obeliſcos Soli ſacravit, & cuncta hæc in jiſdem Obeliſcis Aegyptiorum ſacris notis inſcripſit. Poſtea cæteri poſt eum Reges complures, & egregios alios erexerunt.* *Obeliſcorum inventor.* Herodotus libro II. *Obeliſcorum inventorem fuiſſe refert Seſoſtridis filium Pheronem, qui cæcus decennio quum fuiſset, oraculo monitus viſum recepit: & ea calamitate liberatus, quum alia in alijs templis donaria memoratu digna poſuiſset, tum maximè memorabilia ac ſpectaculo digna in*
D *templo Solis gemina ſaxa, quos Obelos vocant à figura, utrumque centenum cubitorum longitudinis, octonum latitudinis.* Plinius lib. XXXVI. cap. VIII. *circa Syenem verò Thebaidis lapis eſt Syenites, quem ante Pyropoecilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, Obeliſcos vocantes, Solis numini ſacratos. Radiorum eius argumentum in effigie eſt, & ita ſignificatur nomine Aegyptio. Primus omnium id inſtituit Mithres, qui in Solis Vrbe regnabat ſomnio iuſsus, ut hoc ipſum inſcriptum eſt in eo. etenim ſcalpturæ illæ, effigieſque quas videmus, Ægyptiæ ſunt litteræ; poſtea alij Regum in ſupradicta Vrbe. Soſtris quattuor numero quadragenum, & octonum cubitorum longitudinis; Remeſses autem (is quo regnante Ilium captum eſt) quadraginta cubitorum, idemque digreſsus inde, ubi fuit Mnenonis Regia, poſuit alium longitudine undecenis pedibus per latera cubitis quattuor.* De Obeliſcis Thebaico, Alexandrino, Campi Martii pro gnomone horarum, Vaticano, & aliis vide Plinium lib. XXXVI. cap. IX. X. XI. XII. & infra in hoc lib. De Obeliſco verò Circi Maximi idem Plinius cap. IX. eiuſdem libri. *Diuus* (inquit) *Auguſtus in Cir-*

Mithres alias Mitres.
Soſtris alias Sochis.
Remeſſes alias Ramiſes.
Mnenonis alias Mnenidis.

co

co Maximo conſtituit Obeliſcum exciſum à Rege Semneſereto, quo regnante, Pythagoras in E
Obeliſcus Circi Maximi. *Aegypto fuit, centum xxv. pedum, & dodrantis, præter baſim eiuſdem, eiuſdem lapidis.*
Is verò qui eſt in campo Martio, nouem pedum minor eſt, à Seſoſtride inſcriptam ambo re-
rum interpretationem Aegyptiorum operæ, & Philoſophiæ continent. De eodem etiam, &
aliis Obeliſcis ita mentionem facit rerum geſtarum lib. XVII. Ammianus Marcelli-
nus: *Inter hæc recreandarum exordia Galliarum adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito præ-*
fecturam, Obeliſcus Romæ in Circo erectus eſt Maximo. Super quo nunc quia tempeſtiuum
eſt, pauca diſcurram. Vrbem priſcis ſæculis conditam ambitioſa mœnium ſtrue, & portarum
centum quondam aditibus celebrem hecatompylon Thebas inſtitutores ex facto cognomina-
runt, cuius vocabulo prouincia nunc uſque Thebais appellatur. Hanc inter exordia pan-
dentis ſe late Carthaginis, improuiſo ex accurſu duces oppreſſere Pœnorum, poſteaque repa-
ratam Perſarum Rex ille Cambyſes, quoad vixerat, alieni cupidus, & immanis, Aegypto
perrupta aggreſſus eſt, ut opes exinde raperet inuidendas, ne Deorum quidam donarijs par- F
cens, qui dum inter prædatores turbulentus concurſat, laxitate perpeditus indumentorum
concidit pronus, ac ſuomet pugione, quem aptatum femori dextro gerebat, ſubito vi ruinæ
nudato vulneratus lætaliter interijt. Longe autem poſtea Cornelius Gallus Octauiano res
tenente Romanas, Aegypti procurator, exhauſit ciuitatem plurimis interceptis, reuerſuſque,
cum furtorum arceſſeretur, & depopulatæ Prouinciæ metu nobilitatis acriter indignatæ,
cui negocium ſpectandum dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro. In hac Vrbe inter labra
ingentia, diuerſaſque moles figmenta Aegyptiorum numinum exprimentes, Obeliſcos vidi-
mus plures, alioſque jacentes, & comminutos, quos antiqui Reges bello domitis gentibus,
aut proſperitatibus ſummarum rerum elati, montium venis, vel apud extremos Orbis inco-
las perſcrutatis exciſos, erectoſque Dijs ſuperis in religione dicarunt. Eſt autem Obeliſcus
aſperrimus lapis in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, ut-
que radium imitetur gracileſcens pauliſper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum,
manu leuigatum artificis. Formarum autem innumeras notas Hieroglyphicas appellatas, G
quas ei undique videmus inciſas, initialis ſapientiæ vetus inſigniuit auctoritas. Volucrum,
enim ferarumque etiam alieni mundi genera multa ſculpentes; Ad æui quoque ſequentis ætates
Imperatorum vulgatius proueniente memoria, promiſsa vel ſoluta regum vota monſtrabant.
Non enim ut nunc litterarum numerus præſtitutus, & facilis exprimit, quicquid humana
mens concipere poteſt. Ita priſci quoque ſcriptitarunt Aegyptij, ſed ſingulæ litteræ ſingulis no-
minibus ſeruiebant, & verbis nonnumquam ſignificabant integros ſenſus, cujus rei ſcientiam
in his interim ſit duobus exemplum. Per Vulturem naturæ vocabulum pandunt, quia ma-
res nullos poſse inter has alites inueniri rationes memorant phyſicæ, perque ſpeciem Apis mel-
la conficientis, indicant Regem moderari cum iocunditate, Aculeos quoque innaſci debere
his ſignis oſtendentes, & ſimilia plurima. Et quia ſufflantes adulatores ex more conſtan-
tium id ſine modo ſtrepebant; Quod cum Octauius Auguſtus Obeliſcos duos ab Heliopolita-
na Ciuitate tranſtuliſset Aegyptia, quorum unus in Circo Maximo, alter in Campo locatus
eſt Martio, hunc recens aduectum difficultate magnitudinis territus, nec contrectare auſus eſt, H
nec mouere. Diſcant qui ignorant veterem principem tranſlatis aliquibus hunc intactum
ideo prateriÿſſe, quod Deo Soli ſpeciali munere dicatus fixuſque intra ambitioſi templi delubra,
quæ contingi non poterant, tanquam apex omnium eminebant. Verum Conſtantinus id par-
ui ducens, auulſam hanc molem ſedibus ſuis, nihilque committere in religionem rectè exiſti-
mans, ſi ablatum uno templo miraculum Romæ ſacraret, ideſt in templo mundi totius jacere
diu perpeſſus eſt, dum tranſlationi pararentur utilia. Quo per alueum Nili conuecto pro-
jectoque, Alexandriæ nauis amplitudinis ante hac inuſitatæ ædificata eſt, ſub trecentis
remigibus agitanda. Quibus ita prouiſis, digreſſoque vita principe memorato, urgens effectus
intepuit; tandemque ſero impoſitus naui, per maria, fluentaque Tibridis, velut pauentis, ne
quod pœne ignotus miſerat Nilus, ipſe parum ſub emeatus ſui diſcrimine mœnibus alumnis
inferret. Defertur in vicum Alexandri, tertio lapide ab Vrbe ſejunctum, unde carrucis
impo-

A impoſitus tractuſque lenius per Oſtienſem Portum, piſcinamque publicam, Circo illatus eſt Maximo; ſola poſt hæc reſtabat erectio, quæ vix aut ne vix quidem ſperabatur poſſe compleri, erectiſque uſque ad periculum altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus, innectuntur vaſti funes, & longi ad ſpeciem multiplicium liciorum cælum denſitate nimia ſubtexentes, quibus colligatis, mons ipſe effigiatus ſcriptilibus elementis, paulatimque id per arduum inane pretentus, diuque penſilis hominum millibus multis, tanquam molendarias rotantibus metas, cavea locatur in media, eique ſphæra ſuperponitur ahena aureis laminis nitens, qua confeſtim Si ignis divini contacta, ideoque ſublata facis imitamentum in figura aereum, itidem auro imbracteatum, velut abundanti flamma candentis ſecutæque ætates alios tranſtulerunt quorum unus in Vaticano, alter in Hortis Salluſtij, duo in Auguſti monumento erecti ſunt. Qui autem notarum textus Obeliſco inciſus eſt veteri, quem videmus in Circo, Hermapionis librum ſequuti interpretatum litteris ſubjecimus Græcis. Chamalcis.

Principium interpretationis incipit à parte Auſtrali.

B

Verſus Primus.

Hæc ſunt quæ Regi Rameſte dono dedimus. Qui à Sole & Apolline, qui univerſo Orbi terrarum cum lætitia dominatur, diligitur. Fortis & veritatis amator, filius Heronis Deo genitus conditor univerſi. A Sole electus, Marte ſtrenuus Rex Rameſtes, cui omnis ſubiecta eſt terra cum robore, & audacia. Rex Rameſtes Solis filius ſempiternus.

Verſus Secundus.

Apollo fortis veritatis præfectus, Diadematis dominus, qui Aegyptum illuſtravit & poſ-
C ſedit, & Heliopolim pulcherrimam fecit, & reliquum Orbis terrarum fabricavit, & multis honoribus coluit Deos qui ſunt in Heliopoli, quem Sol diligit.

Verſus Tertius.

Apollo fortis Solis filius undique ſplendens, à Sole electus, & à potenti Marte donis auctus. Cujus bona in omne æuum durant, Quem Ammon diligit, quod impleverit templum Palmæ bonis, & Dij ei longam vitam tribuerunt. Apollo fortis Heronis filius Rex orbis Rameſtes, qui cuſtodivit Aegyptum, aliarum gentium victorijs, à Sole dilectus. Cui Dii longum vitæ tempus donaverant. Dominus Orbis terrarum Rameſtes ſempiternus.

Alius verſus Secundus.

D Magnus Deus Sol cæli Dominus, tibi vitam donavi nullo unquam tempore tædio futuram. Apollo fortis dominus diadematis incomparabilis, & qui effingi non poteſt, quorum Coloſſos in hoc Regno dedicavit Dominus Aegypti, & ornavit Heliopolim, & ſimiliter Solem ipſum cæli dominum. Complevit opus bonum Solis filius Rex ſempiternus.

Tertius verſus.

Sol Deus cæli Dominus donavi Rameſte Regi Imperium & potentiam ſuper omnes. Qui à temporum veridico Domino Apolline, & Vulcano Deorum patre electus eſt Martis ſtudio. Rex totius alacritatis Solis filius, & à Sole dilectus.

A parte Subſolani verſus primus.

Magnus Deus ex Heliopoli cæleſtis & fortis Apollo Heronis filius, à Sole educatus, à Dijs honoratus, totius terræ dominator, à Sole electus. Fortis Rex, Martis cauſa ab Ammone

mone amatus, & ab univerſi illuminatore Rex ſempiternus conſtitutus. E

Cecidit maximus hic Obeliſcus, atque in plures partes confractus ſub hortis iacet, ubi olim erat Circi Maximi harena, quem annis aliquot ante, cùm ibidem effoſſum eſſet, mirandæ aſpeximus magnitudinis. Crediderim ego à priſcis illis Chriſtianis circa belli Gothici tempora dirutum, quibus etiam Circenſes in Italia fieri deſierunt.

Obeliſcorum porrò quum duo genera eſſent, majorum Soli, & minorum Lunæ dedicatorum, hodie Romæ utriuſque generis extant. majores ſunt Vaticanus pedum LXXII. duo Mauſolei Auguſti, unus in Circo viæ Appiæ, alter in Circo Saluſtii, & ſimiles. minores verò, is qui apud ædiculam Sancti Machuti erectus eſt, & alter iacens in area baſilicæ Apoſtolorum prope Columnienſium domos. Viſuntur quoque per Vrbem fruſta aliquot aliorum eius generis. De Obeliſcis ſatis dictum eſt, ad reliqua Circi ſacra ornamenta eidem ſpinæ, ut ex ſupradictis monumentis liquet, impoſita, tranſeamus, quæ ad veterem ſuperſtitionem pertinentia, magnarum, & arcanarum rerum ſignificationes habebant: de quibus ſingulis Tertullianus in Libro de Spectaculis accuratè mentionem facit. F Poſteaquam de Obeliſcis abundè verba feci, labori huic conſentaneum eſſe exiſtimaui, tabellam ſubijcere quæ quattuor præcipuos complecteretur. Vaticanum ſcilicèt qui in Circo Cai & Neronis principum adhuc ſupereſt. Alexandrinum, Saluſtii, & Circi viæ Appiæ notis Hieroglyphicis ornati, & diligentiſſimè mea opera expreſſi.

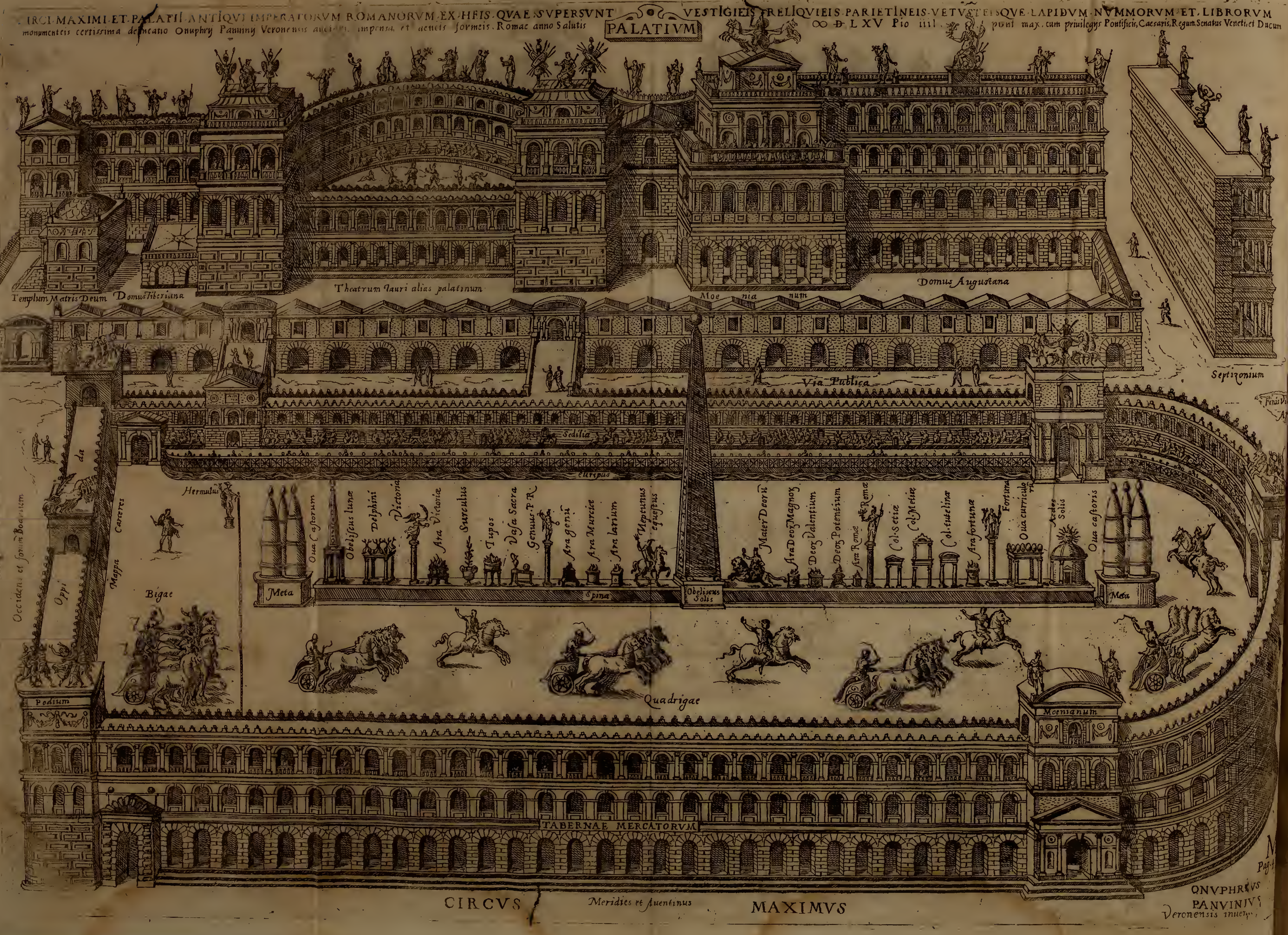
Solis delubrum, & effigies. Ante omnia igitur iuxta maiorem Obeliſcum, Solis delubrum, cum eiuſdem effigie ſuper ædiculæ ipſius tympanum locata erant, de quibus Q. Florens: *Solis ædes medio ſpacio, & effigies de faſtigio dis emicat, quod non putaverunt ſub tecto conſecrandum, quem in aperto habent.* Tacitus libr. XV. *Tum decreta dona, & grates Deis decernuntur, propriuſque honos Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, qui occulta conjurationis numine retexiſſet.* G

Mater magna. Ab alio Obeliſci latere erat Iſidis ſiue Cybeles Deorum matris ſimulachrum, quæ diademate turrito caput cinctum habens, Leoni inſidebat, altera manu ſiſtrum Ægyptium inſtrumentum, altera verò mali figura pallam rotundam, ſiue orbem tenens, per quam rerum naturam deſignabant, quod in orbe vis illa diuina ſit, quam naturam dicimus. *Ara Conſi.* Ad extremas metas ara Conſi, & Murciæ delubrum erant. De ara Conſi M. Varro lib. V. *Conſualia dicta, à Conſo, quod tum feriæ publicæ Circo, & in Circo ad aram eius ab ſacerdotibus fiunt, Ludi illi quibus virgines Sabinæ raptæ.* Et Plutarchus in Romulo: *Fama vulgata ab eo primum eſt, cuiuſdam Dei aram conditam ſub terra inveniſſe, eique Deo Conſo nomen indiderunt, ſive à conſilio, quod conſiliarius foret, ſive Neptunus equeſtris.* *Murciæ delubrũ.* *Nam ara eſt in Circo Maximo poſita, quæ reliquum quidem tempus latet, in equeſtribus autem certaminibus aperitur. Placet tamen alijs, quoniam conſilium arcanum, & minimè palam eſſe oportet, ſubterraneam haud temere & apertam Dei aram eſſe.* De utriuſque, Murciæ ſcilicet & Conſi aris, Q. Septimius: *Frigebat dæmonum conſilium ſine ſua matre magna, ea itaque illic præſidet Euripo. Conſus (ut diximus) apud metas in terra delitescit. Murcia quoque Idolum facit. Murciam enim Deam amoris volunt, (de qua latius ſupra dixi) cui in illa parte ædem vovere.* H

Delphini Columnæ Setiæ. Murtiæ. Tutellinę Erant ibidem Delphinorum ſeptem columnis impoſitorum in honorem Neptuni ſimulachra, item columnæ ſetiæ à ſeti a ſementum; metiæ, vel meſſiæ, à Metia, vel Roncina, vel Meſſia, metendi, aut meſſium Deabus; atque tutelinæ à Tutellina tutrice, & omnium frugum conſeruatrice denominatæ, & in earundem Dearum cultum dedicatæ, quarum omnium imagines, ex antiquis monumentis delineatas infra ſubiiciam M. Varro apud Nonium Marcellum: *Tuam fidem non Tutellinam quam ego ipſe invoco.* Et Plinius lib. XIIX. cap. II. *Numa Fornacalia inſtituit farris torrendi ferias, & æque religioſas terminis agrorum. Hos enim Deos tunc maximè noverant Seram, quæ à ſerendo, Segeſtam à ſegetibus appellabant, quarum ſimulachra in Cir-*

co

CIRCI·MAXIMI·ET·PALATII·ANTIQVI·IMPERATORVM·ROMANORVM·EX·HEIS·QVAE·SVPERSVNT
monumenteis certiſsima delineatio Onuphrij Panuinij Veronensis
impensa, et aeneis formeis. Romae anno Salutis
PALATIVM
VESTIGIEIS RELIQVIEIS·PARIETINEIS·VETVSTEISQVE·LAPIDVM·NVMMORVM·ET·LIBRORVM
∞ D L XV Pio iiii
pont max. cum priuilegijs Pontificis, Caesaris, Regum, Senatus Veneti et Ducum
Templum Matris Deum
Domus Tiberiana
Theatrum Tauri alias palatinum
Moe nia num
Domus Augustana
Septizonium
Via Publica
Sedilia
Euripus
Hermulus
Carceres
Mappa
Oppi
da
Occidens et forum Boarium
Bigae
Meta
Oua Castorum
Obeliscus lunae
Delphini
Victoria
Ara Victoriae
Surculus
Tupos
Vasa Sacra
Genius P. R.
Ara genii
Ara Murciae
Ara larium
Neptunus equestris
Spina
Obeliscus Solis
Mater Deorum
Ara Deorum Magnorum
Deorum Valentium
Deorum Potentium
Ara Romae
Roma
Col. Setiae
Col. Messiae
Col. tutelinae
Ara fortunae
Fortuna
Oua curriculo
Aedes Solis
Oua castoris
Meta
Quadrigae
Podium
Moenianum
TABERNAE MERCATORVM
CIRCVS
Meridies et Auentinus
MAXIMVS
ONVPHRIVS
PANVINIVS
Veronensis inuen.

A *eo videmus. Tertiam ex ijs nominare ſub tecto religio eſt.* Quam Macrobius lib. I. Saturnalium cap. XVI. Tutilinam nominat, ideoque à Romanis cultam ait, ut conditas iam fruges incorruptas tueretur. De ijſdem Q. Florens. *Delphinos* (inquit) *Neptuno vovent, columnas ſetias, à ſementatoribus, meſſias à meſſibus, tutelinas à tutelis frugum ſuſtinent. Ante has verò aræ trinis Dijs patent, Magnis, Valentibus, & Potentibus; eoſdemque, & Samothracas exiſtimant.* Hos ego Deos Lares Vrbis Romæ fuiſſe opinor, quoniam & ipſi Magni dicuntur, quorum honori, Ludos Circenſes factos Romanos, & Magnos dici, auctor eſt Pedianus. Erant ibi etiam ova columellis impoſita, in Caſtoris & Pollucis quos Iovis cygni ouo genitos credebant memoriam erecta. Erat Oleæ Surculus, pacem deſignans, quam quum homines, habent, rectè, vivunt; de quo Tertullianus: *Nam & rivulus tenuis ex ſuo fonte, & ſurculus modicus ex ſua fronde, qualitatem originis continent.* Sed & Fortunæ, Victoriæque Simulachra eodem in loco viſebantur, quarum alteram colebant ut propitia eſſet; alteram verò, quod omnium gentium victores fuiſſet.

Dii Magni, Valentes, Potentes · *Ternæ ijs aræ.* · *Oua Caſtoris.* · *Surculus Oleæ.* · *Simulachra Fortunæ, & Victoriæ.*

B Cuius etiam in Curia ſignum dedicarunt. De aliquot ſignis in Circo locatis mentionem facit Livius lib. XL. *Ver procelloſum* (inquit) *fuit eo anno, pridie Palilia, medio fermè die atrox cum vento tempeſtas coorta multis ſacris profaniſque locis ſtragem fecit. Signa in Circo Maximo cum columnis quibus ſuperſtabant euertit, ob ea prodigia xx. hoſtijs maioribus ſacrificatum eſt, diem vnum ſupplicatio fuit.* Idem lib. XLIX. *Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, & A. Poſtumius Albinus faciebant, malus in Circo in ſtabulis, in ſignum Pollentium procidit, atque id deiecit. Ea religione moti Patres, & diem unum adijciendum Ludorum celebritati cenſuerunt, & ſigna duo pro uno reponenda, & novum auratum faciendum.* Spartianus in Seuero: *Die Circenſium, quum tres victoriæ more ſolito eſſent locatæ gypſeæ cum palmis, media quæ Severi nomine aſcripta orbem palmis tenebat, vento icta de Podio ſtans decidit, & humi con-*

Pollentia. · *Victoriæ tres.*

C *ſtitit: Eaque quæ Getæ nomine inſcripta erat, corruit, & omnis comminuta eſt. Illa verò quæ Baſſiani titulum præferebat, amiſſa palma, venti turbine vix conſtitit.* Livius libro XXXIII. *L. Stertinius ex ulteriore Hiſpania reverſus de manubijs duos fornices in foro boario ante Fortunæ Ædem, & Matris Matutæ unum; Alterum in Circo maximo fecit, & his fornicibus ſigna aurata impoſuit.* Plinius libr. XXXIII. cap. III. *Caius princeps in Circo in pegma duxit, in quo fuere argenti pondo* CXXXIV. *Iuxta metam ſupra ſpinam erat præmiorum locus ad quem gradibus aſcendebatur, & auriga victor è curru deſiliens eo cōnſcenſo bravium propoſitum tollebat.* Demum in antiquis lapideis tabulis aliquot alia ornamenta, & ſigna, aræ, tripodes, & ſimilia, ſuper eandem ſpinam locata conſpiciuntur, quorum certam, & exploratam cognitionem adhuc habere non potui.

Pegma. · *Locus braviorũ*

☞ Figura Ænea Circi Maximi exedificati. M.

D Circi Maximi partibus, & cunctis Circenſium curriculis expeditis, operæ precium viſum eſt in huius capitis fine antiquam Circi Maximi topographiam ex vetuſtis nomiſmatum, tabularum marmorearum, & librorum monumentis, ac ijs quæ ſuperſunt eiuſdem fragmentis delineatam, ac omnibus numeris abſolutam, ſubijcere. Qua Circi locus, palatij anteriores ad Circum vergentes partes, mœnianum Imperatorum è quo Ludos ſpectabant, Circi gradus ſpectantibus completi, porticus, officinæ, euripus, clauſtra, mœniana, ſpina, metæ, Obeliſci, & ſpinæ imponi ornamenta, ædiculæ, aræ, ſimulachra, columnæ, & ſimilia à me ſuprà abundè explicata, ita agitantes currus aurigæ exprimerentur.

E

☞ Figura Ænea ruinæ Circi Maximi, N.

Alteram poſtea tabellam ſubijcere placuit eundem Circum omnino dirutum, temporum iniuria ruderibus hortiſque completum, item vaſtas palatii parietinæ ruinas diſſipatum, omnibus ornamentis ſpoliatum continentem. Vt ex utriuſque tabulæ comparatione imbecillitatis humanæ caſus intelligamus, ſciamuſque nihil eſſe ruinis, & cladibus magis obnoxium, quam eas res quas ut æternas aliquando tantopere mortales mirantur.

Figura Ænea ſex Circorum Nomiſmatum. O.

Antequam aliorum Vrbis Circorum deſcriptionem afferam, conueniens viſum eſt, hanc tabellam adijcere ſex nomiſmata Circum Maximum, vel alios comprehendentia, & elegantiſſimè percuſſa. Eorum quattuor priora variata Trajani Imperatoris ſunt, quem Circum Maximum reſtituiſſe Dio auctor eſt. Quintum Hadriani: de quo nihil adhuc memoratu dignum inueni. Sextum nouæ ſtructuræ Circum continens Gallieni eſt, quem multa in eo ſpectacula edidiſſe refert Trebellius Pollio. F

DE RELIQVIS VRBIS CIRCIS, ET PRIMVM DE FLAMINIO. Cap. XVIII.

Circus Flaminius à quo.

PRAETER Circum Maximum, de quo abundè ſuprà dixi, ſeptem (ut P. Victor in libro de Regionibus Vrbis Romæ) ſiue octo (ut ex ipſorum reliquiis conſtat) in Vrbe Circi fuere. Quorum poſt Maximum, ornatiſſimus, & antiquiſſimus Flaminius fuit, quem Plutarchus in Problematibus vocatum fuiſſe ſcribit à quodam Flaminio, qui antiquitus Ciuitati agros, & hæreditatem amplã ex teſtamento reliquit. Cuius pars maior Ludis equeſtribus hoc in Circo edi ſolitis impendebatur, & quum adhuc multa ſupereſſet pecunia, ex ea via munita eſt, quam de eiuſdem nomine Flaminiam veteres dixere; quod & Liuius libro III. ab Vrbe condita innuere videtur, quum ait: *Confeſtim de Conſulibus creandis cum prouocatione M. Duilius rogationem pertulit, ea omnia in pratis Flaminijs concilio plebis acta, quem nunc Circum Flaminium appellant*. ubi apertè ſcribit, ea loca, in quibus Circus Flaminius poſtea extructus fuit, prata Flaminia tunc appellata fuiſſe; idem ipſe magis confirmare videtur paulò poſt, ubi ait: *Conſules ex compoſito eodem biduo ad Vrbem acceſſere, Senatumque in Martium Campum euocauere, ubi quum de rebus ab ſe geſtis agerent, queſti primores Patrum, Senatum inter milites data opera terroris cauſſa haberi. Itaque, inde Conſules, ne criminationi locus eſſet, in prata Flaminia, ubi nunc ædes Apollonis eſt, Circum iam tum Apollinarem appellabant, auocauere Senatum*. Hoc verò factum fuit anno Vrbis CCC. Sed & M. Varro lib. IIII. de Verborum ſignificatione ad Ciceronem, non alienus ab hac ſententia eſt: *Circus* (inquit) *Flaminius dicitur, qui ædificatus eſt circum Flaminium campum, & quod ibi quoque Ludis Tauricis equi circum metas currunt*. Quibus ſententijs idem Liuius lib. XX. repugnare videtur, quum dicit: *C. Flaminius Conſul* (is cum P. Furio Philo fuit anno Vrbis conditæ DXXXI.) *viam Flaminiam ab Vrbe uſque Ariminum muniuit, & Circum Flaminium extruxit*. Item Sext. Pompeius libr. VI. *Flaminius Circus, via Flaminia, à Flaminio Conſule dicta ſunt, qui ab Annibale interfectus eſt ad lacum Traſimenum*. Has præſtantiſsimorum auctorum contradictiones ita tolli poſſe opinor, ſi dixerimus cum Liuio, & Plutarcho, prata illa Flaminia ab illo antiquo Flaminio vocata fuiſſe, in iiſque ruſtice, vel Circum ligneum, vel Circi formam extructa eſſe, qui & Apollinaris à proxima

Circus Apollinaris.

G H

Apol-

I.

II.

III.

SEX·CIRCORVM·NOMISMATA·AENEIS·FORMEIS·ACCVRATE·DELINEATA·ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·OPERA

Venetijs Anno salutis
∞DLXXX.

GREG.XIII. PAPA
Cum priuilegijs principum

IIII.

V.

VI.

O

Apollinis Æde appellatus etiam fuit; Cæterum poſtea C. Flaminium Circum ipſum tamquam gentis ſuæ monumentum de hoſtium manubiis magnificentius latiuſque renouaſſe, vel ruinæ proximum reſtituiſſe, à quo poſtea ex Apollinari Flaminius denominatus fuit. Atque hac ratione omnium inter ſe diuerſas ſententias conciliabimus.

De Aede verò Apollinis illi vicina, à qua aliquando etiam Apollinaris Circus nuncupatus eſt, Pedianus ſic in orationem contra C. Antonium, & L. Catilinam mentionem facit: *Ne tamen erretis, quod his temporibus Aedes Apollinis in palatio fuit nobiliſſima, admonendi eſtis, non hanc à Cicerone ſignificari, ut puto, quam poſt mortem etiam Ciceronis multis annis, Imp. Cæſar Auguſtus poſt Actiacam victoriam fecerat, ſed illam demonſtrari, quæ eſt extra portam Carmentalem inter forum olitorium & Circum Flaminium, ea enim ſola, tum demum Romæ Apollinis ædes erat.* Sed, & P. Victor. & Sex. Rufus hanc Aedem ita profitentur: *Aedes antiqua Apollinis cum lauacro, & Coloſſo.* *Aedes Apollinis.*

B Porta Carmentalis, ſecundo murorum Vrbis ambitu, quos T. Tatius cum Romulo regnans extruxit, in radicibus Capitolii condita fuit, à qua haud procul Circus Flaminius erat, ad eam partem vergens, ubi nunc eſt Vrbs Roma. Cuius longitudo protendebatur ab area domus Marganiæ, ubi in hemicycli formam deſinebat, uſque ad nouam viam Capitolinam, ubi Carceres & XIII. oſtia erant, latitudo verò fuit ab ædibus Ludouici Matthæi uſque ad Calcariæ fontem, ubi eſt officina tinctoris ambiens eo circuitu apothecas obſcuras Matthæiorum, & multas diuerſorum priuatas domus. Cuius fundamentis è Tiburtino lapide, quæ Matthæiorum, & vicinis ædibus ſuppoſita ſunt, ante aliquot annos erutis, marmorea tabula pueros curulia ludicra agitantes inciſos continens reperta fuit. Adhuc verò extat antiquus Circi Euripus limpidiſſimus tinctoris officinam præterfluens, qui fons Calcariæ à vicinis (quæ *Porta Carmentalis.* *Circi Flaminij locus & magnitudo.*

C ibidem coquebantur calcis fornacibus) dicitur. Eius Circi arena lateribus minutiſſimis tranſuerſe ſtratis opus teſſellatum ſuprapoſitum habebat. Ludos & pompam in Circo Flaminio fieri ſolitam, ita lib. I. cap. VII. de Somniis narrant Valerius Maximus: *Quum plebeijs Ludis quidam paterfamilias per Circum Flaminium priuſquam pompa induceretur, ſeruum ſuum verberibus multatum ſub furca ad ſupplicium egiſſet.* Et lib. IV. cap. IV. de Paupertate: *In Circo Flaminio ſpectaculi locus, quæ quidem loca ob virtutem publicè donabantur, gens Aelia poßidebat, eum in Circo Flaminio ad ſex millia ciuium occidiſſe.* Liuius lib. XXXIX. *M. Fulvius Conſ. ante triumphum de Aetolis & Cephalenia, eo die priuſquam in Vrbem inveheretur in Circo Flaminio Tribunos, præfectos, equites, centuriones Romanos ſocioſque donis militaribus donavit, militibus ex præda vicenos quinos denarios diuiſit, duplex Centurioni, triplex equiti.* De quo Circo M. Tullius in Oratione pro Seſtio ita ſcribens, mentionem facit: *Iidem Conſules, ſi appellandi ſunt conſules, quos nemo eſt qui non modo ex memoria, ſed etiam ex Faſtis euellendos non putet, pacto iam* *Circi Flaminij arena.*

D *fædere provinciarum, producti in Circo Flaminio ad concionem, ab illa Furia, ac peſte patriæ, maximo cum gemitu noſtro, illa omnia, quæ tum contra me, contraque Rempublicam dixerat, voce, ac ſententia ſua comprobaverunt.* Et Epiſt. lib. I. ad Atticum. *Prima concio Pompeij qualis fuiſſet, ſcripſi ad te antea. Tum Piſonis Conſulis impulſu, leuiſſimus Tribunus plebis, L. Fuſius in concione produxit Pompeium. Res agebatur in Circo Flaminio, & erat eo ipſo loco die nundinarum πανήγυρις.* Idem in Oratione poſt reditum in Senatu: *Quum verò in Circo Flaminio non à Tribuno plebis conſul in concionem, ſed à latrone productus eſſet primum proceſsit.* Et pro Seſtio; *Conſules producti in Circo Flaminio, in concionem ab illa furia, omnia quæ contra me dicta erant comprobaverunt.* Liuius libr. XXXVII. ab Vrbe condita. *Forte ſub idem tempus, & Marcellus ad deprecandam ignominiam, & Q. Fuluius Conſul, comitiorum cauſſa Romam venit. Actum de imperio Marcelli in Circo Flaminio eſt ingenti concurſu plebis, & omnium ordinum, &c.* Plut. in Lucullo: *Lucullus in triumpho ſuo Circum Flaminium tropheis exornavit.* Dio lib. LV. *Panegyris.*

XXXVI. Crocodili in Circi Flaminij Euripo occiſi.

Auguſtus ſpectacula quum exhiberet, aquam in Circum Flaminium induxit, in qua XXXVI. *Crocodili ſunt occiſi. Druſum mortuum Tiberius frater in foro, Vitricus Auguſtus in Circo Flaminio laudarunt.* Dio lib. LV. De Circo Flaminio, & aliquot rebus memoratu dignis, quæ ei vicinæ erant, etiam meminit: ut pariter de eodem loquitur libro Faſtorum VI. Ouidius. E

Columnæ bellica.

Proſpicit à tergo ſummum brevis area Circum,
Aſt ubi non parvæ parva columna notæ.
Hic ſolet haſta manu belli prænuncia mitti
In Regem, & gentes cum placet arma capi.
Altera pars Circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt,
Quod Deus Euboico carmine munus habet.

Aedes Herculis

De eadem columna Sex. Pompeius: *Bellona Dea bellorum dicta, ante cuius templum erat columella, quæ bellica vocabantur, ſupra quam haſtam iaciebant cum bellum indicebatur.* Quum Imperator Cæſar Auguſtus Vrbe renouata, & Imperio Populi Romani ſibi confirmato Romam in quatuordecim Regiones (ut Tranquillus cap. XXX. tradit) diſtribueret, nam regionem, quæ plana Vrbis loca Tiberim verſus comprehendebat, & circuitu pedes XXX ∞ DLX. continebat, à Circo Flaminio denominauit, ut ſcribunt P. Victor, & Sext. Rufus. Ex quibus eidem Circo multas Diuorum ſacras Ædes vicinas fuiſſe, etiam obſeruaui, quarum præcipuæ ab iis ita memorantur. F

Regio vrbis IX. Circus Flaminius.

Aedes Herculis. Aedes Martis. Aedes Vulcani. Aedes Bellonæ.

Aedes Herculis magni cuſtodis Circi Flaminii. Kalendarium vetus.

Aedes Martis in Circo Flaminio.

Aedes Vulcani in Circo Flaminio. Kalendarium vetus.

Aedes Bellonæ verſus Portam Carmentalem in Circo Flaminio, de qua Kalen. vetus, intra quam dabatur Senatus legatis exterarum nationum, quos in Vrbem admittere nolebant; ante quam erat columna index belli inferendi, ut etiam ex Ouidio ſupra vidimus. G

Iovis Statoris delubrum.

De Delubro Iouis Statoris in Circo Flaminio M. Varro lib. VIII. rerum diuinarum, apud Macrobium lib. III. Saturnalium: Delubrum ait alios æſtimare, in quo præter ædem ſit area aſſumpta Deum cauſa, ut eſt in Circo Flaminio Iouis Statoris, &c.

Aedes Pietatis. Aedes Caſtoris.

Aedis Pietatis in Circo Flaminio, meminit Iulius Obſequens in prodigiis.

Aedes Caſtoris in Circo Flaminius. De qua Vitruvius lib. IV. cap. VII. ſic ſcribit. *Item generibus alijs conſtituentur ædes ex ijſdem ſymmetrijs ordinatæ, & alio genere diſpoſitiones habentes, uti eſt Caſtoris in Circo Flaminio, & inter duos Lucos Veij Iovis.*

Aedes Neptuni

De Aede Neptuni in Circo Flaminio ita meminit vetus hæc inſcriptio, quæ in pratis Quinctiis in vinea quadam adhuc Romæ extat.

D. M
ABSCANTO. AVG. LIB.
AEDITVO. AEDIS NEPTVNI
QVAE EST. IN. CIRCO FLAMINIO
FLAVIVS ABASCANTVS
ET PALLAS. CAES. N. SER
ADIVTOR. A RATIONIB.
PATRI. PIISSIMO. FEC H

Ara Neptuni. Ædes Iunonis, & Dianæ.

Et Liuius lib. XXVIII. *Ara Neptuni multo manaſſe ſudore in Circo Flaminio dicebatur.* Idem lib. XL. *Alter ex Cenſoribus M. Lepidus ædes Reginæ Iunonis, & Dianæ, quas bello Liguſtino voverat, dedicavit in Circo Flaminio, Ludoſque ſcenicos triduum poſt dedicationem templi Iunonis, biduum poſt Dianæ, & ſingulos dies fecit in Circo.*

Plinius

A Plinius lib. XXXIIII. cap. III. *Inuenio à Cn. Octauio qui de Perſeo Rege naualem triumphum egit factam porticum duplicem ad Circum Flaminium, quæ Corinthia ſit appellata à capitulis æreis columnarum.* Et lib. XXXVI. cap. V. *In maxima dignatione Cn. Domitij delubro in Circo Flaminio Neptunus ipſe & Thetis, atque Achilles Nereides ſupra delphinos, & cete, & Hippocampos ſedentes.* Et paulò poſt. *Nunc verò præter ſupradicta quæ neſcimus Mars eſt, etiam num ſedens Coloſseus eiuſdem in templo Bruti Callaici apud Circum eundem ad Labicanam portam eunti. Præterea Venus in eodem loco nuda, Praxitelicam illam Gnidiam antecedens.*

Porticus duplex. Cn. Octauij. Delubrũ Cn. Domitij. Templũ Bruti Callaici.

Iuxta Circum Flaminium pocula, & vaſa ad bibendum fieri ſolita, Martialis docet hoc carmine lib. XII. ad Flaccum.

Quum tibi Niliacus portet chryſtalla cataſtus,
Accipe de Circo, pocula Flaminio.

De Circo Flaminio Seneca lib. V. de Beneficiis: *C. Cæſar caſtra in Circo Flaminio poſuit, propius quàm Porſennæ fuerant.*

B Hunc Circum bello Gothico Italico, ſub Imp. Iuſtiniano, à Beliſario, & Narſete geſto, quo Circenſes Ludi fieri deſierunt, deſiectum fuiſſe haud leuis eſt coniectura.

DE CIRCO AGONALI. Cap. XIX.

TERTIVS Circus eſt ille, qui nunc media Vrbe exiſtens Agonalis dicitur, mercatu nobilis. Is à P. Victore appellatur Alexandri, quod ab eo vel conditus, vel potius renouatus fuerit: nam in eius fundamentis ab eo latere, ubi Mellinorum ædes ſunt, olim fragmenta quædam lapidea eruta fuere, in quibus Veſpaſiani ædilis nomen, cum notis C quibuſdam inciſum erat, quæ ipſum nonnihil in hoc loco reſtituiſſe ſignificare videbantur. Eius areæ pars occupatur domibus Cardinalis Neapolitani, Turrenſium, Maximorum, Macciatoſtenſium, area & æde Diui Pantaleonis, ubi eiuſdem carceres erant. Porticuum quibus in gyrum finiebatur veſtigia ſuperſunt prope viam, qua ex agone iter eſt in aream proximi Fani S. Apollinaris, à quo quidem eum Flaminium, qui & Apollinaris dictus fuit, fuiſſe falſo ſuſpicati ſunt. ſuper cuius gradibus vel gradus ſuſtinẽtibus porticibus cunctæ domus, quæ ex utroq; latere areæ Agonalis exiſtunt ſunt ædificatæ. In æde D. Agnetis in Agone maximæ ſtructuræ fornices, & porticuum arcus adhuc nonnulli ſuperſunt, quibus ſtructuræ magnificentia facile cognoſci poteſt. Operæ præcium eſt quid M. Varro, & Sex. Pompeius ex Verrio Flacco de Agone ſcripſerunt adiicere. Ille enim lib. V. de lingua Latina ſic ſcribit: *Agonales dies, per quos Rex in regia arietem immolat, dicti ab Agone, eo quod interrogetur à principe ciuitatis, & princeps gregis immolatur.* Feſtus verò *Agonium dies ap-* D *pellabatur, quo Rex hoſtium immolabat. Hoſtiam enim antiqui agoniam ab agendo vocabant. Agonium etiam putabant Deum dici præſidentem rebus agendis. Agonalia eius feſtiuitatem. Agonium ideſt Ludum, ob hoc dictum, quia locus in quo Ludi initio facti ſunt, fuerit ſine angulo. Cuius feſta agonalia dicebantur.*

DE CIRCO SALVSTII. Cap. XX.

QVARTVS in Vrbe Circus extat, cuius adhuc iuxta portam Collinam, alias Salariam intra Vrbis mœnia propè hortos Saluſtianos, immò in hortis ipſis veſtigia ſuperſunt, ubi adhuc magnus Obeliſcus notis Hieroglyphicis ornatus, & in terra confractus iacet. De quo ita ſcribit rerum geſtarum lib. XVII. Ammianus Marcellinus: *Secutæ ætates alios Obeliſcos tranſtulerunt, quorum unus in Vaticano, alter in hortis Saluſtij,*

ſtij, duo in Auguſti monumento erecti ſunt. Quem Circum antiquum fuiſſe, & à Saluſtio renouatum opinor, de quo loqui Liuium lib. xxxvi. exiſtimo, quum ait: *Aquarum inſolita magnitudo in religionem verſa: nam ita inundavit Tiberis, ut Ludi Apollinares Circo inundato, extra portam Collinam, ad ædem Veneris Erycinæ portati ſint. Ceterum Ludorum ipſo die, ſerenitate ſubita orta, pompa duci cœpta ad portam Collinam, revocata, deductaque in Circum eſt, quum deceßiſſe inde aquam nunciatum eſſet, lætitiamque populo, & Ludis celebritatem addidit, ſed ſuo ſolenni ſpectaculo reddita.* Is porrò locus qui à Liuio extra portam Collinam tunc fuiſſe dicitur, murorum Vrbis ambitu aucto, nunc intra mœnia receptus eſt; & profecto harenam aliquam ſeu publicum aliquod Ludis edendis ædificium ibidem aliquando fuiſſe intelligitur, etiam ex D. Hieronymi Martirologio, qui Romæ ſub Imp. Claudio paſſos fuiſſe CCLXXII. Martyres in amphitheatro extra muros portæ Salariæ, à militibuſque confectos ſcribit. E

Videmus hodie Obeliſcum vnum prope portam Pincianam, in hortorum Saluſtii parte, ubi eſt Guidonis Palleli vinetum. F

Alterum in campo Martio in cella vinaria ex aduerſo domus Chriſtophori Nardini, quem pro gnomone fuiſſe ſcribit Plinius lib. xxxvi. cap. x. cum hac inſcriptione.

CAESAR. DIVI. IVLI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS. IMP. XII
COS. XI. TRIBVNIC. POT. XIV
AEGYPTO IN. POTESTATEM
POPVLI. ROMANI. REDACTA
SOLI. DONVM. DEDIT

DE CIRCO FLORALI. Cap. XXI. G

QVINCTVS Circus erat in Quirinali Floralis dictus, cuius adhuc inter vineas Caraſiorum, & Bocatianam nonnulla fragmenta viſuntur, in quo Ludi Florales in honorem Deæ Floræ de quibus infrà dicam, edebantur. De eo P. Victor mentionem facit. Extat eiuſmodi antiquus argenteus nummus cum Floræ capite ita inſcriptus.

C. SERVEIL. C. FLORA PRIMVS

DE CIRCO VATICANO. Cap. XXII.

SEXTVS in Vaticano Circus erat, cuius adhuc integer ſuo loco extat Obeliſcus à latere Baſilicæ Sancti Petri vulgo *Gulia* vocatus, cum eiuſmodi inſcriptione. H

DIVO. CAESARI. DIVI. IVLI. F. AVGVSTO
TI. CAESARI. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTO
SACRVM.

De quo Plinius libro xxxv. cap. xi. *Tertius Obeliſcus* (inquit) *eſt in Vaticano, Caij, & Neronis Principum, Circo, ex omnibus vnus omninò fractus in molitione eius, quem fecerat Seſoſtridis filius Nuncoreus. Eiuſdem remanet & alius centum cubitorum, quem poſt cæcitatem viſu reddito ex Oraculo Soli ſacravit.* Tranquillus in Claudio, cap. xxi. *Circenſes etiam frequenter in Vaticano commiſit nonnunquam interiecta per quinos miſſus venatione.* Lampridius in Heliogabalo: *Ipſum elephantorum quattuor quadrigas in Vaticano agitaſſe ſcribit dirutis ſepulchris quæ obſiſtebant.*

Tacitus

A Tacitus Hiſtoriæ Auguſtæ lib. xv. *Hortos ſuos* (in Vaticano ſitos) *ei ſpectaculo* (Chriſtianis necandis) *Nero obtulerat, & Circenſe ludicrum edebat; habitu aurigæ permixtus plebi, vel circulo inſiſtens*. Plin. lib. xvi. cap. xl. *Abies admirationis præcipuæ viſa eſt in naui quæ ex Ægypto Caij principis iuſſu Obeliſcum in Vaticano Circo ſtatutum, quattuorque truncos lapidis eiuſdem ad ſuſtinendum eum adduxit. Qua naue nihil admirabilius viſum in mari certum eſt* CXXM. *modia lentis pro ſuburra ei fuere.*

Hunc Circum Imperator Conſtantinus demolitus eſt, quando in eo maximam D. Petri honori Baſilicam à fundamentis extruxit.

DE CIRCO NERONIS. Cap. XXIII.

SEPTIMVS Circus etiam Tranſtiberim haud longè à Vaticano erat, ſcilicet extra portam arci S. Angeli proximam, Hadriani moli in
B hortis Domitiæ, Neronis Imperatoris amitæ vicinus. Cujus adhuc multa in vineis Caſtello proximis & præſertim Vettiorum veſtigia, & parietinæ viſuntur. Hunc Circum à Nerone conditum fuiſſe, certiſſimo argumento ſunt nuper effoſſæ in eius Circi carceribus bipedales tegulæ figulinæ multæ, quibus magiſtrorum figulinarum nomina, & aliquot Conſulum collegia inſcripta erant, qui Neronis, & Hadriani principatibus fuerunt; qua ratione facilè coniicere poſſumus, cum à Nerone (cuius horti illi erant ex Domitiæ amitæ hereditate) inchoatum, ab Hadriano verò quum Mauſoleum ſuum vicinum ad Tiberis ripam conderet, aut perfectum, aut reſtitutum.

DE CIRCO S. SEBASTIANI VIA APPIA.
C
Cap. XXIV.

OCTAVVS Circus is eſt qui via Appia tertio ab Vrbe lapide prope fanum D. Sebaſtiano dicatum euntibus, parte læua adhuc penè integer & omnium à temporum iniuria magis præſeruatus occurrit, qui vulgo ab Antonino Caracallo extructus exiſtimatur, quod eius principis nummo Circi figura cuſa ſit, ſed falſo. Numini enim illius Circus ſimillimus eſt Maximo, qui in Traiani nomiſmate cernitur. Huius verò tota lateritia ſtructura admodum ſimilis eſt ædificiis iis quæ circa, vel poſt Conſtantini tempora extructa fuiſſe certo ſcimus. Huius carceres Appiam verſus, hemicyclum, & finis Latinam vias ſiti ſunt longitudine pedum MMCCXCII. paſſuum verò CCCCLVIII. latitudine pedum CCCLXX. paſſuum autem circiter LXXIIII. In eo adhuc ſuperſunt fornices lateritii qui gradus ſuſtinebant, oſtium ad finem hemicycli, mœ-
D niana in gradibus ex aduerſo metarum locata. Spina, binæ metæ, cum ternis per ſingulas ouis, Obeliſcus Hieroglyphicis literis inciſus, in terra confractus, & alia multa viſu digniſſima. Oſtium maius inter duodecim minora, duæque in angulis turres, & ex minoribus oſtiis quibus carceres includebantur aliquot intra hoc decennium, vi tempeſtatum ceciderunt. Huius topographiam cum ædificiis omnibus quanta potui diligentia delineatum ſubiicere, ne curioſo Lectori quid deeſſet, placuit. Spinæ, & metarum diſpoſitio, ex quattuor tres Circi harenæ partes occupans, atque inter carcerum oſtia, & primam metam relicta vacua magna area proculdubio ſignificant locum illum venationibus, vel pugnis equeſtribus, & pedeſtribus fuiſſe deſtinatum: nam Circo contigua ſunt viuarium beſtiarum, ampliſſimis parietibus clauſum; & militare præſidium ſiue caſtrum mediam ædem ſacram, & porticus magnus Circum complectens, quæ militum ſtationem fuiſſe oſtendunt. Quorum uſibus, & delectationi proculdubio Circus ille extructus fuit. Hæc ut facilius intelligantur, & morem

meum

meum ſequar in ſatisfaciendo auidis antiquitatum ſtudioſis Romanarum rerum, duabus tabellis huius Circi topographiam, delineationem, & poſt ruinam quomodo nunc cernitur adiunxi. E

☞ Figuræ Æneæ. P. & Q.

DE CIRCO CASTRENSI INTER VIAS CAMPANAM, & Labicanam. Cap. XXV.

NONUS Circus eorum quorum hodie veſtigia in Vrbe, vel in ſuburbijs ſuperſunt, fuit extra portas Labicanam, & Præneſtinam ſimul iunctas, quæ vno nomine hodie Major dicitur, haud longè ab amphitheatro Caſtrenſi, & Templo Sanctæ Crucis in Hieruſalem prope formas aquarum Claudiæ & Marciæ: Cujus nomen, & auctor incerto eſt. Ejus F parietinas in vineis proximis vidimus, in his graduum ſive ſubſelliorum porticibus ſuſtentatorum ordinum loca, quibus ſpectatores conſidebant, in cujus medio inter terram diſiectus, & conciſus jacet Obeliſcus notis etiam ipſe Aegyptiacis inſcriptus. Hunc quidam ab Aureliano conditum autumnant, hac ducti conjectura, quod in ejus principis nummo percuſſus Circus videatur, quæ tamen levis eſt. Ego militari vſui quemadmodum, & proximum amphitheatrum caſtrenſe excitatum fuiſſe libenter crediderim.

DE ALIIS CIRCIS EXTRA VRBEM. Cap. XXVI.

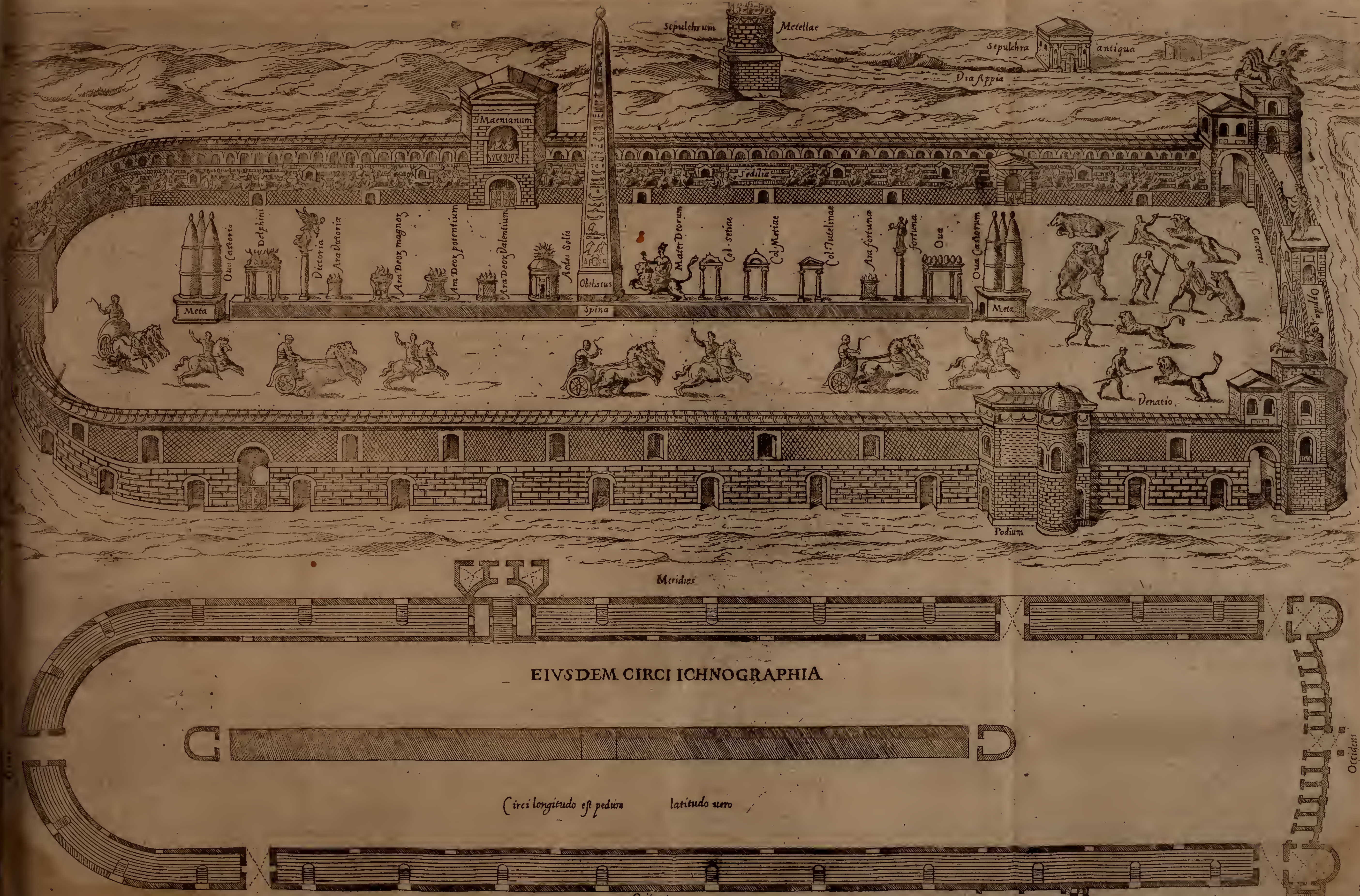
MVLTI præterea Circum Vrbem in proximis pagis, & vicinis oppidis erant G Circi minores, quorum vnius reliquiæ via Gabina ſuperſunt quingentorum pedum longitudine.

Alterius via Præneſtina prope templum antiquum circulare; Sed & ſecundo ab Vrbe lapide, inter Appiam, & Ardeatinam vias, alterius fragmenta extant. Qui ruſticorum vſui, aut Ludorum funebrium cauſſa extructi fuerunt, quum præſertim in his locis magnus ſit ſepulchrorum numerus.

DE HIPPODROMO SIVE CIRCO CONSTANTINOPOLITANO. Cap. XXVII.

CONSTANTINOPOLI noua Roma ab Imper. Conſtantino Magno condita, veteris Romæ exemplo Circus (quem Græci Hippodromũ vocant) in eadem extructus eſt. Cuius veſtigia uſque ad noſtra ſæcula perdurarunt. H De Circenſibus Conſtantinopoli editis Marcellinus lib. XIIII. *Ingreſſus* (inquit) *Gallus Conſtantinopolim, tanquam in rebus proſperis & ſecuris editis equeſtribus Ludis capiti Coracis aurigæ impoſuit coronam, ut victoris.* Et lib. XXII. *Dein Mamertino Conſule, Ludos edente Circenſes, manumittendis ex more inductis,* &c. Cæterum, quum hanc Hippodromi Conſtantinopolitani tabellam appoſuerim, operæ precium videtur hic ſubijcere, quæ Petrus Gylius Gallus, vir doctiſſimus qui diu Bizantij verſatus eſt, libr. II. de Topographia Conſtantinopolis, de ejuſdem Hippodromo, Obeliſco, columnis, & ſtatuis accuratiſſimè noſtro ſæculo ſcripſit; Ait autem Severum reconciliatum Byzantiis; recentes Hiſtorici, ut Zonaras, & alii plerique tradunt, Hippodromum ædificaſſe. Zoſimus antiquus Hiſtoricus ſcribit Conſtantinum Magnum Hippodromum elaboraſſe, omnique cultu pulcherrimo adornaſse partemque ejus feciſſe templum Ca-

ſtoris,

CIRCI·CASTRENSIS·CARACALLI VVLGO APPELLATI AD TERTIVM AB VRBE LAPIDEM VIA APPIA SITI

Ex his quæ ſuperſunt ueſtigijs accurata delineatio. Onuphrij panuinij Veronenſis auctoris aeneis formis Anno Sal ∞ Ɔ LXXX Gre XIII pont Max. Venetijs Cum priuilegijs

CIRCVS CASTRENSIS LATERITIVS CARACALLI VVLGO APPELLATVS

Tertio ab Vrbe lapide Via Appia situs

ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·F·E·*opera et formis diligenter expressus Venetijs.* ANNO·SAL·ↀDLXXX·Gre.XIII.Pont.Cum privilegijs

A ſtoris, & Pollucis, quorum ſimulachra uſque in ſuam ætatem, hoc eſt, Theodoſij minoris, in Hippodromi porticibus extantes videre liceret. In medio Circo, quem Græci Hippodromum appellant, Obeliſcus ex Thebaico lapide factus extat, cujus cum non meminerit antiqua regionum deſcriptio, & meminerit Obeliſci Thebaici quadrati, quem ponit in quinta regione, arbitrarer hunc terræmotu euerſum translatum fuiſſe in Hippodromum à Theodoſio poſt editam deſcriptionem regionum: Niſi hæc Theodoſiacorum multorum meminiſſet operum, niſi præteriret nonnulla in commemoratione regionum, quorum poſtea meminit in generali deſcriptione Vrbis. Habere igitur plures Obeliſcos Conſtantinopolis potuit, ex quibus non ſupereſt ille Thebaicus, quem in quinta regione ponit antiqua regionum deſcriptio, duos adhuc extantes vidi cum primum veniſſem Byzantium, vnum in Circo Maximo, alterum intra Clauſtrum Regium, in latere primi collis vergente ad B Septemtriones, quadratum ex lapide Thebaico factum, erectum iuxta domum victuariarum officinarum Regiarum, ſed paulò poſt euerſum. Et extra Clauſtrum, elatum vidi iacentem longum triginta quinque pedes, cuius ſingula latera, ſi bene memini, ſenos pedes, lata perimetrum illius efficiebant viginti quatuor pedum. Hunc Antonius Priolus nobilis Venetus emit, Venetias exportaturus, & in foro Diui Stephani locaturus. Alter verò in medio Hippodromo pro meta in hunc diem extat ſupra quattuor teſſeras æneas latas quoquo verſus ſeſquipedam altas tantundem ſuſtentatas baſi & ſtylobate. A ſolo duo gradus habet ſtylobates, quorum inferior à terra altus eſt pedem unum, cuius latitudo pedalis ſuperior gradus altus duos pedes, proiectus extra ſtylobatem quattuor pedes, totidem digitos, gradus ſubiecti non ſunt ſtylobatæ, ſed adiecti, & aſtructi velut ſuggeſtus, ut apparet ex commiſſura, ſupra quos latus quoquoverſus duodecim pedes ſtylobates eminet in altitudinem quat-C tuor pedum, & octo digitorum, & extra baſim proijcitur ſeſquipedem. Præter hos quattuor pedes & ſex digitos ſtylobates pedalem altitudinem excedit, non extra baſim eminentem, nam ex ſummo ſtylobate eminet ſtriatura alta pedem & tredecim digitos quadrilatera, nempè ex perpetuo uno eodemque lapide conſtans, quo ſtylobates. Nam ſtylobates emittit ſuam ſupremam partem, non ſolum ſeſquipede ſtrictiorem, quàm infimam, ſed etiam angulis mutilatam, locoque quattuor angulorum diminutorum exiſtunt quattuor lapides quadrati marmoris Thebaici rubentis, ſinguli alti ſeſquipedem, nempe quantum ſtriatura ſtylobate, his quattuor angularibus lapidibus intercluſa, qui cum intermedia parte ſuprema ſtylobate ſuſtinent baſim altam pedes ſeptem, & tredecim digitos, proiectam extra imum ſcapum Obeliſci, ſeſquipedem quoquouerſus patentem nouem pedes, totidemque digitos, quæ tota inſculpta eſt ut ſtylobates, qui ſtatuis eminentibus omnia latera inciſa habet, ex Septétrionali quidem latere expreſſæ ſunt ſtatuæ, duobus ordinibus ſcalptæ, quorum in-D ferior continet duodeuiginti ſtatuas, & duas ergatas, earum ſingulas quaterni homines verſant vectibus, quibus funes ductarii circum ergatas voluuntur, Obeliſcum iacentem trahentes. Tum in eodem ordine ſcalptus eſt Obeliſcus rectus ut nunc eſt, tum ſtatuæ tres, quarum Conſtantinopolitani prædicant unam eſſe magiſtri, alteram diſcipuli, quem magiſter, niſi interpoſita tertia perſona retentus fuiſſet, caſtigare conatur, quod ſe abſente Obeliſcum erexiſſet; In ſuperiori ordine binæ ergatæ connituntur cum ergatis inferioribus Obeliſcum iacentem trahere, verſatæ ſingulæ à quaternis hominibus circumuoluentibus validos funes bene eminentibus toris expreſsos. Quod ſi ſtylobate amplitudo capere rationem potuiſset qua erectus eſt, non dubito, quin talem ſculpſiſset, qualem deſcribit Marcellinus. *Sola* (inquit) *reſtabat Obeliſci erectio, quæ vix, aut ne vix quidem ſperabatur poße compleri, erectiſque uſque periculum altis trabibus, ut machinarum cerneres nemus, innectuntur vaſti funes, & longi ad ſpeciem multiplicium liciorum cælum denſitate nimia ſubtegentes, quibus*

colligatus Obeliſcus, paulatimque p.r arduum inane protentus, diuque penſilis millibus mul- E
tis tamquam molendinarias metas rotantibus cauea locatus in media. Hunc Obeliſcum poſſe etiam Byzantios machinatores in alium locum transferre incolumem, aduerti ex columna ſita in dorſo quinti collis Conſtantinopolitani, quæ parum cedebat Obeliſco. Hanc à ſuis ſedibus deijci in terram vidi, in hunc ferè modum; circum columnam aliquo tamen interpoſito ſpatio, trabes ingentes crebras in quadrum diſpoſitas in ſolo defixas columna ipſa excelſiores erexerunt paribus interuallis inter ſe diſtantes, ſupra trabes impoſuerunt tranſuerſa tigna, omnia inter ſe firmiſſimè reuincta, ex quibus Trochleas creberrimas appenderunt, per quas trajecerunt validos funes ab imò columnæ ſcapo ad ſummum ſurgentes ad columnam ſtrictiſſimè alligatos denſis funibus, ut ſe contingerent, & tranſuerſis rectos velut tramis ſtamina ſecantibus, formam textilis operis repræſentantibus, extra quadraturam trabium ſimilitu- F
dinem turris quadratæ gerentium. Ergatæ utrinque multæ in terram defixæ erant, verſatæ à multitudine rubuſtiſſimorum iuvenum, funes illos validos, quibus columna cingebatur trahentes tamdiu quoad columnam à ſedibus ſubtraxerunt, deinde ſenſim detrahentes in terram deiecerunt, & curribus impoſitam firmiſſimis, quos rotæ craſſiſſimis ferris cinctæ ſuſtinebant traduxerunt incolumem in collem tertium ad Soleimani Regis ædem ornandam.

Iam verò in latere ſtylobatæ Occidentali Obeliſci, inciſum eſt hoc Epigramma.

Κίονα τετράπλευρον ἀεὶ χθονι κείμενον ἄχθος
Μοῦνως ἀναστήσας Θεοδόσιος βασιλεὺς
Τολμήσας Πρόκλος ἐπεκέκλετο, καὶ τόσος ἔστη
Κίων ἠλίοις ἐν τριακονταδύο.

In latere Orientali inſcriptum hoc eſt Epigramma inciſione literarum Latinarum, ſed paululum exeſa, ſed ut legere potui, ſic habet. G

DIFFICILIS. QVONDAM. DOMIINIS. PARERE. SERENIS
IVSSVS. ET. EXTINCTIS. PALMAM. PORTARE. TYRANNIS
OMNIA. THEODOSIO. CEDVNT. SVBOLIQVE. PERENNI
TERDENIS. SIC. VICTVS. DVOBVSQVE. DIEBVS
SVB. IVDICE. PROCLO. SVBLIMES. ELATVS. AD. AVRAS.

In Meridiano latere duplex ordo ſtatuarum exprimitur, inferior quattuor currus partim bijuges, partim quadrijuges habet, quorum unumquemque unus regit auriga. Superior ordo continet duos equites, tres pedites, togatos tres, Obeliſcos duos, quattuor columnas in quadrum diſpoſitas epiſtylia ſuſtinentes; Iam vero ex Boreali baſis latere ſcalpti ſunt quattuor ordines, continentes trigintaquinque ſtatuas togatas. Ex latere Occidentali eminent duo ordines, quorum inferior habet nouem ſtatuas ſupplices offerentes munera Regi, qui ſtat in ſuperiori ordine cum ſtatuis decem H
& ſex. Latus Meridianum duobus ordinibus diſtinguitur, inferiore decem ſtatuas togatas exprimente, ſuperiore viginti togatas omnes, exceptis quattuor clypeatis. Latus Orientale habet in parte inferiori tres ordines, infimus continet decem & ſex perſonas, alias viriles, alias muliebres ſaltantes, alias organa pulſantes, ſupra quas eminent duo ordines capite tenus, puto ſpectatores. Superior ordo reddit viginti ſtatuas, harum ſex ab aliis diſtinguuntur columnis, media coronam tenet manu; ſupra baſim extant quattuor teſſeræ æneæ, quibus in quadrum diſpoſitis, totus Obeliſcus ſuſtinetur, cuius quidem quadrati ſingula latera ima lata ſunt circiter ſex pedes ab imo ad ſummum ſcalpta notis Ægyptiacis.

In medio Hippodromo etiamnum extat ſtructilis Coloſſus ex lapidibus quadratis factus, olim ut quidam imperitus in lucem prodidit marmoreis cruſtis, ut verò Epigramma in eius baſim inciſum teſtatur, æreis tabulis veſtitus ferro colligatis, ut appa-

ret

ret ex foraminibus non modo in ſcapo, ſed etiam in baſi remanentibus, in quæ quidem foramina regulæ ferreæ inſitæ erant plumbo confirmatæ, nunc ſpoliatis reſtat ſtructuram interiorem lapideam prodens barbarorum auaritiam expertus, qualem prius periclitatus eſt Rhodius, quem regnante Conſtante nepote Heraclij Agareni diſtraxerunt poſt mille & trecentos annos ex eo tempore, quo eiectus fuerat; Quem Iudæus quidam Emeſenus emit, & eius æs diſtractum noningentis camelis exportauit, in illius Conſtantinopolitani baſi inciſi ſunt verſus ſubſequentes.

Τεξάπλευρον θαυμάτων μεταρσίων
Χρόνο φθαρὲν, νῦν κωνςαντίνος
Δεσπότης οὐ ῥομανὸς παῖς, δόξα τῆς σκηπτουχέας
Κρεῖττων νεουργέιτης πάλαι θεωρίας
Ο' γὰρ κόλοσσος θάμβος ἦν ἐν τῇ
Ρὸδῳ, καὶ χαλκὸς οὗτος
Θάμβος ἐςίν ἐνθάδε.

Tres gradus imæ huius baſi adiuncti ſunt, primus à terra altus eſt duos pedes, ſecundus pedem & duos digitos, tertius tantundem. Baſis eſt marmor quadratum altum ſeptem pedes & tres digitos, cuius latera ſingula lata decem pedes & dodrantem. Hic Coloſſus excelſior eſt Obeliſco, in cuius cacumen, feſto quodam die qui celebrabatur ob circuncisionem Principis Boldaniæ aſcendere vidi circulatorem quendam benè peritum, & deſcendere incolumem, quem ſubſecutus alter imperitior aſcendit quidem ſimiliter in cacumen, ſed excelſitas ita præſtrinxit eius oculos, ut deſperans deſcenſum, ſe quantum contendere potuit, longe à coloſſo proiecerit, ne decideret in coloſſi crepidines, itaque rectus cadens pedibus altè defixis in terram ſtatim mortuus ſpectatus eſt.

In ordine Obeliſcorum directo in mediam longitudinem Hippodromi ſeptem columnæ extant, quarum una ex marmore Arabico facta, perimetrum habet decem & ſeptem pedum & octo digitorum, in qua Abramus Baſsà Herculem ex ære factum de Vngaricis Manubiis ſtatuerat, ſed illo extincto, Hercules qui non modo vivus in domandis monſtris orbem peragrauerat, ſed etiam mortuus huc illuc geſtatus fuerat, tot clades euaſerat, tandem euerſus, & diſtractus eſt à Turcis acerrimis hoſtibus ſtatuarum, & totius artis Vitruvianæ Hercule præſtantioribus, qui tertio decimo propoſito certamine Herculem, vicerunt fortius quam qui primi vicerunt longis ante temporibus ex eo, quod Herculem ligneum ſumma arte factum combuſſiſſent, ut Diagoras impius in publicum diuerſorium profectus cum lignis egeret ad lentem coquendam, inueniſſet qui Herculem ligneum pulcherrimè, & ſumma arte laboratum eum in fruſta diſſectum in ignem congeſſit, addens hæc verba. O Hercule, qui duodecim certamina ſubijſti, age, & tertiumdecimum certamen ſubeas, & lentem nunc coquas. Extat etiam in eodem ordine altera columna ænea, ſtriata non quidem canaliculis, rugas matronalium ſtolarum referentibus, ſed ſpiris trium ſerpentum inter ſe circumplicatarum non ſurſum verſus directis, ſed tortis in modum tororum. Quos valde eminentes exprimunt magni funes, & deſinentibus in caput triceps trium ſerpentum quarum capita in triquetram formam diſpoſita longè eminent ſupra columnæ toroſum ſcapum. Quamobrem fuerit hæc columna poſita, Conſtantinopolitani multa fingunt, ſed nugatoria omnia, ignorantes majorum ſuorum hiſtorias. Inter quos Zoſimus ſcribit Conſtantinum magnum in Hippodromo ſtatuiſſe, Apollinis ſtatuam. Sozomenus Salaminus adjungit, Conſtantinum non modo tripodes Delphicos in Hippodromo poſuiſſe, ſed etiam celebratiſſimum tripodem quem Pauſanias Lacedæmonius, atque Vrbes Græcæ poſt bellum Medicum Apollini Delphico conſecrarunt. Euſebius Clarius tradit Conſtantinum in quadam Conſtantinopolis parte Sminthium Apollinem ſtatuiſſe, in Hippodromo autem conſtituiſſe

Pythium tripodem, circa quem ſerpens in ſpiras volueretur; ex quibus veriſimile videtur, tripodem illum ſtatutum fuiſſe ſupra hanc columnam æream tricipitem, ut erat apud Delphos ex Herodoto, qui tradit ex decimis Manubiarum Perſicarum tripodem aureum factum in Delphis collocatum fuiſſe ſupra ſerpentem tricipitem æreum, atque idem affert Perſis ad Plateas victis, tripodem aureum ibi repertum, redditum fuiſſe Deo Delphico, inſiſtentem ſupra triplicem ex ære colubrum proximè aram. Similiter, errant qui putant hanc columnam nunc æream olim inauratam ſpoliatam auro fuiſſe à Turcis, cùm multis ſæculis ante Turcas aurum detractum fuerit, ut liquet ex Pauſania. *Commune* (inquit) *fuit Græcorum de Platenſi prælio donum aureus tripos ſuſtentatus æneo dracone.* æſque Pauſaniæ ætate manſit ex eo donario integrum, auri, quod fuit, duces Phocenſium amouerunt. deinceps quinque columnæ inſequuntur tenentes eundem ordinem quem tenent Obeliſcus, Coloſſus, & ænea columna procedentem recta via per mediam Hippodromi longitudinem. In fronte Hippodromi ſpectante ad Propontidem, decem & ſeptem columnæ marmoris albi, etiamtum extabant, cum veni Byzantium cum ſpiris, & capitulis, & epiſtyliis digeſtæ in ordinem ambientem Hippodromi partem ſitam inter Meridiem & Occaſum, quarum ſtylobatæ alti duos pedes, & decem digitos ſuſtentati ſubſtructionibus fornicatis, æquatiſque ex interiori plus minus altis quinquaginta pedes poſiti ſinguli ſunt ſupra murulum proijcientem duos gradus, vel plinthos quadratos, inferiorem quidem non ex vno lapide factum altum pedem, & digitum, ſuperiorem verò altum pedem & digitos ſex, proiectum extra ſtylobatem octo digitos, quorum ſingula latera lata pedes octo, & dodrantem, ſtylobatæ lati quinque pedes & ſeptem digitos quoquo verſus, eorum eminentiæ imæ poſitæ pro toris reliquiſque modulis ſunt alti ſex digitos & ſemidigitum: ſuperiores eminentiæ poſitæ pro coronidibus tantundem ſpiræ: plinthus craſſus undecim digitos, totus inferior ſeptem digitos & dimidium digitum, ſcotia quattuor digitos, torus ſuperior ſex digitos, calcaneum ſcapi altum quinque digitos, diameter ſcaporum eſt trium pedum, & quinque digitorum, eorum altitudo viginti octo pedum: nunc ſcapi proſtrati iacent cum capitulis, & baſibus nuper euerſi ad ædificandum Xenodochium Regis Soleimani. Dolui eorum caſum, non tam ex eo, quod proiecti humi iacerent, quam quod eorum nonnulli ſecarentur in tabulas ſolum conſtraturas balneorum, quodque capitula ex antiqua artis ratione commutarentur in barbaricos modulos, aut in pilas excauarentur piſtrinarias, epiſtyliaque & ſpiræ exſcinderentur in murorum ædificationem, intercolumnia inter ſcapos lata erant undecim pedes diaſtyli compoſitione lubrica: ex qua aduerti propter interuallum magnum epiſtylia fracta eſſe, capitula omneis modulos habebant operis Corinthii, & trabeatio egregiè expreſſa præter echinos, qui ſcalpti non erant, annuli ferrei, & epiſtyliis pendebant unde vela ſuſpendebantur. Supra harum ordinem columnarum extabat alter ordo columnarum etiam aliquanto poſt, quam Othomanni ceperunt Vrbem, antequam Galli, & Veneti cepiſſent Conſtantinopolim, extabant in Hippodromo cum alii permulti equi lapidei, & ærei, tum quattuor inaurati mira arte elaborati, quales hodie extant ſupra veſtibulum ædis Martianæ Veneticæ, quos deportatos aiunt ex Conſtantinopoli. Prætereo non modo permultorum Regum, Principum, ſtatuas in Circo ſtatutas: inter quas Iuſtiniani Regis ſtatua celebratur peruulgatis verſibus, ſed etiam Eunuchorum maximè valere ſolitorum apud Imperatores Conſtantinopolitanos. Inter quos fuit ſtatua Platonis eunuchi Cubicularii Regii, qui imperante Baſiliſco exuſtus eſt. In cuius quidem ſtatuæ pectore etſi inſcriptum Suidas teſtatur fuiſſe, qui hanc ſtatuam in alium locum tranſtulerit laqueo ſuffocetur, tamen ex templo Procopii, in quo prius erat, cum id reficeretur, traducta eſt in Hippodromum. Iam verò quid commemorem infinitas ſtatuas pugilum, luctatorum, aurigarum, in Hippodromo ſitas, quæ etſi dudum perierunt, tamen recens eorum

memoria

ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS
Fratris Eremitae Auguſtimani opera et
formis. Venetÿs Anno salutis ∞ƆLXXX.
Gre.° XIII·Pontif·Maximo·Cum priui
legÿs principum
R
Pag. 61.
CIRCI·SIVE·HIPPODROMI
Conſtantinopolitani ab jmp·caesare
Flauio Conſtantino Auguſto exaedi-
ſuati reliquiae, quae centesimo ante
anno, quom ea Vrbs a Turcis occupata
eſt, adhuc supererant.

A memoria non perit, retenta pluſquam trecentis verſibus etiamnum extantibus, quibus nonnulli aurigæ decantantur, ſed per multorum memoria extincta eſt, ut Thomæ aurigæ præſtantiſſimi, quæ ne funditus pereat, me admonet lapidis fragmentum, quod vidi Byzantii cum hac inſcriptione θωμᾶ ἡνιόχου, qui fortaſſe ille eſt, de quo ad Fauſtum Romæ præpoſitum Theodoricus Rex ſcribit: *Dudum Thomati aurigæ ex Orientis partibus advenienti annonas rationabiles conſideratio noſtra largita eſt, donec eius artem probaremus, & animum. Sed quoniam in hoc agone primatum dicitur obtinere, eiuſque voluntas patria derelicta noſtri ſedes fovere delegit Imperij, menſtrua eum duximus largitate ſolidandum, ne adhuc redderemus quam Italiæ dominatum elegiſſe cognovimus, is enim frequenter victor per diverſorum ora volitauit, plus vectus favore, quam curribus, ſuſcepit partem populi protinus inclinatam, & quos ipſe fecerat triſtes, laborauit iterum facere lætiores, modo agitatores arte ſuperans, modo equorum velocitatem tranſcendens. Frequentia palmarum eum dici faciebant maleficium, inter quos magnum præconium videtur eſſe ad talia crimina peruenire. Neceſ-*
B *ſe eſt enim ad perverſitatem magicam referre, quorum meritis non poteſt applicari ſpectaculum expellens grauiſſimos mores, inuitans leuiſsimas contentiones, euacuatio honeſtatis, fons irriguus iurgiorum, quod vetuſtas habuit ſacrum, ſed contentioſa poſteritas fecit eſſe lubricum.* Ex quibus Theodorici verbis aſſequi poſſumus, hunc Thomatem, qui fortè Byzantium reliquerat ob factiones partium, periclitatum fuiſſe Romæ ob partes diuerſis coloribus in diuerſa ſtudia diſtractas, quæ non modo Romam, ſed etiam Conſtantinopolim grauiſſimè afflixerunt, quibus non modo ciues, ſed etiam Imperatores magni in grauiſſimum diſcrimen Imperii inciderunt. Nunc verò Circus Conſtantinopolitanus friget omnibus ornamentis ſpoliatus, nuperque exædificari cœptus eſt, quod me ſpectantem dolore affecit, quem augebat Beliſarii primum de Rege Vandalorum in Hippodromo triumphantis, deinde ob virtutem ſummam maximè periclitantis recorda-
C tio, quam mihi dabat numiſma, quod tum fortè habebam in manibus, in cuius uno latere ſcalptus erat Iuſtinianus, Beliſarium excipiens triumphantem, in altero Beliſarii imago cum hoc elogio. GLORIA ROMANORVM BELISARIVS. Procopius ſcribit in Hippodromo fuiſſe portam appellatam Cochliam ob deſcenſum in orbem procedentem. Itemque aditum fuiſſe quendam qui appellaretur mortuus, idem etiam dicit in Hippodromo fuiſſe porticum appellatam Venetiam à Veneta parte ibi ſedere ſolita; ex qua colligere licet, fuiſſe etiam porticum praſinam, aliaſque porticus aliorum colorum, parteſque non promiſcuè ſed porticibus diſtinctas ſpectauiſſe.

Eius Circi deſcriptionem, ex antiqua Conſtantinopolis topographia, quæ paulo antequàm Vrbs in Turcarum poteſtatem veniſset facta fuit, excerptam, hic adieci, parum his quæ à Petro Gilio dicuntur quadrantem. Fieri enim poteſt ut centum annorum interuallo, Circi ſiue Hippodromi Conſtantinopolitani aſpectus mutatus ſit, Turcis eum in dies demolientibus, & vaſtantibus, ac ad ſuos uſus præclariſſima mar-
D mora, & columnas vertentibus.

☞ Figura Ænea. R.

DE SECVNDO CIRCENSIVM LVDICRO, SCILICET CERtamine Gymnico, ſiue Athletico. Cap. I.

LVDORVM Circenſium ſingulas partes exponere ingredienti, duplex mihi ordo in iis tractandis occurrit, originis, & temporis quo edebantur. Nam quantum ad originem ſpectat (cuius ordinem ſequi magis placet) primum curſus, deinde gymnica, tertio pompa, quarto venationes, ſiue contra beſtias certamina, quinto Troiæ luſus, ſexto pugnæ, ſeptimo naumachia tranſigenda ſunt. Quod ſi temporis editionem ſequi magis vellemus, primò pompam, mox ſacrificia,

Duplex Ludorũ Circenſiũ ordo. Originis, & temporis

crificia, deinde certamen curule, & equeſtre, poſtea luſum Troiæ, quinto venationes, ſexto certamen gymnicum, ſeptimo pugnas, & naumachiam perſequi oporteret: ita enim plerumque in Circo exhiberi ſolebant, ut expoſui. Quorum omnium Ludicrorum ex antiquis nomiſmatibus ſimulachra hic adieci una tabella expreſſa, quorum nomiſmatum primo pugiles, ſecundo Ludus Troiæ, tertio venatio, quarto pugnæ equeſtres & pedeſtres, quinto & ſexto naumachiæ delineatæ ſunt. E

☞ Figura Ænea. S.

Varia porro fuiſse Circi ſpectacula præter ea quæ dicam breuiſſime lib. II. contra gentes oſtendit Arnobius quum ait: *Quid curſores, pugileos, quadrigaris, deſultores, grallatores, funambulos, bigarios, præſtigiatores? &c.* Cæterum originis rationem ſequi malens, curſus certamine expedito gymnicam, ſiue athleticam ingrediamur, quam curſui addidit L. Tarquinius Priſcus. Quarum vocum eandem rem exprimentium prior ab exercendo, poſterior à certando dictæ ſunt. Dionyſius Romanarum antiquitatum accuratiſſimus ſcriptor in lib. VII. fine, ubi Circenſium pompæ ordinem deſcribit: *Finitis* (inquit) *curſibus equeſtribus, hi qui corporibus ſuis certant, ſubintrant, Curſores, Pugiles, & Luctatores tria enim hæc athletica certamina apud veteres Græcos erant, ut in Patrocli funere exponit Homerus.* F

Gymnice inuentor Romæ L. Priſcus Rex.

Gymnicũ certamẽ quid.

Gymnicum verò certamen eſt (ut lib. XVIII. cap. XVII. Etymologiarum tradit Iſidorus) *velocitatis ac virium gloria.* Quod à Lycaone Arcadiæ Rege in Græcia, Plinio libro VII. cap. LVI. auctore, primum inuentum à Græcis, ad Tuſcos, ab ijs ad Romanos manauit, & à gymnaſiis, in quibus apud Græcos fiebant nomen obtinuit. Gymnaſium porro locus eſt, in quo fit aliquid exercitii, ἀπὸ τοῦ γυμνάζειν, hoc eſt, ab exercendo dictum. Quare ampliſſima loca illa, quibus Curſores, Luctatores, Pugiles, & cæteri id genus athletæ exercebantur, peculiari nomine à veteribus Græcis Gymnaſia, & palæſtræ vocatæ ſunt, à Romanis verò Græco etiam vocabulo Thermæ, Ludi verò ipſi Gymnici. Cæterum poſtea gymnaſium pro omni loco, in quo aliquod exercitationis genus fieret, ſumptum eſt, ut pro Ludo litterario, & ſcholis, ſiue diatribis philoſophorum. Cicero de Oratore: *Clamabant credo omnia gymnaſia, atque omnes philoſophorum ſcholæ, ſua hæc eſſe omnia propria*; & Plinius iunior in Epiſtolis: *Gymnaſijs indulgent Græculi.* A Gymnaſio autem duplex vox diuerſa ſignificans fit gymnaſtica, & gymnica. Gymnaſtica eſt ars qua homines exercentur ad ſanitatem tuendam, & corporis robur ſuſtinendum. Quare Ariſtoteles lib. VIII. Politicorum præcipit Adoleſcentes gymnaſticæ, & pedotribæ eſse tradendos, ita ut fiant exercitatiores, firmioreſque. Plato autem lib. VII. de legibus, gymnaſticæ nomine exercitationes omnes bellicas contineri docet. hæc à gymnica manauit. Gymnica verò eſt ars, & doctrina, qua homines cum diſciplina exercentur, non ſanitatis tantum & pugnæ, ſed victoriarum gratia; immò ipſa pugna, & decertatio. Ars porrò Gymnica, à publica concertantium æmulatione, præmiorumque, quæ victoribus dabantur ſpe, originem habuit. Poſtea ad Deorum cultum, hominumque delectationem tranſiit. Hinc Cicero pro Murena, *Ludis oblectamur & ducimur*, ſcripſit. Denium ad exercitium corporis, & ſanitatem tuendam, corporiſque vires exercendas frequentata eſt. Gymnica porro ars etiam Athletica ab athleta vocabatur. Athleta porrò ab ἆθλος, hoc eſt à certamine, vel ἆθλον, quod certaminis præmium ſignificat, dictus eſt. Quo nomine apud Græcos Gladiatores, Curſores, Pugiles, Paleſtritæ, qui idem, & Luctatores erant, & reliqui omnes, qui corporibus ſuis quavis ratione decertabant, comprehendebantur. Hi in gymnaſijs inter ſe pugnantes exercebantur. Cicero ſecundo Tuſculanarum: *Faciunt* (inquit) *idem quum exercentur athletæ.* Plin. lib. XI. cap. LIII. *ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere*. Hinc metaphoricè

Gymnaſia quid. G

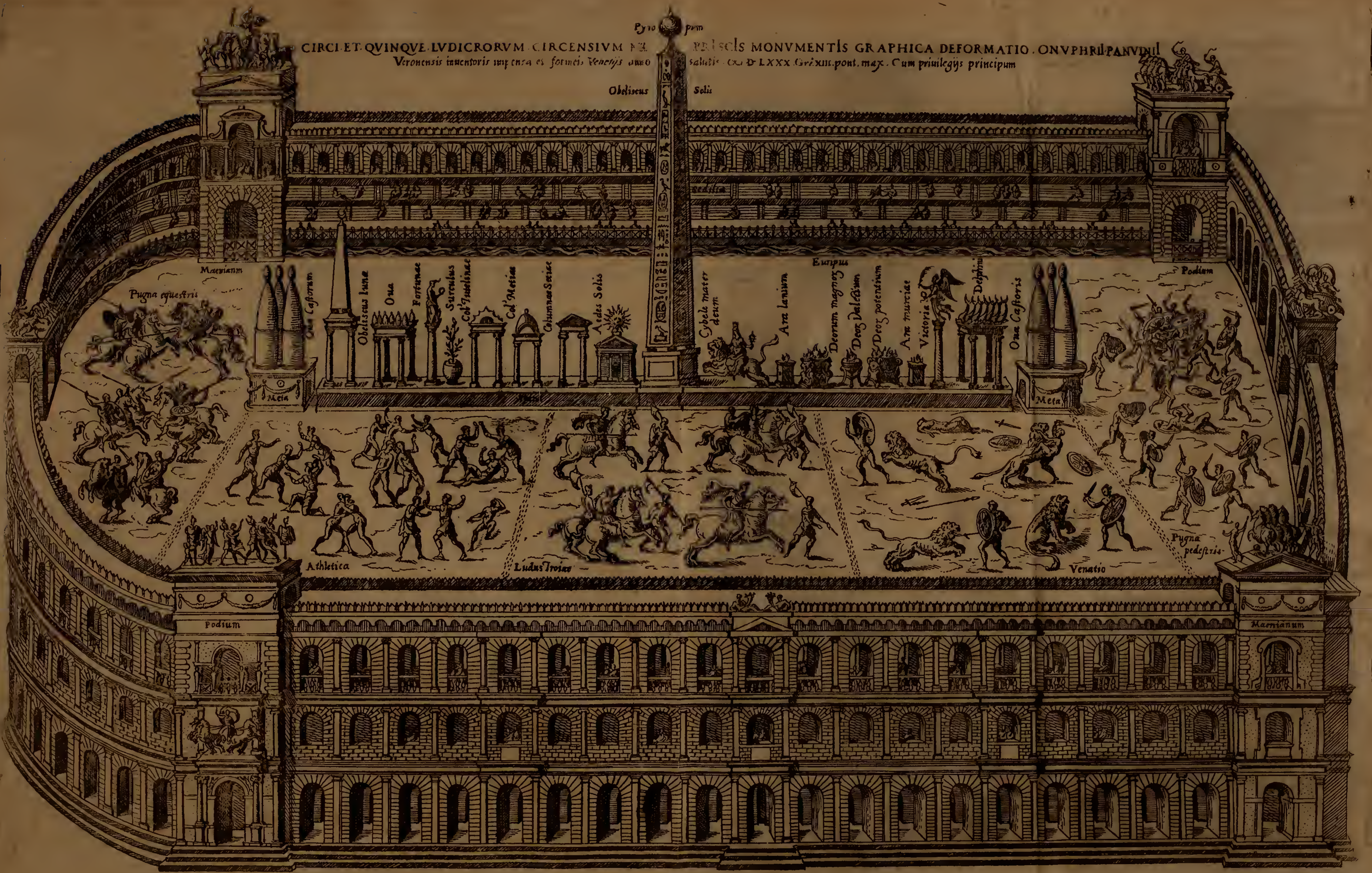
Thermæ.

Gymnaſtica quid.

Gymnica quid. H

Athletica quid.

Athleta quid.

CIRCI ET QVINQVE LVDICRORVM CIRCENSIVM
PRISCIS MONVMENTIS GRAPHICA DEFORMATIO. ONVPHRII PANVINII
Veronensis inuentoris impensa et formeis Venetijs anno
salutis D LXXX Gre. XIII. pont. max. Cum priuilegijs principum
Pyropum
Obeliscus Solis
Maenianum
Pugna equestris
Oua Castorum
Obeliscus lunae
Oua
Fortunae
Surculus
Col' Inuentinae
Col' Messiae
Columnae Seiae
Aedes Solis
Euripus
Cybele mater deum
Ara lanium
Deorum magnorum
Deorum Dalcisium
Deorum potentium
Ara murciae
Victoria
Delphini
Oua Castoris
Podium
Meta
Meta
Athletica
Ludus Troiae
Venatio
Pugna pedestris
Podium
Maenianum

CIRCVS

SEX·LVDICRORVM·CIRCENSIVM·ET NAVMACHIAE·ANTIQVI·NVMMI·ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·FORMEIS·DILIGENTER·EXCVSI

Venetijs Anno salutis
∞D LXXX.

GREG. XIII. PONT.
Cum priuilegijs

NAVMACHIAE

S

A taphoricè athletica vita, pro firmiſſima uſurpatur, & athletica abſolutè ponitur pro arte certandi. Plaut. in Epid. *Quid herilis noſter filius valet?* Reſpondet: *Pugilicè atque athleticè valet*. Et in Bacchidibus. *Bene ne vſque valuit?* Reſpondet: *Pancraticè, atque athleticè.* Et quanquam athletarum nomine omnes qui corporibus ſuis quauis ratione decertarent, apud Græcos dicerentur, tamen apud Romanos athletæ propriè vocabantur tantum Pugiles, & Luctatores: cætera enim athletarum ſiue gymnicorum genera propria nomina habebant, ut Curſores, Saltatores, Gladiatores, & alii eiuſmodi. De athletis Tranquillus in Cæſare cap. XXXIX. *Athletæ ſtadio ad tempus extructo in regione Martij campi* (nam Circus aliis Ludicris occupatus erat) *certaverunt per triduum.* Athletas enim antiquitus in Circo decertaſſe præter Dionyſium libr. VII. ex libro XXXIX. Hiſtoriarum Liuii intelligitur. *Apparatos* (inquit) *Ludos M. Fulvius quos voverat Ætolico bello, fecit. Multi artifices ex Græcia* B *venerunt honoris eius cauſa. Athletarum quoque* (Græcorum intellige) *certamen tum primo Romanis ſpectaculo fuit, & venatio data Leonum, & Pantherarum.* Quum verò Ludorum vis creuiſſet, è Circo athletarum certamen ſublatum fuit, & ad ſtadium, & gymnaſia primum pro his conſtituta, deinde ad amphiteatra translatum.

De athletis multis.

Valerius lib. II. cap. I. de inſtitutis antiquis: *Athletarum* (inquit) *certamen à M. Scauri tractum eſt munificentia.* Quos in theatrum ab eo primum inductos intelligere Valerium opinor. Tranquillus in Auguſto cap. XLIII. *Athletas, extructis in Campo Martio ſedibus ligneis, edidit.* & cap. XLV. *Nulli Græco certamini interfuit, quo non pro merito certantium quemque honoraverit. ſpectavit & ſtudioſiſsimè Pugiles, & maximè Latinos non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis ſolebat, ſed & catervarios oppidanos, inter anguſtias vicorum pugnantes temere ac ſine ar-* C *te. Vniverſum denique genus operas aliquas publico ſpectaculo præbentium, etiam cura ſua dignatus eſt. Athletis, & conſervavit privilegia, & ampliavit.* Idem in Nerone cap. XL. *Statimque in Gymnaſium progreſſus certantes athletas effuſiſsimo ſtudio ſpectavit.* Et in Auguſto cap. XLIIII. *Athletarum ſpectaculo muliebrem ſexum omnem adeo ſubmovit, vt pontificalibus Ludis pugilum par poſtulatum diſtulerit in ſequentis diei matutinum tempus, edixeritque mulieres ante horam quintam venire in theatrum non placere.* Nero tamen obſcænus Imperator, ad eorumdem ſpectacula virgines etiam Veſtales invitavit. Suetonius cap. XII. *Ad athletarum ſpectaculum invitavit virgines Veſtales, quia Olympiis quoque Cereris Sacerdotibus ſpectare conceditur.* Et paulò ante: *Gymnico certamini quod in ſeptis edebat inter Buthyſiæ apparatum, barbam primam poſuit, conditam in auream pyxidem.* Idem cap. LIII. *Exiit poſt ſcenicas coronas opinio proximo ludo deſcenſurum eum ad Olympia inter athletas. nam luctabatur aſsiduè, nec aliter certamina gymnica Græcia tota ſpectaverat, quam brabeutarum more in ſtadio humi aſsidens* D *ac ſi quæ paria longius receſsiſſent, in medium manibus ſuis protraheus.* Dio in Heliogabalo: *Spectaculis Sardanapali adfuit Aurelius Ælix nobilis Athleta, qui Olympijs lucta, & pancratio certavit, & utriuſque certaminis victor in Capitolino agone fuit, quod ante eum Romæ nemo fecerat.* Memorantur Athletæ illuſtres multi, inter hos Milo Crotoniata, de quo Gellius lib. XV. cap. XVI. *Milo* (inquit) *Crotonienſis athleta illuſtris, quem in Chronicis ſcriptum eſt Olympiade prima coronatum eſſe, exitum habuit vitæ miſerandum, & mirandum. Cum iam natus grandis artem athleticam feciſſet, iterque faceret fortè ſolus in locis Italiæ ſilveſtribus, quercum vidit proximè viam patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri credo etiam volens an ullæ reliquæ ſibi vires adeſſent, immiſsis in cauernas arboris digitis, deducere & reſcindere quercum conatus eſt, ac mediam quidem partem diſcidit diuiſitque: Quercus cum in duas deducta partes, quum illo quaſi perfecto quod erat connixus manus laxaſſet, ceſſante vi rediјt in naturam, manibuſque eius retentis incluſiſque ſtricta denuo, & cohæſa, dilacerandum hominem feris præbuit.* Fuit etiam

athleta

athleta Euripides Poeta Tragicus, ut Theopompus auctor eſt. Solinus cap. III. Polyhiſtoris, de eodem Milone tradit, quod ictu nudæ manus, taurum fecit victimam, eumque ſolidum qua mactaverat die aſſumpſit ſolus non grauatus. Victor omnium certaminum quæ obiuit. Idem Solinus alios nobiles athletas commemorat. Lygdamum Syracuſanum, qui XXXIII. Olympiade primus in Olympico certamine Pancratii coronam reportauit, eiuſque oſſa deprenſa ſunt medullas non habere. Item Byzantium pugilem cap. IIII. & cap. V. Polymneſtorem Mileſium victorem in ſtadio Olimpiade XLVI. curſu. De hoc eodem Milone Crotoniata Cicero de Senectute. *Quæ vox poteſt eſſe contemptior quam Milonis Crotoniatæ, qui cum iam ſenex eſſet, athletaſque ſe exercentes in curriculo videret, aſpexiſſe lacertos ſuos dicitur, illachrimanſque dixiſſe: At hi quidem mortui iam ſunt.* Et paulò infrà. *Per ſtadium ingreſſus eſſe Milo dicitur, quum humeris ſuis bovem ſuſtineret vivum.* Gellius lib. V. cap. IX. *Ægeles Samius athleta cum antea non loquens fuiſſet ob hanc cauſam eloqui cœpiſſe dicitur. Quum in ſacro certamine ſortitio inter ipſum, & adverſarios non bona fide fieret, & ſortem nominis falſam ſubijci animadvertiſset, repente in eum qui id faciebat ſeſe videre quid faceret magnum inclamauit, atque is oris vinculo ſolutus per omne vitæ tempus locutus eſt.* Alexander Imp. in titulo Codicis de Athletis. *Si tribus* (inquit) *ad minus coronis publicè fuerint donati, civilium munerum vacationem conſequi poſſunt.* Apud Vlpianum Iureconſultum in l. Athletas, ff. de his qui notantur infamia, dicuntur etiam athletæ qui non lucri, ſed virtutis gratia ſe exercent publicè, & non magis coactè quam ſua ſpontè, ut ſunt qui hodie ſcrimia exercent. Plinius lib. XXIII. cap. VII. Ficus ſiccas corpus, & vires adiuvare ſcribit. Ob id ante athletas hoc cibo paſci. Athletarum iudices erant, Athletæ, & agonothetæ vocati. Item curatores horum certaminum, qui præmia certantibus proponebant. Maſtigiophori verò erant, qui athletas in certaminibus comitabantur, & cum flagellis præibant ſpectatores, & turbam importunam ſubmouentes, ne ſpectaculis impedimento eſſet. Spartianus in Hadriano. *Athenis pro agonotheta reſedit.* Erant & gymnaſij præfecti gymnaſiarchæ vocati, de quibus Sidonius lib. II. Epi. ad Domitium qui athletarum, & certaminum gymnicorum curam habebant, de quorum uno mentio eſt in antiqua hac, & eleganti inſcriptione, quam in portu Anconitano repertam ex Muſeo Fuluii Vrſini deſcripſi.

ΕΔΟΞΕ ΤΟΙΣ ΑΛΕΙΦΟΜΕΝΙΣ ΕΠΕΙΔΗ.

Plutarchus in Problematibus auctor eſt, Romanos niſi prius lauiſsent non ungi conſueuiſſe, nec aliud Græcis ſeruitutem ac mollitiem attuliſse Romanos putaſse quam gymnaſia & paleſtram, quibus langueſcunt adoleſcentium animi, & penitus effœminantur, immo puerorum amores gigni, hanc ſomno & deambulationibus iuvenum corpora corrumpi, hanc ſaltationibus & motu compoſito, & certo ac delicato cibi genere debilitari; quibus de cauſis ab armis ſe delapſos eſse non intellexerunt, contentique pro ſtrenuis ac fortibus militibus, ſe bonos paleſtritas, & athletas dici & haberi, & ad ſummam inertiam mollitiemque deflexerunt. Loca igitur athletarum certamini deſtinata, præter Circum, & Theatrum, de quo infrà dicam, ſtadium, ſepta, in Campo Martio, Paleſtræ, & Gymnaſia ſiue Thermæ etiam fuere. De quibus ſingulis breui dicam. Stadium autem quod Latinè Curriculum dicitur, locus erat, in quo homines & equi curſitabant, & athletæ certabant, ἀπὸ τῆς στάσεως, hoc eſt à ſtatione, quod Hercules eo ſpatio vno ſpiritu confecto conſtitiſset. Cicero II. Tuſculanarum. *Vt in Stadio Curſores exclamant quam maxime poſſunt.* Martialis lib. III. ad Matronas.

Stadium quid.

Gymnaſium, Thermæ, Stadium eſt hac parte recede.
Exuimur, nudos parce videre viros.

Catullus de Berecynthia, & Aty:

Abero

A *Abero Foro, & Paleſtra, & Stadio, & Gymnaſijs.*

Lampridius in Heliogabalo. *Omnes* (inquit) *de Circo, de Theatro, de Stadio, & omnibus locis, & balneis meretrices collegit in ædes publicas, & apud eas concionem habuit.* Ammianus libr. XXI. *Vidit forum Pacis, Pompeij Theatrum, Odæum, & Stadium, aliaque decora Vrbis æternæ.* Clariſſimum fuit curriculum Stadii Olympici, quod Hercules ſuis pedibus metatus fertur, continebatque octauam mille paſſuum, vel milliarii partem, quod CXXV. (ut Plinius lib. II. cap. XXIII. ſcribit) noſtros efficit paſſus, hoc eſt pedes DCXXV. paſſus enim quinque pedibus conſtat, quæ menſura octies multiplicata mille paſſus, & milliare efficit.

Hinc Circus Maximus Romę apud Latinos aliquando ob rei ſimilitudinem Stadium dictus eſt, quod tamen nomen Græcorum potius fuit; nam quod Latini Circum, ipſi ſtadium, vel Agon vocauere. Tranquillus in Domitiano cap. V. refert ipſum Romæ
B exædificaſſe inter cætera Flauiæ gentis Templum, Metodium, Stadium, & Naumachiam. Idem (ut dixi) cum Stadio Agon erat, in Agone enim quum aliis ludicris, tum curſu præcipuè certabatur, quemadmodum in Stadio, & Circo. Cenſorinus lib. de Die Natali, cap. XII. tria Stadiorum genera facit, Olympicum paſſuum DC, Pythicum paſſuum ∞. Italicum paſſuum CXXV. De ſtadio Olympico ab Hercule condito multa Gellius lib. I. cap. I. Septa loca erant in Campo Martio tabulatis incluſa, in quibus populus Romanus ſuffragia tributis, & centuriatis Comitiis ferre conſueuerat, ita ad ſimilitudinem ouilium dicta, de quibus Martialis lib. IX. in Mamurram.

In ſepti Mamurra diu multumque vagatus,
Hic ubi Roma ſuas aurea vexat opes.

In quorum medio receſſus quidam erat ouile dictum, de quo Lucanus lib. II.

Concidit & miſeræ maculavit ouilia Romæ.

C Et Iuvenalis Satyra VI.

A Meroe portabit aquas, ut ſpargat in æde
Iſidis, antiquo quæ proxima ſurgit ouili.

Et Auſonius in Panegyri ad Gratianum Imperatorem: *Romanus populus, Martius Campus, Equeſter ordo, Roſtra, Ovilia, Senatus, Curia unus mihi omnia Gratianus.* Liuius ſepta, & ouile commemorat, quæ ex ligneis M. Agrippa ſub Auguſto lateritia, & marmorea fecit, picturiſque exornauit. Dio lib. LIII. *Auguſto* VIII. *& Tauro Cons. Agrippa ſepta dedicavit. Septa locus eſt in Campo Martio, quem ad Comitia tributa habenda Lepidus undequaque porticibus circumductis ædificaverat, & tabulis lapideis, ac picturis exornatum Agrippa ſepta Iulia ab Auguſto cognominavit.* Plinius lib. XVI. cap. XL. *Fuit memoria noſtra in porticibus ſeptorum à M. Agrippa relicta æquè miraculi cauſa quæ diribitorio ſuperfuerat trabs* C. *pedum ſeſquipedali craſsitudine.* Paleſtra ædificii genus apud Græcos erat, cuius exædificationem, & porticuum rationem docet Vitruvius lib. V. cap.
D XI. in qua varia ad exercitium idonea loca diſpoſita erant. In his harenis ſtratis cuncti præter curſores, athletæ, ſe exercebant, ut pugiles, & luctatores, qui etiam paleſtritæ dicti ſunt, & ars ipſa paleſtra vel paleſtrica. Paleſtra propriè dicitur Luctatio à πάλιν iterum, & παίω ferio vel percutio, aut ἀπὸ τῆς πάλης, ideſt à luctatione, vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν; ideſt à motu vrnæ, nam antiqui ducta ſorte luctabantur. Martialis libr. IV. de Ruſticatione.

Hinc oleo corpus frico, mollique paleſtra
Stringo libens, animo gaudens ac fœnore liber.

Et lib. VII. in Philenin.

Et putri lutulenta de paleſtra.
Vncti verbere vapulat magiſtri,

Et de Menophilo libro eodem.

Dum ludit media populo ſpectante paleſtra.

Lucanus lib. VIII. E

. . . . . *Graÿs delecta ju-ventus*
Gymnaſÿs aderit, ſtudioque ignaua paleſtræ.

Virgilius Æn. libro VI.

Pars in gramineis exercent membra paleſtris.

Terentius in Eunucho.

Fac periculum in litteris, fac in paleſtra, in Muſicis.

Paleſtra deinde quemadmodum Gymnaſium per translationem accipitur pro quavis re aut loco, in quo quis ſe exercet, aut quodvis exercitii genus agit.

Martialis libro IIII. ad Euphemum.

Sufficit in nonam nitidis octa-va paleſtris.

Et libro X. in Marullam. F

Idem poſt opus & ſuas paleſtras.

Terentius in Phormione.

Ecce è ſua paleſtra exit foras.

Hoc eſt è domo lenonis, quæ eſt veluti exercitium ipſius amatoris.

Elegãs Epigrãma de quodã paleſtrita extat in ędib. Cæſianis dignũ quod ubiq; legatur.

Qui colitis Cybelem, & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat, & tacita Dindyma nocte ſilent,
Flete meos caſus, non eſt alienus in illis
Hector, & hoc tumulo Mygdonis umbra tegor.
Ille ego qui magni par-vus cognominis heres,
Corpore in exiguo res numeroſa fui.
Flectere doctus equos, nitida certare paleſtra,
Ferre jocos actu, fallere noſſe fidem. G
At tibi dent ſuperi quantum Domitilla mereris,
Quæ facis exigua ne jaceamus humo.

Xyſtus quid. Gymnaſiũ quid.

Paleſtra igitur (ut dixi) etiam ædificii ſiue harenæ aliud genus fuit in quo athletæ ſe exercebant, xyſtus etiam, & gymnaſium vocatum de quo infra dicam. Hæc porrò loca ut xyſti, paleſtræ, ſtadia, & ſimilia, in quibus athletæ exercebantur, duplici ratione à veteribus extructa fuiſſe obſeruaui. Etenim omnia, aut uno parietum ambitu claudebantur (is locus tum gymnaſium vocabatur.) Cuius xyſtus, paleſtra, Stadiũ, & ſimilia partes erant: aut ſeorſum diuerſis locis condebantur, ut Stadium Olympicum in Græcia, aliud Romæ in Campo Martio à Domitiano extructum, & alia alibi, quæ pro curſoribus præciuè facta erant diuerſis paleſtræ & xyſti locis.

Gymnaſium.

De Gymnaſijs & ipſorum partibus ſcribit lib. VI. Vitruvius, à quorum deſcriptione haud multum differunt ingentes ille fabricarum moles Romæ à diuerſis Imperatoribus Thermarum vocabulo exædificatæ, quarum ampliſſimæ & viſu dignæ parietinæ H adhuc ſuperſunt, ut Agrippæ, Neronis, & Alexandri, in Campo Martio, Caracallæ in piſcina publica, Diocletiani in Viminali, Conſtantini in Quirinali, & aliorum; in quibus quemadmodum in Græcorum Gymnaſijs ſingula loca erant, in quibus homines hyeme & æſtate, lauari, quieſcere, deambulare, & animi gratia commorari, diſputare, & colloqui poterant, Gymnaſticam quoque ſanitatis tuendæ, & gymnicam ludicri gratia exercere; quorum locorum præcipua nomina ex Vitruvio, & aliis antiquis ſcriptoribus adferam poſteaquam de Gymnaſijs aliquid dixero.

Dio in Traiano. *Eo diuitiarum & potentiæ proceſsit, ut Gymnaſium populo Romano ſine impenſis ſubſtruxerit.* In Gymnaſio autem Athletas certare ſolitos intelligitur ex Tranquillo in Nerone cap. XL. ubi ait: *In Gymnaſium progreſſus certantes athletas effuſiſsimo ſtudio ſpectavit.* Gymnaſia igitur (ut dixi) ædificia ingentia erant in quibus athletæ exercebantur, quæ apud Græcos duplicia fuere: erant enim Gymnaſium æſtivum,

A æſtivum, & Gymnaſium hybernum, quod xyſtus etiam dicebatur. Xyſtus autem qui ὕπαιθρον à Græcis nominatur, ambulatorium ſeu porticus latitudine ampla erat, exercitationi accommodata, in qua, ut Vitruvius libro VI. ſcribit, athletæ hyberno tempore tamquam tectis ſtadiis exercebantur. Hinc athletæ aliquando etiam xyſtici nominati ſunt, quod in xyſtis pugnantes ſe per hyemem ſub tecto exercerent. Tranquillus in Auguſto, cap. XLV. *Nec in eo minus aut xyſticorum certationes, aut gladiatorum pugnas ſeveriſsimè ſemper exegit.* Et in Galba, cap. XV. *Liberalitates Neronis revocandas curavit, ut ſi quid ſcenici vel xyſtici donatum olim vendidiſſent auferretur emptoribus, quando illi abſumpto pretio perſolvere nequirent.* Extat vetus hoc Epigramma. — Xyſtus.

B

L. THENODORVS
XYSTICVS
PARIDI THIMELICO
BENE MERENTI
FECIT

Interdum xyſtus accipitur pro porticu quæ eſt ante veſtibulum, vel paulò intra domum. Cicero in Bruto. *Quum inambularem in xyſto, & eſſem otioſus domi.*

Interdum pro ambulatione, in qua arbuſcula ſunt in plurimas ſpecies effigiata. Plinius iunior lib. II. Epiſt. XVII. ad Gallum qua villam ſuam Laurentianam deſcribit. *Ante Cryptoporticum xyſtus eſt violis odoratis.* Et infra: *In capite xyſti deinceps Cryptoporticus horti dicata eſt.* Et libr. V. Epiſtola VI. ad Apollinarem, ubi villam Tifernatem deſcribit: *Ante porticum xyſtus conciſus in plurimas ſpecies diſtinctuſque buxo.* Et libr. VIII. Epiſtola ad Romanum: *Hic geſtatio longo ordine ſuper littus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leviter inflectitur.* & libro IX. ad Fuſcum Epiſtola: *Ut dies ſuaſit in xyſtum me vel cryptoporticum confero.* Tranquillus in Auguſto, cap. LXXII. *Sua prætoria quamvis modica, non tam ſtatuarum tabularumque pictarum ornatu, quam xyſtis & nemoribus excoluit, &c. Faciundi autem xyſti ſic videntur: ut ſint inter duas porticus ſilvæ aut platanones, & in his perficiantur inter arbores ambulationes, ibique ex opere ſignino ſtationes. Proximè autem xyſtum, & duplices porticus deſignentur, in quas per hyemem ex xyſto ſereno cœlo athletæ prodeuntes exercentur*; ita Vitruvius libro V. De altero Gymnaſij genere æſtivo ſcilicet, quod xyſtum neutro genere, vel harena dicebatur, Vitruvius libro V. *Hypetræ ambulationes* (inquit) *quas Græci* περιδρομίδας, *noſtri xyſta appellarunt.* Xyſtus enim & xyſtum apud Latinos ſignificatione nonnihil differunt, quamvis Græcè idem ſint. Nam quæ ſub dio ſunt ambulationes, ſiue athletarum harenæ, ubi ſudo cœlo ſuas exercitationes paleſtricas, quas peridromidas vocant, xyſta, quæ ſub tecto vbi athletæ hyeme exercebantur, xyſtos appellavere Latini. Qui xyſtis præerat xyſtarchus dicebatur, qua voce utitur Tertullianus in libro ad Martyres, & in antiqua baſi Græca ſuppoſita olim ſtatuæ, quam Hermodorus Hierapolitanus patri Demetrio erexerat, ita.

(Margin notes: C; *Xyſtum, vel Arena quid.*; D)

In foro Trajani in baſi ſtatuæ inſcriptio.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ

E

A dextro latere.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ. ΕΡΜΟΠΟΛΕΙΤΗΝ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΑ. ΠΑΝΚΡΑΤΙΑΣΤΗΝ. ΠΕΡΙΟΔΟΝΕΙΚΗΝ
ΠΑΛΑΙΣΤΗΝ. ΡΑΡΑΔΟΞΟΝ. ΑΛΕΙΠΤΟΝ
ΤΟΝ. ΑΡΚΙΕΡΕΑ. ΤΟΥ ΣΥΝΠΑΝ ΤΟΣΞΥΣΤΟΝ
ΔΙΑΒΙΟ ΥΞΥΣΤΑΡΧΗΝ. ΚΑΙ. ΕΠΙΒΑΛΑΝΙ
ΩΝ. ΣΕΒ. ΤΟΝ. ΠΑΤΕΡΑ
Μ. ΑΥΡ. ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. Ο ΚΑΙ ΕΡΜΟΔΩΡΟΣ
ΝΕΩΚΟΡΟΣ. ΤΟΥ. ΜΕΓΑΛΟΥ. ΣΑΡΑΠΙΔΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ. ΕΡΜΟΠΟΛΕΙΤΗΣ. ΠΑΝΚΡΑ F
ΤΙΑΣΤΗΣ. ΝΕΡΙΟΔΟΝΕΙΚΗΣ ΑΛΕΙΠΤΟΣ
ΑΣΥΝΕΞΩΣΤΟΣ. ΑΝΕΚΛΗΤΟΣ ΞΥΣΤΑΡ
ΧΗΣ ΔΙΑΒΙΟΥ ΟΥΙΟΣ
Ο ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ ΞΥΣΤΟΥ ΔΙΑΒΙΟΥ
ΞΥΣΤΑΡΧΗΣ, ΚΑΙ ΕΠΙΒΑΛΑΝΙΩΝ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ.

In qua verba Pancratiaſtes & Periodonices notata ſunt. Quorum ille dicitur Pancratiaſtes, qui quinque certaminum generibus vicit; Periodonices verò qui quattuor Græciæ ludicris victor extitit Olympiis, Nemeis, Iſthmiis, & Pythiis. Xyſtum porrò harena etiam vocatur, à tenuiſſimo illo aridoque fluminum pulvere, in quo ſub Dio æſtate athletæ exercebantur. nam in eiuſmodi æſtivis Gymnaſijs harenam ſpargebant, quo commodius & minore in caſu periculo athletæ decertarent. In gymnico G inſtrumento pulueris ſportulam enumerat Pollux. Athletæ enim ante certamen in conifterio pulucre poſt vnctionem aſperſi erant, vt prenſiones eſſent firmiores & non lubricæ. Nam pulverem luctatoribus ex Ægypto deferri ſolitum auctor eſt. Tranquillus in Nerone cap. XLV. *Nam & fortè accidit, ut in publica fame Alexandrina navis nunciaretur, pulverem luctatoribus aulicis advexiſſe.* Plin. lib. XXXV. cap. XIII. *Non multum à puluere Puteolano diſtat è Nilo harena tenuiſsima ſui parte non ad ſuſtinenda maria, fluctuſque frangendos, ſed ad debellanda corpora paleſtræ ſtudijs. Iam certè Patrobio Neronis principis liberto advehebatur. Quin & Leonato, ac Cratero, & Meleagro Alexandri Magni ducibus ſabulum hoc portari cum reliquis militaribus commercijs reperto.* Harena hic accipiebatur pro Stadio vel curriculo, ſive agone, in quo curſores currerent; Item pro paleſtra, in qua reliqua athletarum genera decertabant Plinius lib. VIII. *Cæſar harenæ Circi,* (ideſt Stadio ſive curriculo) *& areæ Circenſi Euripum addidit.* Et Suetonius in Auguſto, cap. XLIII. *Quoſdam muneris die Parthorum obſides tunc primum miſſos per harenam* (paleſtræ ſcilicet vel certaminum locum) *mediam ad ſpectaculum introduxit.* Virg. lib. V. H

Harena.

Ille autem ſpiſſa iacuit revolutus arena.

Et paulò infra eodem libro.

Perculit & fulva moribundum extendit harena.

Et infra.

Exuit atque ingens media conſiſtit arena.

Hinc & amphiteatrorum areæ, imò amphiteatra ipſa harena aliquando vocantur.

Gymnaſiorum partes.

In Gymnaſiis autem ſive paleſtris (vt ſupra dixi) varia ad exercitium loca diſpoſita erant, quorum præcipua ex antiquis monumentis hæc fuiſſe annotavi.

Porticus, duplices, ſingulares, & ſtadiatæ, deambulandi gratia. Exedræ ſpatioſæ cum hærentibus ſediliis, in quibus Philoſophi, Rhetores, & alii, qui ſtudiis delectabantnr ſedentes diſputabant, haud abſimiles locis illis, in monachorum clauſtris ſitis,

A tis, quæ Capitula vocant. Ephœbeum, ubi puberes. Coriceum, ubi puellæ exercebantur. Aut Couryceum, ideſt tonſtrina, aut Coryceum, ideſt locus ubi pila ſeu folle exercerentur. Coniſterium, ubi luctaturi poſt lotionem puluere aſpergebantur, vt prenſiones eſſent firmiores, & non lubricæ, ut ſuprà dixi. Eleotheſium ſiue unctuarium, ubi ceromate, ideſt cerato oleo perfundebantur athletæ. Cui oleo ſubacta cera terræ quoddam genus admiſceri ſolitum teſtis eſt Plinius libro xxxv. cap. xiii. Frigidarium, lavatio frigida. Hipocauſtum, ſiue vaporarium.

Propigneum ideſt ſuffocatorium, ubi per furnum aut cellam vaporariam ignis præcluſus æſtuabat. Concamerata ſudatio. Laconicum, ideſt ſudatorium. Lavatio calida, ſive calidarium, Tepidarium.

Porticus ſubdiales, & ſtadiatæ, in quibus ſeu tectis ſtadiis per hyemen cœlo non
B ſereno athletæ exercebantur, aut ſpectante hominum multitudine certarent.

Item xyſti & xyſta. Et ſtadium figuratum, ut poſſent homines cum laxamento athletas certantes ſpectare. Item veſtibula, theatridia, ſphæriſteria, pinacothecæ; cavedia, atria, atriola. Apodyteria, ideſt veſtiaria. Dietæ ſive cœnationes. De quibus magis opportunus alius erit dicendi locus. Erant gymnicorum ſervi, qui ſtramenta gymnaſiorum colligebant de quibus Valerius lib. ix. cap. xv. de ſimilitudine formæ.

☞ Figura Ænea. T.

Hic antiquarum Diocletiani Thermarum deſcriptionem adjiciam, ex quibus ea quæ dixi confirmantur.

Gymnicum autem certamen duplex (ut Plato ſenſit) vel triplex (ut Dionyſius lib. vii. & Iulius Pollux libro v. ſcripſerunt) fuit. Plato lib. vii. de legibus, gymnicum *Gymnicũ certamen quotuplex.*
C certamen dividit in Saltationem & Luctationem. Dionyſius verò, & Pollux cum Cicerone Curſum, Pugillatum, & Luctam, ſive Palæſtram diſtinxere. Quæ tria athletica certamina apud Romanos præcipuè in uſu erant. M. Tullius libro ii. de Legibus: *Sunt corporum certationes Curſu, & Pugillatione, & Luctatione Curriculiſque equorum.* Dionyſius libro vii. *Hi qui corporibus ſuis certant, Curſores, Pugiles, & Luctatores tria athletica certamina apud Græcos veteres erant, ut in Patrocli funere auctor eſt Homerus.* Idem libro quinto Iulius Pollux refert. Alii gymnicam quinque certandi generibus conſtituunt, ſcilicet Curſu, Pugillatu, Lucta, Saltu, & Diſco; quod certamen Græci Pentathlum, ſive Pancratium, Latini, ut Græci à quinque partibus Quinquertium appellarunt. Iſque Athleta qui omnibus his quinque certandi generibus congreditur, Pentathlus ſive Pancratiaſtes dicitur. Quæ certandi genera apud Græcos potiſſimum in uſu fuere, neque enim facilè apud Romanos Pancratiaſtem, ſive Diſci, aut Saltus certamen ordinarium inveniri poſſe opinor: ſua enim Ludicra Cur- *Pancratiaſtes quid.*
D ſu, Pugillatu, & Lucta conficiebant. Quæ antiquitus in Circo edebantur, qui ob eam cauſam aliquando etiam Stadii, & Paleſtræ nomen obtinuit. Quum de gymnico certamine in genere verba fecerim: nunc ſingulas partes expediam, à Curſu initium faciens. Curſus itaque certamen Romæ in Circo eadem ratione inſtitutum erat, qua equorum, & curruum. nam ex quattuor Curſoribus unus ex ſingula factione ſumebatur, qui circum Metas Circi currerent, & ille qui primus omnium certa curricula confeciſſet, palmam obtinebat, ut is qui apud Græcos primi Stadii metam attigiſſet, curſus victor erat, præmiaque victoribus dari ſolita accipiebat. Stadium autem apud Græcos ad curſus certamen potiſſimum referebatur. *Curſus, & Curſores.*

Curſores porrò pedibus certatim currentes mortis ſimilitudinem repræſentabant, ad quam celeri gradu omnes currimus, quare à ſuperiori parte ad inferiorem curſitabant, ideſt, ab Oriente ad Occidens, quum omnia orta occidere ſit neceſſe. Nudi currebant, quia in hoc ſæculo poſt noſtrum obitum nulli noſtræ aliàs naturæ reliquiæ ſuperſunt. Recto ſpatio currebant, *Curſorũ myſteria.*

vebant quod inter vitam & mortem parum vel nihil ſit diſcriminis. Curſus à velocitate curruum vocatus. Eſt enim curſus celeritas pedum. Ita Iſidorus Etym. lib. XVIII. cap. XX. A' curſu Curſores dicti. Quorum duo genera erant. eorum qui Parabatæ, hoc eſt Certatores vocabantur. Hi primum ſuper currus ab aurigis agitatos in Circo vehebantur, mox equeſtribus certaminibus finitis, è curribus deſcendentes, pedibus certatim currebant de quibus Dionyſius lib. VII. *Antiquum* (inquit) *inſtitutum apud Græcos fuit, à Romanis etiam obſervatum, de vectorum in curribus curſu. Finito enim equorum certamine, Curſores in pedes è curribus deſilientes quibus una cum aurigis prius vecti fuerant (quos Poetæ Parabatas, Athenienſes Apobatas vocant) curſu ſtadij inter ſe ipſi certant.* E

Curſorũ genera duo.

Alterum verò Curſorum genus erat, de quibus idem Dionyſius ſcribit ſubiiciens, *Finitis curſibus equeſtribus, hi qui corporibus ſuis certant, tunc intrant Curſores, Pugiles, & Luctatores, tria athletica certamina.* De Circenſium Curſoribus Tranquillus in Auguſto cap. XLIII. *In Circo* (inquit) *aurigas, curſores confectoreſque ferarum nonnunquam ex nobiliſſima iuventute produxit.* Spartianus in L. Ælio Cæſare; *Iam illa leviora, quod Curſoribus ſuis exemplo Cupidinum alas frequenter appoſuit, eoſque Ventorum nominibus ſæpe vocitavit. Boream alium, alium Notum, & item Aquilonem, aut Circium, cæteriſque nominibus appellans, & indefeſſè, atque inhumaniter faciens curſitare.* His alludit fortè eiuſmodi vetus Inſcriptio. F

In ædibus Marij Delphini.

AQVILON K AQVI
LONIS. VICIT CXXX
SECVNDAS TVLIT
LXXXVIII
TER. TVL. XXXVII

HIRPINVS N. AQVI
LONIS. VICIT CXIIII
SECVNDAS TVLIT.
LVI. TERT. TVL. XXXVI. G

Seneca controverſiarum libro V. *Curſores quod intra exiguum ſpatium de velocitate eorum iudicetur, id ſæpè in exercitatione decurrunt quod ſemel decurſuri erant in certamine. Multiplicatur ex induſtria labor, quo condiſcimus ut levitur.* Dio in Domitiano: *Edidit ſpectaculum, quo virgines curſu certaverunt.* Capitolinus in Alexandro: *Curſorem nunquam, niſi ſervum ſuum dedit, dicens ingenuum currere, niſi in ſacro certamine, non debere.* M. Tullius II. Tuſculanarum: *In Stadio Curſores exclamant quam maximè poſſunt.* Plautus Merc. *Genua hunc Curſorem deſerunt.* Suidas meminit cuiuſdam generis curſus quod Diaulon, hoc eſt per duo ſtadia vocat, & apud Imperatorem Iuſtinianum δρόμος δίαυλος extat. Plinius lib. VII. cap. XX ex Solini Polyhiſtore cap. V. *cucurriſſe* ∞ CCXL. *Stadia ab Athenis Lacedæmonum biduo Philippidem magnum erat, donec Aniſtius Lacon Curſor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri Magni à Sycione Elim uno die* ∞ CC. *Stadia cucurrerunt.* Addit Solinus CV. *Polymneſtor Mileſius puer, cum à matre locatus eſſet ad caprarios paſtus, ludicro leporem conſecutus eſt, & ob id ſtatim productus a gregis domino Olimpiade* XLVI. *ut Boetius eſt auctor, victor in Stadio meruit coronam. In Italia octo annos puer natus* XLV. *millia paſſuum à meridie tranſivit ad veſperum. Nunc quidem in Circo quoſdam* CLX. *millia paſſuum tolerare non ignoramus.* H

Pugiles.

Pugiles ſecundum Athleticorum certaminum genus erant athletæ cæſtibus inter ſe pugnantes, à pugna, vel pugno nominati, quod pugnare ceſtibus, & pugnis conſueviſſent. Iſidorus lib. XVIII. cap. XXI. *Pugillatus* (inquit) *eſt virium immenſitas in labore, & pondere corporis, a quo Pugiles dicti, cæſtibus pugnantes.*

Cæſtus.

Cæſtus verò erat genus Clavæ pilas plumbeas loris bubulis appenſas habens, qua Daretem, & Entellum apud Virgilium libro V. pugnaſſe legimus, à cædendo di-

ctum

A ctum. Vnde Seruius ſuper eo loco; *Erat durum certamen cæſtuum raroque ſine cæde committebatur. nam ex ferro erant, & ut habilius, faciliuſque manibus gererentur, pendebant ab illis lora, quibus non ſolum manus, ſed brachia, humerique alligabantur, ut etiam remiſsis digitis palmæ tamen hærent.* Virgilius lib. III.

Sin crudo fidit pugnam committere cæſtu.

Sext. Pompejus. *Cæſtus vocantur ij, quibus pugiles dimicant.* Erat & aliud genus Cæſtus, quo athletæ vno aut utriſque tantum brachiis armati, vel laminis ferreis, vel ſubtilium annulorum nexibus decertabant. Arnobius lib. VII. crudos Cæſtus vocat ſic: *Iam verò ſi viderint amicitiarum fide ſalva contendere ſe, alios & crudis mutilare ſe Cæſtibus, exclamant.* quorum imagines infra adferam. Virgilius verò ludum Cæſtuum, quemadmodum & Trojæ accuratè his verſibus deſcribit libro V.

Talis prima Dares caput altum in prælia tollit
B *Oſtenditque humeros latos, alternaque jactat*
Brachia protendens, & verberat ictibus auras;
Quæritur huic alius, nec quiſquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibuſque inducere cæſtus.
Ergo alacris, cunctoſque putans excedere pugna
Æneæ ſtetit ante pedes, nec plura moratus
Tum leva taurum cornu tenet, atque ita fatur.
Nate Dea: ſi nemo audet ſe credere pugnæ,
Quæ finis ſtandi, quo me decet uſque teneri,
Ducere dona jube, cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ, reddique viro promiſſa jubebant.
Hic gravis Entellum dictis caſtigat Aceſtes
C *Proximus vt viridante toro conſederat herbæ*
Entelle heroum quondam fortiſsimè fruſtra
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona ſines? vbi nunc deus nobis ille magiſter
Ne quicquam memoratus Erix, vbi fama per omnem
Trinacriam, & ſpolia illa tuis pendentia tectis;
Ille ſub hæc non laudis amor, nec gloria ceſsit
Pulſa metu, ſed enim gelidus tradente ſenecta
Sanguis hebet frigentque effœtæ in corpore vires.
Si mihi, qui quondam fuerat, quaque improbus iſte
Exultat fidens, ſi nunc foret illa iuventa,
Haud equidem pretio inductus pulchroque iuvence
Veniſſem, nec dona moror; ſic deinde locutus
D *In medium geminos immani pondere cæſtus*
Projecit, quibus acer Erix in prælia ſuetus
Ferre manum duroque intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſuto, ferroque rigebant.
Ante omnes ſtupet ipſe Dares, longeque recuſat
Magnanimuſque Anchiſiades, & pondus, & ipſa
Huc, illuc vinclorum immenſa volumina verſat.
Tum ſenior tales referebat pectore voces.
Quid? ſi quis cæſtus ipſius, & Herculis arma
Vidiſſet, triſtemque hoc ipſo in littore pugnam.
Hæc germanus Erix quondam tuus arma gerebat,
Sanguine cernis adhuc ſparſo quæ infecta cerebro.

His

His magnum Alciden contra ſtetit, his ego ſuetus E
Dum melior vires ſanguis dabat æmula, nec dum
Temporibus geminis canebat ſparſa ſenectus.
Sed ſi noſtra Dares hæc Troius arma recuſat,
Idque pio ſedet Æneæ, probat auctor Aceſtes,
Æquemus pugnans Erycis tibi terga remitto.
Solve metus, & Tu Trojanos exue cæſtus.
Hæc fatus duplicem ex humeris reiecit amictum,
Et magnos membrorum artus magna oſſa lacertoſque
Exuit, atque ingens media conſiſtit arena.
Tum ſatus Anchiſa cæſtus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis. F
Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras,
Abduxere retro longè capita ardua ab ictu,
Immiſcentque manus, manibus pugnamque laceſſunt;
Ille pedum melior motu fretuſque iuventa,
Hic membris, & mole valens, ſed tarda trementi
Genua labant, vaſtos quatit æger anhelitus artus.
Multa viri nequicquam inter ſe vulnera iactant,
Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, erratque aures, & tempora circum
Crebra, manus duro crepitant ſub vulnere malæ
Stat gravis Entellus, viſuque immotus eodem
Corpore tela modo, atque oculis viligantibus exit; G
Ille velut celſam oppugnat qui molibus Vrbem
Aut montana ſedet circum caſtella ſub armis
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum, & variis aſſultibus irritus urget,
Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & altè
Extulit ille ictum venientem à vertice velox
Prævidit, celerique elapſus corpore ceſsit,
Entellus vires inuentum effudit, & ultro
Ipſe gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit, ut quondam cava concidit aut Erymantho
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Conſurgunt ſtudiis Teucri, & Trinacria pubes,
It clamor cœlo, primuſque accurrit Aceſtes, H
Æquumque ab humo miſerans attollit amicum;
At non tardatus caſu, neque territus heros
Acrior ad pugnam redit, & vim ſuſcitat ira;
Tum pudor incendit vires, & conſcia virtus
Præcipitemque Darem ardens agit equore toto
Nunc dextra ingeminans ictus nunc ille ſiniſtra;
Nec mora, nec requies, quàm multa grandine nimbi
Culminibus crepitant, ſic denſis ictibus heros
Creber utraque manu pulſat, verſatque Dareta;
Tum pater Aeneas procedere longius iras
Et ſævire animis Entellum haud paſſus acerbis,
Sed finem impoſuit pugnæ feſſumque Dareta

Euripid

A *Eripuit mulcens dictis ac talia fatur*
Infelix quæ tanta animum dementia cœpit.
Non vires alias, converſaque numina ſentis?
Cede deo dixitque & prælia voce diremit.
Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem
Iactantemque utroque caput, craſſumque cruorem
Ore reiectantem, mixtoſque in ſanguine dentes
Ducunt ad naveis galeamque enſemque vocati
Accipiunt, palmam Entello taurumque relinquunt.
Hic victor ſuperans animis, tauroque ſuperbus
Nate dea, voxque hæc inquit, cognoſcite Teucri,
Et mihi quæ fuerint iuvenili in corpore vires
B *Et qua ſervetis revocatum à morte Dareta*
Dixit, & adverſi contra ſtetit ora iuvenci
Qui donum aſtabat pugnæ, duroſque reducta
Libravit dextra media inter cornua cæſtus
Arduus, effractoque illiſit in oſſa cerebro.
Sternitur exanimiſque tremens procumbit humi bos.
Ille ſuper taleis effudit pectore voces.
Hanc tibi Erix meliorem animam pro morte Daretis
Perſolvo, hic victor cæſtus artemque repono.

Memoratur Pollux argonauta egregius pugil victor, & ſuperator Bebrycis Amyci Neptuno geniti. Cuius huiuſmodi ab Apollonio Rhodio refertur hiſtoria Argonauticon lib. II. Bebrix Amycus Bithyniæ rex pugil corporis firmitudine excellens cum C hoſpitibus aduenientibus pugillatu decertare conſueuerat. Caſu accidit ut annauigantibus illuc Argonautis in littus excurriſſet, claſſemque Mymarum conſpicatus, illos inhoſpitaliter, & inhonorificè ad certamen prouocarit. Quam regis ferocientis impotentiam non bono ſtomacho concoquens Pollux ad certamen pugillatorium congreſſus, eum interfecit. De eo Sidonius in Panegyri ad Maiorianum.

Vnius mortem libeat decernere ceſtu.
Ceſſit Erix Siculus ſimili nec floruit arte
Sparta Therapnæa pugilem cum gymnade pinguem
Stratum Bebrycijs Amycum ſuſpexit arenis.

Et infra.

Tres Animas vitam tum ſi tibi fata dediſſent
Maioriane ferox, vetuiſſes Caſtora frænos,
Pollucem ceſtus, & Adonem ſpicula noſſe.

D Et infra in carmine ad Felicem.

Non dicam Lacedæmonis iuventam
Vnctas Tyndaridis aitaſſe luctas,
Doctos quos patrijs palem Therapnis
Gymnas Bebrycij tremit theatri.

Pollucis, & Amici certamen elegantiſſimè Valerius Flaccus Argonauticon libro IV. deſcribit Virgilii imitatione. Cuius carmina ad rei argumentum intelligendum ſubiicere non grauabor.

Principio fluvios gentemq; & littora ductor
Explorare iubet: paulumque egreſſus Echion
Invenit obſcura gemitus in valle trahentem
Clam juvenem, & caſi mærentem nomen Amici.

Et infra.

K *Salve*

Salve vera Iovis vera ò Iovis undique proles E
Ingeminant ò magna nimis memoranda paleſtris.
Taygeta & primi felix labor ille magiſtri.

Et infra.

Carmine victori geminans cratera parenti.

Cæſtibus pugiles pugnabant. Cicero II. Tuſculanarum: *Pugiles Cæſtibus contuſi ne ingemiſcunt quidem.* Pugnabant & pugnis, ut idem de claris oratoribus docet: *Pugiles* (inquit) *inexercitati, etiamſi pugnos, & plagas Olympiorum cupidè ferre poſſunt, ſolem tamen ſæpè ferre non poßunt.* Horat. II. Epiſt. I. ad Auguſtum.

Si diſcordet eques: media inter carmina poſcunt.
Aut urſum, aut pugiles. his nam plebecula gaudet.

Liuius libro primo eorum in Vrbe originem ſcribens: *Ludicrum* (inquit) F *Circenſium fuit, equi pugileſque ex Hetruria maximè acciti.* Dionyſius lib. VII. *Finitis equeſtribus certaminibus, hi qui corporibus ſuis certant tunc intrant curſores, pugiles, & luctatores.* Tranquillus in Auguſto cap. XLIV. *Athletarum ſpectaculis muliebrem ſexum omnem adeo ſubmovit, ut pontificalibus ludis pugilum par poſtulatum diſtulerit in ſequentis diei matutinum tempus, edixeritque mulieres ante horam quintam venire in theatrum non placere.* Idem cap. XLV. *Spectavit ſtudioſiſsimè pugiles, & maximè Latinos, non legitimos, atque ordinarios modo quos etiam committere cum Græcis ſolebat, ſed & catervarios oppidanos inter anguſtias vicorum pugnantes temerè ac ſine arte.* Plin. libr. VIII. cap. XXII. *Copas qui Olympionica ſcripſit, narrat Demarchum Parrhaſium athleticæ reſtitiße in pugilatu, victoremque victoria Olympia reverſum.* Duorum pugilum imagines ex antiquis marmoreis tabulis, quæ Romæ in regione Montium in privatorum ædibus extant, ſubijcere placet: *Luctatio* autem, ſiue Paleſtrica *à laterum complexu* (ut Iſidorus libro Etymologiarum XVIII. cap. XXIII. ſcribit) *vocata quibus cominus certantes* G *innitent.* Tertium gymnicum certamen erat, Circenſibus cum duobus ſuperioribus à L. Tarquinio Priſco Rege additum, Vnde Athletæ, Luctatores & Paleſtritæ, etiam dicti ſunt. quod nudi, & vncti decertarent; Lucta autem conflictus erat athletarum, quo alius alium proſternere in terram nitebatur, quæ, & Paleſtra dicta eſt. Paleſtra etiam erat (ut ſupra dixi) locus in quo Luctatores ſe exercebant, dicta à πάλιν, & iterum παίω ferio vel percutio, ſiue à Luctatione, vel à motu urnæ: nam veteres educta ſorte luctabantur. Hinc Paleſtritæ qui, & Luctatores. Hi nudi luctabantur & oleo ungebantur, quo mollior eſſet nexuum comprehenſio. Luctandi artem urſorum contentione primo monſtratam fuiſſe refert Iſidorus libr. XVIII. cap. XXIIII. *Namque inter cæteras feras eos ſolos erigi, & congreſſos ſubſidere celeriter, ac reverti, & modo manibus tentare invicem, modo complexu abigere ſeſe more luctantium dicunt.* Virgilius lib. VI.

Luctatio ſive Paleſtrica.

Pars in gramineis exercent membra paleſtris, H
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena.

Plautus in Rudente: *ex vrbe ad mare huc prodimus pabulatum pro exercitio Gymnaſtico, & Paleſtrico:* Cicer. in Verrem: *De Heraclij hæreditate, quam Paleſtritis conceſsiſset, multo maximam partem ipſum abſtuliße.* Perſius Satyra quarta.

Quinque Paleſtritæ licèt hæc plantaria vellant.

Plinius libr. III. cap. LVI. *Ludos Gymnicos invenit in Arcadia Lycaon, funebres Acaſtus in Colcho. Poſt eum Theſeus in Iſthmo. Hercules Olympiæ athleticam.* Sidonius libr. II. epiſt. ad Domitium. *Abſunt lubrici tortuoſique pugillatu, & nexibus Paleſtritæ. Quorum etiam iuvenum luctas, ſi involuantur obſcænius, caſta confeſtim gymnaſiarcharum virga diſſolvit.* In lucta porro, & pugillatu is victor cenſebatur, qui ſtabat vel pugnis præualebat, victus is, qui in terram ceciderat, vel ſuccubuerat. De his Dionyſius libro ſeptimo loco ſuprà ſæpè citato. Nudi Athletæ ideo decertabant,

A bant, quum ante mos fuiſſet, ut veſtibus induti, & ne nudarentur cincti pugnarent, quod in ſtadio relaxato cingulo repente proſtratus, & exanimatus fuerit quidam curſor. Quare ex concilii decreto tunc Ludii princeps Hypomenes decreuit, ut deinceps nudi athletæ, & uncti, ſolis verendis tectis ſe in Gymnaſijs exercerent. Dionyſius lib. VII. *Athletæ graviorum leviorumque certaminum nudi cetera, pudenda tantum tecti ſubligaribus campeſtribus decertabant. Qui mos Romæ manet noſtro quoque tempore, ſicut olim fuit in Græcia, in qua nunc antiquatus eſt, orto à Lacedæmonijs initio. Primus autem nudauit totum corpus in Olympiaco ſtadio decurrens Acanthus Lacedæmonius, Olympiade* XV. *Antea verò turpe habebatur apud Græcos omnes toto corpore nudo certare, ut ex Homero teſtium omnium grauiſſimo & antiquiſsimo colligere licet, qui ſuccinctos induit Heroas. certe Aiacis, & Vlyxis luctam Ludis in Patrocli honorem funebribus deſcribens ſic ait.*

Tum ſeſe in medium cœtum duo magna dedere
B *Corpora heroum ſuccincta.*

Atque etiam manifeſtius idem liquet ex Odyſſea ubi Irum, & Vlyxem facit pugiles his verſibus.

Divus Vlyxes
Proſilit in medium fervens partique pudendæ
Subligar iniecit.

Mendicum porrò metu tergiverſantem fingens ita canit:

Aſt Iro frigidus tetigit præcordia ſanguis.
Illi cunctanti licèt invito, atque trementi

Seneca libro V. de Beneficiis: *Luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit. cùm invictos eſſe Lacedæmonij cives ſuos magno æſtimarent, ab his certaminibus remo verunt, in quibus victorem facit non iudex, non per ſe ipſe exitus, ſed vox cedentis & tradere iubentis.*
C Prudentius lib. contra Symm. poſteriore de paleſtritis quos etiam pugiles vocat ſic,

Tum maſtigophoris oleoque & gymnadis arte
Vnctis pugilibus, miles pugnabat Hetruſcus.
Nec petaſo inſignis poterat Lacedæmone capta
Mercurius ſervare ſuas de clade paleſtras.

De luctatoribus Tranquillus in Nerone cap. XLIIII. *Forte accidit, ut in publica fame Alexandrina navis nunciaretur puluerem luctatoribus aulicis advexiſſe.* Iulius Capitolinus in Marci vita: *Amauit* (inquit) *pugillantium luctamina & curſum.* Capitolinus in Maximo ſeniore: *Natali Getæ filij minoris Seuerus militares dedit ludos propoſitis præmijs argenteis, ideſt, armillis, torquibus, & baltheolis. Tunc Maximinus* XVI. *lixas fortiſsimos uno ſudore deuicit* XVI. *acceptis præmijs munuſculis non militantibus.* Plinius lib. VII. cap. XX. *Crotoniatem Milonem Athletam cum conſtitiſset, nemo veſtigio educebat, malum tenenti nemo digitum corrigebat. Cucurriſſe* ∞ CIX. *ſtadia ab Athenis, Lacedæmonem biduo Phillipidem magnum erat: &c.* Notum Paleſtritam commemorat Martialis lib. VI. in Cinnam; ipſa eſt imago panici paleſtritæ.
D

Victores athletæ, & coronis ornabantur, & palmis donabantur. Caſſiodorus lib. VI. epiſt. ad Stephanum virum ſublimem. *Athletam populis palma deſignat eſſe victorem.*

De hoc triplici athletarum genere Auſonius.

Doctus Hylas caſtu, Phægeus catus arte paleſtræ,
Clarus Olympiacis & Lycus in ſtadijs.
An poſſent omnes venturo vincere agone
Hammonem Lybiæ conſuluere Deum.
Sed Deus ut ſapiens, dabitur victoria vobis
Indubitata quidem ſi caveatis, ait,
Ne quis Hylam caſtus, ne quis certamine luctæ
Phægea, ne curſu, te Lyce prætereat.

Hæc verò tria tantum Ludorum Circenſium certamina gymnica fuiſſe refert Dio- E
nyſius lib. VII. quod innuit lib. II. de legib. M. Tullius, cum ait: *Iam Ludi publici quum*
ſint cavea Circoque diviſi ſunt corporum certationes curru, & pugillatione, & luctatione.
Nam ſaltus, & diſci certationes potius Græcorum fuere, quam Latinorum, & ſi à Ro-
manis aliquando vſurpatæ ſunt, id extra Circum fuit, quas quod cognitu dignæ ſint,
& inter gymnicas artes relatæ fuerint, paucis & ipſas expediam.

Saltus. Saltus certamen gymnicum etiam fuit dictum, quaſi exiliens in altum. eſt enim ſal-
tus altius exilire, vel longius, ut Iſidorus lib. XVIII. cap. XIX. tradit, quum Athletæ in
harena, ſeu ſtadio, vel paleſtra ad invicem ſaltando decertabant, ita vt is victor eſ-
ſet, qui longius ſpatium pedibus ſaltando confeciſſet, de quo certamine Pauſanias in
rerum Heliacarum libris ſcribit.

Diſcus. Diſci Ludicrum è quinque gymnicis certaminibus noviſſimum fuit. Erat autem F
Diſcus Ludi genus, hoc eſt rotunda moles ſaxea, plumbea, ſiue ferrea, cuius iactu
athletæ inter ſe decertabant, iſque victor erat, qui aut altius in ſublime, aut longius
in tractu, vel proprius deſtinatam metam proieciſſet. Martialis lib. XIV.

Splendida quum volitent Spartani pondere diſci,
Eſte procul pueri.

Vbi alludit ad mortem Hyacinthi pueri, qui iactu diſci ab Apolline eſt interfectus, &
in florem ſui nominis mutatus. de quo vide Ouidium X. libro Metamorphoſeos. Diſ-
cus autem figura erat plana, & rotunda, quemadmodum ex antiqua ſtatua videtur,
ſicut nobis ſolis caput apparet. Hinc Græci ſolis corpus Diſcum vocant. Eiuſmodi
athletas Plinius lib. II. cap. XXXVI. Diſcobolos appellat, ideſt Diſci iactatores. Huiuſ-
modi diſco videntur nunc uti noſtri temporis Ludiones, qui quæſtus gratia plebem
recreantes, orbem rotundum æreum minutiſſimo foramine in ſublime iaculatum vir-
ga eodem immiſſa excipiunt. Sed antiquorum ludicro ſimillimum eſſe exiſtimo eum G
Iactus. ludum, qui Romæ, & in Italia paſſim vſurpatus vulgo *Piaſtrella* dicitur.

Diſci loco Iſidorus libro XVIII. cap. XXI. iactum ponit: *Iactus* (inquit) *à iacendo: di-*
ctus. certamen gymnicum *unde & piſcatorum rete iaculum dicitur.* Huic arti uſus eſt ar-
reptos lapides procul ferire, ciſtas pōdere librato iacere, ſagittas arcu emittere. Cæ-
terum hæc potius agonum genera eſſe crediderim, quam ex quinq; Ludis aliquē, quos
Græci frequentantes Pancratium ſiue pentathlum, Latini Quinquertium, quod quin-
Quinquertiũ Pentathlum. que certandi generibus conſtaret, vocauere. utrorumq; verborum Sex. Pompeius me-
minit ita. *Quinquertium vocabant antiqui quem Græci Pentathlum, ut indicat verſus hic.*

Omneis æqualeis vincebat Quinquertio.

Quo die quinque genera artium ludo exercebantur. Livius quoque ipſos athle-
tas ſic nominat: *Quinquertiones præco in medium vocat.* Pentathlum antiqui Quin-
quertium dixerunt. Id autem genus exercitationis ex his quinque artibus conſtabat,
Pancratiaſtæ. iactu Diſci, Curſu, Saltu, Pugillatu, Luctatione. Inde Athletæ, qui his certaminibus H
congrediebantur Pancratiaſtæ, Pentathli, & Quinquertiones vocabantur. Hermo-
Pentathlus. laus Barbarus in annotationibus in cap. VIII. lib. XXXIIII. Plinii Pentathlos à Pancra-
Pancratiaſtes. tiaſtis, & hos rurſus ab his quos periodo victores vocabant, differre ſcribit, ita ut
Periodo victor. Pancratiaſtem eſſe potius ſit, quam Pentathlum, & rurſus Periodo victorem plus
quàm Pancratiaſtem. Pentathlum enim eſſe exiſtimat, qui his quinque certandi ge-
neribus congreditur, hoc eſt qui Curſu, Pugillatu, Lucta, Saltu, Diſcoq; certat, etiam
ſi in omnibus hiſce, aut quibuſdam ſuccumbat. Pancratiaſtem autem dici putat, qui
quinque his certandi generibus congreſſus omnibus vicit; Periodo verò victor is di-
citur, auctore Sex. Pompeio, qui quattuor ſacra illa Græciæ certamina obiuit, Pythia,
Iſthmia, Nemea, & Olympia, & his omnibus vicit, ab eorum ſpectaculorum circuitu
& victoria. Pancratium itaque, & Pancratiaſtes ex Hermolai ſententia dicuntur ἀπὸ
τοῦ πάντα κρατεῖν, à vincendo omnia, vt Pancratium ſit certamen, de quo quis quinque

iam

A iam dictis certandi generibus congreſſus omnibus, vicit. Pancratiaſtes verò, qui ex quinque hiſce certandi generibus euaſit victor. Phauorinus videtur Pancratii, & Pancratiaſtæ vocabula deriuare ἀπὸ τοῦ πάντων κρατῶν hoc eſt, ab omnibus viribus, & omni reſiſtendi genere, quod in hiſce certaminibus athletæ effundebant, & manibus, pedibuſque pugnantem interpretatur. Budæus prioribus Pandectarum annotationibus, putat Pancratium fuiſſe certaminis genus, quod aduocatis omnibus corporis viribus, omniumque neruorum contentione tranſigebatur: nam & calcibus, & cubitis, non modò pugnis Pancratiaſtas uſos fuiſſe opinatur Quinctilianus II. Inſtitutionum oratoriarum libro: *Sicut ille* (inquit) *exercendi corpora peritus, non ſi docendum Pancratiaſtem ſuſceperit, pugno ferire, vel calce tantum, aut nexus modo certos aliquos docebit, ſed omnia quæ ſunt eius certaminis.* Plin. lib. XXXIV. cap. IIX. *Myro fecit ſatyrum admirantem tibias, & Mineruam Delphicos pentathlos, pancratiaſtas.* Et infrà. *Vicit eum Pythagoras*
B *Rheginus ex Italia pancratiaſte Delphis poſito.* & lib. XXXV. cap. XI. *Alcimachus Doxippum depinxit, qui Olympiæ pancratio citra pulueris tractum, quod vocant ἀκονιτὶ vicit.* Propertius lib. III. Elegia XIII.

Puluerulentaque ad extremas ſtat fœmina metas
Et patitur duro vulnera Pancratio.

Seneca libro V. de beneficentia: *Lacedæmonij* (inquit) *vetant ſuos pancratio, aut cæſtu decernere.* & lib. V. Declamationum: *Duos filios quidam pancratiaſtas inſtituit, & ad Olympiam duxit. Quum compoſiti eſſent, ut ſimul pugnarent, acceſſit ad pugnantes pater, & ait abdicaturum ſe, ſi quis perdiderit. tum mortui iuuenes, & decreti ſunt his honores diuini.* Gellius lib. III. cap. XV. *Diagoras Rhodius tres filios adoleſcentes habuit, unum Pugilem, alterum Pancratiaſtem, tertium Luctatorem, eoſque omnes vidit vincere & coronari eodem Olympiæ die. Et quum ibi eum tres adoleſcentes amplexi coronis ſuis in ca-*
C *put patris poſitis ſuauiarentur, quumque populus gratulabundus flores in eum undique iaceret, ibi in ſtadio populo inſpectante animam efflauit.* A pancratio eſt adverbium, pancraticè, hoc eſt robuſtè. Vnde pancraticè valere, eſt, robuſtum eſſe, & firma corporis valetudine, ut ji qui pancratio exercentur.

Plautus in Bacchide, *Bene ne vſque valuit?* Reſpondit; *Pancraticè, atque athleticè.* Plinius libro. XV. cap. IIII. *Athenæ victores olea coronant, Græci oleaſtro Olympiae.* Coronæ certantium. Idem lib. XVI. cap. XLIV. *Conſpicitur Olympiæ oleaſter, ex quo primus Hercules coronatus eſt, & nunc cuſtoditur religioſè; Athenis quoque olea durare traditur in certamine edito à Minerua.*

Fœminas pugiles inſtituiſſe Domitianum refert Tranquillus cap. IIII. *Nam venationes gladiatoreſque & noctibus ad lychnuchos, nec virorum modo pugnas, ſed & fœminarum dedit.* Quibus pugilibus fœminis alludit Statius primo Silvarum de Kal. Decemb. Fœminæ pugiles.

Stat ſexus rudis, inſciuſque ferri,
D *Et pugnas capit improbus viriles,*
Credas ad Tanaim ferumque Phaſin
Thermodontiacas calere turmas.

Et Martialis lib. I.

Belliger inuictuſque tibi Mars ſæuit in armis,
Non ſatis eſt Cæſar ſeruit, & ipſa Venus.
Proſtratum Nemees, & vaſta in valle leonem,
Nobile & Herculeum fama canebat opus.
Priſca fides taceat: nam poſt tua munera Cæſar,
Hæc iam fœminea vidimus acta manu.

Et Iuvenalis Satyra prima.

Mæuia Tuſcum
Figat aprum, & nuda teneat venabula mamma.

Item

Item Tranquillus in Domitiano cap. ſupra citato: *In ſtadio curſu etiam virginis certamini præſedit crepidatus, purpureaque amictus toga Germanicam capite geſtans coronam auream cum effigie Iovis Iunonis Minervæq; aſsidentibus Diali Sacerdote, & collegio Flavialium pari habitu, niſi quod illorum coronis inerat, & ipſius imago, &c.* Victi pugiles herbam victoribus dare ſolebant. Sext. Pompeius: *Herbam do, quum ait Plautus, ſignificat victum me fateor, quod eſt antiquæ & paſtoralis vitæ indicium. nam qui in prato curſu aut viribus contendebant, quum ſuperati erant, ex eo ſolo in quo certamen erat decerptam herbam adverſario tradebant.* Fœminam pugilem ſcitè deſcribit Propertius lib. III. Eleg. XIII. ad Sparten de Ludis Laconicis. E

Multa tuæ Sparte miramur iura paleſtræ,
Sed mage virginei tot bona gymnaſij.
Quod non infames exercet corpore ludos F
Lucta. *Inter luctantes nuda puella viros,*
Cùm pila veloces fallit per brachia iactus
Iactus. *Increpat & verſi clavis adunca trochi,*
Pulveruléntaque ad extremas ſtat fœmina metas,
Pancratium. *Et patitur duro vulnera pancratio:*
Nunc ligat ad cæſtum gaudentia brachia loris,
Cæſtus. *Miſsile nunc diſci pondus in orbe rotat,*
Gyrum pulſat equis, niveum latus enſe revincit,
Diſcus. *Virgineumque cavo protegit ære caput.*

Hoc loco cùm incuria quadam omiſſa fuerit Epiſtola Theodorici Regis Fauſto Præpoſito inſcripta una cum poemate Heroico C. Lolii Sidonij Apollinaris Galli Arvenorum Epiſcopi, ne ſumptu inutili gravaretur impreſſor, ſupponenda iudicauimus quæ folio 61. poſt Figuram Æneam litera R. ſignatam venerant collocanda, tu Lector G vide, & properanti calcographo ignoſce.

Caſſiodorus libro III. Variarum.

FAVSTO PRÆPOSITO THEODERICVS REX.

QVANTVM Hiſtrionibus rara conſtantia, honeſtumque votum, tanto pretioſior eſt, cùm in eis probabilis monſtratur affectus. Carum eſt enim homini reperiſſe, ubi aliquid ſe laudabile non putauerat inuenire. Dudum ſiquidem Thomati aurigæ, ex orientis partibus aduenienti, annonas rationabiles conſideratio noſtra largita eſt, donec eius artem probaremus & animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noſcitur obtinere, eiuſque voluntas, patria derelicta, noſtri ſedes fouere delegit Imperii, menſtrua cum duximus largitate ſolidandum. Ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegiſſe cognouimus. Is enim frequenter victor per diuerſorum ora volitauit, plus vectus fauore quam curribus. Suſcepit partem populi protinus inclinatam, & quos ipſe fecerat triſtes, laborauit iterum reddere lætiores, modo agitatores arte ſuperans, modo equorum velocitate tranſcendens, frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconium videtur eſſe ad talia crimina peruenire. Neceſſe eſt enim ad peruerſitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non poteſt applicari. Spectaculum expellens grauiſsimos mores, inuitans leuiſsimas contentiones, euacuator honeſtatis, fons irriguus iurgiorum, quod vetuſtas quidem habuit ſacrum, ſed contentioſa poſteritas fecit eſſe lubricum. Primus enim hoc apud Elidem Arcadiæ ciuitatem Oenomaus fertur edidiſſe, quod poſtea Romulus in raptu Sabinarum, nec dum fundatis H

A ædificiis ruraliter oſtentauit Italiæ. Sed Mundi Dominus ad potentiam ſuam opus
extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tetendit Augu-
ſtus, ut immenſa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum re-
rum indicia clauderentur. Biſſena quippe oſtia ad duodecim ſigna poſuerunt. Hæc
ab hermulis funibus demiſſis ſubita æqualitate panduntur docentes totum illic, ut
putabatur conſilio geri, ubi imago capitis cognoſcitur operari. Colores autem in-
vicem temporum quadrifaria diuiſione funduntur, Praſinus virenti Verno, Venetus
nubilæ Hyemi, Roſeus Æſtati flammeæ, Albus pruinoſo Autumno dicatus eſt. Vt
quaſi per duodecim ſigna digrediens annus integer ſignaretur; ſic factum, ut naturæ
miniſteria ſpectaculorum compoſita imaginatione luderentur. Biga quaſi Lunæ,
Quadriga ſolis imitatione reperta eſt. Equi deſultorii, per quos Circenſium mini-
ſtri miſſus denunciant exituros, Luciferi præcurſoris velocitates imitantur; ſic acci-
B dit, ut dum ſe colere aſtra putarent, religionem ſuam ludicra ſimilitudine profana-
rent. Alba linea non longè ab oſtiis in utrumque podium quaſi regula directa pro-
ducitur, ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur, nedum ſemper præ-
properè conantur elidere, ſpectandi voluptatem viderentur populis abrogare. Se-
ptem metis certamen omne peragitur in ſimilitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipſæ
verò metæ ſecundum Zodiacos decanos ternas obtinent ſummitates, quas adinſtar
ſolis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis, & Occidentis terminos deſi-
gnant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc delphini equorei aquas in-
terfluunt. Obeliſcorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem ſublevantur, ſed
potior Soli, inferior Lunæ dicatus eſt. Vbi ſacra Priſcorum Chaldaicis ſignis quaſi
litteris indicantur. Spina infelicium captivorum ſortem deſignat, ubi duces Roma-
norum ſupra dorſa hoſtium ambulantes, laborum ſuorum gaudia perceperunt. Map-
C pa verò, quæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem; Cum Nero
prandium protenderet, & celeritatem, ut aſſolet, auidus ſpectandi populus flagita-
ret, ille Mappam, qua tergendis manibus utebatur, iuſſit abiici per feneſtram ut li-
bertatem daret certaminis poſtulati. Hinc tractum eſt, ut oſtenſa Mappa certa vi-
deatur eſſe promiſſio Circenſium futurorum. Circus, à circuitu dicitur. Circenſes,
quaſi Circienſes, propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum ſpectacula
in ornatum deduxerat, fabricarum inter enſes & flumina locis virentibus agerentur.
Nec vacat, quod viginti quattuor miſſibus conditio huius certaminis expeditur,
profectò, ut diei noctiſque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irri-
tum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur, quando actus ipſe
multis ſuperſtitionibus gravibus oui exemplo geniturum ſe auem aliquam profitetur,
& ideo datur intelligi, volitantes atque inconſtantiſſimos inde mores naſci, quos
auium matribus aptaverunt. Cætera Circi Romani longum eſt ſermone decurrere,
D dum omnia videantur ad cauſas ſingulas pertinere. Hoc tantum dicimus, omnimo-
dis ſtupendum, quod illic, ſupra cætera ſpectacula feruor animorum inconſulta gra-
uitate rapiatur. Tranſit Praſinus, pars populi mæret, præcedit Venetus, & totius
turba Ciuitatis affligitur, nihil proficientes, feruenter inſultant, nihil patientes
grauiter vulnerantur, & ad inanes contentiones ſic diſceditur, tamquam de ſtatu pe-
riclitantis patriæ laboretur. Quod merito creditur dicatum numeroſæ ſuperſtitioni,
ubi ab honeſtis moribus ſic conſtat excidi. Hæc nos foueamus neceſſitate populo-
rum imminentium, quibus votum eſt ad talia conuenire, dum cogitationes feras de-
lectantur abiicere. Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio,
& ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remiſſionem conſtat inuentum.
Nam quicquid æſtimat voluptuoſum, & hoc ad beatitudinem temporum iudicat ap-
plicandum. Quapropter largiamur expenſas, non ſemper ex iudicio demus. Ex-
pedit interdum deſipere, ut populi poſſimus deſiderata gaudia continere.

Alba forte erat funiculus. Vide Pollucem lib. 3.

Ex

Ex C. Solii Sidonii Apollinaris Galli Aruernorum Epiſcopi Panegyrico de laudibus Ciuitatis Narbonæ, & eius ciuium, ad Coſentium Ciuem Narbonenſem. E

Nam Circenſibus ipſe quanta Ludis
Victor geſſeris intonante Roma
Læta par fuit exarare Muſam.
Ianus fortè ſuas bifrons Calendas
Anni tempora circinante Phœbo
Sumendas referebat ad curules.
Mos eſt Cæſaris, vt die bis vno
Priuatos vocitet parare Ludos,
Tunc cœtus juuenum, ſed aulicorum F
Elæi ſimulachra torpa campi.
Exercent ſpaciantibus quadrigis,
Et jam te vrna petit, cietque rauca
Acclamatio ſibilans coronæ.
Tum qua eſt Ianua, Conſulumque ſedes
Ambit quam paries vtrinque ſenis
Cryptis, carceribuſque fornicatus
Vno è quattuor axe ſorte lecto
Currus ingrederis frequens habens.
Id collega tuus, ſimulque vobis
Pars aduerſa facit, micant colores
Albus vel venetus, virens, rubenſque
Veſtra inſignia continent miniſtri G
Ora & lora manu jubaſque tortas.
Cogunt flexilibus latere nodis,
Hortanturque obiter juuantque blandis
Vltro plauſibus, & voluptuoſum
Dictant quadrupedantibus furorem;
Illi ad clauſtra fremunt repaguliſque
Incumbunt ſimul ac per obſeratas
Transfumant tabulas, & ante curſum
Campus flatibus occupatur abſens.
Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
Ardeſcunt, ſaliunt, timent, timentur;
Nec greſſum cohibent, ſed inquieto,
Duratum pede ſtipitem flagellant, H
Tandem murmure buccinæ ſtrepentis
Suſpenſas tubicen vocans quadrigas,
Effundit celeres in arua currus,
Non ſic fulminis impetus triſulci
Non pulſa Scythico ſagitta neruo,
Non ſulcus rapidæ cadentis aſtri,
Non fundis balearibus rotata
Vnquam ſic liquidos poli meatus
Rumpit plumbea glandium procella.
Cedit terra rotis, & orbitarum
Moto puluere ſordidatur aer
Inſtant verberibus ſimul regentes

Iamque

Iamque & pectora prona de covino,
Extenſi rapiuntur & jugales
A *Trans armos feriunt vacante tergo*
Nec cernas cito cernuos magiſtros
Temones magè ſufferant an axes.
Iamque hos ex oculis velut volantes
Conſumpto ſpacio patentiore
Campus clauſerat arctus arte factus;
Per quem longa humilem duplamque muro
Euripus ſibi machinam tetendit.
Vt meta ulterior remiſit omnes
B *Fit collega tuus prior duobus*
Qui te tranſierant ita ipſe quartus
Gyri conditione tum fuiſti.
Curæ eſt id mediis, vt ille primus
Preſſus dexteriore concitatu
Partem ſi patefecerit ſiniſtram
Totas ad podium ferrent habenas
Curru prætereatur intus acto.
Tu conamine duplicatus ipſo
Stringis quadrijugos, & arte ſumma
In gyrum benè ſeptimum reſeruas.
Inſtabant alii manu atque voce
Paſſim & deciduis in arua guttis
Rectorum alipedumque ſudor ibat,
C *Raucus corda ferit favor faventum,*
Atque ipſis pariter viris equiſque;
Fit curſu calor, & timore frigus
Itur ſic ſemel, itur & ſecundo,
Eſt ſic tertius atque quartus orbis
Quinto circite non valens ſequentum
Pondus ferre prior rotabat axem,
Quod velocibus imperans quadrigis
Exhauſtos ſibi ſenſerat jugales.
Iam ſexto reditu perexplicato,
Iamque & præmia flagitante vulgo;
Pars contraria nil timens tuam vim
D *Securas prior orbitas terebat,*
Tenſis cum ſubito ſimul lupatis;
Tenſis pectoribus pede ante fixo
Quantum auriga ſuos ſolebat ille
Raptans Oenomaum tremente Piſa;
Tantum tu rapidos teris jugales
Hic compendia flexuoſa metæ
Vnus dum premit incitatus à te
Elatas ſemel impetu quadrigas,
Iunctum non valuit plicare giro;
Quem tu quod ſine lege præteriret
Tranſiſti remanens ab arte reſtans
Alter dum popularitate gaudet

Dexter ſub cuneis nimis cucurrit; E
Hunc, dum obliquat iter diuque lentus
Sero corn pedes citat flagello,
Tortum tramite tranſis ipſe recto.
Hu t incautius aſſecutus hoſtis
Sperans anticipaſſe iam priorem,
Tranſverſum venit imprudens in axem;
Incuruantur equi, proterva crurum
Intrat turba rotas, quaterque terni,
Artantur radij, repleta donec
Intervalla crepent, volubiliſque
Frangat margo pedes, ibi ipſe quintus F
Curru præcipitatus obruente
Montem multiplici facit ruina,
Turpans prociduam cruore frontem.
Miſcet cuncta fragor reſuſcitatus
Quantum non cipariſsifer Lyceus
Quantum non nemoroſa tollit Oſſa
Crebras inquietata per procellas,
Quantum nec roboat voluta ab Auſtro
Doris Trinacris, aut voraginoſo
Quæ vallat ſale Boſphorum Propontis.
Hic mox præcipit æquus Imperator
Palmis ſerica, torquibus coronas
Conjungi, & meritum remunerari, G
Victis ire iubens ſatis pudendis
Vilis verſicoloribus tapetas, &c.

DE POMPA TERTIA LVDORVM CIRCENSIVM PARTE.
Cap. II.

Pompæ Circenſis origo.

ANno Vrbis conditæ CCLVII. A Poſtumio Albo Regillenſe T. Virginio Tricoſto Rutilo Conſulibus, quum Latini bellum pro reducendis Tarquiniis Regibus regno exactis, atque Vrbe pulſis, contra S. P. Q. R. ſuſcepiſſent, aduerſus eorum impetum Dictator ex S. C. creatus eſt, Conſulum alter A. Poſtumius, qui T. Æbucium Heluam Magiſtrum Equitum dixit. Hi magnis peditum, & equitum copiis inſtructi, Vrbe profecti ad lacum Regillum (qui nunc S. Praxedis dicitur) in agro Tuſculano agmini hoſtium occurrerunt, ubi conflictu acri inito, quum vehementer pugnantibus Latinorum, & exulum Romanorum copiis, in ancipiti res Romana adducta eſſet, A. Poſtumius Dictator Diis magnis Iovi, Iunoni, & Mineruæ, cæteriſque Dibus hos Ludos, & ſacrificia vovit ex S. C. ſe facturum, ſi proſperè contra Latinos rem geſsiſſet. Hoc facto, illico Latinorum acies impulſa inclinari cœpit, eiſque in fugam verſis, maxima victoria Romani potiti ſunt, qua Octauius Manulius Tuſculanus hoſtium Dux, & duo Tarquinii Superbi filii Titus & Sextus ceciderunt, fuitque ea clades Latinis ingens. Ferunt voto in pugna à Dictatore facto ſtatim in acie Romana duos apparuiſſe equites adoleſcentes habitu militari humana forma auguſtiores, qui equitatus Romani ductores facti, obvium quemque ex hoſtibus haſtis perimebant, Romanos ad victoriam adhortantes, eos quoque eodem inclinante ad veſperum devictis, & capitis Latinorum caſtris, viſos fuiſſe eodem habitu in fo- H

A ro Romano, Latinos à Quiritibus victos eſſe nunciantes, diſcedentes deinde ex foro à nemine amplius viſos, multa de ijs inquiſitione facta. Poſtera autem die quum à Dictatore Senatui epiſtolæ redditæ eſſent, quibus, & victoriam, & duorum iuvenum in caſtris apparitionem monuit, creditum vulgo eſt numina eos fuiſſe, Caſtórem ſcilicet, & Pollucem, cuius victoriæ ergo templum his in foro ex S.C. conditum fuit, ſacraque ſolennia Idibus Quinctilibus, quo die proſperè à Dictatore bellatum fuerat, inſtituta. Ludos verò, & ſacra à Dictatore vota, Senatui fieri placuit, & in poſterum ſolennia eſſe, decretumque, ut ſingulis annis in horum Ludorum, ſacrificiorumque impenſis quingentæ argenti Minæ publico ſumptu penderentur, quod uſque ad Punicum bellum obſeruatum fuiſſe tradit lib. VII. Dionyſius. De Pompa Circenſi Liuius lib. XXX. *Ita abundavit Tiberis, ut Ludi Apollinares Circo Veneris Erycinæ parati ſint. Cæterum Ludorum* B *ipſo die ſerenitate ſubita orta pompa iam cœpta ad portam Collinam revocata deductaque in Circo eſt, quum deceſſiſſe inde aquam nunciatum eſſet.*

Pompæ ritus. Hæc porrò ſacra primum quidem ſimplicia fuere, Iovi, Iunoni, & Minervæ tantum celebrata, deinde quemadmodum in reliquis factum eſt multis additis ſolennibus Ludicris, ampliſſima facta ſunt, atque ad omnium Deorum cultum extenſa. Horum Ludorum dies Menſe Septembri erant, quando etiam Ludi Magni, ſiue Romani à Priſco Tarquinio Rege inſtituti, edebantur. *Pompæ dies.* His porrò Ludorum diebus multa Romæ more Græco circa mercatus, & nundinas, hoſpitum qui viſendi ſtudio ad Vrbem frequentes conueniebant exceptiones, communeſque inducias fiebant, ſolenniſque pompa, & ſacra ita exhibebantur, ut ex Dionyſij lib. VII. deſcribam, quibus, & reliqua æſtimare poſſumus. *Pompæ ordo, & via.* Die Ludis deſtinato ante ſolennia ludicra pompam Diis ordinabant, ducebantque ij magiſtratus, qui in Vrbem tunc maximam haberent poteſtatem, ut Dictator, vel Conſules, Decemviri legibus ſcribendis deputati, aut Tribuni *I. Magiſtratus ſummus pompæ ductor.* C militum Conſulari poteſtate, vel his abſentibus Prætores, Pompæ initium erat à templo Iouis Capitolini, ea per forum Romanum circumducta Velabro ad Circum Maximum ferebatur, ubi metis circumdatis (quemadmodum tradit Varro) ſacrificioque ſolenni perfecto, bigarum, quadrigarum, gymnica, & cætera Circenſia ſpectacula committebantur, quæ tunc in Vrbe frequentia erant, & ſic pompæ finis. Procedendi verò ordinem eiuſmodi fuiſſe tradit Dionyſius: *II. Iuvenes Rom.* Præcedebant omnes nobiles juvenes Romani pubertati proximi, qui pompæ ducendæ iam per ætatem intereſſe poſſent, hi quidem equis vehebantur, quorum patres Equites Romani eſſent, & Equeſtrem cenſum H. S. CD. millium haberent; Cæteri inferioris cenſus pedites militiæ pedeſtris forma, per alas, centurias, claſſiumque & manipulorum ordines diſtincti ſubſequebantur, perinde, ac ſi Ludum litterarium peterent, aut ad bellum irent, ut hoſpitibus ſpectantibus Romanorum iuventutis robur, quod ad Vrbis tutelam, & Populi Romani Imperium propagandum parabatur, eorum ſimul, & multitudo & forma egregia conſpicua eſſet. D Tacitus lib. XII. Ludicro Circenſium quod acquirendis vulgi ſtudijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphali veſte tranſuecti ſunt. Spectaret populus hunc decore Imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriuſque præſumeret. *III. Currus, & equi.* Hos tertio loco ſequebantur quadrigæ, & bigæ, equi ſingulares, & deſultorii, cum ſuis aurigis, ſiue agitatoribus.

IV. Athletæ. Poſt eos veniebant grauiorum, leuiorumque certaminum trium generum Athletæ, Curſores, Pugiles, & Luctatores, nudato corpore pudendis tantum ſubligaribus campeſtribus tectis, qui mos in Græcia antiquitus diu Romæ manſit.

V. Saltatio armata, eius origo & ritus, tres ſaltantium chori viri imberbes pueri Quintum locum obtinebant ſaltantium tres chori virorum, imberbium, & puerorum, quorum apparatus, & habitus, eiuſmodi fuiſſe refert Dionyſius. Puniceas induebant tunicas, balteis æreis, gladiis, & parazoniis dependentibus aſtricti, lanceas deinde mediocribus etiam breuiores manibus tenebant. Cæterum, virorum chorus præterea, galeas æreas Criſtis inſignibus, penniſque ornatas ferebat, præcedebant

 autem

autem ſingulos choros ſinguli viri, primique ſubſequentibus ſaltandi rationem tradebant, qui bellicos, motuſque vehementes in ſaltando agitabant. Vnus verò ex ſingulo cœtu militares, ac concitatos modulos præcinebat rythmis plerumque proceleumaticis, hoc eſt verſibus, quorum primus pes ex quattuor ſyllabis breuibus conſtabat inmixtos. Proceleumaticus autem eſt dictus, quaſi primitus iuſſus, eo quod in ſacris Mineruæ prius eius pedis verſus pronunciari videbatur. Alii eum à cohortatione in iuſſu nautico dictum putant, cui ob celeritatem eſt aptiſſimus. Antiquiſſimum porrò fuit, & celebre apud Græcos eiuſmodi ſaltandi inſtitutum, atque ab iis ad Romanos manauit Enoplia, ideſt armata ſaltatio (armati enim ſaltabant) ſiue Pyrrhica nominatum. Cuius inſtitutionis origo variè proditur: quidam enim eam à Pallade ortum habuiſſe ferunt, quæ ob victoriam de Titanis adeptam, præ gaudio choros agere armatos ſaltando pſallere, & choreas ducere prima inſtituit. alii à Curetibus, ſiue Corybantibus Creticis ſacerdotibus hunc ſaltandi morem deriuaſſe ſcribunt, quum Iovem lactantem vellent ſtrepitu armorum, concinniſque geſticulationibus rythmo, ideſt verſibus, cantando demulcere: ſiue, ne Saturno patri qui ipſum comedere deſtinauerat, vagitu manifeſtaretur, eumque hac ratione liberauere. Plinius lib. VII. cap. LVII. Hanc ſaltationem Pyrrhicam in Creta Pyrrhum primum inſtituiſſe ſcribit, à quo etiam Pyrrhica appellata eſt. Strabo lib. X. Geographiæ docet Pyrrhicam repertam fuiſſe à Pyrrhico pro adoleſcentibus ad diſciplinam militarem exercendis. Quam antiquiſſimam artem apud Græcos fuiſſe ex Homero intelligitur, qui eam quum alias ſæpè, tum in celatura clypei Achilli à Vulcano donati commemorat. Fingens enim in eo duas civitates, alteram pace florentem, bello, divexatam, alteram, feliciorem illam deſcribit, feſtos dies agentem, vacantemque nuptiis, vt fieri ſolet atque conviviis. Carmen ſic habet.

Verſus proceleumaticus.

Origo ſaltationis Pyrrhicæ aliàs armatæ.

. . . . arcta canoros
Tibia dat ſonitus, ſalit omnis ad incita pubes
Carmina, & audaces cœtu fervente choreas
Deducunt, iuvat è patulis ſpectare feneſtris
Veſtibulis domum pulchras aſtare puellas.

Rurſuſque aliam choream Creticam conſtantem, ex innuptis puellis, & iuventute, vbi ita canit.

. . . . ſpectandum denique multa
Ante chorum, & vario diſtinxerat ordine, qualem
Conſtruxiſſe ferunt Creteis Dedalon oris
Formoſæ auxilium Minoidos ignibus olim
Illic, & nitidi juvenes pulchræque puellæ
Stabant, alternata manu ceu vincla tenentes.

Deinde habitum eorum deſcribens, vt mares in armis geſticulatos intelligamus hæc ſubiicit.

. . . . . pulchras hæ ferre coronas,
Hi gladios auro nitidos.

Præſultatores quoque aliorum ita deſcribit.

Plurima circumſtans delectabatur amicum
Turba chorum ſpectans, medio gemini pueri arte
Præibant magna Thiaſis, ſaltuque rotabant
Corpora.

Sex. Pompeius: *Bellicrepam ſaltationem dicebant, quando cum armis ſaltabant: Quod à Romulo inſtitutum eſt, ne ſimile pateretur quod fecerat ipſe, cum in Ludis Sabinorum virgines rapuit.* Saltationem Appuleius libro X. de Aſino aureo ita affabrè his verbis explicat. *Nam puelli, puellæque florenti virentes ætatula, forma*

A *ma coſpicui, veſte nitidi, inceſtu, geſtuoſi Græcanicam ſaltantes Pyrrhicam diſpoſitis ordinationibus, decoros ambitus inerrabant, nunc in orbe rotarum flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi, & in quadratum palorem cuneati, & in catervæ diſsidium ſeparati.*

Et Liuius lib. XXII. *A porta Carmenta è Iugario vico in forum venere, in foro pompa conſtitit, per manus reſte data, virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt.*

Dio lib. LX. *Pueri quos ad Pyrrhicam ſaltationem ex Aſia Cajus evocaverat, ſemel duntaxat ea ſaltata, Civitate donati dimiſsi ſunt.*

Plato lib. VII. de Legibus: *Pyrrhica eſt* (inquit) *quæ motiones corporis imitatur, ictus, jactuſque declinantis, & vitabundi, omnifariamque cedentis in altum etiam ſubſilientis, & ſeſe ſubciduo poplite demittentis, rurſus contrarios his motus Pyrrhica imitatur, eos ſcilicet qui in habitus corporis actuoſos feruntur, quales ejus ſunt qui ſagittarum, miſ-* Pyrrhica ſaltatio quid.
B *ſiliumque jaculationes effingere motu corporis, plagarumque, & petitionum multiplicium imitamenta aſſequi implereque contendit, quibus tela, plagaque vitantur.* Tranquillus in Cæſare cap. XXXIX. *Pyrrhicam ſaltaverunt Aſiæ, Bithyniæque Principum liberi.* Et in Neronis cap. XII. *Exhibuit Pyrrhicas quaſdam ex numero Ephebarum, quibus poſt editam operam dioplomata civitatis Romanæ ſingulis obtulit. Inter Pyrrhicarum argumenta Taurus Paſiphan ligneo juvencæ ſimulachro abditam inijt, ut multi ſpectantium crediderunt* * *Icarus primo ſtatim conatu, iuxta cubiculum eius decidit, ipſumque cruore reſperſit.* Spartianus in Hadriano: *Militares Pyrrhicas populo frequenter exhibuit.*

Et Ammianus Marcellinus lib. XVI. *Quum exercere præludia diſciplinæ Caſtrenſis philoſophus cogeretur, ut princeps, partemque modulatius incedendi per Pyrrhicam continentibus diſceret fiſtulis.* Et Solinus cap. XVI. *Pyrrho repertore equeſtres turmas Creta primum docuit, & laſcivas vertigines implicare, ex qua diſciplina bellicæ rei ratio, & uſus eſt da-*
C *tus.* Pyrrhicam ſaltationem, & de qua mox dicam Satyricam commemorat Iulius Pollux lib. IV. qui Pyrrhicam à ſaltationis iudice dictam autumat; extant eiuſmodi armatæ in Circenſibus ſaltationis imagines.

Hos ſexto loco ſequebantur Satyricorum chori hoc eſt eorum, qui ſatyrorum more ſaltabant Siccinem referentes Græcam. Aliquorum habitus ſilenos repræſentantium erant hirſutæ, & villoſæ tunicæ, quas quidam ſcorteas vocant amiculaque conſerta ex omni florum genere. Aliorum ſatyrorum quidam hircinis pellibus amicti erant ſetaſque hærentes in capite habebant, atque his ſimilia. Hi ſerias illas ſaltationes ridiculè imitabantur, deprauantes per ludibrium eas. Quibus luſibus ſatyricis, ſalibuſque, & ſcommatibus iam inde à priſcis ſæculis delectatos fuiſſe Romanos ex triumphis apparet. Permittebatur enim victores deducentibus iambos & dicteria iacere in Imperatores clariſſimos: quemadmodum Athenis ſolebant pompam in plauſtris ducentes ſannis & ſcommatibus obuios impetere, poſtea extemporalibus verſi-
D culis utebantur: quin, & in illuſtrium virorum funebribus Pompis inter alia feretrum præcedebant ſaltatores ſatyrici maximè autem diuitum, quorum inuentio ad Græcos autores à Dionyſio refertur. Erant inter hos quidam Manduci vocati de quibus Sex. Pompeius. *Manducus effigies in pompa antiquorum inter cæteras ridiculas formidoloſaſq; ire ſolebat, magnis malis ac latè dehiſcens, & ingentem dentibus ſonitum faciens.* De qua Plautus ait in Rudente: *Quid ſi aliquo ad Ludos me pro manduco locem? quapropter? clare crepito dentibus.*

vi. Satyrica ſaltatio. — Scommata ſatyrica.

Poſt ſatyricos verò choros VII. Pompam ducebant tibicines inflantes antiqui moris breues tibicinulas, quarum diu uſus apud Romanos fuit, quum in Græcia exoleuiſſent, citharœdique lyras ſepticordes eburneas, quæ etiam barbita dicuntur, plectentes. Hi in omnibus ferè ſacrificijs, & præſertim antiquis præſto erant. De tibicinibus Romanis mentio eſt in antiqua hac inſcriptione ſic. vii. Tibicines.

In vi-

In Vinea Carpenſi.

IMP. CAES. IMP. CAES.
L. SEPTIMI. SEVERI
PII. PERTINACIS
AVG. ARAB. ADIABEN
PARTHICI. MAXIMI
FORTISSIMI. FELICISSIM
P. P. FILIO
M. AVRELIO ANTONINO
PIO. FELICI. AVG.
TRIB. POTEST. III.
PROCOS.
TIBICINES. ROMANI
QVI. SACRIS
PVBLIC. PRAEST. SVNT

In dextero latere.

DEDIC. PRID. NON. APRIL.
TI. CLAVDIO. SEVERO. C. AVFIDIO VICTORINO. COS
Q. Q. C. PRECILIO SERENO II. TI. CLAVDIO TITIANO

viij. Miniſtri ſacrorum minores. Alii miniſtri ſacrorum maiores. ix.

Poſt tibicines, & cithariſtas octauo loco præcedebant ſacerdotum miniſtri thuribula, acerras, & alias arculas aureas, & argenteas, ſacras, & publicas, in quibus aromata, & thus per viam ad ſuffitum faciendum adolebant ferentes. His nono loco ſuccedebant reliqui ſacrorum ſanctiores miniſtri, ut Camilli, & Camillæ, Flaminii, & Flaminiæ, Æditimi, aliàs Æditui, Scribæ publici Pontificum. A commentariis xv. ſacris faciundis, adiutores haruſpicum, Kalatores ſacerdotiorum, Pullarii, poppæ, victimarij, lictores Flaminium, præficæ, præclamitatores, lictores virginum Veſtalium præficæ, deſignatores, & alii ſimiles, tauros, vaccas, arietes, & alias hoſtias vittatas, & infulatas ad immolandum ducentes, pompas, & res templorum ſacras, argẽteas, aureaſq; mire elaboratas, ut vaſa, pateras, cãdelabra, lituos, apices, tripodas, gladios, ſecures ad cedẽdas victimas, ſimpulla, aſperſoria, exuvias, & alias eius generis portãtes.

x. Simulachra, & thenſæ Deorum cum ipſorum inſignibus.

Decimo ferebantur omnium Deorum ſimulachra, effigies, habitum, inſignia, & munera habentium, quales apud Græcos finguntur, partim curribus vecta, partim humeris hominum lata, ſinguliſq; Diis ſuos apparatus, notas, & dona, quorum unuſquiſque eorum olim inuentor fuerat, homineſque docuerat. Ioui enim fulmen, & Aquila, Palladi oliua & oleum, Neptuno equi, Mercurio caduceus, & litteræ, Cereri triticum, Triptolemo, aratrum, & ſimilia adſcribebantur.

Dij maiores.

Primum omnium ferebantur eorum Deorum imagines, quos Græci duodecim maiores Deos vocabant, Latini verò conſentes quaſi conſentientes in eo quod eſt gerendum, his enim utitur velut conſiliariis Iuppiter in maximis rebus agendis. Hi porro totidem anni menſibus præerant, ut Iuppiter Iulio, Iuno Ianuario, Neptunus Februario, Apollo Maio, Mercurius Iunio, Mars Octobri, Vulcanus Septembri, Veſta Decembri, Minerua Martio, Diana Nouembri, Venus Aprili, & Ceres Auguſto, ex quibus ſex mares ſunt, & totidem fœminæ, quorum imagines auratæ ſtabant apud forum, ut refert Varro lib. 1. De re ruſtica, quos Ennius diſticho eſt complexus.

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Neptunus, Iouis, Mercurius, Volcanus, Apollo.

Alii xx. inter quos eſt Varro Deos maiores faciunt, quos ſelectos vocant xii.

mares

OCTO·POMPAE·CIRCENSIS·ANTEIQVI·NVMMI·ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·OPERA·ET·TYPEIS·ACCVRATE·DELINEATI

A mares, octo feminas videlicet, Ianus, Iuppiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Volcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater, Tellus, Ceres, Iuno, Luna, Diana, Minerva, Venus, Veſta, ideo ſelecti dicti, propter majores in mundo adminiſtrationes, vel quod populis magis interveniant, majoreque eſt eis cultus exhibitus. Ita D. Auguſtinus lib. VII. cap. I. de Civitate Dei. Hi ſacris vehiculis portabantur. Poſt eorum Deorum ſigna lata, qui priores genuiſſent, quos duodecim etiam fuiſſe Græci fabulabantur, & Saturni, Opis, Latonæ, aliàs Lucinæ, Maiæ, Themidis, Cœli, Deæ Syriæ, Iſidis, Orci, Proſerpinæ, & Noctis. Tertio loco eorum Deorum figuræ vehebantur, quos fuiſſe Græci finxerunt, poſtquam Iuppiter Imperium ſuſcepit, Vt Parcarum, ſcil. Cloto, Lacheſis, Atropos; Mnemoſynes, ideſt Memoriæ, & filiarum eius Muſarum novem, Calliopes, Clio, Erato, Thaliæ, Melpomenes, Therpſicores, B Euterpes, Polymniæ, & Vraniæ; Item trium Gratiarum, Aglaiæ, Thaliæ, Euphroſines, Horarum XXIV. Nympharum, Orcadum, Dryadum, Hemadryadum, & aliorum denique Deorum, quorum delubra, aut templa apud Græcos fuere. Quarto loco Heroum, & Semideorum ſtatuæ viſebantur, quorum animæ poſt præclariſsimas quaſque res geſtas, mortalia corpora relinquentes, in cœlum aſcendiſſe dicuntur, honores Diis ſimiles ſortiti, ut Liberi patris, ideſt Bacchi, Herculis, Æſculapii, Caſtoris, Pollucis, Helenæ, Triptolemi, Panos, Carmentæ, Euandri, Æneæ, Romuli, & aliorum plurimorum. Quibus poſtea addita ſunt Cęſarum, & Auguſtarum; inter Diuos relatorum ſimulachra, ut Iulii Cęſaris, Auguſti, Liuię, Iulię, Auguſtę, Druſillę, Claudii, Claudię, Poppęę, Veſpaſiani, Titi, Domitillę, Iulię, Domitiani Cęſaris, Neruę, Marcianę, Traiani, Plotinę, Antinoi, Sabinę, Hadriani, Fauſtinę, Pii. L. Veri, Fauſtinæ filiæ, Marci, Commodi, Pertinacis, Severi, Getæ, Antonini, Iuliæ, Meſæ, Alexandri, Mammeæ, Paulinæ, trium Gordianorum, duorum Philipporum, Decii, & C duorum Valerianorum, Marinianæ, Claudii, Aureliani, Cari, Numeriani, Nigriniani, Conſtantii, Maximiani, Romuli, Galerii, & omnium nouiſſimi Diocletiani. De quibus ſingulis, ut occaſio erit diſſeram.

Deorum maiorum parietes. — *Parcæ, Muſæ, Gratiæ.* — *Horæ* — *Nymphæ* — *Heroes.* — *Imperatores.*

Eorum porrò XII. Deorum, quos præcipuos fuiſſe dixi, & poſt Cæſaris tempora Diuorum Principum Romanorum ſimulachra in Circenſi pompa ſuper thenſas, ideſt ſacra vehicula ferebantur. Hæc à diuerſis animalium generibus vehebantur, quæ à pueris patrimis, & matrimis auguſtiori veſte indutis, recta ducebantur. Macrobius libro. I. Saturn. *vehitur ſimulachrum Dei Heliopolitani ferculo veluti vehuntur in pompa Ludorum Circenſium Deorum ſimulachra*. Erant verò Thenſæ ſacri currus, ſuper quos Deorum ſtatuæ collocatæ erant, quæ linteis circum circa ad cubiculi, ſiue delubri ſpeciem tenſis cooperiebantur, à quibus etiam Thenſas dictas fuiſſe opinor. Sex. Pompeius ex Verrio Flacco. *Thenſam ait vocari Sinnius vapito, vehiculum quo exuvie Deorum Ludicris Circenſibus in Circum ad pulvinare vehuntur. Fuit & ex ebo-* D *re, ut apud Titinium in barbato, & ex argento*. Aſconius Pedianus in orationem III. in C. Verrem, ſuper ea verba Ciceronis. Quam tu viam Thenſarum, & pompæ eiuſmodi exegiſti. *Thenſæ* (inquit) *ſunt ſacra vehicula pompa ordinum, & Hoſtiarum Thenſas alij à divinitate dici putant: Alij quod ante ipſas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tangere, qui eas deducunt*. Hi veſte ſumptuoſiſſima amicti erant. Liuius libro V. *Romæ interim ſatis iam omnibus, ut in tali re ad tuendam arcem compoſitis, turba ſeniorum domos regreſsi adventum hoſtium obſtinato ad mortem animo expectabant, qui eorum Curules geßerant Magiſtratus, ut in fortunæ priſtinæ honorumque aut virtutis inſignibus morerentur, quæ auguſtiſsima veſtis eſt Thenſas ducentibus, triumphantibuſve, & veſtiti medijs ædibus eburneis ſellis ſedere.*

Puelli patrimi matrimiq; — *Thenſæ.*

Plutarchus in Coriolano. *Romanis Sacrificia, Ludos, & ſpectacula leui quaque de cauſa inſtaurare mos eſt. Nam olim thenſam ducentibus equis, quum unus eorum attonitus reſiliſſet,*

t, auriga habenas manu ſiniſtra corripuit, quo circa eam denuo pompam inſtaurari decretum eſt. Tullius Oratione VII. in Verrem: *Omnes Dij qui vehiculis Tenſarum ſolennes cœtus Ludorum initis, vos precor.* Ducebant verò pompam pueri (ut dixi) patrimi matrimique. Cicero in Oratione, de Haruſpicum reſponſis. *An ſi ludius* (inquit) *conſtitit, aut tibicen repente conticuit, aut puer ille patrimus, & matrimus, ſi terram non tenuit, aut tenſam, aut lorum amiſit, aut ſi Ædilis verbo, aut ſi nutu aberrauit, Ludi non ſunt ritè facti.* Item: *Te apello Lentule, tui ſacerdotij ſunt tenſæ, curricula, præcentio, Ludi, libationes, epulæque Ludorum publicorum.* Imperatores tenſas aliquando duxiſſe, Tranquillus in Auguſto cap. XLIII. ſcribit ſic: *Accidit votiuis Circenſibus, ut correptus valetudine Lectica cubans tenſas deduceret.* Cicero in Verrem Oratione III. *Quam in viam tenſarum, & pompæ eiuſmodi exegiſti.* Idem Oratione V. *Qui ex tenſarum orbitis prædare ſit auſus.* Oratione VII. *Omnes Dij, qui vehiculis tenſarum ſolennes cœtus Ludorum initis.* De tenſa Iovis Tranquillus in Veſpaſiano cap. V. *Nunciabantur ex Vrbe præſagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thenſam Iovis Optimi Maximi, è ſacrario in domum Veſpaſiani, & in Circum deduceret.* Dio lib. I. *Prodigij loco habitum quod thenſa Iovis Equeſtribus Ludis Romanis eſt fracta.* Et in Caracallo: *Romæ Ludis Circenſibus ſimulachrum Martis, quod erat habitu triumphali, decidit.* Idem lib. XLVII. *Currus Mineruæ ad Capitolium ex Exequeſtri quodam certamine reuectus conſtactus eſt.* De Neptuni ſimulachro Circenſi Tranquillus in Auguſto cap. XVI. *Alij dictum, factumve eius criminantur, quaſi claſsibus tempeſtate perditis exclamauerit, etiam inuito Neptuno victoriam ſe adepturum, ac die Circenſium proximo ſolenni pompa ſimulachrum Dei detraxit.* Dio lib XLVIII. *Populus Romanus ad ſpectaculum congregatus, Triumviros ad pacem cum Pompeio componendam hortatus eſt, multo eam rem clamore agens, quum nihil proficeret, animo ab ipſis abalienato ad Pompei ſtudium inclinabat, quum aliis factis, tum Ludis Equeſtribus illatum Neptuni ſimulachrum multo plauſu honorantes, eoque magnopere delectatus eſt. Quumque id per aliquot dies non inferretur lapidatione in magiſtratus facta eum foro eiecerunt. Cæſariſque & Antonij ſtatuas diſiecerunt.* Liuius lib. XXXIIX *P. Africanus prohibuit, ne decerneretur, ut imago ſua triumphali ornatu è templo Iovis Optimi Maximi exiret.*

Tenſa Iovis. — *T. Martis.* — *T. Minervæ.* — *T. Neptuni.*

Tenſa Cæſaris. Primus omnium Romanorum tenſam Circenſi pompa cum reliquis Deorum imaginibus, Cæſar Dictator obtinuit. Tranquillus in eius vita cap. XXVI. *Non enim honores modo nimios Cæſar recepit, ut continuum Conſulatum, perpetuam Dictaturam, Præfecturam morum, prænomen Imperatoris, cognomen patris patriæ, Statuam inter Reges, ſuggeſtum inter Orcheſtra, ſed & ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt, ſedem auream in Curia, & pro tribunali, Tenſam, & Ferculum Circenſi pompa, Templa, Aras, Simulachra iuxta Deos, Pulvinar, Flaminem, Lupercos, & appellationem Menſis è ſuo nomine.*

Ferculũ. Ferculum porrò erat geſtamen, quo pompa deferri ſolebat, ut idem Tranquillus in Cæſare cap. XXXVII. tradit: *Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborum prætulit titulum. VENI. VIDI. VICI.* hoc eſt inter pompæ triumphalis geſtamina: quo nomine continentur ſimulachra Oppidorum, Spolia hoſtium, Coronæ, Trophæa, Exuviæ, Machinæ, & alia id genus, quæ in triumphali pompa ferri ſolebant. Ita etiam fercula Ludorum, quæ in Ludis, & ſacrorum quæ in ſacris ferebantur dicta. Acron refert fercula eſſe pulpita, ſuper quæ Deorum imagines reponebantur in pompa Circenſi. Cicero lib. primo. Offic. *Cavendum* (inquit) *ne tarditatibus utamur in ingreſſu mollioribus, ac ſimiles pomparum ferculis eſſe videamur.*

Dio lib. XLIII. *Statuam quoque tunc eburneam Cæſaris, ac poſt tenſam in Circenſibus pompis cum Deorum ſimulacris vehi juſſerunt, aliamque imaginem cum inſcriptione Dei invicti in Fano Quirini poſuerunt.*

Idem

POMPAE·CIRCENSIS·A·PRISCEIS·ROMANEIS·FLORENTE·IMPERIO·MAXIMO·APPARATV·ET·RELIGIONE·SOLENNI·RITV·CELEBRATAE·EX·ANTIQVEIS·LIBRORVM·LAPIDVM·ET·NVMMORVM TES
Carpenta
Arma maxi
Pont: max
Pontifices
Flamine
Currus
Currus
Tenſae
ONVPHRIVS·PANVINIVS
VERONENSIS·AVCTOR
Meta
Obeliscus
Luctatores
Pugiles
Curſores
Armata ſaltatio Viri
Iuuenes
Quadrigæ
Trigæ
Bigæ
X
Moenianum
S P Q R
POMPA CIRCENSIS
Pag. 89

ONIEIS ACCVRATA EXPRESSIO ONVPHRII PANVINII VERONENSIS INVENTORIS SVMPTV ET AEREIS TYPEIS VENETIIS ANNO SALVTIS ∞DLXXX GRE XIII PAPA
priuil giis Pontificis. Imperatoris. Regum. Reipublica. Venetae, et Ducum
Senatores
XV. uiri ſacris faciundis
Virgines Veſtales
Reliqui ſacerdotes
Lictores & uiatores
Reliqui magiſtratus
Victimarij
Popae
Victimae
Pullarij
Haruſpices
Miniſtri Sacerdotum
Camilli & flamines
Oppida
Meta
Saltatio
Tubicines
Tibicines
V

A Idem lib. XLVII. III. *viri R. p. c. Cæſaris ſtatuam in Equeſtribus certaminibus cum Veneris ſimulachro iunxerunt.* Et lib. LIII. *Auguſtus iuſsit, ut Ludis Romanis, effigies Marcelli mortui aurea, aureaque corona, & ſella curulis in theatrum inferrentur, mediaque inter præfectos ijs Ludis magiſtratus collocaretur.* De Auguſti, Liviæ, & Antoniæ Claudii Imperatoris matris Circenſis pompæ curribus, Tranquillus in Claudii Vita, cap. XI. *Aviæ Liviæ divinos honores, & Circenſi pompa currum Elephantorum Auguſtano ſimilem decernendum curavit, parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Druſo Circenſes annuos natali die, matri carpentum quo per Circum duceretur, & cognomen Auguſtæ ab avia recuſatum.* De Germanici Circenſi pompæ ſtatua, Tacitus hiſtoriarum lib. II. *Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus reperti, decretique, ut nomen eius Saliari carmine caneretur, ſedes curules, ſacerdotum Auguſtalium locus, ſuperque eas, querceæ coronæ ſtatuerentur, Ludos Circenſes eburnea effigies præiret, neve quis Flamen aut Augur in locum Germanici niſi gentis Iuliæ crearetur.* De Agrippinæ Circenſis pompæ carpento Tranquillus in Caligula cap. XV. *Inferias matri, & patribus annua religione publicè inſtituit, & eo amplius matri Circenſes Carpentumque, quo in pompa traduceretur.* De Britannici Circenſis ſtatua idem in Tito cap. II. *Titus Britannici memor, ſtatuam ei auream in palatio poſuit, & alteram ex ebore equeſtrem, quæ Circenſi pompa hodie quoque præfertur, dedicavit, perſequutuſque eſt.* Iulius Capitolinus in Antonio Pio; *Tertio anno imperij ſui, Fauſtinam uxorem perdidit, quæ à Senatu conſecrata eſt delatis Circenſibus atque templo, & Flaminicis, atque ſtatuis aureis, atque argenteis, quum etiam ipſe hoc conceſserit, ut imago eius cunctis Circenſibus poneretur.* Idem in M. Antonino. *Iuſsit ut ſtatuæ tantummodo filio mortuo decernerentur, & imago aurea Circenſibus per pompam ferenda, & ut Saliari carmine nomen eius inferretur.* De hac pompæ Circenſis parte Arnobius lib. IIII. adverſus gentes. *Si per imprudentiæ lapſum aut in verbo quiſpiam aut ſympinio deerrarit, aut ſi rurſus in ſolennibus Ludis curriculiſque divinis commiſſum quid eſſet, ſtatim religionem ſacram inclamabant: Si ludius conſtitit, aut tibicen repente conticuit, aut ſi patrimus ille puer amiſerit per ignorantiam locum, aut terram tenere non potuit, audetis abnuere in delictis tam gravibus violari ſemper à vobis Deos.* Quanta maxima potui diligentia ex antiquis nomiſmatibus tenſas omnes & Circenſis pompæ ſacros currus Deorum, Cæſarum, & Auguſtarum, ut ex ipſorum indicibus liquebit, collegi, ac tribus his tabulis hoc loco ad libri ornatum adieci.

Simulachrum Marcelli. Effigies Circenſes Auguſti Liviæ, & Antoniæ. Germanici. Agrippinæ. Britannici. Fauſtinæ Veri.

(B and C section letters in the margin of this paragraph.)

☞ Figuræ Æneæ. V. X.

Poſt Tenſas, & ſimulachra Deorum, hominumque, undecimi procedebant Armamaxi, hi erant curruum Scythicorum genera, ex duobus veluti curribus compoſiti, & diverſis rebus exornati, ut coronis aureis, thoracibus, clypeis, exuviis, & ſimilibus. D Arma enim currus, & maxus, plauſtrum ſignificant. Demum ferebantur Imperatorum Divorum memoriæ dicatæ ſedes aureæ, coronæ, & exuviæ.

x. Armamaxi.

Duodecimo pompæ loco ibant omnium ſacerdotum Collegia, ut Pontifex Maximus, & Pontifices maiores VIII. & minores VII. Flamines XV. tres maiores Dialis, Martialis, Quirinalis, & XII. minores, Volcanalis, Carmentalis, Floralis, Palatialis, Falacer, Furinalis, Volternalis, Virbialis, Laurentialis, Lavinalis, Ligularis, aliàs Lucullaris, & Pomonalis cum ſuis totidem Flaminicis virgas oleaginas manibus tenentes, capita apicibus redimita habentes ita.

xi. Sacerdotes. Flamines Sacerdotum nomina.

Rex ſacrorum, aliàs ſacrificulus cum Regina.
Augurum XV. Collegium.
XV. Viri ſacri ſacris faciundis cum Magiſtro.
VII. Viri epulonum.

Virgines Veſtales ſex cum virgine Veſtali maxima. E
xxx. Curiones cum Curione Maximo.
Salii xii. cum Magiſtro. Hi erant ſacerdotes Martis qui ſaltantes incedebant.
Virgines Saliares.
Salii Agonenſes, aliàs Collini.
xx. Fecialium Collegium cum patre patrato.
Fratres Arvales.
Sodales Titij, aliàs Titienſes.
lx. Sacerdotes publici bini ex ſingulis Curiis.
Sodales Auguſtales, & aliorum poſtea Imperatorum, qui inter Divos relati ſunt.
Luperci panos Lycæi, aliàs Iani ſacerdotes.
Cereri Græca ſacerdos. F
Galli ſacerdotes Deæ Cybeles cum Archigallo.
Sacerdotes Deorum ſingulorum.
Antiſtites templorum.
Haruſpices.
Sacerdotes Bonæ Deæ.

xii. Magiſtratus reliqui poſt minorum Magiſtratuum nomina.

Noviſſimum locum tenebant præter eos magiſtratus qui pompæ ductores erant, Dictator cum magiſtro Equitum Reip. tempore, vel Imperator cum filiis Cæſaribus, Conſules duo, vel alii magiſtratus Conſulari poteſtate ut x. viri legum ſcribendarum, Tribuni militum, III. viri Reip. conſtituendæ, Cenſores duo, & Interrex, ſi tunc creati erant, Prætores aliquando xii. aliquando xv. Vrbanus, Peregrinus, de maieſtate, de vi, repetundis vel de peculatu, de crimine inter ſicarios, de ambitu, de veneficio, de falſo, Cerealis, & Tutelaris præfectus Vrbi, Ædiles vi. Curules, Plebis, & Cerealis, Tribuni plebis x. Quæſtores Vrbani, aliàs Aerarii duo, Tribuum curatores xxxv. G

III. Viri capitales, III. Viri nocturni, III. Viri monetales, IIII. viri viarum curandarum, X. viri limitibus iudicandis, præfecti ærarii, curatores operum publicarum, curatores aluei Tiberis, & cloacarum Vrbis, Præfectus prætorio, Præfectus vigilum, Curatores, & denunciatores regionum XIII. Magiſtri vicorum Vrbis, aduocatus fiſci, III. viri legendi Senatus, III. viri recognoſcendi turmas equitum Romanorum, & eorum miniſtri, & apparitores, ſcribæ, accenſi præcones, lictores, viatores, & alii.

De hac pompa Tertullianus in libro de ſpectaculis: *Sed Circenſium paulo pompoſior ſuggeſtus, quibus propriè hoc nomen pompa præcedit, quorum ſit in ſemetipſa probans de ſimulachrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de tenſis, de armamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuvijs, qualia præterea ſacra, quanta ſacrificia præcedant, intercedant, ſuccedant, quot collegia, quot Sacerdotia, quot officia moveantur ſciunt homines illius Vrbis, in qua dæmoniorum conventus conſedit.*

Pompæ præfecti.

Huic pompæ quattuor ſacerdotum genera præerant Pontifices, Augures, xv. viri ſacris faciundis, & vii. viri epulorum, mox iis additi ſunt poſt Auguſti mortem ſodales Auguſtales. De quibus Tacitus hiſtoriarum lib. iii. *Sed tum ſupplicationes Dijs, Ludique Magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices, & Augures, XV. viri, cum VII. viris ſimul, & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius, ut feciales quoque his Ludis præſiderent, contra dixit Cæſar diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis, neque enim unquam fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe, ideo Auguſtales adiunctos, quia proprium eius domus ſacerdotium eſſet, pro qua vota ſolverentur.* H

Cicero in oratione de Haruſpicum reſponſis. *Te appello* (inquit) *Lentule* (is Pontifex erat) *cuius ſacerdotij ſunt tenſæ, curricula, præcentio, Ludi, libationes.*

☞ Figura Aenea. Y.

Pompa poſtquam metas circumierat peracta, confeſtim Conſules, ſiue Dictator, aut Imperator, is ſcilicet qui maximam tunc habebat poteſtatem medio in circo ſuper

Popae hoſtiarum uiscera auferentes
Sacerdotes qui populum luſtrant
IOVI·VLTORI·SACRVM
Sucouetaurilia
Victima percuſſa
Miniſtri cum caniſtris carne immolanda plenis
Tubicines
Cytharoedi
Hoſtia exentrata
Hoſtia iugulata
Flamines
Augures
Pontifices
Princeps Sacrificans
Tibicines
Tubicines
Popae
Haruſpices
Ara
Camilli
Camillus puer
ANTIQVORVM·SACRIFICANDI
RITVS
Ex uetusteis monumentis accurate expressus
ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·INVENTORIS
opera et aeneis formis Venetijs Anno ſalutis
ꝏDLXXX·G·XIII·papa cum priuilegijs
Pontificis, cæsaris, Regum, Reipublica Venetae
et Ducum
Popae, Victimary
Miniſtri ſacrorum
Haruſpices

Y.

A aras in Spina locatas, immolationem & ſacrificium edicebat eorum Deorum Sacerdotibus, quibus id ſacrum paratum erat, & Haruſpicibus adſtantibus. Hi omnes lotis manibus victimas aqua pura luſtrabant, motaque earum capita infulis redimita conſpergebant; precibus verò emiſſis, votiſque nuncupatis, aſtantes miniſtros Popas, & Victimarios eos immolare jubebant. Quorum quidam ſtantes hoſtias tenebant, & ab uno Poppa per os tentas, ſecuri in tempora feriebant; alii illicò jiſdem in terram cadentibus, cultros ſacros gutturi infigebant eaſdem victimas contrucidantes, ac mox corio eis detracto membratim concidebant, delibatiſque ex ſingulis fruſtis, extis, aliiſque membris primitias eas farina farris obvolutas in caniſtris offerebant ſacrificantibus, quarum reliquias aris impoſitas igne ſuppoſito ſuccendebant, larga manu pateris vinum deſuper & thus, & alia odoramenta infundentes, quæ ex arcula puer B nobilis ſacrificanti ſubſerviens Flamini Diali depromebat. Quæ ſingulæ in ſacrificiis Græcorum factitari ſolita refert Homerus. Qui manus lauantes Heroas inducit, moliſque utentes, ubi ſic Canit.

Dant famuli manibus lymphas, queis ſalſaque farra
Contractent.

Pilos quoque de capite victimæ defectos in ignem jeciſſe, ſic ait.

Ardenteſque focos, raptis de vertice villis
Spargit.

Securibus etiam ferientes in frontem, & collapſas mactantes, ſicut in Eumæi ſacrificio.

Icta gravi trunco cadit hoſtia, moxque cadentem
Excipiunt cultro.

Primitias item extorum deſumentes, aliorumque membrorum, eaſque farre prius C imbutas, ſuper altaribus conſecrantes, in eodem ſacrificio fingit.

Polline conſperſos adipes per ſingula carpens
Inijcit in flammas Ithacenſis.

Sacrificiis porro ritè peractis, Sacerdotibus, Magiſtratibus & Ludionibus, quibuſque Seſſum profectis, illicò reliquis Ludis Circenſibus opera dabatur: Quorum primum erat certamen curule, ideſt bigarum, trigarum, & quadrigarum, mox Equeſtre, ſcilicet ſingularum, & deſultariorum equorum curſus, Olympico more certamine curuli, & equeſtri finito, tum Gymnicum ſiue Athleticum inchoabatur, eorum qui corporibus ſuis certabant, hi erant Curſores, Pugiles, & Luctatores, quo expleto, pompæ ſimul, & Ludorum finis erat. De hac Circenſis pompa Verrius apud Macrobium libro I. Saturnalium ita ſcribit: *Quum populus Romanus peſtilentia laboraret, eßetque reſponſum, id accidiſſe, quod Dij deſpicerentur, anxiam Vrbem fuiſſe, quia non intelligerentur oracula, eveniſſeque, ut Circenſium die puer de cœnaculo pompam ſupernè deſpiceret, & patri referret, quo ordine ſecreta ſacrorum in arca pilenti compoſita vidißet:* D *qui cum rem geſtam Senatui nunciaſset, placuiſse velari loca ea, qua pompa veheretur, atque ita peſte ſedata, puerum qui antiquitatem ſortis abſolverat, togæ prætextæ uſum munus impetravijse.* Finis pō pæ.

Arnobius lib. VII. adverſus gentes de hac pompa loquens ait. *Ludorum deinde reſtauratione decreta, & ſpectaculis adhibitam gravem curam, & priorem populo redditam ſanitatem.* Et infra: *Quis exiſtimat eam ſortem generis fuiſse divini, quæ quoniam Ludus actus per Circi eſt ſpatium, meritorum pœnas & ſupplicia redditurus, ita exacerbatus ardeſceret?*

Lactantius totam rem breviſſimè lib. II. de origine erroris, explicat ſic: *Tit. Attinio homini plebeio per quietem obverſatus eſse Iuppiter dicitur, & præcepiſse, ut Conſulibus & Senatui nunciaret, Ludis Circenſibus proximis præſultorem ſibi diſplicuiſse, quòd An-*

tronius Maximus quidam, diverberatum ſervum ſub furca medio Circo ad ſupplicium duxerat, ideoque Ludos inſtaurari oportere, quod quum ille neglexiſſet, eodem die filium perdidiſſe, ipſum autem gravi morbo eſſe correptum, & cùm rurſus eandem imaginem cerneret quærentem ſatiſnè pœnarum pro neglecto imperio pendidiſſet? Lectica delatus ad Conſules, & omni re in Senatu expoſita, recepiſſe corporis firmitatem, ſuiſque pedibus domum rediiſſe. Idem refert D. Auguſtinus libro IIII. cap. XXVI. de Civitate Dei, ex Ciceronis libro primo de Divinatione, qui ita ſcribit: *Quum bello Latino Ludi votivi Maximi primum fierent Civitas ad arma repente eſt excitata. Itaque Ludis intermiſsis inſtaurati vi conſtituti ſunt, qui antequam fierent, quumque iam populus conſediſſet, ſervus per Circum cum virgis cederetur furcam ferens ductus eſt. Exin cuidam ruſtico Romano dormienti viſus eſt venire qui diceret, præſultorem ſibi non placuiſſe Ludis, idque ab eodem juſſum eſſe eum Senatui nunciare. illum non eſſe auſum. iterum ad ſe juſſum & monitum, ne vim experiri vellet, ne tum quidem eſſe auſum. Exin filium ejus eſſe mortuum. Tandem in ſomniis admonitionem fuiſſe tertiam. tum etiam illum debilem factum, rem ad amicos detuliſſe, quorum de ſententia lectulo in Curiam eſſe delatum, quumque Senatui ſomnium narraviſset pedibus ſuis ſalvum revertiſſe. Itaque ſomnio comprobato à Senatu, Ludos illos iterum inſtauratos memoriæ proditum eſt.*

Hanc pompam Circenſem innuere videtur Cicero oratione VI. in Verrem, quum ait: *Ludis Circenſibus mane apud L. Siſennam virum primarium cùm eſsent triclinia ſtrata, argentumque expoſitum in ædibus, pro dignitate L. Siſennæ domus eſset plena hominum honeſtorum, acceſsit ad argentum, contemplari unumquodque otioſè & conſiderate cœpit.*

DE VENATIONE QVARTO CIRCENSIVM LVDICRO.
Libri Secundi, Cap. III.

VENATIONVM, quæ Ludis Circenſibus exhibebantur, quibuſque à beſtiariis infinitæ feræ occidebantur, omnes ferè veteres hiſtorici meminerunt: quorum præcipuis locis citatis quintum Circenſe Ludicrum expediam. Quum Circenſium, & aliorum ſpectaculorum ſuperſtitio, affluentibus ob crebras victorias, & eximiam potentiam Populi Romani opibus, & divitiis in voluptatem & laſciviam paſsim ſeſe converteret, veriti priſci illi Quirites, ne Ludicrorum multitudo, & diverſitas populum ferocem, & bellicoſum corrumperet, & à virtutibus ad vitia præcipiti curſu traduceret, ne id eveniret, multis modis præcavere curarunt. Quare inter reliquas Reip. ſalutares leges, pro moribus Civitatis conſervandis latas, vetus etiam Senatus conſultum fuit (ut hiſtoriæ naturalis lib. VIII. cap. XVII. tradit Plinius) ne liceret Africanas beſtias in Italiam advehere. Videbant enim eiuſmodi ſpectaculis populum ocio, & ignavia laſcivientem emarceſcere, & omnes curas ſuas ab externarum gentium victoriis ad privatas voluptates convertere. Contra hoc Decretum Senatus ad populum tulit Cn. Aufidius Tribunus plebis, permiſitq; Circenſium genera importare. Primam venationem in Circo datam fuiſſe Verrius tradit L. Cęcilio C. F. Metello Pontifice Maximo, & C. Furio C. F. Pacilo Conss. Anno Vrbis conditæ DII. In qua pugnaverunt elephanti CXLII. qui victoria L. Metelli Conſulis in Sicilia de Pœneis capitiratibus tranſvecti fuerant, quas doliorum conſertis ordinibus impoſuerant. Eos Verrius Flaccus jaculis interfectos tradidit penuria conſilii, quoniam neque ali placuiſſet; neque donari Regibus. L. Piſo inductos duntaxat in Circum, atque vt contemptus eorum increſceret, ab operariis haſtas præpilatas habentibus per Circum totum actos: nec quid deinde iis factum ſit, auctores explicant, qui non putant interfectos, qua ratione eos in Circo (ut tradit Verrius) pugnaſſe crediderim, ibique ſpiculis necatos.

S. C. contra feras & venationes.

Rogatio pro feris & venationibus.

Prima venatio.

Elephāti cxlii.

Elephantos verò (ut Plinius libro VIII. cap. VI. ex Solini Polyhiſtoris cap. XXVII.

refert

A refert) Italia primum vidit Pyrrhi Regis bello, & boves Lucas appellavit, in Lucania primum viſos anno Vrbis conditæ CDLXXIIII. P. Valerio Levino, & Ti. Coruncanio Ti. F. Conſulibus. Roma autem in triumphis M. Curii Dentati III. Conſulis, & L. Cornelii Lentuli, quos de Pyrrho Rege, Samnitibus, & Lucanis egerunt, quinque annis ad ſuperiorem numerum additis. Feneſtella verò eos primum Romæ in Circo pugnaſſe tradit C. Claudii Ap. F. Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio M. F. A. Poſthumio A. F. Albino Conss. anno Vrbis DCLV. Pedianus autem in orationem in L. Piſonem ſcribit Ludis Cn. Pompeii Magni, quos ſecundo Conſulatu ſuo in dedicatione theatri à ſe fabricati dedit, ipsum elephantorum pugnam primum omnium in Circo dediſſe; quod mihi veroſimile non eſt: nam ex probatiſsimis Verii, Piſoniſque Annalibus, ante Pompeium Magnum eos in Circo exhibitos fuiſſe ad pugnam conſtat.

Quando primum Elephanti in Italia. *Quando Elephantorum in Circo pugna.*

B Livius hiſtoriarum libr. XXXIX. *Sp. Poſthumio L. F. Albino Q. Marcio L. F. Philippo, Anno Vrbis* DLXIIX. *Ludis, quos M. Fulvius M. F. Nobilior bello Acolico vovérat, in Circo venationem Leonum, & Pantherarum prope poſterioris ſæculi copia, & varietatem datam fuiſse ſcribit.* Et lib. XLIIII. *Q. Marcio Philippo* II. *Q. Servilio Cæpione Coſ. Magnificentia creſcente, notatum eſt Ludis Circenſibus P. Cornelii Scipionis Naſicæ, & P. Lentuli Ædilium Curulium* LXIII. *Africanas, &* XL. *Vrſos, & Elephantos luſiſse.* Plinius verò lib. VIII. cap. XVI. Leonum ſimul plurium pugnam primum Romæ in Circo dediſſe Q. Mucium P. F. Scæuolam, qui poſtea Pontifex Maximus fuit, in Curuli Ædilitate C. Mario C. F. IIII. & Q. Lutatio Q. F. Catulo Conss. Anno Vrbis DCLII. Solinus cap. XXIX. *Spectaculum ex Leonibus Romæ primus edidit Q. Scævola P. F. in Curulli Ædilitate. Centum verò Leonum jubatorum pugnam princeps L. Cornelius P. F. Sulla Felix qui poſtea Dictator fuit, in Pratura exhibuit Anno Vrbis* DCLX. *C. Cœlio Caldo, L. Domitio Cn. F. Ahenobarbo Conss.* Seneca libro de Brevitate vitæ: *L. Sulla primus* C *in Circo Leones ſolutos dedit, quum alioquin alligati tunc darentur ad conficiendos eos miſsis à Rege Boco jaculatoribus.*

Venatio M. Nobiliori. *Venatio ædilium Curul. P. Naſicæ & P. Lentuli.* *LXIII. Africanæ, XL. urſi, & elephanti.* *Q. Mu... venatio quando primum plures leones in Circo pugnarunt.*

Cæterum quintodecimo anno poſt P. Servilio C. F. Vatia Iſaurico. Ap. Claudio C. F. Pulchro Conss. L. & M. Liciniorum, Lucullorum Ædilitate curuli multorum elephantorum adverſus tauros pugna in Circo data fuit. Plinius lib. VIII. cap. VII. *Cæſar, qui poſtea Dictator fuit, Ædilis factus, L. Aurelio, M. F. Cotta, L. Manlio, L. F. Torquato Conss. anno Vrbis* DCXXCIX. *præter comitium ac forum, baſilicaſque, etiam Capitolium ornavit porticibus ad tempus extructis, in quibus abundante rerum copia pars apparatus exponeretur: Venationes autem, Ludoſque, & cum Collega, & ſeparatim edidit; quo factum eſt, vt communium quoque impenſarum ſolum gratiam caperet.* Tranquillus in Cæſare cap. X. & cap. LXXV. *Afranius, & Fauſtus beſtias quoque munus populi à Cæſare comparatas trucidaverunt.* Plin. lib. XXXIII. cap. III. *Cæſar, qui poſtea dictator fuit, primus in* D *Aedilitate munere patris funebri omni apparatu argenteo vſus eſt, feraſque argenteis vaſis tum primum viſum.* M. Pupio M. F. Piſone Cæſonino, M. Valerio M. F. Meſſalla Cons. Anno Vrbis DCXCIII. XIIII. Kalen. Octobris, L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Ædilis Curulis, Vrſos Numidicos centum & totidem venatores Aethiopes in Circo dedit, quod Spectaculum inter memorabiles titulos annotatur, ut Annalibus Romanis, & Solini Polyhiſtoris cap. XXVII. proditum eſſe ſcribit Plinius lib. VIII. cap. XXXVI. vbi animadverſione dignum, num ſit legendum, Leones Numidicos ex antiquo ejus argenteo nummo, in quo Leonum venatio percuſſa eſt. Quare etiam Plinius miratur adjectum Numidicos, fuiſſe, quum in Africa Leones, Vrſos non gigni conſtet. Memorabili autem M. Aurelii M. F. Scauri Aedilitate L. Calpurino, L. F. Piſone, A. Gabinio, A. F. Conſulibus Anno DCXCVI. venationes multæ in Circo datæ, & feræ inſolitę Romę viſę ſunt. Nam pręter Leonum, Elephantorum, Vrſorum, Pardorum,

...ule pre... venatio & leones. *L. M. Lucullorum ædil. venatio.* *Cum Tauris Elephanti.* *Cæſaris ædilis venatio.* *L. Domitii ædil. venatio.* *C. Vrſi Numid. C. venatores.* *M. Scauri Ædilis venatio.* *Leones, Elephanti, Vrſi, Pardi.*

dorum, & aliarum ferarum, quas exhibuit pugnas, Pantheras quoque omnium primus CL. in Circo miſit. Plin. lib. VIII. cap. XVII. E

Crocodili V. Hippopotamus.

Crocodilos ſimul quinque, & Hippopotamum animalia Aegyptia temporario Euripo Populo Romano in Circo Aedilitatis ſuæ Ludis exhibuit M. Scaurus. Plinius lib. VIII. cap. XXVI. ex Solino cap. XXXIIII. qui cap. XXXVII. auctor eſt M. Scaurum in Ædilitate oſſa eius monſtri marini cui Andromeda in Syria expoſita fuit, inter alia miracula Romæ publicaſſe, cuius coſtę exceſſerunt ſingulæ pedes quadraginta excelſitas eminentior Elephantis Indicis.

Cn. Pompeii Cos. II. venatio, & Ludi. Theatrũ primum. Templũ Veneris genitricis. Ludi magnificentiſſimi.

Cn. Pompeius F. Magno II. M. Licinio P. F. Craſſo II. Coss. Anno Vrbis DCXCIX. Idem Pompeius princeps omnium Romanorum theatri permanſuram ſedem (quod ante id tempus temporaneum extruebatur) titulo templi, & graduum Veneris genetricis ædificauit, ut Pedianus in Orationem in L. Piſonem tradit, in cuius dedicatione Ludos apparatiſſimos fecit, de quibus Cicero in L. Piſonem. *Inſtant* (inquit) *poſt hominum memoriam apparatiſsimi, magnificentiſsimique Ludi, quales non modo nunquam fuerunt, ſed nec quo modo fides fieri poſt hac poſsit, non poſſunt ullo modo ſuſpicari.* F Subijcit Pedianus; *Cn. Pompeij Ludos ſignificat, quibus theatrum ab ſe factum dedicavit, quibus Ludis Elephantorum pugnas primus omnium dedit in Circo.* ita ille. *His Ludis variarum ferarum, quæ antea in urbe rarò viſæ fuerunt, maximæ venationes datæ, de quibus quid apud veteres auctores invenerim, adijciam. Dedicatione* (*inquit lib.* VIII. cap. VII. *Plinius*) *templi Veneris victricis, Cn. Pompeio II. & M. Craſso II. pugnavere in Circo* XVII. *aut* (*ut quidam tradunt*) XX. *Elephanti, vel* (*ut Dio lib.* XXXIX. *tradit* XIIX. *Gætulis ex adverſo iaculantibus mirabili unius dimicatione, qui pedibus confoſſis, repſit genibus in catervas, arrepta ſcuta jaciens in ſublime, quæ decidentia voluptati ſpectantibus erant in orbem circumactæ velut arte, non furore beluæ iacerent. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiſo pilum ſub oculo adactum in vitalia capitis venerat. Univerſi eruptionem tentavere, non ſine vexatione populi circundati clatoris ferreis.* G *Qua de cauſſa Cæſar Dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus, Euripis harenam circumdedit, quos Nero princeps ſuſtulit, Equiti loca addens. Sed Pompeiani amiſsa fugæ ſpe, miſericordiam vulgi inenarrabili habitu, quærentes, ſupplicavere quadam ſeſe lamentatione complorantes, tanto populi dolore, ut oblitus Imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, flens univerſus conſurgeret, diraſque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur.* Hos Pedianus primos fuiſſe ſcribit, qui in Circo pugnaverint. Seneca lib. de Brevitate vitæ. *Num & Pompeium primum in Circo Elephantorum duodeviginti pugnam edidiſse commiſsis more prælijs noxijs hominibus ad ullam rem bonam pertinet?*

Cum xx. Elephantis pugna. Mira de Elephantis.

DC. Leones. CDX. Pantheræ. Chaus alias Raphius. Cephos.

Idem Pompeius primus omnium in Circo DC. Leones exhibuit, ac in his iubatos CCCXV. (quos Dio lib. XXXIX. D. fuiſſe ſcribit,) quinque dierum ſpacio confectos. Plinius lib. VIII. cap. XVI. Idem CDX. Pantheras ad pugnam dedit. Plinius libro VIII. cap. XVII. Iiſdem Ludis, Chaus, quem Galli Rhaphium vocabant, effigie Lupi pardorum maculis aſperſum Romæ primum in Circo viſus eſt. Quibus etiam Roma Cephos primum, & noviſſimè vidit. H Hoc animal ex Æthiopia adductum fuit, cuius pedes poſteriores pedibus humanis, & cruribus prioribus manibus fuere ſimiles. *Hoc animal* (ſcribit lib. VIII. cap. XIX. Plinius) *poſtea Roma non vidit.* Solinus cap. XXXII. *Iiſdem temporibus Romæ exhibita monſtra ſunt. Cephos appellant, quorum poſteriores pedes cruri, & veſtigio humanos artus mentiuntur, priores perinde hominum manus referunt, quæ tamen à noſtris non amplius quàm ſemel viſa ſunt.*

Rhinoceros.

Iiſdem Ludis Rhinoceros unius in nare cornu primum viſus fuit. Quem deinceps ſæpè populus Romanus aſpexit. Hoſtis maximus elephanto genitus cornu à ſaxo limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione alvum maximè petens, quem ſcit eſſe molliorem. Longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus. De cuius fortitudine extant Martialis lepida Epigrammata lib. I.

Præſtitit

A *Præſtitit exhibitus tota tibi Cæſar harena*
Quæ non promiſit prælia Rhinoceros.
O quam terribilis exarſit pronus in iras,
Quantus erat cornu cui pila taurus erat.

Item aliud eodem libro.

Sollicitant pavidi dum Rhinocerota magiſtri,
Seque diu magnæ colligit ira feræ.
Deſperabantur promiſsi prælia Martis,
Sed tamen ijs rediјt cognitus ante furor.
Namque gravem gemino cornu ſic extulit urſum,
B *Iactat ut impoſitas taurus in aſtra pilas.*

Et lib. XIIII. Apophoretorum.

Nuper Auſonia Domini ſpectatus arena,
Hic erit ille tibi cui pila taurus erat.

Solinus cap. XXXII. *Ante Ludos Cn. Pompeij Rhinocerota Romana ſpectacula neſciebant. Cui beſtiæ color buxeus, in naribus cornu unicum, & repandum, quod ſubinde attritum cautibus in mucronem excitat, eoque adverſus Elephantos præliatur, par ipſis propè longitudine, brevior cruribus, naturali telo alvum petens, quam ſolam intelligit ictibus ſuis perviam.* In eadem Pompeii magni harena Lupus Cervarius è Gallia adductus primum in Vrbe viſus. Plin. lib. VIII. & XXII. Plutarchus in Pompeio: *Pompeius constructo Theatro in eius conſecratione muſicum agona exhibuit, venationes prætereà, quibus quingenti Leones cæſi, & Elephantes, horrendo & diro ſpectaculo.* De Pompeii Ludis eſt accurata Epiſtola M. Ciceronis in Familiaribus ad M. Marium cuius parem C ad præſens argumentum opportunam adijciam. Ait autem. *Si te dolor aliquis corporis aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad Ludos venires fortunæ magis tribuo quàm ſapientiæ tuæ.*

Magnificentiſſimi & admodum memoratu digni fuere hi Ludi quos C. Cæſar Dictator, confectis bellis civilibus, ſe III. & M. Aemilio M. F. Lepido anno Vrbis DCCVIII. populo exhibuit. De quibus Tranquillus in eius vita, cap. XXXIX. *Edidit* (inquit) *ſpectacula varij generis, Munus gladiatorum, Ludos etiam regionatim Vrbe tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones, Circenſes, Athletas, & Naumachiam. Circenſibus ſpacio Circi ab utraque parte producto, & in gyrum Euripi addito, quadrigas, bigaſque, & equos deſultorios agitaverunt nobiliſsimi juvenes, Troiam luſit turma, duplex maiorum, minorumvè puerorum. Venationes editæ per dies quinque, ac noviſsimè pugna diviſa in duas acies, quingenis peditibus, Elephantis vicenis, tricenis equitibus, hinc & inde commiſsis. Nam quo laxius dimicaretur, ſublatæ metæ inque earum locum bino caſtra* D *ex adverſo conſtituta erant.* Plin. lib. VIII. cap. VII. *Pugnaverunt Cæſare Dictatore tertio Conſulatu eius viginti Elephanti, contra pedites quingentos. Iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus eodem quo priores numero peditum, & pari equitum ex adverſo dimicante: poſtea ſinguli Principibus Claudio, & Nerone in conſummatione gladiatorum.* Idem cap. XVI. lib. VIII. *Cæſar Dictator III. ſuo Conſulatu Circenſibus CCCC. Leones exhibuit*; & cap. XVIII. ex Solini polyhiſtoris cap. XXXII. *Camelorum aliqua ſimilitudo in duo transfertur animalia, Nabin Æthiopes vocant collo ſimilem equo, pedibus & cruribus, bovi, camelino capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, unde appellata Camelopardalis. Dictatoris Cæſaris Circenſibus Ludis primum viſa Romæ, ex eo ſubinde cernitur, aſpectu magis, quam feritate conſpicua, quare etiam ovis feræ nomen invenit.* Eandem rem ita tradit Dio libro XLIII. *Cæſar Camelopardalim primus Romæ exhibuit. Id animal Camelo ſimile, niſi quod membrorum non eandem ubique proportionem ſeruat, partes eius poſteriores humiliores ſunt, à clunibus paulatim erigitur videturque*

Venationes & Ludi Cæſaris Dictatoris.

Pugna hominum D. & Elephantorũ XX.

XX. Turriti Elephãti cum D. peditibus

Leones CCCC.

Camelopardalis alias Nabis.

que quaſi aſcendere, quumque diu iam altius ſubinde factum eſt, reliquam corporis partem prioribus pedibus elevat, collo verò ſua peculiaris altitudo adeſt, colore ut pardalis variegato, unde nomen illi eſt ex Camelo, & Pardali inditum. M. Varro libro VIII. *Camelus ſuo nomine Syriaco in Latium venit, ut Alexandria Camelopardialis nuper adducta quod erat figura ut Camelus, maculis, ut Panthera.* Plin. lib. VIII. cap. XLV. *Tauris in aſpectu generoſitas, torua fronte, auribus ſetoſis, cornibus in procincto dimicationem poſcentibus, ſed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat ira gliſcente, alternos replicans, ſpargenſque in altum harenam, & ſolus animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demoſtratos rotari cornibus cadentes excipi, iterumque reſurgere modo iacentes, ex humo tolli, bigarumque etiam curſu citato velut aurigas inſiſtere. Theſſalorum gentis inventum eſt, equo iuxta quadrupedante cornu intorta, cervice tauros necare. Primus id ſpectaculum dedit Romæ Cæſar Dictator.* De his Ludis M. Cicero Cornificio ſcribens: *Equidem inquit ſic iam obdurui, ut Ludis Cæſaris noſtri æquiſsimo animo viderem T. Plancum, audirem Laberij, & Publij poemata.* Plutarchus in Bruto. *Occiſo Cæſare Brutus Romam redire non auſus ſtatuit, ut eo abſente Ludi fierent magnifici & ſumptuoſi. Quum enim plures Elephantos emiſſet, eos iuſsit exponi & parcè nihil exhiberi, ſed profusè.*

Tauri.

Augusti Cæſaris venationes.

De Divi Auguſti venationibus Tranquillus cap. XLIII. *Aliquando nihil præter venationem edidit.* Et infra: *In Circo* (inquit) *Aurigas, Curſores, confectoreſque ferarum, & nonnunquam ex nobiliſsima iuventute produxit.* Et paulò poſt: *Solebat etiam citra ſpectaculorum dies, ſi quando quid inuſitatum, dignumque cognitu advectum eſſet, id extra ordinem quolibet loco publicare, ut Rhinocerotem apud Septa, Tigrim in Scæna, Anguem quinquaginta cubitorum pro Comitio.* De ea Tigri Plinius libro VIII. cap. XVII. *D. Auguſtus Q. Ælio Tuberone, & Paulo Fabio Maximo Conss. anno Vrbis* DCCLXIII. IIII. *Nonas Maij, Theatri Marcelli dedicatione, Tigrin primus omnium Romæ oſtendit in cavea manſuefactam.* Tigrin Hyrcani, & Indi ferunt animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ dum capitur.

Anguis L. cubitorum.

Tigris manſuefacta.

Dio libro LI. *Ludis Auguſti multæ feræ, ac animalia, & inter hæc Rhinoceros, & Hippopotamus tunc primum viſi Romæ, & occiſi ſunt. Rhinoceros eſt animal Elephanto ſimile, cornu extra naſum prominens habens, à quo ſuum nomen invenit.* Et lib. LIII. *Auguſti tempore innotuit P. Cervilius, qui Ludis quibuſdam Vrſos* CCC. *& totidem alias Africanas beluas interfecit.* Idem lib. LV. *Germanicus Ludis Martialibus in Circo* CC. *Leones occidit.* Idem Auguſtus Circenſibus Ludis CDXX. Pantheras exhibuit, ut Plinius lib. VIII. cap. XVII. tradit. Tranquillus in Nerone, cap. IIII. *L. Domitius Cn. F. Neronis Imp. avus Præturæ Conſulatuſque honore, venationes & in Circo, & in omnibus Vrbis Regionibus dedit.* De ſuorum temporum venationibus Livius lib. XLIIII. *Mos erat tum Circenſi Ludicro nondum hac effuſione inducta beſtijs omnium gentium Circum complendi, ſpectaculorum varia conquirere genera.*

Rhinoceros. Hippopotamus.

CCC. vrſi CCC. Africanæ.

Ludi Germanici. CC. Leones.

CDXX. Pãtheræ.

Ludi L. Domitij.

De Caii Cæſaris Caligulæ venationibus Tranquillus in Caio cap. XVIII. *Edidit, & Circenſes plurimos à mane uſque ad veſperam, interiecta modo Africanarum venatione, modo Troiæ decurſione.*

Caij venationes.

Dio in Caio lib. LIX. *Caius natali ſuo die venationem dedit, Vrſæ quadringentæ, ac totidem aliæ feræ Africanæ ſunt interfectæ. Patricij pueri Troiam luſerunt.* Et alibi: *Caius natali die Druſillæ, biduo populo ſpectacula præbuit equeſtria, & venationes, primo die* CCCC. *Vrſas occidit, proſtridie totidem Africanas feras.*

CCCC. vrſæ. CCCC. Feræ Africanæ.

De Claudii venationibus Tranquillus in Claudio cap. XXI. *Circenſes frequenter etiam in Vaticano commiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſſus venatione, ac ſuper quadrigarum certamina Troiæ Luſum exhibuit, & Africanas conficiente turma equitum Prætorianorum, ducibus Tribunis, ipſoque præfecto. Præterea, Theſſalos Equites, qui feros tau-*

De Claudij venationibus.

ros

A *res per ſpacia Circi agunt, inſiliuntque defeſſos, & ad terram cornibus detrahunt.* Elephantos pugnaſſe Ludis Circenſibus Claudij in conſumatione gladiatorum refert Plinius lib. VIII. cap. VII. qui libro eodem capite XVII. tradit Claudium Imperatorem primum omnium quattuor ſimul Tigres manſuefactas oſtendiſſe. Dio lib. LX. in Claudio. *In Circo ſemel Cameli, & XII. equi certarunt Vrſæ CCCC. Totidemque Africæ feræ trucidatæ ſunt.* Plin. lib. VIII. cap. XIV. *faciunt his fidem in Italia ſerpentes appellati Boae in tantam magnitudinem exeuntes, ut D. Claudio Principe occiſæ in Vaticano ſolidus in ventre ſpectatus ſit infans.*

Quattuor Tigres manſuefactas. Equi cũ Camelis. CCCC. Vrſæ. CCCC. Africanę. Boæ ſerpentes.

De Neronis venationibus Tranquillus in Nerone cap. IIII. refert Neronis Imperatoris avum L. Domitium Ahenobarbum, qui ſub Auguſto omnibus magiſtratibus functus eſt Præturæ, Conſulatuſque honore, Equites Romanos, matronaſque
B ad agendum mimum in ſcenam produxiſſe, venationeſque, & in Circo, & in omnibus Vrbis regionibus dediſſe, & cap. VII. *Nero edidit pro Claudij ſalute Circenſes & venationem.* Plinius lib. VIII. cap. VII. auctor eſt, ſingulos Elephantos Ludis Neronis Circenſibus in conſumatione gladiatorum pugnaſſe. De quibus Tranquillus cap. XII. *Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, ſexcentoſque Equites Romanos, & quoſdam fortunæ, atque exiſtimationis integræ ex ijſdem ordinibus, confectoreſque ferarum, & varia harenæ miniſteria.* Dio lib. LXI. in Nerone: *ſpectaculum Nero edidit, in quo homines equis inſidentes magno curſu, atque impetu in tauros facto, eos occiderunt. Tum ab equitibus ſtipatoribus corporis Neronis CCCC. Vrſi, & CCC. Leones haſtis transfixi ſunt utrique equeſtris ordinis XXX. munus gladiatorum obierunt.* Et infra: *Elephanti qui currum Auguſti egerant in Circum ingreſſi, cum eo uſque ubi Senatores ſedebant veniſſent, non ultra progreſsi, conſtiterunt.*

Neronis venationes. Homines cum Tauris. CCCC. Vrſi. CCC. Leones.

De Titi venationibus Tranquillus in Tito, cap. VII. *Dedit & navale prælium in ve-*
C *teri Naumachia, ibidem & gladiatores, atque uno die quinque millia omne genus ferarum.*

Et in Domitiano cap. IIII. *venationes, gladiatoreſque noctibus ad lychnuchos dedit, nec virorum modò pugnas, ſed & fœminarum.*

De cuius venationibus, & feris exhibitis extant aliquot Martialis Epigram. lib. I.

Titi venationes. V. millia Feræ occiſæ. Domitiani venationes.

De Vrſo.

Princeps ſanguinea dum ſe rotat Vrſus harena,
Implicitam viſco perdidit ille fugam.
Splendida iam tecto ceſſent venabula ferro,
Nec volet excuſſa lancea torta manu.
Dependat vacuo venator in aere prædam
Si captare feras aucupis arte placet.

De Tauro.

Raptus abit media quod ad æthera taurus harena,
D *Non fuit hoc artis, ſed pietatis opus.*
Vexerat Europem fraterna per æquora taurus,
At nunc Alcidem taurus in aſtra tulit.
Cæſaris, atque Iovis confer nunc ſtemma juventus,
Par onus, ut tulerint, altius iſte tulit.

De Tigride, & Leone.

Lambere ſecuri dextram conſueta magiſtri
Tigris ab Hyrcano gloria rara jugo,
Sæva ferum rabido laceravit dente Leonem.
Res nova non ullis cognita temporibus.
Auſa eſt tale nihil ſilvis dum vixit in altis.
Poſtquam inter nos eſt plus feritatis habet.

De Elephante, & Tauro.

Qui modo per totam flammis ſtimulatus harenam E
Suſtulerat raptas taurus in aſtra pilas,
Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli ſic Elephanta putat.

De Leone à fœmina occiſo.

Belliger invictis quod Mars tibi ſævit in armis,
Non ſatis eſt Cæſar, ſævit & ipſa Venus.
Proſtratum Nemees, & vaſta in valle Leonem
Nobile & Herculeum fama canebat opus.
Priſca fides taceat. nam poſt tua munera Cæſar,
Hæc iam fœminea vidimus acta manu. F

De Carpophoro Vrſum Occidente.

Summa tuæ Meleagre fuit quæ gloria famæ,
Quantula Carpophori portio fuſus aper.
Ille, & præcipiti venabula condidit Vrſo,
Primus in Arctoi qui fuit arce Poli:
Stravit, & ignota ſpectandum mole Leonem;
Herculeas potuit qui decuiſſe manus,
Et volucrem longo porrexit vulnere Pardum.
Præmia cum laudis ferret, adhuc poterat.

De Carpophoro Tauros duos occidente.

Dorica quam certo venabula dirigit ictu
Fortis adhuc teneri dextera Carpophori,
Ille tulit geminos facili cervice juvencos, G
Illi ceſsit atrox bubalus, atque biſon.
Hunc Leo cùm fugeret, præceps in tela cucurrit.
I nunc, & lentas corripe turba moras.

Item.

Quicquid in Orpheo Rhodope ſpectaſſe Theatro
Dicitur, exhibuit Cæſar harena tibi.
Repſerunt ſcopuli, mirandaque ſilva cucurrit,
Quale fuiſſe nemus creditur Heſperidum
Adfuit immixtum pecudum genus, omne ferarum,
Et ſupra vatem multa pependit auis.
Ipſe ſed ingrato tacuit laceratus ab Vrſo.
Hæc tamen vt res eſt facta, ita facta alia eſt.

Traiani venationes. x. millia beſtiarũ cæſa. Hadriani venationes. ∞ Feræ. C. Leones.

Dio refert Traianum bello Dacico confecto, & Decebalo Dacorum Rege occiſo; H ſpectacula magnifica per centum & viginti tres dies Romæ edidiſſe. In quibus cæſæ ſunt feræ manſuetævè beſtiæ mille, interdum, & decem millia, quæ partim feræ, partim manſuetæ erant, & innumerabiles gladiatores decertaſſe.

Ælius Spartianus in Hadriano. *Gladiatorum* (inquit) *munus per ſex dies continuos exhibuit, & mille feras natali ſuo edidit. Athenis quoque mille ferarum venationem in Stadio exhibuit, ab Vrbe numquam ullum venatorem ſcenicum avocavit. In Circo multas feras, & ſæpè centum Leones interfecit. Militares Pyrrhicas populo frequenter exhibuit.*

C.Leones C.Leænæ Pii venationes.

Dio. *Trajanus Hadrianus ſpectacula ſuo natali die populo gratis dedit, ubi ita magnus beſtiarum numerus cæſus eſt, vt ſimul Leones centum, ac totidem Leænæ confectæ fuerint.*

Iulius Capitolinus in Pij vita: *Edita munera, in quibus Elephantos, Crocutas, Tigrides,*

A *grides, Rhinocerotas, Crocodilos etiam, atque Hippopotamos, & omnia ex toto Orbe terrarum cum Tigridibus, exhibuit, centum etiam Leones una miſsione edidit.*

C. Leones

Eutropius lib. VIII. in Marco Imperatore: *In datione munerum poſt victoriam adeo magnificus fuit, ut centum ſimul Leones exhibuiſſe tradatur.*

Marci venationes.

Lampridius in Commodo. *Ferarum autem diverſarum manu ſua occidit multa millia, ita ut & Elephantos occideret, & hæc ſæpe ſpectante Populo Romano fecit. Fuit autem validus ad hæc, alias debilis, & infirmus. Virium autem ad conficiendas feras tantarum fuit, ut Elephantos centum transfigeret, & orygis cornu haſta tranſmiſerit, & ſingulis ictibus multa millia ferarum ingentium conficeret.* Herodianus lib. I. *Commodus aurigando, beſtijſque conficiendis ſupra modum exercebatur, ob quæ ſtudia adulatores eum fortitudinis gloria celebrabant.*

C. Leones Commodi venationes.

B Et de Severi Imperatoris Ludis, & Venationibus idem Herodianus lib. III. *Severus Imperator popularis eſſe in primis volebat edendis omnifariam magnificentiſsimis ſpectaculis, centenis etiam ſæpenumero occiſis belluis, quas omnibus regionibus conquirebat, ſed & Congiaria dedit uberrima, & certamen propoſuit undique accitis Ludionibus, atque Athletis.*

Severi venationes.

Iulius Capitolinus in vita Gordiani ſenioris: *Quæſturam magnificentiſsimè geſsit, Ædilitatis ſuæ tempore XII. Populi Romani munera, ideſt per ſingulos menſes ſingula de ſuo exhibuit, ita, ut gladiatorum nonnunquam quingenta paria exhiberet, nunquam minus centenis quinquagenis. Feras Lybicas una die centum exhibuit, Vrſos una die mille. Extat ſilva eius memorabilis, quæ picta eſt in domo roſtrata Cn. Pompeij, quæ ipſius, patrui eius, & proavi fuit, quam Philippi temporibus Fiſcus invaſit: in qua pictura etiam nunc continentur Cervi palmati ducenti mixtis Britannis, equi feri* XXX. *oves feræ* C. *Alces* X. *Tauri Cybiratici, aliàs Cypriaci* C. *Struthiones Mauri miniati* CCC. *Onagri* XXX. *Apri* CL.
C *Ibices* CC. *Damæ* CC. *Hæc autem omnia populo rapienda conceßit die muneris, quod ſextum edebat.*

Gordiani ſenioris venatores. D. Gladiatorũ paria. Feræ Lybicæ C. Vrſi ∞ Ampliſsima venatio.

Iulius Capitolinus in vita Gordiani junioris. *Fuerunt* (inquit) *ſub Gordiano Romæ Elephanti* XXXII. *quorum Gordianus* XXII. *miſerat, Alexander* X. *Alces* X. *Tigres* X. *Leones manſueti* LX. *Leopardi manſueti* XXX. *Belbi, ideſt Lienæ* X. *alias* L. *gladiatorum fiſcalium paria mille, Hippopotamus, & Rhinoceros unus, Archoleontes* X. *Camelopardali* X. *Onagri* XX. *equi feri* XL. *& cætera eiuſmodi animalia innumera, & diverſa, quæ omnia Philippus Ludis ſæcularibus, vel dedit, vel occidit. Has autem omnes feras manſuetas, & præterea efferas parabat ad triumphum Perſicum, ſed votum publicum nihil valuit: nam omnia hæc Philippus exhibuit ſæcularibus Ludis, & muneribus atq; Circenſibus cùm milleſimum ab Vrbe condita annum in conſulatu ſuo, & filij ſui celebravit.*

Gordiani iunioris venationes. Apparatus Gordiani iunioris. Aug. Philippi venationes Ludis ſæcularibus

Trebellius Pollio in Gallieno: *Interfectis ſanè militibus apud Byzantium, Gallienus quaſi magnum aliquid geſsiſſet, Romam curſu rapido convolavit, conuocatiſque Patribus,*
D *Decennalia celebrauit nouo genere Ludorum, noua ſpecie pomparum, exquiſito genere voluptatum.* Et paulò poſt: *Quum taurum ingentem in harenam miſiſſet, exiſſetque ad eum feriendum venator, neque productum decies potuiſſet occidere, coronam venatori Gallienus miſit, muſsitantibuſque cunctis, quid rei eſset, quod homo ineptiſsimus coronaretur, illi per Curionem dici iuſsit: Taurum toties non ferire difficile eſt.*

Gallieni venationes.

Fl. Vopiſcus in Aureliano: *Princeps igitur totius orbis Aurelianus pacatis per Occidentem Gallis, atque undique circumactis terris Romam iter flexit, ut de Zenobia, & Tetrico, hoc eſt de Oriente, & Occidente triumphum Romanis oculis exhiberet. Non ab re eſt cognoſcere, qui fuerit Aureliani Triumphus, fuit enim ſpecioſiſsimus. Currus Regij tres fuerunt, in his unus Odenati, argento, auro gemmis operoſus, atque diſtinctus. Alter, quem Rex Perſarum Aureliano dono dedit, ipſe quoque pari opere fabricatus. Tertius, quem ſibi Zenobia compoſuerat ſperans ſe Vrbem Romam cum eo viſuram, quod illam non fefellit; nam cum eo Vrbem ingreſſa eſt victa, & triumphata. Fuit alius currus quatuor ceruis ductus qui*

Feræ Aureliani Imp.

fuiſſe dicitur Regis Gothorum, quo ut multi memoriæ tradiderunt, Aurelianus Capitolium invectus eſt, ut illic cæderet cervos, quos cum eodem curru captos voviſſe Iovi Optimo Max. ferebatur. Præceſſerunt Elephanti XX. manſuetæ feræ Lybicæ, Paleſtinæ diverſæ CC. quas ſtatim Aurelianus privatis donavit, ne fiſcum annonis gravaret, Tigrides quattuor, Camelopardali, Alces, cætera talia per ordinem ducta, gladiatorum paria octingenta, præter captivos gentium Barbararum. E

Sequentibus diebus datæ ſunt populo voluptates Ludorum Scenicorum, Ludorum Circenſium, Venationum, Gladiatorum, Naumachiæ.

Probi venatio magna. *Animalia venatione edita.* *Alia venatio Probi in Amphitheatro.* *Numerus ferarum.*

Idem in vita Probi Imperatoris: *Venationem in Circo ampliſsimam dedit, ita ut populus cuncta diriperet. Genus ſpectaculi fuit tale; Arbores validæ per milites radicibus vulſæ connexis latè longèque trabibus affixæ ſunt, terra deinde ſuperiecta, totuſque Circus ad ſilvæ conſitus ſpeciem gratiam nobis viroris obtulit. Immiſsi deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille Cervi, mille Apri, mille Damæ, mille Ibices, oves feræ, & cætera herbatica animalia, quanta, vel ali potuerunt, vel inveniri. Immiſsi deinde populares, rapuit unuſquiſque quod voluit. Addidit alia die in Amphiteatro una miſsione centum iubatos Leones, qui mugitibus ſuis tonitrua excitabant, qui omnes contificijs interempti ſunt, non magnum præbentes ſpectaculum cum occidebantur. Neque enim erat beſtiarum impetus ille, qui eſſe ab eis egredientibus ſolet. Occiſi ſunt præterea multi, qui dirigere volebant ſagittis; ſed ibidem immiſsi centum Leopardi Lybici, centum deinde Syriaci, centum Leænæ, & Vrſi ſimul trecenti, quarum omnium ferarum magnum magis conſtat ſpectaculum fuiſſe quam gratum. Edita præterea gladiatorum paria CCC. Blemijs, pleriſque pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, pleriſque Germanis, & Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Iſauris.* F

Carini venatio: Ludi Romani magnificentiſſimi.

Idem Fl. Vopiſcus in vita Carini Imperatoris: *Memorabile maximè, & Carini, & Numeriani hoc habuit Imperium, quod Ludos Romanos novis ornatos ſpectaculis dederunt, quos in palatio circa porticum ſtabuli pictos vidimus: nam & Neurobatem qui velut ventis cothurnatus ferretur exhibuit, & Tichobatem, qui per parietem urſo clauſo cucurrit, & urſos in Circum agentes, & item centum Salpiſtas uno ſtrepitu concinentes, & centum Camptaulas, Choraulas centum, etiam Pithaulas centum, Pantomimos, & Gymnicos mille pegma. Præterea, huius flammis ſcæna conflagravit, quam Diocletianus poſtea magnificentiorem reddidit. Mimos præterea undique advocavit, exhibuit, & Ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil eſt. Exhibuit Cyclopem adornatum, & Græcis artificibus, & gymnicis hiſtrionibus, & muſicis aurum, & argentum donata, & veſtis ſerica. Sed hæc omnia neſcio quantum ad populum gratiæ habebant, nullius certè ſunt momenti apud principes bonos. Diocletiani denique dictum fertur, quum ei rationalis quidem ſuus editionem Cari laudaret, dicens multum placuiſſe principes illos cauſa Ludorum Theatralium, Ludorumque Circenſium. Ergo (inquit) benè riſus eſt Imperio ſuo Carus.* G

Diocletiani venationes.

Idem de Diocletiano loquens ſcribit. *Quum omnibus gentibus advocatis Diocletianus daret Ludos parciſsimè uſus eſt liberalitate, dicens caſtiores oportere eſſe Ludos ſpectante Cenſore. Veteres Romani miram in capiendis beſtijs pro muneribus exhibendis diligentiam adhibebant. M. Cælius Ædilis curulis Ciceroni Proconſulatum Ciliciæ gerenti negotium dedit capiendi Pantheras quum ait: Fere litteris omnibus tibi de Pantheris ſcripſi. Turpe tibi erit Patiſcum Curioni decem Pantheras miſiſſe, te non multis partibus plures quas ipſas Curio mihi, & alias Africanas decem donavit, ne putes illum tantum prædia ruſtica dare ſcire. Tu ſi modò memoria teneres, & Cybiratas accerſsieris, itemque in Pamphyliam litteras miſeris (nam ibi plures capi aiunt) quod voles efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quod ſeorſum à collega puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera ibi hoc curam: Soles libenter ut ego maiorem partem nihil curare. In hoc negocio nulla tua niſi loquendi cura eſt, hoc eſt imperandi, & mandandi, nam ſimulatque erunt captæ, qui alant eas & deportent habes eos quos ad Sittianam ſyngrapham miſi, &c.* Cui Cicero in Epiſt. familiaribus H

A ribus ita reſpondet. *De Pantheris per eos qui venari ſolent agitur mandato meo diligenter, ſed mira paucitas eſt, & eas quæ ſunt, valde aiunt quæri, quod nihil cuiquam inſidiarum in mea provincia niſi ſibi fiat. Itaque conſtituiſſe dicuntur in Cariam ex noſtra provincia decedere. Sed tamen ſedulo fit, & in primis à Patiſco.*

Symmachus Præfectus in Epiſtola ad Imperatores Theodoſium ſeniorem, & Arcadium filios Auguſtos. *Ergo quum expectari munera Principum ſoleant, nunc accita venerunt. Prætereo illam diem, quo Elephantos Regios per conferta agmina equorum nobilium pompa præceſſit. Malo fremitum Marciæ Vallis exponere, atque illam quadrigarum diſtributionem, in qua ſibi quum fortunatior videretur, cui electionem mox urna tribuebat, par, vel potior erat, quem ſors feciſſet extremum.* *De Circẽſibus, & venationibus ſub Theodoſio.*

De venatione ferarum extant titulo XI. libri XV. Codicis Theodoſiani Reſcripta B duo: quorum exempla eiuſmodi ſunt. *Leges de venationibus.*

Impp. Honorius, & Theodoſius junior Augg. Mauriano Comiti domeſticorum, & vices agenti Magiſtri militum.

Occidendorum Leonum cunctis fecimus poteſtatem, neque aliquando ſinimus quemquam calumniam formidare, quum & ſalus noſtrorum provincialium voluptatibus noſtris neceſſario præponatur, & hæc ipſa propria voluptatis intercludi minimè videantur, quemadmodum occidendi feras, non venandi, venundandique licentiam dederimus, occidendi igitur memoratas feras, & ducibus, & officijs eorum conventis, cunctis licentia tribuatur. Datum XIII. *Kal. Iunij Conſtantio, & Conſtante* VV. CC. *Conſſ.*

IDEM AVGVSTI MONAXIO PRÆF. PRÆTORIO.

C PRÆSIDIALIS *officij Euphratenſis deploratione comperimus, eos qui tranſductioni ferarum à Duciano officio deputantur, pro ſeptem vel octo diebus, contra legationum formam, tres vel quattuor Menſes in Hierapolitana Vrbe reſidentes poſt expenſas tanti oneris etiam caveas exigere, quas nulla præberi conſuetudo permittit. Ideoque præcipimus beſtias quæ ad Comitatum ab omnibus limitum Ducibus tranſmittuntur, non plus quàm ſeptem diebus intra ſingulas Civitates retineri, ſcientibus ducibus, & eorum officijs. Si quid contra hæc commiſſum fuerit, quinas ſelibras auri fiſci iuribus inlaturas. Datum* V. *Kal. Octobris Conſtantinopoli D. N. Honorio Aug.* XI. *& Conſtantio* II. VV. CC. *Conſſ.*

Hoc verò caput de quo de venatione tractavi, memorabili admodum caſu, qui à Gellio lib. V. cap. XIIII. refertur, finiam. *Appio Polyhiſtor lib.* V. *rerum Ægyptiacarum* D *ſcripſit, neque audiſſe, neque legiſse, ſed ipſum ſeſe in Vrbe Roma vidiſse oculis ſuis quæ dicam confirmat: In Circo Maximo (inquit) venationis ampliſsimæ pugna populo dabatur. Eius rei (Romæ cum fortè eſsem) ſpectator fui. Multæ ibi ſævientes feræ magnitudine beſtiarum excellentes, omniumque inuſitata aut forma erat, aut ferocia, ſed præter alia omnia, Leonum inquit immanitas admirationi fuit præterque omneis cæteros, unius, qui corporis impetu, vaſtitudine, terrificoque fremitu, & ſonoro, toris, comiſque cervicum fluctuantibus, animos, oculoſque omnium in ſeſe converterat. Introductus erat inter compluréis cæteros ad pugnam beſtiarum Dacus ſervus viri Conſularis. Ei ſervo Androdus nomen fuit. Hunc ille Leo, ubi vidit procul, repente inquit, quaſi admirans ſtetit ac deinde ſenſim, atquè placidè, tamquam noſcitabundus ad hominem accedit. Tum caudam more, atque ritu adulantium canum clementer, & blandè movet: hominiſque ſeſe corpori adiungit, cruraque eius, & manus propè iam exanimati metu lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amiſſum animum recuperat: paulatimque*

oculos

oculos ad contuendum Leonem refert. Tum quaſi mutua recognitione facta: lætos inquit, E & gratulabundos videres hominem, & Leonem. Ea re prorſus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit. Arceſsitumque à Cæſare Androdum, quæſitamque cauſam cur ille atrociſsimus Leonum uni pepercíſſet. Androdus rem mirificam narrat, atque admirandam. Cum Provinciam inquit, Africam Proconſulari Imperio meus Dominus obtineret: ego ibi iniquis eius, & quotidianis verberibus ad fugam ſum coactus, & ut mihi à domino terræ illius præſide tutiores latebræ forent: in camporum, & arenarum ſolitudines conceſsi: ac ſi defuiſſet cibus, conſilium fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum ſole, inquit, medio rapido, & flagranti, ſpecum quandam nactus remotam, latebroſamque, in eam me penetro, & recondo, neque multo poſt ad eandem ſpecum venit hic Leo debili uno, & cruento pede gemitus edens, & murmura, dolorem, cruciatumque vulneris commiſerantia. Atque illic primo quidem conſpectu advenientis Leonis territum ſibi, & pavefactum animum dixit. F Sed poſtquam introgreſſus inquit Leo, uti re ipſa apparuit, in habitaculum illud ſuum, videt me procul deliteſcentem, mitis, & manſuetus acceſsit: & ſublatum pedem oſtendere mihi, & porrigere quaſi opis petendæ gratia viſus eſt. Ibi, inquit, ego ſtirpem ingentem veſtigio pedis eius hærentem revulſi. Conceptamque ſaniem vulnere intimo expreſsi: accuratiuſque ſine magna iam formidine ſiccavi penitus, atque deterſi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela levatus, pede in manibus meis poſito recubuit, & requievit. Atque ex eo die triennium totum ego & Leo in eadem ſpecu eodemque victu viximus. Nam quas venabatur feras membra opimiora ad ſpecum mihi ſuggerebat: quæ ego, ignis copiam non habens, ſole meridiano torrens edebam. Sed ubi me, inquit, vitæ illius ferinæ iam pertæſum eſt: Leone in venatum profecto, reliqui ſpecum: & viam ferme tridui permenſus à militibus viſus, apprehenſuſque ſum, & ad Dominum ex Africa Romam deductus. Is me ſtatim rei capitalis damnandum, dandumque ad beſtias curavit. Intelligo autem inquit, hunc quoque Leonem me tunc ſeparato, captum gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ G referre. Hæc Appion dixiſſe Androdum tradit. Eaque omnia ſcripta circumlataque tabella populo declarat. Atque ideo cunctis petentibus dimiſſum Androdum, & pœna ſolutum, Leonemque & ſuffragijs populi donatum. Poſtea, inquit, videbamus Androdum, & Leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire donari ære Androdum, & floribus ſpargi Leonem, omneſque ferè ubique obvios dicere: Hic eſt Leo hoſpes hominis, Hic eſt homo medicus Leonis.

☞ Figura Ænea Theatri. Z.

H

THEATRI *Cum Venatione figura*

Z

DE VENATORIBVS. *Cap. IV.*

VENATORES verò, & qui beſtias feras in Circo, vel alibi conficere, aut damnati, aut ſpontè ſolebant, beſtiarii vocabantur. De quibus Cicero in Vatinium: *Quod in concione dixiſti, Milonem gladiatoribus & beſtiariјs obſediſſe Rempublicam*. Tranquillus in Claudio, cap. XXXIV. *Beſtiariis meridianiſque adeo delectabatur, ut à prima luce ad ſpectaculum deſcenderet, & meridie dimiſſo ad prandium populo perſederet, prӕterque deſtinatos, etiam leui ſubitaque de cauſſa quoſdam committeret.* Meridiani erant hi, qui meridie feras conficiebant. Item Seneca Epiſtola ad Lucillum LXXI. *Nuper* B *in Ludo beſtiariorum, unus ex Germanis quum ad matutina ſpectacula prӕpararetur, ſeceſsit ad exonerandum corpus.* Et lib. II. de Beneficiis, *Leonem in amphitheatro ſpectavimus, qui unum è beſtiariis agnitum, quod quondam ejus fuiſſet magiſter, protexit ab impetu beſtiarum.* Tertullianus in Apologetico, cap. XLII. *non in publico Liberalibus diſcumbo, quod beſtiariis ſuprema cœnantibus mos eſt.* Iis autem qui beſtias conficiebant, inter reliqua præmia donabatur etiam corona, & aurum. Quare Trebellius Pollio ſcribit, Gallienum coronam per ludibrium miſiſſe venatori, ei qui taurum ingentem in harenam miſſum, & decies productum numquam occidere poterat, hoc elogio ignaviam ejus exprobrans, taurum toties non ferire difficile eſt. Iuvenalis Satira IIII. de venatore egregio.

Profuit ergo nihil miſero, quod cominus urſos
Figebat Numidas Albana nudus arena
Venator.

Venatores beſtiarii.

C

DE VENATIONIS MODO. *Cap. V.*

QVOMODO autem contra beſtias decertaretur, ſolus quod ſciam Caſſiodorus, Variarum libro V. in Epiſt. Theodorici Regis ad Maximum accuratè exponit, his verbis: *Primus fragili ligno confiſus currit ad ora beluarum, & illud quod cupit evadere magno impetu videtur appetere. Pari in ſe curſu feſtinat, & Prӕdator, & Prӕda, nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere ſaltu corporis elevato quaſi veſtes leviſsimӕ, ſuſpinata membra jaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra beluam libratus, dum moras diſcedendi facit, ſub ipſo velocitas ferina diſcedit. Sic accidit, ut ille magis poſsit mitior videri, qui probatur illudi, alter angulis in quadrifaria Mundi diſtributione compoſitis rotabili facilitate prӕſumens, non diſcedendo fugit, non ſe longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibus ſe reddens pro-* D *ximum, ut ora vitet Vrſorum, ille in tenuem regulam venire ſuſpenſus invitat exitiabilem feram, & niſi periclitatus fuerit, nil unde vivere poſsit, acquirit; Alter ſe geſtabili muro cannarum contra ſӕviſsimum animal ericii exemplo, receptatus includit, qui ſubito in tergus ſuum refugiens intra ſe collectus abſconditur, & cum nuſquam diſceſſerit, ejus corpuſculum non videtur. Nam ſicut ille veniente contrario, revolutus in ſphӕram, naturalibus defenſatur aculeis, ſic iſte conſutili crate prӕcinctus munitior redditur fragilitate cannarum alii tribus vt ita dixerim diſpoſitis oſteolis, paratam in ſe rabiem prӕvocare prӕſumunt, in patenti area cancelloſis ſe poſtibus occulentes modo facies, modo terga monſtrantes, ut mirum ſit evadere, quos ita reſpicis per Leonum ungues, denteſque volitare. Alter labenti rota feris offertur. Sic hӕc machina ad infidi mundi formata qualitatem, iſtos ſӕpè refouet, illos timore diſcruciat, omnibus tamen viciſsim, ut decipere poſsit, arridet. Longum eſt per tot periculorum caſus ſermonibus evagari, ſed aptè iungendum eſt, quod ait*

Ratio venandi.

de

de inferis Mantuanus. Quis ſcelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina poſsit? ſed vobis quibus neceſſe eſt talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, ut hæc miſeris faciatis eſſe votiva. Alioqui violenta compulſi eſt ſolennia dona ſubtrahere, & mortes deteſtabiles imperare. Et ideo quicquid in longam conſuetudinem antiqua liberalitate pervenit, ſine aliqua dilatione concedite ſupplicanti. Quia homicidij reatus eſt, illis eſſe tenacem, quos editio veſtra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus, ſi eſſet ullus æquitatis intuitus, tantæ divitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

Sed & Imperatores jaculari feras ſolebant, ut Commodus, & Tiberius, de quo Tranquillus in Tiberio cap. LXXII. *Ne quam ſuſpicionem infirmitatis daret, Caſtrenſibus Ludis non interfuit ſolum, ſed etiam miſſum in harenam aprum jaculis deſuper petijt.*

DE VIVARIO. Cap. VI.

Viuariũ quid & ubi.

PARTICVLARIS erat in Vrbe locus Vivarium vocatus, in quo feræ conſervabantur, ad quarum ſaginam pecudes quotidie comparabantur. Tranquillus in Cajo, cap. XXVII. *Sævitiam* (inquit) *ingenij per hæc maximè oſtendit, quum ad ſaginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxijs laniandos adnotavit, & cuſtodiarum ſeriem recognoſcens; nullius inſpecto Elogio, ſtans tantummodo intra porticum mediam, à calvo ad calvum duci imperavit.*

Locus verò ille in quo feræ aſſervabatur Vivarium (ut dixi) vocabatur. Is erat pone Caſtrum Prætorium extra vrbis mœnia inter Nomentanam & Tiburtinam portas, cujus adhuc ampliſſimæ parietinæ, maximis feneſtris exornatæ, & ingentia alia veſtigia ſuperſunt. De eo Procopius lib. I. De bello Gothico ſic ſcribit: *Belliſarius acie inſtructa circa Præneſtinam portam ad eam muri partem mox ducit, quam Romani vivarium dicunt. Vndè & expugnari mœnia per quam facilè poterant.* Item paulò poſt: *Beſſas interea, Paraniuſque Vitige ipſo è regione Vivarij validiſsimè his inſiſtente, eodem ad ſe Beliſarium evocant. Ille verò, ut qui ei muro minus confideret, namque (ut diximus) facilè expugnatu, his opem laturus, mox advolat ad Salariam portam tuendam, ex amicis quodam dimiſſo, & quum milites in Vivario (id loco nomen) offendiſſet, & ex invadentium ingenti multitudine hoſtium inſultu nimio trepidantes, ſtatim his ipſe animos facere, & hoſtes pauci ut facerent commonere, hortarique item ad confidentiam. Erat nimirum ex ea parte planior locus, atque adeo ad inuadentium inſultus peropportunus. Ad hoc accedebat, quod ea è regione murus ita diſſolvebatur, ut vel lateres ipſi haud ſat multum in ſua compage ſubſiſterent. Huic muro alterum & brevem forinſecus veteres quondam Romani modico intervallo adiecerant, ſed non ad tutelam, ut qui ſine propugnaculis fuiſset extructus, ſed ad delitias factas haud ſatis decentes, & ut Leones eo in loco coercitos, & beſtias alias aſservarent, unde & Vivarium is locus eſt dictus. Vitiges igitur diverſas muri in partes machinationibus comparatis exteriorem murum ſuffodi iubet, haud dubie ratus ſi primum hunc ſui pervaſerint nullo negotio ſe mœnibus potiturum, quæ utique haud ſat valida eſse cognoverat. At Beliſarius ubi hoſtes pervidet, & Viuarium ſuffodiſse, & diuerſim mœnia inuadentes, abductis ſuis inde militibus, & in propugnaculis paucis quibuſdam relictis, quicquid in exercitu roboris erat apud ſe tenuit, & inferiorem in partem & circa portus, copias omnes armatas enſes dumtaxat in manu geſtantes tradux it; Muro itaque demolito Viuarium iam irrumpentibus Gothis, Cypriano Beliſarius, cum alijs nonnullis in eos confeſtim immiſso, rem aggredi perſtrenuè iubet. Tum illi iuſsa mox exequendo, obuios quoſque ex hoſtibus ne repugnantes quidem obtruncant, tametſi Barbari ſuomet impetu in ipſis ad euadendum anguſtijs opprimerentur. Hoſtibus itaque re ſubita conſternatis, incompoſitiſque, & diuerſim palantibus Belliſarius Vrbis patefactis iam foribus,*

A *bus, copias undique in hoc extemplò immittit. Tum Gothi nulla virtutis, vel priſtinarum virium habita ratione, temerè omnes deferri, & quacunque his licuit fugam capeſcere; Romani iintra fugientes adepti, poſtrema carpendo concidunt, fugaque hoſtium effuſius facta, ut ſe in caſtra reciperent à quibus procul educti muros oppugnatum advenerant, Belliſarius deinde fuſis jam fugatiſque hoſtibus incendi machinas jubet, quas ſecum detulerant, unde flamma ex his altius excitata, majorem barbaris terrorem incuſsit.* Hactenus Procopius.

Ante paucos annos haud procul à Vivario in vineto quodam proximo ſubterraneum balneum inventum fuit variorum, & incognitorum animalium ſignis depictum, ita conſervatis, ut recentiores eſſe viderentur, quarum in tabella exemplum accuratè delineatum ſubijciam.

B ☞ Hic Figura variorum animalium locanda venit nondum æneis formis inciſa. Aa.

DE VIVARIIS ANIMALIVM. *Cap. VII.*

PLINIVS libro. VIII. cap. LII. *Vivaria animalium primus togati generis invenit Fulvius Hirpinus qui in Tarquinenſi feras paſcere inſtituit. Nec diu imitatores fuere Q. Lucullus, & Q. Hortenſius.*

VARIA AD VENATIONES PERTINENTIA. *Cap. VIII.*

1 C VENATIONVM tempus matutinum fuiſſe videtur. Seneca Epiſt. LXXI. *Nuper in Ludo beſtiariorum unus è Germanis, quum ad matutina ſpectacula præpararetur, ſeceſsit ad exonerandum corpus.* Epiſt. VII. *Mane Leonibus aut Vrſis homines, meridie ſpectatoribus ſuis obijciuntur.* Martialis libro X. *Venationum tempus.*

En matutina nuper ſpectatus arena
Mucius impoſuit, qui ſua membra focis.

Et libro XIII. Xemorum ita,

Orix

Matutinarum non ultima præda ferarum.
Sævus Orix conſtat quod mihi morte canunt.

2 Erant & curatores Venationum, de quibus Tranquillus cap. XXVII. *Curatorem munerum ac Venationum, per continuos dies in conſpectu ſuo cathenis verberatum, non prius occidit, quam offenſus putrefacti cerebri odore.* *Curatores venat.*

D 3 De ſagina ferarum. Idem in Caio cap. XXVII. *Sævitiam ingenij per hæc maximè oſtendit. Quum ad ſaginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxijs laniandos adnotavit: & cuſtodiarum ſeriem recognoſcens, nullius inſpecto Elogio ſtans tantummodo intra porticum mediam, à calvo ad calvum duci imperauit, feris capite damnati obijciebantur laniandi & mactandi.* Idem in Caio cap. XXVII. *Equitem Romanum obiectum feris, quum ſe innocentem proclamaſſet, reduxit, abſciſſaque lingua rurſus induxit.* *Ferrarũ ſagina.*

De captione Leonum, Plinius lib. VIII. cap. XVI. *Leones capere ardui quondam operis erat, foueiſque maximè. Principatu Claudij caſus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine: Paſtoris Gætuli ſago contra ingruentis impetum obiecto, quod ſpectaculum in harenam protinus translatum eſt, vix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite ita ut deuinciatur non repugnans, videlicet omnis vis conſtat in oculis.* De Vrſis verò idem Plinius lib. XXXIV. cap. XII. *Nouo inuento Vr-* *Captio Leonum.*

De Vrſis. *ſorum in harena & Leonum ora aſpergi ſolita chalcanto. Tantamque eſſe ei vim in aſtringendo, ut mordere nequirent.* E

Plutarchus in lib. De induſtria animalium. *Primum igitur Tauros ut cornibus dimicationem poſcunt, vide, ut inſperſo pulvere ad luctam precinguntur. Apros ut dentes acuunt, Elephantos autem materia quam fodiendo depaſcantur dentem hebetante obterenteque ad hos uſus altero utuntur, alterius mucroni ad avertenda pericula parcunt. Leo involutis ſemper pedibus ambulat tanquam vagina conditis intus unguibus, ne attritis acies retundatur, tum, ut ne anſa veſtiganti præbeatur, haud enim unguis Leonini nota temerè invenitur, ſed exiguis, & cæcis veſtigijs occurrentibus falluntur veſtigatores & deviant, &c.*

DE LVDO TROIÆ QVINTA CIRCENSIVM PARTE. Cap. IX. F

TROIÆ ſiue Trojanus Ludus in Circo agi ſolitus Equeſtris, & puerilis, fuit ab Æneа in Sicilia ad filii Iuli Aſcanii, & cæterorum puerorum exercitationem primum inſtitutus. Ab Aſcanio verò in Latium portatus. Is in Circo edebatur à pueris maioribus & minoribus Equeſtribus turmatim diſcurrentibus, & congredientibus, quibus is qui præſidebat, princeps juventutis vocabatur, atque ex numero filiorum primi nominis Senatorum, Auguſtorumvè legebatur, quemadmodum legimus apud Suetonium Tib. Cæſarem Auguſto viuente his Ludis, ut principem iuventutis præſediſſe. Sext. Pompeius: *Troia & Regia Priami, & Luſus puerorum Equeſtrium dicitur.* Huius Ludicri originem, rationem, ac modum elegantiſſimè libro Æneidos v. explicat his verſibus Virgilius. G

Origo Ludi Trojæ.

At pater Æneas nondum certamine miſſo
Cuſtodem ad ſeſe, comitemque impubis Iuli
Epytidem vocat, & fidam ſic fatur ad aurem,
Vade, age, & Aſcanio ſi iam puerile paratum
Agmen habet ſecum, curſuſque inſtruxit equorum,
Ducat auo turmas, & ſeſe oſtendat in armis.
Sic ait: ipſe omnem longo decedere Circo
Infuſum populum, & Campos jubet eſſe patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum,
Frenatis lucent in equis, quos omnis euntes,
Trinacriæ mirata fremit, Trojæque juventus,
Omnibus in morem tonſa coma, preſſa corona,
Cornea bina ferunt præfixa haſtilia ferro, H
Pars leves humero pharetras, & pectore ſummo
Flexilis obtorti per collum it circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
Ductores, pueri biſſeni, quemque ſecuti
Agmine partito fulgent, paribuſque magiſtris
Vna acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus, tua clara Polite
Progenies auctura Italos, quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, veſtigia primi
Alba pedis, frontemque oſtentans arduus albam.
Alter Atys, genus unde Atyi duxere Latini
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.

Extremus

A Extremus, formaque ante omnes pulcher Iulus,
Sidonio eſt inuectus equo, quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monumentum, & pignus amoris.
Cætera Trinacriÿ pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur Equis.
Excipiunt plauſu pauidos, gaudentque tuentes
Dardanidæ, veterumque agnoſcunt ora parentum.
Poſtquam omnem læti conſeſſum oculoſque ſuorum
Luſtravere in equis, ſignum clamore paratis
Epytides longè dedit, inſonuitque flagello.
Olli diſcurrêre pares, atque agmina terni
B *Deductis ſolvêre choris, rurſuſque vocati*
Convertêre vias, infeſtaque tela tulere.
Inde alios ineunt curſus, alioſque recurſus
Aduerſis ſpatiÿs, alternoſque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient ſimulachra ſub armis:
Et nunc terga fugæ nudant, nunc ſpicula vertunt
Infenſi, facta pariter, nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viÿs habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus, & irremeabilis error,
Haud aliter Teucrum nati veſtigia curſu
Impediunt, texuntque fugas, & prælia ludis
C *Delphinum ſimiles, qui per maria humida nando*
Carpathium Lybicum reſecant, luduntque per undas.
HVNC MOREM, hos curſus, atque hæc certamina primus
Aſcanius longam muris cum cingeret Albam,
Retulit, & priſcos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipſe modo, ſecum quo Troia pubes,
Albani docuere ſuos, hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem
Troiaque nunc pueri, Troianum dicitur agmen,
Hac celebrata tenus ſancto certamina patri,
Hic primùm fortuna fidem mutata nouauit
Dum variÿs tumulo referunt ſolemnia ludis &c.

His verſibus diſertiſſimè Luſus Troiæ rationem deſcripſit Virgilius, quem Romæ D à nobilibus pueris aliquando celebratum ex veterum annalibus intelligit. Plutarchus in Catone: *Quum L. Sulla equeſtrem Ludum, quem Troiam vocant, edere ſtatuiſſet, ac delectis patriciis pueris duos præfeciſſet, alterumque pueri acceptarent gratia matris Metellæ, vxoris Sullæ M. Scaurum, alterum verò qui Pompei nepos erat Sextum, non recepere, nec ſub eo ludere velle profeſsi ſunt Catonem poſcentes.*

Id Ludicrum à Cæſare quum penè exoleuiſſet, tanquam gentilicium reſtitutum (Troiæ Cæſaris.) (ipſe enim ab Ænea, & Aſcanio originem traxit) diu Romæ frequens fuit. Tranquillus in Cæſare cap. XXXIX. *Circenſibus* (inquit) *Troiam luſit turma duplex, majorum minorumvè puerorum.* Dio libro XLIII. *Sub Cæſare Dictatore Trojam antiquo more Patriciorum filiÿ luſerunt, iuveneſque qui dignitate æquales erant curribus certarunt.* Tranquillus in Auguſto cap. quadrageſimotertio. *Sed & Trojæ Ludum edidit frequentiſsimè. maiorum, minorumvè puerorum delectu, priſci decorique moris exiſtimans,* (Troiæ Auguſti.) *claræ ſtirpis indolem ſic innoteſcere. In hoc ludicro C. Nonium Aſprenatem, lapſu*

debilitatum, aureo torque donauit, paſſuſque eſt ipſum, poſteroſque Torquati ferre cogno- E
men. Mox finem fecit talia edendi, Aſinio Pollione Oratore graviter invidioſeque in Curia
quæſto, Æſermini nepotis ſui caſum, qui, & ipſe crus effregerat. Dio lib. XLVIII. *M.*
Agrippa Prætor, Ludis Apollinaribus edendis occupatus, Ludos Equeſtres biduo præbuit,
& Trojæ Ludum per nobiles pueros magnificè edidit. Et libro XLV. *M. Agrippa poſt*
Conſulatum Ædilis factus, Ludis quos multos, & omnis generis exhibuit, tanta uſus eſt
munificentia, ut pueros etiam qui Troiam Equeſtri certamine luderent, pretio conduxerit,
ne quem ſumptum faciendum haberent. Tranquillus in Tiberio cap. VI. *Pubeſcens*
præſedit, & Actiacis Ludis, & Trojanis Circenſibus ductor turbæ puerorum majo-
rum.

Cai Troja. Idem in Cajo cap. XVIII. *edidit & Circenſes plurimos à mane uſque ad veſperam,*
interjecta modo Africanarum venatione, modo Trojæ decurſione. F

Dio libro LIX. *C. Caligula die Natali ſuo venationes dedit, patricii pueri Trojam*
luſerunt, ſex equis tractus eſt currus triumphalis ejuſdem, quod numquam antea factum
erat. Et infra. *Druſillæ ſorori mortuæ publicam ſepulturam tribuit ac Prætoriani mi-*
lites cum ſuo Tribuno, ac ſeorſim equeſter ordo, ſeorſim patricii pueri Trojæ decurſionem
Claudii Troja. *circum tumultum ejus obequitantur.* Tranquillus in Claudio cap. XXI. *Ac ſuper qua-*
drigarum certamina Trojæ luſum exhibuit & Africanas conficiente turma equitum Præ-
torianorum. Idem in Nerone cap. VII. *Tenet adhuc, necdum matura pueritia, Cir-*
cenſibus Ludis Trojam conſtantiſsimè, favorabiliterque luſit. Et Tacitus libro XI. *Se-*
Neronis. *dente Claudio Circenſibus Ludis, quum pueri nobiles equis Ludicrum Trojæ inirent, in-*
terque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in Imperium
cognomenque Neronis adſcitus, favor plebis acrior in Domitium, loco præſagij acceptus
eſt. Et libro XII. *Ludicro Circenſium, quod acquirendis vulgi ſtudijs edebatur, Britan-*
nicus in prætexta, Nero triumphali veſte tranſvecti ſunt, ſpectaret populus hunc decore G
Imperatorio, illum puerili habitu, ac proinde fortunam utriuſque præſumeret. Vnum hodie
ex antiquis Ludicris ſupereſt, vulgò Romæ Ludus agonis & Teſtacii vocatus, quo
pueri nobiles equeſtres more Veterum Campos illos decurrunt, cui aliquot præterea
alia ſpectacula addita fuere curruum curſus, & taurorum venationum.

DE PVGNIS EQVESTRIBVS, ET PEDESTRIBVS
Sexto Circenſium Ludicro. Cap. X.

IN Circo ad inſtar verorum bellorum hominum ingenuorum pugnas
dari ſolitas vetuſtus mos fuit, auctore Livio XXXXIIII. qui ita
ſcribit: *Iuvenes etiam quidam Romani, Ludicro Circenſi ad uſum*
belli verſo, partem humillimam muri cœperunt. Mos erat tunc, non-
dum hac effuſione inducta beſtijs omnium gentium Circum complendi, H
ſpectaculorum varia conquirere genera: nam ſemel quadrigis, ſemel
deſultore miſso, vix vnius horæ tempus, utrumque curriculum complebat. Inter cætera
ſexageni fermè juvenes, interdum plures apparitoribus Ludis armati inducebantur; Ho-
rum inductio in parte ſimulachrum decurrentis exercitus erat, ex parte elegantioris exer-
citij, quàm militaris artis, propiorque gladiatorum armorum uſum. Quum alios decurſus
edidiſſent, motus, quadrato agmine facto, ſcutis ſuper capita denſatis, ſtantibus primis, ſe-
cundis ſubmiſſoribus, tertijs magis, & quartis, poſtremis etiam genu nixis, faſtigiatam ſi-
cut tecta domorum ſunt, teſtudinem faciebant. Quem morem Cæſarem Dictatorem
tertio Conſulatu ſuo repetijſſe tradunt Dio, Tranquillus, & Plinius. Ille lib. XLIII.
Viros alios Cæſar ſingularibus certaminibus, ut Romanæ erat conſuetudinis, commiſit:
alios plures ſimul in Circo, equites equitibus, peditibuſque pedites, alioſque promiſcuè

æquali

A *æquali utrinque numero: erant enim* XL. *viri, qui ab elephantis pugnarent*. Suetonius verò cap. XXXIX. *Circenſibus* (inquit) *Venationes editæ per dies quinque, ac noviſſimè pugna diviſa in duas acies, quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus, hinc, & inde commiſsis, nam quo laxius dimicaretur, ſublatæ metæ, inquè earum locum bina caſtra ex aduerſo conſtituta erant*. Et Plinius libro VIII. cap. VII. *Cæſaris* (inquit) *tertio Conſulatu pugnavere Elephanti* XX. *contra pedites quingentos. Iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitum ex adverſo dimicante*. Appianus libro II. bellorum Civilium: *Cæſar ſpectacula multifariam edidit, equorum, muſici, pedeſtriſque certaminis virorum mille ad totidem certantium, & equeſtres pugnas ducentorum pariter, & aliud ex peditibus equitibuſque præludium ſubinde immiſcens Elephantorum* XX. *bellum utrinque locatorum; Naumachiam præterea exhibuit quater millium remigum, mille bellatoribus utraque parte inſi-* B *dentibus*. Dio libro LI. *Ludis Cæſaris Auguſti turmæ Dacorum & Suevorum depugnantes inuicem introductæ ſunt, quarum altera eſt Scythica, altera Germanica Natio,* *Pugnæ Auguſti.* *Quæ bello captæ, inuicem pugnare coactæ ſunt. Hæc ſpectacula multis diebus edita, quibus Ludis ſinguli Senatorum vnam diem in veſtibulis ædium ſuarum epulati ſunt*. Tranquillus in Nerone cap. XII. *exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, ſexcentoſque equites Romanos, & quoſdam fortunæ, atque exiſtimationis integræ*. *Heronis P.* Idem in Domitiano cap. IV. *Spectacula magnifica aſsiduè, & ſumptuoſa edidit, non in Amphitheatro modò, verum & in Circo, ubi præter ſolennes bigarum, quadrigarumque curſus, prælium duplex etiam equeſtre, ac pedeſtre commiſit, atque in Amphitheatro navale quoque*. *Domitiani P.* Dio in Domitiano: *Diebus feſtis triumphalibus exhibuit multa certamina prælij peditum, ac deinde equitum commiſsis in Circo*. Suetonius in Claudio cap. XXI. *Edidit in Martio Campo expugnationem, direptionemque oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem* *Pugnæ Auguſti.* C *Britanniæ, præſeditque paludatus*.

DE NAVMACHIA IN CIRCO ALIQVANDO FACTA. Cap. XI.

SEXT. IVLIVS Frontinus libro Primo de Aquæductibus ſcribit, rivum aquæ Appiæ ſub Cœlio & Auentino montibus actum, emergere infra Clivum Publicii Alſij (is erat ut ex P. Victore conſtat) ſupra Circum Maximum in regione Auentini, prope portam Trigeminam, & inde eductum eſſe in Naumachiam, nam ejus cauſſa factus videbatur. Vbi per Naumachiam Circum Maximum debere intelligi opinor, & locus ipſe rei hujuſce quadrat. Erat autem Naumachia *Naumachia quid* belli navalis ſimilitudo, neque enim circa Clivum ſublicii & Auentinum, alius lo- D cus Naumachiæ idoneus ſupereſſe videtur præter Circum. Quod etiam Tranquilli teſtimonio confirmatur in Nerone, cap. XXVII. *Cænitabat* (inquit) *nonnunquam in publico Naumachia præcluſa, vel Martio Campo, vel Circo Maximo inter ſcortorum totius Vrbis ambubajarumque miniſteria*. Idem Frontinus libro ſecundo eam rem apertius innuere videtur, quum ait: *Quantopere autem curæ fuerit, ne quis violare ductus, aquamvè non conceſſam derivare auderet, cum ex multis apparere poteſt, tùm ex hoc, quod Circus Maximus ne diebus quidem Ludorum Circenſium niſi Ædilium aut Cenſorum permiſſu irrigabatur, quod donaſſe ei poſtquàm res ad Curatores tranſijt ſub Auguſto apud Atejum Capitonem legimus*. Ludorum celebritate aucta, quum Circus Maximus tot Ludicris jam non ſufficeret, per diuerſas Vrbis parteis ſolo excauato Naumachias plures fecerunt Cæſar, Auguſtus, Cajus, Domitianus, & alii Imp. *Naumachiarum conditores.* Tranquillus in Cæſare cap. trigeſimonono. *Edidit ſpectacula varij generis, Munus gladia-*

Cæſaris Naumachia. *gladiatorium; Ludos regionatim in Vrbe tota, per omnium linguarum hiſtriones, item Cir-* E
cenſes, Athletas, & Naumachiam. Navali prælio in modum cocleæ defoſſo lacu, Biremes,
Triremes, Quadriremeſque Tyriæ & Ægyptiæ claſſes magno pugnatorum numero confli-
xerunt. Ad quæ omnia ſpectacula tantum undique confluxit hominum, ut plerique adve-
næ aut inter vicos tabernaculis poſitis manerent, ac ſæpe præ turba eliſi exanimatique ſint
quamplurimi, & in his duo Senatores. Plutarchus in Cæſare. *Poſt triumphos ad con-*
ciliandam plebem ſpectacula edidit, ac convivia celebravit uno die in duobus ac XX. *mil-*
libus tricliniis epulum populo præbens. Munus gladiatorum ac Naumachiam Iuliæ filiæ
memoriæ exhibuit. Appianus libro ſecundo bellorum Civilium: *Naumachiam Cæſar*
exhibuit quater millium remigum, mille bellatoribus utraque ex parte inſidentibus. Duæ
verò Naumachiæ memorantur, alter à Cæſaris Dictatoris in Campo Martio, al-
tera Auguſti trans Tiberim. De priore Tranquillus in Cæſare ſic ſcribit: *Deſti-* F
nabat Martis templum quantum nuſquam eſſet extruere, repleto & complanato lacu, in
quo Naumachiæ ſpectaculum ediderat, Theatrumque ſummæ magnitudinis Tarpeio monti
accubans. Et Dio libro quadrageſimotertio. *Bellum navale non in mari, neque in*
palude, ſed in terra C. Cæſar exhibuit, effoſſo ad id loco in Campo Martio, eoque aqua im-
pleto, & inductis nauibus. Et libro quadrageſimoquinto. *Is locus in quo navalis*
prælij ſpecimen exhibitum fuerat vivo C. Cæſare, eo mortuo, ex S. C. terra iniecta opple-
tus eſt. De poſteriore Cæſaris Auguſti Naumachia, quæ trans Tiberim in hortis
Auguſti Naumachia. ſuis erat, Tranquillus in Auguſto, cap. quadrageſimotertio. *Edidit* (inquit) *na-*
vale prælium circa Tiberim cauato ſolo, in quo nunc Cæſarum nemus eſt, quibus diebus cu-
ſtodes in Vrbe diſpoſuit, ne raritate remanentium graſſatoribus obnoxia eſſet. Idem in Ti-
berio cap. ſeptuageſimoſecundo. *His omninò toto ſeceſſus tempore Romam redire co-*
natus, ſemel triremi uſque ad proximos Naumachiæ hortos ſubvectos eſt diſpoſita ſtatione
per ripas Tiberis, quæ obviam procedentes ſubmoveret. Et Statius Papinius Siluarum G
libro IIII. ad Marcellum.

Atque vbi Romuleas velox penetraveris arces
Continuo dextras flavi pete Tibridis oras,
Lydia quo penitus ſtagnum navale coercet
Ripa, ſuburbanis vadum prætexitur hortis.

Hanc eſſe opinor quam idem Tranquillus in Tito. cap. VII. veterem Nauma-
chiam vocat, de qua Plin. lib. XVI. cap. trigeſimonono ſic meminit: *Tib. Cæſar con-*
cremato ponte Naumachario larices ad reſtituendum cædi ex Rhetia præfinivit. Et cap. qua-
drageſimo. *Ampliſsima arbor ad hoc ævi exiſtimatur Romæ viſa, quam propter miracu-*
lum Tib. Cæſar in eodem ponte Naumachario expoſuerat, advectam cum reliqua materie,
duravitque ad Neronis Principis Amphiteatrum. Fuit trabes è larice, longa pedes CXX.
bipedali craſsitudine æqualis. De ejuſdem Naumachiæ aqua ita ſcribit Frontinus lib. H
primo. *Quæ ratio moveri Auguſtum providentiſsimum Principem, producendi Alſietinam*
aquam, quæ vocatur Auguſta, non ſatis perſpicio, nullius gratiæ, imò & parum ſalu-
brem, & nuſquam in uſus populi fluentem, niſi forte quum opus Naumachias aggredere-
tur, ne quid ſalubrioribus aquis detraheret, hanc proprio opere perduxit, & quod Nauma-
chiæ cœperat ſupereſſe, hortis ſubjacentibus & privatorum Tranſtiberinam uſibus ad irri-
gandum conceſsit. De Naumachia C. Caligulæ, Dio libro quinquageſimonono.
C. Caligulæ Naumachia. *Exhibuit ſpectacula multa in ſeptis, effoſſo eo loco, & aqua repleto, ut unam navium in-*
troducere poſſet. Poſt alibi etiam maxima ædificia demolitus, tabulata fecit, contempto Am-
phiteatro Tauri.

De Nerone Suetonius cap. XII. *Exhibuit Naumachiam marina aqua, innatanti-*
Neronis Naumachia. *bus belvis.* Dio. libro nono. *Nero populo epulum dedit intra naves, in eo loco*
in quo ab Auguſto bellum navale factum fuerat. Inde media nocte foſſa in Tiberim naviga-

A *vit.* Et Tacitus libro xv. *Nero in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum convivium aliarum tractu moveretur. Naves auro & ebore diſtinctæ, &c.* Seneca ad Lucillum Epiſt. LXXI. *Secundo Naumachiæ ſpectaculo unus è barbaris lanceam quam in adverſarios acceperat, totam jugulo ſuo immerſit.* Tranquillus in Tito, cap. VII. *Dedit & navale prælium in veteri Naumachia, ibidem & gladiatores.*

De Naumachia Domitiani Tranquillus cap. IV. *In Amphiteatro dedit navale prælium.* Et paulò infra: *Edidit navales pugnas penè juſtarum claſsium, effoſſo, & circumſtructo juxta Tiberim Lacu, atque inter maximos imbres proſpectavit.* Quam Naumachiam ut idem cap. V. auctor eſt, Domitianus ipſe conſtruxerat, è cuius poſtea lapide Maximus Circus deuſtis utrinque lateribus extructus fuit. Dio in Domitiano: *Poſtea dies feſtos triumphales egit, quibus crebra certamina exhibuit. Prælijs peditum ac* B *deinde equitum commiſsis in Circo. Tum enim novo quodam loco bello navali facto, in quo non ſolum omnes ferè qui pugnaverunt mortui ſunt, ſed etiam multi ex ſpectatoribus, propterea, quod maximo imbre & vehementi tempeſtate repente commota, neminem permiſit abire ex ſpectaculo, & quamquam ipſe penulam mutaret, tamen cæteros nihil mutare paſſus eſt: qua ex re non pauci in graves morbos inciderunt, & mortui ſunt. Quare ut conſolaretur populum eidem nocturnum epulum dedit.* De eiuſdem Naumachia extant hæc duo Martialis Epigrammata. Domitiani Naumachia.

Si quis ades longis ſerus ſpectator ab oris,
Cui lux prima ſacri muneris ipſa fuit.
Ne te decipiat ratibus navalis Enyo
Et par unda fretis, hic modo terra fuit.
Non credis, ſpectes dum laxent æquora Martem,
Parva mora eſt, dices hîc modo pontus erat!

Item.

C *Auguſti laudes fuerant committere claſſes,*
Et freta navali ſollicitare tuba.
Cæſaris hæc noſtri pars eſt quota vidit in undis
Et thetis ignotas, & Galathea feras.
Vidit in æquoreo ferventes pulvere currus,
Et domini Triton ipſe putavit equos.
Dumque parat ſævis ratibus fera prælia Nereus
Abnuit in liquidis ire pedeſter aquis.
Quicquid & in Circo ſpectatur & Amphiteatro
Dicas Cæſareo præſtitit unda tibi.
Fucinus & pigri taceantur ſtagna Neronis
Hanc norint unam ſæcula Naumachiam.

D ☞ Figura Ænea. Bb.

Fl. Vopiſcus: *Triumpho ſuo de Zenobia, & Tetrico, ideſt de Oriente & Occidente Aurelianus Naumachiam addidit.* De Claudii Naumachia in Lacu Fucino facta, Tranquillus in Claudio cap. XXI. *Quin etiam emiſſurus Fucinum Lacum Naumachiam ante commiſit, ſed quum proclamantibus Naumachiarijs: Aue Imperator, morituri te ſalutant, reſpondiſset, avete vos, neque poſt hanc vocem quaſi venia data, quiſquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igne ferroque abſumeret, tandem è ſede ſua proſiluit, ac per ambitum lacus non ſine fœda vacillatione diſcurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc ſpectaculo claſsis Sicula, & Rhodia concurrerunt duodenarum triremium ſingulæ exciente buccina tritone argenteo, qui è medio Lacu per machinam emerſerat.* Et Tacitus lib. decimotertio. *Sub idem tempus inter Lacum Fucinum* Aureliani Naumachia. Naumachia Claudij.

amnem-

amnemque Lyrim, perpetuo monte, quo magnificentia operis à pluribus viſeretur, lacu in ipſo navale prælium adornatur, ut quondam Auguſto ſtructo cis Tiberim ſtagno, ſed levibus navigijs, & minore copia ediderat. Claudius triremes, quadriremeſque, & undeviginti hominum millia armavit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent, ac tamen ſpatium amplexus ad vim remigij, & gubernantium artes, impetuſque Navium, prælio ſoliti in ratibus Prætoriarum cohortium manipuli, turmæque aſtiterunt, ante poſitis propugnaculis, ex quibus catapultas baliſtaſque tenderunt. Reliqua Lacus claſsiarij tectis navibus obtinebant, ripas, & colles, ac montium edita in modum Theatri, multitudo innumera complevit, proximis enim municipijs, & alij Vrbe ex ipſa viſendi cupidine, aut officio in Principem. Ipſe inſigni paludamento, neque procul Agrippina clamyde aurata præſidere; pugnatum, quamquam inter ſontes fortium virorum animo, ac poſt multum vulnerum occidione exempti ſunt, ſed perfecto ſpectaculo, apertum aquarum iter, & incuria operis manifeſta fuit, haud ſatis depræſsi ad lacus ima vel media, eoque tempore interiecto altius effoſsi ſpecus, & contrahendæ rurſus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur, inditis pontibus pedeſtrem ad pugnam: quin, & convivium effluvio lacus appoſitum magna formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens proxima trahebat convulſis ulterioribus aut fragore, & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis viſa, miniſtrum operis Narciſsum incuſat cupidinis, ac prædarum, nec ille reticet impotentiam muliebrem, nimiaſque ſpes eius arguens. Et Dio lib. LX. *In palude quadam Claudius exhibere navalem pugnam cupiebat, cinxeratque eam ligneo muro, fixeratque tabulata, conveniente ad ſpectaculum immenſa multitudine, veſtitum quiſque ſuo arbitrio militarem Claudius, & Nero geſtabant, Agrippina clamydem auro intertextam induerat. Quibus depugnandum fuit, morte damnati erant, utrimque naves quinquaginta habebant. Partium alteri Rhodiorum, alteri Siculorum nomen; primum utique in unum congregati Claudium his verbis appellavere: Aue Imperator, morituri te ſalutant, poſt, cum ſalutem non impetrarent, ſed nihilominus pugnam navalem conſerere iuberent, tres navium ordines ſe invicem peruadentes, non ante ad manus venerunt, quam vi coacti mutuo ſe trucidarunt.*

Plinius libro XXXIII. cap. III. *Nos vidimus Agrippinam Claudij Principis, edente eo navalis prælij ſpectaculum, aſsidentem & indutam paludamento auro textili ſine alia materia.*

DE LVDIS SCENICIS ALIQVANDO IN CIRCO FACTIS. Cap. XIII.

LVDOS Scenicos, quorum proprius locus Theatrum erat, etiam in Circo aliquando factos fuiſſe, referunt Liuius, & Tranquillus; ille lib. VII. ſic: *Nec tamen Ludorum Scenicorum primum initium procurandis religionibus datum, aut religione animos aut corpora morbis levavit. Quin etiam cum medios forte Ludos Circus Tiberi ſuperfuſo irrigatus impediſſet, id verò velut averſis jam Dijs, aſpernantibuſque placamina iræ terrorem ingentem fecit.* Suetonius verò in Auguſto, cap. XLIII. *Spectaculorum, & aſsiduitate, & varietate, atque magnificentia omnes anteceſsit. Fecit nonnunquam Ludos vicatim ac pluribus Scenis per omnium linguarum hiſtriones: non in foro modo, aut in Amphitheatro, ſed in Circo & in Septis.* Et cap. LXXIV. *Etiam triviales ex Circo Ludos interponebat;* Cujuſmodi verò hi Ludi fuerint, infrà aperiam.

DE

DE CIRCENSIVM PRÆFECTIS,
Cap. XIII.

Varia Circenſium præfectorum nomina.

CIRCENSIVM certaminum præfecti à Iulio Polluce libro tertio cap. XXX. Brauioram conſtitutores, certaminum inſtitutores, præmiorum procuratores, cenſores, inſpectores, præſides, & ſpeculatores dicuntur. Quorum munus erat quadrigas comittere, certamina, & bravia, id eſt præmia victorum conſtituere, ijs qui viciſſent diſtribuere, controuerſias ortas dirimere, & ſimilia facere. Arnobius lib. VII. *Si Ludorum exhibitor magiſtratus minus curavit ediſcere quiſnam eßet illo die Circi actus per medium, contractaque eſt ex hoc culpa, quid infelix populus commeruerat.* M. Cælius Ædilis in Epiſt. ad Ciceronem. *Inſolentiſsimi homines ſummis Circenſibus Ludis meis poſtulandum me lege Scantinia curant.* Tranquillus in Auguſto cap. XXXXV. *Ipſe Circenſes ex amicorum cænaculis ſpectabat. Spectaculo plures horas, aliquando totos dies aberat, petita venia, commendatiſque, qui ſua vice præſidendo fungerentur:* & in Caligula cap. XVIII. *Neque ſpectaculis ſemper ipſe præſedit, ſed interdum aut magiſtratibus, aut amicis præſidendi munus iniunxit.* Et in Claudio cap. VII. *præſedit nonnunquam ſpectaculis in Caij vicem autorante populo.* Dio lib. LI. *Cæſaris Auguſti ſpectacula multis diebus edita ſunt, neque propter eius infirmitatem intermiſſa, ſed eo abſente ab alijs curabantur, ijſque Ludis ſinguli Senatores unam diem in veſtibulis ædium ſuarum epulati ſunt.* Idem in Elogabalo. *Currus agitabat praſino veſtitu. Ibi erant præfecti certaminis, omnes, qui primi apud ipſum erant, ſed præſertim præfecti prætorio, Auia, mater, & uxores. Hunc viri ordinis Senatorij atque Leo præfectus Vrbis ſpectabant currus agitantem, petentemque aureos ut plebeium hominem, ac præfectos certaminum, militeſque ipſius colentem.* Caſſiodorus variarum libro VI. Formulæ præfecturæ Vrbanæ ſpectaculorum ſuo tempore curam ad Vrbis præfectum pertinuiſſe, ita tradit. *Habes copiosè unde tibi gratiam tantæ Ciuitatis acquiras, ſi ſpectaculum quod præbetur voluptati, non ſit cauſſa litigij. Suauiter enim cogit gratum eſſe populum quiſquis in certaminibus partium declinat iniuſtum.* Idem in formula Vicarii Vrbis Romæ auctor eſt Vicarium ipſum Ludos quoſdam Præneſte procuraſſe, Fortunæ credo.

Imp. præfecti Ludis.

DE CIRCENSIVM SPECTACVLORVM HORIS.
Cap. XIV.

VARIO diei tempore ſpectacula Circenſia edebantur. Tranquillus in Caio cap. XVIII. *Edidit Circenſes plurimos à mane uſque ad veſperam.* Diuus Auguſtinus libro octauo Confeſſionum, in meridie celebrari ſolitos oſtendit, ubi ſpectaculum Circenſium pomeridianum vocat. Et Suetonius in Claudio, cap. XXXIIII. Huc fortè alludit quum ait: *Beſtiarijs meridianiſque adeo delectabatur, ut à prima luce ad ſpectaculum deſcenderet, & meridie dimiſſo ad prandium populo procederet.*

Idem in Auguſto cap. XXXXV. *Spectaculo Circenſi plures horas, aliquando totos dies aberat.* Socrates & Sozomenus in Hiſtoria Eccleſiaſtica, ubi de Theodoſij Imperatoris obitu agunt, Circenſes à mane uſque ad veſperam produci ſolitos ſcribunt.

QVAS OB CAVSSAS LVDI CIRCENSES FIERENT. Cap. XV. E

QVAMQVAM in Kalendarii Romani expoſitione abundè hoc argumentum tractauerim, non alienum tamen ab hoc inſtituto erit, ea quæ in eo libro fuſius ſcripſi, hoc loco breuiſſimè repetere, ne qui huius libri lectioni vacauerint, hac eius neceſſaria parte ad præſens fraudentur.

Ludi igitur Circenſes, quemadmodum etiam alii, aut ordinarii erant, aut imperatiui. Rurſum imperatiui, aut votiui, aut extraordinarii. Tam votiui quàm extraordinarii ſiue publici, ſiue priuati erant, hoc eſt vel à magiſtratibus, vel à priuatis ciuibus dabantur. Hi omnes vel in Deorum cultum fiebant, ut F Iouis, Iunonis, Mineruæ, Neptuni, Martis, Cybeles, Cereris, & cæterorum, Ludi magni ſiue Romani, Conſualia, Equiria, Megaleſia, & Cerealia vocati, de quibus in alio libro diſputaui, vel in hominum, ut magiſtratuum, & Imperatorum, victoriarumque eorundem honorem edebantur, vel in mortuorum memoriam celebrabantur. Quæ omnia latius in Kalendarii Romani interpretatione explicaui. Et leuiſſimè his verbis lib. VI. de verò cultu, exponit Lactantius ſic: *Ludorum celebrationes Deorum feſta ſunt, ſi quidem ob natales eorum, vel templorum novorum dedicationes ſunt conſtituti, &c.*

Ludorũ Circenſiũ diuiſio.

Ludi magni ſiue Romani, Cõſualia, Equiria, Magaleſia, & Cerealia vocati.

De Ludis ordinariis alius erit dicendi locus. Votiui verò & extraordinarii varias ob cauſſas fiebant. Vt in publicis bellorum & peſtilentiarum calamitatibus, Deum pacis expoſcendæ, iræque mitigandæ cauſſa. Quoties Reſp. afflicta eſſet, ſi in eodem ſtatu per certum tempus permaneret. Si proſperè aduerſus populi Romani hoſtes pugnari contigiſſet, ſeditionis Vrbanæ, vel militaris ſedandæ cauſſa, in dedicationibus templorum votum prodigiorum expiandorum ergo, pro valitudine Principis, pro reditu Imperatoris, & ſimilibus cauſſis. Extraordinarii autem Ludi non voti erant, ſed dabantur in templorum & omnium publicorum locorum dedicatione, ut Theatrorum, Baſilicarum, Amphiteatrorum, Curiarum, & ſimilium, in publicis hilaritatibus, & victoriis Imperatorum. Diebus nataliciis vitæ & Imperii Auguſtorum, eorundem adoptionibus, ludiſque quinquennalibus, decennalibus, vicennalibus, & ſimilibus, ob priuatorum omnium magiſtratus, demum mortuorum Principum, vel nobilium memoriæ. Quæ omnia, ut dixi, diffusè tractaui in alio libro, quem propediem publicabo. Hæc ſatis ſunt quantum ad præſens argumentum pertinet. G

Ludorũ cauſæ.

SPECTANDI RATIO. Cap. XVI. H

VARIA ſpectandi ratio Ludis Circenſibus fuit, variique caſus dum populus Romanus eo Ludicro vacaret accidiſſe memorantur, diuerſæque Imperatorum res geſtæ in vetuſtis annalibus dum ſpectarent referuntur. Quorum omnium præcipua quædam ex antiquis auctoribus promam. Arnobius lib. quarto aduerſus gentes: *Sedent in ſpectaculis publicis ſacerdotum omnium magiſtratuumque collegia, Pontifices maximi, maximi Curiones, XV. viri laureati, Diales cum apicibus Flamines, Augures interpretes divinæ mentis, & voluntatis, caſtæ virgines perpetui nutrices & conſervatrices ignis. Sed & cunctus populus, & Senatus Conſularibus functi patres Dijs proximi, & auguſtiſsimi Reges.* Liuius lib. X. *L. Papirio, & Sp. Carvilio Conſulibus, Coronati primum, ob res bello bene geſtas Ludos Romanos ſpectaverunt.* Idem lib. XL. *Negocium Ædilibus datum, ne quem poſthac paterentur in foro Circove niſi poſi-*

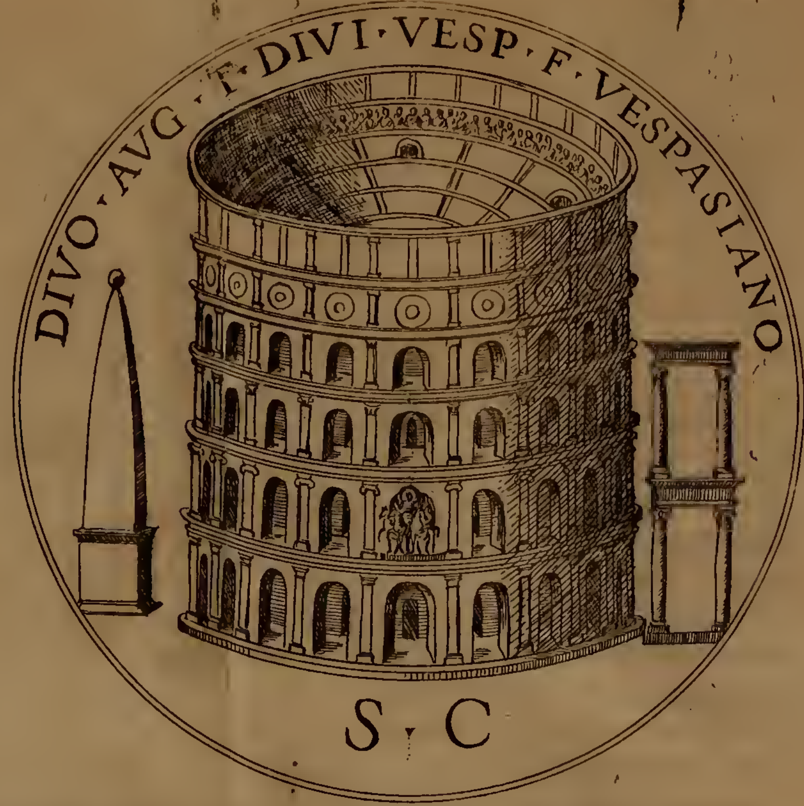
Qui Coronati ſpectabat Ludos.

tis

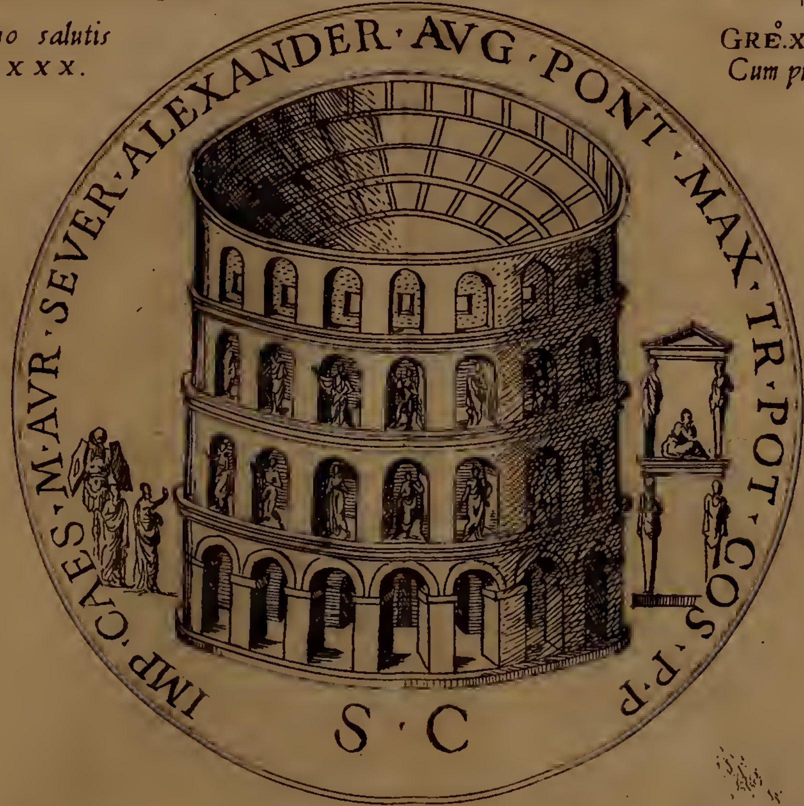

SEX·AMPHITHEATRI·FLAVIANI·ANTEIQVI·NVMMI·AEREIS·SIGNEIS·OPERA·ONVPHRII·PANVINII·VERONENSIS·EXPRESSI

Venetijs Anno ſalutis ∞ Ð LXXX.

GRE.XIII·PAPA *Cum priuilegijs*

A *tis lacernis togatum conſiſtere.* Et lib. v. ubi de Matronis legitur: *Grata ea res Senatui fuit, honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pileatæ ad Sacra Ludoſque Carpentis feſto profeſtoque veherentur.* Lacernis poſitis ſpectabant. Matronarum honos.

Plut. in Paulo Æmilio. *Sedente Populo Romano in Circenſi ſpectaculo, ſubito rumor à prima Circi parte manauit, Æmilium hoſtibus ſuperatis Macedoniam cepiſſe, iſque ſermo per totum Circum diffuſus lætitia & gratulatione Ciuitatem repleuit.* Et paulo infra: *Populus Romanus nitidis veſtibus ornatus in Circis, & in locis circa forum ad hoc ipſum ex ligno fabricatis ſeſe ad ſpectandum triumphum comparauit.*

Dio lib. LXI. in Nerone. *Elephanti qui currum Auguſti egerant, in Circum ingreſſi, quum eo uſque ubi Senatores ſedebant veniſſent, ultrà non progreſſi conſtiterunt.* Macrobius libro quinto Saturnalium: *Vomitoria in ſpectaculis dicimus unde homines glomeratim ingredientes in ſedilia ſe fundunt.* Tranquillus in Claudio, cap. ſexto. *Equeſter* Elephanti in Circo. Vomitoria.
B *ordo Claudio adhuc priuato ſpectaculis aduenienti aſſurgere, & lacernas deponere ſolebat.* Idem in Caio, cap. vigeſimoſexto. *Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium omnes fuſtibus abegit, eliſique per eum tumultum XX. amplius Equites Romani, totidem matronæ ſuper innumeram turbam cæteram.* Herodianus libro quarto. *Quum Circenſes ſpectante Caracallo Populus Romanus in Aurigam cui ſtudebat, neſcio quid cauillatus eſſet, ratus ſibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum in populum impetum facere iuſsit.* Spartianus in Iuliano: *Occupatis indifferenter omnium ſubſellijs, Circenſi ſpectaculo populus geminauit conuicia in Iulianum, Peſcennium Nigrum, qui iam imperare dicebatur, ad Vrbis præſidium vocauit.* Et in Nigro. *De Peſcennio Nigro iudicium populi ex eo apparuit, quod quum Ludos Circenſes Iulianus Romæ daret, & indiſcretè ſubſellia Circi Maximi repleta eſſent, ingentique iniuria populus affectus eſſet, per omnes uno plauſu Peſcennius Niger ad tutelam Vrbis eſt expetitus, odio Iuliani, & amo-* Caij ſæuitia in ſpectatores. Caracalli ſæuij. Studium populi in Nigrum.
C *re occiſi Pertinacis.* Dio in Caracallo. *Principatum tenente Antonino, Imperium Romanum adeo vaſtatum & direptum eſt, ut Ludis Circenſibus Populus Romanus ita conclamaverit: Nos viuos perdimus, ut mortuos ſepeliamus.* Ammianus Marcellinus libro XV. *Euenerat autem ut antequam huiuſmodi aliquid agitaretur in Gallijs, Romæ in Circo Maximo populus incertus ratione quadam percitus an præſagio, ut Silvanus devictus magnis vocibus exclamaret.*

De variis hominum generibus ad Ludos Romæ confluentibus extat hoc Martialis Epigramma lib. I. ad Cæſarem Domitianum.

Quæ tam ſepoſita eſt, quæ gens tam barbara Cæſar
Ex qua ſpectator non ſit in Vrbe tua.
Venit ab Orphæo cultor Rhodopeius Hæmo.
Venit & epoto Sarmata paſtus equo.
Et qui prima bibit, deprenſi flumina Nili,
D *Et quem ſupremæ Tethyos unda ferit*
Feſtinavit Arabs, feſtinavere Sabæi.
Et Cilices Nimbis hic maduere ſuis.
Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.
Vox diuerſa ſonat populorum, eſt vox tamen una;
Quum verus patriæ diceris eſſe pater.

De priuatis verò perſonis Circenſia ſpectantibus, & variis earundem caſibus, breviter etiam diſſeramus. De Cn. Pompeio Magno P. Velleius Paterculus libro II. T. Ampius, & T. Labienus Tribuni Plebis, legem tulerunt, ut Ludis Circenſibus Corona aurea, & omni cultu triumphantium Cn. Pompeius Magnus poſt bellum Mithridaticum uteretur. Scenicis etiam, prætexta coronaq; aurea. Id ille non plus Cn. Pompeius.

quam ſemel, & hoc ſanè nimium fuit, uſurpare ſuſtinuit. Dio lib. XXXVII. *Decretum eſt, ut Cn. Pompejus poſt victoriam Mithridaticam, in omnibus feſtis ſolennibus Lauream geſtaret, in iiſque omnibus Paludamentum ferret, & veſtem triumphalem in equeſtribus certaminibus indueret.* E

C. Cæſar dictus. De C. Cæſare Dictatore, Dio libro XLIII. *Cæſar poſt victoriam Hiſpanienſem, S.C. veſtem triumphalem omnibus Ludis geſtavit, ſemper & ubique Laurea corona uſus.* Idem libro XLIIII. *Primum Cæſari ex S.C. datum eſt, ut ſemper uteretur veſte triumphali, etjam intra Vrbem. Deinde etjam ut ſemper Curulli ſella ſederet exceptis Ludis, tum enim ſeſsio ei in Tribunitio ſubſellio cum iis qui quo tempore Tribunatum plebis gererent, concedebatur. Canis canem in Circo cum fieret equeſtre certamen laniavit ac devoravit.* Idem lib. LI. *Cæſare victore decretum, ut in hymnis iuxta Deos immortales ipſe adſcriberetur, Corona triumphali omnibus Ludis uteretur, Senatores ſocij eius victoriæ, in triumpho una cum ipſo prætextati inueherentur.* F

Auguſtus. Tranquillus in Auguſto, cap. XLV. *Ipſe Circenſes ex amicorum fere libertorumque cænaculis ſpectabat, interdum è pulvinari, & quidem cum coniuge, & liberis ſedens. Spectaculo plures horas, aliquando totos dies aberat, petita venia, commendatiſque, qui ſua vice præſidendo fungerentur. Verum quoties adeßet, nihil præterea agebat, ſeu vitandi rumoris cauſſa, quo patrem Cæſarem vulgò reprehenſum commemorabat, quod inter ſpectandum epiſtolis libelliſque legendis, ac reſcribendis vacaret, ſeu ſtudio ſpectandi ac voluptate, qua teneri ſe neque diſsimulavit unquam, & ſæpè ingenuè profeſſus eſt.* Idem in Claudio, cap. IIII. Ex Epiſt. Auguſti ad Liviam uxorem: *ſpectare Claudium*

Claudius *Circenſes è pulvinari non placet nobis. Expoſitus enim in prima ſede ſpectaculorum conſpicietur.*

C. Caligula. De C. Caligula, Dio lib. LIX. *Cajus curricula aurigis non conſtituit, ſed præſidens cum ſororibus, & collegijs in ſacerdotio Auguſtali ſpectauit.* G

Nero. De Nerone, Tranquillus cap. XXII. *Quum inter initia Imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenſes ſeceßu commeabat, primo clam, dein propalàm, ut nemini dubium eſſet eo die utique adfuturum.*

Marcus. De Marco Iulio Capitolinus. *Marci conſuetudo erat, ut in Circenſium ſpectaculo legeret, audiret, ac ſubſcriberet.*

Conſtantius. Marcellinus lib. XVI. De Conſtantio: *Conſtantius Imperator ſæpè quum equeſtres ederet Ludos, dicacitate plebis oblectabatur, nec ſuperbè nec libertate coalita deſciſsens, reverenter quoque modum ipſe debitum ſeruans.*

Sidonius lib. I. in Epiſt. ad Montium. *Poſtridie iuſsit Auguſtus Maioſianus, ut epulo ſuo Circenſibus Ludis intereſſemus. Primus iacebat cornu ſiniſtro Conſul ordinarius Seuerinus, vir inter ingentes Principum notus, atque in æqualem Reip. ſtatum gratiæ ſemper æqualis. Iuxta eum Magnus olim ex præfecto nuper ex Conſule par honoribus perſona geminatis, poſt ſe Camillo filio fratris, qui duabus dignitatibus & ipſe decurſis pariter ornauerat Proconſulatum patris, patrui Conſulatum. Pœnius huic propter, atque dehinc Antemius, hunc ſequebatur Gratianenſis, qui Severinum veluti honore poſtibat, ita favore præceſſerat. Vltimus ego jacebam, &c.* H

Hæc ſcripta ſunt Anno Chriſti. CDLXI.

Hadriani laus. Dio in Hadriano. *In Circenſibus Ludis Conſules apprimè Hadrianus honorabat, domumque è Circo illos reducebat.* Idem lib. LVI. *Decretum ut Ludos Auguſtalia vocatos*

Tribuni plebis. *Tribuni plebis tanquam ſacri celebrarent, iique omnia reliqua ex quo conſueverunt fieri more peregerunt, veſte triumphali Ludis Circenſibus uſi. Currum tamen non conſcenderunt.* Idem lib. I. refert Tacitus. *Decretum ut Tribuni plebis Ludis Auguſtalibus per Circum triumphali veſte uterentur, curru vehi haud permiſſum.*

Marcellinus libro XXI. *Poſtridie Ludis Circenſibus, idem ex aduerſo Imperatoris ubi conſueverat, ſpectans, repentino clamore ſublato, quum certamen opinatum emitteretur,*

A *retur, diffractis cancellis, quibus una cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in unum excuſsis, læſiſque leuiter paucis, interna compage diſrupta, efflaſſe ſpiritum repertus eſt ſolus. Vnde Conſtantius futurorum quoque præſcius exultabat.* Spartianus in Iuliano, & Nigro: *Inde ad Circenſe ſpectaculum itum eſt, quod Iulianus dabat, ſed occupatis indifferenter in Circo Maximo omnium ſubſellijs, ingentique injuria populus affectus, geminauit conuitia in Iulianum, & Peſcennium Nigrum ad Vrbis præſidium vocauit, eius odio, & amore occiſi Pertinacis.* Boetius libro ſecundo de Philoſophica Conſolatione de ſe ipſo loquens ait: *Quum in Circo duorum medius Conſulum circonfuſæ multitudinis expectationem triumphali largitione ſatiaſti, dediſti verba fortunæ.* Idem Ammianus libro XXVIII. ubi Romanæ plebis mores ſub Valentiniano, & Valente Imperatoribus deſcribit, Circi ſpectaculum ſcitiſſimè exponit his verbis: *Nunc ad ocioſam plebem* *Plebs in Circo.*

B *veniamus, ac deſidem. Hi omne quod lucrantur vino ac teſſeris impendunt, & luſtris, & voluptatibus, & ſpectaculis, eiſque templum, & habitaculum, & concio, & ſpes omnis Circus eſt Maximus. Et videre licet per fora, & compita, & plateas, & conuenticula, circulos multos collectos in ſe controuerſis iurgijs ferri, alijs aliud ut fit, defendentibus: inter quos hi qui ad ſatietatem vixerunt, potiores auctoritate longæua per fanos, & fora clamitant ſæpe, Rempublicam ſtare non poſſe, ſi futura concertatione, quemquiſque vindicat carceribus non exiluerit Princeps, & circunflexerit metam. Exoptato die Equeſtrium Ludorum illuceſcente nondum Solis puro jubare, fuſius omnes feſtinant præcipites, ut velocitate currus ipſos anteeant certaturos, ſuper quorum euentu diſciſsis votorum ſtudijs, anxij plurimi agunt peruigiles noctes, unde ſi ad theatralem ventum fuerit utilitatem, artifices ſcenarij per ſibilos exploduntur, ſi qui ſibi aere humiliorem non conciliauerint plebem, cui ſi defuerit ſtrepitus, ad imitationem Tauricæ gentis peregrinos vociferantur pelli debere, quorum ſubſidijs ſemper niſi ſunt ac ſteterunt, & tetris vocibus, & ab-*

C *ſurdis, quæ longè abhorrent à ſtudijs, & voluntate veteris illius plebis, cuius multa facetè dicta memoria loquitur, & venuſta, id enim nunc repertum eſt pro ſonitu laudum impenſiore, per applicatos homines ad loquendum, ut in omni ſpectaculo, exodiario, venatori, aurigæ, & hiſtrionum generi omni, & judicibus celſis, itidemque minoribus, necnon etiam matronis clametur aſsiduè, per te ille diſcat, quid autem debeat diſci nemo ſufficit explanare.*

Lactantius libro ſexto de Vero cultu: *Circenſium Ludorum ratio quid aliud habet, niſi leuitatem, vanitatem, inſaniam. Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, ut jam plus ſpectaculi exhibeant, qui ſpectandi gratia veniunt. Cum exclamare, & efferre, & exilire cœperint. Vitanda ergo ſpectacula omnia, non ſolum nequid vitiorum pectoribus inſidat, quæ ſedata & pacifica eſſe debent, ſed ne cuiuis nos voluptatis conſuetudo deliniat, adeo & à bonis operibus auertat.* Idem in Epitome Diuinarum Inſtitutionum. *Circus non innocentior æſtimatur, ſed major hic furor eſt, ſi*

D *quidem mentes ſpectantium tanta feruntur inſania, ut non modo in conuitia, ſed etiam in rixas, necnon & in prælia, & contentiones ſæpè conſurgant.* Seneca libro duodecimo Epiſtolarum ad Lucilium Epiſtola vigeſimaquinta. *Ecce Circenſium obſtrepit clamor, ſubita aliqua & immenſa voce feriuntur aures meæ. Nec cogitationem meam excutiunt, nec interrumpunt quidem. Fremitum patientiſsimè fero, multæ voces & in unum confuſæ pro fluctu mihi ſunt aut vento ſiluam verberante, & cæteris ſine intellectu ſonantibus.* Caſſiodorus de Circenſi ſpectaculo loquens ait: *Spectaculum expellens grauiſsimos mores, inuitans leuiſsimas contentiones, euacuatio honeſtatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetuſtas habuit ſacrum, ſed contentioſa poſteritas fecit eſſe lubricum: quod merito creditur dicatum numeroſæ ſuperſtitioni, ubi ab honeſtis moribus ſic conſtat excidi. Hoc etiam dicimus omnimodè ſtupendum, quod illic ſupra cætera ſpectacula furor animorum inconſulta grauitate rapiatur.* Iuvenalis Satyra VIII.

Qui

Qui ſaturant Vrbem Circo ſcenæque vacantem. E

Et Satyra IX.

. . . qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoſo inſiſtere Circo.

Et Satyra X.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio ſublimem in puluere Circi,
In tunica Iouis, & pictæ ſarrana ferentem
Ex humeris aulæa togam, magnæque coronæ.

Contra Circenſium ſpectacula multa Tertullianus ſcribit. Martialis libro quarto De Horatio.

Spectabat modo ſolus inter omnes F
Nigris munus Horatius lacernis
Cum plebs & minor ordo maximuſque
Sancto cum duce candidus ſederet,
Toto nix cecidit repente cælo
Albis ſpectat Horatius lacernis.

DE LVDIS CIRCENSIBVS PER DIVERSAS CIVITATES editis. Cap. XVII.

Circenſes Mediolani.

CIRCENSES Ludos præter Romam & Conſtantinopolim, Mediolani in Italia, Antiochiæ in Suria, Arelate in Gallia, & alibi per Prouincias Romanas editos fuiſſe, ex veterum monumentis obſeruaui. Auſonius Gallus Circi Mediolanenſis ita meminit. G

Et Mediolani mira omnia, copia rerum
Innumeræ cultæque domus, facunda virorum
Ingenia, antiqui mores, tum duplice muro
Amplificata loci ſpecies, populique voluptas
Circus, & incluſi moles cuneata theatri,
Templa palatinæque arces opulenſque moneta,
Et regio Herculei celebris ſub honore lauacri
Cunctaque marmoreis ornata periſtyla ſignis
Mœniaque in vallo formam circumdata limbo
Omnia, quæ magnis operum velut æmula formis
Excellunt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Socrates Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, lib. V. cap. XXVI. *Quum Honorius Mediolanum veniſſet, Imperator Theodoſius à morbo nonnihil releuatus, victoriæ gratia Ludos Equeſtres inſtituit, & ante prandium quidem melius habens, Equeſtria certamina ſpectabat, à prandio verò confeſtim malè ſe habebat, nec ad ſpectacula redire valebat. In filium itaque ea diſponendorum Equeſtrium certaminum cura coniecta, ipſe ſuperuenienti nocte obijt, Olybrio & Probino Conſulibus.* H

Et Sozomenus eiuſdem Hiſtoriæ libro VII. cap. XXVIII. *Honorium ubi veniſſe Mediolanum conſpicatus eſt Imperator Theodoſius, leuius habere viſus eſt, ita ut & ad ſpectandos Ludos Circenſes prodiret. Subito autem à prandio quum rurſus malè haberet, filio committit ut Ludorum ſpectaculum ipſe abſoluat, & ſequenti nocte migrauit.*

Antiochiæ.

De Circenſibus Antiochiæ editis Marcellinus libro XIIII. ubi de plebe Antiochena loquitur: *Quod eſt ſtudiorum omnium maximum, ab ortu ad veſperam Sole fatiſcunt, vel pluuijs præmia aurigarum equorumque præcipua, vel edita ſcrutantes; & eſt admodum mirum videre plebem innumeram mentibus ardore quodam infuſo cum dimicationum*

curulium

A *curulium euentu ponderantem*. Et paulò infra, ubi de Gallo Cæſare loquitur Antiochiæ agente: *Erat autem diritatis ejus hoc quoque indicium nec obſcurum nec latens quod Ludicris cruentis delectabatur, & in Circo vel ſex vel ſeptem aliquoties vetitis certaminibus pugilum vicifſim ſe concidentium, perfuſumque ſanguine ſpecie, ut lucratus ingenita lætabatur*.

De Ludis Circenſibus Arelate habitis, idem Marcellinus libro eodem. *Arelate hyemem agens Conſtantius poſt Theatrales Ludos atque Circenſes, ambitioſo editos apparatu inſolentia pondera grauius librabat*. Tacitus libro xv. *Decretum à Senatu ut Ludicrum Circenſe, ut Iuliæ genti apud Bovillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederentur*. *Arelate.* *Bovilli* *Antii.*

TEMPVS QVO VNVMQVODQVE CIRCENSIVM Ludicrum fieri deſiit. Cap. XVIII.

B

SINGVLORVM Circenſium Ludicrorum origine, & declaratione, uſuque explicatis, rei ipſius ordo jure expoſcere videtur, ut quando unumquodque ipſorum celebrari deſierit, quantum à me in tanta rerum obſcuritate fieri poterit, aperiam.

Pompam Conſtantini principatu ſublatam fuiſſe ex Zoſimo conſtat: nam Chriſtianorum ſacris initiatus, antiquam ſuperſtitionem, quæ hac ſupplicationum pompa maximè conſervabatur, quantum potuit, & temporum illa conditio tulit, circa Annum Chriſti CCCXXV. labefactavit. *Quando Pompa deſiit.*

Naumachiæ quoque ſpectacula circa ea tempora in uſu eſſe deſiiſſe facilè crediderim: nam poſt Conſtantinum pauci admodum per multa ſæcula Imperatores, quorum id præcipuè muneris erat, Romæ permanſerunt, & nulla amplius apud veteres auctores quod ſciam ejus Ludicri mentio extat. *Naumachia.*

C Pugnas equeſtres, pedeſtres, & venationes, uſque ad Iuſtiniani Auguſti Imperium Romæ perduraſſe, alicubi obſervavi. Cæterum poſtquam Bellum Gothicum inchoatum eſt, Orienſque qui beſtias mitteret hoſtem Romanis Imperatorem, & Principem Vrbem Conſtantinopolim haberet, Africa quoque vel inteſtinis tyrannorum rebellionibus, vel Vandalorum tyrannide vexata, huic muneri vacare amplius non poſſet, hæc ſpectacula fieri deſiere, Imperii majeſtate in dies imminuta, & Barbaris Italiam, & cæteras Occidentalis Imperii prouincias vaſtantibus. Niſi noſtri ſæculi Ludicra, quæ applicat taurorum exhibitione fieri ſolent, venationes appellare quis velit, quibus nihil cum antiquis ſimile, quum inconditè, ineptè, nulla in conficiendis belluis arte, ſed tumultuariè, & ſine ullo pugnæ artificio fiant. *Pugnæ equeſtres & pedeſtres & venationes quando fieri deſierint.*

Bello Gothico Italico, quod cum Vitige, & Totila, fortiſſimis Regibus, belli ducibus Belliſario, & Narſe, xiix. annorum interuallo geſſit Iuſtinianus Imperator, reliqua Circenſium ſpectacula Romæ, & in Italia præter Trojæ Ludum ſublata D fuere, quum Vrbs, olim Orbis terrarum domina, toto Imperio exuta, Græculorum Principum & Exarchorum vile mancipium facta fuerit. Ex tot porrò Circenſium Ludicris unum tantum (ut dixi) Romæ, & aliud reliquum in Oriente apud Conſtantinopolim fuit, Curule ſcilicèt, & Equeſtre certamen, quod uſq; ad Alexium Comnenum, quo imperante, Cònſtantinopolis à Venetis & Gallis capta fuit perduravit. Vbi in extructo à Coſtantino magno Imperatore Circo, quem Græci ab equorum curſu Hippodromum vocabant, exhibitum fuit. *Reliqua ſpectacula quando abolita.*

DE

DE LVDIS ANTIQVIS, QVORVM HODIE VESTIGIA ſive potius umbræ aliquæ ſuperſunt. Cap. XIX. E

Ludus Troiæ Teſtatij dictus.

ROMAE verò antiquus Trojæ Ludus uſurpatus fuit, quem quibuſdam aliis Barbaris ſpectaculis, & magnificis pro temporum conditione apparatibus animalium, & hominum curſibus, & ineptis Taurorum venationibus additis, recentiores Romani Agonis, ſive Teſtatii Ludos hodie vocant. Ex antiquis etjam hominum, & ſingulorum equorum Circenſibus Ludicris noſtro tempore Romæ, & per Italiam reliquus eſt hominum itidem, & diverſorum animalium, ut equorum, aſinorum, & bubalorum inconditus, & ſine ullo Ordine ab vno principio ad certum terminum protenſus curſus, antiquiſque illis Circenſibus nihil ſimile habens præter currendi uſum, ut ea quæ ſcripſimus, & hodiernum curſum accuratè conſideranti, manifeſtum erit. F

Quot animalia currant hodie Romæ, & alibi.

Hodie porrò novem in Vrbe curſus genera ſunt, quatuor hominum, quinque beſtiarum. Ex hominibus currunt Iudæi, pueri, juvenes, & ſenes. Veronæ in patria mea, currunt etjam mulieres. Ex beſtiis Aſini, bubali, equi, equæ, & equi Numidæ, Barbari vulgò vocati, de quo currendi more quum Barbarus, & ineptus ſineque ulla diſciplina ſit, nihil eſt quod dicam.

Claudianus Libro Secundo in Eutropium Eunuchum de Circenſibus Arcadio, & Honorio Imperatoribus ſcribens, ait:

Ergò ubi collecti proceres, qui rebus in arctis
Conſulerent, tantiſque darent ſolatia morbis,
Obliti ſubito Phrygiæ, belliſque relictis
Ad ſolitos cœpere jocos, & jurgia Circi G
Tendere, nec quiquam magna confligitur ira.
Quis medius vibrata puer vertigine molli
Membra rotet? vertat quis marmora crine ſupino?
Quis magis enodes laterum detorqueat artus?
Quis voci digitos, oculos quis moribus aptet?
Hi tragicos meminere modos, his fabula Tereus,
His necdum commiſſa thoro cantatur Agave.

Item in Panegyrico Conſulatus Fl. Manlii Theodori. v.c. quum Ludos in ejus Magiſtratu editos deſcribit, ita canit:

Vranie redimita comas, qua ſæpe magiſtra
Manlius igniferos radio deſcripſerat axes,
Sic alias hortata Deas: Patimur ne ſorores
Optato procul eſſe dies? nec limina noſtri H
Conſulis, & ſemper dilectas viſimus ædes?
Et fasces ſubiiſſe libet? miracula plebi
Colligite, & claris nomen celebrate theatris;
Tu-Iovis æquorei ſubmerſam fluctibus aulam
Oratum volucres Erato jam perge quadrigas
A quibus haud unquam palmam rapturus Arion
Illuſtret Circum ſonipes, quicunque ſuperbo
Perſtrepit hinnitu Betim, qui ſplendida potat
Stagna Tagi, madidoque jubas abſtergitur auro.
Calliope liquidas Alcidem poſce paleſtras,
Cuncta Palemoniis manus explorata coronis
Adſit, & Helaſco pubes laudata Tonanti.

Alludit ad quadrigarũ curſum in Circẽſibus.

Alludit ad pugiles.

Tu

A *Tu juga Taygeti, frondoſaque Mænala Clio*
I, Triviæ ſupplex: non aſpernata rogantem
Amphitheatrali faveat Latonia pompa,
Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum *Alludit ad venationes ferarum.*
Arte ligent, certoque premant venabula niſu,
Ipſa truces fœtus, captiuaque ducat ab antris
Prodigia, & cædis ſitientem deferat arcum.
Conueniant urſi, magnà quos mole ruentes
Torua Licaoniјs Helice miretur ab aſtris:
Perfoſsique ruant populo pallente Leones,
Quales Mygdonio currum frenare Cybelle
B *Optat, & Herculei mallent fregiſſe lacerti,*
Obvia fulminei properent ad vulnera Pardi,
Semine permixto geniti, quùm forte Leenæ
Nobiliorem uterum viridis corrupit adulter,
Hi maculis patres referunt, & robore matres:
Quicquid monſtriferis nutrit Getulia campis,
Alpina quicquid tegitur nive, Gallica ſi quid
Sylva timet, jaceat, largo diteſcat harena
Sanguine, conſument totos ſpectacula montes.
Nec molles egeant noſtra dulcedine Ludi,
Qui lætis riſum ſalibus moviſſe facetus,
Qui nutu, manibuſque loquax, cui tibia flatis, *Alludit ad ſcenicos Ludos.*
Cui plectro pulſanda chelys, qui pulpita ſocco
C *Perſonat, aut altè graditur majore cothurno,*
Et qui magna leni detrudens murmura tactu,
Innumeras voces ſegetis moderatus ahenæ
Intonat erranti digito, penituſque trabali
Vecte, laborantes in carmina concitat undas.
Vel qui more avium ſeſe jaculantur in auras, *Alludit ad funambulos.*
Corporaque ædificant, celeri creſcentia nexu;
Quorum compoſitam puer augmentatus in artem
Eminet, & vinctus plantæ, vel cruribus hærens
Pendula librato figit veſtigia ſaltu:
Mobile ponderibus deſcendat pegma re ductis,
Inque chori ſpeciem ſpargenteis ardua flammas
Scena rotet, varios effingat Mulciber orbes
D *Per tabulas impunè vagus, pictaſque citato*
Ludant igne trabes, & non permiſſa morari
Fida per innocuas errent incendia turres.
Laſcivi ſubito confligant æquore lembi, *Alludit ad naumachiam*
Lignaque remigibus ſpument inuerſa canoris:
Conſul per populos idemque grauiſsimus auctor
Eloquiј duplici vita ſubnixus in ævum
Procedat pariter libris, faſtiſque legendus:
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & cœptis ne deſit faſcibus hæres,
Decurrat trabeata domus, tradatque ſecures
Mutua poſteritas, ſervatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur Conſule proles.

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLLIANI, DE SPECTACVLIS LIBER. E

QVi ſtatus fidei, quæ ratio veritatis, quod præſcriptum diſciplinæ inter
cætera ſecularium errorum, etiam ſpectaculorum voluptates adimat,
Dei ſerui cognoſcite: qui cum maximè ad Deum acceditis, recognoſci-
te qui iam acceſſiſſe vos teſtificati & confeſſi eſtis, ne aut ignorando, aut
diſſimulando quis peccet. Tanta eſt enim vis voluptatũ, ut & ignoran-
tiam protelet in occaſionem, & conſcientiam corrumpat in diſſimulationem, aut utrũ-
que. Adhuc forſan alicui opiniones Ethnicorum blandiuntur, quæ in iſta cauſa aduer-
ſus nos ita argumentari conſueuerunt: Nihil obſtrepere religioni, in animo & con-
ſcientia tua tanta ſolatia extrinſecus oculorum, vel aurium: nec verò Deum offendi F
oblectatione hominis, qua ſaluo erga Deum metu, & honore ſuo in tempore & ſuo in
loco frui ſcelus non ſit. Atqui hoc cum maximè paramus demonſtrare, quemadmo-
dum iſthæc non competant veræ religioni, & vero obſequio erga Deum verum. Sunt
qui exiſtiment Chriſtianum expeditum mortis genus ad hanc obſtinationem abdica-
tione voluptatum erudiri, quo facilius vitam contemnant, amputatis quaſi retinacu-
lis eius ne deſiderent, quàm iam ſuperuacuam ſibi fecerint, ut hoc conſilio potius &
humano proſpectu, non diuino præſcripto definitum exiſtimetur. Pigebat ſcilicet
etiam perſeuerantes in tantis voluptatibus propter Deum mori. Quamquam & ſi ita
eſſet, tam apto conſilio tantæ obſtinatio diſciplinæ debebat obſequium. Iam verò ne-
mo eſt, qui non hoc quoque prætendat omnia à Deo inſtituta & homini attributa (ſi-
cut prædicamus) & utique bona omnia, ut boni auctoris inter hæc deputari uniuerſa
iſta, ex quibus ſpectacula inſtruuntur, Circum verbi gratia, & Leonem & vires cor- G
poris, & vocis ſuauitates. Igitur neque alienum videri poſſe, neque inimicum Dei,
quòd de conditione conſtet ipſius: neque cultoribus Dei vitandum, quòd Dei non ſit
inimicum, quia nec alienum planè & ipſæ extructiones locorum, quòd ſaxa, quòd cæ-
menta, quòd marmora, quod columnæ Dei res ſint, qui ea ad inſtrumentum terræ de-
dit: ſed & ipſi actus ſub cælo Dei tranſiguntur. Quam ſapiens argumentatrix ſibi vide-
tur ignorantia humana, præſertim cum aliquid eiuſmodi de gaudijs, & de fructibus ſę-
culi metuit amittere. Plures denique inuenias, quos magis periculum voluptatis,
quàm vitę, auocet ab hac ſecta. Nam mortem etiam ſtultus, ut debitam non extime-
ſcit, voluptatem etiam ſapiens, ut tantum non contemnit, cum alia non ſit & ſtulto,
& ſapienti vitæ gratia, niſi voluptas. Nemo negat, quia nemo ignorat, quod ultro
natura ſuggerit, Deum eſſe uniuerſitatis conditorem, eamque uniuerſitatem tam bo-
nam, quam homini mancipatam. Sed quia non penitus Deum norunt, niſi naturali
iure, non etiam familiari, de longinquo, non de proximo, neceſſe eſt ignorent, quali-
ter adminiſtrari, aut iubeat, aut prohibeat, quæ inſtituit, ſimul quis ſit æmulus ex di- H
uerſo, adulterandis uſibus diuinæ conditionis, qua neque voluntatem, neque aduer-
ſarium noueris eius, quem minus noueris. Non ergo hoc ſolum reſpiciendum eſt,
quo omnia ſint inſtituta, ſed à quo conuerſa. Ita enim apparebit cuius vi ſint inſtitu-
ta, ſi appareat, cuius non ſint. Multum intereſt inter corruptelam, & integritatem,
quia multum eſt inter inſtitutorem, & interpolatorem. Cæterorum omnes ſpecies ma-
lorum, quæ etiam Ethnici indubitatè & prohibent, & defendunt, ex operibus Dei co-
ſtant: Vis homicidium ferro, veneno, magicis deuinctionibus perfici? tam ferrum
Dei res eſt, quam herbæ, quam Angeli. Nunquid tamen in hominis necem auctor iſta
prouidit? Atqui omnem homicidii ſpeciem uno & principali præcepto interemit:
Non occides. Proinde aurum, æs, argentum, ebur, lignum & quæcumque fabrican-
dis idolis materia captatur, quis in ſæculo poſuit, niſi ſæculi auctor Deus? Nunquid
tamen ut hæc aduerſus ipſum adorentur? Atqui ſumma offenſio penes illum idolola-

A tria eſt, quid non Dei eſt quod Deum offendit? Sed cum offendit, Dei eſſe deſijt; & cum
deſijt, offendit. Ipſe homo omnium flagitiorum actor, non tantum opus Dei, verum
etiam imago eſt, & tamen & corpore & ſpiritu deſciuit à ſuo inſtitutore. Neque enim
oculos ad concupiſcentias ſumpſimus, neque linguam ad maliloquium, & aures ad ex-
ceptaculum maliloquij, & gulam ad gulæ crimen, & ventrem ad gulæ ſatietatem, &
genitalia ad exceſſus impudicitiæ, & manus ad vim, & greſſus ad vagam vitam, aut
ſpiritus, ideo inſitus corpori, ut inſidiarum, & fraudum, & iniquitatum cogitatorium
fieret, non opinor. Nam ſi omnem malignitatem, & ſi tantam malitiam excogitatam
Deus exactor innocentiæ odit, indubitatè quæcumque condidit non in exitum operũ
conſtat condidiſſe qui damnat, licèt eadem opera per ea quæ condidit adminiſtrētur,
quando hæc ſit tota ratio damnationis peruerſa adminiſtratio conditionis à conditis.
B Nos igitur qui domino cognito etiam æmulum eius inſpicimus, qui inſtitutore com-
perto etiam interpolatorem una deprehendimus, neque mirari, neque dubitare opor-
tet, cum ipſum hominem opus & imaginem Dei totius uniuerſitatis poſſeſſorem illa
vis interpolatoris & æmulatoris Angeli ab initio de integritate deiecerit, uniuerſam
ſubſtãtiam eius pariter cum ipſo in peruerſitatem demutatam aduerſus inſtitutorem:
ut quam doluerat omni conceſſam, non ſibi, in ea ipſa & hominem reum Deo faceret,
& ſuam dominationem conlocaret. Hac conſcientia inſtructi aduerſus opiniones eth-
nicorum, conuertamur magis ad noſtrorum detractatus. Quorundam enim fides aut
ſimplicior aut ſcrupuloſior ad hanc abdicationem ſpectaculorum de ſcripturis autho-
ritatem expoſcit, & ſe in incertum conſtituit, quod non ſignificanter, neque nomina-
tim denuncietur ſeruis Dei abſtinentia eiuſmodi. Planè nuſquam inuenimus quem-
admodum apertè poſitum eſt: Non occides, non idolum coles, non adulterium, non
fraudem admittes: ita exertè definitum, non in Circum ibis, non in Theatrum, ago-
C nem, munus non ſpectabis. Sed inuenimus ad hanc quoque ſpeciem pertinere illam
primam vocem Dauid, Felix, (inquit,) qui non abijt in concilium impiorum, & in
via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Nam etſi iuſtum il-
lum videtur prædicaſſe, quod in conſilio & in conſeſſu Iudæorum de Deo denegando
conſultantium non communicauit, latè tamen ſemper ſcriptura diuina diuiditur, ubi-
cumque ſecundum præſentis rei ſenſum etiam diſciplina munitur, ut hic quoque non
ſit aliena vox ſpectaculorum interdictione. Si enim pauculos tunc Iudæos impiorum
concilium vocauit, quanto magis tantum conuentum ethnici populi: ni pij ethnici,
minus peccatores, minus hoſtes Chriſti, quam tunc Iudæi, quò & cætera congruunt.
Nam apud ſpectacula & in via ſtatur. Vias enim vocant cardines balteorum per am-
bitum, & diſcrimina popularium per procliuum, Cathedra quoque nominatur ipſe
in anfractu ad conſeſſum ſitus. Itaque contrario infœlix qui in quodcunque conci-
lium impiorum abierit, & in quacunque via peccatorum ſteterit & in quacunque ca-
D thedra peſtium ſederit, generaliter dictum intelligamus, cum quid etiam ſpecialiter
interpretari capit. Nam ſpecialiter quædam pronunciata, generaliter ſapiunt.
Cum Deus Iſraelitas admonet diſciplinæ vel obiurgat, utique ad omnes habet: cum
Ægypto & Æthiopiæ exitium comminatur, in omnem gentem peccatricem præiu-
dicat. Sic omnis gens vocatur Ægyptus & Æthiopia, à ſpecie ad genus. Quemad-
modum etiam de origine ſpectaculorum omne ſpectaculum concilium vocat impio-
rum, à genere ad ſpeciem. Ne quis argumentari nos putet, ad principalem aucto-
ritatem conuertar ipſius ſignaculi noſtri. Cum aquam ingreſſi, Chriſtianam fidem
in legis ſuæ verba profitemur, renunciaſſe nos diabolo, & pompæ, & Angelis eius
ore noſtro conteſtamur. Quid erit ſummum ac præcipuum, in quo diabolus, &
pompæ, & Angeli eius cenſeantur, quam idololatria? ex qua omnis immundus &
nequam ſpiritus, ut ita dixerim, quia nec diutius de hoc. Igitur, ſi ex idololatria
uniuerſam ſpectaculorum paraturam conſtare conſtiterit, indubitatè præiudicatum

erit, etiam ad ſpectacula pertinere renunciationis noſtræ teſtimonium in lauacro, E quæ diabolo, & pompæ, & angelis eius ſunt mancipata, ſcilicet per Idololatriam.

VNDE LVDI DICTI.

Commemorabimvs origines ſingulorum, quibus incunabulis in ſeculo adoleuerint: exinde titulos quorundam, quibus nominibus nuncupentur: exinde apparatus, quibus ſuperſtitionibus inſtituantur: tum loca, quibus Præſidibus dicentur: tum artes, quibus auctoribus deputentur. Si quid ex his non ad idolum pertinuerit idem neque ad idololatriam, neque ad noſtram eierationem pertinebit. De originibus quidem ut ſecretioribus, & ignotis pœnes plures noſtrorum altius, nec aliundè inueſtigandum fuit, quàm de inſtrumentis ethnicarum litterarum. Extant auctores F multi, qui ſuper iſta re commentarios ediderunt. Ab his Ludorum origo ſic traditur, Lydos ex Aſia tranſuenas in Hetruria conſediſſe, ut Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri ſuo ceſſerat regni contentione. Igitur in Hetruria inter cæteros ritus ſuperſtitionum ſuarum ſpectacula quoque religionis nomine inſtituunt. Inde Romani accerſitos artifices mutuantur, tempus, enunciationem, ut Ludi à Lydis vocarentur. Sed etſi Varro Ludos à Ludo, ideſt à luſu interpretetur, ſicut & Lupercos Ludos appellabant, quòd ludendo diſcurrant: tamen eum luſum iuvenum & diebus feſtis, & templis, & religionibus reputat. Nihil iam de cauſa vocabuli, cum rei cauſa idololatria ſit. Nam & cum promiſcuè Ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifeſtè ſonabant. Libero enim à ruſticis primò fiebant ob beneficium, quod ei adſcribunt pro demonſtrata gratia vini. Exinde Ludi Conſualia dicti, qui initio Neptunum honorabant eundem enim, & Conſum vocabant. Dehinc Equiria G Marti Romulus dixit, quanquam & Conſualia Romulo defendunt, quod ea Conſo dicauerit Deo, ut volunt, conſilij: eius ſcilicet, quo tunc Sabinarum virginum rapinam militibus ſuis in matrimonia excogitauit. Probum planè conſilium, & nunc quoque apud ipſos Romanos iuſtum & licitum, ne dixerim penes Deum. Facit etenim ad originis maculam, ne bonum exiſtimes quod initium à malo accepit, ab impudentis violentiæ alio Deo, à fratricida inſtitutore, à filio Martis: & nunc ara Conſo illi in Circo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra cum inſcriptione huiuſmodi, Consvs. consilio. mars. dvello. lares. comitio. potentes. Sacrificant apud eam Nonis Iulijs Sacerdotes publici: XII. Kal. Septemb. Flamen Quirinalis, & virgines. Dehinc idem Romulus Ioui Feretrio Ludos inſtituit in Tarpeio, quos Tarpeios dictos & Capitolinos Piſo tradidit. Poſt hunc Numa Pompilius Marti, & Robigini fecit. Nam & Robiginis Deam finxerunt: Dehinc Tullus Hoſtilius, dehinc Ancus Martius, & cæteri quoque per ordinem. Et quibus idolis Ludos inſtituerunt, poſitum eſt apud Suetonium Tranquillum, vel à quibus Tranquillus accepit. H Sed hæc ſatis erunt ad originis de idololatria reatum.

DE TITVLIS.

Accedit ad teſtimonium antiquitatis ſubſecuta poſteritas, formam originis de titulis huius quoque temporis præferens, per quos ſignatum eſt, cui idolo, & cui ſuperſtitioni utriuſque generis Ludi notarentur, Megalenſes, & Apollinares, item Cereales, & Neptunales, & Latiares, & Florales in commune celebrantur: reliqui Ludorum de natalibus & ſolemnitatibus Regum, & publicis proſperitatibus & municipalibus factis ſuperſtitionis, cauſas originis habent. Inter quos etiam priuatorum memorijs legatariæ editionis parentant, id quoque ſecundum inſtitutionis antiquitatem. Nam & à primordio bifariam Ludi cenſebantur, ſacri, & funebres, ideſt

A ideſt Dijs Nationum, & mortuis. Sed de idololatria nihil differt apud nos, ſub quo nomine & titulo, dum ad eoſdem ſpiritus perueniat, quibus renunciamus, licèt mortuis, licèt Dijs ſuis faciant. Proinde mortuis ſuis, ut Dijs faciant, una conditio partis utriuſque eſt, una idololatria, una renunciatio noſtra aduerſus idololatriam.

DE APPARATIBVS.

COMMVNIS igitur origo Ludorum utriuſque generis, communes, & tituli, ut de communibus cauſis, proinde apparatus communes habeant neceſſe eſt de reatu generali idololatriæ conditricis ſuæ. Sed Circenſium paulò pompatior ſuggeſtus, quibus propriè hoc nomen pompa, præcedit, quorum ſit in ſemetipſa probans, de ſimu-
B lachrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de thenſis, de armamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuvijs: quanta præterea ſacra, quanta ſacrificia præcedant, intercedant, ſuccedant, quot collegia, quot ſacerdotia, quot officia moueantur, ſciunt homines illius Vrbis, in qua Dæmoniorum conuentus conſedit. Ea ſi minore cura per prouincias pro minoribus viribus adminiſtrantur, tamen omnes ubique Circenſes illuc deputandi, vnde & petuntur, inde inquinantur, unde ſumuntur. Nam & rivulus tenuis ex ſuo fonte, & ſurculus modicus ex ſua fronde qualitatem originis continet. Viderit ambitio ſiue frugalitas eius quod Deum offendit: qualiſcumque Pompa Circi & ſi pauca ſimulachra circumferat, in vno idololatria eſt: & ſi unam thenſam trahat, Iouis tamen plauſtrum eſt: quæuis idololatria ſordidè inſtructa, vel modicè locuples, ſplendida eſt cenſu criminis ſui.

DE LOCO.

C

VT & de locis ſecundum propoſitum exequar, Circus Soli principaliter conſecratur: cuius ædes medio ſpatio, & effigies de faſtigio ædis emicat, quòd non putauerint ſub tecto conſecrandum, quem in aperto habent. Quod ſpectaculum primum à Circe habent, Soli patri ſuo, ut volunt editum adfirmant: ab ea & Circi appellationem argumentantur. Planè venefica eis utique negocium geſſit hoc nomine, quorum Sacerdos erat, Dæmonijs & Angelis ſcilicet. Quot igitur in habitu loci ipſius idololatrias recognoſcis, ſingula ornamenta Circi ſingula templa ſunt. Oua honori Caſtorum adſcribunt, qui illos ouo editos credendo, de cygno Ioue non erubeſcunt. Delphinos Neptuno vouent, columnas Seſſias à ſementationibus, Meſſias à meſſibus, Tutelinas à tutelis fructuum, ſuſtinent. Ante hæc tres aræ trinis Dijs parent, Magnis, Potentibus, Valentibus. Eoſdem Samothracas exiſtimant. Obeliſci enormitas, ut Hermateles adfirmat, Soli proſtituta: ſcriptura eius unde & ſenſus, de Ægypto ſu-
D perſtitio eſt. Frigebat Dæmonum concilium ſine ſua Matre Magna; ea itaque illic præſidet Euripo. Conſus (ut diximus) apud metas ſub terra deliteſcit. Murtias quoque idolum fecit. Murtiam enim Deam amoris volunt, cui in illa parte ædem vouere è Animaduerte Chriſtiane, quot nomina immunda poſſederint Circum. Aliena eſt tibi religio, quam tot diaboli ſpiritus occupauerunt. De locis quidem locus eſt retractandi ad præueniendam quorumdam interrogationem. Quid enim iniquis, ſi alio in tempore Circum adiero, periclitabor de inquinamento? Nulla eſt præſcriptio de locis. Nam non ſola iſta conciliabula ſpectaculorum, ſed etiam templa ipſa ſine periculo diſciplinæ adire ſervus Dei poteſt, urgente cauſa ſimplici dumtaxat, quæ non pertineat ad proprium eius loci negocium, vel officium. Cæterum, & plateæ, & forum, & balneæ, & ſtabula, & ipſe domus noſtræ ſine idolis omninò non ſunt, totum ſæculum Sathanas, & Angeli eius repleuerunt. Non tamen quod in ſæculo ſumus, à Deo excidimus, ſed ſi quid de ſæculi criminibus attigerimus. Proinde ſi Capitolium, ſi Se-

ſi Serapeum ſacrificator & adorator intrauero, à Deo excidam: quemadmodum Circum vel Theatrum ſpectator. Loca nos non contaminant per ſe, ſed quæ in locis fiunt, à quibus & ipſa loca contaminari altercati ſumus: de contaminatis contaminamur. Propterea autem commemoramus, quibus eiuſmodi loca dicentur, ut eorum demonſtremus eſſe, quæ in his locis fiunt, quibus ipſa loca dicantur. E

DE ARTE CIRCI.

NVNC de Artificio quo Circenſes exhibentur. Res equeſtris retro ſimplex de dorſo agebatur, & vtique communis uſus reus non erat. Sed cum ad Ludos coactus eſt, tranſijt à Dei munere ad dæmoniorum officia. Itaque Caſtori & Polluci deputatur hæc ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos Steſichorus docet. Sed & Neptunus equeſtris eſt, quem Græci ἵππιον appellant: De iugo verò quadrigas Soli, bigas Lunæ ſanxerunt. Sed & F

Primus Ericthonius currus & quattuor auſus
Iungere equos rapiduſque rotis inſiſtere victor.

Ericthonius, Mineruæ, & Vulcani filius, & quidem de caduca in terram libidine, portentum eſt dæmonicum, imò diabolus ipſe, non coluber. Si verò Trophilus Argivus auctor eſt currus, primo Iunoni id opus ſuum dedicauit. Si Romæ Romulus quadrigam primus oſtendit, puto & ipſe inter idola conſcriptus, ſi idem eſt Quirinus. Talibus auctoribus quadrigæ productæ, merito & aurigis coloribus idololatriam veſtierunt, & ab initio duo ſoli fuerunt, albus & ruſſeus. Albus hyemi, ob niues candidas: ruſſeus æſtati ob Solis ruborem voti erant. Sed poſtea tam voluptate, quam ſuperſtitione prouecta, ruſſeum alij Marti, alij album Zephyris conſecrauerunt, praſinum verò terræ matri vel Verno: venetum cœlo & mari, vel autumno. Cum autem omnis ſpecies idololatriæ damnata ſit à Deo, utique etiam illa damnatur quæ elementis mundialibus profanatur. G

DE THEATRO.

TRANSEAMVS ad ſcenicas res, quarum & originem communem, & titulos pares ſecundum ipſam ab initio Ludorum appellationem, & adminiſtrationem coniunctam cum re equeſtri iam oſtendimus. Apparatus etiam ex ea patre conſortes, quæ ad ſcenam ſpectat: nam à templis & aris, & illa infelicitate thuris & ſanguinis inter tibias & tubas itur; duobus inquinatiſſimis arbitris, funerum & ſacrorum, deſignatore & haruſpice. Ita cum de originibus Ludorum ad Circenſes tranſimus, inde nunc ad ſcenicos Ludos dirigimus, à loci vitio. Theatrum propriè ſacrarium Veneris eſt. Hoc denique modo id genus operis in ſæculo euaſit. Nam ſæpè Cenſores renaſcentia cum maximè theatra deſtruebant, moribus conſulentes, quorum ſcilicet periculum ingens de laſciuia prouidebant, ut jam hinc ethnicis in teſtimonium cedat ſententia ipſorum nobiſcum faciens, & nobis in exaggerationem diſciplinæ etiam humanæ prærogatiua. Itaque Pompeius Magnus ſolo theatro ſuo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxiſſet, veritus quandoque memoriæ ſuæ cenſoriam animaduerſionem, Veneris ædem ſuperpoſuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, ſed Veneris templum nuncupauit, cui ſubiecimus inquit gradus ſpectaculorum: ita damnatum & damnandum opus templi titulo prætexuit & diſciplinam ſuperſtitione deluſit. Sed Veneri & Libero conuenit. Duo iſta dæmonia conſpirata & coniurata inter ſe ſunt, ebrietatis & libidinis. Itaque theatrum Veneris, Liberi quoque domus eſt. Nam & alios Ludos ſcenicos Liberalia propriè vocabant, præterquam Libero deuotos. quod ſunt Dionyſia penes Græcos etiam à Libero inſtitutos. H

A

DE ARTIBVS SCENICIS.

ET eſt planè in artibus quoque ſcenicis Liberi, & Veneris patrocinium, quæ priuata & propria ſunt ſcenæ, de geſtu & corporis fluxu. Nam mollitiam Veneri, & Libero immolant: illi per ſexum, illi per fluxum, diſſoluti. Quæ verò voce, & modis, & organis, & lyris tranſfiguntur, Apollines, & Muſas, & Mineruas, & Mercurios mancipes habent. Oderis Chriſtiane, quorum auctores non potes non odiſſe.

DE ARTIBVS.

IAM nunc volumus ſuggerere de artibus, & de his, quorum auctores in nominibus
B execramur. Scimus nihil eſſe nomina mortuorum, ſicut nec ipſa ſimulachra eorum; ſed non ignoramus qui ſub iſtis nominibus, & inſtitutis ſimulachris operentur & gaudeant, & Diuinitatem mentiantur, nequam ſpiritus, ſcilicet dæmones. Videmus igitur etiam artes eorum honoribus dicatas eſſe, qui nomina incolunt auctorum earum, nec ab idololatria vacare, quarum inſtitutores etiam propterea Dij habentur. Imò quod ad artes pertinet altius præſcripſiſſe debemus, dęmonas ab initio proſpicientes ſibi inter cætera idololatriæ etiam ſpectaculorum inquinamenta, quibus homines à Deo auocarent, & ſuo honori obligarent, eiuſmodi quoque artium ingenia inſpiraſſe. Neque enim ab alijs præoccupatum fuiſſet, quod ad illos peruenturum eſſet. Nec per alios tunc homines edidiſſent; quam per ipſos, in quorum nominibus & imaginibus, & hiſtorijs fallaciam conſecrationis ſibi negotium acturæ conſtituerant.

DE AGONIBVS.

C

VT ordo peragatur, ineamus etiam agonum re tractatum. Origo iſtis de Ludorum propinquitate eſt. Inde & ipſi ſacri vel funebres inſtituti, aut Dijs Nationum, aut mortuis fiunt. Proinde Tituli Olympia Ioui quæ ſunt Romæ Capitolina. Item Herculi Nemea, Neptuno Iſthmia, cæteris mortuorum varij agones. Quid ergo mirum, ſi apparatus agonum idololatria conſpurcat, de coronis profanis, de ſacerdotalibus prę ſidibus, de collegiarijs miniſtris, de ipſo poſtremo boum ſanguine, ut de loco ſuppleam, ut de loco communi pro collegio artium Muſicarum, & Mineralium, & Apollinarium, etiam Martialium, per duellum, per tubam, ut ſtadio Circum æmulentur, quod utique templum eſt, & ipſum eius idoli, cuius ſolemnitates agit. Sed & gymnicas artes Caſtorum, & Herculum, & Mercuriorum diſciplinæ prodiderunt.

DE MVNERE.

D

SVPEREST illius inſigniſſimi ſpectaculi acceptiſſimi recognitio. Munus dictum eſt ab officio: quoniam officium etiam muneris nomen eſt. Officium autem mortuis hoc ſpectaculo facere ſe veteres arbitrabantur, poſteaquam illud humaniore atrocitate temperauerunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat, captiuos, vel malo ingenio ſeruos mercati, in exequijs immolabant. Poſtea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos parauerant armis, quibus tunc & qualiter poterant, eruditos, tantùm ut occidi diſcerent: mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant. Ita mortem homicidiis conſolabantur. Hæc muneris origo ſed paulatim prouecti ad tantam gratiam, ad quantam & crudelitatem; quia ferrum voluptati ſatis non faciebat, niſi & feris humana corpora diſſiparentur. Quod ergo mortuis litabatur, utique parentationi deputabatur. Quæ ſpecies proinde idololatria eſt; quonam & idololatria parentationis eſt ſpecies. Tam hæc

quam

quàm illa mortuis miniſtrat. In mortuorum autem idolis dęmonia conſiſtunt, ut & ti- E
tulos conſideremus, licèt tranſierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad
honores viuentium, Quæſturas dico, & Magiſtratus, & Flaminia, & Sacerdotia; cum
tamen nomine dignitatis idolatriæ crimine teneatur, neceſſe eſt quidquid dignitatis
nomine adminiſtratur, communicet etiam maculas eius, à qua habet cauſas. Idem de
apparatibus interpretabimur in ipſorum honorum ſuggeſtu deputandis, quòd purpu-
reæ, quòd faſciæ, quòd vittæ, quòd coronæ, quòd denique conciones & edicta, & pul-
tes pridianæ ſine pompa diaboli, ſine inuitatione dæmonum non ſunt. Quid ergo de
horrido loco perorem, quem nec periuria ſuſtinent? Pluribus enim & aſperioribus
nominibus Amphitheatrum conſecratur, quàm Capitolium omnium dæmonum Tem-
plum eſt. Tot illic immundi ſpiritus conſidunt, quot homines capit. Vt & de artibus
concludam, Martem, & Dianam utriuſque Ludi præſides nouimus. Satis opinor, im- F
pleuimus ordinem, & quot, & quibus modis ſpectacula idololatriam committant, de
originibus, de titulis, de apparatibus, de locis, de ſacrificijs, quo certi ſumus, nulla
ex parte competere nobis ea, qui idolis renunciauimus: non quòd idolum ſit aliquid
(ut Apoſtolus ait) ſed quòd quæ faciunt dęmonijs faciunt, conſiſtentibus ſc. in con-
ſecrationibus idolorum, ſiue mortuorum, ſiue (ut putant) Deorum. Propterea igitur,
quoniam utraq; ſpecies idolorum conditionis unius eſt, dum mortui & Dij unum ſunt,
utraq; idololatria abſtinemus: nec minus templa, quàm monumenta deſpuimus: neu-
tram aram nouimus, neutram effigiem adoramus: non ſacrificamus, non parentamus,
ſed neque de ſacrificato & parentato edimus, quia non poſſumus cœnam Dei edere,
& cœnam dæmoniorum. Si ergo gulam & ventrem ab inquinamentis liberamus, quan-
tò magis auguſtiora noſtra, oculos & aures ab Idolothytis & necrothytis voluptati-
bus abſtinemus, quæ non inteſtinis tranſiguntur, ſed in ipſo ſpiritu & anima digerun- G
tur: quorum munditia magis ad Deum pertinet quàm inteſtinorum. Nunc interpoſi-
tio noſſe de idololatria, quod ſolum ſubiectum ſufficere deberet ad abdicationem ſpe-
ctaculorum, alia iam ratione tractemus ex abundanti: propter eos maximè qui ſibi
blandiuntur, quòd non nominatim abſtinentia iſta præſcripta ſit, quaſi parum etiam
de ſpectaculis pronuncietur, cum concupiſcentiæ ſæculi damnantur. Nam ſicut pecu-
niæ, vel dignitatis, vel gulæ, vel libidinis, vel gloriæ: ita & voluptatis concupiſcentia
eſt. Species autem voluptatis etiam ſpectacula (opinor) generaliter nominatæ concu-
piſcentiæ continent in ſe & voluptates: Æquè generaliter intellectę voluptates ſpecia-
liter & in ſpectacula differuntur. Cæterum retulimus ſuprà de locorum conditione,
quòd non per ſemetipſa nos inquinent, ſed per ea quæ illic geruntur, per quæ ſimul in-
quinamentum combiberint, tunc & in alteros reſpuunt. Viderit ergo (vt diximus) prin-
cipalis titulus idololatriæ, reliquas rerum ipſarum qualitates contrarijs omnes fera-
mus. Deus præcepit Spiritum Sanctum utpotè pro naturæ ſuæ bono tenerum, & de-
licatum, tranquillitate, & lenitate, & quiete & pace tractare, non furore, non bile, non H
ira, non dolore inquietare. Huic qui cum ſpectaculis poterit conuenire? Omne enim
ſpectaculum ſine concuſſione ſpiritus non eſt. Vbi enim voluptas, ibi & ſtudium, per
quod ſc. voluptas ſapit. Vbi ſtudium, ibi & æmulatio, per quam ſtudium ſapit. Porro
ubi æmulatio, ibi & furor, & bilis, & ira, & dolor, & cætera ex his, quæ cum his non
competunt diſciplinæ: Nam & ſi quis modeſtè & probè ſpectaculis fruitur, pro digni-
tatis, vel ætatis, vel etiam naturæ ſuæ conditione: non tamen immobilis animi eſt ſi-
ne tacita ſpiritus paſſione. Nemo ad voluptatem venit ſine adfectu, nemo adfectum ſi-
ne caſibus ſuis patitur. Ipſi caſus incitamēta ſunt adfectus. Cæterùm ſi ceſſat adfectus,
nulla eſt voluptas, & eſt reus iam ille vanitatis, eo conueniens, ubi nihil conſequitur.
Puto autem etiam vanitas extranea eſt nobis. Quid quod & ipſe ſe iudicat inter eos
poſitus, quorum ſe ſimilem nolens utique deteſtatorem confitetur? Nobis ſatis non
eſt, ſi ipſi nihil tale faciamus, niſi & talia faciētibus non conferamur. Si furem (inquit)

vide-

A rebas cum eo. Vtinam ne in ſæculo quidem ſimul cum illis moraremur: ſed tamen in ſæcularibus ſeparamur, quia ſæculum Dei eſt, ſæcularia autem Diaboli. Cùm ergo furor interdicitur nobis, ab omni ſpectaculo auferimur, & iam à Circo, ubi propriè furor præſidet. Aſpice populum ad id ſpectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuoſum, iam cęcum, iam de ſponſionibus concitatum. Tardus eſt illi Prætor, ſemper oculi in urna eius cum ſortibus volutantur. Dehinc ad ſignum anxii pendent, unius dementiæ una vox eſt, cognoſce dementiam de vanitate: miſit (dicunt) & nunciant inuicem, quòd ſimul ab omnibus viſum eſt. Teneo teſtimoniũ cęcitatis, non vident miſſum quid ſit, mappam putant: ſed eſt Diaboli ab alto prȩcipitati figura. Ex eo itaq; itur in furias, & animos, & diſcordias, & quidquid non licet ſacerdotibus pacis. Inde maledicta, conuitia ſine iuſtitia, odii etiam ſuffragia ſine merito amoris. Quid enim conB ſecuturi ſuum illic agunt, qui ſui non ſunt? niſi fortè hoc ſolum, per quod ſui non ſunt: de aliena infȩlicitate contriſtantur, de aliena fȩlicitate lȩtãtur. Quicquid optant, quicquid abominantur, extraneum ab illis eſt. Ita & amor apud illos ocioſus, & odium iniuſtum. Et forſitan ſine cauſa amare liceat, quàm ſine cauſa odiſſe. Deus certè etiam cũ cauſa prohibet odiſſe, qui inimicos diligi iubet. Deus etiam cum cauſa maledicere nõ ſinit, qui maledicentes benedici præcipit. Sed Circo quid amarius, ubi ne Principibus quidem aut ciuibus ſuis parcunt? Sed quid horum quibus Circus furit, aliubi cõpetit ſanctis, etiam in Circo licebit. Si verò nuſquã, ideò nec in Circo. Similiter impudicitiã omnem amoliri iubemur. Hoc igitur modo etiam à theatro ſeparamur, quod eſt priuatum conſiſtorium impudicitiæ, ubi nihil probatur, quàm quod alibi non probatur. Ita ſumma gratia eius de ſpurcitia plurimùm concinnata eſt, quã Atellanus geſticulator, quam Mimus etiam per mulieres repræſentat ſexum pudoris exterminans, ut faciliùs domi, quàm in ſcena erubeſcant. Quam deniq; Pãtomimus à pueritia patitur in corpoC re, ut artifex eſſe poſſit. Ipſa etiã proſtibula publicæ libidinis hoſtię in ſcena proferuntur; plus miſeræ in præſentia fœminarũ, quibus ſolis latebant perq; omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur, locus, ſtipes, elogium, etiam quibus opus nõ eſt, prȩdicatur. Taceo de reliquis ea, quæ in tenebris, & in ſpeluncis ſuis deliteſcere decebat, ne diem contaminarent. Erubeſcat, Senatus, erubeſcant ordines omnes. Ipſæ illæ pudoris ſui interemptrices de geſtibus ſuis ad lucem & populũ expaueſcentes ſemel anno erubeſcunt. Quod ſi nobis omnis impudicitia execranda eſt, cur liceat audire quæ loqui non licet? Cum etiã ſcurrilitatem & omne vanum verbum iudicatum à Deo ſciamus, cur æquè liceat videre, quæ facere flagitium eſt? Habes igitur & theatri interdictionem, de interdictione impudicitiæ. Sin & doctrinam ſæcularis litteraturæ ut ſtultitiæ apud Deum deputatam aſpernamur, ſatis præſcribitur nobis & de illis ſpeciebus ſpectaculorum, quæ ſeculari litteratura luſoriam, vel agoniſticam ſcenam diſpungunt: quod ſint Tragœdiæ & Comœdiæ ſcelerum auctrices, & libidinum, cruentæ, & laſciD uæ, impiæ, & prodigæ. Nullius rei aut atrocis, aut vilis commemoratio melior eſt: quod in facto reiicitur, etiam in dicto non eſt recipiendum. Quod ſi & ſtadium contendas in ſcripturis nominari, ſanè obtinebis. Sed quæ in ſtadio geruntur, indigna conſpectui tuo non negabis, pugnos, & calces, & colaphos, & omnem petulantiã manus, & quamcumq; humanioris, ideſt diuinæ imaginis depugnationem. Non probabis uſquam vanos curſus, & iaculatus, & ſaltus vaniores, nuſquam tibi vires aut iniurioſę, aut vanæ placebunt, ſed nec cura factitii corporis, ut plaſticã Dei ſupergreſſę propter ociũ. Græciæ altiles homines oderis. Et palȩſtrica diaboli negociũ eſt. Primos homines diabolus eliſit. Ipſe geſtus colubrina vis eſt tenax ad occupandũ, tortuoſa ad obligandum, liquida ad elabendum. Nullus tibi coronarum uſus eſt, quid de coronis voluptates aucuparis? Expectabimus nunc ut & Amphitheatri repudiũ de ſcripturis petamus? Si ſęuitiam, ſi impietatem, ſi feritatem permiſſam nobis contendere poſſumus, eamus in Amphitheatrum. Si tales ſumus, quales dicimur, delectemur ſanguine humano.

Bonum eſt cùm puniuntur nocentes. Quis hoc niſi nocens negabit? Et tamen innocens de ſupplicio alterius lætari non poteſt, cùm magis competat innocenti dolere, E
quòd homo par eius tam nocens factus eſt, ut tam crudeliter impendatur. Quis autem mihi ſponſor eſt, nocentes ſemper vel ad beſtias, vel ad quodcunq; ſupplicium decerni, ut non innocentiæ quoque inferatur, aut ultione iudicantis, aut infirmitate defendentis, aut inſtantia quæſtionis? Quàm meliùs ergo eſt neſcire cùm mali puniuntur, ne ſciam, & quum boni pereunt, ſi tamen bonum ſapiunt. Certè quidem gladiatores innocentes in Ludum veniunt, ut publicę voluptatis hoſtiæ fiant. Etiam qui damnantur in Ludum, quale eſt ut de leuiore delicto in homicidas emendatione proficiant. Sed hæc ethnicis reſpondi. Cæterùm abſit, ut de ipſius ſpectaculi auerſione diutius diſcat Chriſtianus: quanquam nemo pleniùs hæc omnia exprimere poteſt, niſi quid adhuc ſpectat. Malo non implere, quàm meminiſſe. Quàm vana igitur, immò deſperata F
argumentatio eorum, qui ſine dubio tergiuerſationem admittendæ voluptatis obtendunt. Nullam eius abſtinentiæ mentionem ſpecialiter, vel localiter in ſcripturis determinari, quæ directò prohibeant eiuſmodi conuentibus intereſſe ſervum Dei. Nouam proximè defenſionem ſuauiludii cuiuſdam audiui. Sol (inquit,) immò etiam ipſe Deus de cœlo ſpectat, nec contaminatur. Planè Sol & in cloacam radios ſuos defert, nec inquinatur. Vtinam autem Deus nulla flagitia hominum ſpectaret, ut omnes iudicium euaderemus. Sed ſpectat & latrocinia, ſpectat & falſa, & adulteria, & fraudes, & idololatrias, & ſpectacula ipſa. Iccircò ergo nos non ſpectabimus, ne videamur ab illo, qui omnia ſpectat. Componas homo reum, & iudicem: reum, qui, quia videtur, reus eſt: iudicem, qui, quia videt, iudex eſt. Nunquid ergo & extra limites Circi furori ſtudemus, & extra cardines theatri impudicitiæ intendimus, & inſolentiæ extra ſtadium, & immiſericordiæ extra Amphitheatrum, quod Deus etiam extra cameras, & gradus, G
& apulias oculos habet. Erramus, nuſquam, & nunquam excuſatur quod Deus damnat. Nuſquam, & nunquam licet, quod ſemper, & ubiq; non licet. Hæc eſt veritatis integritas, & quæ ei debetur diſciplinæ plenitudo, & æqualitas timoris, & fides obſequii, non immutare ſententiam, nec variare iudicium. Non poteſt aliud eſſe, quod verè quidem eſt bonum, ſeu malum. Omnia autem penes veritatem Dei fixa ſunt. Ethnici quos penes nulla eſt veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus, malum ac bonum pro arbitrio, ac libidine interpretantur, alibi bonum quod alibi malum, & alibi malũ quod alibi bonum. Sic ergo euenit, ut qui in publico vix neceſſitate veſicæ tunicam leuet, idem in Circo aliter non exultet, niſi totum pudorem in faciem omnium intentet. Et qui filiæ virginis ab omni ſpurco verbo aures tuetur, ipſe eam in theatrum ad illas voces geſticulationeſq; deducat, & qui in plateis litem manu agentem aut compeſcit, aut deteſtatur, idem in ſtadio grauioribus pugnis ſuffragium ferat. Et qui ad cadauer hominis communi lege defuncti exhorret, idem in Amphitheatro deroſa, & diſſipata, & in ſuo ſanguine ſqualentia corpora patientiſſimis oculis deſuper incumbat. Im- H
mò, qui propter homicidæ pœnam probandam ad ſpectaculum veniat, idem gladiatorem ad homicidium flagellis, & virgis compellat inuitum. Et qui inſigniori cuiquẽ homicidæ Leonem poſcit, idem gladiatori atroci petat rudem, & pileum præmium conferat. Illum verò confectum etiam amoris ſpectaculo repetat, libentiùs recognoſcens de proximo, quem voluit occidere de longinquo, tanto durior ſi noluit. Quid mirum de inæquata iſta hominum miſcentium, commutantium ſtatum boni, & mali per inconſtantiam ſenſus, & iudicii varietate? Etenim ipſi auctores & adminiſtratores ſpectaculorũ, quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, harenarios illos amantiſſimos, quibus viles animas fęminę, aut illi etiam corpora ſua ſubſternunt, propter quos in ea cõmittunt, quæ reprehendunt, ex eadem parte, quam magnificiunt, deponunt, & diminuunt, immò manifeſtè damnant ignominia, & capitis minutione, arcentes Curia, Senatu, Roſtris, Equite, cæteriſq; honoribus omnibus ſimul ac ornamentis. Quibus quã-

A ta peruerſitas. Amant quos multant, depreciant quos probant. Artem magnificant, artificem notant. Quale iudicium eſt, ut ob ea quis offuſcetur, per quæ promeretur. Immò quanta confeſſio eſt malæ rei, quarum auctores quum acceptiſſimi ſint, ſine nota non ſunt. Quem igitur humana recordatio, etiam obſtrepente gratia voluptatis damnandos eos cenſeat ademptis bonis dignitatum in quendam ſcopulum famoſitatis, quanto magis Diuina iuſtitia in eiuſmodi artifices animaduertit? An Deo placebit auriga ille tot animarum inquietator, tot furiarum miniſter, tot ſtatuum, ut ſacerdos coronatus, vel coloratus ut leno, quem curru rapiendum diabolus aduerſus Heliam exornauit? Placebit & ille, qui vultus ſuos nouacula mutat infidelis erga faciem ſuam, quam non contentus Saturno, & Iſidi, & Libero proximam facere, inſuper contumeliis alaparum, ſic obiicit, quaſi de præcepto Domini ludat? Docet ſcilicet &
B diabolus verberandam maxillam patienter offerre; Sic & tragœdos cothurnis extulit, quia nemo poteſt adiicere cubitum unum ad ſtaturam ſuam, mendacem facere vult Chriſtum. Iam verò ipſum opus perſonarum quæro an Deo placeat, qui omnem ſimilitudinem vetat fieri, quanto magis imaginis ſuæ. Non amat falſum auctor veritatis; adulterium eſt apud illum omne, quod fingitur. Proinde vocem, ſexus, ætates mentientem, amores, iras genibus, lacrymas adſeuerantem non probabit, qui omnē hypocriſin damnat. Cæterum cum in lege præſcribit, maledictum eſſe qui muliebribus veſtietur, quid de Pantomimo iudicabit, qui etiã muliebribus curatur? Sanè & ille artifex pugnorum impunis ab ibit? Tales enim cicatrices cęſtuum,& callos pugnorum,& auriũ fungos à Deo cum ſuo plaſmate accepit. Ideò illi oculos Deus plaſmauit, ut vapulando deficiant. Taceo de illo qui hominem Leoni præ ſe opponit, ne parũ ſit homicida, quam qui eundem poſtmodum iugulat. Quot adhuc modis perorabimus, nihil ex his quæ ſpectaculis deputantur, placitum Deo eſſe, aut congruens Dei ſeruis,
C quod Domino placitum non ſit. Si omnia propter diabolum inſtituta, & ex diaboli rebus inſtructa monſtrauimus: nihil enim non diaboli eſt, quidquid Dei non eſt, vel Deo diſplicet: hoc erit pompa diaboli, aduerſus quã in ſignaculo fidei eieramus. Quod autē eieramus neq; facto, neq; dicto, neq; viſu, neq; proſpectu participare debemus. Cęterum, nonne eieramus, & reſcindimus ſignaculum, reſcindendo teſtationem eius? Nunquid ergo ſuper eſt, ut ab ipſis ethnicis reſponſum flagitemus? Illi iam nobis renuncient, an liceat Chriſtianis ſpectaculo uti. Atquin hinc vel maximè intelligunt factũ Chriſtianũ, de repudio ſpectaculorum. Itaq; negat manifeſtè qui per quod agnoſcitur, tollit. Quid autem ſpei ſupereſt in huiuſmodi homine? nemo in caſtra hoſtium tranſit, niſi proiectis armis ſuis, niſi deſtitutis ſignis, & ſacramentis principis ſui, niſi pactus ſimul perire. An ille recogitabit eo tempore de Deo, poſitus illic, ubi nihil eſt de Deo, pacem opinor habebit in animo contendens pro auriga, pudicitiam ediſcet, attonitus in mimos. Immò in omni ſpectaculo nullũ maius ſcandalum occurret, quam
D ipſe ille mulierum & virorum accuratior cultus: ipſa conſenſio, ipſa in fauoribus aut conſpiratio, aut defenſio inter ſe de commercio ſcintillans libidinum conflabellant. Nemo denique in ſpectaculo ineundo prius cogitat, niſi videri, & videre. Sed tragędo vociferante, exclamationes illę alicuius prophetę retractabit. Inter effœminationis modos Pſalmum ſecum comminiſcetur, & quum athletę agent, ille dicturus eſt, repercutiendum non eſſe, poterit & miſericordia moueri defixus in morſus urſorum,& ſpõgias retiariorum. Auertat Deus à ſuis tantam voluptatis exitioſæ cupiditatem. Quale eſt enim de Eccleſia Dei in diaboli Eccleſiam tendere? de cœlo (quod aiunt) in cœnum? illas manus, quas ad dominum extuleris, poſtmodum laudando hiſtrionem fatigare? ex ore quo Amen in ſanctum protuleris, gladiatori teſtimoniũ reddere, εἰς αἰῶνας alii omnino dicere niſi Deo Chriſto? Cur ergo non eiuſmodi etiam dęmoniis penetrabiles fiant? Nam & exemplum accidit Domino teſte eius mulieris, quæ theatrum adiit, & inde cum dæmonio rediit. Itaque in exorciſmo cum oneraretur immun-

dus ſpiritus, quod auſus eſſet fidelem aggredi: conſtanter & iuſtiſſimè puidem (inquit) E
feci in meo eam inueni. Conſtat & alij linteum in ſomnis oſtenſum eius diei nocte, qua tragœdum audierat, cum exprobratione nominato tragœdo, nec ultra quintum diem eam mulierem in ſæculo fuiſſe. Quo utique & alia documenta ceſſerunt de his qui cum diabolo apud ſpectacula communicando à Domino exciderunt. Nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire. Quid luci cum tenebris? quid vitæ & morti? Odiſſe debemus iſtos conuentus & cœtus ethnicorum, vel quod illic nomen Dei blaſphematur, illic quotidiani in nos Leones expoſtulantur, inde perſequutiones decernuntur, inde tentationes emittuntur. Quid facies in illo ſuffragiorum impiorum æſtuario deprehenſus, non quaſi aliquid illic pati poſſis ab hominibus, nemo te cognoſcit Chriſtianum, ſed recogita quid de te fiat in cœlo. Dubitas enim illo momento quo in diaboli eccleſia fueris, omnes angelos proſpicere de cœlo, & ſingulos denotare, quis blaſphemiam dixerit; quis audierit, quis linguam, quis aures diabolo aduerſus Deum adminiſtrauerit? Non ergo fugies ſedilia hoſtium Chriſti, illam cathedram peſtilentiariam ipſumque aerem, qui deſuper incubat, ſceleſtis vocibus conſtupratum? Sint dulcia licèt & grata & ſimplicia, etiam honeſta quædam. Nemo venenum temperat felle & elleboro, ſed conditis pulmentis & benè ſaporatis, & plurimum dulcibus id mali iniicit: ita & diabolus lethale quod conficit, rebus Dei gratiſſimis & acceptiſſimis imbuit. Omnia illic ſeu fortia, ſeu honeſta, ſeu ſonora, ſeu canora, ſeu ſubtilia, proinde habe ac ſi ſtillicidia mellis de libacunculo venenato: nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum. Per ſuauitatem ſaginentur eiuſmodi dulcibus conuiuæ ſui, & loca, & tempora, & inuitator ipſorum eſt. Noſtræ cœnę, noſtræ nuptiæ, nondum ſunt, non poſſum cum illis diſcumbere, quia nec illi nobiſcum. Vicibus diſpoſita res eſt. Nunc illi lætantur, nos conflictamur. G
Sęculum (inquit) gaudebit, vos triſtes eritis. Lugeamus ergo, dum ethnici gaudent, ut cum lugere cœperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es Chriſtianæ, ſi & in ſæculo voluptatem concupiſcis, immò nimium ſtultus, ſi hoc exiſtimas voluptatem. Philoſophi quidem hoc nomen quieti & tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea auocantur, in ea etiam gloriantur. Tu mihi metas, & ſcenas, & puluerem, & arenas ſuſpiras. Dicas velim. Non poſſumus viuere ſine voluptate, qui mori cum voluptate debebimus? Nam quod eſt aliud votum noſtrum, quam quod & Apoſtoli, exire de ſæculo, & recipi apud Dominum. Hæc voluptas, ubi & votum. Iam nunc ſi putas delectamentis exigere ſpatium hoc, cur tam ingratus es, ut tot & tales voluptates à Deo contributas tibi ſatis non habeas, neque recognoſcas? Quid enim iucundius, quàm Dei patris & Domini reconciliatio, quàm veritatis reuelatio, quàm errorum recognitio, quàm tantorum retrò criminum venia. Quæ maior voluptas, quàm faſtidium ipſius voluptatis, quàm ſæculi totius contemptus, quàm vera libertas, quàm conſcientia integra, H
quàm vita ſufficiens, quàm mortis timor nullus, quòd calcas Deos Nationum, quòd dæmonia expellis, quòd medicinas facis, quòd reuelationes petis, quòd Deo viuis? hæ voluptates, hæc ſpectacula Chriſtianorum, ſancta, perpetua, gratuita: in his tibi Ludos Circenſes interpretare, curſus ſæculi intuere, tempora labentia dinumera, metas conſummationis expecta, ſocietates Eccleſiarum defende, ad ſignum Dei ſuſcitare, ad tubam Angeli erigere, ad martirij palmas gloriare. Si ſcenicæ doctrinæ delectant, ſatis nobis literarum eſt, ſatis verſuum eſt, ſatis ſententiarum, ſatis etiam canticorum, ſatis vocum: nec fabulæ, ſed veritates, nec ſtrophæ, ſed ſimplicitates. Vis & pugillatus, & luctatus? præſtò ſunt, non parua, ſed multa. Aſpice impudicitiam deiectam à caſtitate, perfidiam cæſam à fide, ſæuitiam à miſericordia contuſam, petulantiam à modeſtia obumbratam, & tales ſunt apud nos agones, in quibus ipſi coronamur. Vis autem & ſanguinis aliquid? habes Chriſti. Quale autem
ſpe-

A ſpectaculum in proximo eſt aduentus Domini iam indubitati, iam ſuperbi, iam triumphantis? Quæ illa exultatio Angelorum, quæ gloria reſurgentium ſanctorum, quale regnum exinde iuſtorum? qualis Ciuitas noua Hieruſalem? At enim ſuperſunt alia ſpectacula, ille ultimus & perpetuus iudicii dies, ille Nationibus inſperatus, ille deriſus, cum tanta ſæculi vetuſtas, & tot eius natiuitates uno igne haurientur. Quæ tunc ſpectaculi latitudo? quid admirer? quid rideam? ubi gaudeam, ubi exultem, ſpectans tot ac tantos Reges, qui in cœlum recepti nunciabantur, cum ipſo Ioue, & ipſis ſuis teſtibus, imis tenebris congemiſcentes? Item Præſides, perſequutores Dominici nominis ſæuioribus, quàm ipſi flammis ſæuierunt inſultantibus contra Chriſtianis liqueſcentes? quos prætere a ſapientes illos Philoſophos coram diſcipulis ſuis unà conflagrantibus erubeſcentes, quibus nil ad Deum pertinere ſuadebant,
B quibus animas aut nullas, aut non in priſtina corpora redituras affirmabant; etiam Pętas non ad Rhadamanti, nec ad Minois, ſed ad inopinati Chriſti tribunal palpitantes? Tunc magis tragœdi audiendi, magis ſcilicet vocales in ſua propria calamitate. Tunc hiſtriones cognoſcendi ſolutiores multò per ignem: Tunc ſpectandus auriga, in flammea rota totus rubens: tunc xyſtici contemplandi non in gymnaſijs, ſed in igne iaculati, niſi quod nec tunc quidem illos velim viſos, ut qui malim ad eos potius conſpectum inſatiabilem conferre, qui in Dominum deſæuierunt. Hic eſt ille (dicam) fabri ut queſtuarij filius, Sabbathi deſtructor, Samarites, & dæmonium habens. Hic eſt, quem à Iuda redemiſtis, hic eſt ille arundine & colaphis diuerberatus, ſputamentis dedecoratus, felle & aceto potatus. Hic eſt quem clàm diſcentes ſubripuerunt, ut reſurrexiſſe dicatur, vel hortulanus detraxit, ne lactucæ ſuæ frequentia commeantium læderentur. Vt talia ſpectes, ut talibus exultes, quis tibi Prætor, aut Conſul, aut Quæſtor, aut Sacerdos de ſua liberalitate præſtabit? & tamen hæc iam
C quodammodo habemus per fidem ſpiritu imaginante repreſentata. Cæterum qualia illa ſunt quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt? Credo, Circo, & utraque cauea & omni ſtadio gratiora.

CYPRIANVS PLEBI IN EVANGELIO STANTI. S.

VT me ſatis contriſtat, & animum meum grauiter affligit, cum nulla mihi ſcribendi ad vos porrigitur occaſio (detrimentum eſt enim meũ vobiſcum non colloqui) ita nihil mihi, tantam lætitiam, hilaritatemq; reſtituit, quàm cum adeſt rurſus occaſio. Vobiſcum me eſſe arbitror, cum vobis per litteras loquor. Quamquam igitur ita ſe hæc habere, quæ dico, certos vos eſſe ſciam, nec quidquam de verborum meorum veritate dubitare; tamen etiam argumentum ſinceritatem rei afferit: nam cum nulla
D prorſus præteritur occaſio, probatur affectio. Quàmuis ergo certus ſim, vos non minus eſſe in vitæ actu graues, quàm in ſacramento fideles, tamen, quoniam non deſunt vitiorum aſſertores blandi & indulgentes patroni qui præſtant vitijs auctoritatem, & quod eſt deterius cenſuram ſcripturarum cæleſtium in aduocationem criminum conuertunt; quaſi ſicut innocens ſpectaculorum ad remiſſionem animi appetatur voluptas (nam & eouſque eneruatus eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum pręcipitatur in peius, ut iam non vitiis excuſatio, ſed auctoritas detur) placuit paucis vos non nunc inſtruere, ſed inſtructos admonere, ne quia male ſunt vincta vulnera ſanitatis obductæ perrumpant cicatricem. Nullum enim malum difficilius extinguitur, quàm quod faciles reditus habet, dum & multitudinis conſenſu aſſeritur, & excuſatione blanditur. Non pudet, non pudet (inquam) fideles homines, & Chriſtiani ſibi nominis auctoritatem vindicantes, ſuperſtitiones vanas gentilium cum ſpectaculis mixtas de ſcripturis cœleſtibus vindicare? & auctoritatem idololatriæ conferre?

ferre? nam quando id, quod in honore alicuius Idoli ab ethnicis agitur, à fidelibus E Chriſtianis ſpectaculo frequentatur; & idololatra gentilis aſſeritur, & in contumeliam Dei religio vera, & diuina calcatur. Pudor me tenet, præſcriptiones eorum in hac cauſa, & patrocinia referre. Vbi inquiunt ſcripta ſunt iſta? ubi prohibita? Alioquin, & auriga eſt Iſrael Helias, & ante arcam Dauid ipſe ſaltauit; Nabla, ærea, Tympana, Tibias, Citharas, choros legimus, Apoſtolus quoq; dimicans, ceſtus, & colluctationis noſtræ aduerſus ſpiritalia nequitiæ proponit certamen. Rurſus de ſtadiis ſumit exempla, coronæ quoque collocat præmia. Cur ergo homini Chriſtiano fideli non liceat ſpectare, quod licuit diuinis ſcribere? Hoc in loco dixerim, longè melius fuiſſe iſtis nullas litteras noſſe, quam ſic literas legere, verba enim, & exempla, quæ ad exhortationem euangelicæ virtutis poſita ſunt, ad vitiorum patrocinia trasferuntur: quoniam, non ut ſpectarentur, iſta ſcripta ſunt, ſed ut animis noſtris inſtantia maior excitaretur in rebus profuturis, dum tanta eſt apud etnicos in rebus non profuturis. F Argumentum eſt ergo excitandæ virtutis, non permiſſio, ſiue libertas ſpectandi gentilis erroris; ut per hanc animus plus accendatur ad euangelicam virtutem propter diuina præmia, cum per omnium laborum, & dolorum calamitatem concedatur peruenire ad terrena compendia. Nam quod Helias auriga eſt Iſraelis, non patrocinatur ſpectandis Circenſibus, in nullo enim is Circo cucurrit. Et quod Dauid in conſpectu Dei choros egit, nihil adiuvat in theatro ſedentes Chriſtianos fideles. Nulla enim obſcœnis motibus membra diſtorquens, deſaltauit Græcæ libidinis fabulam. Nabla, aerea, tibiæ, & citharæ Deum cecinerunt, non Idolum. Non igitur præſcribitur, ut ſpectentur illicita: Diabolo artifice ex ſanctis in illicita mutata ſunt. Præſcribat igitur iſtis pudor, etiam, ſi non poſſunt ſanctæ litteræ. Quædam enim ſcriptura magis prouidet in præcipiendo: verecundiam paſſa G plus interdixit, quia tacuit: veritas ſi ad hæc uſque deſcenderet, peſſimè de fidelibus ſuis ſenſiſſet, nam & plerumq; in præceptis quædam utilius tacentur, admonent ſæpè, dum interdicuntur: ita etiam tacentur, dum in litteris ſcripta ſunt; & præceptorum loco ſeueritas loquitur, & ratio loquitur, quæ ſcriptura conticuit, ſecum tantum unuſquiſque deliberet, & cum perſona profeſſionis ſuæ loquatur, nihil unquam indecorum geret; plus enim ponderis habebit ſententia, quæ nulli ſe alteri debebit niſi ſibi. Quid ſcriptura interdixit? Prohibuit enim ſpectari, quod prohibet geri. Omnia (inquam) iſta ſpectaculorum genera damnauit, quando idololatriam ſuſtulit ludorum omnium matrem; unde hæc vanitatis & leuitatis monſtra venerunt. Quod enim ſpectaculum ſine idolo? quis Ludus ſine ſacrificio? quod certamen non conſecratum mortuo? Quid inter hæc Chriſtianus fidelis facit? ſi idololatriam fugit, quid loquitur? qui iam ſanctus ſit, de rebus criminoſis voluptatem capit? Quid contra Deum ſuperſtitiones probat, quas amat dum ſpectat? Cæterum ſciat hæc omnia inventa dæmoniorum eſſe, non Dei. Impudenter in Eccleſia dæmonia exorcizat, H quorum voluptates in ſpectaculis laudat: & cum ſemel illi renuncians, reciſa ſit res omnis in baptiſmate, dum poſt Chriſtum ad diaboli ſpectaculum vadit, Chriſto tanquam diabolo renunciat. Idololatria, ut iam dixi, Ludorum omnium mater eſt, quæ ut ad ſe Chriſtiani fideles veniant, blanditur illis per oculorum, & aurium voluptatem. Romulus Conſo quaſi conſilij Deo ob rapiendas Sabinas Circenſes primus conſecrauit. Cæterum reliqui, dum urbem fames occupaſſet, ad aduocationem populi acquiſiti ſunt Ludi ſcenici, & Cereri, & Libero dicati, poſtmodum reliquiſque idolis, & mortuis, Græca illa certamina, vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus, vel in viribus, præſides ſuos habent varia dæmonia; quidquid eſt aliud, quod ſpectantium aut oculos mouet, aut delinit aures; ſi cum origine ſua, & inſtitutione quæratur, cauſam præfert aut idolum, aut dæmonium, aut mortuum. Ita diabolus artifex quia idololatriam per ſe nudam ſciebat horreri, ſpectaculis miſcuit,

ut

A ut per voluptatem poſſet amari. Plura proſequi quid eſt neceſſe? vel ſacrificiorum in
Ludis genera monſtruoſa deſcribere? inter quæ nonnunquam & homo fit hoſtia, la-
trocinio ſacerdotis, dum cruor etiam de iugulo calidus exceptus patera, dum adhuc
feruet, & quaſi ſitienti idolo in faciē iactatus crudeliter propinatur; & inter volupta-
tes ſpectantium quorundam mors erogatur, ut per cruentum ſpectaculū ſæuire diſca-
tur: quaſi parum ſit homini priuata ſua rabies, niſi illam & publicè diſcat. Ad pœnam
hominis fera rabida nutritur in delitiis, ut ſub ſpectantium oculis crudelius inſaniat,
erudit artifex belluam; quæ clementior fortaſſe fuiſſet, ſi non illam magiſter crudelius
ſæuire docuiſſet; Ergo ut taceam quidquid latius idololatria probat; quam vana ſunt
ipſa certamina, lites in coloribus, contentiones in curribus, gaudere quod equus ve-
locior fuerit, mœrere quod pigrior, annos pecoris computare, Conſules noſſe, ætates
B dicere, proſapiam deſignare, auos ipſos, atauoſque commemorare: quam hoc totum
otioſum negotium? immò quam turpiter non otioſum? hunc, inquam, memoriter
totam equini generis ſobolem computantem, & ſine offenſa hunc locum magna velo-
citate referentem? Partes Chriſtiani ſi perroges, neſcit; aut infœlicior, ſi ſcit: quem
ſi rurſum perrogem, quo ad illud ſpectaculum itinere peruenerit; confitebitur per lu-
panarium, per proſtitutarum nuda corpora, per publicam libidinem, per dedecus pu-
blicum, per vulgarem laſciuiam, per communem omnium contumeliam. Cui ut non
obiiciam quod fortaſſe commiſit, vidit tamen quod committendum non fuit, & ocu-
los ad idololatriæ ſpectaculum per libidinem duxit: auſus ſecum Spiritum Sanctum in
Lupanarium ducere ſi potuiſſet: qui feſtinans ad ſpectaculum, dimiſſus, & adhuc ge-
rens ſecum, ut aſſolet, Euchariſtiam inter corpora obſcœna meretricum tulit; plus
damnationis meritus de ſpectaculi voluptate. Sed ut ad ſcenæ iam ſales inuere-
cundos tranſitum faciam, pudet referre, quæ dicuntur, pudet etiam accuſare quæ
C fiunt. Agentium ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles
iocos, paraſitos ſordidos, ipſos quoque patres familias togatos, modo ſtupidos, in-
uerecundos. Et cum nulli hominum aut generi, aut profeſſioni, ab improbis iſto ſer-
mone parcatur; ab omnibus tamen ad ſpectaculum conuenitur. Commune dedecus
delectat, videlicet, vel recognoſcere otia, vel diſcere: concurritur in illud pudoris
publici lupanarium, ad obſcœnitatis magiſterium, ne quid ſecreto minus agatur,
quàm quod in publico diſcitur, & inter ipſas leges docetur, quidquid legibus inter-
dicitur. Quid inter hæc Chriſtianus fidelis facit? cui vitia non licet nec cogitare?
quid oblectatur ſimulachris libidinis, ut in ipſis depoſita verecundia audacior fiat ad
crimina? Diſcit facere dum conſueſcit videre. Illas tamen, quas infœlicitas ſua in
ſeruitutem proſtituit, libidinis publicæ occultat locus, & dedecus ſuum de latebris
conſolantur, erubeſcunt videri etiam quæ pudorem vendiderunt. At iſtud publicum
monſtrum omnibus videntibus geritur, & proſtitutarum tranſitur obſcœnitas: quæ-
D ſitum eſt quo modo adulterium ex oculis admitteretur. Huic dedecori condignum
dedecus ſuperducitur: homo fractus omnibus membris, & vir ultra muliebrem mol-
litiem diſſolutus, cui ars ſit, verba manibus expedire, & propter unum neſcio quem,
nec virum, nec fœminam, commouetur ciuitas tota, ut deſaltentur fabuloſæ anti-
quitatum libidines. Ita amatur quidquid non licet, ut quæ etiam ætas abſconderat,
ſub oculorum memoriam reducantur: non eſt libidini ſatis, malis ſuis uti præſenti-
bus, niſi ſuum de ſpectaculo faciat, in quo etiam ſuperior ætas errauerat. Non licet
(inquam) adeſſe Chriſtianis fidelibus, non licet omnino; nec illis, quos ad delini-
menta aurium ad omnes ubique Græcia inſtructos ſuis vanis artibus mittit: clangores
tubæ bellicos alter imitatur raucos, alter lugubres ſonos ſpiritu tibiam inflante mo-
deratur, alter cum choris, & cum hominis canora voce, contendens ſpiritu ſuo,
quem de viſceribus ſuis ſuperioribus nitens hauſerat, tibiarum foramina modulans,
nunc effuſo, & nunc intus recluſo, ac repreſſo, nunc certis foraminibus emiſſo, atque

in

in aerem profuſo, item in articulos ſonum frangens, loqui digitis elaborat; ingratus artifici qui linguam dedit. Quid loquar comicas inutiles curas? quid illas magnas tragicæ vocis inſanias? quid neruos cum clamore miſſos? hæc etiam ſi non eſſent ſimulachris dicata, obeunda tamen ſpectacula non eſſent Chriſtianis fidelibus, quæ & ſi non haberent crimen, habent in ſe & maximam, & parum congruentem fidelibus vanitatem: nam illa altera dementia eſt manifeſta, otioſis hominibus negotiatio ſua, ut vapulet; & prima victoria eſt ultra modum humani ventris eſurire potuiſſe ſuper titulo coronæ edacis flagitioſæ nundinæ; ictibus infelix facies locatur, ut infelicior venter ſaginetur. Quàm fœda præterea iſta luctamina? vir infra virum iacens, & amplexus inhoneſtis nexibus implicatur. In tali certamine ſtare (videris quis vincat) pudor victus eſt. Ecce tibi alter nudus ſalit, alter orbem æneum contentis in aerem viribus iactat, hæc gloria eſt dementiæ: denique remoue ſpectatorem reddideris vanitatem. Fugienda ſunt iſta Chriſtianis fidelibus, ut iam frequenter diximus, tam vana, tam perniciosa, tam ſacrilega ſpectacula: & oculi noſtri ſunt, & aures cuſtodiendæ. Citò in hoc aſſueſcimus, quod audiuimus, ſcelere. Nam cùm mens hominis ad vitia ipſa ducatur, ſibi quid faciet ſi habuerit exempla naturæ corporis lubricæ? quæ ſponte corruit; quid faciet ſi fuerit impulſa? Auocandus eſt animus ab iſtis. Habet Chriſtianus ſpectacula meliora ſi velit; habet veras, & profuturas voluptates, ſi ſe recollegerit: & ut omittam, illa quæ nondum contemplari poteſt, habet iſtam mundi pulchritudinem, quam videat, atq; miretur; Solis ortum aſpiciat, rurſus occaſum mutuis vicibus dies, noctesq; reuocantem; globum Lunæ, temporum curſus incrementis ſuis, decrementiſque ſignantem, aſtrorum micantium choros, & à ſummo de ſumma mobilitate fulgentes; anni totius per vices membra diuiſa, & dies ipſos cum noctibus per horarum ſpatia digeſtos, & terræ molem libratam cum montibus, & profluа flumina cum ſuis fontibus; extenſa maria cum ſuis fluctibus atq; littoribus. Interim conſtantem pariter ſumma conſpiratione nexibuſque concordię, extenſum aerem medium, tenuitate ſua cuncta vegetantem, nunc imbres contractis nubibus profudentem, nunc ſerenitatem refecta raritate reuocantem; & in omnibus iſtis incolas proprios, in aere auem, in aquis piſcem, in terra hominem: hæc inquam, & alia opera diuina, ſint Chriſtianis fidelibus ſpectacula. Quod theatrum humanis manibus extructum iſtis operibus poterit comparari? magnis licèt lapidum molibus extruatur, cruſtæ ſunt montium; & auro licèt tecta lacunaria reluceant, aſtrorum fulgore vincentur: nunquam humana opera mirabitur, quiſquis ſe cognouerit filium Dei. Deiicit ſe de culmine generoſitatis ſuæ, qui admirari aliquid poſt Deum poteſt. Scripturis inquam ſacris incumbat Chriſtianus fidelis, ibi inueniet condigna fidei ſpectacula. Videbit inſtituentem Deum mundum ſuum, & cum cæteris animalibus, hominis illam admirabilem fabricam, melioremque facientem; ſpectabit mundum in delictis ſuis: iuſta naufragia, piorum præmia, impiorumq; ſupplicia, maria populo ſiccata, & de petra rurſus populo maria porrecta; ſpectabit de cœlo deſcendentes meſſes, non ex areis; inſpiciet flumina tranſitus ſiccos refrænatis aquarum agminibus exhibentia; videbit in quibuſdam fidem cum igne luctantem, religione ſuperatas feras, & in manſuetudinem conuerſas; intuebitur, & animas ab ipſa morte reuocatas; conſiderabit etiam de ſepulchris admirabiles ipſorum conſummatorum iam vitas corporum redactas, & in his omnibus iam maius videbit ſpectaculum, diabolum illum, qui totum detriumphauerat mundum, ſub pedibus Chriſti iacentem. Quam hoc decorum ſpectaculum fratres? quam iucundum? quam neceſſarium? intueri ſemper ſpem ſuam, & oculos aperire ad ſalutem ſuam. Hoc eſt ſpectaculum quod videtur etiam luminibus amiſſis, hoc eſt ſpectaculum quod non exhibet Prætor, aut Conſul: ſed qui eſt ſolus, & ante omnia, & ſuper omnia, immò ex quo omnia, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui laus, honor in ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

F. ONVPHRII PANVINII EREMITÆ AVGVSTINIANI,

DE TRIVMPHO COMMENTARIVS.

DE Triumpho eiuſque pompa ſcripturus, primum ab eius verbi ſignificatione ſcribendi initium ſumam. Triumphi igitur etymologiam non omnes una ratione veteres exponunt ſcriptores; Nam M. *Varro* lib. v. de lingua Latina à *Baccho*, triumphi inuentore, tractum nomen putat, cui *Triumphantis* cognomen fuit; *milites* enim *cum Imperatore victores redeuntes per Vrbem in Capitolium eunti duci Io triumphe* clamitabant; quod nomen à Θριάμβος, Græca voce, *Liberi patris cognomine* deriuatum eſt. Nam Bacchus quum poſt victoriam Indicam pri- *Triumphi Etymologia.*

C mus triumpharet, milites eius ficorum foliis, quæ Θρία dicuntur, vultus cooperuerunt, clamitantes *Io thriambe Bacche, Io thriambe Bacche!* unde Baccho cognomen inditum Θριάμβος hoc eſt, *Triumphans*. Sic milites Romani *Io triumphe* Græcam in Latinam vocem vertentes dicebant. Itaque Liuius lib. XLV. ait: *Milites laureati triumphum nomine cient*. Verba autem Varronis ſunt hæc: *Sic triumphare appellatum, quòd cum Imperatore milites redeuntes clamitant per Vrbem in Capitolium eunti Io triumphe Io, idque à Θριάμβω Græco Liberi patris cognomento poteſt dictum eſſe*. Tranquillus autem ideo exiſtimat dici triumphum, quòd *qui triumpharet, triplici iudicio honoraretur; Primo enim Exercitus de triumpho decernendo duci iudicabat; Secundo Senatus; Tertio Populus*. Alii triumphum nomen Græcum eſſe putant, quod enim Θρίαμβον appellant Græci, Latini aſpiratione ex prima in nouiſſimam ſyllabam translata, & b. in p. mutata *Triumphum* dixerunt. Erat autem triumphus inter honores omnes qui à S. P. Q. R. dari ſolebant, eximius. Pompa ſcilicet ſo- *Triumphi definitio.*

D lemnis illa, quàm is, qui auſpiciis ſuis hoſtibus prœlio deuictis, in Vrbem cum incolumi exercitu redibat, Senatus primùm decreto; poſt etiam iuſſu Populi conſequebatur. Triumphum autem primus omnium poſt homines natos, India debellata, apud Græcos, (ut dixi) *Bacchus* Thebanus Iouis, & Semeles filius, inſtituit; qui & *Liber pater* dictus eſt, ut *Solinus* cap. LIII. ſcriptum reliquit. Quis autem apud Romanos primus triumphum egerit, parum inter ſcriptores conuenit. *Dionyſius* enim lib. II. *Plutarchus* in Romulo, & *Meſſalla*, *Romulum* huius inſtituti auctorem fuiſſe ſcribunt. Qui etiam illud tradunt, ab aliis quibuſdam L. *Tarquinio Priſco* Regi hoc tribui, quos *Florus*, & *Eutropius* lib. I. ſequuti ſunt, & fortaſſe etiam *Livius*, qui nullius Regii triumphi meminit, niſi eius, quem L. Tarquinius Priſcus de Sabinis egit. Quàm tamen controverſiam dirimit in Romulo *Plutarchus*, qui *Priſcum* *Quis primus triumpharit apud Græcos. Quis Romæ.*

quidem primum fuiſſe putat, qui curulem in Vrbe triumphum invexerit, ſed qui triũ E
phandi morem inſtituerit, *Romulum*. Is enim Acrone Cæninenſium Rege interfecto,
Cænina, Antemnis, & Cruſtumerio, Sabinorum oppidis captis, pedibus triumphauit,
non curru, ut *Dionyſius* tradit. Quare *Plutarchus* Dionyſium ipſum meritò reprehendit,
qui *Romulum* curru Vrbem ingreſſum in triumpho ſcripſerit, cum tamen minime
Romulus, ſed aut *Priſcus*; aut, ut alii tradiderunt, *Poplicola* Conſul, primus Vrbem
curru triumphi cauſa inuectus ſit. Triumphorum porro duo genera fuerunt;

Triũphorum duo genera.

Vnus *major*, qui præcipue *Triumphus*; alter *minor*, quæ *Ovatio* appellata eſt. Ex
triumphis *maioribus*, alii *Terreſtres*, alii *Navales*. Ex terreſtribus alii *in Vrbe*, alii *in
monte Albano* acti. Hi vero cuiuſmodi, quiue primi, & quo anno, aut qua cauſa inſtituti
fuerint, ac quid inter Triumphum & Ovationem interfuerit, ſigillatim paulo
poſt demonſtrabo. Quum autem triumphi honos omnium maximus ſtante Republica,
omnibuſque communis ſemper fuerit; ea euerſa, Imperatoribus tantum dari cœpit,
atque pro triumpho *Triumphalia ornamenta* ab Auguſto Cæſare Populi Romani F
ducibus, ob res bello præclare geſtas, decerni cœpta ſunt. Quæ cuiuſmodi fuerint,

Triũpho maior.

ſuo loco exponam; ante omnia autem de *Triumpho maiore*, qui præcipuè *triumphus*
dicebatur, diſſeramus. Illud igitur in primis animaduerſione dignum, diuerſam

Eius ratio diuerſa.

triumphorum rationem fuiſſe. Nam re ab exiguis exorta initiis, tenues principio, exileſque
triumphi fuere. Deinde paulatim creſcente Populi Romani ditione ac poteſtate,
ingentes, & opulentiſſimi fieri cœperunt. Ex gentium enim, & populorum deuictorum
conditione, vel tenuiores vel ſumptuoſiores fiebant. Itaque quum primis
illis temporibus exigua oppida in deditionem Populi Romani venirent, debiles erãt.
Poſtea vero quum integræ Prouinciæ, & Regna à Populo Rom. ſubacta ſunt, ſumptuoſiſſimi
fieri cœperunt; quod his verbis docet *Dionyſius* lib. 11. *Vrbe Cænina capta,
arma tradi iuſsit, acceptiſque pueris obſidibus, quos voluit, in Antemnates vertitur,
palanteſque eos, & diſperſos ad prædam, inopinato ſuperuentu capit; eodemque modo de his,
quo de prioribus decernens, exercitum domum reduxit, ſpolia etiam adducens bello capta,* G
*Dijſque prædæ primitias conſecrans ac multa ſimul faciens ſacrificia. Vltimus autem ipſe,
poſt pompam ibat, purpurea veſte amictus, comamque lauro coronatus, &, ut dignitatem
regiam ſervaret, curru quadrijugo invectus; Aliæ verò equeſtres, pedeſtreſque copiæ ſequebantur,
egregiè inſtructæ; Deos laudantes patrijs carminibus, ac ducem ſuum extemporalibus
verſibus extollentes. Ex Vrbe verò cuncti eis obviam prodiere cum uxoribus &
liberis, ex utraque viæ parte ſimul, & ob victoriam gaudentes, & omnem præſeferentes
comitatem. Vtque Vrbem inierunt, crateribus occurrunt vino plenis, menſiſque omnium generum
cibis refertis expoſitis ipſis apud illuſtres familias, ut paratæ eſſent volentibus. Victorioſa
igitur & trophæophora pompa, & immolatio, quàm Romani triumphum vocant,
prima à Romulo inſtituta, talis fuit. Ætate autem noſtra ſumptuoſiſsima, & inſolens, &
ad oſtentationem potius divitiarum, quàm ad virtutis exiſtimationem decantata, omnem
prorſus formam exuit priſcæ tenuitatis. Poſt pompam autem, & ſacrificium, Romulum templum
in Capitolio Iovi Feretrio extruxit &c.* Cæterum, ut Plutarchus ſcribit, eum, qui H

Triũphus primo pedibus. Mox equo.

triũphabat Vrbem ingredi pedibus, primo mos fuit captiuis præcedentibus, & exercitu
ſubſequente; ut fecit *Romulus*. Mox *Tullus Hoſtilius* equo vectus de Albanis,
Fidenatibus, & Sabinis triumphauit. Idem fecit *Ancus Martius*, quum de Veientibus,
& Sabinis victis triumphum duceret. Primus quadriga uſus ſecundo triumpho ſuo,
quem de Hetruſcis egit, L. *Tarquinius Priſcus*, vel, ut aliis placet, P. *Valerius Poplicola*
Conſul. Albis equis ad currum iunctis primus triumphauit de Veientibus *M. Furius
Camillus* Dictator. Poſtea paſſim triumphalis pompa ita aucta, ut nihil ſpecioſius

Demum curru peragebatur.

in Vrbe videri poſſet. Ego autem, quo ab antiquis ſtudioſis, gratiam aliquam
in eam, hic apponere eius generis triumphorum, quos ſumptuoſiſſimos fuiſſe
refert *Dionyſius*, deſcriptionem inſtitui, quàm ex *Ioſepho*, *Plutarcho*, *Appiano*, *Zonara*,

nara,

Cum Priuilegijs

A *nara*, & aliis pleriſque ſcriptoribus excerptam hac ratione concinnaui. Rep. benè geſta, egregia victoria parta, & rebus triumpho dignis actis, Populi Rom. dux ſtatim à militibus *Imperator* appellatus, faſces laureatos per curſorem in Vrbem mittebat. *Imperatoris nomen cui obuenerit.* Quum verò ipſe incolumi cum exercitu domum reuerſus eſſet, Senatus ei intra Ædem Bellonæ, extra Vrbem, in Campo Martio dabatur, ubi quæ geſſerat exponere, debitumque triumphum petere poſſet. Nemini enim triumphaturo Vrbem ingredi, ante triumphum, licebat. Tum ſi res ab eo geſtæ triumpho dignæ Senatui viſæ fuiſſent, à Senatu primo, deinde à populo, quum *Imperatoris* nomen ei confirmatum eſſet, ei decernebatur, ut ei triumphanti Vrbem inire liceret, dieſque certa triumpho ſtatuebatur. Quod ſi Imperator, Dictator, aut Conſul, vel Prætor non fuiſſet, atq; ob eam cauſam imperium intra Vrbem habere non poſſet; (Proconſules enim, & Proprætores intra Vrbis mœnia cum imperio eſſe non poterant) tunc, quo triumphanti ei cum imperio Vrbem ingredi liceret, lex Comitiis Curiatis ferebatur, de imperio eius Ducis intra Vrbem per diem, vel die triumphi, habendo, (nam neque priuatis triumphare li-
B cebat) qua lege lata, dieque triumpho decreto, Imperator triumphali habitu amictus, armillis ſumptis, laurea redimitus, & ramum lauri dextra tenens, milites ad concionem conuocabat. *Eius habitus triūphalis.* Vbi militibus, & publice, & priuatim laudatis, pecuniam donabat, & ornamenta, ut armillas, torques, haſtas puras, ideſt ſine ferro, coronas aliis aureas, aliis argenteas, expreſſo in his & nomine, & hominis præclare geſtis. *Munificentia.* Nam qui murum primus conſcenderat, aut oppidum expugnauerat, ei corona *muralis*, & *obſidionalis* dabatur; qui claſſe vicerat, corona roſtrata donabatur; qui vero ciuem in prælio, obſidione, aliovè periculo liberauerat, quum ſummam laudem aſſequebatur, tum *civica* honorabatur, *querna* corona, cuius honos omnibus argenteis, & aureis præferebatur: qui vero equeſtri pugna vicerat, aliud ei quoddam pugnæ equeſtris ſpecimen fingebatur, quo ab Imperatore donaretur. *Coronarum militarium diverſitas.* Cui rei cognoſcendæ non parum auxilij afferet Epigramma L. Sicinii Dentati ex *Varrone*, *Plinio*, & *Valerio Maximo* lib. III.
C cap. II. formatum, & in antiquis Epigrammatibus Vrbis exaratum ita:

L. SICINIVS. DENTATVS. TRIB. PL.

CENTIES. VICIES. PRAELIATVS. OCTIES. EX. PROVOCATIONE. VICTOR. XLV. CICATRICIBVS. ADVERSO. CORPORE. INSIGNIS. NVLLA. IN. TERGO. IDEM. SPOLIA. COEPIT. XXXIV. DONATVS HASTIS. PVRIS. XIIX. PHALERIS. XXV. TORQVIBVS. III. ET. LXX. ARMILLIS CLX. CORONIS XXXV. CIVICIS. XIII. AVREIS. IIX. MVRAL. III. OBSIDIONAL I. FISCO. AERIS. X. CAPTIVIS. XX. IMPERATORES. IIX. IPSIVS. MAXIME. OPERA. TRIVMPHANTES. SECVTVS.

Porro autem hæc dona non viritim, ſed cohortibus, & legionibus integris præbebantur. Spoliorum pars inter milites diſtribuebatur, his exceptis, quæ triumpho ſer-
D vabantur. *Spoliorū ratio.* Fuerunt etiam Imperatores, qui die triumphi populo Romano epulum, & congiarium dederint, ſumptuſque ad ſpectacula publica edenda elargiti fuerint. Quod ſupererat, vel in armamentarium, aut ærariū deferebatur, aut in fana, porticus, janos, atria, arcus, & alia publica opera conferebatur. His peractis, Imperator currum conſcendebat, neque bellicis, neque iis ſimilem, quorum in Circenſibus uſus erat, ſed inſtar turris rotundæ confectum, quemadmodum ex antiquis nummis & Titi Imperatoris arcu Romæ intelligi, & cognoſci poteſt. *Currus triumphalis.* Interea, dum hæc extra Vrbem ab Imperatore triumphaturo geruntur, Populus Romanus ipſo triumphi die candidis veſtibus amictus, omnibus circis, & locis circa forum, & aliis Vrbis partibus, per quas triumphans tranſiturus erat, tabulatis ad hoc ex lignis compoſitis inſidens ſeſe ad ſpectandum triumphū præparabat, ita ut nemo pene ex infinita illa populi Romani

multitudine domi remaneret: qui verò in tabulatis conſidere non poterant, ob frequentem ad ſpectandum conuenientem multitudinem, vix conceſſo neceſſario tranſitu, per varia urbis loca diſcurrentes, ubi ſpectandis tantum Imperatoribus locus ſufficeret conſiſtebant. Viæ Vrbis & Templa aperta, ſertis vaporibuſque ſuauiſſimis repleta erant. Ante omnia univerſus Senatus obuius ibat uſque ad urbis portam Duci triumphaturo, ibique paulum opperiebatur, donec tempus triumphandi aduenisset, omniaque triumphi inſignia, & ornamenta diſponerentur. Tum multitudo miniſtrorum baculos manibus geſtantium ex medio dimouebant turbas, & vias apertas, ac ſine impedimento plebis præſtabant. Hinc pompæ initium, vel à porta Capena, quæ triumphis vehendis commoda erat, vel ab ea, qua triumphans ingreſſurus eſſet, inchoabatur. Primo enim uniuerſus Senatus Capitolium verſus præibat. Poſt Senatum Tibicines cum tubis, claſſicum reſonantibus, ſertiſque redimiti, currus ſpoliis refertos præcedebant, quibus tabulæ eburneæ, & ereæ, coloſſus, ſigna, ligneæ turres, & captarum Vrbium, Caſtellorum, montium, fluviorum, paludum, marium, & omnium denique, quæ capta erant ſimulachra, vehebantur, ſcripturis imaginibuſque adiectis geſtorum ſeriem explicantibus. Deinde ferebatur aurum, argentum, & æs, partim rude, & graue, partim quibuſdam figuris impreſſum. Poſt tabulæ, & ſigna aurea, argentea, ærea, & eburnea videbantur. Gemmarum quoque, purpuræ, cocci, veſtium byſſinarum, vel auro intextarum ingens copia. Item coronæ, quas virtutis ergo urbes, aut ſocii, aut exercitus urbi parentes, militibus dediſſent, aureę, & argenteę, vel ex alia materia adducebantur. Sequebantur poſt hæc pulcherrima, & ornatiſſima gentium victarum arma, multis curribus lata, ære, ferroque abſterſo, & polito ſplendentia, atque ita diſpoſita, ut caſu maximè ſic cecidiſſe viderentur. Erant autem galeæ, ſcuta, thoraces, ocreæ Cretenſes, peltæ Thraciæ, & Celtæ, pharetræque, equorum frena, enſes nudi, & gladii, ſagittæ infixæ, arcuſque, pila, ſariſſæ, & cætera eiuſmodi miſſilia; itaut nec victorum quidem abſque metu eſſet aſpectus. Poſt armorum currus, aliquot virorum millia ſequebantur, qui in vaſis argenteis nomiſmata ferebant aurea, argenteaque. Alii verò crateras, phialas aureas, caliceſque ornatiſſimos & magnos, certo ordine ferebant. Poſtea alii tibicines aderant, non mite aut ſuaue, ſed bellicum præcinentes. Poſt hos quinquaginta, aut centum, aut plus vel minus, boues iuxta triumphantis opes, cornibus auratis, infulis, & ſertis ornati ab adoleſcētibus popis ſuccinctis, ad immolandum ducebantur. Poſtea ſequebantur pueri Camilli, qui aureas, & argenteas pateras, ſacrificii cauſa deferebant. Poſt, ſi eo bello capti eſſent, elephanti adducebantur. Omnes autem triumphorum miniſtri ſericis, purpureiſque, & auro intertextis veſtibus induti erant. Poſt hæc captorum Ducum, & Regum currus, arma, diademata ſuper armis impoſita vehebantur. Deinde hoſtium Reges ſeu Duces, cum filiis, fratribus, & ſororibus, omnibuſque, ſi qui eſſent, familiaribus veniebant lachrymantes, caſumque captiuitatis dolentes. Poſt hæc multa hoſtium millia manibus pone tergum reuinctis deducebantur, qui ex omnibus hoſtium exercitibus captis pulchriores, & elegantiores, vaſtioreque & proceriore corpore ſelecti fuerant, atq; ad triumphum exornandum reſeruati. Ferebantur etiam aureæ coronæ, quibus Imperatorem ipſum virtutis ergo Vrbes in libertatem vindicatæ, ſeu ſociæ ciuitates donauerant. Sequebatur deinceps Dux ipſe, ſeu populi Romani Imperator, aurato curru à quatuor albis equis vectus, toga purpurea triũphali auro intertexta amictus, in capite lauream, ſeu auream, lapillis, gemmiſque ornatam coronam geſtans, dextra Laurum, ſiniſtra verò eburneum ſceptrum tenens. Imperatoris; currum ſi Prætor, vel pro Prætore fuiſſet, VI. ſi Conſul, vel pro Conſule, XII. Si Dictator, vel Auguſtus XXIV. Lictores, cum faſcibus, & ſecuribus laureatis, purpureis veſtibus amicti, præcedebant. Circum currum vero citharœdorum, & tibicinum turba veniebat, modulis elegantiſſimis concinentes: hi ſuccincti, coroniſque aureis

Pompa triumphi ante currum.

Pompa circa currum.

redimiti

A redimiti, ſuo quique ordine pſallentes, canenteſque prodibant. Horum in medio ſtabat quidam talari veſte, fimbriis, ac armillis auro ſplendentibus amictus, qui geſtus varios edebat, hoſtibuſque deuictis inſultans, riſus undique ciebat. Poſtea thuris & Arabum odorum ſuffimenta Imperatorem undiq; comitabantur. In ipſo vero Imperatoris curru, pone triumphantem, quidam publicus miniſter vehebatur, coronam auream, gemmis diſtinctam, ſupra caput eius tenens, qui à tergo ſæpe illud inſuſurrabat, quod refert *Tertullianus* in apologetico aduerſus gentes, RESPICE POST TE HOMINEM MEMENTO TE: memorans, ne illa fœlicitate elatus, humanæ conditionis obliuiſceretur, ſed reliquæ vitæ curſum præuideret, nec eo honore ſuperbiret. Appenſa quoque currui erant nola, & flagellum, quæ innuebant, eum in tantas calamitates poſſe incidere, ut aut flagro cederetur, aut capitis damnaretur. Nam qui ob facinus extremo ſupplicio afficiebantur, nolas geſtare ſolebant, ne quis inter eundum contactu illarum, piaculo ſe obſtringeret. Neque tamen Imperator ſolus eo curru vehebatur, ſæ-
B pius enim in eodem triumphantis curru adducebantur pueri, virgineſque puellæ, vel cognatorum filii, aut nepotes. Ad equorum verò habenas, hinc inde cognati iuuenes, vel etiam ipſis inſidentes, eos dirigebant, ut in triumpho Auguſti Marcellum dextro, Tib. verò Neronem ſiniſtro funali equo inſediſſe legimus. Si plures verò erant, equis ſingularibus victorem comitabantur. Cæterorum enim ciuium adequitabat nemo, ſed laureati omnes ſequebantur. Poſt currum miniſtri primo, & ſcutiferi; mox legati Imperatoris, & tribuni; deinde exercitus omnis ſequebatur, in legiones, cohortes, centurias & manipulos, diſtinctus. Erantque milites omnes laureis ſertis redimiti, laurumque manibus ferebant, coronaſque, quibus virtutis ergò ab Imperatore donati fuerant. Hi currum Imperatoris triumphantis ſequebantur, partim carmina patria, ſalibus & riſu permixta, partim Ducis laudes canentes, & quum hoc ordine ita proceſſiſſet pompa, omnes in Capitolium per forum Romanum aſcendebant, ubi Conſules & reliqui magiſtratus, & uniuerſus Senatus, Imperatorem triumphantem expectabāt. *Poſt currum.*

C Quum autem triumphans in forum Romanum veniſſet, aliquot captiuorum duces in carcerem duci, occidique iubebat, ipſeq; deinde in Capitolium ire pergebat. Vbi cum ventum eſſet, antequam ſacrificium inchoaretur, mos erat antiquus tantiſper opperiri, donec ipſius hoſtium Ducis mortem quiſpiam nunciaret. Quod poſtquam factum eſſe nunciatum fuiſſet, tunc taurorum, & aliarum hoſtiarum immolationes inchoari conſuetudo erat. Quibus ritè peractis, donariiſque quibuſdam dedicatis, quum in porticibus ibi cænatum eſſet, veſperi tibiis, & fiſtulis antecedentibus domum redibat, quem reliqui omnes ciues comitati, poſtea ſinguli ad propria diuertebant. Atque hic fermè erat ampliſſimorum triumphorum ordo, qui vel apparatiores aliquando, vel etiam tenuiores erant, prout fuerant gentis vel regis deuicti opes, & potentia. Si enim plura ſpolia bello acquiſita fuiſſent, ea ordine à me relato in triumpho ducebantur. Si pauciora, eadem ratione poſt Senatum, ante currum victoris Ducis, deferebantur, exercitu ſubſequente. Porro autem uno die ſingulos triumphos agi mos erat. Sed *Vnius tantum triumphus in plurimum.*
D quum aliquando accidiſſet, ut propter prædæ, ſpoliorum, & gentium victarum multitudinem pompa triumphalis uno die vehi non poſſet, ea, in biduum, vel in triduum diuidebatur, ut factum eſt triumphis Macedonicis. T. Flaminii ex Philippo. L. Pauli ex Perſe: Item Cn. Pompeii Magni ex Mithridate. Duo Imp. uno curru triumphali vehi, quamquam una bellum aliquod confeciſſent; nunquam inueni: ſingulis triumphos decerni mos erat. Primi omnium Rom. Ducum Veſpaſianus Auguſtus, & Titus Cæſar Iudaicum triumphum, uno curru vecti, unà egerunt, poſt quos à ſequentibus Imp. id aliquando uſurpatum. Ius autem triumphandi non habebat, niſi is magiſtratus, cui lege curiata à Populo Rom. imperium permiſſum erat, cuiuſque unius auſpiciis id bellum geſtum fuiſſet. Hi autem erant Rex, Dictatores, Conſules, Proconſules, Prætores, & Proprætores poſtremò Imperatores, & Cæſares. Moris autem *Et unius Ducis.* *[illegible]*

erat ab Imperatore, ſi Conſul, aut Dictator non eſſet, triumphum ducturo, Conſules E
inuitari ad cœnam, deinde rogari, ut venire ſuperſedeant, ne quis eo die, quo ille triumphaverit, maioris in eodem convivio eſſet imperii.

Hæc ex Dionyſio lib. v. in triumpho Poplicolæ,
Ioſepho lib. vij. cap. xxiv. de Bello Iudaico,
Valerio Maximo lib. II. *cap.* III. *de Iure triumphi,*
Plutarcho in Vita Pauli Æmilij,
Appiano Alexandrino in Lybico,
Servio ſuper Virgilium,
Et Ioanne Zonara Hiſtoriarum Tomo II. *excerpta collegi.*

De Triumphali pompa ſic *M. Cic.* id L. Piſonem ſcribit: *Diſſeris de triumpho, quid tandem ſit iſte currus? quid victi ante currum duces? quid ſimulachra oppidorum? quid aurum, quid argentum? quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per urbem.* Servius quoque libro IV. Aeneidos, ſuper illud, *Sola fuga nautas comitabor ouantes*: *Qui triumphat* (inquit) *albis equis vehitur quattuor, & Senatu præeunte, in Capitolio de tauris ſacrificat.* Porro autem, quum animadverterimus, triumphum omnium honorum apud Romanos maximum fuiſſe, veriſimile eſt, pleroſque fuiſſe Imperatores, qui ob levia prælia triumphos ſibi decerni deſiderarint. Quibus ut occurreretur, lege cautum eſt, ne quis triumpharet, niſi quinque millia hoſtium una acie cęcidiſſet; non enim numero, ſed gloria triumphorum, excelſum urbis futurum decus maiores exiſtimabant. Cæterum ne tam præclara res cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta eſt, quàm L. Marius, & M. Cato Tribuni plebis tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minati ſunt, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum, in literis Senatui auſi eſſent referre. Iubebatque eos, cum primum ad urbem acceſſiſſent, apud quæſtores urbanos jurare, de utroque numero verè ab his Senatui eſſe ſcriptum. Porro triumphi decernendi Senatus munus erat, ut apud omnes veteres auctores conſtat, & præſertim *Pedianum* in Corneliana: verum & populus Senatus conſultum ſciebat. In omnibus verò bellis, victis hoſtibus jus triumphandi ſemper fuit eius, cuius Imperium maius erat, cuiuſque auſpiciis bellum geſtum eſſet, & ſi bello abſens fuiſſet. Nam Prætorem, qui & ipſe Imperium habebat, auſpiciis tamen Conſularibus bellum gerentem, viciſſe inuenimus abſente, aut etiam ægro Conſule, ius tamen ob eam victoriam triumphandi Conſuli potiſſimum adjudicatum eſſe: cuius rei exemplum nobis affert Valerius Max. lib. II. cap. VIII. de iure triumphandi, de Q. Lutatio Conſule, & Q. Valerio Falcone Prætore, qui bello Punico primo, quum circa Siciliam inſignem Pœnorum claſſem deleviſſet, conſule Lutatio pugnæ tempore in lectica claudo iacente, eiuſdem tamen rei nomine Lutatio Conſuli, cuius auſpiciis bellum geſtum fuiſſet, triumphum Senatus decrevit. Quem cum Valerius ſibi quoque decerni deſideraret, negavit id fieri oportere Lutatius, ne in honore triumphi minor poteſtas maiori æquaretur: atq; ita quum Prætor viciſſet, triumphavit Conſul, cuius in eo bello auſpicia fuiſſent. Cæterum inter varia triumphandi iura erat & altera lex, quæ iubebat, ut tantum pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Populi Romani fuiſſent, triumphus decerneretur. Quare Q. Fulvio de Capua recepta, L. Opimio de Fregellanis ad deditionem compulſis, P. Scipioni ob recuperatas Hiſpanias, & M. Marcello ob captas Syracuſas, ius triumphandi ab ampliſſimo ordine, ſumma obſeruandi eius iuris diligentia negatum eſt: omnes quidem editis operibus magnifici, ſed rei petitæ nequaquam compotes. Marcelli etiam, & Scipionis repulſis alia cauſa adiuncta, quòd ad eas res gerendas cum Imperio tantum, ſine ullo miſſi eſſent magiſtratu. Aliud quoque in triumphis jus diu obſeruatum eſt, ut, quamuis quis præclaras res, maximęque Reipublicæ utiles bello ciuili geſſiſſet, Imperator tamen ab exercitu eo nomine appellatus non eſt,

Non datur ob levia prælia.

Decernebatur à Senatu & populo. Gerebatur ab eo, cuius imperium in bello maius.

Decernebatur pro aucto tantum Imperio.

neque

A neque ullæ ſupplicationes ei à Senatu decretæ ſunt, neque aut ouans, àut curru triumphauit, quia ut neceſſariæ iſtæ, ita lugubres ſemper exiſtimatæ victoriæ ſunt, utpotè non externo, ſed domeſtico partæ cruore. Itaque & Naſica Ti. Graccum, & Opimius C. Gracchi factionem mœſti trucidarunt. Neque Q. Catulus de M. Lepido collega, cum omnibus copiis ſeditioſis extincto, aut C. Antonius de L. Catilina cæſo, vel L. Sulla, qui plurima bella civilia confecit, de C.Mario, L.Cinna, C.Carbone,& L.Norbano, ulla ratione triumphare voluerunt. Sulla quoque, cum conſummata ac conſtructa potentia ſua, triumphum duceret, ut Græciæ, & Aſiæ multas Vrbes, ita ciuium Romanorum oppidum nullum vexit. Cuius rei etiam lauream Senatus nulli unquam dedit, nec quiſquam ſibi dari deſiderauit, ciuitatis parte lacrymante. Hunc morem pleroſque Romanos Imperatores Auguſtos obſeruaſſe, memoriæ proditum eſt. Neq; enim C. Cæſar Dictator de Cn. Pompeio ex prælio Pharſalico, Octavius & Antonius de Bruto & Caſſio, Auguſtus ipſe de M. Antonio, Vitellius de Othone, de Vitellio
B Veſpaſianus, de Auidio Caſſio Marcus, aut denique Seuerus de Peſcennio Nigro, vel Clodio Albino, Imperatoribus contra ſe creatis, triumphare voluerunt. Vetus etiam conſuetudo erat, ut quum populi Romani ducem res proſpere geſſiſſe Romæ nunciatum eſſet, ſtatim ei à Senatu in aliquot dies ad omnia templa publicæ ſupplicationes fierent, quas C.Cæſari, bello Gallico occupato, frequenter decretas fuiſſe, in eius Commentariis legimus. Atque hæc ferè ſunt, quæ de triumpho maiore, ſiue curuli, apud Veteres ſcriptores extare didicerim.

Non pro victoria bello civili reportata.

Triumphi prærogativa, ſupplicatio.

DE TRIVMPHO NAVALI.

TRiumphorum autem (ut dixi) alii *terreſtres*, alii *navales* erant; alii *Romæ*, alii *in monte Albano* acti. Ad triumphos autem *terreſtres, & Romæ actos*, quæ ſupra ſatis abundè diximus, pertinent. Cuius primus apud Romanos inſtitutor fuit Romulus. *Triumphum* verò *navalem, qui concedebatur Imperatori, qui claſſem hoſtium ſuperaſſet*, de Pœnis primus apud Rom. egit Anno Vrbis CDXCIV. *C. Duilius* conſul.
C Cuius rei ita meminit Florus ex Liuio, in Epitome lib. XVII. *C. Duilius Conſul adverſus claſſem Pœnorum proſperè pugnavit, primuſque omnium Romanorum ducum navalis victoriæ duxit triumphum. Ob quam cauſſam ei perpetuus quoque honos habitus eſt, ut revertenti à cœna, tibicine canente, funale præferretur.* Hanc rem ita tradit Polybius: *Cn. Cornelius Conſul claſſi præfectus, omnibus navibus, ubi perfectæ eſſent, ad fretum venire iuſsis, ipſe cum XVII. Meſſanam contendit. Inde quum paratis neceſſarijs rebus, quadam oblata ſpe, aliquanto celerius, quàm neceſſe erat, Liparas cum XVII. navibus conceſsiſſet, ibi ab Hannibale Pœnorum Duce concluſus, & captus eſt. Hannibal cum claſſem Romanorum ſpeculandam iret, atque improviſo in eam inſtructam incidiſset, magna ſuarum navium parte amiſsa, ipſe vix vivus fugit. His rebus auditis C. Duilius pedeſtribus, quibus præerat, copijs tribunis militum traditis, ad claſſem ſe contulit, ac Pœnos, navali prælio congreſſus, devicit. Hannibal vix Carthaginem incolumis redijt.* Et Florus lib. II. cap. I. *Duilius victor*
D *ad Liparas merſa, & fugata hoſtium claſſe, primum illum maritimum egit triumphum, cuius quod gaudium fuit? Quum Duilius Imperator, non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem, ubi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere ſibi tibias iuſsit, quaſi quotidie triumpharet.* Itaque apud Ciceronem Cato ita loquitur; *C. Duilium M. F. qui Pœnos primus claſse devicerat, redeuntem à cœna ſenem ſæpe vidi puer. Delectabatur crebro funali, & tibicine, quæ ſibi nullo exemplo privatus ſumſerat. Tantam licentiam dabat gloria.* Eadem *Eutropius* lib. II. *Oroſius* lib. IV. cap. VII. *Valerius Maximus* lib. III. cap. VI. *Plinius* lib. XXXIV. cap. V. *Cornelius Tacitus* lib. II. *Auctor de viris illuſtribus*, & *Frontinus* Stratag. lib. XV. cap. VI. Duilio autem ob naualem hanc victoriam ſtatua cum *columna roſtrata* in Foro Romano decreta fuit, cuius meminit *Plinius* lib. XXXIII. cap. I. & *Quintilianus* lib. I. cap. de Ortographia. Eius autem baſi inſcriptio,

Triumphum navalem, qui primus egerit.

Columna Duilii roſtrata.

ſcriptio, antiqua illa ſcribendi ratione, inciſa erat, quam ſuperioribus annis in Capitolinis Vrbis ruinis repertam, quantum licuit, ex autoritate veterum ſcriptorum, ab *Antonio Auguſtino* Ilerdenſi Epiſcopo, Carolo Sigonio, & Fulvio Vrſino ſupple- E tam, nos hic imprimendam curavimus. *Triumphi navales poſt Duilium acti.* Triumphos navales celeberrimos inter cæteros poſt C. Duilium egerunt *Q. Lutatius*, qui & ipſe Pœnicam, & *Cn. Octavius*, qui Macedonicam, claſſes ſuperarunt. Quos in omnibus terreſtribus triumphis ſimiles fuiſſe exiſtimo, niſi quod victoris Ducis currum præcederent navium, & triremium victarum ſimulachra; item currus, roſtris navium, harpagonibus, remis, & cæteris maritimis inſtrumentis, eo bello captis, onuſti. In reliquis verò cum triumpho terreſtri conveniebat.

DE TRIVMPHIS EXTRA VRBEM, VEL PRÆTER Veterem conſuetudinem actis.

DE Triumphis autem *in monte Albano* actis, & ejus inſtituti cauſa, hæc quæ dicam, F habeo. *Maſonis triũphus in monte Albano.* Valerius lib. III. cap. VI. *Papirius Maſo, quum bene geſta Republica triumphum à Senatu non impetraſſet, in Albano monte triumphandi, & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea exemplum præbuit: proque laurea corona, quum alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea vſus eſt.* In Capitolinis quoque Triumphorum Tabulis ita notatum eſt.

C. PAPIRIVS. C. F. L. N. MASO. COS. AN. DXXII. DE. CORSEIS. PRIMVS. IN. MONTE. ALBANO. III. NONAS. MART.

Et *Plinius* libro XV. cap. XXIX. *L. Piſo tradit, Papirium Maſonem, qui primus in monte Albano triumphauit de Corſeis, myrto coronatum, Ludos Circenſes ſpectare ſolitum. Avus maternus inferioris Africani fuit.* Sext. Pompeius: *Papirius* (inquit) *myrtea corona vſus eſt, quod Corſos in campis myrteis ſuperaſſet.* *Itẽ Marcelli.* Exemplum Papirii ſecutus eſt *M. Marcellus*, qui victis Syracuſanis, quum triumphum ei Senatus negaſſet, & ipſe poſtea in monte Albano triumphauit. Diſtat verò hic mons ab Vrbe millibus paſſuum XII. *M.* verò *Antonius* III. Vir R. P. C. Artabaxe Armeniorum rege proditione potius & dolo, G *Antonij in Ægypto.* quam aperta vi, ſuperato, in Cleopatræ gratiam Alexandriam, catenis aureis vinctum, in triumphum duxit, ſoluſque omnium Romanorum Ducum fuit, qui extra Italiam, ante Vrbem Conſtantinopolim conditam, triumpharit. Quæ res Populum Romanum mœſtitia affeciſſe tradita eſt, quum optima, & præcipua patriæ ſuæ ornamenta, *Impp. Cõſtantinopoli.* ſcorti Cleopatræ gratia, Ægyptijs quoque impartiri, ab Imp. Romano viderent. Cæterum Vrbe *Conſtantinopoli* à Magno Conſtantino Imperatore condita, aliquando in ea ab Imperatoribus Romanis triumphatum fuiſſe legitur; ut paulò poſt demonſtrabo. *Aurum & æs relatum cuius fuerit.* Aurum autem, argentum, & æs, & cætera ſpolia de hoſtibus capta, atque in triumpho adducta, Senatus, Populique Romani erant, eaque in publicum ærarium reponebantur; extractis tamen prius expenſis, quæ in triumphi pompa fiebant. *Publico ſumtu triumphabant.* *Publicis* enim *ſumptibus* triumphari mos erat. Primus autem *privatis ſumptibus* triumphavit *Ap: Claudius Pulcher* de Salaſſis ex alpibus anno Vrbis DCX. Quum enim vel tot millia hoſtium non occidiſſet, quot ad iuſtum triumphum agendum ne- H ceſſe eſſent, vel propter victæ gentis inopiam parum auri, vel argenti, aut æris in ærarium detuliſſet, ob idque ei à Senatu triumphi impenſæ negatæ fuiſſent, privatis ſumptibus triumphauit; honoris magis, quàm divitiarum habita ratione. Quum autem *Nunc iuſſu Senatus, nunc populi.* (ut dixi) de triumpho agendo, primo Senatus, deinde populus decerneret; ſæpe uſu venit, ut aliquot Imperatores, apud alterutram civitatis partem minus gratioſi, vel tantum iuſſu Populi, in juſſu verò Senatus; aut ex S. C. ſine Populi iuſſu, triumpharint. Primus *P. Servilius Priſcus* Conſul, anno Vrbis CCLVIII. de Volſcis ſine S. C. triumphavit, ut tradit *Dionyſius*. Primi quoque omnium, non ſolum ſine S. C. ſed invitis Patribus, Populi tantum juſſu, triumpharunt Conſules *L. Valerius Potitus* de Æqueis, & *M. Horatius Barbatus* de Sabinis, anno Vrbis CCCIIII. Et è converſo

Virgo

A Virgo Veſtalis *Claudia*, Fratrem, injuſsu populi triumphantem, aſcenſo ſimul curru uſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare aut intercedere fas cuiquam tribunorum eſset. Ita *Tranquilllus* in Tiberio cap. II. ſed pauca admodum ejuſmodi, exempla reperiuntur. Atque hactenus de triumphis maioribus, nunc de *Ovatione*, ſive *triumpho minori* diſseramus.

DE OVATIONE.

OVationem, quàm *Dionyſius* lib. v. & *Plutarchus* in Marcello, *minoris triumphi genus* eſse, memoriæ prodiderunt, ab *Ove* dictam putat *Plutarchus*, quam, qui hoc triumphi genere ornabantur, ſacrificabant, quemadmodum, qui majorem triumphum agebant, taurum, in Capitolium venientes, immolabant. Plutarchi ſententiam ſequutus eſt *Servius* Grammaticus in lib. IV. Aeneidos ſuper illud. *Sola fuga nautas comitabor ouantes*. Vbi ita ait: *Qui ovationem meretur, uno equo utitur, & à plebeis, vel equitibus Romanis deducitur in Capitolium, & de ovibus ſacrificat; vnde & ovatio dicta. Qui autem triumphat, albis equis utitur quatuor, & Senatu præeunte, in Capitolio de tauris ſacrificat.* Sext. autem Pompejus *ovantes* (inquit) *lætantes dicuntur ab eo clamore, quem faciunt redeuntes à pugna victores milites, geminata O littera;* quod idem etjam *Dionyſio* placet, qui ait, quaſi verò Romani (εὐασμὸν) Græcorum vocem, quæ clamorem ſignificat, ovationis nomine voluerint interpretari. Erat autem ovatio minor (ut dixi) triumphus, qui agebatur, quum belli duces rebus quidem proſperè geſtis, non tamen ita magnis, ut juſto triumpho dignæ eſsent. Nam ex S.C. ovantes pedibus primum, deinde non curru, ſed uno equo vecti Vrbem ingredi ſolebant. Differt autem ovatio à triumpho (ut ait Dionyſius lib. v.) quod qui ovans ingreditur, is nec curru vectus, nec ſceptrum in manu tenens, nec trabeam, vel togam pictam aut aurei clavi veſtem, (qui peculiaris Conſulum amictus) indutus pedibus vrbem, exercitu præeunte, iniret. *Plutarchus* autem eundem nec quadrigis invectum, nec

Ovatio quid, & unde dicta.

Ovatio quando locum habuerit.

Quomodo differat à Triũpho.

C laurea coronatum, nec tubis concinentibus, ſed pedibus & calceis, myrtea redimitum tibiis modulantibus urbem iniſſe tradit. Myrtea autem eos potius eſſe uſos, quam (ut ait *Dionyſius*) laurea, *Plutarcho* aſſentior, quòd idem etiam traditum ſit à *Plinio, Sexto Pompeio*, & *Gellio*. Plinius enim lib. xv. cap. XXIX. *Triumphavit* (inquit) *de Sabinis Poſtumius Tubertus in conſulatu, qui primus fuit omnium ovans, quòd ſine cruore rem geſsiſset, myrto Veneris victricis coronatus vrbem ingreſſus eſt. Hæc poſtea ovantium fuit corona, excepto M. Craſſo, qui de fugitivis, & Spartaco laurea coronatus inceſsit.* Et Sext. Pompejus: *Ovalis corona eſt myrtea, quam habebant, qui ovantes introibant, quum bella, non eſſent indicta, aut ſine ſanguine confecta.* Idem & Gellius refert. Hoc autem triumphi genus primum anno CCLI. P. Poſtumio Tuberto II. & Agrippa Menenio Coſſ. inſtitutum fuiſſe, ex *Licinii* annalibus docet *Dionyſius* lib. v. Cur autem hoc factum fuerit, non eandem cauſam *Dionyſius* & *Plinius* afferunt. Hic enim, quia Poſtumius leviter, & ſine cruore rem geſſerat, ille ex prælio ante infeliciſſimè facto; in

Quando cœperit.

D quo plurimis ex ſuis amiſſis, parum abfuit, quin ipſe cum cæteris in fuga caperetur. Pedibus autem, an equo vecti ovantes ingrederentur, magna quæſtio eſſe videtur, de qua ſic etiam ſcribit *Gellius* lib. v. cap. VI. Præterundum non eſt, quod ad ovationem attinet, ſuper quo diſsentire veteres auctores ſcio, partim enim ſcripſerunt, qui ovaret introire ſolitum equo vehente. Et *Sabinus Maſſurius* pedibus ingredi ovantes dicit, ſequentibus eos non militibus, ſed univerſo Senatu. Ita etjam *Dionyſius* pedibus ingreſſos, *Livius*, & *Dio*, equo vectos intelligunt. Equidem ovantem ingredi, equo vehi *Dio* appellat, quum de Cæſare Dictatore, Antonio, Auguſto, Druſo, & Nerone loquitur. *Dionyſius* verò pedeſtrem triumphum ovationem vocat, dum de A. Manlio anno CCXXC. Ovante diſſerit. Quam ego controuerſiam ſic dirimi poſſe exiſtimo, initio quidem ovantes pedibus, poſtea vero equo vectos Vrbem ingredi conſueviſſe.

Ovan-

Ovandi quæ fuerint cauſæ. Ovandi autem, & non triumphandi has cauſas lib. v. c. vi. affert *Gellius*: Quum aut E bella non rite indicta, neque cùm juſto hoſte geſta ſunt, aut quum hoſtium nomen humile, aut non idoneum eſt, ut ſervorum, piratarumque; aut deditione repente facta, (ſine pulvere ut dici ſolet) incruentaque victoria obuenit. Cui facilitati aptam eſſe *Corona myrtea ovantiũ propria.* Veneris frondem crediderunt, quòd non Martius, ſed quaſi Venereus triumphus quidam foret. Hanc myrteam coronam *M. Craſſus* bello fugitivorum confecto, quum ovans rediret, inſolenter aſpernatus eſt, Senatuſque Conſultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto coronaretur. Adiicit *Plutarchus*, cum verbis, & comitate res cum hoſtibus tranſacta, & bene geſta eſset, tum ut ovantes inirent, fuiſſe permiſsum. His adde, aut ob inducias factas, aut quum in aliena Provincia, aut alienis auſpicijs, aut quum ſine magiſtratu res geſta eſset, ut de A. Manlio apud *Dionyſium* anno CCXXC. de C. Nerone apud Livium; de Valerio Falcone, apud *Verium Flaccum*, & de M. Marcello, apud Valerium & Livium, factum refertur. Illud etjam animadverſione dignum eſt, quod *Maſſurius Sabinus* apud *Plinium* lib. xv. cap. xxix. ſcriptum reliquit, eos qui curru triumphabant, aliquando myrtea corona uſos fuiſse. M. F etiam Valerius Voluſus, vir triumphalis, duabus coronis utebatur, laurea & myrtea. Hæc autem ſunt quæ de ovatione hinc inde collecta in unum congregaui, cujus uſus potiſſimum Romæ uſque ad Neronis Imp. tempora manſit. Haud enim facile, ſi ab uno aut altero receſseris, ullum poſt Neronem inueneris, qui urbem ovans inierit.

ITEM DE TRIVMPHO.

Triũphus noviſſimus quis nam. Triumphi autem maioris uſum uſque ad Iuſtiniani tempora permanſiſse, ſatis liquet. Noviſſimus enim omnium, quòd ſciam, Iuſtiniani Imp. auctoritate triumphauit *Fl. Beliſarius* V.C. Africa recepta, de Vandilis, & eorum Rege Gilimere, more veteri, curru quadrijugo in Vrbem Conſtantinopolim vectus. Poſt quem neminem amplius de more priſco triumphaſse inveni, quum poſt ea tempora Imperium Romanum non ſolum ullum incrementum habuerit, ſed in præceps pronum ab Arabibus, & Sar- G racenis, Hunnis, Bulgaris, & Longobardis, poſtremo laceratum ſit, & everſum. *Quot Triumphi fuerint acti.* *Trecentos* porro, *& circiter quinquaginta triumphos*, & ovationes à *Romuli* temporibus uſque ad *Iuſtiniani Auguſti* tempora actos fuiſse varia, longa, & difficili obſervatione inveni. Quum enim CCCXX. actos fuiſse triumphos, à Romulo uſque ad Veſpaſianum, referat *Oroſius*, ego circiter XXX. alios triumphos, à Veſpaſiani Imperio ſubſequentibus Imperatoribus, uſque ad Beliſarium deprehendi ferè omnes à Romanis principibus geſtos. Quidam referunt *Heraclium* imperatorem, poſt devictos, & ad internicionem *Triũphus Heraclij.* fere cæſos Perſas, ipſorumque rege Choſdroë occiſo, quum ingrederetur Hieroſolymam ſanctiſſimæ crucis parte recuperata, triumphaſse; quod mihi magis triumphi umbra videtur, quàm iuſtus Triumphus. Nam nec curru vectus, nec cum inſignibus triumphalibus proceſſit, ſed tantum victoria potitus, antiqui triumphi umbram quandam oſtendit. Cæterum de CCCXX. triumphis à Romuli tempore ad Veſpaſiani Auguſti Imperium actis, his verbis *Oroſius* lib. vii. mentionem facit. Vbi autem H *Veſpaſianus & Titus Imp. magnificum agentes de Iudæis triumphum, Vrbem ingreſsi ſunt, pulchrum, & ignotum antè cunctis mortalibus inter CCCXX. triumphus, qui a condita Vrbe, uſque ad id tempus acti erant, hoc ſpectaculum fuit, patrem & filium uno triumphali curru vectos; glorioſiſsimam de his, qui patrem & filium offenderant, victoriam reportaſſe.* Triumphi verò honor Romæ uſque ad Auguſti Imperium frequentiſſimus fuit, ſub quo etjam eum multi ſunt duces adepti. Nam plus quàm xxx. ducibus niſi in verbo er- *Triũphus cur raro actus poſt Auguſti tempora.* ror ſit, (ut inquit *Tranquillus*) iuſtos triumphos decernendos curavit. Poſt Auguſti tempora, Romanis jam toto fere terrarum orbe victoribus, raro admodum Romæ triumphatum eſt. Quum enim terra, marique pace parta undique iam bella ceſsaſſent, & omnes ferè orbis terrarum nationes & gentes, vel Imperio Romano parerent,

vel

A vel fœdere coniunctæ eſſent, paucæ admodum triumphorum materiæ reliquę fuerunt. Siquidem, intra DC. annorum intervallum, quod inter Auguſtum, & Iuſtinianum fuit, vix quinquaginta triumphi acti ſunt: quum præcedentibus temporibus, intra annos paulo plus DCC. trecentos ferè triumphos, duces populi Romani adeptos fuiſſe conſtet. Quod ſi aliqua bella oriri contigiſſet, ut Parthica, Germanica, Perſica (hæ enim præcipuè gentes Romano Imperio infeſtiores erant) ea ab Imperatoribus adminiſtrabantur, qui aliquando duo, & tres, pari præditi poteſtate erant, eorumq; auſpiciis à privatis ducibus, vel eorundem legatis gerebantur: quare ſoli Imperatores de victis gentibus triumphabant. Quòd ſi aliquando vſu veniſſet, Romanos Principes pluribus, difficillimiſque bellis inſurgentibus, privatos duces ad ea auſpiciis gerenda mittere, eis poſt adeptam victoriam non amplius triumphum debitum concedebant, quorum pompam ſibi ipſis retinere cœperunt, ſed triumphi loco, quę in Republica libera omnino meruiſſent, *triūphalibus ornamentis* novo, & tenuiore honoris genere ab Au-
B guſto excogitato, eos honorabant. Porro autem ſub Auguſto Cæſare, triumphaliū ornamentorum uſus pro triumpho hac ratione primum, ut lib. LV. tradit Dio, invētus eſt.

DE TRIVMPHALIBVS ORNAMENTIS.

ANno Vrbis conditæ DCCXL. Cn. Lentulo, & M. Craſſo Conſulibus, Boſphoranos, qui Aſandro mortuo, à Scribonio quodam ſolicitati fuerant, ſubactos ab Agrippa tradit Dio: Eidemque propterea ſupplicationes Romæ eſſe, atque triumphū decretum quem tamen ab ipſo non eſſe actum, quia de rebus geſtis nihil ad Senatum ſcripſerat. *Ex quo tempore* (inquit) *reliqui, exemplum eius quaſi legem quandam ſecuti, nec publicè literas miſerunt, neque triumphum obtinuerunt: ac propterea nemini alii pari dignitate triumphus in poſterum, ſed triumphalia tantum ornamenta decreta ſunt.* Ita *Dio*. Agrippam autem honorum nimia ſatietate affectum, triumphum recuſaſſe crediderim; cuius poſtea exemplum, quum alii ſecuti eſſent, rem caſu ortam, Imperatores ſequentes pro lege *Cur Triūphi fuerint intermiſſi.*
C uſurparunt, triumphique decus, quod omnium maximum erat, ſibi ipſis retinuerunt. Quum enim Reipublicæ principes & domini eſſent, tanto honore ſolos ſe dignos exiſtimabant, idque fortaſſis priſcorum regum Romanorum more, ſub quibus neminem, præter Reges triumphaſſe animadvertimus; Vt enim Imperio, & dignitate cæteros Senatores anteibant, ita quoque triumphandi iure, honore omnium maximo illis interdicto, præſtare inter alios voluerint. Duces quoque, qui Cæſarum tempore fuerunt, invidiam maximi honoris vitaturi, rebus egregiè geſtis, triumphi mentione omiſſa, *triumphalibus ornamentis* contenti erant. Hæc autem fuerunt *Supplicationes decretæ, Appellatio Imperatoris, Laurea corona, Prætexta trabea triumphalis, Sceptrum, ſtatua, ſacrificia*, & cætera triumphantium inſignia, curru tamen intra Vrbem non vehebantur, neque conſuetam pompam agebant. Qui honor uſque ad Conſtantini Imp. tempora permanſit. Poſt quæ cum triumpho paulatim obliterari cœpit. Cæterum ego, quemadmodum de triumphis feci, ita & in his, qui ornamentis triumphalibus ornati eſſent,
D dirigendis multum laboravi. Quos tamen non, niſi uſque ad *Domitiani* Imperatoris tempora invenire potui. Reliqui enim deinceps obſcuri ſunt, & incogniti; & librorum auxilio deſtitutus, qui fuerint, ne ſuſpicari quidem potuerim. Hæc autem fuit, quæ de ornamentis triumphalibus, eorum cauſis, & initiis, invenire potuerim.

Triumphalia ornamenta quæ fuerint.

Quando uſurpari deſierint.

DE SPOLIIS OPIMIS, QVÆ A TRIVMPHANTIBVS relata, & ſuſpenſa ſunt.

FInitimarum Vrbi gentium animis, ob raptarum virginum injuriam irritatis, *Cæninenſes* primi non expectato cæterorum populorū ſubſidio, cum eorum rege Acrone in agrum Romanum impetum fecere. Quibus effusè vaſtantibus, obvius factus cum exercitu Romulus, levi certamine eorum exercitum fudit fugavitque, fuſum perſecutus

ſecutus, Regem eorum Acronem, in prælio obtruncatum, ſpoliavit. Duce hoſtium occiſo, Vrbem primo impetu cœpit, inde exercitu victore reducto in Vrbem, ea ratione, de qua ſupra dixi. Reverſus, primus Romæ, Liberi patris exemplo, victore reducto exercitu, triumphum, ſeu potius triumphi umbram, Romanis oſtendit. Hicque primus Romæ triumphus actus eſt. Qui cum triumphans in Vrbem reverteretur, ſpolia occiſi hoſtium ducis Acronis ſuſpenſa, fabricato ad id apto ferculo gerens, in Capitolium aſcendit, ibiq; ea quum ad quercum paſtoribus ſacram depoſuiſſet, ſimul cum dono deſignavit templo Iovis fines, cognomenque addidit Deo: *Iupiter Feretri, inquit, hæc tibi victor Romulus Rex regia arma fero, templumque in regionibus, quas modo animo metatus ſum, dedico, ſedem opimis ſpoliis: quæ regibus, ducibuſque hoſtium cæſis, me auctore, ſequentes poſteri ferent. Hæc autem Templi eſt origo, quod primum omnium Romæ ſacratum eſt. Ita deinde Diis viſum eſt, nec irritam conditoris templi vocem eſſe, qua laturos eò ſpolia poſteros nuncupavit; nec multitudine compertum eius doni vulgari laude, bina poſtea inter tot annos, tot bella, opima parta ſunt ſpolia; adeo rara eius fortuna decoris fuit.* Ita lib. I. *Livius*. Eadem referunt *Dionyſius* lib. II. *Meſſala* lib. I. *Valerius Max.* lib. III. c. II. *Plutarchus* in Romulo. L. *Florus* lib. I. *Auctor libri* de viris illuſtribus. *Euſebius* in Chronico. & *Oroſius*. Cæterum de ſpoliis opimis à Romulo, Acrone Cæninenſium Rege occiſo relatis, ideo hoc loco ſcripſi, quòd in Capitolinis triumphis animadverterim, *tertiorum ſpoliorum*, quæ *M. Marcellus* anno DXXX. retulit, mentionem fieri, de quibus hæc tradita fuiſſe à veteribus ſcriptum inveni. Spolia opima, id eſt, ampla & magnifica ea erant, quæ dux populi Romani hoſtium duci detraxit, quorum auſpiciis bellum utrinque gereretur. Dicta, ut *Varro* lib. III. de lingua Latina tradit, *ab ope*, vel ut *Plutarch.* in Romulo ſcriptum reliquit, *ab opere rei geſtæ*, quum ſit opus egregium, & clariſſimum ducem belli parem ſibi ductorem ſingulari certamine ſuperare. Varronis ſententiam Sex. Pompejus ſecutus videtur; qui ita ſcribit: *Opima ſpolia dicuntur, originem quidem trahentia ab Ope, Saturni uxore, quòd ipſe Saturnus agrorum cultor habetur, nominatus à ſatu, tenenſque falcem effingitur, quæ eſt inſigne agricolæ. Itaque illa quoque cognominatur Conſiva, & eſſe exiſtimatur terra. Ideoque in regia colitur à Populo Romano, quia omnes opes humano generi natura tribuat. Ergo, & opulenti dicuntur terreſtribus rebus copioſi; & hoſtiæ opimæ, præcipuæ, pingues & opima, magnifica & ampla. Vnde ſpolia, quoque, quæ dux Populi Romani Duci hoſtium detraxit, opima dicuntur. Quorum tanta raritas eſt, ut intra annos paulo minus DXXX. tantum trina contigerit nomini Romano: Vna, quæ dux Romulus de Acrone, altera, quæ Coſſus Cornelius de Tolumnio; Tertia, quæ M. Marcellus de Virdumaro fixerunt. M. Varro ait, opima ſpolia eſſe etiam, ſi manipularis miles detraxerit, dummodo duci hoſtium detraxerit. Quòd autem omnia non ſolita ſint ad ædem Iovis Feretrii poni, teſtimonio eſſe libros Pontificum, in quibus ſit: pro primis ſpoliis bove, pro ſecundis ſuovetaurilibus, pro tertiis agno publico fieri debere. Eſſe etiam Pompilii Regis legem opimorum ſpoliorum talem: Cuius auſpicio claſſe procincta opima ſpolia capiuntur, Iovi Feretrio darier oporteat, & bovem cædito, qui cepit æris CC. Secunda ſpolia in Martis aram in campo, ſuovetaurilia, utra voluerit cædito. Tertia ſpolia, Iano Quirino agnum marem cædito C. qui ceperit ex ære dato. Cuius auſpiciis capta, diis piaculum dato.* Ita Sex. Pompejus. Quod verò apud Sextum *Varro* ſcribit, ea opima ſpolia etjam eſſe, quæ manipularis miles detraxit, dummodo hoſtium duci detraxerit, id nequaquam obſervatum fuiſſe videtur. Nam P. Scipio Æmilianus in Hiſpania, & M. Licinius Craſſus ſub Auguſto in Thracia duces hoſtium interfecerunt, ſed quia alienis auſpiciis militabant, ſpolia opima non retulerunt. *Servius* poſtremò exponens illum Virgilii verſum. *Tertiaque arma patri ſuſpendat capta Quirino.* Prima *Iovi*, Secunda *Marti*, Tertia *Quirino* dicata fuiſſe ex lege Numæ Pompilii ſcribit: Idem in Marcello docet *Plutarchus*.

Quis primus retulerit.

Quid fuerint ſpolia opima.

E F G H

FINIS.

IOAN-

IOANNIS ARGOLI
AD LIBROS DVOS
DE LVDIS CIRCENSIBVS
ONVPHRII PANVINII
NOTÆ.

LECTORI BENEVOLO
IOANNES ARGOLVS.

HAbes, Lector candide, ad PANVINII duos libros de Ludis Circenſibus NOTAS, quas nuper vigili ſtudio exaraui: neque vt me in albo literario obtruderem. Quid enim difficilius, quàm inter tot doctos, qui eruditam hanc aream triuere, locum ac veſtigium mereri? ſed vt obſequerer fateor Bibliopolæ amiciſſimi verbis, imò meis potius reſponderem, quorum iam reus fueram. Nam cùm ille PANVINIVM iterum de Ludis his noſtris typis redditurum aſſeueraret, ac præterea inſiſteret mihi, vt aliquid de meo adderem; quod materiam rei Circenſis inſtructiorem atque ornatiorem exhiberet; ad promittendam hanc ſpartam neſcio quo modo oris vinculo obſtrictus ſum. Scis volare verbum irreuocabile, & πτερόεντα eſſe ἔπη apud Homerum. Incubui labori, taleque inde enatum eſt opus, quales vides. Quod libens Lector excipe. nam mirum id ſaltem eſſe poterit, quod inter tot curas de Ludis ſcriptitarim. Habent interim me illi editorem, & ſi non magnificum, ſanè voluptatis publicæ anteſignanum ac Tribunum. Non enim parum plauſus accepiſſe mihi videbor, ſi vel modicum Tibi placuero. Neque illud te fugit, non venationes, curules ludos, gladiatores, & pompas tantùm, ſed cicer, leues nuces, quæ nullius pretij ſunt, populi quandoque fauorem meruiſſe. Vale.

L E C T O R.

TEcum mihi res eſt, Amice; in eos quandò excuſatio fruſtra habetur, quorum iam oculos liuor corrupit. Has Notas ex meis ſedulis ſcias me abſente extractas cuſaſque eſſe. Oborta ſunt perinde errata affatim, fateor, neque ſolum Typographiæ vitio, quamuis mendorum Lerna eſt eritque Typographia ſemper, quàm etiam, ne inficias eam, Codicis vnâ manuſcripti mei ſenticetis, & ſcripturæ confuſanea, (non enim potuit arcta de cauſa Opus meliori charactere tranſcribi,) difficilique lectione. Si tamen, qualem Te opto, doctus es, Aquila muſcas non venatur, non aranea moratur vulturem; leges, intelliges. Eos vero, qui tibicine ac pædagogio conatum in percipiendo indigent, & quorum ſuffugium ad captandam ſententiam in puncto eſt, rogatos quàm opere velim, vt ignoſcant ſi ſatisfieri ſibi in hac quoque re haud potuit: neque mihi deferant quod per me caueri, ac euitari non valuit. Addidi interim Syllabum Rerum & omnium verborum, quas opus Notarum continet, ut ante oculos quicquid libelli laxitas diſparſim amplectitur, vno intuitu copuletur. Vale.

CLASSIS AVCTORVM,

Quorum teſtimonijs hiſce ad Panuinium

NOTIS ARGOLVS

vtitur.

A

ABodà Zarà
Accurſius,
Acron.
Actius.
Acta Martyrum.
Ado.
Ælianus.
Æſchylus.
Æſopus.
Ætius Medicus.
Afranius.
Agellius.
Albertus Durus.
Albi nouanus.
Alcæus.
Alcman.
Alcuinus.
Alciphron.
Alciatus.
Aldrouandus.
Alexander ab Alex.
Amm. Marcellinus.
Ambroſius.
Anacreon.
Anaſtaſius Biblioth.
Anaſt. Sinaita.
Ancyranum monumentum.
Angelonus.
Anony. de Hippico Agone.
Anony. faſtorum Olympic.
Antigonus.
Anthologia.
Antyllus.
Appianus.
Appollodorus.
Apollonius Collatius.
Apollonius Rhodius.
Apuleius.
Apuleius Medicus.
Aratus.
Arator.
Arcadius Iuriſc.
Areoſtus.
Argenterius.
Ariſtodemus.
Ariſtænetus.
Ariſtides.
Ariſtophanes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Arrianus.
Artemidorus.
Aſinius Pollio.
Athenagoras.
Athenæus.
Auctor Aruck.
Auctor lexici Magni.
Auctor Paneg. ad Piſonem.
Auguſtinus.
Auicenna.
Auitus.
Auſonius.

B

BArnabas Briſſonius.
Baronius.
Baſilius.
Beda.
Bereſcith Rabà.
Blondus.
Beotius.
Broſſæus.
Budæus.
Bullingerus.

C

CAlliſthenes in Alex. ludis.
Calphurnius.
Cardanus.
Capitolinus.
Caſſianus Eremita.
Caſſiodorus.
Cato.
Catullus.
Cedrenus.
Celſus Aurelianus.
Cenſorinus.
Cicero.
Chethuboth. Codex.
Ciofanus.
Cincius.
Cyprianus.
Claudianus.
Cledonius.
Clem. Alexandrinus.
Codinus.
Codex Iuſtiniani.
Codex Theodoſianus.
Codex Abhodà.
Codex m. ſ. biblioth. D. Marci.
Codex Meghillà.
Corius.
Cornelius Celſus.
Choræmon.
Cæſar.
Columella.
Concilium Arelatenſe.
Conſtantinopolitanum.
Laodicenum.
Carthaginienſe.
Cabilonenſe.
Nicænum.
Toletanum.
Conſtantinus Porphyrogeneta.
Corona pretioſà.
Copas.
Corippus.
Crates.
Cteſias.
Cuiacius.
Chryſoſthomus.
Cyrillus.

D

DAniel Barbarus.
Damaſus Pontifex
Dauid Chimchi
Dauid de Pomis.
Demoſthenes.
Dempſterus.
Dicearchus.
Diodorus Siculus.
Diomedes.
Dion. Chryſoſthomus.
Dion.
Diogenianus.
Dionyſius Afer.
Dionyſius Halicarnaſſæus.
Dionyſius Gotofredus.
Dioſcorides.
D. Lucas.
D. Matthęus.
D. Paulus.
Donatus.
Didymus Schol. Homeri.

E

EGeſippus.
Ennius.
Epiphanius.
Ephraem.
Epictetus.
Eraſmus.
Eratoſthenes.
Etimologicum Magnum.
Euagrius.
Eumenius Rhetor.
Euripides
Euſtathius.
Euſebius.
Eutropius.

F

FAſti Siculi.
Fauorinus Grammat.
Ferrutius.
Feſtus.
Florus.
Fortunatus.
Frontinus.
Fuluius Vrſinus
Fulgentius.

G

GAlenus.
Gelaſius.
Germanicus.
Georgius Merula.
Georgius Monachus.
Gillius.
Gloſsa baſilic.
Gloſsę Grecæ.
Latinę
Gręco barbarę.
Gorgon.
Gregor. Nazianzenus.
Gręca Thebais.
Grutterus.

H

HArpocrates.
Higinus.
Heliodorus.
Herodianus.
Hermogenes.
Hermopulus.
Herodotus.
Heſiodus.
Herricus Monachus.
Heſychius.
Hiero.
Hieronymus.
Hippocrates.
Homerus.
Horatius.
Horus Apollo.

I

IMetius.
Io. Antiochænus.
Io. Boccatius.
Io. Baptiſta Marinus.
Io. della Caſa.
Io. Diaconus.
Io. Franciſcus Lauredanus.
Io. Lydus.
Io. Rhodius.
Io. Roſinus.
Ioſephus Hebræus.
Ioſephus Scaliger.
Io. Tzetza.
Iſidorus.
Iulianus Anteceſsor.
Iulianus Poeta.
Iulius Obſequens.
Iulius Firmicus.
Iuſtinus Hiſtoricus.
Iuſtinus Martyr.
Iuvencus.
Iuvenalis.

K

KAlendarium in æde Capranicorum Romæ.
Kalendarium Romanum vetus.

La

CLASSIS AVCTORVM.

L

LActantius Firmianus
Laertius
Lampridius
Lapis Ancyranus.
Lipſius.
Laurentius Valla
Leo Allatius.
Leo in Conſtitutionibus
Libanius Sophiſta
Liber Longobardus.
Liber Iudicum
Regum
Numerorum
Samuelis
Kolim.
Lilius Gyraldus.
S. Lini Liber.
Liuius.
Lucianus.
Lucillius.
L. Florus
Lucretius.
Lutatius.
Lycophron.

M

MAch abæorum lib. v.
Macrobius
Magius.
Manaſſes:
Manilius.
M. Anton. Pius.
Marcellus Medicus.
Marcellus Gramm.
Marlianus.
Martialis.
Martianus Capella.
Martinus Cromerus.
Marmora Varia.
Maſſimilianus.
Macthæolus.
Mauricius.
Maximus in Schol. ad Areopagitam.
Maximus Tyrius.
Medros Echà.
Mela,
Menander.
Mercurialis.
Meſue.
Metaphraſtes.
Meurſius.
Michael Mercatus
Minutius Felix
Mnaſeas
Modeſtinus,
Moſchopulus.

N

NAzarius.
Nemeſianus.
Nicander.
Nicephorus Schol. Syneſij
Nicearchus.
Nicephorus Gregoras,
Nicetas
Nonius
Nonnus in Dioniſyacis.
Nouellæ Iuſtiniani.

O

OLympiadorus.
Oppianus.
Oribaſius
Oroſius.
Orphæus.

P

PAcatus.
Pacchius Antiochænus
Pachemerius.
Pacuvius
Palladas.
Palladius.
Palphurius Sura.
Panuinius.
Pauſanias.
Paulus Feſti breuiator.
Paulus Aegineta.
Paulus Diaconus.
Paulus Merula.
Paulus S. C.
Pedianus.
Perottus.
Perſius,
Petrarcha.
Petrus Bellonius.
Petrus Diaconus.
Petrus Martyr.
Petronius Arbiter.
Philo Hebræus.
Philochorus.
Phile
Philander
Philoſtratus. Vterque
Phorphyrion
Photius.
Phranzes.
Pierius Valerianus.
Piſidas.
Pignorius
Pirhagoras
Plegon Trallianus.
Plato
Plautus
Plinius
Plinius Cœcilius Nepos.
Plinius Valerianus.
Plotinus
Plutarchus.
Pollio.
Pollux
Politianus
Polybius.
Prudentius
Propertius
Proclus.
Procopius
Priſcianus
Pomponius Lætus
Pſeudo æmilius Mucer.
P. Conſentius,
P. Victor.

Q

QVinctilianus.
Q. Curtius.
Q. Metellus.
Q. Serenus.
Q. Terentius Scaurus.

R

RHabbanus Abbas.
Rhabbi Salamon
Raderus
Rhitherſchuſius.
Rhodiginus.
Rufus.
Rutilius.
Rutilius Gemin. lib. Pontificalium.

S

SAbinus epiſcopus:
Sabinus S. C.
Salluſtius Hiſtoricus.
Salluſtius Philoſophus.
Saluianus.
Callimachi Scholiaſtes.
Heſiodi.
Nicandri.
Quinctiliani.
Theocriti.
Pindari.
Euripidis.
Demoſthenis
Apollonii.
Perſij.
Oppiani.
Sophoclis.
Thucydidis.
Germanici.
Iuvenalis.
Petronij Arbitri recentiores.
Syneſii.
Ariſtophanis.
Arati.
Dionyſii Areopagitæ.
Dionyſii Afri.
Aeſchyli.
Scribonius Largus.
Scymnus
Sedulius
Seneca Tragicus
Seneca
Seruius
Sextus Empiricus.
Sextus Propertius.
Sidonius
Sigonius.
Silentiarius.
Silius Italicus.
Simonides
Siſinnius Capito
Socrates
Solinus
Sozomenus.
Sophocles.
Soranus Medicus.
Soſipater
Spartianus
Statius.
Stephanus Zamoſius.
Stephanus de Vrbibus.
Steſichorus
Stilo.
Stobæus.
Strabo Geographus.
Strabus.
Suidas.
Suet. Tranquillus.
Syneſius.
Symmachus.
Sympoſius.

T

TAcitus.
Taſſus.
Tatianus.
Terentius.
Terentianus.
Tertullianus.
Themiſthius.
Theodorus Priſcianus.
Theodorus Gaza.
Theon ſophiſta.
Theopompus.
Theſeus Medicus.
Theocritus.
Thraſea.
Theophraſtus.
Tibullus.
Timagætus.
Timocreon.
Timonax.
Timæus Siculus.
Tiraquellus.
Terentius.
Trebellius Pollio.
Triclinius.
Thucydides:
Trogus.
Turnebus.

VArro.
Val. Flaccus.
Val. Maximus.
Veluis longus.
Velleius Paterculus.
Vegetius.
Vetera epigrammata.
Veranius.
Vibius ſequeſter.
Victorinus Gramm.
Victor.
Vinetus.
Virgilius.
Vitruvius.
Vopiſcus.
Vulpianus.

X

XAnthus.
Xenocrates Poëta.
Xenophon.
Xiphilinus.

Z

ZAmoſius.
Zemach Dauid.
Zenobius.
Zonaras.
Zoſimus.

FINIS.

SYLLABVS

Vocum, ac rerum ſingularum, quæ in Notis cognitu ſunt neceſſariæ, fecundiſsimus.

A

ABacus, in quo relati Circenſes. 24
Ablutio poſt certamen. 64
Ab rabanel Rabbi. 48
Abſinthium quomodo datum aurigis Victoribus. 48. Eius herbæ laus. ibid. Vertigines ſedat vino dilutum. ib.
Academia, gymnaſium literarium Athenis 56. à quo excitata, & vnde dicta. ibid.
Acca Laurentia quale ſcortum 47. populum Rom. hæredem reliquit. ibid. in eius honorem ludi facti. ibid. eam Ouidius Floram, nempè Clorim nuncupat. ib. feſta eius nudis meretriculis peragebantur. ibid.
Accenſi quales ſerui appellati. 74
Acconciare, conciare vnde Italis. 5
Acetabularij, pilarij, præſtigiatores, calculones, agyrtæ nobis *Ceratani* qui dicti. 29
Achillis anima ad Panticapen currit. 8
Acta Martyrij S. Sebaſtiani. 9
Actæon cur à canibus fingitur diſcerptus. 34
Accurſius vbi de Sparſoribus facit, ridiculus. 35
Adder. Circēſes quid ſit. 23. de ea re modica. ib.
Ad equas, an ad aquas. 36
Aditus mortuus. 51. porta mortua dictus, & cur. ibid. quæ decuria tertia in Circo, & Hippodromo. ibid. ex eo pompa producebatur ibid. ſupra ipſam tam Romanorum, quàm Græcorum Principum ſpectandi ſedes. ib.
Adprehenſiones in lucta. 57. ex arena procurabantur. ibid.
Adrianus Princeps equo ſepulchrum erexit, columnam, epigramma addidit. 25
Aedes Imperatoriç vbi. 14. Reginç Iunonis 45. Apollinis in Palatio vna, altera in Circo Flamminio 44. hæc quando vota. ibid. nunc S Mariæ templum ſub Capitolio eſt ib. Bellonæ ad Circum Flamminium. 45. ibi legatis habebatur ſenatus. ibid. Fortunæ in Circo eodem. ibid. Herculis cuſtodis. ibid. eum Martius Philippus reſtaurat, atque ibi porticum ædificat. ibid. Delphinorum Romæ in qua marmor. 22. Martis ad Circum Flamminium. 45. Pietatis. ib. Veneris in Hortis Salluſtij, quæ non fuit Veneris Erycinæ, ac de ea re diſſertatio. 46
Aedilis officio cur equi inurerentur. 26
Aediculæ paruæ in porticu. 43
Aeditimi qui, & cur *Zaghi* dicti Venetis. 71
Aegyptij labioſi, & cur. 41. ſimi, vari bleſi pedibus, ratio. ibid. Horologiorum regulatores, quare. 38. cum Perſis ſe ſolis filios faciunt. ibid.
Aegyptia numina plangoribus colentium gaudent. 56
Aes coronarium 97. quomodo inauraretur ex Plinio. ibid. quale ibid. eſt æs Cyprium. ibid. quomodo oritur in ea inſula.
Aes collatum. 21
Aes tinnulum veterum Campanæ noſtræ forma erat. 40
Aeneæ ludi in Sicilia. 2
Aetates hominum tres. 38
Aethyopes venatores 76. corũ capilli criſpi. 90
Aetnæ mõtis pegma ludicrũ deſcribitur. 77. 94
Afri equi, Mauri, *Barbari*. 26
Africanæ beſtiæ quæ. 32
A fronte relatum, non fonte legendum apud Iuuenalem. 63
Age, & accipe ratum, quales voces in nece Caligulæ. 46
Agellius explicatus. 71
Aggeres Tarquinij vbi. 83. prope caſtrum Prætorium Iuuenalis elucidatur. 84
Agon pro pugna. pro morientis cum dolore lucta. 40. vnde dictus. ibid. in etymo Panuinias non benè aduertit ibid. nec Lutatius Grammaticus. ibid. Capitolinus. 48
Agonali in Circo meretrices. 14
Agonotheta, Præſidens dictus inſpector. 54
Agnetis templum Romæ 46. ibi ea Virgo martyrio affecta. ib. eius hiſtoria ex Prudentio. ib.
Agrigentini equi laudantur. 25
Agrippa num primus oua erexit in Circo. 30
Agrippinæ numiſma cum carpento. 73
Agulia obeliſcus. 40. vnde dicta. ib.
Alaſtor Ditis nota ſignatus. 27
Alba Fucens in Marſis. 87
Albati aëri ſimiles 11. & hyemi. 12
Albæ veſtes ſacerdotum. 6
Albus color cum veneto accedebat. 12
Album eſt purum. 6
Alciatus ad rem citatur. 35
Alexandriæ celebres Medici 41. eius vrbis Circus. 92
Alexander Seuerus Neronianas Thermas inſtaurat, an ſuas ædificat. 57
Alexandrina nauis 57. quæ cataplus diceretur ibid. quid ferret. ibid.
Alexandri Circus. 46
Alogabalus Orci templum in Alogabali Dei ædem vertit. 14. auroſa Circum ſternit 14. ſerpentes in populum iacit. 29. eius Dei ædes vbi. 14
Amamiæ Circus. 92
Amata Lauiniæ mater Vinalia celebrat. 14
Ambulationes quomodo Græcis appellatæ. 57. dictæ hypæthræ. 57
Ambulatio exercitationis, & gymnaſticæ pars. 53
Amores aurigantes. 11. aut pueri Amorum ſchæmate. ib.
Amphitheatri ruinas ciulantis Auctoris ode Italica. 44
Anagniæ Circus. 92
Anchora nauium habena, non rudentes. 18
Ancyranus lapis adducitur. 14
Andreas præſtigiator. 29
Androcles à Leone recognitus. 82
Andromeda. 76. qualis eius in cœlo figura. ib.
Anethus ſemper in cibis athletarum & cur. 53. ipſum requiri, vt inſatietas prouerbio apud Italos explicetur, vnde ? ibid. vim habere nutriendi maximam. ibid.
Angitia, Medea, & Circe ſorores. 29. de ijs hiſtoria. ibid. Angitiæ templum apud Marſos, vbi nunc *luco* oppidum. 27. Dea ipſa ab angendis ſerpentibus, aut ab anguibus Anguitia nuncupata. ibid.
Anima ex ſanguine exiſtere. 74. eius ob tres poteſtates veteres tres coronas collo, fronti, ac vertici appoſuiſſe. 39. animas cur paſci ſanguine Homerus dixerit. 74 apud ipſum animæ ſunt corporeæ. ibid. euſem Æneæ cur expauerint. ib. ſauciari poterant. ibid melius intellecta poſtea de animis veritas 74. animç naturali impetu feruntur ad ſanguinem. ib.
Anulum in extremo digiti articulo ferre mollis viri erat. 28. in omni digiti articulo geſtabant delicati nempe tres annulos. ibid.
Anuli ferrei Iuſtiniani tempore. 29
Anus quid ſignificet quandoque. 57. Græcè τρία ἔτη quid. ibid.
Anteceſſores qui dicti. 68
Antinous cultus pro Deo. 72. occiditur magica ſuperſtitione ab Adriano. ib. honoratur deinde poſt mortem. ibid.
Antiochiæ Circus. 92
Antiqui Heroes lyram pulſarunt. 24
Antyllus apud Oribaſium citatur. 65
Attellanæ perſonæ. 70. de ijs ibid. fuſius.
Aod dextro fœmore pugionem geſtauit. 41
Apis mictu horarum ſpatia diſtinxit. 40
Apum Rex quomodo Græcis nuncupatus. 41
Apium vnde appellatũ. 64. eius herbæ vires. ib.
Apodyterium locus vbi denudabantur in balneis. 59. eius etymus, & ſimilia ad rem. ibid.
Apollo flagellum excuſſit Diomedi. redd dit Mercurius. 17
Apollodorus de Dijs. 1
Ὑπάτιος Iuppiter qui. 14
Appion tota eſt Græcia circulatus. 29
Apuleius athleta fuit. 54
Aqua in Olympiaco certamine ducta. 31
Aqua ſimulata in ſacrificijs. 56
Ara Neptuni ad Pindarum, & cur dicta multi hoſpita. 3
Arca κάμψα capſa nobis. 77. vbi in agris poneretur. ib. ſupra ipſam lucernæ in monumentis ſuſpendebantur. ibid.
Arcades primi Neptunum equeſtrē coluerunt. 5
Archontes myrtho coronati. 58. vnde ſpectabant pompam Athenis. 58
Archemori in funere ludi. 2
Arcum tendere quid. 13
Aræ in Hippodromo ſex. 50
Arena campus agonum ſpargebatur. 57. arena Puteolana. ibid. eam volutando ſe exercebant. ibid.
Arion equus ex Neptuno & Cerere natus. 5
Argentarij ſcutis vaſiſque forum ſua expenſa adornabant. 72
Arioli in Circo etiam Olympiaco. 29. cur dicti præſtigiatores. ibid.
Armamentarium vbi Romæ fuit. 9. in Auentino, & Capitolio. ibid.
Armatus curſus qui. 59
Armentarij villici equiſones dicti. 36
Armiluſtrum quid. 9. vnde dictum. ibid. qua ſolemnitate peragеretur. ib. de eo gloſſæ Græcæ. ibid. vnde eius inſtitutum. ib.
Armillatus nomen proprium. 11
Arnus amnis Lydius cur dictus Silio Italico. 1
Ars in lucta, & in curſu exhauriendi vires primò. 30
Ars aurigarũ in ſiſtendis equis ne ilia ducerent, & ſeruarentur vſque ad ſeptimũ ſpatium. 67
Ariſtodemus ludorum ſcriptor. 1
Artem aliquam auem aliquam. 30
Artem iſiæ inuentum. 86
Arundinibus aridis ſedere olim in Circo. 8
Aruſpices, aſtrologi, Iſiaci, oniromantici, vates, arioli vnius farinæ viri. 29. quomodo dicti à Græcis. ibid.
Arx poli cur apud Martialem. 79
Aſandraſtus nudos currere iuſſit. 5
Aſſurgendi vſus cùm honoramus. 89
ἀστράβη quale lignum in curru. 67
Aſtrologorum vaniſſima ſcientia. 11
Athalanta, ac de ipſa. 10
Athenis tria gymnaſia. 57
Athleta vnde dictus. 52. infamis eſſe non poterat. 54. quantum carnis voraret vno cibo. 53
Athletæ in graues, & leues diuiduntur. 52. ſuffocati arenæ oppreſſione. 58. puluere cõſpargebantur. 59. poſt exercitationem ſoli balneo vtebantur. 53 carniuori. ibid. eorum cibus & leges. 54. athletarum catalogo non quilibet recipiebatur abſque examine, ac conſpicua primum aptitudine, ac probitate. 54. eorum colliphium quale. 53
Athlum *il palio, il premio* nunc pendet, olim in medio ponebatur. 38
Atteius Capito qui fuerit. 37
Atreus inſtitutor Olympiacorum. 3
Attis. 56
Atys Atyſtinæ familiæ nobiliſſimæ auctor. 94
Auctores qui rem Circenſem damnant. 1
Auriga vnde dictus. 18 65. quomodo à Græcis appelletur. 18. pro nauta acceptus, & rectore luctæ. ibid.
Aurigç à conditoribus appellati, vt pantomimi. 34. apud Græcos veſtem ſorte capiebant, & pro elementi factione portabant. 11. an ſint

inſa-

infames. 20. ornati & veſte aurea amicti. 35. è longinquis partibus acciti. 65. ſerui. 20. ſine flagello currunt in icone auctore à Caſſiano à Puteo exhibita. 35. eorum imagines in porticibus Hippodromi præpoſitæ. 50
Aurigatio olim nobilis. 21. Neſtoris filius Piſiſtratus aurigatur, neque tantùm viri, fœminæ etiam aurigæ. ib.
Augures. 73 deque ijs fuſiùs, ibidem eorum Præſul magiſter Collegij dicebatur. ib.
Auguria ex equis Circenſibus, & ludis vaniſſimè accepta. 21
Auctores qui de equorum coloribus, & bonitate ſcripſerunt. 27
Aurea pellis. 26. ex lamellis conſtabat in modum pili aptatis. ibid.
Aurelij Polynidis inſcriptio. 19
Auguſtus Deus 71. eiuſdem naumachia. 55. eius cineres in obeliſci acumine an poſiti. 42. is Iuuentæ ædem inſtaurat. 14
Auis quid apud Caſſiodorum. 68
Auium matres gallinæ. 66
Aumarium cella in Circo, vbi veſtes factionum ab auctoribus locabantur. 35
Aurax equus prius, ſingularis. 17. etiam auriga. ib.
Aurei pro nummis. 38. eorũ pretium Romæ. ib.
Aurora albos habet equos. 17
Auroſa quid. 10
Auſonius in laude equi Boſphori explicatus. 37
Automatium cella in theatris, amphitheatriſque. 79
Axis. 36. cur axis poli dictus. 78
Axes vngebantur. 36
Axungia vnde. 36
Axungiones viles miniſtri. ib.

B

Bacchæ. 14
Bacchus inuentor coronarum. 39. appellatus Nyctileius 56. ei hircus ſacer. & cur. 2
S. Balbinæ Via olim Ardeatina. 39
Ballare Italis vnde. 28
Balluca quid. 10. quomodo à Græcis deſcripta. ibi. quale illius pretium. ib.
Balſami pro oleo vſus. 90
Balearides vnde dictæ inſulæ. 67
Balenæ oſſa vbi monſtrarentur, cui Andromeda fuiſſet expoſita.
Ballemaria virga quid apud Petronium. 89. inde *mazza*, *e ballonchio* Italis, ib.
Balia apud Italos nutrix vnde. 36
Balnea frigida. 13
Barba quando poſita. 53. & cur ex tempore deponeretur. ibid.
Barbati iuuenes, viri ſenes imberbes apud veteres. 53
Barbara numina ſtrepitu cantus delectantur. 56
Barbam die qua deponebant, dona ab amicis & ſeruis accipiebant, feſtum peragebant. 53
Baſilica ſempronia. 14
Batterſi, *battaglia* vnde Italis, & ad eam rem pleraque. 55
Batuitio, ſciomachia, quæ corruptè *ſcrimia* Italis. 55
Bellonæ haſta ſacra. 45
Berenicis Leo manſuetus. 57
Beſtiarijs. 88. qui, & cum feris quando inducti in arenam. ibid. ligati Athenis quando exhibiti. 75
Beſtiæ vt magis efferarentur ſine cibis detentæ. 84
Bidelli qui. 13
Bigarij pueri epitaphium. 22
Bitons quale animal. 79. quomodo à quibuſdam appellatur, ibid. in Thracia maximè viget. ibid.
Bombi, plauſus terrifici. 91
Bombyle 68
Bonifacij Octaui Pontificis conditorio aperto facula emerſit. 78
Bos creatus. 54
Boues quæſitæ. 2
Brabeutæ humi aſſidebant, vt complexus luctantium meliùs dignoſcerent; vt apud nos etiam fit. 54. ij cum baculo, & virga. ibid. quomodo dicti aliter, ibid. eorum munus, quod nobiliſſimum cenſebatur; purpura inde veſtiebant. 54. non faciunt ludicrum Iuriſconſultorum opinione ibid. vbi de Brabeutis non modica.
Bracciale inſtrumentum ad follem apud noſtros. 65
Bracteare eſt *imbrattare* luxato ſenſu Italis. 40.
Bractea vnde dicta. ibid.
Bramantes architectus. ibid.
Braua brauare vnde Italis. 54
Brauium quomodo Græcis. 30. miſſus appellatus. ibid. vir præſtans *brauo* inde Italis indigetatur. ibid. de ipſo, ac præmijs pluſcula. ibid. & 54.
Bubalus pro homine ſtupido ſumptus. 79 variæ de eo gloſſæ. ibid.
Buccæ qui dicerentur. 89
Bucephalus. 27. vnde ſerio ita appelletur. ibid. bouinum caput coxa inuſtum gerebat, faſcini leuandi gratia. ibid.
Bucranium herba ad magicas artes valida. 27
Bulga, *bolgia* noſtris, ſacculus, crumena. 68
Buthyſia quid ſit. 54. in ea cum ſeruis comedebant domini. ib.

C

Cabiri qui. 70. Caſtor & Pollux apud quoſdam. ibid. vbi de ijs multa.
Catus. vafer. 62 domeſticum animal à ſagacitate hoc modo dictum. ibid.
Cadauera quo ritu ſepulta apud Hebræos. 77. apud Ægyptios. 40
Calcis terminus, ad calcem properare, calcis præſcripta. 59
Cali ſunt fuſtes. 52
Calo vallus dictus. 52. puer, adoleſcens, & ſeruulus. ibid.
Caloccie Italis lignea ſandalia. 52
Caligula quas mari moles iniecerit. 57
Calliparora, Ariſtopatora fœmina quædam cui ſpectare olympicos ludos cõceſſum fuit, & cur. 53
Cambiare, *cangiare*, *ſcampare* Italis vnde adrepſerint. 60
Cambium verſura. 60
Cambyſes quomodo occubuerit. 42. Ægyptum deuaſtat. 42
Camelopardalis quæ fera, quomodo nobis dicta. 77
Καμαιςοpία herba quæ. 9
Camerina vrbs. 25
Camilli, & Caſmilli. 70
Campter quid. 60
Cameli quando primum Romam allati. 77
Campanæ noſtræ forma eſt qualis tinnulæ veterum. 40. dicta hæc non à Campania, ſed quòd flexa ſit in labro, & recurua. ibid. habebat veterum tinnula virgam ballemariam nuncupatam. ib.
Campi propriè vnde. 60
Campus martius qui 6. in eo equorum certamina, quæ Marti ſacra erant peragebantur. ib. idem campus illi Deo ſacer. ibid. ſceleratus Campus vbi. 47
Camptaulæ quæ tibiæ. 81. etymus. ibid.
Cancelli in Circo Conſtantinopolitano. 60
Cancelli ad clauſtra carcerum. 11. eorum repagula. 66. ex tabulis, ſtipitibus. ibid. ὕσπληγγες & cur. ibid. tranſennæ dicti, & cur. ibid. Cancelli beſtiariorum quales. 85
Canathrum vehiculum quo ſparthanæ vehebantur. 72
Cantatur Tragœdia. 93
Canthari qui, & vnde appellati. 27
Cantores cum ſtola, & cythara. 32
Canis miracula penè exhibens. 29
Canum, & equorum origines tamquam Conſulum procuratæ. 26
Carruca. 42
Capilli ſicambrorum cur torti. 90
Capitolinus agon. 54. quis ipſum inſtituerit. ib. non ſublatus à Senatu poſt cædem Domitiani. ibid. ab eo initium anni ſumi idem Cæſar iuſſerat. ib. in eo Poetæ, oratores, atque omne genus artificum coronabantur, & de hac re lapis. 54. in eodem abſinthite vino cur donarentur Aurigæ victores. 48
Capitolinus auctor emendatus, & intellectus. 38
Capite an tecto ſpectarent in Circo. 90
Capitula quid ſint, eadem exhedræ dictæ. 53
Caprificus Romæ equos ruperat, in ea re explicatio. 37
Caracallæ tempore cur frequentiùs in Circo ludicra, & venationes fierent 75. is à Martiale quodam occiditur. 19
Carceres qui. 11. 59. vnde dicti. 11. quomodo à Græcis appellati. ib. atque ibi de hac re fuſiùs illi olympici Circi non vt Romani æquata fronte inædificati. 48. vbi pleraque.
Carnes Sole coctæ in lybia. 82. in ſcythia quomodo coquantur. ib.
Carpentum quale vehiculum olim Romæ. 72. à Carmenta vocatum. ibid.
Caſſianus Eques à Puteo laudatur. 33
Caſſiodorus miſcet cum Circo Hippodromũ. 11. 65. vnde acceperit ſpinam Circi captiuorum ſortem deſignare. 49
Caſtor, & Pollux præſides certaminum vna cum Mercurio. 30. & cum his Hercules. ib.
Caſtor & Helena mortales, Pollux diuinus. 30
Caſtores deſultores quomodo. 7
Caſtrenſes ludi 47. in Caſtris Prætorianis atque alibi etiam editi. ib. anniuerſarij à Claudio militibus exhibiti, & ratio. ib.
Caraſta pulpitum e lignis, & pegma. 46. vnde dicta. ibid apud Chriſtianos eſt Equuleus, ac lignorum ſtrues ardens. ib.
Cathaſtus ſeruulus vnde. 46
Cataplus publica nauis. 45. nobis *flotta*, & cur ita dicta. 46. de qua re fuſius. ib.
Cauca quid propriè. 3
Caueæ ferarum deſcribuntur. 85
Cauda Leonis quomodo Græcis. 76
Cauſia in Circo pileum. 90
Cayrum multitudine hominum vrbs refertiſſima. 41
Cedreni error. 4
Celeuſma quid. 68. murmur nauticum, quale eſt Ohe. ib.
Cella duplex in ſpecu ſepulchrali. 78
Cellæ in Circo, vbi veſtes recondebantur. 23
Cenſores tempore Reipublicæ de expenſis decidebant ludorum. 25
Centauri, an cento tauri. 77
Centum quadrantes. ſportula. 34
Centum columnæ pro ſtadio. 56
Centum pro centies. 7
Centum iniſſus inſtituit Domit. 11
Cepus quale animal. 45
Cereris ſacerdotes. 53. Olympicos ludos ſpectare non vetitæ. ibid. eius in pompa cur equum primùm ferretur. 30. ſellam porcelli ſanguine inficiebant, & cur. 2. eius ſacerdos abſtemia ſacrificia peragebat 73. ea ſacerdos Græca. ibid. & quale eius munus.
Ceretani qui ſint Italis. 18
Cernus quid ſit cum lucerna. 78
Certatores in certaminibus ſcribebantur; notabantur, vt nunc fit. 37.
Ceraſinus color qui. 12
Certamina Græca quattuor. 4. quibus dicata. ib.
Certamen Iouis Capitolini. 31
Certámen athletarum quid. 59
Ceſtus vnde, 60. non idem cum plumbata. 60. nihil niſi faſcia ex loro. ib. eius certamẽ quomodo fieret. ibid vbi pleraque ad hanc rem, Sphæra dictus 61. formica. ibid. ceſtuum certatores chirotheca lanea manum velabant deinde loro circumdabant. 61
Character dignoratio equi, inuſtus quandoque dorſo. 27. ad formam rotulæ qui. ibid. bouini capitis. ib.
Chalcantho feræ manſueſiebant, & mulcebantur. 84. de hac re aliqua. ibid.
Chamulcus quæ machina, & etymus. 42
Chartaginis Circus. 90
Charyſius Gramm. citatur, corrigitur. 36
Chelidon herba. 37 eius varia nomina. ibi. oculis, & vilui confert. ib.
Choraulæ qui, & vnde appellati. 80
Chriſtus 2. & 10. 60. eius natalibus editi Circenſes Conſtantinopoli. 88
Chriſtianos non modo Hebræos adoraſſe aſellum creditum. 20. ipſi cum Hebræis ijdem habiti. ib. at quo tempore diſtingui cœpti. 20. cur ſupellex Hebræorum, nempe Chriſtianorum

norum

norum cophinus & fœnum. ibid. in fœno, & præſepe Chriſtus iacuit.ibid.Chriſtiani quàm abhorruerint à ſpectaculis, & abſtinuerint. 1. 2.coronas in capite non geſtabant,ſed in manu. 39. periti à pop. in arena. 31. 82.

Chiromantici ſub aſtrologia. 28

Chryſocolla quid. 14. 8. fuſius.

Chriſopraſos quæ gemma. 18

Chytra Bacchi feſta. 56

Cicer, fabæ, & ſimilia munuſcula olim in floralibus populo ab editoribus ſparſa. 30.47. Cinis vnde dicatur. 58

Circe in Italia Circum inuenit. 7. ſupra currum Solis vecta. ib. cur appellata Solis filia. ib. etiã noctu eius ſimulachrum in monte Circæo Sole tangebatur. ib apud ipſam auroræ, & Solis habitatio. ib. gaudebat equis. 7 equos Solis ad mortalem ſtirpem iungit. ibid.

Circæum oppidum. 9. propè ipſum paludes. 11.

Circenſes cur magni. 5. olim cum inopia facti, demùm illuſtriori ſumptu. ib. dicti ſunt etiam Romani, & maximi. ib. ob quam rem facti. 90. quando fieri ſint deſiti. 87. vbi de ea re fuſius. in Capitolio agitati. 47

Circenſe tomentum. 9

Circus vnde. 7. in eius figuram locus Athenis quis. ib. Tribunal eo modo dictum quomodo diuerſimodè Hebræis dicatur. ibi. Soli ſacer. 11. eius totidem oſtia duodecim ſigna referebant. ib. quot loca caperet, 11. totam pœne Romam explicabat. ib. Mundi typum referebat. 48. 66. valli ſimilis, quæ figura ipſi maximè commoda. 8. cur fallax dictus. 14. ſub Nerone ardet. 12. columnis ornabatur. 14. Romæ ſeculo Tertulliani immutatus. 27. 48. eius ſedilia non diſtincta cuneis ſed perpetua. 10. factiones ibi quot. 4. in eo miſſilia feræ, rapinæ, feræ mortuæ quibus plebæi vterentur. 31. claudebatur noctu. 9. qualis tempore Seueri. 42. 43. in ipſo clamores. 42

Circus Caracallæ. 47. Conſtantinopolitanus, & quomodo typum mundi referret. 48. Flamminius, qui poſt maximum nobilior. 47. 4. & in quo afflicti Martyres ſupplicio. ib. Floralis. 47. cuius typographia deſcribitur. ib Anagninus dictus ab Anagninis maritimus. 47

Circulus auri non catenula, ſed perpetuum aurum. 85. quomodo à Græcis appelletur. ib.

Circulo an curriculo legendum. 47

Citeria qualis perſona. 70. ſub ea argutabantur vt nunc ſub ſigillis fit, quæ *Maſtri Mutij* indigetant Itali. ib.

Citranguli Turris Romæ nunc, quid olim. 45

Cladeus fluuius. 7

Clamores Circenſes. 17

Claudianus corrigitur. 78

Claudius aleæ addictus. 24. Fucinum ſiccat. 86

Clamys tota ex auro Agrippinæ. 86. ibi Tacitus intellectus. ibid.

Clauſtra ferrea. melius clatra ferrea. 13

Claſſes vario gentium nomine appellatæ in Naumachiæ. 85

Clauæ Herculis ad olfactum canes refugiebant. 14

Cleander gymnaſium Romæ ædificat. 57

Cloacæ Maximæ tres ductus, deque ijs. 10

Cloacina Venus 6. in cloaca reperta à T. Tatio. ibid.

Coactiones quæ in Circo dicerentur. 33

Codetæ, an cocleæ. 86

Codex Lactantij in Bibliotheca Cænobij S. Saluatoris Bononiæ. 1

Codex Lactantij apud Io. Franciſcum Lauredanum Patritium Venetum. 1

Codex M. S. ex Bibliotheca D. Antonij Patauij. 9

Cæcilius Statius in Ianiculo ſepultus. 22

Cæliolus qui mons Romæ. 14

Cælius mons. 6. in eo quandoque Equiriæ, & cur. ibid.

Cænacula quæ domus partes. 90

Codicelli qui a ſenatu primo, mox à Principe accipiebantur. 32

Coloniæ Agrippinæ, Circus. 92

Colores etiam ſcænicorum. 11. & ſeruorum domi, vnde apud nos *le liuree*. ib.

Color factionis in curru. 24

Color giallo vnde dicant Itali. 81

Coloſſus Rhodius. 50. quando ceciderit quis æs eius diſtraxerit. 51

Columella emendatus. 58

Columellæ in Circo. 30

Columella in trapeto. 50

Columellæ in Circo. 10

Columnæ in foro D. Marci erectæ Venetijs e Conſtantinopoli ſunt delatæ. 49. in hippodromo erant. ib.

Columnæ ad fundum hippodromi quid vellent 49. illæ Herculis tamquam pala in anulo. 48 tres in Hippodromo quid ſignificarent. 49

Columna erigebatur, & ſtatua imponebatur honoris gratia. 22

Colligere puluerem olympicum quid proprie apud Horatium. 30

Colliphium qualis panis. 53. is ſine fermento, & pene crudus: neque ſalem habebat. ib. cur ita appellatus. ib is aptiſſimus athletis. ib.

Comas appoſititias ſibi ad euellendum apponebant, qui mortuum flerent. 70

Commiſſa foro non toro legendum apud Claudianum. 93. leuiter Iuuenalis tactus.

Commentarienſis à calamo. 37

Comœdia vnde appellata. 3

Concilia quæ ſpectacula damnant allata. 1

Conciones vbi habitæ Romæ olim. 45

Condio eſt vngo. 37

Conditura Veneta colore Veneto. 20

Coricæum qui locus in gymnaſio. 57. vnde dictum. ibid.

Conditores an qui axes vngerent. 37. nec diſplicet.

Conditores veteres pugilum. 37

Coniſterium, & arena in gymnaſio res diuerſæ. 58

Conſare eſt conſulere. 5

Conſus qui Deus. 5. ineffabilis. ib. cum Neptuno. ib. Silentij Deus, filius Iſidis, qui Sigalion aut Harpocrates. ib. huic Conſualia, nempe Circenſia ſacra. ib. a Condo dictus hic Deus. ib. ſubterraneum templum habebat. & cur. ib. & 6. Saturni filius, nempe Neptunus. ibid. Conſilij Numen. vbi de ipſo quam plurima ad rem noſtram.

Conſualia cum Neptunalijs an eadem. 5. ἱπποκράτεια ſunt apud Arcadas. ib.

Conſul ſignum emittendi quadrigas dabat. 32. nomine ſuo faſtus ſignabat. 94. eſſe non poterat aliquis, quia ad edenda munera non ſufficiebat. 35. aut ordinarius, aut ſuffectus. 91. de hac re ibidem plura.

Conſtantinopoli in Hippodromo ad Columnas necati rei: columnæ ſiquidem Herculis occaſum ſignificant, idem fit apud Venetos. 49. ea vrbs dicta noua Roma. 48

Conſtantinus multa opera vetera Bizantium tranſtulit. 49. Circum Maximum Conſtantinopoli inſtaurat ib. Obeliſcum in Hippodromo quærit ponere, Conſtantius filius ab Alexandria in eam vrbem adducit. 50

Contus pertica. 7

Copas ludorum ſcriptor. 1

Coppatiæ equi cur dicti. 27. male ibi Scholiaſtes Ariſtophanis ibid. ijdem non ipſi cum Samphoris. ibid.

Corollarium quid ſit. 39

Corona victorum ante vrbis mœnia ſuſpenſa. 40. non in fronte modò, ſed in vertice, ac collo geſtata olim. 39. ex populo apud Rhodios data. ib. lanea apud veteres. ib oleeagina quibus data. ib. apud Elienſes de pulchritudine propoſita. ib. coronarum etymus. ib. vſus quæſitus. ib. eæ conceſſæ quibuſdam in Circo, dum ſpectarent. ibid. in Olympijs. ibid variæ varijs locis exhibitæ. ibid. vbi multa ad rem habes.

Coronarium æs. 40

Coronare vina quid. 39

Coronix quid. 51

Cornicula militis. 8. ea fabula à milite argumentum trahens. ib.

Cornu extremitates lecti diſcubitorij ſignificat. 91. cur ita dictæ de altari; an quia menſa ſacerdotis eſt. ibid.

Cortina vas à naſiterna differat. 35. in ipſa colores aſſeruabantur.

Corytus nunc *monte Coruo*. 22

Coryci locus qui. 6

Cothurnus quale pedum tegumentum 94. aptũ vtrique pedi, & quomodo. ibid. ipſius repertor Sophocles. 52

Couinus qui apud Hebræos, & quomodo dictus. 17. qualis currus. ib in eo tantũ auriga, & ſeſſor. ib. eius laus. ib. currus eſt Britannicus, vide ibi fuſiùs de ipſo.

Craniũ aſini cur ſuſpendatur ſæpe in hortis. 70

Crates de ludis ſcriptor. 1

Creta, qua ad pedes dealbandos mancipiorum vtebantur. 59. eadem gypſus. ib.

Creta iudicium. 59. prope eam Iudices. ib. cur ad finem curſus ponatur. ib. de hac re fuſiùs.

Creta linea alba ante carceres ſtadij 59. ex calce digeſta ordine. ib. ab ea diſcedere, ac ad eam reuerti quid. ib.

Creta veteres mappas, togas, faſcias linibant, vt nunc amylo facimus. 32. de qua re pleraque.

Cretati pedes. 60

Crocodilus quale animal. 76. in theatrum inductus Romæ. ib. prope Carthaginem quoque quodam fonte naſcuntur. ib.

Crocus quomodo exprimeretur in theatris. 91. intellectus Lucanus ad hæc. ibid.

Crocutæ quæ Beſtiæ. 80. earum figura, & habitudo. ibid.

Cubiliũ perambulator eſt deſultor amorum. 17

Curatores operum publicorum. 74 aluei Tiberis. ibid. ludorum. 84

Curetes vnde dicti. 58. gratiſſimi oculorum populis erant, vnde ſunt dicti. ibid. Pyrrhicam inuenere. ibid.

Cur fuit. Martialis corrigitur. 21

Curiones triginta. 73. de ijs fuſius. ib.

Currus exiguus, quem muſca obtegeret. 24

Currus colore inficiebantur. 35

Currus tantùm quattuor in ſingulis miſſibus Romæ exhibant. 36. apud Græcos etiam plures. ibid.

Curſores lampadarij videbantur naturam referre. 59. cur nudi. ibid. horam faciunt quomodo. ib.

Curſus varij à Scholiaſte Ariſtophanis allati. 59

Curſus vitæ comparatur. 17

Cyathi coronati ad honorem Bacchi. 39

Cibele. 57. cur turrita. 43

κύκλος circulus. 44

Cyclops adornatus. 81. deſcribitur eius ludus. ibid.

Cylices croco abundant. 91

Cyllus aſellus eſt à labijs. 41. *ciuccio* Neapolitanis corruptè. ib.

Cyllenes labioſi. 32

Cymbalorum forma. 36

Cynoſarges gymnaſium Athenis. 56

Cyrus Lydos euitat. 36

D

DAcus quale nomẽ. 82. ſeruile à populis. ib.

Dalmatriatus. 24

Dalmatica veſtis quæ. 24

Dæmonum voces in Olympo auditæ. 56. quid de ea re ſentiendum. ibid.

Damaſi Pont. verſiculi ingenioſi. 20

Decurſio quæ. 85. quomodo, & quando fieret. ib.

Decurſionis numiſma. 85

Delubrum vnde latinis dicatur. 65

Delo pueri in chorum ſaltabant. 69

Delphines quomodo Crocodilis inſidientur. 76 in Circo ad numeranda ſpatia erecti. 30. 42. velociſſima animalia. 31. 42. qui ſub eorum ſydere naſcuntur, velociſſimi euadunt. ib. ijs gaudet Neptunus. ibid. cui Deo ſacri ſunt. ib. aquam influebant in Euripo. 15

Dei Conſiliarij qui. 71. cur ita apellati. ib eorũ miniſteriũ. ib. de ijs apud Ægyptios theologia vetus ib. apud quos ſunt ſigna Zodiaci. ib.

Demarchus Parrhaſius olympionica. 62. in lupum conuerſus eſt. ib.

Demarchi factionum Domini Conſtantinopoli. 49

Demetrij inſcriptio. 57

Denarium ſtipendium aliquando militis. 38

Dentrificium ex apuluere olim. 19. ex Arabæ

ex

ex fruticibus. ib.
Deorum varia genera varijs ſacrificijs gaudent. 56. ſimulachra in pompis inducta. 71
Deridendi alios tria genera. 67
Deſignatores qui. 70. funus ordinabant. ib. de ijs etiam. 13
Deſipere quandoqne prudentia eſt. 66
Deſultores in exercitu. 17. deſcendebant è curru, vt confligerent ibid. duo tantùm in curru auriga, & miles. ib. deinde ſe referebant poſt pugnam in curru. ib. Græca ad hanc rē multa. ibid. fuere etiam in Circo tales, & apud Græcos veteres. ib. deſultores amorum ſunt vagi in concubitu. ib.
Deus, dea, Dei, Dis. fortuna. 62
Diæta. cænacula. 58. hypocauſtum. ib.
Diagoras impius qui. 49. eius factum ad Diogenem alij transferunt. ib.
Diagoras Rhodius. 63. de ipſo hiſtoria. ib. laudatur à Pindaro. ibid.
Dialectica graphicè à Martiano Capella deſcripta. 29
Dialus quid. 60. à ſtadiodromo differt. de ipſo etiam. 55
Dicteria quæ è curru iaciuntur in hilarijs non infamant, teſte Scholiaſte Ariſtophanis. 69
Dies ſpectaculorum nunciabatur. 77
Diei duo ſpatia lux, & nox. 66
Dies iudiciarij faſtis additi. 23
Digeſtorum volumina cur duobus ff. notentur. 42
Digiti metati qui. 28. in ijs ſingulis tres anuli. ibid.
Digitus & atticulus re vera differunt. 28
Dignorare quid. 27
Dindyma cur Cybele. 156
Dindymus. 56
Diocles. 21
Diofidio non niſi in aperto iurare licitum. 43
Diomedes cur ab equis fingatur diſcerptus. 34
Dionis error de Lyri fluuio. 87
Diploma itineris quale. 82. à quibus quibuſue tribuebatur. ib.
Diſcus erat rotundus & ad lancis formam. 63. alter Solus dicebatur, differentia tamen formæ. ib. Diſcus è lapidæ Solus ex ære. ib. de ludendi cum diſco ratione, & loco. ib. affatim. id certamen nobile apud veteres. ib. in genere leuium certationum ponitur. ib. Diſcus vnde dicatur, & de ea re multa.
Duo colores olim factionum. 59
Diues cui nihil ad ſingulum annum deeſt. 58
Doctores renunciandi cum examine vſus ex imitatione Herculis apud Scholaſticos inductus, ex fragmento Olympiodori. 54
Dolicus qui curſus. 60. affatim de hac re. ib.
Dolones pyrrhicæ repertores. 69
Domitianus Capitolinum agonem inſtituit. 54. voce præconis vſus. 11. cur armatas fœminas induxerit. 65. ad honorem Palladis.
Dona Cæſarum in Circo. 67
Dracunculu in Hippodr. ex ære. 51
Duodecies currebant, in olympico agone. 30. ſed tantùm perfecti currus. ib. perfecti currus qui dicerentur. ib. imperfecti, qui à tenellis equis (*polledri*) traherentur. ib. vbi rem omnem perquire.
Duplex murus apud Sidonium ſunt ripæ euripi vltimi Circi Romani. 49

E

EBurdens elephantis. 76
Ebrij maledici, ac liberi ex vini vitio. 20
Echet Gradis equa prægnans in Olympia vicit. 24
Edeſſæ Circus. 92
Editores populum modò recta modò ſportula excipiebant. 63. qui eſſent. 87. expenſis nimijs quandoque fatiſcebant. 24. ijſq; Principes ſubueniebant. ib.
Elæus Circus qualis. 48. eius carceres ad proræ nauis formam. ib. deſcriptio ex Pauſania. ib. oram littoralem referebat. ib.
Eleothesium quod membrum gymnaſij. 58. ibi veſtes reponebantur. ibid. ibi furta committebantur veſtium. ib.
Elephas vnde dictus. 75. ſucco ordei manſueſcit. 78. in igne formidat. 77. vocem magiſtri perhorreſcit 83 vrinam ipſius dureſcere. 76. elephantes aciem intelligunt, ventilant ſcuta. 75. vno tantum dente cur vtantur. 84. à Pomp. Magno producti in arenam. 75
Eludere quid ſit. emendatus Scribonius Largus. 35
Engitheca machina lignea, quæ amphoras, & pocula ſuſtinet. 78
Enyo Bellona vnde. 87
Enſes inter, & flumina agitati quandoque Circenſes. 7
Ephlamator. 94
Ephœbæum. 58. is locus deſcribitur, & ad etymum examinatur. ib.
Ephœbi nictū tenentis effigies in Capitolio. 58
Epigraphæ ſerum, quæ oſtendebantur in theatris. publicè ante diem proponebantur. 76
Ephippium veterum quale. 17. noſtrū quale. ib.
Epiſtomia ſunt verticelli, quibus clauditur tubulus, & aperitur. 13 ijs leo effigiatus, & ratio apud Ægyptios. ib.
Epiſtilia quæ. 50
Epitaphium Aurigæ. 19
Equi pugiles qui dicantur ab Apuleio. 24. emerit. 24. Solis, & Lunæ cur fingantur à magis turbari. 65. plauſu delectantur. ibid. tibiarum cantibus indulgent. ibid. ad admiſſuram paſtorali cantilena incitantur. ibid. mærent ſi dominum mutent, & de hac re fuſiùs. ibid. neptuni qui. 76 longinquis petebantur. 22. Equi Theſſali, Appuli, Roſeani, Hirpini. 22. ijs nomina impoſita varia à patria, colore, aut quapiam alia cauſa. 25. ibi fuſiſſimè.
Equi aurati in fornicis parte Circi Conſtantinopolitani. 51. Venetias poſtea deducti. ib. à Petrarcha deſcribuntur. ib.
Equi iugales quomodo à Græcis dicti. 37. lotionem amant. 35. lotarij & ipſi quomodo appellati à Græcis. de ipſis. 37. dati prætio victorum equorum. 38 equi aurei, & prædia in præmium ceſſere victoribus. ibid. ſinguli, nempe puri, ſingulares. 7. æquata fronte ligabantur. 37. eorum ætas præcipua. 25. quinquennales Circo admiſſi, ea ſiquidem ætas ſacrificijs apta ad immolandum. ibid. & 23. ſunt equi faſcino obnoxij. 25. equi Octobris cauda in Regiam Numæ prolata. 26. equos tres tantùm veteres Heroes iungebant, & ratio. 37. equi ſingulares. 17. equus dexter Marti ſacrificabatur, & cur. 37. equæ iugales ligabantur, vt indigniores ibid. equorum etymus. 27 equus October dictus qui. 26. Marti ſacrificabatur, & ratio. ib. equi ſine habenis tantùm ad flagellum docti currere, tantùm ad vocem aurigæ. 33. equorum nomina citata quando. 37. equi oleo vncti. 36. an vnguento, vt videtur velle Euſtathius ad Homerum. ib. equorum colores varij, quique mali, & qui boni. 26. equi balneum frigidum amant. 36. equorum varia nomina ex Xenophonte. 26
Equile *Mangiadora*, patena dicta, at Græcis quomodo. 25
Equiria 56, propriè Romani ludi, & cum Conſualijs diuerſi. ſacra Marti. ib. cur ita dicta, quando inſtituta. ibid.
Equiſones, villici, armentarii. 36
Equites ſingulatores Principum percurſores, & eorum inſcriptiones. 17
Equuleo ignobiles plectebantur. 60. plumbata pondera ſontium pedibus alligata. ibid.
Ergata machina tractoria. 50
Error memoriæ apud Senecam 45. erroris ſolutio. ibid.
Error interpretis Plutarchi. 45
Error Eraſmi. 35. Mathiani. 47
Erycius qualis machina in arena. 78. de Erycijs animalibus quæpiam. ib.
Erynnis ex Neptuno & Cerere nata. 5
Erycina Venus eadem quæ Verticordia. 45. cur extra vrbem culta. ib.
Eryx ab Hercule quomodo occiditur. 61
Euander Arcas. 5
Euphemus Neptuni filius. 60
Euripides Athleta fuit. 5
Euripus aqua Virgine conſtabat & Alſietina. 12 61, Euripus quid. ib. vnde dictus. ibid. in medio Circi Tertulliani tempore. 28. eadem typus in Conſtantinopolitano Circo exhibita ad hanc rem multa. ib.
Circi ornamenta. 28. in Euripis vino plenis naumachia edita. 12. Euripus etiam in theatris. ib. eius riuulo Equi abluebantur. 55. Ille Hippodromi Conſtantinopolitani mediterraneum ſignificabat. 4. 48. Romanus Oceanū referebat. ibid. Fouea cur Circus appellatus, à Luciano Euripus. 13
Euripus Chalcidis. 13. Sceulos. ib.
Eutychns agitatur. 22
Exercitatoriæ artis laus. 53
Expenſæ Circenſium à quibuſdam Imperatoribus contractæ. 25. ſed poſtea in idem reciderunt. ib. expenſæ ludorum à quibus fierent, & quantæ eſſent. 87. illæ priuatorum, donationibus Principium adiectæ. ib. eas contraxit Nerua. 3. 2.

F

FAba in Circo data. 31. in ludis floralibus maximè ibid. quin etiam nuces. ib. ſed illæ Ponticæ à Principibus iactæ. ib.
Fabri qui ex Hetruria acciti. 9
Fabula incendium inſcripta. 86
Facibus accenſis ſignum exhibitum olim in curſu equorum. 31
Factio in quo ſenſu. 18. quomodo Græcis dictæ factiones ibid. Panni purpurei factio quo tempore poſt Domitianum. 11 factionis Venetæ ara. Fuſco cuidam ſacrata. 19
Factiones Circi quattuor. 18. & quæ. ibid. ſex tempore Domitiani. ib. etiam alias. ib. in hippodromo quot. 49. quæ ibidem familia ſocietatis. 36
Familia venatoria, gladiatoria. 36
Fanatici dicti Bellonæ miniſtri: 45
Farra in caniſtris apud ſacrificia exhibita. 74
Faſciarus truncus quid apud Martialem. 82. an aſciatus. ibid.
Faſti qui & digeſta vocabantur. 42
Fauor equos adiuuat.
Fauni Templum cur ſuperius perforatum. 42. faunus Sol. 43
Fercula, quæ. & vnde dicta. 70. erant pulpita. 71. ijs pueri, puellæque ſub vario ſchemate imponebantur 72. erant & menſulæ, quibus cibi deferebantur in menſam maiorem. *taglieri* dicunt Itali; deque ijs varia. ib. Græcis quomodo dicta. ibid.
Ferculum pro pheretro poſitum, pegma in Circenſibus. 71. 72
Ferrum quo notantur pecora dictum, ſignum forceps, lamina, cauter. 27
Feræ ad teſſeram donatæ. 80. eædem terreſtres in aqua inductæ ad luſum. 86. eas capiendi varia induſtria enarratur. 85. ipſæ alligatæ in arena exhibitæ. 75. Africanæ. an eædem cum Pantheris. ib. earum quædam tectis vngulis cur ambulent 85. & ſi cicures ſæuiunt tamen. 76. ne in Italiam aduehentur olim cautum. 74
Feſcenniuorum dicteria Neapoli adhuc durant. 19
Feſtæ frondes *Feſtoni*. 34
Ficus ſiccæ athletis conducunt. 53
Fidei panno velata manu ſacrificabant. 5. eius flamines arcuato curru vehebantur. ibid eius ſecreta numina. ibid. tacitum numen. ibidem eiuſdem ſymbolum dextra. ib. cur. ibid & propriè manus palma. ibid.
Fidei candidę ædes Romę 6. eius numen à pauperibus magis cultum ibid. albo panno ipſa veſtita. ib.
Figura ferrea, quam πτιςίπτιον vocabant. 26
Filiæ muſæ cur coronatæ. 58
Filum, linea, liuum *di perle* nempe perularum nos *filza* dicimus. 55
Flagello ſignum, & ordo in ludo Troiæ exhibitum. 85
Flagellum quomodo Græcis. 34
Flamen Martialis. 73
Flamines & flaminicæ. 70. eorum, earumque miniſtri. ibid.
Flora altera à Pompeio Magno adamata 47 ab ea campus floræ. ibid. eius & Quirini templa prope. 47
Floralem propè Circum colores vendebantur, & aa

& an quid pertineat ad ornamentum meretricium. 47. 49
Florales ludi in honorem Floræ inſtituti. 47. ibi venationes molliſsimæ edebantur, & cur. ib. vicus eius Deæ dictus floralis. ibid. de floralibus carptim multa. ibid. & cur ij ludi ſint inſtituti.
Florentia an dicta Roma noua. 12. Roma vetus quomodo. ibid.
Florentiæ veſtigia veterum ludorum maximè perdurant.
Foci feſtiui damnati. 1. eorum vſus & ritus. ib.
Fæciales. 74. eorum munus. quomodo eos vocet Plutarchus ſemigræcè. ib. caput eorum Paterpatratus, ac de ijs. ib. fuſius. 74
Fœminæ, & matronæ in ſcæna cum perſonis tragicis, in arena cum gladiatorijs. 75. 79. ad palæſtram & curſum exercitatæ apud Lacedæmonios. ib. ad concubitum cum beſtijs damnatæ. 14. in feſtis Cereris humi cubabant 74. in arenam inductæ à Domitiano, & à Nerone antea, ſed id prohibitum à Seuero. 79. factionibus etiam Circenſium deductę. 19. ſpectare ijs Olympicum agonem interdictum. 53. & ſi quæ ſpectaſſet, præcipitabatur. ib.
Folla tumultus vnde dictus Italicè. 88
Folles crumenulæ paruæ. 51
Follis pilæ genus. 64. vnde dictus. ib.
Foros nudos ſedilibus adornat Superbus. 10
Foramen in Pantheo ſuperius vnde. 43
Fori quid. 10. loca ſpectaculorum. ibid. tabulata nauium. ibid. dicti & fora. ibid. & ex pecunia publica. ib.
Formula dicendi Auguſto vſurpata. non placere. 53
Formula Conſulatus. 94
Fornacator qui. 59
Fornices meretricum ſubterranei, qui cellæ 14 tintinnabulo illuc aduocabantur laſciui hora nona, vnde meretrices dictæ Nonariæ. 14
Fortuna. 43. victoriæ coniungitur. ibid. Principes tamquam Genius comitabantur ſi quærent ſimulachro. ibid. in cubiculo enim aſſeruabantur. ibid. Dea potens, rerum nouarum arbitra. ibid. *Primigenia*. 20. quæ, & cur dicta. 19. Dæmon naturalis eadem nuncupata. 20. & Iuppiter. ibid. fortunæ tres, Primigenia, militaris, ciuilis: ipſæ omnes athla dictæ. 20
Fotum Paris idem quod Romanum. 55
Fratres Aruales. 73. an aruales ſodales dicti. ib. de ijs hiſtoria. & pleraque.
Frondium ſparſio. 38. in victores cur iacerentur frondes, & vnde eius rei origo.
Fruſtra exire quid in Circenſi. 33
Fucini emiſſio, à quibus tentata, & patrata. 82. de eo lacu multa ad hiſtoriam. ibid. & 29.
Fulgentius correctus in aumario. 35
Fulmine ictos non comburebant. 22
Fumum facere: fumo punire, qui fumum vendidit. 56
Funalis ſiniſter equus in quadriga nobilior. 37. ab eo tota quadriga appellata. ibid funales equi, qui & lorarij Latinis, quo nomine Græcis dicti. 37
Funambulus deſcribitur. 52. funereus dictus funambulus qui primum dixerit. ib.
Funambuli dati inter ludos miſcellos. 52. ijs via minor pede. ibid. funiuij incua voce appellati. ibid.
Funda partem occidentalē Græcis ſignificat. 48
Fungi aurū qui. 61. qui claui appellati etiā. ib.
Funiculus dicitur linea. 13
Furca quæ. 74. apud Romanos qualis. ibid. eam qui geſtabat furcifer. ibid. ea nunc contracta abſoluendi vſus reos vnde ad Italos manarit. 77
Furcæ lignęę ad foros Circi bacilli furcati erāt. 9. Cerui dicti, & quomodo Græcè.
Furcifero cæſi virgis badizabant 74. in ea re aduocatus Catullus. ibid. fateri peccatum ſuum cogebantur. ib.
Fuluius Nobilior Ennij amicus. 45. Muſas ex Ambracia Romam delatas ſub cuſtodia Herculis dedicat. 47
Ful Hirpinus qui. 84
Furor in Circo. 24

G

Galathea vnde appellata. 87
Galea totam faciem velans à nobilibus inducta in arena. 23. ne agnoſcerentur.
Galea gladiatoria diſcribitur apud Galenum. 23. de ea fuſiùs. 61
Galea in habitu aurigarum. 23. quæ etiam quandoque totum vultum tegebat.
Galera vnde Italis. 52
Galerus longus cum ſpiris. 23
Galenus medicus gladiatorum fuit. 34. 53
Galli ſacerdotes. 73. Cometes Cybeles, ſeipſos in Deæ honorem lancinabant. Deæ ſimulachrum circumuectabant: quod ex vite dolatum erat. 73
Gallus poëta quomodo occubuerit. 42. accuſatus. ib. intemperans lingua in Auguſtum. 42
Gatto vnde appelletur animal domeſticum. 54
Gazza gracculus cur Italis. 19
Gazæ diuitiæ apud Perſas. 19
Gazzetta numulus Venetus vnde dictus. 19
Gelaſini mimi. 93. ridiculi ſcilicet. ib.
Gemmę aurea nitella adiuuantur. 9
Georgius Merula in verſione Dionis ſuſpectus. 55.
Georgius Monachus an de Circo Romano benè ſenſerit. 4. 5
Germanus qui dicatur. 60
Germani cur alas auium in ſtemmate proponant. 42
Germanæ perſonæ pro terriculamento pueris exhibitæ. 70
Geſtiunt ſcapulæ quid apud Flauium. 18
Gnignare vnde Italis. 69
Gignadis qui. 69
Gioſtre quomodo Græco barbaris. 84
Gladiatores vbi Romæ primum dati. 3. gladiatores pegmares. 78. dehiſcente pegmate inter ignem præcipitabantur. ibid. vbi de ijs modica.
Gladiatorum qualis cibus.
Gladiatores à quibus inducti. 25. quomodo pinnis ornarentur. 68
Glantes *guanti* apud Italos. 71
Glantes ferreus quid. 39
Glaucus cur ab equis diſcerptus. 34
Gordianus quot paria gladiatorum ediderit. 25
Gorgonius, Petho, gamia, lamia, gnathones quales perſonæ.
Gotto vnde appellent poculum Veneti. 40
Gradus in Circo vbi erant palmæ. 30
Grallæ ligneis fuſtis, quibus pedes ſuffulciunt grallatores, vnde appellantur. 52
Grallatores qui: ijdem tranpularij, nobis calobathri. 52
Gratiarum in peruigilio placenta donata. 71. ijs qui primus ſacrificauerit. ib.
Græciæ quattuor certamina quattuor elementa ſignificant. 4. 12
Græci Rom. Circum cum Conſtantinopolitano coniungunt. 4
Græci Imperatores in Hippodromo ſolemnitates publicas peragebant. 49. conciones habebant, captiuos calcabant; vide. ib.
Græca nummia delectantur choreis. 57
Græcorum certaminum præmia quæ.
Gratiæ & Horæ vna cultæ. 71. de Gratijs varia. ibid. itidem de Horis, pro quibus anni quattuor partes Græci intelligunt. ib.
Guanto apud Italos vnde. 7
Gymnaſia Caſtori, & Polluci ſacra. 12
Gymnaſtica ars. 52. quæ athleticam continet, reprehenditur. ibid. quæ exercitium, laudatur à Galeno. 53
Gymnaſium vnde dictū. 52. de eius partibus. ib.
Gymnicos ludos in Arcadia lycaon inſtituit. 4.

H

Habenæ cur *redini* nunc dictæ ab Italis, cur *briglie*. 34. ex quomodo implicitæ aurigis. 33. præcingebantur ijs aurigæ. ibid. vt excidentes euibrarētur à loris longè à curriculo. ibid. in hac re declarati Euripedes, Seneca Tragicus, Ouidius, Statius. 34
Habitus aurigarum. 33. toga aliquando propriè tunica, ſagus. ibid.
Hamaxari. 73
Hamaxobio inſtabilior. Prouerbium. 73
Hamaxobij cur ſchythæ 73 & quaſi errones. ib.
Hammon Iuppiter arietis ſpecie nutu capitis oraculum tradebat. 63. ibi explicatus, ac leuiter tentatus Iuuenalis.
Harpaſtum genus pilæ quale. 65. quomodo à Græcis aliter appellatum.
Haſta euibrata pugnæ indiciū & commiſſio. 45
Hebræorum de Circo etymologiæ, & doctrinę. 7. ij Circenſes vna cum noſtris Patribus damnant.
Hecate Dea vialis dicta. & tribilia à latinis. 12. quomodo à Græcis.
Hector tractus. 19. ei lamentationes Tragicæ continuò exhibitæ. 56
Hellanodicæ qui, quot. 54. deque ijs hiſtoria. ib. eorum arbitrio præmia, & coronæ diſpenſabantur. ib.
Herbam dare. 64
Hercules occiſo Augea ipſius arma pro præmio poſuit. 37. is ſpinas euellabat, quotquot creſcebant in agone olympico, vnde Xyſto factum nomen eſt. 57. Muſagetes. 45. ædem illius quis ædificauerit. ibid. defenſoris nomine. 45. Elæi agonis conſtitutor. 3. olitoris Herculis ædes. 14. eius Dei ædes alia vbi. ib. in eundem honorem Thebis datæ. 52
Hermeraclеæ in Gymnaſijs cur. 12
Hermulæ. 12. an in Circo Romano. ibid. qualis hermularum effigies. ib. cum veretro, & deſcribuntur. Vide pag. 65.
Heroum tumuli in aggeribus, circum quos currebant. 28
Hernioſi. 58
Hiænæ ſimulachtū ex ære in Hippodromo. 50
Hieroſolymarum Circus. 49
Hippias nouus. 57
Hippium, & Hippodromus an idem. 49
Hippodromus Græcus mundi typum referebat. 48. qui locus inter delicias. 8. decurſorium. ibid. in hippodromo ſedendi ordo confuſus vt Romæ. 49. in eo curſores.
Hippomanes. 62
Hippo Dea ſtabulorum. 20. quæ & hippona, & epona. ibid. pingebatur in ſtabulis cum aſellis, & equis. ibid. vulgaris circuli numen. ib.
Hippocamporum, & centaurorum imagines referunt nebulę. 77
Hippopotamus quale animal. 77. eius teſticulū medicinale. ibid. quomodo Gręcis nuncupetur. deſcribitur. ib.
Hirundines miſſę ad indicandam victoriam. 85
Hiſtrix vnde appellatur. 83. eius induſtria in venandis pomis. 83
Homeri carmina in figulos camīnorum. 1
Homerus de thure noſtro agere non potuit.
Horatius præcentor in carmine ſæculari. 69. eius larua in poetica. 41
Horologium ad ędem Lucinę, nunc S Laurentij. 40. ad templum Iſidis, & cur. ib. pro tintinnabulo in eodem templo.
Horus Sol apud Ægyptios. 40. de eo auctores plures. ibid. ipſe aſtrologum quandoque ſignificat. ib.
Horę ab Horo nempè ab Aſtronomo quodam nuncupatę. 40. ab vrina apud alios dicuntur. 40
Horti ſalluſtiani. 46. delitię mox Cęſarum. 46. intra vrbem. ib.
Hortis antequam in publicum prodiret, Nero periculum aurigandi faciebat. 24
Horti Cęſarum vbi. 87. & nemus.
Hoſpes aurigarum. 37. erat id munus in Græcia. ibid.
Hoſtię ſuccidanę. 44. G. diuerſi colores quomodo Dijs ſuis congruę maiores quę. 44. ſacrę. 44. & cur. pręcidanę. ſuccidanę. 44. maiores. ib auratis cornibus. 44. non omnes. ibid. Hoſtias non niſi corio detracto comburebant. 74. earum duo genera animatarum & inanimatarum. 44. itidem duo minorum, & maiorum. ib.
Hydraulica organa. 94. deſcribuntur, ea dupliciter procurata. ibid.
Hypętra quę patres in Gymnaſio, & ad quem vſum. 57
Hypocauſtum. 58. vaporarium noſtris. ibid. eius partes. ibid. res tota diſcribitur.

Hypo-

Hypogæi cellula qualis. 77. in eam per gradus deſcendebatur, claudebatur. ibi.

I

IActus Florum. 61
Iacula Florum. 18
Iani ad effigiem ab vna parte mulieres, ab altera viri ſupplicabant. 66
Ianuarij menſe editi Curules ludi apud Romanos, & Græcos Principes. 66. & eo tempore congiarium dabatur.
Iambus Apollinis filius. 3
Ianiculus non totus vrbi incluſus. 22
Ianiges apparitores Cœſarum. 17
Iecur gladiatoris comeſtum. 34
Ieiunia in honorem Cereris quando facta. 73
Ignes in feſtis Bacchi accenſis. 57
Illoræ manus pro impiaculo. 74
Imagunculæ argutæ in manibus agyrtarum. 5. deſcribuntur ab Apuleio.
Imitatio vocum ferarum. 78
Incitatus non auriga, ſed equus. 20. ille in delicijs in Caligulæ. de eius mulione. ibid.
Indica teſtudo. 14
Induſtria in verſiculi capite nomen aliquod componendi. 19
Incertum currere, fruſtra exire. 33
Inſinuare quid ſit. 24
Inſtitutio puerorum, ex Plauto. 53. ex Quintiliano lib. 1. ex Oribaſio.
Intactus quid ſit. 93
Io. Franciſcus Lauredanus Patricius Venetus laudatur. 1
Io. Rhodius laudatur. 35
Iouis, Iunonis, Mineruæ templa in Capitolio vna erant. 7
Ioui fidio templum ſuperius perforatum, & cur. 44
Iioui quæ victimæ immolantur. 2. non Taurus, ſed iuvencus illi iuſta victima. ibid.
Iphitus Hellanodica. 54
Ἵππος pro pullo gal inaceo. 66
Ilamadis equus celebratur. 25
Iſelaſtici agones qui dicti. 64
Iſis. 67. eius ſimulachrum ex nigro lapide. ib. Domi Franc. Mauroceni Procuratoris D. Marci Venetijs. ib. eius ſacerdotes pilam in manibus geſtabant, & pineam, vt mundum denotarent. 43. Iſidis fontis aquæ. 56. eius fontis miraculum. ibid. Eiuſdem Deæ templum ad campum Martium. 41
Iſthmia Melicerti ſiue Palæmonis morte celebria. 4. ibi aridum apium præmium, & corona. ibid. quandoque pinus data, apium erat ſylueſtre. Iſthmia propriè Neptuno à Theſeo ſacra. ibid.
Iſthmius locus petroſus. 4. Petra ductus. ibid. Hexamilium & cur. ibid. in eo Neptuni templum. ibid.
Iuſtri fons à quibus tractatus eſt auctoribus. 4
Inſtrumenta varia quibus ſe beſtiarij in arena tuebantur. 83
Iugum quod ſpatium. 9. ex menſura Romuli. ibid. dictum & iugatio. ibid.
Iulianus anteceſſor. 32
Iuliani Apoſtatæ epiſtola hiſtoriam de Obeliſco hippodromi turbat. 50. in ea re tentata conciliatio. ib.
Iulius, Paulus, apud Italos quæ nunc moneta. 38
Iugandi equos modus enarratur. 37
Iuno quid. 2. qualis eius victima. ibid.
Iuno iuga. 14
Iunonis Argiuæ in certamine datæ corona myrtheæ. 38
Iurgia populi in Circo. 91
Iuppiter Stator qui. 45. vbi eius templum in vrbe. ibid.
Iuramenta per equos. 12
Iuſtinianus Conſtantini Pogonati filius. 50
Iuſtiniani Imperatoris ſtatua in Hippodromo. 51
Iuſtinus Martyr. 54
Iuſtitia fidei concors numen. 6. eius oculus. 40. eam violaturi manus abluebant. 6
Iuvenalis in voce aggere illuſtratus. 83
Iuvenes olim barbati. 5. lenes imberbes, 54
Iuventa Iuventutis Dea. 14. quæ ipſa, ibid. vbi ædes eius. ibid.

K

KAlendis Ianuarij in Euripum auſpicati, quid ſit. 13
Kalendis Martij fœminarum Saturnalia. 18. in ijs mittebant puellæ munera. ibid. matronæ ſeruis ſeruiebant. ibid. vnde mos venerit duplex ratio. ibid.

L

LAbicana via, quæ etiam næuia dicta. 47 in ea frequenter ſepulchra erant. ibid.
Labra poculi caput ipſius ſunt. 38
Labyrinthi ſtructura. 85. ille etiam in ægypto. ibid.
Lacerta Ruſſatus. 12
Lac adhibitus in ſacrificijs cur. 7. nutrit animam. ibid.
Lacci ſunt viuaria. 83. quid ſignificent propriè. ibid. laccus non lacus Leonum, legendum. ibid. laccæ gambarum quid. ibid. ad hanc rem multa. ibid.
Lacernis, & pœnulis ſpectabant. 84
Lacerna quale pallium, & vnde dicta. 89
Lacedæmoniorum in exercendis pueris vatricies. 5. rege mortuo lebes pulſabatur. 40
Laconicum quid. 59. tantum vapore ſicco, ſudare intrantes cogebat. ibid. vnde appellatum.
Læſus quid eſt apud Martialem. 32
Lapis Thebaicus qui. 40. 49. mortaria ex eo lapide egregia. 50
Lapis Romæ in Quirinali ſiſtitur. 33
Lares Dij magni. 5. comitio potentes, & plebi præſunt. ibid. cur Comitiales. ibid. ἑστιοῦχοι. ibid. rurales. ibid. compitales. ibidem. compitales Vrbani. ibid. viales. ibid. grundules. ibid. permarini. ibid. domeſtici. ibid. lares in larario. 59
Lares ornati ſertis à veteribus. 39. ab Ænea quomodo tranſuecti. ibid. an Dij ſamothracum. 43
Lararium theca in qua lares. 39
Latini appellati Græci. 48
Latinis ferijs Capitolinus agon certabatur. 48
Latrunculorum luſus deſcriptus. 24
Laurea miſſa in ſignum Victoriæ. 20
Lectus plumea congerie tumidus. 14
Lecythus vas olearium, 59. ex pelle, & ſcotteum erat. ib. ijs in fame pro cibo vſi Athenienſes.
Leo Allacius bis citatur. 42. Adulitarum Monumentum publicat. ibid.
Leo bracteatus. 81. magiſtrum in arena cognoſcit. 81. de ea re hiſtoria. ib. manſuefactus, & in conuiuia adductus ab Alogabalo. 77
Leones cur gallorum oculis terrentur & igne. 83. & ſtridore rotarum. 82. rete capiuntur. 77. eos manſuefaciebant Romani, damnas aſperabant. 80. Leones tecto ferro cur petiti. 83
Leonum pellis inulnerabile corpus reddit. 76
Leonis Conſtantini filij immanitas. 75
Lemniſci qui. 39. faſciæ apud medicos ad alliganda vulnera ita dictæ. 39. coronæ ijs & palmæ ornabantur. ib. fiebant ex phyliris, membraniſque tenuiſſimis tiliarum. ibid.
Lepores in ore Leonis tuti. 80
Lex cibi, & pulueris de athletis. 55. Roſcia, & Iulia quid cauerint. 9. palæſtritarum; ne ſubligar tangeretur pro cingulo. 63. pangendi clauum lex. 7
Liberalia feſta Bacchi. 5. Dionyſiaca apud Græcos. ibid.
Liberæ ad Circum ædes. 14
Liberique. ibid.
Libra Venera, quæ moneta. 38
Ligati leones exhibiti in arena. 75
Ligulæ tibicinum. 88
Licnus. 78. multa. ibid.
Linea diues quid apud Martialem. 35. alba quę 52. an fuerit in Romano Circo. ib. pro funiculus. 13. quid apud Ouidium. 9 ἅμμα dicta in arcu. 12
Lineatores qui in Circo Conſtantinopolitano, 13. qui Deſignatores in Romano. ibid.
Lineatores qui. 35
Lineæ albæ vſus apud Romanos. 12. de lineis quædam. ibid. pro fune. 17. earum vſus in pedeſtri curſu maximè. ibid. quid linea ſit, & quomodo ex certa deduceretur. ibid. non funiculus ſemper. ibid.
Literæ hieroglyphicæ propriè notæ & à literis ægyptiorum re ipſa differebant. 40. ex ſolis ſacerdotibus peruiæ. ibid.
Literæ laureatæ. 9. victoriam nunciabant. ibi. Tabellæ laureatæ. ibid.
Liuius repoſitus, & emendatus. de ouis, ſpina, & cancis ferreis. 19
Lixa equis. 8. vnde. ib.
Lix cinis foci. 33
Lixum facete quid. 70
Lixum longum. 8. lixum facere. ib.
Loca, vaſa oſcœna. 54
Loculi, bulgæ. 62
Locus Baijs ad Laconici vſum. 59
Locus in Pandectis emendatus. 25
Locus ad vſum pileatum vbi Romæ. 81
Longa gaudia cur dicat Martial. 13
Lora aurea. 59
Loti vngebantur. 55. interdum non loti. ib.
Lucanus, Tacitus à blaſphemiæ ſuſpicione vindicati. 61
Lucifer vno equo vehitur. 17. Aurora bigis. ib. ſol quadriga. ib.
Luciferi quomodo dicti Græcis. 17. præcuncij. ib. qui in Circo. ib.
Lucernæ vbi, & ad quem vſum in ſepulchris. 78. funerariæ, & ſepulchrales. ibid. vbi ponerentur, ſuſpenderentur. ib. earum oleum in monumentis renouabatur. ib. eas accendendi vſus ex Ægyptijs. ibid. lucernarum perpetuarum fabella 78. etiam in lupanaribus ſubterraneis in vſu. ibid. ex etiam in vſu domeſtico artifitioſæ. ibid quomodo Græcè, & de hac re non pauca. ibid Lucernè Sabinienſes. ib.
Liuia Iuno habita. 71
Luctatores ſine cingulo, & zona aliquando, ſine ſubligari nunquam. 62. veſtiti etiam. 63
Lucullus ſpolijs Circum Flaminium ornat. 45
Ludi Circenſes miſterijs honeſtati. 59
Ludorum etymus. 1. ij feſta deorum. 2. eorum origines à piaculis manium. ibid. apud prudentes olim Roma non admiſſi. 2. Apollini fiebant Apollonia vocati. 6. Cereri facti, & quando. ibidem. Neptuno, cui ſacri 5. Florentiæ veſtigia Circenſium durare. 93. ſacri Mineruæ Circenſes. 5. in inſula Tiberina habiti olim, & quo apparatu. 7. ij varij à Q. Metello deſcripti. 80. myſticè peracti. ad typum vniuerſi. 48. ludorum antiquorum puritas. 2. ludi venationum ſacri Saturno. 3. ludi Palatini. 66. ludi Miſcellanei quales. 77. ludi propriè quid. 3. ſcœnici, & Baccho ſacri, liberalia dicti. 5. funebres ludos in Iolcho inſtituit Acaſtus. 4. ſæculares, & quando facti ludi. 31. eorum celebritates Conſtantinus omiſit. ibid. ludos tauricos in bobus cicuribus. 78
Ludum literarium petendi forma apud pueros. 68
Lugduni Circus. 94
Luna, & Sol Circenſium præſides. 5
Lunæ ſacra biga. 7. ea equeſtrium certaminum præſes. 7. in equorum fronte. ib.
Luperci. 75. ij vetuſtiſſimi. ibid. in Latium ab Arcadibus delati. 74. in ijs imberbes nudati vetuit Auguſtus. ibid. ſeminudi ſiquidem diſcurtebant, purgationem eo tranſcurſu vrbis facere credentes. ibid. verberabant puellarum palmas ad fœcunditatem acquirendam. ibid.
Lybici colores, an cruores. 8
Lycia embolus Aſiæ. 48. ab ea terræ dimenſio incæptata. 48
Lyceum Gymnaſium Athenis. 56
Lydia Tuſcia. 86
λυδιάζειν. 1
Lydi Hetturiam habitauere primi. 1
Lydi à Cyro curati. 1
Lygdamus. 5. ſtadium dimenſus eſt ſui pedis modio. ibid. eius pedis paſſus. ibid.

M

MAeſtri della poſta Italis qui. 81. quales apud veteres. ibid. eorundem munus. ibid.
Magicæ linguæ ſapientes. 41
Magiæ quædam portenta. 65. 21

Magiſtratus Bononienſis Bibliotheca. 71
Magiſtri factionum. 22. domini. ibid.
Magiſtri artis athleticæ, & gladiatoriæ erant. 32. pueros inſtruebant, verberabant, ſi negligentes eſſent. ibid.
Magni Ducis Hetturiæ in emittendis equis ad veterem normam idem mos. 51
Mandra pro carcere. 12
Manduci qui. 71
Manducare quid. 70
Maniæ quales perſonæ. 71
Malleus, malleolus vitis virga. 70
Manipuli fœni. 22
Mannus ornamentum quod collo imponitur. *Mannaia* ferrum carnificis, quòd collo imponatur, lingua Italorum nuncupata. 27
Manus porrigere, manus tendere deditionis ſignum. 65. eas abluendi poſt cædem mos. 6
Manſuetarij qui. 79. quomodo Græcis appellati. ib.
Mappa figuras habebat depictas, vt brauia apud Italos nunc, & Bononiæ, & Florentiæ præſertim. 38. qui ipſam mittebat mapparius dicebatur Conſtantinopol. ib. donabatur victori. 32. & ea victor Victorias numerabat ad obtinenda præmia. 31. eius vſus quam vetus in emittendis equis. ib.
Mappæ oraria, linteum ad plauſum. 22
Mapparius qui. 51. eius locus, & officium. 51
Maraſſus eſt vipera vnde Marſi populi. 28
Marmor dictum metallum. 51. & cur. ib.
Martialis explicatus in voce Viſcum. 78
Martia familia. 45
Martia aqua vnde petita. 87. num à Romanis à marſis aducta. ib. cur deorum munere dicatur tranſmiſſa. ib. de eius ductu aliqua. ib.
Mars in arenis cultus. 81. Mars Vulcanus. nomina Ægyptijs Regibus appoſita. 42
Martis templum nomini Quirini intra vrbem. poſitum. 43. equi flammei, ruſſei. 1
Martialis auis gracchulus, qui & Picus dictus, nobis *Gazza*. 19
Marſi in Circo. 29. dicti augures cur. ib viperarum cuſtodes. ib petebant ſortes ex Angitiæ templo ib. angues rumpebant cantatione. ib. ita vt viſcera effunderentur. ib. linguam lacte in cantationibus tingebant. ib. interdum necabantur ipſi ab anguibus. ib. quos committebant, vt inter ſe confligerent. ib. accipiuntur pro ſerpentarijs abſolutè. ib. vnde dicti Marſi re vera. ib. eorum non tota gens, ſed tantùm Angitiæ ſacerdotes contra venenum valuere. *le Maſchere carnealeſche* quibus ludicris veterũ reſpondeant. 69
Maſſiliæ Circus. 92
Maſtigophorus. 55. agonothetas comitantur. ib. perſonali munere an ſeruiant. ibid. quomodo Græcis dicti. ib.
Margaritarij. 35. quales viri in Circo. ib. margaritas vendebant, & gemmas. ib.
Margaritæ præmijs dabantur victoribus. 32
Matres auium gallinæ. 30. aues propriè gallinæ. ib. at gallus pater familias dictus, & maritus. ib.
Matutinum ſpectaculum. 88
Matutinum tempus in Amphitheatro, & Circo. 62
Mauri reges ſuos cõſaerant. 71. apparitores. 17
Medendi per verba vſus improbatus 35. apud Homerum, & alios deſignatus. ibid.
Medicamenta varia ad gladiatorium vulnera, & luxationes aurigarum. 34
Medicamentum ſomnio procuratum. 40
Medici in Circo. 34. quos ibi curarent. ibid.
Medici athletarum. 34. gladiatorum. ibid.
Mediolani Circus. 92
Medium ſtadium quid. 59
Megaleſia. 89
Merces vendi ſolitæ in Circo Flaminio. 44
Meretricum proſtribula purgauit Theodoſius minor. 14. vbi Romæ. ibid.
Mercurius Deus vocalis. 12. & Nuncius. ibid. ei dicata palæſtra ibid ideo Hermathenæ in arena. ibid. Præſtigiorum inuentor. 26 ad inferna ducit animas. 69
Merli, & mutuli. 43. an quòd aquilæ dicerentur à veteribus. ibid.
Menander iuuenis inuidia ob virtutem labo-rauit. 13. eiuſdem factum. ibid.
Memnonis regia. 31. in Oſiridis fanum conuerſa. 41. eiuſdem ſtatua. ibid.
Menſa ſolis in ægypto. 41
Mentiendi ſexum, & variandi perſonam vſum inuenit Medæa. 65
Me penetro, quale dictum. 82
Meta circulos quoſdam habebat velut annulos 26. orientem meta in Hippodromo apud Græcos ſignificat. 48
Meta curſorum. 59. quomodo Græcis dicta.
Metæ ſingulæ tria cacumina, vt plurimum habebant. 29
Meta ſudans Romæ, quæ & ad quem vſum conſtructa. 31
Metæ molendinariæ. 31. pro flexionibus acceptæ. 66
Metæ Nurciæ. 8
Metodium quid, & vnde dictum. 55. Forum Neruæ appellatum. ibid. Tranſitorium, & cur. ibid. quomodo nunc vocabulo effracto vocitetur. ibid.
Miccio funiculus. 8
Militis ad vectim. 8. Militis aduentu. ibid.
Milo Crotoniates. 54
Milliarium explicatur. 49 quid in Hippodromo. ibid.
Miluij luſus apud Italos pueros. 8
Mineſtrare vnde Italis. 25
Minæ Romanæ duæ quantum noſtri ponderis caperent. 53
Miniſtri aurigarum. 35. 66. eorum miniſterium deſcribitur. ibid. induebantur colore quo domini. ibid.
Miniſtri ad quem vſum. 17. adhortatores. ibi.
Mirmillones qui. 2
Miſſus qui 31. quot fuerint. ibid. eorum numerus varius. ibid. miſſus ærarius qualis. 31. ordearius qualis. 22. vide de ipſo etiam pagina. 38
Mithres Rex. ac de eius nomine inter auctores diſſenſio. 40
Mola meta veteli caballi. 50
Mœniana quæ ſint. 31. eadem pulpita dicta, ac quomodo Græcis. ibid. vnde horum etymus. ibid.
Moguntiæ Circus. 92
Monilia equis appoſita, vt nunc mulis, 25
Mons ſiccus inter colles Conſtantinopolitanos. 50
Monte aut fonte legendum in nece S. Petri. 86
Mons Clatræ & Apollinis. 47
Moratores qui equos ſiſtebant. 57
Morari ſiſtere. 37
Mortalitatis, & caducitatis humanæ miſeratio. 44
Mota capita in victimis deuotionis ſignum. 74
Michael Mercatus de obeliſco Hippodromi. 50
Muchauias Rex Agarenorum coloſſum Solis Rhodi inſula olim lapſum diſtraxit, & eius naues onerauit. 50
Mulieres ad reſtim locus corruptus, atque ægrè curatus. 8
Muli primùm vehiculis iuncti. 5. cur ſacri lunæ. ibi. cur fœnarentur, floribus caput ornarentur. ibid. quomodo dicti apud Græcos & Hebræos ibid. eorum currus vocabulum Græcè. ibid. Lunæ ſacer mulus. 5. de ipſo plura. ibid.
Mulio, & mulius qui. 21. quomodo Græcis. ibid. mulicarius. ibid.
Mulionis pœnula. 18
Munera propriè quid. 3
Munerarius liber. 5
Municipales ludi. 31
Murcit vallis. 8. non martia. ibid.
Murcida iners. 8
Murcias mons. 9
Muſcæ trans Alphæum abactæ. 14
Murrhata potio mortuis indicta, vt viſcera præſeruarentur. 72
Murrius quale lignum. 94
Myagrus Deus qui. 14. vnde dictus, Iuppiter illo nomine nuncupatus. ibid. eſt genus ſerpentis apud Nicandrum. ibid.
Mygdonia vbi, & quæ prouincia, 56

N

NAſiterna vas quale. 35. picta habetur in iconibus ludorum Circenſium. ibid.
Natura docet. 15
Naufragium equorum in Circo. 67
Naumachia 8. de ea re varia additamenta. ibi.
Necyomantia apud Homerum ſanguine procurata, & apud Horat. 2
Nemeſis Deus dicta. 62
Nemeam Hercules occiſo leone inſtaurat. 4. corona ibi apium viride. ibi. apium illud quomodo vocitet Pindarus. ib. & herba an ſanguine Archemori nata. ib. Nemea ob Archemoris mortem inducta, ſed ſacra Ioui. ibid.
Neptunus equeſter qui. 6. ara eius in Circo. ib. in hippodromo Eleo. ibi. cur ita dictus. ib. ex Pegaſide Pegaſum creat. ibid. tridente è terra equum excitat. ibi. rex laticum, & rerum conditarum. 5. eius effigies è pompa Auguſti iuſſu detracta. 72. ei quæ victima debeatur. 2. cur taurus ipſi iuſta victima. ib. ei ara etiam Thebis, & in agro Colonæo. ib. eius ſtatua habenas manu habens vbi dictus domitor cur bene poſſeſſor. 6. eius equi 77.
Neptunus Letræus & cur. 4. 6
Nero mappam ſignum emittendis equis tradit. 58
Nero fœminas in arenam inducit. 6
Neronis pueri in eludendo magiſtrum literarium vafricies. 19
Neronis ſtatuæ cur currus ſuſpẽſus exiguus. 25
Neſtoris cuiuſdam de Theatris opus. 1
Neurobatæ qui. 81. quomodo ferretur per ventos. ibid.
Nicocratis Cyrenenſium tyranni facinus. 69
S. Nicolai in Chalcaria templum vnde indigetatum. 47
Nili origo deprehenſa, ad quam rem non modica. 90
Nitela quid. 9. ea reges Indorum quomodo vterentur. ibid. pulvis aureus. 8. quo crines ſibi fucabat Commodus. ibid.
Nobilitas equorum. 24. generoſitas nimis faſtuoſa dicta. ibi.
Næuius correctus in Agitatoria apud Charyſium Soſipatrum. 18
Nomina dominorum pecori inuſta. 26. in auribus minoribus animalibus. ibid. armentis ex dominorum nominibus appoſita. 22
Nonaria cur dicta meretrix. 14
Notæ. 41. quæ eſſent. ib, varijs modis expreſſæ. ib. in arcanis deorum admiſſæ. ib. vbi de ijs vbertimè, eas equis inurendi mos. 65
Nox quo habitu ficta. 78
Nuclei pro ordeo. 22. quomodo exhibiti. ib. dati equis pro ordeo.
Nuda mamma quid apud Martialem. 64
Nudæ virgines apud Sparthanos abſque infamia. 64. quem vſum Iulia Auguſti filia reducere cogitabat. ibi.
Nudi pene in omni certamine apud Græcos athletæ. 62
Nudi cum cingulo luctabantur. 62
Nudi naſcimur, nudi reuertimur. 59
Numidæ equi, nunc *Barbari*, 93. Numidarum equi dociles. 7
Numiſma vbi equitans. 7
Numulus vnde obolus dictus. 37
Nundinæ vndæ appellatæ. 4. de ijs fuſiùs. ib.
Nyctileia ſacra. 56. à Romanis turpitudinis cauſa excluſa. ibid.

O

OBeliſcus lancea veruta. 39. inſtrumentum coquorum. ib. cur dictus *Agulia*. 39. ille Hippodromi qualis. 50. minor lunæ dicatus in Circo. 40. obeliſcus Auguſti. ibid. maior ſoli ſacer, & cur. 39. à Xyſto Quinto qui erectus. ib. à Piramide differt. ib. Voto regum factus. ibid. & cur ab ijſdem conſtructus. 39. Ille hippodromi vigintiquattuor vlnas longitudine implebat. 49. vnde viginti quattuor miſſus in eo Circo. ibid.
Obeliſcos quadraginta duos Romę numerat Victor. 45. obeliſci etiam Ioui ſacri. 42
ij Principum Chriſtianorum non dicati ſoli, ſed ad ornamentum tantùm erecti. 39
Obex qui. 4
Obſcœnitas in palæſtra. 62

Ocellatim ludere quid. 57
Occupare quid. 33. minores Victoriæ partes in hac atque ouationes, triumphus in maioribus. 33
Odæum quid. 55. inter membra ſcænæ numeratum. ib. eius forma, certamina, ibi edita. ib. Athenis à Pericle fabricatum ardet, reſtituitur ab Ariſtene. ibi. Romæ à Domitiano ædificatur, ſed re vera ad quem uſum vide ex Scholiaſte Ariſtophanis. ibid.
Ode Ioannis Baptiſtæ Marini ab auctore Latinis lineamentis reddita. 59
Oenomaus inueniſſe colores factionum vult Io. Lydus. 10. Cladeum Fluuium pro carceribus, Iſthmum pro meta poſuit. 7
Ohe nauticus clamor, & celeuſma. 68. de hac re pauca. ib
Oleaſter Syluestris oliua. 4. quomodo Græcis dictus. ib. eo victores coronabantur olympici. ibid. hunc à fontibus Iſtri adduxiſſe Herculem volunt. ibid. ſterilis oleaſter dictus. ib. & καλλίφυλος. at apud Hebræos quo nomine. ibid. ex eo coronæ. 64
Oleum munificentia Principum in balneis vulgatum. 58. in Panatheneis ſic in Græcia. ib.
Ollæ diuiſæ quo pacto. 37. eorum icones. 37. diſtrictiones. ollæ funeratiæ. ib.
Olearij in Velabro. 14
Olympicus Circus qua forma habebat carceres. 11
Olympus mons. 56
Olympicum certamen quinque diebus durabat, & quando fieret. 4. illud quibuſdam Mulieribus inſpicere conceſſum. 53
Olympia diuerſis locis relata. 92. Romæ quod Capitolina erant. 4
Olympijs & Pythijs curuum, & equorum frequentia, in Iſthmijs, & Nemeis pancratiaſtarum, & pugilum adnotatur in Pind. 17
Olympionicę diruta muri parte quaſi triumpho in vrbe patria introducti. 65. imago illis proponebatur, victus ex publico cenſebatur. ib.
Omalus mons Arcadiæ, eius ſacra in honorem Panis. 1
Onager quale animal. 80
Opelius, an enterocelius, in Martiale. 58
Opera magna quæ dicerentur Romæ. 8
Operarij, qui parietes fidelia oblinunt quomodo dicti Græcis. 59
Ophiuchus marſos facit, & ſerpentarios. 28
Oppidum qui locus in Circo. 9
Oppidorum ſimulachra in pompa tranſuecta. 71. ſuper ea re aliqua. ib.
Orcus Pluto. 14. Summanus. ib.
Orci ædes vbi Romæ; eam in templum ſui numinis vertit Alogabalus. 71
Orca quid. 17
Ordeariæ quadrigæ quæ. 22
Ordo curandi ex habitu corporis ſumendus. 53
Organa, vt dicunt, quæ apud nos in vſu ſunt, quando inueniri cæpta. 94
Oreſteæ figuræ. 52
Oriens, & occidens metæ dici. 29
Oryx quale animal. 84. quod ſemper ſitire habet Plinius. ibid.
Ornamenta in Circo non ſemper impoſita. 39. in mutulis riparum Circi, vel in ſpina erigebantur. ibid de ijs. 12
Oro cantarino Italis bractea aurea. 39
Orophus. 8. vnde dictus. ib. ad contignanda laquearia herba idonea, de hac re fuſius. ib.
Orphei fabula vera in Amphiteatro quo modo. 79
Orphneus, Aethon Alaſtor Ditis equi. 27
Oſcilla perſonæ. 70. contra faſcinum cur. ib.
Oſcillantes faciem velabant. 22
Oſtia Circi clauſa. 10. Hippodromus quomodo reſeraretur, clauderetur. ib.
Oſtia tredecim in oppido. 9. decimumtertium dictum omnium. qua ratione. 28. ex eo pompa exibat, & claudebatur Circus. ib.
Oſtijs ex quattuor tantùm exibant. 13
Oſtiarij in Circi quo nomine dicti Græcè. 10
Oſtiola in Amphiteatro, per quæ feræ inducebantur. 84
Oſtium primùm, ſecundum, tertium, quartum, & quo modo. 32
Othonis dictum de tibijs longis enarratur, & elucidatur. 89
Oua Aegyptij infimo defodientes ad fœtum maturant. 66
Oua Caſtorum gratia in Circo. 30. 31. & illorum iuſta inſignia, ibid. hinc illis obbatæ caſſidis. ibid.
Oua tingebant rubro colore. 19
Oues Cereris iuſtæ victimæ. 2
Ouidius rem Circenſem ad ortum ſolis egregiè retulit. 12
Ouum in menſa primum ferculum. 30. ouum naturæ typus. 66. cur in ſpina propoſitum ib.

P

Pacis templum Veſpeſiani opus. 55. in eum manubiæ ex Iudæis relatæ ib. arſit tempore Commodi, & Galeni ſcripta quam plurima conflagrarunt. ibid. an inſtauratum à Seuero poſtea. ib.
Palma, de ipſa. 38. macrobia, & longæua. ib. à vita appellata apud Græcos. ibid. de eius ingenio. ib. hanc victores manibus geſtabant, diſcurrebant veteri ritu. ibid. eadem coronabantur. ibid. ſymbolum victoriæ, & pro ipſa Victoria accipitur. ib.
Palma euehit ad Deos. quid apud Horatiũ. 30
Palma lemniſcata. 39
Palatium vnde dictum. 8
Paleſtratum aliqua genera enarrantur. 62
Palæſtra quid. de ipſa. 8
Palæſtritæ ſe in vellendis fruticibus Herculis imitatione exercebant. 62
Pallantæum quid. 8
Palfurius ſura qui. 8
Pallene vnde. 64
Pallium qua originatione dicitur. 65
Palio præmium curſuræ nunc apud Italos vnde dictus. 38
Pancarpus quid. 32. vnde. ibid. quod genus venationis ſit. 80
Pancratium de ipſo. 57. 58. 63. quis Pancratiũ repererit, & de hac re multa. ibid.
Panegyris quæ. 44. vnde dicta ib. Tullius ipſam mercatum appellat. ib de ipſa fuſius.
Panis in gradibus, Romæ in vicis exhibitus. 31 veru aſsatus. 40
Panis Dei ſtatuam cœpis pueri verberabant. 73
Pannus. 23
Pantaloni apud nos qui. 69
Pãticape locũ habet ad erecti enſis imaginẽ. 77
Pantomimi ab illuſtrioribus appellati. 34. qui in ſaltationibus imitabantur Aegyptias, dicti grallarores. 52
Papaueris folliculi, aut roſæ ludus. 91
Paraſiti ad cœnã inuitati infelix infortuniũ. 24
Patres, plebs. equites confuſim ſidere in Circo 9. aliquando etiam ipſis ſedes diſtinctæ, an non durauit. ib. vide omnia.
Paraboli, & cataboli qui. 83
Paragaudæ. 39
Parcæ cum nocte. 71. ſanguine gaudent. 2. Deę ib. ijs ſacellum in Lacedæmone, & cur niger color gratus. ib.
Pardaleanche herba quæ. 84 cur ita dicta. ibid. non niſi aconitum ſignificat.
Parta hominum alligatorum exhibita. 54
Parma quid ſit. 76
Pars pro factione. 18
Paſſerinus, & Digris equi. 21
Paſsus diſtenſi in ſtadio menſura. 55
Patacca moneta vnde dicta. 4
Πάτταλος quid. 4
Paterpatratus qui. 77
Pecora quo menſe charactere ſignentur. 26
Pecunia quorum edita munera. 14
Pegma. 78. ipſius deſcriptio, machinamentum in altum tollebatur, aut interdum è ſuperiori parte trahebatur. 79
Pelops in Græciam tibicines Lydos adduxit. 1
Pelorium promontorium. 93
Pellonia quæ Dea. 44
Pentodactyli chirothecæ pugillatarum. 61
Penthatlum. 63. quinque ludorum genera cõtinebat, vnde appellatur. 63. quis ipſum repererit. 63
Pennis coronati olim, & cur. 63. pennæ celeritatis indicium. ib.
Peris herba. 2
Pergamus tumulus vrbis. penna. 43. Italis inde locus præaltus *Pergamo*. ib
Periodonices qui diceretur. 63. periodus vero quæ eſsent in terra Græcia, quæ certamina complecteretur. 63
Perla vnde dicitur. 35
Perongæ, admiſsarij, villici. 36
Perſarum reges in hortis feras conficiebant. 82. ſe filios ſolis appellabant. 42
Perſicus ludus. 21
Perſius in vſtura characteris in pecore explicatur. 27
Perſonam mentita primùm Medea eſt. 70
Perſonæ variæ quibus feſtiuitatibus inductæ 70
Perſonæ quales erant apud veteres, & qua forma. 70. cum magno hiatu, & ipſarum variæ ſpecies recenſentur. ib.
Petaurum quale inſtrumentum. 94. de eo, & petauriſtis affatim. ib.
Petaſus quale pileum. 62. Mercurio cur conueniat. ib.
Petronius in Encolpeo verſificãte intellectus. 58
Petrus Bellonius de obeliſco Hippodromi. 50
Phaeton auriga in ripa Padi currit, & excidit. 7
Phaleratas veſtes olim curſorum, vt nunc. 17
Phalæ. 31. quid ibid. turres ligneæ ib. in Circo oua ib. cur factæ, vnde etymus earum deducitur id fuſius veſtigatum. ib.
Pha pha. vox ad equos incitandos apud veteres, & ad deprecandum fulmina. 65
Phlegon Trallianus ſcriptor rerum Olympiacarum. 1. ſiſtitur in ludis Olympicis. ib.
Philippus Imperator Circenſes ludos apparatiſsimos edit. 80. natales imperij celebrat. ibid. quod ante Adrianus fecerat, ſed Seuerus diſtulerat.
Philo. 60 legationem ad Caium peragit. 45
Philochorus rerum ludicrarum ſcriptor. 1
Phonaſci ob vocis intentionem quandoque rupti. ac propterea infibulati. 93
Photius Patriarcha. 39
Phydiæ opus ſimulachrum Iouis. 4
Phyllis amica *Propertij* meretrix. 14. vbi habitabat: *Poetæ* in eius mentione artificium ib.
Phrygij propriè *barbari*. 25. ſemiuiri. 93. ita totius Aſię minoris populi ſunt appellati 56
Plauſores diſpoſiti in Circo. 90. ij vero eruditi ad plaudendum. ib. de plauſu, & plaudendi arte interea multa ib plauſorum manicæ 11 Coniuratis interdictæ. ib.
P rex pila immiſsa in præfurnium. 58
Pictæ fauces carcerum, & ibi correctus Silius.
Picturis veterum facta mandata. 81. pura bellã, ludus gladiatorius, Xerſis propè Salaminam cum Græcis pugna. ib.
Picturæ Italis *Grotteſche* vnde ita appellatæ 41
Picus quæ auis ſpecies 19 marti ſacer. Romulum, & Remum pauit. ib.
Pila in victoriæ ſignum laureata. 9. in Circo appenſa. 13
Pila veſtis lacera apud Martialem. 79
Pila vitrea eſt coloris crocei. 80. paganica quæ, & vnde dicta. 65 pilarum quattuor genera, ib. trigonalis quæ. ib.
Pilæ plumbatæ funda excuſsæ ignoſcunt. 67. Plumbatæ. 60
Pilarij, præſtigiatores. 11
Pileum Laconicum. 62
Pindari ode aureis literis exaratæ. 64
Pinnirapi qui. 63
Piſa, olympia, Elis. ib.
Piſæus annus qui apud *Statium*. 4
Piſcina publica. 42. qua vrbis regione eſset. ib.
Pithaules qui eſset, & vnde dictus. 81
Plangere quid propriè. 56
Plato Solem in centro eſse dicitur comprobaſſe. 49. athleta fuit. 54
Plauſum ſentiunt equi. 66 in eo vſus aſsurgendi. 21. & in recitatione ſacrorum; gloria tibi Domine. ib.
Plauti ſenſus enarratus. 55
πλάσσειν πλήσσειν quid. 4
Plebei, & pauperes in Circo plurimi. 30
Plinthus quid. 50. deſcribitur.
Plutoni, & *Proſerpinæ* tauri, & vaccæ hoſtiæ propriæ. 2

Podium quid in Circo. 45
Poemata dramatica, quot eorum genera apud Græcos. 35. apud Romanos. ib.
Polledro Italis. 30
Pollectiæ Deæ nomen repoſitum 4. eius ſimulachrum an pompa inductum. 44
Polymneſtor, & eius hiſtoria. 60
Pomarij ab Aggere, qui Romæ eſſent. 83
Pomeridie currebant. 22. pomeridianæ potius, quam poſtmeridianæ quadrigæ. ibid.
Pompa. 68. eius etymus. 68. ſacra deſcribuntur. ib. per Velabrum ipſa inducta 68 qualis vſus eam deducendi. ib. eius præludia. ib. Varia nomina pomparum recenſentur. ibid.
Pompare quid ſit: quomodo Græci, & recentiores Latini rem expreſſerint.
Pompei magni venatio. 75
Pomponius Lætus citatur. 6. de horologia ad S. Laurentium in Lucina reperto ſuo tempore. 40
Pontifices minores. 73
Popæ qui. 70. quomodo Græcis dicti. ib.
Populi auctoritas liberandi, aut damnandi reos in ludis. 82. eius ſuffragium digito quomodo expreſſum, & de hac re plurima. ibid. eiusdem ſtudia in aurigas. 23. in Pyladem, & Bathyllum. ibid. in Myrinum, & Triumphum. ib.
Populus idem, quod factio. 18. præmium equis acclamabat. 67. nihil pręter publicas voluptates ſpectat. 66. eiuſdem fauor in ludos Circenſes. 75
Poppyſma, & clogmus plauſus in equos. 66. quomodo hæ voces differant. ib.
Poppyſmus humanæ vocis ſonus. 66. eo facit Plutonem Ariſtophanes vocantem ſerpentes. 66
Ponga crumena vox Gothica adhuc apud Italos peterrans, & Danis in vſu. 61
Porta à pompa quæ. 32 ea dicta etiam Martia, & cur. ib. ad portam Salariam, & Collinam plurimi Martyres necè effecti. 46
Portorium ferarum. 80. de eo vectigal. ibid de hac re varia. ibid. an olim eſſet primo reip. tempore.
Porphyrion Gigas fuit. 19 auis qualis. ibid. in Hiſpania naſcitur, ſtatim moritur, ſi meretricem videat. ibid.
Porrus quomodo Græcè. 11. vnde praſinus color. ibid. terræ reſpondebat, ſicut Venetus mari. ibid.
Porticus Philippi vbi olim. 45
Porticus duplex inſtaurata ab Auguſto. 45. eadem quod porticus flamminia. ibid.
Porticus in hippodromo. 50
Prata Quintia 48
Praſinus qui color. 7. praſinæ lacernæ ſyntheſis praſina. ibid.
Praſinatus vt Venetianus. 20
Præcentores qui. 69. ad quem vſum. ib.
Præco victorias numerabat. 30 33
Præfecti Ægyptiæ malo fato pœne omnes excępti. 42
Præficæ quæ mulieres. 70. ex Phrygia præcipuè. ibid. quomodo Græcis definitæ. 70. Horatij tempore viri conducti pro præficis. 70. vaſculis lachrymas colligebant, ijſque mortuis ora rigabant. ib.
Præfecti ærarij. 75
Præfecti ludorum. 88. de ipſis affatim.
Præſtigij mercurius inuentor. 28
Præſtigiator ſpathan deuorat. 28
Præſtigiatores. 28
Præſul quaſi præſultor. 73. is carmen ſaliare canebat. ib.
Præſultor. 75. qui Præſultor eſſet in pompa. ib.
Præſultores pueri quales. 69. quomodo Græcis dicti. ibid.
Prætores, Quæſtores, Conſules Circenſes dabant. 25
Priapi larua contra lemures.
Primas tulit, ſecūdas tulit, tertias tulit, quid. 33
Principes faucbant fauoribus. 18
Princeps Xyſti quid. 57. Princeps Iuuentutis. 85
Probare *far la proua*. 23
Probatio equorum. 23
Probampta ſunt *prodezze* apud Italos. 85
Proceleuſmaticus verſus. 68
Proclus an Pauli cuiuſdam filius. 50
Procuratores dromi qui eſſent. 35. aurosa Circum conſtrabant, &c. ibid.
Proluſio quid in Circo, & theatro. 75. in eo oſtentabantur beſtiæ, quæ in venationem dandę poſtea erant. ib.
Proni aurigæ in curru. 67
Præmia in Circenſibus. 24. quomodo Gręcis dicta. 26. ex ſpolijs Augeæ ab Hercule propoſita. 3. præmia varia notantur, explicantur. 37. à quibus data. ibid. quæ prima, ſecunda, tertia. 20. 34. 37. 94. in medio agone proponebantur. 61. minora, & maiora. 19. ad tubæ ſonum diuiſa. ib.
Proclamatores qui præciæ. 71
Prophani à tactu rerum ſacrarū arcebantur. 72
Propnigeum deſcribitur. 58. præfurnium. ib.
Proſerpinæ & Ditis aræ ſubterraneæ. 6
Protheus qui Rex. 41. cur vates factus in ægypto apud Homerum. ibid.
Prudentius explicatus. 80
Prouerbium inter ignem, & enſes currere. 7
Pſeudo Macer citatur. 37
Pſychrolutes. 13
Pſylli vt Marſi venenorum, & ſerpentium contemptores. 29
Puberes qui dicantur. 58
Puer in luſu pilæ, per quem pila excidiſſet in vice repercutiendi, in ſura vapulabat. 64
Puer augmentatus quid apud Claudianum. 94
Puerilis ludus apud Romanos cum ouis rubris herba tinctis. 30
Pueri cur ſacris admiſſi. 69. incluſi fluuijs apud Lacedœmonios, cur pugnarent. 7
Pugio in latere dextro. 32. qui mos orientalium. ibid.
Pugna à pugno. 62. & antequam tuba eſſet, commiſſa facibus. 31
Pullarij qui. 70
Pulli equuli. 65
Pulte, & Ptiſana optimè paſti gladiatores, & cur. 53
Puluerarium vbi in gymnaſio. 58
Puluere inficiebantur aurigæ. 13. puluis olympicus qui. ibid.
Puluerea volutatio. 59
Puluilli in Circo. 7. ex tomento paluſtri, & ex quibus herbis facti. 8. 91
Puluis lauacrum Aſini. 32
Pugil vnde. 62. magia detentus. 65
Pugillares ludi antiquiſſimi. 61
Pugillatus quandoque gymnaſticus, quandoque hoſtilis. 67. ceſtus gymnaſtici molles, & cur folles. ibid. hoſtiles ex plumbo, & corio aſperi. ibid. cur formiculæ à Græcis dicti. 62. ceſtus in græcia, quod gladius Romæ. ib.
Pugilum artificium contra ictus. 62. ijſępe aures, cilia. naſum amittebant. 63. Pupæ à Virginibus Veneri oblatæ. 47
Puteolanus puluis. 57. eius natura. ib. in Baianis regionibus naſcitur. ib aqua duratur. ib.
Pyramides vnde dictæ 40. an fuerint horrea Pharaonis eæ ab obeliſco diuerſæ. ibid. regum ſepulchra. 40. earum tres eximiæ inter orbis miracula. ibid.
Pyropus quid. 40. ex pyropo cacumen obeliſci. ib. Pyropus ex miſtura qualis ibi. ex pyropo in luctum lumen clypeis olim. 40
Pyrrhica, & variarum ſaltationum genera. 69. pyrrhica cur dicta Laconica. 69. ab armata ſaltatione an differat. ibid. de hac re vberius. Troię ludus cur pyrrhica 83. Suetonius in hac re enarratur. ib. & 1. in pyrrhica proceleuſmaticus verſus rythmus exhibitus. 69. eius rythmi accurata deſcriptio. ibid. qui Pythonis morientis vocem repręſentat, & cum Apolline conflictum. 69
Pythonis ex voce pyrrhicæ ſaltationis modulus extractus. 69
Pyrrhus Romanis timendus. 14. Pyrrhicam reperit. 70
Pythagoras quidam primùm athletas carne veſci docuit. 53
Pythia à Pythone vel à putredine dicta. 4. Apollini ſacra. ibid. Agonothetę in ea Amphictyones qui. ibid. præmium in Pythijs laurea. ibid. quales eius agones. ib.

Q

QVadratę literæ quę. 50
Quadrigę quattuor equis. 37. in tricliniјs, & in porticibus exhibitę. 24. quattuor equorum erant, iugalium duorum, totidem funalium. 37
Quadriga ſolis duodecim in axibus radios habebat, & cur. 67
Quadrigę ſuperfaſtigia. 9. 18
Qualis olea, talis ſurculus; prouerbium Chriſtiana veritate confirmatum. 43
Quattuor euangelia quattuor oſtijs Circi comparata. 15
Quattuor viri Viarum curand. 74
Quercus lignum roboris equorum vngulas iuuat. 66
Quindecim Viri ſacr. fac. 73, quale eorum miniſterium. ibid.
Quindecim Viri, de ijs fuſiùs. 73
Quinctus miſſus. 20
Q. Curtius. eius hiſtoria. 10. ſcripſit Alexandri res ſtylo lectiſſimo. ib.
Quirinalis mons dictus Agonalis. 74
Quęſtores Vrbani. 74
Quęſtores edebant munera. 34

R

RAbbini damnant ſpectacula. 1
Racchetta qui ludus Italis. 65
ῥάκος ſtraccio. 6
ῥαγάζιον quid. 8. vnde *ragazzo* apud Italos. ib.
Rapinæ ferarum in Circo editę. 80. quales fierent. ibid
Raſura in equis turpis. 66
Razza quid Italis. 7
Reciprocatio aquarum cur diaulus dicta ab Euripide. 60
Redemptores vectigalium quomodo à Gręcis dicti. 21
Regreſſum non egreſſum theatro. 25
Remedia ad morbum comitialem. 35
Remedium ad tuſſim. 35. ad ſiſtendum ſanguinem. 35. ad ſtrophum. ib.
Remeſſes. 41
Renum loca. 55. genitalia. ib.
Repete vox regis ſacrificuli. 14
Res furto ablatę in Circo vendebantur. 14
Res ſacrę ſine ſaltatione non peragebantur. 68
Reſponſio Principum per Tabellam. 20. de hac re varia. ib.
Reſpublica trium perſonarum nexu conſtat. 5
Retiarij, & Mirmillonis pugna originem vnde habuerit. 22
Rex ſacrificulus. 71
Rigidus Italis *diritto*. 62
Rheni nodi crines Germanorum dicti. 8
Rhinoceros Romam allatus Leonis X. tempore. 76. illi magna vis in naſo. & ſuperbia. ib. quale animal. ib. quot cornua habeat. 76
Robigalia quę ſacra. 6. à quo inſtituta, & quando fuerunt. ibid. quo ſacrificio, ib. etiam apud Coos.
Robigo quid. 6
Romam, an Romenim. 32
Romę domus vaſtiſſimę, ac pœnè vrbes. 23. ea vrbium, & orbis Regina. 20. ibi ad gladium ſontes, in Gręcia ad ceſtum damnabantur. 60
Romanum calceamentum vtrique pedi aptum. 94.
Romani duobus equis vtebantur in prelio. 7
Romulus an conſtituerit Circum Romę. 5. & cur id velint factum. ib. ad placandum populum. ib. cędem fratris. ib. in honorem elementorum. ib.
Roſa ſceptrorum cacumini impoſita apud Babilonios. 40
Roſę inciſę in obeliſcorum ſummitatibus. 40. ex vſu veterum. ibid.
Rotę currus orientem, atque occidentem referunt. 65
Rubea herba oua tingebant pueri veteres. 30
Rude donari. 53
Ruraliſer an dicat Caſſiodorus. 4
Ruſſeus ęſtatis non roſeus. 11. ruſſeus qualis Græcis. ibid. Italis *roſſo*.
Ruſsei Soli ſimules. 11

Ru-

Rutrum à ruendo inſtrumentum. 57

S

Sabinæ quo die raptæ. 5
Sabinus epiſcopus ſpoletanus citatur. 22
Saccularij qui. 29
Sacerdotes Deæ Angitiæ immunes à morſu ſerpentium. 17
Sacerdotes Bonæ Deæ. 73. Demiatrici dicti. ib. ibi intereſſe mares prohibebantur. 73
Sacratio ararum. 19
Sacrificia peragentes manus abluebant. 73
Sacrificiorum loca. 2
Sacrificulus Proſerpinæ tinnulam pulſabat. 40
Sagittandi ludus. 63. deſcribitur.
Sagma quid ſit. 24. inde *ſalma*, *ſoma*.
Sanguineæ turres prope Agonis plateam nominantur à Prudentio. 46. & nunc *Torre ſanguigna*. ib.
Sagus quid. 25. pro ſtragulo ſumptus. ibid.
Salaria via cœmeterium Martyrum à Conſtantino excitatum. 46. porta. 46
Salij vnde dicti. 73. eorum Princeps Præſul nuncupatus. 73
Salij agonenſes. 73. à Salijs Numæ diuerſi. ib. ſunt à Rege Hoſtilio inſtituti. ib.
Salire Propetio aſcendere. 46
Salpiſta qui. 81
Saltabant in re ſacra veteres, ne voces profanæ ſacrificium temerarent, ac perinde ne intelligerentur. 69
Saltus *del gallo zoppo* apud Italos vnde demanauerit. 81
Salluſtius à Plutarcho in memoriæ lapſu deprehenſus. 77
Salluſtius Philoſopho à Leone Allacio editus. 36.
Saluſtricus Romæ locus qui eſſet veteribus. 46
Samphoræ equi quales. 26
Antiſigma. 26
Sanguis gladiatoris epotus. 35
Sanguis adhibitus in ſacrificijs, & cur. 74
σάμα, *ſoma*, & *ſomaro* inde Italis. 24
Sanna quid. 69
Sarcinarores qui. 36. ſutores.
Satrix quæ, Græcè quomodo. 4
Sarmaticus ludus. 82. qualis. ibid.
Sarmata. vnde 90. dictus hippomolgus. ibid. de ea re fuſius.
Satietatis vox. ohe. 68
Saturno arenæ ſanguinariæ, & venationes dicatæ. 80
Scirpus. de ſcirpo prouerbium. 8
σκάμμα quid ſit. 6
Scribæ à Comm. quindecim. v. ſ. f. 70
Schrimia Italis vnde. 55. eius partes. ib.
Scobs auri. 9
Scobe aurea crines aſperſit Gallienus. 9
Scænicorum ludorum origo. 3. apud Athenienſes paſtores. ib.
Scorpo naſus micat, explicatur. 22. eius diuitię ib.
Scythæ deſultores egregij. 7
S. Sebaſtianus vbi paſſus. 9. vbi eius cadauer coniectum. ib.
Sedes aurea ſub aurea vmbella Principibus locata. more Perſarum Regum. 72
Seditiones factionum. 23. à Iuſtiniano tolli curantur, & à Theodoſio. ibid.
Seditionum vrbis Præfectus Vrbanus ſuus Iudex. 23. ad eum ſpectat vrbis quies ipſum moderatorem vrbis vocat Symmachus. ib.
Seditione Circi Conſtantinopolitani triginta quinque millia hominum cæſa. 12
Segetia Dea quæ. 43
Sellatij qui in Circo. 35
Sella ſæpe manibus portabatur. 62. quomodo Græcis. ib.
Sellæ mortuis Principibus in theatro appoſitæ. 72.
Sela equi. 17
Senatus diſponebat de ludis, & pecuniæ numero Cenſores, ſi nimia eſſet, reſiſtebant, Pontifex, ſi ritu res non perageretur. 25
Senatus ad ædem Bellonæ. 43
Sentia Dea. 43
Sepeliendi locum in alieno fundo emabant qui ſuum non habebant. 57. ijs qui pauperes eſſent, donabantur aliorum largitate. 37
Sepulchrum D. Petri an cum alijs dirutum à Nerone. 47
Sepulchra in montiũ crepidine apud quos. 77
Sepeliendi modus apud Hebræos. 77
Sepulchra propriè extra vrbes 23. de ſepulchris fuſiſſimè.
Septentrionalibus partibus Vrſi maximè creſcunt. 79
Septies currebant circa metas. 30
Septa quæ loca Romæ. 56. in ijs ad ſuffragia Ciues conuenire ſolebant. ib. in ijs certamina edebantur. 56. ea Adrianus reſtaurauit. 56. noua, & vetera fuerunt. ib.
Septimus curſus. pro vltimo. 30
Septizonium actus, vbi. 72
Septem viri epulones ac de ijs. 73
Sericum Medicum ex arborum lanificio. 67. blatteum pretioſius. ib.
Serpentarij in Circo ijdem quòd Marſi. 29
Serti Flores. 38. Flores ſoluti. ib.
Serui in cataſta expoſiti. 46. hæc publica, aut priuata domi. ib. vbi domi eſſet. ib.
Seruis in immites dominos dabatur poſtulatio. 78. id varijs legibus cautum. ib etiam lege diuina. ib. ſerui ad iudices trahi debebant à dominis. ibid.
Seruis Prætoria inſignia decreta. 60
Serui ad gladium à dominis deſtinati permiſſu Principum. 82. fugitiui, & transfugæ maximè beſtijs obiecti. ibid. nomine patriæ appellabantur Daci, Getæ, Lacones. 82
Seruulos argutulos amabat Auguſtus. 56
Seruius Tullius cloacam maximam ducit. 9
Seſoſtris Rex. 41. captiuos genitalibus mutilabat. ib. quomodo duceretur ad triumphum. ibid.
Seueri Imp. ludi. 80. contra hos ſcripſiſſe tractatum ſuum perhibetur Tertullianus. ibid. fœmina fœdari in arena prohibuit. 65
Scita Dea quæ. 43
Sex factiones Domitiani. 13
Sexaginta Sacerdotes & à quibus inſtituti. 73
Sextus Pompeius cur Neptunus appellatus. 72
Sextus an ſextus. 8
Sica vnde dicta. 4
Sicinnis quæ ſaltatio. 69. à quo appellata. ibid. in ea ſcommata iaciebantur. ib. de ipſa Gręca plurima.
Sidonius explicatus. 49
σιγᾶν. 5
Sigma quæ figura. 26. ſtibadium. ib.
Signum & character equi. 26. quale. ibid.
Singularis equus κέλυς. 17. ſellarius, de hac re multa. ib.
Silli poemata ridicula. 93. ex Therſite Homeri deſumpti. ib.
Silani ſunt Euripi, riuuli. 13
Sileni. 69. deſcribuntur.
Silentij dignitas. 5. eius laus, ex Apuleio, Homero. ibid.
Silius Italicus correctus. 32
Simias veſtiendi mos. 81
Simulachra victoriæ leui metallo, & concaua. 43.
Sine flagello aurigas aurigaſſe. 32
Siniſtra pars in currendo potior. 28
Siſtrum quid. 43. qui de ipſo ſcripſerint. ibid.
Sirenes filice coronatæ. 39
Siſinnius Capito non Sinnius: 1
Soccus quod calceamentum 94. dictus baxea. ib. quomodo Græcis. ib. quali figura. ib. de eo fuſius. 94
Socrates quomodo breuitatem vitæ deſignauerit. 57
Sodales Titij an Tatij. 73. vnde reuera nuncupati. ibid. de ijs ac ſimilibus aliqua 73. Flauij Adrianales, Æliani, Antonini. ibid.
Solertia in ſeruis optanda. 57
Sol mundi oculus. 43. cernit omnia, & omnia audit. ib. illi iuramentum dicatum. 43
Sol, & Luna præſides Circenſium.
Solis ara aperta in hippodromo, vt Romæ ædicula in Circo. 49
Solis oculus, & Iuſtitiæ. 43
Soli cur ſumma montium iuga ſacra. 43. ei ſacra quadriga. 8. eius radij tela. 40. cur Apollinem telis Agamemnonis exercitum dicatur periſſe. 40
Solinus emendatus, ad auctoris mentem. 65
Solon athleta. 54
Somnijs remedia petita. 41. viſiones. ſiquidem expectantes, illarum monitu medelas ſumebant. ib.
Sophiſticus ordo *del lauoro groteſcho* improbatur. 42
Soſtris. 41
Sorani medici optima ſententia. 56
Sordes in Alpheo Circenſium olympiacorum emundabantur. 13
Sorentum an ſurrentum dicendum. 57. Sorentum vnde. ib.
Sortes in Circo, & locis publicis habitæ. 28. pueris extractæ. ibid. & libris diuinis, & verſiculis Virgilianis, ſiue Homericis, eorum inſpectores à ſeligendo ſortes Sortilegi dicti. ibid. illæ Prænestinæ ſic etiam ex verſiculis eiſdem, extractæ. ibid. in ſortibus primum ſybillina carmina, mox etiam poetarum admiſſa. ibid. in caſſide ſortes militari ritu cribratæ. 66. deque ijs varia.
Sortitiones in oſtijs Circi eligendis adhibitę. 35
Soſipater correctus, ad aquas lege. ad equas.
Sparſio nucum aliorumque fructuum. 51. monetarum in hippodromo. 51. pecunia linteolis inuoluta *groppi*.
Sparſiones feruentes curruum rotas refrigerabant. 35. quæ in Circenſibus. 21. in foro.
Sparſores qui. 35. equis aquam ſpargebant. ib.
Spectaculum priuatum 9. ſpectacula idolatriæ plena. 2
Spina Circi ex Caſſiodoro. 27. cur ita dicta; an quia media in campo, vt ſpina in dorſo. ib. quomodo à Cedreno appellata. ib. dicta vmbo, agger. ib vbi ea de re plurima.
Spina, aliud, quòd podium. 43. explicatur. 44
Sportula centum quadrantes. 35. quomodo à Græcis appellata. ibid.
Stadium locus poſt Xiſtum. 55. quando Romã primum inuectum. ib. eius forma, & capacitas. ibid. claudebatur. 9. quæ eius menſura. 54. victores in eo coronabantur. 55
Steſichori palinodia. 29
Stabula quattuor factionum. 20. vbi locus aurigandi videtur fuiſſe. ibid. ibi pingi ſoliti aurigæ nobiliores, vt in hippodromo Conſtantinopoli. ibid.
Stantes olim ſpectauere. 8
Stapedes quid. 17. quomodo dictæ græcis ib. nempe ſcalæ ferreæ.
Statius in Arione equo explicatus 37. in Vopiſci Tibure correctus. 87. & 61
Statuę ſuper columnas ferè ſemper apud Græcos. 50. Neronis quo habitu. 23. Principum in Larario. 72
Statoris in Iouis templum. 9
Stibas herba. 8. lectulus. ibid
Stercus humanum contra anginam. 84. & hac de re vſum Commodum. quòd eo morbo laboraret, vt habet Galenus. ib.
Storas fluuius. 2
Strabonis error. 87
Strangulare opes. 56
Strepitus ſcabellorum. ſonus ex calceis ligneis excitatus. 53
Striatura quid. 51. nobis *ſtricia*.
Strigilis. 57
Stringo quod deſtringo. 57
Stricia Italis vnde venit. 51
Strophe, antiſtrophe, & epodus ad motum cœlorum & terræ quietem figurantur. 69
Struthiones miniati quales. 5. miniatæ Gallinę Africanæ. 5
Stubæ. 60. vnde dictæ. ib.
Sturnini equi, qui *ſtornelli* nobis, apud Hieronymum. 17
Stili gladioli Italis. 42. qui graphij veteribus, vnde *graffiare* eſt tenui ferro ſcalpere nobis. ibid.
Stilus deſultorius. 7
Stilobates. 51
Subligar, & cingulũ differunt in palęſtritis. 62
Subula. 57
Subconditores an qui axes vngerent. 57

Subą

Subutra cur clamoſa. 92. de ipſa. 14. quæ major diceretur. ibid. cur vigil dicta. ib.
Suburranenſes, & Sacrouirenſes de capite equi octobris concertabant. 26
Sucula ab ergata differt. 51
Suetonius explicatur. 57. de ludis ſcripſit. ibid. corrigitur. 56
Suffumigium contra faſcinum equorum à Vegetium poſitum. 67
Suilla caro athletis optima. 55
Sulcus ſtellarum cadentum. 76. obſeruatio illius apud Sparthanos. ib.
Sulla luctatores Romam induxit. 63. ſolutos primus Icones dedit. 76
Sulmone reperta lucerna ſepulchralis, ac de ea hiſtoria. 79
Summa porta in carceribus quæ. 32. intima eſt Nonnio. 32
Summanus qui. 14. etiam in Elæó Circo eius ara. 14. cur ita dictus. ibid. eſt Pluto. ibid. propè Circum Max. eius ædes. ibid. quando eius templum factum.
Superſtitio in Circo. 60
Supplantare. 34. quomodo Græcè. ib.
Suppedanea in Circo. 13
Surdi muliones, & aurigæ tempore Tyrannorum magno in pretio, & cur. 17
Sura proconſul. 11
Sutorium atramentum. 36
Sutores in Circo quales. 36. vnde dicti. ibid.
Sylua ſubitaria machinis inducta. 79. aureis vna cum arboribus, & feris. 80. neque apud Romanos ſolùm, ſed Græcos. ibid. Vnde promouerentur. ib. Venatoria in Circo. 80. ea in arenam producta qualis. 42
Syntheſis tàm mulierum, quàm virorum. 18. ea domi vtebantur, ac in ſaturnalibus etiam foris, ſed alio tempore non in vſu abſque nota. ibid.
σύριγξ apud Græcos quid. 4

T

TAbernæ panariæ prope Circum. 29. olearıæ. vbi Romæ. 14
Tabella à naufragis, & miſerabilibus circumla a. 82
Tabula album publicum diſcus dicta. 64
Tangere vittas tangere funem. 72
Tarantina veſtis. 51
Tarquinius Priſcus luctatores Romam induxit. 62. Gymnicam ex Hetruria Romam exportat. 52
Taurus cum ſole ſimilitudinem habet. 2
Tauri, & vaccæ quomodo iugati, in pompa inducerentur. 71
Tauri flammis ſtimulatis 78 aſtus punicus in hac re. ibid.
Tauri cretati ad ſacrificia. 79. inaurati. ibid.
Taurici ludi qui. 77. & à quibus inuenti. ib.
Taurus animal humiditatis maximè particeps. 2. arenam ſpargit in certamine. 77. imperiū armenti cognoſcit ib Victima maxima. 44
Tax pax quaſi tardi gradè. 18
Tecta ſtadia quæ. 57
Teges culcita. 8. fusè de hac re.
Telluri porcus cur ſacer. 2
Tempeſtates vnde coniectarentur veteres. 73
Templa antiqua aſcenſum habebant, præter aram Conſi. 6
Templum Iouis. 47. Apollinis propè Vaticanum. 86
Tentores qui. 7. diſceptatur de ijs. 35
Tentorium vnde, & tentigo. 35
Termino templum apertum. & cur. 42
Terram non tangere maxima laus in palæſtra. 65.
Terræ deſcriptionem multi attigere. 48
Terra agger appellata. 26. menſa ſolis eſt. 41
Terræ poſitio iuxta oram maritimam fundæ ſimilis. 48. eius figura anularis. ibid. palam Gaditani maris anguſtiæ referunt. ibid.
Terentij opimo. 55
Tertullianus à Panuinio non intellectus. 43 explicatus. ibid. repoſitus, & explicatus. 69. 48 49.
Teſſeræ quæ. 51. 80. Sectium figura. ib. deque ijs fuſius.
Teſtacei ludi. 93. quando intermiſſi. ibid. vbi picti. ibid.
Teſtudo quomodo fieret. 85. de ea affatim. ib. quomodo Græcis dicatur. ib.
Teſtudines narium olfatu fœtum producunt. 66
Theatra olim extemporanea. 75. Pompeius Magnus ſuum manſurum facit, an abſoluerit. 75
Theatra claudebantur, & naumachiæ. 9
Theatrum in pratis Vaticanis. 47. deque eo iudicium. ibid. in ipſo, & amphitheatro globis cuneiſque diſtincti ſedentes. 9. non ita in Circo. ib. theatrum nomine Pompeij à Demetrio ædificatum. 75. vbi fuerit, & qua vrbis regione. ib. Theodoſius Rex ad ipſum reſtaurandum manus admouit, & de hac re plurima. ibid.
Thebaicum marmor. 50. erat rubens, & ſuffuſcum nigrumque etiam. ib.
Thebę Ægypti quomodo dictæ aliter. 41. centum habuiſſe portas memorantur. 42
Themiſtocles in Cynoſarges nobiles introducit. 54
Theodorus Priſcianus Medicus. 13
Theodoſius minor proſtribula purgat. 14
Theon Alexandrinus Athleta. 54
Theſeus Iſthmia neptunio dicat. 62
Theſſali qui. 77
Theſſalonicæ Circus. 92
Thetis cur emphuſa dicta apud Theocritum. 85. Hecate eadem eſt. ibid.
Thenſa quid. 72. qualis apud nos. ibid. thenſæ prope altaria. ib. de hac re vberius.
Thenſarij à thenſis, vel à tendendo tenſarij, vt tenſores. 35
Therapne in Laconia locus. 62. ibi Caſtori, & Polluci ſacrificium fiebat, & quomodo. ib.
Thermę Alexandrinę & Neronianę non eadem. 56
Thuris vice vtebantur rore marino olim. 75. etiam thymo. ib.
Thurarius Vicus vbi. 14. idem dictus Iugarius & cur. ibid.
Thymiamata vnde appellauerunt. 75
Thyreſias Liber De thuris ſignis in ſacrificijs. 75.
Tiberius Circum reſtaurat. 13. digito malum terebrabat. 52
Tibię directę, & flexę. 81
Tibicines luteo calceo ſonabant. 52
Tichobates 81. de ipſo fusè. ib.
Timęus ſiculus qui. 1
Tintinnabulum ad proſtribula. & thermas. 14
Titania herba per diſtans agebat. 34
T. Latini, vel Latini hiſtoria. 75
Tigres pingunt, non cingunt arua. 78. manſuetæ. 88
Toga quę. 18. eius forma. ibid. menſura. ibid. cur deſcripta rotunda à Petlij Scholiaſte ib. Eius veſtis vmbo qui. ibid. toga palmata. 32 togę excuſſio quid denotaret in Circo. 33
Tomentum Circenſe quale. 7 ex gnaphalio. ib. Leuconicum appellatum & cur. ib.
Tonſoribus notum, & lippis. Prouerb. 53
Tonſtrina vbi in gymnaſio. ibid.
Tonſtrinę olim quales. ibid.
Torquati Taſſi carmina ad rem allata. 17
Tragœdia vnde vocata. 3. in ea victoribus vinum dabatur. ib. cur caper pręmium. ib.
Tragœdijs & Comœdijs ſpectacula interdum ludicra interponebantur. 77
Tranſenna. 4. ex ea ſimulachra victoriolarum in pompis, & triumphis exibant. ib.
Transfugæ qui dicti. 32. 19. coloni transfugæ appellati aurigæ. ibid.
Tranſuectio militaris quomodo fieret. 86. eadem etiam in Cunctalibus. ibid.
Tractus auriga. 19
Trauertini Tiburtinus lapis. 44
Tres tabernæ vbi, & quæ. 10
Tres viri capitales. 74
Tres Viri legen. Senatus. 74. eos renouauit Auguſtus iam eſſe deſitos.
Tres Viri menſ. 74. dicti & menſarij.
Triodum ἀλλελουάριον. 68
Trinis ferculis iuſta cœna. 73
Tripus in Conſtantinopolitano Hippodromo. 50.
Τριοίππιον figura trochi ferrei, quo equi inarebantur. 27
Trochus. 65. eius vſus Græcanicus, nec turbo eſt, Deſcribitur à Turnebo, an Turnebi vera ſententia. ibid an illa Mercurialis, qui eius imaginem ponit, examinaretur. ib. trochus tinnibat, imagine rotæ erat. ibid. verſabatur à pueris vt nunc *il ruzzolo*, de trocho ex Græcis multa. ib.
Troiæ ludus *Torneo* apud Italos. ſuper qua re non modica. 84. à quibus iuuentus. 85
Trophæum murus pictus, ſeu tabula. 73. vnde appellatum. ibid.
Tuba de hac. 66. Vberius.
Tubuli aquam emittebant. 13 epiſtomijs claudebantur. ibid. delphinas. Tritonas ſculptos habebant, qui aquam deuomerent, eiacularentur. ibid.
Tullij qui. 13. ſunt niculi. Tiburi in Aniene, an tubuli. ibid.
Tunica Iouis eſt veſtis palmata. 32
Turres coronæ Vrbium. 43
Tutelina quæ *Dea*. 43
Tyria purpura hoc eſt Serrana. 32

V

VAcatio quomodo data victoribus. 32
Vaccæ primùm plauſtris iunctæ in ſacris literis. 5. cur ita appellatæ diſsolutiones fœminæ. 14. earum voces cur μυκασμοί. 8
Velabrum vnde dictum. 14. vbi fuerit duo velabra fuere. ibid. & 9.
Vela in vijs pomparum ſuſpenſa. 75
Vellatura traiectus pretium. 14. quomodo à Græcis dicta. ib.
Velarijs amphitheatri picta aſtra Neronis tempore, & aliorum fortaſſe. 79
Venatio Circenſis, & arenaria. 3. 76. in theatro. 30. earum duo genera in ludis. 81
Venatores in Africa; ij non ſine diplomate Cæſarum. ib.
Venatores beſtiarij. 83. quomodo Græcis dicti, an infames. ibid. ſe ad mortem vendebant. ibid. abſque pretio interdum pugnabant. 83
Veneti mari ſimiles. 10. Praſinis ſemper contrarij. 20. Venetiani quoque nuncupati. ib.
Venetus color autumni. 10
Venetis populis vicina Græcorum natio plurimas iniecit voces. 78
Venus Myrthea, quæ Murcia. 14
Veneris ceſtus. 60. Venere abſtinebant athletę. 54. Venus erycina. 46
Ventilatores qui. 76. quomodo Græcis dicantur. ibid.
Ventilare ſcuta vetuſtiſſimum fuit. 76. Homerus eius exercitationis meminit. ibid.
Verberare auras vocabulum palæſtritarum. 61
Vermes *Caualieri della ſeta* dicti talis quando in italiam aducti. 67. non tamen ijdem cum illis Plinij, qui nobiliores 67. de qua re vberius.
Verſicas Galeni contra artem Athleticam ab Auctore translati. 53. verſiculus Virgilij Italicè ab eodem redditus. 61
Vertumnus in aurigam. 7. in deſultorem. ibid. eius ſignum. 14. vbi ille Deus de Cœlianis traductus in vicum Tuſcum. ib.
Veſpillones. 71
Veſpertinum forum cur. 14. eo res furto ablatæ vendebantur. ibid.
Veſperi ſuo viuere quid apud Plautum vult. 14
Veſtes ex auro textili totæ. 88
Veſtes in Circo factionum. 35
Veſtes ſericæ eximij pretij. 67. aureo pondere repenſabantur. ib.
Veſtes ſcænicæ in repoſitorio ſcænico. 35
Veſtes oloſericæ. 39
Veſtales Virgines ſpectaculis intererant Romæ & Cereris ſacerdotes in Græcia. 55
Vexare opes. 55. flagellare. ib.
Vexilla Romana coccina ad pugnam expoſita, vt ſanguinis inditium eſſent. 11
Via triumphalis exarata. 86. vide ibi topographiam. ib.
Via Valeria enarratur. 30
Vibius ſequeſter correctus in Angitię luco. 87
Viatores. 74
Viatores qui in Circo. 57

Victi-

Victimæ egregiæ quæ ꝛ iɾctæ, eximiæ. ib.
Victimam meliorem ſuggerebant. 62
Victoriæ & hoſtiæ eiuſdem ſexus numinibus fœminæ fœminis, maſcula maribus cenſæ. 2. nigræ inferis. 2. earum lex. ib. collum ſurſum interdum, interdum deorſum cur obuerſæ. ib.
Victi maris qui. 71
Victi minoribus præmijs honorabantur. 67. plebs iſti à Statio nuncupati. ib.
Victorum nomina marmoribus conſignata. 29
Victoriæ tres in Circo cur. 43
Victores non ſe ipſos tantùm, ſed patriam coronare dicebantur. 78
Victoria vnde Græcis dicta. 39. picta cum palma, & lauro. ib. palmaris Dea appellata ab Apuleio. ib. tutela imperij Romani. 44. illi ſedes in Capitolio, quaſi lar. ibid. Genius Romæ etiam in Palatio culta. ib. deſcribitur, à Ioue venire dicitur. in Circo, & Græco hippodromo cur culta. ib. eius ſtatua in curia. quo ſchæmate fingerentur. ib. Victoriarum ſimulachrum erat vbi ſpina, aut podium. 21
Victoriæ in olympiæ faſtis ſignatæ. 32
Vicus Mamuri vbi. 47 qualis, & vnde dictus. ib.
Vicus piſcinæ publicæ. 42
Viginti quattuor vicibus cur currerent in hippodromo aurigæ. 49
Villa publica qui locus. 45. ibi hoſpitium legantis traditum. ib.
Vinum adhibitum in ſacrificijs. 74
Vindemialia feſta, ſeu vinalia. 62
Vinalia Sacra. 14. 19. quando facta, quo ritu, vetuſtiſſima, atque à Virgilio expreſſa. ibid.
Vipera maraſſus dicitur. 29
Virga magiſtralis brabeutæ baculus. 5. ſtabularii. 22. ad regendos mulos muliones. ib.
Virgines Saliares. 73
Virgines more græco currebant. 60. natalem Palladis celebrantes ludis armatæ decertabant. 65
Virginis aqua cruda. 13
Viſcum retis genus. 77. à tenacitate ita appellatum. ibid.
Vita ſtadium. 58. eius breuitas. 58. 59. currui ſimilis. 17
Vitis alba contra fulmina. 70
Viuatium. 47. Romæ vbi. 83. in eo Pomponij Læti allucinatio. ib. à Græcis quomodo dictum, ac Græco barbaris. ib. in eo venati martyres, & feris obiecti. ib. de hac re ibi quàm plurima.
Vmbella in Circo colore factionis. 90
Vnctuarium in gymnaſio. 58
Vnguentarius vicus. 14
Vnguento diuites vngebantur, pauperes oleo. 53
Vná veſtis frigus facit. 18
Vna vox. publica vox. 9
Vno ſpiritu quid ſit dicere. 55
Vno ſudore. 63
Volucer nomen equi. 25
Voluptatum popularium exquiſitæ illecebræ. 75. eæ ludi ſunt apud populum. ibid. 85
Vomitoria quæ loca in theatris, & Circis. 90 vnde nuncupata. ib.
Voracitas atletarum. 53
Vox dominorum factionum ad equas, ad equos. 22
Vrania Dea cœleſtis. 93. quæ Venus erat. ibid. Aſtarte dicta à Syris Regina cœli ab Apuleio, Regina ab Horatio. eius ſacra Aſtrologica erant. ibid.
Vituræ Circi Neronis tempore hiſtoria. 13
Vſus in cibis etiam coloris. 20
Vraniſcus velum regium, & cadurcus. 71
Vrbem ſuam coronare victores dicebantur, & patriam. 39
Vrbes ad Romæ honorem multa Romana ædificia referebant, vt apud Græcos aa rea factum eſt. 92
Vrna nomina ponebantur in ſortione, caſſis vrna apud milites. 56
Vrſi in Circo agentes togati. 81
Vrſi paleſtritæ. 62. numidici qui. 76. an leones ipſi omnino vrſi. ib. vnde appellati. 80
Vulcanalis qui locus. 21
Vulcani in Circo flaminio Ædes. 45. cur extra Vrbem fuerit à Romulo conſtructum. ib. cur Marti etiam. ib.
Vulgi licentia in hyppodromo. 49
Vulpes in Circi aram immiſſæ cum ſtipulis, & igne. 6
Vulſus equus, nobis *bolſo*. 3
Vultures parturientes adiuvant. 42
Vultur quid denotet. 42. bonitas illius auitij deſcribitur. ibid. vultures omnes fœminæ ſunt. vento concipiunt. ibid. eorum alis nobilitatem Ægyptijs ſignificabant, vt nunc Germani alas clypeis ſtematum imponunt. ibid. 42

X

XYſti. 57. in eo ſtatuæ & ornamenta picturarum. ib.
Xyſti, & Xyſta differunt. 57
Xyſtis tunica qualis. 58. deſcribitur. ib. eſt variæ apud auctoris ſignificationis. ib.
Xyſtarchus qui. 57. quo nomine à quibuſdam appellatus. ib. De eo inſcriptiones. ib.
Xyſtus pro toto gymnaſij ambitu capitur. 57

Z

Z*Aghi* cur miniſtri æditimi. 70
Zanni vnde dicti mimi. 69
Zappa apud nos quomodo Græco barbaris. 57
Zenobius citatur. 1
Zephyris quæ victima. 2

FINIS.

IOANNIS ARGOLI NOTÆ AD LIB. I.

ONVPHRII PANVINII DE LVDIS CIRCENSIBVS.

CAP. I.

PAG. 1.

SInnium Capitonem) Quamuis in Mm. Ss. Cod. Sinnium legatur; vetuſtiſſimum tamen exemplar Lactantij, quod eſt in Bibliotheca cœnobij S. Saluatoris Bononiæ quadrato, priſco nempè illo, & latino charactere, ſcriptum iure habet Siſinnium: ſic præterea priſcum eiuſdem auctoris exemplar continet, quod exhibet Io. Franciſcus Lauredanus patricius Venetus, quale caput Dij ſuperis! ex quo fateor oriri iterum poſſet Pallas. Suidas etiam de quodam alio Siſinnio. Σίσιννιον dicit.

Suetonius Tranquillus) De ludis Romanis duos Libros, vnum etiam de Græcis edidiſſe vult Suidas. Τράγκυλλος Σουετόνιος χρηματίσας γραμματικὸς Ῥωμαῖος ἔγραψε περὶ τῶν παρ' Ἕλλησι παιδίων βίβλιον α: περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις, καὶ ἀγώνων βίβλια β. Ioannes Tzetzes.

Τράγκυλλος ὁ Σουητῖνος ἐν παιδίαις Ἑλλήνων
Πολλὰς μὲν ἄλλας παιδίας, καὶ συμποσίων λέγει.

Agellius lib. IX. cap. IV. Noct. Attic. *Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius eſt; quam rem & alij docti viri, & Suetonius etiam Tranquillus in libro Ludicræ Hiſtoriæ primo ſatis compertam eſſe, ſatiſque ſuper ea conſtare affirmat; neruias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias ſonare.* Seruius de ipſo intelligit. III. Georg. & V. Æneid. *Vt ait Suetonius Tranquillus, luſus ipſe, quem Pyrrhicam appellant, Troia vocatur, cuius originem expreſſit in libro De puerorum luſibus.* Tempore Iſidori libri puto extabant; nam ille de ijs innuit Origin. lib. XVIII. *Tranquillus autem dicit, dum cuiuſdam gladiatoris in ludum emiſſi gladius curuatus fuiſſet ex acie recta, procurrit vnus ad eum corrigendum; tunc à pugnante reſponſum eſt; ſic pugnabo inde ſicæ nomen datum eſt.* Neſtoris præterea cuiuſdam θεατρικῶν Athenæus meminit lib. Dipn. Ψ. facitque de ludis Heginus cap. CCXXIII. *Munerarium* librum, in quo index ludorum eſſet, citat in Claudio Trebellius Pollio. ſic & Phlegon Trallianus ἔγραψεν ὀλυμπιονίκας ἐν βιβλίοις ιϛ', ait Anonymus in deſcript. Olymp. & teſtantur Photius, & Conſtantinus Porphyrogeneta lib. II. Them. XII. Stephanus præterea in Γέρρις, & in Διὸς ἱερὸν. Maximus in ſcholijs Areopagitæ. Paulus Diac. lib. VII. alijque. Cratetem de ludis citat Pollux lib. IX. cap. VII. ὅπερ ὑποδηλοῦν ἔοικε Κράτης ἐν παιδίαις. Timæus enim Siculus ait Suidas ἔγραψεν ὀλυμπιονίκας καὶ χρονικάς. De Copa quodam Plinius agit lib. VIII. cap. XXII. *Copas, qui Olympionicas ſcripſit.* Auguſtinus lib. VI. c. III. Ciuit. Dei. De ludis etiam Varronem ſcripſiſſe refert, ac Cenſorinum, qui Varronem nominat. Diui Chryſoſtomi λόγος εἰς τὸν ἱπποδρόμιον legitur, ſparſimque per homilias eius multa habentur, quæ ad rem Circenſem damnandam faciunt; vt Homilia XXI. LXIX. in Math. VIII. de Pœnit. XV. & XXI. Ad populum Antiochenum. Oratione aduerſus Iudæos: homilia de S. Phoca. de S. Barlaam. de Dauide. III. in Ioannem. De feſtis Deorum, in quibus hæc certamina peragebantur, apud Græcos multi etiam tradidere auctores. Philochorus ab Harpocratione citatur, ὥς φησὶ Φιλόχορος ἐν τῷ περὶ ἑορτῶν, quem & in Oedip. Colon. Sophoclis aduocat Interpres; atque ille Apollonii Φιλόχορος περὶ θυσιῶν. Sic Ariſtodemus; Schol. Theoc. Idyll. VII. Ἀριστόδημος ὁ Θηβαῖος περὶ τῶν ὁμόλων. Mons eſt Omolus Arcadiæ, in quo Pan colebatur. item & Appollodorus. Schol. Apollonij Ἀπολλόδωρος ἐν τρίτῳ περὶ θεῶν.

Idololatriam) Cernere ea impura ſpectacula, & præcipue munera, & venationes, vbi humanus ſanguis profundebatur, tam pro impia re noſtri olim Chriſtiani habuere, vt penè cum homicidio compararent Athenagoras in Apol. pro Chriſtianis. ἡμεῖς πλησίον εἶναι τὸ ἰδεῖν τὸν φονευόμενον τοῦ ἀποκτεῖναι νομίζοντες, ἀπηγορεύσαμεν τὰς δι' ὅπλων ἀγωνίας, καὶ διὰ θηρίων, καὶ τὰς τοιαύτας θέας. Tertull. Apolog. cap. IX. De Spect. c. X. Lactant. lib. VI. cap. XX. *Hos tamen ludos vocant, in quibus humanus ſanguis effunditur: an poſſunt pij, & iuſti homines eſſe, qui conſtitutos ſub ictu mortis, & miſericordiam deprecantes non tantum patiuntur occidi; ſed efflagitant?* Ambroſius in Pſal. CXVIII. *Inutiles venatores, qui capiunt beſtias, quæ in pompa ſpectaculo populari præbeant miniſterium crudelitatis.* Arnobius contra Gentes lib. IV. Saluianus lib. VI. De Gubern. Dei. *In ſpectaculis ſummum delicium eſt mori homines, aut quod morte grauius, acerbiuſque, lacerari, expleri ferarum aluos humanis carnibus, comedi homines cum circumſtantium lætitia.* Damnat hæc ſpectacula Caſſiodorus lib. V. epiſt. XLII. Prudentius lib. II. in Symm. D. Auguſtinus De Symbolo lib. II. cap. II. & lib. I. de conſenſu Euangeliſtarum. S. Cyrillus cathec. I. Baſilius Homil. IV. in Exam. Nazianzenus homil. VII. Sed noſtri non modò, Ethnici ipſi. Seneca de Ira. Plinius in epiſt. Cic. lib. VIII. epiſt. I. Val. Max. lib. II. cap. VI. His adde Concilia, quæ ſacris Patrum placitis idololatriæ nomine ſpectacula Scænica, & Circenſes execrantur. Contra eſt Arelatenſe Concilium. cap. IV. *De agitatoribus, qui fideles ſunt, placuit, quamdiu agitant à communione ſeparari.* Arelatenſe II. idem habet cap. XX. *De aurigis fidelibus.* Quin Laodicenum c. de ſpectaculis LIV. Carthaginenſe III. c. XXXI. Cauentur etiam Toletano Concilio tertio celebrationes ludicræ. c. XXII. *Irreligioſa* (inquit) *conſuetudo eſt, quam vulgus per Sanctorum ſolemnitates, & feſtiuitates agere conſueuit. Populi, qui debent officia attendere, ſaltationibus turpibus inuigilant, non ſolum mala cantantes, ſed etiam religioſorum officijs perſtrepentes.* Quod repetit Cabilonenſe, & Concilio ſexto Conſtantinopolitano prohibetur, ne nouilunijs more antiquo rogi accendantur; antiquus ſiquidem mos ad noſtra adhuc tempora tranſmiſſus in feſtis S. Ioannis per Italiam obſeruari ſolitus. Tibullus. de eo lib. II. eleg. VII.

Ille leuis ſtipulæ ſolemnes potus aceruos
Aſcendet, flammas tranſilietque ſacras.

Rabbini quoque, vt ſuperpondium addam, voluptatum harum caſtigatores extitere: vt in Bereſith. Rabà cap. LXVII. & LXXXVII. in cod. Chethuboth. cap. I. in cod. Abodà Zarà, cap. I. in cod. Meghillà cap. I. habetur.

CAP. II.

PAG. 2.

TImæus Siculus) An ille hic, cui obtrectatoris ceſſit nomen? locus vero ex Tertulliano de Spectaculis deſumptus eſt: citatur ſæpè hic auctor apud Scholiaſtes, præſertim Apollonij Rhodij, ac Pindari.

De ludorum etymo.) Certè ſi ex Hetruria acciti ludi, & Lydi in Hetruriam conceſſere. Horat.

Lydorum quicquid Hetruſcos
Incoluit fines.

proculdubio à Lydis ludi appellati ſunt ad Timæi ſententiam. ſic Ouidius de arte aman. lib. X. probat in raptu Sab.

Dumque rudem præbente modum tibicine Tuſco
Lydius æquatam ter pede pulſat humum.

& planipedem ludionem intelligit. Appian. in Lybicis. λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅτι εἰμαι Τυρρηνικοὶ Λυδῶν ἄποικοι. Sil. *Lydium amnem.* Arnum nuncupat. hi choream in Latium attulere. Nonius eos deſcribit. *Ludij, adoleſcentes imberbes, glabri, tunicis amicti inſignibus, galeas, parmas, gladios geſtantes in pompis theatralibus ordinatim incedebant, & in numerum ſaltabant, vt Salij.* Ad hoc Plautus in Curculione.

—— ite cauſa mea Lydi barbari,
Subſilite obſecro, & mittite iſthanc foras.

qui Comici locus ex Homeri carminibus in Figulos caminorum deſumitur.

Δεῦρο δὲ καὶ Χείρων ἀγέτω πολλὰς κενταύρους
Τύπτοιεν τὰ δ' ἔργα κακῶς.

Cyrus deuictis Lydis, vt talari veſte vterentur, arma deponerent, cauponam exercerent, ordinauit; quapropter molles ... effecti. Zenobius cent. I. vnde λυδιάζειν apud Suidam pro græ-

cari & laſciuire. Adde Pelopem tibicinas ex Lydia ad ludos in Græciam adduxiſſe, vt habet Schol. Pind. Olymp. ode v.

Religionis nomine) Caſſiodorus ad hoc. lib. III. epiſt. LI. *Spectaculum expellens grauiſſimos mores, incitant leviſſimas contentiones, euacuator honeſtatis, fons irriguus iurgiorum, quod vetuſtas quidem habuit ſacrum, ſed contentioſa poſteritas fecit eſſe ludibrium.* Cyprian. de Spectac. *Quod ſpectaculum ſine idolo? qui ludus ſine ſacrificio? quod certamen non conſecratum mortuis? Græca illa certamina, vel in cantibus, vel in fidibus, vel in vocibus, vel in viribus præſides ſuos habent varia dæmonia.* Lact. lib. VI. cap. XX. *Ludorum celebrationes, deorum feſta ſunt.* Iſid. lib. XIIX. cap. XXIV. *Ludi Circenſes ſacrorum cauſa, ac Deorum gentilium celebrationibus conſtituti ſunt.* Varro. lib. V. ling. lat. Minutius in octauio. *Specta de libris memoriam, iam eos deprehendes inueniſſe ritus, aut in inſtituendis ſacris, vel vt remuneraretur diuina indulgentia.* & inferius paulo aliter. *ſacra facta ſunt, quæ fuerant uſurpata ſolatia.* Idem quoq; auctor. *Nos igitur, qui moribus, & pudore cenſemur, merito malis voluptatibus, ac pompis veſtris abſtinemus, quorum & de ſacris originem nouimus, & noxia blandimenta damnamus.* Tert. *Spectaculis veſtris in tantum renunciamus, in quantum originibus eorum, quas ſcimus de ſuperſtitiones conceptas.* Fortaſſe ſuperſtitiones intelligit, quibus ludis piacula fieri manibus putabant, dum in funere corũ ludos procurabant. Silius Ital. lib. belli. Punic. XVI.

Iam veſtrâ tumulos terrâ celebrare meorum
Eſt animus, pacemque dare expoſcentibus vmbris:
Septima cum Solis renouabitur orbita cœlo,
Quique armis, ferroque valent, quique arte regendi
Quadriiugos pollent currus: queis vincere planta
Spes eſt, & ſtudium iaculis impellere ventos
Adſint, & pulchræ certent de laude coronæ.

Æneas hoc modo in honorem funeris paterni ludos inſtituit in Sicilia, apud Virg. lib. V. & Papin. Theb. VI. certamina in funere Archemori facta deſcribit.

Graium ex more decus. Primus Piſæa per arua
Hunc pius Alcides Pelopi ſacrauit honorem,
Pulvereumque ferâ crinem deterſit oliua.
Proxima vipereo celebrauit libera nexu
Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ;
Mox circum mœſtas ſacrata Palæmonis aras
Sacra ſuperſtitio.

Deorum ſacrificijs) Minut. in Oct. Iſid. *Res equeſtris antea ſimplex agebatur, & vtique communis vſus huius reatus non erat.* Auguſt. de Ciuitate Dei lib. I. c. XXXII. *Populo bellicoſo: & ſolis ludis Circenſibus aſſueto.* Puritatem illam in ludis antiquis ſic tangit Martialis Domitianum laudans lib. IIX. epig. LXXIV.

Sanctorum nobis miracula reddis auorum,
Nec pateris, Cæſar, ſæcula cana mori:
Cùm veteres Latiæ ritus renouantur arena,
Et pugnat virtus ſimpliciore manu.
Sic priſcis ſeruatur honor, Te præſide, templis.

ſimpliciore manu; non ferro, tridente, rete; ſed ritu, quo veteres aui vtebantur, antequam hoſtiarum vice templis caderent homines.

Ioui) Non Taurus Ioui, ſed iuvencus. nam inquit Seruius. lib. Æneid. III. *In victimis etiam ætas conſideranda.* Virg. ibidem; *Cælicolum Regi mactabam in littore taurum.* vbi Seruius ipſe. *Contra rationem Ioui taurum ſacrificat, adeò, vt hinc putetur ſubſecutum eſſe prodigium: vbique enim Ioui iuvencum legimus immolatum vt. Statuam ante aras aurata fronte, iuvencum, Iam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam. item Iuu. qui vexat naſcenti robora cornu.* & lib. IX. *Iuvencum autem ſecundum Romanas ceremonias dicit. nam Ioui de Tauro non immolatur niſi cum triumphi nomine ſuouetaurilium fieret.* Nec aliter lib. II. c. X. Sat. Macrobius, qui Virgilium ab hac culpa tuetur.

Neptuno) Virg. Georg. I.

Taurum Neptuno, Taurum tibi pulcher Apollo.

Macrob. lib. II. cap. X. *niſi Neptuno, Apollini, & Marti Taurum non immolari.* Cur Taurus vero Neptuno ſacrificetur, quod nempè humidum animal natura ſit, habet Euſtathius ad Hom. Iliad. Φ. ὅτι δὲ οἰκειότητα ἔχει ὁ ταῦρος πρὸς τὸ ὑγρὸν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ Ποσειδῶνι θύεσθαι. Alibi reddit rationem, quod mare mugiat.

Apollini) Iliad. α. Hom.

Ἤ εἰ δή ποτέ τοι κατὰ πίονα μηρί᾽ ἔκηα
Ταύρων, & β.
Ταῦρον δ᾽ Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Euſtathius ad. α. Ταύρους ὁ Χρύσης Ἀπόλλωνι θύει, τῷ ἡλίῳ συμ- φρόντας εἰς τὸ ζωογόνον, καὶ ἀναδοτικὸν τῶν καρπῶν. vide eundem enarratorem ibi.

Iunoni) Cum aërem Iuno ſignificet, ἥρα ὁ ἀὴρ κατ᾽ ἀναγραμματισμόν, pura, & alba hoſtia ad ſerenitatem expetendam ei accenſetur. Arnobius contra Gen. *Quæ in coloribus ratio eſt, vt merito his alba, illis atra conueniat, nigerrimaque tractari? quia ſuperis Dijs, inquit, atque omnium dexteritate pollentibus color lætus acceptus eſt, & felix hilaritate candoris.* Virg.

Zephyris felicibus albam.

De Iunone lib. Æneid. IV.

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ,
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccæ media inter cornua fudit.

Et Georg. III.

Quæſitas ad ſacra boues Iunonis,

nempe albedinis exquiſitæ. Sic alba ſus ab Ænea eidem mactatur lib. VIII.

Candida per ſylvas cum fœtu concolor albo
Procubuit, viridique in littore conſpicitur ſus:
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram.

eæ hoſtiæ ita albæ, puræque *egregiæ* dicebantur, & *lectæ*, vt Virgil.

Mactat lectas de more bidentes.

ita habet Donatus ad Teren. in Hecyr. appellatæ etiam *eximiæ.* Macrob. Satur. lib. III. cap. V. Non ergo taurus, ſed vacca Iunoni ſacra. & merito ex ſententia Arnobij ibidem. *Sed ſi ſexibus pares, ideſt fœminas fœminis, mares autem hoſtias maribus immolari ſacrificiorum iura præſcribunt.*

Telluri) Horat. lib. II. epiſt. I. Tellurem porco, Siluanum lacte piabant. vbi Phorphyrion. *poſitum porco,* pro *porca.* ad ſexum victimarum reſpiciens. Seruius Georg. lib. II. *ratio victimarum fit pro qualitate numinum nam aut hæ immolantur, quæ obſunt eorum nominibus, vt porcus Cereri, qui abeſt frugibus, hircus Libero, quia vitibus nocet.* Varro I. lib. de re ruſt. *Libero Patri repertori, vitis hirci immolarentur, proinde vt capite darent pœnas.* Porcus Telluri mactabatur, quia Tellus Ceres ipſa. Schol. ad Heſiodi Theog. dicitur Ceres δημήτηρ, οἱονεὶ γῆ μήτηρ, Euſtath. Iliad. I. & Macrob. lib. III. *Cereres ſues mactabantur.* Ariſtoph. Achar. χοίρους ἐγώγε μυστικάς, vbi Schol. διὰ τὸ ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς Δήμητρος θύεσθαι χοίρους. Neque tantùm porcos ſacrificabant, ſed eorum cruore deæ ſellam inficiebant. Idem loco citato. εἰώθασιν οἱ Ἀθηναῖοι σφάζειν δέλφακα, καὶ ῥαίνειν τὰς καθέδρας τῷ αἵματι αὐτοῦ, εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος. & in Ranis. χοῖροι τῇ Δήμητρι, καὶ τῷ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν θεῶν δωρημάτων. Etiam oues illi ſacrificium iuſtum fuit, quia ſegetes deuaſtant. Virgil.

—— Mactat lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri.

Parcis) Pro Dijs ſi quidem habitæ: μοιρῶν ſacellum in Lacedæmone colebatur. color niger Parcis datur, quia mortuorum tenebris aptiſſimus. mortuos nigrarum pecudum ſanguine delectari oſtendit Hom. Odyſſ. K.

Τὰ δὲ μῆλα λαβὼν ἀπεδειροτόμησα,
Ἐς βόθρον, ῥέε δ᾽ αἷμα κελαινεφές, αἱ δ᾽ ἀγέροντο
Ψυχαί.

Sic Horat. Sat. VI.

——— Scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt, cruor in foſſam confuſus, vt inde
Manes elicerent.

Seruius lib. Georg. II. *Aut certè immolantur ad ſimilitudinem, vt inferis nigras pecudes, tempeſtati atras, candidas ſerenitati.* Notat etiam Apollonij Schol. victimarios, cum ſuperis ſacrificarent, iugulum pecudis ad cælum vertiſſe, cum inferis, infra. ἔντομα δέ, τὰ σφάγια; κυρίως τὰ τοῖς νεκροῖς ἐναγιζόμενα, διὰ τὸ ἐν τῷ ἀποτέμνεσθαι τὰς κεφαλάς. οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς χθονίοις. τοῖς δ᾽ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφοντες τὸν τράχηλον σφάζουσιν. Lutat. ad rem ſacrificialem probè lib. IV. Theb. *Tria ſunt in ſacrificijs loca, per quæ piationem facimus: ſcrobulo facto inferis, terreſtribus ſupra terram, cæleſtibus extructis focis. Inde etiam nominata ſunt altaria, ad quæ ſacrificantes manus porrigimus in altum.* Sanguine maximè delectari Parcas teſtatur Heſiodus in Clyp. Herculis.

Plutoni, & Proſerpinæ) Plutarchus Probl. cap. LII. Hor. carm. lib. II. ode XXIV.

Non ſi tricenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem

Plu-

Plutona Tauris.

lib. VI. Æneid. Maro.

Sterilemque tibi Proſerpina vaccam.

Vbi Seruius. *Deæ congruam nunquam enitenti.* Sic Vlyſſes στεῖραν βοῦν ſe ſacrificaturum mortuis pollicetur Odyſſ. λ.

A Græcis) D. Auguſt. de Ciu. Dei lib. I. cap. XXXI. *Perſuaſitque oratione grauiſſima, ne Græcorum luxuriam virilibus Patria moribus pateretur obrepere, & ad virtutem labefactandam, eneruandamque Romanam peregrinæ conſentire nequitiæ.* Columel. lib. I. cap. I. *nam ſine ludicris artibus olim ſatis felices fuere, futuræque ſunt vrbes.*

Nam Græci ſua ludicra) Eorum aliqua cap. de Certamine Gymnico, & athletico inferiùs explicantur. Vide ad Olymp. ode. VII. Pind. Schol.

Scænicorum) Circenſes in Circo, iſti theatro, ſiue cauea peragebantur; quamuis caueam Circum appellet Virg.

Conſeſſu caueæ magnis Circenſibus actis.

Et Silius. Quod tamen Ciceronis definitionem à noſtro infra adductam non tollit. De Scænicorum origine de Ciu. Dei lib. II. Auguſtinus facit. Hi apud vetuſtiſſimos paſtores Athenienſes ſumpſere originem; per dies feſtos, poſt epulas in deûm honorem cum laſciuirent, & ſine arte ſaltarent, incondito carmine canebant, donec fœcibus inuncti, vt pudorem tegerent ſatyrica ſcommata inuenirent, ludoſque inſtituerent, inter quos inſilitio ſuper vtres, de qua re Virg. Georg. lib. II.

Præmiaque ingentes pagos, & compita circum
Theſidæ poſuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis vnctos ſaliere per vtres.

Et Tit. lib. II. eleg. I.

Agricola, & minio ſuffuſus, Bacche, rubenti
Primus inexperta duxit ab arte choros.

Inde Comœdia, & Tragedia repertæ. prima ita appellata ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν: ἐπὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον. vel ὅτι ὑπὸ τὰς κώμας παριόντες ᾖδον, καὶ ἐπιδείκνυντο, μήπω πολέων οὐσῶν. Quòd in vicis, & illecebris comitatis peragerentur, vel quòd in vicis verſantes canerent, & conuiuarentur, non dum exiſtentibus ciuitatibus. Tragœdiæ etymi reddunt originem, quòd vinum daretur victoribus, τρὺξ nempe: τρὺξ quando ἐστὶ νέος οἶνος. Scholiaſti Ariſtoph. Acar. vnde τρύγητος vindemia: vel à τρυγῶν à fœcibus vini, quibus ora ſibi canentes inficerent. In Poëtica Hor.

—— plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti fœcibus ora.

Siue à τράγου à capro, quem lucrarentur victores Tragici. Horat. ibidem.

Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum.

Ad quod etiam alluſit Idyll. I. Theocr.

Αἴκα τῆνος ἕλῃ κεραὸν τράγον, αἶγα τὺ λαψῇ.

Quatuor genera dramatici poëmatis apud Græcos ſunt, Tragici, Comici, Satyrici, & Mimici. apud Romanos Scænicæ fuere Fabulæ. Prætextatæ, Togatæ, Tabernariæ, Planipediæ, de quibus non meæ eſt partis in præſentiarum plura dicere.

Sed munera dicebantur) Spartianus ſic etiam in vita Ælij Veri: *fuit ſtudioſus etiam Circenſium, haud aliter, quam gladiatorij muneris.* Sed ludos alibi, & munera confundit in Macrino, vt re vera nobis appareat, ludos etiam de gladiatoribus, immò κυρίως dici. *Seruos qui à dominis fugiſſent ad gladium ludis deſtinabat.* Et ita fere ſemper veteres boni auctores. Lact. lib. VI. cap. XX. *Hos tamen ludos vocant, in quibus humanus ſanguis effunditur.* Diſtinctionem inter ludos, & munera ab ipſomet Lactantio habe. *Venationes, quæ appellantur munera, Saturno ſunt attributæ, ludi autem ſcænici Libero, Circenſes Neptuno.* Nec dubium eſt ludos dici de gladiatoribus propriè.

Vtriuſque enim ludorum) Tu Iſidorum audi: nam aliter non aſſequêris auctoris in eo verbo certitudinem. *Ludus autem aut gymnicus eſt, aut Circenſis, aut gladiatorius, aut Scænicus.*

Cauea, Circove diuiſi) Olim tamen ante in foro, quàm in circo, Theatrove inducti gladiatores. Auſ. de ferijs Romanorum.

Et gladiatores funebria prælia norunt
Decertaſſe foro; nunc ſibi arena ſuos
Vindicat.

CAP. III.

PAG. 3.

REx Oenomaus.) Pindari Schol. *Oenomaus pater Hippodamiæ filiam ob pulchritudinem depériens, haudque illam Procis in uxorem tradere volens, eos ad certamen curule prouocabat, confiſus interim pernicitate currus, quem nemo aſſequi poterat: dabat etiam vi currui, cum aurigabantur, Hippodamiam veherent. Sed ſi aliquando vincere illi videbantur, ipſe contorta illicò haſta, Procos necabat, atque cum plurimos ita interemiſſet, à Pelope eſt occiſus. nam pecunia corruptus Myrtilus Oenomai auriga, illi axes machina quadam corrupit, vt vinceretur a Pelope.* Nomina etiam Procorum, qui ab Oenomao occiſi ſunt, ponit Scholiaſtes. De Oenomao habet quoque eâdem Ode Triclinius, & Interpres Apollonij lib. I. Lutat. lib. itidem. I. & IV. Theb. Lycophron, vbi & eius Scholiaſtes Iſaachus Tzetza, Diodorus Siculus, Pauſan. Eliac. lib. II. Ouid. in Ibin. Sunt qui primum currum dicant reperiſſe Pelopem. ἰστέον, ὅτι τὸ μὲν ἅρμα Πέλοψ πρῶτος ἔδειξεν ἐκ Ποσειδῶνος λαβών. Ode X. Olym p. Sch. *Illud verò non ignorandum Pelopem ſcilicet primum currum mortalibus oſtendiſſe, quem à Neptuno acceperat.* Sic Corippus lib. I. De laudibus Iuſtini. Quadrigarum vero ludum hunc etiam reperiſſe præter alios teſtis eſt Caſſiodorus lib. III. ep. L. *Primus enim hoc (ſpectaculum) apud Elidem Aſiæ Ciuitatem Oenomaus fertur edidiſſe.*

Ad Neptuni aram) De ea Pindarus Ode. I. Olymp. intelligit πολυξένῳ τάτῳ παρὰ βωμῷ: cur ara illa multi hoſpita dicta ſit ob concurſum decertantium, aut à Iambo filio Apollinis illic vaticinante, pete ibi à Scholiaſte.

Ad Herculem referunt) Idem in Bibliotheca habet Apollodorus. ſed de Idæo Hercule intelligunt iſti, de communi illo altero alij, cum Solino. ait Polyhiſt. cap. II. *Quippe certamen Olympicum, quod Hercules in honorem atavi materni Pelopis ediderat, intermiſſum Iphitus filius eius inſtaurauit, poſt excidium Troiæ anno quadrigenteſimo octauo,* ſic Stat. Theb. lib. VI.

—— primum Piſæa per arua
Hunc pius Alcides Pelopi ſacrauit honorem,
Puluereumque fera crinem deterſit oliua.

vbi Lutatius. *Primus Hercules hunc honorem manibus Pelopis exhibuit, qui erat Herculi per Alcmenam genere coniunctus.* Auſon.

Tantalidæ Pelopi mæſtum dicat Elis honorem.

Feram verò dixit oliuam Papinius, quia ſylveſtris erat, nempe oleaſter, ſiue quaſi feralis, vt Lutatius ibi interpretatur, Vide inferius. At Diodorus quidem Siculus inſtitutum certamen Olympicum ab Hercule, ſed non Pelopi, verùm Ioui patri conſecratum prodit, ex quo Auſonij verſiculi explicantur.

Primus Olympiacæ ſacrauit feſta coronæ
Iuppiter Argini ſpatia ad longiſſima Circi.

& Tzetzes Chil. I. cap. XXII. οὐ πρίν, Ἡρακλῆς Διῒ τῷ Ὀλυμπίῳ ἀγῶνα τέθηκε λαμπρὸν ἐκ σκύλων τῶν Αὐγέου. ſic Heginus etiam fabula CCLXXIII. Vell. deinde Paterculus Atreum horum ludorum inſtitutorem facit lib. ... *Hoc ſacrum inſtituiſſe fertur ab hinc annis ∞ CCL. Atreus, cum Pelopi patri ludos faceret, quo quidem in ludicro omni genere certaminum Hercules victor extitit.* Inter has auctorum diuerſitates libet interim Phlegontis Tralliani, qui de ludis Olympicis ſcripſit, fragmentum afferre. non enim parùm huic rei proficere videtur. *Exponenda mihi videtur cauſa, ob quam Olympia inſtitui contigit. Eſt autem hæc. Poſt Piſum, Pelopem, atque Herculem, qui primi ſolemnem conuentum, ac certamen Olympicum inſtituerant, cum Peloponneſij eam feſtiuitatem aliquandiù intermiſiſſent, per id ſcilicet tempus, quod ab Iphito ad Corœbum vſque Eleum duodetriginta Olympiadum numeratur, certamenque neglexiſſent, ſeditio in Peloponneſo fuit coorta. Ibi Lycurgus Spartanus, Prytanæi filius, Europi. N. Soſipron. qui Soſus patrem habuit Procleum, avum Ariſtodemum, proavum Ariſtomachum: fuit autem hic Cleodei filius, cuius pater Hyllus, Hercule, & Deianira fuit natus) & Iphitus Hæmonis, aut, vt alij perhibent, Praxonidæ f. ab Hercule prognati. Eleus domo, ac Cleoſthenes Cleonici f. Piſæus, vt populum ad concordiam, pacemq; reducerent, cum Olympicam feſtiuitatem ſtatuerunt ad priſtinam formam redigere, tum certamen gymnicum edere, itaque Delphos miſerunt, qui Deum percontarentur, an hoc eorum probet conſilium. Is reſpondit; bona euentura, ſi id exequantur; iuſſitque ferias indici urbibus, quæ certaminis eſſe vellent participes. quo oraculo in Græcia renunciato diſcus etiam ſcriptus eſt à Græcorum iudicibus, quos ipſi Hellanodicas vocant, formam agendorum Olympijs.*

rum indicans. Cæterum Peloponneſios non admodum id certamen gratum habentes, moleſteque id ferentes, peſtis inuaſit, frugumque pernicies afflixit. Itaque ij, qui ante à ſocietate iſtorum ludorum deſciuerant, denuò Lycurgum peſtis amolitionem, ac remedium popoſcerunt. Pythia verò ſic reſpondit.

O qui telluris famoſam totius arcem
Mortales inter, natuque, & laude ſupremi.
Incolitis, quæ fata Dei, cano diſcite, iuſſu.
Neglecta altitonans iraſcitur ob ſacra vobis
Iuppiter, immenſo qui maximus imperat orbi:
Cuius Olympia vos cultu ſpoliaſtis auito;
Quæ princeps Iouis vt Piſus celebraret honorem
Inſtituit: poſt huncque Pelops, quo Græcia rege
Floruit, vnanimeſque habuerunt mænia ciues,
Oenomao inſtituit certamina lumine caſſo.
Tertius hæc Pelopi ſatus Amphitruone dicauit
Tantalidæ, grati ſeruans pia iura nepotis.
Hæc ſacra, & ludos abolere hos Iuppiter auſis
Iratus peſtem immiſit, diramque famemque:
Verùm inſtauratis ceſſabunt hæc mala ſacris.

Peloponneſij, vbi hoc eis renunciatum oraculum fuit, fidem derogantes, denuò communi de ſententia miſerunt ipſi, qui accuratiùs Deum de oraculo interrogarent. Pythia autem hæc retulit.

O Peloponneſi Ciues altaria circum
Ite, ſacris, fauſtiſque animis aduertite dicta
Vatum, qui leges, & iura paterna ſequuntur,
Vatum Eleorum monitis parete volentes.

Hoc oraculo accepto Peloponneſij conceſſerunt Eleis, vt certamen Olympicum inſtituerent, & ferias vrbibus denunciarent. Porrò autem poſtea temporis Elei cum opitulari vellent Lacedæmonijs, Eleos vrbem oppugnantibus, Delphos conſultum miſerunt, & reſpondit Pythia in hanc ſententiam.

Exortes belli, patriam defendite veſtram,
Et pacis Græcos communia iura docete
Auctores, anni veniant dum gaudia quinti.

Hoc oraculo dato, Elei bello abſtinuerunt, & Olympia curarunt. Quinque Olympiades ita ſunt exactæ, ut coronaretur nemo. Sexta placuit oraculum ſcitari, an victoribus coronæ eſſent imponendæ, eamque ob rem miſſus ad fanum Dei Rex Iphitus. Deus ſic eſt fatus.

Iphite, victorem malo donare caueto;
Verùm ſilueſtris fructus redimitor oliuæ,
Quam circum teneris incluſit aranea filis.

Cum ergo veniſſet Olympiam, inque luco multi eſſent oleaſtri, vnum eorum deprehendens araneis circumdatum ædificio cinxit: atque ex ea arbore corona data eſt victoribus. Primus coronatus eſt Daicles Meſſenius, Olympiade ſeptima ſtadio victor. Hæc Phlegon, quem Meurſius edidit.

Axibus obex) Obex paxillus eſt, qui in foramen axis immittitur σύριγξ Græcis. Schol. Sophoclis in Electra. σύριγξ δ' ἐςὶ τοῖς τὴν ὀπὴν τῦ τρόχυ βαλλόμενον μέρος, ideſt, πάτ͂αλος τῦ ἄξονος πλήμνη, καὶ πλήσμη ſignificatur apud Schol. Apoll. lib. I. πάτ͂αλος dicitur à παταξω, quòd feriatur, vt intret palus. *Patacca* monetam quoque vocant, à feriendo, feriri enim dicitur eleganter.

Oleaſtri) Stat. lib. Theb. VI.

Puluereumque fera crinem deterſit oliua.

Tzetzes. ὁ ςέφο ἦν θάλλο ἀγριελαίυ. Lucian. in Gymnaſ. Ολυμπίασι μὲν ςέφανο ἐκ κοτίνυ. Ariſtoph. in Pluto. Ἀνεκήρυττεν τῶν ἀθλητῶν ἀυτὺς νικόντας, ςεφανώσας κοτίνυ ςεφάνῳ. Schol. κοτίνῳ δ' ἐςέφοντο. Κότινος verò oleaſter, oliua ſterilis. In auibus Schol. Idem κότινον, ἀγριέλαιον, quem plantaſſe Herculem in fontibus Danubii dicit Olymp. Ode. III. Pindarus, cumque ornamentum Olympiacæ victoriæ appellat.

τάν (ἐλαίαν) ποτὲ
Ἴςρυ ἀπὸ σκιαρᾶν παγᾶν ἔνεικεν
Ἀμφιτρυωνιάδας
Μνᾶμα τῶν Ολυμπία κάλλιςον ἄθλων.

Et obſcuri hîc fontes Iſtri, ſunt abſconditi, ſecreti, & penè ſcrutatu Nilotici. At de fonte Iſtri, vt ex monumentis interpretum Poetarum Græcorum liquet, ſcripſere Timagetus lib. I. de Palud. In Prometheo Ligato Æſchylus, Scymnus lib. XVI. de Europa. Eratoſthenes lib. III. Apoll. Rhodius lib. IV. vbi eius ſcholiaſten adi. Timonax lib. I. de Scythis. Pind. Od. III. Olym. vbi ad eum Schol. præter Ariſtot. reliquoſque notiſſimos. Erat non modo agreſtis oliua, ſed ſterilis lib. II. Schol. Apoll. κότινος ὁ μόνον ἀγριέλαιον, ἀλλὰ, καὶ ἄκαρπο ἐλαία. propriè καλλίφυλλος appellatur. *oliua* nempe *ſreciſa* זית לעבן. At quoniam inſtitutum materiæ requirere id videtur, ponam breuiter de certaminibus Græciæ paucula. Quattuor certamina olim Græciæ fuiſſe decantatiſſimum epigramma teſtatur, quod ità reddidi.

Bis duo ſacra colit certamina Græcia, quorum
Cæligenum duo ſunt, & duo ſunt hominum:
Hæc Iouis, & Phœbi, hæcque Palæmonis, Archemorique;
Dona, olea, atque apium, laurea, pinus in his.

Olympiacum certamen per dies quinque durabat. ode Olymp. VI. Triclinius, ſiue Tzetzes, ſingulis vero luſtris peragebatur. Pauſanias in Eliac. Lutat. lib. IV. Theb. *Propter Olympicum certamen, quod luſtris ſingulis Circenſibus Ioui exhibetur Olympico.* Statim à ſolſtitio incipiebat ſolemnitas, & inde Græci annum inchoabant, & *Piſæum* ob id *annum* Græcanicum Statius nuncupat in Tibure Vopiſci: Piſa enim, Olympia, Elis idem. Triclinius ode. I. Pind. Ad honorem Iouis Olympii peracti hi ludi & ad eius templum. Mela. *in Achaia quidem Piſæ Oenomai Elis & nomen, delubrumque Olympij Iouis, certamine gymnico, ipſo ſimulachro, quod Phidiæ opus eſt, maximè celebre.* Tertull. de ſpect. *Olympia Ioui, quæ ſunt Romæ Capitolina.* Olympia ſane certamina magna appellat Schol. ode Olymp. X. vt *magni* dicti *ludi* quoque Circenſes Romæ. Secundi ludi Nemea dicebantur, quos conſtituiſſe Herculem occiſo Leone volunt, qui Nemeam regionem infeſtabat, ac patri Ioui ſacrauiſſe. Corona ibi apium viride dabatur, χλωρὸν σέλινον, teſte Pauſania in Arcad. quod vocat βώτανα λέοντος Pindarus in Nemeis, à leone ab Hercule ibi interempto, & ſi alij ſelinum, ſiue apium dixeris ex Archemori ſanguine natum faciunt, quo deinde ſint coronati victores in Archemori funeralibus. nam in honore huius pueri inſtitutum hoc ludicrum in Græcia quibuſdam placet, interpreti præſertim Pind. in Nem. & auctori Lexici magni. Secedunt enim in partes in hac re auctores. Sed intellige fuiſſe ludos funebres Archemori, Iouis celebrationes. Pind. Schol. Pyth. ode. I. Apium verò huic agoni ſacrum facit Lutat. lib. VI. Theb. *Quia humilis herba immaturi luctus oſtendit indicium.* Archemorus ſiquidem puer erat. de Apio Iuven.

Graiæque apium meruiſſe corona.

In Iſthmo tertium habebatur certamen Melicertæ funeribus facrum, ſolemnitates Neptuni erant. eas Neptuno Theſeus inſtituit Plutarch. in ipſo. Plin. *Gymnicos in Arcadia Lycaon, funebres Acaſtus in Iolco, poſt eum Theſeus in Iſthmo*; de Melicerta, ſiue Palæmone. Clem. Alex. ad Gentes. Pauſ. in Atticis. Τιμαὶ τῷ μελικέρτῃ δίδονται μετονομασθέντι Παλαίμονι. Lutat. ad Stat. lib. VI. *Iſthmia, quæ in honorem Neptuni aguntur, finguntur Melicertia.* Et hæc ad templum Neptuni. Pauſ. & Strab. teſtibus, & Schol. Pind. ode. XVI. Locus petroſus *petra* vocabatur ab aſpero ſaxo, vnde Petræus Neptunus Schol. Apoll. lib. III. Phranzes Chron. lib. I. qui examilium Iſthmum dici aſſeuerat: huius certaminis corona, apium aridum vt ode II. Pind. Schol. teſtatur, σύμβολον Νεμέων σέλινον χλωρὸν, ἴσθμιων ξηρὸν. at è pinu olim, poſtea ex apio data corona, ibidem idem Schol. ac ille Apoll. lib. III. ἐν ἀγῶνι τῷ ἰσθμικῷ οἱ νικῶντες πίτυϊ ἐςέφοντο πάλαι. ὕςερον δὲ ξηρῷ σελίνῳ. At Apollonius duos fieri ibi agonas velle videtur, in honorem Neptuni vnum, alterum Melicertæ. & Nicandri interpres. ἄγεται τῷ μελικέρτῃ ὁ ἴσθμιο καὶ ἀγων, ἐν ᾧ ὁ ςέφανο ἦ πρότερον τοῖς νικῶσιν ὑπὸ σελίνυ, ὕςερον δὲ ὑπὸ πίτυο, ſed, vt vides, labitur hîc Scholiaſtes. Erat verò apium ſylveſtre, vt ſylveſtris erat olea in Olympia, ita illud Nicandri σκεράδος τε σελίνυ. interpretatur idem ennarrator, atque ait τῦ ἀγροσελίνυ καλυμένυ: de hoc agone Lutat. lib. VII. Theb. *In Melicertæ honorem agon celebratur Iſthmiacus, cuius victores pinu colebantur.* Erat & Pythium vltimum à Pythone ab Apolline occiſo nũcupatum, ſiue à loco, vbi ſerpens putridus poſt cædem tabuerat πύθεσθαι enim eſt σήπεσθαι, tabe infici: ſacrum erat Apollini ob cædem ſerpentis. Agonothetæ ibi Amphyctiones, erant ita appellati, & ex duodecim nationibus Græciæ electi. Vide Pind. Schol. Ode IV. Pyth. In ipſo laureæ præmium, *exhibetur in Delphis laurus.* inquit Pauſ. in Arcad. Olim in eo agone tantum citharistarum, & cantorum contentiones fiebant, poſtea ab Eurilocho aliæ etiam, vt curules, & equorum, inductæ ſunt, & vbi pecunia præmium dabatur, cœpta dari eſt laurea, Hippio Theſſalo inſtitutore. Schol. Pind. Pyth. in argum. Lauream illhic Apollinem alij dicunt inſtituiſſe allatam à ſaltibus Theſſalicis, quos vocant Tempe. De ludis Pythijs vide Pauſ. in Phoci-

Phocicis. Hæc quattuor ludicra Græciæ, niſi fallitur Demetrius Triclinius, vt quattuor factiones Circenſes apud Romanos quattuor ſignificabant anni tempora, totidem elementa in mundo denotabant: Ipſe ad Pind. Ode I. Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες, Ὀλύμπια, Νέμεα, Ἴσθμια, καὶ Πύθια, οἱ μὲν τρεῖς ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ δὲ τῶν Πυθίων ἐν Δελφοῖς γινόμενος: ὧν τὰ μὲν Ὀλύμπια, καὶ Νέμεα εἰς Δία, εἰς Ποσειδῶνα τὰ Ἴσθμια τὰ δὲ Πύθια εἰς Ἀπόλλωνα ἐτελεῖτο. ἐις δὲ καὶ τέσσαρα στοιχεῖα τὰ τοπαν σινισῶντα, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ. Ego verò quoniam aquæ Olympiam comparat Pindarus, niſi ordinem Grammatici confuderint, Olympiam aquam repræſentare crediderim, Pythiam terram, Nemeam aërem, Iſthmiam ignem, quamuis id ſeriò affirmare non audeam. Erant quoque alij ludi alij Diis dicti in Græcia, de quibus nobis in præſentiarum dicendi munus non eſt. Vide interim Triclinium Od. VII. IX. XVI. Olymp. Ode. XIV. Pyth. Schol. Hoc verò Georgium Monachum perſuaſit, vt crederet in Circo Romano myſterium elementorum fuiſſe, ac agitaſſe Romulum curules Circenſes, εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων.

Ruraliter oſtendit) Torquet me iſta dictio: putarim *ruditer*; inter fluuium namque, & enſes, vt aliquibus placet, egit olim primò Circenſes Romulus: Non ergo Cedrenus, & Georgius Monachus audiendi, qui Circum ipſum conſtituiſſe Romulum tradunt perperam. Cedrenus. ὁ Ῥωμύλος ἔκτισε πρῶτον ἱππικὸν ἐν Ῥώμῃ, ἐν κίρκεσιον λέγουσιν, εἰς ἑορτὴν τοῦ ἡλίου; τυποῖ δὲ τὰς μὲν δώδεκα θύρας τὰς δώδεκα οἴκους τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου. τό τε πέλμα τὴν γῆν πᾶσαν εἶναι. τὸν εὔριπον τὴν θάλασσαν ὅπως τῆς γῆς μεσαζομένην. τὸν δὲ ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα ἀνατολὴν, καὶ τὸν ἐπὶ τὴν σφενδόνην τὴν δύσιν. Bis peccat: non enim primò oſtia in Circo conſtituit Romulus, qui ruraliter, ſiue ruditer ipſum conſtituit: ſecundò Euripus Circi Romani Oceanum referebat: & propterea arenam circumdabat, quæ terræ typus erat, ille Hippodromi Conſtantinopolitani per mediam arenam ſubter terebatur, & deſignabat mediterraneum, quod decepit Cedrenum: ſed hæc vbi de Hippodromo ipſo agemus, fuſius tangentur. Hoc interim dictum volui nempè, vt oſtenderem miſcuiſſe Græcos auctores cum Romano Circo Conſtantinopolitanum Hippodromum, quemadmodum Caſſiodorus noſtrum Circum cum illo Olympici agonis confudit. tutius Georgius. ἔκτισεν ὁ Ῥώμυλος, καὶ ἱππικὸν, θέλων διασκεδάσαι τ' πλῆθος τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων, ὅτι στασιάζοντες ἐπείχοντο αὐτῷ διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἐπιτελέσε πρῶτος ἱπποδρομίαν ἐν Ῥώμῃ, εἰς ἑορτὴν (φασὶ) τοῦ ἡλίου, καὶ εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων.

Magnis Circenſibus) *Magni* hi ludi, & Romani appellati ſunt, Liuio teſte lib. I. eos *Magnos* Virgilius, ut hìc apparet, nominat, Ouidius *maximos*. Amorum eleg. XXIV.

Maxima iam vacuo Prætor ſpectacula Circo
Quadrijuges æquo carcere miſit equos.

Magni ſunt appellati, veluti Seruio placet, quantum ad paupertatem priſtinam; Nam ob equorum inopiam diuerſis olim vſi ſunt animalibus, poſtea aucta re Romana equi tantùm admiſſi. ad priſtinum ergo memoriæ factum muli ipſi, ſicut equi certa die feriabantur. Dionyſ. lib. I. ἐν ᾗ παρὰ Ῥωμαίοις ἐξ ἔθους ἐλινύουσιν ἔργων ἵπποι, καὶ ὀρεῖς, καὶ στέφονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. Aliter tamen interpretatur Aſconius Verrina Cic. III. habet enim. *Romani ludi ſub Regibus inſtituti ſunt, magnique appellati, quòd magnis impenſis dati ſunt: tunc enim primum ludis expenſa ſunt ducenta millia numûm. alij ideo magnos ludos dictos putant, quòd Conſo Conſiliorum ſecretorum Deo, ideſt Neptuno laticum regi, & rerum conditarum, & dijs magnis, ideſt Laribus urbis Romæ, dati ſunt: quibus aiunt raptas Sabinas eſſe, vt videretur propter hoc dicere Virgil. magnis Circenſibus actis; nam magni, & Circenſes ijdem ſunt.*

Lares Comitio) Ex triplici perſonarum nexu conſtat Reſpublica, ſenatorum, militum, ac plebe. Primis Conſus, Mars ſecundis, Lar plebi, præeſt. at quia in comitiis maximè plebs, & populus valet. hinc Lares comitio potentes, quibus plebs commendatur. Comitiales qua propter Lares quoque fuiſſe affirmatim, atque id obſeruo apud Poll. Ἐστίοχοι φρατρίοι. Erant ſi quid diuerſi nominis. erant *Rurales*. Cic. de Leg. *Lucos in agris habentes, & larium ſedes*. qui etiam in compitis ruſticis honorabantur. Suet. in Aug. *Compitales Lares ornare bis anno inſtituit*. Deque his Horat. ad Phidilen. lib. carm. III. Ode. XXIII.

Cœlo ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente Luna, ruſtica Phidile,
Si thure placaris, & horna
Fruge Lares, auidaque porca.

Et Tib.

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri
Cuſtodes fertis munera veſtra Lares.

Erant, & *Compitales Vrbani* lib. I. faſt. I. Ouid. Cic. in Piſone, & ad Attic. *Viales* III. Æneid. Seruius. Plautus in Merc. *Grundules*. Arnobius contra Gen. lib. IV. *Permarini*, nempè peregrini. Varro. Sexqui Vlyſſe. *Domeſtici, ac Familiares*. Apul. de Dæm. Soc. Plut. Prob. I. Arnob. contra Gent. lib. III. Cato. de re ruſt. Plaut. in Aul. ſic etiam *Comitiales* eſſe potuerunt.

Nonis Iulii) Et XII. Kal. Septemb. XV. ſcribendum: nam XIIX. Auguſti die raptæ Sabinæ Plut. in Rom. ἐτολμήθη μὲν οὖν ἡ ἁρπαγὴ περὶ τὴν, καὶ ἑκτοκαιδεκάτην ἡμέραν τότε Σεξτιλίου μηνὸς, Αὐγούστου δὲ νῦν. ἐν ᾗ τῶν κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσι.

Ait Plato) In Theag. Locus eſt, ni fallor; ἀλλὰ μὴ δὴ, ὦ Δημόδοκε, καὶ λέγεται συμβουλὴ ἱερὸν χρῆμα εἶναι. Sic ſe obſtringebat Mercurius in ſuo hymno, apud Hom.

—— καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον
Μήτινα νόσφιν ἐμεῖο θεῶν αἰειγενετάων
Ἄλλον γ' ἰσάσθαι ζηνὸς πυκινόφρονα βουλήν.

Apul. *Noſti ſanctam ſilentij fidem.*

Conſum porrò Græci) Bifariam hìc auctores de Conſo, quis ille ſit, cuariant: at vt clariùs explicemus, rem inconfusè ponamus. Quidem volunt Conſum. quendam eſſe Deum, cujus nomen publicari non poſſit. δαίμονι ἀρρήτῳ. Dionyſ. lib. II. ait, & cui ob conſilium, (vndè vulgò nomen ſumpſiſſe Deum dicunt, cum myſticè lateat) Conſualia, hoc eſt Circenſes ludi ſint dicati. alij dicunt Neptunum, hunc eſſe. Vtrunque tetigit Plutarch. in Rom ἐδίδοθη λόγος υπ' αὐτοῦ πρῶτον ὡς θεοῦ τινὸς ἀνευρήκοι βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. ὠνόμαζον τὸν θεὸν Κῶνσον, εἴτε βουλαῖον ὄντα, εἴτε ἵππιον Ποσειδῶ. Eſſe Deum ſilentii Conſum vetus gloſſa adiuvat, κῶνσος θεὸς σιγῆς. Harpocrates, qui eſt *Sigalion*. vt Plutarchus habet de Iſide, & Oſiride; ita vt Conſus à condo ob id deducant, quaſi à *conſo*, ideſt *conſulo*, vnde apud Varr. lib. IV. de ling. Lat. *Qui rectè conſat, ideſt conſulit à Deo Conſo conſiliorum præſide*. Conſare ergo conſulere, *conciare, acconciare* nunc Itali, à quo nomen trahat Conſus potius, quàm conſulere à Conſo, vt Varr. placuit. Conſus itaque Harpocrates, qui digito indicat St. Ouid.

—— digitoque ſilentia ſuadet.

qui, vt dixi, Sigalion. Auſon.

Et tua Sigalion Ægyptius oſcula ſignet.

Σιγᾶν enim eſt tacere, ac præcipuè de animantium natura dicitur, Euſtathio teſte. Huic Deo dicati ſunt Conſuales ludi, quia cum deſtinaſſet Sabinorum fœminas rapere Romulus, res, ita ſilentio protrata eſt, vt nunquam Sabinis innoteſceret, atque opus ita perficeretur, & ara ſubterranea ei ſit ſtatuta. in Rom. Plutarchus. οἱ δὲ ὅλως φασὶ τοῦ βουλεύματος ἀπορρήτου, καὶ ἀφανοῦς ὄντος ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ θεῷ βωμὸν γενέσθαι. Cypr. de Idolorum Van. *Conſus, quem Deum fraudis, veluti conſiliorum Deum Romulus coli voluit* Seruius Æneid. IIX. *Conſus Conſiliorum Deus, qui ideò templum ſub tecto in Circo habet, vt oſtendatur tectum Conſilium eſſe debere*. Tertul. de Conſo. hic. *Conſo Conſiliorum Deo in raptu Sabinarum factum eſt, cui ara in Circo defoſſa eſt, ad primas metas, cum inſcriptione huiuſmodi. Conſus. Conſilio. Mars. duello. lares comitio potentes.* Idem Varro. lib. V. ling. lat. *Conſualia dicta a Conſo, quod tunc feriæ publicæ ei Deo, & in Circo ad aram eius a ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus Virgines Sabinæ raptæ*. Sex. Pomp. *Conſualia, ludi dicebantur, quos in honorem Conſi faciebant, quem Deum conſilij putabant*. At creditum a quibuſdam Conſum pro Neptuno fuiſſe. Auſon. teſtatur.

Aut duplicem cultum, quæ Neptunalia dicunt,
Et quæ de Conſo, conſilijſque vocant.

Vbi Neptunalia, nomine à Conſualibus ſeparat, ob etymi diuerſam ſententiam. Dionyſ. certè lib. I. Conſum eſſe Neptunum indicat. ἀπέδειξαν δὲ καὶ ποσειδῶνι τεμένος ἱππίῳ, καὶ τὴν ἑορτὴν, ἱπποκράτεια μὲν παρ' Ἀρκάδων, κωνσάλια δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα κατεστήσαντο. Sic Liuius. lib. I. *Ludos ex induſtria parat Neptuno equeſtri ſolemnes*. Conſualia vocat. lib. II. & idem Dionyſ. Κῶνσον ποσειδῶνα τετιμῆσθαι φασὶ εἶναι, ὑπόγειος βωμὸς ἐστὶν, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὗτος ἔχει. Sic Auſonius Conſum facit Saturni filium, & vertentem Canea in fœminam, cum id Neptunum feciſſe clarum in fabulis ſit.

Cænea conuertit proles Saturnia Conſus.

Conſo igitur, ſiue Neptuno iuxta alios conſecrati hi ludi. Lactant. lib. VI. cap. XX. *Venatione, & quæ vocantur munera,*

Satur-

Saturno, ludi ſcænici Libero, Circenſes Neptuno. Ouid. lib. III. Faſt. de his.

Feſta para Conſo, Conſus tibi cætera dicet.

Saluianus de Gub. Dei: *colitur Minerua in Gimnaſijs, Venus in Theatris, Neptunus in Circis*. Soſipater lib. I. *Neptunalia*. ποσειδάνια.

Euandro Arcade) Arcades equeſtrem Neptunum primi coluere, quòd ex eius ſub equino aſpectu cum Cerere verſa itidem in equam concubitu. Erynnis primo, mox Arion equus ortus eſſet, vnde Hippium Neptunum primos vocauiſſe Arcadas fama eſt. Adi lib. XIIX. cap. XL. Rhodiginum. ἱπποκράτια. optima Gloſſa. *Conſualia*.

PAG. 4.

Equi, & Muli) Sex Pomp. *Mulis celebrantur ludi in Circo Maximo Conſuales, quòd id genus quadrupedum primum putatur cæptum curru, vehiculiſque adiungi*. certè equi Soli ſacri, muli Lunæ. *Mulus* enim, inquit Pomp. *vehiculo Lunæ habetur, quòd tam ea ſterilis ſit, quàm Mulus*. Vel quòd ſic Mulus non ſuo genere, ſed equi creatur, vt ea ſolis non ſuo fulgore reſplendet. Præſides verò Conſualium h. c. Circenſium Sol, & Luna ſunt. Caſſiod. epiſt. de ludis Circen. lib. IV. *Obeliſcorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem ſubleuantur, ſed potior Soli, inferior Lunæ dicatus eſt*. Diana quæ, & Luna equeſtrium exercitationum præſes. Euripides in Medea;

Δέσποινα δῖα Ἄρτεμι λίμνας,
Καὶ γυμνασίων τῶν ἱπποκρότων.

Currus Mulorum ἀπήνη. Schol. Pind. Ode V. Olymp. ἀπήνη δέ ἐστιν ἅρμα ἐξ ἡμιόνων ζευχθέν. Aſandraſtus primus, vt Muli etiam currerent apud Græcos ordinauit. Idem. Hebræis Mulus eſt ימים *iemim*: vnde videtur ἡμίονος apud Græcos venire. quaſi emim אימים, à nomine *emà* אימה quod *timore* ſignificat, vt lib. Kolin. habent Rabbini. quia percuſſiones à Mulis inflictæ maximè ſunt timendæ; ægrè enim ſanantur. illis etiam apertiori vocabulo. פרך *perad* vocatur. Vaccas in ſacra ſcriptura primum plauſtris iunctas conſtat. Lib. Num. cap. VII. & in Samuelis hiſtoriâ bis.

Ludi ſcænici Libero) Cypr. Plebi in Euangelio ſtanti. *Cæterum reliqui, cum urbem fames occupaſſet, ad aduocationem populi acquiſitis ſunt ludi ſcænici, & Cereri, & Libero dicati*. Tert. de Spect. *Nam & alios ludos ſcænicos, Liberalia propriè vocabant, præterquam Libero deuotos, quod ſunt Dionyſia pænes Græcos, etiam Libero inſtituta*. Auſon. de feriis Rom.

Et Dionyſiacos Latio cognomine ludos
Roma colit, Liber quæ ſibi vota dicat.

Idem aſſerit in Hecyr. Don. ad Terren.

Fidei panno velata manu ſacrif.) Liuius. *Soli fidei ſolemne inſtitutum ad id ſacrarium, Flamines bigis curru arcuato vehi iuſſit, manuque ad digitos vſque inuoluta rem diuinam facere, ſignificantes, tuendam, ſedemque eius in dextra ſacratam eſſe*. Velabatur manus ob ſecretum fidei. Apul. lib. III. Aſini. *Sed proh Iuppiter, & fidei ſecreta numina*. Silius de fide loquens.

Iuſtitiæ conſors, tacitumque in pectore numen.

atque ideò cùm iuſtitiam violaſſe putabant, conſortis eius Fidei manus abluebant. Soph. Scholiaſtes in Aiace Maſtigoph. ἔθος ἦν παλαιοῖς ὅτε ἢ φόνον ἀνδρώπων, ἢ ἄλλως σφάγας ἐποίουν, ὕδατι ἀπονίπτειν τὰς χεῖρας, εἰς κάθαρσιν τοῦ μιάσματος. ſic Pilatus in nece Domini iuſtitiæ reus manus obluit. At de iſtis expiationibus, ſi Diis placet, fuſiùs ad Iuvenalem dicemus. Alba veſte eandem Fidem faciunt veſtitam. Hor. lib. I. Ode. XXXV.

—— *albo rara fides colit*
Velata panno.

atque hac veſte Romæ colebatur Vrbis regione octaua, Victor. *Fides candida*. Ad Horatium præcitatum Acron. *Poſſet videri vili verbo uſus, niſi hoc ſermone intelligi voluiſſet, à pauperibus magis coli fidem*. ad pannum aduertit; nam pannus propriè ῥάκος, τριβώνιον τετριμμένον, *ſtraccio*, inde Itali, & *alba* dixit, quia pura eſſe debet fides; Albedo puritatis ſymbolum: apud veteres τὰ λευκὰ erant καθαρά. inde veſtes albæ propriè ſacerdotum. Artemidorus De Somniis lib. II. cap. III. λευκὰ δ' ἱμάτια τοῖς ἱερεῦσι μόνοις συμφέρει. ita fermè Heſychius etiam. Eſt verò ſymbolum fidei manus, ut repetam, quia pignus amoris dextram damus. Scholiaſtes Ariſtoph. ἔθος δ' ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκας βεβαίας τὰς δεξίας διδόναι ἀλλήλοις. Et Euſtathius Z. Iliad. & ω. vbi adnotat, qui fidem inter ſe teſtarentur, propriè *palmam* manus ſimul tetigiſſe. Virgil.

—— *en dextra, fideſque.*

Stat. lib. I. Theb.

—— *vocant animorum in pignora dextras.*

Eurip. in Medea.

Ἀνακαλεῖ δὲ δεξίας
Πίστιν μεγίστην.

Conſum veritaculum) Legerem. *Vernaculum*.

Aram ſubterraneam) Similem Diti, & Proſerpinæ factam habes apud Zoſimum, vbi de Ludorum Secularium origine facit.

Neptunus equeſter eſſet) In Eleo Hippodromo etiam huic ara. Pauſanias de Taraxippo ignoto Deo. ὁ δὲ πιθανώτατος ἐμοὶ δοκεῖν τῶν λόγων ποσειδῶνος ἐπίκλησιν εἶναι τοῦ ἱππίου. cur verò Hippius diceretur. Sex. Pomp. *Hippius, ideſt Neptunus equeſter dictus, vel quòd Pegaſus ex eo, & Pegaſide natus ſit, vel quòd equuleus, ut putant loco eius, ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuoraret, vel quòd tridentis ictu terrâ equum exciuerit, cui ob hoc in Illirico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare*. parum aliter Etymol. magnum ἵππιος ὁ ποσειδῶν, ὅτι δοκεῖ πρῶτον ἵππον γεγεννηκέναι Σίσυφον ἐν θεσσαλίᾳ τῇ τριαίνῃ πέτραν παίσας. ὅθεν ἱερόν ποσειδῶνος πετραίου καθίδρυται ἐν θεσσαλίᾳ. Fuit Thebis etiam Neptuni Hippodromij ara, quod ex Pindaro in Iſthmijs liquet. Sic etiam in agro Colono, vnde Oedipi Tragędia ſumit nomen apud Sophoclem. De ſtatua Neptuni propè Elidem, quæ erat ἔχουσα ἱππόκαμπον ἐν χειρὶ facit Strabo lib. IIX. Vide Lutat. lib. IV. Theb. Δαμαῖος domitor Neptunus cur dictus, habet Sch. Ode X. Olymp. & in Pyth. Ode II. VII. XIV.

Deus terram habeat) Γαιήοχος, γεοῦχος, γαιάοχος, Pindaro Ode I. Olymp.

Τοῦ μεγασθενής
Ἐράσατο γαιάοχος ποσειδᾶν.

Hom. Odyſſ. I.

Κλῦθι ποσείδαων γαιήοχε.

ita appellatus quaſi ἐπὶ γῆς ὀχούμενος, vel τοῦ ὀχεῖς γαίων, quod eſt ὀχήμασι χαίρων. Euſtath. Odyſſ. a. Vide Pindari Schol. loco citato. Columell. lib. X.

Tellurem ponto mouit Neptunus, & imum
Concutiens barathrum.

Virgil. — *ciet equora fundo.*

Aram ſubterraneam poſitam g. c.) Ita latere intellige, vt occluſa eſſet, vocatque ſubterraneam, quòd ad ædiculam illam non gradibus aſcenderetur, veluti mos erat in templis Romanorum, ſed deſcenderetur. iuvat me Pomponius Lætus de Antiquitatibus Vrbis Romæ. *Antiqui ingrediebantur in templa per gradus aſcendendo, in vnum tantùm deſcendebant, quod fuit ædificatum in honorem Dei Conſi*. Aſcenſum in templis Vitruv. confirmat, cùm inquit. *Matres familiarum ad ſupplicationem gradibus aſcendunt*. Vbi Philander. *Non parum ad maieſtatem, & dignitatem templi facit, ſi à cetero vrbis ſolo extet, ut gradibus aſcendas.*

PAG. 5.

In Campo, qui poſtea M. a. f.) Sed Strabonis etiam tempore Campus ille ad quadrigas expoſitus. καὶ γὰρ μέγεθος τοῦ πεδίου θαυμαστὸν ἅμα, καὶ τὰς ἁρματοδρομίας, καὶ τὴν ἄλλην ἱππασίαν ἀκώλυτον παρέχων, τῷ τοσούτῳ πλήθει τῶν σφαιρᾷ καὶ κίρκῳ (niſi leges δίσκῳ) καὶ παλαίστρᾳ γυμναζομένων. Horat.

Quamuis non alius flectere equum ſciens
Aequè conſpicitur gramine Martio.

Ouid faſt. lib. III.

Altera gramineo ſpectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curuis in latus urget aquis.

Sed ad Strabonem, ut reuertar, neſcio cur Circi iterum mentionem facit, niſi legamus δίσκῳ, aut pro Circo intelligamus foſſam, quæ athletas circumdabat, & à σκάπτω, σκάμμα dicebatur. Marmor de Demetrio Xyſtarcha, quod Romæ in Palatio Cardinalis Farneſij erat, habet. ἐν αὐτοῖς σκάμμασι στεφανώθη.

Marti equiria) Et propriè hæc Romani ludi. Auſon. in Ec.

Nunc etiam veteres celebrantur Equiria ludi:
Prima hæc Romanus nomina Circus habet.

Ne verum diceret Auſonius, ſi Conſualia eſſent Romani ludi. nam ante Equiria Conſualia fuere, ex quibus apparet, diſtinguere Conſualia à Romanis. Conſualia Neptuno, hæc Marti ſacra erant, dictaque ludi Romani, quòd Romani à Marte genus, & incrementum ſuſceperant. Equiria puto Regibus exactis introducta à Populo, & in Campo Martio fiebant III. Kal. Martias. Ouid. lib. faſt. II.

Iamque duæ reſtant noctes de menſe ſecundo,

Marſque

Marſque citos iunctis curribus vrget equos:
Ex verò poſitum permanſit Equiria nomen,
Quæ Deus in Campo proſpicit ipſe ſuo.

At ſi Campus Martius eſſet occupatus Tiberinis aquis, auctore Varrone ling. lat. lib. 7. in Cælio agitabantur; & Ouid. ibidem.

Altera gramineo ſpectabis Equiria Campo,
Quem Tiberis curuis in latus vrget aquis;
Qui tamen eiecta ſi fortè tenebitur vnda,
Cælius accipet puluerulentus equos.

Robigini.) Plinius lib. XIIX. cap. XXIX. *Robigalia Numa conſtituit anno regni ſui vndecimo, quæ nunc aguntur ad vij. Kal. Maij, quoniam tunc ferè ſegetes robigo occupat.* Kalend. Romanum VII. *Kal. Maias. Canis oritur. Robigalia.* Diſſentit Seruius lib. I. Georg. *Sacra eius x. Kal. Maias. Robigalia appellantur.* De his ſacris D. Auguſt. Ciuit. Dei lib. IV. cap. XXI. Val. Max. lib. II. cap. I. Varro. de ling. lat. lib. V. & de re ruſt. lib. I. cap. I. Colum. lib. X. Sacrum verò hoc oue, & cane peragebatur. Ouid. faſt. lib. IV.

Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat
Exta canis flammis, exta daturus ouis.

Columella.

Hinc mala robigo virides ne torreat herbas;
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

De placando Cane Syrio apud Coos lege Schol. Apollonij Rhodij lib. II.

Tullus Hoſtilius) T. Tatius inquit Plinius lib. XV. *ei* (Cluacinæ) *templum vouit, & conſtruxit T. Tatius, in ea fori parte, qua Romani, & Sabini armis depoſitis pacem inijerunt, & facto ſacrificio ſe purgauerunt.* Sed diuerſa hæc cum Cloacina, ne erres. Cloacinam .n. Rex ille in cloaca inuenit, & cum, quæ dea eſſet, neſciretur, Cloacina fortuito nomine dicta eſt, de ipſa Min. Felix. *Cloacinam Tatius inuenit, & coluit.* cujus verba lib. IIX. contra Gentes mutuatus eſt Arnobius. Cluacina verò Venus appellata eſt, ita, à cluere, quod antiqua lingua pugnare ſignificabat. Cloacinæ ædes ponitur ab Ouid. in Faſtis prope Viam ſacram, Cluacinæ erat ad Viam nouam, ibi enim pugna inter Sabinos, & Romanos ob raptum mulierum fuit, ex quo puto illic ſacellum Veneri pugnatrici erectum eſt.

Cœteris Diis idem honor) Apollinij. Ariſtides. προσαγγέλλει μοί τις ἑορτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος εἶναι Ἀπολλώνια, ἐν ᾗ τὴν ἱπποδρομίαν Ῥωμαῖοι ποιοῦσι. Dio, ἐν τῇ τῶν Ἀπολλωνείων ἱπποδρομίᾳ. deque his Liuius lib. V. & XVI. Item Cereri. Tac. lib. XIV. Annal. *Circenſium Ludorum qui Cereri celebrantur.* in Kal. veteri. *ludi Cereri.* & biduo ante. *in Circo ludi Cereri.* Idem Tac. *vtque Circenſium Cerealium ludicrum plurimis equorum curſibus celebraretur.* Ouid. IV. faſt.

Hinc Cereris ludi; non eſt opus indice cauſa,
Sponte Deæ munus, promeritumque patet.

Numiſma vetuſtum. *Memmius æd. cur. Cerealis preimus fecit.* Fiebant verò ludi hi huic Deæ pridie Idus Apriſeis. cum etiam vulpes ſtipulis ardentibus inuolutæ in aream Circi immittebantur, quem vſum manaſſe ab adoleſcente Carſeolano ruſtici cuiuſdam filio lib. IV. Faſtorum narrat Ouidius.

CAP. IV.

PAG. 6.

DEſultorios) παραβάτας, tranſcenſores, vt ita dicam, de quibus Liuius lib. XIII. *Numidis deſultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat, tanta celeritate velocitas ipſis, tamque docile equorum genus eſt.* Quem vſum equitandi tangit ibi Propertius. de Vertumno.

Eſt etiam Aurigæ ſpecies Vertumnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Sex Pomp. *Paribus equis, ideſt duobus, Romani vtebantur in prælio, vt ſudante altero tranſirent in ſiccum.* Ammianus hunc deſultandi modum tribuit Scythis, vt iumentorum vires foueat permutatio. Græcis ſunt ἀμφίπποι. Suid. οἱ ἐπὶ δυοῖν ἀστρώτοιν συνδεδεσμένοιν ὀχούμενοι: quod & Pollux. lib. I. tradit. Deſumpta ab iis metaphora ſtylum deſultorium dicit Apuleius, non vni dialecto, aut linguæ inhærentem. Hegin. fab. IIX. *Caſtoribus erant ſacri deſultores, & alterni ex equo in equum tranſibant, vt alternis è cælo ad inferos euntes, & redeuntes Caſtores.* Vetus epigramma de Circo.

Lunæ biga datur ſemper, ſolique quadriga;
Caſtoribus ſimplicitè dicantur equi.

Ioui Iunoni, & Mineruæ) Trium horum Deorum ſacellum vna erat in Capitolio. Liuius de clauo pangendo. *Lex vetuſta eſt priſcis litteris, vt qui Prætor maximus ſit, clauum pangat: fixus ſuit dextro latere Iouis Opt. Max. parte, qua Mineruæ eſt templum,* At quia Iunonis ibi etiam ædes, ergo illa à ſiniſtra, vt Marlianus colligit lib. II. cap. III. Topographiæ ſuæ.

A Circe dictos). Cur id? an quòd ea maga equis gauderet. Virg. lib. VII.

Abſenti Aeneæ currum, geminoſque iugales
Semine ab æthereo ſpirantes naribus ignem,
Illorum de gente, Patri quos dædala Circe
Suppoſita de matre notos furata creauit.

vbi gens eſt equorum ſtirps, *razza* dicunt Itali à ῥίζας, radice, origine. Sed prior fabella alios ſecum traxit. Græci, ἡ γὰρ δὴ προῤῥηθεῖσα Κίρκη πρώτη τελεῖ ἱππικοὺς ἀγῶνας ἐν Ἰταλίᾳ. Quapropter merito Iſidorus. *Græci verò à Circe filia Solis, quæ patri ſuo hoc genus certaminis inſtituit.* de etymologia Circi loquitur. At ſupra currum ſolis veniſſe in Italiam Circem ſunt, qui ſcribant. Schol. Apol. lib. III. φησὶ δ' Ἀπολλώνιος ἤτοι δὴ ἑπόμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος τοῦ ἡλίου εἰς τὴν κατὰ Τυῤῥηνίαν κειμένην νῆσον τὴν Κίρκην ἐλθεῖν. Solis dicta filia Circe eſt, quòd mons, vbi eius ſtatua erecta erat in Tyrrheno littore, tam altus exurgit, ut ſimulachrum Deæ etiam nocte ſolis radijs illuſtrari videretur: quod Euſtat. habet ad Hom. Odyſ. μ. inde etiã Poëta.

—— ὅθι τ' Ἠοῦς ἠριγενείης
Οἰκία, καὶ χοροί εἰσι, καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.

Verùm potiùs Circus ἀπὸ τοῦ κύκλου dicitur: Cyclus enim Circus Græcis de loco, quem fuiſſe Athenis puto in Circi figuram ſic Ariſtophanis Schol. in Equ. ὁ δὲ κύκλος Ἀθήνησιν ἐστὶ, καθάπερ μάκελλος, ἐκ τῆς κατασκευῆς προσηγορίαν λαβὼν, ἔνθα δὴ πιπράσκεται χωρὶς χρεῶν καὶ τὰ ἄλλα ὤνια. Et apud Homerum κύκλος ἱερός, locus tribunalis obſeptus dicitur, teſte Euſtathio. Hebræi non diſſimili voce Circum nominant. nempe carcas קרקס. Sic enim maſculinum genus ſingularis numeri deducemus è fœminino pluralis קרקסאיה. quod deduci à Circo, Romano apparet: licet hoc nomen, vt ex libro Zemach Dauid perſpicere eſt, alias quoque habeat ſignificationes nam & ſi Circos Latinis hęc vox ſonare videtur, libro tamẽ C..chnuboth. cap. I. vbi legitur. *Dixit Rabbi Samuel filius Nahmani, & Rabbi Ionathan die Sabbati adire licet Theatraoth, & Carcheſaoth ad incumbendum rebus publicis?* Rabbi Salamon exponit Theatraoth שיאמראית, ædes Regum, ac Principum, idque & in codice Sabath apparet, atq; additur licitum quoq; adire baſiclaoth כמיקלאות, nempe baſilicas; vt Rabbi Salamon interpretatur, loca, videlicet in quibus conuenire ſolebant ad comitia. Carcheſaoth itaque, & Theatraoth Circi, & Theatra ſunt, idolatriæ proſtribula. Ob id codex Meghillâ cap. I. *Futurum fore, vt in theatraoth, & carcheſaoth gentilitatis Idumææ Principes Iudę legem Domini doceant,* aſſeuerat: & ſic in Bereſcith quoque Rabà cap. LXVII. contraponunt Rabbini Eccleſias, theatraoth, & carcheſaoth, quaſi verum cultum, Idololatriæ. *Pes enim,* inquiunt, *ſi vult adit loca theatraoth, & loca carcheſaoth, & ſi vult adit Eccleſias, & Scholas.* Et vt cum Patribus noſtris, qui Circenſes damnabant, Rabbinorum ſuffragia adiungamus; Iidem codice Ahboda tarà cap. I. hæc nomina ſignificare docent *loca, in quibus conueniebant Ethnici, aut ludendi gratia, aut cultui gentili indulgendi:* Scribunt Rabbini; *non ſunt adeunda theatraoth & carcheſaoth, quia ibi deuouent votum cultui alieno.* Et contentu ſcripturarum ſemper apud eos interdicuntur: ſanè in Medras echà illud Dauid. *Allocuntur aduerſus me ſedentes in porta* interpretantur Rabbini. *Iſti ſunt gentiles mundi, qui ſedent in locis Circorum, & Theatrorum, carcheſaoth, & theatraoth.* Circenſium præterea auctor Ahruk meminit cum dicit. *Carcheſaoth appellantur loca, vbi ſunt ſedilia.* & paulò poſt *bate carcheſaoth appellantur loca compotationum, quia lingua Græca vinum appellatur nunc vulgò* κρασή. Similis quoque & Ahruk interpretatio Thargum verſu Pſalmi, vbi dicitur. *Et cantilenæ bibentium vinum.* nam vertit. *Et cantilenæ eorum, qui ſe conferunt ad bibendum vinum in loca carcas eorum, hoc eſt in Circos eorum.* Eam ſequitur Elia grammaticus libro, qui Methurgema dicitur, & Dauid de Pomis lib. Zemach Dauid. interpretantes carcas קרקס, cauponam, & locum, vbi compotationibus homines exhilatantur. Nos inferius prope Circum fuiſſe cauponas; & vinum populo quandoque ab ædilitoribus exhibitum, vbi locus erit dicemus, vt moralis Rabbinorum aſſertio comprobetur. Circum ἱππικὸν, καὶ θεατρικὸν ἰπποῦ.

ἱππηλασίας, ab agitatione equorum, & ſpectaculis appellat Baſilius. at gloſſa *Circus, Circinus* κύκλος, ἐν ᾧ ἱπποδρομίαι γίνονται. Et de loco certaminis curulis Apollonius εἰς εὐρέα κύκλον ἀγῶνος. certè Circinum Circum appellat Nemeſianus in Cyneget.

Quin & flammato ducatur linea longo
Circuitu, ſignetque habilem igneus orbem,
Impunè in medio vt poſſint conſiſtere circo.

h.e. κύκλῳ. Sic orbes cœleſtes, nempe κύκλους *Circos* vocat Martianus Capella.

PAG. 7.

Enſes aliquando, & flumina) Extat ſanè adhuc numiſma, vbi equitans cum fluminis ripa, atque inſcriptio. *Decurſio.* non tamen dico id rem velle. cœterum ex imitatione Lacedemonum videtur fluxiſſe uſus, qui pueros aduerſa acie pugnantes inter fluvios includebant, ut cogerentur reſiſtere impreſſioni, vndarum obiicibus detenti, victrixque acies pronunciabatur, quæ vltra fluvium alteram compuliſſet, ſicut in Gymnaſijs habet Lucianus. De Romanorum hoc inſtituto ſic Seruius. *In Inſula Tiberina exhibiti ſunt ludi Curules, nullo ad id Circo adhuc conſtituto, ſed ab altera parte Tiberis meta erat, ab altera partes enſes ponebantur.* Sanè videtur Ioannes Tzetzes lib. IV. Chil. cap. CXXXVII. velle fuiſſe Phaetontem aurigam, qui in fluvium Padum è ripa exciderit, cum currum in hunc morem agitaret, atque ita inductam fabellam.

Ὄντα δ' ἵππων ἀκρατῆ, καὶ ἄπειρον διφρείας
Ἐκ δίφρου θανεῖν, καὶ θανεῖν ἠριδανοῦ τοῖς ῥείθροις.

Trahi etiam veſtigium antiquitatis ad hoc inſtitutum Romuli ex Achille poteſt, qui ad Panticapem curſus ſuos exercuit, vbi terra enſis erecti imaginem præfert. Mela de ſitu Orbis lib. II. cap. I. *Poſt ſpatioſa* (tellus) *paulatim ſe ipſa faſtigat, & quaſi in mucronem longa colligens latera facie poſiti enſis erecta eſt. Achilles infeſta claſſe mare Ponticum ingreſſus, ibi ludicro certamine victoriam, & cum ab armis quies erat, ſuos curſu exercuiſſe memoratur, ideò dicta* δρόμος ἀχιλλεῖος. Oenomaus hoc etiam modo Cladeum flumen ex vna parte pro carceribus, Iſthmum pro meta in certamine curuli poſuit. Schol. Apoll. οὐκ ἐβούλετο ἐκδοῦναι αὐτὴν, (Hippodomiam,) εἰ μὴ τῷ νικήσαντι αὐτὸν διὰ ἵππων. προέκειτο δ' αὐτοῖς κλάδεως ποταμὸς ἀφετηρία. ἰσθμὸς δὲ τὸ τέρμα. Per enſes currebant igitur, vt periculo artem oſtentarent; ſcimus enim prouerbium. διὰ μαχαιρῶν, καὶ πυρὸς ῥίπτειν.

Centum quadrijugos) Hinc centum miſſus apud Domitianum. Suet. in ipſo. *centum* pro *centies*.

CAP. V.

ARundinibus fulti) Expreſſit id Ouid. lib. artis ſuæ. I.

Primus ſollicitos feciſti Romule ludos,
Cùm iuvit viduos rapta Sabina viros:
Illic quas tulerant nemoroſa palatia frondes,
Simpliciter poſitæ: ſcæna ſine arte fuit:
In gradibus ſedit populus de ceſpite factis,
Quodlibet hirſutas fronde tegente comas.

Succeſſere poſtea puluilli, qui ex tomento fierent, de quo Martialis; vbi ipſum hanc ob rem tomentum Circenſe vocat. in Apoph.

Tomentum conciſa palus Circenſe vocatur:
Hæc pro Leuconico ſtragula pauper emit.

Meminit & de eodem Seneca. *Nihilo miſerior ero, ſi laſſa ceruix mea in manipulo fœni acquieſcat; ſi ſuper Circenſe tomentum per futuras veteris lintei effluens incubabo.* Id verò ex gnaphalio fiebat, de quo Diſcorides. γναφάλιον. τούτου τοῖς φύλλοις τινὲς, ἀντὶ γναφάλου χρῶνται. λευκοῖς οὖσι, καὶ μαλακοῖς. Plinius id à Dioſcoride pœne ſumpſit, ac retulit lib. XXVII. cap. X. *Gnaphalion, quod* χαμαίζηλον *vocant, cuius folijs, albis mollibuſque utuntur pro tomento.* Ex cannarum etiam, & iuncorum capillamentis hoc tomentum præparari conſueuit. Martialis.

Nec toga, nec focus eſt, nec tritus cimice lectus,
Nec tibi de bibula ſarta palude teges.

vbi teges στρωμνὴ eſt, culcitra. ad Idyll. III. Theocr. Schol. στρωμνὰς, στιβάδας. ἐποίουν τὰς στιβάδας ἐκ τῆς ἐν τῷ λειμῶνι φυομένης ὕλης. &. στιβάδας καλοῦσι τὴν ἐξ ὕλης χορτώδη κατάστρωσιν. Oropho etiam ad puluillos vtebantur. vocat ὄροφον λεπτόν τινα κάλαμον παπυρώδη. In Oreſte Euripidis Schol. qui ad laquearia contignanda erat quoque aptiſſimus, ᾧ χρῶνται εἰς ὀροφάς. Idem *vocant orophum* ῥαγάζιον, ſubdit, puto ego quòd facilè frangatur, & iuncus eſt in paludibus, cum capillamento ad piſtilli formam. inde nos pueros iam creſcentes, proceros, & iunceos *Ragazzi*, nominamus, vt Latini ſuos *calones*: cælo enim ramuſculus, ſurculus eſt. & pro puero accipitur à Perſio.

Sambucam potius caloni aptaueris alto.

inde etiam lixa, puer ſeruilis in bello, à proceritate appellatur: lixum, longum dixere vetuſtiſſimi, vnde prolixus, prolixitas. *lixum facere* apud veteres erat longo eiulatu flere. hîc ferè illud Iuv. — *miſerabile, longum Attendit Timelle.* ac proinde tales voces, quæ extenſione proferuntur, vt ſunt bovum, μυκασμοὶ dicuntur, à μήκεος: *miccio* etiam funiculum longum noſtri inde vocant: Qui *leſſum facere* dicunt neſcio, an meliori ratione niti videantur. Sed vt ad orophum redeam; ſcirpus eſt orophus, ita à ῥάπτω dictus, quod ex eo ſtoriæ conſuantur. latinis eſt ſcirpus, qui quoniam teres totus, prouerbio anſam attulit. *Nodum in ſcirpo quærere.* & à cannis differt, quæ in eadem paludæ nodis oppletæ reperiuntur. Sed puto ante victoriam Pœana cecinimus; quid ſi Circenſe tomentum à paludibus Circæi oppidi vocatum eſt? Propè Circæum paludes ſunt teſte Strabone lib. V. & inde Storas fluuium meat, μεταξὺ δὲ ὁ, στόρας ποταμὸς, qui ſi à στορεῖν, quòd eſt ſubtus ſternere dicitur, tomentum propè ipſum fluvium Circenſe fieri ſolitum ad ſubſternendum credibile eſt, vnde flumen nomen acceperit. Puluilli præterea pteri quoque herba conflatos, ita appellata, quòd pennæ ſtruthocameli ſit ſimilis, molliticmque habeat. Idyll. IV. Theoc. auctor eſt Scholiaſtes: Cnizâ præterea herbâ lectulorum ſtromata Virgines habuiſſe, quæ in Panathenæis ſacræ eſſent ob herbæ punitatem, & munditiam. facit quoque de ſtibade herba Idyll. V. & IIX. de χαμαιστορία habes in Philoctete Sophoclis Interpr.

Stans ſpectaret) Tacit. lib. XIV. Annal. *Si vetuſtiora repetas ſtantem populum ſpectauiſſe.*

Vallis Murcia) Marlianus legit Martiam, & à campo Martio nomen cœpiſſe putat, quòd ipſi pœne Labyrintæi cauſa erroris fuit; nam Circum Maximum in campum Martium transfert. lib. VI. cap. XIIX. Vallis itaque Murcia à Venere Murcia dicta eſt ad Cloacinæ, ideſt pugnacis illius differentiã, Sabini enim cum veluti murcidi viſis fœminis è Via noua ad Auentini radices ſe receperint, Murciæ nomen, puto, Venus lucrata eſt, aut ſaltem mons vicinus. Cæterum metas Murcias nominat in Pſyches fabula Apuleius. De qua & Seruius. *Cauea eſt, vbi populus ſpectat: Vallis autem ipſa, vbi Circenſes editi ſunt, ideo Murcia dicta, quia quondam vicinum montem Murcium appellatum volunt.* De hac Claud. in Conſul. Manlij.

— *ſubitæque adſpectus arenæ,*
Diffundit Lybicos aliena in valle cruores.

Legerem, *colores*. nam de Tygride loquitur, ſicut alibi in eodem auctore perperam eſt. *Cingunt arua tygres*, pro *Pingunt arua tygres*. Notat etiam ipſam Calpurnius, locum Circi valli comparans Eglog. vlt.

Qualiter hæc patulum contendit vallis in orbem,
Et ſinuata latus reſupinis vndique ſyluis
Inter continuos curuatur concaua montes,
Sic tibi planitiem curuæ ſinus ambit arenæ.

Et Ouid. lib. II. faſt.

Quaque iacent valles maxime Circe tuæ.

Iterum quoq; Claud. Conſ. VI. Hon. locus vallis maximè aptus ad hæc ludicra de hippodromo Oenomai. Statius lib. II.

Sæua nec Elææ gemerent certamina vallis.

PAG. 8.

Pallantæoque receſſu) Virg. lib. IIX. vbi Seruius etymum ponit. Solin. cap. XI. Polyh. *Pallantæum Arcadiæ oppidum, quòd Palatio noſtro per Euandrum Arcada appellationem dederit ſatis eſt admonere.* Lege Marlianũ Topograph. lib. III. c. I.

Vt ait Pomponius) Pompeius potius. Sex. enim Pompeius ità. *Murcidum, ignavum, ſtultum.* Plaut. *Murcide homo, ignaue, iners.* Veteri qui pœnes me eſt codice Propertij. Seſtus, non Sextus legitur. quod diſplicebat, ſed Auctor Etym. magni & ſi corruptus ita ſcripſiſſe Romanos videtur velle σέστος, Ῥωμαϊκὸν ἐστὶ ὄνομα. τὸ γὰρ παρ' ἡμῖν ἕξ, αὐτοὶ λέγουσι σίξ, καὶ μέτρου τινὸς παρ' αὐτοῖς τὸ ἕκτον λέγεται σέξτον, διὰ δὲ εὐφωνίαν τὸ σέξτος, λέγεται σέστος. Nihil interim de libero. Potuit enim Græcus auctor in re Romana decipi, & meus codex non benè ita ſcriptum Seſtum habere.

Armiluſtrum) Armiluſtrum fuiſſe in Circo Varro. ibi notat, cum in lib. de ling. lat. IV. inquit. *Armiluſtrum ab ambitu luſtri locus, idem Circus Maximus dictus.* Erat armiluſtrum

vt Pau-

vt Paulus Feſti abbreuiator recitat, feſtum apud Romanos, quo res diuinas armati facerent, ac dum ſacrificarent, tubis canerent: Ioſephus Scaliger addit ibi, putare ſe non tubis, ſed claſſico ſolitos veteres in hoc ſacro canere, ſolitumque luſtrari armatum exercitum, centuriatis comitijs, ſumpto ex vetuſtiſſimo inſtituto Athenienſium, apud quos οἱ στρατηγοὶ ταξίαρχοι comitium luſtrarint. Tu vide Plutarchum in Romulo, Paulum ſupra Feſtum: Gloſſæ. *Armiluſtrum*, ὁπλοκαθαρμὸς, ὁπλακαθαρσία. Sed in Circo tantum armorum luſtratio: nam ibi fuiſſe armamentarium non ſatis probo. quæ enim prudentia Principum furenti populo arma ad manum ponere? Armamentarium in Auentino ad Plutarchi ſententiam colloco, vbi Romulus Tatium ſepeliuit, aut Tarpeia rupe, canente Lucano.

Iam rupes Tarpeia ſonat.

quòd ſi Veſpaſianus ad armandas legiones ex armiluſtro arma prompſit, intelligendum eſt, dum luſtrationis dies eſſent. certè Othonis tempore Armamentarium in caſtris Prætorijs, Quare ex Tac. lib. I. hiſt. in ſeditione decimæ ſeptimæ choortis Hoſtienſis, ſed de armamentario Prætorianorum militum puto ibi intellexit.

Milites adueniunt] Corruptiſſimus, & pœnè deſletus locus, quem nec Machaon ſanaret. Legit Vetranius. *Mulieres ad reſtim &c.* vt ſit ludus χορδακισμοῦ, cuius meminit in Olynth. Demoſthenis Scholiaſtes. Scaliger confutato Vetranio. *Milites ad vectim*, vt intelligat ſudem, quâ milites exercebantur. Turnebus. *Militis aduentu*. Ego ſi mihi locus eſt. legerem. *Itaque dictum in Cornicula Militis; ad vectim &c.* vel *ad metam, quam circumeunt ludentes.* Corniculam à milite habere fabulam ſuam fatetur ipſe Scaliger. Repoſueram quandoque. *Miluius aduenit, ter circumeant ludentes;* & putabam poſſe eſſe ludum ità dictum à miluij more, qui circumit volando, cum præterea ſciam in Italia adhuc huius ludi perdurare apud pueros veſtigium, ſed in re tam dubia quis audebit pro vero aliquid hiſcere? non probaui.

PAG. 9.

Hippodromon] Locus ad currendum aptus, arboribus hinc inde ſtipatus & ad captandam vmbram in ambulatione accommodatus. vt patet ex Plin. epi. VI. lib. V. Euſeb. Eccleſ. Hiſt. lib. I. τοὺς ἐπισήμους συναγαγὼν εἰς τὸν καλούμενον ἱππόδρομον. *in Hippodromum nobiliores conuocans.* Erat & Catodromus, qui decurſorium à Budæo appellatur.

Quaternum iugerum] Duorum agrorum ſpatium. agri .n. apud veteres diuidente Romulo binorum dumtaxat ingerum erant. iugum dicebatur, quod vno iugo bouum exarari vna die potuiſſet, vt Marcellus refert ex auctoritate Varronis. Dicitur iugum, & iugatio apud Iuriſtas l. III. c. de Epiſc. & cleric. cic. in Verrem. *Quidqui in ſingulis iugis arant?* Caſſiod. lib. IV. *Conſtantis ſupplicatione comperimus ſacroſanctæ Eccleſiæ ipſius vnum iugum veterum Principum pietate collatum, nunc quorundam violentia, vſurpatione detineri.*

Inter magna opera] *Opera magna* veteres quædam vrbis excellentiora vocabant. l. III. penult. De oper. publ. Puta *Circum, Mœnia, Amphitheatrum, Campum Viminalem, Caſtrenſe oppidum, campum Martium.*

Chryſocolla] De eodem luxu. Idem Plinius lib. XXXVI.

Concolori panno] Praſina veſte, & viridi. hic color enim Chryſocollæ. teſte Vitruuio lib. VII. cap. XIV. & Iſidor. lib. XIX. cap. XVII. *Chryſocolla* (inquit) *colore praſina eſt, dicta, quòd vena eius habere aurum traditur.* Ea vſus Caligula, quia maximè valeret ad perdendam pecuniam. Vitruu. ibidem. *Item qui non poſſunt chryſocolla propter charitatem vti, herba, quæ lutea appellatur, cæruleum inficiunt, & vtuntur viridiſſimo colore.* Eam nunc Borace vocant Veneti, atque aurifices ad glutinandum ferruminandumque aurum vtuntur. E Macedonia afferri Vitruuius prædicat optimam, ſed egregiam Dioſcorides facit Armeniacam lib. V. cap. VC. Plinius lib. XXXIII. cap. V. ex Armenia, Macedonia, & Hiſpania colligi ait. vide in Vitruu. Philandrum.

Auri picturam præbet] Auri enim venam habet, vt diximus. puluis aureus ſimilis ei nitella etiam eſt. Mart. lib. V.

Rhenique nodos, aureamque nitellam.

crines videlicet Germanorum, qui flaui ſunt, & puluerem aureum. hoc, poſtquam purgauerat comam, ipſam illuminabat Commodus, quod Herodianus lib. I. & Lampridius aſſerunt. puluerem verò ob nitorem nitellam vocabant. Apul. Apolog.

Miſi vt petiſti tibi mundicinas dentium,
Nitellas oris ex Arabiæ frugibus,
Tenuem, candificum, tenuem puluiſculum.

ſcobem auri cum in Halliено vocat Capitol. *Crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit.* nitella aurea vſos Reges Indicos, vt eius fricatione gemmas lucidiores redderent, teſtis eſt Solin. cap. LV. Auroſa, phiceas, balluca aurei puluiſculi ſpecies ſunt. phiceas guttulas illas vt rores, exhibet: balluca autem gleba eſt informis, non purgata. Pollux. τὴν χρυσίδα ψάμμον, appellat nitellam, Theoph. ἄμμον χρυσίον balluca veteri Gloſſ. difinitur. χρυσάμμος ἀχώνευτος γῆ καὶ χρυσοειδὴς *terra non conflata, & aurea.* Reſcriptio Valentiniani, & Valentis ad Germanianum comitem ſac. Largit. *Ob metallicam canonem* XIIII. *vncias ballucæ pro ſingulis libris conſtat inferri.*

Cloacarum veſtigia viſuntur] Plures ibi cloacæ, nam ante opus cloacæ maximæ. *Seruius Tullius* Liuius lib. I. *infima vrbis loca circa forum, aliaſq; interiectas collibus conualles, quia ex planis locis haud facile euehebant aquam, cloacis è faſtigio in Tiberim ductis ſiccat.* Tarquinius poſtea Priſcus cloacam illam maximam deducit, vt lib. eodem idem teſtatur auctor, ea in tres ductus diuiſa ad Iouis Statoris templum per vallem Murciam influebat in Tiberim, quorum *duo nunc clauſi, tertius lympidiſſima fluens aqua in Velabro oſtenditur*, inquit Marlianus lib. Topogr III. cap. XIX. Acta Martyrij B. Sebaſtiani, anno à Chriſtiana ſalute CCLXXXVI. *Tu ne es Sebaſtianus, quem nos dudum ſagittis iuſſeramus interfici? Sebaſtianus dixit; ad hoc Dominus Ieſus Chriſtus reſeruare dignatus eſt, vt conueniam, & conteſter vos coram omni populo iniuſto iudicio perſecutionem veſtram in Chriſti famulos ebullire. Tunc iuſsit eum in Hippodromum Palatij duci, & tam diù fuſtibus cædi, donec exhalaret ſpiritum.* (paulò poſt) *Porrò B. Sebaſtianus apparuit in ſomnis matronæ religioſæ Lucinæ nomine dicens ei, in cloaca illa, quæ eſt iuxta Circum quære, & ibi inuenies corpus meum.* quæ verba ex Cod. m. s. deſumpta ſunt Patauij ex Bibliotheca D. Antonij: Martyrio igitur ad Circum maximum fuit affectus D. Sebaſtianus, & in cloaca propè Circum deiectus ad Palatinū montem.

Laureatas literas] eandem rem Plutarchus paulò aliter in P. Æmilio. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τοῦ δήμου θεωροῦντος ἱππικοὺς ἀγῶνας, ἐξαίφνης ἐνέπεσε λόγος εἰς τὸ πρῶτον τοῦ θεάτρου μέρος ὡς Αἰμίλιος μεγάλῃ μάχῃ νενικὼς Περσέα καταστρέφοιτο πᾶσαν Μακεδονίαν. De literis verò laureatis idem ſcribit Liu. lib. V. *Literæ a Poſthumio laureatæ ſequuntur victoriam P. Romani, eſſe Aequorum exercitum deletum.* Sed non literæ tantùm, verùm laureæ in Victoriæ ſignum mittebantur. Tac. hiſt. lib. III. *Ipſe lauream geſtæ proſperè rei ad fratrem miſit.* Capitol. in Maximino de literis. *Romam laureatas literas miſit.* in Alexandro Lampr. *omnibus in locis tabellæ, & laureæ ſunt delatæ.* Perſius ad hoc.

—— miſſa eſt a Cæſare laurus
Inſignem ob cladem Germanæ pubis.

Claud. de Bello Cildon.

—— captum vox nuntiat vna,
Rumoremque ſui prænenit laurea belli.

Vna vox h. eſt communis, & publica; ſic Mart.

—— eſt vox tamen vna.

Idem in ſexto Honor. Conſ. In paneg. Stiliconis. Sidonius in Paneg. Martiani. Plin. nep. in illa Traiani. Marcellinus de Conſtantio Cæſare. Pila lauro decorabantur. Martial. lib. VII. epigr. V.

Publica victrices teſtantur gaudia chartæ,
Martia laurigera cuſpide pila virent.

Furcis ligneis] Tabulatis videlicet, ſuper quibus demum homines ſpectabant. de bacillis iſtis furcatis in more Romanorum habitis ad fulciendum Polybius. παραδίδωσι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεραίας, ἢ τρεῖς ἔχουσιν οἱ χάρακες, ἢ δὲ πλείστας τέτταρας. Cerui vero propriè dicebantur ob cornua illis ceruorum ſimilia, vt ad Virgilium exponit Seruius.

Non humiles habitare caſas, & figere ceruos.

Cœſar. *huic loricam, pinnaſque adiecit grandibus ceruis, eminentibuſq; ad commiſſuras pluteorum, atque aſſeris.* Tib. ad Meſſ. l. I.

Quæ doceat tutam caſtris deducere foſſam,
Qualiter aduerſos hoſti defigere ceruos.

Diuiſiſſe loca.] Sed præualente deinde Republica miſcellatim Patres, eques, plebs ſedere; atque ita ad Auguſtum vſque: lex enim Roſcia, & Iulia olim tantùm in Theatralibus cauerant. Auguſtus itaque Cor. Cinna & Val. Meſſalla Coſ. ſeorſim ſenatum, ſeorſim equitem ſpectare iuſſit. nullis tamen decretis in Circo certis locis; quam confuſionem tollendi cauſa mox certam, manſuramque ſedem Senatui tribuit Claudius,

 eum

cum ſtatim poſt Nero & equiti. Suet. in ipſo. *Circenſibus loca equiti ſecreta à cæteris tribuit.* à plebe nempe, quia Senatores iã ſecreti: quod etiam lib. VIII. Plinius cap. VII. narrat. Poſt hæc ſi inuenies in altero Plinio lib. epiſt. nono iterum confuſas ſedes ſenatorum cum blebe, in veſte non Senatoria, ſed ἰδιωτικῇ intellige. Tarquinius igitur Priſcus ſenatui, & equiti loca diſtribuit, quod Reipublicæ tempore non obſeruatum Auguſtus Senatui reſtituit, nec plenè, nam perfecit rem Claudius, Nerò equiti: permiſſa tamen licentia etiam Senatoribus vagandi per ſedilia veſte priuata. Alia alibi tractauimus: nunc iſta hic ſufficient; tantùm vide Liuium lib. IVL.

Fori] Soſipater Charys. Gramm. lib. I. *fori, loca ſpectaculorum.* Tabulata propriè nauium ſunt. Virgil. *Laxatque foros.* Donatus & idem Soſip. *fori, tabulata nauium.* neutro tamen genere protulit Agellius. *fora nauium.* Diomed. li. I. de orat. & de part. orat. *fori loca ſpectaculorum.* Fabri ex Hetruria acciti ad hoc opus, vt per Liuium conſtat lib. I. ſequitur poſt. *& ad alia vt ſpecie minora, ſic laboris aliquantò maioris traducebantur opera, foros in Circo faciendos, cloacamque maximam.* foros videlicet manſuros, ſtabiles. nec aliter intelligere poſſis, cum fortuiti eſſent, & ſubitario opere illi Priſci: præterea publica expenſa vſus eſt Superbus: nam publicorum fororum mentio fit apud Liuium lib. VL. Dicti ſpectacula, vt Græcè θεωρεῖα. ſed ſciendum eſt Tarquinium Priſcum ligneos feciſſe foros tantùm qui ἴκρια δοράτεα ξυλινοῖς σκέλεσιν ἐπικείμενα ſunt Luciano *contignationes ceruis ligneis incubantes*, eoſque præterea foros nudos, & ſine ſedilibus; Superbus impoſuit ſedilia, καθέδρας.

PAG. 10.

Paralella fig. connect.] Iſta connexio lineam vocat Ouidius de Arte amandi.

Quid fruſtra refugis? cogit nos linea iungi;
Hæc in lege loci commoda Circus habet.

Non enim, ut in Theatro, Amphitheatrove cuneis, globiſque diſtincti Patres, equites, & plebæi, ſed omnes per continuata ſedilia ſpectabant, fœminæ, viri. quòd repetit Naſo.

Eſt bene, quæ cogat, ſi nolit, linea iungi;
Quã tibi tangenda eſt lege puella loci.

Et legem loci neceſſitatem illam appellat ſedendi fortuita ſeſſione, nam cum ſedilia Circi recta linea nullis diſtincta cardinibus, zonis, aut cuneis, vt in theatris, conſtituerentur, nemo in ſecunda linea ſedere poterat, niſi plena prima; quapropter ſi amator puellam ſectebatur, commode cum illa ſedere ex neceſſitate loci poterat; non enim volenti puellæ locus erat diſcedendi, ac mutandi ſedem, quòd in theatris, amphitheatriſque factum eſt, vt ex Epigra. in Manneium Martialis colligitur. hac ratione etiam illud Claudiani dictum eſt.

Connexum gradibus veneratur purpura vulgus.

Dicemus de albà linea, aliiſque lineis luſoriis inferiùs.

Quadrigis ornata] Hoc ornamentum ſolitum erat priſcis (vt hic) apponi in faſtigiis. Propert. lib. II. ad Cynth.

Auro Solis erat ſupra faſtigia currus.

Excepto medio] Terdecim oſtia, ſi recte numeras. Ianua hoc dictum à Sidonio.

Tum qua eſt Ianua, conſulumque ſedes.

Sed de ipſo in Hippodromo Conſtantinop. paulò fuſius. Per hoc oſtium, mœniano ſuppoſitum pompa in Circum, aliaque ſimilia inferebantur, quo claudebatur etiam Circus finitis pompis, & ludis Circenſibus veluti & theatra claudebantur poſt ludos, & munera. Iuven.

Aſt aliæ quoties aulæa recondita ceſſant,
Et vacuo, clauſoque ſonant fora ſola theatro.

Acta Martyrii S. Mauri Monachi. *Amphitheatri oſtia clauſa eſſe ab Angelis.* Principes clauſis Circi oſtiis priuato ſpectaculo indulgebant. Lampr. in Alogab. *Iunxiſſe etiam camelos quaternos ad currus in Circo priuato ſpectaculo.* ſed videtur Circi clauſuram Suet. in Neron. ſignificare. *Canebat nonnunquam in publico naumachia præcluſa, vel Martio campo, vel Circo Maximo inter ſcortorum, totius vrbis, ambubaiarumq; miniſteria.* quin & ſtadium claudebatur confecto certamine. Anth. lib. II. Lucill.

Ὡς τ' ἀποκλεισθῆναι πάνθοθε τὸ στάδιον.
Vndique cum ſtadij limina clauſa forent.

Næuius oppidum.] Sex Pomp. *oppidum dicitur, & locus in Circo, vnde quadrigæ emittuntur.*

Oua] Vide ſuo loco. cap. XIV.

PAG. II.

Præcedat Schæneis] Sic lege.

Procedat Schæneis prius agnita virgo marito,
Crimine, quam ſexu; ſpectet de carcere Circi
Pallentes Athalanta procos, & poma decori
Hippomenis, iam non pro ſolo colligat auro.

adiungendus fuit hic verſus ne ſenſus laboraret. De Atahlantæ hiſt. vide Schol. Theoc. in Idyl. III.

Panegyri ad M.] Hic Marcum Antonium Auguſtum quomodo intruſerint typographi miror. Sanè ad Cæſar. Iul. Val Maiorianum carmen dictum eſt. Emenda præterea carmina.

Cuius in Aetholo volitantem puluere Martem
Horruit Hippomanes, multo qui ceſpite Circi
Contempto præmiſſus erat, &c.

Carceres Circi cancellis] Methaphoricõs ad hos adluſit Horat. lib. I. ep. XIV.

—— *& amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra.*

lignei iſti. Sidon. ad Conſentium.

Illi ad clauſtra fremunt, repaguliſque
Incumbunt ſimul, ac per obſeratas
Transfumant tabulas.

Et mox.

Nec greſſum cohibent, ſed inquieto
Duratum pedem ſtipitem flagellant.

Idem pœnè, Statius lib. Theb. VI. ex quo videtur decerpſiſſe Sidon.

—— *impulſi nequeunt obſiſtere poſtes,*
Clauſtraque compreſſæ transfumat anhelitus iræ.

Cancelli ὕσπληγγες ſunt Græcis, à πλήττειν ea ratione, quia apertis cancellis maximè Aurigæ equos percuterent, vt in commen. ad Dionyſ. Afrum vult Euſtath. & Grammatici noſtri reddunt *tranſennas.* Cancellarum itaque hoc opus tranſenna dictum eſt, à rete, quod imitatur; nam tranſenna rete apud Plautum. *Nunc ab tranſenna turdus lumbricum petit.* vnde poſtea anguſti aditus, vt erant carceres cancellati. tranſennæ dicti ſunt, & per tranſennam videre ideo ex adagio uſurpamus, quia ſub cancellis rem deliteſcentem non benè cernimus: benè igitur τὸν κάγκελλον τὴν ἀφετηρίαν interpretatur Tzetzes in Lycophr. vt intelligat locum, ex quo equi dimittuntur. Schol. Theocr. Idyll. IX. ὕσπληγξ ἡ τῶν δρομίων ἀφετηρία, ἣν κάγκελλον ὑμεῖς φαμὲν. Gloſſa verò cum Tranſennam dicat βρόχον ἐν ἀφετηρίᾳ τεταμένον colligitur cancellos etiam ex funibus reticulatus ſolitos quandoque fieri, illis ſimiles, de quibus Calpurnius.

—— *Auro quoque torta refulgent*
Retia, quæ tortis in arenam dentibus extant.

qua verò machina aperirentur cancelli, non ſatis liquet, videtur tamen ex Germanici verſibus, motis quibuſdam vinculis, quæ clauiculas clauſtrorum diſcutiebant, oſtia patuiſſe.

Quales ferratos obices clauicula dente
Succutit, & foribus producit vincula clauſtri.

Dico in Romano Circo, nam in Hippodromo qui aperirent clauſtra homine leguntur deſtinati: Chryſoſtomus in Circo vocat ipſos θυρανοίκτας. ἔχεις, καὶ σὺ θυρανοίκτας Παῦλον, καὶ Σιλουανὸν, καὶ Τιμόθεον habes (inquit *qui tibi oſtia aperiant Paulum. Syluanum, & Thimotheum.* ibi loris quibuſdam ſubductis aperiebant, teſtis eſt Calliſthenes in Alexandro. Non hic ſolum de hac re dicimus.

Figura ænea] Amorum aurigantium ſpectas figuram artificis ioco factam, ni Pueri ſint Amoris ſchemate, vt ille apud Herodianum in Commodo. Huic ſimilem deſcribit epigr. Argentarij lib. Anth. primo.

Αὐγάζω τὸν ἄφυκτον ἐπὶ σφραγῖδος Ἔρωτα
Χερσὶ λεοντείαν ἀνιοχεῦντα βίαν:
Ὃς τᾷ μὲν μάστιγα κατ' αὐχένος, ᾇ δὲ χαλινοὺς
Ἔκτεινε, πολλὰ δ' ἀμφιτίθησι χάρις.
Φρίσσω τὸν βροτολοιγὸν, ὁ γὰρ καὶ θῆρα δαμάσσων
Ἄγριον οὐδ' ὀλίγον φείσεται ἀμερίων.

Sic vertebam.

Adſpicio ſæuum ſub marmore robur Amoris,
Cui dat torua fero colla ſub axe leo:
Vna manus flagrum ſupra caput, altera frenum
Subſtinet, & floret plurima in arte Charis:
Horreo ſanguineum; nam ſi vexare leonem
Audet, difficile eſt parcat, vt ille viris.

CCLX. millium] Publius tamen Victor auget numerum, dum inquit. *Regio XI. Circus Maximus, qui capit loca, trecenta octuaginta quinque millia hominum.* magna quidem collectio: ſed quid mirum? Iuv.

Totam

Totam hodie Romam Circus capit.
Sene. de Ira ad Nou. *Et illum Circum, in quo maximam ſui partem populus oſtendit.*

Te in Circo, te in om.] Verſus corruptus.

Te in Circo Te hodie tribus tabernis.

Tres tabernæ à Rufo in regione Exquilina citantur, nempè in Regione Vrbis. v. vel lege.

—— te hodie in omnibus tabernis.

Sura Dianæ] Palſurius Sura, qui coronam in Capitolinis ludis meruit, & quem admiratorem ſui citat Martial. lib. VI. extat ad hunc Plinij iunioris epiſtola lib. VII. de Curtio Rufo, quem omnino nos in eius vita Q. eſſe illum Curtium ſuſtinemus, qui Alexandri res geſtas ſtylo lectiſſimo perſecutus eſt. Parum Sura gratus Iuvenali videtur fuiſſe, qui ipſum aſſentatorem publicat. Sat. IV.

Si quid Palfurio ſi credimus Armillato,

iniuriâ tamen. non enim amicus Domitiani vir iſte. Tranq. cap. XVII. in eo Cæſar. *Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti conſenſu præcantes, vt Palfurium Suram reſtitueret. pulſum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum, nullo reſponſo dignatus; tacere tantumodo iuſſit voce præconis.* Fuit & alter Palfurius Sura, qui Galieni vitam, & Ephemeridas ſcripſit. de quo Treuellius Pollio. Proconſulis Suræ meminit Solin. Polyſt. cap. V.

CAP. VI.

PAG. 12.

CIrcus Soli] Corippus lib. I. de laud. Iuſtini.

Solis honore noui grati ſpectacula Circi
Antiqui ſanxere patres.

ſed alibi idem probauimus.

Oſtia ad duodecim ſigna] Auſon.

———— Sol
Coge ſequturos biſſena per oſtia menſes.

—— biſſenaque Mundi
Curricula, æqualis varians per tempora ſignis.

Colores] Corippus loco præcit.

—— quattuor eſſe
Solis equos quadam rerum ratione putarunt,
Tempora continui ſignantes quattuor anni;
In quorum ſpecies ſignis, numeriſque, modiſque
Aurigas totidem, totidem poſuere colores.

Praſinus virenti Verno] Itid. Corippus.

Nam viridis vernis campus ceù concolor herbis.

vnde Cedrenus. πράσινον, ὅ ἐςι χλορῶδες. πράσον enim porrus. *praſinus color eſt herbaceus.* verùm Cedrenus quattuor colores applicat quattuor elementis, καὶ τὸ πράσινον τῇ γῇ, ſicut βένετον τῇ θαλάσσῃ, quòd & alii faciunt; ex myſteriis quattuor agonum Græciæ, qui elementis à Pindaro comparantur. Ode. I. Olymp. vbi Olympiacum certamen mari, & vndæ videtur aſſignare. Io. præterea Lydus quattuor Diis colores tribuit, tribus tantùm nominatis Marti, Ioui, & Veneri: nec longè Iſidorus. cum Cedreno etiam facit Vaticanus codex ab Alemano citatus, qui Oenomaum inueniſſe priùs colores quadrigarum aſſeuerat elementis congrua, ita vt certaturis ſortes ponerentur, & ſi quis pro terræ parte certandi ſortem nactus eſſet, viridem, ſi quis maris, cæruleam veſtem caperet. verùm nullo hiſtoria nititur fundamento. verba auctoris Græci ſunt. Οἰνόμαος τὰ τοῦ ἱπποδρόμου ἐφεῦρε σχήματα ἀγωνιζομένης γῆς, καὶ θαλάσσης. ἐβάλλοντο κλῆροι, καὶ ὃς ἔλαχεν ὑπὲρ τῆς γῆς ἀγωνίζεσθαι, ἐφόρει χλοανόν. ὃς δὲ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης κυάνεον, καὶ ἐποίει τὸν ἀγῶνα Μαρτίου εἰκοστῇ, τετάρτῃ. Hic color unius ergo factionis ex quattuor erat: at non modo iſte color, & Venetus aurigarum, ſed ſcænicorum quoque fuere ſequiori ſeculo. Caſſiod. lib. I. epiſt. II. XXVII. & XXXIII. hîc ſcribit. *partis Praſinæ inſinuatione comperimus ſeditiones turbulentas imitari, & cauſam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupiſſe. quapropter &c. à vobis praſinis pantomimus conſtituatur.* Serui domi hos etiam colores, pro vt Domini factioni alicui ſtudebant, in veſtibus referebant; vnde vſum *delle liuree* demùm veniſſe crediderim. Petron. *in oſtio ipſo ſtabat oſtiarius praſinatus.*

Venetus nubilæ hyemi] Autumno tamen tribuitur à Corippo.

—— Autumni Venetus ferrugine diues.

ſed Noſter Caſſiod. ſequitur. Tertullianus hyemi dat album colorem ob niues candidas. Vide tamen ipſum Panuinium cap. x. vbi videtur ſe corrigere.

Roſeus æſtati ſl.] Roſſeus. probè ῥόσιος. in Odyſſ. lib. I. Euſtath. μίλτος ῥεσιάδης πηλός. *roſſo* Italicè: ſic detortus etiam Corippus erat.

Ruſſeus æſtati rubra ſit veſte refulgens.

vbi roſeus cum diſpendio fractæ ſyllabæ legebatur. Tertull. præterea habet ruſſeus, cum præſertim idem color Marti a[...]pingatur à quibuſdam teſte eodem auctore. Huic ſanè aſſ[...] color ruſſeus eſt. Hom. ei equos in Hymno flammeos ponit.

—— ἔνθα σε πῶλοι
Ξανθοὶ γεες τριτάτης ὑπὰρ ἄντυγες αἰὲν ἔχουσι.

—— vbi quadrupedes Te
Per flammata trigæ iuga decurrentia portant.

ſic etiam emendandus Iſid. & ſcribendum, *Ruſſeos Soli, id eſt igni, albos aëri, praſinos terræ, Venetos mari aſſimilantes. item ruſſeos æſtati currere voluerunt, quòd ignei coloris ſint, & cuncta tunc flaueſcant* (rectiùs) *flammeſcant.* & epigr. Græ.

Ῥουσίου μετίλκων τὰς ἡνίας.

Sic ruſſati, non roſei inde dicti aurigæ huius factionis. Plin. lib. VII. cap. LVII. *Inuenitur in actis Felicis ruſſati.* Iuv. *ruſſati pone Lacertæ.* Sed apertiùs quoque Iſidorus. *Albos hyemi, quòd ſit glacialis, & vniuerſa candeſcant, veri praſinos viridis coloris quia tunc Pampinus denſatur: item ruſſeos currere Marti ſacrauerunt, à quo Romani exoriuntur, aut quia vexilla Romana cocco decorantur.* non itaque roſea; vexilla enim Romanorum ad inducendam pugnam, ſanguinea. teſte Plutar. in Brut. apud quem eſt χιτὼν κόκκινος, & gloſſ. veteres. ῥόσιον φάρος, ruſſeum vexillum, & idem Iſid. *Ruſſatam, quam puniceam vocant, nos coccineam* veſtem. en coccineus, & ruſſatus idem color. Ceraſinus eſt Petronio. *Ceraſino ſuccinctus cingulo.* colorem igneum τοῦ πυρὸς appellat ruſſum Io. Lydus. διὰ δὲ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐποίησαν τοὺς ἀγῶνας τὸ ἀνθηρὸν ἀντὶ πυρὸς εἰς τὴν τῆς Ἕως τιμήν, φλώραν δὲ αὐτὴν ὠνόμαζον ὥσπερ ἡμεῖς Ἀνθοῦσαν. Verum nunquam Roma vetus dicta Florentia, nouam ita appellatam nempè Conſtantinopolim habet Politian. lib. I. ep. II. nec tamen puto ab antiquioribus.

Albus pruinos autumno] Coripp.

Aequi parans candore niues, hyemiſque pruinas
Albi color viridi ſocio coniungitur vna.

& album cum aliis hyemi tribuit.

Carceres] Primus Circus dicti à Varrone lib. de lin. lat. *in Circo primo, vnde mittuntur equi,* & iterum *intimus Circus ad Murciam, ut Proculeius aiebat, ab urceis.* Dicti carceres, quòd in iis veluti homines coerceantur, quamuis carcer hominum Carceres equorum ſint. Beda de ortograph. *Carcer, vbi homines clauduntur, Carceres, vnde quadrigæ exeunt.* & de orthograph. Velius Longus. *carcer ſemper generis maſculini ſingulariter dicitur, in quo homines coercentur, pluraliter verò carceres, vnde currus effunduntur.* & ad V. Æne. Virg. Seruius. *Carcere dixit, pro carceribus, nam in ſingulari ſignificat cuſtodiam noxiorum, in plurali repagulum.* Eos τὰς μάνδρας vocat Heſychius, & auctor Panegyrici ad Piſonem eodem modò lineam tabulæ luſoriæ mandram appellauit.

—— hic ad maiora mouetur,
Et citus effracta prorumpit in agmina mandra.

Græcè ἕρκος, καὶ φραγμός τῶν ἵππων. Carcerum oſtiola liniri creta, aut pigmento ſolebant, & pictas carcerum fauces ex eo dixit Ennius.

—— Expectant ad carceris oras,
Qua mox emittat pictis ex faucibu' currus.

Carcerum artificem, ſeù mauis cancellorum *Clauſtralium artificem* appellauit in Alogabalo Capitolinus.

Hæc ab Hermulis:] Tempore Caſſiodori iam deceſſerat vetus ille Romæ ludus Circenſis, & puto Circus, vti Amphitheatrum hoſtiles manus ſenſerat, quamobrem ipſe dum Circum deſcribit eum, ut dixi, cum Eleo Hippodromo, aut quopiam alio Hellanico confundit: nuſquam enim Mercuriolorum iſtorum in re Circenſi latina extat mentio. Hermula præterea vtraque non benè in icone ænea fingitur; nam ſolo capite Mercurius erat effigiandus, in reliquo corpore totus teres lapis. Hic Caſſiodorus. *Hæc ab Hermulis dimiſſis ſubita æqualitate panduntur, docentes totum illic, ut putabatur, [...] geri, vbi imago capitis cognoſcitur operari.* Hinc [...] Ἑρμῆς *quadrilater Mercurius* ex figura Hermulæ à Laertio in Demetrio Philoſopho dicitur. Hermulæ præterea [...] bro ex informi lapide prodeunte cur effingerentur, habet Plotinus Enn. III. lib. VI. Ἑρμῆν μὲν [...]

γεννήσεως ὄργανον ἀεὶ ἔχοντα πρὸς ἐργασίαν. Deſcribit κατὰ μειδ. Schol. Demoſthen κνισᾶν μὲν τοι τὰς ἀγυιὰς τὸ θύειν τοῖς Ἑρμαῖς: ἀγυιὰς γὰρ ἑρμὰς ἐκάλουν κατὰ στέρησιν, διὰ μὴ χεῖρας ἔχειν, μηδὲ πόδας. γυῖα γὰρ τὰ μέλη. Cœterum præſes Mercurius ludorum eſt. de ipſo Horatius.

— catus & decoræ hu

— more paleſtræ.

Pind. Pyth. od. I. ἐναγώνιος Ἑρμᾶς αἰγλάεντα τίθησι κόσμον. Simonides apud Athenæum lib. Dipn. X. Ἑρμᾶς ἐν αγώνιος Μαίας ἐυπλοκάμοιο παῖς. *Hermes certator Maiæ pulchri comæ ſtirps.* Extat præterea epigramma Xenocratis poetæ pulcherrimum, cuius tantùm verſionem meain pono, niſi forte Græcas Charytas Latinis Gratijs inquinauero.

Dicor ego velox, validus, ſed agonæ paleſtræ
Non bonus eſt manibus, qui caret, & pedibus:
Quomodo ego velox, manuum vel munere fungar,
Adſto ſi pedibus ſaucius, & manibus?

Eſt & Philippi alterum, Dialogo ſcriptum.

Hermes carceribus quis te præfecit ephœbum?
Hermogenes, quis nam? Dæmonides patriâ?
Antiochenus, & hic cur te colit? vt ſimul vnâ
Viuentem in ſtadio: quo? Iſthmiaco, Nemeo.

Ad Mercurium illud etiam traho Soph. in Electra. ὁ Μαίας δὲ παῖς ἑρμῆς σφ᾽ ἀγει δόλον σκότῳ κρύψας πρὸς αὐτὸ τέρμα. quamuis in alium ſenſum id prolatum. *Vialis* iſte Deus præterea, quaſi nuncius: Iulianus Imp. in epiſtolis. ſicut Hecate. Vide Schol. in Antigone Sophoclis. Theocriti in III. Idyllium de Hecate. Deam Vialem, Vibiliam Latini appellarunt. Arnobio teſte contra Gent. lib. IV. vide Etymol. in voce τρικέφαλος Sed Heliodorus lib. X. palæſtricam Mercurij artem vocat, τὴν ἀναγώνιαν Ἑρμοῦ τεχνήν. hinc in Gymnaſijs Hermathenæ, videlicet Mercurio, & Mineruæ communes ſtatuæ ponebantur. Cic. lib. I. ad Attic. ep. II. & Hermeracleæ, quæ etiam Mercurij, & Herculis numinibus mixtæ eſſent. Ariſtides. ἀλλὰ μὲν Ἑρμοῦ, καὶ τε Ἡρακλέους ἐστὶ νῦν ἀγάλματα κοινά. Etiam Caſtoribus locus in Gymnaſijs, præſertim curulibus; abiens enim in cœlum Hercules Polluci, & Caſtori curam Olympiæ reliquit. Schol. & Triclin. ode. III. Olymp. Pind. cum his ſemper Mercurius. Schol. Pyth. od. II. Arnob. aduerſ. Gent. lib. III.

Alba linea] Qui vſus neceſſarius hic huius lineæ fuerit, haud intelligo, nam ſtatim ac à carceribus emittebantur equi, currebant, nec pedem ſiſtebant in linea, quam Caſſiodorus non longe ab oſtijs ponit nullo vſu. Percipies ex Ouidio lib. metamorph. II. vbi mirè rem Circenſem ad orientem ſolem transfert.

Interea volucres Pyrois, Eous, & Aethon.
Solis equi, quartuſque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibuſque repagula pulſant.
Quæ poſtquam Tethis atorum ignaram nepotis
Reppulit, & facta eſt immenſi copia cœli,
Corripuere viam.

Statim itaque ablatis repagulis currunt. Repagula in ipſis poſtibus oſtiorum erant, vt idem auctor lib. metamorph. VII. oſtendit.

Raptaque de ſummo robuſta repagula poſti.

Robuſta, ex robore facta, nempe cancellos. Caſſiodorus itaque ſi albam lineam, pro funiculo curſoribus, aut equis prætendi ſolito intellexit, miſcuit ſtadij, & Hippodromi Elæi cum Circo Romano inſtrumenta. in Olympiaco Circo prætenſum fuiſſe funiculum notat Pauſanias, quia cum carceres ibi ad proræ nauis figuram eſſent facti, apertis oſtijs non eodem momento, qui priores exibant equi conſiſtebant, donec alijs etiam carceres aperirentur, & interea primi funiculo coercebantur. lineæ albæ apud Romanos tantum in ſtadio vſus, cuius meminit Lucillius.

Nam vt diſcrimen non facit, neque ſignat linea alba,
Sic ſingillatim noſtrum vnuſquiſque mouetur.

Idem. *(alba.*

Et amabat omnes, nam diſcrimen non facit, neq; ſignat linea

Atque erat funiculus cretatus, vt per albedinem longius diſtingueretur. Vnde poſtea loquendi vſus venit quam viſa à linea cretea. *in linea ſtare. lineæ inſiſtere; lineis eiſdem demicare; in lineas eaſdem gradus colligere; linea tranſcendere, traducere.* Tertull. aduerſus Gnoſt. *nunc in vnam ſpeciem congreſſionis certas traducimus lineas.* Et aduerſus Marcionem lib. V. *video aliquas etiam nunc lineas producendas, ad quas erit dimicandum.* duæ tamen hæ lineæ vt duæ metæ. prima, vbi ſiſtebant Pind. Pyth. ode. IX. ποτὶ γραμμᾷ μὲν αὐτὰν στᾶσε *ad lineam eam conſtituit.* ſecunda, vbi curſus finis. In Antigone Euripides. ἐπ᾽ ἄκραν ἥκομεν γραμμὴν κακῶν, vnde & Horatius — *Mors vltima linea rerum eſt.* τέρμα hanc, quaſi terminalem lineam vocauit quoque in Pythijs Pindarus. Prima Curſoribus ſubducebatur. Statius.

Vt ruit, & æquum ſubmiſit regula limen,
Corripuere leues ſpatium.

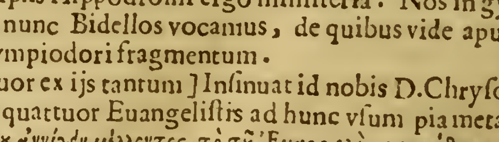
Quod ex Lycophrone etiam liquet: ſecunda propoſita ad curſus finem erat, quæ creta, aut calce dealbata. vnde *ad calcem peruenire. arena ſine calce*, vt nimis longa oratio Senecæ viſa & appellata eſt. de prima illa Virg. ibi.

— limenque relinquunt.

Vbi Seruius. *ſignum de creta factum.* de ſecunda Agellius, qui emendandus lib. XX. *namque illi omnes, cum maximè Græci multa, & varia lectitantes, in quaſque res, vt cumq; inciderint, alba, vt dicitur, linea, ſine cura diſcriminis ſolam copiam ſectati conuertebant.* Lego. *ſine alba linea.* aſſeuerarim quandoque non funiculum, ſed tantum ſignum ad funiculi imaginem de creta factum fuiſſe, aut de calce vt indicavit Seruius. lineam creta deductam deſignat Vegetius lib. I. rei veter. lib. I. c. LV. *in ſicco itaque, æqualique ſolo quinquaginta paſſus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordinem creta, ad ſimilitudinem ſtadij, quod aulicibus cum aſperum ſit tum difficultatem coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo ſpatio cum equus frequentiſſime excurrere cœperit, in illas aulices neceſſario offendit, & priores, & poſteriores vngulas impingit, & aliquando vel cadit, vel ſic offendit, vt cadere videatur, poſt quod admonitus iniuria, tollet altius crura, & in flexione geniculorum, atque gambarum molliter vehet.* linea ſanè pro funiculo ſæpè apud Vitruv. idem lib. V. *linea tendantur ab altitudine partetis.* h. e. funiculus. ſic quoque linea ἅμμα in arcu; vnde *tendere lineam, nectere lineam*, eſt arcum tendere. Terentianus.

Neruis mollibus inuicem,
Iunctis in teretem ſtruem,
Ceu Parthus ſolet, aut Scytha
Arcus cornibus extimis
Leuem nectere lineam.

Sic remittere lineam, lineam non tendere. Horat. — *neque ſemper arcum tendit Apollo.* & eſt ab arcu lineam, & neruiam hoc modo remouere.

Sed lineatores, qui fuerint in Hippodromo Conſtantinopol. non ſileamus: erant enim qui Deſignatores in Circo Romano, vt ex Pauli Diaconi verbis colligitur. *Dixerunt, quia ſecundum conſuetudinem lineatorum fecerunt. porrò lineatores, ſiue menſores interrogati, quam ob rem id fecerint? dixerunt, quia cum Imperatores ab omnibus nominati ſunt, hæc à nobis ipſis facimus:* ſub ipſis Hippodromi ergo miniſteria. Nos in gymnaſio literario nunc Bidellos vocamus, de quibus vide apud Photium Olympiodori fragmentum.

Quattuor ex ijs tantum] Inſinuat id nobis D. Chryſoſtomus ſumpta à quattuor Euangeliſtis ad hunc vſum pia metaphora. τοῦ διακόνου ἀνοίγειν μέλλοντες τὸ τοῦ Ευαγγελίου τετράθυρον. ſed & Martialis lib. VIII. ep. I.

Dum te longa ſacro venerantur gaudia Circo
Nemo quater miſſos currere ſenſit equos.

Longa gaudia ideo dixit, quia centum miſſus inſtituit in Circenſibus Domit. teſte Suet. in Ipſo cap. IV. vt inferiùs dicemus. quater verò dixit pro quattuor, & miror non admittere hanc interpretationem Raderum, cum nulla alia, ni fallor, commodior reperiatur; ita pro *centies centum* dixit Virg.

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Sed inquies; ſex erant factiones Domitiani temporibus: at quis affirmabit hoc Epig. non ante à Poeta compoſitum, quam duas factiones ille inuenerit?

PAG. 13.

Euripus] tres Euripos quidam irrupiſſe in Circum volunt. tantùm plurali numero reperiuntur in Alogab. apud Lampr. *fertur in Euripis vino plenis Circenſes exhibuiſſe.* hic maris in hac myſtica Circenſium religione ſpeciem tribuebat, vt ex Caſſiodoro habes: aliter Græci in Hippodromo obſeruarunt, ut

eius loco dicam. cæterum & in theatris Euripo fuiſſe videtur velle de Phyſ. ſcien. lib. IV. Theodorus Priſcianus Medicus his verbis. *Scribenti mihi de Phyſica (medicinali) ſcientia, qua te maxime delectari intelligo, ſufficere arbitror Menandri Comici inſigne argumentum. Apud ciues ſuos cum ſtudiorum annis magnæ ſcientiæ laboraret inuidia, produxiſſe in theatrum fertur ſuem partu plenam (hoc enim in loco celeberrimum Athenienſis eloquentiæ auditorium erat) produxiſſe inquam, expectantibus auditoribus plenam ſuem, ibique eius exectum vterum in Euripum fuiſſe proiectum: cum interfecti (catuli) pæne ductu tamen naturæ agerentur, Athenienſes, inquit Viri, ſi in paruis annis ſcientiam meam miramini, iſtos natare quis docuit?* Nec minus Tertull. contra Hermog. *Ciuitas extruxit theatrum; ſcæna erat talis, & ſtatuæ ſuper Euripum.* in Euripum hunc Virgo aqua influebat (ni me falli Frontinus,) & Alſierina; ita de Aquæ duc. ille. *In quibus per ſe Euripo, cui ipſa nomen dedit quinariæ* CCCCIX. *Alſietinæ quinariæ* CCCCXCII. Colligo ex Seneca etiam, qui frigidam aquam, & crudam Euripi deſcribit, nec mirum, cum ex Virginis aquæ parte conſtaret, quæ & ipſa rigens, & cruda. inquit Sen. Epiſt. LXXXIII. *Ille tantus psychrolutes, qui Kalendis Ianuarijs in Euripum ſaltabam.* & idem paulo poſt ibidem. *Auſpicabar in Virginem deſilire.* auſpicari in Virginem apud eruditos erit Kalendis Ianuarijs in Euripum ſaltare augurio bonæ valetudinis. Virginis aqua rigens. Mart.

Cruda Virgine, Martiavè mergi.

Et artis ſuæ I. Ouid.

Nec vos campus habet, nec vos gelidiſſima Virgo.

Fateor tamen Virginis etiam alibi lauacra extitiſſe, quod ex eodem Martiale patet; ſed in Euripum partem ipſius influxiſſe, ſuſtineo vel ex Frontini auctoritate, quæ veluti balneum frigidum eſſet: nam extabant frigida vel Plauto affirmante. in Rud. *Aedepol Neptune es balneator frigidus.* Cæterum εὔριπος apud Græcos ab εὖ, καὶ ῥιπίζω, ſiue ῥίπτω, quòd facile labatur, dicitur, qualis in Chalcide, qui ſepties die quolibet, & nocte curſum traſmutat, & Siculus ille, qui bis in die, vti Strabo de vtroque teſtis eſt, impetum vertit. Euripos etiam Nilos dici reperimus, ſumpto ex Nilo vocabulo, qui in riuulos alicubi ſcinditur in Ægypto; atque ita Cic. ad Q. fratrem lib. III. Epi. VIII. vocat, & præterea lib. II. de leg. Plin. lib. XXXIII. cap. II. *E manu veſcuntur piſces in pluribus quidem Cæſaris nilis.* Euripi. ergo riuuli, qui ſilani dicti quoque à Lucr. vbi teterrimam in Athenis peſtem lib. vlt. deſcribit, vel potius ex II. lib. Thucydidis mutuatur.

Multa ſiti proſtrata vias per proque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata iacebant;

Quòd περὶ τὰς κρήνας ἁπάσας dixit Thucydides. Cor. Celſus. *Confert etiam ad ſomnum ſilanus iuxta cadens.* Item tulij dicti Sex. Pomp. *tullios alij dixere eſſe ſilanos, alij riuos, alij vehementes proiectiones ſanguinis artuatim fluentis, quales ſunt Tiburi in Aniena.* (melius tubuli). de Aniene enim fonte Romam deducto intelliges, per tubulos enim aquam fontes emittebant. quæ claudebantur epiſtomijs, nempe verticillis, in quibus leo ſculptus erat, ex Ægyptiorum placito, quòd tempore, quo in leone ſol eſt, aquæ munus Ægyptum irriget, idque Theon in Arato nos docet, & Pindari Scholiaſtes. Verticillos hoſce στρόφιλλας vocant Græci, à verſatione. plures etiam tubuli Delphinas, multi Tritonas habebant, qui vt nunc viſuntur, aquas eiacularentur. Propertius.

Et leuiter lymphis tota crepitantibus vrbe,
Cum ſubitas Triton ore recondit aquas.

De Delphinis verò ſolitis in aquarum ſyphonibus apponi, vide Vitruv. lib. X. ſed & Ennius in Aiace vt de tullijs proſequar. *Aiax miſſo ſanguine tepido tullij efflantes euolant.* diſcreti etiam per domos hi fluuioli. Sidon Apoll.

Fuſilis Euripus propter cadit vnda ſupernè
Ante fores pendente lacu.

De Euripo in nemore Agrippæ lege Strab. lib. XIII. ſed ad comprobandam priorem noſtram ſententiam en etiam Ouidius Euripum, & Virginem aquam coniungit lib. I. de Ponto.

Stagna quoque Euripi, Virgineuſque liquor.

Clauſtris ferreis] Vſque ad clauſtra ferrea, quæ trans Euripum vltra arenam erant deſcendiſſe gradus, & ſedilia videtur ſignificare Ouid. lib. amor. III. dum è ſedilibus ad clatra iſta pedes fulciendos extendebant, veluti ad ſuppedanea; loquitur ad puellam.

Sed pendent tibi crura; potes, ſi forte grauaris,
Cancellis primis inſeruiſſe pedes.

Qui locus pulveri maximè expoſitus, quippe vicinior arenæ. Idem.

Dum loquor, alba nigro ſparſa eſt tibi puluere veſtis.
Sordide de niueo corpore puluis abi.

atque hoc eſt illud Horat.

—— *pulverem Olympicum Collegiſſe.*

Sordidi enim aurigæ ex puluere fiebant; vt Sidon.

—— *nigro puluere ſordidatur aër.*

in hunc ſenſum. Sed rectius (clatris ferreis) lege hic in Plinio. vtebantur etiam ſuppedaneis ibi ad fulciendos pedes. Idem Ouid.

Et caua ſub tenero ſcamna dediſſe pede.

de puellis in Circo ſpectantibus agit.

Aquas interfluunt] Broſlæi notæ habent; *Aquas influunt,* & recte, & intelligendi ſunt Delphines, non qui in ſpina erecti erant, ſed qui aquam Euripo vomebant, vt dilucidarum ſuperius nobis eſt.

Sordes abluebantur] Sic per Alphæum Olympicæ arenæ ſordes emundabantur. Strabo. lib. VI. τὴν φιάλην τινὰ ἐκπεσεῖν εἰς τὸν ποταμὸν ἐνέμισαν ἐν ὀλυμπίᾳ δεῦρο ἀνενεχθῆναι εἰς τὴν κρήνην, καὶ θολοῦσθαι ἀπὸ τῶν ἐν ὀλυμπίᾳ βουθυσιῶν. Lucianus in Anacharſide videtur Euripum foueam appellare, quòd in eo conijcerentur ſordes. ψάμμον ταύτην βαθεῖαν ὑποβαλλόμενοι ἐν ὀρύγματι. Et nihil aliud hæc fouea, quàm Euripus in medio.

CAP. VII.

ORnamenta] De prodigijs Obſequens. *In Circo inter pila militum ignis fuſus.* Tu, ſi placet, ad armiluſtrum, & armamentarium, ego ſane ad ornamentum Circi refero, vt victorum militum pila veluti conſacrata in Circo ſuſpenderentur ad ornamentum.

Lib. V.] Corrige. VI.

H.S. Millies] Sunt vicies quinquies centena millia Philipporum. grauis ſumma. miror cur Suet. id non attigerit, vbi de eius munificentia alia diſſerit. Sed altera etiam accidit Circi vſtura Neronis tempore. Tac. lib. XV. *Initium in ea parte Circi ortum, quæ Palatino, Cælioque montibus contigua eſt, vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim validus, ac vento citatus longitudinem Circi corripuit.* vbi tabernas olearias intelligit, & thurarias, quæ igni materiam præberent. In Velabro enim olearij. Plaut. *De compacto rem gerunt, quaſi in Velabro Olearij:* & à Victore. Reg. XI. Circi Maximi locatur ædes Herculis Olitorij. Quin & Thurarij haud longè in vico, qui & Iugarius dictus eſt, ob templum ibi Iunonis iugæ. nec procul vnguentarij Victor *vnguentarius maior.* At hæc regio olim arſit etiam L. Quintio, & Cn. Domitio Coſſ. Pete ex Liu. lib. XLV.

PAG. 14.

Alogabalus Circum] Herodianus lib. V. πρὸς τε τὸ μὴ πταῖσαι αὐτὸν, ἢ διαλιθεῖν ἐκ ορῶντα, ὅπη βαίνει. γῆ τε ἡ χρυσίζουσα παντελέση ὑπέστρωτο. *At ne caderet, aut ceſpitaret, cum quo tenderet, non videret, terra illi auroſa ſubſtrata eſt.* ſed in hunc locum verba Pomponij Læti referre non grauabor. *Pauimentum Circi fuit ex chryſocolla; eſt autem chryſocolla dura materies, quæ naſcitur poſtquam aurum effoſſum eſt, ex auro retinens colorem, in cætero eſt lapis.*

Sublimis porticus, & rutil. col.] Ex his ſuum ſubtexit Pomponius Lætus ſemi-eruditè. *Circus eſt maximus circumdatus columnis, & epiſtylijs aureis, ideſt columnis, & ſtatuis.*

CAP. VIII.

VEneris] Illam puto, de qua Plinius maior intellexit. *Quin & ara vetus fuit Veneri myrthex, quam nunc Murciam vocant.* Kalend. in æde Capranicorum Romæ. *Veneri. ad. Circum. Maximum.*

Summani] Plutarchus in hoc in Fortuna Romanorum. ſed Summani in Circo Olympiaco etiam veneratio. Pauſanias. ἔστι γὰρ Ἠλείοις καὶ Ἅδου περίβολός τε, καὶ ναός. *Eſt apud Eleos Plutonis* (Summanus eſt apud Capellam, quaſi ſummus manium) *area & templum.* De Romano Summano. lapis in Exquilijs. Kalendarij. *Summ. ad Circum Maximum.* Pluto iſte, vt hic etiam docet Arnobius. Martianus verò Capella lib. II. nupt. *Denique omnis aëris a Luna diffuſio ſub Plutonis poteſtate conſiſtit, qui etiam Summanus dicitur, quaſi ſummus manium.* Ouidius verò quis ſit Summanus dubitat.

Redi-

Redita, quiſquis erit, Summano templa feruntur,
Tum cum Romanis Pyrrhe timendus eras.

nec minus Auguſt. lib. IV. de Ciu. Dei. *Romani veteres neſcio, quem Summanum*. Vide Ciceronem de diuin. Sed non ne Liberi, Liberæque, ac Cereris ad Circum templa? benè ergo iuxta vxorem Summanus. Orci ædem appellat eam in Alogabalo Lamprid. us, quia Pluto. Orcus dicebatur veteri Romana lingua. *Poſtea Alogabalus ſacerdotio Dei Alogabali, cui templum Romæ eo loco conſtituit, in quo priùs ædes Orci fuit, quem è Syria ſecum adduxit*. Alogabali verò Dei templum in Palatino fuit, vt idem auctor teſtatur iuxta ædes Imperatorias.

Iuventutis] Tamen Iuventas propriæ Iuventutis numen eſt, inquit Acron. ad illud Horatij.

Et Parum comis ſine te Iuventas,
Mercuriuſque.

ſic Auguſt. de Ciuit. Dei. lib. IV. *ipſa Dea Iuventas, quæ poſt prætextam excipiat iuvenilis ætatis exordia*. fuit altera ædicula Iuventæ in Capitolio propè delubrũ Mineruæ. Plin. lib. XXXV. cap. X. Ancyranus lapis ædem Iuventæ ab Auguſto inſtauratam declarat.

Vinaliorum] In autumno hi dies feſti, quos tangit Tacitius lib. Ann. XI. *At Meſſalina non alio ſolutior luxu, adulto Autumno ſimulacrum vindemiæ per domum celebrat. vrgeri prela, fluere lacus, & fœminæ pellibus accinctæ aſſultabant, vt ſatrificantes, vel inſanientes Bacchæ*. Hinc Bacchas nos, hoc eſt diſſolutiores fœminas, vaccas nominamus, ratione hac: Bacchantes ſi quidem fœminæ immorigeræ. Vide iſto loco Lipſium. tantùm addo antiquiſſima eſſe mihi Vinalia, vt potè quæ à Virg. tempore Amatæ Lauiniæ matris inducantur; quam optimè, dij boni? ac ritè Vinalia ſacra expreſſit lib. Æneid. VII.

Herculis templum] De hoc templo Solinus cap. I. *etenim cum viſcerationem ſacrificij libaret, Myagrum Deum dicitur imprecatus, clauam verò in aditu reliquiſſe, cuius olfatu refugerent Canes. id uſque nunc durat*. Vide Marlianum lib. IV. cap. VI. qui Myagrum Muſcarum congregatorem facit, cum potius μύαγρος Muſcarum expulſor Deus ſit apud veteres, ſicut apud Nicandrum ſerpentis genus, quod muſcas inſectetur. Ceterum eandem Herculis fabulam in Olympiam transferunt quidam, vbi rem diuinam peragente Hercule, cùm muſcarum multitudine infeſtaretur, atque Ioui ſacrificaret ἀπομυίῳ ſtatim vltra Alphæum muſcas eſſe abactas. ἀπόμυιος abactor muſcarum Iuppiter eſt.

Res furto ablatas] Ad illud Horatij lib. I.

—— percontor quanti olus, ac far,
Fallacem Circum, veſpertinumque pererre.

& benè veſpertinum. nam tunc maximè fures venalia exponebant. ſic Petronius. *Veniebamus in forum deficiente iam die, in quo notauimus frequentiam rerum venalium*. hic uſus frequẽter in Suburra, nam *forum* interpretes in Horatio de Suburra maiore intelligunt, ibi enim venalia, ſcruta, & ſupellectiles vendebantur, velut in vita propria ſignificat Galenus. *Veſperi ſuo viuere*. hinc dixit Plautus, pro furtis victum ſibi parare, atque ea de cauſa *vigilem* quoque *Suburram* Propertius. quòd ibi cauendum maximè eſſet ne veſpertino tempore emptores deluderentur, appellauit.

Meretrices] Lamp. in Alogab. *Fertur & una die ad omnes Circi, & theatri, & amphitheatri, & omnium urbis locorum meretrices tectus cucullione mulionico ne agnoſceretur ingreſſus*. Idem de eodem. *omnes de Circo, de theatro, de ſtadio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in ædes publicas*. Certè Phyllis Propertii amica, & ipſa ad Circum. Proper.

Phyllis Auentinæ quædam eſt vicina Dianæ.

ibi ſanè Circus; ſed ne meretriculæ detraheret Auentinum, non Circum nominauit, fuerunt & in Agonali Circo, quod dicemus, vbi de B. Agnete prudentium afferemus: erant propriè meretricum fornices paululum infra terram ſitæ cellulæ, in quibus ſcorta huic ignominiæ damnabantur: famoſiora quidem altiuſculè habitabant. Iuven. *& dubitas altâ Chionem deducere cella*. Eutrop. lib. XIII. hiſt. *cum eſſent molæ in locis ſubterraneis conſtitutæ, per ſingula latera, earum domuum tabernas inſtituentes, meretrices in eis proſtare faciebant, quatenus per eas plurimos deciperent*. Tintinnabulo lenones, qua hora ad meretrices eundum eſſet, ſignificabant. Idem. *Includebant eam in anguſto proſtibulo, & admittentes, qui cum ea fornicarentur, hora, qua turpitudinem peragebant, tintinnabula percutiebant*. Hora verò nona erat, nobis vigeſima prima; vnde *nonaria* apud Perſium pro meretrice habetur: ea ſi quidem ad coitum apta, digeſtione parata, ut aiũt medici: has ſordes ab V. C. ∞ CXIXI. Theodoſius Theodoſii filius expurgari iuſſit, eodem auctore Eutrop. At ea tintinnabula etiam in thermis. *ſonat æs thermarum*. Martiale teſte. Sed non meretrices in iis locis tantum, verùm in theatris publicè ad concubitum cum beſtiis quandoq; damnabantur. Apuleius lib. Aſini XI. *Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit curſum, petiturus populo iam poſtulante, illam de publico carcere mulierem, quam dixi propter multiforme ſcelus beſtiis eſſe damnatam, meiſque præclaris nuptijs deſtinatam: & thronus genialis, ſcilicet noſter futurus, accuratiſſime diſcernebatur, (diſternebatur) lectus Indica teſtudine pellucidus, plumea congerie tumidus, veſte ſerica floridus; at ego præter pudorem obeundi publicè concubitum, præter contagium ſceleſtæ, pollutæque fœminæ*. Quod in Aſino ſuo etiam Lucianus ad notauerat ἐγὼ δὲ ἅμα μὲ ᾐδέμην ἐν τῷ θεάτρῳ κατακείμενος, ἅμα δὲ ἐδέδιειν μή πως ἄρκτος, ἢ λέων ἀναπηδήσηται.

Signum Vortumni.] Inter vicum thurarium, & forum, quem cernebat Vertumni ædes, & a quo dextra manu ad Circum ibant. Proper.

Nec me turba iuvat, nec templo lætor abeno
Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.

Et infer.

Sex ſuperant verſus: Te qui ad vadimonia curris
Non moror.

ad forum. de vico Tuſco, & Vertumno Varro. de orig. verb. *Abeis dictus Vicus Tuſcus, & ideo, ibi Vertumnus ſtare, quòd is Deus Hetruriæ princeps de Cælianis traductum volunt in eum locum, qui vocatur Cæliolus*. in Cœliolo ergo antea Tuſci.

Baſilicæ angulo.] De baſilica Sempronia intellige. Liuius. lib. XXXXV.

PAG. 15.

Velabrum] Sic Varro. *olim paludibus mons* (Auentinus) *erat ab reliquis diſcluſus, itaque eo ex vrbe, qui advehebantur ratibus quadrantem ſoluebant*. (paulo inferius) *Velabrum dicitur à vehendo: velaturam facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt*. Kalendarijtamen duo Velabra nominant *maius*, & *minus*, traijcique ſolitum oſtendunt duobus locis anguſtiori, & patentiori. Sex Ruf. *Velabrum maius in foro Olitorio*. Victor. *Velab. maius*. Idem. *Velabrum minus*. Velabrum itaque maius ab Auentinum ad forum olitorium, minus ab Auentino forum, & Capitolium verſus tendebat. Propertius vtrumque ponit.

Qua velabra ſuo ſtagnabant flumine, quaque
Nauta per vrbanas velificabat aquas.

Tibul. lib. II. eleg. V.

Et quà Velabri Regio patet ire ſolebat
Exiguus pulſa per vada linter aqua.

Lege Seruium lib. VIII. Æneid.

Traiectum enim velaturam] Plutarchus τὴν δὲ πορθμίαν σιλατέραν καλοῦσι ναῦλον etiam dicunt à naue Græci πορθμεῖον μισθὸν, & propterea obolus, qui mortuorum ore ponebatur, vocabant naulum; eo ſi quidem pretio velaturam Charonti perſoluturos credebant defunctos. Etymol. magnum. ναῦλον, τὸ εἰς τὸ στόμα τῶν νεκρῶν ἐμβαλλόμενον νομισμάτιον. triens Iuven. *nec habet, quam porrigat ore trientem*.

Pulchri littoris gradus] παρὰ τοὺς λεγομένους βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς. Puto illi, quos Solinus ſcalas Caci vocat. cap. II. *Ea incipit à ſylua, quæ eſt in Area Apollinis, & ad ſupercilium ſcalarum Caci*. Erant præterea aliæ ædes ad Circum puta; *Liberi, Liberæque*, Bacchi nempe, & Proſerpinæ, vt ait Dionyſ. lib. VI. ὁ templum, ἐστὶν ἐπὶ τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν. *quod templum ſupra Circi Maximi carceres eſt*. de quo & Tac. lib. Ann. II. *Floræ*. Tac. ibidem *eodemque in loco ædem Floræ ab Lucio, & Marco Publicijs Aedilibus conſtitutam*. Propè Circum. *Baſilica Caij, & Lucij Cæſarum*. teſte Rufo. inſcriptiones.

C. COESARI AVG. F.	L. CAESARI AVGVSTI F.
PONTIF. CONSVL.	AVGVRI. COS.
DESIGNATO	DESIGNATO
PRINCIPI IVVENTVTIS.	PRINCIPI IVVENTVTIS.

Ibi enim repertæ ſunt. item *fornix Stertinij*. Liuius. *Stertinius ex vlteriori Hiſpania, ne tentata quidem triumphi ſpe, quinquaginta millia pondo argenti in ærarium intulit, & de manubiis duos fornices in foro boario ante Fortunæ ædem, & Matris Matutæ, vnum in Maximo Circo fecit*: De area Bouis propè Circum ita Ouidius.

Pon-

Pontibus & magno iuncta eſt celeberrima Circo
Area, quæ poſito de boue nomen habet.

De Germalijs Fab. Pictor, ſiue alter potius. *In decliuo ad ima verſus Circum Maximum Germaliam fundauit, vbi iuſſu Aemulij fuerunt expoſiti.* Germalus dicitur à Panuinio noſtro hic locus in Republicæ Romanæ Comm. pag. xIIcc. & à Varr. de lin. lat. *Germalus à germanis Romulæ, & Remo, qui ad ficum Ruminalem.* Erat & *ficus ruminalis*, quam Velabrenſem vicinia Velabri nuncupat Mart. lib. xi. cap. LIII. *Aedes Mercurij.* vnde Apuleius lib. IV. *Inueniat retro metas Murcias Mercurium prædicatorem.* In regione quidem Auentini ponitur à victore, qua & Conſi ædes. Mercurij ſacellum ad metas Murcias etiam Feſtus agnoſcit. *Domus* præterea *Tiberiana*, vt ex Tacito patet. *Ara* perinde *maxima* Ser. ad IIX. Æneid. *ingens* (inquit) *eſt ara maxima, ſicut videmus hodie poſt ianuam Circi maximi.* Obſeruo interim in hac vrbis regione dicta maxima multa fuiſſe. Circus maximus, Ara maxima, Cloaca maxima, ex quo inducor, vt credam, non omninò otioſè appellari maximum ibi aërem à Virg. lib. IIX.

Avulſam ſoluit radicibus, vndè repentè
Impulit, impulſu quo maximus intonat æther,

Genios, ſeu pueros aurigi.] Crede pueros, nam & ſi alas gerunt, appoſititiæ ipſæ tamen: diliciæ hæ Ælij Veri. nam Aelius Verus pueris alas conformabat ad Icari ſpeciem, ipſoſque aurigantes curſitare faciebat. in ipſo Spartianus. *Iam illa leuiora, quòd curſoribus ſuis exemplo Cupidinum alas frequenter appoſuit, eoſque ventorum nominibus ſæpe vocitauit. Boream alium, alium Notum, & item Aquilonem, aut Circum, cæteriſque nominibus appellans, & indefeſſè, atque inhumaniter faciens curſitare.* Sed etiam in naumachia inducti pueri alati ſub Amorum ſchemate; Auſonius.

Cum Venus Actiacis Auguſti læta triumphis
Edera laſciuos fera prælia iuſſit Amores.

De Puero Amoris ſchemate Herodianus in Commodo.

Aram & ſacellum] Pue la alata Victoria eſt, quemadmodum à Spur. Afranio cuius numus caput hinc oſtendit galeatum, alatumque inde bigam, cui victoria inſiſtit, literæ S. Afra. Roma, ſic etiam in numo Clouliæ, ſiue Clœliæ gentis, vbi victoria equos regit, ſed plurima iſtis ſignis reperiuntur effigiata numiſmata.

Euitata rotis] Neſcio quis.

—— *Eſt vitæ meta ſenectus,*
Ad quam cum properat, tangere quiſque timet.

Melius tamen. *frangere.*

CAP. IX.

Bigæ] Synoris ab interprete Ariſtophanis vocantur συνωρίς, videlicet currus, cui duo tantum equi adnectuntur. δυφρὸν vocant etiam quidam veteres, in bello bigis quoque vſos teſtis eſt Ariſtot. de Mundo. Aug. de Ciuit. Dei lib. xIX. cap. III. *ſicut duos equos iunctos bigas vocantes.* Cœterum non modo quadrigas, ſed bigas curriſſe in Patrocli funere Diodorus Siculus de bello Troiano agens lib. III. teſtatur.

Lunam imitari putabant] Fulgent. de lunæ tauris bijugis.

Aſtrigeroque nitens diademate luna bicornis
Bullatumu bijugis.

(pullatum, nocturnum fortaſſe.)

—— *conſcenderat æthera tauris.*

Manilius.

Quadrijugis vel Phœbus equis, vel Delia bigis.

Prud. de Luna.

Nunc bijugas frenare boues.

Sen. in Hercule Oetæo.

Cuius ad primas Hecate vapores
Laſſa nocturnæ lauat ora bigæ.

ſic Tertull. *Quadrigas Soli, bigas Lunæ.* Epigramma de Circo.

Lunæ biga datur ſemper, ſolique quadriga.

Stat. VI. Theb. vbi Lutat. *Quadrigas dant Soli, bigas Lunæ, equos ſingulos ſyderibus.*

Alterum candidum] Eſt Iſidori lib. xIX. cap. xxxvI.

Scirophorus] Schœnophoros; σχοινοφόρος enim ferens furem eſt, & funalis. σκιῤῥοφόρος, aliud eſt. σχοῖνοι enim funes, quos etiam λεπτὰ dici aſſerit Tzetzes ad Heſiodum, ob tenuitatem. certè apud quoſdam Italos funiculum vocant corruptè *leppa*, ſicut etiam *ſtroppa*, quaſi στρωμνὴ ſicut *ritorta* aptè funiculum vocant Tuſci. Taſſus *aſpre ritorte*, pro funiculis dixit.

PAG. 16.

Vecti eſſent per Circum]

—— *ſimiliſque triumpho*
Præda caballorum Prætor ſedet.

ita legendum non prædo, ad quam mentem Aureliani Cæſaris illud dictum. *Editorum* (impenſæ ludorum) *ſpoliare non debent.*

Παρήορον Heſichius. Παρήορος ἵππος, ὁ ἐκτὸς ἅρματος τρέχων. *qui nempè extra currum currit*; dicebatur etiam. δεξιόσειρος. κατὰ τὸ δεξιὸν σειραφόρος. in Antigone Schol. Sophoclis ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἵππων ἐν τοῖς ἅρμασι παραδρομόντων. (aliter) δεξιόσειρος, γενναῖος. οἱ γὰρ ἰσχυροὶ ἵπποι εἰς τὴν δεξιὰν σειρὰν ζεύγνυνται τοῦ ἅρματος & in Electra σειραῖον ἵππον τὸν ἔξω τοῦ ζυγοῦ δεξιὸν προσλείμμον τῷ καμπτῆρι ἀριστερὸν. idem equus παρήορος qui Schol. Theoc. ὁ ἀνάρμοστος: vnde eleganter Stat. — *dexterque exerrat Arion.* exerrans ibi ἀνάρμοστος, μάταιος σειραῖος. παρήορος. veteres enim Heroes extra duos iugales, tertium funalem addebant παρήορον. Statius, qui ex Græca Thebaide in v[...] ſuæ morem Græcum mutuatus ſcribebat, tres tantum equos nominauit. Admetus auriga eſt.

Nominibuſque ciet Pholoen Admetus, & Irim.
Funalemque Thoen.

itaque Thoe παρήορος: & in alia triga ita etiam intelligendus.

—— *nam flavus Arion*
Stat, ſociosque iugi, comiteſque vtrinque laboris
Secum altè ſuſpendit equos.

& intelligit Arionem παρήορον, funalem, qui ad dextram: ſequitur.

—— *Dum non cohibente magiſtro*
Stringitur in gyros, dexterque exerrat Arion.

Sed apud Auguſtum duo funales erant pro more Romano, vt vides, de hac re fuſius a ibi.

Quadrigas Soli] Prud. in Symmachum.

Hoc ſidus currum, rapidaſque agitare quadrigas
Commenti, & radios capitis, & verbera dextræ,
Et frenos, phaleraſque, & equorum pectora anhela.

Plaut. in Amphit. — *quid eſt in anulo? cum quadrigis ſol oriens.* Fulgen. lib. I. Mythol. Ratio vero, quòd quattuor anni partes moderetur. Orpheus in Hymnis. τετράορον ἅρμα διώκων. *quattuor temporum currum agens* optime explicatur. atque ad h[...] Commentator Germanici Cœſaris reſpexit. *Huic quoque illam ob cauſam, quòd aut quadripartitis temporum varietatibus anni circulum peragat, ideſt verni, æſtatis, autumni, & hyemis, aut quòd quadripartito diei metitur ſpatium, quadrigam ſanxere.* & Fulgen. Myth. II. *huic quoque quadrigam adſcribunt, illam ob cauſam, quòd aut quadripartitis temporum varietatibus anni circulum peragat, aut quadrifido limite diei metiatur ſpatium.* Iſid. *Quadrigas ideò Soli iungunt, quia per quattuor tempora annus vertitur, ver, æſtatem, autumnum, & hyemem.* aut ab elementis petita cauſa. Martian. Capella. lib. II. Myth.

Quattuor alipedes dicunt te flectere habenis,
Quòd ſolus domitus, quem dant elementa quadrigam.

Hinc ipſum quadrupedem vocat Orpheus in Hymnis.

Κρᾶσιν ἔχων τετραβάμοσι ποσσὶ χορείων.

Tempora qui quadrupedes moderaris lege quaterna.

ſed & Philo. de Opif. orbis. ὁ τετράπωλον ὥσπερ ἅρματος δίφρον στοιχεῖα τάττων. Hinc Soli equos Perſæ ſacrificabant. Xenophon. Pæd. lib. IIX. non ſemel. Strab. lib. xv. Ouid. lib. I. Faſt. & Galieni numus hinc quadrigas, inde literas habet; SOLI CONS. AVG. Adde, & Iudæos. Reg. lib. I. *Ioſias Rex aboleuit equos, quos dederant Reges Iuda Soli in introitu templi Domini iuxta cameram Nethan Melech Eunuchi, qui Princeps erat in ſuburbijs, & quadrigas Solis combuſſit igne.* Adoraturi enim Solem inſidebant equis illis, equitabantque ab ingreſſu templi, vſque ad cameram Nethan Melech. Vota itaque armenta Soli a Regibus Iuda. non enim figuræ marmoreæ equorum, ſed equi ipſi erant; voti inquam, vt Marti à Cœſare in traijciendo Rubicone. ſic bovum armenta eidem Deo ſacra apud Homerum. Odyſſ. lib. M.

Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες, καὶ ἴφια μῆλα
Ἠελίου, ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷ, καὶ πάντ᾽ ἐπακούει.

Numinis hæ fortis vaccæ pecora inclyta Solis
Sunt, Solis qui cuncta videt, ſimul omniaque audit.

ſunt, qui ſcribant fluxiſſe ad perſuaſionem Græcorum Solem quadriga vehi, quòd Eliam intellexerint curru, ac quadrijugis equis in cœlum vectum, vnde & Solem ἥλιον appellauerint, ab Elià. ſordet mihi tamen. At Sedulius cecinit.

Quàm benè flammivomi prælucens ſemita cæli
Conuenit Eliæ, meritoque, & nomine fulges
Hac ope dignus erat; quoniam ſermonis Achiui
Vna per accentum mutetur littera, Sol eſt.

ſed vt ad equos Iuda Regum reuertar, Angelomus Monachus S. Benedicti vetuſtus auctor affirmat in Stromat. lib. Regum. *Regem Iuda equos Soli ſacraſſe, gregem videlicet, quo ad Solis venerationem vterentur.* quo & loco Dauid Chytnchi. *Diſijecit*, inquit, *hoc etiam ſcelus Ioſias, quòd Reges Iudeæ patrauerant: hi ſeruiebant Soli, ibique equos, conſtituerant, equitabantque, vt exirent Soli obuiam mane.* Rabbì etiam Salamon, qui inquit, *ſalutabant Solem, equos habebant ad exeundum obuiam ſoli mane.*

Erichthonium] Ex terra enim, & lana, quòd in Palladis veſtem laneam ſemen ex Vulcani libidine defluxerat, dictus eſt: ἔριον ſi quidem lana, χθὼν terra. hic deturbato Amphyctione Regnum Atticæ inuaſit. de quo inter latinos Tertull. de Spect. Cenſorinus cap. IV. alijque. Quartum Athenienſium Regem facit Euſebius. inueniſſe currum, & artem iungendi iugo equos paſſim omnes aſſerunt. Hegin. vbi de Heniocho. *Erichthonius, & quadrigas, vt ante diximus, & Mineruæ ſacrificia, & templum, & in Arce Athenienſium primus inſtituit.* & ad carmina hæc virgiliana Seruius. *Varro. in libro, qui Mirabilium inſcribitur. Erichthonium tradit primum quattuor iunxiſſe equos ludis, qui Panathenaici appellantur.* Auienus in Phœnom.

—— illi impiger autem
Pulcher Erichthonius currus, & quattuor olim
Iunxit equos.

& Germanicus.

Erichthonius, qui curru ſub iuga duxit
Quadrupedes.

Manil. Aſtron. lib. I. qui Heniochum Græco vocabulo pro ipſo intellexit.

Heniochus ſtudium, mundumque, & nomen adeptus.
Quem primum curru volitantem Iuppiter alto
Quadriiugis conſpexit equis, cæloque ſacrauit.

Iſidor. *Aurigam etiam Erichthonium inter cæli aſtra collocauerunt.* Ariſtides Orat. in Miner. λέγεται γὰρ ἐριχθόνιον μὲν τὸν τῆς θεοῦ τρόφιμον πρῶτον ἀνθρώπων ἅρμα ζεύξας ἵππων. Ado tamen in Chronico ſuo ætate Cecropis Trochillum currum inueniſſe teſtatur, atque ita ante Erichthonium. *Hac etiam ætate Trochilus quadrigam iunxit, eodemque tempore Cecrops Athenas condidit.* Hunc quidam Argilum, alij Argulum vocant. Theon. in Aratum ſic affirmat. Οἱ μυθολόγοι τὸν ἡνίοχον λέγουσιν εἶναι εἴδωλον, ἢ βελλεροφόντου, ἢ τροχίλου τῆς Καλλιθείας παιδὸς πρώτης ἐν Ἄργει γενομένης ἱερείας ἅρμα πρῶτον ζεύξαντος. Erichthonium primum ſignaſſe pecuniam quoque volunt. Pollux. lib. IX. cap. VI. πρῶτος ἔγραψε νόμισμα Ἀθηναίοις ἐριχθόνιος. Plin. lib. VII. cap. LVI. *Argentum inuenit Erichthonius Athenienſis.* Hegin. *Indus Rex in Scythia argentum primus inuenit, quòd Erichthonius Athenas primus attulit.* Hinc Iliad. β. Homerus Erechtheum vocat.

Δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη
Θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα.

Agmen Erechtei egregij, quem Pallas in vlnis
Orta Iouis fouit, genuit ditiſſima tellus.

Natalem ſuum] Inter alias cauſas, quibus ludi Circenſes fiebant Natalitij dies Principum erant. Xiph. οἱ ἀγορανόμοι ἱπποδρομίαν ἐν τοῖς τοῦ Αὐγούστου γενεθλίοις καὶ θηρίων σφαγὰς ἐποίησαν. Ita vt etiam in Natali Domini exhiberentur, quòd in Annalibus de Andronico Comneno Nicetas refert. τῶν γενεθλίων ἐπιστάντων Χριστοῦ, καὶ ἁμίλλας ἵππων, καὶ θεωρίας προχων. *Aduentante Natali Chriſti Circenſibus ſe, & venationibus oblectans.* Inſtitutum hoc in Republica, vt Principum natalitia colantur: ad hoc Perſij illud de Iudæis Herodis Agrippæ natalem diem celebrantibus. Sat. V.

—— at cum
Herodis venere dies, vnctaque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Sed in natalem quoque imperij diem inuenio obſeruatum. *Adrianus imperij diem ſtatuit celebrandum.* ait Spart. In Pertinace Lampr. *Circenſes, & imperij natales additi.* in ipſum Romæ De Ludis ſecularibus, qui iacti in natali die vrbis à Decio, in Quirinalibus Q. Metellus Ode II.

Circulatores, pugiles, equeſtres,
Curruum certamen, agon, paleſtræ;

Belluarum pugna, genus ferarum
Vndique rarum.

Inſeritis tamen fuſiùs.

Circenſium in triclinijs] Quin. vt idem addit. *Gladiatores ante conuiuium pugnantes ſibi frequenter exhibuit: ſtrauit ſibi triclinium in ſummo luſorio, & dum panderet noxios, & venationem ſibi exhibuit.* Luſorium, ludus eſt, gymnaſium.

Plurali ſemper num.] Tota Grammaticorum claſſis hìc. Donat. de Gener. Nominum. Diomedes de ſpecie. Cledonius de partibus orationis. P. Conſentius de nomine, Velius Longus, & Varro. ipſe de lin. lat. *neque enim in his res ſingularis ſubeſt vna, cum dicitur biga, quadriga.*

Seiugarum] Sex. Pom. *Iuges eiuſdem iugi pares, vnde coniuges, & ſeiuges* ab Auguſto primùm inductos ſeiuges conſtat:

Elephantos, & camelos] Quin, & cerui, & canes, tygres, leones. in Ner. Suet. *Commiſit quoque etiam camellorum quadrigas:* quid, *quoque etiam?* alterutrum capio. canes commiſit Commodus teſte Dione. Alogabalus Lampridio. *Canes quaternos ingentes iunxit ad currum.* ibidem ipſemet auctor. *Ceſſit in publicum, & quattuor ceruos iunxit ſibi, & leones Matrem Magnam ſe appellans: iunxit & tygres Liberum ſe vocans.* Paſſim præterea numi elephantos ad currum repræſentant, quòd indicat lib. IIX. epig. LXI. Martial.

Hìc gemini currus numerant elephanta frequenter.

atque id de lapideis elephantis, qui cum curru arcubus triumphorum imponebantur, expreſſit. Elephanta pro elephantas ſcripſit, quod voce *frequenter*, vt plures indicaret, declarauit.

PAG. 17.

In vaticano agitaſſe] Vbi olim Nero. lib. Ann. XV. Tacitus.

Curribus] Ex Iſidoro. Vetus epigr. corruptum.

Circus imago poli, formam cui docta vetuſtas
Condidit, ad numeros luminis ætherei;
Namque duodenos oſtendunt oſtia menſes,
Queque meat curſim aureum aſtra iubar.

Adi cap. VII. lib. VIII. Rhodig. qui tamen Græcum ibi cum Romano Circum confundit, vt multi quoque doctiſſimi.

Rotæ verò orientis] Vetus Epigr.

Namque axes gemini exortum, obitumque ferunt.

Steſichorus] In palinodia fortè, cuius meminit in Phœdro Plato.

Bellorophontem.] De ipſo vide interpretes Heſiodi in Theog. Euſtat. ad Dionyſ. Afrum. Strabonem lib. XIII. alioſque, qui id ſignificant. Iſtius illud.

—— cæcus campis errabat Aleis
Ipſe ſuum cor edens.

Illud Homericum eſt Iliad. ζ.

ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο
Ὃν θυμὸν κατέδων

Lege de Bellerophonte in Arato Theonem ſcholiaſtem. Heginum in Fab. Aſtron.

Pelethronium] Pelethronij Lapythæ populi in Pelio monte, vnde Pelethronij dicti centauri in Pelio ob vicum eius nominis. Strab. lib. VII. & Virg. III. Georg.

Frena Pelethronij Lapythæ, gyroſque dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Schol. Nicandri locum ait eſſe in Pelio floribus refertum. πελεθρόνιον δὲ τόπος ἐστὶ τοῦ πηλίου ἀνθώδης: διὸ καὶ οὕτω καλεῖται ἀπὸ τοῦ πίλειν ἐκεῖσε τὰ ἄνθη θρόνα γὰρ τὰ αὐτὴ λέγεται.

ἵππιαν] Diximus alibi. videtur interim Phornuto *quodammodo equi vicem gerere mare, dum tranſmittit nauigantes.* certè fluminibus conſecrari ſolitos equos, ob celeritatem equi fluminis impetum æquantis teſtis eſt Euſtathius Iliad. Φ.

Singulariter cur.] Syneſ. epiſt. ad Vranium. ἔπεμψά σοι δῶρον ἵππον, ἀκροσύνεσατον. & poſt. οὐ γὰρ ἴδα, ὅτι μᾶλλον ἐστὶ κυνηγέτης, τί κέλης ἐν ἀγωνίζω, τί πομπεύς τί πολεμιστήριος. Manil. lib. IV.

—— ſolo vectatur equo,

hi ſingulatores dicti qui vno equo veherentur. fuere etiam ſingulatores principum, qui nempè Principibus iter ingredientibus vno equo celeres aſſiſterent, tamquam prodromi. Vetus inſcrip. *Publio Aelio Decimino. B. M. Mil.* à XIIX. *equiti ſingulatori Auguſti.* Altera *M. Vlpio viatori, equiti ſingulatori Auguſti.* Alia. *Tito Hortenſio Mucroni natione Marſo Q. V. A.* XXXIII. *Aelius Vernus Arm. cus. eques ſingulator Auguſti:* Græcis ſingularis equus κέλης dicitur. Euſth. κέλης ἵππος ὁ νῦν σελλάριος. *cauallo da ſella*; eſt etiam pudendum muliebre, teſte eodem, & à κέλλειν hic equus dicitur, quod eſt mouere, & κινεῖν.

ὴν. μονάμπυξ idem eſt; ſunt enim ἄμπυκες ornamenta crinium equorum. Eurip. Interp. in Hec. ἄμπυξ κόσμος ὃν περὶ κεφαλὰς αἱ γυναῖκες φέρουσιν, καὶ οἱ διάχρυσοι χαλινοὶ, ἄμπυκες λέγονται. ἄμπυξ. latinis orea, vel aurea, inde aureax equus ſingularis. Gloſſ. Iſidori *aurax equus ſolitarius*: at Feſto, aurax eſt auriga, aurea auriga. Equi apud noſtros iſti ſunt ſellarij, non ſcilicet curules; ſed cum ἐπίππιῳ: noſtrum verò ephippium veteres non habebant, cum ferro, & ligno, ſed στρῶμα tantùm erat. poſtea ἀστράβη inuenta eſt, quæ Sella etiam dicta. σέλλα apud Græcobarbaros. Mauric. IIX. Strategic. χρὴ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ἐν ταῖς σέλλαις ἐπιφέρεσθαι ἕκαστον στρατιώτην ὕδωρ, ἢ βουκελλάτα. in ſellis ſtapedas, quas vocant, ferreas ſcalas dixit Leo Conſtitu. VI. Εἰς δὲ τὰς σέλλας τὰς β σιδηρᾶς σκάλας. doi ſtaffe Itali dicerent.

Curſum vitæ ſuæ] Eleganter Lucret.

Et quaſi curſores vitai lampada tradunt.

Ioannes della Caſa.

I primi ſpazi ancor del corſo humano.

Sed currui etiam comparata vita. Sil. Ital. lib. VI,

Talis lege Deûm cliuoſo tramite vitæ,
Per varios præceps caſus rota labitur æui;

& de Scorpo Martialis lib x.

Cur fuit & vitæ tam prope meta tuæ. Anacr.

Τροχὸς ἅρματος γὰρ οἷα
Βίοτος τρέχει κυλισθείς.

E ſingulo] E ſingulo videlicet per ſeptem curricula (ſepties enim circumibant) in alterum finito vno curriculo, nempè vna vice currendi, tranſibant.

In exercitibus] Deſultores in exercitu, aut de equo ad equum erant, & de iis diximus, aut deſultores Curules, de quibus in præſentiarum loquendum. Heroes enim curru in bellum vecti, quandoque è curru deſilientes cum hoſte aliquo, qui ſpeciem viri etiam Herois præferret, confligebant, auriga curru cuſtodiente: hinc verſus in Etym. magno.

Ἂν δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται, ἡνίοχοί τε.

quòd ſæpiſſimè eſt apud Homerum Iliad. præſertim λ. & currus aurigam, & militem habebat

—— ἄμφω
Εἰν ἑνὶ δίφρῳ ἐόντας: ὁ μὲν νόθος ἡνιόχευεν
Ἄντιφος αὖ παρέβασκε περικλυτός.

—— *ambos*
Curru inſiſtentes vno? Nothus ipſe iugales
Frenabat, pugnam dabat Antiphus.

Deſcendebant. Idem.

Ἤτοι ὅγ' ἐξ ἵππων κατεπάλμενος ἀντίος ἔστη.

Deſiliens ab equis pergebat tendere contra.

exemplum etiam in Æneid. vlt. habet Virgil. Turni. è curru deſcendentis, ac impetentis Æneam.

Dixit, & è curru ſaltum dedit ocyus armis.

lego, *auris.*

Perque hoſtes, per tela ruit, mæſtamque ſororem
Deſerit.

Et quia completo prælio ſe rurſus deferebant in currum, Deſultores dicti ſunt. Nempè ἀποβάτης ab ἀποβαίνειν. quòd deſilire, & deſcendere eſt. vbi eruditè ἀποβαίνειν, dici in hoc genere ἀντὶ τοῦ πεζεύειν, καὶ καταβῆναι ἅρματος. docet Euſtathius. Nam deſultor pugnans iuxta currum, qui ipſum vt feſſum exciperet ſequebatur, currebat. Magnæ quidem virtutis bellicæ documentum, & quo ſe erudibant etiam in Circis. Capitol. in M. Antonino Philoſopho. *Ad triumphalem currum in Circo pedes cucurrit.* & veteres Græci; in Phocione Plutarch. φωκίων δὲ τῷ υἱῷ βουλομένῳ ἀγωνίσασθαι ἀποβάτην. *Cupienti filio deſultorem agere.* idque non in bello; nam ait. παναθηναίοις. *in Panathenæis.* A deſultoribus traxit metaphorã in amantibus Ouid.

Non mihi mille placent non ſum deſultor amorum.

deſultor hic eſt *perambulator cubilium* apud Catullum. *Perambulator omnium cubilium.* Cæterum deſcribitur quoque deſultor VI. Argon. Valer Flac. & elegantiſſimè habet in Clypeo Herculis Heſiodus, vbi Ioannes Diaconus videndus.

Quadrigiſque] Vt puta, qui habenas ſi excidiſſent, reſtituerent, flagellum ſi lapſum eſſet, redderent. Sic Diomedi flagellum excuſſit Apollo, reddidit Mercurius Iliad. ψ.

Deſultorios] Ita puto, nam non niſi permutatis equis potuiſſent præcurrere. Luciferis itaque præeuntibus quadrigarij, cæterique curules equi magis inflammabantur: ex equorum natura, qui præcidi ſibi cupiunt, expreſſit Torquatus Taſſus Ode ſui Poëmatis V.

Sapendo ben, ch'al fin s'inuecchia Amore
Senza queſt'arte, e diuien pigro, e lento
Quaſi deſtier, che men veloce corra,
Se non ha chi lui ſegua, o chi'l precorra.

Luciferi præcurſorias] Eos Græci ὑποκέλευθοι, vocant. nos *caualli, che danno la moſſa*, nempe miſſus nunciant: latini verò luciferos dixerunt, quòd lucifer quadrigam ipſe etiam Solis præeat, vnde φωσφόρος. albos fuiſſe eorum equos putarim. Sophocles. λευκόπωλον ἡμέραν in Aiace vocat.

Equo quoſdam fuiſſe] Proculdubio non vna epigraphe in Pindaro id oſtendit, Iero Syracuſius ode I. Olymp. inter bitur victor κέλητι, *ſingulari, priuo* nempe *equo*. in IV. Pſamid's ἀπήνῃ, καὶ κέλητι *mularum curru, & equo ſingulari*. & in Pyth. III. Obſeruo ſanè in Olympiis, ac Pythiis magis currum, & equorum, in Nemeis, & iſthmiis pancratiaſtarum, & palaſtritarum frequentiam ex Pindaro.

Miniſtri, & adortatores] horum officium Chryſoſtomus de Circo è longè explicat. ἔχει δὲ, καὶ πάριππον ἄγγελον τὸν καταδιώκοντα, καὶ παρασκοτοῦντα τοῖς ἵπποις τοῦ ἐχθροῦ σου. *Habet* (Dei currus) *equitem vicinum, & aſſeſſorem Angelum, qui tetris illius hoſtis equites inſequitur, & tenebris confundit.*

PAG. 18.

Comitarentur] Atque ideo Luciferi nuncupati, quia quadrigas ipſi comitabantur, ac præibant, vt quadrigam Solis Lucifer. cape ex Ouid. lib. Triſt. II.

Hos vtinam nitidi Solis prænuncius ortu
Adferat amiſſo Lucifer albus equo.

hic ſanè ſingularis. idem Metam. XV.

—— *cumque albo lucifer exit*
Clarus equo.

Aurora verò bigis vecta.

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.

Sol denique in quadrigis, vt oſtendimus.

Eſſe agitatos] Vt Mauri & Iazyges apparebant in equis ante Cæſarum aduentum. Mart. lib. X. epig. VI.

Quando eques, & picti tunica Nilotidæ Mauri
Ibitis, & populi vox erit vna, venit.

Adſpicis, vt curſores tunc pictis veſtibus. & phaleratis veſtibant; quòd nunc Romæ, ac alibi faciunt excurſores, quos à frenis, aut pedibus vocant, phaleratis induendo veſtibus, ac tunicis.

Vtriuſque tabulæ] De reliquis inferiùs dicemus: nunc ſufficiat oſtendere couinum dici apud veteres currum [illegible], & vehiculum, quo Aurigæ inſidunt. hic verò commodiſſimus ad Circenſia, ſiue ponderis, ſiue paruitatis gratiam, ſpectes. Sidon. ad Conſent.

Inſtant verberibus ſimul regentes,
Iamque & pectora prona de couino
Trans armos feriunt.

Couini quoniam in eo ſeſſor, & auriga idem erat vir, ſolitudinem laudat Martialis.

O iucunda couine ſolitudo.

aut ſaltem quia duos ad ſummum capiebat; & in quo liberè amici duo loqui poterant, cum delatorum omnia ſuſpecta forent, & propterea etiam ipſum iucundum vocat. Cum enim foro amici, domi ſerui cauerentur, couinus, in quo multitudo non vehi poterat, à politicis amabatur. nam in cæteris curribus aurigarum aures timebantur; ob id Martial.

Mulio viginti venit modo millibus, Aule.
Miraris pretium tam graue: ſurdus erat.

Sequitur de couino in hanc ſententiam idem auctor.

Hic mecum licet hic, Iuuence, quicquid
In buccam Tibi venerit, loquaris.

(& paulo poſt)

O ſi conſcius eſſet hic Auitus,
Aurem non ego tertiam timerem.

Et hoc ad laudem Auiti, non quòd couinus plures, quam duos caperet. couinus verò Britannicus currus. Tac. in Agric. *medio campo, couinarius, & eques ſtrepitu complebant.* Pomp. Mela. docet. lib. III cap. IV. couinum vehiculi falcati genus eſſe, quo Britanni in prælijs vterentur; quod & Diodorus Siculus lib. VI. confirmat. Silius.

Agmina falcifero circumuenit acta couino.

Belgicum vehiculum facit Lucan.

—— *monſtratur Belga Couini,*

atque ita Hierony. ad Iſaiam cap. ult. *ſine falcibus itaque currus noſter couinus eſt.*

Auriga] In Clyp. Heſiod. Diaconus. ἡνιοχοὶ καβάλλαριοι ab aura autem aurigam Priſcianus deducit ad primum carmen xII. Æneid. *Aurigæ, quòd ſplendorem ſibi agant auris, ideſt, fauoribus populi, hoc eſt clamoribus*; ſecus tamen Seruius ethymum facit ab hauriendo, & cum ipſo hic Iſidorus, nempe ab agendo, quòd eſt verberare, ac ferire. Agere, quod agitare idem Charys. *Pax tax Næuius in Agitatoria.*

Age, ne te mihi aduerſari dicas hunc vnum diem, de meo
ſequor;
Sinam ego illos eſſe pax tax, poſtea currentes ego illos vendam, niſi tu viceris.

Qui locus ſatis obſcurus, & ni fallor fortaſſe ad captum legendus.

Age, ne me tibi aduerſari dicas, hunc vnum diem de meo
ſequar;
Sinam ego illos
(equos)
Ire pax tax, poſtea currentes ego illos vendam, ſi tu viceris.

tax pax quaſi tardi gradè ex ſonitu inceſſus. Auriga ἱππηλάτης, ἐλάσιππος, ἁρμάλατης, διφρηλάτης metaphoricῶs pro nauta accipitur auriga. Idem Charys. lib. II. de metaph.

Tybin aurigam celeres facere quadrigæ.

Quod etiam vſurpauit Ouid. lib. Triſt. I. Eleg. III.

Sic non quò voluit, ſed quò rapit impetus amnis,
Aurigam video vela dediſſe rati:

eodem modo anchora nauium vocauit habenas lib. VI. Æneid. Virg. anchoram nempe, non funes vt malem reliqui interpretantur, & docet nos Pindari Scholiaſtes ode. IV. Pyth. ibi.

Ἀνικ' ἄγκυραν ποτὶ χαλκόγενυν,
Ναῒ κριμναῦ των ἐπίτοσσε θοᾶς
Ἀργοῦς χαλινόν.

Græci pari ſignificatione ἡνίοχον τῆς νεῶς. nauis aurigam, nautam ſcribunt, teſte Polluce. demum rector luctæ auriga. Simon. Anthol. epigr. I. παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον.

Quadrigario habitu] Habitum Aurigæ habemus ex Callixeno Athenæi. ἐπὶ καὶ πάντων τούτων ἀναβλήκει παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικοὺς, καὶ πετάσους. ſcilicet *vt breues tunicas haberent aurigantes pueri, & petaſos in capite.* de tunica lib. IX. epiſt. VI. Plinius. *Tanta gratia, tanta auctoritas in vna viliſſima tunica.* Mulioni penulam aſſignauit Cicero pro Sexto. Vberiùs ſuo loco infra. non omnia ijſdem locis pono.

Fallere ac fur. p. I.] Mart.

Luſus erat ſacræ connubia fallere tedæ,
Luſus & immeritos ſubſecuiſſe mares.

ſed ſerio Iuſtiniani tempore. Vide in Hiſtoria arcana Procopium.

Factio] Nam poſtea in malum ſenſum. In Cœſaribus Auſon. de I. Cœſ.

—— *quem perimit factio ſæua togæ.*

factiones quidem quattuor; Sidon ad Conſentium.

—— *micant colores.*
Albus, vel Venetus, Virens, Rubenſque.

Alba Praſinæ ſocia, Ruſſea Venetæ, vt ex verſibus Corippi cap. VI. citatis colligi poteſt. addidit Domitianus & duas. In ipſo Domi. Xiphil. τοῖς δὲ ἁρματηλάταις δύο γένη ἕτερα τὸ μὲν χρυσοῦν, τὸ δὲ ἀργυροῦν ὀνομάσας. *aurigarum duo genera* (addidit) *quorum vnum aureum, alterum argenteum appellauit.* poſt eius vero cædem ablatæ hæ duæ factiones, deinde iterum inductæ. idem auctor in Seuero. καὶ τὰ ἅρματα ἐξαχῶς ἁμιλλώμενα ἐθεάσαντο ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Κλεάνδρου ἐγεγόνει. non ergo ſemper tot currus. Cleander ſane Commodi cubicularius apud ipſum potentiſſimus ob vxorem ſpecie præſtantem. πράξεις vocat factiones Pollux & μέρη, ideſt partes vt etiam noſtri. Martial. Amphiteat. epigr. XX.

Dum peteret pars hæc, Myrinum, pars illa Triumphum.

benè itaque μέρος apud Græcos factio, δῆμος eodem modo, quo populum pro factione vſurpant latini. in L. Vero Vopiſcos. *In tanto autem equus ille honeſte fuit, vt ei à populo Praſianorum ſæpe modius aureorum poſtularetur.* Epigr. in Phorphyrij laudem lib. III. Anthol.

Τοὔνεκα καὶ ξεῖνον πρεσβήιον εὑράμενος.
Εἰκόνα χαλκείην δήμῳ ἐν ἀμφοτέρῳ.

Atque ideo ſurgis celebratus munere ſolus
Cum ſimulachra dicet factio vtraque tibi.

Illud Iuuen.

Accipe victori populus quod poſtulat aurum.

intellige quod factio pro victore ſuo poſtulat.

Praſinus autem] Nam πράσον porrus, ſic chryſopraſos à Solino cap. LV. gemma dicitur, quæ ex aureo, & porraceo mixta colore, quamque indicis regionibus tradit inueniri.

Lacernæ praſinæ] Martialis ad Sextilianum: tamen de ſyntheſi, non de lacerna loquitur. ſyntheſis quæ veſtis ſit adferemus inferiùs. fuiſſe verò lacernas praſinas, ex eodem lib. XIV. epigr. CXXXI. colligis.

Si Veneto Praſinoque faues, quid coccina ſumis?
Ne fias iſta transfuga ſorte vide.

De veſte praſina. Petron. *in aditu ipſo ſtabat oſtiarius praſinatus, ceraſino cinctus cingulo.*

A Marte Kalendis] Kalendis Martij Saturnalia quodamodo fœminarum erant, vt lib. eodem idem Auctor.

Natales Mihi Martiæ Kalendæ,
Lux formoſior omnibus Kalendis,
Qua mittunt mihi munus, & puellæ.

Tunc fœminæ mittebant munera. de his Iuu.

Munera fœmineis tractas ſecreta Kalendis.

Et ipſis mittebantur. Suet. in Veſpaſ. *ſaturnalibus viris dabat apophoreta, ita & Kalendis Martijs fœminis.* De priore vſu Solin. cap. III. *Menſe Martio Matronæ ſeruis ſuis cœnas ponebant, ſicut ſaturnalibus Domini:* atque id pœne ijſdem verbis repetijt Macrob. Satur. lib. I. cap. XII. Plautus in Milite.

Da, mi vir, quòd Kalendis mittam, cùm Martiæ venerint.

ſunt qui ab Herſilia Romuli vxore, quòd ſeditionem in raptu Sabinarum placauerat, hunc morem velint fluxiſſe, aliter cogitat tamen Feſtus. *Martias* (inquit) *kalendas matronæ celebrabant, quòd eo die Iunonis Lucinæ ædes coli cœpta ſit.* Vſus fortaſſe à Babylonijs poteſt deduci. apud Athen. Dipnos. lib. XIV.

PAG. 19.

Syntheſis] Quam miſerat ad puellam Sextilianus, ex quo colliges tam mulierum, quam virorum eſſe Syntheſim: domeſtica ea quidem veſtis, ſed qua decem diebus in ſaturnalibus etiam foris per vrbem vterentur Romani. lib. XIV. ep. CXLI. Martial.

Dum Toga per quinas gaudet requieſcere luces,
Hos poteris cultus ſumere iure tuo,

Equites, & Senatores vna. epig. primo lib. eiuſdem.

Syntheſibus dum gaudet eques, Dominuſque Senatus.

non equidem niſi domeſtica alijs diebus, & cœnatoria. idem Mart. lib. V. ep. CXXI.

Vndecies vna ſurrexit Zoile cœna,
Et mutata tibi ſyntheſis vndecies:
Sudor inhæreret madida ne veſte retentus,
Et laxam tenuis læderet aura cutim.
Quare ego non ſudo, qui tecum Zoile cœno?
Frigus enim magnum ſyntheſis vna facit.

Hinc reprehenſus Nero apud Suet. quòd in ſyntheſi ſe publico offerret. *Plerumque ſyntheſim indutus ligato circa collum ſudario.* Vt ferè à Petronio Trimalcio deſcribitur. in cœnatoria verò veſte per vrbem prodire abſonum erat. Mart. Lemm. Cœnatoria

Nec fora ſunt nobis, nec ſunt vadimonia nota:
Hoc opus eſt pictis accubuiſſe toris.

Syntheſim vertit χιτώνιον Dio. dum præcedens Neronis factum deſcribit. χιτώνιόν τι ἐνδιδυκὼς ἄνθινον, καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων. *Syntdeſi indutus* (praſina) *ſudarium circa collum habens.*

Toga] Commentator Perſij vetus. *Toga eſt purum pallium, forma rotunda, effuſiore, atque inundante ſinu, & ſub dextro veniens ſuper humerum ſiniſtrum ponitur, cuius ſimilitudinem in opertmentis ſimulachrum, vel picturarum aſpicimus. Eaſque ſtatuas Togatas vocamus: menſura togæ iuſte ſenas vlnas habebat.* Rotundam dixit, quòd ita videretur poſtquam corpori eſſet adplicita, vnde eam benè cœſam eſſe debere præcipit Quintilianus, cum ſecus quadrata eſſet toga ex meliorum ſententia. eam vt palantes Ægyptiæ nunc faciunt. Sub dextro humero venientem ſuper ſiniſtrum ligabant. noduſque ille vmbo dicitur apud Perſium.

—— *totæque impune ſuburra*
Permiſit ſparſiſſe oculos iam candidus vmbo.

quod vmbonis vicem repreſentaret id ligaculum ſi ſolui contigiſſet, toga ad pedes decidebat, quòd Auguſto eueniſſe narrat Suet. non niſi bono omine, quaſi omnium togas. h. e. Romanos ad pedes habituro, & certè Ægyptiarum mulierum quadrata toga eſt, atque illi Romanorum ſimilis, niſi quòd

Romana

AVRIGATIO·CIRCENSIS·EX·MARMOREO·SEPVLCHRO·QVOD·ROMAE·IN·AEDIBVS·CARDINALIS·SARRACENI·AD·AGONALEM CIRCVM·EXTAT·EXPRESSA

G

Romana toga latior ſex panni vlnas occupabat, Ægyptiarum minus ſuſcipiunt.

Ita addictus] Fauebant Principes, & populus huic, aut illi factioni, pro vt ferret animus, & affectus. Praſinæ factioni fauit Commodus, & Halogabalus Xiphil. teſte. Venetæ Antoninus Caracalla, qui ἡρματηλάτει τῇ Ουενετίῳ στολῇ χρώμενος. *Currus Veneto ornatu agitabat*. ſic Vitellius, & ipſe in ornatu venetos equos fricauerat. Praſinos amauit L. Verus. De populi fauore. Plin. epiſt. lib. IIX. *Quòd magis miror, tot millia virorum tot pueriliter cupere curentes equos, inſidentes curribus homines videre, ſi tamen, aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio non nulla: nunc fauent panno pannum amant, etſi in ipſo curſu, medioque certamine hic color illuc, ille huc transferatur ſtudium, ſauorque tranſibit, & repente agitatores illos, illos equos, quos procul noſcitant, quorum clamitant, nomina, relinquent: tanta gratia tanta auctoritas in vna viliſſima tunica*. Expreſſit mirè dubios hos vulgi fauores. Silius lib. de Bello Pun. XVI.

Hic ſtudio fuerit acris equi furit ille magiſtri
Hos patriæ fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui ſtabuli, ſunt quos ſpes grata fatiget,
Et noua ferre iugum ceruix, ſunt cruda ſenectus
Quos iuuat, & longo ſonipes ſpectatus in æuo.

Eleg. II. lib. III. Amorum Ouid.

Non ego nobilium ſedeo ſpectator equorum,
Cui tamen ipſa faues, vincat vt ille precor.

Ibidem.

O cuicumque faues felix agitator equorum.

Et primo lib. Artis Am.

Cuius equi veniant, facias ſtudioſe requiras,
Nec mora quis quis erit, cui fauet illa, faue.

atque ita fœminæ etiam his fauoribus inſaniebant. Auguſt. de Ciuit. Dei lib. IX. *Sed neque omninò animus noſter ſine ſimpathia, aut antipathia ſe continere naturali adfectu poteſt: ita vt ſaltem taciti in cordibus alijs faueamus, imprecemur alijs in certaminibus*. expreſſit Nazianzenus Epiſt. ad Euſebium. ὡς ἀθλητὴν ἄριστον κελευσαὶ παῖδες ταῖς ὑποφωνήσεσιν ὑπαλείφοντες. *vt præſtantiſſimum pugilem hortatores pueri tacitis vocibus ſuppalmantes*.

Tractum Praſinum] Curru excuſſum, & cingulo, quòd efficiebant habenæ, vt oſtendemus, tractum. trahere, fune eſt ducere pedibus, aut manibus. Lamp. in Commodo. *parricida trahatur: hoc rogamus, parricida trahatur*. Tertul. de Spect. *an Deo placebit auriga curru rapiendus*.

De Hectore] Specta pueri vafriciem. ad Homeri lectionem decurrebat, vt ſe ſtudere magiſtro imponeret; locus eſt Homeri Iliad. Ψ.

Τοῦ δ' ἦν ἑλκομένοιο κονίσαλος, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Κυάνεαι πίτναντο.

Aue Martialis] Gracculus, Picus, Marcellus: *Picos veteres eſſe voluerunt, quos Græci γρύπας appellant*. Inde Plaut. Aul. *Pici diuites qui aureos montes colunt*. vtrique nam auari, & aurum obſeruant. Eos nos Itali *Gazze* appellamus, à gazis. gaza enim theſaurus, pecunia: cuius auidiſſimum furax id auitium eſt. Gaza certè ſi Heſichio cœteriſque credimus, vox eſt Perſica, & pecuniam quoque ſignificat. vt habet etiam Steph. in voce γάζα apud recentiores Græcos pecunia, moneta. hinc Venetis *Gazzetta* venit, numulus, duos ſolidos penſans. Auis inter obſcœnas recenſebatur Picus. ſex Pomp. lib. XIII.

Vulturius, Pica, & Martius. Marti ſacer. Strabo. lib. v. Plut. in Rom. Probl. v. Porphyr. in Hor. dictum verò hoc. *aue Martialis*, ad Martialem reſpexit, cuius impulſu Caracalla in itinere inter Charras, & Edæſſam eſt interfectus in ipſo Spart. *Conclamatumque ab omnibus eſt id Martialem feciſſe*. Hinc quia diuinaſſe milites viſi ſunt, refertur ab hiſtorico. ſunt qui vna cum lupa Picum Romulum, ac Remum pauiſſe credant, altorem filiorum Martis cui ob id dicatus. II. Faſt. Ouid.

Lacte quis infantes neſcit creuiſſe ferino
Et Picum expoſitis ſæpe tuliſſe cibum?

Et nomen Pr. Porph.] Porphyrion gigas in Gigantomach. Claudian.

Te delphica laurus
Stringat Porphirion.

Et auriga Praſinus. laudat Porphyrionem igitur giganti eum comparans, & cum quo auis commune nomen ſortiri digna fuerit. naſci Plinius ait in Hiſpania hoc Auitium, & in Syria, de quo mirum hoc Tzetza Chil. IIX. cap CCLVI. recenſet.

Ὁ πορφυρίων ὄρνεον ὑπάρχει σώφρον
Ὡς εἰ καὶ μόνον ὄψοιτο πόρνην εὐθέως
Θνήσκειν Ἀριστοτέλης, σὺν αὐτῷ Αἰλιανὸς καὶ ἄλλοι
Τὰ περὶ πορφυρίωνος γράφουσι τοῦ ὄρνεου.

Pocula. n. r.] In ebrietate loquacitatem & linguæ lapſus denotat, cum ſæpe ebrij tunc maxime loquantur homines, quæ cogitauerant ſobrij. erant tamen feſta apud priſcos vindemialia, aut vinalia, quibus dicendi libertas hac præcipue de cauſa erat, vt ne ſi tunc lingua puniretur, criminis rempublicam læderet abundantia. adhuc Feſcinninorum dicteria vigent vindemialijs Neapoli. Vindemialium in Alogabalo meminit Lampridius. Paulus Diaconus, vbi de Tiberio Conſtantino Cæſare. Tac. ann. XI.

Fragor aures.] Rutil. in Itinerario.

Sæpius attonitæ reſonant Circenſibus aures,
Nuntiat accenſus plena theatra fauor.

Auſon. de ναὶ, καὶ οὔ

Hinc fora diſultant clamoribus, hinc furioſi
Iurgia ſunt Circi, cuneati hinc læta theatri
Seditio.

M. Aur. . .] Nota antiquiſſimum ſcribendi modum per capita linearum, primis literis rem aliquam deſignantibus. Præter ſybillinos illos apud Euſebium Damaſi Pontificis primi huiuſcemodi verſiculos adnotaui, qui hinc inde Ieſus nomen deferant.

In rebus tantis trina coniunctio mundi
Erigit humanum ſenſum laudare venuſte
Sola ſalus nobis, & mundi ſumma poteſtas,
Venit peccati nodum diſſoluere fructu,
Summa ſalus cunctis venit per ſecula terris.

Sacratio quidem Ararum apud illos factionum frequens erat. Inſcriptio ex Schotti, Verderijque ſchedis. D. M.

Factionis Venetæ fuſco ſacrauimus aram,
De noſtro certi ſtudioſi, & benè amantes;
Vt ſcirent cuncti monumentum, & pignus amoris:
Integra fama tibi, laudem curſus meruiſti:
Certaſti multis nullum pauper timuiſti:
Pulchre vixiſti, fato mortalis obiſti:
Quiſquis homo es, quæres talem, ſubſiſte viator;
Per lege ſi memor es, ſi noſti quis fuerit vir;
Fortunam metuant omnes, dices; tamen vnum
Fuſcus habet tumulum, contegit oſſa lapis
—— bene habet fortuna valebis:
Fundimus inſonij lachrymas, nunc vrna precamur
Vt iaceas placide Nero tui ſimilis.

ΤΟΥΣ. ΣΟΥΣ. ΑΓΩΝΑΣ. ΑΙΩΝ. ΛΑΛΗΣΕΙ. Tarraconis altera.

EVTY. AVRI. FIL. RVFI. SEMPR. { Hic Statua hominis cum palma in ſiniſtra proſtat. } CHETI ANN. XXII. NVS. ET.
DICFANES SERVO D. M. F.

Hic rudis aurigæ requieſcunt oſſa ſepulchro,
Nec tamen ignaui flectere lora manu.
Iam qui quadrijugos auderem ſcandere currus,
Et tamen à biugis non remouerer equis,
Inuidere meis annis crudelia fata,
Fata, quibus nequeas oppoſuiſſe manus.
Nec mihi conceſſa eſt morituro gloria Circi,
Donaret lachrymas ne pia turba mihi:
Sparge precor flores ſupra mea buſta viator,
Feciſti viuo forſitan iſta mihi:

Et περὶ φυλλοβολίας loquitur, de qua nos alibi Marmora vetuſta.

M. AVRELIVS POLINICES NAT. VERNA, QVI VIXIT ANNOS XXIX. MENSES IX. DIEBVS V. QVI VICIT PALMAS DCCXXXVII. SIC IN RVSSEO DCXXXV. IN PRASINO IV. IN VENETO XII. IN ALBO XVII. DECEMIVGE VIII. SEIVGE III.

PAG. 20.

Si Veneto Pr. f.] qui ab vna factione in aliam tranſibant, transfugæ, deducto à re militari vocabulo, vocabantur. Aurigæ verò, pro vt pretia a Dominis accipiebant, factionum

veſtem mutabant. in actis Dioclis aurigæ habes, qui primum Albatæ, poſt Praſinæ, deinde Ruſſatæ fuit. quod in Circo Græco, factum etiam teſte epigrammate Anthol. lib. IX.

Πολλάκι γὰρ δήμους ἠλλάξατο, πολλάκι πώλους.

Mutauit toties populos (factionem) *& robur equorum.*

Et.

Ἄλλοτ' ἀπ' ἄλλης χρώματος.

Hinc inde coloris Transfuga. Præterea eodem lib.

Πέντε καὶ εἴκοσι μοῦνος ἀέθλα Κωνσταντῖνος
Εἰς μίαν ἠριγενείαν ἑλὼν ἤμειψε μὲν ἵππους
Ἀντιπάλοις, κείνους δὲ λαβὼν, οὓς πρόσθεν ἐνίκα,
Τοῖς αὐτοῖς κοινὴν εἷλε μίαν τε, καὶ εἴκοσι νίκας.

Quinque & viginti certamina Conſtantinus
Luce trahens vna curſus mutauit equorum,
Atque iugo pariter, quos vicerat ante ſubegit,
Vigeniſque tulit ſimul vnam denique palmam.

Sic Epigr. lib. V. LXXVII. Marmora vetuſta.

M. AVRELIVS MOLLICIVS TATIANVS NAT. VERNA. QVI VIXIT ANNOS XX. MENSES VIII. DIES VII. QVI VICIT PALMAS CXCV. SIC IN RVSSEO LXXXIII. IN PRASINO XXIII. IN VENETO V. IN ALBO VII. PROEMIA XX. XXI. HOC EST XXII. MINORA VNDECIM MAIORA.

Primo] Quia nemo in ea factione plures palmas obtinuerat inter ſocios ſui temporis.

Fortunæ prim.] Plutar. in Ρωμαΐς διὰ τί Ρωμαῖοι Τύχην σέβονται πριμιγένειαν. cur *Romani fortunam Primogeniam venerentur.* Præneſte lapis.

VENERI ET
FORTVN. PRIM.
SAC.

Et Tiburi in Ara marmor.

FORTVNAE PRIMIGENIAE
SIGNVM ETC.
VIDE GRVT. PAG. LXXVII.

Eam ſic dictam putant, quòd ex cœleſtium ſyderum conſtitutione in ortum hominem ſequatur, neceſſitatemque illam fatalem pro ea intelligunt δαίμων γενέθλιος qui geneſi inſinuatur hominum, eſt Triclinio Olymp. ode XIII. & Pindarus ode. θ ὑμμε Δίκλάρωσεν πότμος ζηνὶ γενέθλίῳ, vbi κλάρωσεν ἔταξεν ἡ τύχη Scholiaſtes interpretatur & alter ἐκλήρωσεν ἡ μοῖρα καὶ τὸ δαιμόνιον προσωκείωσεν τῷ Διῒ τῷ γενεθλίῳ. Iuppiter enim, hoc eſt vita ipſa, vnde ζεὺς Iuppiter dicitur, Parcæ, Genio, fortunæ natalitiæ paret, Aſtrologorum vaniſſima ſententia, quæ enim fides in ijs nugis, ac Endimioneis ſomnijs eſſe poteſt. Partem quoque fortunæ vocant nunc ipſam & apud Prolemœum κλῆρος τῆς τύχης eſt. Tres alii faciebant fortunas quarum vnam idem auctor tantùm agnoſcit. Secunda militiæ ſortem, tertia vrbanas res moderabatur, Primigenia omnia ſibi, quippe, quæ naturæ inſtinctum committebat, ſubiecta habebat. Athla vocat hæc genera fortunarum Manilius.

Hunc fortuna locum teneat ſubeuntibus athlis
Ordine naturæ ſicut ſunt cuncta locata:

Athlis ſubeuntibus, id eſt, *fortunis neceſſario ſequentibus, minoribus*, ex coſtitutione enim cœli prima reliquæ emanant viuendi electiones, & fortunæ: quod idem Manilius declarat.

Nam quodcunque genus rerum quodcumque laborum,
Quæque opera, atque artes, quicumque per omnia caſus.
Humana in vita poterant contingere ſorte.

(fortuna) Complexa eſt illa nempe Primigenia.

Primatum obtinuere] Prima præmia; nam ſi caſu accidiſſet, vt quadrigæ, quamuis optime, ac ſtrenue ſe geſſiſſent, ſecundæ aut tertiæ fuiſſent, tamen ſine honore non recedebant, ſed minoribus præmiis donabantur? vt ex Sidon. ad Conſentium, liquet

Victis ire iubet ſatis pudendis
Villis verſiculoribus tapetas.

Peracto legit curſu] Mirum? nam ſepties curſitando, ſeptimam poſt vicem quieuere.

Factio Veneta] Venetos κυανέους vocant Græci, noſtri, & *Venetianos* L. lapis.

VICTORIA VENETIANORVM SEMPER FELICITER] Et Romæ Domo Tiberii Ceuli. VICTORIA VENETIANORVM SEMPER CONSTET FELICITER. In alio Vero Capitolinus. *Multas à* VENETIANIS EST PASSVS INIVRIAS, *quod turpiſſimè contra eos faueret.* M. Anton. Imp. in vita ſua. τὸ μὴ, τε πράσινος μή τε βενετιανός, μὴ τὶ παρμυλάριος. *nec Praſinus, nec Venetianus, nec Parmularius.* Colorem Venetianorum Ouid. de art. Aman. ſic expreſſit.

Hic vndas imitatur, habet quoque nomen, ab vndis.

niſi vndulatas veſtes intelliges. cæterum ſunt, qui ibi πρασίνους in Ant. legunt πρασιανὸς, ſicut βενετιανὸς Praſinus, Venetianus, ſicut in L. verò etiam Capitol. oſtendit. *Vt & à populo Praſianorum modius aureus poſtularetur.* Hi ſemper Praſinis aduerſi; præcipue in Hippodromo, vt ex hiſtoria Procopii arcana, & Niceta intelliges. Sic Anthol. epig. lib. V.

Οἱ βένετοι πρασίνοισιν ἐναντίοι αἰὲν ἔοντες.

Aduerſi Praſinis Veneti ſunt ſemper, eruntque.

Conditura Veneta] Iure infecto ad colorem Venetum, nam huic Monſtro ita coloribus vſus vtendi fuit. de ipſo met, idem Lamprid. *Aeſtiua conuiuia coloribus exhibuit;* quòd & noſter citat.

Cauis Apul.] Vide pag. XXXVII. XXXIIX. XXXIX. XL. vbi hanc Tabulam auctor explicat & ibi noſtra aliqua.

PAG. 21.

Stabula quattuor] Alter etiam lapis ibidem.

D. M.
FLAVS. GENETHLIVS.
NVMVL. DE BASILICA IVLIA
NATIONE BESS. SIBI ET CONIVGI
LIBERIS LIBERTIS LIBERTABVSQVE
DEINCEPS DE DOMO SVA DESCENDENTIBVS
VIVVS FECIT
HIC IN IIII STABVLIS AGITAVIT.

Videtur ex his verbis fuiſſe locum agitandi quadrigas in quattuor ſtabulis. in ijs pingi ſolitos aurigas intelligo ex Iuuen.

—— *iurat,*
Sollam Hippo, & facies olida ad præſepia pictas.

iuraſſe per magiſtros per nomina aurigarum eminentiſſimorum facile crediderim cum præſertim per equum ſuum iurauerit Calig. *Ex equis vnum ſic amauit* (inquit Suet.) *vt ad cœnam inuitaret, per illius ſalutem fortunamque concipere iuramentum ſolitus.* Elogia ſanè in Hippodromo Conſtantinopolitano apponi aurigarum vna cum imaginibus eorum Græcis epigrammatibus frequenter legimus, & vna cum Hippona equos, aſinos. Minut felix. *quis tam ſtultus, qui hæc colat, niſi vos qui & totos aſinos in ſtabulis cum veſtra Hipona conſacratis?* ita enim habet epona, quòd dici quoque poſſe vetus docet inſcriptio. DEÆ EPONE MANILIVS RESTIO. De qua Apull. As. lib. III. Fug. de pris. ſerm. *Sermones dici voluerunt, quos nec cælo dignos adſcribere ob meriti paupertatem Priapus, Hipona. Vertumnus.* Minut. Fel. ibi Gentiles mordet, quòd famâ adorati Aſelli non modò Hebræos, ſed Chriſtianos quoque inſultarent. Noſtri enim iidem cum Hebræis habiti olim, præſertim vigentibus legalibus, quæ Concilio Neacæſarienſi tempore Syluestri I. primum repediari cæpta ſunt, & triticum à palea tunc primum ſecerni inchoatum. mouebantur præſertim ethnici euangelii fama habet enim Luc. ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον τήν τε μαριὰμ, καὶ τὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. inde de Iudæis Iuv. — *quorum cophinus, fænumque ſupellex.* Piji ſiquidem tunc Chriſtiani pro Hebræis habiti præſepium domibus repræſentantes, fœnum, cophinumque apponentes ignaris ethnici obloquendi, ac quòd inſuſurratum fuerat, de capite Aſini ab Hebræis adorato, augendi rumore ſtolido anſam exhibuere ſtabula. Factionum Conſtantinopoli etiam fuerunt ad Leontii domum, vt docet epigrapha epigr. II. anthol. lib. IV. & verſus.

Ἐν μὲν τῇ ζεύξιππον ἔχω πύλας, ἡ δὲ λοεττὸν
Ἐκ δ' ἑτέρης ἵππον χῶρον ἀεθλοφόρων.

Quamquam Dio] Apud Cæſares Græcos iterum purpurei panni factio ipſa Tiberii Iuſtini Iunioris filii tempore ſurrexit verùm à Tiberio vexata eſſe deſijt. Cedrenus.

Proficies nihil] Ea ſcilicet bonitate ſunt, vt ſtimulo non egeant Stat. VI. Theb.

—— *vrge alios ſtimuliſque, miniſque.*
Ille ibit, minus ipſe voles.

Ouid. Metamorph. II.

Parce puer ſtimulis, & fortius vtere loris;
Sponte ſua properant labor eſt inhibere volentes.

Vrbem Rom. Reg.] Front. de aq. duct. *Sentit hanc curam imp. piſſimi Neruæ Principis ſui Roma Regina orbis, & terrarum Domina* Matt. *Terrarum Dea, gentiumque Roma.*

CAP.

CAP. XI.

PAG. 23.

PEr tabellam] Reſponſio Principum in publico, aut per tabellam, vt hic, nempe per reſcriptum; aut per preconem velutà Domitiano factum inquit Suet. ac ab Adriano Dio: per nutum quoque. Martial. lib. Amphith. ep. xx.

Promiſit pariter Cæſar vtráque manu.

Eam enim artem] Infamis ſit ars iſta, an ne; inter legum interpretes dubium reperio: inhoneſtæ perſonæ vocant lib. II. Cod. tit. XL. l. IV. (ſi quis) Legitur ibi. *Porticibus, vel in his ciuitatum locis, in quibus noſtræ ſolent imagines conſecrari, pictura pantomimorum veſte humili, aut rugoſis ſinibus agitatorem, aut vilem deferat, hiſtrionum reuellantur ex honeſto loco in honeſtæ perſonæ.*) hi o *lidæ facies ad præſepia pictæ* apud Iuven. Tertull. lib. de Spectac. Quadrigarios, Scanicos, Xyſticos, arenarios damnat ignominia, & capitis diminutione (ſcilicet minima) arceantur curia, roſtris, Senatu, equite. Fabius lib. III. cap. VI. *Qui artem ludricam exercet in quatordecim primis ordinibus ne ſedeat.* tamen agitatores non exercere ludicram vult Vulpianus, vbi l. IV. D. De ijs, qui not. inf. *Agitatores,* inquit, *non ſunt inter famoſos.* (& paulo poſt) dicit, *artem ludicram non facere, neque Themelicos, neque Xyſticos agitatores, nec qui aquas ſpargunt.* De ſparſoribus dicemus loco ſuo.

Iniquum eſſe alienum ſeruum] Non abſimile illud Cæſaris de bello ciuil. *Gladiatoreſque quos ibi Cæſar in ludo habebat, in forum productos Lentulus libertati confirmat, & ſe ſequi iuſſit, quos poſt monitus à ſuis, quòd ea res omnium iudicio, reprehendebatur &c.* Cæterum aurigæ ſerui, vt plurimum apud Hom. Iliad. E.

Ἀντίλοχος δ' Μυδῶνα βάλ' ἡνίοχον θεράποντα
Ἐσθλόν.

Antilochuſque Midona ferit ſine crimine ſeruum
Aurigam.

Et Z.

Αὐτὸν καὶ θεράποντα καλήσιον, ὅς ῥα τόθ' ἵππων
Ἔσκεν ὑφηνίοχος.

Ipſum ergo, famulumque Caleſion, hic erat illi
Cornipedum rector, ferit.

Vectigales quadrigas] Redemptores vectigalium, qui Græcis δεκαμερῶται, & vectigalia ſuo periculo, quæ ærario debebantur, ſoluto eorum pretio, exigenda ſuſcipiebant. ita Antonius ſummam vectigaliorum, quæ ærario ob quadrigas debebatur ipſe collegit. de hac re Iuriſconſultus in l. Cæſar. D. de Publicanis.

Ex ſenatorio ordine] Tamen aurigatio olim nobilis Piſiſtratus Neſtoris filius aurigatur, apud Homer, nec tamen in Bello. Ody. γ.

Πεισίστρατος ὄρχαμος ἀνδρῶν
Ἐνδίφρον τ' ἀνέβαινε, καὶ ἡνία λάζετο χερσί
Μάστιξεν δ' ἐλάαν·

—— Piſiſtratus ingens
Aſcendit currum, dextraque accepit habenas,
Vtque irent, percuſſit equos.

Quod etiam in Iliade probat idem auctor, dum aurigatur Priamus, cœterique Heroes. & lib. XII. apud Virgil. Turnus.

—— ſaltuque ſuperbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas.

nec viri modò, verùm fœminæ aurigæ. De Nauſichaa lib. Odyſſ. z. Hom.

Ἡ δ' ἔλαβεν μάστιγα, καὶ ἡνία σιγαλόεντα,
Μάστιξεν δ' ἐλάαν.

Hæc cæpit ſcuticam, formæque inſignis habenas,
Vtque irent mulos percuſſit.

Sed hæc vetuſta. Ouidius ad Amicam lib. Amo. II.

Paruæque quam primum rapientibus eſſe da mannis,
Ipſa per admiſſa concute lora iubas.

Et Propertius de Cynthia lib. IV.

Spectaculum ipſa ſedens primo temone pependit
Auſa per impuros frena mouere lacus.

Diocles] Habes in Tabula marmorea præcuſa.

Thallus] Martial. lib. IV.

Prætor ait ſcis me Scorpo, Thalloque daturum?

hic factionis Ruſſatæ fuit, vt ex marmorea Tabula præcitata habes.

Victoria palmas] Ad victoriam aduertit, quæ in Circis, vbi ſpina, & Euripus imponebantur. dicimus alibi. Vide interim Spartianum in Seuero.

Muta bonos] Lege Mitte. nam quod hoc ſyllaba patiatur. *noſter Apollo nega Muſæ prohibet latinæ.*

Et nigros] Nigri equi mortem indicant. ſanè apud Suidam hi ſenarii.

Ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις, ἀγγέλων φάσις

Equos nigros omnino non fauſtum eſt cernere
Alborum verò ſpecies bonus eſt intuitus.

Curribus illa tuis] Haud diſſimile epigramma, quod in Cœlio monte ſub templo D. Gregorii Romæ in lapide ſculptum eſt: in quo puer biga palmam proferens cernitur, præcurrente Lucifero:

Flores ego hic taceo. . . . . bizarius infans.
Qui citò dum cupio currus, cito decidi ad vmbras.
Ianuarius Alumno dulciſſimo.

Cur fuit & vita] legerem heu vitæ.

Clamoſi] Iuven. ſat. VIII.

Exultat vacuo victoria Circo.

Sene. Epiſt. XXXIII. *Ecce Circenſium obſtrepit clamor, ſubitò aliqua, aut vniuerſa voce feriuntur aures meæ,* & de Tranq. *iam flectamus curſum ad orbem; nimis diù à plauſu, à fragore aures vacauerunt.* Iuven.

Et fragor aurem
Percutit euentum viridis quo colligo panni.

Victoriam nempe factionis Praſinæ Auſ. PHOSPHORE CLAM SI SPATIOSA PER ÆQVORA CIRCI.

Plauſus Roma tui] Mirè ipſum Stat. explicauit lib. VI. Theb.

Omniaque excuſſo patuere ſedilia vulgo.

Ariſtenetus. lib. I. cap. XXVI. ἀνίστη ὀρθός Proper.

Stantiaque in plauſum tota theatra iuvent.

Arnobius. *Conclamant, & aſſurgunt theatra.* Cic. in Lælio. *ſtantes plaudebant in re ficta,* Siliuis XVI. Belli Pun.

Hic ſtudio furit acris equi, furit ille magiſtri
Hos patriæ fauor.

Verbis etiam inſtabant plaudendo. lib. Metamorph. XI. Ouidius.

—— nunc nunc incumbere tempus
Hippomene propera, nunc viribus utere totis:
Pelle moram, vinces.

Sed exurgendi ritum in plauſu non eleganter minus quam pie in Circo deſcribit Chryſoſth. καὶ ἡνίκα τὸ δρόμου τῆς ἀναγνώσεως ἄρξηται, εὐθέως διανιστάμεθα ἡμεῖς ἐπιφωνοῦντες, ἀλλὰ δόξα σοι Κύριε. *& quando in lectionis curriculum ingreſſus eſt Diaconus continuo exurgimus, & nos acclamantes: Gloria tibi Domine.* Sed & manu plauſum adiuvabant & χειρονομίαν actum vocabant Aug. Pſal. XXXIX. Aurigam lauda: quando vincit Auriga, ipſe veſtitur: nam pauper ille clamat, Victor, ipſe veſtitur?

Delicieque breues] Et lib. I.

Deliciæ populi, quæ fuerant Domini.

Credidit eſſe Senen.] Epigr. Græcum ſic habet.

Καὶ γὰρ ἀριθμήσασα (Νίκη) πολυστρεφέας σιο μόχθους
Εὕρετο γηραλέων κρέσσονας ἡνιόχων.

Quæ numerans palmas (victoria) *Tibi quas peperere labores*
Inuenit Iuvenem te ſuperaſſe Senes.

Et alibi.

Ἄλλοις μὲν γεράων πρόφασις χρόνος· οἱ δὲ, τὰ νίκαις
Κρινόμενοι πολιῆς οὐ χατέουσι κόμης.

Longa dies reliquis fert munera, iudicium qui
At palmis ſumit, non eget hic Senio.

Et Albinouanus ad Liuiam non abſimile protulit.

Quàm paruo numeros impleuit Principis æuo
In patriam meritis, occubuitque ſenex.

Incitatum] Non auriga ſed equus Incitatus, qui Caio gratiſſimus Dio. καὶ ἕνα γε τῶν ἵππων ὃν Ἰγκιτάτον ὠνόμαζε καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει, χρυσᾶς τε αὐτῷ κριθὰς παρέβαλλε καὶ οἶνον ἐν χρυσοῖς ἐκπώμασι προύπινε, &c. *equorum unum, Incitatum vocabat inuitabat ad cœnam, & ordeum ex auro apponebat, propinabatque ipſi in poculis aureis.* qua propter legendum eſt.

Cocco mulio fulget Incitatis.

Sed non noſtrum tantum hic error, ſed etiam cæteros olim inuaſit. Rhodig. de hac re lib. XXI. cap. XXIV. videtur vero ex re ipſa, quòd incitatus curreret, dictus: at mulio certe, ac mulius mulorum ductor eſt ἡμιονηγός Græcè, Gloſſographo *mulicurius*. hic pro equiſone ut alibi.

—— Mulio vidit equos. Martialis.

Sponſio] De ſponſione ſat. XI. Iuven.

—— ſpectent Iuvenes quos clamor, & audax

Sponſio, quos cultæ iuuat aſsediſſe puellæ.

vbi vetus Inter. *Iuvenibus ſpectacula concede, qui propter certamina ſpōſiones ponunt, & delectat eos iuxta puellas ſpectare; quia antiquitus ſolebant mulieres cum viris omnibus intereſſe ſpectaculis indifferenter.* (In Circo fateor, non alibi, mi amice) hujus Sponſionis in Circo furorem videtur Ammianus lib. xxx. ſignificare. *Videre licet per fora, & compita, & plateas & conuenticula, & circulos multos collectos in ſe controuerſis iurgijs ferri, alijs aliud, vt fit, defendentibus, inter quos hi, qui ad ſatietatem vixerunt, potiores auctoritate longæua per fanos, & fora clamitant ſæpe, Rempublicam ſtare non poſſe; ſi futura concertatione equus, quem quiſque vindicat, carceribus non exiluerit Princeps, & currum flexerit ad metas. exoptato die equeſtrium ludorum illuceſcente, non dum ſolis puro iubare fuſius omnes feſtinant præcipites, vt velocitate currus ipſos ante eant, certaturi ſuper equorum euentu, diſciſſis votorum ſtudijs.* At Homerus quoque in re noſtra Iliad. cum Idomenæum ita Aiaci obloquentem inducit.

Δεῦρο νῦν ἢ τρίποδος, περιδώμεθον, ἠὲ λέβητος,
Ἴσορα δ' Ἀτρεΐδην Ἀγαμέμνονα θείομεν ἄμφω,
Ὁππότεροι πρόσθ' ἵπποι, ἵνα γνοίης ἀποτίνων.

Verum age nunc tripodem, deponamuſve lebetem:
Atrides nobis ſitque arbiter ipſe duobus,
Vt noſcas poſt vincat vter cum denique ſolues.

Sed mixtæ etiam magicæ diſquiſitiones ad præſciendum victorem vt habet Tzetza Chil. XIII. cap. CXXXXIV. Sponſiones etiam in foro. Ouid. lib. I. ſuæ artis.

Dum loquitur, tangitque manu poſcitque libellum,
Et quærit poſito pignore vincat vter.

Pignore enim firmabantur. Catullus.

—— at quibus cordi eſt,
Quo vis Sabinum pignore eſſe contendunt.

Vulpia. lib. XVII. D. de præſcript. verb. *ſi in honeſta ſponſionis cauſa erit, anuli dumtaxat repetitio erit.* quandoque ſine pignore. Horat. lib. ſat. I. ſat. III.

—— ſponſumque negarit.

Sponſi erant, & conſponſi teſte Varrone. quando videlicet vna ſponſione multi connecterentur.

PAG. 24.

Paſſerinum an tigrim] Idem in Labullum.

Tigrim vince, leuemque Paſſerinum:
Non eſt gloria præterire aſellos.

In vo cana i] Bene ex his verbis conſtat Ianiculum non fuiſſe totum vrbi incluſum, vt & Marlianus cap. I. oſtendit nam hic ob oſtenta Ludius in Volcanali in ipſo colle Ianiculi ſepultus eſt intra vrbem cum extra ante iaceret in Ianiculo nam extra vrbem in Ianiculo ſepulchreta: & Euſebius Cœcilium Statium in eo ſepultum facit, parte videlicet, quæ extra vrbem erat; non enim fas intra omnibus & niſi auſpicare, quòd primum Traiani cineribus conceſſum accepimus oſſa nominat, quòd cadaucre ſepultus eſſet, non enim fulmine ictos comburebant eodem Pomp. teſto. lib. XII. Columnam vero erigi, ac deinde ſtatuam ſuper imponi honoris gratia ſolitum eſſe apud veteres. Suet. in Galba. cap. XXX. Plin. lib. XXXIV. Trebell. Pollio iu vita Claudij teſtantur.

Galeam abiceiſſet] In habitu aurigarum Galea, Galerus, κράνος. Dio in Ner. ὁ Νέρων ἐπὶ τούτοις, καὶ ἐκιθαρῴδησε δημοσίᾳ, καὶ ἁρματηλάτησε τήν τε στολὴν τὴν πράσινον ἐνδεδυμένος, καὶ τὸ κράνος τὸ ἡνιοχικὸν περικείμενος. iſtius tu formam paſſim habes in aurigis, qui in tabulis per librum exhibentur, ſed in ipſis caput tantum velant, non totam faciem, vt videtur hic in Alogabalo indicaſſe Xiphil ex Dione. quòd ſi & offendices habebant galericuli illi, non tamen hinc credam, ita faciem Aurigæ velauiſſe, vt non dinoſceretur deformis aut pulcher eſſet. puto itaque Galeæ inſtar noſtratis habuiſſe quoſdam tegumenta illa capite quæ faciem tegerent vnde etiam Martialis illud explico lib. IV.

Quam non ſenſuro dare quadrigenta caballo,
Aureus, vt Scorpo naſus vbique micet.

nempè per totam arenam ſplendeat Scorpi buccula, aurata in petaſo, & galea aurigali, vt diuitæ, & luxus, ibi Scorpi appareant de quo alibi lib. eodem.

Cum Scorpus vna quindecim graues hora,
Feruentis auri victor auferat ſaccos.

Ritum galeæ, quæ totam faciem veſtiret primum à nobilibus vſurpatum puto, cum puderet ipſos, vel in arenam, vel in ſpatia intecta facie prodire quòd etiam oſcillantes præ verecundia feciſſe Pompeius, vbi de oſcillatione agit, declarat. Certè nobiles in arena tecto vultu deſcendere. Iuv. ſat. IIX.

Nec galea frontem abſcondit, mouet ecce tridentem
Poſtquam vibrata pendentia retia dextra
Ne quicquam effudit, nudum ad ſpectacula vultum
Erigit & tota fugit agnoſcendus arena.

non inquit abſcondit faciem, quia quamuis facies tegatur, ſe timore nobilem fatetur, erigitque vultum ad ſpectacula vt à populo miſſionem impetret. de ipſa verò galea retiarij hæc Sex Pomp. *à Retiario pugnanti aduerſus Mirmillionem cantatur. Non te peto, piſcem peto, quid me fugis Galle? quia Mirmillonium genus armaturæ Gallorum eſt, ipſique Mirmillones antea Galli appellabantur: in quorum galeis piſcis effigies erat. Hoc autem genus pugnæ inſtitutum videtur à Pyttaco, vno ex ſeptem ſapientibus, qui aduerſus Phrynonem dimicaturus propter controuerſias finium, quæ erat inter Atticos, & Mythilenæos, rete occulte lato impediuit Phrynonem.* Et Galenus vbi de ligaminibus facit, & vinculis medici, galeæ gladiatoriæ cuiuſdam typum ponit, verùm haud benè extrico, non enim pœnes eſt Græcus codex. ignoti itaque nobilis in arena, tantùm pompa quandoque habitus agnoſcendi idem.

Credamus tunicæ, de faucibus aurea cum ſe
Porrigat, & longo iactetur ſpira galero.

Et longum vocat galerum petaſum ad collum vſque defluentem ſic fœminæ, & matronæ in ſcana effigiem, & perſonam comœdorum eminentiſſimorum imponebant, quòd deridet ſat. VI. Iuven.

—— triſtes
Perſonam, thyrſumque tenent, & ſubligar Acci:

& alibi quia gladiatorum perſonas induebant.

Et ride poſitis ſcaphiuum cum ſumitur armis.

Galeam Aurigatum κασσίδα de Circo vocat Chryſoſtomus. λαβὲ καὶ τὴν κασσίδα τοῦ σωτηρίου, καὶ τὸ φλαγέλλιον ἐν τῇ χειρί σου. *cape galeam ſaluatoris, & flagellum in manibus.* nempe, quo ſaluator è templo expulſit fœneratores.

Dextra baculum tenens] Virgam, quam ſtabuli curatores ferrè ſolent Iuven. ſat. IIX.

—— clara Damaſippus luce flagellum
Sumet, & occurſum nuſquam trepidabit amici
Iam ſenis, & virga prior innuet.

Et alibi.

—— eundum eſt;
Nam mihi commota iam dudum mulio virga
Innuit.

Pabulum equis] Iuven. ſat. IIX.

—— atque maniplos
Soluet & infundet iumentis ordea laxis.

Nemeſian.

—— atque toros manibus percurrere equorum.

ſed quæſiui ego nuper Romæ in ædibus Delphiniorum ſi figura reperiretur, quæ inde amota eſt. Erat fortaſſe pueri, qui hordeum equis infundebat ex miſſu ordeario. erant ſiquidem hordeariæ quadrigæ, ita appellatæ, ſi Seruio credimus, quòd victori hordeum traderetur. Vetus Scholiaſtes ad verba præcitata Iuven. *Circenſibus illis quos Prætores edunt, eſt miſſus qui hordearius dicitur.* atque Idem Scholiaſtes ad ſat. II. *Præda Caballorum.* à Iuven. *Prætor dicitur, quia hordeam pro illo die aurigæ tollant equorum.* Ælius verus pro hordeo nucleos, uvas paſſas equis dabat Capit. in ipſo. *Cui quidem paſſas vuas & nucleos in vicem ordei in præſepe ponebat.* (inferius) *in tanto autem equus ille honore fuit, vt ei à Populo Praſianorum ſæpè modius aureorum poſtularetur.* Sic Xiphil. non igitur nucleos, & uvas paſſas equi comedebant, ne erres. Veg. rei veter. lib. I. cap. LV. *vel manipulos viciæ.*

Hirpinus] Puto Hirpinum, & Aquilonem nomina eſſe equorum, non aurigarum. Hirpini enim populi, pœnes quorum agros egregia equorum ſoboles erant. Iuven. ſat. IIX.

Sed venale pecus Coriti, poſteritas &
Hirpine, ſi rara iugo victoria ſedit;
Nil ibi maiorum reſpectus gratia nulla
Vmbrarum, Dominos pretijs mutare iubentur
Exiguis.

Coritus autem oppidum Hetruriæ eſt MONTE CORVO à Leandro dictus κόρητος per η habetur apud Dionyſium, nec nomen Viri Coriti facilè inuenies. ſcio etiam nomina gregibus imponi ſolita ex Dominorum nominibus, nec me fugit. B. Baſilius. ἤδη δὲ τινες καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς αὐτῶν προσηγορίας ἐπωνόμαζον με

νοι ἐπὶ ſunt quidam, qui armentis nomina ſua imponant. ſed à locis frequentius appellantur hi greges. Varro. de Re Ruſtica lib. II. cap. VII. *De ſtirpe magni intereſt, qua ſint, quòd genera ſunt multa*: itaque ad hoc nobiles à regionibus dicuntur: in Græcia Theſſali equi: à terra Apuli: à Roſea, Roſeani; Cæterum de Hirpino genere equorum Martial. lib. III.

Hirpini veteres qui benè nouit auos.

ἐυγενὴς ἵππος eſt apud Sophoclem in Electra.

Multitudo] Laudatur Myrinus à Martiale.

Nuper cum Myrino peteretur miſſio læſo,
Subduxit mappas quattuor Hermogenes.

Mappas oraria intelligo hic, linteola, nempe, quibus plauſum ſignificabant. vt dicimus alibi. Sic vituperatur Catianus.

Vapulat aſſiduo Veneti quadriga flagello,
Nec currit, magnam rem Catiane facis.

Fuit & Eutychas. Suet. in Calig. *Agitatori Eutycho commeſſatione quadam in apophoretis vicies Sext. contulit*. de quo & Ioſephus lib. XIX. cap. VII. Εὔτυχος ἡνίοχος τῆ καλȣμένȣ πρασίνȣ φίλτατος Γαίῳ. *Eutichus auriga factionis praſinæ Caio cariſſimus.* Fuſci etiam extat adhuc cuiuſdam aurigæ ſepulchralis inſcriptio. *Factionis Venetæ, fuſco ſacrauimus aram De noſtro: certe è ſtudioſi, ac benè amantes*. Romæ alia.

D. M.
M. ANTONIO L. F.
CONDITORI
FACTIONIS PRASINÆ
MARCIA FESTA
FECIT CONIVGI BENEMERENTI.

Magiſtri Domini] Plin. lib. x. *Cecina Volateranus equeſtris ordinis quadrigarum Dominus*, Sic enim dicebantur; hi equos vehicula, veſtes, atque omnia neceſſaria editoribus pro pretio commodabant. Soſip. Chariſ. Gram. lib. I. *Ad aquas, quòd olim greges equorum ad Circum ducebantur, vbi per populum in curſu æquabantur*. lego. *ad equas, quòd olim greges equorum in Circum ducebantur, vbi per populum curſu equitabatur*, vt non eſſet Dominorum factionum *ad equas adequas ò Aurigæ*. dixitque equas quomodo, & Horatius lib. II. Od. XVI.

Tibi tollit hinnitum
Apta quadri equa.

Hi è longinquo equos emebant, vt plebem nouitate, & genere equorum delectaret Sym. lib IV. epiſt. VI. *euectionem impetraui, amicos miſi in Hiſpaniam ob Carulium equorum coemptionem*. idem ep. LX. LXI. etiam Impetraſſe ſe inquit euectionem; quia non niſi Principum venia deportabantur, qui diplomate concedebant, & tractoria, & ſtatiua colligebant. C. theod. de tract. & ſtat. Caſſiod. lib. IV. epiſt. XLVII. equos verò ante quam quinquennium expleuiſſent Circo non admittebant vt Plinius habet lib. IIX. cap. XLII. alibi etiam de Dominis factionum loquemur.

Per totum diem] Mane currebant, pomeridiem. mane: curriſſe ipſo mane clarius eſt pomeridianis horis. Velius longus docet. *ſicut Cicero, qui foreſia Megaleſia, Horteſia ſine n, litera libentius dicebat, & vt verbis ipſius vtamur, pomeridianas quoque quadrigas*, inquit, *libentius dixerim, quam poſt pomeridianas*.

Addidit] Plenè addidit. hoc eſt multis anni diebus, quibus haud mos erat Circenſes agere, eos induxit. ſæpè in hiſtoriis Cæſarum edi Circenſes inuenitur; tu autem ab addere Circenſes, ſi placet, ſic diuide: vt cum ad natalem Principum aut ἀποθεώσιν ſpectant verba, addi Circenſes intellige, quia veluti in religionem tunc inferebantur. hinc illud in Pio Capitolini. *Meruit & flaminem, & Circenſes, & templum, & ſodales Antonianos*, eadem formula idem Capitolinus in M. Anton. Philoſ. *faſtis dies iudiciarios addidit*.

Ditaret] Huc etiam refer illud Tranquilli in Claudio. *adeò, vt collatos iuvenibus aureos prolata ſiniſtra pariter cum vulgo voce, digitiſque numeraret, ac ſepe hortando, rogandoque ad alacritatem homines prouocaret Dominos itidem appellans immixtis interdum frigidis, ac accerſitis iocis*.

PAG. 25.

Erant hominum] Semper hæc in populo ſtudia. Auguſti tempore propter Pyladem, & Bathyllum non modica concitatio. Dio. Πυλάδȣ δὲ, καὶ Βαθύλλȣ τῶν ὀρχηστῶν τότε, καὶ τὸ στήμȣ περὶ αὐτὸς στασιάσαντος, *Florentibus tum maximè in orcheſtra Pylade, ac Bathyllo, ac propter hos populo indiſſenſionem concitato*. Martial.

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa triumphum.

Silius. lib. XVI.

Hic ſtudio furit acris equi, furit ille magiſtri
Hos patriæ fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui ſtabuli, ſunt quos ſpes gr..ta fatiget,
Et noua ferre iugum ceruix, ſunt cruda ſenectus
Quos iuvet, & longo ſonipes ſpectatus in æuo.

Vide alibi.

Inſinuatione] Alio Codice eſt inuſitata petitione: ſi primum accipis inſinuare eſt veluti in ſinum audientis ſenſum ſuum immittere, & inſinuatio apud Rhetoras clara eſt, ex Quintil. præſertim Inſtit. Orat. lib. IV. — *in principium, & inſinuationem, vt ſit in principijs recta beneuolentiæ, & attentionis poſtulatio*. ſi vis tueri *inuſitata petitione* initium ſub ijs temporibus intellige factiones inter ſe decertandi armis, ac in qualibet ciuitate partes alendi; vnde ſeditiones poſtea orirentur, vt Procopius lib. I. de Bello Perſico auctor eſt hinc Conſtantinopoli coortam ſeditionem ſcribens, cuius ſub fine Nouella XVII. meminit Iuſtinianus iubetque auctores conquiri, qui iam ex vrbe exceſſerant hoc cauens Theodoric. Agapito Præf. Vrb. *vt quid noſtra prouiſio* ſcribit lib. I. ep. XXIII. His deſtinat rixis Procuratores munerum; Rex ſpecioſo rem delegat, non tamen iuſto iure, ſed delegatione iudicij: ſuus enim Iudex Præfectus Vrbis. vide lib. I. ep. XXXVII. apud Caſſiodorum.

Populus quietus] Quia ad Præfectum vrbis quies populi, & Ciuitatis tranquillitas ſpectat D. de offic. Præf. Vrbis l. I. Seneca in epiſt. *Piſo ebrioſus cuſtos vrbis a Cæſare factus officium, quo tutela vrbis continetur, diligenter adminiſtrauit* hinc Sym. lib. X. moderatorem vrbis vocat Præfectum: quod idem Caſſiodorus lib. II. Q. VII. lib. VII. epiſt. IV. demonſtrat. Socrates ad rem noſtram lib. itidem. II. ἔπαρχος πολιτειαν ἐν τῷ θεάτρῳ ποιῶν τȣτέστι δημοτικὰς διατυπώσεις. *Præfectus in theatro res ordinans, hoc eſt popularia exercens*.

Rapidi mutent] Rectius rabidi ex ſenſu Auſon. ναὶ, καὶ πυθαγορικȣ.

—— *hinc furioſi Iurgia* (ſunt) *Circi*.

de Porphirio auriga Græcum epigr.

Μαίνεται ἐν σαδίοις.

Furit in ſtadijs.

Tertull. de ſpect. *quibus Cirrus furit* idem de habitu mulieb. *Circi furoribus*. Min. fel. *in ludis Circenſibus quis non horreat populi in ſe rixantis inſaniam*. Salu. de Gub. Dei. *quicquid immoderationis in Circo ſed vbique in auctoribus* hanc ἐπιμανίαν inuenias.

PAG. 26.

Tomo III.] Conſtat ex Manaſſis etiam Polit. ſub Hypatio in ſeditione Circenſi Conſtantinopoli triginta quinque millia hominum interijſſe cum Beliſarius militem in populum immiſiſſet.

CAP. XII.

EXtenſo plurifar] Aliter extructo, quod rectius.

Miniſtratorem] Erant miniſtri, qui aurigantibus aſſiſtebant, aptabant currus, & ſimilia peragebant eodem habitu, quo auriga. Suet. ad Coſent.

Veſtra inſignia continent miniſtri

hoc enim aduertebant, vt in omnibus color conueniret. Stat. VI. Theb.

Ipſe habitus niueus niuei dant colla iugales:
Concolor eſt albis & caſſis & infula criſtis.

immo, & ipſi currus infecti colore, quo Domini, & aurigæ idem eodem libro.

—— *crudelibus ambo*
Exuvijs diroque imbuti ſanguine currus.

Ruſſatos deſcribit. veſtiebant verò ſe in Circi cellis ad hoc deſtinatis: docet me Velius longus de orthograp. *Inuerſis armis gladiatores pugnaſſe non eſt dicendum, ſed verſis, hoc eſt tranſmutatis*, ſed nec *inuerſis pannis agitaſſe aurigas ſed verſis*. ergo dum in Circo erant tranſmutabant veſtes & fiebant transfugæ vt cum Martiale loquar cellulis neceſſario ad hoc diſpoſitis, ne coram populo nudarentur. certum eſt aurigam vnum pluries ſub diuerſa factione eadem die curriſſe.

Ludicrum in modum] Statu Cytharœdico, quem affabre componit Apul. lib. II. Florid. nec modo procedebat Nero eo ſtatu dum caneret, ſed ſtatuæ ipſi in illum modum ponebantur. Sueton. *item ſtatuas ſuas cytharœdico habitu qua nota etiam nummos percuſſit*.

Antiquis ducibus. Panegyr. ad Piſonem.

Ne pudeat pepuliſſe lyram, cum pace ſerena
Publica ſecuris exultant otia terris:
Ipſe fides mouiſſe ferox narratur Achilles.

In abaco luderet] In tabula luſoria relatum Circenſium ludicrum videtur ſignificare Suetonius, vt puto. vſus enim veterum ſic vt in latrunculis aciem Circenſia oſtentare. Panygir. in παιδ'ῳ. Piſonis.

—— *hic ad maiora mouetur,*
Et citus & fracta prorumpit in agmina mandra,
Clauſaque deiecto populatur mœnia vallo.

Crediderim itaque hoc modo Neronem excogitaſſe luſorias dilicias, quibus Circenſes ludi in tabula ioculari repreſentarentur; paruis ex ligno concinnatis quadrigis, quæ puerili ſtudio filo protractæ vt equis ſpatia conficiebant, voluptaſque in ijs erat, curros euerſos, tractos aurigas, ſimileſque naufragorum noxas, cum riſu inſpicere, adhoc illud Suet. etiam refero. *Cuidam (ſtatuæ) à vertice currus appoſitus, cum inſcriptione Græca: nunc demum agona eſſe & traheret tandem.* Paruula nempe quadriga, quali vtebatur in abaco, in vertice ipſi fuit appoſita, quam vt traheret, petebatur, nec niſi de iſta luſoria trahere dici poteſt, cum quadrigæ in Circo ducerentur, non traherentur à Nerone atque ille libellarius ſtudia hoc commento laſciuiſſimi hominis carpebat. Verè paruæ hæ quadrigæ nec ab ijs diſcrepantes, quas Mileſius, & Callicrates fecerunt teſte Æliano τετρίππα μὲ ἐπίτησεν ὡοίνσαν ὑπόμυιας καλυπτόμϐρα. *quadrigas fecerunt, quas muſca obtegeret*: harum Solinus, & Plinius meminerunt.

Egreſſum theatro] Legendum regreſſum. cùm puderet .n. Neronem, & feſeliſſe in ſcæna princeps putaret, atque idcirco vellet regredi intra, Vitellius reuocauit, eique vt præſidens animum cohibuit.

Sord. pleb. rudimento] Antequam in publicum Circum prodiret in hortis periculum artis agebat: in tabula veteri ſæpius legetur. Probat. equor. *Probatio equorum.* nos Italè prouare i Caualli. Probare boues dixit Varro. Cicero metaphoricè in Topic. *Ingenioſos, opulentos & ætatis ſpatio probato, dignos, quibus credatur putant.*

Claudio per aleæ ſtudium] Merito ergo illi ludus à Seneca per libellum dictus, vbi alea apud inferos punitur.

Spartianus: aurigæ. Lampridius ille eſt.

Dalmaticatus] Veſtis aurigis ſatis commoda & quod à Dalmatis vſitata nomen à populo accepit nos Dalmaticam in ſacris habemus apud Athanaſium Bibliothecarum ſæpe chirodotas Capitolinus Dalmaticas veſtes vocat in Pertinace, nempe *manuleatas* dicta etiam ea veſtis Dalmata. Gloſſæ. Arabico. lat. Dalmata veſtis ſacerdotalis candida.

Idem Lampridius] Aut Lampr. *Quadrigas Circenſium in triclinijs, & in porticibus ſibi ſemper exhibuit.* mira certè iſta laxitas Palatiorum Cæſarum, atque ideò aptè ille apud Photium ἕκαςος τῶν μεγάλων οἴκων τῆς Ῥώμης ἅπαντα εἶχων ἐν ἑαυτῷ, ὅσα πόλις σύμμετρος ἔχειν ἠδύνατο, ἱππόδρομον, καὶ φόρους καὶ ναοὺς καὶ πηγάς, καὶ λουτρά διάφορα καὶ ὁ συγγραφεύς εἷς δόμος ἄςυ πέλει πόλις ἄςια μυρία κεύθει. *Vna quæque domus Romæ ſingula in ſe continet, quæ bene ordinata ciuitas capere poteſt Circum, fora templa, fontes, balnea tam viris quam fœminis apta.* Vnde ſcriptor.

Vrbs eſt quæque domus, multas Vrbs continet Vrbes.

CAP. XIII.

PAG. 27.

EQui parabantur] Equi Circenſes dicti. Hermog. lib. I. de muner. & honor. Solin. lib. VI. c. XXXV. Cod. Theod. Apul. lib. IV. *curſu me concito propero, vt hercule, ipſe ſenſi rem me non Aſinum verum etiam equum curulem.* Vegetius de his. lib. II. c. LIX. artis Veterin. *Animalium dorſa vi laboris plurimum ſentiunt ita diligentius ſunt curanda exceptus enim ijs, qui deputati ſunt Circo, reliquum mulorum, equorum, aſinorumque genus, ſubſellis ſeù ſygmis ſolo tergo præſtant officium.* Eſt verò σαγμα θήκη τῶν ὅπλων ſarcina. inde *ſalma ſoma:* nam σάμα etiã dictum eſt Græco-barbaris, & ſic tam σαγμάρια quàm σαμάρια apud eos reperitur. vnde apud Achmetem eſt σαμάριους nobis *ſomaro:* ſellus. Iſid. *caballum ſagmarium* dixit.

Quadrigarijs idoneos] feſtus Quadrigarios Circenſes vocat.

Quadrigis equa] Equæ vt equi ad curſum ſtrenui. Vopis. in Aurel. *quicquid equarum videre quas fama nobilitat Celticarum.* Maro.

Eliadum palmas Epirus equarum.

Herod. lib. VI. Plin. *qui viciſſe equam prægnantem Erbecradis Theſſali in Olympia.* Stat. lib. VI.

Intellectum adhortationis] Luc. lib. I. Pharſ.

Quantum clamore iuvatur.
Elæus ſonipes.

Ouid. lib. II. Triſt.

Si tamen horteris fortius ibit equus.

Stat.

Illum (equum) *omnes aiunt plauſus.*

ita vt etiam Dominorum voces intelligant. Sil. l. IV. Bell. Pun.

Tunc ſtimulans grato plauſæ ceruicis honore
Cornipedem alloquitur; vulgus, Martemqne minorem
Hactenus, & letho dedimus ſine nomine gentem;
Nos Gargane vocant ſuperi ad maiora. videsne
Quantus eat Chryſſus? iam nunc tibi præmia pono
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta
Barbaricum decus; & fuluis dona here frenis. „„

quæ carmina ſic Hetruſcè reddidi

Palpa all' hora al deſtrier le chiome, e dice;
Sol di ſangue plebeo vittoria è queſta:
Là Gargano mi mena, oue felice
Gloria i trofei de' primi Heroi m' appreſta.
Mira Criſſo ir ſuperbo: à me ſe lice „„
Riportar de quel rio ſpoglia funeſta;
Di fren dorato, e di Sidonio biſſo
Farti adornar pompoſamente hò fiſſo.

ſuperbiant quodamodo victoria Ouid. Frag. Halieu.

Hic generoſus honor, & gloria maior equorum
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho:
Seu ſeptem ſpatijs Circo meruere coronam,
Non ne vides victor, quanto ſublimius altum
Attolat caput, & vulgi ſe vendicet aura?

Virgil. lib. III. Georg.

Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.

Sic in Paraſito ad cœnam inuitato oſtendit Liban. Sophiſta.

Quinquennes] Ea vere pulli equini robuſta etas. Sic Palladius. Martio. tit. XIII. non niſi quinto anno ad admiſſuram pullum adducendum iubet *ætas*, inquit, *incipientis admiſſarij quinti anni initio eſſe debebit*, imo & boues, qua ætate ſacrificabantur, vt iuſtum animal perfecto ſacrificio traderetur; ſic bouem quinquennem mactat Agamemnon. lib. Iliad. II. item. VII. & Odyſſ. lib. XIV. πενταέτηρος Taurus ſacrificatur. Columella verò equos certaminibus donatos facit expleto triennio, ſic tamen, vt poſt quartum annum labori, ideſt curſui, committatur. Varia ab vtroque Lucretius. qui ait.

Principio Circo tribus actis impiger annis
Floret equus.

Voluptatem equis] D. Ambroſius lib. V. ep. XXXIIX. *equos plauſa hominum fremere, ſilentio mollire curſum.* & de Cain, & Abel. lib. II. cap. primo. *Equos videmus popularibus incitari ſtudijs, blanditijs delectari magiſtris.* Atque eandem ob voluptatem ſomniant, & ſibi currere videntur. Lucret.

Quippe videbis equos fortes, cum membra iacebunt
In ſomnis, ſudare tamen, ſpirareque ſæpe,
Et quaſi de palmis ſummas contendere vires, „„
Tunc quaſi carceribus patefactis.

quòd ad aurigas Claud. deflexit:

—— *aurigæ ſomnia currus,*
Vanaque nocturnis meta cauetur equis.

Cantibus tobiarum] Vide de hac re lib. XII. de Nat. animal. c. XLIV. Ælianum. Euripides quidem ait, Paſtores Hymeneos ad admiſſuram cantu, & ſonitu equos allicere; & Ariſtoteles de Rep. Sybaritarum narrat apud ipſos, ὡς καὶ τοῖς ἵπποις ἐθίσαι πρὸς αὐλὸν ὀρχεῖσθαι. *ſolitos equos ad tubam ſaltare.* quòd Euſtathius in Dionyſio Afro. repetit.

Legitima Spatia] Noules circa metas curriſſent, vt ſuo loco dicimus.

Ad locum palmæ] Aſſuetudine enim diſcunt, vbi permaneant, quo vſque currendum, & eundum ſit. ridiculum equi facinus narrat Tzetzes. Cum Paraſitus ad cœnam eſſet inuitus, ac propterea equum, quia eundum longiuſculum erat, locario ſumpſiſſet, equus qui curulis fuerat, occurſu cuiuſdam molis, quæ metam repreſentabat, cepit circum ire, metam ratus, quouſque miſerum Paraſitum extra horam commedendi detinuit ac inquieto curſu miſere diſcruciauit, inquit de equo Tzetzes.

Ἔπεσεν εἰς ςήλην σχήματι καμπτηρίας
Καὶ δρξας ἱππικὸν τὸν τρόπον περυκλῶν

Mexi

Μεγχὶ ἰσπίρας ἐπ οἰςτὰς καμπὰς ῥύμῃ δρόμε.

Occurrit ei columna metæ ſimilis :
Ille arbitratus eſſe locum curſuum ,
Vſque ad occaſum currit curſus impetu.

Contra æmulos] Nam equis in eſſe iudicium , inquit Solin. cap. XLVII. *documentis plurimis patefactum eſt, cum aliquot inuenti ſint, qui non niſi primos dominos agnoſcerent obliti manſuetudinis, ſi quando mutaſſent conſueta ſeruitia: inimicos partis ſuæ norunt.* Et Iſidorus. *viuacitas equorum multa: exultant enim in campis, odorantur bellum, excitantur ſonitu tubæ ad prælium, voce accenſi ad currum prouocantur, dolent cum victi fuerint exultant cum vicerint; quidam hoſtes in bello ſentiunt: alij etiam proprios Dominos recognoſcunt obliti manſuetudinis, ſi mutentur.* accepit hoc vltimum à Solino Iſidorus. Et veriſſimum eſt. de Arione Statius.

—— iam illinc à limine diſcors ,
Iratuſque oneri inſolito truculentior ibat.

& Arioſtus in Rothlando furente.

Il buon deſtrier che Brigliadoro hà nome ,
Dolente ancor de le cangiate ſome.

iterum Stat. lib. IX. Theb.

Et ſimiles minus indignatur habenas.

Idem & expreſſit Iliad. Hom.

Ἡνιόχυς ποθέοντες ἀμύμονας.

Equos pugiles] Qui vngulis veluti in pugillatu anterioribus feriunt. lib. VII. Apul. *hic elatis in altum vaſtis pectoribus, arduus capite, & ſublimis vertice primoribus in me pugillatur vngulis.*

Quæ Circo] Vegetius *Non inferiores Hiſpanis Sicilia exhibet Circo.*

Titulis gener. au.] Stat. lib. VI. Theb.

—— nota ſtabulis de gente probatos
In nomen poſcebat equos.

Siliuſ. Ital. lib. XVI.

—— hos accendit nobile nomen
Antiqui ſtabuli.

Iuven. ſat. IIX.

—— ſi rara iugo victoria ſedit ,
Nil ibi maiorum reſpectus.

Solin. cap. XLVII. *nam qui infra nobilitatem ſunt ſati; nulla documenta ſui præbuerunt.* Generoſos equos ab ignobilibus diſtinguit Palladius tit. XIII. Martio.

Emeritos] Sumpta à militibus metaphora. Nam poſt. XX. annum à Circo mittebantur ad ſobolem reparandam, nempè ad admiſſuram. & Solin. *Vt pote, qui poſt. XX. annum mittantur ad ſobolem reficiendam.*

Siculos centum] In pretio enim maximo. De Siculis Agrigentinis Plin. lib. IIX. c. XLII. & Seruius ad illud lib. III Æneid.

Arduus inde Agragas oſtentat maxima longè
Culmina , magnanimum quondam generator equorum.

Ode. III. Olymp. Pindarus Theonis Agrigentini equos à velocitate, & robore laudat in prima Pherenicum Ieronis Syracuſij; in q. IV. & V. Iſamadis itidem equos, qui Camaræus erat. Camarina autem vrbs vetus Siciliæ fuit, & Strabonis tempore tantum veſtigiis nota. vt ipſe lib. VI. ſcribit de ea Ode. V. Olymp. Pind.

Cappadoces cc. Solin. cap. XLVII. *Terra Cappadocum illa ante alias altrix equorum, & prouentui equino accommodatiſſima eſt.* Apul. lib. IIX. *is nimio præſtinandi ſtudio præconem rogat, cuiatis eſſem; at ille Cappadocum me ſatu, & forticulum denunciat.* Claudianus. lib. II. in Ruff. & de laud. Serenæ Stiliconis.

PAG. 28.

Graues iniurias] Nimiam vim pecuniæ poſtulantes. in Aureliano Vopiſcus. *Vidimus proxime Conſulatum furij Placidi tanto ambitu in Circo editum, vt non præmia dari aurigis: ſed patrimonia viderentur.* (paulo poſt) *factum eſt enim, vt iam diuitiarum ſit non hominum Conſulatus, qui vtique ſi virtutibus defertur, editorem ſpoliare non debet.* hinc benè Iuven. *Præda caballorum prætor ſedet.* Et Martial. lib. I. ep. CXLVII.

Prætor ait ſcis me ſcorpo , Thalloque daturum ;
Atque vtinam centum millia ſola darem.

De Scorpo alibi.

Cum Scorpus vna quindecim graues hora
Feruentis auri victor auferat ſaccos.

iſtis itaque expenſis fatiſcebant editores. quapropter à Principe ipſis quandoque ſubueniebatur. Vopiſ. in Valer. *Valerianus Auguſtus Alexifidio Præfecto Aerarij. Aureliano, cui conſulatum detulimus ob paupertatem, quæ ille magnus eſt, cæteris maior, dabis ad editionem Circenſium aureos Antonianus trecentos, argenteos Philippeos minutullos tria millia, in ære H.S. quinquagies.* Spartian. in Adriano *Prætor factus eſt ſub Sorano II. & Seruiano iterum Coſſ. cum H.S. iterum XX. ad ludos edendos a Traiano accepit.* credo à M. Antonino Philoſopho, ac à quibuſdam aliis fuiſſe cautum de expenſis Circenſibus: ſed cum ad alios luxuoſos imperium recidebat, ad idem res redigebatur. Conſules in initio Conſulatus Circenſes edere tenebantur, vt ex prædictis noſces, & Prætores vt ex Martialis epigr. declarat, ſumpta Prætura. Quæſtores munera, & gladiatores edebant: mimos, ſcœnas, & ſimilia. In Anton. Phil. Capitol. *Et gladiatorium quaſi priuatus Quæſtor edidit munus.* In Pio. idem, *Fuit Quæſtor liberalis.* Et in Vero. *Cum quæſtor populo munus daret.* (paulo poſt) *Fuit ſtudioſus etiam Circenſium haud aliter quam gladiatorij muneris.* Gladiatores quoque ad Ædiles producebant pauciores puta, quamuis diuites in ædilitate magnificentiſſimè non minus ſe gererent. De Gordiano Seniore Capito. *Aedilitatis ſuæ tempore duodecim Pop. Romani munera. ideſt, per ſingulos menſes ſingula de ſuo exhibuit, ita vt gladiatorum non vnquam quinquagena paria exhiberet, nunquam minus centenis quinquagenis.* Hi verò ſimul omnes venationes, nempe ferarum rapinas populo exhibebant Conſul, Prætor, Quæſtor, Ædilis, cum tamen Circenſes, quia auſpiciis fiebant; non niſi Principis, Conſulis & Prætoris eſſent. Sed hæc omnia legentibus inferius fiunt obuiam.

Cenſoribus permiſſas fuiſſe] Eo nempe tempore cum impenſis fiebant Reipublicæ ludi, & Cenſores examinata ærarii inopia eos fieri vetabant, quos Pontifex etiam interdicebat, ſi quando voti auſpicatè non eſſent; ex votis verò illis Priſcorū ſignati poſtea dies, in quibus religiosè Circenſes fierent. ſed ponamus Liuij verba lib. XLI. *Moram voto publico Licinius Pontifex Maximus attulit, qui negauit ex incerta pecunia vouere debere: ſi ea pecunia non poſſet in bellum vſui eſſe, reponi ſtatim debere, nec cum alia pecunia miſceri, quod niſi factum eſſet, votum rite ſolui non poſſe. Quamquam & res & auctor mouebat, tamen ad collegium Pontificum referre Coſſ. iuſsus, ſi poſset recte votum incertæ pecuniæ ſuſcipi. Poſse, rectiuſque etiam eſse, Pontifices decreuerunt. Vouit in eadem verba Conſ. præeunte Max. Pontifice, quibus ante quinquennalia vota ſuſcipi ſolita erant, præterquam quod tanta pecunia, quantam tum cum ſolueretur, ſenatus cenſuiſset, ludos donaque facturum vouit, toties ante ludi magni de certa pecunia voti erant, ij primi de incerta.* atque ex his apparet Conſules, aut imperatores vouiſſe ludos, ſenatum diſpoſuiſſe de pecuniæ numero, Cenſores habuiſſe vim ciuili modo reſiſtendi, ſi nimia imperata eſſet, Pontifex ſi non ritè. ſed iſta Cæſarum tempore ceſſauere.

Monile è gemmis] olim equis monilia, vt nunc apud nos mulis. Virgil. lib. Æneid. VII.

Aurea pectoribus demiſsa monilia pendent.

Apul. lib. VI. *iubam iſtam tuam probe pectinatam meis virginalibus monilibus adornabo.*

Equile marmoreum] Pauſan. *ὑπὲρ δὲ τὴν λίμνην φάτναι εἰσὶ λίθου τῶν ἵππων τοῦ Ἀρταφέρνου* *Supra lacum ex ſaxo præſepia ſunt equorum Artapherni.* Patena dicitur à Vegetio. lib. I. cap. LVI. rei Veter. *patenaque appellatur, hoc eſt alueus ad ordeum miniſtrandum ſit munda ſemper* miniſtrandum, apponendum. Italis hinc *mineſtrare, & mineſtra* venit. *κάπνη* à Græcis dicitur, eo quod afflatu equorum ſit tumida. Theon ad Aratum.

Volucri equo] de alio equo eiuſdem nominis inferius Iuv.

—— nempe volucrem
Sic laudamus equum.

Nucleos] Mitiora edulia, malè interpretatur Apulei ſcholiaſtes cum gloſſula. Ipſe metamorph. lib. VI. *Quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebo, quos cibos exhibebo? iam primum iubam iſtam tuam probe pectinatam meis virginalibus monilibus adornabo, frontem verò criſpatam prius decoriter diſcriminabo, ſinu ſerico geſtans nucleos (edulia mitiora) te meum ſoſpitatorem quotidie ſaginabo.* Vide Lampr. in Alogabalo.

Sagis fuco tinctis] cape pro ſtragulo, ſicut in Othone Suet. & Mart. lib. I. ad librum.

Audieris cum grande ſophos cum baſia captas ,
Ibis ab excuſſo miſſus in aſtra ſago.

Sepulchrum in vaticano] Ait Dio habuiſſe Adrianum Boriſthenem equum cui mortuo ſepulchrum fecerit columnam erexerit, epigramma inſcripſerit ſic Bucephalo Alexand. Mela. lib. II. Plin. VI. & VIII. Solin. c. XLVII. Diod. Sicul. lib. XII.

Curt. lib. v. Iuſtin. lib. II. Agell. v. Ammian. v.

Poſtularetur.] Iuuen.

Accipe victori populus quod poſtulat aurum.

Dic mihi Tur.] D. Ambroſius. *Soletis & Canum veſtrum originem, ſicut diuitum recenſere, ſoletis & equorum veſtrorum nobilitatem; ſicut Conſulum prædicare: ille ex illo patre generatus eſt: ille ex illa matre editus: ille auo illo gaudet, illis ſe patruis attollit; ſed nihil iſtud currentem adiuuat; non datur nobilitati palma, ſed curſui.*

Plurima palma] Sed quæ hæc gloria miſerabilis, ſi demum dexterior equorum in campo Martio, Marti aræ admotus mactabatur? *October equus appellatur* (inquit Sex. Pomp.) *qui in campo Martio, menſe Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum victricium dexterior; de cuius capite non leuis contentio ſolebat eſſe, inter ſuburranenſes, & Sacræuienſes, vt hi in Regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affigerent, eiuſdemque cauda tanta celebritate perfetur in Regiam, vt ex ea ſanguis deſtillet in focum, participandæ rei diuinæ gratia, quas hoſtias hic quidam Marti Bellico Deo ſacrari dicunt, non vt vulgus putant, quòd velut ſupplicium de eo ſumatur, quòd Romani Ilio ſunt oriundi, & Troiani ita effigie equi ſunt capti &c.*

Aurea pelle] Operimento videlicet, quod lamellis in modum pili aptatis pellem referret Lutat. ad illud Statij lib. XI. *Plumis, lamellis* & Virgil.

Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.

Salluſt. *equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumis adnexerant.* ad hoc reſpexit, cum locutus eſt Petronius. *Plumatos auro Babylonico.*

PAG. 29.

Nomina] Nomina equis olim impoſita Stat. lib. I. Theb. 6.

—— ſtabuli de gente probatos
In nomen poſcebat equos.

Ouid. metamorph. II.

Nec retinere valet, nec nomina nouit equorum.

PAG. 30.

Nitido] Quia albus Tuſco à patria ſic dictus: nomen enim equis vel à colore, vt Corax. h. c. Cornuinæ pellis inditur. badius. murinus: vel à celeritate vt Tigris, Paſſerinus, Incitatus Volucer: vel à gente, vt Cappadox Maurus, Parthus, Tuſcus: vel ab inſigni aliquo, ſiue genitiuo, ſiue inuſto, vt Bucephali, ſamphoræ, Cappatiæ ſigniferi.

Decorato] Victorijs, palmis videlicet.

Item Afris] Afri qui Mauri, hodie *barbari* de quibus libro. XVII. ita Strabo. μικροῖς ἵπποις χρώμενοι ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν ὥστ' ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι. *Vtuntur Libes paruis quidem, ſed velocibus, & parere doctis equis, ita vt ſine freno tantùm virga gubernentur.*

Raptore] Quòd alijs palmam præripiat. *Pugione* quòd pugionis inſtar exilis, & penetrans ſit. *Virili* à vi, & robore. *Romano* à Patria. *Paſſerino* ab ononymi Auitij velocitate? *Superbo*, ab inceſſu. Virg. —— *& greſſus glomerare ſuperbos.* *Bubalo*, à bubali colore? *Pompeiano* à Domini nomine. *Polynice*, quòd pluries fuerit victor. *Romulo.* ſic dictus in Romuli Circenſium inſtitutoris honorem. *Adſertore*, quòd decoris ſuæ factionis eſſet adſertor. *Drauco.* à teneritudine inſtar Draucorum, *Vaſtatore*, quia impetu cuncta diſyceret. *Directore*, à recto currendi ordine. *Valentino*, quòd polleret curſu. *Hilaro.* à qualitate animi læti. *Faſtidioſo.* quòd ſeruitia faſtidiret. *Libero.* quia vinculorum impatiens. *Murinus.* à colore muris, nempè ſub niger Pallad. in menſe Martio *Murinus obſcurior.* *Florido.* quòd guttatus, & florum inſtar varius. D. Hierony. in Eſaiam cap. LXVI. vel varij (equi) in virtutibus. *Sæculare.* ab anno ſæculari, in quo natus. *Petulante.* laſciuiente nempè. *Peculiare*, ab augendo Domini peculio victoris. *Victore*, à vincendo, *Tibere* veluti Romano. *Feliciſſimo*, quòd felix in victorijs eſſet, *Iuuene* quia nuper in Circum adductus. *Lucido*, idem quòd nitidus, à pili ſplendore. *Tyrrheno.* à Patria. *Frugifero.* hoc eſt Peculiaris, ac Domino tamquam ſeruus vtilis. *Cupidine*, quia pulcher, & velox. *Exoriente*, cum equis Solis comparandus, encomiaſticè. *Delicato.* ab inceſſu molli, aut ore tenero. *Saturo.* à voracitate. ſic Saturio Perſona Plautina. *Sancto* ſpectabilis; dicimus vulgò *di riſpetto.* *Patrono.* factionis Protectore. *Gentile.* nobili ex ſtirpe equorum gentilitia. *Matrone*, matronalis inceſſus. ſicut nunc etiam vocantur. *Barbaro.* Phrygio; Phryges enim proprie barbari dicti ſunt. *Hederato.* ſcutulatus ad hederæ formam. *Purphirione* quòd colore purpuræ gauderet. Solin. cap. XLVII. *quidam enim equorum colorum varietate prouocantur.* *Gemmula.* dilicium, & corculum Domini. *Lybio.* à Patria. *Præſidium*, factionis tutamen. *Cirrato* à Cirris. *Signifero*, à ſigno & vſtura coxali. *Lunare.* quòd fronti lunulam præferret, vt Diomedis equus.

Ὅς τε μὲν ἄλλο τόσον φοῖνιξ ἦν, ἐν δὲ μετώπῳ
Λευκὸν σῆμ' ἐτέτυκτο περίτροχον, ἠΰτε μήνη.

Corpore rufus erat toto, ſed candida ſignum,
Luna dabat media vultu nitidiſſima fronte.

Inquit Hom. Iliad. ψ. *Pontifice*, à Domino. *Cotyno.* quòd velox. κοτῦ velociter. *Aegyptio* à Patria *Licentioſo*, veluti petulanti, & laſciuienti. *Palmæ* deeſt cuius ſint. *Murra.* quòd potu murrinæ delectaretur, de quo Agellius & Plautus tradidere. *Ariſta*, quia item ariſtas ante cæteras herbas in cibum adpeteret. *Oceano.* quia velox ὠκὺς celer. *Callidromo*, à pulchro inceſſu. *Centauro*, à iudicio mirabili, ita vt ſemiuir videretur. *Eminente.* ante omnes excellente, ſic in Tab. *Hieroclis, omnium agitatorum* eminentiſſimus. *Callinico.* quia pulchre, ac ſplendide victoriam reportabat. *Indo*, à Patria. ſignum hîc detritum ego puto, atque eſſe Ῥῶ ἀντεστραμμένον, ſic ϙ hoc enim eſt κόππα, ex quo Coppatiæ dicti ſunt equi apud veteres. Heſych. κοππατίας· ἵππος κεχαραγμένος ἢ ἐντετυπωμένον ἔχων σημεῖον τὸ κόππα, ὅ ἐστιν ἐστραμμένον Ῥῶ. *Coppatia. equus inuſtus cuſum ſignum habens coppa, quod eſt* ρ, *inuerſum.* Male, Scholiaſtes νεφελῶν Ariſtoph. κοππατίας ἐκάλουν, οἷς ἐγκεχάρακτο τὸ κ. στοιχεῖον. cum κόππα dicere debuiſſet. Præterea Σαμφόραι non ſunt idem quòd coppatiæ, vt videtur ipſe met Scholiaſtes velle. ſequitur. ὡς Σαμφόρας τοὺς, ἐγκεχαραγμένους τὸ σίγμα. τὸ γὰρ σίγμα, καὶ τὸ κ. χαρασσόμενον Σὰν ἔλεγον. *ſicut Samphoras, quibus ſigma inuſtum eſt appellabant, ſigma enim & cappa inſculptùm dicebant San.* nam hic ſamphoræ cum Coppatiis confunduntur. Coppatiæ habebant ρ inuerſum, nempe ϙ ſculptum, Samphoræ autem Antiſigma, & ϡ, vt ſint quaſi ſanpiræ cum hoc charactere ϡ. ſigma enim non modo ita Σ ſed etiam veluti noſtra latina tertia litera C cornibus proeminentibus vnde ſigma ſtibadium, & menſa eſt, & in ipſa cornua nominantur à Iuven.

Cornibus in ſummis deuidet ponere membra.

hoc eſt primo loco cubare Ͻ, & π intus C. fit πϽ & hoc erat inuſtum ſignum Samphoris præterea Σαμπῖ pro noningentis accipiunt coppa ἐπίσημον ἐν ἐνενήκοντα. ſignificat nonaginta de trochi illa figura terrea quam τρισίππιον vocabant, & inurebant equis pro ſigno. in Zenobii Centuria Prouerbiorū ſic legitur. εἴρηται δὲ ἀπὸ στρατιωτικῶν ἵππων, οἷς γηράσκουσιν ἐπέβαλον τὸ καλούμενον τρισίππιον. ἐστὶ δὲ τοῦτο σιδηροῦς τροχίσκος, ἐοικὼς δημοσίῳ ὡς χαρακτὴρ τροχίσκος. ὃν ἐκπυροῦντες, ἐπέβαλον ταῖς σιαγόσι τῶν ἵππων. Et videtur id factum quaſi Ædilis officio, ne in emptione palpus fieret. *Notato.* notam habens coxalem ſiue in pectore, *Acceptore.* brauiorum videlicet. *Chryſippo*, ditiſſimo iam ob præmia. *Regale.* ob formæ excellentiam. *Palladio.* equum Troianum magnitudine referente, qui Palladis arte factus eſt. *Nobile* ex nobili genere, generoſo. *Parato*, indefeſſo ſemper ad currendo parato. *Phædro*, illuſtri ob victorias. *Sirico* à Patria. *Amore* ſicut cupidine ante. *Norico* à Patria. *Myſtico.* muris inceſſu, & arcano decurrente. *Nicolao*, victore in populo factionis ſuæ: factionem dici populum ſatis demonſtrauimus ſicut coloris palme *Gelote*, hilari. *Pernice*, celeri. *Palmato*: palmis nobili; *Celtibero* à patria. *Luperco* à diſcurſione celeri, quàm luſtrando vrbem Luperci faciebant, non enim rectè apelle equum hunc dici affirmauerim. *Domitio*, quòd egregie domitus. *Latino* à patria *Garrulo* nimis frequenter hinniente: *Ingenuo* Generoſa ſtirpe orto: ſimilia nomina habet Xenophon. de re equeſtri. οἱ θεώμενοι τὸν ἵππον τοῦτον ἀποκαλοῦσιν ἐλευθέριον, καὶ ἐθελουργόν, καὶ ἱππαστήν, καὶ θυμοειδῆ. καὶ σοβαρὸν καὶ ἅμα ἡδύν τε, καὶ ἅμα γοργὸν εἰδεῖν. *Talem qui ſpectant equum, & Ingenuum appellant & Paratum, & Oceanum, & Virilem, & Faſtuoſum, & Gemmulam, & Superbum.* ita verti At quia interim in Tabula legitur *Notato Badio Cai*, & in Drauco Rufo, aliique ſignum huiuſcemodi eſt. non abſurdum iudicaui notam eſſe illam ſigni equini affirmare, ex vetuſtiſſimo more. Anacr. in Amantes.

Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι
Πυρὸς χάραγμ' ἔχουσι

Equi ſolent inuſtum
Coxis habere ſignum.

Claud. de equis Plut.

Orphæus

Orphæus crudele micans, Aethonque ſagitta
Ocyor, & ſtygij ſublimis gloria Nyctus.
Armenti, digitiſque nota ſignatus Alaſtor.

Virg. lib. I. Georg.

Continuoque notas, & nomina gentis inurat.

benè nomina, nam poſſeſſoris nomen inponebatur etiam Calpur. eclog. v.

Impreſſurus oui tua nomina nam tibi lites
Auferet ingentes lectus poſſeſſor in aure.

Sic lege non *auro*; nam in aure ſignabantur interiori cute bruta iſta minora, vel Perſio de ſue referente,

—— *& fixa ſinciput aure.*

fixa non enim transfixa eſt, ſed charagmate inuſta à figo. ſic figere vota, pro apponere, & ſignare. Pallad. Ianu. *Hoc menſe, ſicut Columella docet, maturi agni, & animalia omnia minora, atque maiora charactere ſignentur.* Idem Aprili. *nunc locis calidis tondeantur oues, & ſerotini fœtus, hoc menſe ſignentur*; ferro ſcilicet candente. ferrum hoc ſignum vocauit lib. ling. lat. VI. Varro. *Quare & ſignum candens in pectore*: forcipem Nonius in verbo ſignare. *Signare oportet frontem calida forcipe*: *candente lamna* dixit Horat. lib. I. epiſt. XV. quod ferrum cauterem vocauit Pallad. lib. II. cap. XLIII. *Item cautores, caſtratoria ferramenta, atque tonſoria.* ſignabantque ita animalia, vt poſſet ipſa Dominus recognoſcere; *Dignorare* dicebant veteres. Feſtus. *Dignorant, ſigna imponunt, vt fieri ſolet in pecoribus.* Hæc equis quandoque in dorſo Apul. lib. vlt. *nec non equũ quoque illum mecum reducentibus, quem diuerſis diſtractum notæ dorſualis agnitione recuperarunt.* quandoque in coxis vt ex Anacreonte attulimus, & Ariſtophanes probat in nebulis οὐδ᾽ ὁ ζύγιος οὐδ᾽ ὁ σαμφόρας. *Nec ſubiugalis, nec ſamphora.* vbi Interpres σαμφόραι δὲ οἱ σῆμα ἔχοντες περὶ τὸν μηρὸν καὶ διὰ τοῦ μ. καὶ φ. γράφεται. *Samphoræ equi, qui ſignum in coxa habent μ. & φ.* ſculptum quandoque in malis, & imprimebatur in ijs nota ad rotulæ ſpeciem, quæ ἵππου τροχὸς dicebatur vt equi ſenectutem oſtenderet putoque id fuiſſe ædilitio veluti edicto obſeruatum. Varia quidem ſigna imponebantur aut Dominorum, vt diximus, aut generis equorum nota, non nunquam bouis capita, vnde & Bucephali dicti ſunt. pluresque Buceph. fuiſſe narrat Tzetza Chil. I. c. XXIIX. ad illud Ariſtoph. ἐγώ σοι βουκέφαλον ὠνήσομαι. *Ego tibi bucephalum emam* Schol. βουκέφαλος ὁ ἵππος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκέκτητο, οὐχ ὥς τινες οἴονται ὅτι βοὸς κέρατα εἶχεν. τοῦτο γὰρ ψευδές, ἐκοσμεῖτο γὰρ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου χρυσοῖς, ἀλλὰ ὅτι οὕτως ἐν Θεσσαλίᾳ ἐκαλοῦντο οἱ ἵπποι ἔχοντες ἐγκεκαυμένον βουκράνιον. *Bucephalos Alexandri fuit equus; non vt quidam arbitrantur quia cornua, bouis habuerit: falſum .n. eſt, ornabatur & quod propterea ab Alexandro auro linendo illi cornua. ſed quia ſic in Teſſalia equi appellantur, habentes caput bouis inſculptum.* Bucranion verò herba eſt, quæ vires maximas habere creditur Theoph. Plin. & Dioſc. teſtibus, qua vtebantur contra Theſſalorum cantamina, & magicas artes, ne equi faſcino poſſent vitiari, cum maxime faſcino ſint obnoxij equi ob inuidiam, vt lib. II. cap. primo dicemus.

PAG. 31.

De equorum Coloribus] Iſid. Orig. lib. XII. *color hic præcipue ſpectandus Badius, Aureus, Roſeus, Myrteus, Coccineus, Giluus, Glaucus, Scutolatus, Canus, candidus, albus, guttatus, niger; ſequenti autem ordine varius ex nigro badioque diſtinctus: reliquis varius color vel cinericius deterrimus.* D. Hieronymus in Eſaiam cap. LXVI. *Et ſequebantur eum variorum colorum equi, vel in martyrio rubri, vel ſturnini in volatu, vel varij in virtutibus, vel candidi in virginitate.* Nos adhuc *Stornelli* vocamus. corax ſanè à nigredine pili dicitur, φοίνιξ ruber eſt: κνακὸν modò eſt λευκὸν, modò πυῤῥὸν χρῶμα apud Heſych. De Rufo, & nigro equis Pauſanias ita in Elæis. Ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα Φοίνιξ, καὶ Κόραξ ἑκατέρωθεν δ᾽ οἱ παρὰ τὸ ζυγόν. κατὰ μὲν τὰ δεξιὰ Κνακίας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ. Σάμων καὶ ἐλεγεῖον τὸ ἐστὶν ἐπὶ τῷ ἅρματι. Κλεοσθένης μ᾽ ἀνέθηκεν ὁ Πόντιος ἐξ Ἐπιδάμνου Νικήσας ἵπποις καλὸν ἀγῶνα Διός. *Scripta etiam ſunt equorum nomina Rufus, & niger* ſeorſim *qui ſub iugales ſunt à dextra vero Gnacia & ſamæ lorariorum, breueque elegidion ſupra currum.*

Cleoſthenes poſuit me Pontius ex Epidauno
Victor equis palma clarus olympiaca.

Sed de Coloribus equorum, ac de ijs Vide Virgil. lib. III. Georg. Varr. lib. II. Rei ruſtic. Pallad. Menſe Martio. tit. XIII. Oppianum, Pollucem lib. I. Xenophontem de re equ. Agellium lib. II. Ariſtot. de nat. anim. Plin. lib. IIX. Soliņ. cap. XLIV. ex recentioribus Cardanum de variet. rerum lib. I. cap. XXXIII. Griton. lib. de equit. arte. Aldourandum de Quadrup. lib. I. Canthcrios. κανθων inquit Schol. Ariſtoph. κυρίως ὁ ὄνος & ex Aſello poſtea tale nomen crediderim ad equos deriuaſſe. Canthari verò animalcula, quòd ex vrina aſini gignantur nomen cœpere, ſed vt ad etymologias deueniamus ad hanc rem ſpectantes ἵππος ἀπὸ τοῦ ἵπτασθαι τοῖς ποσὶ nuncupatur, καβάλλης caballus ἀπὸ καταβάλλειν τὰς ὁδούς. Mannos verò, qui dicunt nominari, quòd manibus ducantur, ducuntur ipſi. ab origine enim græca ſic dicuntur. Propriè enim manni equi ſunt, qui collo iugato eſſedum, quidue ſimile trahunt. μάννος ſiquidem teſte Schol. Theoc. Edyll. II. ὁ περιτραχήλιος κόσμος τὸ λεγόμενον μαννάκιον: hinc μαννοφόροι qui mannos, millos geſtitant canes. Equulei igitur eſſedum trahentes ἀπὸ ζυγοῦ ἀμφιλόφου, hoc eſt ἀπὸ μάννου à manno ſunt dicti. Nos etiam ferrum carnificis Italicè *mannaia* appellamus, quod collo rei imponatur.

Alios tranſire] Auſon. de equo Phoſphoro.

Promptum & veloces erat anticipare quadrigas:
Victores etiam vincere laus potior.

Gaudentque] Demoſthenes in Erotico πολλῶν τριβέντων ὡς ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσι ἡδίστην θέαν παρέχεται τὰ ναυαγοῦντα.

CAP. XIV.

HAnc ſpinam] Cum non niſi in Caſſiodoro huius ſpinæ mentio reperiatur, & ipſe de ſuo rationem rei tantum adferat, non ſatis queo acquieſcere; tamen hanc eſſe omnino ſpinam, de qua Caſſiodorus agit ex ſententia Onuphrij non dubito. Credo etiam dictam potius ſpinam quod velut in medio hominis ipſa ſita eſt, ita hæc Circi inquit Hom. Odiſſ. K.

Τὸν δ᾽ ἐγὼ ἐκβαίνοντα κατ᾽ ἄκνηστιν μέσα νῶτα πλῆξα.
Hunc ego vendentem iuxta ſpinam medio ipſo
Percuſſi dorſo.

Silius. Ital.

—— *ceu miſſile telum*
Conuerſis in terga iacit Teleſinus ad oſſa
Illiſo ſaxo, qua ſpina interſtruit artus.

ordinat enim membra ſpina, vt in medio poſito, ſicut carina nauem. Ouid. XIV. metamorph.

Quodque ſinus fuerat latus eſt medijſque carinæ
Subdita nauigijs Spinæ mutantur in vſum.

Cæterum ſpina hæc τίλμα à Cedreno dicitur, Gloſſæ τίλμα τὸ μεταξὺ τῶν καμπτήρων. Quòd medium eſt inter vtramque metam. Statius vmbonem vocat. lib. VI. Theb.

—— *hunc ſaxeus vmbo*
Arbiter Argolicis finem iacet inter vtrumque
Quale quater iaculo ſpatium ter arundine vincas.

vbi vides finem vtrumque metas dicere, ac differentiam inter iaculum, & arundinem ponere. Vmboque ipſi dicta eſt ſpina illa, quòd veluti vmbilicus in medio campi erat, vt vmbo in clypeo. nec aliter vetus Poeta ἐπ᾽ ὄρεος ἐμβάτης. Ad montis vmbonem. Virgil. obiectum montis vocauit lib. I. Æneid.

Efficit obiectum laterum.

Spina agger eſt Virgilio: ſed ipſe more Græco facit in aggere ſpectatores conſidere. Vide in Circo Olympico Pauſaniam. Ait Virgil. lib. V. Æneid.

En tuba commiſſos medio canit aggere ludos

Et Iuuenalis magis Virgilium quam rem imitatus.

Plebeium in Circo poſitum eſt, & in aggere fatum.

At cum de hac ſpina loquimur, de illa veteris Circi intelligamus oportet, qui tempore maiorum Cæſarum fuit; nam Romanum Circum fuiſſe myſterijs immutatum, coniecturis adducor, non tamen probationibus diſtitutis, quando etiam id ex veteribus iconibus licet inſpicere. Sequiori inquam ſeculo, puta Tertulliani, Circus Romanus Euripum non in ambitu arenæ, ſed in medio habebat, quæ poſtea typus Conſtantinopolim delata eſt, & in Hippodromo viguit, atque ita ibi ſpina erat Euripus. Vetus epigramma, quod de Circo Romano vltimo proculdubio loquitur.

Namque axes gemini ortum, obitumque notant:
Atque his Euripus quaſi magnum inter iacet æquor,
Et medius Centri ſumma obeuſcus obit.

Axes meta hic; quibus interiacet Euripus. nam ſi circumdaret metas Euripus in Circo epigrammatis, non probe dixiſſet *interiacere.* Spina ita hic Euripus. non quia aqua ibi effluebat, ſed fortaſſe quoniam inſtar Euripi Eubœici, qui ſepties abit, reditque, currebant circum ipſum ſepties quadrigæ. Præterea

rea oſtendit id quodque Seruius Æneidos. IX. vbi de Phalarica. *Vide & in Circo phalæ diuiſiones inter Euripum, & metas, & quòd ibi conſtitutis ad tempus turribus, in his telis pugna edi ſolebat*. Ecce inter euripum, & metas phalæ; nec te illud *ad tempus* decipiat, vt putes in ſpatijs fuiſſe phalas, inter Euripum priſcum, & metas. nam turres, quæ detraherentur ad tempus conflatas intelligit loca ouorum Caſtorum, in quibus turres ad tempus, vt telis pugnaretur, inſtruebantur. nam aliter quomodo illud Tertulliani de ſpect. verum eſſet, cum dicit? *Suo mater magna præſidet Euripo*. Si in ſpina lateritia Deæ magnæ ſimulachrum ponitur, & Euripus arenam ambit propè gradus Circi veteris non tam Cybele præerit Euripo, quàm Ara Conſi. quapropter credendum eſt, mutatam fuiſſe Circi faciem in Euripo, ſi tempus Auguſti, & Tertulliani ſpectes. in ripis Euripi fatebor interim omnia illa ornamenta fuiſſe collocata, quæ in ſpina prioris Circi collocabantur, vel ex coniectura, quam mihi idem Tertull. aduerſus Hermog. facit *Ciuitas extruxit theatrum. ſcæna erat talis, & ſtatuæ ſuper Euripum*. Vbi nota etiam in theatro fuiſſe Euripum, vt nos alibi: Illud interim non prætcribo, à Vetuſto Poëta, dum de re ſyderea agit, metaphorâ à Circo ſumpta, aggerem appellatam Terram hoc modo.

—— dum lumina fratris
Detinet vmbriferis metis: tunc ſidere caſſo
Palleſcit teres vmbra rotæ, dum tranſeat axem
Aggerei velox tumuli.

in iis aggeribus Heroum tumuli, propè quos certamina edebantur, erant poſiti. in medio ſtadii Iolai fuit ſepulchrum. Ode. IX. Olymp. Schol. cum ita etiam Euriſthei monumentum collocaretur, imbris, ac vndarum vi eſt deturbatum, Iunone tunc improſpera, ſicut & illud Ceycis. Heſiod. in Clyp. Herculis. teſte.

Metæ] Metæ in extremis ſpinæ partibus erant. eæque duæ. prima quæ proxima carceribus, altera quæ in fine Circi, & *vlterior* à Sidonio appellatur. ad Coſent.

Vt meta vlterior remiſit omnes.

in prima illa nempè ad carceres, neque labor, neque timor erat ob patens ſpatium, in ſecunda, quia modicus erat campus periculum inibatur, nam anguſtius ibi campi, & arenæ ſpatium Sidon. hoc deſcribit.

Conſumpto ſpatio patentiore
Campus clauſerat arctus arte factus
Per quem longa humilem duplamque muro
Euripus ſibi machinam tetendit;
Vt meta vlterior remiſit omnes
Fit collega tuus &c.

quas etiam anguſtias in ludicro Achillis ad ſecundam metam ponit Homerus Iliados. Ψ. in prima meta periculum non ob anguſtias, ſed deſiderio compendii erat, ne ſi laxior gyrus peteretur, ſiniſtram occuparet æmulus, quæ pars ſemper potior, vt dicemus. hinc iuxta artem Sidonius de ſecunda meta intelligens.

Hic compendia flexuoſa metæ vnus dum præmit incitatus.

atque id omne vitæ humanæ ratione, cum in exordio vitæ mirus humana conditio æſtuet, quæ in ſecunda meta, hoc eſt in medio ætatis curriculo periclitetur. Prudent. in ſym.

Cuius planitiem longo tranſmittere tractu
Circinus excurrens meta interiore laboret.

Interior meta ipſi vltima. Diximus ſiniſtriorem curſum eſſe potiorem nec mirum nam magis ſic ſpina, & meta clauditur vnde compendioſior via Ouid. lib. amor III. eleg. II.

Quid facis infelix? perdis bona vota puella,
Tende præcor valida lora ſiniſtra manu.

Lucan. lib. IIX. Pharſ.

—— non ſic moderator equorum
Dexteriore rota læuum cùm circuit axem
Cogit inoffenſæ currus accedere metæ.

recedit itaque dexteriore rota. Statius.

Sperauit flexa circum compendia metæ
Interius ductis Phœbeius augur habenis
Anticipaſſe viam.

Virgil. in nau. certam.

—— dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior.

Metæ forma deſcribitur à Tacito lib. hiſt. II. *Simulachrum Deæ non effigie humana continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens*. Pyramis ergo meta, nam Venus (inquit) max. Tyrius. à Phaphijs colitur, eius ſimulachrum nullæ rei magis ſimile, quam albæ pyramidi. in ipſa meta circuli quidam ad ornamentum decurrebant: ex eo Ammiani colligo lib. XXIIX. *receptis anulis, quos, ne violentur humoribus, famulo tradiderat, digitis vt metatis abijt*. atque ita digiti metati erant, qui tribus annulis inſigniti; quolibet enim articulo digiti anulum delicati apponebant. ita illud Horat. intelligendum.

Nunc tribus anellis, nunc læua Flavus inani.

Senec. Nat. Quæſt. lib. VII. cap. XXXI. *exornamus anulis digitos, & in omni articulo gemma diſponitur*. ita, & triplici corona, vt alibi adnotaui, ornabantur; geſtabant ſi quidem ſertum in collo in fronte, ac in vertice. Clem. Alexand. molle, ac fœmineum imputat ſummo articulo, nempè dicti ſumma parte anulum geſtare. Phœd. lib. III. cap. II. τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄκρῳ non ἐπὶ ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι, γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. ſummo articulo dixit, extremo articulo Petronius. *extremo verò articulo digiti ſequentis minorem*. neque apud Senec. articulus eſt digitus, nam ibi inquit. *Exornamus anulis digitos, & in omni articulo gemma diſponitur*. Metati igitur anulis digiti ſunt, quibus triplici articulo, tres anuli inſerebantur: ſed ita de articulo teſtimonium exhibet lib. V. Chronicon cap. I. Cæl. Aurel. *Demonſtratiuum digitum, quem Græci λείχανον, ſiue δεικτικὸν dicunt inferior articulo inuolutis inurunt cauterijs*. Sed de anulis Deo fauente ad Iuvenalem dabimus plena manu.

Sortes ducet] Sortes non modo in Circo, ſed locis publicis ferè omnibus, & triuiis exponabantur à ſorti legulis. Theb. lib. I. eleg. III.

Illa ſacra pueri ſortes tres ſubſtulit, illi
Rettulit à triuijs omnia certa puer.

Et pueris exponebantur, quippe innocentioribus. Lampr. in Alex. Seu. *Cum vatem conſuleret de futuris hos accepiſſe dicitur verſus adhuc parvulus. & primus quidem ſortibus Te manet imperium cœli, terræque mariſque* ex libro nempè diuino, qui ſtatim, ac aperiretur ſortem vaticinante caſu in primis literis obferret. *Sortilegi* enim ſunt inquit Iſidorus *qui quacumque ſcripturarum inſpectione futura promittunt*. factum in Virg. id ſæpiſſime idem in eodem. Spart. in Adriano. *cum ſollicitus de imperatoris erga ſe iudicio, Virgilianas ſortes conſuleret*. Vide lib. IX. miles. Apuleium nec aliter illæ etiam Præneſtinæ: in Alex. Seuero quoque Lampr. *huic ſors in templo Præneſtinæ Veſtæ talis extitit, cum illi Alogabalus inſidiaretur — ſi quâ fata aſpera rumpas, Tu Marcellus eris*. Carminibus enim deſtinatæ ſortes primum Sybillinis, poſt Poëticis, parùm enim à Vate poëta diſtat vel in Ione aſſeuerante Platone. Horat. in poët.

—— ductæ carmine ſortes.

Plutar. in Cic. ψευδομάντεις καὶ γόητες ἔπη πεπλασμένα, καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες.

Frontemque manumque] Sub nomine Aſtrologorum hi nam frontem, ac manum ad ſideralem peritiam referunt. vero iam olim hi Circo. Ennius.

Non vicarios auruſpices, non de Circo Aſtrologos.
Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomnium,
Non enim ſciunt hi, aut arte, aut diuina ſcientia:
Sed ſuperſtitioſi vates, impudenteſque arioli.

At in Circo etiam Olympi. ait Lucill. epig. VI. lib. II. Florig.

Ἐς Ῥόδον εἰ πλεύσοι τις Ὀλυμπικὸν ἦλθεν ἐρωτῶν
Τὸν μάντιν.

In Rhodon iturus ratibus præſagia curat
Ad vatem, atque rogans ſi quis Olympiacum.

Cum ijs Circulatores Circum frequentabant, Præſtigiatoreſque quos Ariolos impudentes dixit Ennius, Græci ἀγύρτας, ὀχλαγωγοὺς, πτωχοὺς, μηχανοποιοὺς, μάγους, ψηφοκλέπτας, ψηφοπαίκτας, ψηφολόγους, πεσσεύοντας, ψευδοτεχνίτας, θαυματοποιοὺς, πτεροπτύντας θυριοτρόπους horum ars ſenſus deludere erat, ac inde ſibi à circulis pecuniam corradere. Iſid. *Præſtigium verò prius Mercurius dicitur inueniſſe; dictum autem præſtigium, quod præſtringat aciem oculorum* de quibus Paulus Iuriſc. agit & l. vlt. de extraord. Crimin. Metellus in lud. Secul.

Circulatores, pugiles, equeſtres.

De Præſtig. I. Miles. Apul. *& tamen Athenis proxime ante Poecilem porticum iſto gemino obtutu Circulatorem inſpexi equeſtrē* (equo inſidentem vt nunc) *ſpatham præacutam mucrone infeſto deuoraſſe, & mox eundem incitamento exiguæ ſtipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viſcera condidiſſe: & ecce pone lanceæ ferrum, quà bacillum inuerſi telli ad occipitium per inguinem ſubit puer in mollitiem decorus inſurgit, inque flexibus*

xibus

xibus tortuoſis eneruam,& exoſſam ſaltationem explicat cum omnium qui aderant admiratione: dicens Dei medici baculo, quem ramulis ſemi amputatis nodoſum gerit, ſerpentem generoſum lubricis amplexibus inhærere. Paul.Diac.Hiſt.lib.II.*eodem anno* (Iuſtiniani Imperii)*apparuit quidam è regione Italorum per villas diſcurrens nomine Andreas, habens ſecum canem rufum, & cæcum, qui iuſſus ab eo faciebat miracula. cum enim ſtaret ipſe in foro, & turba in circuitu adeſſet, clam eodem cane deferabantur adſtantium anuli aurei, argentei, & ferrei* (adhuc Iuſtiniani tempore vſus ferreorum anulorum) *& ponebantur in pauimento, quos ille cooperiebat, & præcipiebat Cani, & tollebat, & dabat*(Canis)*vnicuique ſuum. Similiter diuerſorum Imperantium nomiſmata mixta porrigebat per nomina: ſed & præſto turba adſtante virorum ſcilicet, & mulierum oſtendebat in vtero habentes, & fornicarios, & adulteros, & magnanimos: & oſtendebat omnes cum veritate.* Sen. ep. XLI. *iſtam vim dicendi rapidam & abundantem aptiorem eſſe circulanti, quàm agenti rem magnam, & ſeriam* & ep. LXXXIIX. *Appion, qui tota circulatus eſt Græcia.* noſtri hodie etiam Circulatores, quos *Ceretanos* vocant, manuum agilitate pueris, plebique in admiratione ſunt, pilulas, aut talos in vaſculis ponunt, mox virgula in aliam iubent ſtationem tranſire, ac pyxides: qui acetabularii à vaſculis illis olim dicti ſunt Senec. ep. XLV. *ſic ipſa ſine noxa decipiunt, quomodo præſtigiatorum acetabula, & calculi, in quibus fallacia ipſa delectat.* Meminit Præſtigiator Varro. lib. ling. lat. IV. *ſimilis cauſa, quæ ab ſcientia vocantur aliqua, vt præſtigiator.* Iidem Pilarij, à pilulis quibus ludos faciunt, & Saccularii dicti ſunt in Codice quòd videlicet pilas, oua, & ſimilia, è ſacculis extraherent, quos vt vacuos antea excuſſerant. Sex empyr. καθάπερ οἱ ψηφοκλαῖπαι τὰς τῶν θεωμένων ὄψεις δὶ ὀξυχειρίαν κλέπτουσι. Artemid. lib. I. ναύταις, ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς μὴ ἔχειν τὰς χεῖρας οὐκ ἀγαθὸν ἐπεὶ μὴ ἄνευ τούτων οὐχ οἷοί τε εἰσὶ ἐργάζεσθαι. Marſos, hoc eſt, *Serpentarios* in Circo quoque fuiſſe antiquitus idem oſtendit Ennius.

Non habeo denique nauci Marſum augurem.

Sed cur augurem, an forti legum intelligit: quod ex Angitiæ templo peterentur ſortes? ita arbitror. fuit Angitiæ ſaltus ſacer, prope Flucinum loco, qui nunc etiam *Luci* nomen ſeruat. Virgil. lib. Æneid. VII.

Te nemus Angitiæ.

Quæ Dea ab elidendis ſerpentibus ſic dicta angere enim elidere. Idem lib. IIX.

Et angit inhærens.

& eliſis faucibus hidri. inter Serpentarios Pſyllos memorat Plinius, & Dio in Aug. οἱ δὲ δὴ ψύλλοι, οὗτοι ἄνδρες μόνοι εἰσὶ (γυνὴ γὰρ οὐ γίνεται ψύλλα) δύνανται δὲ πάντα τε ἰὸν παντὸς ἑρπετοῦ παραχρῆμα πρὶν θνήσκειν τινὰ ἐκμυζᾶν. Pſylli. *hi viri probè omnes ſunt, non enim fœmina inter Pſyllos naſcitur, poſſunt verò ſubito venenum ſerpentum hominum, priuſquam quis intereat, ſuctu adtrahere.* De Serpentariis Mart. lib. I.

Quod cuſtos, dominuſque viperarum.

Lamprid. in Alogab. *ſerpentes per Marſicæ gentis ſacerdotes* (Deæ Anginæ) *collegiſſe fertur, eoſque ſubito ante lucem, vt ſolet populus ad ludos celebres conuenire, effudiſſe, multoſque afflictos morſu, & fuga.* Citatur à Soſip. Gram. lib. I. Ouidii carmen.

Et media Marſis findantur cantibus angues.

non modo enim angues placabant cantu, ſed rumpebant, ita vt cruor, & viſcera proflerent. quod docet & illud *Cantando rumpitur anguis*, decantatum, & Lucill. apud Nonium.

Iam diſrumpetur, medius iam vt Marſus colubras
Diſrumpit, cantu vexas cum extenderit omnes.

De Martis auitus. lib. II. de orig. Mundi.

Hinc eſt laudato quòd poſſunt carmine Marti,
Cum tacita ſæuos producunt arte dracones
Abſentes, & ſæpe iubent confligere ſecum,
Tunc vt quiſque grauem bello perſenſerit hydrum,
Aſpidis aut diræ clauſas cognoſcerit iras
Concutit, interius ſecretis carminis arma:
Protinus & laxis verbo lactante venenis;
Mox impune manu coluber tractatur inermi
Et morſus tantùm, non virus in angue timetur.

Quandoque tamen morſu peribant incantatores.

Interdum perit incantans, ſi callida ſurdus
Adiuratoris contempſit murmura ſerpens.

hinc aſpides, quoniam præſentaneum gerunt virus, ſurdi dicti apud quoſdam quaſi incantamenta negligant. Sed augures nempè Ariolos idem Auitus quoque [illegible] Marſos.

Cum tamen eductas infernis ſedibus umbras
Colloquium miſcere putant, & nota referre.

ἀσπιδοτρόπους, eos θηριοτρόπους vocat Galenus. & Firmicus. *Oriente autem* (inquit) *Ophiuco nati Marſi erunt, qui ſcilicet peſtiferos angues ſopitis, & miticatis aculeis opprimunt.* Sunt qui Marſos à Maraſſo dictos velint. Maraſſus enim Vipera apud Galenum. diciturque, vt puto, quòd ſplendeat à μαρμαίρω, vnde σμάραγδος gemma. Sed corrigendus hoc loco mihi Martianus Capella ſolertiſſimus auctor, qui de Dialectica inquit lib. Nupt. IV. *Hæc autem ex Lybiæ arenis anhelantis adducitur, quod & capillitium implexum docet, & amicitia venenorum ait fidendam, forma copulam eſſe Marſicæ nationis: ita namque agnitione viperea, & blanda anguium adulatione diligitur: quid ni iſto ex illius hami fraude colligitur, quod circulatrix bellac[iſſ]imæ, & Metarum marſicarum incola comprobat.* conſtaret tibi ſenſus lector, niſi duobus locis corruptus eſſet primum *formacopolam* verſe in pharmacopolam; pharmacopolæ enim vel teſte Horatio circulatis farinæ perſonæ, ſecundo, *metarum Marſicarum*, in metarum *Murcitarum*, vt Circenſium metas curriculorum intelligas, penes quas Circulatores Marſi, qui pharmacopolæ etiam & medici, ſi rectè Solin. cap. IIX. examinabimus; *C. Cœlius Oetæ tres filias Angitiam, Mædeam, ac Circem dicit fuiſſe. Circem Circeios inſediſſe montes, Angitiam vicina Fucini occupauiſſe, ibique ſalubri ſcientia aduerſus morbos reſiſtentem, cum deſiiſſet hominem viuere, Deum habitam.* Neque ideo omnes Marſi contra ſerpentes innoxii, tantum eius Deæ ſacerdotes puto Virgil. *Quin & Marrhubia venit de gente ſacerdos, &c.* Et Lampridius in Alogaballo. *Serpentes per Marſicæ gentis ſacerdotes collegiſſe fertur.*

Antiquitus] Rectè antiquitus, nam poſt. metas lapideas factas à Claudio, ceſſauit, vt tollerentur.

PAG. 33.

Orientis, ac Occidentis Solis] Auſon. epiſt. II.

Sic lux prima abiit, ſic ultima meta diei.

Deſtributos] Vt ſcilicet vna cum Mercurio præſides eſſent certaminibus equeſtribus. Pind. Ode. X. nem.

Εὐρυχώρου ταμίαι Σπάρτας ἀγώνων
Μοῖραν Ἑρμᾷ καὶ σὺν Ἡρακλεῖ διέποντο θάλειαν.

Præſides ſpartæ ſpatioſæ
Florentem certaminũ ſortẽ cũ Mercurio, & Hercole obti[ne]nt.

Steſichorum verò id cecimiſſe in Palinœdia putarem, vbi laudes Helenæ quia oculis captus ob criminoſa in eam carmina fuerat, retexuit. de hac re alibi.

Ternas obtinent] Nec meta Homeri niſi trium ſummitatum. Illiad. ψ.

Ἕστηκε ξύλον αὖον ὅσον τ᾽ ὄργυι᾽ ὑπὲρ αἴης,
Ἢ δρυὸς, ἢ πεύκης: τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ
Λᾶε δὲ τοῦ ἑκάτερθεν ἐρηρέδαται δύο λευκώ.

Siccum ſtans lignum terram ſuper eminet vlna
Seu quercus piceæue, quod imbre puteſcere neſcit,
Cuique albi gemini lapides tolluntur vtrinque.

Vide interius in Circo Conſtantinopolitano.

Septem ſunt] Xiphi: in commodo, μελλόντων δὲ τὸ ἕβδομον τῶν ἵππων ἀγωνίσασθαι. Sidonius rem totam narrat.

Itur ſic ſemel, itur & ſecundo
Et ſic tertius, atque quartus orbis.
Quinto circine non vales ſequentum
Pondus ferre, prior rotabat axem
Quod velocibus imperans quadrigis
Exhauſtos ſibi ſenſerat iugales.
Iam ſexto reditu per explicato,
Iamque & præmia flagitante vulgo.

Appropinquabat enim gyrus ſeptimus Sophocles tandem videtur agnoſcere in Electra — ἐκ δ᾽ ὑποστροφῆς τελοῦντες ἕκτον ἕβδομόν τ᾽ ἤδη δρόμον. *Ex reverſione conficientes ſextum & ſeptimum curſum.* tamen apud Pindarum duodecim curſus ſunt Græcis. Olymp. ode. III. γλυκὺς ἵμερος ἔσχε δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα δρόμου ἵππων φυτεῦσαι. Vbi Scholiaſtes Triclinius τὰς νίκας τῶν δύο καὶ δέκα δρόμων τῶν ἁρμάτων δωδεκάκις γὰρ περιῄρχετο τὸν δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα. Vide alibi Nos & ibi rationem hinc *Argiui ſtadia ad longiſſima Circi*, dixit Auſon. Homeri tamen quadrigæ vnum tantum curriculum explent, illud vero longiſſimum, ac maximum poſterius.

PAG. 34.

In gyrum] In lucta etiam hac induſtria. Luc. de Ner. & Antæo. lib. IV.

nec

—— *nec viribus vti*
Aludes voluit primo certamine totis,
Exhauſitque virum, quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus ſeſſo de corpore ſudor.

Sil. lib. XVI.

At queis interior cura, & prudentia Circi
Altior effuſas primo certamine vires
Damnare, & caſſis longe increpitare querelis,
Indiſpenſato laxantem corpora niſu.
Quo nimium, quo Cyrne ruis? Nam cyrnus agebat
Verbera dimitte, & reuoca moderator habenas:
Heu ſurdas aures: fertur ſecurus equorum,
Nec meminit quantum campi decurrere reſtat.

Exhauſit itaque iſte miſer equos.

—— *decreſcit anhelo*
Pectore conſumptus Lampron, nec reſtat hianti
Quem ferat ad metas iam ſpiritus:

Ex ilice metam] Rudi modo vt eſſet meta ſic Nonnius Dionyſ. pag. CLXXXIX.

Ἐστήσας τέρμα δρόμου τανάον ξύλον ἀντιπέραν δὲ,
Τῆξε τύπον βαλβῖδος ἐπ' ἠόνα θυρσὸν ἀείρας.

Lignum conſtituens vt terminus eſſet eundi
Ad metæ formam thyrſum defixit arenæ.

Pulverem olymp.] Pulvere, vt alibi diximus, opplebantur in curſu Aurigæ, quod colligere pulverem dicit Horat. Hom. Iliad.

Αἰὲ δ' ἡνίοχον κονίης ῥαθάμιγγες ἔβαλλον.
Aurigam fuſæ turpabat puluis arenæ.

Metaque feruidis] Ob impetum curſus caleſcentibus, vide inferius nota de ſparſoribus.

Euehit ad Deos] τὸν δὲ καὶ νικήσαντα αὐτὸν ἰσόθεον νομίζομεν. in Anacharſ. Lucian. idem Horat.

Quos Elæa domum reducit
Palma cæleſtes.

Gradibus aliquot præferunt quaſdam ſcalulas Circi aliqui è veteribus numiſmatibus deſumpti Graduſque; vbi agonothetæ erant. in ſublimi enim loco fuiſſe Dio in vita Commodi oſtendit, ac βῆμα videtur locum appellare, nempe aſcenſum, quod inferius adductus Chryſoſtomi locus declarat.

Brauium] βραβεῖον Græci miſſum hac ſignificatione accepere Cedrenus μισθὸς ἄθλου Heſychius βραβεῖον ἐπινίκιον νικητηρίων ἔπαθλον. D. Paulus οὐκ οἴδατε ὅτι, οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες μὲν τρέχουσι εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. à brauio puto dici apud Italos *brauo*, hominem nempe ſtrenuum, ac egregium. D. Chryſ. in Circo oſtendit ſolitos Aurigas ex manibus brabeutarum, & Dominorum præmia accipere ἄρον εἰς ὕψος ὅπως χεῖρας πρὸς τὸν βασιλέα λαβὼν βραβεῖον τῶν φοινίκων. De præmiis Caſſiod. lib. II. ep. XXIIX. *Atletam populis palma deſignat eſſe victorem, ſudores bellicos ciuica corona teſtatur, expectant etiam equos præmia ſua.* Brauij meminit Pruden. in hym. B. Vincentij:

Tu ſolus orbis inclyte
Solus brauij duplicis
Palmarum ſubuſti.

ſolemnitatem indiſpenſatione præmiorum ſic ponit Senec. ep. LXXIIX. *Nos quoque euincamus omnia, quorum præmium non corona, nec pallium eſt, nec tubicen prædicationi nominis noſtri ſilentium faciens, ſed virtus & firmitas animi.* Præco enim numerabat victorias, puta ſi quot minora præmia meruiſſet Auriga anticipando, ſeu detrudendo ſocios, mox ipſum præmium maius, & victorem prædicabat. Olymp. Ode. XIII. Pind. — ἑξῆ κοντάκι γὰρ (ἀμφοτέρωθεν γ' ἀδύγλωσσος βοᾷ κάρυξ ἐσλός. In Pyth. Ode. I. — Πυθιάδος) δ' ἐν δρόμῳ κάρυξ ἀνέει τίνιν ἀγγέλλων ἱερῶνος ὕπερ) καλλινίκου. Sed idem docent Plutarchus in Alcibiade. Laer. in Diogine Cinic. Iſidor. Peluſiota. ep. IV. Scribebantur etiam, ac in marmoribus nomina victorum adnotabantur apud aliquos. Schol. Pind. Ode. IIX. Olymp. χρὴ τὰ Μέγαρα ἴδας ἐστι τῶν νικηφόρων τὰ ὀνόματα λίθοις ἐγκολάπτεσθαι.

Duodecimo curriculo] Ode etiam II. verba ſunt.

Κεῖναι χάριτες
Ἄνθεα τεθρίππων
Δυωκαιδεκα δρόμων
Ἄγαγον.

Scholiaſtes. Triclinius ibi δωδεκάκις γὰρ περιήρχετο τὸν δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα. Quod intelligendum ex alterius Scholiaſtis verbis; nempè perfectum currum, hoc eſt adultis, & validis equis inſtructum duodecim vicibus circum curriſſe, cum verò qui tenellis equis conſtaret, *poledri* nos, dicimus πῶλοι, octo tantum, vbi τέλειον ἅρμα Pindari, & πωλικὸν interpretor adultorum, & iuvenculorum equorum πῶλοι enim οἱ νεοὶ ἵπποι. Gloſſa Græco-barbara præterea altera gloſſa videtur imperfectum currum appellare ἀμαξόπωλον. ἀμαξόπωλον τὸ μικρὸν ἀμάξιον. πῶλος quapropter. *poledro*.

Columellæ] Ad has illud Seueri, & Antonini reſcriptum referunt. *Si Columnas Circenſibus promiſiſti &c. l. I. §.* denique D. De Pollic.

PAG. 35.

Artem aliquam] Auem aliquam habet alter Codex. meliùs paulò infrà.

Auium matribus] Auium maribus vetus exemplar Broſſæi habet: prior lectio magis placet. Gallinæ ſic enim dictæ Marti. lib. III. ad Fauſtum.

Et dona matrum vimineo ferunt texto
Grandes proborum Virgines colonorum.

Iuven. ſat. XI.

Grandia præterea tortoque calentia fæno
Oua adſunt ipſis cum matribus.

Apul. lib. IX. de Gallina. Matris familias ſanè normam videtur hac auis imitari. (Phile. de anim. propriet. τῆς τε ἂν τῆς μητρὸς) ἴδῃς τε τὴν σφετέρας γονὰς στεῖλω πέρι. Qua ratione videtur mater dicta. ſicut Gallus maritus. Iuven. — *a quo mordetur Gallina marito.* vnde Ceres domeſtica, & familiaris Dea ovum in Pompa ſua primum geſtari amabat, ſic enim illud Varr. nunc accipio l. I. de Re Ruſt. *Sed ne illud quidem ovum vidimus, quod in Cereali pompa ſolet eſſe primum.*

Aliqua profitetur] Vt ſenſus ſit erigi oua perſuaſione religioſa, tanquam ex ijs in curſu auis naſcatur, velocitatem auſpicando.

Curriculis numerandis & . . . . .] Reponerem, quamuis, non niſi audaculè. *Carceres in Circo, & oua ad notas curriculis numerandas, & ſpinam lateritiam cirumeundam, & metas trans ipſam ſtatuendas, & caueas ferreas, per quas feræ in arena intromitterentur.* Vbi vides ouorum vſus vetuſtiorem eſſe, quàm Dio putet, qui ad Agrippam, vt noſter citat, rem refert: ponebantur itaque ante miſſum ſeptem oua, totidemque Delphines erigebantur. in ſingulis verò curriculis, qui ſeptem erant ſingulum etiam ouorum, & delphinorum deponebant; vt hoc modo aurigæ poſſent ritè peractis vicibus quieſcere, ſcirentque iuxta illud Virgil. *Spatia & ſi plura ſuperſint.* De his ouis primo de Re Ruſt. Varro. *Nam non modo ovum illud ſublatum eſt, quòd ludis Circenſibus nouiſſimi curriculi finem facit quadrigis, ſed ne illud quidem ovum vidimus, quod in Cereali pompa ſolet eſſe primum.* Cerealis pompa ancæna, & conuiuium: ferculum ſanè vtrique rei aptum, & ovum primum in menſa, quæ Cereris ſacra, ab ouo enim ad mala vulgatiſſima eſt vox. Cic. *ego ad ovum integram famem affero*, ac idem Varro, in endimion. *Diſcumbimus muſſati, Dominus maturo ouo cœnam committit.* Oua Caſtorum gratia Circo introducta; nam agonum præſides illi: hinc Dioſcuris pro inſignibus præbet Lucian. τὸ ὠοῦ ἡμίτομον, oui nempè dimidium, vnde oblatæ ipſorum caſſides figurantur, quòd Lycophron in Caſſandra etiam notauit, & puerilis luſus apud Romanos; etiam fuit qui oua radice rubra, Rubiam vocant, tingebant ludebantque Liberalibus, teſte Plinio. lib. XIX. c. III. & lib. XXIV. cap. XI. ex ouis nempè nati Caſtores Iouis pueri Auſon. *Iſtos tergemino naſci quos cernis ab ouo.* Tres igitur ouo nati etiam Helena. vnde Iſid. lib. XIIX. *Oua honori Caſtoris, & Pollucis adſcribunt.* Sed Caſtor & Helena ex mortali ſemine, Pollux tantùm diuino.

Plebeium] In Circo pauperum, & plebeiorum maxima ſpes. rapinarum cauſa, miſſilium, mortuarum ferarum quibus veſcerentur. Prudent. in Symm.

Quis venit exuriens magni ad ſpectacula Circi
Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
Suſtinet?

Apul. lib. IV. miles. *Nam diutina captiuitate fatigatæ* (feræ) *ſimul & æſtiua flagrantia maceratæ, pigra etiam ſeſſione languidæ, repentina correptæ peſtilentia pœne ad nullum rediere numerum: paſſim per plateas plurima cerneres iacere ſemiviuorum corporum naufragia: Tunc vulgus ignobile, quod inculta paupeies ſine delectu ciborum tenuato ventri cogit ſordentia ſupplimenta, & dapes gratuitas conquirere: paſſim adiacentes epulas adcurrere,* (paulo poſt) *Vrſam, quæ cæteras ſagina corporis præ-*

præualebat, quaſi cibo parandam portamus ad noſtrum receptaculum. Potes etiam verba Prudentij ad Tabernas, officinaſque panarias, quæ prope Circum eſſent conuertere; vtpotè in publico vrbis loco. in vnaquaque enim regione vrbis gradibus quibuſdam panis venalis exponebatur eius Poëtæ æuo, vt habent C. Theod. tit. de Annon. Ciuil. Caſſiod. lib. IX. & Variorum & Prudentius iterum.

Omnis qui celſa ſcandit cænacula vulgus
Quique terit ſilicem varijs diſcurſibus atrum,
Et quem panis alit gradibus diſperſus ab altis.

Quapropter ſparſi ciceres, lupini, & ſimilia ad detinendam plebem ſunt & ad ductæ aquæ. Horat. lib. II. ſat. III.

In cicere, atque faba bona tu, perdaſque lupinis.

vbi Acron. *Faba, & lupini à magiſtratibus ludis Floralibus iactabantur, vel in Circo ædilibus.* Perſ. ſat. V.

—— Vigila, & Cicer ingere largum
Rixanti populo, noſtra vt floralia poſſint
Aprici memorare ſenes.

Item nuces iactæ. lapis ſub Ferentino in Hernicis loco; qui dicitur *la fata*, viuæ rupis. *Plebeius ſine diſtinctione libertatis, nucum ſparſion. mod.* XXX. De plebeis municipalibus ludis puto intelligi debere, ſed vide Suet. in Cæſare. Principes viri nobiliori modo hæc omnia peragebant. Stat. Kal. Ian.

Quicquid nobile Ponticis nucetis,
Fœcundis cadit, aut iugis Idumes,
Quod ramis pia germinat Damaſcus.
Et quòd præcoquit Ebuſia cannas,
Longis gratuitum cadit rapinis.

Alibi, quam Romæ data etiam hæc munera. ὕδωρ ἐπήγαγέ τις ἀνὴρ πλούσιος ὀλυμπίᾳ καὶ ἔπαυσε δίψη τοὺς πανηγυριστὰς ἀπολλυμένους *duxit aquam vir quidam opulentius in olympia, vt ſitim populo ſedaret*; qui in amphitheatro ſpectabant ex mæta ſudante, quæ prope erat, aquam ad extinguendam ſitim capiebant; qui in Circo ex fiſtulis intus ex quibus in Euripos vnda etiam difluebat.

Intulit ante phalas] Ditiores fœminæ eos conſulunt vates qui inſigniori loco in Circo prope oua, & columnas Delphinorum nebulas vendunt.

Anthe phalas] Ante oua Caſtorum. nam phalæ opificia lignea, & oua machinæ ouatæ. Nonius *Phalæ turres ſunt ligneæ* quales Elephantis impoſitæ ſunt. Iuven. *turres* vocat has falas. *Partem aliquam belli, & euntem in prælia turrim.* quod ad oua Caſtorum turres prępararentur ad pugnam opere ſubitario. Ennius lib. XV.

Malos diffundunt, fiunt tabulata phalæque.

Oua vocat Dio δημιουργήματα ᾠοειδῆ veluti *opificia ouata*, & tabulata ouorum formam referentia. non igitur phalæ niſi oua. nam veluti phalæ eminentiæ quædam ſunt albæ ad dignoſcendum, ut clavus lucidus in galea, phalera, petra eminens in mari: ita oua eminentiori loco alba effulgebant manifeſta, & conſpicua aurigis φάλιον λέγεται τὸ λευκὸν phallium idem eſt, quod album, aut Schol. Theor. Idyll. IV. vnde Homer. κύματα dixerit φαληριόωντα & Idyll. IIX. φαλακρὸς ὁ λευκός, τὸ φάλιον, καὶ τὸ βάλιον λέγουσιν ἐπὶ τῶν ἐχόντων τὸ λευκὸν ἐν τῷ μετώπῳ. Vide φάλα, φάλος, φαλός. Aut quod caput, quod per φάλα eſt imitarentur oua, ſiue quòd caluitium, quod oua referunt, eſt φαλάκρα.

Velociſſimum omnium] Phile de animal. propriet. c. LXIV. Ariſtoteles. De nat. anim. ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱστούς. idem Pyth. ode. II. Pind.

Miſſus dicebantur] Ab emittendis equis. Centum miſſus vna die peractos habes ex Suet. in Domit. ſeptenis ad quinaria ſpatia reductis, nec admirabile hoc ſi illud Commodi reſpiciemus, qui triginta miſſus binis horis expleuit. Xiph. in eo. τριάκοντα ἵππων ἁμίλλας ἐν δυσὶν ὥραις ἐποίησαν. Vt plurimum tota die currebatur in Neron. Suet. *Quare ſpectaculum multiplicatis miſſibus in ſerum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus, niſi ad totius diei curſum greges dare.* Suus verò numerus erat XXV. vltimum ærarium fuiſſe conſtat appellatum proprio vocabulo eo, quod de collatione populi exhibebatur. lapis Hiſtonij. collatam vero pecuniam ſape inuenies in honorem Victorum.

L. VALERIO L. F.
PVDENTI
HIC CVM ESSET ANNORVM
XIII. ROMÆ CERTAMINE
IOVIS CAPITOLINI LVSTRO
SEXTO CLARITATE INGENII
CORONATVS EST INTER POETAS
LATINOS OMNIBVS SENTENTIIS
IVDICVM
HVIC PLEBS VNIVERSA
HISTONIENSIVM STATVAM
ÆRE COLLATO DECREVIT

Ludis ſecularibus] Vt videlicet totidem miſſus, Secularibus centum annis reſponderent. Ediderat quidem Claudius ſæculares ludos, non ritu annorum: Domitianus computata ratione temporum ab anno, quo ipſos Auguſtus celebrauerat; peregit. extatque numus de hac re Domitiani. poſt hunc Septim. Seuerus inſtaurauit: cùm verò in Conſulatum Conſtantini Chriſtiani Principis tertium, & Licinij obuenirent, non ſunt, teſte Zoſimo, obſeruati. de his Feſt. Pompeius lib. VII. D. Auguſt. lib. III. cap. XIIX. Ciuit. Dei.

Quinos miſſus] Ita dicebantur, primus, ſecundus, tertius, miſſus. Sabinus Epiſcopus Spoletanus apud Baronium anno Chriſti CCCI. *Cum Maximianus Herculius Romæ eſſet, & XV. Kal. in Circo ſpectaret Circenſes Ludos, ſexto miſſu Veneto vincente, acclamatum eſt in Circo. Chriſtiani tollantur: dictum eſt duodecies; iteratumque, Auguſte, Chriſtiani non ſint. clamatum decies, atque factum eſt, vt Eugenius Hermogenianus Præfectus Prætorio retulerit in Senatu de perſecutione in Chriſtianos decernenda.*

PAG. 36.

Meniana] Propriè ad ſpectaculum apta podia, vt pulpita. Iuven. *prætoris pulpita lauti*, dicta ſunt verò pulpita, quod pollent quodammodo eminentia; vnde quòd in altum erigantur ὀρθὰς vocant, maniana Græci. de his Honor. & Theod. Impp. Cod. lib. IIX. de ædificiis priuatis. Marcellus verò. *Meniana ab inuentore eorum Menio dicta ſunt, vnde & Columna Meniana.* Menius cum domum, quam ad forum ſpectantem habuerat, vendidiſſet, excepta, vna tantum columna, tigna proiecit, atque tabulatum ædificauit; vnde & ipſe, & poſteri gladiatores ſpectarent. Aſconius Pedianus, Porph. riuque teſtes ſunt. De his lib. II. & V. Vitruv.

Antiquitus F. accen.] An non ad hanc rem reſpexit Solinibi cum ſcripſit. *Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam ſaltationibus, quidam colorum varietate, nonnulli etiam accenſis facibus ad curſum prouocantur.* certè idem lib. περὶ ἐρ. Ariſtoteles probat, nempè ſignum committendi facem quandoque fuiſſe. Pugnæ ſignum eſſe poteſt, aut Tubæ ſonus, aut Facis eretio, vt eſt apud euripidem. *Emiſſa poſtquam fax commiſſi prælij.*

Mappa candida] Non tam recentem mappæ vſum facio, vt à Nerone incipiat. Fabius enim Quintilianus mappam vitatum Circo nomen appellat, quod vetuſtius quid, quam Neronis tempus deſignat. Mappam mitti ſolitum olim etiam puto, ſed particularem quandam eſſe ad dandum ſignum accommodatam, Neronem verò eam abiecisse, quam præ manibus haberet, dum diſcumberet, non eò inficias Proiiciebatur à Meniano mappa, vt ex verbis Tertull. liquet. *De hinc ad ſignum anxij pendent: vnius dementiæ vna vox eſt. Cognoſce dementiam de vanitate; miſit, dicunt, & nuntiant inuicem, quod ſimul ab omnibus viſum eſt. Teneo teſtimonium cæcitatis non vident miſſum, quid ſit; mappam putant, ſed eſt Diaboli ab alto præcipitati figura.* A miniſtro quodam Conſtantinopoli ſumebatur, Mapparium Cedrenus appellat; ἔθος ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τῶν θεάτρων εὐωχεῖσθαι, μετὰ τὸ δὲ παύσασθαι τῆς εὐωχίας τὸ ἐν χερσὶν ἐκμαγεῖον, ὃ τὴν μάππαν καλοῦσιν ἐρρίπτειν, ὅπερ ἐπιδεχόμενος ὁ λεγόμενος μαππάριος τὸν ἀγῶνα παρασκευάζειν. *Mos conſulibus erat conuiuari in theatris, ſublatis verò epulis figuram, quam mappam appellant iaciebant, quam excipiens, qui dicitur Mapparius, certamen emittebat.* vbi vides *figuram* Tert. dici à Cedreno ἐκμαγεῖον puto igitur in Mappa illa candida fuiſſe præterea aliquid pictum & figuratum, vt ſunt nunc mappæ apud nos brauiorum, in quibus vna cum Principum inſignibus equos currentes, & ſimilia pingimus: nam aliter quid ſibi velet, Diaboli figura apud Tertullianum, cum mappa pura & candida? quid denique ἐκμαγεῖον apud Cedrenum nempè figura cum mappa. erant itaque picti in mappà equi, Cur-

rus,

rus, palmæ, & ſimilia. Populus itaque cum Neronis tempore miſſus intempeſtiuos flagitaret, & Princeps conuiuium protraheret, non hanc Circenſem mappam, ſed menſæ illam, nempè χειρόμακτρον proiecit, populo ſatisfactum. Ea mappa poſtea victori in illo miſſu donabatur. Nec male vetus Quintiliani Interpres. *Cur mappam vſitatum Circo nomen Fabius dicit? an quòd in ludis Circenſibus mappa à Prætore victori aurigæ veteri inſtituto mitti ſolebat?* Victores poſtea eas mappas in teſtimonium victoriarum proferebant, & miſſionem & vacationem à munere. Quandoq; tanquam immeriti obtinebant. Huc refer illud Mart. lib. XII. ep. XXIX. de Hermogene fure.

Nuper cum Myrino peteretur miſſio læſo
Subduxit mappas quattuor Hermogenes.

Læſo, tracto, debilitato, & quæ mappæ iſte quattuor? certè non niſi vna mittebatur in ſignum à Prætore; non niſi ergo illæ, de quibus nos loquimur, quæ proferrentur poſtea ad numerandas victorias, vnde munerum vacatio traderetur. Alex. Imp. tit. de Athletis in C. *ſi tribus ad minus coronis publicè fuerint donati, Ciuilium munerum vacationem conſequi poſſunt.*

Acquiret Codicillos] Olim à ſenatu, mox à Principe. lege formulam Conſulatus apud Caſſiod. l. VI. atq; ex ea rem habe.

Vt nuncupat ticantricam] Corruptiſſimus locus, ſane Dionyſij Gotofredi editio habet. *poſt illum verò ſecundum aget ſpectaculum, certantium equorum, quam mappam vocant, & tertium, qui theatro quinegium dicitur, non bis, ſed ſemel exhibendum.* ex qua licet ſatis oculato perſpicere veram germanamque lectionem eſſe θεάτρου κυνήγιον, nempe, theatri venationem, quam etiam Iulianus Anteceſſor qui Nouellas primò in Latinum vertit ſubſtinet. tu vero vt abſolutiſſime rem cotrigas lege. ἀμφιθεάτρου κυνήγιον Nam in amphitheatro hæ venationes propriè edebantur. alio vocabulo Pancarpus dictæ ab omni genis beſtijs quæ in eo ſpectaculo conficerentur, & in quo homines mercede conducti cum beſtijs depugnarent. de hoc Caſſian. Collat. V. cap. XIV. *Vt fieri ſolet ab his, qui coram regibus huius mundi omnigenis congredi beſtijs præmiorum contemplatione conſueuerunt, quod ſpectaculi genus vulgo Pancarpum vocant. hi inquam feras quaſcumque fortiores, vel feritatis rabie conſpexerint feriores, aduerſus eas primæ congreſſionis certamen arripiunt, quibus extinctis reliquas quę minus terribiles minuſq; vehementes ſunt exitu faciliori proſternunt.* aſſertque nominis rationem *ex omnigenarum beſtiarum conflictu.* D. Aug. aduerſus Secundinum. *Nomine Pancarpi, quod in ludicris muneribus edi ſolet propter omnium generum, quæ inerant ferarum.* ex miſcellanea igitur ferarum confuſione Pancarpus dicta eſt Venatio Amphitheatralis, vt παγκάρπους στεφάνους vocant Corollas Græci ex vario genere fructuum conſtructas quæ inter columnijs ſuſpenduntur. Sylua etiam inuenitur in muneribus publicis etiam apud vetuſtiores vſitata & in Circo edebantur, eratque ludicrum ſeu ſpectaculum in quo omnia, quæ producebantur animalia citra cruorem citraque pugnam diripiebatur. videtur hanc Varro deſcripſiſſe de re ruſt. lib. XIII. c. XIV. *Quintus Orphea vocari iuſſit, qui cum eò veniſſet cum ſtola, & cythera, & cantare eſſet iuſſus, buccinam inflauit; vbi tanta circumfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, vt non minus formoſum mihi viſum ſit ſpectaculum, quam in Circo maximo Aedilium ſine Africanis beſtijs cum fiunt venationes.* Africanas dixit feras, Pardos, Pantheras, & ſimilia immitia animalia: ſed ſuo loco de his fuſiùs.

Conſulum munus] Ad Iuven. illum verſum Scholiaſtes.

In tunica Iouis & pictæ ſerrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ.

Mappam mittentem in Circo Conſulem Poeta deſcribit: nam tunicam Iouis, togam palmatam dicit Tyria purpura confectam, hoc eſt Serrana.

At Romulus: ita verſus ſcribo.

At Romulu pulcher in alto
Quærit Aventino, ſeruat genus alti volantum
Certabant Vrbem Romam, Remenimve vocarent:
Omnis cura Viris vter eſſet Induperator.
Expectant veluti Conſul cum mittere ſignum
Vult, omnes auidi ſpectant ad carceris oras,
Quà mox emittat pictis è faucibu, currus.
Sic expectabat populus, atque ora tenebat.

Auidi ſpectant. Sil. lib. belli Pun. XVI.

Fluctuat æquoreo fremitu, rabi eque fauentum
Carceribus non dum reſeratis mobile vulgus,
Atque fores oculis, & limina ſeruat equorum.

Pictis ex faucibus] Silium corrigo.

Sic vbi proſiluit piceo de carcere præceps
Ante ſuos, & victor equos.

vbi *picto de carcere* legerem, *Piſæo è carcere*. repoſuerat Marſus. At de Romano Circo credibile eſt potius intellexerit Poëta Latinus.

Aſcendenti] Ad menianum; neque vt videtur velle Bulengerus, ad currum. & ſi poſt datum ſignum è meniano currum conſul conſcendit, apud Liuium.

PAG. 37.

Cretatam Prætor] Creta veteres, mappas, togas, faſcias crurales illuſtrabant, vt nunc amylo, ac glutinè lintea, quæ *collaria* vocamus, dirigimus. *Toga candida* (inquit Iſidorus) *eademque cretata, in qua candidati ideſt magiſtratum petentes ambibant, addita creta quo candidior, inſigniorque eſſet.* Sed hæc nobiliſſima, nec eadem cum illa, qua pedes mancipiorum nempè gypſo, aut victimæ cretabantur. Iuven. — *duc in Capitolia magnum, Cretatumque bouem.* Cretarum genera ponit Plinius lib. XXXVI. c. XVII. faſcias cretatas, caligares ad Atticum Cicero lib. II. ep. XII. Theophraſtus verò libro περὶ λίθων ſuo etiam tempore creta Veſtes lini ſolitas demonſtrat. χρῶνται (inquit) δ' αὐτῇ Τυμφαϊκῇ γναφεῖς τὰ ἱμάτια.

Deſponſalibus] dictum eſt de his cap. XI.

Tanſa Coſſ.] Tenet ordinem, quem Olympionicarum hiſtorici, & Theon Sophiſta in Progymn. ſeruat, vt certatorem victoriarum, numerum, & tempus ſignet. Τὸ τὸ ἀγώνισμα, ὃ ἠγωνίζετο ἐν Ὀλυμπίᾳ, καὶ ὅσας νίκας ἀνείλετο καὶ τὰς Ὀλυμπιάδας ὀνομάζειν, ἐφ' ὧν ἐνίκα. *Certamen, quòd habuit in Olympia, victoriarum numerum, & tempora Olympiadū, quibus vicit, denotare.*

In factione praſina] Sed antea in factione albata, paulò poſt in ruſſata inuenitur certaſſe: hi igitur transfugæ dicebantur. ſed in prouocatione, non in publicis ludis, puto partes ſuas deſerebant.

Summam dicebant,] Vel ſiniſtriorem vt dicebamus. Carcer ille, ex quo ſummæ quadrigæ exhibant intimus eſt apud Nonnium.

Nemini fortuna currum carcere emiſſum intimo
Labi inoffenſum per æquor ad calcem ſinit.

At Pompa] maxima quidem coactio; non modo ab vltimo oſtio, ſed à media porta, ex qua pompa exire ſolebat, & inter duodecim oſtia non commemorabatur, exijt. Hęc porta *mortua* apud Græcos dicebantur. ſed alibi *Annos* XXIV. viginti quattuor annos ætate agens.

Oſtio quarto] Ita intelligo. è regione ſpinæ carcer erat, qui à pompa dicebatur, ſequebatur Intimus, qui & primus appellabatur, poſtea tertius, ſecundus, tertius, & quartus, qui & imus. primus verò, non ille qui & à pompa, ex illo enim quadrigæ non ordinariè prodibant, quapropter locus θανάτου dictus eſt, vt alibi oſtendemus. dixi ordinariè, ſcio enim in prouocationibus quandoque illo etiam oſtio aurigas eſſe vſos.

Præmia maiora] Erant maiora præmia, quæ non ex ſecundis partibus, aut tertijs aut ex occupationibus, aut ſucceſſionibus acquirebantur, ſed ex iuſta victoria, explicat ferè ad Coſentium vtrumque Sidonius.

Hic mox præcipit æquus Imperator
Palmis, ſerica, torquibus, coronas
Coniungi, & meritum remunerari,
Victis ire iubens ſatis pudendis
Villis verſicolloribus tapetas.

Rem ita declarat Silius. Ital. lib. Bell. Pun. XVI.

Per donum ſolido argento cellata bipennis
Omnibus, at vario diſtantia cætera honore
Primus equum volucrem Maſſyli munera regis
Haud ſpernenda tulit; tulit hac virtute ſecundus,
E Tyria quæ multa iacet, duo pocula præda:
Tertius inde honor, & poſtremi munere Atlantis,
Quamuis perfracto ſenior ſubſiderat axe,
Attritum donat victor miſeratus, & æuum
Et ſortem caſus: famulus florente iuventa
Huic datur.

Vbi dum primus, ſecundus, & tertius, inquit prima, ſecunda, & tertia præmia intelligit, & in curſorum certamine ſcribit idem.

Hanc primus galeam, hac acies terrebat Iberas
Haſdrubal, hanc enſem cui proxima gloria, curſu
Accipiet, cæſo pater hanc detraxit Hyempſæ,
Tertius extremam Tauro ſolabere palmam:

Cætera

Cætera contenti diſcedent turba duobus,
Quique ferox iaculis, quos dat gentile metallum.

Eoque hic primus proxima virtus, tertius primas, ſecundas, palmas indicant. Qui vicinior metæ primas habebat. Idem.

Interea metis certus iam laudis agebat
Se ſe Panchates, & præmia prima petebat.

PAG. 38.

Secundas tulit] Inuenies in Tabula primas tulit, ſecundas tulit, tertias tulit de palmarum genere intelligit Bulengerus, atque huc referri illud ait Tranquilli cogitaſſe Neronē quartas addere. non diſſimulauit, inquit Nero, velle ſe palmarum numerum ampliare. benè; ſed Bulengerum magis explico. ante Neronem in Circenſibus quartæ partes non habebantur in honore, nam vltimarum quadrigarum erant. quattuor enim erant quadrigæ; cogitauit itaque Princeps quartas addere, & numerum ſic augere palmarum, quod factum inualuiſſe ex hac tabula liquet, in qua quartarum fit mentio, non tamen eiuſdem ponderis erant munera, ſed minoris illorum, qui ſecundi aut tertij quartivè erant. In curſu etiam Heroum tempore, vt ex Homero γ Iliados Verg. lib. Æn. v. Statij VI. Theb. nec non ex Silij XVI. liquet; quapropter per præconem, qui primus qui ſecundus, qui tertius fuiſſet denũciabatur. Ariſtides ὅτι χρὴ καὶ πρώτην, καὶ δευτέραν καὶ τρίτην αὐτὴν ἐν τοῖς ἕλλησι κηρύττειν ὥσπερ ἐν ἅρμασι. Iſocrates. πρῶτος καὶ δεύτερος, καὶ τρίτος ἐγένετο ὁ Ἀλκιβιάδης. Nempe vt hic Hierocles primas, ſecundas, & tertias partes in curſu occupauit. Numerum victoriarum ſic exprimebant præcones apud Græcos. Pind. Olymp. ode. XIII. ἑξηκοντάκι γὰρ βοὰ κάρυκος *ſexagies enim vox præconis victorem prædicauit.* eſt quoque lapis Romæ in Quirinali: inſcribitur in eo corona iuxta quàm adſtat vir haſtatus epigramma verò eſt. I. *Annueus Mer. vicit. ciu. ſecũdas tulit* XXIIX. *Tertias tulit* XIIX. *Pal. & Cor. .... V. .. D. Traiani Augusti. ......* Vbi de coronis & palmis in bello occupatis, quæ ſecundæ & tertiæ etiam dicerentur eſt intelligendum.

Fruſtra exit] Ob emiſſionē illegitimam: hæc enim iudicabatur à ſpectatoribus togæ excuſſione Ouid. amor. lib. III. ep. II.

— ſed eum reuocate Quirites
Et date iactatis vndique ſigna togis.
En reuocant; at ne turbet toga mota capillos.

Plutarchus in Sylla. Τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα καὶ προσπίπτοντα νωθρῶς ἐκκροτήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ γέλωτος ἀλλὰ ᾔτουν, ὡς περ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἱπποδρομίαις. Ambroſ. in pſal. CXIIX. ſer. V. *Ante nos eſt Chriſtus, & ante nos brauium eius, ad quod peruenit, non qui in incertum cucurrit, nec reuocauit curſum ſuum, ſed incitauit.* Arnob. lib. VII. *Qui cantherios fruſtra, & ſine vlla ratione exeuntes ſpectatum proficiſcantur.*

Occupauit, & vicit] Campum videlicet eripuit. Seneca. in Hecuba.

Sorte occupaui, præmia eripuit mihi.

Caſſiod. *Tranſit Praſinus, pars populi mœret: præcedit Venetus, & totius turba Ciuitatis affligitur.* Statius rem ita deſcribit.

Iam prior Oelides, & iam non tertius ibat
Admetus laxo cum tandem ex orbe reductus
Aequoreus ſonipes premit, euaditque parumper
Gauiſos, ſubit aſtra fragor, cælumque tremiſcit.

plauſu ob ereptum campum. &

— ſed martius ante
Obſtetit Hippodamus, mediaſque immiſit habenas.

atque id vincere erat quodamodo lege Aurigarum. idem.

— nunc Euneos ante
Et nunc ante Thoas, cedunt, vincuntque.

Silius lib. XVI.

— Cyrnum poſt terga relinquit,
Confremit, & cælum, & percuſſus vocibus altis
Spectantium Circus, fertur ſublime per auros.
Altius attollens ceruicem victor *ouantem*
Panchates.

Ouatio verè illa, & minor palma, non triumphus, nam paulo poſt ad metam,

— tum mollit crura ſuperbo.
Attollens greſſu magno clamore triumphat.

Occupare id propriè dicebatur. Plinius *excuſſo in carceribus auriga Albati equo Corace occupauere.* Vbi nota albatos vſos etiam nigris equis. Tranſire eſt apud Arnob. lib. VII. *Gaudeantque ex his alios tranſire, pronos, & cernuos tuere.* Deſignauit in re nauali Virg. lib. Æneid. v.

Et nunc Piſtris abit, nunc victam præterit ingens
Centaurus.

Iuuencus in Euang. veritate ad hunc ſenſum cecinit.

Primorum meritum poſtremi tranſgredientur,
Vltima præteriti capient vix præmia primi.

idque *Supplantare* dicebant in ijs, qui pedibus currerent. Cyprian. ad Cornelium. *Proſilierat aduerſarius* (& mox) *ſupplantare ſe iterum poſſe crediderat Dei ſeruos, & veluti tyrones, & rudes, quaſi minus paratos, & minus cautos.* Caſſian. de ſpir. Vanæ Gloriæ. c. VII. *quem non potuit per honorem deijcere, humilitate ſupplantat.* πτέρνισμα Græci rem vocant. fraude occupare Heroum tempore haud licitum; ita vt Homerus lib. Iliad. Ψ. Menelaum inducat iuramentum ab Antilocho exigentem, quod non dolo malo egiſſet ſecum, dum ipſe non abſq; currus vtriuſque euidēti periculo in agitatione anguſta via rapitur.

Ἀλλ' οὐ μὰν οὐδ' ὣς ἄτερ ὅρκου οἴσῃ ἄεθλον.
Sed niſi iuraris, non præmia denique tolles.

tamen aliter factum apud Statium, & Silium.

PAG. 39.

Sors principijs] Sortitionis hoc beneficium, vt quæ prin[...] oſtio, nempè proximiori à porta pompæ exiret, expedit[...] ad metæ flexum haberet iter. Calliſthenes, M. S. in certamine curuli ab Alexandro Magno exhibito. ἡ καμπὴ ἐκληρώθη. Morem deſignat quoque Virg. lib. v. *Tunc loca ſorte legunt.* & Homerus.

Ἂν δ' ἔβαν ἐς δίφρους, ἐν δὲ κλήρους ἐβάλοντο·
Πάλλ' Ἀχιλλεύς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο
Ἀντιλόχου· μετὰ τὸν δ' ἔλαχε κρείων Εὔμηλος·
Τῷ δ' ἄρ' ἔπ' Ἀτρείδης δουρικλυτὸς Μενέλαος·
Τῷ δ' ἐπὶ Μηριόνης λάχ' ἐλαυνέμεν· ὕστατος αὖτε
Τυδείδης, ὄχ' ἄριστος ἐών, λάχ' ἐλαυνέμεν ἵππους.
Conſedere quidem curru, ſorteſque mouere
Mouit eas natus Peleo, prima incidit ipſi
Neſtoridæ Antilocho, Eumeli fuit altera Regis:
Poſt hunc Atrides Menelaus *nobilis haſta,*
Merioneſque locum ſubeunt: mouet vltimus ardens
Tydides inſignis equos, & frena capeſſit.

Sic ille Iliad. Ψ.

Nouis coactionibus] Videlicet, vt permutaret equos, alienis vteretur, è quarto oſtio exiret, ſine flagello curreret, non clamaret, neque equos voce cieret. Certè in icone quadam aurigantium, quæ penes Caſſianum equitem à Puteo virum celebrem, ac de literis optimè meritum eſt, quamque hîc habuit ſupponere, Aurigæ cernuntur ſine flagellis. Equum Deuxippi adnotauit Suidas in voce ἵππος ita edoctum, vt ſine habenis aptè curreret, ſiſteret ſe, & flecteretur. de mullis Gallicis eodem modo ſine habenis parere voci aſſuetis, eſt Auſonij epigramma; & de Tingitanis equis virga tantum ſolitis moderari locus Strabonis libro XV. At quoniam hic figuram D. Caſſiani à Puteo adduxi, eam explicare, non niſi operæ pretium ducam. Habitus certè aurigarum non iſte proprius ſemper, quem lector hic vides; videtur enim veluti toga, & habenæ panno ipſius attineri tanquam conſutæ cernuntur: taliq; indumento vſos aurigas, tunc puto cum *coactionibus nouis* (ita dicebant) inter ſe ad oſtendendam artem certarent; non enim ſago, qui veſtis accomodiſſima Aurigæ eſt, & propria, ſed hac veſte laciniosa, & lata vtuntur vt aurigandi ingenium in difficiliori modo venditarent. Aurigarum veſtis ſagus eſt propria, ex Calliaceno Athenæus ἐπὶ δὲ πάντων τούτων ἀνέβη παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικούς, καὶ πετάσους. *Et ſagum, breuem circa humeros haberent aurigantes pueri & petaſos in capite.* noſtrã hanc veſtem ξυστίδα appellat Schol. Theoc. Idyll. II. ξυστίδα περιβόλαιον λεπτὸν. ὃ χρῶνται καὶ οἱ ἁρματηλάται. εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ χοῦν ξύεσθαι. Ac de ea facit C. tit. XL. l. IV. ſi quis, & rugoſos ſinus appellat. Tunicam illam ſolitam Aurigarum appellauit Plinius lib. IX. ep. VI. *Tanta gratia, tanta auctoritas in vna viliſsima tunica.* Atineri hanc dixi veluti togæ habenas, cum ſatis ex hac cæteriſque figuris Aurigarum appareat ipſos olim habenis ſolitos præcingi, vt octo lora facilius poſſet diſtinguendo temperare, totiuſque vi corporis equos retinere. In Hyppolito Euripides.

— ἁρπάσας ἡνίας χεροῖν
Ἕλκει δὲ κώπην ὥστε ναυβάτης ἀνήρ.
Ἱμᾶσιν εἰς τοὔπισθεν ἀρτήσας δέμας.

Adiuuabat hoc etiam ipſos, vt cum caſuri è curru eſſent, & habenæ per illa tanquam faſciæ inuolutæ deuoluerentur procul à curribus, quaſi funibus cubrarentur in tutum extra c[...]

 riculum.

riculum. quod totum hiſce verbis declarat Stat. Theb. lib. v.

—— cum flavus Arion
Vt vidit, ſaliere iubæ, atque erectus in armos
Stat, ſociumque iugi, comiteſque vtrinque laboris
Secum altè ſuſpendit equos: ruit ilicet, exul
Aonius, nexuſque diu per membra volutos.
Exuit, abripitur longe moderamine liber
Currus.

Sic Ouid. de Hippol. lib. metam. xv.

Ni rota, perpetuum quæ circum voluitur axem
Stipitis occurſu fracta, & diſiecta fuiſſet:
Excutior curru, loriſque tenentibus artus
Viſcera viua trahi.

Lora artus tenentia ſunt habenæ per ilia volutæ, quæ non ſunt diſplicitæ tunc Hippolito neſcio quo caſu. Et Faſt. quoque libro. III. rem quoque aperit. quaſi cauſam loris non defluentis ſuæ necis tradat

Hic latet Hippolitus loris diſtractus equorum.

ſed rem apertiſſimè Euripides in citata Tragœ.

Δ' ὁ τλήμων ἡνταισιν ἐμπλακεὶς
Ἄισμον δυσεξηνύτον ἕλκεται δεθείς.
Ipſe vero miſer loris implicitus
Trahitur vinctus vinculo inexplicabili.

Et inferius.

Χ ὤμὲν ἐκ δεσμῶν λύθεὶς
Τμητῶν ἱμάντων, ἐ κάτω δ' ὅτω τρόπῳ
Πίπτει.
Iſte verò ſolutus è vinculis fractorum lororum cadit.

certè ibi Interpres nihil vidit. melius Lutat: Theb. *Se habenarum nexu, quo inuolutus per terga fuerat, liberauit, ne cum loris implicitus traheretur.* Senec. Trag. qui ab Eurip. accepit ſic etiam.

Præceps in ora gnatus implicuit cadens
Laqueo tenaci corpus, & quanto magis
Pugnat, ſequaces hoc magis nodos ligat.

Adnotandum verò præcipuè eſt, quòd ſine flagellis currunt, ex quo aurigarum ſolertia, & equorum apparet docilitas. inferius habet noſtra tabula, *Victor eminuit & ſine flagello.* de hac coactione alibi etiam.

PAG. 40.

Sine flagello] De hac re vide Claudiani epigr. totum vbi non modo ſine flagello ſed ſine habenis aurigaſſe certum eſt. de flagello Schol. Ariſtoph. in Acar. ἱμάντας, λώρυς, φραγγέλη habenæ quòd habiles manui ſint dicuntur. ῥυτὰ etiam apud Græcos ῥυτὰ χαλαινοῦς ait Heſiodus. & Schol. ῥυτὰ τὰ χαλινὰ ab ἐρύω quòd eſt traho, & proprie dicuntur, ait ipſe, ῥιτίνα. inde nos Itali *redini*, vocamus *le briglie*, quæ λιβρία dictæ à Græco-barb. ſunt enim λιβρία ἄμποκες, & ornamenta capitum equorum. Conſtantin. Tact. appellata etiam τέφια.

Cæſaris Antonini] Sub Antonino igitur hæc Tabula conflata, & Scorpus, Thalluſque, quorum fit hic mentio, non iidem ſunt, qui Aurigæ eorundem nominum apud Martialem, vti noſter cap. XI. huius libri velle videtur. Sed iſti ab illis prioribus nomen veluti à conditoribus accepere. Quod non factum ab Aurigis modò, ſed etiam eſt à ſcænicis mimisque, aut Pantomimis, vt nempè conditorum deſcendentes nomen acciperent. Senec. Nat. quæſt. lib. I. *At quanta cura laboratur, ne cuiuslibet Pantomimi nomen intercidat.* Stat. *per ſucceſſores Pyladis, & Batilli domus.*

Patrimonia] Aptè illud confer huc in Aureliano Vopiſci. *Vidimus proximè Conſulatum Furij Placidi tanto ambitu in Circo editum, vt non præmia dari aurigis, ſed patrimonia viderentur.* Eiuſdem in Carino: *& hæc quidem id circo ego in literas retuli, quo futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia ſua proſcriptis legitimis hæredibus mimis, & ballionibus.* De hac re Lactan. lib. VI. cap XII. *Munerum editores populari leuitate ducti opes, vel magnis vrbibus ſuffecturas impendebant, tantoque ſumptu, vt multi, Conſolatum omiſerint ob paupertatem.* Dio. ὑπὸ πενίας πολλοὶ τὴν ὑπατείαν ἀπολείπουσι διὰ τὰ ἀναλώματα τὰ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις. *ob paupertatem quidam conſulatum omiſere; ob ſumptus, qui in ludis Circenſibus fierent.* Contracta quidem hæc vis expenſarum primùm à Nerua Dio. πολλὰς ἱπποδρομίας καί τινας θέας κατέλυσε, συστέλλων, ὡς οἷον τε, δαπανήματα. *quam plures Circenſes ludos, aliaque quædam ſpectacula ſubſtulit contractis. quantum fas fuit expenſis.* Sed fruſtra. eas præfiniuit poſtea C. lib. I. de ſpectaculis. lib. II. C. de Præt. & Quæſt. item C. Theodos. lib. II. de expenſ. & in Nouella Iuſtin. cv. ſed arduum ſemper luxuriæ frenum imponere. neque hę leges obices ſat validi ad comprimendas expenſarum inſanias. Theon. ſophiſta fabulam Diomedis interpretatus, equorum alendorū expenſis laniatum illum demonſtrat. Διομήδης ὁ Θρᾷξ εἰς ἱπποτροφίαν ἐξαναλωθεὶς ἐλέχθη ὑπὸ τῶν ἵππων αὐτοῦ ἀπολωλέναι. Sed ab Hercule interemptum conſtat; aptius de Glauco auctor hæc protuliſſet. Sanè de Acteone lib. Mythol. III. Fulgentius eandem fabellæ cauſam adducit, expenſarum periculum. idem Plutarchus per Simonidem docuit libello. de modo agnoſcendi ab amico delatorem. ὥσπερ, ὁ Σιμωνίδης τὴν ἱπποτροφίαν φησὶν οὐ λεκύθῳ ὀπαδεῖν, ἀλλ' ἀρούραις πυροφόροις. *Quemadmodum Simonides equorum curam ait non ſequi lecytum, ſed integra arua frumentaria.* Lecytus ſcorteum vas olearium vt ex eodem Plutarcho probatur; in obſidione enim quadam lecytos etiam comediſſe Athenienſes in Arce ſcribit, ſed loquitur de expenſa in equis. quale vaſculum lecytus ſit, vide ad Idyll. II. Theoc. Schol.

Centum plumbeos] Miſellam ſportulæ illam portionem, quæ centum quadrantibus conſtabat. Iuuen. ſat. prima.

Denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit.

Olim vinum, panis, & edulia pro pecunia dabantur, ex quo, quia ſporta deferebantur ab addictis, ſportula illa portio appellata. τρυτανεῖα, inquit, Schol. Ariſtophanis in Veſpiſ. Τὰ νῦν καλούμενα παρὰ Ῥωμαίοις Σπόρτουλλα. Gloſſæ Latino. græcæ *Conceſſiones* τὰ σπόρτουλλα κανίσκια Græci dixere Græca quidem voce, at ſignificatione Romana: vnde & apud ipſos κανισκεύειν, eſt donare, Vide de donatiuis populo factis à Iuſtino Min. Corripum.

CAP. XV.

PAG. 41.

QVæſtores] Aut Quæſtores edebant munera, & Curules ludos ſuo nomine. Victor. de Viris Illuſtribus. *L. Lucullus nobilis, diſertus, diues, munus Quæſtorum ampliſſimum dedit*, atque ea propria pecunia; Aut Principum, quorum nomine, & pecunijs ſpectacula populo proponebant, & de his auctor intelligit. qui etiam ærarij dicti ſunt. Lampridius in Seuero. *Ærarios vero inſtituit, qui de ære fiſci ederent munera, eademque parciora.*

Medici] Intelligo, vt quælibet factio Medicos ſuos haberet, qui aurigas prolapſos, tractos, luxatoſque, aut ægrotos curarent. ad hoc D. Chryſoſt. de Circo videtur facere. μὴ ἀγωνιάσῃς, ἔχεις γὰρ τὸν διατάκτην τὸν θεὸν, καὶ ἰατρὸν χριστόν. *Ne deficias in agone habes enim deſignatorem Deum, Medicum Chriſtum.* Fuere ſic familijs gladiatorum, Athletarum ſui Medici. lapis

SILVANO SANCO.
C. AVSTRVNIVS MEDICVS
LVD. GALL.

ALTER SERMONETAE.
DIS MANIBVS
M. CALPHVRNIO M. MEN
VOLSENIO
VIX. ANNOS XXX. M. IIX.
M. CALPHVRNIVS M. FIL. MEN.
HILARVS MEDICVS
LVD. MAT.
FRATRI PIISSIMO FEC.

ALIA INSCRIPTIO
MEDICVS
LVD. MAT.

Galen. de comp. medic. per gener. lib. III. ſe Medicum gladiatorum Pergami fuiſſe fatetur; erat enim in eo munere ediſcendi rem medicam commoda occaſio, vt nunc fieri in Xenodochijs ſolet. ſed quid ſi ad ἱππιάτρυς referas. ſanè medicos pecorum ἱππιάτροι apud Varronem. oportebat etiam omnino, vt Veterinarij Medici, & Mulomedici ad eſſent. Vt ad gladiatorios redeamus lib. III. cap. II. de comp. med. per gener. eos curaſſe, vt dixi teſtatur Galen. variaque adhuc medicamenta, quæ ad gladiatores propriè ſpectarent, reperiuntur. De eorum cibo lib. de alim. facult. facit idem Auctor lib. I. cap. XIX. Ponitur

nitur à Scribonio Largo. edendo fauentibus muſis ab amiciſſimo mihi, ac doctiſſimo V. Io. Rhodio. Comp. CI. Antidotus hiera Pacchij Antiocheni ad pectoris, & lateris dolores, & contuſiones, quæ frequenter gladiatoribus accidere ſolent, & eorum maximè ſauciatis. & Comp. CCXIV. *Emplaſtrum coloris incerti ad omnia mediocria vulnera, quadrupedum morſus, conſciſſa, vel inciſa articulamenta, vt fit, cum ad dentes peruenit pugnus.* Et Comp. CCVII. *Emplaſtrum nigrum, eius barbara dicitur, facit ad omne recens vulnus, & contuſum; hoc plerique in gladiatoribus vtuntur.* Et implaſtrum magnum Thraſcę. Comp. CCIX. Plin. lib. XXXVI. cap. XXVII. *lix cinis eſt foci. vnde etiam cinis lixiuius potus medetur, vt licet videre gladiatores cum deluſerint hac curari potione.* puto legendum, *eluſerint*: *eludere eſt finem ludo imponere.* Don. in Eunucho Ter. poſtquam ſcilicet è ludi periculo contuſi exierint. Scrib. Largus. Comp. XVII. ad morbum Comitialem egregiam animaduerſionem ponit. *Ex iocinere*, nempè. *gladiatoris iugulati particulam aliquam nouies datam conſumant.* Sic Celſus lib. III. cap. XXIII. Quidam iugulati gladiatoris calido ſanguine epoto, tali morbo ſe liberarunt. Plinius quoque de hac re lib. XXIIX. cap. I. & cap. XIII. Idem Largus. ad. ἐπιληψίαν pertinere refert occidi hinnulum cultro, quo gladiator iugulatus ſit. quòd cum rationis vires non aſſequar inter fabulas ad ſcribo. ſicut illud Priſciani Medici de menſtruo muliebri. *Rutæ ſucci cyathum vnum calefactum ieiuna bibat: ſanguis ſi currere cœperit ſurculum ipſius rutæ, de cuius folijs ſuccus expreſſus eſt in ignem mittatur, & ſanguis ſe ſtringet.* Ab ariditate ergo illius herbæ, areſcit & ſanguis. cur? Ita herba illa Titania apud Apollonium, quæ ex ſanguine Promethei gigni dicebatur in Colcho, cum incidebatur, aut vellebatur, dolorem Prometheo, qui procul aberat, afferebat. ita videtur explicare ibi Interpres. lib. III. ἐπὶ τῶν Τιταίων ἦνθ Προμηθεὺς δι᾽ ὃ τὴν ῥίζαν ἐφη Τιτανίδα: διὰ τὸ ἰχ Προμηθέως βεβλαστηκέναι, ὃς ἐς λὼ τῶν Τιτάνων, διὰ τοῦτο δὲ τερατ τεύε) τὰ περὶ τὴν τομὴν τῆς ῥίζης· καὶ τὸ συμβαίνον τὸν φόνον διὰ τῆς ταύτης τομῆς. Sed plurimas ſimiles reperies ſuperſtitiones ad veſpertini ſæculi Medicos. Non ne illud decumanum eiuſdem Priſciani. *Ad capitis dolorem, papyrum tene in manibus tuis, & nomina ſeptem viduas, quas noſti, & fac ſeptem nodos in eo, & in fronte ligabis.* Et ad tuſſim non ne, & illud πελώριον? *Equi ſaliuam ex aqua calda bibat per triduum is, qui tuſſierit, viuet, equus morietur.* è tuſſi nempè, & fiet vulſus, nos dicimus, *bolſo.* Veget. lib. III. cap. XVI. *grauiter tuſſientes, & vulſi.* Et ad ſtrophum. *Dices hæc verba: quid iraſceris? quid ſicut canis iactas Te? quid ſicut lepus reſilis? quieſce inteſtinum, & ſta Crocodile.* Verùm illud Sorani Medici apud Aurelianum exactioris iudicij medicum arridet maximè. *Sed Sorani iudicio videtur ij mentis vanitate iactari, qui modulis, & cantilena paſſionis robur excludi poſſe crediderunt.* De vſu verò medendi per verba habes ex Catone de re ruſt. Q. Seren. de Hemitritæo depellendo. Marcellum Medicum. Hom. in Odyſſ. Schol. Pind. ode III. & Nem. IIX. ſed harum ineptiarum piget, tædetque.

Procuratores dromi] Qui Euripi aquam moderarentur, aream verri, ác tergi iuberent ſterni puluere, arena, *aut roſa*, vbi Curules ludi appropinquarent, præciperent, oua Delphinos, in columnis exponi facerent. & ſimilia. hi lineatores, vt ex Paul. Diac. patet in Hippodromo Conſtantinop. vocabatur.

Aurigatores] Aurigæ miniſtri, & aſſeclæ. de his Sidonius ad Coſent.

Veſtra inſignia continent miniſtri:
Ora, & lora manu, iubaſque tortas
Cogunt flexilibus latere nodis.

Margaritarij] Fuiſſe Margaritarios, qui gemmas, & margaritas agnoſcerent, quibus ornarentur Aurigæ, non ſatis probabile eſt; quid, non ne aurigæ, aut Domini poterant illas noſcere? putarim potius Margaritarios fuiſſe in Circo, qui Margaritas venderent ſponſoribus, Pratoribus, Quæſtoribus, cæteriſque, qui ludos ederent, quibus poſtea ipſi remunerarentur Victores Aurigas. ſolitas tradi Margaritas pro munere teſtis eſt Martialis de ludis Aruntij Stellæ Patauini.

Omnis habet ſua dona dies, nec linea diues
Ceſſat.

linea margaritarum intellecta. ipſa ſic enim accipi ſolet, vt l. XXVI. D. ad l. falc. §. ſi linea D. de furt. Vulp. lib. XXVII. ſi cum maritus D. ad l. aquil. Nos dicimus, *filza di perle* quaſi *Perularum filum*, quod filo contineantur; Perulis *Perle*, quarum meminit Iſidorus, ſic Tertull. de Cultu Fœm. *vno lino decies ſex tertium inſeritur.* D. Hierony. in Vita Pauli Erem. *vno filo Villarum inſuunt pretia.* Iſtæ ergo lineæ proponebantur à Margaritarijs, atque eas editores Victoribus largiebantur. Scio etiã ditiſſim acceſſiſſe ornatos Aurigas, vel teſte Martial. lib.

Aureus vt Scorpo naſus vbique micet.

& in Quirinalibus Metello.

Carrucas ibi gemmeas
Thraces Regis equis abripiunt feri:
It cœlo populi fremor:
Solem nube tegit puluis olympicus
Sudant cornipedes citi
Ardent ire rotæ pondere ſtridulæ

Et aurata veſte indutum aurigam facit Sil. Ital.

—— in ſe verſus ob iram
Auratam nudo diſcidit pectore veſtem.

ſed prior mihi opinio magis hæret.

Sellarij] Fateor me qui ſint Sellarij, quæ Sellæ hic neſcire. nam ſi cogitem Sellas in Mœnianis fuiſſe tantum ſenatoribus expoſitas iuxta illud Iuuen.

—— & duo fortes
De grege Mœſorum qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoſo inſiſtere Circo.

atque ipſarum miniſtratores fuiſſe dictos Sellarios; vereor, ne nimis parùm rem probem. ſi de Sellis, quæ in foris Circi eſſe intelligam, puluillos ex tomento, quibus ſediſſe ſpectatores, iam dixi, extrudam. fateor, iuxta Pollucem eſt. μέρη τοῦ ἅρματος δίφρος. Sella pars currus; ſed nequaquam in curru Circenſi, vbi vt vides inſiſtunt aurigæ non ſedent, neque Sellæ ſpatium in eo eſt vllum fortaſſe ſtragularis, Sellarij, Sellæ ſ. quidem ſtragula Vide inferius.

Tentores] Qui veſtes certantium aurigarum tenebant. non placet. Omnino eos qui frena, & cingula aptarent equis intelligo, & loro, ac iugo iungerent Actius à Nonnio adductus. *frena Tenſarij equorum accommodant.* Tenſarij, qui Tentores, ſunt, hoc enim vult tendere, ex quo tenſus, & tentor grammaticè deducitur. Priſcianus ad XII. verſus Æneidos. lib. II. *intentique ora tenebant. D. cuius figuræ? M. compoſitæ ex duobus integris, & ſciendum, quòd ſimplex eius in ſu ta apertus; quàm per ſus inuenitur, tentus, & tenſus.* Luc. in I.

Et varias ignis tento dedit aëre flammas,

& tenſus tamen a teneor fit; poteſt tamen etiam nomen eſſe intertus, vnde intentior, intentiſſimus. tentorium quoque hinc deriuatur, & tentigo. tentor.

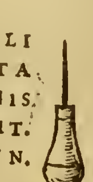
Spartores] Quaſi ſparſores, vt .n. tenta, & tenſa, ita ſparſa, & ſparta dicebant veteres, peneſque noſtros etiam num Tuſcos perdurat, vt tam *il crine ſparto* quam *il crine ſparſo* proferant. Puto vero Spartores eos eſſe, ex quibus Iuris Conſultus loquitur ex Sabini, & Caſſi reſponſis l. athletas. D. de ijs, qui not. infam. *neque agitatores neque ij qui aquam equis ſpargunt.* vbi frigidè Accurſius. *frigidam*, inquit, *vt citius currant. fiebat enim olim Romæ ludus in quo hoc fiebat, & ad huc fit Conſtantinopoli.* Sed ludum ſuo tempore durare, non ſparſionem fieri intelligo, miror que hanc ſparſionem frigidam placuiſſe in adagijs Eraſmo etiam, ad Alciati mentem, vel merito perſtringendo qui Parergor lib. VI. cap. IV. id veterinarios, ac Mulomedicos non probaturos affirmat. Placet alij paulò rectius, qui ludis Circenſibus ſpargi ſolitos a ua tepida equos poſt curſum velint, vt è membris ſudor ablueretur. Naſiternam certè appellat vas illud, quo aqua in equos ſpargeretur Pompeius lib. XIII. *Naſiterna genus vaſis anſati, & patentis, quale eſt, quo equi perfundi ſolent.* à terreo fortaſſe effundi lo ad naſi formam, vt illud Iuuen. *ſiccabis calices naſorum quattuor*: meminit eiuſdem vaſis quoque Fulgentius De obſcuris veterum verborum ſignificat. & Plautus in Bacchid. idem vas ſignificare videtur; quod etiam pictum in iconibus naufragorum in libro videbis. erat etiam, & aliud vas, deſtinguo enim γναφεῖον à Galeno ex Arceſilai prouerbio appellatum, quod in ſecundo de Differentijs pulſuum recitat ὥσπερ τὸ κεν εις γναφεῖον φέρει. vbi γναφεῖον vas tinctoris eſt, in quo colores adferebantur, & *Corſina* à latinis dicebatur. de eo Plaut. in Pœn *Itaque replebo atritate, atrior multo vt ſiet, Quam Ægyptij, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt*, eiuſdem imaginem cap. LXXVII. de re ruſt. Cato deſcribit. *Cortinam plumbeam in lacum ponito, quo oleum fluat.* ac differt à naſiterna: in Naſiterna aqua, in Cortina colores, aqua ad irrigandos, abluendoſque equos, coloribus ad tingendos currus colore factionis vtebantur. Deſignator huius rei Statius eſt.

— at ille
Piſæi iuga patris habet, crudelibus ambo
Exuvijs, diroque infectis ſanguine currus.

Fuiſſe poſt curſum ablutos equos ex aqua euripi non negarim, nam hoc in re veterinaria præcipuum. Idem Stat. lib. IV. Theb.
Et Elæis auriga laboribus actos
Alpheo permulcet equos.
atque idem facit Martial. de Domit.
Cornua ſarmatici ter fida contudit Iſtri
Sudantem Geticâ ter niue lauit equum.
& Gratius.
Penæi qualis perfunditur amne Teſſalus.
& lauacrum dicebatur. Apul. in Aſino. *Clementi denique transmiſſo cliuulo peruenimus ad locum deſtinatum; vbi rebus totis diſſolutis, atq; intus conditis, iam pondere liberatus laſſitudinem vice lauacri pulueris volutatibus digerebam.* atque id ex præcepto Veterinariorum Xenoph. de re Eq. ὕδατι δὲ καταπλύνειν τὴν κεφαλὴν χρή. vbi equo abluendum caput iubet. Strigilis enim, & voluptabrum maximè equo conducunt. Idem auctor. ὅταν ἐπὶ ψῆξιν ὅταν, καὶ ἐπὶ κυλίστραν ἐξάγῃ. & Tzetza Chil. lib. IX. cap. CCCXXII. ἵππον ἐκεῖνον ἀγαγεῖν πρὸς πόσιν, πρὸς ἄρδειαν. nec equos modo, ſed alios greges merſari, ac lauari Varro. Columella, Virgilius, Martialis in toga Partheniana imperant. Sed alibi etiam de hac eadem re, vbi ſparſores quoque rotas feruentes refrigeraſſe teneo.

Sutores] Veſtes ſarciebant, ſuebant, & in repoſitorio Circi condebant; in eo enim repoſitorio factionum veſtes ſeruabantur à magiſtris, eaſque, qui vellent, aurigare, induebant, ſoluta penſione ab editoribus ludorum, aut ab aurigis. Fulgentius quidem De ſermone antiquo ita ait *aumarium*, ita dicebant, pro armarium *dicitur locus ſecretus publicus ſicut in theatris*, legerem, *ſi in theatris, aut Circo.* Et Petronius *in aumarium me met ipſum conieci.* In Circo ſic armarium, & in theatro nam venire è ſcana, e theatro actores dicebantur. Q. Terrentio Scauto auctore, cum non dum tectum ſuum repetiiſſent, depoſitis antea tamen veſtibus ſcænicis in repoſitorio. ſutores interea ἀπὸ ſuere dicuntur, ac à *ſeta porcina*, deque iis, qui ſuunt calceos accepere veteres, vt il ud Mart.
Si dare ſutori calceus iſta poteſt.
& ex equo *ſutorium atramentum* legimus. Hi & miniſtros includebant, qui habenas, cingula, antilenas, cæteraque ad equos ſpectantia conſuebant. Erat Romæ Via Caſſia, domi Antonii Eritini hic lapis.

SECVNDA C. CORNELI
ELENCHI LIBERTA.
CONIVX EPIGONIS.
AVG. SVTORIS DECESSIT.
VIXIT ANN.

MVNATIO PLANCO
ANTIA SEX L.
ARESCVSA
CAESARI
ANN. XX.
LX.
C. SILIO COSS.

Vbi ad indicandum ſutoris exercitium vides graphicè ſubulam delineatam.

Sarcinatores] Hi vero non idem cum ſartoribus, vt videri Panuinio apparet, ſed diuerſi. Beda de Ortograph. *Sartrix, vel ſertrix, quæ ſarcit; ſarcinator, qui ſarcinas ſeruat.* Probè ſartrix eſt Græcè ἀκέστρια nempe ῥάπτρια, ὑφάντρια, ſartor ἀκέστριος, ἀκέμενος; vnde acus apud nos; ſicut ἀκέστρα Lucian. in Menippo ἀκέμενος τὰ σαθρὰ τῶν ὑποδημάτων. Hinc Homer. de Vlyſſe. νῆας ἀκειόμενος *ſarcientem naues* Plut. in Paulo Æmilio. at ſarcinator βαστάζων eſt, vt & Pedagogus, Βάϊουλος dicitur *a geſtatione*, & nos nutricem *Balia* corruptè appellamus, quòd apud Sophoclis interpretem eſt. Sic ſarcinatorum officium erat, ſi Bedam ſequamur, qui ſarcinas, reſque aurigantium pro cuſtodia deportabat. Marcellus tamen ex Lucilli ſententia alios docet, ſarcinator ſutor. *ſarcinatorem ſummum eſſe cenſorum optime.*

Viatores] Domini ſi quidem factionum equos proponebant, curruſque; aurigæ mox euocabantur per viatores, qui illos allicerent, hinc illud Charyſij. *ad equas, an ad aquas vocari dici debeat, quæſitum eſt: qui ad aquas dicunt enarrant, quòd è luco Camænarum aqua religioſa efferri ſoleat purificandi gratia, ſed melius ad equas, quod olim greges equorum in Circum inducbantur, vbi per populum in curſu equabantur.* Senſus remanet, ſed Tò vltimum *equabantur*, equitabatur lege. Currebant ſi quidem non modo Dominorum vernæ aurigæ, verùm etiam è longinquo euocabantur ad artem, & equeſtre ingenium oſtendendum. ita apud Græcos. ὡς δ' ἄρα ἐκ παλαιοῦ καθεστάναι ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἀλλοτρίοις ἵπποις.

Aurigas accibant] Putarim hanc figuram fruſtro iſto delineatam ab artifice antiquo oſtentandi artem magis gratia, quam quod re verâ tot exirent curruum factiones, niſi credamus aurigaſſe quandoque intermixtim. Sed non hæc Circi conditio, qui ſenis oſtiis pro parte vtraque continens quadrigas eodem actu octo admittere, & eructare non poterat. apud Græcos ſecus quadraginta currus exiſſe, & eſſe contrafactos, Carrhoti, tantum incolumen ad metam perueniſſe, ac proinde ſacratum Apollini fuiſſe. Pindarus teſtis eſt ode. V. Pyth. Habes hic maſtigophorum Dioni procuratorem cum virga, onorum diſpoſitorem in ſpina, miniſtrum, qui ſortes verſabat vrnam manu ſuſtinentem, ædiculam victoriæ, Deæque quendam ſua pro factione precantem, celeſas, relinquaq; Circi ornamenta. Imaguncula, quæ contra Cybelem eſt, Atis puer eſt manu, ac capite cimbalum ſuſtentans: talem quoque enim cymbali imaginem obſeruauit ad Auſon. Vinetus. erant enim ex ære. Poëta. III. Æn. *Coribantiaque æra.* & Ouid. metaph. IV. Cauâ facit, dimidiatique cæli figura, vt deſcribit Seruius: rationem pete à Saluſtio Philoſopho, quem nuper Allacius edidit. Lucr. de Cibele. *Cymbula circum Concaua. Concauaque æra ſonant.* Ouid. de Orgiis Bacchi. ſic etiam in Atrio Cardinalis Caſij Cybele turrita ſedens Attine puerum piceæ innixum è regione habet, vt hic.

Villici] Quibus equi adſignarentur alendi. *Armentarios.*

CLAVDIO APHRO
V. A. XXV.
L. ANTONIVS POTHVS
OLLAM CVM TITVLO BENE
MERENTI
VIA HOSTIENSI SEPTIMO A ROMA LAPIDE
T. FLAVIO AVG. LIBERTO
EPHAPHRODITO
CYRNEARIO A. VIC. PVB.
FLAVIA AVG. LIBERTA
TYCHE MAR. OLLAM. D.

Ex quibus apparet, benè merentibus ollas dari ſolitas, & iis præcipue, qui paupertatis cauſa ab hæredibus ſepulchra iure non impetrabant.

Mugioni] Clangenſi tuba: ita enim æncatores, ſic tuba mugire: hic & Viator. vel mulioni. plebs enim l. in g. deformabat.

Docimo Villico. Paſtori Armentorum.

Sellario] Stragulario. vt ſit ſella à ſedendo, & ſeſſor, qui equitat, vnde ſtragula ſellæ ſunt. de iis Martialis lib. XIV. vocat Apuleius in Aſino lib. VII. *Ego igitur euocato ſtatim armentario equiſone, magna cum præfatione deducendus aſſignor.* Perorigæ dicebantur, qui equos admittebant. Varro rei ruſt. lib. XX. cap. IIX.

Conditores] Puto ego potius conditores eſſe ἀξόνων ἀλείπτας, *qui axes* videlicet *vngerent*, nam gloſſa. conditores πυκτῶν ἀλείπτου, quaſi vnctores pugillum, ſiue palæſtritarum dicas. condio enim eſt, vngo, madefacio ἐμβάπτω, vnde vnguenta embammata apud Columellam appellantur iuſcula ἐμβάμματα. Græcis medii. Axes vngebantur vt Facilius traherentur, inde *axungia*, aruina, quæ ad hunc. Gloſſa Latinogræca. Axungia λίπος, ᾧ τοὺς ἄξονας χρίουσιν vſum miniſtrum axungionem intelligit ibi Martialis *Vilis vngendis axibus eſſe potes.* Quod Plinius adiuuat lib. XXIIX. cap. IX. qui quoque lib. XV. cap. VIII. axes etiam vngi amurca oſtendit nempè: *axeſque decocta amurca vngi.* Sed quid ſi ſparſores miniſtros intelliges, qui aquam in rotas, & axes ciatularentur, ne veloci tractu calefactæ igneſcerent. certè hoc Horatius voluit cum feruidas appellauit rotas. *Metaque feruidis euitata rotis.* & Metellus. *Ardent ire rotæ pondere ſtridulæ.* Poſſimus etiam Conditores ἵππων ἀλείπτας appellare, oleo ſi quidem perungebantur equi. Varro. de re ruſt. *ab eo tempore mediocriter exercendus; & cum ſudarit (equus) perungendus oleo.* ex qua auctoritate dormitare Euſthatium ad Homerum puto, qui credit Poëtam vnguentũ intelligere dum oleum dixit. ὅμηρος γὰρ χρῖσιν μὲν μύρων οἶδεν ἐλαίῳ δὲ αὐτὰ καλεῖ. μύρα δὲ φασὶν ὀνόματι πρῶτος Ἀρχίλοχος ἐχρήσατο. animal ſiquidem equus philolutrum, vt auctor eſt Ariſtoteles, balneumque amat, vt Homerus antea probauit, εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο. Quod etiam in hymno Apollonis declarat. & Æſchillus in Prometheo ligato. ...

χῶθ' ἀθάνατον κόμματον δ' ἵππον θερμαῖς ὕδατ@ μαλακοῖς προχοαῖς ςτατᾶν.

Subconditores] Sic, conditores oleo vngentes equos intelligere potes,ſub conditores axium, rota non vnctores,nempe axungiones, qui viliores. multa pono vt quod tibi placet ſeligas, lector ex iis quæ coniectura tantum ſecernuntur.

Moratores] An qui equos ſiſterent? non placet. an qui carceribus equos detinerent, motaque clauicula oſtia Circi, & cancellos aperirent? rectius puto. id enim propriè *morari*. ſic lucifer repagulum ſolis equis aperit. Martialis de reditu Domitiani. *Phoſphore redde diem quid gaudia noſtra moraris.* Priori opinioni fauit Vitru. lib. IX. *Et ſtationibus propter eam circinationem morantur in ſpatijs.*

PAG. 42.

Tomæ. *Sarmonetæ.*

Familiæ ſocietatis] Sic gladiatoria, ſic venatoria familia reperitur in monumentis Veterum vide I. Gruterum theatri orbis. p. CDLXXV. & CCCLXXXIV.

Capitonis] Tempore Auguſti Conſul fuit hic, qui de aquæductibus etiam ſcripſit; vt Frontinus de Aquæ ductibus indicat, aquas etiam curauit, teſtis Tacitus lib. ann. primo.

Ollæ diuiſæ] Si quis agrum non haberet, quo ſepeliretur, interdum pecunia locum comparabat ſibi, ſuiſve. Vulp. L. VIII. De relig. & ſump. interdum ijs, qui non haberent agrum, aliorum liberalitate ad ſignabatur. Vulp. l. IV. D. eod. ita, & ollæ etiam aſſignatæ, vt ex his memoriis cæteriſque apparet, ollatum funeralium imaginem habes ex Kader. ad Martialem, cæteriſque plurimis. marmor Romæ ad D. Auguſtini ædem ſub Feneſtra quadam.

IN DOMO CÆSIA
DIOMEDES TYRANNI
CÆSARIS SERVI FRATER
OLLA DATA AB
GN. DOMITIO VRBANO
KALENDIS.

ad Honorem interdum maiorem publicè hæ ollæ dabantur. Romæ in ædibus Delphinorum.

IVLIÆ PLEBEÆ
IN HONOREM
ALEXANDRI ET DEMETRII
CÆSARIS AVGVSTI L.
EX DECRET. DECVR.
OLLA PVBLICE DATA EST.

Stragula ſuccincti venator ſume veredi;
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo.

vbi ſtragulum minus, & curſum intelligit, dum ſuccinctum vocat veredum. præterea ait ficum à nudo equo ſurgere vafrâ ſignificatione, caprificus ſiquidem equos marmoreos Romæ ſuperat, in quorum crepidine ſurrexerat ſanè nihil eſt in Martiale quod ſit fatuum, vt hoc deficu non eſt.

Calamo] Fortaſſe à calamo quaſi commentarienſis, & notarius in Circo eſſet. Romæ.

FLAVIAE ELPIDI
CONIVGI SANCTISSIMAE
MOSDRVS AVG. L.
A. COMMENTARIIS EQVORVM

Nil clarius. equorum nomina ſiquidem aut aurigarum ſcribebat, qui exirent, & currerent quod in aliis quoque certaminibus factum. Epigr. Lucian. anthol. lib. II.

Εἶτ' ἀπογραψάμενος τύκτης.

Chelidoniam viſui] Herbæ nomen. Apul. Medic. de viribus herbarum. *Alijs hirundinaria Aegyptijs Mopop. Dacis Eurupilline, Græcis Pæonia, Gallis chelidonia ad caliginem oculorum, & qui vulcera in oculis, & ſtabriginem habent, & albuginem oculorum* de hac Pſeudo Aemilius Macer.

Cæcatis pullis hac lumina mater hirundo.
Plinius vt ſcribit, quamuis ſint eruta reddit.
Hanc naſci dicunt auibus venientibus illis,
Et deſiccari, ſolito dum more recedunt;
Indeque nomen habet chelidonia: namque chelidon
Dicitur hæc volucris Græcorum more vocari.

de hac Piſidas de mundi opificio πόαν ᾧ τρίψασα ταῖς κόραις μίαν. Theod. Priſcianus lib. IV. de Phyſica ſcient. *Et communes Chelidoniæ communibus herbis pullorum ſuorum declarant oculos.*

L. em. locus emptus.

Xenodotus] Ξενοδόκος hoſpes aurigarum. erat hoc munus in Græcia, ac meminit Pauſanias, & Pindarus Ode. prima. vide Schol. diuerſimodè rem enarrantem.

CAP. XVI.

PAG. 43.

AGitatorum] Quoniam hic ſuboritur occaſio, vt locum Pompei explicemus, de modo iugandi equos apud veteres aliqua prius adferamus. In quadriga duo equi erant iugales, funales totidem: iugales dicebantur, qui iugo adigabantur, funales, qui loro; non enim veteres, vt nunc ſit, binos equos ligabant, verum quattuor aquata fronte. vt dixit Silius Italicus. lib. XVI.

—— *pacis de more putares*
Aequata fronte, & concordi currere freno.

Iugales Ζυγαῖοι vel ζύγιοι dicebantur, a ζυγὸ à iugo, nempè; funales a fune, ſiue loro ἀορτῆρες nuncupabantur. ἀορτὴρ ſi quidem lorum eſt. Et Suidas ita vtroque diſtinguit ex Ariſtophanis in Scholiaſte. Ζύγιοι ὑποβαλλόμενοι τῷ τ̃ ἅρματ@ ζυγῷ τ̃ ἐστ' ὁ μέσ@ ἀριστερὸς, ἢ μέσοι δεξιὸς, ἢ ἁπλῶς ἐμοὶ παράσειρ@, οὕτως λέγε). *Iugales ſunt, qui iugo ſubijciuntur, ideſt medius dexterior, & medius ſiniſterior, & omnino, qui non eſt funalis, dicitur iugalis.* Iugales itaque in medio curſu currebant extra currum, *dalle bande*, παρήοροι, nempè funales. Heſychius παρήορος (funalis) ἵππος ἐκτὸς ἅρματος τεῖχων. quem ita deſcribit à loro Silius.

—— *quod ferret lora ſecundus*
Panchates.

ex his quattuor quadriga conſtabat. D. Chryſoſth. in Circo. Ζυγαῖοι μὲ φῶς, ἢ ἀθανασία, ἀκρωτῆρες δικαιοσύνη, ἢ ἀλήθεια. vbi ἀκρωτῆρες, qui in ſummo latere currus ſunt, appellantur, videlicet funales. funales digniores erant, & præſertim ſiniſter, nam cum circa metam eundum eſſet, interior ad metam erat ſiniſter, atque ille pæne totum curſus ordinem ſuſtinebat, & primus equus dicebatur, vt contrà funalis dexter ſecundus. Silius. *quod ferret lora ſecundus Panchates.* ille cæteros moderabatur. Statius.

—— *nam flavus Arion*
Vt vidit ſalire iubæ, atque erectus in armos.
Stat, ſociumque iugi, comitiſque vtrinque laboris
Secum alte ſuſpendit equos.

vbi locus intelligendus eſt, ſiquidem cum iugi ſocium nominat Poëta non facit iugalem Arionem, ſed iugalem proximum Arioni intelligit, ſic etiam cum dicit *dexterque exterrat Arion*: non facit Arionem dextrum funalem, nam dixi in digniori loco ipſum, nempè in ſiniſtriori collocatum, ſed curſum eius in dextram partem, timoris cauſa fuiſſe detortum: tantaque erat illius loci præſtantia, vt quadriga à nomine primi equi lorarii ſiniſtri nominaretur, aliorum equorum nominibus pro nihilo habitis; ſic currus Arionis pro quadriga Arionis dicebatur, quod ex Statio Theb. lib. IV. & Silio. lib. XVI. Bell. Pun. eſt videre. hi quadrigam, quam Lampron trahebat, Lampronis tantum nomine inſignit.

Euolat ante omnes, rapiduſque per aëra curſu
Gallaicus Lampron fugit, atque ingentia tranat
Exultans ſpatia.

cum verò inſiſtendum maximè victoriæ eſſet, tum quandoque nomina omnia equorum appellabat, vt animum illis inniberet auriga, vt Phaeton fecit lib. II. metaph. Ouid.

Inſuper iugales equæ, vt indigniores maribus equis interponebantur, atque in medio eo locabantur. Higinus. *Eos per hoc cœlum vertere ſolet: Aethiops, quaſi flammeus eſt, & coquit fruges. hi funales ſunt mares, fœminæ iugariæ Bronte, quam nos tonitrua appellamus, Sterope, quæ fulgetra*: Inſigniores igitur equi ſemper in ſiniſtra funali parte: & hoc modo interpretandus locus ille Auſonii ſubdifficilis eſt. laudat equum Boſphorum.

Pegaſus hinc dexter currat ſibi, lævus Arion
Funis & ad quartum det tibi Caſtor equus.

vbi equus funis eſt, equus funalis. ſi igitur quartus eſt Caſtoris equus, huic ſiniſter erit Arion iugalis, ſiniſter quo ad Cyllarū, & propterea lævus à poëta dicitur, & ſic alter iugalis Pegaſus erit dexter iugalis Phoſphoro, atq; ita Phoſphorus erit lorarius, ſeu funalis ſiniſter in digniori loco. his certis, ſacrificandus Marti erat dexter equus, nempè dexter funalis, ne inſignior occideretur, & ne daretur omnino imbecillior victima Deo. *Nomine quemque vocans.* Et Silius. lib. XVI.

Nominibuſque citat Pheleen, Admetus, & Irim,

Funa-

Funalemque Thaem.

Et tantumodo tres nominat Heroum veteri vſu, qui duobus equi iugâlibus, tertium tantum funalem addebant in funeſtis ludis, vnde triga fieret. rationem affert in Iconibus Philoſtratus, quod ſcilicet per tres ætates ad mortem homines rapiantur; per infantiam, iuventutem, & ſenectutem, ea ſi quidem ludicra curulia in funere Heroum fieri ſolita ſcimus, & oſtendi ſuperius. Inſuper iugales æquæ, vt indigniores.

Præmia] Varia fuere præmia victoribus in Curuli certamine diſtributa, pro vt editori, videlicet, expediebat olim, & Romanorum tempore, ſi Cæſares ludos exhibuiſſent, aut voluntarius alter: nam editoribus neceſſarijs certa erant conſtituta limina expenſarum, de quo alibi. Heroum tempore proponebantur equi, muli, mancipia, tripodes, vaſa argentea, ſcuta, caſſides, & ſimilia Hom. Iliad. XXIII.

Ἱππεῦσιν μὲν πρῶτα ποδώκεσιν, ἀγλαὰ ἄεθλα.
Θῆκε γυναῖκα ἄγεσθαι ἀμύμονα, ἔργα εἰδυῖαν,
Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα δύο.
Aurigis poſuit præſignia munera Achilles
Inter quæ mulier ducta ob florente iuventa,
Atque duo tripodes, auratis auribus ambo.

Silius Ital. lib. XVI.

Hanc primus galeam, hac acies terrebat Iberas
Hasdrubal, hunc enſem cui proxima gloria curſu
Accipiet, cæſo Pater hunc detraxit Hyempſæ.
Tertius extremam tauro ſolabere palmam.

Virgil. lib. V.

Munera principio ante oculos, Circoque locantur
In medio ſacri tripodes, virideſque coronæ.
Et palmæ pretium victoribus.

Stat. lib. VI. Theb.

Finiti curſus, operumque inſignia præſto
Arcas equum, dono clypeum gerit improbus Idas;
Cætera plebs Lycijs gaudet contenta ſagittis.

Præmia ἆθλα Græcis ſunt ἐκ τῶν ἄθλων: τὰ τῷ καρτεροῦντι, καὶ νικῶντι διδόμενα. ἆθλον Ergo βραβεῖον, λῆμμα, δῶρον: vnde ἀθλοφόροι ἵπποι, οἱ νικηταὶ, quaſi μισθὸν καὶ τιμὴν τῶν ἀγωνίσματος referentes noſtri nunc Itali ἆθλον dicuntur *Pallio* Areoſtus. in Rotlando furente.

Al palio roſſo il villan mezo ignudo

Et à παλλὶς dicitur πάλλιον ſi quidem veſtis, quòd πάλλεται vibratur; neque vt χίτων χεύεται ita & παλτὸς nubes, quæ fulmen comitatur quia πάλλεται. Scol. Soph. in Aia. hinc nobis *appalto* dicitur illud auctionis genus ab excutiendo. veſtes ſi quidem pro præmiis certatoribus dabantur. Stat. lib. VI.

Victori Tigrin inanem
Ire iubet, fuluo quæ circumfuſa nitebat
Margine.

Et induſium ex Tygridis pelle ſignificat, aliaque ſunt exempla paſſim aut *palio* dicitur quia Palia certamen eſt. Fauorinus παλία ἀγῶν, ἀπὸ παλεῖν: παλαίω eſt enim *luctor* vnde & *Palio* etiam vnico l. apud Italos dicunt. apud nos exponitur athlū & pendet oculis publicè exhibitum, quando more etiam veteri ſiue in curſu, ſiue in lucta, aut ceſtu decerneretur, præſentia ſemper, ac in medio erant brauia, ac præmia. alibi clarius adnoto. Vide etiam vbi de mappa facio, & antiquum habebis morem in brauiis appingendi figuras aliquas, ſiue curſorū ſiue luctatorum, vt nunc per Italos quoque fit, Bononiæ ac Florentiæ præcipuè. Præmia primum diuiſiſſe Herculem dicunt, nam occiſo Elidis tyranno Augea, eius ſpolia pro præmio in certaminibus propoſuit. Pind. Schol. ode. I. Olymp. & ibi Triclinius. ſanè Romæ tanta inſania itum eſt ludis Circenſibus, vt victoribus equis alii equi præmio darentur ita legendus, & interpungendus ibi in L. Vero Capitol. *In huius equi gratia primum cæpere equi, aurei vel præmia poſtulari;* aurei ſunt numi aurei χρύσεοι. Ad ſonum tubæ præmia diuidebantur Senec. Epiſt. LXXIV. *Nos quoque euincamus omnia, quorum præmium non corona, nec pallium eſt, nec tubicen prædicationi nominis noſtri ſilentium faciens, ſed virtus, & firmitas animi* facit hic in Pœnulo Plautus.

Ad ludorum curatores attinet
Ne palma detur cuiquam artifici iniuria.

Præco verò propè Curatores, & præfectos ludorum, ſemper enim aſſeclæ principis. Apul. Florid. lib. II. *Præco cum Proconſule & ipſe tribunal aſcendit.*

Aurei] Græcis etiam abſolutè, χρύσεοι. Apollonidas epig. δῶρα δὲ χρυσείοισιν. ἐγὼ δ' ἱλαροῖς ἐπέεσσιν. *Donant aureos diuites, ego iucunda carmina.* Aureos verò Romanus XXV. denariis conſtabat, denarius decem aſſibus, licet quondam etiam duodecim; huic dracma apud Græcos reſpondebat, nunc apud Italos Iulius, Paulus, octo Cruciferi apud Germanos, libram vix implet Venetam. Denarius ſtipendium militum fuit ex Tacito. Abſolutè, aureus, dicebatur. Petron. *illa eſt tunicula, adhuc, vt apparet, intactis aureis plena.* Idem: *Diſpenſatorem in precario aureos numerantem.*

Palma cedit] Hinc νίκην παρὰ τὸ μὴ εἴκειν, à non cedendo nuncupant Hellanici. alij, quòd palma præter cæteras arbores ſit macrobia, hoc eſt longæua, ſicut nicephororum gloriæ: ci ἀείφυλλον epithetum apponunt, & à vita βαίαν appellant. De ingenio huius ligni, quòd opprimentibus non cedat auctores ſunt Plutarch. ſymp. IIX. Agellius lib. III. cap. VI. Xiphil. in Iulio: hanc victores manibus gerebant, & per arenam cum ipſa diſcurrebant. Calliſthenes de Alexandro Magno. στεφανοῦται δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ διαβαίνει τὸ νικητήριον ἐστεμμένος. Suet. in Calig. *Mirmillonem in ludo rudibus ſecum batuentem, & ſponte conſtratum confodit ferrea ſica, ac more veterum cum palma diſcurrit.* Morem veterum Alexandro obſeruauimus, & quoniam σύμβολον νίκης eſt palma, apparet ex verſiculo epigr. Græci coronari etiam palma ſolitos victores, quòd etiam alibi obſeruaui. ἀκρὰ φέροντα καρηατι σύμβολα νίκης.

Signum eſſe placuit victoria] Sic victoria cum palma picta. numus Traiani victoriam habet, vt innumeri alij, in quo ſedens Dea ſpectatur cum lauro, & palmæ ramo II. Conſ. illius. hinc palmaris Dea dicta Apuleio lib. II. Victoria pro ipſa victoria palma poſita. Q. Curtius lib. IX. *ne infringatis manibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque Patrem, ſi inuidia abfuerit, æquabo.* Victoriæ ſi quidem inſigne. Tert. contra Gnoſticos. *Nam & rurſus innumera multitudo albati, & palmis victoriæ inſignes reuelantur, ſcilicet de Antichriſto triumphales.* Pauſanias in Arcadicis. Tib. lib. I. eleg. X.

Venerique merenti
Fixa notet caſus aurea palma meos.

PAG. 44.

Palmarum nomino] Senec. lib. V. de Benef. *non vt in certaminibus ad ſpectaculum editis meliorem palma declarat.* Et epiſt. XXX. *cum ſeptimo ſpatio palma appropinquat.*

De coronis] Earum etymum habet ſic Iſidorus lib. XIX. *nomen coronæ hac ex cauſa vocatum, quòd initio circum aras curreretur, atque ad imaginem circuitus, vel chori eſt formata, & nominata corona.* De ijs verò Clemens Alexandri. ex quo ſua ſcholiaſtes euripidis compilauit. Ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμὸν τρίτον ἡ φυλλοβολία τὸ τελευταῖον ὁ στέφανος Nempe *inter munera primum erat munus, donarium, ſecundus bonos collectio nummulorum, tertius frondium ſparſio, quartus & vltimus corona.* Munuſculum verò quod colligerent ex ſpectatoribus, & quòd miſſus etiam dicebatur, Romæ quoque fuit, & nos alibi. certè illius Tzetza, atque ἀγύρτας ideò dictos vocat, quaſi ἀγείροντας ἐν ἀγυρει pecuniam φυλλοβολίαν *iacula floris* appellarit Apuleius. Minutius deſignauit in Octau. *& quicquid aliud in floribus blandi coloris, & odoris eſt: his enim, & ſparſis vtimur mollibus, & ſolutis, & ſertis colla complectitur.* ſertis. ſerti flores, vt Apul. *Floris ſerti, & ſoluti.* φυλλοβολίαν ſic quoque Iuven. expreſſit.

—— laribuſque paternis
Thura dato, atque omnes violæ iactabo colores.

De corona curſoribus tribuenda D. Paulus. λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. dixerat enim ſuperius pulchrum certamen certauiſſe. nam revera meritò tantum vincentibus dabatur; vnde interpres Heſiodi in Theog. dici στέφος, à στέφω vult, quòd eſt promitto: victoribus ſi quidem in agone promiſſa corona, ijs tradebatur. Veteres cornam non ſolum capiti, ſed collo imponebant. Min. felix. *& ſertis colla complectimur.* & lib. II. ad Apollon. Rhod. docet interpres, collo, capiti, & fronti triplici ſerto coronas fuiſſe olim appoſitas, vt triplicem ſtatum animæ ſignificatione eo honeſtarent, tres enim illæ animæ poteſtates ſimul ad egregium virum & corona dignum concurrunt. & vt poëſim, & muſicam rem leuem eſſe, & deſpicabilem ſignificarent, ſilice coronari Muſas ſterili herba dicebant, & Sirenas ad Idyll. II. Theoc. Schol. Coronarum quidem vſus varius fuit; ſiue enim Deorum honore, & feſtorum eorundem ſumebantur, hilaritatis gratia, ſiue egregijs hominibus, ac de virtute optimè meritis donabantur. prima de cauſa quilibet coronam ſumebat. Virg. lib. II.

—— feſta velamur fronde per vrbem

ſic

ſic Ouidius, & Ariſtophanes in Pluto teſtes ſunt, ac de corona militis Tertullianus. Chriſtiani in capite non geſtabant, ſed manibus; aduerſus Gentes idem. *Nos coronas naribus nouimus: videant, qui per capillos odorantur*. & in Apolog. *Non amo capiti coronam*. vnde coronas appellari preces, quas globulis nunc Chriſtifideles ad numerum decadis concipiunt, æquè crediderim, quando veteres Ghriſtiani odore coronarum præ manibus cum precum actione etiam recreabantur, & in manibus tantùm geſtitabant, quando Chriſtus capiti ſpineam geſtauit. Victoribus verò, & egregijs viris non modo in quattuor Græciæ primis certaminibus datæ: ſed paſſim in alijs: Myrtea data in certamine Iunonis Argiuæ Schol. Pind. Olymp. Ode IX. in Herculis Thebiſ. Pind. Schol. in Iſth. Ode IV. μυρσίνης στεφάνοις ἐν θήβαις στεφανοῦνται οἱ νικῶντες τὰ ἰολάϊα. data iuvenibus de pulchritudine certantibus apud Elienſes. Athenæus lib. XIII. Athenis fœminæ, ſi filium peperiſſet oleagina, ſi fœmellam laneam Heſichius, vbi cauſam reddit. populea præmium erat apud Rhodios victoriæ. Pindari Schol. Olymp. Ode VII. Athletas populea ſolitos coronari Schol. teſtis: eſt Theocr.

Lemniſci] Feſtus *lemniſci id eſt faſciolæ dependentes ex coronis dictæ vt putant quidam quaſi laniſcæ, quòd antiquarum fuerit genus coronarum laneorum* de quibus Heſychius in coronatione ianuæ puerperæ: nam ſi fœmellam mulier genuiſſet ἔθος ἦν στέφανον τιθέναι πρὸ τῶν θυρῶν ἐξ ἐρίων, at lemniſci re vera nihil, niſi teniolæ, exigua vincula, quibus ſiue aureis, ſiue altera nota inſignibus coronarum ramuli colligabantur. Veget. lib. III. c. XIIX. rei Veterin. *Pedes quos ſanos habent, glante ferreo, vel ſi defuerit ſparteo calcea bis, cui lemniſcos ſubijcis & addita faſciola diligentiſſime colligabis* Glantes ibi vox puto Gotica eſt vnde nos *guanto*, deduximus, chirothecam; ſed hac re alibi. lemniſcos videtur appellare μίτρας Schol. Olymp. IX. μίτρας ἔνδοθεν τῶν στεφάνων, καὶ διαδήματα ποικίλα εἰώθασι συνδεῖν. *ſolent interius coronis tenias, & variegatas faſciolas vincire*. At non modò coronæ ad maius ornamentum, ſed palmæ quoque lemniſcis decorabantur, ut Cicero pro Roſcio habet, & hi non ad ligandum pedem, ſed ad ornamentum; fiebant autem ex tenuiſſimis philiris, nempe tuniculis, quæ inter corticem, & lignum tiliæ reperiuntur. de palma lemniſcata quoque facit Auſonius.

Et quæ iam dum tibi palma poetica pollet,
Lemniſco ornata eſt, quo mea palma caret.

Lego *parua caret*. maiores enim palmæ lemniſcatæ: Græci quoque λημνίσκους, & latini phyliras ligacula quædam appellarunt, atque inuolucra linea, quibus ad vulnera medici fouenda ſtringendaque vtebantur, Celſo, Aetio, Pauloque teſtibus. Iſidorus Baccho coronarum inuentum aſſerit. certè in compotationibus ſolitos veteres caput corona præcingere clarum eſt, ex Horatij, & Anacreontis carminibus; rationem verò reddit Ariſtophanis Scholiaſtes: coronæ quando frigiditate ſua cranium capitis vini impetu excalfactum refrigeraret. τοῖς γὰρ ὀρχουμένοις περιέκειντο οἱ στέφανοι κατὰ ψύχοντες τὸ κράνιον ἀπὸ τῆς τοῦ οἴνου θέρμης. Coronabant etiam cyathos ad honorem Bacchi. Schol. Theo. ad Idyll. II. Στεφάνωσον τὴν κελέβην τῷ λεπτοτάτῳ, καὶ ἐξαιρέτῳ ἐρίῳ τοῦ προβάτου κελέβη ξύλινον ποτήριον. vbi cyathum coronari lanea corona habes. quamuis coronare vina, quòd dixit ex Homero Virgilius, aliter interpretatur Dydimus in Odyſſea. & inteligit, poculum implere ad oras ipſas; oræ etiam caput cyathi.

In Olympijs] Coronæ ibi dabantur. Sylv. lib. IV. Statius.

Talis Olympiacâ iuvenem cum ſpectat arena
Qui genuit, plus ipſe ferit, plus corde ſub alto
Cæditur; attendunt cunei, ſpectatur Acetes:
Ille magis crebro dum lumina pulueris hauſtu
Obruit, & prenſa vouet expirare corona.

ſed de hac alibi.

Cluvio Rufo.] Suet. de hac re. Victorem autem ſe ipſe pronunciabat.

Orbem terrarum] Vt ſe orbis Dominum oſtenderet: dicebantur victores, non modò ſe ipſos, ſed patriam coronare. Simonidis epigr.

Κάλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ' οὐ χείρονα μορφῆς
Ὃς πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν.
Inſignem ſpecie, ſed non virtute minorem
Vrbem qui patriam fronde coronat ouans.

Sic eiuſdem Floril. lib. VI. epigr. I. ἔστεψαν πάτραν. Sed coronam re ipſa mœnijs vrbium ante portam ſuſpendebant ſic illud Eutropij intelligo de Iuliano Cæſare. *Fertur itaque, quòd cum in quandam ciuitatem ingreſſus corona laurea, quibus ſolent ciuitates ornari, inter columnas pendens rupto fune ſuper caput eius decidit, cumque aptiſſime coronauit*. Plinius lib. XVI. cap. de coronis. *Nouiſſime, & in ſacris certaminibus vſurpatæ, in quibus hodie non victori datur, ſed patriam ab eo coronari pronunciatur.*

Lares ornantur] Kalendis, Idibus, & Nonis ijs coronæ impoſitæ. Tib. lib. II. eleg. I.

Rure puer verno primùm de flore coronam
Fecit, & antiquis impoſuit Laribus.

Plin. lib. XXII. cap. III. Horat.

Cælo ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente Lunâ ruſtica Phidile
Si thure placaris, & horna
Fruge Lares, auidaque porca:

Ipſi in lararìo, & ædicula apud viros magnates aſſeruabantur; vt nunc ædicula circumforanei ſanctorum quoque imagines ligneas ferunt, excitandæ pietatis gratia, atque ita deductos Lares è Troia crediderim ab Ænea de ea ædicula. Petron. *in cuius ædicula erant argentei Lares poſiti*. nempè conditi. Tib.

—— paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde Deus.

Iuven.

Ipſi deinde lares, ſi quod ſpectabile ſignum
Si quis in ædicula Deus vnicus.

ſpectabile, venerabile, ſacrum. Apul. in Apolo.

Corollaria] Varro. de ling. lat. *Corollarium ſi additur præter quam quod debitum: eius vocabulum fictum à corolis, quod hæ cum placuerant actores in ſcæna dari ſolitæ*. Plinius. *Corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & Corollarijs poſtquam è lamina tenui inaurata, aut inargentata dabantur*. Idem. *Coronarium æs tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum ſpeciem auri in coronis hiſtrionum præbet*. vbi habes æs coronarium Corollaria hiſtrionum exhibuiſſe & taurino felle inaurari.

Paragaudæ] Paragaudæ. abſolutè lora ſunt aurea, quibus veſtes, quæ laborarentur inſigni opere etiam hoc nomine appellabantur, de loris intelligit Codex. *De Veſtib. Oloſer. l. II. Nemo vir auratas in tunicis, aut in lineis habeat paragaudas* veſtes ita ornatè è Parthia nomen vſumque accipere. Heſych. παραγαύδας, χιτὼν παρὰ πάρθοις. Codex præcitatus. *Auratas, & ſenias paragaudas auro intextas tam viriles, quam muliebres priuatis vſibus continere prohibemus*. Faſti ſiculi φορέσας στιχάριον ἄσπρον, παραγαῦδιν, καὶ αὐτὸ ἔχον χρυσᾶ πλουμμία.

CAP. XVII.

ORnamenta] Non ea ſemper expoſita, ſed tantùm feſtiuis diebus. Facit illud Aſconis. Verr. III. *Licebat enim mutuo hæc ſigna deportare Romam ædilibus ad ornatum ludorum, & rurſus ſocijs reportare*. de ſtato die Ouid. lib. IV. Faſtorum.

Circus erit pompa celeber, numeroque deorum.

Obeliſcus] Obeliſcus proprie acutum telum. βέλος à βάλλω venit, vel βέλλω. cum pleonaſmo o. ὄβελος, diminutiuè ὀβελίσκος: alii quaſi ὀφελίσκος dictum volunt, ὁ εἰς μῆκος ἐφελκόμενος. ὀφέλλειν ſiquidem eſt τὸ αὔξειν. quòd nempè acuminetur in longum, & vterque Fauorinus ait Etym. Magnum ſubulas ſignificat τὰς σούβλας. quòd Fauorinus repetit. Photius Patriarcha numum vocatum obulum voluit, quòd olim Athenis obolus, nempè numus, ſignaretur obeliſco, atque ex ære conſtabat. de obolo minuto numo in Ranis agit Ariſtophanes, duoſque obolos pro ..... in inferis ſoluendos ſignificat, & obeliſcum lanceam eſſe verutam in auibus quoque inſinuat idem Comicus; eſt præterea veru coquorum inſtrumentum, vnde ἄρτος ὀβελίας appellatus eſt, panis, qui veru aſſeretur, vt lib. I. Odyſſ. habet Euſtath. quamuis ad n Iliados ita appellatum velit, quòd oboli pretio veniret. cum verò obeliſci marmorei figuram inſtrumenti coquinarii haberent, ita dicti ſunt. ſic Marcellinus deſcribit lib. XVII. *Obeliſcus eſt aſperrimus lapis in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, vſque radium imitetur graciſceſcens paulisper*. Obeliſci verò licet conueniunt cum Pyramidibus figura, magnitudine, tamen differebant ſtructura. obeliſcus trabs lapideus, vt Plinius vocat, Pyramis acuminata machina, non vno, ſed pluribus ſtructa ſaxis, & vacua. Votore

gum

gum factos obeliſcos conſtat, Pyramidas, vt quidam putant, vt ſtagnante Nilo cadauera interim eminentibus ſepulchris ſeruarentur. Sanè Strabo fuiſſe Regum ſepulchra Pyramidas, earumque tres eximias inter ſeptem orbis ſpectacula lib. XVII. recitat. alii vanitati tantùm Regum illa opera tribuunt, & ad ſuſtinendam artificum lucra, dicique ἀπὸ τ̃ πυρὸς, cuius flammæ acumen imitarentur. quidam ſectati Stefani Zamoſij ſententiam, quòd & Nazianzenus aduertit, horrea fuiſſe Pyramidas credunt, & appellari à Tritico, quòd πυρὸς apud Græcos ſit: vt horrea Pharaonis ſint iſtæ moles, qui φιλιτίων Herodoti puto eſt. ſed vt ad Obeliſcos reuertamur, ſicut ab ὀβίλυ obeliſcum dictum volunt, quod figuram veruti gerat, ita etiam poſtea eundum *Aguliam* appellauere, ſiue quòd *acus* referat imaginem immutata litera g. c. in g. Tuſcanico vſu vel ἀπὸ τ̃ ἀκοντὶς, eſt ſi quidem ἀκόντιον telum, veruto ſimile, & Fauorinus in lexico inquit ἀκόντιον κοντὸς, τὸ μακρὸν δόρυ, & contùm nos, perticam appellamus, cui obeliſcus ſimilis eſt, dici etiam potuit agulia ab ἀκὶς eſt ſiquidem ἀκὶς teſte Schol. Pindari in Nem. Mucro in veruti ſpeciem, & obeli, qui ligno haſtæ imponitur Soli dedicati erant, vt Soli radios honorarent; illi enim ſpicula, & tela repreſentare dicuntur. *lucida tela diei* Solis radios appellauit Lucret. & contorſiſſe in Agamemnonis caſtra telum Phœbum canit Iliad. primo libro Homerus, vt Solis ardore infectum aërem intelligeret, qua labe exercitus paſſim, ac bruta accumberent: ſub Chriſtianis & ſi in Circo erant obeliſci, non illi ſub tutela tamen Solis, ſed ad ornamentum tantummodo erigebantur. Corippus depulſum Solis numen ab illa ſolemnitate ita deſcribit.

Sed factor Solis poſtquam ſub Sole videri
Se voluit, formamque Deus ſub Virgine ſumpſit
Humani generis, tunc munere Solis adempto
Principibus delatus honos, munuſque Latinis,
Et iucunda nouæ Circenſia gaudia Romæ.

CXXXII. De Obeliſcis Romanis ſic Victor. *Obeliſci magni ſex. II. in Circo Maximo: maior pedum CXXXII. minor pedum XIIC. ſemis* hic Lunæ erat maior Solis *Vnus in Vaticano pedum LXXII.* hic a Siſto V. Pontifice erigitur. Vnus in Campo Martio latet ſed in apotheca quadam vinaria pars eius cernitur. *Duo in Mauſolæo Auguſti pares, ſinguli pedum XLII. ſemis. Obeliſci parui quadraginta duo, in pleriſque ſunt notæ Aegyptiorum.*

Medio vero ſpatio] Epigr. Vetus. *Et medius centri ſumma obeliſcus habet.*

Orbis ex Pyropo] De hac orbe Pyropi Plinius intellexit. *Maximus quidam præfectus ægypti tranſtulit in forum reciſo cacumine, dum vult faſtigium addere auratum, quod poſtea omiſit.* De Pyropi menſura nempe metallo Ouid. metaph. lib. II.

Flammaſque imitante Pyropo.

Claud. in Paneg. Hom. ipſum deſcribit.

Acies ſtupet igne metalli.

Iſid. lib. Origin. XVI. cap. XIX. *Pyropum igneus color vocauit; namque in ſingulas vncias æris additis auri ſcrupulis ſenis prætenui bractea igneſcit flammaſque imitatur, vnde & pyropus dicitur* παρὰ πῦρ videlicet & ὦπα quòd aſpectum ignis habeat. non fuiſſe gemmam, ſed mixturam inde conuincitur, quòd clypei vt lucerent eo metallo preducebantur, de quo ſplendore in exordio Comœdiæ Pyrgo polineis habet Plautus, & Propertius ab auctore adductus.

Æs Coronarium] Ad coronas efficiendas idoneum, colorem enim auri refert & facilè aſſumit: de hoc ære Cyprio mirum narrat περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων Ariſtoteles, videlicet gigni haud auro abſimile, quod veluti in grana abſciſſum ab agricolis pro ſemini terræ conditum herbeſcat, ſtato tempore matureſcat, vt proinde colligatur. de eodem ære ſic Iſidorus *Cyprium æs in Cypro Inſula primum repertum, vnde & vocatum, factum ex lapide eroſo, quem cathmiam vocant, & eſt ductile* hoc fieri purpureum ad Pyropi formam ſequitur Iſidorus, *ſi plumbo miſceatur.*

PAG. 45.

Bractea] Lamella ἀ βράχειν dicta, quod eſt ἠχεῖν crepitare; vt *oro cantarino* dicunt Itali, ſiue *ſtridente* inde *bracteare* pro ornamento operiri *imbrattare* inde etiam vulgus dicit Italum pro fœdo cooperimento velare.

Roſas inciſas] Quàm benè; nam obeliſcus in ſpina Circi, & in obeliſco roſa: ſed hic artis vſus frequens erat. Vt in Pyramidibus lib. IV. cap. VII. Vitruu. & florem vocat. *dimidia altitudo fiat præter florem, flos autem tantam habeat magnitudinem, quantam habuerit in ſummo columnæ capitolum, præter pyramidem* Vbi Philander. *fiebat Pyramis, ſupra Pyramidem flos addebatur, quòd quodam tenus imitatus eſt Bramantes in ædicula periptera in monte Aurelio D. Petro dicata* ſic apud Babylonios ſcipionum cacumini roſam, aut quid ſimile imponebant ornamenti gratia. Strabo. φοροῦσι δὲ καὶ σφραγῖδα, καὶ σκῆπτρον, οὐ λιθίον ἀλλ' ἐπίσημον ἔχον ἐπ' ἄνω μῆλον, ἢ ῥόδον ἢ κρίνον.

Lunæ dicatus] Vetus epigr. de obeliſcis.

Maior erat Phœbi radijs ſolique ſacratus,
E minor eſt ipſi lunæ obeliſcus honor.
Nam maius mittis ſol ſacro è corpore tellum,
Et radio terram luna minore terit.

∞ DCCXIIX. auget numerum re vera auctor, atque ait καὶ ἦσαν ὀκτὼ, καὶ ἑπτακόσιοι, καὶ χίλιοι erant mille octingenta octo.

E lapide Thebaico] Plinius. Valerianus de eo lib. I. Rei medicæ cap. XIIX. *Gallas Alexandrinas nouas non perfuſas & cribratas ſubtiliſſimè* (& poſt) *mutes in mortarium Thebaicum* (inferius) *Sepiam toſtam diligenter in mortario Thebaico teres.*

Res mithres] Miſeres in alio cod. Meſtres.

In templo] Intus quaſi obſerua illud inferius. *fixuſque intra ambitioſi templi delubra.* ambitioſi, lati, maximi ambitus.

Homine Ægyptio] Horus ſub ſignificatur. Vide ſater. lib. cap. XVII. Macrob. Lilium Giraldum ſintag. de Diis Gen. ad fin. Alexandrum Neap. Dierum Geni. lib. VI. cap. XXI. ſanè Horum non eſſe Græcum nomen ſed externum fatetur Pauſanias. lege Rhodig. de Horo. lib. antiq. lect. XII. c. VIII. nec modò ſolis, ſed alias amplectitur ſignificationes Horus. Horus aſtrologum, ac peritum in re cœleſti quoque ſignificat. Lucianus. ὡς δηλοῦσιν οἱ περσῶν ὧροι. Horæ ex horo etiam dictæ (vt hanc etymologiam nunc ſequamur) à peritis videlicet aſtrorum, & horo graphiæ partium anni deſcriptiones olim in Ciuitatibus obſeruatæ ex aſtromorum induſtria niſi ἀπὸ τῆς ὄρω, nempe à mictu bouis apidis horas dici affirmes: quapropter apud ægyptios hoc inuentum cum fuerit in horis dinumerandis, metiendiſque excellebant adeò, vt cætera horologia propriorum ſuorum temperie regularent. fuiſſe horologium in templo Iſidis Ægyptiæ ad campum Martium notat Radetus ex verbis magii aptè adductis; ſed hoc ex tintinnabulo. alterum ad ædem Diui Laurentii in Lucina fuiſſe narrat Plinius, vbi de Obeliſcis agit, & Pomponius Lætus. *Vbi eſt domus noua facta*, inquit, *quæ eſt cappellanorum cuiuſdam cappellæ S. Laurentij in lucina, ibi fuit baſis Horologij nominatiſſimi.* aliud quoque horologium ibi effoſſum cum lineis deauratis idem teſtatur, quòd & Marlianos repetit, atque illud fuiſſe ipſum, de quo agit Plinius, non dubito: ſed poſt Plinium ab aliquo Principe inſtauratum; fuit & aliud præterea repertum in campo Martio, cuius pag. CXXXV. Gruterus in monumentis orbis meminit, ex quibus colligitur ad honorem Iſidis, ac Ægyptiorum Numinum directa in campo Martio fuiſſe horologia. de horologio eiuſdem Iſidis Martialem ibi intelligo.

Nunciat octauam Pharia ſua turba Iuuencæ.

vt mos fuerit ſacrificulis Iſidis ad Magii ſenſum horas ſingulas tintinnabulo diuiſiſſe. fuiſſe Sacerdotem Athenis Proſerpinæ, qui in æde Deæ tinnulam pulſaret Schol. Theocr. Idyl. nos II. admonet. Φησὶν Ἀπολλόδωρος Ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπὶ κελευμένης ἐπὶ κρέειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον. inſuper apud Lacedœmonas cum Rex moreretur Lebetem pulſari ſolitum. καὶ παρὰ λάκωσι βασιλέως ἀποθανόντος εἰώθασι κρούειν λέβητα. ἠχεῖον veterum, & æs tinnulum figurâ quæ ſunt campanæ noſtræ proculdubio iuere, nam κώδων dicebatur veterum tinnula teſte Strabone. κώδων, verò definitur, etiam τὸ πλατὺ τ̃ σάλπιγγος, nempè campana tubæ latitudo tubæ. campana non quidem à Campania (Nugæ) ſed quod illud æs καμπτόμενον reflectatur, dicitur: erat præterea in medio virgula ex ferro, quę ballematia diceretur indè nobis corrupte *mazza, & ballonchio della Campana*, quia βάλλει agitatur, & ob id *ballare*, eſt χεῖρας βάλλειν *manus iactare*, dixit Propertius. ne quærant igitur viri docti, quid ſit ballematria virga apud Petronium. ea nempè qua ſiue cymbala, ſiue ſiſtra quaterentur. Sed ad Iuuenalem de hac re vberius. non diſſimile κώδων eſt poculum rotundum labro interius recuruo, quo Spartani milites vtebantur. adi de ipſo Plutarchum in Lycurgo. Veneti vocant *gotto* ab hac origine.

Somnio iuſſus] Diſſenſio inter auctores de hoc rege. Mithren Iſidorus, alij Meſcrem, vel Meſtrem, Phœronem Hero-

do-

rodotus appellat. Plinius qui idem memorat, filiumque, non minus, ac Herodotus ipſum Seſoſtridis facit, vocat Hunioreum lib. xxxv. cap. xi. iſtum verò morem capiendi per ſomnium in morbis conſulta diſce breuiter ex tabella, quæ olim in Æſculapij ſacello in Inſula Tyberina erat, ibique inuenta apud Maphæos Romæ habetur. inter cætera Dei miracula hoc legitur. Οὐαλερίῳ ἄπρῳ στρατιώτῃ τυφλῷ ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς, ἐλθεῖν, καὶ λαβεῖν, αἷμα ἐξ ἀλεκτρυόνος λευκοῦ, μετὰ μέλιτος, καὶ κολλύριον συνθεῖναι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιχρῖσαι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀνέβλεψεν, καὶ ἐλήλυθεν, καὶ ηὐχαρίστησεν δημοσίᾳ τῷ θεῷ *Valerio Apro militi cæco oraculum Deus oſtendit, iret, & acciperet ſanguinem Galli albi, & cum melle collyrium faceret, inungeret oculos per tres dies, qui videt, acceſſit, & in publico gratias Deo egit.* Eundem vſum apud Suetonium in Alexandria habes in Veſpaſiano ex reſponſo Serapidis. ob id Medici Alexandrini celebres Petron. *Medicinam ſomno petij.* Vide Plaut. in Curcul. Philoſtr. in vita Apollonij Thyan. Artemid. lib. I. ode. XIII. Olymp. Scholiaſtem Triclinium.

Ægyptiæ ſunt literæ] Hieroglyphicæ, ſacræ ſcalpturæ. Horus Apollo de iis, & Chœremon ſcripſere Diodor. lib. IV. bibl. Apul. lib. II. Aſini ſic eas deſcribit. *De opertis adyti profert quoſdam libros literis ignorabilibus prænotatus, partim figuris huiuſcemodi animalium, concepti ſermonis compendioſa verba ſuggerentes, partim nodoſis, & in modum rotæ tortuoſis, capreolatimq; condenſis apicibus à curioſitate prophanorum lectione munita.* Primò vbi notas animalium intelligo, ſecundo literas Chaldeas: non enim figuræ animalium apices condenſi nodoſi, & in modum rotæ capreolatim tortuoſi Caſſiod. ſic Chaldaicorum ſignorum tamquam literarum meminit. (*Eas ſolis ſacerdotibus fas dicere, qui* ἱερογραμματεῖς *dicebantur.* lego *diſcere*) vulgo altera, & peculiari lingua ſcribebant, notabantque vt Rhodigino lib. XXIX. cap. XXVI. placet. videndus Tacit. XI. annal. Lucanus ex imperitia ſcribendi id factum aſſeuerat.

Non dum flumineas Memphis intexere biblos
Nouerat; in ſaxis tantùm volucreſque feræque,
Sculptaque ſeruabant magicas animalia linguas.

Magicas, σοφικάς. ſapientes.

Poſtea alij. Alter codex. Et alij

Soſtris. alij Sochis.

Remeſſes] Alij Cc. Rameſes, ſiue Rameſtes, putarim quidem regibus appoſitum nomen, vt Cæſar Imperatoribus, quando inferius in inſcriptione habetur *Apollo Rameſtes.*

Cum Ilium captum eſt.] Hic ergo Protheus eſt Herodoti, & Homeri. iſtius δ Odyſſ. Homerus meminit.

Ἀθάνατος Πρωτεὺς αἰγύπτιος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδε ποσειδάωνος ὑποδμώς.
Diuinus Protheus Aegyptius, iſte profundi
Noſcit cuncta Deus, Neptunique alta miniſtrat.

ἱερογραμματεῖς apud Ægyptios etiam mantes; ac diuini ſunt, & diuinatio apud eos peculiaris ex aſtrorum curſu, cæteriſque ſcientiis. hunc & Protheum vatem facit Homerus, cæterique, qui ex eius ore bibunt.

Mnenonis regia] Alibi Mineuidis. malè vtraque Letio. Strabo. lib. XVII. Diod. Sicul. lib. II. Memnonis regiæ, vt eſt legendum, meminerunt quæ in Oſiridis fanum, conuerſa fuit. ſic Solinus *Hic regio Thebaica Abidos, & ipſa nobilis olim Memnonis Regia; nunc Oſiridis fano exculta.* Neque igitur de Regia Memnonis, ſed de eius ſtatua poſtea recentiores auctores intellexere, de qua antea Strabo; ad Dionyſium Afrum eam cum hiſtoria Memnonis affatim deſcribit Euſtatius. quin vide lib. II. Tac. Spartianus in Seuero. *Nam, & menſam, & Memnonem, & Pyramidas, & Lambirintum diligenter inſpexit.* Menſam vero ſi quid fuerit quæris, ecce Tibi Mela de Ætiop. cap. X. *Eſt locus apparatis epulis ſemper refertus, & quia, vt libet, veſci volentibus licet* ἡλίου τράπεζαν *appellant, & quæ paſſim appoſita ſunt affirmant, innaſci ſubinde diuinitus.* Idem Philoſtratus in vita Apollonij: ſed re vera Terra τράπεζα omnium, cum hominibus ibi à ſole edulia procreentur.

D. inquit Auguſtus] Propria Plinii verba ſunt. *Is autem obeliſcus, quem Diuus Auguſtus in Circo Magno ſtatuit, exciſus eſt à Rege Sennerteo.* In campo Martio propè S. Laurentium in Lucina iacet: in cella vinaria cuiuſdam contractus viſitur in cuius baſi huiuſmodi inſcriptio legitur.

CAESAR DIVI IVL. F. AVGVSTVS.
PONTIFEX MAXIMVS IMPE.
XII. CONS. XI. TRIB. POT.
XIV. ÆGYPTO IN POTESTATEM
POPVLI ROM. REDACTA
SOLI DONVM DEDIT.

atque ibi poſitus eſt, quia ſublato eius loco poſitus ille Conſtantis eſt, quem ex Alexandria aduexit. at alibi.

PAG. 46.

Seſaſtride] De hoc Diod. Sicul. lib. II. cap. I. Luc. lib. X.

Venit ad oceanum, mundique extrema Seſaſtris,
Qui Pharios currus regum ceruicibus egit.

Diodorus immanitatem huius Regis recenſet, & ante ipſum Hiſimadii; captiuos quando genitalibus mutilabat, inque triumphum agebat. vt fortaſſe oſtenderet victorum delendam eſſe progeniem. σεσόγχωσις apud Theopompum fuit, inquit Scholiaſtes Apollonii, cumque equum primum conſcendere docuiſſe refert ex Dicearcho lib. II. qui de ipſo faciat lib. etiam primo de Iſide, & Oſiride.

Inſcripta lege] Inſcripti ambo rerum interpretationem Ægyptiorum, opera & philoſophiæ habent.

Hecatompylon] ἑκατόμπυλαι Thebæ. Iuven.

Atque vetus Thebe centum iacet obruta Portis. ſic Euſeb. de Prap. Euang. lib. II. cap. III. De iis lib. IX. Iliados Hom.

—— οὐδ' ὅσα θήβας
Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται
Αἵ θ' ἑκατόμπυλοί εἰσι,
—— *ne quantæ denique Thebæ*
Aegypti, quibus innumeræ ſtant pondere gazæ,
Diuitiæque nitent: centumque patet via portis.

Et ſanè noſtri Cayrum eadem multitudine refertum nunc faciunt, inter quos Areoſtus in Rotolando furente.

Rex ille Cambyſes] Herod. lib. III. mortuum facit tabe vulneris. ὡς ἐσφακέλισέ τε ὀστέον, καὶ ὁ μηρὸς τάχιστα ἐσάπη Cteſias in Perſicis. ἀφικόμενος δὲ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ξύων ξυλάριον μαχαίρᾳ διατριβῆς χάριν παίει τὸν μηρὸν εἰς τὸν μῦν καὶ ἑνδεκαταῖος τελευτᾷ.

Femori dextro] Nota hic apud Marcellinum gerendi pugionem vſum lateri dextro. certè Perſarum Partorumque & ſi mauis orientalium omnium hic mos geſtandi. Parthis Val. Flaccus Acinacem dextrum tribuit. lib. VI.

Inſignem manicis, inſignis acinace dextro.

Ex lib. Iudicum cap. III. *Aod fecit ſibi gladium ancipitem habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus eſt eo ſubter ſagum in dextro femore.* Sed hic ſcæua fortaſſe vt ſcripturarum aiunt interpretes, aut gladii illi exigui erant, & dextro latere geſtabantur, vt noſtri, quos ſtylos ad imaginem veterum ſtylorum literariorum factos vocitamus. vide Lipſium ad Tac. lib. Annal. primo.

Incubuit ferro] Rectores Ægypti malo fato occubuiſſe recenſet: ſed religio hac in Romanis obſeruata maximè. Teſtis Tac. lib. ann. II. Lucanus lib. IIX. Pharſ. de Gallo Propertius. —*Tuque animæ prodige Galle tuæ.* huius amores canit Virgil. Ecloga X. obiectus ab irato Auguſto accuſatoribus ſe ipſum occidit. Suet. *ſed Gallo quoque & accuſatorum denunciationibus, & Senatus Conſultis ad necem compulſo laudauit quidem pietatem pro ſe tantopere indignantium.* cauſa ipſa, quòd malignum in ſe Cæſar expertus fuerat *ob ingratum, & maleuolum animum.* Certè ex Ouidii verbis colligitur abſcecutum ipſum de Auguſto non ſatis cautè. Poeta lib. II. Triſtium ad Cæſarem.

Non fuit opprobrio celebraſſe Lycorida Gallo,
Sed linguam nimio non tenuiſſe mero.

Inter labra ingentia] Nam maximè labiati Ægyptij ſunt: ita in Moreto Virgil. Aethiopem deſignat, cyllones hi, vnde & κύλλος aſellus appellatur à Labiorum enormitate —*& cylli de vocet auriculas.* Petron. Arb. rationem reddunt Phyſici, quòd cum in Aegyptiis magna caloris vis abundet, humor, quo tota reliqua cutis vacat, decurrit ad extrema vt ſunt labra, vel quòd aduſtione hoc fiat, vt cutis conuoluatur ex ſeptim. Can. Auicen. vbi feruidæ habitationis locus habitantes criſpos alere capillos dicit nimia ſiccitate, quod & Galen. Conſtit. II. docet, vnde ſimi, & vari, & blæſi pedibus fiunt.

Dijs ſuperis] Non ergo tantùm Soli, & Lunæ dicati obeliſci. certè etiam Ioui. Theophraſtus de lapidi. ἀνακεῖσθαι δὲ ἐν τῷ

ἀιὸς ὀβελίσκῳ σμαράγδου τέτταρας, μῆκος μὲν τετταράκοντα πηχῶν, εὖρος δὲ τῇ μὲν τέτταρας τῇ μὲν δύο. Plinius idem recitat Theophraſtum citans.

Alieni mundi genera] Ignota videlicet potius terrarum ſymbola, quam corpora; quoddam ſimile Vitru. lib. VII. cap. V. *Pinguntur tectorijs monſtra potiùs, quàm rebus finitis imagines certæ.* à noſtris hæ figuræ *groteſche* appellantur, ut videlicet à colore magis, quàm à re ſumant vocabulum, ſintque phantaſtica illa potius pictura Horatij quam in exordio Poëtices pingit. hunc ſophiſticum artificum ordinem non modò Vitruvius, at Philander, & Albertus, & Barbarus, cæterique improbant.

Singulæ literæ] Notæ igitur erant. Alcuinus in Gramm. *Notę ſunt figurę quędam vel ad breuianda verba inuentæ, vel ſenſus exprimendos, vel ad diuerſas cauſas conſtitutæ, vt in ſcriptura ſacra Obelus, & Aſteriſcus.* D. Hieronymus. *Reſtant adhuc notæ, quę cum ex barbarorum puto ortu natæ ſint, rationem omiſere.* Eas ideo ignorabiles literas, nodos, apices condenſos appellat Apuleius. Nicharcus epigr.

Οὕτως μυρμήκων τρυπήματα λοξὰ, καὶ ὀρθὰ
Γράμματα τῶν λυβικῶν λύδια, καὶ φρύγια.
Et formicarum detorta foramina, recta
Scripturæ lybicum, lydiæ, & aut Phrygiæ.

At iſtis in Arcanis Deorum maximè utebantur. Arbiter. ex Victorino.

Memphitides puellæ
Sacris Deum paratæ.

Apul. *à curioſa prophanorum lectione munitæ.* Hinc notæ poſtea ad Romanos in ſcribendo fluxere, quarum ſpecies ſcribendi noſter uſus nunc eſt. Singulis igitur nominibus eſt ſingulis certis rebus, ut cum volumus Digeſtorum nos volumina iudicare geminum F. ſic FF. ſcribimus, & eſt ratio. cum leges in Faſtis olim recenſerentur, vnde tempora digeſta vocat faſtus Ouidius, geminum F. faſtus, nempè Digeſtos libros deſignat. Charemonem ſcripſiſſe de literis Ægyptijs Chil. V. cap. VI. Tzetzas eſt auctor.

Per vulturem] Vide de hac re Pierium Bellunenſem lib. XIIX. tit. *de vulturibus.* Horum cap. XI. bonitatem huius auitij in Iudicijs ſomniorum ſuis, Artemidorus exaggerat, quòd non ſata, quòd non fructus hominum lędat, non pullos, tantùm in aues vagas affectet imperium, vnde etiam eum necare apud veteres fuerit religioſum.

Mares nullos] Eſſe omnes fœminas in Exam. Ambroſius ad probat, quòd prænotauerat Tertullianus. & ſe id expertum Tzetza ait Chil. lib. XIII. cap. DCXXXIX. ac vento concipere. annum ſignificare apud Ægyptios Idem inquit. in Ægypto etiam eſſe maſculos vultures Phile vult de animal. proprietate cap. II. quamuis alibi fœminas tantum admittat. Genialium Dierum lib. V. cap. XXIV. abſque auctore tamen Alexander Neapolit. Ægyptios ait ſolitos olim ad denotandam nobilitatem generis vulturum alas domorum veſtibulis proponere. ſanè hic mos Polonorum, Germanorumque uſu elucet, qui huiuſmodi aliis gentilitia ſtemmata inter conos galearum obnubunt. Eas adiuvare parturientes aiunt.

Indicant regem] Apes regem habent, neminem id fugit. hunc Graci appellant ἰσσὴν auctore Callimachi Scholiaſte. Callimachus pro Rege hominum accipit Hymno in Iouē.

Hieropolitana Ciuitate] De his loquitur Strabo. lib. XVII. ex cuius verbis liquet non integros fuiſſe ex Ægypto allatos. ὃς (Cambyſes) τὰ μὲν πυρὶ τὰ δὲ σιδήρῳ διελωβᾶτο τῶν ἱερῶν ἀκρωτηριάζων καὶ περικαίων καθάπερ καὶ τοὺς ὀβελίσκους, ὧν δύο, καὶ εἰς ῥώμην ἐκομίσθησαν, οἱ μὲν κεκακωμένοι τελέως. *Cambyſes cum templa partim igni, partim ferro deuaſtabat, combuſſit, abſciditque omnia: quapropter duo obeliſci, qui Romam delati ſunt, non omnino ſunt abſumpti.*

Obeliſcos duos] Vnus ex iis putatur ille, qui in arēa San. Mariæ Maioris Sixti Quinti Pontificis iuſſu erectus eſt, inque ipſo collocari iuſſiſſe ſuos cineres Auguſtus; quòd fabula eſt, ſed etiam claris viris impoſita. Reliquias Auguſti in Mauſoleo relatas ſcribit in ipſo cap. penult. Sueton. & ſic reliqui etiam auctores probi. At ſi ita tumulandus (vt aiunt) Auguſtus fuiſſet cum duo in monumento Mauſolæi eſſent obeliſci, diuidendi fuiſſent cineres, quòd nefas erat apud Romanos.

Piſcinamque publicam] In regione XII. Vrbis erat in qua etiam Vicum Piſcinæ Publicæ ponit Victor. extendebatur ea regio ſub Auentino, Thermaſque Antonianas complectebatur, ad viam olim Ardeatinam, nunc S. Balbinæ. vidæ Victorem in regione XII. nam in Rufo tempore ſcriptura excidit.

Carrucis] Chamuleis impoſitus, alibi melius legitur. Chamuleus inſtrumentum erat, quo humo pœnè reptile aliquid trahebatur, à χαμαὶ, & ἕλκω, quod eſt verſo, traho per terram.

PAG. 57.

Filius Heronis] Hori ſiue Horonis, qui ſol; nam ſolis inferiùs filius Rameſtes. certè Horus Apollo ἡμίθεος eſt Euſebio. Sed non ergo Perſarum ſola hæc iactantia, vt ſe Solis filios ac Deorum faciant, ſed etiam Ægyptiorum, à quibus multi mores in Perſiam defluxerant. de Perſis Corippus.

Ille etiam, Solis qui ſe ſubiactat amicum.

Et exprimit noſtrum *diligitur.*

Ardua ſuſpiciens minuentis cornua Lunæ,
Noctiuagoſque colores aſtrorum conſulit ignes;
Vrgetur terrore tuo.

De Ægyptiorum Regibus Adulitanum monumentum facit ope Leonis Allacij V. C. erutum. Βασιλεὺς μέγας Πτολεμαῖος υἱὸς Βασιλέως Πτολεμαίου, καὶ βασιλίσσης ἀρσινόης θεῶν ἀδελφῶν, τῶν βασιλέων Πτολεμαίου, καὶ βασιλίσσης βερενίκης θεῶν σωτήρων ἀπόγονος τὰ μὲν ἀπὸ πατρὸς ἡρακλέους τοῦ διὸς, τὰ δὲ ἀπὸ μητρὸς διονυσίου τοῦ διός. Quòd ad tempus vltimorum Regum in Ægypto perdurauit. filios enim Cleopatra habuit, quorum unum ſolem, alterum Lunam appellauit. Dione teſte.

A potenti Marte] Certè in prima dinaſtia Marſ. Euſeb. αἰγυπτίων ἐβασίλευσεν ἄρης ἡμίθεος.

Ammon] Euſeb. ἀμμῶν ἡμίθεος.

Et Vulcano] Hic filius Mercurij. μετὰ δὲ τὴν ἑρμοῦ τελευτὴν ὁ Ἥφαιστος ἔτη τέσσαρα ἥμισυ ἔτη ἐβασίλευσεν ἐν αἰγύπτῳ. vnde liquet hos reges ſua nomina propria habuiſſe, vt in filiis Cleopatræ apparet, ſed nomina Deorum ob faſtum, & nobilitatem accepiſſe.

PAG. 48.

Quem in aperto habent] Sed non huic ſolum hæc religio Termino quoque ſimilis: Sex Pomp. *Termino, quo loco colebatur, ſuper eum foramen patebat in tecto, quod nefas eſſe putarent Terminum intra tectum conſiſtere.* & Ioui fidio eadem religio etiam: De ling. latin. Varro. *itaque inde ei perforatum tectum vt videatur dium, hoc eſt cælum; quidam negant ſub tecto per hunc deierare oportere,* Cato apud Nonium. *itaque domi ritu noſtro, qui per Dium-fidium iurare vult, exire ſolet in compluvium.* At quid mirum ſi in Panteo fortamen illud tecto emicat cum ibi etiam inter alios deos ſol, & Terminus colerentur? at dices: in templo Fauni idem ſuperne oculus cur? at Faunus ſolis referre apud Sabinos ſpecimen habemus. Hac verò ædicula ſolis ſupra ſpinam erat, paruæ enim fiebant tunc Romæ. In Octauiæ porticibus fuiſſe incluſas ædes, teſtis eſt Plinius lib. XXXVI. ſed ſol in aperto erat, quia videt omnia hic Deus, & publicat πᾶσιν enim ὁμῶς ἀναφαίνεται. Ait Homerus.

Ἠέλιός θ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις·
Omnia qui ſpectas, intelligis omnia Phœbe.

Virgilius.

Solem quis dicere falſum Audeat.

Ouid. artis amandi lib. II.

Indicio ſolis, quis ſolem fallere poſſet?
Cognita Vulcano coniugis acta ſuæ.

hinc iuramentum ſoli accenſum. Apul. lib. III. *Solis, & iuſtitiæ teſtatus oculos.* oculum iuſtitiæ teſtatur quoque Iuliani verſiculus in Græcis πανίσκοπον ὄμμα δίκης. ſic ὄμμα δίκης & Ariſtænetus habet epiſt. XX. Ac proinde ſol quoniam cuncta videt ſpeculas, & altiſſima montium iuga ſacra habet hymno εἰς ἀπολλ. Homerus.

Πᾶσαι δὲ σκοπιαί τοι φίλαι καὶ πρώονες ἄκροι
Ὑψηλῶν ὀρέων.

Pind. Pyth. ode. X.

Κύρι᾽ ὃς πάντων τέλος οἶσθα καὶ πάσας κελεύθους.

Diademate turrito.] Rationem cur turrita pingatur Cybele Lucret. affert lib. Philoſophiæ II.

Muralique caput ſummum cinxere corona.
Eximijs munita locis, quod continet vrbes.

Et ſic à Naſone *Turrifera, Turrita* à Virgilio dicta eſt. Turres enim coronæ vrbium, vrbes Telluris. Hom. de Thebe. ἐυστεφάνῳ ἐνὶ θήβῃ vbi Euſtathius. ἐυτειχίσῳ muris benè ſeptæ. particulas

las illas turrium, murulos, corruptè *merli* vocant. πίργαμοι ſunt doctis. ἡ πέργαμος, ἤγουν ἡ ἐξοχὴ τοῦ τείχους Heſiodi habet Schol. vnde præaltus locus etiam *Pergamo* Italis eſt, & ſuggeſtus præcipuè, ex quo ſacræ conciones declamantur. Sed obſerua in Iconibus noſtris hic quæſo lector, quod etiam in ſtatuis illius Deæ pœne omnibus obſeruabis, Cybelem leoni aeri ſuſpenſo inſidere, ſic numen hoc nunquam in figuris pede terram tangens inueniri, quod ſcilicet terra in aere ſit, ac Cybele terram ipſam repræſentet. Idem Lucretius.

Nam veteres Graij docti cecinere poetæ,
Sublimem in currum biugos agitare leones;
Aeris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque poſſe in terram ſiſtere terram.

Siſtrum] de hoc notiſſimæ eruditiones. Erat Ægyptium tintinnabulum cancellatis virgis per orbem vnicum decurrentibus, quæ anulis ferreis oppletæ, vbi altera virga decuterentur, reſonabant: ſed te, lector, ad alios remitto. Eius figuram ediderunt Mercurialis, Pignorius, aliique: cum graphicè lib. vlt. Apul. deſcribit. Vide ad lib. VIII. Virgilii enarratores, & ad Statium Sylu. lib. III. de Hercul. Sorent. ſed ante omnes Plutarchum, qui libello de Iſide, & Oſiride Siſtri myſterium phyſicum explicat.

Pallam rotundam] Pillam voluit dicere; quamuis etiam palla dici poſſit, quòd πάλλεται, nempe cribratur: non tamen reperies. hac pila orbem ſignificabant, quam non modò Dea, ſed Iſiaci in ſacris luſtrationibus, ac pompis manu geſtabant digitiſque volutabant. Pineæ fortaſſe nuces illæ pilæ erant, vt mundi imaginem referrent, & Deæ religionem inſinuarent; poma enim Cybeles ſunt pineæ. fides ſit mihi ex Lampridio in Commodo pineas geſtitaſſe *Iſiacos verò pineis vſque ad perniciem pectus tundere cogebat.*

Ara Conſi] De Conſi ara Murciæ delubro affatim nobis alibi.

Erant ibidem Delphinorum] Hoc etiam vſitatum apud alios. Strabo. ἐπὶ σηλιδίων ἀνακεῖσθαι δελφῖνας ἐπιγραφὴν ἔχοντες κυρηναίων θεωρῶν. *ſuper Columellas in Cyrene Delphinas ſtetiſſe, ſubſcriptionem habentes, Cyrenẽſium ſpectatorum.* atque id propterea, quia velociſſima ſunt animalia, & curſura cœteros piſces vincentia. Ariſtoteles. ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχιστον καὶ τῶν ἐν ὕδρων, καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱστοῦ. hinc lib. XIIX. cap. XV. aſſerit Firmicus. *ſub Delphino verò orti celeripedes naſcuntur*, fortaſſe *ortu*. eandem celeritatem deſcribit Solinus Polyth. c. XVII. Adde, quòd eis gaudere Neptunus eques ait Oppianus, & Nonnus in Dionyſiacis, ſupra ipſos currere Nereidas inquit.

Ὡς δ' ὅτε νηρείδων τις ὑπερκύψασα θαλάσσης
Ἑζομένη δελφῖνι.

Sic quoque Nereidum cum fluctibus vna marinis.
Alta ſecans delphina rotat.

Et Epig. de Neptuno. καὶ ἱερὸν δελφῖνα προίσχετο.

Columnis impoſitorum] De his Columnis Iulius obſequens intellexit. *ſigna in Circo maximo cum columnis euertit.*

In honorem Neptuni] Quia ſacer delphin huic Deo Higinius. *& hoc amplius, quod Neptuno ſimulachrum faciunt, delphinum autem in manu, aut ſub pedibus eius conſtituêre; vnde Neptuno gratiſſimum eſſe arbitrantur.*

Setia à Setia] Auguſt. lib. ciuit. Dei IV. *ſata frumenta quàm diù ſub terra eſſent, propoſitam voluerunt habere Deam Seiam* fortaſſe Setiam vt hic *cùm vero iam eſſent ſuper terram, & ſegetem facerent, Deam Segetiam: frumentis vero collectis, atque conditis vt tutò ſeruarentur, Deam Tutelinam præpoſuerunt* fuit & Sentia Dea, quàm amicam Conſo facit Auguſt. libro. Ciuit. III. *Ipſe & deus Conſus præbendo conſilia, & dea Sentia, ſententias inſpirando.* hæ deæ in ſpina habentur, quia cum arena Circi terram ſignificet, ſpina viam Solis, Solis eſſe effectus noſcuntur. ex receſſu enim acceſſuque Solis, quem in Zodiaci cingulo variando agit omnia orbi multiplici fætura naſcuntur.

PAG. 49.

Hos ego Deos Lares] Diſtinguit tamen Iuven.

Iure licet, & Samothracum,
Et noſtrorum Aras.

ita vt idem eſſe non poſſint ad mentem ſatyrici.

Erat oleæ ſurculus] Ex Tertulliani verbis non liquet ſurculum oleæ in Circo fuiſſe. dicit hoc ille, vt oſtendat ex vrbibus corriuare in oppida mores, boni illi, ſiue mali ſint. eandem ſententiam paulò diuerſis verbis expreſſit Caſſiodor. lib. II. Epiſt. XIV. *Ferarum catuli ſequuntur parentes, a ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant: propago vitis propriè ſeruit origini.* Prudentius aduerſus Hebræos.

Iam miſerere tui, non ſe ſylueſtris oliui
Surculus exultans alieno ſtipite iactat.

De Euangelica Veritate Iuvencus.

Nam neque de tribulis ficus, de ſentibus vuâ
Proueniſſe vnquam ruris per tergam notaſti.

Eſt igitur Chriſtianum axioma quòd Matthæus VI. Lucas VII. cap. inſinuant, cui reſpondet illud Euripidis in Hecuba.

Ἀνθρώποις ἀεὶ δ' ὁ μὲν πονηρὸς οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός.

Senſus Tertulliani eſt, res Circenſes dæmoniacas habere ſuggeſtiones, per omnes totius orbis Circos, eo quia Romanus Circus tamquam fons reliquis, & truncus malum riuulum, peſſimumque ſurculum communicet.

—— le ville
Seguon gl' eſſempi delle gran cittadi.

expreſſit Poëta Italus in *Amynthæ* fabellâ.

Fortuna] Humana pœne omnia regit hæc Dea, quapropter in ſimulachro hoc mundi ſiſtitur. cum præterea non tantum peritia, verum fortunæ quoque adminiculum ad victoriam requiratur, vnde victoriæ fortuna coniungitur. Non enim ſemper vt Hom. ſcripſit. μήτι δ' ἡνίοχος περιγίνεται ἡνιόχοιο. at illud Pindari maximè inualet. Iſth. od. IV. τὸ δ' ἀπὸ τύχας καὶ μαρνάμενον. *Et incertitudo fortunæ etiam prægnantium.* hæc veluti Genius Principum Principes comitabatur. Capitol. Antoninus *Pieus, cum ſibi adeſſe finem vitæ videret, vocatis amicis, & præfectis ſucceſſorem* (Marcum) *eum imperij omnibus commendauit, atque firmauit, ſtatimque ſigno Aequanimitatis tribuno dato, fortunam auream, quæ in cubiculo ſolebat eſſe ad Marci cubiculum tranſire iuſſit.* Fortuna hæc regia, & qua non niſi Cæſares ornarentur, nec ſine ipſa, aut diſcederent aut dormirent. Spart. in Seuero. *fortunam deinde regiam quæ comitari Principes & in cubiculis poni ſolebat geminare ſtatuerat vt ſacratiſſimum ſimulachrum vtrique relinqueret filiorum, ſed cum videret ſe per vrgeri ſub hora mortis, iuſſiſſe fertur vt alternis diebus apud filios imperatores in cubiculis fortuna poneretur.* Hæc ſi quidem Dea, vt Petronius ait, eſt *Rerum humanarum, Diuinarumque poteſtas*, & ob varietatem, atque inſtabilitatem maximè Principibus timenda. Menand. ὦ μεταβολαῖς χαίρουσα παντοίαις τύχη & idem Petronius.

Quæ noua ſemper amas.

Victoriæ] Tres victoriolas in podio Circi impoſitas refert Spartianus, neque credo id certo numero factum, ſed quia tres Pincipes erant Cæſar, Baſſianus, & Geta quare vnam, vel duas potuiſſe eſſe Victorias ſub alijs principibus, credere non dubitarim. Podium ſpina hic eſt & Euripi ripa altum ſiquidem locum ſignificat. Palladius. lib. I. tit. XXVIII. *Podia ternis alta pedibus fabricentur, teſtaceo, & albario opere leuigata, & ſuper hæc podia aluearia collocentur.* & apertè ſpinam vocat podium Sidonius.

Curæ eſt in medijs vt ille primus
Preſſus dexteriore concitatu
Partem ſi patefecerit ſiniſtram
Totas ad podium ferant habenas.

Sed eo tempore Seueri iam Euripus in mediam arenam tranſierat, vnde podium ripis Euripi adſurgentes murulos vocat tam Sidonius, quam Spartianus, vt bis alibi explico. Eam Deam, vt tutricem imperii colebant, ac vbi eſſent Principes, circum ducebant, quamuis ſedes illi propria Capitolium, quaſi Lar Romanus. In Probo Vopiſcus indicat. *Iuppiter optimus maximus, Iuno Regina, & tu Romana victoria date huic ſenatui.* at hæc oratio in Capitolio acta eſt. Illa tamquam Genius Romæ. Claud.

Afficit ipſa ſuis talis Victoria pennis
Romanæ tutela togæ.

Et in Palatio culta. Liuius lib. XXIV. *In ædem Victoriæ, quæ eſt in Palatio pertulere deam pridie idus Aprileis.* ſuſpenſa pede pingebatur, aut fingebatur, vt habes ex Icone apud Panuinium. Prudentius in ſymm.

Vincendi quæris dominam? ſua dextera cuique
Et Deus omnipotens; non pexo crine puella,
Nec nudo ſuſpenſa pede, ſtrophioque reuincta,
Et tumidas fluitante ſinu veſtita papillas.

hanc à Ioui immitti putarunt. lib. IV. de Ciuit. Dei Auguſt *An ſorte diuina, quod deam Victoriam Iuppiter mittit.* Varro. de ling. lat. *Victoria ab eo, quòd ſuperati vincuntur, vtriuſque*

teſtis poeſis, quod Victoria, & Venus dicitur cœligena. Pindarus. ἐν θεῷ γε μὰν τάλ⸗. Sed ea hic poſita, quia certaturos adiuvat; vt in Iouis Olympii olim delubro à certaturis etiam honorabatur. Idem Pindarus Iſth. od. III. ἀδυπνόῳ τὶν ἀσπάζοντο φωνᾷ χρυσίοις. Sed habes etiam hic in noſtro Circo ſupplicantem ædiculæ, vbi Victoriæ eſt ſigillum, Aurigam.

In Curia] Lampr. in Seuero. *Pater eadem nocte in ſomnis vidit alis ſe Romanæ Victoriæ, quæ in ſenatu, ad cœlum vehi.* hac vult Claud. VI. Honor. Conſ.

—— ſacris Victoria templis
Romanæ tutela togæ, quæ diuite penna
Patricij veneranda fouet ſacraria cœtus.

diuite, quia aurea. Prudent.

—— aurea quamuis
Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
Explicet.

pennis auratis fingi ſolitum habet Schol. Demoſthenis κατὰ Τιμοκ.

XX Hoſtij maioribus] Duplex iuxta Macrobium lib. III. cap. XV. Plutarchum, alioſque, genus hoſtiarum. animatarum, aut inanimatarum. inanimatæ, molæ, flores, cæteraque ſine anima continent, quæ pro hoſtibus conſecrantur. animatæ oues ſunt, ſues, arietes, boues, aues. Animatas ſubinde ſacerdotes in maiores, & minores diuidebant. Hoſtias maiores quadrupedes benè paſtos, qui ſani eſſent, nam ex infectis nō commodè reſponſa Aruſpicum colligebantur, & vbi ſacerdotales fiebant deteriores & hi auratis cornibus producebantur. Virgilius verò, quòd pro finito bello Ioui in capitolio ſumma hilaritate Taurus mactaretur. *Taurum maximam victimam* dixit. Inaurari verò Victimis cornua tam vetuſtum fuit, vt eius artificii Odyſſ. lib. III. meminerit Homerus.

Ὄφρα βοὸς χρυσὸν κέρασιν περιχεύη

Vbi artificem, quaſi bractearium, dixeris χρυσοχόον nuncupat. de ea re Martialis lib. IX. epig. XLIII.

Ducam cornibus aureis iuvencum.

Val. Fl. Argon. I.

Dabit auratis & cornibus igni.
Colla pater.

& lib. III.

Ibat agens lectas auratâ fronte bidentes.

Vbi apparet ouibus frontes ipſas, non cornua fuiſſe inauratas. Tertull. de Coron. Mil. ad Meſſellam Tibullus. Plin. lib. XXIII. cap. III. *vt auratis cornibus hoſtiæ maiores dumtaxat immolarentur.* de maioribus hoſtiis itidem Liuius dub. XLI. XLVII. XLIX. LII. erant inſuper præcidaneæ, & ſuccidaneæ; Præcidaneæ, quæ ante ſacrificia ſolemnia, veluti pridie cæſæ, vt cum Agellio loquar, erant: ſuccidaneæ dicebantur, quæ quaſi prioribus iam cæſis luendi piaculi cauſa ſubdebantur, & occidebantur. Vide Agelium lib. IV. cap. XVI.

Stabulis] Stabulo in Circo igitur. ſed alibi.

Pollentiæ] Dicebam quondam (ſic Me Deus adiuvet) vt aliqua Dea hac eſt, è nido Setiæ, Metiæ, Tutelinæ, quæ à ſemente, meſſe, & tutela dictæ ſunt, & ipſa fortaſſe à pollin℮ nomen habet, & Pollinetia appellatur; nam quòd vult Dempſterus Polletiæ vrbis ſimulachrum Romam aduectum in pompa, tactum nego, non enim hic vſus, vt imagines vrbium pompa tranſueherentur. aut ergo a polline, hoc eſt à farinæ flore, Dea hæc; aut de ipſa aliquid hiſcere. οὐδὲν πρὸς ἄλφιτον nunc reſigno. legendum omnino Pelloniæ. erat ità appellata Dea à pellendis hoſtibus. Arnobius contra gentes lib. IV. *Pellendorum hoſtium Dea potens. Pellonia eſt.*

Venti turbine] Leui metallo igitur, & concaua, non illis abſimilis, quæ per tranſennas ad coronandos triumphantes inducebantur; Nonnius Salluſtium citans Lib. hiſt. II. *Tranſenna dimiſſum victoriale ſimulachrum, cum machinato ſtrepitu coronam cæpit imponebat.* Vnde illud fortaſſe de Caligula. ὑπὸ τῆς Νίκης στεφανοῦσθαι. *a Victoria fuiſſe coronatum.*

Iuxta metam] Diximus. vbi de meta diſſeruimus.

PAG. 50.

Mortale mirantur] Quanta ſit humana fragilitas hinc patet, quòd humanarum manuum opera artificibus ſuis ſunt longæuiora. merito ergo exclamauit Poëtarum pater.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

neque ille alter immerito.

Et nos querimur humana labare
Membra æuo, ſi regna palam moriuntur & vrbes.

Ad hanc rem Carmen meum Italum de Amphitheatro, quòd olim pœne puer effudi non pudet ad texere. ſi non quidem elegans eſt, aut boni Apollinis, ſaltem operi varietatem adſeret.

Superba mole, al cui Teatro in giro
Seder ſolea la Maeſtà Latina
A la cui nobil opra, e peregrina
La Babilonia ſua ceſſe l'Aſſiro;
Hor che ſparſi i tuoi faſti al ſuol rimiro
Copre i marmi, e le pompe alta ruina
Tra l'arene del tempo, e trà la ſpina,
L'arena tua, la tua beltà ſoſpiro.
E dico, ò noſtra humanità negletta,
Che ſan marmi ſuperbi, ond'huom s'affanna,
Se cade al fine ogni ſuperbia eretta:
Ecco ſcorno à ſe ſteſſa entro i ſuoi danni
Per acerba del tempo alta vendetta
La gran molle de giochi è gioco a gl'anni.

Multa in eo ſpectacula] Inquit Pollio. *Ludos Circenſes, ludoſque ſcænicos, ludos gymnicos, ludicram etiam venationem, & ludos gladiatorios dedit.*

CAP. XIIX.

QVorum poſt Maximum] Certè ſecundus in honore Flaminius Circus. Scaurus Gram. *De naui dicimus cum longa, aut oneraria ſit rogamus, de Circo cùm, Flaminius, aut Maximus.*

In æde Apollinis] De hac ita Aſconius. *Omnia ſunt manifeſta, ſed tamen ne erretis, quòd his temporibus ædes Apollinis in Palatio fuit nobiliſſima; admonendi eſtis, non hanc a Cicerone ſignificari, quam poſt mortem Ciceronis multis annis imperator Cæſar, quem nunc Divum Auguſtum dicimus, poſt Actiacam victoriam fecerit; ſed illam demonſtrari, quæ extra portam eſt Carmentalem inter forum Olitorium, & Circum Flaminium.* de eadem Vitruu. lib. III. *ab æde Apollinis boues fœminæ albæ porta Carmentali in vrbem ductæ.* Vota hæc pro valetudine Pop. Rom. ait Liuius lib. XIV. M. Manilio, & Q. Sulpicio Coſſ. dedicata verò iuxta eundem T. Sulpitio Potito, & M. Valerio Poplicola iterum. Ædem Apollinis iſtam fuiſſe, vbi nunc eſt S. Mariæ templum ſub Capitolio, putat Marlianus inter forum Olitorium, & Circum Flaminium, prope portam Carmentalem.

Circum Flaminium extruxit] Et Florus quoque repugnat. *Exquilinam, Palatinam, Suburranam, Collinam muniuit, & Circum Flaminium extruxit.* Vbi ad quem reducatur hæc extructio non liquet, niſi ad M. Claudium Marcellum Coſ. iam de Viridomato Callorum Duce Victorem.

PAG. 50.

Cum lauacro, & Coloſſo] Coloſſo Apollinis; ſed Martis etiam ibi coloſſum fuiſſe adnotaui, nec vnde, ſat memini.

Apotecas obſcuras] Idem ſenſit Marlianus Topogr. lib. VI. cap. III.

Tiburtino lapide] *Trauertino* nunc vulgò appellant.

Ad ſupplicium] Martyres quoque ſupplicio pro Chriſto affecti ſunt in Circo Flaminio. ibi Papia, & Maurus milites occubuerant. M. liber qui citatur à Baronio, anno Chriſti CCCIII. *Poſt dies verò duodecim iuſſit Papiam, & Maurum milites, qui baptizati ſunt à Marcellino Epiſcopo, ſibi præſentari in Circo Flaminio.*

Πανήγυρις] Nundinas, & publicum conuentum hîc vox apud Græcos ſignificat, à πᾶν & ἀγείρω, quòd vndique ſe illic vicinæ gentes congregarent. Tullius mercatum, ita enim hanc vocem interpretatur, tranſtulit, in Tuſcul. *Pithagoram autem reſpondiſſe ſimilem ſibi videri vitam hominum, & mercatum.* Nundinæ à nouem diebus videntur dicte Macrob. lib. primo. Saturnal. *Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſse nundinas, vt octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die intermiſso rure ad mercatum, legeſque accipiendas Romam venirent, vt ſcita, atque conſilia frequentiori populo referrentur, quæ trinundino die præpoſita a ſingulis, atque vniuerſis facillimè noſcebantur, ſic etiam mos tractus, vt leges trinundino die publicarentur: & re etiam candidatis vſus fuit, & Comitium nundinis venire, & in colle conſiſtere, vnde coram poſsent ab vniuerſis videri.* Hæc Macrobius. Plutarchus in Quæſt. Rom. XLII. Saturno dicatas nundinas ſcripſit. Tu vide Roſinum lib. IV. Antiq. Rom. cap. XVII. In his nundinis Circi Flaminij merces

puto

puto variæ vendebantur. certè de poculis Circi Flaminij Martialis dicit. At inferius de his.

Conſul in concionem] Concio fiebat, ibi ob frequentiam & concurſum, vt ex Macrobio habes ſupra.

Forte ſub idem tempus] Rem eandem breuiter tetigit ſic Plutarchus in Marcello ipſo. ἡμέρας ὀρθρείοις καὶ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον. ὁ μὲν Φούλβιος ἀναβὰς κατηγόρησεν, ὁ δὲ μάρκελλος ἀπελογεῖτο.

PAG. 52.

Lucullus] Senſum tantumodo noſter retinet, verba circumcidit. τοῖς ὅπλοις τῶν πολεμίων ἔτι παντοίοις, καὶ τοῖς βασιλικοῖς μηχανήμασι τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον διεκόσμισε.

Haſta manu] Tzetza ex Diodoro Chil. v. cap. xv. haſta vero Bellonæ ſacrabatur à fanaticis; ita appellati Bellonæ ſacerdotes Iuven.

Fanaticus æſtro
Diuinat Bellona ſuo.

Lapis extra Romam in Vaticano vltra prata.

Q. Cæcilio Apollinari fanatico de æde Bellonæ haſta in æde Bellonæ in luco dicata eſt. at hæc Ædes ob victoriam contra Tuſcos obtentam videtur Deæ fuiſſe decretam Ouid.

Hac ſacrata die Tuſco Bellona duello
Dicitur, & Latio proſpera ſemper adeſt.

In ipſa Senatus exterarum nationum legatis dabatur. Victor. *tertium intra ædem Bellonæ in Circo Flaminio, vbi dabatur ſenatus Legatis, quos in vrbem admittere nolebant*; quod repetit Feſtus. Videndus eſt Seneca vbi de Cæſare in hoc templum armatum exercitum ducente facit, ſed ante ipſum Sulla. Plutarchus in ipſo. οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τούτους καὶ τῶν ἄλλων τοὺς περιγενομένους εἰς ἑξακισχιλίους ἀθροίσας παρὰ τὸν ἱππόδρομον, ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ τῆς Ἐνυοῦς ἱερόν. Interpres tamen Circum intelligit Maximum, ſed malè, cum ſit intelligendus Flaminius. at illud non

HERCVLI CONSERVATORI
DOMVS VVLPIORVM
SACRVM
M. VVLPIVS
VERECVNDVS

Ædes Martis] Inter nunc S. Angeli templum, olim, vt quidam putant, Iunonis, & Citranguli turrim marmoreæ tres miræ magnitudinis, & craſsitudinis extant Columnæ, quas Martis Ædis eſſe puto, ductus illo Ouidii.

Vna nota eſt Martis nonis ſacrata, quod illis
Templa patent lucos Veiouis ante duos.

Iuliani] Kalendarium citatum. *Iuliano in Circo Flaminio.* De hoc templo Plutarchus. ἄλλοι μὲν εἴκαζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου τοὺς βουλευτὰς ἐπαναστάντας αὐτῷ. hoc templum extra vrbem Romuli fuit ipſis tempore conſtructum. Teſtis Victor etiam, & Rufus in topographia. Dionyſius aſſerit Romulum putauiſſe ædificandum eſſe Vulcano templum extra vrbem, quòd incendia extra vrbem eſſe debeant. Plutarch. in Probl. Vitruu. lib. I. cap. VII. Sic vt Marti eodem loco Vitruu. Quæ templa quoniam in Circo Flaminio, extra vrbem Romuli erant, ibi enim prata olim; intra vrbem verò clauſum eſt Martis templum; ſub nomine Quirini. Liuius lib. III. *Mars verò quia; vt Quirinus paci præeſt, vrbe incluſus eſt.* Seruius enarrans locum Virg.

Cana fides, & Veſta Remo cum fratre Quirino
Iura dabunt.

Mars ait cum ſæuit Gradiuus eſt, tranquillus Quirinus dicitur. alij tamen Quirinum faciunt Romulum.

Iouis ſtatoris] Ipſum in IX. regione Circi Flaminij collocat Victor; in capite Viæ ſacræ ponitur à Plutarcho in vita Cicer. προελθὼν δὲ Κικέρων ἐκάλει τὴν σύγκλητον, εἰς τὸ τοῦ στησίου Διὸς ἱερόν, ὃν στάτορα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἱδρυμένον ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ. tacuerim errauiſſe Senecam, qui hoc idem feciſſe Cæſarem dicit ipſo Cæſare in Commentariis repugnante; coniector ego Cæſarem pro Sulla poſuiſſe. Liuius lib. XL. *Legati ex Africa Romani ſimul Carthaginienſeſque cum veniſſent Romam Senatus ad ædem eſt Bellonæ habitus,* & paulo ante. *Q. Fuluius Cillo Legatus Scipionis Carthaginienſes Romam adduxit, quibus vetitis ingredi vrbem, hoſpitium in Villa publica, Senatus ad ædem Bellonæ datus eſt.* Cæterum etiam apud alios hic vſus eiaculandi haſtam ad denunciandum bellum. Virgil.

Sic ait, & iaculum emittens intorſit in auras,
Initium pugnæ,

Stat. lib. II. Theb.

Ite alacres, tantæque precor confidite cauſæ,
Dixit, & emiſsa præceps iter inchoat haſta.

Diodorus de Alexandro. lib. VII.

Alexāder in Perſidē profectus è naui in littus eiaculatus eſt. Haſtam Cæſar etiam in itinere habuit, cum Romam iter inceptaret.

—— ſed magnam nixus in haſtam
Horrida ſecuris frangebat greſſibus arua.

Cuſtode ſub Hercule] Herculis Muſagetis ſacellum: Eumenius Rhetor de hac re. *Aedem Herculis Muſarum in Circo Flaminio Fuluius ille nobilior ex pecunia cenſoria fecit: non modo id ſecutus, quòd ipſe literis, & ſumma poetæ Ennij amicitia duceretur, ſed quòd in Græcia cum eſset imperator, acceperat Herculem Muſagetem eſse, ideſt comitem, ducemque muſarum: idemque primus, ſigna nouem, ideſt Camœnarum ab Ambracienſi oppido tranſlata, ſub tutela fortiſſimi numinis conſacrauit quia mutuis operibus; ac præmys iuvari, ornarique deberent.* (Cicero pro Archi.) *Iam Vir ille, qui cum Oetolis Ennio comite bellauit Fuluius non dubitauit Martis manubias Muſis conſecrare.* At hoc templum propterea ædes Muſarum quoque appellatum. Suet. in Aug. a Martio Philippo Vitrico Auguſti ædem Muſarum conſtructam facit, ac potius puto reſtaurauit. *Multaque à multis inſtructa ſunt, ſciuit à Martio Philippo ædes Herculis, & Muſarum.* Extabat eiuſdem Philippi porticus ibi. Martialis lib. v. ep. XLIIX.

Vites cenſeo porticum Philippi,
Si te viderit Hercules periſti.

Ouid. faſt.

—— Clari monumenta Philippi
Aſpicis, vnde trahit Martia turba genus.

de hac porticu Macrob lib I. Satur. c. XII. Plutarchus Probl. Rom. LIX. Liuius lib. XXXVIII. Ponitur à Marliano, vbi nunc Eccleſia D. Luciæ in apothecis obſcuris, in aditu Circi. Kalendarium, quod citat Onuphrius domi Capranicorum viſitur. *Herculi magni cuſtodis in circo Flaminio* Herculem veteres cuſtodem, & defenſorem habebant. Schol. Euripid. in Antig. hinc & illa inſcriptio propè Circum maximum in ade S. Priſcæ inuenta.

IN VINEA OLIM CARDINALIS CARPENSIS.
DEO HERCVLI COMITI, ET CONSERVATORI
DOMINORVM NOSTRORVM.

At progreſsus Cicero ſenatum in Steſij Iouis ædem coegit, quem Statorem Romani vocant; ea eſt in capite Viæ Sacræ.

Aedes Pietatis] Obſequens ipſe. *Aedes Pietatis in Circo Flaminio clauſa, fulmine icta.* hac fortaſſe ſemper operta, vt Pietas eſſe debet.

Regina Iunonis] Idem obſequens. *In Circo Flaminio porticus inter ædem Iunonis Reginæ, & Fortunæ tacta, & circum ædificia pleraque diſſipata.*

PAG. 53.

Porticum duplicem] Inſtaurauit Auguſtus. lapis Ancyranus teſtis. ſed non illa porticus, quam Galienus vſq; ad pontem Miluium parauerat ducere. E ſanè Flaminiam Iulius Capitolinus eam vocat in Galieno. *Porticum Flaminiam vſque ad pontem Miluium, & ipſe parauerat ducere, ita vt tetraſtylicè fieret, vt alij dicunt pentaſtylice.*

Capitulis æreis] Quoniam vero ibi eſſe templum nunc ſancti Nicolai in Chalcaria, vt dicunt, credit Marlianus, etymum ab eo quòd æs eſt, χαλκὸς, Chalcarie deducemus quod ibi calx coquatur nomen aſſignare. non placet.

Vaſa] Ibique vendi ſo ita etiam puto cum aliis mercibus: & de Circo Flaminio Ouidium ibi intelligo. De arte amandi lib. I.

Siue erit ornatus, non vt fuit ante ſigillis,
Sed rerum ex poſitas Circus habebit opes.

Quamuis poſſes etiam Maximum intelligere: vbi appareret ornamenta Circenſia auferri ſolita, & diebus ſolemnibus reponi in ſpina, & podio.

Cum tibi Niliacus] *Cataſtus*, legunt, *cataplus*, alii puto melius publicam nauium intelligendo, quæ Ægyptia, merces Romam inueheret & ἀπὸ τοῦ καταπλεῖν nos dicimus *flotta* parum detorto vocabulo appellaretur eius: Suet. in Nerone meminit. At non Romam modo, ſed aliò appellebat. Dipn. lib. II. Bacchilidem citans Athen. πυροφόροι δὲ κατ' αἰγλήεντα πόντον ἄγουσιν ἀπ' Αἰγύπτου πλοῦτον. Afferebant vitrea vaſa præcipuè, nam ibi terra quædam aptiſſima ad cyathos; cocta enim vitrum format. Strabo. ἤκουσα δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῶν ὑαλουργῶν εἶναί τινα κατ' Αἴγυπτον ὑαλῖτιν γῆν ἧς χωρίς de cataplo ipſo idem auctor

ctor lib. vlt. γνοίη δ' ἄν τις ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῇ Δικαιαρχίᾳ, ὁρῶν τὰς ὁλκάδας ἐν τῷ κατάπλῳ καὶ ταῖς ἀναγωγαῖς ὅσον βαρύτεραί τε καὶ κουφότεραι δεῦρο κἀκεῖσε πλέοιεν. Sed vide interim Caſaubonum ad Atheneum. Qui cataſtum legunt, ſeruulum intelligunt, ac vernam, qui pocillator cryſtalla domino portet. cataſta ſiquidem, vnde cataſti eius famulitij greges, pulpitum è lignis & pegma erat, cui venales ſerui proponebantur expoſiti. lib. VI. epigr. XXII. Martialis.

Non de plebe domus, nec auaræ verna cataſtæ.

Et Statius.

Non te barbaniæ verſabat turba cataſte.

Cataſti ipſi ſeruuli. Vitruu. lib. IIX. cap. IV. *ideoque ſemper tranſmarinos, cataſtos emere formoſos* ἀπὸ καταστάναι dicta eſt cataſta, quod in ea gypſatis pedibus, cum pictacio, notaque morum & patriæ venalia mancipia ſiſterentur apud Chriſtianos vt Prudentius habet, ligneus equuleus, & interdum ardens ſtrues lignorum erat in qua fidiculis diſtendebantur, aut vſtulabantur Martyres. ſeruorum cataſtæ domi apud Veteres erant propè oſtium in veſtibulo docet Petronij illud. *Cæterum ego dum omnia ſtupeo, pone reſupinatus crura mea fregi; ad ſiniſtram enim intrantibus non longè ab oſtiarij cella canis ingens catena vinctus in pariete erat pictus, ſuperque quadrata littera erat ſcriptum Caue, Caue canem* (quadrata litera ibi, quæ tam longa eſt, quàm lata nempè magna) *& collegæ mei riſerunt. Ego autem collecto ſpiritu non deſtiti totum parietem perſequi. Erat autem venalitium titulis pictum.* Venalitium ergaſtulum eſt δουλοδοχεῖον κλοπρατήριον cataſta domeſtica, ſupra quam cum exponebantur emptoribus ſerui aſcendebant. Proper.

At quorum titulus per barbara colla pependit
Cælati medio cum ſalicre foro;

ſalicre, aſcendêre.

CAP. XIX.

ALexandri] Marlianus lib. VI. cap. IIX. *quare cum ſolerent Principes, vt ſupra patuit, omnia ſua monumenta vno loco extruere Neronis ſiue Alexandri Circum*(Agrum) *exiſtimauerim.*

S. Agnetis] Libet apponere hic Prudentij paucula carmina, quæ ad rem maximè faciunt in martyrio Diuæ Agnetis.

Sic elocutus publicitus iubet
Flexu in plateæ ſiſtere Virginem.

ibi & miraculum Diuæ huius.

Intendit vnus fortè procaciter
Os in puellam, nec trepidat ſacram
Spectare formam lumine lubrico;
At ales ignis fulminis in modum
Vibratur ardens, atque oculos ferit:
Cæcus coruſco lumine corruit,
Atque plateæ puluere palpitat.

Ibi lupanaria.

—— at pudor
Hanc in lupanar trudere publicum
Certum eſt.

hinc adnoto ad omnes Circos fuiſſe lupanaria, vt alibi dixi.

Exulto talis (Carnifex) *quòd potius venit*
Veſanus atrox, ſurbidus, armiger,
Quàm ſi veniret languidus, ac tener,
Molliſque ephœbus tinctus aromate,
Qui me pudoris funere perderet.

Et.

Cui poſſe ſolum cuncta pater dedit,
Caſtum vel ipſum reddere fornicem.

Martyris voco B. Agnetis ſepulchrum indicans mox Poeta Turrium quarundam meminit, quarum nomen adhuc viget, & *ſanguineas Turres* Romani indigetant, à gladiatorum ſanguine fortaſſe.

Agnes, ſepulchrum eſt Romulea in domo
Fortis puellæ martyris inclytæ:
Conſpectu in ipſo condita Turrium.
Seruat ſalutem virgo Quiritium.

Dicti ab agone] Tò agone, non eſt ab agon agonis; ſed verbum cum interrogatiuo; agone? vt Feſtus inferius declarat, cum dicit; *hoſtiam agoniam ab agendo vocatam.* Sed procliuis hæc via eruditionum antiquorum ad lapſum. ago ne? eſt. ferio ne? ſacrifico ne? facere enim δρᾶν, agere. ſacrificare eſt. Miniſter ſiquidem in hagonia hoſtia Regum ſacrificulorum interrogabat, num tempus hoſtiam feriendo eſſet, cum cultru immineret, nec niſi accepto ſigno feriebat, & à voce miniſtri, ago ne? male agonis noſtri etymologia deducitur. nec benè omninò de hac re Lutatius lib. IV. Theb. *Sacerd tum conſuetudo talis eſt, vt aut ipſi percutiant victimas, & agones appellantur.* Nam non quia agant, hoc eſt ſacrificent ſimpliciter ita appellantur, ſed à voce agonè? quam proferebant. Ouid. lib. IV.

Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros
Semper agat ne? rogat, nec niſi iuſſus agit.

Quòd niſi auſpicatè percuſſit *repete* Rex dicebat. Sic de hoſtia illa Tyrannica Caligula Suet. recitat. *Alij tradunt alloquenti pueros à tergo Chæreã ceruicẽ gladio cæſim grauiter percuſſiſſe, præciſa voce hâc, Age: alij Sabinum ſummota per conſcios centuriones turba ſignum more militiæ petijſſe, & Caio Iouem dante, Chæream exclamaſſe. Accipe ratum.* vbi *age, & accipe ratum.* nomina Regis ſacrificulorum erant, ad miniſtrum tamquam & ad Iouem, quaſi non Caligula, ſed bellua Ioui mactata ſacrificaretur.

Sine angulo] Variæ poſſunt rationes nominis afferri, vel ab ἀγύρω, quod eſt congrego, vt ſit ἀγών, ſicut ἀγορά, idem enim eſt, παρὰ τοῖς Βοιωτίοις, vel διὰ τὸ ἄγειν. vel διὰ τὸ κυκλοτερῆ εἶναι, καὶ μὴ ἔχειν γωνίαν. Agon præterea accipitur pro pugna. apud Rhetores controuerſiæ inductiones, ſolutiones. Tzetza lib. XI. cap. LXXIX. Iuuen. in Euang. pro morientis cum mortis dolore lucta agonem accipit.

CAP. XX.

SAlariam] Pomponius Lætus Antiq. Rom. *Intrinſecus à porta ſalaria, à ſiniſtris eſt vallis longa, vbi fuerunt horti Salluſtiani.* hi horti poſtea in delicijs Ceſarum, ſicut ex Philone Hebræo maximè liquet in legatione ſuâ ad Caium Prope portam Salariam cœmeterium Martyrum excitauiſſe Conſtantinum probat Baron. anno Chriſti CCCIX.

Magnus obeliſcus] Tamen ordinis minoris. nam obeliſci non niſi ſex, quorũ duo in Circo Maximo, in Vaticano vnus, vnus in campo martio, in Mauſolæo Auguſti duo, vnus deniqũe in inſula Tiberis, vt ait Victor. Sed ſeptem ſunt, inquies, verè, at quoniam, qui in Mauſolæo erant, pares habebantur nempe ſinguli pedum XCII. ſemis; ſex tantùm numerat Victor primæ magnitudinis: neque affirmaueris in hortos ſalluſtianos vnum ex ijs monumenti Auguſti inuectũm; nam Marcellinus ipſe met duos in Auguſti Mauſolæo ponit obeliſcos.

PAG. 54.

Ad Ædem Veneris Erycinæ] Extra portam Collinam, ſed quid ait auctor *propè hortos ſalluſtianos immo in ipſis hortis?* horti igitur ſalluſtiani extra portam Collinam, quod ineptiſſimum eſt dicere. Templum Veneris Erycinæ extra vrbẽ erat, teſte Liuio. lib. XXXVI. quod etiam Strabo lib. XVI. demonſtrat, dum ait, ante portam collinam exteriori parte Veneri Erycinæ ſtetiſſe templum, horti verò Salluſtij ab Eccleſia S. Suſannæ vſque pœne ad Collinam procedebant, intra vrbem, atq; eos propterea in regione vrbis ſexta Victor collocat, & ipſe met Panuinius, alibi. Adde, quòd Caligulam, & Aurelianum Hortos Salluſtianos habitaſſe quandoque, Philo Hebræus, & Vopiſcus teſtantur, nec Imperatores extra mœnia locum ſibi elegiſſe crediderim; ex quibus colligimus veſtigia huius Circi in Salluſtij hortis eſſe non potuiſſe, ac proinde aliud quodpiam eſſe ædificium Salluſtij; quando etiam adhuc *Saluſtricus* vulgo locus dicitur. Muri vrbis in eâ parte nunquam fuiſſe motos conſtat. Sed ſi ædes Veneris in Hortis Salluſtianis fortaſſe decepit Panuinium (neſcio tamen an illius cognitionem habuerit) diuerſa illa eſt ab æde Veneris Erycinæ. Marmor ibi repertum. M. AVRELIVS PACORVS, ET M. COCCEIVS STRATOCLES ÆDITVI VENERIS HORTORVM SALLVSTIANORVM; & altera inſcriptio eiuſdem Pacori. M. AVRELIVS PACORVS ÆDITVVS SANCTAE VENERIS IN SALL. HORTIS SPEI ARAM CVM PAEMENTO SVMPTO SVO D. D. Quæ Venus Erycina eſſe non potuit, ſi quis Ouidium IV. Faſtorum examinat. Præterea obeliſcus Panuinium: nihil adiuuat, quando ad ornamentum tantummodo in hortis illis poni potuit. Certè obeliſcos quadraginta duos Romæ numerat Victor, & tamen non totidem Circi, ſed tantùm octo. Tandem de æde hac Erycinæ Veneris, quæ Verticordia nominabatur à Romanis, vide Ouid. lib. IV. Faſtorum Val. Max. lib. IIX. c. vlt. Lutatium

ad

ad Stat. lib. Theb. v. erat extra vrbem, vt longè ablegaretur libido Vitruu. lib. I. cap. VII. Illic pupæ à Virginibus tamquam ſpolia *pueritia Veneri obſerebantur*. *Perſius ſat.* II.

—— Veneri donatæ à Virgine pupæ.

neque multum tamen; ſiquidem Sullam, ait Appianus extra Vrbem ad portam Collinam non longè à Veneris templo poſuiſſe.

Confectos ſcribit] Sæpe in ea vrbis parte Chriſtiani pro fide euecti in Actis martyrum, qui à Baronio anno Chriſti CCXCIV. citantur. *Adie, quo Suſanna percuſſa eſt, Beatus Caius Papa in domo Suſannæ, in loco, vbi percuſſa eſt, iugiter obtulit ſacrificium pro eius commemoratione facta ſunt hæc in ſexta regione apud vicum Mamuri ante forum Salluſtij.* Mamuri Vicum ponit Ambroſius apud Eccleſiam S. Suſannæ, & Marlianus. *fuit enim haud procul à Salluſtij foro, cuius horti ab eadem Eccleſia ad campum ſceleratum prope portam Collinam exiſtentem diffundebantur*: ſic & Pomponius Lætus *fuit Mamurus faber tempore Numæ qui Ancylia fabricauit. Campus ſceleratus ideò appellabatur, quòd in eo veſtales Virgines corruptæ ſepelirentur viuæ.*

Vinctum] Cui obeliſco inſcriptum. *Soli ſacrum* meminit etiam cuiuſdam obeliſci ad portam S. Laurentij in Vinctis, ſed confracti Marlianus. lib. VII. cap. XVI.

CAP. XXI.

IN Quirinali Floralis dictus] Sic Pomponius Lætus. *Eundo à ſiniſtris eſt vallis incluſa parietibus, vbi fiebant Floralia, & mons à ſiniſtris habens domum Cardinalis Neapolitani: & eſt pars Quirinalis montis, & vocatur mons Clatræ, & Apollinis: mons à dextris appellatur Capitolium vetus, & eſt pars Quirinalis, vbi fuit templum Iouis.* Nec malè, nam verba vltima Martialem declarant.

Et Tiburtinæ ſum proximus accola portæ
Qua videt antiquum ruſtica Flora Iouem.

Sed Varro. *Cliuus proximus ad Florales verſus Capitolium vetus.* Non longè officinæ erant, vbi colores, minium vendebatur. Vitruu. lib. VII. *ex officinæ ſunt inter ædem Floræ & Quirini.* Ibi Circus, vbi ad honorem Floræ ludi inſtaurabantur. Ouid. faſtorum lib. V.

Mater ades Florum ludis celebranda iocoſis,

Et

Circus in hunc exit, clamataque palma theatris,
Sic quoque cum Circi munere carmen eat.

Venationes ibi delitioſiſſimæ edebantur, vt potè meretriculis, & mollibus perſonis. Maſſimilianus.

Imbelles lepores floralis præmia campi.

Martialis.

Floralitias laſſet arena feras.

quia facillimè faticantur lepores, datos etiam elephantes funambulos tamen habet in Galba Sueton. de hoc agone, ſiue Circo Iuuen. ſat. VI.

—— ergo omnia Floræ
Et Cereris licet, & Cybeles aulæa requiras.

ibi & Vicus eiuſdem Deæ erat vna cum templo. Teſte Rufo in regione vrbis ſexta, quam *altam ſemitam* vocabant, & Mart. lib. V. ep. XXXII. De ludis floralibus Lact. facit lib. I. cap. XX. Macrob. lib. I. cap. IV. D. Auguſtinus lib. IV. Ciuit. Dei, & lib. V. cap. VII. Varro lib. I. rei ruſt. Plin. lib. XVIII. cap. XXIX. Arnobius lib. III. Tertullianus de ſpecta. Val. maximus lib. II. cap. III. Vopiſcus in Carino. Suet. in Galba. Tatianus aduerſus Gentes, Minutius in Octau. Dio lib. LV. Priſcianus de nu. lib. V. De dat. & ablat. plur. lib. VII. Donatus de Genere nominum. Publ. Conſentius. *Flora Dea facti: quæ olim Acca Laurentia ſcortum famoſiſſimum Herculi victori ab æditu ob mulctam ante victoriæ teſſeris ſubmiſſa nupſit, deinde Taruntio, poſtque obitum viri omnium bonorum hæres decedens ipſa Pop. Romanum etiam ſibi hæredem allexit. conditione, vt ſibi quotannis ludi fierent, quod cum videretur turpe ob meretricium flagitium Senatui Deam ipſam finxere, floribuſque præeſſe.* quem colorem ſequitur etiam Ouidius in faſtis: nymphamque nobilem fuiſſe, quæ ſit Chloris vocata enarrat. Ei ludi vt inſcriptio Kalendarij veteris habet *vigeſima octaua die Aprilis*. peragebatur; nudæ in his fæminæ, quæ quæſtum corporis faciunt per laſciuiam, iocoſque vagabantur, inuelatiſque pudendis diſſluebant; mimorum fungebantur officio, vt ait Lactantius. Ædiles, qui ludos ederent tunc fabas, cicer, aliaque munuſcula plebi effundebant, vt Horatius habet. Interpres vetus ad illud Perſij *vigil cicer*. Floram terram eſſe declarat. *Ludis Floralibus omnia ſemina ſpargebantur in populum, vt tellus veluti muneribus ſuis placaretur.* De ædile ludos Florales edente lapis Romæ ſic, habet T. ANCHARIO T. FIL. PRISCO AED. QVAEST. II. VIR. QVAEST. ALIMO. HVIC PRIMO BIGA POSITA OB EXIMIAS LIBERALITATES ET ABVNDANTISSIMAS SINE EXEMPLO LARGITIONES, ET QVOD EX INDVLGENTIA AVGVSTI OCTIES SPECTACVLVM . . . . . GLADIATORVM EDIDERIT AMPLIVS LVDOS FLORALES. Fuit & altera Flora à Pompeio magno adamata, à qua Campus Floræ nomen habuit. ſed iam ſatis.

CAP. XXII.

QVæ obſiſtebant] Vide hic Baronium anno Chriſti CCXXI. vbi contra eos agit, qui inter hæc ſepulchra illud D. Petri etiam dirutum tradiderunt, ex quo eius cineres mox in catacumbas fuerint delati. Vide eum prætereà anno LXIV nec benè Marlianus, qui lib. V. cap. XXVI. hunc Hippodromum ad prata Quintia transfert: nam non hunc, ſed Neronis alterum illum eſſe, de quo Marlianus loquitur, noſter capite ſequenti oſtendit. rem certam habes lector, atque ex Pannio, qui ſit Caij & Neronis Circus, & qui ſit tantum Neronis.

PAG 55.

Hortos ſuos] Sic Alogabalus quoque in hortis ſuis aurigabatur. in eius vita Lampr. *Inde itum in hortos, vbi Varius inuenitur certamen aurigandi parans.*

Circulo inſiſtens] *Curriculo* legit Lipſius: placet: hoc modo etiam alij locuti. Plin. lib. IX. ep. *Quo magis miror tot millia virorum tam pueriliter, identidem currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre.* inſiſtere etiam dixit Virg.

—— rapidiſque rotis inſiſtere victor.

CAP. XXIII.

SEptimus Circus] De hoc ita Marlianus. lib. VII. cap. XII. *Theatrum in pratis Vaticanis inter pontem Miluium, & molem Adriani ponit Fuluius auctore Procopio ad ludos gladiatorios ædificatum, a quo autem non meminit. extant* (inquit Fuluius) *veſtigia quædam in vinea Io: Albertini Patritij Romani. ac Circum non theatrum eum fuiſse ego crediderim, vt forma adhuc præſefert.* Niſi perperam interpres qui ad manum Fuluij locum verterit. nam in theatris ludi ſcænici fiebant: in Circis vero equorum curſus agitabantur.

CAP. XXIV.

VVlgo] Certè ferè in ea ſententia Blondus, Ferrutius, Fuluius, Marlianus, Lætus, pleriqùe alij.

Sed falſo] Idem repetit libro Vrbis Romæ. ſed fuit etiam Caracallæ Circus extra portam Capenam dictus Prætorianus: quod ibi etiam cohortes Prætoriæ Stationem agerent. Notat Merula Coſmographiæ ſuæ lib. IV. part. II.

Contigua ſunt Viuarium beſtiarum, & militare præſidium] Alibi de his locis dico, vbi de Viuario caput fuit lib. II. cap. ipſo VI.

Quorum vſibus] Videtur deſignare Caſtrenſes ludos; ita enim appellabantur, qui militibus dabantur. Meminit horum Suet. in Vita Tib. *At ne quam ſuſpicionem infirmitatis daret, Caſtrenſibus ludis non tantum interfuit, ſed etiam immiſſum in arenam aprum deſuper petijt.* De eodem etiam in Claudio, ni fallor. *Anniuerſarium in caſtris prætorianis ſine venatione, apparatuque exhibuit.* anniuerſarius dies erat, quo electus ad imperium fuerat Claudius, nam militum præcipua ope illi imperium delatum, & proptereà anniuerſarium in caſtris Pretorianis ab eo habitum.

CAP. XXV.

PAG. 56.

LAbicana] Labicana, ſiue Lauicana, Næuia via etiam appellata. frequenter in ea ſepulchra. Ad Alcinium Martialis.

Alcime quid raptum Domino creſcentibus annis
Labicana leui ceſpite velat humus.

in ea Didius Iulianus ſepultus Spartian. hac via Labicum ducebat:

cebat: Straboni quod oppidum λαβίκον eſt. meminit agri labicani Plin. Vide Liuium & ad eum notam Sigoni, & Virgilium cum Seruio lib. Æneid. VII.

Leuius eſt] Ipſe tamen in tabulis vrbis regione. V. Circum Aureliani cum obeliſco ponit, atque idem nullo auctore repetit Paulus Merula parte II. lib. IV. geographiæ.

CAP. XXVI.

MVlti] Liuius lib. IX. Circi appellati maritimi meminit Anagninorum. *Conſilium populorum omnium habentibus Anagninis in Circo, quem maritimum vocant.* Vide inferius notas noſtras ad cap. XVII. ſecundi libri, in quo multarum vrbium Circos referimus. Sed inuenio etiam, ne rem prætereamus, in Capitolio fuiſſe agitatos Circenſes Plinij verbis. lib. XXIV. cap. VII. vbi de abſinthio. *De vſu eius conuenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter pateas vtiliſſimæ: præterea ſacris pop. Romani celebratis, ſi quidem Latinarum ferijs quadrigæ certant in Capitolio, victorque abſinthium (fortaſse abſintitem) bibit: credo ſanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus.* citat Plinium, atque eadem pœne refert Pſeudo Macer de Herbis. vbi de Abſinthio.

Plinius attollit magnis hanc laudibus herbam;
Romanoſque refert ſacris ex more diebus,
Dum quadrigarum curſu certare ſolebant
Abſinthi ſuccum ſolitos donare bibenti
In Capitolina victori ſede locato:
Credentes pretium præ cunctis reddere dignum
Illi, quo firmam poſſent ſeruare ſalutem,
Quæ conſtat mundi pretio pretioſior omni.

Sed re vera non hæc ratio ob vertigines enim, quæ Capitolino agone, quoniam anguſtus erat, & flexiones ideo intercidebant crebriores, maximè ob oriebantur. abſinthium vino dilutum aurigis donabatur. de virtute Abſinthij cap. VII. Strab.

Si tibi præterea caput acri forte dolore
Pulſetur ſubito vel ſi vertigo faticet;
Huius opem rimare coquens frondentis amaram
Abſinthi ſyluam.

Pete idem ex Dioſcor. lib. III. cap. XXVI. qui de vino abſinthite. σκευάζεται δὲ ἐξ αὐτοῦ, καὶ οἶνος, ὁ λεγόμενος ἀψινθίτης.

CAP. XXVII.

NOua Roma] Ita appellata: immò Græci ipſi Orientalis imperij Latini priſco æuo dicti. Corripus.

Principibus delatus honos, munuſque Latinis,
Et iucunda nouæ Circenſia gaudia Romæ.

De Circenſibus] Locus ſuus hic eſt, vt de Conſtantinopolitano Circo, ſiue Hippodromum dicemus, loqui. Paulatimque altius auſpicati, illud non ignorandum, veteres nempe ludos iſtos curules, ſiue in Elide, ſiue Romæ ſeù Conſtantinopoli fierent, Eos non fortuitò, verùm myſticè feciſſe, vt ſcilicet in Circo, & agone illo curuli mundi typum, vniuerſæq; naturæ ordinem figurarent. Signauit id Caſſiod. Var. lib. III. epiſt. nomine Theodor. Fauſto Præp. *Fabricam in valle Murcia tetendit Auguſtus, vt immenſa moles firmiter præcincta montibus contineret, vbi magnarum rerum indicia clauderentur. biſſena quippe oſtia ad duodecim ſigna poſuerunt.* Nec aliter Græci, vt ex eorum infra ſententijs afferemus. & ſi, pro vt Philoſophorum Scholæ poſitionem mundi diuerſimodam excogitarunt, variam quoque Circi typum collocatam reperies. Non enim vna forma apud omnes, immò apud Romanos non eadem ſemper, vt probabimus. Id quoque Hebræi, ſiue antiquum apud eorum Rabbinos ſit, ſiue vt exterum ritum imitarentur in Tabernaculo, idem perfecerunt. illo ſiquidem ſacrario mundi vniuerſa myſterijs incluſere, ſicut Rabbi Ab Rabanel inter cæteros Hebræos docet fuſiſſimè, at vt dixi id factum à veteribus varia forma; Circi enim differenti poſitione deſignabantur. Et vt de Eleo illo primum dicamus, qui etiam tempore prior fuit, illius Hippodromi, carceres, vt in Eliacis accuratè narrat Pauſanias, non æquo limite directi erant, vt in Circo Romano fuit, aut Conſtantinopolitano, verùm obliqui erant diſpoſiti, quia locus, vbi carceres erant proram nauis, ἔμβολον figurabat. Sic Pauſanias Latinè in Eliac. *Ibi ſui ſunt equorum carceres: formam illi eandem propè præſeferunt, quam nauis prora verſo in curriculum roſtro. in regula ſumma roſtri Delphinus æneus prominet: a roſtro hinc a dextra hinc à læua excurrit pedum quadrigenum ſpatium: in eo cellulæ. Eas inter ſe ſortiuntur qui vel equos priuos vel currus in certamen producunt: intenditur verò in fronte funis pro repagulis. prima omnium ea ſubmittuntur repagula, quæ vtrinque iuxta Agnampi porticum intenta fuerat, tum qui ea in parte ſuſtinebantur equi, ſe in pedes dant. Ij cum ad alterum equorū ordinem acceſſerint eodem modo & illis ſua remittuntur repagula. idem fit omni ex carcerum parte vſque dum ad ipſum prore roſtrum equata fuerit curſus æditio.* Quod factum puto, quia Circus iſte Olympicus oram litoralem mediterranei maris referebat, vt Conſtantinopolitanus etiam Hippodromus, quāuis in multis inter ſe differrent, & præcipuè in carceribus, & quia terra apud quoſdam nauigii figuram reddere videtur, hinc in Eleo Circo carceres in proræ ſimilitudinem ſunt efformati. Pindarus Olymp. VII.

Ἀσίας εὐρυχόρου
Τρίπολιν νᾶσον πέλας
Ἐμβόλῳ νέμοντας.

Vbi Schol. Embolum Aſiæ eſſe Lyciam interpretatur, quòd terra ibi extendatur vrbis inſtar Emboli aut triremis, eſſe verò Embolum acuminatam anteriorem nauis partem, ſiue proram: eam verò regionem ex latis conſtitutam ſaxis in acutam deinde partem deſinere. Ἔμβολον δὲ Ἀσίας ἡ Λυκία, διὰ τὸ οὕτω παρατετάσθαι τὴν γῆν ἀπὸ πόλεως ἔμβολον, ἢ τριήρους ἔμβολα γὰρ τὰ τῶν πλοίων ὀξέα ἃ δὴ, καὶ σιμώματα καλοῦσιν: ἐκ γὰρ πολλῶν καὶ πλατέων παρακειμένων πετρῶν εἰς ὀξὺ λήγει μέρος ἡ χώρα vt itaque Circo habitabilis deſignaretur, Elienſes carceres proræ figura, tamquam à Lycia dimenſionem inceptarent, diſpoſuerunt. Non enim tunc ſatis nota terræ erat poſitio, & ſi de ea multi ſcripſiſſent, Suidas in Callimachi vita indicat. ex ea collocatione carcerum apparet, non omnes equos vno tempore in curſum exire potuiſſe; quandoquidem qui in acutiori parte proræ exiſſet proprior metę interuallum præoccupaſſet: oſtia itaque, quæ in vltima prora erant, prius aperiebantur, vt ex Pauſania percipere licet, priuſque exibant illorum equi, vt loci diuerſitas, ac interuallum tempore aperiendi æquaretur. Et de hac re epigr. vetus velle arbitror.

Aſt vbi panduntur, funduntque repagula currus,
Vnus & ante omnes cogitur ire prior.

cogitur, neceſſitate loci; & il ud Ouidij.

—— cogit nos linea iungi.

ſecus in Romano Circo fiebat, vbi vno tempore quattuor, quæ currebant quadrigę, vna effundebantur, quoniam directa oſtia erant. Expreſſit Ouidius, vt differentiam Elei Hippodromi indicaret ità Amorum eleg. XXIV.

Maxima cum vacuo Prætor ſpectacula Circo
Quadriiugos equo carcere miſit equos.

De Romano cur dicam hic non eſt, cum ſuperiùs id affatim ſit peractum. Circus verò, ſiue Hippodromus Conſtantinopolitanus figuram quoque mundo repræſentabat. at in ipſo non Oceanus; ſed mare mediterraneum figurabatur. Euripus ſiquidem non vt olim in Circo veteri Romano arenam circundabat, ſed in medio erat. Euripus mare ſignificabat. Caſſiod. *Euripus maris vitrei reddit imaginem.* De illo Hippodromi. Lydus. ὅτι Εὔριπος ὀνομάζεται ἡ μέση τοῦ ἱπποδρόμου κρηπὶς ἐκ τῆς θαλαττίου Εὐρίπου Mannus Euripus Euboicus. Et in medio Alter. Τὸ δὲ μέσον (Κίρκη) αὐτοῦ ἐποίησε Εὔλογ... ὀνομάσασα τὸ Εὔριπον ἀπὸ τῆς θαλαττίου εὐρίπου. Alibi idem Lydus appellat Euripum illum Fluuium, qui in medio eſſet. καὶ ποταμὸς ἔστιν ἐν μέσῳ σταδίῳ. Mare itaque mediterraneum intellectum eſt in Circo Conſtantinopolitano, qua propter Terrę poſitio etiam illis accepta iuxta oram maritimam cognitione veteri, quę fundę comparabatur. Dionyſ.

.... ἐν γὰρ ἐκείνῳ

Πᾶσα χθὼν, ἅτε νῆσος ἀπείριτος ἐστεφάνωται.
Οὐ μὲν πᾶσα διαπρὸ περίδρομος, ἀλλὰ διαμφὶς
Εὐρυτέρη βεβαυῖα πρὸς ἠελίοιο κελεύθους,
Σφενδόνῃ εἰοικυῖα.

—— *in illo* (Oceano)

Tellus tota velut circumdatur inſula, ſed non
Prorſus tota tamen, quoniam defertur vtrinque
Latior, ad ſolis qua ſunt regione meatus
Conſimilis fundę.

Solis meatum, ſiue viam Occidentem intelligit, vbi enim anulus littoris mediterranei, veluti pala interrumpitur, maris Gaditani anguſtia: atq; ita non eſt σφενδόνη ibi iſtrumentū εἰς λίθων βολὰς ἐπιτήδειον. ſed τῆς δακτυλίου περιφέρεια. ſi enim ora

mari-

maritima mediterranei maris examinetur, ad columnas vſque Athlanticas, columnas ibi aſſurgere tanquam in anulo palam inueniemus: vnde poſtea apud Græcos recentiores pars occidentalis in Circo Conſtantinopolitano, & ad Columnas, quæ in eo erant funda, & σφενδόνη dicta eſt. Ioann. Antiochen. τὸν ἐπὶ τὰς θύρας καμπτὸν τὴν ἀνατολὴν καὶ τὸν ἐπὶ τὴν σφενδόνην τὴν δύσιν, ὥς φησι χάραξ. *Flexus meta, quæ ad carceres Orientem, quæ ad fundam occidentem reddere, vt Charax inquit*. Cedrenus ad Romanũ Circũ veterẽ traxit male, ὁ Ῥωμύλος τυποῖ τὸν ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα τὴν ἀνατολήν. καὶ τὸν ἐπὶ τὴν σφενδόνην τὴν δύσιν. ſi ad vltimum Romanum Circum traxiſſet, melius feciſſet, nam ibi anguſtia quæ Gaditanum fretum ſignificaret. Sidonius.

Conſumpto ſpatio patentiore
Campus clauſerat arctus arte factus.
Per quem longa humilem, duplamque muro.
Euripus ſibi machinam tetendit.

Et duplex machina eſt hic ſpina vetus Romani Circi; nam cum Euripus in medio Circo recentiori Romano deflueret, duplices ripæ duplici muro erant præcingendæ. Muri verò riparum ad occidentalem partem, ad ſecundam nempe metam, arte erant coarctati, cum Muro ipſiusmet Circi, vt metam anguſtiorem redderent, & imitarentur Herculeum fretum. ex quo licet perſpicere tempore Sidoni immutatum fuiſſe Circi ordinem Romæ, neque illud non obſeruandum Tertulliani eſt, vt alibi dixi de ſpect. *frigebat Dæmonum concilium ſine ſua Matre magna; ea itaque illic præſidet Euripo*. quomodo Euripo præſideret, ſi Euripus arenam circundaret, atque ipſa in ſpina eſſet? certè podium nihil aliud, quam murulus in ripis duplex apud Tertull. & Sidonium. At vt ad fundam, locum Hippodromi reuertamur, ibi vt columnas Herculis imitarentur, columnæ erectæ erant. Meminit earum Niceta in Andron. Comn. καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελοιώδους θριάμβου, καὶ τῆς οἰκτροῦ ἐκείνου, καὶ παιζομένου ἐπὶ καμήλου ὑψούμενος, ὅπερ ἄνωθεν καθίβη αὐτόχρημα ἐκ ποδῶν ἀναρτᾶται τινῶν ἀνὰ ψαύ των ἐκ φελλύρας καλώδιον. κατὰ τοὺς περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας λυκαίνας καὶ ὑαίνας ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας καὶ πρὸς ἐργὴν ἐμφιμωμένας ἱσταμένους δύο στηλίσκους, καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας. Ibi vt vides ſuſpenſus ille Princeps prope columnulas. nam in Hippodromo rei ad ſplendorem cruciati, atque enecti. dicit enim idem auctor accenſum rogum in Hippodromo fuiſſe, ac flammam in ſplendorem fuiſſe elatam. ad columnas itaque rogus accenſus, ad comburendum noxios; & mos poſtea à Venetis receptus, qui reos etiam ad Columnas morte puniunt, immo eaſdem ego Conſtantinopolitani Circi cum illis fori Veneti aſſeuerarem, nam è Conſtantinopoli aduectæ iſtę parvulę Columnæ erant, & metæ imaginem reddebant. magnæ aliæ columnæ prope adſtabant quattuor numero & tres in ditionem Venetorum venere, non longe à ſecunda meta, inter quas decollabantur Conſtantinopoli ſontes: non igitur tres primæ cum quattuor iſtis confundendæ ſunt, de his vltimis maioribus lib. III. Paul. Diac. *Phocas iuſſit fieri ludum equeſtre; Demarchi autem vtriuſque partis apud quattuor Columnas cum imperialibus ſignis poſuerunt Priſci, ac Demente ſigna, quibus auditis Imp. iratus eſt, & mittens adduxit Demarchum, & Pamphylum, & ſtatuens nudos iuſſit eos decollari*. atq; harum tres Venetias allatæ ſunt vna tamen cum ante forum in mare excidiſſet, nunquam inde eripi potuit. At vox στηλίσκους apud Nicetam refragatur. Venetorum enim magnæ atque admirandæ ſunt licet Nicetas alibi κίονας illas vocet inter quas ſuſpenſus eſt Andronicus ἐκτείνας τὴν χεῖρα Ἀνδρόνικος δακτύλῳ ἐπιδείξε τῷ ἐξαδέλφῳ, καὶ βασιλεῖ Μανουὴλ τὰς κίονας ὧν αὐτὸς μέσῳ ἀνήρτηται. *Extenſa manu Andronicus digito oſtendit Manueli, patrueli, & imperatori columnas inter quas ipſe poſtea ſuſpenſus eſt*. Sed hoc modo intellige. columnæ tres quidem erant, quæ metam vltimam componebant. Græci de ijs. οἱ τρεῖς ὀβελοὶ τὴν τρισοίχον φύσιν δηλοῦσι. & propterea cum humanæ naturæ tres partes denotarent, apud ipſas vitæ quoque exitus præparabatur. columnas verò ὀβελοὺς dixere, vt πυραμίδα vocauerant etiam ὀβελίσκον, nulla in hac re lege. Erant etiam ſicut in ſpina Romani Circi multa myſteria, extollebantur, in ripe Euripi murulis varia quoque ornamenta. Lydus καὶ ποταμὸς ἐστὶν ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ ἡ καὶ πυραμὶς ἡλίου: ἐπὶ ἄσκιος ὁ τοιοῦτος βωμός. ara nempe Solis in aperto: vt quoque Romæ in circulo *Solis effigies*, ait Tertull. *de faſtigio ædis emicat, quòd non putauerint ſub tecto conſeruandum, quem in aperto habent*. hic ſuperius obeliſcum appellat pyramidem. ſequitur καὶ ἀνώθεν μὲν τῆς πυραμίδος βωμοὶ τρεῖς Κρόνου, Διός, Ἄρεος. κατώθεν δὲ Ἀφροδίτης, Ἑρμοῦ, καὶ Σελήνης *Ad ſuperiorem partem obeliſci tres ſunt aræ Saturni Iouis, Martis, ad inferiorem verò Veneris, Mercurij, & Lunæ.* Obeliſcus ſignificator centri, & ſoli dedicatus in Euripi medio etiam impoſitus erat. & Platonicam, aut Hipparchicam referebat opinionem, qui in centro Solem phantaſtice conſtituerant. Vetus epigr.

Namque axes gemini ortum, obitumque notant:
Atque his Euripus quaſi magnum interiacet æquor
Et medius centri ſumma obeliſcus obit.

Sed hæc de conſtitutione generali. at nunc de ſingulis proſequamur. Duodecim ibi carceres, vt in Romano erant. Anonymus de Hippito agone Conſtantinopolis. Δώδεκα δὲ ὕσπληγες κατὰ μίμησιν τῶν δώδεκα ζωδίων: Septies quoque currebant. Io: Antioch. Τὰ ἑπτὰ σπάτια τὸν δρόμον ἑπτὰ πλανητῶν Anonimus. ἑπτάκις δὲ ἐκύκλουν τὸν εὔριπον οἱ ἀγωνιζόμενοι, διὰ τὰ ἑπτὰ στάδια εἶναι τὸ μίλιον, καὶ διὰ τοὺς ἑπτὰ πλανήτας. Milliarium ſeptem ſtadia recipere ait, & ad ſeptem planetarum ordinem vices currendi ſeptem fuiſſe ordinatas. Lydus aliam affert rationem hoc eſt reciprocationis Euboici Euripi ſimilitudinem. Ἐκ τῆς θαλαττίου Εὐρίπου καὶ τῆς ἑπτάκις αὐτοῦ διαυλοδρομίας: οὕτω γὰρ ἐπ' ἐκείνου φασὶ συμβαίνειν. Viginti quattuor vicibus currebant, non vt horarum numerum intelligerent, ex menſuræ vlnarum viginti quattuor in obeliſco contentis, ſi Lydo credendum eſt. Τέτταρσι, καὶ εἴκοσι βραβείοις τὸν ἅπαντα συντίλουν ἀγῶνα διὰ τὸν ἐν πυραμίδι λόγον δύωκαιδεκα γὰρ γωνίας ἡ πύραμις ἐκδέχεται τοῦτ' ἔστι ſεριὰς τέτταρας; ὧν ἑκάστη ἐκ τριῶν. διὰ δὲ τὸν δώδεκα ἀριθμὸν ὡς δύο τέμνοντας τὸν τῆς ἡμέρας χρόνον ἐπὶ καὶ νὺξ τελεῖ. At quoniam Anonimus millium ſeptem occupare ſtadia dixit, millium explicemus propriè Hippodromum eſſe, qui mille paſſus milliares contineret. vnde μιλιοδρομεῖν Chriſoſtom. καὶ ἵππεις αὐτοῦ ἐκ ἀπλαδικῆς ἐπὶ σφενδόνην μιλιοδρομοῦν Metaphr. in Vit. B. Teclæ. ὅρος τὸ τοῦ χρηματίζει καλάμων ἑνὶ μιλίῳ ἀπὸ τῆς πόλεως. Suid. μίλιον μέτρον γῆς Gloſſæ Græco latinæ μιλιάριον Miliarium. nihil enim hic milliaria columna, quæ Romæ fuit valet, vt altera etiam Conſtantinopoli eſſet.

Impoſuit Coronam] Græcos Imperatores in Hippodromo ſolemnitates ſuas maxime peregiſſe reperies. ibi conciones habere, triumphare, initia imperij aſſumere. Paulus D. c. lib. II. *exuvijſque oſtenſis* (Belliſarius) *& bello mancipijs. & in media vrbe pompis ſic veteri quidem modo, ſed pedeſtri incedens in domum ſuam vſque ad hippodromum*. Ibi captiuos calcabant. Idem *Cum Gelimer in Hippodromum perueniſſet, & tam Imperatorem ſupra tribunal ſedentem, quam ex vtraque parte vulgus adſtans vidiſſet, non quieſcebat clamare. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas: peruenientem autem eum iuxta Imperatoris tribunal, purpura eius ablata, pronum cadere, & adorare imperatorem coegerunt*. Atque hinc fortaſſe ſuum illud credidit Caſſiod. *Spina infelicium captiuorum ſortem deſignat vbi Duces Romanorum ſuper dorſa hoſtium ambulantes laborũ ſuorum gaudia perceperunt*. Auſpicia regni ibi ſumpta. Idem. *Hic Auguſtalem coronam cum accepturus eſſet, eumque iuxta conuentionem ad ſpectaculum Circi populus expectaret*. Conſuſus verò hic vt Romæ ſedendi ordo. Idem. *Hac igitur die tumultuantur partes inuicem propter ſtationem locorum*. Factæ venationes, aut oſtenſiones beſtiarum. Ipſe met Diac. *Anno imperij Iuſtiniani vigeſimo tertio legatus indorum venit Coſtantinopolim Elephantem ducens, & ingreſſus eſt Hippodromum*. Erant ibi & factiones, ſed duas tantumodo inuenio, Praſinorum, & Venetorum. Idem. *Anno vigeſimo nono imperij Iuſtiniani ſeditiones concitauere Iudæi, & Samaritæ Paleſtinæ, & facti quaſi in ordine Praſini, & Veneti in Chriſtianos irruerunt*. Et lib. III. *Secundò verò ludum celebrauit equeſtrem incommoda infelicitatis occultans; vulgus autem Praſinorum clamabat, Coſtantinus* (inquies) *& Commentiolus, Romanorum ter Auguſte, plebi ſuæ moleſtias ingerunt: Veneti autem dixerunt, Deus qui ſcit te imperare, ſubdat tibi omnem, qui regnum tuum oppugnat*. Romæ quitactiones Domini dicebantur erant Conſtantinopoli Demarchi. Idem lib. eod. *Germanus autem mittit ad Sergium demarchum Praſinæ partis, vt auxiliaretur ſibi gratia imperandi, repromittens ſe partem Praſini remuneraturum*. Et paulo inter. *Alexander verò in Coſmam Venetorum demarchum manus immittens perpulit eum, & contumelijs lacerauit: porro Veneti indignati. Vade diſce ordinem: Mauritius non eſt mortuus*. Licentia vulgi non minor hic, quam in Romano Circo. Idem. *Phocas fecit Circẽſes ludos, & Praſini conuicijs eum laceſſere*. Et paulo poſt. *Porro Praſini coaceruati miſerunt ignem in Prætorio; & incenderunt curia & ſcrinia, & carceres* Sic lib. IV. ibi de Iuſtin. Co-

ſtan. Pogenati filio vim harum factionũ in turbelis deſcribit.

Seuerum] Iratus olim illis, quod Nigro fauiſſent. Spart. in ipſo.

Zoſimus] Cum ipſo etiam Cedrenus eſt.

Conſtantinum Magnum] In Panegyr. ad eum Eumenius de hoc Circo nouæ Romæ. *Video Circum Maximum, æmulum credo Romano.* Vbi etiam maximus iſte Conſtantinopolitanus dicitur, vt apud Nazarium quoque.

PAG. 57.

In Hippodromi porticibus] Hos inſtaurauit Iuſtinianus. Marcelli Comeſ. in Chron. indict. VI. *Iuſtiniani Coſſ. anno regiæ vrbis* CLXXXXIX. *regium veſtibulum, priſcumque in eo ſolium ad inſpicienda, probandaque in Circo ſpectacula ſtructum, victor Iuſtinianus Princeps eminentius, clariuſque, quàm fuerat, & vtrinque ex mare ſpectantem porticum ſolita magnanimitate redintegrauit.* De his Nazarius. Panegyr. ad Coſtant. *Circo ipſi maximo ſublimes porticus, & rutilantes columnæ tantum inuſitati, ornatus dederunt, vt illuc non minus cupide conueniatur loci gratia, quam ſpectandi voluptate.*

In Circo Maximo] Multa ſiquidem non modo ornamenta, ſed nomina magnorum operum veteris Romæ Conſtantinus Bizantium detulit. Sed in hoc Circo curiam pænè, & aulam exercebant orientalis imperij domini. IX. hiſt. Diacon. *Exeunte Imperatore vna cum Patriarcha in Hippodromum delata altario omni populo circumſtantem Patriarcha fecit orationem & coronauit Imperator filium ſuum.* Immo ibi publicabatur Princeps lib. X. Idem, *Michael Curopalates mitiſſimus appellatus eſt Imperator Romanorum in Hippodromo à toto ſenatu, atque ordinibus.* Vide Corippum in electione Iuſtini minoris. videtur tamen vox hippii non idem, quòd hippodromum velle. Hippodromus pro toto Circo accipi reperies, hippium pro parte Hippodromi, quæ equorum curſum teritur. Idem auct. lib. IIX. *Cumque Hippodromum celebraret, introduxit Artabaſtum vna cum filijs eius, & amicis ligatum circum per hippium.* inde deferebantur, qui pompabantur. Idem. *Quos omnes per hippium pompauit.* vt ſi hippium locus proximior ſpinæ Caſſiodori.

Ex lapide Thebaico] Sæpe apud Medicos. *In mortario lapidis Thebaici, Marmoris Thebaici.* Adnotaui alibi. Plin. hinc optimum eum lapidem ad terenda collyria eſſe ait.

Obeliſcus] Anceps de hac Obeliſco hiſtoria eſt. Quidam Conſtantinum aiunt magnum ex Ægypto Obeliſcum Conſtantinopolim deferre cogitauiſſe, inuentaque inſigni illius nominis mole Alexandriam vſque perduxiſſe, at interim morte Principis, vt Marcellinus exequitur, oborta, poſtquam Obeliſcus vſque ad XXII. Conſtantii filii annum Alexandriæ permanſiſſet, ab eo principe Romam exportatum, atque Auguſti illo veteri (vt puto) ablato quoniam hic maior erat, Circo maximo impoſitum, cum interim ne Circus Conſtantinopolitanus ſine ſuo eſſet obeliſco. hic, de quo Gilius loquitur in aliqua Ægypti vrbe repertus magnitudine vt colligunt par obeliſco qui in hortis Salluſtianis erat, Conſtantinopolim defertur, ac de eo Petrus Bellonius, ac Michael Mercat. libro ſuo de Obeliſcis ſcripſere. Verùm epiſtola Iuliani Cæſaris deſertoris fidei quæ nuper emerſit, ad Alexandrinos ſcripta adhuc ſuo tempore Obeliſcum Alexandriæ permanſiſſe exponit, eumque petere ab Alexandrinis videtur ad ornandam Conſtantinopolim. ὀβελὸν εἶναι παρ' ὑμῖν ἀκούω λίθινον εἰς ὕψος ἱκανὸν ἐρριμμένος ἐπὶ τῆς κόνεως, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀτιμοτάτων ἐρριμμένος ἐπὶ τούτῳ ἐναυπήγησε σκάφος ὁ μακαρίτης Κωνστάντιος videtur hic legendum ad hiſtoriam, Κωνσταντῖνος: niſi dicemus Conſtantium etiam cogitauiſſe tantum de ducendo obeliſco, à morte præuentum re infecta; quod non recipio. ὡς μέγας ὢν αὐτὸς εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα Κωνσταντίνου πόλιν. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνῳ συνέβη θεῶν ἐθελόντων ἐνθένδε ἐκεῖσε πορευθῆναι τὴν εἱμαρμένην πορείαν, ἡ πόλις ἀπαιτεῖ παρ' ἐμοῦ τὸ ἀνάθημα, πατρὶς οὖσα μοῦ, καὶ προσήκουσα πλέον ἤπερ ἐκείνῳ. Vbi quid dicam in præſentiarum nihil habeo; inueſtigemus.

Stylobatæ] Parietes ſunt, quibus ſupponuntur columnæ. Phil ad III. lib. Vitruu. cap. II. & III. *Hi parietes modò ſtereobatæ, modò ſtylobatæ vocantur, vulgus pedeſtala dicit, ſupra quas baſes columnarum collocantur.* earum duo genera perpetuum & expeditum, Idem Phil. lib. V. ad Vitr. erant ex genere columnarum Corinthiæ, Ionicæ, Tuſcanicæ, Doricæ Vitruu. ibi.

Quantum ſtriatura] Strix, & ſtria apud Vitruu. extuberans pars illa eſt, quæ ex cauo, & canaliculis columnarum eminet. Is auctor lib. III. cap. vlt. *Vti norma in cauo ſtricis cum fuerit.* Nos *vna ſtrica* hinc. dicimus Italicæ, ſicut ab vna regula, *vna riga.* Striatam frontem Apul. pro rugoſa ſic poſuit.

Thebaici rubentis] Bene rubentis nam erant, qui marmor Thebaichum pro Pyrrhopœcilo abſolutè capiunt, ac ad rubrum varium vergens *marmo granito in roſſo* Itali appellant, & de quo Plin. lib. XXXVI. Iſidor. Etym. lib. XVI. c. V. nam marmor Thebaicum etiam nigrum, & ſubfuſcum. Spartian. in Nigro. *Domus eius hodiè Romæ viſitur in campo Iouis, quæ appellatur Peſcenniani, in qua ſimulachrum eius in trichoro conſtituit ſtatim poſt annum, ex Thebaico marmore, quod ille ad ſimilitudinem ſui factum à Rege Thebeorum acceperat. Extat etiam epigramma Græcum, quod latine hanc habet ſententiam.*

Terror Aegyptiaci Niger adſtat militis ingens
Thebaidos ſocius aurea ſæcla volens:
Hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma:
Hic Antoninis carus; & imperio.
Nigrum nomen habet, nigrum formauimus ipſi,
Vt conſentiret, forma metalle tibi.

vocat marmor metallum: nam quod fodiendo expetitur μέταλλον, dicitur à μέω quod eſt ζητῶ, ζητεῖν, μεταλλᾶν ἔλεγον. Lex. magni Auctor.

Ergatas] Ergata machina tractoria, à ſucula quomodo differat habes ex Vitruu. lib. I. cap. III. vbi Philander.

PAG. 58.

Molendinarias metas] Legerem ad molendinarias metas. meta enim hic lignum, circa quod petra molaris voluitur equi enim ſenis, & tuſtuarii non alia meta, quàm mola. Prouerbium. ἵππῳ γεράσκοντι τὰ μείονα κύκλ' ἐπίβαλλε. *Exiguo Circo (molæ) vetullum committem caballum.* In trapeto tale inſtrumentum columellam ferream vocat De re ruſt. cap. XXIII. Cato.

In media] In platea Principis Apoſtolorum Sixti V. iuſſu Obeliſcum erexit, Dominicus Fontana anno M.DLXXXVII. iiſdem pœnè machinis, ita vt modus à Marcellini verbis mutuatus videretur.

Κίονα] Sic lege

Κίονα τετράπλευρον ἀεὶ χθονὶ κείμενον ἄχθος.
Μοῦνος ἀναστήσας Θευδόσιος βασιλεύς
Τολμήσας Πρόκλος ἐπεκέκλετο, καὶ τόσος ἔστη
Κίων ἠελίοις ἐν τριάκοντα δύο.

Proclus hic fortaſſe Pauli filius, de quo epigramm. lib. Anth. θ. εἰς στήλην Θεοδοσίου βασιλέως vide epigr. Anth. lib. δ.

Terdenis] Legerem.

Terdenis ſic victus enim, duobuſque diebus
Iudice ſub Proclo ſublimes latus in auras.

Epiſtilia] Ab ἐπὶ, καὶ στήλη. dicta, quod ſuper Columnas imponantur. adi lib. III. Vitruu. Philan.

Teſſaræ] cubi formam lib. V. deſcribit Vitruu.

PAG. 59.

Rhodius] Muhauias Rex Agarenorum huius facinoris artifex. Paul. Diac. lib. IV. *Anno duodecimo imperij Conſtantij Muhauias Rhodum rediens detraxit Coloſſum eius. poſt mille trecentos ſexaginta ſtabilitatis ipſius annos, quem cum Iudæus quidam Emeſenus negociator emiſſet noncentos Camelos ex eius ære onerauit.* Ante Strabonem conciderat. ille lib. XIV. Ἄριστα δὲ ὁ τοῦ ἡλίου κολοσσός. Et mox κεῖται δὲ νῦν ὑπὸ σεισμοῦ πεσὼν περικλασθεὶς ἀπὸ τῶν γονάτων. Inter primum; & ſecundum bellum Punicum. M. Torquato, & Ful. Flacco Coſſ. vt hiſt. lib. III. colligit Eutrop. corruiſſe.

Diagoras impius] Narrat hanc hiſtoriam Tzetza, & iiſdem, pœne verbis vnde videri rem ſublatam poſſit: ad Diogenem alii referunt factum. Iſte ἄθεος dictus. Vide Lucian. cius impietatem damnat Caſſiod. De vera fide Chriſti adi Epiphanium.

Celebratiſſimum tripodem] Euripus in Chriſtiano. Zoſimus verò ait lib. II. poſuiſſe in Hippodromo. καὶ τὸν τρίποδα τὸν ἐκ Δελφοῖς, Ἀπόλλωνος ἄγαλμα. De tripode vetuſtiſſimo in Monte Sicco Conſtantinopoleos ſic Priſcianus lib. I. *Ego met legi in tripode vetuſtiſſimo Apollonis, qui ſtat in Xerolopho Bizantij ſic ſcripta* δημοφάων. &c. ſcilicet per digamma.

PAG. 60.

Circa quem ſerpens] An ille Dracunculus, qui à Corunno Bulgarorum Duce, cum aliis ornamentis Hippodromi exportatus è Coſtantinopoli eſt? Paul. Diac. lib. vlt. De eodem Iircrius meminit, vbi quoque Hyænæ ſimulachrum nominat, illud nempe, quod in Andronico Comneno deſcribit Nicetas.

Hero-

Herodoto] locus eſt eius in Calliope . nec minus Pauſ. in Phoc. eius rei auctor eſt . vt noſter habet.

Planthos] Sunt plinthi partes columnarum vltimæ . ita vt baſis plinthus ſit , ſequatur altera baſis , quæ inferior nuncupabatur , mox trochilus , torus deinde ſuperius , ſuper quem columna imponitur . Adi Phil. ad Vitruv. lib. III.

Chironidibus] Choronicibus , coronix quid ſit habet eodem loco idem Phil.

Equi aurati] Eos pœne depinxit nobis Nicetas. Ἀνώτερ τε ἵπποι χαλκήλατοι πεπήγασι χρυσῷ ἠλειμμένοι τὰς αὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλέποντες ἀλλήλοις, καὶ δρόμον καμπτῆρος πνέοντες. *Super vero quattuor equi aurati ſtant collis incuruis obuerſi ſibi inuicem, & flexum metæ meditantes.* Vocat Imerius. τέσσαρα ἱππάρια χρυσόβαφα.

Quales] Immo, met ipſi. nam cum in ditionem Venetorum Conſtantinopolis veniſſet, Venetias hi ſunt exportati . ante ipſos olim ludi quidam editi in foro B. Marci. De his equis Petrarcha lib. Senil. IV. epiſt. II. *Cum immenſo Procerum comitatu frontem Templi ſupra veſtibulum occuparet* (Dux) *vnde marmoreo è ſuggeſtu eſſent cuncta ſub pedibus: locus eſt, vbi quattuor ibi ænei, & aurati equi ſtant , antiqui operis , & præclari , quis quis ille fuit artificis, ex alto pœnè viui adhinnientes, ac pedibus obrepentes.*

Iuſtiniani Regis] De eadem ſtatua Imerius. ἡ στήλη ἐν τῷ Ζευξίππῳ Ἰουστινιανοῦ ἐστιν, ἡ καθεύδοντος τοῦ πρασίνου μέρους Ἰουστινιανός, καὶ Κωνσταντῖνος νέοι ἀπόστολοι. in columna fere ſtatuam apud Græcos , vt dicari columnam , pro ſtatua diceretur . Sed imperatorum ſimulachra ex lapide vſus fuit exigendi in Hippodromo . Sozomen. lib. IIX. ἀνδριάντος ἀργυροῦ τῆς τοῦ βασιλέως γαμετῆς ἐπὶ πορφυροῦ κίονος ἀνατεθέντος, ὃς καὶ νῦν ἐστι πρὸς μεσημβρίαν πρότοι τῆς καὶ δημώδεις θέαι ἀρχόντων καὶ μίμων ἐντάδε ἐπετελεῖτο, ὡς ἔθος ἦν τότε ἐπὶ τῇ ἀνακλήσει τῶν βασιλικῶν εἰκόνων. Sed aurigarum quoque imagines ibi haberi conſuetæ ſunt, vt in Anthol. ſepiſſime inuenies.

PAG. 61.

Aditus , qui diceretur mortuus] Porta mortua , porta θανάτου. quæ videlicet primæ metæ è conſpectu erat, è qua non exibant equi, & tertiadecima iſta, maior ſcilicet , vnde pompa ferebatur , ac deferebatur ſupra illud oſtium apud Romanos , locus Principis erat , & quoniam in eius portica pompa preparabatur , ac ſupra Principes ſpectabant pulvinar locus dicebatur à Deorum ſimulachris. Apud Græcos nec minus ſupra hoc oſtium Imperatorum ſuggeſtus: Græci. μαππάριος δὲ καλεῖται, ὁ ἐν τῷ μέσῳ ἱστάμενος καὶ τοῦ δρόμου ἔχων τὸ σύνθημα. Gloſſa Baſilic. verò. ἐφθάσαν ἐν τῷ θεάτρῳ οἱ ὕπατοι ἐν ὀχήμασι . . . καὶ μετὰ τὴν εὐωχίαν ῥίπτειν τὰ τῆς χειρὸς ἐκμαγεῖα, ἅπερ τῇ ῥωμαϊκῇ φωνῇ μάππαι λέγεται, καὶ ταῦτα ἀναλαμβανόμενος, ὁ ἐπὶ τοῦ τεταγμένος, ὡς σύνθημα εὐθέως τὸν ἀγῶνα ἐπετέλεσε. καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο τοιοῦτος μαππάριος. In medio itaque Mapparius conſiſtebat atque inde delapſam mappam è manu Principis , aut editoris, quod ſignum emittendi quadrigas erat, recipiebat in medio ergo Principes etiam tractus illius , qui dicebatur oppidum apud Romanos , ſedem ſuam in ſpectaculis habebant . Recepiſſe labentem mappam è manu Prefecti certaminis mapparium etiam Cedrenus teſtatur . ὅπερ ὑποδεχόμενος , ὁ μαππάριος καλεῖται. Florentiæ vbi veſtigia veterum ludorum magis quam alibi Sereniſſimorum Mediceorum Principum auſpicijs conſeruantur, Magnus quoque Dux vbi emitti è linea volunt equi, oſtenſione orarij lintei miſſum publicat, ſtatimque poſt ſe equi in pedes dant . Ex eodem loco Hippodromi Monetæ ſpargebantur, & ſparſiones fiebant, & inuolucra quædam erant quibus pecunia adligata immittebatur in populum . ὀβολοὺς τοὺς συνήθεις ἀποδέσμοις. Habet Pachamer. lib. IX. hiſt. Quod & Codinus confirmat . Nodi igitur ex ſegmentatis linteolis Italicè *groppi con denari*. Folles, ſiue pholes veſis , dicti à Græcis quoque latina puto ab origine, quòd ex corio tumerent crumenulæ paruæ in vulgus iactæ . certe φόλα, ſiue φόλλα obulus in Gloſſa. Hermanopulus in Eleg. παρεχέτω ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμερήσιον κεράτιον ἐκ ἤγουν φόλας δώδεκα. Cedr. Κεράτια δὲ αἱ δώδεκα φόλλεις ὠνομάσθησαν. Duodecim Pholæ ergo ceratium vnum implebant. noſtri *folla* vocant tumultum , nam cum ſparſio fit à Principibus tumultuari populus , arctarique cernitur .

IOANNIS ARGOLI
NOTÆ AD LIB. II.
ONVPHRII PANVINII DE LVDIS CIRCENSIBVS.

CAP. I.

GRallatores] Quoniam res ſæpiſſimè hinc inde à Panuinio referuntur, decreui eas etiam ipſe varijs locis digerere, pro vt tempus aptius requirere videtur: ne quis me præterire aliqua, dum quædam hic ſilentio tranſeo, imputet. Grallatores nunc *Trampularios* appellant, qui olim in ludorum miſcellaneis in Circo exhibebantur. aptatis hi ad pedes perticis, ita ambulabant, vt longiſſimos extenderent greſſus, quod idem nunc fit. Nonnius. *Grallatores ſunt colobatharij. Grallæ enim ſunt fuſtes, queis innituntur. Varro mutuum muli ſcabunt, Græci* περὶ ἀγορασμῦ *Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ ſunt perticæ ligneæ ab homine &c.* Sex Pomp. *Grallatores appellantur Pantomimi, qui vt in ſaltatione imitarentur Aegipanas adiunctis perticis furculas habentibus, atque in his ſuperſtantes ad ſimilitudinem crurium eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem conſiſtendi. Plaut. vinceretis curſu ceruas, & grallatorem gradu &* in amphitr. Plaut. —*ſiue grallatarius, ſiue teſtudinarius fuerit.* Pollux οἱ δὲ γύπωνες ξυλίνων κώλων ἐπιβαίνοντες ὠρχοῦντο διαφανεῖ ταραντίδι ἀμπεχόμενοι. vbi nota, Tarantinam veſtem: adhuc *Taranta* aliquibus Italiæ partibus dicitur, ſed vilis pratii pannus, cum hic pro molli, & delicata ponatur, vt tralucerent καλοβατῶν crura, quod exprimitur nunc apud puellas Turcas quæ καλαῖς *caloccie* vocant Itali, præaltis impoſitæ, tenuique veſte & pellucida domi feruntur. Tales Oreſtęæ figuræ erant in ſcena, nempè Heroicæ, cothurnatæ, vt Iberras repreſentarent inuentione Sophoclis, teſte Iuſtino Martire Apologia pro Chriſtianis, ad Antoninum, & de quibus idem epiſt. ad Zenam facit. certè apud comicos veteres, quid ſimile erat, vnde ſtrepitus excitaretur in Iliad. Hom. lib. M. Euſtath. κολοσυρτὰς δὲ κυρίως οὐ καὶ παρὰ κωμικῷ χεῖσις, κτύπος ὁ ἀπὸ κάλων, ἤγουν ξύλων συρομένων ἐναρ... quē ſtrepitum ſcabellorum in Caligula vocat Suet. calceis ſiquidem ligneis ſaltabant, & concinnum ſtrepitum referebant. Lutat. lib. III. Achil. Statii. *Buſca, tibia vel ſcabellum, quod in ſacris tibiciens pede ſonare conſueuerunt.* καλα enim ſunt ξύλα ligna, vnde καλία, galera nos corruptè; nauis eſt, quæ domum magnitudine repreſentat; καλία ſiquidem eſt, ξύλων κατεσκευασμένη οἰκεία, & pro domo accipitur, quod olim domus ligneæ eſſent, καλοβάται igitur gradatores, vt etiam καλλίπους ὁ ξύλινος πούς dici poteſt ipſamet gralla, aut ὑπόδημα ξύλινον, quo Monachi quidam vtuntur. de Calobatis ita Lutat. Achill. III. *Calobatæ. calos dicebant maiores noſtri fuſtes, quos portabant ſerui Sequentes Dominos ad prælium, vnde etiam calones dicebantur: nam conſuetudo erat militis Romani, vt ipſe ſibi arma portaret, ipſe vallum: vallum autem dicebant calam. ſicut Lucillus. Scinde calam, vt caleas. ideſt puer frange fuſtes, & fac focum. inde etiam claſſem dictam dicunt, quòd fiat de fuſtibus.*

Funambulos] Reipublicæ tempore hoc ludicrum iam viſum. Terr. in Hecyra Prol. Manilius deſcribit funambulum.

> *Aut tenues, auſus ſine limite figere greſſus*
> *Certa per extenſos ponit veſtigia funes,*
> *Et calo meditatus iter veſtigia perdit,*
> *Et pœne, vt pendens populum ſuſpendit ab ipſo.*

Funere pus dicitur funambulus ab Apul. IV. Floridorum Funambulos verò primò dixit Meſſalla Coruinus teſte Acrone in Hor. ſat. x. lib. I. iſti (puto) exhibiti inter ludos miſcellos. admiſſi enim ſunt dum cetera ſpectacula ederentur. ad præcit. locum Hecyr. Donat. *Hæc* (Hecyra) *data eſt ſine prologo ludis Megalenſibus, quos Sex. Iulius, & Cornelius Dolobella ediderunt, ſed occupato populo ſtudio funerabuli diſplicuit: poſtea data eſt ludis funeralibus &c.* De funambulo Prudentius. ob id.

> *Inde per aëreum pendens audacia funem*
> *Ardua ſecuris ſcandit proſcænia plantis.*

De iis Firmicus lib. IIX. cap. XV. Chriſoſtomus Orat. de iure iurando. Nazianzen. in Apolog. Cyprian. de ieiun. Chriſti. Lucian. in Dea Syria. Nicephorus Gregoras lib. IIX. Arrianus lib. III. cap. XII. Epict. Symphoſius in Ænigmatis.

> *Inter Luciferum cælum, terraſque iacentes*
> *Aëra per medium docta meat arte viator*
> *Semita; ſed breuis eſt pedibus, nec ſufficit ipſis.*

è Græco tamen epigrammate verſum eſt. Vetuſtum apud me epigramma quoque eſt de funambulo ad ænigmatis Symphoſii, & Græci mentem, quòd ſani & antiqui coloris iudico.

> *Errat Dedaleæ renouatur inambulo famæ*
> *Et facilis dubium pes moderatur iter*
> *Pendent ab aëreo vitalis linea lino*
> *Non ipſe, at populo mens, oculuſque cadit*
> *Quam mirum: tenui figit veſtigia calle*
> *Atque minor plantis eſt via funiuij.*

Vbi nota funiuium appellare funambulum χοινοβάτην λεπτοβάτην.

Tarquinius Priſcus] Gymnicam in Hetruria viguiſſe, vnde ſit Romam exportata. Sic Pruden. in Symm.

> *Tunc maſtigophoris, oleoque, & gymnadis arte*
> *Vnctis pugilibus miles pugnabat Hetruſcus:*
> *Nec petaſo inſignis poterat Lacedemone capta*
> *Mercurius ſeruare ſuas de clade paleſtras.*

Eam verò antea Græci exercuere, ſiue vt valetudini obtemperarent, ſiue quòd vires corporis egregium bonum credebant. Plutarchus in Homeri rebus. ὅπως δὲ γυμνασίοις χρῆσθαι παραινεῖ, φανερὸν, ἐκ πολλῶν ἀεὶ γὰρ πονοῦντας ποιεῖ. Solon. apud Lucian. hoc ita probat Anacharſidi ὥσπερ γὰρ οἱ λικμῶντες τὸν πύρον, ... τὰ γυμνάσια ἐργάζεται ἐν τοῖς σώμασι ... ἄχνην καὶ τοὺς ἀθέρας ἀποφυσῶντα. Hom. Odyſſ. Θ.

> Οὐ μὲν γὰρ μεῖζον κλέος ἀνέρος ὄφρα κεν ᾖσιν
> Ἤ ὅτι ποσσίν τε ῥέξῃ, καὶ χερσὶν ἑῇσι.
> *Non etenim maior, dum viuit gloria cuiquam*
> *Quam manibus quòd agit proprijs, pedibuſque operatur.*

Et Pindarus. εὐδαίμων δὲ καὶ ὑμνητὸς οὗτος ἀνὴρ γίνεται σοφοῖς, ὃς ἂν χερσὶν, ἢ ποδῶν ἀρετᾷ κρατήσαις τὰ μέγιστα ἀέθλων ἕλῃ τόλματι, καὶ σθένει.

Ab exercendo dictum] Patet ex l. ἐὰν δύο §. ὁμοίως ff. D. De excuſationibus. vbi ſpatia gymnaſium ſunt, in quo Græci corporis exercitationibus detinebantur. inde γυμνασιαρχία in d. lege ὁμοίως Præfectura Gymnaſij eſt: γυμνασιάρχης Heſychio teſte, ἄρχων τοῦ ξυστοῦ dicitur: γυμνασίαρχον intellexit ſanè Cicero Gymnaſij Præfectum. Vulpiano tamen interpreti Demoſthenis γυμνασιάρχος ἐστὶ ὁ παρέχων ἔλαιον τοῖς γυμναζομένοις. Gymnaſij Præfectum habet Plautus in Bacchid.

Gymnaſtica eſt ars] Ita definit Gal. ἡ τέχνη γυμναστική ἐστιν ἐπιστήμη τῆς ἐν πᾶσι γυμνασίοις δυνάμεως. *Gymnaſtica eſt ars, quæ potentiam omnium exercitationum examinat.* Vide Veget. lib. I. de re milit. cap XIII. Plutarchum in Homero.

Victoriarum gratia] Magiſtri artis erant, & pueros erudibant, additis etiam ob inſcitiam verberibus. Martialis lib. VII.

> *Et putri lutulenta de palæſtra*
> *Vncti verbere vapulat magiſtri.*

& Plautus in Bacchidibus.

> *Eadem ne erat diſciplina cum tu adoleſcens eras?*
> *Nego tibi hoc annis fuiſſe primis copiæ*
> *Digitum longum à pedagogo pedem, vt efferres ædibus:*
> *Ante ſolem exorientem, niſi in paleſtram veneras*
> *Gymnaſij præfecto haud mediocris pœnas penderes,*
> *Id quoi obtingerat hoc etiam accenſebatur ad malum*
> *Et diſcipulus, & magiſter prohibebantur improbi:*
> *Ibi curſus luctando, haſta, diſco, pugillatu, pila,*
> *Saliendo ſe ſe exercebant magis, quam ſcorto, aut ſuauijs:*
> *Ibi ſuam ætatem extendebant, non in latebroſis locis.*
> *Inde de Hippodromo, & paleſtra, vbi reuertiſſes domum*
> *Cincticulo præcinctus in ſella apud magiſtrum aſſidens,*
> *Tum librum legeres; ſi vnam peccauiſſes ſyllabam,*

Fieret

Fieret corium tam maculoſum, quàm eſt nutricis pallium. At de inſtitutione puerorum præter Quintil. lib. prim. vide Oribaſium Synops. lib. v. cap. xiv.

Athleta porrò] Galenus vero dictum ἀπὸ τ᾽ ἄθλιε vel ἀπὸ τ᾽ ἀθλιότητος a miſeria ſcilicet & infelicitate. Euſtathius enim ἄθλιος ὁ δυσυχὴς, καὶ δυσδαίμων καὶ παρὰ τὸν ἆθλον ὁ ἀθλητὴς ὁ κακοπαθῶν certator, cuiuslibet certaminis athleta eſt, ἆθλος enim propriè ὁ ἀγὼν. diuiduntur vero à Galeno in graues, & leues athletæ lib. i. cap. ii. de alim. facult. Graues appellat palæſtritas, pugiles, pancratiaſtas, diſcobolos, ceſtu ludentes; leues curſores, ſaltatores, & ſimiles: & quoniam athletæ ſub gymnaſtica reprehenduntur, eam partem gymnaſticæ, quæ athleticam, nempe luctatoriam exercet, damnat, vt habet ad Traſyb. cap. xxxiii. ac rurſus cap. xxxxiix. atque ex omni bona conſtituta Rep. eam arcendam iudicat, vt potè quæ hominum vires veras proſternat, & minimè in bonam partem valetudinis corpora traducat. admittit verò, quæ tantum exercitationem adhibet. Pædotriba enim quatenus ſe exercet, exercitatoriæ quatenus luctatur, alterius cuiuſdam profeſſionis miniſter eſt. atque vt ſub vno capite, ne diuagemur, cuncta complectamur, quoniam de cibo athletarum inferius facit Noſter, & ficus ſiccas conducere athletis è Plinio affert, rem hic tractemus, quanuis Plinius non eo loco, quod adducit auctor, illud aſſerat: ſed libro xxiii. cap. vi. quod tranſtulit Plinius etiam ille, cui Valeriani nomen è coniectura lapidis ceſſit lib. iv. cap. xxvii. *athletæ antea ficis alebantur, prius quam eos Pythagoras excitatos ad carnis eſum, qui fortior cibus eſt, tranſtuliſſet.* carniuori ſi quidem athletæ; duas enim ei minas carnis parum eſſe Galen. de dign. pub. tit. ii. cap. ii. aſſeuerat, & minas Romanas intelligit, quarum vna vncias viginti capiebat: atque ita duæ vnciæ cum ſemiſſe noſtrates: ſed cum dicat parum eſſe tres libras vocauiſſe noſtri ponderis colligimus: accedebant pulscocta, panis aliaque edulia, quæ concoquere niſi athleta, alter nequiuiſſet. Gal. de alim. facult. *Quæ cum vulgus ignoret, athletas ob corporis robur beatos prædicat, cum ea vorare, & concoquere videat, quæ nemo noſtrum neque edere, nec concoquere valeat.* Panis eorum colliphium appellabatur quod κωλᾶ ἴφια membra nempe robuſta faceret. de eo Iuven.

Luctantur paucæ, comedunt colliphia paucæ

ac de ipſo Ariſt. lib. ii. ad Nicom. cap. vi. Polyb. lib. i. Martial. lib. vii. epig. lxvi.

Ad quos fas ſibi tunc putat reuerti
Cum colliphia ſexdecim comedit.

erat vero panis ſine fermento, ac pœne crudus, de alim. facult. idem. auct. Gal. *itaque panum quoque ijs athletis eſt accommodus qui neque admodum aſſatus, neque multum habet fermenti* & lib. v. de ſanit. tuen. accuratius colliphium deſcribit. *Panis quoque his exhibendus, qui nec ſalem, nec fermentum, nec ſubactionem, nec iuſtam coctionem habeat.* Hinc ait Celſus lib. i. c. i. *Cibi athletici ſanis ſuper vacui. Aptus ſi quidem athletis,* teſte eodem lib. ii. cap. xxix. *valentiſſimus cibus, in quo plurimum alimenti ſit:* vt Suilla, quæ vtebantur affatim auctore Gal. Comm. i. ad Hippocr. & quoniam anethum nutriendi vim habere aiunt, nullus fere athletarum cibus ſine eo, Plin. Valer. lib. iv. cap. xxvii. vnde cum quid neceſſarium ob inſanitatem expoſcitur, prouerbium anethum requiri dicimus. Maxima ſanè athletis fuit in procuranda valetudine induſtria. Venere ob id abſtinebant. Clem. Alex. ſtrom. lib. iii. cap. v. Plato de Leg. lib. iix. Erat etiam vt rem abſoluam, & Gladiatoribus ſuus cibus; eos quippe pulte & Ptiſana nutriri optimè de aliment. facult. teſtis eſt Gal. lib. i. cap. xix. certè ipſe auctor gloriatur ſe Medicum gladiatorum fuiſſe, cum vigeſimum annum attigiſſet. refert lib. iii. cap. ii. De comp. Medic. per gen. noſtri vero nunc Medici gladiatoriam in mortalium iugulum exercent, eoſdem annos nati vix inſpecto Galeno, ac Hippocrate. & quia athletarum, vt id addam, habitus corporis, & naturæ ab illo cæterorum diuerſus altero etiam curandi ſe ordine vtebantur. Teſte enim eodem de San. tuen. athletæ ſoli poſt exercitationem feruenti balneo vtebantur. Legem cibi, & pulueris ipſorum vitæ inſtitutum nuncupauit Terentianus.

Dum victor cluet omnium
Maturaſse reſoluere
Legem pulueris, & cibi.

At de athletis verſiculos, quos ego Latinos e Græcis feci, quique apud Galenum contra Athleticam leguntur, libet Lector, ad nectere; elegiaco carmine tranſtuli, quia commodius id fuit.

Si foret vna hominum vitæ ratio, atque ferarum,
Et natura feras nos ageretque ſimul;
Vt tubicen ſonitu cum clangit Olympicus, idem
Brutum animal ludo includeret, atque hominem;
Nullus opinor homo ferret, cum laude coronam,
Namque ea certi illi prærriperetur equis:
In ſtadio lepus ire prior, palmamque tenere
Vellet, & Elæa cingere fronde comas:
Caprea laureolam menſo feret ipſa diaulo:
Ornaretque hominum gloria, nulla pedes.
At vos Atletæ validi neſcitis, ab ipſo
Hercule nullum hominum noſtra necaſſe manu:
Ludetis ceſtu, ſuperabunt cornua tauri:
Vos pugiles Aſinus calcibus excutiet:
Et caput emeritum foliis ita cinget Aſellus;
Quapropter veſtis, heu pudor, hiſtorijs
Pancratio vicit, ſcribetur, aſellus, in ipſa
Prima, & bis decima victor Olympiade.

Ambulatione perficere] Nam ambulatio exercitationum pars. Senec. ep. lxxix. Celſus lib. iii. de re Med. *cæterum quia* voraciſſimi erant: nam vires in cibis cum digeruntur, maximè conſiſtunt. de voracitate Atletarum Plutarchus in Arato. ἐπῄρετο καὶ ταῖς εἰκόσιν αὐτὲ ἀθλητικὴ τις ἰδέα καὶ τὸ σηνετὸν τὲ προσώπε καὶ βασιλικὸν ὁ παντάπασιν ἀρνεῖται τὴν ἀδηφαγίαν. Hanc & Dyſticum declarat Timocreontis Rhodii.

Πολλὰ πιὼν, καὶ πολλὰ φαγὼν, καὶ πολλὰ κακ᾽ εἰπὼν
Ἄνθρωπος κεῖμαι Τιμοκρέων ῥόδιος.

Multa bibens, & multa vorans, mala multa loqutus
Atleta hic iaceo Timocreon Rhodius.

De voracitate atletica eſt præterea Tzetza Chil. lib. ii. toto c. xl. Victum athleticum damnat Plato lib. de rep. iii. de Gener. Animal. nos ſupra.

PAG. 63.

Atleticè] Ariſtoteles ἕξιν ἀτλητικὴν, habitudinem athleticam, veluti firmam vocat. facit de hac re Hippocrates in Aphoriſmo, vbi Galenum vide, quin Plutarchum in Fabio maximo, in Philopœmene.

Non placere] Formula Auguſti. ea, ſi obſerues, ſæpiſſima in edictis, quæ ipſius reperiuntur. Suet. in Claudio ex epiſtola Auguſti ad Liuiam. *Spectare Claudium Circenſes è puluinari, non placet nobis.*

Cereris ſacerdotibus] Non enim fœminæ ſpectabant. Tzetzes Chil. prima cap. xxii. ὡς δ᾽ ἐστὶς νόμος ἔκειτο κωλυῶν τὰς γυναῖκας θεάσζ τὰ ὀλύμπια. Stat. lib. primo. Theb.

Excluſæque expectant præmia matres,

vbi Luctatius. *ſacrorum lege prohibitum eſt Olympicum certamen ſpectare mulieres,* quod & Val. Max. habet lib. iix. cap. xvi. tantum lectiſſimis fœminis id conceſſum, vt Berenici, ſiue Pherenici, quòd ex olympico patre orta eſſet, fratribus eundem honorem aſſecutis: hanc Callipateram vocat Pauſanias lib. v. & Tzetzas ad ductus. Ariſtopatoram Pindari appellat interpres. ſi aliqua contra legem ſpectauiſſet, ſaxo è monte Typhæo præcipitabatur, vt in Eliacis habet Pauſanias. Romæ quoniam ſacerdotibus Cereris dabatur ſpectare olympiaca, conceſſum eſt, vt ſpectarent Veſtales Virgines. etiam Suet. in Nerone.

Septis] Caligulam in ſeptis certamina etiam edidiſſe, teſtis eſt Suet. in ipſo.

Barbam primam poſuit] Vigeſimo primo anno, citius interdum, interdum quoque tardius barbam deponebant. Macrob. in ſomno Scip. ſiquidem ter ſeptenarium numerum requiri ad radendam barbam aſſignat. de hac pixide vide Arbitrum, eiuſque Scholiaſtas. Iuvenes itaque barbati olim, raſi viri; hinc illud Iuven.

Cuius barbam tua ianua vidit.

idque voluit Cic. ad Atticum lib. i. *Commes ſatores, coniurationis, barbatuli Iuvenes* & pro M. Cœlio. *non hac barba, quâ iſta declaratur.* Eum diem, qua barbam deponebant, feſtum habebant; dona barba deponentes ab amicis, & ſeruis accipiebant. Martialis lib. iii. epigr. v.

Libat florentes hæc tibi prima genas
Magna licet dederit iucundæ munera vitæ,
Plus nunquam patri præſtitit illa dies.

Buthyſiæ] Bouis ſacrificii ſolemnis. Atheneus quid ſit declarat; lib. iv. ὅταν ᾗ τοῖς ἥρωσι θύωσι, βεθυσία μεγάλη γίνεται, καὶ ἑςιῶνται

ἑστιῶνται πάντες μετὰ τῶν δούλων. *Quando ſacrificant Heroibus, fit magna buthyſia, omneſque cum ſeruis comedunt.* De ea apud Athenienſes vide Ælianum Var.lect. lib.IIX.cap.III.& ait Διϊκώλια ea ſacra etiam fuiſſe appellata. Pauſaniam in Atticis. Porphirium περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων lib.II. Heſych.in voce βουθυσία, & Suidam. quin Ariſtophanis Scholiaſtem in Nubibus.

Brabeutarum more humi aſſidens] Qui mos etiam apud noſtros brabeutas in luctis feſtiuis, vt videlicet hoc modo nexus illegitimos, apprehenſioneſque non iuſtas diudicent vtuntur nunc baculo, nec aliter veteres. Sidon. lib. II. epiſt. ad Domitium. *Abſunt turbidi, tortuoſique pugillatus, & nexibus paleſtritæ quorum etiam iuuenum luctas, ſi inuoluantur obſcenius, caſta confeſtim gymnaſiarcharum virga diſſoluit.*

Brabeutarum] Βραβευταὶ deſignatores, præfecti ludorum ſunt, & gymnaſiorum, qui & ἀγωνοθέται ἀθλοθέται ἀγώνων, διαθέται, ἄθλων ἐπιμεληταί, ἄθλων ἔφοροι, ἐπίσκοποι, προστάται ἐπόπται à Polluce appellantur. res ipſa ἀγωνοθεσία, ἀγώνων διάθεσις ἄθλων ἐπιμέλεια. Agonothetæ vero officiũ deſignat Plut.in Flam. ἀγωνοθέτης δὲ Νεμείων ἀποδειχθεὶς ἐν Ἄργει τὴν πανήγυριν ἄριστα διέθηκεν. *Argis creatus agonothetes Nemeorum, rem illorũ ludorum optime gubernauit.* facit idem de agonotheta etiam in Catone. Purpura agonothetæ dum præſiderent veſtiebant, vt habet Lucianus in Anacharſide. De ijs ita facit l. Atletas. D.de ijs, qui notant infam. *quos Græci βραβευτὰς appellant artem ludricam non facere, Celſus probat.* Immo ſummo honore videbantur præditi, ipſorum enim arbitrio victoribus præmia diuidebantur, atque in gymnaſijs, & ludis non admittebantur certatores, niſi ab iſtis approbarentur. Io. Caſſianus Eremita de ſpiritu Gaſtrimargia ita id exponit. *In his ſiquidem iuniores, qui has diſciplinas cupiunt profiteri, vtrum mereantur, vel debeant ad eas admitti, tàm eius, qui iſtis certaminibus præſidet, quam totius populi iudicio comprobatur. cumque diligenter examinatus quis repertus fuerit nulla vitæ reſperſus infamia, deinde non ſenectutis iugo ignobilis, & ob hoc indignus diſciplina hac, vel congreſſu eorum, qui hanc profitentur, fuerit iudicatus; tertio ſi artis, ſi fortitudinis digna præferat documenta, & iunioribus, coæuiſque decertans peritiam pariter, & virtutem demonſtrauerit iuuentutis, ac proficiens de ephæborum luctamine perfectis iam viris, & experientia longa probatis congredi permiſſus fuerit, Præſidentis examine, ſeque non ſolum parem virtutis eorum aſſidua colluctatione probauerit, verùm etiam frequenter inter hos quoque victoriæ palmam fuerit conſecutus; Tum demum ad agonis præclara certamina merebitur peruenire, in quibus non niſi victoribus tantum, & his qui multarum coronarum ſtipendijs coronati ſunt facultas conceditur decertandi.* Hac ille, quod vero dicit *nulla vitæ reſperſus infamia* non admiſſos infames ad Græciæ nobiliſſimos ludos intellige, vt apud Plutarchum in Themiſtocle eſt, qui docet nothos cum legitimis non coijſſe ad gymnaſium. ignobiles alibi exercebantur διὸ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες συντελούντων ἔπεισε τινὰς ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν εὐγενομένων νεανίσκων κατὰ βαίνοντας εἰς Κυνόσαργες ἀλείφεσθαι μετ' αὐτοῦ, καὶ τούτου γενομένου δοκεῖ πανούργως τὸν τῶν νόθων, καὶ γνησίων διορισμὸν ἀνελεῖν. *Cum nothi in Cinoſarges conuenirent; duxit quidem Themiſtocles nobiles iuuenes, qui cum ipſo vngerentur: quo facto videtur callide differentiam nothorum, & legitimorum ſubſtuliſſe: poſtquam de vita, moribuſque eſſent examinati.* hoc modo loquebantur intraturis ad ſocietatem Gymnaſij agonothetæ (formula ſiquidem apud Philoſtratum lib v. eſt) *labore veſtro merito conſecuti eſtis, vt in olympiam intretis, & nihil deſidioſum, aut improbum admiſiſtis; ite igitur alacres.* hic mos poſtea auctorandi certatores ad ſcholaſticos eſt tranſlatus, non niſi Herculis imitatione conditionis: quam rem, ne longior ſim, pete ex fragmento olympiodori apud Photium. Sed ad agonothetas reuertamur, qui & ἐπόπται vt dixi, nuncupabantur, quaſi inſpectores; quod officium vetus eſt, vt ex Homero liquet in Patrocli certamine.

At procul in campo ſpeculari iuſſit acute
Diuum Phœnicem aſſectatoremque parentis
Qui exploraret equos, & curſus cuncta referret.

Iphitus primo ſolus Hellenodica fuit, poſt hunc ex elæis propoſiti duo in olympia extitere hellanodicarum: hos ſequutus eſt trium curatus, quibus adiuncti totidem in Pentatlis, atque ita ſex erant: adiuncti deinde quattuor, vt decem fierent, poſtmodum duodecim extitere, quòd totidem Elæorum eſſent tribus. ſed amiſſa parte agri Arcadici, tribuumque imminuto numero ad octo reciderunt, & rurſus nouenarium, poſtea ad denarium numerum aucti perdurarunt. Pauſanias in Eliacis lib.I. duos fuiſſe in olympia agonothetas, & ad multos annos duraſſe tradit, & quarta olympiade ſeptem fuiſſe additos illis alios iudices: atque ex ijs tres de curſu equorum, totidem de Pentatlo, reliquos de certaminibus cœteris cognouiſſe: horum arbitrio vt prænotaui dabantur palmę, & coronę. Nazian. ad Frater. in ſannab. παραληφθῆναι παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου, ὡς ἀπολαβεῖν τὸ δικαιοσύνης στέφανον. Clem. Alexandrinus ἀγωνοθέτης ὁ Θεὸς βραβευτὴς, ὁ υἱὸς Θεοῦ, θεαταὶ δὲ οἱ ἄγγελοι. *Agonotheta Deus, brabeuta deſignator Dei filius, ſpectatores angeli.* βραβεῖς vero, vt βραβευταὶ à βραβεύω βραβεύω eſt, διανέμω, diuido: inde βραβεῖον, brauium, quod qui adipiſcitur *brauo* dicitur apud Italos, apud quos etiam inde venit *brauare* nempè διανέμειν, quod diſtribuere eſt, ac cum imperio præſidere. βραβευταὶ enim ſunt, tamquam ῥαβδοῦχοι, quod virgam haberent in manibus, quam *magiſtralem*, appellat Sidònius, pro ſceptro, videlicet quo regno ſuo hoc eſt in agone imperarent; & ſupra cæteros eſſent.

Capitolino agone] Ibi etiam certamen exhibitum à Domitiano. Suet. *inſtituit, & quinquennale Capitolino Ioui triplex, muſicum, equeſtre, gymnicum, & aliquando plurium, quam nunc eſt coronarum.* apparet tempore Suetonij perduraſſe hoc certamen. Non igitur ſublatum per ſenatum, qui omnia illius Principis acta reſcinderat: ſed interuallum temporis, quo recurrebat, à morte Principis, egregium inſtitutum confirmauit. Inde initium anni accipi iuſſerat idem Cæſar more Græcorum, qui ab Olympio agone illos ſuos numerabant, vt dixi ſuperius. Sed annus naturalis ille Græcus: Romanus luſtralis. Cenſor. de die natal. cap.v. *quare agon, & in Elide Iouis olympij, & Romæ Capitolini quinto quoque anno redeunte celebratur.* & inferius. *rurſus tamen annus, ideſt magnus.* ſic luſtrum vocant. *per Capitolinos agones cœptus eſt diligentius ſeruari: quorum agonum* primus à Domitiano inſtitutus fuit die duodecimo eius & ſerg. Cornelio Dolo bella Coſſ. In ijs certaminibus poetę, oratores, atque omne genus artificum coronis contendebant. ad imitationem ſi quidem olympiacorum à Domitiano ſunt inſtituta Vetus inſcriptio. L. VALERIO PVDENT. HIC CVM ESSET ANNORVM XIII. ROMAE CERTAMINE IOVIS CAPITOLINI LVSTRO SEXTO CLARITATE INGENII CORONATVS EST INTER POETAS LATINOS OMNIBVS SENTENTIIS IVDICVM. De his certaminibus Tacitus annal. XVI.

Milo Crotonienſis] De hoc Pauſanias Eliacorum lib. II. Ouid. in Ibin. Strabo. lib. VI. Val.max. lib. IX. Tzetza Chil. lib.II. cap.XL. & cum ipſo pro atletis ſtrenuis Egonem quendam Damaxenum, Idam Lynceum prædicat. Theocriti Scholiaſtes Idyllio. III. Galenus orat. ſuaſor. cap. VI.

PAG. 64.

Euripides] Habes in eius Vita apud auctores omnia. at de atletarum natura certè non benè diſſeruit. referuntur à Galeno duo Euripidis hi verſiculi.

Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων κατ' Ἑλλάδα
Οὐδὲν κάκιον ἐστιν ἀθλητῶν γένους.
Cùm multa mala ſanè ſunt in Græcia
Nullum atletarum genere eſt deterius.

ſunt qui & Platonem fuiſſe atletam aſſerant, inter quos Seruius Æneid. lib.VII. & Laertius in eius vita. ſic & Solonem fuiſſe credo, vt ex Anacharſide Luciani videri poteſt. fuit & Theon Alexandrinus Athleta, ſic & Apuleius, vt in Floridis ſuis indicat.

Lygdamum] Græcæ memoriæ. Λύγδαμος Συρακούσιος πρῶτος παγκράτιον ἐνίκησεν κατά τινας ὃς στάδιον ἐξεμέτρησε τοῖς αὐτοῦ ποσί. *Lygdamus ſyracuſius, qui pancratium vicit primus iuxta aliquos, & ſtadio ſuis pedibus menſuram tribuit.* Quòd falſum: nam ſtadij Homerus meminit in Iliade, dum funus Patrocli Hippoamillia proſequitur. Fortaſſe menſuram particularem nouam inuenit, ac diſpoſuit, quòd placet. vide de Stadio ſuo capite. Eum quidem πηχῶν τριακοσίων διάστημα faciunt, ſpatiũ ſcilicet trecentorum cubitorum. Schol. Pind. ode Olymp. x. Triclinius XVI. vide interpretem Ariſtophanis in Auibus. cur ita dicatur lege in verbo στάδιον Etym. Magnum.

Athletas hoc cibo poſci] Non omni cibo athletę vtebantur. Caſſianus de ſpiritu fornic. cap. VII. *Audi quid dicat Apoſtolus: omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: à quibus omnibus dixerit, inquiramus: illi, qui in hoc agone viſibili ſtudent legitimè decertare, vtendi omnibus eſcis, quas deſiderij libido ſuggerit, non habent facultatem. ſed illis tantùm, quas eorundem certaminum ſtatuit diſciplina: & non ſolum interdictis eſcis, & ebrietate, omnique crapula eos neceſſe eſt abſtinere, verum etiam cuncta inertia, & otio, atque deſidia, vt quotidianis*

exer-

exercitijs, iugique meditatione virium eorum poſſit accreſci. affectu etiam, & opere coniugali fiunt alieni, vt præter exercitium diſciplinæ nihil aliud nouerint. Paulo poſt; *atque in tantum ſe mundos à coitus pollutione cuſtodiunt, vt cum ſe præparant ad agonum certamina, ne quà forſitan per ſomnium nocturna deluſi fallacia vires minuant, multo tempore conquiſitis laminis plumbeis renum contegunt loca, quo ſcilicet metalli rigore genitalibus membris applicito obſcænos humores valeant inhibere.* Hæc ipſe. Nec illud de lamina plumbea, quam pectori appl: cuiſſe Neronem fatetur Tranquillus, aliò traho; voci enim coitus obſtrepit vel Martiale teſte. de plumbea lamella adhuc viſum etiam Galenus admonet. *renum loca* dixit, & poſtea *genitalibus membris*, vt ſciamus, in re latina loca obſcæna dici abſolutè genitalia, Martial.

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Epigr. quod apud me vetus eſt obſcænum, ſed Latini commatis. *Nec locus eſt tibi, nec puer, & non ſuppetit vxor.*

Schrimia] Corruptè procul dubio à ſciamachia, quæ vmbratilis pugna eſt. σκριμιδόρος eſt *gladiator* Græco-barbaris. Corona pretioſa. σκριμιδόρος ὁπλομάχος *gladiator.* ad ſciamachiam pertinere tantum pugillatum, & palæſtram dicit Fauorinus in σκιαμαχεῖν Cœl. Aurel. lib. v. cap. vlt. *Tum* ὁπλομαχία. *hoc eſt armorum ficta conflictio.* & de exercitio, non de vera pugna loquitur; vt erat batuito, qua rudiculis, virgiſque fiebat: *batuere* enim tundere. Don. in Eun. Teren. *tunditur h. e. batuitur faba* ex hac originatione *batterſi, battaglia* veniunt apud Italos. βακλίζειν Græco barbaris, quod tamen à βάκλα venit *à baculo* rectum eſt βακτηρία, quæ virga à βάζειν dicitur, quòd ſcipione ad incedendū vtamur. Oed. Col. Interp. βέργις eſt Schol. Theoc. Idyll. I. vnde ῥάβδικες, τὰ πολυβέργια Schol. Oppian. Halieut. IV. hinc rude donari eſt, è ludo gladiatorio eos ſecludere apud Romanos veteres, qui eſſent emeriti.

Maſtigophori] Ita Scholiaſtes docet. Arcadius iuriſconſultus. lib. XIIX. *Maſtigophori quoque, qui agonothetas in certaminibus comitantur, & ſcribæ magiſtratus perſonali munere ſeruiunt.* Non honeſtum itaque eorum miniſterium. De ijs Xyphil. in Commodo. & facit lex Vlt. De Mun. & honor. Vide Briſſonium lib. IV. Select. Antiq. Pollux. lib. III. cap. XXX. ὁ μαστιγονόμος ὁ ῥαβδοῦχος, καὶ ὁ ῥάβδῳ κοσμῶν, vt Plato dixit: vt Xenophon. μαστιγοφόρος.

Agonotheta reſedit] Caſſianus de ſp. for. cap. IX. *Dominus arbiter, & agonotheta pugnam curſus, & certaminis noſtri expectat.* Idem de Circo D. Chryſoſtomus & Clem. Alex.

Lauiſſent, non vngi] Id Græcis obſeruatiſſimum. ſemper Homerus ſuos lotos antea, poſtea vnctos facit.

Αὐτὰρ ἐπεὶ λοῦσεν τε καὶ ἔχρισεν λίπ' ἐλαίῳ

Et. τὰς ἐπεὶ δμωαὶ λοῦσαν, καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ.

Sic apud Ennium, ſic apud Virgilius. lib. VI. Æneid. habemus. Petron. *Intrauimus balneum, & ſudore calefacti momento temporis ad frigidam eximus: iam Trimalcio vnguento perfuſus tergebatur.* Vnguento hic non oleo perfuſus, quia diues. ſed quandoque etiam vncti non loti. Celſus lib. I. cap. II. *Exercitationem rectè ſequitur modò vnctio, modò balneum.* An quandoque vncti, ſtatim. poſtea lauabantur. Plaut. Pœn. *Quid multa verba faciam, vbi tu laueris, ibi vt balneator faciat vnguentariam.* minimè, ſed de delicatulo loquitur, cuius cutis aquam odore veteris vnguenti inficeret.

Vno ſpiritu] Ex Agellio lib. primo. cap. primo. ſed vide, quæ de lygdamo diximus ſupra. & Cal. Aurel. lib. V. cap. vlt.

Stadium autem] Stadium poſt xyſtum collocat Vitruu. lib. V. cap. XI. nempe ſub dio. *poſt xyſtum* (inquit) *autem ſtadium ita figuratum eſt, vt poſſint hominum copiæ cum laxamento atletas certantes ſpectare.* Primum Romę puto à Domitiano conſtitutus, non enim fuiſſe Italicę conſuetudinis vſque ad ſua tempora, ad ætatem nempe Auguſti palæſtrarum ædificationem, idem fatetur Vitruu. neque ab alijs Principibus vſque ad Domitianum ædificium tale erectum reperio, fiebat vero tantæ capacitatis, vt ex vna periſtyliorum parte curſum, ex altera recurſū admitteret: quod vocauerunt δίαυλον Græci: ibant enim, & redibant Curſores in diaulo. vnde de ipſo ſic Pindarus. Iſth. ode. I. γυαμπτῶν δρόμων, ἐν γναμπτοῖς δρόμοις. quamuis & vnius etiam curſus tantùm capax fieret; vt ei illud eiuſdem Poëtę στάδιον ἢ ἀριστεύσειν εὐθύτονον δίαυλον quidem intelligit Ariſtophanis interpres pro ambitu inter periſtylia, in quo duo ſtadia ſint, menſuramq; habeat paſſuum ducentorum; centum enim paſſus ſtadium vnum conficiunt, vt propterea ſpatium vnum in perſtylio centum habeat columnas, vnde Hecatoſtylon ſpatium vocat in Euſebio Hieronymus, at ſi hinc porticus centum columnarum, vt eſſent magnificę, conſtituebantur; vt ſtadium implerent. ſic Martialis.

Proxima centenis oſtenditur vrſa columnis

ad conſtituendum vero diaulon centum alteræ ex altera parte erant. In ipſo coronabantur quoque victores, vt ex Pindaro liquet, & Arator Poëta.

Virtuti eſt damnoſa quies, nullumque coronat
In ſtadijs ſecurus honos; ſua gloria forti
Cauſa laboris erit.

de ſtadio vide ad Vitruu. lib. V. cap. II. Philandrum. Plin. lib. II. cap. XXIII. Pauſaniam lib. II. Pollucem lib. III. περὶ δ... γυμνικῆ Themiſthius paraphraſi ad IV. Phyſicorum. Herodotus lib. primo. At quia trecentos cubitos implere ſtadium, vt alibi adnotaui, dicunt, atque hi centum paſſus reddunt qui conſtare idem fatentur ſtadium. neceſſe eſt credere, paſſum intelligi experti curſoris, ὡς ζῶντε, non qualem ordinarium nos excedimus. hinc lygdamum paſſu ſuo menſuram determinaſſe ſtadio memoria Græca ſuperius allata recitat.

PAG. 65.

Forum Pacis] Romanum, videlicet. in Veſp. Suet. *fecit noua opera, templum Pacis foro proximum.* Et quotieſcumque forum abſolutè ponitur, hoc intelligitur. de quo Plinius lib. I. cap. V. lib. XII. cap. XIV. lib. XIX. cap. I. Propert.

Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.

Pacis vocauit, quod ei proximum à Veſpaſiano ſit templum ædificatum, & manubiis Iudæorum refertum. Hieronymus, & Ioſephus teſtes. arſit hoc tempore Commodi graui incendio, vt teſtatur Herodianus lib. primo. πᾶν τὸ τῆς εἰρήνης τέμενος κατεφλέχθη μέγιστον, καὶ κάλλιστον γενόμενον τῶν ἐν τῇ πόλει ἔργων. Meminit etiam Galenus in vita propria huius incendij, ſibiq; arſiſſe libros, quos de re medica ſcriptos ibi reliquerat, ex quo colligo, illius bibliothecam fuiſſe, vt ab alijs traditur. inſtauratum poſtea à Seuero hoc templum, ni me fallunt Spartiani verba. *Romæ omnes ædes publicas, quæ vitio temporis labebantur inſtaurauit. numquam propè ſuo nomine ſcripto, ſeruatis tamen vbique titulis conditorum.*

Odæum] Vitruuius inter membra ſcanæ odæum numerat, dum inquit. lib. V. cap. IX. *Et exeuntibus à theatro ſiniſtra parte odeum, quod Athenis Pericles columnis lapideis diſpoſuit, nauiumque malis, & antemnis, ſpolijs Perſicis pertexit.* Locus hic canentium, vt apparet, voce eſt appellatum ἀπὸ τῆς ᾠδῆς Suidæ placet, eiuſque Ammianus meminit lib. XVI. & ſuggeſtum videtur fuiſſe, ſuffultum gradibus, & veluti θεατρίδιον, in quo Muſicæ ſpectarentur concertationes. Certamina inter Choriſtas, cythariſtas, pſallocythariſtas, ex Tranquillo habemus, ob quæ excitatum hoc odæum. inquit ipſe. *Inſtituit & quinquennale certamen primus Romæ more Græco triplex, muſicum gymnicum, equeſtre.* odæum vero nominat in eodem Cæſare. *Item Flauiæ gentis templum, ſtadium, & odeum, & naumachiā.* Plutarchus in Vita Periclis retuliſſe Regij tabernaculi formā odæum ſcribit; aitque Suidas in eo, δικαστήριον τοῦ ἄρχοντος fuiſſe. Excitati odæi a Domitiano meminit etiam Eutropius lib. IX. Huius concertationis ritum è Græcia prodiiſſe videtur indicare in Cim. Plutarchus. Sane in Chytris Bacchi, quorum meminit Athenæus lib. IV. & Alciphron in Epiſt. Menandri ad Glyceram, Poëtæ quattuor inter ſe dramatibus decertabāt. Laert. in Platone. τέτρασι δράμασιν ἠγωνίζοντο Διονυσίοις, Ληναίοις, Παναθηναίοις, καὶ Χύτροις. de qua re in Lygurgi vita idem Plutarchus; ſed apertè de certamine muſico apud Græcos Ariſtides in Panathenaicā σύνισμεν δήπου, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν γυμνικόν, καὶ ἐπίμηλλον τὸν τῆς μουσικῆς, οὐχ ἑπτάσαξ ὁριζόμενον. ἀλλ' ἐφ' ἑκάστῃ τελοῦντα ὡς εἰπεῖν ἡμέρα χρῆ μιᾶς Scholiaſt. Demoſthenis, & Pollux lib. IIX. cap. IX. Opus vero odæum Periclis fuit, vt Vitruuius ſupra affirmauit, & habet in eius vita Plutarchus & eum deſcribit, de ipſo & Pauſanias in Atticis. Strab. lib. IX. Appian. de bello mitrid. Vbi exuſtum ab Ariſtone ipſum facit. Sed rurſus rex Ariobarzanes reſtituit. Vitruu. lib. V. cap. IX. Antequam theatrum fieret, in eo cytharedi, & rapſodi concertabant. Heſych. in ᾨδεῖον ſi tamen verum eſt. Ariſtophanis Scholiaſtes in Veſpis melius narrat, odæum locum in theatri forma fuiſſe, in quo ſoliti cantores fuerint experiri poemata, antequam in theatro recitarentur.

Metodium] Odæum eſt in Suet. ex lectione Terentii, ac aliorum; ſunt tamen metodium, qui legant, ac ſuſtineant. tamen iniuriò. ita appellatum metodium volunt, quod tribus pateret locis Euſebio teſte in Chronicis. Nerua forum ap-

ſtat eum Tranquillus, quod à Nerua inceptum ſaltem fuerit. De hac in Alex. Seu. Lampridius. *ſtatuas iocoſas, vel pedeſtres, nudas, vel equeſtres Diuis Impp. in foro Neruæ, quod nunc tranſitorium dicitur, locabat.* modò arca Noe vitiato vocabulo vulgò appellant. Vide Marlianum lib. Topogr. III. cap. XIII. In hoc forum Numæ ſimulachrum tranſlatum Seruius libro VII. narrat. Idem Lampridius in Seuero. *In foro tranſitorio ad ſtipitem illum ligari præcepit, & fumo appoſito, quem ex ſtipulis, atque huiuſmodi lignis fieri iuſſerat, necauit præcone dicente; Fumo punitur, qui fumum vendidit.* fumum vendere eſt fucum alicui facere, deſumpta à ſimulachris atrienſibus ſimilitudine, quæ infumatæ augent dignitatem, ſiue quod fumus res inanis ſit. Odæum etiam apud Dionem puto in Hadriano legendum, ubi Georgius Merula etiam metodium reddidit. non enim metodium niſi à Nerua factum: niſi perfectum ab altero, inceptum à Nerua dicemus. cuius rei neque veſtigium in litteris, quod ſciam.

Septa loca] δημοσίαν ἐπαυλὴν vocat Septa lib. v. Strabo. quod ibi Pop. Rom. conueniret ad ſuffragia; quapropter Ouid. lib. primo Faſt.

Eſt quoque quo populum ius eſt includere ſeptis.

ſed lege lib. VI. cap. XIII. Marlianum. Tiraq. lib. II. c. XIIX. ad Alexandrum Neapolit. ne videar acta agere. in his fieri ſolita certamina Suet. in Claudio monſtrat. *Gladiatorum paria, munera plurifariam, ac multiplicia exhibuit. anniuerſarium in caſtris Prætorianis, ſine venatione apparatuque; iuſtum, atque legitimum in ſeptis.* Et in Aug. cap. XLIII. *fecitque nonnunquam vicatim, & pluribus ſcænis per omnium linguarum hiſtriones, non in foro modo, non in Amphiteatro, ſed in Circo, & in Septis.* Terentius vult hic intelligendum, in ſeptis nihil vnquam præter venationem ediſſe: mihi placet vt etiam res ſcænicas, hiſtriones ediderit, & ſimilia. Cæterum ſepta Adrianus reſtituit teſte in eo Spartiano. fuiſſe duo ſepta certum eſt. nam antiqui Ouilis meminit in Bello Punico ſecundo Livius lib. XXXVI. cum adhuc Lepidus, & Agrippa non eſſet, quorum opus Septa, & prope vetus novum Ouile erexerunt. Ouilia appellabantur. Lucan.

—— Miſeræ maculauit ouilia Roma.

Vexat opes] *opes vexare*, cum eas dilapidamus, cum diſpendia agimus, dicimus, ſic *Flagellare opes*, quoque cum patrimoniorum grauiſſimæ fiunt expenſæ. contra ſtrangulare, auarè, ac malignè diuitijs indulgere. Stat. ſylu. in Sorent. Pollij.

Non ſibi ſepoſitas infelix ſtrangulat arca
Diuitias.

Sorentum lege. Sorentinum, non Surrentum, nec Surrentinum: locus ſiquidem eſt in Campania, vbi quoniam facta via ab Hercule eſt inter aggeres. ita appellabatur, σορὸς eſt agger, aut ſi vis. cum pleonaſmo σ. lege Sorrentum, Sorrentinum.

Vt ſpargat in æde] hæc erat religionis inſtitutio, & ſi aqua illa haberi non poterat, fingebatur eam eſſe. Virg.

Latices ſimulati fontis Auerni.

ſeu potius puta, aquam illam ſuſceptam è fonte Iſidis in Ægypto fuiſſe, atque ea Romæ eiuſdem Deæ ædem ſparſam: eius fontis ita meminit Antigonus κατὰ δὲ τὴν Ἀραβίαν ἐν πόλει λέγει Ἀμώμητόν φησι γράφειν, τὸν πραγματευθέντα τὸν ἐκ Μέμφεως ἀνάπλουν εἰς τὴν καλουμένην Ἴσιδος κρήνην, ἄν τις οἴνου ἐπιχέῃ, legerem, περιχέῃ κοτύλην διότι γίγνεται τὸ πότον εὔκρατον. *Nempè ſi quis in eo fonte totylam aqua circumfundat exteriori parte, vnum quod merum fuerat, temperari illico, aqua & ſi non intret.* ob frigiditatem aquæ vinum (puto) obſtupefiebat.

A motu vrnæ] De eo motu. Homer.

Κλήρους δ' ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλομεν ὦκα
Ἐκ δ' ἔκθορε κλῆρος μεγαλήτορος Ἀριλόχοιο.
Quaſſataque caua ſalierunt caſſide ſortes
Eurilochuſque foras fatalis teſſera clamat.

Stat. lib. IV. Theb.

Et iam ſortitos Protheus verſarat abena
Caſſide.

Virg. lib. V. idem Hom. Iliad. Ψ. Noſter quoque Taſſus ita vertit.

Stringo] *Diſtringo* etiam in Hadriano Spart. *cum ſe marmoribus diſtringendum daret.* Hinc ſtrigilis inſtrumentum ad diſtringendum.

PAG. 66.

Graijs Gymnaſijs]

—— & Achiuis luctamur fortius vnctis;

Horat. Virg. lib. V. Æneid. Claud.

Et Elæo puluis laudata tonanti.

Qui colitis Cybelem] Pulcherrimum ſanè Epigramma, ad Iſiacos directum. *Plangitis.* plangere eſt religioſa lamentari. *Plangere docta bouem* Tib. *Attin.* non ergo Atys, quod aduertit Ciofanus Sulmonenſis in Ouid. Metamorph. lib. X. docetque me ortographiam hanc Plutar. qui in Numa οἱ ἄττυγες τὸν περὶ ἄττεω. & Schol. Nicandri in Alex. ε. *Dum vac. & t. d. n. s.* puto ad nyctileia pertinere. illæ enim ſemiuirorum turpitudines non niſi nocturnæ frequentiæ. Seruius ad id Virgil.

—— Nocturnuſque vocat clamore Cytheron.

nocte ait *celebratus, vnde ipſa ſacra nyctileia dicebantur, quæ Pop. Romanus excluſit cauſa turpitudinis.* ſic nyctileus pater Bacchus. Ouid. Artis ſuæ lib. prim.

Nyctileumqe patrem, nocturnaque ſacra precare.

Et lib. Metam. IV. ſic Plutar. de Baccho Delphico, Pauſanias lib. primo. Nyctielia tam ergo Cybeli, quàm Baccho. Cybele, ὀρεία eſt appellata. ait in Philoct. Sophoclis Schol. ὅτι ῥέας ἐν τοῖς ὄρεσι τὰ μυστήρια ἐπιτελεῖτο. De Dionyſiacis nyctileis in Antigone idem; ἐν νυκτὶ γὰρ διονύσια καὶ χαρεῖαι γίγνονται. ὅθεν ὁ νυκτίλιος. quod & Eurip. exemplo probat. *Dindyma.* à monte, prope quem Dindymum templum Deæ matri ab Argonautis ædificatum facit Strabo. lib. XII. qui mons cur ita ſit dictus docet Apoll. Scholiaſt. ex Stephano. Δίνδυμον δ' ὄρος Κυζίκου ἱερὸν τῆς ῥέας διὰ τὸ διδύμους μαστοὺς ἐν αὐτῷ ἀνήκειν. Sic Stat. Thebaid. VII.

Nocte velut Phrygia cum lamentata reſultant
Dindyma.

nam vt, De Deo Sacratis dixit Apuleius. *Et ſi nonnulli ſunt ex hoc Diuorum numero, qui nocturnis, vel diurnis: promptis, vel occultis; lætioribus, vel triſtioribus hoſtijs vel ceremonijs, vel ritibus gaudent, ut Aegyptia numina fermè plangoribus, Græca plerumque choreis, barbara autem ſtrepitu cymbaliſtarum, & tympaniſtarum, & choraulistarum.* Per eius montis ſylvas ſtrepitus Chorybantium frequentes, immo etiam per alias exaudiri ſolitos credidit gentilitas. Alcman apud Athen. lib. IX. Πολλάκι δ' ἐν κορυφαῖς ὀρέων ὅκα θεοῖς ἅδῃ πολύφωνος ἑορτά. & Horat.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem.

Theocr. Idyll. primo de Pane. D. Hier. exaudiri ſolitas dæmonum voces ad Olympum montem, ac tanquam collucentium ignium imagines, rumoremque veluti tripudiantium ſcribit. hiſtorice mi credamus ſibilum à vento motarum arborum, quæ ordine adflatum mouentur, reddidiſſe imaginem flautorum, tibiarum. Mela de antro idem Coryco in Cilicia recenſet. *Vbi ad ima peruentum eſt, rurſus ſpecus alter reperitur ob alia dicendum: terret ingredientes ſonitu cymbalorum diuinitus, & magno fragore crepitantium.* ignes ſane in Bacchi feſtis erecti. idem Schol. ibidem. πῦρ τὸ ὑπὸ τῶν βακχῶν αἰρόμενον ἐν ταῖς Διονυσιακαῖς δαδουχίαις. *Flete m. c.* tranſcriptio Ciofani habet *cineres.* puto rectius. *Nor e. a. ab illis.* nam ipſe Phryx, vt Hector addit *hoc tumulo Mygdonis vmbra tegor.* Mygdonia in Aſia minori, & propriè in Lycia, ſed ait Strabo. ποιηταὶ καὶ μάλιστα οἱ τραγικοὶ συγχέοντες τὰ ἔθνη καθάπερ τοὺς τρῶας, καὶ τοὺς μυσοὺς, καὶ τοὺς λυδοὺς φρύγας προσαγορεύουσιν. *Poëtas, Phrygas populus totius minoris Aſiæ appellare ſolitos, & maximè tragicos;* atque ideo non alienus, non alienigena. aut ſi legas *caſus* intelliges hunc lapſum quadriga, eaque tractum inſtar Hectoris, & mortuum. *Hector* nam ipſi etiam lamentationes à Tragicis continuo exhibebantur. Senec. in Troad. Chorus.

Audiat omnis pontus, & æther
Sæuite manus, pulſu vaſto
Tundite pectus; non ſum ſolito
Contenta ſono. Hectora Flemus.

Vide Dioſcoridis epig. in Anthol. lib. V. ep. LVI. Ille ego. Libertus hic certè. *Corpore. i. e. r. n. f.* Hippias novus, de quo Apul. Florid. lib. II. *Quis tum non laudauit hominem tam numeroſa arte multiſcium? Flectere d. e. n. c. p.* Aurigam fuiſſe palæſtritam, & ſcænicum duobus id verſiculis indicat. cæterum ſecundum verſiculum malè ſcripſerunt. legendum.

Ferre iocos, aſtu fallere noſſe fidem.

quæ ſolertia in ſeruis niſi in dominos recidat, egregia. tales optabat ſervulos Auguſtus. Suet. in ipſo. *Modo talis, aut ocellatis, nucibuſque ludebat cum pueris minutis, quos facie, & gar-*

& garrulitate amabiles vndique conquirebat. Lego ocellatim. occellatim ludere paſſim apud nos Italos, cùm pueros imitamur, cùm ipſis, qui ſe modo abſcondunt, modò proferunt, oculoſque digito obuelant, tanquam non videantur, deinde ſono edito prorumpunt: quod feciſſe Socratem legimus, nam cum quis ab eo peteret, quid hæc vita foret, abſcondit ſe poſt parietem, ac continuo oſtendit, vt ludum eſſe puerilem, ac momentaneum vitam noſtram, declarat: eius ludi meminit ibi Horat.

Gratus puellæ riſus ab angulo.

Et Virgil.

Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

ſed iam ſatis. *At tibi*, ita Martialis. lib. x.

Dii tibi dent quicquid Princeps Traiane mereris.

Quæ ſ. ex. n. c. h. in liberali tumulo. ſic illud de altero ſeruulo.

Hunc Domina τύμβῳ θῆκεν ἐλευθερίῳ.

Gymnaſium] Tria gymnaſia Athenis fuiſſe Lyceum, Cinoſarges & Academiam. quorum primum Apollini, ſecundum Herculi; tertium Academo Heroi fuerit ſacrum, teſtis eſt, κατὰ Τιμοκ. Schol. Demoſthenis.

Cuius Xyſtus.] hac etiam modò Iſidorus lib. xv. de ædif. publ. *Gymnaſium generalis exercitationum locus: ſed & balnea, & loca curſorum, & athletarum gymnaſia ſunt*.

Partes erant] Xyſtus etiam totus Gymnaſij ambitus dicebatur. auctor enim Pauſanias eſt in eliacis lib. I. Gymnaſij ambitũ totũ dici Xyſtum. quod videlicet Hercules Amphitruonis filius quot quot ibi ſuccreſcerent, ſpinas euellebat, ſingulis diebus, quod Græci ἀναξύαν dicũt, nempe euellere. Suidas ξυςὸς δορύλλιον, καὶ τόπος ἔνθα οἱ ἀθληταὶ γυμνάζονται. *Xyſtus lanceola, & locus, vbi athletæ exercentur*. Pollux conuenit. Alij à ξύω appellatum volunt, quòd ibi raderent ſe, ac vellerent, qui ad balnea proficiſcebantur; vnde etiam balnea contineret, ex his liquet. Adde quòd ἄρχων τοῦ ξυςοῦ idem eſt in Gloſſariis, quod ἄρχων τοῦ γυμνασίου. de Xyſticis, & Timelicis facit l. athletas. D. De iis qui not. inf. Erat ξυςὶς (diuager) etiam veſtis genus, eamque eſſe purpuratam veſtem, qua vterentur athletæ in pompa Ariſtophanis vult Scholiaſtes quaſi κροκωτὸν ἱμάτιον in Nebulis ad verſiculum; ὥσπερ μεγαλίνις ξυςὶ ὁ ἔχων. Pro veſte tragula Suidas accipit: pro muliebri indumento in Pharmaceutria Theocritus vbi Schol. ξυςὶς γυναικεῖόν τι ἔνδυμα πεποικιλμένον. nos ſuperius aurigæ eſſe etiam indumentum adnotauimus.

Thermarum vocabulo] Alexandrum potius Neronianas inſtauraſſe, ac ſuo nomine nuncupaſſe, velle videtur Eutropius. lib. IIX. *ædificauit Romæ* (Alexander Cæſar) *thermas: quæ antea Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur*. Sed puto, credendum Lampridio potius, qui diſtinguit, & duas facit in Seuero. *In his thermas nominis ſuo iuxta eas, quæ Neronianæ fuerunt; aqua inducta, quæ Alexandrina nuncuparetur*. aduerto etiã Neronianas dictas Alexandrinas, quam quis non propriç Alexandrinç. hoc enim velle videtur Lamp. *quç Neronianæ fuerunt*, & interpretandus ſit ita Eutropius: ædificaſſe thermas Alexandrum, quæ procul dubio appellarentur Alexãdrinæ, & Neronianas etiam illas non minus fuiſſe Alexandrinas appellatas.

Et aliorum] Gymnaſium fabricaſſe Romæ Cleandrũ, Herodianus meminit lib. I. atque illud de quo in Comm. Lampr. *opera eius præter lauacrum, quod Cleander nomine ipſius fecerat, nulla extant*.

Hyeme] Hypæthras intelligit. lib. v. cap. II. Vitruu. *Proximè autem Xyſtum, & duplicem porticum deſignentur hypethrç ambulationes, in quas per hyemem ex Xyſto ſereno cælo, athletç prodeuntes exercentur*. Definit hypetras Schol. Apoll. lib. II. τὰ ὑπὸ δ' αἴθριον καμπτόμενα.

PAG. 67.

Tectis ſtadiis] Epulç apud Laertium in Platone. ἐν ευσκίοις δρόμοισι Ἀκαδήμου θεοῦ exhibebantur. *tectis ſtadijs* de his verſiculus in Ariſteæ Orpheo.

ὦμοι καὶ παλαίςρα, καὶ δρόμος ξυςὸς μέλας.

Inambularem in xyſto] εἰ ἐν τῷ ξύςῳ περιπατοῖεν *ſi in Xyſto ambularent*. Xenoph. in Oecon. hi frequentes in Villis, hortis. Suet. in Aug. *ſua verò, quamuis modica, non tam ſtatuarum, tabularumque pictarum ornatu, quàm Xyſtis, & nemoribus excoluit*. Pluribus epiſtolis oſtendit Plinius. Seneca de ira lib. III. *Deinde adeò impatiens fuit voluptatis, quam ingens crudelitas ſine occaſione ponçbat, vt in Xyſto maternorum hortorũ, qui porticũ à ripa ſeparat*. hæc loca ſtatuis, picturis ornabant. v. Cic. ep. ad Fabium Gallum. *ea enim ſigna ego emere ſoleo, quæ ad ſimilitudinem gymnaſiorum exornent mihi in paleſtra locũ* & ep. ad atticum. *ſi qua ornamenta gymnaſio reperire poteris*.

Xyſtus enim, & Xyſtum] Xyſta ſubdiales ambulationes eſſe videntur, Xyſti porticus tectæ: vbi athletæ hyeme exercebantur.

Περιδρομίδας] Sũt περιδρομίδες ambulationes apud Vitruuiũ, quæ, & hypethræ eidem nuncupantur: ex porticu ſi quidem tecta per hyemem athletæ prodeuntes cælo ſereno iuſſu Xyſtarchæ, in ijs exercebantur: nec παραδρομίδες, ſed περιδρομίδες dicendæ ſunt. apud Herodianũ ſi quidem leguntur περίδρομοι.

Xyſtarchus] Præfectum totius Gymnaſij ſignificat, qui ab Hippocrate παλαιςροφύλαξ appellatur VI. Epidem. ſec. IIX. & à Galeno ἐπιςάτης παλαίςματος. Inſcriptio TOTIVS XYSTI PERPETVVM XYSTARCHAM. ſic Agoniſtarcha. inſcriptio. APOLLINI INVICTO SACRVM M. AVRELIVS M. AVGVSTI APOLLONIVS AGONISTARCHA.

Δημήτριον] de eodem Demetrio in Palatio Cardinalis Farneſii marmor eſt elogium, quod à Lipſio excriptum eſt iiſdem pœne verbis, ſed copioſius. quem vide apud Gruterum in Inſcrip. tot. vrbis pag. CCCXIV. num. I.

PAG. 68.

Pancratiaſtes] De his alibi.

Adprehenſiones] Lucian. in gymnas. ὡς ἀθικτότεροι εἶεν ταῖς συμπλοκαῖς οἷμαι τῆς ψάμμου τὸν ὄλισθον ἀφαιρούσης καὶ βεβαιοτέραν ἐν ξηρῷ παρεχούσης τὴν ἀντίληψιν Ouid. Metamorph. B. Ephraẽ de Benedict. Liban. ἀποδύσονται, καὶ κονίσονται. Sed vbi de Conſterio fuſius.

Arenam ſpargebant] Ferè apud omnes id factum, vt agon arena ſubſterneretur, nam tenuiſſima, ac moliſſima, eam præaltam quoque in paleſtris ſubſternebant exercitationis cauſa, ipſam verſando atque euoluendo. quod ex Luciano in Anacar. eſt cognoſcere. & Feſtus. *Rutrum tenentis iuuenis eſt effigies in Capitolio ephæbi, more Græcorum arenas ruentis, exercitationis gratia*. rutrum ſurculus eſt, ſed non dentatus, at mocellus, ac continuâ palâ recuruus. τζάππιον Schol. Theocr. vt nos *zappa*, dicimus, & ille Heſiodi. Marcellus, *rutrum dictum eſt à radendo*, *Pomp. Pannuc. Sarculum hinc illo profectus, illum reddidit rutrum*. At ego puto potius à ruendo rutrum dictum, ruere propriè eſt, vi deducere, & ſemouere. ſupra Feſtus *arenas ruentis* Virg. —*ſpumas ſalis ære ruebant*. De copia quam diximus arenæ, facit illud Lucian. in Gymnaſ. ἐν τῷ ὀρύγματι παραπαίουσι ἀλλήλους ita vt quandoque etiam athletæ ſint ſuffocati arena in oppreſſionibus.

Sine periculo] Lucianus in Gymn. ὅτι τὸ μαλακὸν ἀσφαλῶς πίπτειν.

Puteolano] Arena apud quoſdam nunc Puteolanæ illi conſimilis Puteolana dicitur. Apollinaris de hac.

Namque Dicharchea tranſlatus puluis arenæ.

Eodem loco Plinius, hunc puluerem aqua aſperſum dureſcere in lapidem ſcribit. quod & Senec. lib. III. natural. Quæſt. notat. Vitruu. lib. II. cap. VI. *Eſt etiam genus pulueris, quod efficit naturaliter res admirandas: naſcitur in regionibus Baianis, & in agris municipiorum, quæ ſunt circa Veſuuium montem, quod commixtum cum calce, & cæmento. non modo cçteris ædificijs præſtat firmitatem, ſed etiam moles, quæ conſtruuntur mari ſolideſcunt*. Comodus itaque ad moles fuit, quas ibi in mari conſtruxit Caligula. Suet. in ipſo. de Puteolano puluere præterea habes Strabonem lib. v.

Alexandrina nauis] Quæ frumentũ ferret. vnde Martialis.

Daque tuas meſſes, accipe Nile roſas.

Tac. lib. IV. de nauibus ex Ægypto ſoluentibus. *Tum celerrimas nauium frumento onuſtas ſæuo adhuc mari committit*. Stat.

— *modo nam trans æquora terris*

Prima Dicharchæis Pharium grauis attulit annum.

Annum Pharium, illo anno collectum frumentum appellat; nempe annonam. ſic Petronius Epigram.

Grandine qui ſegetes, & totum perdidit annum.

atque illic.

Ante oculos ſtabat quicquid promiſerat annus.

ita pro anno annonam ſignificant Græci ἄρτος illis eſt diues, quaſi cui ſit quantũ toto anno ſufficiat. Schol. Pind. τὸν ... τὸν ἄρτον καλοῦσι τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων τὸν ἐνιαυσιαῖον ἀθροιζόμενον, ἔτος γὰρ καλεῖται ἐνιαυτός. Sed re vera τρία ἔτη faciunt τὸν ἐνιαυτόν. ſicut ex Herodoto docet Interpres Sophoclis in Trachinijs. ... ἀνεςίαν ἔσπερος. diuitẽ domũ Hieronis appellauit Pindarus

H ode.

ode. I. Olymp. ât vt ad orbitam reuertamur; Erat etiam nauis præcipua Alexandrina, quæ cataplus dicebatur, & varias merces afferret, puta chartas, ſtupas, linum, & ſimilia. in Aurel. Vop. *Vectigal ex Aegypto Vrbi Romæ Aurelianus vini, chartæ, lini, ſtupæ, atq; Anæbolicas ſpecies externas conſtituit.* Strab. de hac ipſa naui. lib. vlt. γνοίη ἄν τις ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῇ Δικαιαρχίᾳ ὁρῶντας ὁλκάδας ἐν τῷ ἀνάπλῳ καὶ ταῖς ἀναγωγαῖς ὅσον βαρύτεραι τ. καὶ κουφότεραι δεῦρο κανεῖσι πλέοιεν,

Ephœbeum] Vitruv. de ipſo, ac Coricœos Architec. lib. v. vbi de Palæſtrarum ædificatione agitur. *In duplici autem porticu collocentur hæc membra: Ephœbæum in medio* hoc eſt in exhedra ampliſſima cum ſedibus, quæ tertia parte longior ſit, quàm lata, *ſub dextro Coricæum; deinde proximum Coniſterium; à coniſterio in verſura porticus, frigida, lauatio.* Ibi Philander, *Ephœbæum ita appellatur locus, vbi puberes exercitabãtur.* quos Cenſorinus lib. de Die natali vult eſſe decimo ſexto ætatis anno. Coricæum verò locus eſt, vbi puellæ etiam ipſæ exercebantur ἀπὸ τῆς κόρης à puella. Erat & κουρεῖον, nempe tonſtrina etiam in Gymnaſijs, quam & ſi nõ ponit Vitruvius inter membra eius ædificij, eam tamen adnotauit Lucian. καὶ τοί κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἀποδυσάμενοι ἱδρῶν γὰρ λίπαρ ἠλείψαντο, καὶ κατέψησε μάλα εἰρηνικῶς ἕτερος τὸν ἕτερον ἐν τῷ μέρει. *initio ſtatim, ac eſſent exuti, erat enim præſens, alter alterum viciſſim raſit, & vnxit vnguento.* Et hæ diuerſæ tonſtrinæ à publicis, vbi cantilenæ, & totius vrbis fabulæ; vnde *notum tonſoribus* in prouerbio *ac lippis.* De quibus Ariſtophanes in Pluto. ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων. *Sedentiùm quibuſdam in tonſtrinis &c.* Etymum declarat Ouid. Metam. IIX.

Pluma fuit, plumis in auem mutata vocatur
Ciris, & à tonſo eſt hoc nomen adepta capillo.

Curetas etiam hinc dictos volunt Græci & κουρῆτας εἶναι κουρίμου χάριν τριχός. quamuis ἀπὸ τῶν κορῶν, à pupulis videlicet oculorum, quibus eſſent gratiſſimi, deducunt. Priorem ſententiam tuetur Athenæus lib. XII. c. II. Strabo. lib. x. Euſtath. lib. XXIII. Iliad. ſecundam refert Rhod. lib. XVII.

Capitula vocant] Annotauit in Pandectis ante omnes Budæus. ex illo puto Auguſt. Ciuit. Dei lib. XXII. *Quòd cùm ex Dominico Paſchæ die tertio fieret in gradibus exhedra, in qua de ſuperiori lcquebar loco, feci ſtare ambos fratres, cùm eorum legeretur libellus* Vitruv. lib. v. cap. IX. *Conſtituuntur autem in tribus porticibus exhedræ.* vbi Philander. *exhedra à ſedium frequentia dicta eſt, cuius figuram reſerũt, quæ in cœnobijs vocantur capitula.* Romanis etiam fuiſſe in vſu notat Cicero. De Diuinit. & alibi. Meminit huius Vulp. ad edictum l. f. *vero plures §. interdum D. de ijs; quæ deic. & effund.* Vide ibi Budæum, & Pollucem lib. I. cap. IV.

PAG. 69.

Eleotheſium] Olei reconditorium, primum Gymnaſii membrum: in hoc nundabantur, & reponebantur propè veſtes, ni fallit coniectura; olearius enim eſt miniſter in balneo à ſeruãdis veſtibus: & ſicut Ephiph. hær. XXX. declarat in miraculo S. Ioannis, & Ebionis: videtur verò eleotheſium fuiſſe ante balnea ipſa ad ſiniſtram ephœbæi. Membra ſic diſponit auctor Vitruv. lib. v. *vt videlicet ſit in medio ephœbæum, quod habeat in deſtra tonſtrinam, inferiùs puluerarium: à ſiniſtra lauatio frigida inferiùs, ſuperiùs vncluarium.* atque ex his apparet, nobiliora gymnaſii membra tonſtrinam fuiſſe; & vnctuarium ignobiliora, & lotionem. Vnctores ibi Martial. *Atque olei ſtillam donaret Opelius vnctor.* vbi ex S.M. Gruterus. — *daret Enterocelius vnctor.* Nec diſplicet, vt putes, & hærnioſos, quibus inteſtina inferius deciderant, ſeparatim ab aliis lauari, atque vngi eſſe ſolitos. ridendum hinc Alogabali factum. *Quanti hernioſi eſſe poſſent in vrbe Roma, iuſſit omnes notari, eoſque ad balneas ſuas adhibere.* Erat præterea Eleotheſium in balneis publicis: munificentia Cæſarum, aut aliorum exhibito oleo. Tac. lib. XIV. *Gymnaſium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumque oleum Equiti, ac Senatui Græca facilitate.* Nam Athenis proponebantur gratuitò oleum in Panathenaicis. Schol. Pind. in Nemeis. Ode. XI. Vide lib. XIV. Strabonem. vbi de Athenodoro Poëta ſcribit, qui oleum gymnaſio defraudauerat, ab Antonio Triumviro delargitum. ſic in Seu. Spartianum. Vaſculum olei lecythus. Lege Notas ad Petronium Arbitrum: illud verò ſcorteum, & ex pelle; vt ex Plutarcho liquet, qui in Sulla vſos Athenienſes in obſidione pro cibo calceamentis, & lecytis meminit. ὑποδήματα, καὶ ληκύθους ἑφθὰς ἐσθιόντων. De ipſo & Schol. Theocr. Idyll. II. τὴν λήκυθον τὴν ἔχουσαν τὸ ἔλαιον ἐν ταῖς παλαίστραις. & ἡ δὲ γυμναστικὴ λήκυθος. meminerunt & eius vaſis Plin. Cæcil. & Cicer. ad Atticum. Philander tamen ἐλαιοδόσιον legendum putat apud Vitruvium à δίδω, quod eſt fundo. ego priorem lectionem magis probo.

Coniſterium] Κονίστρα Polluci; ἀπὸ τῆς κόνης à Puluere, *Puluerarium* latinis, & Vitruvio. ibi puluere poſt vnctionem luctaturi perfundebantur, vt ſtabiliores eſſent adprehenſiones. Ouid. vſum ponit Metam. lib. v.

Ille cauis hauſtu ſparſit me puluere palmis,
Inque vicem fulvæ iactu falueſcit arenæ.

Vbi adnota athletas inuicem ſe puluere ſparſiſſe, hodieque vnus alterum luctatorum quoque arena ſiccat, prout ſibi commoda videtur prehenſio. De ſpargendi vſu puluerem Plutarch. in vita Pomp. ὡς ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον ὑπαλείπεται τὼ χεῖρε ἐπικονίεται. *Vt alter vngit, ſcilicet ſe in alterum, Palmaſque rigat puluere.* At erat volutatio quędam etiam puluerea, qua vtebantur athletæ, & meminit de Pallio Tertull. Differt tamen Copiſterium ab Arena ipſa: puluis enim coniſterii, quo ceroma athleticum hoc parabatur, ex Ægypto petitus ſemper, non arena ſemper. κόνις verò λεπτοτάτη γῆ minutula terra. ἄμμος, & pro cinere accipitur quaſi κίνις. dicitur ἀπὸ τῆς κινήσεως, quòd facile perturbetur, & commoueatur, vnde etiam *cinis* apud nos venit. accipitur pro ipſa pugna, & lucta, quia ſubſternebatur in certaminibus. Gloſſa. κόνις, ἄμμος, μάχη. &. κόνιν τὴν μάχην ἔλεγον οἱ παλαιοί. Accipitur etiam pro albedine, qua muri perfunduntur, & κονιαταὶ Operari. ſunt, qui fidelia linunt parietes.

Hypocauſtum] Ita à ſuccenſione dictum. Cic. *vaporarium* vocat apud Q. fr. Hypocauſti meminit Vulp. in Pandec. lib. XVII. & Vitruv. ita ipſum l. v. c. x. deſcribit. *ſic enim efficientur, vt in vaſaria ex hypocauſto communis ſit vſus eorum vtriſque: ahena ſuper hypocauſta tria ſunt componenda; vnum caldarium, alterum tepidarium, tertium frigidarium: & ita collocanda, vt ex tepidario in caldarium quãtum aquæ calidæ exierit, influat. De frigidario in tepidariũ ad eundem modum: teſtudineſq; alueorum in comuni hypocauſi calefacientur.* Teſtudines ſunt pauimenta, ſub quibus fornax ardet. accipitur etiam generaliter pro diæta, aut cœnatione, ſub quibus ignis accenderetur. l. LV. §. lignis. D. de leg. *diæta ſunt hypocauſta.* & Sidon. *ex triclinio in diætam, ſiue cœnatiunculam fit tranſitus.* accenſus ſub his focus cœnationi hypocauſti nomen tradit. Stat.

Vbi languidis ignis inerrat
Aedibus, & tenuem voluunt hypocauſta vaporem

Propnigeum] Erat veluti præfurnium, ſuffocatorium; vt cum vellent minuere ignem, ad prognigeum primas deferrent. De ipſo Vitruv. *Suſpenſuræ caldanorum ita ſunt faciendæ, vt primum ſeſquipedalibus ſingulis ſolum ſternatur inclinatum ad hypocauſtum; vti pila cum immitatur, non poſſit intus reſiſtere, ſed rurſus redeat ad præfurnium.* Pilam hanc glomum piceum intellige, qui à balneario in hypocauſtum iactus ignem ſuſcitabat. Papin. in Balneo Hetruſ.

Quid nunc ſtrata ſolo referam tabulata, crepantes
Auditura pilas? vbi languidus ignis inerrat
Aedibus, & tenuem voluunt hypocauſta vaporem.

vbi τὸ *ignis inerrat ædibus,* ſtubas apertiſſimè declarat, à tubis ita appellatas. per quos vapor domum, & ædes inerrabat. & cenationes, & diætas calfaciebat hyeme, in quibus triclinia preparabant. Miniſtrum illic fornacatorem vocat Vulp. Pand. lib. XVII. & lib. XXXIII. de fund. inſt. Papin. Senecæ pilicrepus aliud eſt; ſcilicet ille, qui pilas ludentibus numerat apud Petron. Scholiaſtas.

Laconicum] cella erat, vbi abſque aqua, ſed tantùm vapore præferuidus aer ſudare intrantes cogebat: inde *ſudatio calida* appellatum Laconicum, item, *aſſa ſudatio.* de ea Columella lib. Rei Ruſt. proem. *deinde, vt apti veniamus ad ganeas, quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus; & exuſti ſudore ſitim quærimus.* non exucto. Martialis.

Ritus ſi placeat tibi Laconum
Contentus potes arido vapore
Cruda Virgine, Martiaque mergi.

Laconica (puto) hæc ſudatio appellata, quòd non delitias balnearum imitaretur, ſed ſeuero Laconum vſu corporis valetudinem procuraret. talis apud Baias locus erat, Celſo teſte, in quo inter myrteta eructans calidus vapor ſudorem excitabat. de qua re lib. epiſt. I. Horat.

— ſanè myrteta relinquam,
Dictaque ceſſantes neruis eludere morbos

Sed.

Sulphura.

Porticus] Mera verba hæc ſunt Philandri ad expoſitionem illius Vitruu.lib.v. *Extra autem diſponantur porticus tres: vna ex periſtylio exeuntibus, duæ extra, atque ſiniſtra ſtadiatæ.*

Apodyteria] Cic.ad Q.fratrem meminit huius vocis. Plat. in Euth. καθήμενος ἐνθαῦτα ἐπήρουμε εἴδες ἐν τῷ ἀποδυτηρίῳ. Depoſitorium veſtium erat, vel locus contra fures balnearios, de quibus lex. Vide adnotantes ad Petronium. Iuxta balneas apodyterium. Plin.lib.v. *inde apodyterium balnearium, & hilare excepit cella frigidaria.* Cic. *in balnearijs hypocauſta, & in alterum apodyterij angulum promoui.* Dicitur apodyteriũ ἀποδυτήριον ab ἀποδύομαι, quod eſt denudor: quia eo loco intraturi in balneum denudarentur, ac ſe exuerent.

Pancratium] Pancratium, modò pro certamine toto, modò pro genere certaminis ponitur; pro genere certaminis eo dicitur, quod conuocatis omnibus corporis viribus, omnique numerorum contentione tranſigebatur. Calcibus enim, cubitis nitebantur, omnique impetendi, apprehendendique, quæ obuiam eſſent, licet violentiſſima facultate. hipotheſis Pancratij ex Cicer.libro. off. II. ex Pancratio eſt. apud Agellium lib. XIII. De ipſa intellexit Propertius.

Et patitur duro vulnera Pancratio.

Anthol. lib. IV. ep. gre.

Καὶ γοργῷ μάρνατο παγκρατίῳ.

Lucian. in Gymnaſ. Αὐτοὶ παίουσιν ἀλλήλους, καὶ λακτίζουσιν Solin. cap. XXVII. *vbi Antæi Regia, qui in plicandis, explicandiſque nexibus humi melius ſciens, veluti genitus matre terra, ibidem ab Hercule vinctus, & extinctus eſt.* hoc genere certaminis Theſeum cum Minotauro certaſſe, ac viciſſe Scholiaſtes in Nem. Pind. ode. VI. recitat. atque Ariſtotelem ſcribere Leucanum quendam Anacarnenſem primo Pancratium artificioſum reddidiſſe; Oribaſius de ipſo lib. VI. ait palæſtram, quæ non erecta, ſed ſuper pauimento fit, lumbos, genua, præcordia, inteſtina vitiata adiuuare: ſed caput lædere.

Curſores] Proper. ad Mecæn. lib. III.

Eſt quibus Eleæ concurrit palma quadrigæ,
Eſt quibus in celeres gloria nata pedes.

In Alex. Seu. Lamp. *Curſorem nunquam, niſi ſeruum ſuũ, dedit, dicens, ingenuũ currere, niſi in ſacro certamine, non debere.* Plin. lib. VII. cap. XX. *nunc quidem in Circo quoſdam curſores centum ſexaginta millia paſſuum tollerare, non ignoramus.* Suet. in Aug. *In Circo, aurigas, curſoreſque, & confectores ferarum.* Sen. ep. IIX. *Quomodo tamen hodiernum certamen ceſſerit? quod rarò curſoribus euenit, hieram fecimus.* Hieram faciunt Curſores cũ eodem temporis articulo lineam tegant plures, & perſiſtunt donec iudices victorem pronuncient.

Mortis ſimilitudinem] Pind. Iſth. Ode. IV. Θνατὸν διέρχονται τὸ βίου τέλος, ἄλλοτε δ' ἄλλοις ἔρως πάντας ἀνθρώποις ἐπαίσσων ἐλαύνει. Et Ouid. ad hanc flatus ſententiam lib. metamorph. I. in curſu Apollonis alludit.

—— *tergoque fugacis*
Imminet, & crinem ſparſum ceruicibus afflat,

Lucr. lib. II.

Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque breui ſpatio mutantur ſæcla animantum,
Et quaſi curſores vitai lampada tradunt.

De imagine Conſtantini cũ curru in numiſmate adi Baroniũ.

Myſteria] Velabant veteres myſteriorũ ornamento ludorũ Circenſium vanitatem. Ioannes Antiochenſis. Ῥώμολος πρῶτος ἐν Ῥώμῃ ἔκτισεν ἱππικὸν, καὶ διεῖλε τὸν δῆμον εἰς μέρη τέταρτα εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων τῶν στοιχείων, καὶ τὰ δώδεκα θυρὰς κατὰ τύπον τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου ἱστόρησεν. Longobardus liber. *Talibus auctoribus quadrigæ productæ, merito & aurigas coloribus, ideſt idolatriam veſtiunt; namque ab initio duo ſoli fuerunt, albus, & ruſſeus.* Confirmat hanc lectionem Iſidorus ..... *autem duobus coloribus ſunt, quibus ſpecimen idolatriæ veſtiunt.*

Omnes currimus] D. Hieronymus. *ſtadium eſt hæc vita mortalibus: hic contendimus, vt alibi coronemur.* hinc à limine vitę dicimus curſum ordiri, vt exinde in illud reuertamur. Lucret. lib. II.

Læti cum limine ab ipſo
Ad vitam poſſent collecta mente reuerti.

ſic Seneca ep. IL.

Nudi currebant] Et Palladæ verſiculus. γῆς ἐπέβην γυμνὸς γυμνὸς θ' ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι iuxta illud Iob, quod vſurpauit Tzetza lib. X. Chil. CCCXIII. γυμνὸς ἐξῆλθον, ἔλεγεν, ἀπὸ μητρὸς κοιλίας &c.

Inter vitam, & mortem] Extat Ode, *Sonetto* vocant Italitæ, quam ita latinis verſibus exhibeo.

Naſcitur infelix infans, naſcentia diſcunt
Lumina, quam Solem cernere, flere prius:
Fert captius onus, dum faſcia comprimit artus,
Et ſtringunt teneros vincla moleſta pedes.
Iam puer irati regnum furiale magiſtri
Expauet, & tetricæ ſceptra verenda manus:
Poſt iuuenis calet igne, dolens ſub amore viciſſim,
Dum ſpe ſæpe oritur, ſæpe timore perit.
Inde forum, liteſque ſonant, ipſa vltima donec
Excipiat tremulum curua ſenecta virum:
Tam cito, tam properè, ſuſpirans, vt quoque clamem
Cuna breui paſſu diſſidet à tumulo.

Vide Stobæum de Breuit. vitæ, & comparatione vitæ, & mortis. Tzetza lib. primo Chil. II. καὶ μετ' οὐδὲν μετὰ μικρὸν κόνις, σκιά, καὶ τέφρα. Vita apud Atlenæ Alcæus δάκτυλος ἁμέρα. hinc interogatus Pythagoras quantus eſſet vitæ terminus, ὅσον βραχὺ χρόνον σμικρὸν φανεὶς ἐκρύβη.

PAG. 70.

Apud Græcos] Pauſanias in Eliacis.

Curſu ſtadij I. S. I. P. C.] Quoniam hic de curſu agi poteſt, non abſurdum de meta, ſiue calce pedeſtrium curſorum ponere. In albo quodam rerum Hippodromi Gramm. cuiuſdam, quod quę alibi attulimus λευκῆς fit mentio, cretaque eſt intelligenda, atque nota, vnde curſum auſpicabantur Curſores, in eandem mox redituri: ac in qua ſiſtebant poſt curſum ideo ca x, quaſi terminus. τέρμα *locus*, item *albus* ille dictus, quòd liniretur cretà: & τὸ τέρμα λευκὸν ἢ λελευκασμένον. videtur ex Plinij verbis fuiſſe cretam lineam albam ante carceres ſtadij directam; inquit ipſe ad *victoriæ notam circum cretam produci.* τὸ *produci* lineam deſignat. Veg. lib. I. rei Vet. cap. LVI. id inſinuat. *in ſicco itaque æqualique ſolo quinquaginta paſſus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordinem creta. ad ſimilitudinem ſtadij.* Inter cætera cretarũ genera hanc viliſſimã facit Plinius, quippe qua etiam in dealbandis mancipiorũ venalium pedibus vtebantur. ait *hoc eſt in ſigne venalitiis gregibus opprobrium inſolentis fortunæ, quos adeò potiri ... vidimus, vt prætoria quoque ornamenta decerni a ſenatu ... Agrippina Claudij Cæſaris viderimus libertis, tantum ... laureatis faſcibus remitti illò, vnde cretatis pedibus aduenißent:* ad Pallantem aduertit Iuuen.

Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

hanc cretam non admodum à gypſo diuerſam facio, vel ſine gypſo ipſa quoque vſi ſunt antiqui. Ouid.

Ne tu, ſi quis erit capitis mercede redemptus,
Deſpice gypſati nomen inane pedis.

Hæc itaque linea alba, de qua Lucr.

—— *Præſcripta ad candida calcis,*

eamque Senec. intelligit epiſt. CIX. *quid aut Cicero, quoniam ſumus ab ipſo calce eius interpellatione reuocati.* Prop.

Hæc ſpatiis vltima creta meis.

hunc locum Solin. *locum palmæ vocat.* Curſores vero cum currerent, & ad ſpatium venerint, ad lineam hanc, ſeu cretã pergebant. quapropter cum legis a creta diſceſſiſſe, & in cretam eſſe reuerſos intellige à primo ſpatio ad vltimũ. De hoc Chryſoſt. de Circo. οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνην μιλιοδρομῶν *non ab alba linea in fundam mille paſſus decurrens.* de creta Iſid. *Creta h. c. iudicium.* & ἀπεγωρίζει abeò, quod iudex κριτὴς quod quamuis ficte, non tamen diſplicet. cum ad iudicem reſpiciat, qui neceſſe eſt, vt fuerit eo loco. Creta (puto) mollis ponebatur ibi. vt tactus appareret pedis, vt eſſet linimentum ſimilitudine illius Palladij de re ruſt. lib. I. cap. XXIV *ſi foris veniunt, ſpatium cinere, vt cretæ candore ſignemus.* & in Febru. *lineam ſeruatis ſpatiis, quæ placuerit cuſtodire, candidis ſignis, vel quibuſcumque notabimus.* hæc linea igitur meta curſorum: vnde in Carmin. apud Cic. *à calce ad carceres* nihil aliud eſt, quàm a carcere ad finem curſus. vertit Gaza ἐκ τοῦ τέρματος ἐπὶ τὰ βαλβῖδα. aliter ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας μέχρι τοῦ καμπτῆρος vbi καμπτὴρ ſecunda. βαλβὶς prima in quadrigis meta eſt, βαλβίς ἐστιν ἣ ἐπιβάλλουσιν οἱ δρομεῖς γραμμή inquit Schol. lib. III. Apolonij: nam ſecunda meta eſt. τέσσαρον δὲ τῶν φελλῶν ... ἀπὸ τῆς βαλβῖδος ἤτοι τῆς ἀφετηρίας dicitur vero βαλβὶς Ariſtophanis Scholiaſte auctore in Equitibus, ſiue a βαίνω, ſiue ἀπὸ τὸ ἅλμα ... quaſi ἅλμις, vel ab εἰς βάλλειν vbi fuiſſe βαλβῖδα repagulum ligneum inquit: *ſtipitem* vocat Sidonius, qui κιλὶς etiam appel-

labatur, quamuis propriè cancellum denotet: idem Schol. in auib. κιγκλὶς ἡ θύρα τοῦ δικαστηρίου. ἣν καὶ δρυφακτῶν καλοῦσι. ibi δρύφακτοι ξύλινοι θώρακες, διαφράγματα καὶ τειχίσματα τὰ νῦν καλύμματα ταυλῶτα: nempe tabulata. ſic Sidonius.

—— & obſeratas
Transſumat tabulas.

quære ex eodem Scholiaſte in Veſpis καμπτὴρ meta, qua voce latinè vſus eſt in Tantalo Pacuvius *extremum vltra campterē*. & ſecundam intelligit metam, ſicut ὕσπληξ etiam vtranq; poteſt metam ſignificare vt ex Euſtathio patet ad Dion. Afrum. quod in metis maximè percutiātur equi à πλήττω ſicut καμπτὴρ à καμπτειν quod eſt flectere. Pollux lib. III. c. XXX. καμπτῆρι περὶ ὃ κάμπτουσι νύσσα. καὶ καμπτήρ. & Scholiaſtes pulchrè in Medea Euripidis. τοῦ γὰρ σώματος τὸ τέλος τὰ ὀστά εἰσιν, ὡς τοῦ δρόμου ὁ καμπτήρ. *Corporis finis ſunt oſſa, vt meta curſus*. ita καμποὶ prata, quod ibi exercitus circumflectatur & campus exercitus, vt ex Corippo liquet, & D. Cypr. & κάνθος, quaſi καμπτός curuatura *rotæ* apud Ouid. *Cambio* apud nos eſt *verſura* pecunie. x. itē lib. Priſcian. *Cambio ἀμείβομαι, ponit Chariſius, & eius præteritum cāpſi, quòd ἀπὸ τοῦ κάμπτω ἔκαμψα Græco eſſe videtur, unde & campio, cāpſas ſolebant vetuſtiſſimi dicere, Ennius in decimo.*

Leucatem campſam.

nos Itali dicimus *cambiare, cangiare, & ſcampare*. quaſi καμπτῆν *ſe voluere ad ſecuritatem*. Sed videtur profectionem iſtam, & reuerſionem equorum de carcere ad metam adumbrare ibi Petrus Diac. de notis. *Chriſtus dicens ego ſum a. & ω. concurrentibus enim in ſe inuicem a. ad ω. vſq; deuoluitur, & rurſus ω. ad a. replicatur, vt oſtendatur intra ſe Dominus initij decurſus ad finē. & finis recurſus ad initium*. I. Ephraem de Benedic. *Dum mecū per pendo (chariſſimi) in lachrymas prorumpo. quippe qui poſt curſum incæptum mox deficiam, & in medio, quod aiunt, ſtadio in curſu deſiſtam.* vbi medium ſtadium eſt ad ſecundam metam.

Cupidinum alas] De Amorum hoc ſchemate alibi ſuperius.

Virgines] more priſco Græcorum. Vide Pind. ode IX. Pyth. & Propertius ait lib. III. eleg. VII.

Pulverulentaque ad extremas ſtat fœmina metas.

Danaum filias currere iuſſiſſe cum procis, vt de Athalanta dicitur, teſtis eſt ode. Pyth. IIX. Pind. & XIIX. Vide Schol. Ita de Athalanta habes præter Ouid. Metam. Theocr. Idyll. III.

Philippide] Suidas in verbo. φιλιππίδης.

Diaulon] Pind. ode XIII. πυθοῖ τ' ἔχει σταδίου τιμὰν διαύλου. *in Pythijs habet ſtadij honorem diauli*. Merè eſt, quam deprauatus detortuſque hic codex eſt imperitia typographi. Idem quoque Pindarus ode x. Pollux διαυλοδρόμον cum facit, qui à meta currens ad metam rurſus reuertitur, ideſt iuxta ipſum qui duplex ſtadium currit idem. διαυλὸς, ὁ τοῦ διαύλου ἀγωνιστὴς καὶ ἀγωνιζόμενος τὸ διπλοῦν στάδιον. videtur ergo appellare diaulum ſtadium de meta ad metam duplicatum. σταδιοδρόμος, qui ſtadium tantùm decurrit. apud ipſum eſt ὁπλιτοδρόμος, qui armatus curſuram in diaulo exercet. currebant enim armati. Ætyop. hiſtoriæ auctor. δρόμου προτιθέασιν ἀγῶνα ἀνδράσιν ὡπλισμένοις ὁπλίτην δρόμον vocat in Phocicis Pauſ. Pind. Pyth. IX. ode. Ariſtoteles de curſu diauli graphicè. ὥσπερ τῆς φύσεως διαυλοδρομούσης, καὶ ἀνελιττομένης ἐπὶ τὴν ἀρχήν. facit etiam Tzetza Chil. V. c. LXXIII. πρὶν στάδιον ὠνόμαζον τὸν δρόμον ὁπλίτην &c. Epigram. inſuper anthol. lib. primo. in diaulo duplicem curſum, nam reuertebantur, in dolicho ſepties currebant, ter nēpe reuertendo ad metā. ſic in pręcitato loco Tzetza. vide Plut. in Phocione. & Suidā in voce δίαυλος. διαύλους κυμάτων fluxū, & reciprocationem aquarum appellauit in Ecuba Eurip. quia currunt, & redeunt aquę. ſed rem cape tota ex Schol. Ariſtoph. in auibus. οἱ διαυλοδρομοῦντες μεθ' ὅπλων τρέχουσιν ἔχοντες λόφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. ἄλλως. δίαυλος ὁ διπλοῦν ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ παρείᾳ τὸ πληρῶσαι τὸ στάδιον, καὶ ὑποστρέψαι. δολιχόδρομοι δὲ οἱ ἑπτὰ τρέχοντες διὸ καὶ δολιχόδρομοι. οἱ γὰρ σταδιοδρόμοι διπλοῦν ποιοῦνται τὸν δρόμον. ἄλλως. ὁπλίτην δρόμον μετὰ ὅπλων γὰρ ἠγωνίζοντο. ἄλλως. δίαυλος ὁ διστάδιος τόπος ἢ μέτρον πηκτὸν ὁ δίαυλος καὶ ἡ μακρὰ περίοδος. & poſtea octo eſſe concertationes dicit στάδιον, δίαυλον, δόλιχον, ὁπλίτην, πυγμήν, παγκράτιον, πάλην, καὶ ἅλμα.

Philonide] Vide Alexandrum Neap. lib. II. cap. XX. ibique Tiraquellum.

Polymneſtor] de ipſo acta athletarum. καὶ πολυμνήστωρ μιλήσιος παίδων στάδιον, ὃς αἰπόλον λαγὼν κατέλαβε Polydamantem quendam narrat Tzetza Chil. lib. II. c. XXXIIX. pedibus curſus viciſſe. celebrat ibi etiam Iphielum Patrem Proteſilai, & Euphemum Neptuni filium.

Loris bubulis appenſas] hæ pilæ plumbatarum erant, quarum in actis Martirii D. Moſtiolæ fit mentio; & in paſſione S. Abbonis, & Senneſ. *tunc iuſſit Valerianus ſub voce præconia vt cum plumbatis cederentur, dicens. Deos blaſphemare nolite. Et iuſſit eos induci in Amphiteatrum, vt ferarum morſibus conſumerentur*. πλουμβάτον Græco-barb. plumbata eſt. & Suid. πλουμβάτοις μολίβδοις Gloſſā Vet. Plumbatæ. μολιβδεταί. hinc πλουμβατίζειν. plūbatis cœdere. Baſilic. Eclog. VII. Plumbatis nobiles olim plectebantur, ignobiles equuleo. vide ex Prudent. in Romano. erant etiam plumbea pondera plumbatæ dicta quæ pedibus alligarentur. Gallus. in L. nemo. C. de ex ac. Trib.

Ceſtus vero] A κεύθω, hoc eſt tego dicitur, neque Seruii etymologia certa eſt. Inſtrumentum præterea, quod hic deſcribitur à Panuinio, erat plumbata, non ceſtus. ſiquidem ceſtus non appenſas, ſed fixas pilas, nempe nodos habebat. is certè nihil niſi faſcia ex loro. vt ex Veneris Ceſto ex Homero, patet, & Theocr.

Ἐπεὶ οὖν ἀσπείρασιν ἐκαρτύναντο βοείαις
Χεῖρας, καὶ περὶ γυῖα μακροὺς εἵλιξαν ἱμάντας.

—— ſpiris poſtquam vinxere bouillis
Ritè manus, circum cæperunt lora lacertos.

Certamen hoc modò fiebat. Afferebantur Cæſtus in medio. Apoll. lib. II. Argonauticōn.

Τοῖσι δὲ μεσσηγὺς θεράπων Ἀμύκοιο Λυκωρεὺς
Θῆκε παροιθε ποδῶν δοιοὺς ἑκάτερθεν ἱμάντας
Ὠμοὺς ἐξαλέους.

In medio his Amyci famulus duo lora Licoreus
Attulit ante pedes amborum cruda, vetuſta.

& Virgil.

In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit.

his allatis ſortiebantur de cæſtuum electione. idem Apoll.

Τῶν δ' ἐπεὶ ὅν κ' ἐθέλῃσθα πάλου ἄτερ ἐγγυαλίξω
Αὐτὸς ἔχων, ἵνα μή μοι ἀτιμίζηαι μετόπισθεν.

Horum quemque voles, cedo, ſine ſorte capeſſe,
Vt cupis; accuſes ne hoc propter denique Tume.

Renuit Pollux, non elegit, ſed cæſtum, qui ad manus erat, accepit. τοὺς ἕλεν ἀπροφάτως. *Hos ſine ſorte legit*. Statim tùm accurrebant amici, & cæſtus ligabant.

Τοῦ δ' αὐτίος ἤλυθε Κάστωρ.
Ἠδὲ Βιαντιάδης Ταλαὸς μέγας, ὦκα δ' ἱμάντας
Ἀμφέδεον.

Caſtor venit obuius illi,
Atque Biantiades Talius bonus, ocyter illis.
Innectunt cæſtus,

ſic armati in captando loco, vmbraque laborabant.

Ἔνθα πολὺς σφίσι μόλος ἐπειγομένοισιν ἐτύχθη.
Ὁππότερος κατὰ νῶτα λάβῃ φάος ἠελίοιο.

Magnus ibi labor eſt, ipſis pugnantibus vmbram
Suſcipiant, radios ſolis poſt terga relinquant.

Stat. lib. VI. Theb.

Vt ſe ſe permenſi oculis, vt vterque priorem
Sperauere locum.

Pugnabant ergo donec, quandoque vtrique defatigati deſiderent. Theoc.

Στάντε δὲ βαιὸν ἄποθεν ἀπεμάρξαντο μετώπων
Ἱδρῶ.

Paulatim ſtiterunt, abſterſeruntque fluentem
Sudorem è vultu.

Val. lib. Argon. IV.

Reſpirant ambo paulumque reponunt
Brachia.

Cætera quære inferius. illud aduerte, pugillatum quandoque Gymnaſticum, quandoque hoſtilem fuiſſe: hoſtilem cum cæſtus crudo corio conſtabant, duroque, nodis ferreis, plumbeiſue munitis. Virgil. Georg. lib. III.

Ceſtibus, & crudo decernit Græcia cæſtu.

Gymnaſticum. cum folles, molleſque cæſtus induebantur, atque ita ſe exercebant vmbratili pugillatu. Pauſan. Eliacor. II. καὶ συμβάλλουσιν αὖθις τοὺς ἀθλητάς, οὐ παλαίσοντας ἔτι ἐπὶ τῶν ἱμάντων τῶν μαλακωτέρων.

Daretam, & Entellum] Sunt Græca epigrammata de Darete, & Entello, quæ lege in Antholog.

PAG. 71.

Sine cæde] Hinc Stat. — *& ferro proxima virtus* de cæſtu. nam pugiles Græcorum erant Romanis gladiatores.

Ex ferro erant] Claui ferrei erant inſuti, qui manus cum

corio

corio aſperabant, vnde illos nodos verruculas manus eleganter Græco vocarunt. μύρμηκας ἱμαίνετο χερσὶν ἱλίσσων. Videntur enim verruculæ formicas repræſentare. Schol. Apoll. lib. II. ἱμάντας τοὺς καλουμένους μύρμηκας.

Crudos cæſtus]

Crudo decernit Græcia ceſtu.

Virg. crudo corio agebant, vt ictus, & percuſſiones grauiores infligerentur. Græci ſiquidem ſanguinolenta Spectacula pugilibus edebant; vt Romani gladiatoribus. Vt ad gladios apud noſtros, apud Græcos εἰς τὸ πυγμῇ μονομαχεῖν rei damnabantur. quod ex hiſtoria Eccleſiaſtica licet quandoque cognoſcere. Ex cruditate igitur corii aſperitas ictus oriebatur. at nè manus ſibi offenderent, intus chirothecas laneas geſtabant. ad illud Statii lib. VI. Theb.

Summo maculas in vellere vidit.

Lutat. *Quia laneos pentodactylos habent ſub cæſtibus, qui eminent ſupra brachia.* Pentodactyli ſunt glantes (*guanti*) In re Veter. lib. III. cap. XIIX. *Pedes, quos ſanos habent glante ferreo, ſeù ſparteo calceabis* verbum puto, Goticum eſſe, vt *ponga* pro crumena. ponga adhuc in Dacia crumena eſt, vt apud Italos.

Tunc læua t. d. t.] Sic Epeus tangit mulam, quæ præmium erat apud Hom.

ἅψατο δ᾽ ἡμιόνου ταλαεργοῦ.

Sic tetigit mulam benè cultam.

præmia nam in arena ſemper patebant, quæ victoribus traderentur. κατὰ φίλιππον. Scholiaſtes Demoſthenis. ἐκ μεταφορᾶς τῶν κειμένων τοῖς παλαίουσιν ἄθλων ἐν μέσῳ. & idem Virgilius.

Munera principio ante oculos, Circoque locantur
In medio, ſacri tripodes, viridesque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus.

Si mihi qui q.] Neſtoris cum hac, precatio eadem. Iliad. η

Αἲ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη, καὶ Ἄπολλον
Ἡβῷμ᾽ ὡς ὅτ᾽.

Iuppiter ò vtinam Phœbe, intemerata Mineruæ
Sic iuvenis fierem, veluti cùm.

Et inf.

Εἴθ᾽ ὣς ἡβώοιμι βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη.

Si fierem iuvenis, priſca & vis firma rediret.

Terga boum] Stat. lib. V. Theb.

—— & dum nigrantia plumbo
Tergora cruda boum.

Herculis arma] Occiſum enim ab Hercule faciunt Erycem, cum quo congredi non timuerat. Tzetza Chil. lib. II. de Lab. Her.

Ὁ ἡρακλῆς πυκτεύσας, καὶ τρεῖς κατὰ παλαίστρας
Τὸν Ἔρυκα μὲν ἔκτεινε.

Huc veniens Alcides cæſtus in prælia tellens
Ter, Erycem occidit.

Immenſa volumina] Tamquam enim ſphære volumina illa. Vnde & σφαιρομαχεῖν dicebantur pugiles. Eæ verò ſphæræ non ſemper ex corio, & loro, ſed quandoque ex ferro.

Germanus] Ἀδελφὸς. Seruius hic. *Germanus ſecundum Varronem de eadem genitrice manans, non natum vt multi dicunt de eodem germine, quos ille tantùm fratres dicit.* Genitus Æneas, vt Eryx ex Venere, ſed diuerſis Patribus. tamen ἀδελφοὺς ex πατέρων reperio etiam dici.

Conſtitit. in d.] Val. Flacc. IV. Argon.

Semper & indigitis, & ſummi puluere campi.

Stat.

Fulmineas altè ſuſpenſi corpora plantis,
Erexere manus.

& alibi.

Conſtitit immanis corni, immaniſque moueri
Argolicus Capaneus.

ſic non *videri* lego.

Abduxere retro] Val. Flacc.

—— Pollux ſic prouidus ictus
Seruat, & œbalia dubium caput eripit arte.

Et.

Semper ceruice reducta.

Stat. lib. VI. Theb.

—— vultuque recedit.

Daret ſonitus] Val. Flacc.

Inflictaque latè
Terga ſonant.

Hom.

Αἰνὸς δὲ χρόμαδος γενύων γίγνετο.

Oculis vigil] miram illam, ac accuratam poſitionem notat, qua ſe turbantur palæſtritæ, & pugiles; eamque ita Quintilianus lib. II. cap. XI. deſcribit. *Nec illos quidem reprehendendos putem, qui paulum etiam palæſtricis vacauerint: non de his loquor, quibus pars vitæ in oleo, pars in vino conſumitur, qui corporis cura mentem obruunt: hos enim abeſſe ab eo, quem inſtituimus, quàm longiſſimæ velim: ſed nomen eſt idem iis, a quibus geſtus, motuſque formantur; vt recta ſint brachia, ne indoctæ, ruſticeque manus; ne ſtatus indecorus, ne qua in proferendis pedibus inſcitia, ne caput, oculiq; ab alia corporis inclinatione diſſideant.*

Exit] Val. Flacc.

Ille cito motu rapidos eludere cæſtus,
Nunc exire leuis miſſos.

Multa c. l. in] Stat. lib. Theb. I.

Iam crebros citus ora, & caua tempora circum
Obnixi ingeminant telorum, aut grandinis inſtar
Riphceæ, flexoque genu vacua ilia tundunt.

Erratque aures] In pugillatu ſæpe aures amittebant, interdum naſum, oculos certatores. de hac re Martialem interpretantur quidam lib. VII. ep. XXVII.

—— fracta colit aure magiſter.

in erudiendis, ſiquidem pueris, quamuis follibus mollibus magiſtri in ludo vterentur, aures tamen negligentibus tundebant. Sed de grammatico ibi facit poëta, qui pueris aures velit. de amiſſis ex pugillatu auribus plura ſunt in Antholog. epigr. Lucian. præcipuum.

Οὗτος ὃν ὧδε βλέπεις, Ὀλυμπικὸς εἶχε τὸ πρόσθεν
Ῥῖνα, γένειον, ὀφρῦν, ὠτάρια, βλέφαρα,
Εἶτ᾽ ἀπογραψάμενος πύκτης ἀπολώλεκε πάντα.

Hic in olympiaca quondam generoſus arena
Mentum habuit, aures, ora, ſupercilium;
Sed pugil adſcriptus mox perdidit omnia.

Suet. de Clar. Orat. Tertull. de ſpect. cap. X. *tales enim cicatrices cæſtuum, & aurium fungos à Deo cum ſuo plaſmate accepit.* aurium fungi contuſionum tumores ſunt in auribus, ἧλους Græci vocant, quod clauorum capita imitentur. geſtabant quaſdam galeas gladiatores, atque eiſdem pugiles tui [illegible] vios crediderim, ad tuendum præcipue aures, & naſum. po[illegible] eas Galenus vbi de ligaminibus facit. ἀμφωτίδας de quibus etiam Plato ſequitur περὶ ἀκοῶν, vocabant.

Montanas.] Sil. Ital.

vt qui caſtella per altos
Oppugnat munita locos, atque obſidet arces.

In ventum effudit] Verberare auras, vocabulum palæſtritis caſtrenſe. D. Paulus ad Corinth. ep. I. c. IX. οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων. *ſic pugno quaſi non aërem verberans.* Io. Eremita de ſpir. Gulæ. *ſic pugnat ieiuniis ſcilicet, & afflictione carnali, non quaſi aerem verberans, ideſt vanos ictus continentiæ porrigens.* Val. Flacc. lib. Argon. IV.

Ecce iterum vacuas agit inconſulta per auras
Brachia.

deſcribit Stat. lib. VI. Theb.

Ruit omnis, & ambas
Conſumit ſine lege manus.

Præcipitem] Stat. lib. VI.

—— agit toto cedentem feruidus arvo,
Præcipitatque retro iuvenem.

Procedere l. I.] ſic idem Stat.

Ite oro ſocii, furit iſte, opponite dextras;
Feſtinate, furit, palmamque & præmia ferte,
Ne prius effracto commiſceat oſſa cerebro.

PAG. 73.

Eripuit] Stat.

Nec mora prorumpit Tideus, nec iuſſa recuſat
Hippomedon, tunc vix ambo conatibus ambos
Reſtringunt, cohibentque manus.

ſic Hom. Iliad. V.

Cæde Deo] ex Hom. Iliad. ε. Τυτθὸν καὶ χάζεο μηδὲ θεοῖσιν ἶσ' ἔθελε φρονέειν. Deus hic Fortuna, vt Græcæ qui τὸν θεὸν dicunt. Ariſtænetus τοῦ θεοῦ τὸ πᾶν διευθύνοντος. Virgil. ſic alibi.

—— ponuntque ferocia Pœni
Corda volente Deo.

ſæpiſſimè Deus pro fortuna, vt etiam θεοί: nam ex Dæmonum concurſu τύχη, nempè fortuna fiebat, ex Platonicorum ſententia: hinc illud Ouidianum. *Vota ſuos habuere Deos.* fortunatum, nempe euentum. cum itaque ait Lucanus. *Dii me fecere nocentem.* aut — *ſi diis tam cura placeret Quam vindicta placet &c.*

eſt & Tacitus. *non eſſe Dijs curæ ſecuritatem noſtram, eſſe vindictam* non πλημμελείᾳ peccant. Sed fortunæ naturam incuſant, & Nemeſim præcipuè illam punitionis, & vindictæ Deam. eleganter locum Virgilij imitatus in ſententia eſt Taſſus noſter.

Cedimi huom forte, e riconoſcer voglia
Me per tuo vincitore, ò la fortuna.

Sic Nemeſim Deum vocauiſſe veteres certum eſt. Senec. trag.

Sequitur ſuperbos vultor à Tergo Deus.

Aſt illum fidi equales] Hom. Iliad. Ψ.

Aduerſi c.s.] nam præmia in arena conſtituebantur ante victores, & certantes liquet ex Hom. Ψ Iliad. Boethius Philoſoph. lib. IV. *Currunt in ſtadio, propter quam curritur, iacet præmium, corona.* idem ex Scholiaſte Demoſthenis ſupra attuli.

Procumbit h. b.] Puer adhuc cum Virgilium Italicis verſibus redderem hoc verti:

E tremante il giouenco inchina il piè.

Meliorem animam] indignatio viliorem boue facit Dareta. ita Martialis detractatorem. lib. VI. epig. XLV. ſed cùm non litaſſe credebant Veteres, meliorem ſuggerebant victimam. Ouid. faſt. V.

Cor pro corde precor, pro fibris ſumite fibras;
Hanc animam vobis pro meliore damus.

Pollux Argonauta] Antiquiſſimi ludi pugillates ſunt. Plutarchus in Theſeo.

Therapnæa] in Laconide meminit huius loci Strabo. libro. IX. Iſocrates in laud. Helen. adhuc aras ibi ſuo tempore permanſiſſe ait, in quibus Caſtori, & Polluci ſacra non vti Heroibus, ſed vti Diis fierent. ὡς ἥρωσιν, ἀλλ᾽ ὡς θεοῖς. De Therapne lib. II. cap. III. Mela. Ibi manere Diaſcuros cum in cœlo non ſunt in Neme. ode X. Schol. Pind. teſtatur.

Pugilem cui g.] cum gymnade de pugile. Donat in Hecyr. Ter. *Pugil a pugna, & pugna à pugno: veteres namque ante vſum ferri, & armorum, pugnis, & calcibus, & morſibus, corporumque luctatione certabant.* Idem etiam ex Lucr. habes.

Adonem] & Adonim.

Cœci] *Cæſi merentem nomen amici*, non amyci.

PAG. 74.

Matutinum tempus] Ante horam quintam; poſt quam non amplius matutini ludi.

Demarchum Parrhaſium] hunc olympionicam in lupum fuiſſe conuerſum, ac decimo poſt anno reſtitutum in hominem ſcribunt. Pauſanias in Olympia hoc epigram. poſuiſſe ait.

Ὑἱὸς Δινύτα Δημάρχος τήνδ᾽ ἀνέθηκε
Εἰκὼν᾽ ἀπ᾽ Ἀρκαδίης Παῤῥάσιος γενεάν.

Tarquinio Priſco] verum luctatorum certamen nunquam Romæ magna copia, niſi tempore Sullæ, qui gymnadas Græcas pœne nudauit, Romamque athletas aduexit. Appianus Bell. Ciuil. lib. I. & cauſa ὡς ἀναπνεῦσαι καὶ ψυχαγωγῆσαι τὸ πλῆθος ἐκ κακῶν.

Palæſtram] Schol. Theoc. Id. II. παλαίστρα ὁ τόπος, ἔνθα παλαίουσι, καὶ αὐτὴ ἡ πάλη. Ea quidem varia: diuerſus ſi quidem luctandi modus. de lucta, quæ ἀνακλινομένη dicebatur, habes ab enarratoribus Martialis. erat & quæ κελαδήνη diceretur παρὰ τὸ κέλαδος à tumultu; vt enim ſe in turba luctantes ad manus inueniebant, luctabantur; & proſtrato vno pergebant ad alterum confuſim, & tumultuariè. Eius Cœl. Aurel. meminit lib. V. cap. vlt. *Tum volutatio varia, quam* κυλινδησις *καὶ* χειροκομαχίαν *vocauerunt, quæ ſūt ſpecialiter ab ipſius artis præceptoribus imperanda.* Sed hæc gymnaſtica magis, quàm certatoria.

Nudi] In quolibet pœne certamine apud Græcos nudi. in ſagittarum ludo. Hom.

Ὄφρα νέοι θάλποντες ἐπὶ χρίοντες ἀλοιφῇ
Τόξα πειρώμεσθα.

Vt calidi iuvenes ſimul, & pinguedine inuncti
Arcum intendamus.

Virgil. lib. II. Georg.

Corporaque agreſti nudant prædura paleſtra.

Sic & Hom. Ψ.

Mollior eſſet] Superius adnotauimus. Stat. lib. Theb. III.

Aegroque effectus hiatu
Eruit ingeſtas fluvio ſudoris arenas,
Et furtim raptâ ſuſtentat pectora terra.

Et ibid. ſic de diſco.

—— *at primum terra diſcumque, manumque*
Aſperat.

inde nitida palæſtra à latinis, λιπαρ apud Græcos. Vide Schol. Theocr. Idyll. II.

Vrſorum] Stat. Theb. lib. VI.

—— *ſic hiſpida turpes*
Prælia villoſis ineunt complexibus vrſi.

Paleſtritæ] Exercitationem intelligit, qua Paleſtritæ ſe in vellendis fruticibus exercebant, Herculem imitari in ſtadio Olympio. Ad eam aduertit ibi Perſius.

Quinque Paleſtritæ licet hæc plantaria vellant.

Theſeus in Iſthmo] in eius Vita Plut. καὶ τὸν ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκε κατὰ ζῆλον Ἡρακλέους, ὡς δι᾽ ἐκεῖνον Ὀλύμπια τῷ Διΐ, καὶ δι᾽ αὐτὸν Ἴσθμια τῷ Ποσειδῶνι.

Obſcænius] Ad hoc adluſit Tibull. lib. primo. eleg. IV.

Sæpe dabis nudum iungat vt ille latus.

ἀλύτ. Præfecti huic magiſterio, & cui propriè hæc verecundia incumbit ἀλυτάρχης, nempe ὁ τῆς εὐκοσμίας ἄρχων.

Poſt luctationem membra in Euripo abluebant, qui luſiſſent in Circo Romæ. Ouid. III. Eleg. XII.

Nunc vbi perfuſa eſt oleo labente iuventus,
Defeſſos artus Virgine tingit aqua.

Euripus enim conſtabat ex aqua Virgine, vt vbi agimus, de Euripo dicimus.

PAG. 75.

Hypomenes] Ait Pauſanias in Meſſeniac. Olympiadis decimę quartę annum primum, fuiſſe, quartum magiſtratus decennalis Hypomenis.

Succincta] Corpora ſuccincta Heroū. verſus Hom. Iliad. Ψ.

Ζωσάμενοι δ᾽ ἄρα τώ γε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

paulo ſuperius.

Ζῶμα δέ οἱ πρῶτον παρακάββαλεν.
Huic zonam primus circumdedit.

quamuis inter ſubligar, & cingulum latere differentiam putem, vt videlicet Zona ſit cingulum, quod ad prehenſiones ponitur, ſubligar ad velanda turpia. Martialis.

Tecta tamen non hac, qua debes, parte lauaris:
Si pudor eſt, transfer ſubligar in faciem.

Iſidorus de cingulis lib. XX. cap. XXXII. ſubligaculum Ciceroni eſt, De off. lib. primo. Nonius. *ſubligaculum eſt, quo pudendæ partes corporis teguntur, dictum, quod ſubtus cingatur.* Sed ſine Zona aliquando, & verè nudi. Schol. Thucid. de Oſippo Megarenſi. Πρῶτοι δ᾽ Ἕλληνες ἐν Ὀλυμπιάσιν ἐστεφανώθη γυμνὸς ζωννύμενος τῶν πρὶν ἐν οἷς σταδίοις. Lege ibi Interpretem. Galenus etiam ait, ſolitos athletas veteres, qui carni, & robori ſtuderent, veſtitos decertare, quod dictum fuit à facili apprehenſione προσάπτεσθαι, & σωματομαχεῖν.

Atque Iro] Frigidus, gelidus.

Atque trementi] Videtur aliquid deeſſe. putà *Imponunt zonam* Hom. δρυφάκτες ἄγον Ζώσαντες ἀνάγκῃ διὰ τὰ cingulo noc attinebant ſe ad prehenſionem. neque ad ſubligar ſe adt nere poterant lege palæſtræ. hac intellexit Trebellius Pollio in Claudio ſuo. *iratus ei, qui non baltheum, ſed genitalia contorſerat, omnes dentes vno pugno excuſſit.* baltheus, Zona, cingulum eſt: genitale hic ſubligar, ſubligaculum.

Petaſo inſignis] Petaſus ἀρκαδικὸν πῖλον. habet Græcum ep. quod Arcadico Deo conuenit. Fulgent. de Mercur. etymolog. lib. primo. *Galero enim coopeerto capite pingitur, quod omne negotium ſit ſemper abſconditum.* Nuncius enim hic Deus. ſic etiam Caſtori, & Polluci obbatæ calndes ſunt traditæ, quia Pilea Laconica videntur repræſentare. Feſtus lib. XIV. *Pilea Caſtori, & Polluci dederunt antiqui, quòd Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos eſt.* De pileo Laconico Strabo lib. VI. & πῖλον λακωνικὸν vocat.

Vno ſudore] Vno certamine. ſic inferius *tunc ille more ſolito ſeptem fortiſſimos vno ſudore vicit.*

Digitum corrigebat] rigidum reddebat, rigidum *dritto* dicunt ad hanc ſignificationem Itali. rigidum hominem, pro erecto ad cęlum Lact. poſuit. eadem pœne vis in maio fuit Tiberii. *Malum digito tenebraret.* Suet. atque idem apud Iſidorum. *Cum gladius curuatus fuiſſet ex acie recta, procurrit vnus ad eum corrigendum.*

Paleſtritę] Nicoſtratum ſui temporis recenſet lib. II. cap. IIX. Quintil. qui luctando, & pugnando iiſdem diebus coronabatur.

Doctus Hylas] Ex Gręco Lucillii lib. II. ep. VI. Anthol.

Catus] Vafer. Hor. lib. I. ode. VII.

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus.

nempe ingenioſus, Vafer. Inde domeſticum animal noſtrum, ita dicitur à ſagacitate Catus αἴλουρος. Callimachi Schol.

ἀἴλουρον

αἰ'ν κρον τὶν ἰδιοτικῶς καλχέρβον κάτ]ον.

Hammonem] Lucillius habet, iuiſſe hunc ad vatem Olympium, Hammonem nutu, & motione capitis reſpondiſſe. habes ex Euſtathio ad Dionyſ. Afrum, & ibi à Iuuen.

—— *à fonte relatum*

Hammonis.

non *fronte*.

PAG. 76.

Quaſi exiliens] Hinc Salij. Sex Pomp. *Salios à Saliendo, & ſaltando dictos eſſe, quamuis dubitari non debeat, tamen Polæmō ait, Arcadia fuiſſe nomine Salium, quem Aeneas à Mantinea Italiam deduxerit, qui iuvenes Italicos* ἐνόπλιον *Saltationem docuerit*. Certè Cureticam ſaltationem repreſentabant, nam ea vſi ſunt Ludij Curetica ſaltatione. & Nonnus ait. *Ludios in numerum ſaltaſſe vt Salij*. Sed de Salijs alibi.

Qui longius] De Phayllo Tzetza Chil. XII. ἐξ ἐπὶ πεντήκοντα πόδας πήδησε Φάϋλλ☉, qui verſiculus etiam ab Euſtathio ponitur in Odyſſ. in ludo diſci.

Diſcus] Diſci certamen apud veteres nobile erat, & etym. Magnum certamen inde Heroicum diſci nuncupat. erat è genere leuium Athletarum vnum. Gal. enim lib. primo cap. II. de alim. facul. nomine Athleti luſores omnes & certatores accipit, & aut graues eſſe ait aut leues; intelligit leues, qui curſu, ſaltu, diſco luderent, graues qui Pancratio, Lucta, cæſtu, dimicarent. Ludebatur diſco, qui ita appellatus eſt à δίκω quod eſt ῥίπτω iacio cum pleonaſmo σ, vt ſit δίκ☉ ὁ ῥιπτέμβ☉. Erat verò Diſcus duplicis formæ. Primus diſcus rotūdus erat lapis, quem cuibrabant, Stat. *ſeu nubila diſco findere cuius forma* δίσκοι ἀργύρεοι à ſimilitudine lances dicebantur, vt habet etiam Pollux. δίσκους καλοῦσιν κύκλους ἀργυροῦς ϗ χάλματα ἢ πίνακας: & rectè πίνακας, nam ita habet Phlegon. Trall. Olymp. δίσκ☉ ἐγράφη τοῖς Ἑλλανοδίκαις. ad cuius formam Medicis diſcus dicitur orbiculus plumbeus qualis cauterio imponitur, auctore Ægineta. Alter diſcus σόλ☉ dicebatur: eorum differentiam ponit in Iliad. Ψ. Euſtath. nam vult diſcum eſſe latum & concauum. Solum verò rotundum & ſphæræ perſimilem. Διαφέρει δὲ σόλος, ϗ δίσκος, ὅτι ὁ μὲ δίσκος πλατὺς ἔτι ϗ κοιλότερος, ὁ δὲ σόλος ςρόγγυλος, ϗ σφαιροειδὴς. Diſcus præterea ex lapide propriè. Hom. βόμβησε δὲ λίθος. vbi Schol. δίσκος λίθος. Solus ex plumbo, aut ferro. Euſtath. σόλος δὲ χαλκοῦς χαλκοῦν dicit σίδηρον more Homero ϖ. confundit id tamen Nicander in Theriac. & appellat Solum lapideum ἐπὶ σόλος ἔμπεσε πέτρον πέτρῳ ἀπάλλομβος Diſco verò hoc modo ludebant: aut in longum diſcum iaciebant, ſed ad demonſtrandas magis vires, quàm artem; non enim hic verus ludus. de hac re Stat. lib. VI.

—— *patriæ non tantùm vbi laudis obiret*

Sacra.

nempè iuſto ludo certaret.

Sed alterutris Alphæum vtrinque ſolebat
Metiri ripis, & qua latiſſima diſtant,
Non vnquam merſo tranſmittere flumina diſco:

Aut in altum: ſed vt in circulum deſcendendo decideret diſcus. Circulus erat orbita, intus quam ille erat, qui diſcum cuibrabat in altum, ſi extra orbem recidiſſet diſcus, iactus improſperus habebat, felix ſi intra, & diſcus, qui propiùs eiaculantem recidiſſet victor, nam ſignabantur iactus, prædicabatur, de circulo illo, ſiue orbita. Stat.

Illa manu magna & multum felicior exit,
Nec parrem exiguam Circi tranſuecta quieuit.

partem exiguam circi circulum vocat. cùm intus relabebatur diſcus, ſignabatur iactus.

Nec partem exiguam circi tranuecta quieuit.
Fit ſonus, & fixa ſignatur terra ſagitta.

ita ſignatum fuiſſe apud Hom. ipſe teſtatur, & Euſtath. σημαίνατο πρῶτον καθεῖλεν ὁ δίσκος. σήματα vocat etiam τέρματα Hom. Euſtath. τέρματα δὲ λέγει οἷς ἐσημαίνετο πῇ ὁ δίσκος ἐν τῷ πρώτῃ τῇ φορᾷ ἔπεσε. ſi extra circulum decidiſſet diſcus, non ſignabatur, nam ille à ſpe victoriæ receſſerat. Stat.

—— *cœlum dextra metitur, humique*
Preſſus vtroque genu collecto ſanguine diſcum
Ipſe ſuper ſe ſe rotat, atque in nubila condit:
Ille citus ſublime petit ſimiliſque cadenti
Creuit in aduerſum, tanquam . . . . . ab alto
Tardior in terram redit, & immergitur aruis.

neque circuli ſpatio, quia creuerat in aduerſum, & à recta linea deflexerat. hinc prioris fortunam, huius caſum triſtem nuncupat.

Et caſus Plegiæ mouet, & fortuna Meneſthei.

Tertius Hippodemon eiaculato diſco, interius cadentem ipſū habuit: nam dicit non tranſilijſſe diſcum victum Meneſthea meta dubia, iunctaq; hoc eſt ſigno proximo, ac dubio, ſi non tranſabijt, vicinior certanti fuit, vnde victoria. Idem auctor.

Fugit horrendo per inania ſaltu,
Iamque procul meminit dextræ, ſeruatque tenorem.
Diſcus, nec dubia, iunctaque Meneſthea victum
Tranſabijt meta.

nec, pertinet ad tranſabijt.

Longe ſuper emula ſigna
Conſedit.

Verſus centrum circuli intellige, tremefecit verò humeros virides theatri, & culmina; ne reliqua verba Te decipiant. is itaque victor declaratur poſtea.

Tum genitus Talao victori

(Hippodemonti.)

—— *tigrin inane*
Ire iubet.

& inferius.

Neque iam Hippomedon inuiderit.

Quia ſupremus Victor. Hac de Diſco.

Sagittas arcu emittere] ad ſcopum, Io. Caſſianus eremita de ſpir. gaſtromar. c. XV. *veluti ſi quis immania virtutum præmia in ſublimi quibuſdam paruis indicijs deſignata, perſpicaciſſimis oculorum obtutibus cum teli directione tendentibus ferire feſtinet ſciens immenſam gloriæ palmam, & remunerationis præmia in eorum confixione manere, oculorum aciem ab omni intuitu auertens, illuc dirigat neceſſe eſt, vbi ſummam remunerationis, & præmij perſpicit collocatam*. vide Virgil. V. Æneid. Hom. Iliad. Ψ in Heracliſco Theocr. Tertull. de ſpectaculis. Iſidorum, Cæterum Laertius in Vita Diogenis Cynici fundibulariam Græcis exercitijs etiam admiſſam narrat. ἱππεύειν, ϗ τοξεύειν σφενδονᾶν ἀκοντίζειν atque omnia genera iaculorum collegit Virg. Georg. lib. II.

Pecoriſque magiſter
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo.

Actum ſagittandi ſic expreſſit Homerus.

Αὐτὰρ ὁ γυμνώθη ῥακέων πολυμήτις Ὀδυσσεύς,
Ἄλτο δ' ἐπὶ μέγαν οὐδὸν ἔχων βιὸν. ἠδὲ φαρέτρην.

Tegmine ſed ſapiens exuto veſtis Vlyſſes.
Inſilit ante lares magnos arcum atque pharetram
Arripiens manibus.

In Circenſi ludicro iaculandi peritiam adnumerat Sil. Italicus. lib. Bell. Pun. XVI.

Tum iaculo poſuere decus ſpectacula Circi
Poſtrema.

Pentathlum] Simonides lib. I. epig. quid pentathlum ſit ſic declarat.

Ἴσθμια, ϗ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα
Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

& Hom. Θ. odyſſ. quem ſic retuli.

Currere doctus erat Clitoneus, & optimus borum
Amphialus ſaltu cunctis excelſior ibat,
Et diſco nec erat præſtantior alter Elatreo:
Laodamas pugnis melior, &c.

Et Tzetza ita Pentatlum deſcribens quinque ludos ponit πάλην, ϗ πυγμὴν, δίσκον, ϗ δρόμον, ἅλμα. & ille proprie, qui hæc omnia vicerat Pancratiaſtes dicebatur. Rethor. lib. I. teſtis eſt Ariſtoteles. loquor de Pancratio in genere, non in ſpecie, vt habetur ex verbis I. C. ad l. Aquil. *ſi quis in colluctatione, vel in pancratio, vel pugillatu, dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit*. vide ibi ad l. Aquil. III. Vulpianum de Pancratiaſte, & Gellium lib. XII. ex Panætii verbis. Ad veram horum differentiam illud Nicephori ad Syneſium facit in Notis. πλυμπιακοὺς ἀγῶνας πέντε φασὶ πυγμὴν, πάλην, δρόμον, ἀκοντον, ϗ δίσκον, τὸ μὲν τοι παγκράτιον ἕτερόν τι ἦν συνεστὸς ἐκ πυγμῆς, ϗ πάλης ἦν. vbi etiam de pancratio in ſpecie facit, quod *ex pugillatione, & lucta* conſtaret, & pancratium volutatorium dicebatur, de quo ſupra. De Pentatlo in Electra Schol. Sophoclis; Euſtathius Iliad. Ψ ſic certamine explicat.

Ἅλμα ποδῶν, δίσκου τε βολὴ, ϗ ἄκοντος ἱερὸν.
Καὶ δρόμος, ἠδὲ πάλη:

Pelcum Æginæ dominū reperiſſe Pentathlum, vna cum Æacide. ode VII. nem. teſtis eſt Pind. interpres facit. idē ode. XIII. Olymp. Tempore Acriſij, & Perſei non fuiſſe pentathlum habet lib. IV. Apoll. Schol. Diſco tamen Acriſium in pede la-

ſum

ſum à Perſeo occubuiſſe. De Pentathlo Vell. Pater. intellexit, cum dixit. *Omni genere certaminum victor extitit.*

Periodo] qui quattuor certamina illa ſacra viciſſet, & Peridionices appellabatur. quattuor illi agones: notiſſimus eſt verſiculus. τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἐν ἑλλάδι, τέσσαρες ἱεροί. &c. De his Schol. Sophoclis in Electra. Feſtus ad hoc *in gymnicis certaminibus periodum viciſse dicitur, qui Pythia, Iſthmia, Nemea Olympia vicerit.* nec tamen hæc victoria alios ludos, niſi hos quattuor complectebatur. Plutarchus De Theogene.

Phaſio] οὐ μόνον τὴν περίοδον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀγῶνας νενικηκώς. victor non ſolum Periodi, ſed aliorum certaminum.

PAG. 77.

Deriuare] ταὐτὸν κρατεῖν. Sed de hoc alibi.

Budæus] ex Anacharſide Lucian. lumen habuit.

Circa pul. tac.] magna hæc luctantium gloria. Anthol. epigr. lib. III. cap. II. ep. II.

Ἑπτάκι νικήσας, ἐν γόνατ' οὐκ ἔπεσεν.

— *palma*
Septena nunquam concidit in genua.

& XXX. ψάμμος πίπτοντος νῶτον οὐκ ἐσφράγισεν *arena cadentis dorſum non ſignauit.* Alcei epi. lib. IV. Anthol. τὸ τρίτον οὐκ ἐκόνισεν ὑπὸ μίδας. Contra de tactu pulueris in lucta Ouid. in metam.

— *tum denique tellus*
Preſſa genu noſtro eſt, & arenas ore momordi.

Stat. lib VI.

Sternitur, & longo mæſtus poſt tempore ſurgit.
Turpia ſignata linquens veſtigia terra.

Honores diuini]

— *Palmaque nobilis*
Terrarum dominos euehit ad Deos.

Hor. & alibi.

Quos domum cæleſtes
Palma reducit.

habet Plinius, Victoribus Aurigis in Olympia eum honorem habitum eſſe, vt coronati, deiecta muri parte in ſuas vrbes redirent. qui ter viciſſet iconicam ei imaginem ex membrorum eius ſimilitudine exprimi ſolitam. Vitruv. Præfac. lib. VI. *Victoribus è republica perpetua vita conſtitutis vectigalibus* fuiſſe prouiſum quoq; aſſerit. Iſelaſtici agones dicti cum hieronicæ parte murorum deiecta in ſuas vrbes intrarent. Plut. ſympoſ. lib. II. Quæſt. II. τὸ τοῖς νικηφόροις εἰσελαύνουσι τῶν τειχῶν ἐφιέναι μέρος διελεῖν καὶ καταβαλεῖν. curru reuehebantur. Vitruu. libro IX. *Olympionicæ cum reuertuntur in ſuas ciuitates quadrigis in mœnia inuehuntur.* Plin. lib. X. epiſt. CXIX. *Iſelaſticum tunc mihi primum videtur incipere, cum ingreſſus quis in ſuam ciuitatem eſt, atque etiam athletæ, Domine, ea, quæ pro Iſelaſticis certaminibus conſtituiſti, debere putant ſtatim ex eo die, quo ſunt coronati.*

Diagoras Rhodius] Memoria olympiacorum Agonum. ὀλ. π. ζ. δωριεὺς διαγόρου ῥόδιος παγκράτιον. huius forte Diagoræ filius Doricus. Agellius lib III. cap. XV. de hoc & Cicer. Quæſt. Tuſculan. lib I. Ariſtides κατὰ τὸν ἐξαρχῆς μὲν οἷον τὸν Διαγόρα τὸν Ῥόδιον καὶ Γλαῦκον τὸν Καρύστιον, καὶ μίλωνα δή, καὶ πολυδαμάντα, καὶ πάντας ὧν εἰκόνες χαλκαῖ καὶ Hunc ode. VII olymp. laudauit Pindarus, eamque odem literis aureis fuiſſe exaratam, atque in Mineruæ Selinæ templo poſitam Gorgon. auctor fuit, vt Scho. ibi recitat. Vide ibi totam odem & Schol. ad ipſum.

Græci oleaſtro] In Pindari vita Auctor coronas Græcorum certaminum ita diſtinguit ἐστὶ δὲ τὰ ὀλύμπια ἀγὼν εἰς τὸν Δία. τὰ πύθια ἀγὼν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα: τὰ Νέμεα ἀγὼν καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Δία. τὰ ἴσθμια ἀγὼν εἰς τὸν ποσειδῶνα τὰ δὲ ἔπαθλα τούτων ἐλαία δάφνη σέλινον ξηρὸν τε, καὶ χλωρόν. *Sunt autem Olympia in honorem Iouis, Pythia in Apollinis, Nemea & ipſum in honorem Iouis, Iſthmia Neptuni, quorum præmia ſunt olea, laurus, appium ſiccum, & viride.* De Apio Pſeudomacer.

Eſt apium dictum, quòd apex hanc ferrè ſolebat
Victoris, veterum fieret dum more triumphus:
Ipſe ſibi talem primùm impoſuiſſe coronam
Dicitur Alcides; morem tenuere ſequentes.
Aſt alij dictum credunt, quòd apes vehementer
Illius ſoleant auidè decerpere flores:
Hanc herbam σέλινον *ſolet Attica dicere lingua.*

De oleaſtro Schol. Theocriti Idyll. III. ἔλαιον τὸ ἀγριέλαιον ὃ ἐστὶ κότινον: ᾧ οἱ νικήσαντες ἐστεφανοῦντο. Originem rei, quod iacerentur frondes in victorem honoris cauſa, & quòd illi quaſi feſſo cubile foliis inſterneretur habet etymol. magnum, & κότινος σημαίνει (inquit) ἀγριελαίαν. Vide Pindari Scholiaſtem Ode. Pind. IIX. Olymp.

Pennis prætereà coronatos Piſis in Græcia inde colligo ex Pind. ode vltima. ἐστεφάνωσε κυδίμων ἀέθλων πτεροῖσι χαίταν; ad velocitatem (puto) oſtendendam; niſi de filice intelligit: quapropter & tabellarii, nuncijque πτεροφόροι ſunt appellati. Othone. Iuven.

Anxia præcipiti veniſſet epiſtola penna.

& Fortunatus de Geleſuntæ morte.

Mærorisque grauis tam citò penna venit.

Vide Scholiaſtem ibi Iuv. antiquum quid de pennata, & laureata tabella dicit. non abſimile illud Oui. Amor. eleg. II.

Tu penna pulchros gemina variante capillos
Ibis in auratis aureus ipſe rotis

Improbus] Audax, impauidus. ſic *labor omnia vincit Improbus.* Virgilio.

Belliger]

Belligier inuictus quòd Mars tibi ſæuit in armis.

Tuſcum] Thuſci apri in fama. Martial.

Thuſcæ glandis aper.

Nuda mamma] Quia Amazonem repreſentabat, vt ex Statio ſupra apparuit; quapropter armata. Iuven.

Et ride ſcaphium, poſitis cum ſumitur armis.

PAG. 78.

Herbam do] Plin. lib. XX. cap. IV. *nam ſummum apud antiquos ſignum victoriæ erat herbam porrigere.* Vide VI. Æneid. Seruium. Eraſmum in Adagiis. ſic dare manus, cum de lucta intelligimus, aut de alio certamine, cuius ſit vis in manibus. Virgil. lib. XII.

— *viciſti & victum tendere palmas*
Auſonij videere.

Amycus verò Polluci apud Theoc. in Dioſc.

...... ἀνέσχετο νεῖκος ἀπαυδῶν
Ἀμφοτέρας ἅμα χεῖρας.
Cadens porrexit vtramque
Rite manum.

Infames laudes] (Meretricium) niſi ſit illud Plut. in Lycur. ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν.

Inter luctantes] Plutar. iuſſit (inquit) Lycurgus τὰς κόρας γυμνάσαι τὰ σώματα... & idem in Apopth. recitat. Xenoph. in rep. Lacedæ. Ouid. ep. ad Hel.

Moræ tuæ gentis nuda dum nuda paleſtræ
Ludis, & es nudis fœmina mixta viris.

Plat. lib. III. de Rep. VI. de leg. Reducere hunc morem velle videbatur Iulia Auguſti.

Cum pila] Varius vſus pila ludendi apud veteres, quod vel ex pœnu antiquitatis Homero licet colligere. aliter enim fœminæ apud ipſum aliter Heroes ludunt; fœminæ quod dicunt Latini, *datatim.* *Di rimando* Itali nunc, facili luſu, ludebant. Nauſicae apud ipſum.

Σφαῖραν ἔπειτ' ἔρριψε μετ' ἀμφίπολον βασίλεια,
Ἀμφιπόλου μὲν ἅμαρτε.
Ad famulum regina pilam perrexit, ab illa
Sed pila aberrauit.

Nonius huius ludendi modi meminit. in quo luſu tandiu viciſſim pilam percutiebat, donec ſemel decideret: vbi puer per quem factum eſſet, vt decideret pila, ab altero in ſura vapulabat. Plutar. in Cic. παρέχοντι τὴν κνήμην ὥσπερ παίουσι τύπτεσθαι οἱ παῖδες ὅταν ἐν τῷ σφαιρίζειν ἁμάρτωσιν. Ludum pilæ inter homines aliter idem Poëta deſcribit.

Accepere pilam manibus certamine poſtquam
Purpuream Polybus quam fecerat ipſe, rotabat
Vnus ad excelſas vibrans cum robore nubes
Crine ſupinato, donec ſuſceperat alter
Sedulus, ante ſolum quam tangeret illa cadendo.

Cæterum protrita ſunt de pila eruditiones. quattuor eius erãt genera: trigonalis ex trigoni figura loci, vbi ludebatur, quique ludus noſtro, quem appellamus *la rachetta* ſatis reſpondet: nam angulorum plena ſtatio eſt hæc plerunque, perquos cuibrata pila artem requirit, & dexteritatem, mireque hominem exercet, crebramq; verſionem deſiderat. vnde Martialis.

Imputet acceptas & tibi ſæpe Pilas.

Erat & paganica a pagis dicta, vbi in vſu; cuius magnitudo inter Follem, & pilam trigonalem erat media. Martialis.

Hæc quæ difficilis, turget paganica pluma;
Folle minus laxa eſt, & minus arcta pila.

Hæc verò pluma non pilo plena ſicut pila, vnde appellata; tertium pilæ genus Follis a Flatu dicta, vel quod veteres pellem, Follem dicerẽt, nos *pallone* à πάλλειν appellamus, quod vi-

brare

brare eſt, Vnde & πάλλιον quoque dicitur ex ſententia Scholiaſtis Heſiodi. cuibratur enim, ſicut χίτων χιδὲς, & diffunditur, tunica ad talos. Eius diminutivum Folliculus. Suet. in Aug. hunc pugillatu impellebant pugno, ob id loris armato. vt nos nunc ligneo repagulo ipſi percutimus, quod *brachiale* vocamus. Quartum genus harpaſtum eſt pilaque iſta paganica, vt quæ non repercutitur, robuſtior eſt, Folle minor, aut panno coſtans, aut tomento. atque huius ludus illi reſpondebat, quem Hetruſci nunc *del Calcio* vocant. πεννίδα vocant Græci; ſed rationem vocabuli quærit Pollux. πεννίδα ἀπὸ πεννίδος τ̃ ἀφρόντος. ἢ ἀπὸ τ̃ φεναχίζειν &c. Suidas. πεννὶς παιδία. Gloſſa. πεννὶς ἐπὶ. καὶ πεννίδα ἀπὸ τ̃ πενακίδα κατὰ συγκοπήν. dicitur quaſi quod decipiat per ſyncopem. erat Coryci luſus, ſi tamen in pilæ ludos eſt referendus, corium videlicet arena, ſimiliquè farcimine graue: hoc fune ſuſpenſum ductabant, vt eius poſtea aſſequerentur motum, qui ſe exercebant, ut Antyllus apud Oribaſium habet lib. VI.

Clauis adunca trochi] Græcanicus videtur luſus, ex ipſa voce trochi, quæ rotam indicat, nec turbinem puerilem eſſe certum eſt. *Erat trochus* inquit Turnebus *rota anſam habens vt facilius mitteretur axiculis compacta tranſverſis iaciebatur: quarum claviculæ, & commiſſuræ aduncæ, dum verſabatur miſta rota tinniebant, & ſtrepitabant, vt hic Prop.*

Increpat, & verſi clauis adunca trochi.

Ammianus videtur trochum deſcribere l. XXI. cùm apud Pariſios adhuc Cæſar Iulianus quatiens ſcutum varijs motibus exerceretur in campo axiculis, queis orbis erat compaginatus in vanum excuſſis; anſa remanſerat ſola, quam retinens valida manu ſtringebat. Cæterum Mercurialis Pictus trochus quomodo verti poſſet, non video. cum mihi potius ſiſtri præſeferat imaginem ad tinniendum. ac Iuliani apud Turnebum exercitationem ad ventillationem potius parmæ, quam ex Martiali habemus & de qua alibi loquor, non ad trochum refero. difficile ſanè hæc minuta, & latebris antiquitatis condita eruere. tinniebat quidem trochus.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat vt argutis garrula turba trochis.

Et.

Iſte trochus pueris, & mihi cantus erit.

Putarim ego igitur circulum quendam habuiſſe trochum, vt poeta deſignat, retuliſſeque illam, quam ſiſtri ponit Mercurialis imaginem tranſverſis, in quo annulis poſitis, dum circum volueretur crepitaret. rotabant hunc pueri rotæ modo, & vt ſolent nunc Romæ il *ruzzolo*, in longum habena deuoluta immittebant. gaudebat puerilis ætas tam eo ſonitu, quam admonitio erat ſtrepitus, vt alij pueri à trocho currenti ſecederent, neque impedirent, vnde

Cedat vt argutis garrula turba trochis.

turba garrula, pueri. ille ſanè ludus à rota bellica deſumptus, quæ ita etiam ſtreperet, bellicumque ſonum pueri imitabantur. Hom. ſanè inquit κεῖν ὄχεα κροτάλιζον. Vnde & Euripides in Medea ἐκ τρόχον dixit pro βαρυτόνως Ariſtophanes βαδίζωμεν τὸ μειράκιον ἐξ ἀπὸ τρόχων ὡς ἀπὸ γυμνασίας ἐν ἐλθόντας τοὺς παῖδας. vertebatur trochus habena vt nunc *il Ruzzolo*. Schol. Apoll. ῥόμβος, τροχίσκος, ὃν στρέφουσι ἱμᾶσι τύπτοντες, καὶ οὕτως κτύπον ἀποτελοῦσι ſic Scholiaſtes Theocriti & ad verbum pœnè vertit Interpres Horatij ibi *Seu Graio iubeas trocho.*

Pulverulentaque] ex Lycurgi ſtrenua illa eruditione Plut. τὰ μὲν τοι σώματα τ̃ παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις, καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν.

Hunc ligat] Quod ſi leges.

Hunc ligat ad ceſtus audentia brachia loris.

ita quodam C. obſeruaui.

Gyrum] Flexum arenæ circum.

Virgineumque c.] Natalem Palladis dum celebrant, quæ propè Tritoniam paludem erant, Virgines ludicris armatis inter ſe decertantium ſimilitudine colludebant. Mela teſte c. VII. & propterea Domitianus (puto) qui Palladi addictus fœminas poſtea pugnaces in arena expoſuit. libuit hic apponere, & ſi locus erat ſuperius. Sed Nero prius in arenam fœminas deſcendere coegerat. in eo Dio. quem vſum idem Dio admonet nos vſque ad Seuerum perſeueraſſe, à quo mox lege ſit vetitum.

Ex orientis partibus] eo gratior futurus ob nouitatem hominis, namè longinquo petebantur aurigæ. Sym. l. VI. ep. XLII.

Plus v. fauore] non abſimile Silianum illud.

Impellit currum clamor, voceſque fauentum.

nam revera *in ſacris taciturnitas, in ludis neceſſarius eſt fauor.* Lucan. de equo.

—— *quantum clamore iuvatur.*
Elaus ſonipes.

D. Hieron. *equorum curſus fauore pernicior fit.* hinc ab aura Auriga quidam aiunt: vt alibi fuſius. Non enim Dominis tantum, ſed equis encomia ſua tribuerunt. Pind. ode. I. Olymp.

—— ἔστι τοι πίσαστε
Καὶ φερενίκου χάρις
Νόον ὑπὸ γλυκυτάταις ἔθηκε φροντίσιν.

Faciebat maledicum] faſcinantur magicis, & acuuntur equi. D. Hieron. in vita Pauli Eremitæ; & oſtendit Lucilij Poëtæ Græci epigr.

Θεσσαλὸν ἵππον ἔχεις Ἐρασίστρατε ἀλλὰ σαλεύσαι
Οὐ δύνατ' αὐτὸν ὅλης φάρμακα Θεσσαλίης.

Theſſalus eſt tibi equus, tardum quem non agitare
Totius poſſent pharmaca Theſſaliæ.

hinc ſæpe in Hom. immiſſum robur equis à Dijs leges. Solin. quidem c. x. *Accepimus Demetrium Abderitem oſtentationi ſcrupuli huius.* lege ſcapuli: loquitur ſi, uidem de Catochete lapide, & dixerat antea eſſe non tam gemmam, quàm cautem *frequenter uſum ad probandam occultam naturæ potentiam in certaminibus, quæ contra magos habuit.* huc traho rem. De irritandis vero equis ad curſum magicis, videndus D. Baſilius ad Pſalm. XLIIX. Pierius Valerian. de Pelope. Martinus Cromerus de reb. Polon. Arnob. etiam. *qui enim bos neſciat familiarium diſrumpere charitates aut ſine clauibus reſerare, quæ clauſa ſunt, aut ora ſilentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare?* Lib. III. c. LXXIV. Vegetij Veter. Ad faſcinum equi. *bituminis igitur, & ſulphuris parum cum granis lauri ex aqua defundes per nares. præterea coriandrum, vel ſemen ipſius cum ſulphure, & tæda carbonibus circumferes, ex aqua feruenti animal conſperges, ſuffumigabis.* In pugillatu etiam hac arte magica fuere vſi. Tzetza Chil. IIX. c. CCXXXVII. ſed equi etiam Solis, aut Lunæ non ne magis exhauſti, detentique? Petr.

—— *lunæ deſcendit imago*
Carminibus detenta meis, tepiduſque furentes
Flectere Phœbus equos reuoluto cogitur orbe,
Tantum dicta valent.

Curſum detinere, aut augere proprium maleficarum. F... lib. I. Argon.

—— *Idæo fructices in gurgite ſiſtam,*
Et rurſus Fluvios in ſummo vertice ponam.

Nemeſian.

Cantant quod luna timet, quo rumpitur anguis,
Quo currunt ſcopuli.

Petron. ibidem.

—— *& iuſſi ſtare dracones.*

Fons irriguus iurgiorum] Fulg. l. II. mitholog. *Deni... cum Erictbonins adoleſceret, quid inueniſſe dicitur, niſi curr..., vbi inuidiæ certamen.*

Eſſe lubricum] Ludibrium. nam à prudentioribus caſtigata hæc certamina, vt impia, & flotida: præcipuè à Patribus ſacris.

PAG. 79.

Biſſena] Ad duodecim ſigna. huc refer illud Ouid. I. metam. II.

Signaque ſex foribus dextris, totidemque ſiniſtris,

Vetus epigramma.

Circus imago poli, formam cui docta vetuſtas
Condidit ad numeros luminis ætherei:
Nam duo per denos oſtendunt oſtia menſes,
Quæque meat currens aureus aſtra uidet.

Hermulis] miſcet ſtadium cum hippodromo, & græcum, cum latino Circo. nos alibi fuſius. Hermulam huc Hermam Iuven. deſcribit. ſat. IIX. *truncoque ſimillimus Hermæ*, & nos ſuperius.

Septem metis] metas pro recurſu & flexione accipit, vt videtur ſcripſiſſe etiam Caliſthenes in Alexandri magni ludis. πρῶτον καμπτῆρα δεύτερον, καὶ γ. τον καὶ τέταρτον ἀνακάμπτει ſic excuſa Caſſiodorum.

Rotæ orientis &c.] Corippus ad hunc ſenſum aduertit l. I.

Amplectens geminas æquo diſcrimine metas.

Rabbanus Abbas (de die) *ergo quia de vno ſpatio naturalis diei ſatis mihi feciſti, de altero quoque ſpatio eius, quod eſt nox, ut edifferas flagito.*

Oui exemplo] autem dixit pro pullo: pulli & πῶλοι equuli. in Cod. Athenæi vulgari ἵππος pro pullo gallinaceo legitur.

I

καὶ γὰρ ὀρνίθων πλῆθος τὸ ἀεὶ, ἐπειδὴ τῶν νεοσσῶν ὀρνίτων ὡς ἵππους τίνες καλοῦσιν. ſic & apud Heſichium ἵππος κύπος auis igitur hic, pullus equinus, quia auem velocitate, ex ouo tamquam illo natus referret. Sed re vera ac ſerio ad oſtendendam naturæ typum ouum proponebatur in ſpina, vbi Solis obeliſcus. ſpina Zodiacum reddebat, & ex ea vis in humanis defluit animalis caloris: & fœtifici, vt ſignificaretur fœturas omnes, atque etiam auium è ſolari tempore oua ad generationem maturari. ſufficere ſiquidem ad generandas aues, ſiue Ignis, ſiue Solis calorem clarum eſt. ex Ariſtotele refert Antigonus τῶν ἱστοριῶν παραδόξων cap. CIV. καὶ ἐν αἰγύπτῳ κατορύττοντας εἰς κόπρον νεοττοὺς ποιεῖν in Ægypto defodientes infimum (oua) pullos producere. teſtudinem narium afflatu oua fouere: Petronius in epigr. teſtis eſt.

Sic Phœbea chelys vinclo reſoluta parentis
Lucinæ tepidis naribus oua fouet.

Auium matribus] Gallinis. ſic Martialis. alibi ſuperiùs. auis pro gallina. Plinius Valerianus. *In ollam nouam mittitur auis, aut quodlibet aliud animal:* Gallinam intelligit.

Vere matres] Nam *in nutriendo eas occupatas* dicit de re ruſt. Varro.

Ad cauſas ſing. p.] Adi Rhod. lib. IIX. cap. VII. de hac item re Corrippum lib. II. ſed alibi nos fuſius.

Votum eſt] Iuuen.

— nam qui dabat olim
Imperium, faſces legionis, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantum res anxius optat
Pana, & Circenſes.

ille etiam apud Symm. *orat clementiam veſtram, vt etiam curules, & ſcænicas voluptates ſuggeratis.* Non igitur vis in populo ſi coerceatur.

Deſipere] ex illo Horatij ad Virgilium. *Dulce eſt deſipere in loco.* Tib. lib. II.

Vina diem celebrent: non feſta luce madere
Eſt rubor, errantes, & male ferre pedes.

PAG. 80.

Ianus] Apud Græcos etiam principes hic vſus, vt ineunte annos ludos Curules darent, apud veteres Latinos haud reperies tale inſtitutum, vt alibi diximus. Corrippus lib. II.

Dona Kalendarum properant vicina mearum:
Vos veſtris adſtate locis, properate, parate:
Promiſſaque die noſtros ſpectate curules.

& verſ. XL. Dona, & congariũ, quod dabãt Principes deſcribit.

Dona Calendarum, quorum eſt ea cura, parabant:
Conuectant rutilum, ciſtiſque capacibus aurum
Accumbunt, onerantque locos, quibus altior ipſa
Sella triumphali forma ſtatione locata,
Iam fuerat.

quòd & ex Caſſiod. habes ex for. VII. lib. VI. vbi de *comitiua ſacrarum Largit.* agit.

Bifrons] Illud Rabbani Abbatis nunquam alibi obſeruaui. *Bifrons autem ſimulachrum erat Iani, quod ex vna parte viri, ex altera fœminæ adorabant.*

Circinante] veluti Circum cali peragrante.

Aulicorum] Palatini hi ludi Curules, qui & etiam ſcœnici vt Dio habet. lib. LI. Suet. in Calig. Tac. lib. I.

Vrna petit] Ad ſortionem exeundi refer, & ordine curſorum. Vſum ſic habe. Æneid. V. Virgil. *Tum loca ſorte legunt.* de nautis in mari, veluti in Circo currentibus loquens, & de curſoribus peditibus idem.

Hæc vbi dicta: locum capiunt ſignoque repente
Corripiunt ſpatia audito, limenque relinquunt.

Apoll. lib. II. de excid. Hieroſol.

Ordineque emiſſos iuſſit decurrere Prætor.

Tempore Homeri idem ordo. Iliad. lib. XIII.

Ἂν δ' ἔβαν ἐς δίφρους ἐν δὲ κλήρους ἐβάλοντο
Πάλλ' Ἀχιλεύς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο
Ἀντιλόχου μετὰ τὸν δ' ἔλαχεν κρείων Εὔμηλος.

Conſcendere rotas: iecerunt caſſide ſortes,
Mouitque Æacides, ſubitò certamine nomen
Neſtoridis lectum, Eumeli denique regis.

Calliſthenes in certamine curuli Alexandri Magni. Ἰσθελθόν. ἁρματηλάται ἔθησαν τὰ τοῦ ἀγῶνος πάντα, καὶ ἡ κάμπη ἐκληρώθην

Stat. idem facit.

Et iam ſortitus Protheus *verſarat ahena*
Caſſide, iamque locus, cuique eſt, & liminis ordo.

Erant Præfecti ſortitionibus præſentes, vt habet Sophocles in Electra de ludis Delphicis. Sed alibi etiam de hac re.

Miniſtri] in Vitell. Suet. cap. XVII *aurigante Caio miniſtratorem exhiberet*, Latere nodis Stat. lib. VI. Theb.

Circumſtant fidi, nexuſque & torta iubarum
Expediunt, firmantque animos, & plurima monſtrant.

Sic in Hippol. illi apud Euripidem. Inquit Seruus. ὀπαδοὶ ψήχουσιν ἵππων, ἐκτενιζόμενοι τρίχας. Veg. lib. I. re veter. *multi enim curulibus, & ſellarijs iumentis preſſius colla radunt, quæ res licet præſtare creditur: tamen ſub honeſto ſeſſore deformis eſt.* Stat.

Et caſtigata iubaris.
Libertas.

eodem colore quo domini induti. Praſinis fauebat Nero, & ſeruus oſtiarius eius praſinatus: ideo apud Petronium. Nero apud illum auctorem ſub ſchemate Trimalcionis. *in aditu ipſo ſtabat oſtiarius praſinatus.*

Vltro plauſibus] Ouid. ar. am. lib. primo.

Quadrupedes inter rapidi certamina curſus,
Depexæque iubæ, plauſaque colla iuuant.

Virg. Georg.

Cædibus, & plauſæ ſonitum ceruicis.

& de poppyſmate, clogmo Appollinaris intellexit, vocibus, & plauſibus, quibus equos mulcemus, aut irritamus. Xenophon. de re equ. ὅτι δίδαγμα ἐστὶ τῷ ποππυσμῷ πραΰνεσθαι, κλωγμῷ δὲ ἐγείρεσθαι. Præceptum ſiquidem eſt, vt equi poppyſmo miticentur, clogmo irritentur. clogmum eſſe vocem gallinaceam putat Rhodig. lib. XIII. cap. XI. legitque cloſmum. ſanè gallinæ matres hoc ſonitu obſtrepunt, vnde & fortaſſe à voce *chioche*, quaſi *glocchæ* à noſtris nuncupantur. poppyſmus ſonus etiam humanæ vocis videtur ex illiſione labrorum, qua allicimus; ſerpentes poppyſmate vocatos à Plutone facit Ariſtophanes, ne ibi ſimplicem ſibilum accipias. εἰς ὅθιος ἐκπέπτυσεν ἐξηπάτο ἐν δυο δράκοντ' ἐκ τοῦ νεῶ ita ἀστραπαῖς ποππύζειν, interpretatur potius tonitrui, & fulgetræ in modum applaudere, quàm ſibilare: fulgetrarum, & nubium crepitus quomodo fierent in nubibus idem oſtendit: ſcilicet ſonum non ad ſibili modum, ſed ad vocem quandam, quam nunc aurigæ adhuc retinent in excitandis equis pha pha. Idem in Veſpiſ. κἂν ὀναστράψω. κοππύσωσι φᾶ φᾶ pha. pha, De poppiſmo præterea in Clypeo Herculis apud Heſiodum facit Scholiaſtes.

Campus flatibus] Stat. lib. VI. Theb.

— pereunt veſtigia mille
Ante fugam abſentemque ferit grauis vngula campum.

Duratum] Ouid. lib. V. Triſt.

Vtque fores nondum reſerati carceris acer.
Nunc pede nunc ipſa fronte laceſſit equus.

ſic Stat. lib. VI. Theb. ὕσπληγας, ſcilicet, cancellorum, repagula. Sil. Ital. lib. XVI.

Iamque vbi prolato patuere repagula ſigno.

ex robore fiebant repagula (nam) inquit Veget. lib. I. c. LVI. rei veter. I. *hoc genus ligni equorũ vngulas ſaxorũ inſtar obdurat.*

Tandem Murmure] Stat. ex quo pœne omnia mutuatur Sidonius.

Intonuit contra Tyrrhenum murmur.

Ouid. Metamorph. lib II.

Signa tubæ dederant, cum carcere pronus vterque
Emicat.

Plinius lib. II. *qui nunquam caſtra viderunt, numquam tubarum ſonum, niſi in ſpectaculis audierunt.* Sil. Ital. lib. XVI. Philoſt. in Polœmone. ὥσπερ ὀλυμπικὴ σάλπιγξ, tamen Statius peccare videtur. nam tuba tempore belli Thebani nondum erat, ſed ſigna in bellis face oſtendebantur Scholiaſte Euripidis teſte; & ille Sophoclis in Aiace Maſtigophoro Archondam primum in Græciam tubam intuliſſe, aut πρῶτος δὲ Ἀρχώνδας συμμαχῶν τοῖς ἡρακλείδαις ἤγαγεν εἰς Ἕλληνας τὴν τυρσηνικὴν σάλπιγγα. Sed neque hoc obſeruauit Seneca in Thyeſte.

Iam ſilet murmur graue claſſicorum,
Iam tacet ſtridor litui ſtrepentis.

Cæterum tubæ ſignum recognoſcit in Electra Sophocles de ludis Delphicis χαλκῆς καὶ σάλπιγγος ἦξαν. Scholiaſtes autem Nicandri non facula antequam tuba reperiretur, ſed conchiliorum comploſu veteres vſos facit pro Tuba. in Alexiph.

Non ſic ful. imp.] Statius omnia collegerat.

Quæ bello ſic tela volant? quæ nubila cælo?
Tardius aſtra cadunt, glomerantur tardius imbres,
Tardius è ſummo decurrunt flumina monte.

Sagitta neruo] Sil. Ital. lib. XVI.

exiluere

exiluere per auras

Ocyus effuſis neruo exturbante ſagittis.

de Curſoribus loquitur.

Plumbea] Ouid. metam. IV.

—— quantum balearica torto

Funda poteſt plumbo medij tranſmittere cœli.

& lib. XIV. ad fin. Lucr. lib. VI.

Non alia longe ratione, ac plumbea ſæpe

Feruida fit glans in curſu, cum multa rigoris

Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Balearibus] à βάλλειν, hoc eſt emittere, & iacere.

Sulcus] Cum ſtellæ decidere videntur nono quoque anno ab Ephoris obſeruabantur, atque ſupra Reges, iudicabant apud ſpartanos. δι' ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν. καὶ ἀσέληνον σιωπῇ καθίζουσι πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέποντες, ἐὰν ἐν ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστὴρ διάξῃ, κρίνουσι τοὺς βασιλέας ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνοντας, καὶ παύουσι τῆς ἀρχῆς.

PAG. 81.

Prona] Stat. lib. VI. Theb.

Nunc auidi prono iuga pectore tangunt.

Manil. lib. III.

Exagitare feros; pronumque anteire volantes,

Vixque rotis leuibus ſummum contingere campum.

Virgil.

Pronique in verbere pendent.

Sil. Ital. lib. XVI.

Pronique & ſimiles certantibus ore ſequuntur,

Qui dominis idem ardor equis.

Temones] ἀστράβη lignum, cui incumbunt aurigæ, & ſi ſella apud quoſdam eſt. Tzetza Chil. IX. cap. CCLXXXX. de mira agilitate Britannorum in eſſidis Cæſar. *ac tantum vſu quotidiano, ac exercitatione efficiunt, vt decliui, ac præcipiti loco incitatos equos ſiſtere, & breui moderari, & flectere, & per temonem percurrere, & in iugo inſiſtere, & inde ſe in currus recipere citiſſimè poſſint.*

Couino] De Couino alibi diximus; hoc adde: eſſe currum qui non amplius quam duos aurigam & dominum, aut ad ſummum tres capiat. Græcis δίφρος παρὰ τὸ δύο φέρειν τὸν μαχόμενον. καὶ τὸν ἡνίοχον. Etym. Magnum.

Duplamque] Intelligit molem turris, quæ ſupra Euripum verſus inferiorem metam decurrens arte locum arctabat, vt per anguſtiam apparerent magis aurigantium induſtriæ.

In gyrum bene ſept.] Auſonius idem expreſſit de equo admirabili.

Improperanter agens primos à carcere curſus,

Fortis progreſſis vt potireris equis.

Stat. ad hanc induſtriam aduertit. lib. VI.

Doctior hic differt animum, metuenſque futuri

Cunctatus vires diſpenſat.

ſic Val. Flac. lib. IV. ſic Lucian. de Antæo & Hercule. Sed hi de lucta. Sophocles in electra. ad rem noſtram. ἤλαυνε δ' ἔσχατος μὲν ὑστέρους δ' ἔχων πώλους Ὀρέστης τῷ τέλει πίστιν ἔχων. Lucill. *ſuſtineat curſus, vt boni ſæpe agitatores.* Symm. lib. X. cap. XX. *quadrigarum diſtributionem, in qua ſibi eam fortunatus videretur; cui electionem mox vrna tribuerat; par vel potior erat, quem ſors feciſſet extremum.* & lib. Academ. IV. Cic. *ego enim vt agitator callidus, prius quam ad finem veniā, equos ſuſtinebo, eoque magis ſi locus ad quē feruntur equi, præceps erit.* ſic ad Atticū lib. XIII.

Fit curſu] Statius ante ipſum.

Concurrit ſummos animoſum frigus in artus

Qui dominis idem ardor equis.

Flagitante vulgo] Iuuen.

Accipe, victori populus quod poſtulat aurum.

libertatem petendi Populi in Circo per magnam Ioſephus antiq. Iud. lib. XIX. cap. I. narrat, quam & apud vetuſtiores reperio, vt inſultandi verbis, & tardum, vt cordem appellandi aurigam Plato. ἐν ὀλυμπίᾳ θεόντων ἔτος ἵππων, ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διανεύμεθα, καὶ προσηγορεῦομεν, τὸν μὲν τάχιστον, ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον, ὡς τάχιστον, ἐνόμια ποιοῦντες quapropter clamoſus ille locus Iuuen.

Clamoſo inſiſtere Circo:

& *—— rauco victoria circo.*

Corippus lib. II.

Clamoſi tacuere ſedilia Circi.

Pede ante nxo] In anteriore couini parte actus eſt retinendi equos. Stat.

Nunc pugnante genu preſſis duplicantur habenis.

PAG. 82.

Quaterque terni] Duodecim. quadriga ſolem, vt diximus ſignificabat: tot ſoli radij, quot menſes. ſic rotarum radij duodecim. Virgil. Æneid. XII.

—— cui tempora circum

Aurati bis ſex radij fulgentia cingunt

Solis aui ſpecimen.

totidem radios ipſius Solis coronæ aſſignat etiam Martianus Capella de Sole. *Erat illi in circulum fulgens corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgurabat.* ſic lib. I. Nupti, at ſecundo.

—— radiiſque ſacratum

Biſſenis perhibent caput aurea lumina ferre;

Quod totidem menſes, totidem quod conficis horas.

Frangit in argo pedes] Veget. lib. rei veterin. II. cap. XLVII. *impulſu axium in Circo, vel in alijs locis varietate caſuum animalibus crura franguntur, aut coxæ, vel articuli.*

Facit ruina] Naufragium Circi deſignat, de quo alibi: in Apol. Dauid. Ambroſius. *Plerique equorum cum auderint, ſe iactare conſueuerunt, & quos caſus non læſerat, iactādo ſe debilitant, & frangunt: alij qualis Curulium equorum fertur Natura, cum in certamine curuli eliſi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquam mouere ſe conſueuerunt, & quandam tenēt quietis, & patientiæ diſciplinam.* Hom. Iliad. Ψ. quam ſic verto.

Huic Dea ſæua iugum manibus confregit equorum:

Ibant quadriuges, terraque eſt temo ſolutus

Ipſe cruentatum terram delabitur axe

Illiſus cubitum, & fœdo cum naribus ore.

Silius. lib. XVI.

Dumque ea proclamat, perfracto voluitur axe

Cernuus, & pariter fuſi (mirabile) campo

Diſcordes ſternuntur equi.

Noſce Polyphœmi aurigæ naufragium, quod tabella pagina XII. ſculptum exhibetur, puerorumque aurigantium ruina, quæ & ipſa folio decimo octauo occurrit.

Æquus Imper.] Donabant Cæſares Lamprid. *ſpectaculum (Alex. Seu.) frequentauit cum ſumma dandi parſimonia.* Caius ait Dio. lib. XLIII. conceſſum a Senatu fuiſſe, vt equeſtribus certaminibus præmia deſtribueret. Suet. in Aug.

Satis pudendis] Hom. de ludis in fun. Patrocli. εἰ δ' ἐπικνίσσαντε φθώμεθα χεῖρον ἄεθλον εὖ ἤκα δ' ὕμμε χρὴ κτεινεῖ ὀξεῖ χαλκῷ.

Si modicum cauti referemus inutile donum

Vos ſubito ipſe duos rigido mucrone necabit.

Vltimi ſiquidem deſpectui habebantur, hinc plebem extremò currentis Stat. nuncupat. lib. V.

Cætera plebs lyciis gaudet contenta pharetris.

Victi cum ignominia reuertuntur. Pindarus in Pyth. ode IX.

Palmis ſerica] Præmium quidem eximium. illis enim temporibus eximij pretij veſtes ſericæ. Vopiſ. in Aurel. *Abſit vt auro fila penſentur.* libra enim auri libra ſerici fuit. nec Medica, & ex arborum lanificior ſed blacteæ vermiculorumque folliculis: At ij vermes non noſtri, quos *Caualieri* vocamus ij enim non ante Italiam allati, quàm ſub Iuſtiniano Auguſto, ſi Procopio credimus, qui verò notas ad hyſtoriam Procopij arcanam noſtras blattas, nempè Iuſtinianeas, cum veteribus illis; de quibus loquentem Plinium adducam, confundit, male. nam varia ſerica. Primum ex arbore colligebatur & nos *Cotone* dicimus bombace. Virgil. lib. III. Georg.

Velleraque aut folijs depectant tenuia Seres.

de quo Solin. cap. LIII. toto ſecundum genus, pretioſiſſimum erat, de quo hic Poëta intelligit, & ab animalculis quibuſdā colligebatur præxiguis magnitudine dupla maioribus quam eſt cantharus maximus, & ab eo ſerica volunt appellata, non à populis: σὴρ ſiquidem animal apud Græcis eſt hac ἐκ τῶν λύμων paſcebatur, nempè panico ad annum etiam quintum viuens. de hoc Tertull. de Pallio. *Bombycem vermiculi genus eſt, quæ per aërem aliquando aranearum more &c.* ex eo tenuiſſima veſtes. Iuuen.

—— quos & bombycinus vrit.

Eius vermiculi etiam eo tempore maxima raritas, vnde tam acri in pretio fuit. lex Rhodia. ὁλοσηρικὰ ὅμοια τῷ χρυσίῳ vt cum ſententia Vopiſci conueniat. illius animalculi; quod pretioſiſſimum ſericum elaborabat, non amplius apud nos vſus aut memoria. Vermiculi blattei noſtri teſte Procopio noui ſunt vt dixi.

CAP. II.

PAG. 83.

POmpa] πομπὴ varie hoc nomen. Principalis pompa Herodianus εἵπετο δ' αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπὴ τῶν στρατιωτῶν Triumphalis. Syn. epigr. xl. ἐπὶ τῷ λιβικῷ τροπαίῳ πόμπη ἐπινίκιος. Feralis Mortuaria. Prop.

—— feralis pompa Libelli
Quos ego Perſephonæ maxima dona feram.

De pompa, quæ in Ludis fieret. Thucid. lib. II. ὅσα ἱερὰ σκεύη ἐς τε τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας. de hac noſtra Sen. Præf. Contr. *non ignoras quam ſit otioſa Circenſibus pompa non opioſa* ſic Plaut. in Mil.

Quæ me obſeruarunt, vt ſi hodie quaſi pompam ducerem.

Ouid. lib. IV. Faſt.

Circus erit pompa celebris, nnmeroque deorum.

De ſacra pompa Rom. lib. Herodianus, & de pompatione equorum in diebus feſtis Xenophon de re equ. Iſidorus etymologiam ita pompæ ponit. *Pompa dicta eſt Græca ſignificatione à πομπεύειν, hoc eſt publice oſtentare.* & non niſi tranſactio. Luſtratio ſiquidem quædam erat. Hom. lib. v. odyſſ.

Κήρυκες δ' ἀνὰ ἄστυ θεῶν ἱερὴν ἑκατόμβην
Ἦγον.

mox ad deſtinatum quendam locum ſiſtebantur.

Τοὶ δ' ἀγέροντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ
Ἄλσος ὑπὸ σκιερὸν ἑκατηβόλου Ἀπόλλωνος.

fuere multæ ſacræ apud Græcos: vt in feſto Adonidis Adoniæ. Theoc. in Ἀδωνιαζούσαις. Veneris apud Cyprios. Strabo. libro XIV. in Bendidia, nempe Dianæ. Plato lib. I. de Rep. in Dædalis Dædaleæ. Pauſan. in Bœot. in Heleneis Heleniæ. Heſich. in Heleutheriis, Heleutheria Plut. in Ariſtide: in Hellotiis Hellotia. Athenæ. lib. XV. in Eumenidum feſto Eumenidiæ Philo lib. vbi omnem probum liberum eſſe aſſerit: in Iunonis Argiuæ Æraæ Palæphatus: in Thargeliis Thargeliæ. Porph. de abſtinentia ab anim. & Schol. Ariſtoph. in Laphriis Laphriæ. Pauſ. in Achaicis: in Plynteriis Plynteriæ in verbo ἡγητορία Etym. auctor: in Scerophoriis Scerophoriæ Suida.

Circumducta Velabro] Ouid. Faſt. lib. VI.

Qua Velabra ſolent in Circum ducere pompas
Nil præter ſalices, craſſaque canna fuit.

Vſus proprius vehendi pompas in gyrum erat. Theocr. συνεθήμαδε τεῖσάδον' vbi Schol. κατὰ ἡλικίαν στάσιν κύκλοθεν. Sophocles in Antig. θεσπολοῖς Schol. ταῖς ἱερείαις idem probabis ex Demoſthene.

Ludum literarum pet.] Ordine, qui ex illis ad Mecœn. Horatii apparet. ſat. VI. lib. I.

Noluit in Flaui ludum me mittere magni,
Quo pueri magnis è centurionibus orti
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamque lacerto
Ibant octenis referentes Idibus æra.

loculos vocat ſacculum, qui *bulga* dicebatur. Nonius. *bulga eſt folliculus omnis, quem & crumenam veteres appellabant, & eſt ſacculus ad bracchium pendens*, nos Itali *bolgia* appellamus. Vocem Gallicam eſſe ait Pompeius lib. V. *Bulgas Galli ſacculos ſcorteos appellant.* vtitur etiam lib. primo. ep. prima. eodem genere dicendi Horat. ducti itaque ad ſcholam pueri è pædagogis inceſſu, ac ordine diſcipulari. Tib. lib. primo eleg IV.

Tempus erit cum me Veneris præcepta ferentem
Deducat iuvenum ſedula turba ſenem.

& intelligit, comitatum, quod doctis viris quandoque diſcipuli exhibent, vnde dicti ipſi *Anteceſſores.* quaſi præambulones, ante ambulones, vt nunc fieri in Academiis publicis videmus.

Imberbium, & puerorum] Non niſi hic de ſchola laniſtarum. Iuven. ſat. III.

Huic plaudit nitidi prætoris filius inter
Pinnirapi cultos Iuvenes, iuveneſque laniſtæ.

hinc ſunt iſtæ galeæ æreæ criſtis & pennis ornatæ. vetus ſcholiaſtes hic. *Pinnis pauonum ornari ſolent gladiatores, ſi quando ad pompam deſcendunt: pinnirapos autem dicit laniſtas ex habitu gladiatorum, quia poſt mortem retiarij pinnam, hoc eſt manicam rapit, vt oſtendat populo ſe viciſſe, aut ideo pinnirapi quia pinnas in galeis habebant, vt Lucilius lib. III.*

Cum ſeptem incolumis pinnis redit, & recipit ſe.

aut quemadmodnm apud Don. legitur in Phormione.

—— ille alter abundans
Cum ſeptem incolumis pinnis redit, & recipit ſe.

PAG. 84.

Bellicos motus) Claud. de his in Manl. Conſ.

Mutatos edunt pariter cum pectore motus,
In latus illiſis clypeis, aut rurſus in altum
Vibratis, graue parma ſonat, mucronis acutum
Murmur, & vmbonum pulſu modulante reſultat:
Ferreus alterno concentus clauditur enſe.

qui Claudiani verſus proceleuſmaticum rithmum in batuatione illa edi ſolitum ſignificant. illiditur clypeus clypeo, & præludium, ſcilicet anacruſis redditur: in alium vibratus remugit, & ampiram, ideſt primum certandi periculum ſignat: mucro acutum reddens, certamen ipſum, & cataceleuſmum denotat. Vmbonum conflictus iambum, & Poeana, nempè iam terminatam victoriam: enſium comploſio ſyringas referunt, ipſius Pythonis morientis iam vltimum ſibilum. eſt proceleuſmus apud Strabonem concitatus, & in medio ſoni rithmo plenus concentus ex Pythico ritu, cuius πέντε μέρη ἐστιν (inquit) ἀνάκρουσιν, ἄμπειρα, κατακελευσμὸς, ἴαμβοι, καὶ δάκτυλοι σύριγγες. & ſic in hymno Apollinis videtur dici cataceleuſmus, ex Timoſthenis opinione, pars illa, quæ conflictum Apollinis cum Pythone repreſentat: ἀνάκρουσιν videlicet eſſe aiunt præludium, ἄμπειραν, primam certandi experientiam, κατακελευσμὸν δὲ τὸν ἀγῶνα ἴαμβον, καὶ δάκτυλον cantum Pœanam. Syringas deficientis belluæ murmur, quod Encolpus in ſentina imitari carmina murmurans apud Petronium videbatur, & ipſum in fine fuiſſe ibi carminis tunc narratur.

Hoc eſt verſibus] De horum genere carminum Diomed. lib. III. *Proceleuſmaticum eſt, quale fecit Serenus.*

Animula miſerula properiter obijt.

Pes verò ex quattuor etiam breuibus conſtat, ſicut ait Donat. vt *auicula* qui diſpondeo apponitur auctore Victorino de carmine Heroico; & Terentianus.

Προκελευσματικὸς primus erit, breues habebit
Hic quattuor, omnes duo quia ſunt iambi
Hunc efficiet MINVTIVS *vt quis vocitetur.*
Pro exemplo Attilius Fortunatianus hoc præponit.
Sed tibi Broncio de voto pede mulier.
Pecora rapida caper agitat.
Humi caput inanime tepet, auida neque manu.

& Platius de proceleuſmatico tetrametro catalectico.

Memor eris Aſine; moreris Aſine, vapulans.

A cohortatione] Celeuſma intelligit, nauticum clamorem, quò ſe ipſi inuicem cohortantur ordinato murmure, & pœne muſicali. Martialis.

Tardos vertitis ad celeuſma remos.

ἀπὸ τοῦ κελεύω, quod Græcè eſt *iubeo*. Virg. eſt.

Nauticus clamor.

& lib. V. Æneid. (*Hortaturque viros*) quod ibi Seruius pro celeuſmate interpretatur, & κελευστὴς hortator remigum eſt Nonio. Plau. Mercat. *ſolet hortator remiges hortarier.* de hoc Hom.

Τοὶ δ' ἀλλήλοισι κέλευον
Ἅπτεσθαι κώπης, ἵν' ἐλαύνομεν εἰς ἅλα δῖαν.

Claud.

Lignáque remigibus ſpumant inuerſa canoris.

hoc celumate inter ſe adminiſtratores nautæ intelligebantur, vt cum, *ohe* inclamarent, ſoluendum eſſe, aut iam ſufficere onus præciperent. Martial. lib. V. epigr. XCI.

Iam lector queriturque, deficitque,
Iam librarius, hoc, & ipſe dicit,
Ohe iam ſatis eſt, ohe, libelle

ſic plenum, & ſaturum facit Horatium. Iuven.

—— ſatur eſt, cum dicit Horatius ohe.

cum imponerent cymbæ numerum vltra præſcriptum viatores, conuiciantes nautis facit pueros ipſe Horatius hac voce.

Tunc pueris nautæ, pueri conuicia nautis
Ingerere, huc appelle, trecentos inſeris, ohe
Iam ſatis eſt.

Sidon. lib. II. epiſt. X. vocat celeuſma monachorum cantionem ſacram, qua ſe ad aliquid inuitarent, vt nunc etiam audimus.

Concinentibus alleluia ripis
Ad Chriſtum leuat celeuſma.

Herichus Monachus in Vita S. Germani. lib. III.

—— pactæ præſul non immemor horæ
Exigit ingentem pleno de pectore vocem
Alleluia pium ternis concentibus vrgens.

ἀλληλουιάριον nempè tridium eſt.

Curetibus] Strabo. in hac eſt ſententia lib. X. & Martialis.

Curetes texere Iouem crepitantibus armis,

Semi-

Semiviri poterant qualia ferre phryges.

& in faſtis idem quoque probat Ouidius aliique quidam Corybantas in Phrygia, Curetas in Creta ſaltationibus aiunt fuiſſe vſos, inter quos auctores Lucianus eſt περὶ ἀρχήσεως. quoniam nulla olim ſacra res abſque ſaltatione peragebatur. Delo ſiquidem pueri choro ad tibiam, & cytharam ſaltabant. inde præſcripta ὑπορχήματα, leges nempe, & moduli, quibus circa aram mouerentur: triplici ſcilicet motu ſtophe, antiſtrophe, & epodo. vt ſtrophe motionem primi mobilis ex oriente in occidentem: antiſtrophe planetarum curſum ex occidente in orientem. epodo terræ immobilem denotarent naturam, vt Scholiaſtes Pindaris in operis limine habet: & intellexit Petrō.

—— *& ter ouantem*

Circa delubrum greſſum ferret ebria pubes.

vide rationem huius tumultus inferiùs, ne videlicet verba non bona exaudita rem ſacram temerarent.

Saltationem Pyrrhicam] In Aiace ſaltationes varias Schol. Soph. deſcribit. τῶν ὀρχήσεων αἱ μὲν ἦσι Διονυσιακαὶ αἱ, δὲ παρυβάντιαι. καὶ ἐνόπλεοι γύσεαι ἦν αἱ διονυσιακαὶ, παρὰ τὴν νυστὴν. κνώσσιαι δὲ αἱ κορυβάντιαι, καὶ κνωσσὸς γὰρ πόλις κρήτης ἐν τῇ κρήτῃ δὲ ὑπὸ τῶν κορυβάντων ἐτράφη Ζεὺς τῶν δὲ ἀρχήσεων ἡ μὲν βερεκίνθιακη λέγεται ἡ δὲ κρητικὴ, ἡ καὶ πυῤῥικὴ νύσιαι ἦν αἱ βερεκυνθια καί: τῶν γὰρ νυσίας, ἡ βερίκυνθος, κνώσσια δὲ κρητικὴ. de Pyrrhica verò ipſa: quam βητάρμον appellatam eſſe ait. Schol. ita Apoll. lib. I. βητάρμον δὲ τὴν ἄρχεσιν παρὰ τὴν ἁρμόδιον βάσιν αὐτῶν λέγεται δὲ νῦν τὴν πυῤῥικὴν ὄρχησιν τὸ δ' ἑξῆς ἀρχῦντο τοῖσι ξίφεσι τὰς ἀσπίδας κόπτοντες διὰ τὸν κύζικον θρηνοῦντας ὑπὸ τῶν δολιόνων ἵνα μὴ τῆς θυσίας οὔσης δύσφημος φωνὴ ἀναφέρεται. ὅθεν καὶ φρύγες κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις τὴν ῥέαν ἱλάσκονται. vbi apparet à Dolionibus repertam Pyrricam in ſacris; ne oces, ſi quæ fierent improſperæ, & mala verba, audirentur, & ſacrificia turbarent. & in Olynth. Scholiaſt. Demoſth. τῶν γὰρ ἀρχήσεων ἡ μὲν ἐστι πολεμικὴ, ὡς καὶ ἡ πυῤῥικὴ, ἡ δὲ γελαστικὴ, ἡ χρῶνται ἐν θεάτροις, καὶ τόποις. Apuleius lib. x. & xI. aſini refert pueros, puellaſque Græcanicam ſaltaſſe Pyrrhicam, cùm nunc in orbem rotarum flexuoſi, nunc in quadratum cuneati diſcurſus reciprocos explicarent: ex quibus apparet Græcanicam hanc ſaltationem nomen ſuum, vt etiam vſum quendam proprium, quo aliquantulum à reliquis variaret, habuiſſe. Repertam a Pyrrho, à quo nomen acceperit vult Solinus loco, quem noſter citat, quod etiam Strabo. lib. x. confirmat. Epicharmus Mineruam docuiſſe Caſtorem, & Pollucem Pyrrhicam Pindari habet Scholiaſtes, vnde ad Lacones peruenerit: & Athenæus lib. Dipnos. lib. xIV. ab Ariſtoxene Lacone quodam appellationem ſumpſiſſe refert; ſuiſque etiam temporibus Pyrrhicam haberi nomen Laconicum. Quintil. lib. I. cap. xIx. *Lacedæmonios etiam ſaltationem quandam, tanquam ad bella quoque vtilem, habuiſſe inter exercitationes, accepimus.* de Pyrrica etiã Euſtathius Illiad. lib. π Spartianus in Adriano, Diodorus Siculus lib. v. cap. xv. Pyrrhicam tamen ab armata ſaltatione, quam ἐνόπλιον ἀρχήσιν vocant, differre faciunt Strabo. lib. eodem, Plinius VII. Diomedes. v. ſaltationem ſi quidem armatam Curetas, Pyrrhicam Pirrhum aiunt inueniſſe, quę motu, ardoreque bellico, non armis conſtaret. Halicarnaſſęus verò lib. VII. non diſtinguit: vocat enim Pyrrhicam ſaltationem armata nec Schol. Ariſtoph. in Auib. Seruius vero Æneid. lib. v. Troiæ ludum vocat Pyrrhicam ex auctoritate Suet. Trãquilli, qui originem vocabuli à πυρσὶ deducit, ab igne: quaſi Pyrrhica ab ardore ludentium dicatur, & propterea ludus omnis violentus Pyrrhica, & διάπυρος ſit. Feſtus Pomp. de Pyrrh. ſiue ἐνοπλίας. *Belli crepam ſaltationem dicebant, quando cum armis ſaltabant, quod a Romulo inſtitutum eſt, ne ſimile pateretur, quod fecerat ipſe, cum a ludis Sabinorum Virgines rapuit.* Noſtri nunc *Mattaccini* vocant, tanquam furore agitentur; & inſania ματάζων, ματαιφρόνων μάταιος. vanus eſt, deſipiens: nos *matto.*

Gladios aur. nit.] Non in manibus: ſed pendentes ἐξ ἀργυρέων τῶν λαμπόνων. vt hic.

Aſt has temporibus cingebant ſerta: ſed iſtis
Pendens vagina argenti mucros aureus ibat.

Gemini pueri] Qui præſultores eſſent, & ὑπορχήματα præſcriberent aliis, & tanquam duces chori. hi propriè chorodidaſcali dicti, quia chorum docebant, & regebant, & διδασκάλους τῶν χορῶν vocat in Midiam Demoſthenis: interpres verò κορυφαίους, καὶ ἡγεμόνας τῶν χορῶν exponit. Ac quoniam cantum etiam, non modo ſaltationem, moderabantur Pręcentores latinis vocabantur, vt Horat. pręcentor erat in carminibus, quę à pueris puelliſque ſęculari ſacro canebatur. lib. IV. ode. vI. ipſe Poëta.

Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti
Leſbium ſeruate pedem, meique
Pollicis ictum.

Et

Nupta iam dices: ego Dis amicum
Sæculo feſtas referente luces
Reddidi carmen docilis modorum
Vati Horatis.

in choreis, & canticis ſacri ſępe pueri, immò vt plurimum adhibiti: pura ſiquidem, & diis accepta ea ętas. ſic ad aram Delij Apollinis pueri ſaltabant Schol. Apoll. lib. I.

—— *& ter ouantem*

Circa delubrum plauſum feret ebria pubes.

vbi apparet dici apud latinos delubrum, quaſi Deli templum. carmina ſunt Petr. Arbitri.

PAG. 85.

Sicinnium] Satyrica ſaltatio, vnde & ſatyri ſicinniſtę, auctore Athenęo, a Sicinnio quodam barbaro, qui eam excogitarit, licet eum Cretenſem alii faciant. vſum huius ſaltationis ponit Dionyſ. εἶδον τῶν ἀνδρῶν ἐπισημῶν ταφαῖς ἁματαῖς ἄλλως πομπαῖς προηγουμένους τῆς κλίνης σατυρικὰς χοροὺς κινουμένους τὴν ὄρχησιν σικίννιν, μάλιστα δ' ἐν τοῖς εὐδαίμοσι κήδεσι. Scommata hi iactabant. hinc & illud dicterium, de quo in Tib. Suet. *Cum ex iſtorum vnus elato mortuo mandauit, vt renunciaret Auguſto, non dum reddi legata, quæ plebi reliquiſſet.* rem ipſam σικιννίζειν dicunt. Pollux. εἴδη τε ὀρχημάτων. ἐμμέλεια τραγικὴ, κόρδακες κωμικὴ. σίκιννις σατυρικὴ. atque à σείεσθαι, nempè à concuſſione, putant ita dictam. ex Polluce ſua decrepſit ethimologicum.

Et ſcomatibus] περὶ στεφάνου ad Demoſthenem Scholiaſtes. ἐν τῇ πομπῇ προσωπεῖα τινες φέροντες ἀπέσκωπτον τοὺς ἄλλους, ὡς ἐν ἑορτῇ παίζοντες ἐπὶ ἁμάξων φερόμενοι, ὅθεν ἡ παροιμία: ἐξ ἁμάξης με ὕβριζεν. *e curru ſum iurgio impetitus,* quod iniuriam non adferebat, ita perſonatorum ſcomata apud nos infamiam non inuehunt.

Permittebantur enim victores] In Cęſare id etiam oſtendit Suet. Plutarchus in Camillo. Liuius prima Decade lib. IV. & v. quin. etiam dec. v. Appianus in triumpho Lybico. Pollio in Zenobia. Ouid.

Conſueuere iocos noſtris quoque ferre triumphi,
Materiam dictis non pudet eſſe Ducem.

Cęterum eos, quos nos ex garrulitate, & dicteriis notiſſimos *Zanni* vocamus, à ſannis, quaſi ſanniones Comici, videntur appellati ſicut *Pantaloni* pantaleontes mimi fuerunt, de quibus Euſtathius ad Homerum. De ſannis, & ſannionibus Phornutus, ſiue Pſeudo phornutus ad Perſium ſat. prima. *Tria genera ſannorum* (aut *manu ſignificari ciconiam, aut appoſito temporibus pollice auriculas aſininas*) *ſanna autem dicitur os diſtortum, quod vult tum facimus, cum alios* *eridemus: inde ſanniones.* Nonius. *Sanniones dicuntur a ſannis: qui ſunt in dictis fatui, & in motibus obſcæni, quos μωροὺς vocant.* Iuven. de ſanna.

—— *quas mordeat aëra ſanna.*

Et gelaſiani dicti ab effectu. Sid. Apoll. Car. xxIII.

Quid dicam cytariſtias, choraulas,
Mimos, ſchenobatas, Gelaſianos.

Apollonius Collatius excidii Hieroſol. lib. I.

Laruatoſque inter geſtus contendere mimos.

Ioan. Salesberiens. lib. primo Polyer. cap. IIx. inter ſcurras, & mimos recenſet *gignadios* quod legiſſe non memini, niſi quod ex iis profluxiſſe noſtrę deriſionis nomen videtur, nempe apud Italos *ghignare.*

Silenes] In pompa perſonas Deorum referebant Apul. lib. xI. *Nec mora cum Dei deſignati pedibus humanis incedere prodeunt, hic horrendum attollens canis ceruicem arduam: ille ſuperum commeator, & inferum nunc atra, nunc aurea facie ſublimis, leua caduceum gerens, dextra palmam virentem quatiens. huius veſtigium continuo ſequebatur bos in erectum leuata ſtatum; erat & bos omni parentis Deæ ſimulacrum, quod reſidens humeris ſuis præferebat vnus è miniſterio beatus greſſu geſtuoſo.* Tertul. Apolog. *Vidimus aliquando caſtratum Attim. illum Deum ex Peſſinunte, & qui viuus ardebat, Herculem induerat; vidimus, & inter ludicras meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem; vidimus & Iouifratrem gladiatorum cadauera malleo deducentem.* Vbi habes caſtratum Attin repreſentatum in Cybeles tabula, ſic Mercurium cuius eſt mortuos ad inferna deducere, ac prohinde examinantem cauterio mortuos, an viui eſſent, nempe ignito ...

io.

ſo. quod actitaſſe Nicocratem Cyrenenſium Tyrannum teſtis eſt in moralibus Plut. videlicet mortuos, dum efferentur per miniſtros cauteriis examinaſſe, ne iui elaberentur; reliqua Tertull. verba ſic legerem. *Vidimus & ad Iouis fratrem*, nempè ipſum Plutonem deducere ad inferos. Malleo; malleolo vitis, pro virga. & repræſentabant veteres fabulas hoc modo; vt de Phætonte. idem ibidem. *Leget Sol filius ſuum*. Vſum mutuandi veſtem, ac ſexum mentiendi ad Medeam inuentionem referunt. ipſa enim veſtem muliebrem in virilem mutauit, dum Iaſonem quæreret vnde ἀνδρεία dicta eſt. Schol. ad Aram. Theocr. In καλλημέραις vſitatum maximè, vnde *le maſchere Carneualeſche* apud nos teſte; Herodiano in Cōm. Quære δίκηλον quod ſit apud Schol. Apolonii lib. primo.

Manduci] A mandendo: vnde & manducare, quod inceſſanter comedere eſt. Apul. *de iſto aſino ſemper pigro quidem, ſed manducone ſummo.* Varro de ling. lat. *quamuis ad obſonium vocant manducum*. Pallentes erant hæ perſonæ, vt puta, famelicæ, & quæ viderentur cibum expoſcere. Iuuen.

Tandem venit ad pulpita notum
Exodium, cum perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris faſtidit ruſticus infans.

apud Plautum manducus eſt μαρμαλυκεῖον, quod in ludis ferebatur προσωπεῖον ἐπίφοβον. Recte pueros formidare manducum ait Iuuen. dentibus enim magnis lato gutture, maxilliſque crepitantibus terriculamenti effigie componebatur, quæ lamia dicebatur, quamuis diuiſæ eſſent ſpecies. Gorgonius præcipue dicebatur, quod γοργόνες magnis dentibus cingerentur Lucil. lib. xxx.

Illo quid fiat lamia, & Pytho oxiodontes.
Quo veneunt illo gumiæ, vetulæ, improbæ ineptæ.

Nonius *Gumiæ, guloſi*. ſic & Pythones. harum laruarum vſus etiam apud Comicos Latinos, licet non tanta enormitate malarum; nam quid aliud γναθῶνες in Comœdiis, & in Atellanis ſapiſſime? ibi enim turpiſſimæ perſonæ. Feſtus. *Per Atellanos, qui propriè vocantur perſonati, quòd eius eſt ius non cogi in ſcæna ponere perſonam, quod cæteris hiſtrionibus pati neceſſe eſt*. Perſonæ itaque eorum monſtruoſæ, diſtortis oribus, vt habet Varro lib. vi. de ling. lat. *miracula à miris, hoc eſt à monſtris, a quo Actius ait*

Perſonas diſtortas oribus deformes miriones.

hæc etiam oſcilla dicebantur, quæ, quia turpia erant, contra faſcinum valere putabant. Scribit enim Plinius. Hortos, & fores aduerſus inuidentium effaſcinationes dicari & in remedio eſſe ſatyrica ſigna: ſic Priapi larua contra nocturnos lemuras poſita in horto, teſte Horatio. Cranium Aſini ſuſpendi in hortis præcipiunt Boccatius Mileſcarum ſuarum, Palladius: at Colume. lib. x. inquit.

Hinc caput Arcadici nudum cute fertur Aſelli
Thyrrhenus fixiſſe ſages in limina ruris:
Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon
Sæpe ſuas artes prætexit vitibus albis.

Erat & Citeria, vt ait ex Catone Feſtus, effigies ridicula, quæ in pompa geſtabatur. *quem credo*, inquit, *vectatum in ludis pro Citeria* de ea in Aug. Tranq. *Effigies arguta, & ridiculi gratia in proſpectum fertur, quæ Citeria dicitur*. erant & Maniæ, de quibus vetus Schol. aſtes ad Perſium. *Manius. Manium dicit deformem, & ignotum hominem, ideo, quod Maniæ dicuntur indecori vultus perſonæ, quibus pueri terrentur*. Germana non minus perſona ridicula, cum enim contra Germanos pugnarent Romani, illique eſſent corpore, & vultu prodigioſo, pro ridiculo aduocabantur. Martialis epigr. cui appoſitum, *Perſona Germanica*.

Sum figuli lu..us rufi perſona Batani.
Quæ ſic derides, hæc timet ora pater.

de Citeria etiam Martialis. ex quo apparet ex luto Citeræ fuiſſe perſonam, quam poſtea aliquis ſubiret, & argutaretur.

Ebrius hæc fecit terris puto monſtra Prometheus,
Saturnalitio luſit & ille luto.

PAG. 86.

Camilli, & Cam.] Var. de ling. lat. *In medo Ennius. cælitum Camilla expectata aduenis; ſalue hoſpita*: vnde gloſſematiũ cõprobatur eorum, qui Camillum miniſtrum interpretantur, & is, qui in nuptiis Cummerum fert, in quo quòd ſit in miniſterio, Camillus appellabatur, inter miniſtros quoque deorum magnorum apud Samothracas Mercurii miniſter κάσμιλος appellatur, ait Scholiaſtes Apollonij Rhodij, & vnus Cabirium erat Mnaſea auctore. Caſmilli antea, mox eliſa litera Camilli ſunt appellati, vt de viragine virgiliana poëta narrat.

—— *matriſque vocauit*
Nomine Caſmilla mutata parte Camillam.

Mercurii igitur adminiſter camillus: ipſe Mercurius etiam Camillus, quia Deorum nuncius, & miniſter, ſicut ex Pacuuio recitat Macrobius. Cabiros verò eſſe Deos Scholiaſtes Apollonij Rhodii probat, eoſque quattuor. τέσσαρες δέ εἰσι καὶ τὰ ὀνόματα. ἀξίερος ἀξιόκερσα, ἀξιόκερσος: ἀξίερος μὲν οὖν ἐστιν ἡ δημήτηρ ἀξιόκερσα δὲ ἡ περσεφόνη; ἀξιόκερσος δὲ ὁ ᾅδης; ὁ δὲ προστιθέμενος Κάσμιλος Ἑρμῆς ἐστιν ὡς ἱστορεῖ Διονυσιόδωρος. *Quattuor ſunt hi & horum nomina Anicrus, Axiocerſa, Axiocerſus. Axierus eſt Ceres: Axiocerſa Proſerpina: Axiocerſus Pluto: tertius, qui reſtat Caſmilus Mercurius eſt, vti Dionyſiodorus narrat*. de Cabiris habes Scholiaſtem prædictum argon. lib. primo. Strabo. lib. xii. Plutarchus in M. Marcello, & Oſyride Lactan. de fal. relig. Inſcriptio Venetiis. In Æde Epiſ. Torcellani.

ΓΑΙΟΣ ΓΑΙΟΥ
ΑΧΑΡΝΕΥΣ ΙΕ
ΡΕΥΣ ΓΕΝΟΜΕ
ΝΟΣ ΘΕΩΝ ΜΕ
ΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣ
ΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ.

vbi Cabiros Caſtorem, & Pollucem eſſe ſignificatur.

Flaminis.] Flaminum, & Flaminearum miniſtri, miniſtræque ij, hæque patrimi, ac matrimi erant, hoc eſt patrem, & matrem viuos habebant. Feſt. lib. vii. miniſtrabant Flamini Diali & lictor, qui Flamini Diali ſacrificiorum cauſam præſto eſſet Flaminius lictor dicebatur. Idem Feſtus.

Æditimi] Sex. Pomp. lib. primo. *Aeditiuus ſacræ ædis tutor æditimus ædis intimus.* Æditui etiã æditu antes Lucr. lib. vlt.

—— *onerataque paſſim*
Cuncta cadaueribus cæleſtum turba manebat
Hoſpitibus loca, quæ complerant æditu antes.

ſed veteres meliori elegantia æditumum dicebant Var. lib. primo De re ruſt. & lib. vi. de ling. lat. Agel. lib. x. Ζάκοροι dicti iſti Græcis, inde Veneti *Zaghi* vocant. vide in Alxiph. Schol. Nicandri. & etym. magnum.

Scribæ pub.] Hi fuerunt à Commentis quindecim virorum ſacris faciendis, adiutores Aruſpicum, & Kalatores. quorum mentio in vetuſtis inſcriptionibus eſt. Vide Agellium & Liuium de C. Flauio ſcriba, lib. x. deq; eodem Val. Max. ac præſertim Panuinium ipſum de Republica Romana, vbi affatim prouinciam iſtam omnium myniſteriorum horum exequitur.

Pullarii] Cic. de diuin. *Attulit in cauea pullos, qui ex eo nominatur pullarius.*

Popæ] Miniſtri ſacrorum, βούτυποι apud Apoll. Argon. dicuntur a feriendis bobus in mactatione. Proper.

Succinctique calent ad noua ſacra popæ

Suet. in Calig. *Admota altari victima ſuccinctus poparum habitu cultrarium mactauit*. Cultrarius idem, quod popa. Spart. in vita Gætæ. *Percuſſit hoſtiam popa nomine Antoninus.*

Victimarii] Victima ducebant, ligabant, ſiſtebant, aquam, ignem, molamque expediebant Val. lib. i. c. i. Liu. lib. xl.

Lictores] Supra.

Præficæ] Varro. de ling. lat. *Præfica, vt Aurelius ſcribit, mulier in luctu, quæ conduceretur, quæque ante domum mortui laudes eius caneret*. De hac re Ariſtoteles libro inſcripto νόμιμα βαρβαρικά Phryges enim quibus his mos præcipuus fuit, propriè barbari dicti, ſicut ex Oreſte Eurip. diſſape liquet. Æſchylus in Perſis καὶ στέρν' ἄρασσε κἀπιβόα τὸ μύσιον vbi Scholiaſtes. οἱ γὰρ μύσιοι καὶ οἱ Φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρηνητικοί. Præficam Gloſſa definit. ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη. θρηνῳδὸς ἐν ἐκφορᾷ. hæ nummis conductæ, vt ex Apologo de iis Æſopi conſtabat. Papin. in Epin. Patris.

Mygdonioſque colunt, & non ſua funera plorant.

Hor. in Poet.

—— *ſaliet, tundet pede terram,*
Vt qui conducti plorant in funere.

ex quo apparet tempore Horatii in funere virorum viros non mulieres fuiſſe conductas. Plautus in friuolaria de Præficis facit. deridet hunc morem Chryſoſth. homil. iii. in ep. Pauli κατεγέλασεν τῶν θρηνῳδῶν γυναικῶν ἰσμόν. Flebant illæ, ac lachrimas vaſculis quibuſdam petra oblonga excauatis excipiebant. vidi eam ego Bononiæ bibliothecã Magiſtratus vrbis; at luxum facere in ea re dicebatur: oppletæ ſiquidem cinere crines, & vultum quod in dolore ſcimus fieri ſolitũ apud antiquos, erat

longo

longo eiulatu, vt alibi dixi Herc. Iuuen.

Miſerabile, longum
Attendit Thymele.

quod nempe lamentabiles voces producantur. Plautus in Trin.

Stultus es
Qui facta infecta facere verbis poſtules:
Thetis etiam lamentando lixum fecit.

Agellium huc traho. lib. XIIX. cap. VII. *Vos philoſophi mera eſtis, vt Cato ait mortuaria gloſſaria namque colligitis lixa, reſq; tetras, inanes, & friuolas* tamquam mulierum voces præficarũ cum vero ita flendum erat appoſititias ſibi comas imponebãt, vt eas lacerare, ac diuellere ad doloris ſignum poſſent, quod etiam viri faciebant. noto ex Statio.

Sedet ipſe exutus honore
Vittarum nexu genitor.

& ad Glauciam.

Et nunc heù vittis, & frontis honore ſolutus.

idem etiam Theb. lib. XI. oſtendit.

Proclamatores] Preciæ dicti, & denunciabant operarijs iuſſu Flaminium, vt abſtinerent à labore feſtis diebus ne, ſi videret ſacerdos operantem, pollueretur ſacrum. illorum veluti denunciatione protulit Tib.

Luce noua requieſcat humus, requieſcat arator,
Et graue ſuſpenſo vomere ceſſet opus.
Omnia ſint operata Deo, non audeat vlla
Lanificam penſis impoſuiſſe manum;
Vos quoque abeſſe procul iubeo, diſcedite ab aris.
Queis tulit externa gaudia nocte Venus.

Apul. lib. vlt. *& Preciæ qui facilem ſacris viam dari prædicarent.*

Deſignatores] Ordinandæ funebri pompæ præerant; locum, ordinemque incedendi præſcribentes. ita Sex. Pom. Sen. lib. VI. de Benef. *non putas eadem habere, quæ deſignatores, & libitinarios, vota.* Hor.

—— cum ficus prima, calorque
Deſignatores decorat lictoribus atris.

Ipſi lictores (puto) in pompa etiam. Veſpilloneſque qui à veſpertino tempore quo inopes tumulabant. Veſpæ etiam dicti ſunt auctore Pomp.

Tauros, vaccas] Ouid. am. lib. III. eleg. XII.

Ducuntur niueæ populo plaudente iuuencæ,
Quas aluit campis herba Faliſca ſuis,
Et vituli nondum metuenda fronte minaces,
Et minor ex humili victima porcus hara.

iſti iugati ducebantur ad deuotionem oſtẽdendam maiores, boues iugati in pompa qui ſint vide apud noſtrũ in triumpho.

Deorum ſimulachra πομπαῖοι θεοὶ iſti. Heſychio Ouid.

Circus erit pompa celeber, numeroque deorum.

eadem aurea. in amor.

Sed iam pompa venit, linguis animiſque fauete.
Tempus adeſt plauſus, aurea pompa venit.

Sed de ſimulachris optime ibidem lib. III. Amorum.

Prima loco venit ſparſis Victoria pennis:
Huc ades, atque meum fac Dea vincat amor:
Plaudite Neptuno, nimium qui creditis vndis:
Nil mihi cum pelago, me mea terra tenet.
Plaude tuo Marti miles, nos odimus arma:
Pax iuuat, & media pace repertus amor.
Auguribus Phœbus, Phœbus venantibus adſit:
Artifices in te verte Minerua manus:
Agricolæ Cereri; teneroque aſſurgite Baccho
Pollucem pugilles, Caſtora placet equus:
Nos tibi, blanda Venus, puerique potentibus armis
Plaudimus, inceptis annue Diua meis:
Et comes in pompa Corniger Apis eat.

Veluti conſiliarijs] Mart. Capella. *Tunc etiam vt inter alios ipſius collegæ Iouis, qui biſſeni cum eodem Tonante numerantur quoſque diſtichum complectitur Ennianum.*

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Sed legendum Iouis: Auguſt. lib. IV. Ciuitate. Dei. *Cum his conſultabat Iuppiter, ſi tonare vellet aliquãdo, & tunc conſiliaria* fulmina dicebantur, auctore Seneca Natural quæſt. lib. II. Sequitur mox *quam ergo fulmen quod ſolus Iuppiter mittit placabile eſt, pernicioſum id, de quo deliberauit, quod alijs quoque dijs auctoribus miſit?* Sed ab Ægyptijs petita videtur theologia, ait ſiquidem Schol. ad Apollonium lib. IV. τὰ μὲν ἕνδεκα ζώδια θεοὺς βουλαίους προσηγόρευσαν, τοὺς δὲ πλανήτας ῥαβδοφόρους. Ægyptis videlicet duodecim ſigna Zodiaci deos conſiliarios, Planetas lictores vocabant.

Pag. 87.

Sacris vehic.] Hor. ſat. lib. I. — *perſæpe velut qui Iunonis ſacra ferret.* Apulleius lib. vlt. Aſell. *Quod retinens humeris ſuis proferebat vnus è miniſterio beato, greſſu geſtuoſo.*

Iſidis] Et cum ea Apis Ouid.

Et ſacer in pompa corniger Apis eat.

ex nigello lapide huius deę ſimulachrum vt habet cõtra Symmachum Prudentius, eſſendo nempe mannis vehebatur. ego cũ Venetijs ędibus Viri incomparabilis doctrinę elegãtia, & genio litterarum conſpicui Franciſci Mauroceni D. Marci Procuratoris hoſpes eſſem, ſimulachrum Iſidis inſpexi, quod ipſe inter ſtatuas, quas varias habebat, erexerat noui ego ſtatim Deæ effigiem ex tuberoſis ſiquidem labijs, nigelloque lapide vt eam Prudentius deſcribit Ægyptiam, vnaque ſimul ex arca, quam præ manibus gemebunda ſuſtinet, occiſi Oſyridis ipſam eſſe recognoui. Cæteri quidem reliquas ſtatuas, ego illam tantum fixis oculis admirabar admirantibus interim ipſis, qui impolitum opus, atque incognitum nihili exiſtimabant. Nunc mortuo abſque ſuis hæredibus literarum illo inſigni patrono, (puto) Iſis, altera Io, æſtrum paſſa aliò ad ignotas manus commigrauit.

Orci] Huic Deo ædes Romæ quam Alogalus in templum ſui nominis vertit. Lampr. Veteres Orcam dicebant vrnam. vrna ſepulchrum eſt quod & Orcus, nempe mors. Lucr. *magnis accibant vocibus Orcum.* mortem ſcilicet.

Noctis] Habitu, qui ex ſcholijs Apollonij colligitur. Bacchillidis carmen. ἑκάτα δαδοφόρε νυκτὸς μεγαλοκόλπε θύγατερ.

Parcarum cum nocte] Sic Ouid. in Ibim.

Nonque tenebrarum ſpecie reuerenda tuarum,
Quæque ratum triplici pollice netis opus.

Trium Grat.] Cur Gratiæ & Horæ proxime, an quia conſorores. Sen. lib. I. de Benef. *Tres Cryſippus Gratias ait Iouis, & Eurynomes filias eſſe, ætate autem minores, quàm Horæ; ſed meliuſcula facie, & id eo Veneri datas comites.* Sed horæ iſtæ nõ horæ diurnæ: ſed anni quattuor ſtationes. Gratiæ vno nexu erant iunctę Sidon. *hic triplex vno comitatur gratia nexu.* apud Græcos χαρίσια in honorem Gratiarum peragebantur, atque illi, qui in peruigilio earum peruigilaſſet, placenta donabatur Euſtatius ad odyſſ. VI; de Gratijs facit Schol. Heſiodi in Theogonia Etheoclem primum Cepheſi filium Gratijs ſacrificaſſe Theocr. Schol. Idyll. XVI. teſtatur.

Nympharum] Pruden. in ſymm.

Hominumque vocabula mutis
Scripſerunt ſtatuis, vel Neptunum vocitantes
Oceanum, vel Cyraneas caua flumina, nymphas,
Vel ſyluas Dryadas, vel deuia rura Napeas

Addita] Lactan. de fal. rel. lib. primo. *Hac ſcilicet ratione Romani Cæſares ſuos conſacrauerunt, & Mauri Reges ſuos.*

Auguſti] Prudent. in ſym.

—— menſe atque adytis, & Flamine, & aris
Auguſtum coluit.

Liuia] Prudent.

Adiecere ſacrum fieret quo Liuia Iuno.

Siti] Prudent. ib.

Ergo his auſpicijs, Traianus, Nerua, Seuerus,
Et Titus, & fortes geſſerunt bella Nerones &c.

Antinoi] Prud. in ſym.

Quid loquar Antinoum cæleſti ſede locatum,
Illum dilicias tunc diui principis, illum
Purpureo in gremio ſpoliatum ſorte virili,
Adrianique Dei Ganimedem.

Spart. in Adrian. *Antinoum ſuum, dum per Nilum nauigauit, perdidit, quem muliebriter fleuit, de quo varia fama eſt: alijs eum deuotum pro Adriano aſſerentibus. Græci quidem volẽte Adriano eum conſacrauerunt: oracula per eum dari aſſerentes, quæ Adrianus ipſe compoſuiſſe, iactatur.* De hoc Lactan. Dion. etiam refert, iactatũ eo tempore fuiſſe ab Adriano magico ritu occiſione deuotum, fictumque in ſtellam abijſſe. de hoc ita Pauſ. in Arcadicis. ὁ βασιλεὺς (Ἀδριανὸς) κατεστήσατο αὐτῷ (Ἀντινόῳ) καὶ ἐν Μαντινείᾳ τιμάς, καὶ τελετὴ τὴν κατ᾽ ἔτος ἕκαστον, καὶ ἀγὼν ἐστὶν αὐτῷ διὰ ἔτους πέμπτου. *Imperator* (Adrianus) *inſtituit ipſi* (Antinoo) *& honores, & feſtum annum, & certamen ipſi quinquennale exhibetur.*

Thenſa

bus nunc etiam Romæ Cardinales vtuntur, ſub quibus ſella Principum ponitur, tracta à veteri vſu, & origine. Suet. *Sed ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus ſedem auream in curru, & pro tribunali thenſam, & ferculum in Circenſi pompa*. Sed hoc Perſarum more, Plutarcho in Themiſtocle teſte at Tzetza. χρυσοῦν δίφρον δίφρῳ ὑπὸ σκιάδι χρυσῇ *in ſede aurea ſub aurea vmbella*. σκηνὴν χρυσῆν *tabernaculũ aureum* vocat Herod. lib. VII. Corippus videtur thenſam lib. III. deſcribere.

Nobilitate medios ſedes auguſta penates,
Quattuor eximijs circum vallata columnis:
Quas ſuper ex liquido præfulgens circulus auro
Immodicus, ſimulans conuexi climata cæli,
Immortale caput ſolumque ſedentis obumbrat.

οὐρανίσκον vocant ideò Greci. Ab officio miniſtri ſacri Thenſarij dicti ſunt. lapis SOLI INVICTO SACRVM (TI POMPONIVS REPENTINVS) NOMENCLATOR TENSAR &c. Sed de thenſis currulibus Gratius.

— *cyrrhe*
Phœbe decus noſtras trahere ſacraria thenſas.

Quoniam in ſacris currus cum thenſis inducebatur, currus ipſe pro thenſa acceptus. ibi Seruius.

Hic illius arma, hic currus ſteterant.

vbi etiam thenſam à θύειν dici vult à ſacrificando videlicet, quod in ſacris vterentur. ſic etiam ὀχὸς thenſa, quandoque à Græcis. Dio lib. IL. ὅ τ' Ἀθηνᾶς ὀχὸς πρὸς τὸ Καπιτώλιον ἐξ ἱπποδρομίας τινὸς ἐπανιὼν συνετρίβη & λό τὸ ὀχὸς ὁ τοῦ Διὸς ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων ἱπποδρομίᾳ συνετρίβη. & Athenæus in pompa Philadelphi. κατὰ τὰς ἱπποδρομίας ὀχὸν εἰσαγέσθαι. vbi ὀχὸς ſemper pro thenſa. Vſu latino Liuius lib. IX. vero loquitur. *Tantum magnificentiæ viſum eſt in ijs, vt aurata ſcuta Dominis argentariorum ad forum ornandum deducerentur inde natum initium dicitur fori ornandi, ab ædilibus cum thenſæ ducerentur.* Hæ thenſæ propè altaria in Trachiniis Schol. Soph. βωμὸς καὶ ἐν ᾧ τὰ ἅρματα ἐτίθεντο ὡς παρ' Ὁμήρῳ ἅρματα δ' ἐν ἐμβωμοῖσι τίθει. ſic virgilus currum hoc eſt thenſam in templo Iunonis fuiſſe apud Carthaginenſes videtur denotare:

Manu tangere] Virg. lib. II.

— *pueri, innuptæque puellæ*
Sacra canunt, funemque manum contingere gaudent.

Tac. lib. hiſt. XV. Victas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Iuvenalis.

— *Cereris vittas contingere dignæ.*

Virgil. lib item ſecundo. A tactu impii arcebantur. Ouid. epiſt. Didon.

Pone Deos, & quæ tangendo ſacra profanos
Non benè cæleſtes impia dextra colit.

PAG. 88.

Præcenſio] Prodroma vox cantoris, præludium. Agell. *ea ibi præcenſione tranquilla*. Apol. de mundo. *Poſtremo, quod eſt in triremis gubernator, in curru rector, præcentor in choris.* προαναχρούσεις καὶ ἀρχαὶ in choro appellantur. ſic σημάτα συνθήματα, κελεύσματα Schol. Pind.

Thenſas deduceret] Tertull. de Coron. mil. *quas ad deducendas thenſas cum palmatis togis ſumunt.*

Domum Veſpaſ.] Quæ ad ſeptizonium vetus, vbi natus Titus in ipſo Suet. cap. III. *Natus eſt tertio Kal. Iunij, inſigni anno Caiana nece, prope ſeptizonium ſordidis ædibus.* non ergo longè à Circo. ſeptizonium vetus X. reg. Circus XI.

Dei detraxit] Quia fauore Sex. Pompeio eſt creditus, inde ille Neptunius appellatus ab Horatio, cum blandiretur Auguſto. Epod. IX.

Vt nuper actus cum freto Neptunius
Dux fugit vſtis nauibus.

Vide Dionem de Sex. Pomp.

Fercula] A ferendo appellata pulpita erant, quibus feſtis ſolemnibus varia imponebantur: puta interdum pueri, qui ſchema alicuius Dei exhiberent. docet me Obſequens. *Pater in pompa Victoriæ cultu, cum ferretur ferculo, decidit.* captiui quandoque in Hercule Oetæo Sen.

Nec captiua dabit brachia vinculis,
Nec pompæ veniet nobile ferculum.

vſus primo (puto) Romulus occiſo Acrone, vt in ferculo arma occiſi oſtenderet. vnde τρόπαιον dictum; quia trophæi inſtar pulpitum illud: trophæum enim lapis, ſiue murus pictus, ſculptusve eſt ad victoriæ memoriam, & oſtenſionem. Ariſtophanis Schol. in Pluto. ἔτι δὲ τρόπαιον ἐν ταῖς νίκαις οἱ παλαιοὶ ὑπὸ τὸν τοῖχον, ἢ λίθον μέγαν ἱστάντες, καὶ γράφοντες ἐν αὐτῷ ἃ κατὰ τῶν ἀν-

τιπάλων ἔργα διαδράκασιν. Huic pegmati erant menſulæ, quibus cibi imponebantur menſæ maiori. primæ quidem variis concinnatæ artificiis: vt in cæna Trimalcionis videre eſt, de menſula promulſidari, & guſtatoria. *In promulſidari, Aſellus erat Corinthius cum biſacio poſitus &c.* qua menſula remota altera affertur. *Repoſitorium rotundum duodecim habebat ſigna in orbem, diſpoſita ſuper quæ proprium conuenientemque materiæ ſtructor impoſuerat cibum &c.* atque ita trinis ferculis iuſtâ cænæ minori, aut maiori numero ferculorum conuiuabantur. Habet Suet. in Auguſto. *Cænam trinis ferculis, aut cum abundantiſſimè ſenis præbebat, vt non nimio ſumptu, ita ſumma comitate.* Menſula illa repoſitorium ἐγγυθήκη ἐγγυθήκη ἐγγυθήκη Græcis eſt, & Athenæo lib. V. & propriè machina lignea, quæ amphoras, & pocula ſuſtinet: engitheca gloſſa habet Latina. ita appellatur, quod magis ad manus ſit; quàm conda arca, aut cella. de engitheca lib XIIX. Plinius *Nec non & conuiuijs, menſiſque noſtris, vaſa quibus eſculentum additur, ſudorem repoſitorijs liquentia diras tempeſtates pronunciant.*

Ferculum] Capit pro pharetro Stat. lib. VI.

Portant inferias, arſuraque fercula primi
Graiorum.

Simulachra opp.] Strabo lib. 3. πύργους πόλεις, ἅσπερ ἐν ταῖς πομπαῖς πομπεύουσι. Quintil. de riſu. Propert. Eleg. lib. III.

Inque ſinu caræ nixus ſpectare puellæ
Incipiam, & titulis oppida capta legam.

De arte am. lib. primo Ouid. de Domo lib. II. Eleg. prima, & Eleg. IV. Claud. lib. II. Stilic.

Scuta, ſed & galeæ gemmis radientur, & auro,
Stentque ſuper victos trunca trophæa viros:
Oppida turritis cingantur eburnea muris.

De Scipione Aſiatico Liuius libro. XXXIX. *Tulit in triumpho ſigna militaria CCXXXIV, & oppidorum ſimulachra CXXXIV,* neque tantum hæc: ſed tela, arma, ſigna area, hoſtium diuitias, & ſimilia in triumpho ducebant. Stat. lib. XII. Theb. Appianus in triumpho Pompei. Liuius lib. XXXIV. de Flaminio. inque ipſo Plutarch. idem auctor in Marcello. Plinius. lib. XXXIV. cap. IIX. Lamprid. in Alexandro.

Vehi iuſſerunt] Cic. ad Atticum lib. XIII. ep. XLIII.

Cæſaris ſtatuam] Tanta veterum erat adulatio. in Anth. Philoſ. Capitol. *In multis domibus M. Antonini ſtatuæ conſiſtunt inter Lares.* Hoc voluit lib. metam. XV. Ouidius. ad rem hanc meus Obſequens de Prod. cap. M. Ant. & Dol. Coſſ.

PAG. 88.

Sella Curulis] Mortuis quoque Principibus Sellæ in theatro appoſitæ in hiſtoriis; vt hic patet, tanquam viuis. Tac. inferius. in numiſmatis ſellæ illæ, quibus coronæ impoſitæ, cernuntur. Coronæ verò oblongæ eſſe, vt plurimum apparent, de quibus in leg. XII. tab. legitur. *vti ne ſumptuoſa reſperſio fieret, neue murrhata potio mortuo inderetur, neuè longæ coronæ adhiberentur.* Nunc etiam coronæ longè ſpectabiliores in Principum ſtemmatibus.

Carpentum] Erat vehiculum, quo matronæ Rom. ad ædes deorum ferebantur, vt canathris Spartanorum Virgines; plebeiæ arceris, & capſis: à ſimilitudine Palladius plauſtrum ſtercorarium dixit *carpentum* ſeptem vni iugeri aſſerit Columella XXIV. ſtercoris *carpenta*. ſufficere. vehiculum, quo purgamenta hortatorum accipiuntur Tacit. eſt. ann. lib. X. Thib. eleg. X.

Ruſticus electoque vehit malè ſobrius ipſe
Vxorem plauſtro, progeniemque domum.

Val. Max. lib. X. Rheda eſt Iuvenali. ſed ad illuſtre vehiculum reuertamur. extant numiſmata crebrò in literatorum manus incidentia cum Agrippinæ carpento cum hoc titulo. à dex. AGRIPPINA M. F. GERMAN CAEſaris. à ſiniſt. S. P. Q. R. MEMORIAE AGRIPPINAE. eius formam ex ipſis numis collige: eam verò ſic litteris explicat Apul. lib. X. *Spretis luculentis illis ſuis cubiculis, & præter habitis decoris preclarorum carpentis, quæ partim contecta, partim reuelata fruſtra nouiſſimis trahebantur conſequijs.* At Iſidorus. lib. XX. cap. XII. *Carpentum pompaticum vehiculi genus eſt, quaſi currum pompaticum* Ouid. I. Faſt.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant:
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Et ſic Carpenta quaſi Carmenta.

Armamaxi] Armamaxi currus igitur, qui plauſtri formam participarent. ἅρμα ſi quidem currus, ἅμαξα plauſtrum. Hom.

Ἄρτον

Ἄρτον τὴν καὶ ἅμαξαν ἐπὶ κλῶσιν καλεῦσιν.

Amaxas manibus attraheret, rhædam onuſtam ſolus moueret. Capitol. in Maximino Patre inde hamaxare. Plaut. in Trucul. *vt ego me ruri hamaxari mauelim.* ibidem bonorum hamaxagogæ. χειρομάζιον apud Petronium eſt, ſella curulis, quæ protrahatur manibus. Hamaxobij barbari qui plauſtris habitant, vt Scythæ apud Curtium. Plin. lib. IV. Sarmatæ Græcis Sauromatæ eorum Hamaxobij. Hor. deſcripſit.

Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos

Virg. III. Georg. Sil. lib. III.

Nulla domus, plauſtris habitant.

Prouerbium Tertull. hinc eſt. *Hamaxobio inſtabilior.* ex fortaſſe Herodoto. ἐκ τῆς ἅρματος εἰς ἁρμάμαξα. hi Hamaxobitæ Milæ. lib. I. cap. I.

Minores] in Macrino Capitol. *Eundem cum ſcriba Pontificum eſſet, quos hodie Pontifices minores vocant, Pont. optimum appellauit.*

Martialis] Qui & Martulus. Velius Longus. *Martulus eſt ſacerdos, à Marte, non Marculus.*

Rex ſacr.] Inſcriptio Veronæ in templo D. Andreæ ad ripam Atheſis. CAVRA VAL. CACCIAN FIL. ET SIBI IVN. TVN. REG. SAC. P. VITELLIVS PHILOGOVS VI. VIR. AVG.

Augurum] Sulla Augurum, Pontificumque collegium ampliauit, vt eſſent quindecim augures, totidemque pontifices Flor. lib. XXXIX. Epith. Sed qui inter eos maior erat, & ætate reliquos ante ibat, eiſque præerat, *Magiſter* Collegij dicebatur, quem in pompa fuiſſe haud dubito. hoc Collegium vſque ad ſeniorem Theodoſium fuiſſe conſtat; ſicut & quindecim Virorum ſacris faciundis.

X V. ſac. fac.] Horum munus, ut ex verbis Dionyſii colligitur, erat Sybillinos libros inſpicere, & quæ ibi, aut commoda, aut infauſta legerant, referre; ludos ſæculares ordinare, inſtaurare Hor. in Car. fœcul.

Quindecim Diana preces Virorum.

Numi Aug. IMP. CAES. AVG. LVD. SOEC. XV. S. F. Patauij in S. Iuſtinæ Cœnobio. L. PAPINIO Q. F. MENIO TRIB. MIL. AE. LEG. TI CAES. AVG. TRIB. PLEB. PR. LEG. II. CAES. AVG. PROPR. COS. XV. S. FAC. DD.

Septem Viri epul.] Lucan.

Septemque Viri, (epulones) *Titijque Sodales.*

hi tres primo creati. Liuius l. XXXV. Cic. l. III. de Orat. poſt ſeptem. Agellius lib. I. c. XII. à quo tamen aucti ſunt, litigioſa res, obſcuraque putat à Sulla noſter Onuphrius quia Augures etiam, & Pontifices auxit: decem deinde facti, tres enim adiecti à Cæſare, vt Dio refert lib. XLIII. His in inſtruendis ſacris conuiuijs munus erat: referebant ad Pontifices, ſi quid prætermiſſum in ſacris, errorisve actum eſſet, vt expiraretur; quæ Cic. in Orat. de aruſp. narrat.

PAG. 89.

Virgines] Non niſi quattuor antea, vt ex Dionyſio liquet, poſt auctu ſacrificium, etiam auctæ. Vide Roſinum qui hæc vberrimè.

XXX Curiones] Quot etiam Curiæ. in tot enim curias, & tribus populum diuiſit Romulus. Quilibet Curio cuilibet Curiæ propoſitus ſacra Curiæ miniſtrabat; vt paræchi noſtri quoque nunc faciunt. Confirmauit hanc diſtributionem Numa. Dionyſ. lib. II.

Salii] Aut à Saone, vel à ſaliendo dicti, vel à Salio Arcade, vt Polæmon ait. Numa eos conſtituit, Plutarcho, Liuio, ac Dionyſio teſtibus, vt ſacra in palatio celebrarent, vnde & palatini appellantur. Dion. l. II. vbi de ipſorum Feſto. Magiſtrum, ac moderatorem habebant, qui & *Præſul* dicebatur: Lucillius.

Præſul vt amptruat inde, & vulgu redamptruat olli.

Capitol. Marco. *In eodem ſacerdotio Præſul, & vates, & magiſter.* Præſul præſaltor Orat. veteres Gloſſ. Præſaltor. ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενος Vates ὑμνῳδός, qui nempe carmen ſaliare caneret; magiſter ἔξαρχος dicebatur.

Virgines Sal.] De Virginibus ſaliaribus. Feſt. *Saliares Virgines, Cincius ait, eſſe conductitias, quæ ad Salios adhibeantur, cum apicibus paludatæ, quas ſtilo ſcripſit ſacrificium facere in regia cum Pontifice paludatas, in modum Saliorum.*

Salij agonenſes] Hos alios eſſe à Salijs Numæ, ac à Rege Hoſtilio inſtitutos Varroni. l. V. de ling. lat. videtur. Dicti agonenſes, & Collini à loco, vbi ſacrarium habebant: aliter tamen Seruius. *Duo* (inquit) *ſunt genera ſaliorum, vt in Saliaribus carminibus inuenitur. Collini, & Quirinales à Numa inſtituti, ab Hoſtilio verò pauorij, & pallorij.* Sed hi Quirinales idem, qui Agonales. Quirinalis ſiquidem mons appellatus etiam Agonalis. vide Plutar. in Numa. Min. Fel. in Octauio.

X V. Fecial.] Dicti feciales, quòd fidei pub. inter populos præerant. per hos enim fiebat, vt iuſtum conciperetur bellum, & vt fœdere fides conſtituerentur. ex his mittebant antequàm bellum conciperetur, qui res repeterent, *& per hos etiam nunc fit fœdus.* ait Varro. vide Dionyſ. l. II. Plut. in Numa. Dicti verò à Græcis εἰρηνοδίκαι, εἰρηνοφύλακες, φιτιαλεῖς etiam vocat ſemigræcæ Plut. Dionyſ φετιαλεῖς, φιδιάλιοι perperam leguntur in Problematis eiuſdem Plut. Sed quia à fide videntur dicti Var. teſte videntur etiam ſcribendi feciales. Lege Agellium lib. XVI. c. IV. Horum magiſter, & caput *Pater patratus* erat, nempe cui pater, & filij eſſent.

Fratres Aruales] Cuiac. lib. XVI. Obſer. cap. V. in veteribus Gloſſis ſuis ſcriptum reperiri aſſerit *Aruales ſodales.* οἱ τῶν ὅρων διαγινώσκοντες δικασαί. qua propter eos de motione limitum, de rebus agrorum ius dixiſſe.

Improbus aut campum mihi ſi vicinus ademit,
Aut ſacrum effodit medio de limite ſaxum.

Turnebus tamen aliter ſentit lib. Aduerſ. II. non ſacerdotes illos Aruales iudicaſſe de aruis, ſed iudices, qui de fratrum arualium vocabulo ſodales aruales dicti ſunt. Fratres Aruales, vt inquit Varro. lib. de l. lat. IV. *ſacra publica faciunt propterea, vt fruges ferant arua, à ferendo, & arueis fratres Aruales dicti.* Vide Agell. l. VI. Min. Fel. in Octau. Fulg. Planciades. *Acca Laurentia Romuli nutrix conſueuerat pro agris ſemel in anno ſacrificare, duodecim filijs ſuis ſacrificium præcedentibus, vnde cum ex ijs vnus eſſet mortuus propter nutricis gratiam Romulus in vicem defuncti ſe ſuccedere pollicetur, vnde & ritus proceſſit, cũ duodecim iam deinceps ſacrificare, eoſq; Aruales dici fratres, ſicut Rutil. Gemin. in lib. Pontificalium memorat.*

Sodales Titij] Tatij legendum; quibuſdam nam à nomine Tatij ſunt dicti; demum neque hoc tutum; Varro enim à Titijs auibus, quibus in augurijs vtebantur, ait appellatos: pugnat etiam ſecum Tacitus cum lib. ann. I. dictos putat, quod *T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris* hos inſtituit. lib. mox Hiſt. ſecund. Sodales vult Titios, non *retinendis ſacris* inſtitutos, ſed *memoriæ Tatij ſacrandæ.* hic mos deinde omnibus Imperatoribus, qui facti Diui Flauii, Adrianales, Aliani, Antonini Sodales.

LX ſacerdotes] Var. in antiq. *Nam præter gentilia ſacrificia, qui publice pro ciuitate ſacra tributim, & curiatim facerent, ſexaginta illo regnante deſignati ſunt.* Romulo videlicet, ad ſtipulante Dionyſ. lib. rer. Rom. II.

Luperci] Vetuſtiſſimi hi, & ante Vrbem ab Euandro conditam, ab Arcade Arcadum Rege ſolemni exordio translati, in monte Palatino inſtituti: certè Panis feſtum erat in Arcadia, in qua cœpis pueri eius Dei ſtatuam flagellabant. Idyl. VI. Theocr. Schol. ἑορτὴ φασιν ἐτελεῖτο ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ, ἐν ᾗ οἱ παῖδες τὸν Πᾶνα σκίλλαις ἔτυπτον. Virg. li. IIX. feſtum lupercorum menſe Februario agi ſolitum lib. I. Dionyſ. teſtatur. Prohibuit Aug. in Lupercalibus, ne imberbes nudarentur. Suet. in Ipſo. Pellibus pecudum amicti, atque ita ſeminudi, diſcurrebant purgationem illo tranſcurſu ſe facere vrbis credentes. De his Liu. lib. I. Iuſt. lib. XLIV. Var. li. de l. lat. IV. ſex. Pomp. Val. Max. l. VII. c. I. Plut. in Quæſt. Rom. Dio l. XLIV. Cic. in Phil. Min. fel. in Oct. *nudi cruda hyeme diſcurrunt.* Aug. Ciu. Dei lib. XIIX. cap. XV. Libellus Gelaſii apud Baronium anno Chriſti CCCCXLVI. In Hymno beati Romani Pruden.

Nudus plateas ſi per omnes curſitans
Pulſet puellas verbere actor lubrico.

ijs verberibus fœcunditatem donare dicebant. Ouid. Faſt. l. I.

Accipe fœcundæ patienter verbera dextræ.

Cereris Græca ſa.] Huius fit in Liuio mentio ſæpiſſimè, nec quæ ſit explicat, quod facit Dionyſ. l. I. Ait enim, ſacrificulam fuiſſe Cereris, cuius templum eſſet ab Arcadibus factum in Palatio, quæ abſtemia ſacrificia more Græcorum faceret; in Theſmophorijs enim, quæ feſtiuitates ob acceptas leges fiebant, ieiunia maximè in honorem Cereris exercebantur. Plutar. de Iſide & Oſiride. καὶ γὰρ Ἀθήνησι νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες ἐν Θεσμοφορίοις χαμαὶ καθήμεναι. Athenæ. lib. VII. & idem Plut. in vita Demoſthenis.

Galli ſacerdotes] Hi Deæ Cybeles comites erant. Feſto auctore, à Gallo Fluvio, qui in Phrygia; aut à Gallo quodam eius Deæ ſacerdote. Extant de Archigallo Gallorum Antiſtite veterum aliquot marmorum Inſcriptiones, quales à Lilio Girol

do ſyntagmate hiſtoriæ Deorum Gentilium, & à noſtro Panuinio recitanter. Prudent. de his in hymno B. Romani.

Cultrum in lacertos exerit fanaticus.
Sectiſque matrem brachijs placat Deam;
Furere, & rotari putatur myſterium.

hi ſtatuam Cybeles gerebant, quæ ex vite elaborata. Schol. Apoll. ex Euphrione. τον' ξυανὸν τ̃ μητρος τῶν θεῶν ἀμπέλινον εἶναι, διὰ τὸ τὴν ἄμπελον ἴσως ἱερὰν εἶναι τῆς ῥέας. Cur iſti ſint ſacri Deum matri, ita habet Lucr. lib. II.

Gallos attribuunt, quia Numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inuenti ſint,
Significare volunt, indignos eſſe putandos,
Viuam progeniem qui in oras luminis edant.

de iis Marcell. lib. XXVI. Aug. lib. XVI.

Sacerdotes bonæ Deę] Sacerdotes Demiatrici. Demiatricum ſacrificium, quod nullo ſpectante mare prębeatur è populo, atque ita ἀντιφραστικῶς. de hoc ſat. VI. Iuven.

—— *ſed omnes*
Nouerunt Mauri, atque Indi, quæ pſaltria pœnem
Maiorem, quàm ſint duo Cæſaris Anticatones,
Illuc teſticuli ſibi conſcius vnde fugit mus
Intulerit, vbi velari pictura iubetur,
Quæcumque alterius ſexus imitata figuram eſt.

X. Viri leg. Scrib.] Suet. in Tib. *Contra Cl. Appiùs Regillanus decem Vir legibus ſcribendis*. Agell. lib. XIV. cap. VII. eos ius habuiſſe conuocandi ſenatum recitat. Sed Apoll. lib. I. ep. ad Vincent. Cic. lib. VI. in Verr. Liu. lib. XXXV.

Quęſtores Vrbani] Et tres Viri capitales. Inſcriptio prope Budam Vaciæ Vngarię. L. ANNIO FABIANO III. CAPITAL. TRIB. LEG. II. AVG. QVÆSTORI VRBANO TRIB. PLEB. Alias ab ęrario Q. LVCRETIO Q. L. GEMELLO VIATORI QVÆST. AB ÆRARIO Q. LVCRET. Q. L. CRESTVS MAIORI QVÆSTOR AB ÆRARIO PATRONO FECIT.

III viri monet] Qui & menſarii dicti Liuius. *Trium viri menſari creati*. Cic. lib. VII. ep. fam. lib. X. ad Atticum. horum literę in rhapſodia numiſmatum, ac monumentorum erant. A.A.A. F.F. AVRO. ARGENTO. AERE. FLANDO. FERIENDO.

Viri viarum] Tiburi lapis C. RVSTIVS C. FAMOSI TER. L. OCTAVIVS (L. F. VITVLVS IIII. VIR VIAM) INTEGENDAM CVRAVI.

X viri lim.] Spart. in Adrian. *nec multo poſt x. vir limitibus iudicandis datus*.

Pręfecti ęrarii] Pedian. Verr. III. Pomp. lib. II. §. *deinde cum ærarium*. D. de orig. iuris.

Curat. oper. publ.] L. III. l. vltima ff. De oper. publ. Suet. in Aug. cap. XXXVII. Plin. lib. LXXV. cap. XV. L. ſi in aliud D. de off. Procon. ὅπως μη δὲ ἐπαπτοῖντο οἱ τῶν ὑδάτων ὁλκοὶ. μη δὲ αἱ τῶν γεφυρῶν πάροδοι, μήδε αἱ τῶν τείχων ἀσφάλεια, μη δὲ τῶν ὁδῶν ἐπιμέλεια cautio horum erat.

Cur. aluei Tib.] Mediolani de Plinio iuniore. C. PLINIVS L. F. C. V. F. CÆCILIVS AVGVR LEG. PROC. PRO PROVINCIAE, PON. CONSVLARI POTESTATE IN EAM PROVINCIAM ET IMP. CAES. NERVA TRAIANO AVG. GERM. CVRATOR ALICVI TIBERIS, ET RIPARVM, ET PRAEF. ÆRARII MILITVM. &c.

III Viri leg. Sen.] In Aug. Suet. *Trium viratum legendi ſenatum, & alterum recognoſcendi turbas equitum quotieſcumq; opus eſſet, poſt Cenſores creari deſitos, longo interuallo creauit*.

Scribę] Inſcriptiones. SVLPICIANO SCRIBAE QVAESTORIO CAPIONI SCRIBAE AEDILICIO.

Accenſi] Auximi LIB. ACCENSVS PATRONI.

Viatores] Romę ędes Proſperi S. Crucis. T. CLAVDIO OXESIMO VIATORI COLLEGII magni.

PAG. 91.

LOTIS manibus] Hom. v. Odyſſ. & Iliad. I. ſed hic mos in ſacris ſemper obſeruatus. ita in Eleuſiniis ſacris Lyſias orat. in Andocidem. ἀπῆλθων εἰς τὸ ἐλευσίνιον ἐχερνίψατο ἐκ τ̃ ἱερᾶς χέρνιβος. vide Schol. Apollonij lib. I. ἀνίπτοις χερσὶν. pro impiaculo apud Diogenianum eſt Cent. prouerb. primo.

Motaque capita] Deuotionis ſignum. Liu. de Decio. lib. XIIX. *Pontifex eum togam prætextam ſumere iuſſit, & velato capite manu ſuper tergum ad mentum exerta, ſuper telum ſubiectum ſub pedibus ſtantem ſic dicere*.

Popas] De his in hymno B. Romani Prudentius.

Sed quid macellum pingue pulmentarium,
Quid maximorum lacinatores gregum,
Euiſcerata carne crudos criminor?

Gutturi infigebant] Proprium illud Virgil. lib. VI.

Supponunt alij cultros, tepidumque cruorem
Excipiunt pateris.

Cultris etiam fara imponebant ritè. Iuu. ſat. XII.

—— *& fama imponite cultris.*

Lutat. ad Stat. lib. IV. *Sacerdotum conſuetudo eſt talis, vt aut ipſi percutiant victimas, & agones appellantur. aut ſic tenentes cultrum alter impingat, ideo dicitur à Statio.*

In vulnus cecidere greges.

Immotum itaque tenebant ipſi cultrum, & alter mouebat caput victimarum, vt guttur in cultrum caderet.

Farris ob vol. in can.] Tib. lib. primo eleg. vltima.

Hoſtiaque à plena miſtica porcus hara,
Hunc pura cum veſte ſequar, myrthoque caneſtra
Vincta geram, myrtho vinctus & ipſe caput.

Circo eis detracto] Melius quàm Alex. de Alex. qui *alij decorticabant* dixit lib. IV. Genial. Dierum. cap. XVII. Hom. Ody. K. facit Circem præcipientem Vlyſſi occiſas oues δείραντας κῆαι. Cæterum multa hic ex VI. Æneid. accepta.

Membratim concidebant] Hom. ſæpe μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα. *Pars in fruſtra ſecant*. vertit Virg. lib. primo, ad quæ alluſit Martialis

Cum tibi Miſtyllus coquus, Aemiliane, vocetur.
Dicetur quare non Taratalla mihi.

Vinum deſuper] Vinum adhibitum in ſacrificiis Arnobio teſte, & Virgilio. Statius.

Spumanteſque mero pateræ verguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratiſſima cymbia lactis.

Lutat. *& atri ſanguinis: duas res mittit; vnam quæ nutrit animam, ideſt Lac. alteram, qua conſtat, ideſt ſanguis: nec mirandum quia ſanguinem ad placandos inferos intulerit: nam ſanguis propriè videtur eſſe animæ poſſeſſio, vnde exangues mortuos dicimus*. hac de cauſa credebant veteres ad ſanguinem in necyomanthiâ aduolare animas, vt ex Homero & Horatio notum eſt. animæ ſi quidem apud veteres corporeæ ex leui nebula, quam εἴδωλον τ̃ ψυχῆς vocabant, atque creſcere cum corpore vna aſſerebant teſte Dydimo ad Odyſſ. qui Galenum auctorem citat, illud idolum ſauciari poſt exitum à cadauere poſſe, ac lædi aſſerebant, & ob id apud Virgilium Æneæ enſem vmbræ in VI. Æneid. expauent. Corporeas eſſe animas quadam corporis craſſitie veluti adfricatas & tinctas tenuere etiam ex veteris Eccleſiæ cœtu Patres quidam vt in II. Nicæno Concil. videre eſt, Platonicam in hac re ſecuti opinionẽ: deinde intellecta veritate melius conſultũ Romana Eccleſia, à quo pendet veritas ſine corpore omnino animam iudicante. Animę itaque corporeæ qualitatis apud antiquos participes impetu ad ſanguinem, ex quo ali animã dicit Lutatius, naturali deferebãtur.

Quæ ſingula] Sed Homerus de thure agere non poterat proculdubio; non enim ſuo tempore. Arnobius contra Gentes lib. VII. *Et primum illud à vobis quærimus, percunctamurque de thure, vnde, & quo tempore noſſe illud, & ſcire poteſtis, vt meritò exiſtimetis, aut eſſe Dijs dandum, aut eorum acceptiſſimum voluntati: nouella enim propemodum res eſt*. Vtebantur pro thure tunc ſupplicãtes roremarino Apul. Medicus de Viribus herbarum cap. LXXXI. de Rore marino. *Naſcitur in locis marinis, & hortis: antequam thus ſciretur, hac herba homines Deos placabant*, Certè Horat. lib. Carm. II. ode. XXIII. *Paruos coronantẽ marino. Rore Deos, facilique myrtho*. ratio quia & herba λιβανωτὶς dicta eſt. Cœl. Aurel. lib. III. cap. LIII. & Dioſcor. ὄζει λιβάνου *odorem*, inquit, *habet thuris*. Alii thymo fuiſſe vſos pro thure veteres, volunt. Scholiaſtes ſophoclis in Polip. Col. vbi Philo chori affert opinionem in focis ſacrificiorum thymum primo fuiſſe incenſum. Citatur à Lutatio. lib. IV. Theb. liber, qui Thyreſias dicebatur. *De thuris ſignis in ſacrificio*, quem vti nam haberemus. Thymum verò à θύω videtur dictum, quod eſt ſacrifico. Certè poëtæ latini non obſeruarunt, ac tempore Heroum thus nominant. Stat.

Cumulo cum thuris eoi
Læta calet.

Ithacenſis] Locus eſt in Odyſſ. verùm ſubulcus eſt. Verba Homeri hæc.

Ὁ δ' αἷμα θετεῖτο συβώτης
Πάντοθεν ἀρχόμενος μελέων ἐς πίονα δημὸν
Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ.
Poſuit tum cruda ſubulcus
Incipiens cunctis prima à pinguedine membris
In ſanctos pars iacta focos, cum polline mixta

Farina.

Fannæ.

Velari loca] De pompa Iunonis in Phaliſcis Ouid.

Hic vbi perſonuit ſolemni tibia cantu,
It per velatas annua pompa vias.

T. Atinio] Min. fel. *Teſtis ludorum offenſo Ioue de ſomno plebæi hominis iteratio.* (& poſt) *de ipſis etiam illa, quæ paulo ante ſibi dicta ſunt, vt Iuppiter ludos repeteret ex ſomnio.*

Furca] Lignum plauſtri eſt, quo ſubſtentatur temo. hoc ceruici impoſito traductus eſt per viciniã ſeruus. Plut. in Corolia. ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτου πλημμελήσαντος εἰ ξύλον ἁμάξης, ᾧ τὸν ῥυμὸν ὑπερείδουσιν ἀράμενος, διεξέλθοι παρὰ τὴν γειτνίασιν, ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν, καὶ ὀφθεὶς παρὰ τῶν συνοίκων, καὶ γειτόνων οὐκέτι πίστιν εἶχεν; ἐκαλεῖτο δὲ φουρκίφερ, ὃ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην καὶ στήριγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φοῦρκαν ὀνομάζουσιν. *Erat vero in ſeruum, qui crimen admiſerat magna pœna, ſi lignũ ille plauſtri, quo adhæret temo, geſtans per viciniam tranſcurreret: qui verò hoc patiebatur in publico, non amplius apud homines & vicinos fidem reperiebat, vocabaturq; furcifer: quod lignum enim Græci ὑποστάτην & στήριγμα, Romani appellant furcam.* Frequens apud auctores hæc hiſtoria. Liu. lib. II. Macrobius. Agellius. Auguſt. Ciuit. Dei cap. XIII. lib. IIX.

PAG. 92.

Cuidam ruſtico] T. Larinus hic, vel T. Latinus, T. Atinius Lactantio, & quibuſdam eiuſdem Codd. Tib. Atinius rectius Val. Max. Latino homini, vt *ſic cuidam ruſtico Romano* cum Auguſtino. ita Plut. habet in Coriol. λατῖνος.

Præſultorem] Dionyſ. lib. VII. hanc rem ita ὁ τῆς πομπῆς ὀρχηστὴς προηγούμενος οὐ καλός αὐτῷ ἐφάνη. Etiam Val. Max. ita, *Vt Conſſ. diceret ſibi præſultorem ludis Circenſibus proximis non placuiſſe.* Qui præcentor in cantu, præſultor in chorea, qui nempè ſaltantem ducit primum ſaltare incipiens, & ita dictus à Ioue, quod ſeruus ante quam ludi inceptarentur, ſub furca ductus eſt. Videtur vero obumbrare greſſus damnati apud veteres ad furcam; nam cum virgis cedebantur, badizabant, & veluti ſaltabant furcæ pondere vna oppreſſi, ac ſtimulati ictibus verberum. Catull. de Thallo. furcifero.

Ne laneum latuſculum, nateſque mollicellas
Incuſſa turpiter tibi flagella conſcribillent,
Et inſolenter æſtues, velut minuta magno
Deprenſa nauis in mari cum ſaniente vento.

hinc illud *geſtiunt ſcapulæ* ſæpe apud Plaut. Furcam verò, & cur infligeretur reis ita Donatus habet in Andria Ter. *Furciferi dicebantur, qui ob leue delictum cogebantur à Dominis ignominiæ magis, quã ſupplicij cauſa circa vicos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum ſuum, ſimulque admonere cæteros, ne quid ſimile admitterent.* Quam rẽ φουρκίζειν dixere recentiores Græci: Mos verò per theatra, per ſcœnas, per viam deducendi reos cum iugis paſſim legitur. Plut. in Timoleon. in Valentinian. Suidas. Zonara tom. III. pag. CCXXXIIX. Suet. in Aug. per *trina theatra virgis cæſum.* quod θεατρίζειν Græci dicunt. Apud Lucian. malus Cytharœdus ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων σύρεται διὰ μέσης τῆς σκηνῆς. Philo Hebræus. παράγειν, καὶ εἰσάγειν εἰς θέατρον, rem vocat, θριαμβεύειν etiã dicunt Nazianz. epiſt. ad Celeuſium διὰ τῶν ἀγῶνας θριαμβεύεται. ſic de Andronico Comneno etiam Nicetas. *Pompare*, & *pompari* inferioris ſæculi ſcriptores. Paul. Diac. in Leone Coſtantini filio. *Tunc denudans occultã malitiam ſuam Leo perſequens filios, & hos immiſericorditer cæſos, & tonſos, & per medium vrbis vinctos pompari fecit, & includi in Prætorio mandauit.* Et de impio parente ipſius Conſtantino. *Similiter & octauo Idus ſeptem ducti ſunt ad ludos Circenſes inſignes Principes decem, & nouem, & pompati ſunt.* Vide ſuperius de Artabando, & filijs eius. Sed ferè eadem formula Græci. Plut. in Marcello ἐπόμπευε διὰ τῆς πόλεως. Cæterum ex præſultoris nomine videtur in pompa fuiſſe principem quendam, qui præ reliquos ſaltaret. Anteludia vocat Apul. lib. vlt. Aſini. *Ecce pompæ magnæ paulatim procedunt anteludia,* Meminit proluſionis Symm. lib. II. *De Canibus, quos proluſionis die, ita Roma mirata eſt, vt ferreis caueis putaret aduectos.* Dies Proluſionis erat, quo veluti oſtentabatur, quod diebus Circenſibus, & feſtis fieri magno apparatu debebat. De pompa etiam videndi ſunt Diod. Siculus de pompa Philippi Athenæ. Philadelphi. Apul. lib. vlt. Ægell. cap. VI. lib. VI. Demoſth. de fal. legat. Plut. in Dione. Ariſtides in exorcum. Dio. Chryſoſt. in Tarſico. Clem. Alex. libro. Strom. II.

CAP. III.

SEn. Conſultum fuit] Aug. lib. primo Ciuit. Dei cap. XXXI. XXXIII. & lib. ſecund. cap. V. Liu. lib. XLIIX. Val. Max. de Inſtit. Antiq.

Italiam aduehere] Meritò; nam inquit Cic. ad M. Marium. *quæ poteſt eſſe homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillis à valentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo tranſuerberatur*; ſed ante bellum Punicum ſecundũ hæc cautio. Liu. lib. XL. Val. Max. lib. ſecund. cap. XI. Flor. epit. lib. LI. *Contra hoc decreto Gn. Aufidius trib. pl. permiſit aduehere Circenſium cauſa.* Liu. lib. XLIV.

Volupt. conuertere] Capit. in M. Ant. Philoſ. *Abſens Pop. Rom. voluptates curari vehementer.* Symm. lib. ſecund. lib. X. epigr. XIX. *Curules, & ſcœnicas voluptates Circo, & Pompeianæ cauſæ ſuggeratis.* Et re vera non niſi populi deliramenta illæ venationes, & quæ à priſca illa ſeueritate, vnde Romanum robur eluxit, corda diuerteret. hoc voluit Petronius.

Ecce aliæ clades, & læſæ vulnera pacis.
Quæritur in ſyluis mauris fera, & vltimus Ammon
Afrorum excutitur, ne deſit bellua dente
Ad mortes pretioſa ſuas: premit aduena claſſes
Tigris, & aurata gradiens vectatur in aula,
Vt bibat humanum, populo plaudente, cruorem.

Saluian. In ipſum ferè ſenſum lib. VI. *Adeuntur loca abdita, luſtrantur inuij ſaltus, peragrantur ſyluæ inexplicabiles, & vt deuorari poſſint homines, non licet Naturam rerum habere aliquid ſecretum.* at Auctor dialogi de oratore. *iam vero propria, & peculiaris huius vrbis vitia pœnè iu ipſo vtero matris concipi videntur; hiſtrionalis fauor, & gladiatorum, equorumque ſtudia, quibus occupatus animus, quantulũ loci bonis artibus relinquit?*

Primam venationem] Græcorum exemplo. Eam copioſiſſimam quoque edidit Alexander Magnus. in ipſo Plutarch. πλείστους γέ τοι θεὶς ἀγῶνας οὐ μόνον τραγῳδῶν, καὶ αὐλητῶν, καὶ κιθαρῳδῶν: ἀλλὰ καὶ ῥαψῳδῶν, θήρας τε παντοδαπῆς, καὶ ῥαβδομαχίας.

PAG. 93.

Pompei Magni] Senec. de Breuit. Vitæ cap. III. Plin. lib. cap. VII. non ante omnes ipſe elephantos edidit, ſed in maiori copia; fuerunt enim decem & octo. Dio. ἐλέφαντες ὀκτωκαίδεκα πρὸς ὁπλίτας ἐμαχέσαντο. De hac re Cic. epiſt. lib. VII. ep. prima. *Elephantorum extremus, dices, fuit, in quo admiratio magna vulgi, atque turbæ; delectatio nulla extitit, quin etiã miſericordia quædam ſecuta eſt, atque opinio eiuſmodi, eſſe quondam illi belluæ cum genere humano ſocietatem.* Plin. viginti Elephantos expoſuiſſe Pompeium tunc dicit.

Alligati tunc darentur] Nectebantur vno laqueo inter ſe, vt omninò neceſſitate confligerent. ita enim intelligo illud Senec. lib. de ira. *Tauri, & Vrſi pugnam inter ſe colligatorum.* Probat poſtea. de Breu. Vitæ. *Primus Sulla Leones in Circo ſolutos dedit.* ex quo liquet antea ligatos fuiſſe datos, & ſi ſinguli eſſent, ob minus ſpectantium periculum. ſed non modo feræ, homines ipſi ligati Lampr. in Commod. *Quoſdam, quod cunctarentur, aduerſarios interficere, vna cum eis ligari, atque ita ſimul omnes pugnare iuſſit.* Hoc idem Xiph. ſed non huius Tyranni iam inuentio; antiquius hoc ſcelus. Lucianus ætate Solonis ita datos beſtiarios Athenis ſcrib. καὶ καθίσαντες ἑωρῶμεν τὸ μὲν πρῶτον θηρία κατακοντιζόμενα, ὑπὸ κυνῶν διωκόμενα, καὶ ἐπ' ἀνθρώπους δεδεμένους, ἀφιέμενα κακούργους τινὰς ὡς εἰκάζομεν. *Sedentes vidimus primum feras confodi aliqas, quas proſequantur Canes; quaſdam in homines ligatos immiſſas: noxios illos quidem, ſicut putabamus.* quamuis hic non de alligatis vna cum feris, ſed ad palum, vel rete implicitos, aut alio modo intelligat. ſed hoc abunde alii exceperunt, nil eſt cur addam amplius.

Vrſos Numidicos] Quidam vrſos Numidas leones ipſos eſſe ſuſtinent, eo quòd Vrſi in Africa non ſint teſte Plinio, adiectione quoque Verſiculi Virgiliani, in quo Leonem interpretantur *& pelle Lybiſtidis vrſæ.* ſed ſylueſtris aliquo loco eſt Numidia, Solino teſte, vnde & Vrſos nutrire potuit. certè ipſe Solinus cap. XXIX. *Numidici* (inquit) *Vrſi forma cæteris præſtant, rabie dumtaxat, & villis profundioribus.* vnde in cubando eius pelles aptiſſimæ Virgil. lib. IIX.

Suſſultum ſpolijs, & pelle lybiſtidis vrſæ.

apparet præterea, ibi non intelligere de Leonibus Solinum; ſed de Vrſis Numidicis. De iis Iuuen. ſat. IV.

—— cominus Vrſos
Figebat Numidas.

& Martial. lib. primo ep. CXL.

Quod freno lybici domantur Vrſi:
& paulo poſt de Leonibus. Sym. etiam diſtinguit Leones ab Vrſis Numidis. lib. II. cp LXXV. *De Leonibus fama conticuit, quorum aduentus poſſet efficere, vt Vrſorum defectum congreſſio lybica repræſentaret.* Lybica congreſſio, & leones, & vrſos igitur admittebat indigenas. Vrſorum verò venationem Liu. lib. XLIV. Xiphil. ἄρκτους πεντακοσίους, καὶ τῇ μετὰ ταύτην διάιστα λύβικα θηρία διέφθειρεν.

Venateres Ætyopes] Egregij quidem in ſagitando Mauri, Ætyopes. Herodianus lib. primo. συνῆσαν δὲ παιδεύοντες αὐτὸν Παρθυαίων οἱ τοξικὴν ἀκριβοῦντες, καὶ μαυρουσίων οἱ ἀκοντίζειν ἄριστοι. Verſabantur ſiquidem inter leones, quos continuo impetebant, vnde peritiores in eiaculando fiebant.

PAG. 94.

Crocodilos] Lege Cedrenum in Mauritio, qui eos deſcribit. Plin. lib. IX. cap. V. Sym. lib. VI. *Crocodili Romam deducti non comederunt, in theatrum tamen inducti confecti ſunt.* Non niſi in Nilo naſcuntur Antigonus in hiſt. Mirab. quodam fonte prope Carthaginem Crocodilos ait reperiri Ægyptijs ſimiles. Vide eum cap. CLXII.

Andromeda] Auguſt. Ciu. Dei. lib. IIX. cap. XIII. de hac Higinius, qui eam reſupinato capite cœlo apparere ideò dicit, quò ſe Nereidas ſuperare forma iactaſſet, viginti ſtellis inſignitam. de hac Oroſius, Xenophon, Cicero, Ouid. D. Hierony. de hoc verum etiam, quod Solinus, Mela diſſerint lib. primo. In Ioppe oſſa Balenæ ſuo tempore oſtendi ſolita, cui obiecta Andromeda fuiſſe: quàm male ergo Hieronymus à Laurentio Valla reprehenditur, quod Ioppen in ſyria poſuerit, vides.

Permanſuram ſedem] Nam antea extemporanea theatra erant. Tac. lib. ann. XIV. Tertull. de ſpect. ſed non abſolutum fortaſſe à Pompeio. nam in Calig. Suet. *Teatrumque Pompei abſoluit.* permanſuram ſedem intellexit, lapideam. Auſonius de veteri.

Ædilis olim ſcænam tabulatam dabat,
Subito excitatam, nulla mole ſaxea.

De hoc Vitruu. *Quemadmodum eſt fortunæ equeſtris ad theatrum lapideum.* ædificatum nomine Patroni à liberto Demetrio vult Dio, homine doctiſſimo, à quo factos etiam hortos, qui ab ipſo ſint dicti Demetriani, aſſerit Plutar. in Catone. eiuſdemque ſerui meminit Plin. lib. XXXV. vbi verò theatrum hoc in vrbe ſitum fuerit, variant auctores. Porph. Ode Horat. lib. I. X. non longè fuiſſe à mõte Vaticano ſcribit. inter Marcelli theatrum, & molem Adrianam ponit Marlianus, ſcribitque. *Eiuſque veſtigia in Campo Floræ in ſtabulo Vrſinorum aiunt videri.* quod & fatetur ad Vitruu. Philander lib. III. Theodoricus Oſtrogotorum Rex ad hoc opus inſtaurandum manus, teſte caſſiodoro, admouit. Veneris victricis ędem habuit Plut. in vita Pomp. & Porphyrione teſte. Loca LXXX. millia capiebant ex Rufi nota. Diffamarunt hanc molem ſcriptores ob delicias inde populo corriuatas. Plutar. Tacitus, Tertullianus, alijque.

Velut arte] Quandoq; artem intelligebant hæ belluæ Plin. lib. IIX. cap. II. *Germanici Cæſaris munere gladiatorio quoſdam inconditos motus dedere ſaltantium modo.* Vulgare erat arma iacere, ac euibrare per auras, ſummaque agilitate recipere, quod ventilationem appellabant: noſque id fieri à circulatoribus noſtris, obſeruamus. Totum eſt epigramma de hac re apud Martialem ad Agathinum.

Summa, licet, velox Agathine pericula ludas,
Non tamen efficies, vt tibi parma cadat:
Nolentem ſequitur, tenueſque reuerſa per auras,
Vel pede, vel tergo, crine, vel vngue ſedet:
Lubrica Corycio quamuis ſint pulpita nimbo,
Et rapiant celeres vela negata Noti,
Seueros pueri neglecta per ambulat artus,
Et nocet artifici ventus, & aura nihil:
Vt peccare velis, cum feceris omnia, falli
Non potes, arte opus eſt, vt tibi parma cadat.

Ventilatorem, γόην Græci dicunt. Quintil. libro. X. cap. VII. *Quo conſtant miracula illa in ſcœnis pilariorum, ac ventilatorum vt ea, quæ miſerint, vltra venire in manus credas, & quà iubent decurrere.* Ventilator veluti præſtigiator γόης à Græcis dictus. Plut. de defectu Orac. γοητεύειν τὴν σελήνην. *Lunam deuocare*, ac veluti in *manu verſare*, vt Ventilatores faciunt ſcuta, haſtaſq; De haſta Apul. Aſini lib. I. *Et ecce ponè Lanceæ ferum, quam bacillum immerſi teli ad occipitium per inguem tulit. cum omniũ, qui aderamus admiratione: dixeris Dei medici baculo, quod ramulis ſemi amputatis nodoſum gerit, ſerpentem generoſum lubricis amplexibus inhærere.* Clypeorum ventilationem ex arte militari profectam, patet ex Ammiano, vbi de Iuliano agit clypeum rotante, & erudito Homeri teſtimonio, qui λαισήϊα πτερόεντα *parmas volatiles*, nuncupat: atque illi clypei vibrator σακέσπαλος eſt, facitque peritum Hectorem ſecutum vtraquè manu vibrandi.

Οἶδ᾽ ἐπὶ δεξιά, οἶδ᾽ ἐπ᾽ ἀριστερὰ νωμῆσαι βῶν
Ἀζαλέην.

Nam dextra lauâque manu verſare bouinum
Edidici clypeum.

Erat verò parma, quod & pelta, breue ac poſt tergum geſtandi habile ſcutum equitibus accommodum. Horat.

Tecum Philippos, & celerem fugam
Senſi, relicta non benè parmula.

Pœnas imprecaretur] Non immerita pietas, nullum enim animal hominis ingenio proximius ait Plinius. *regem adorãt, genua ſubmittunt, coronas porrigunt.* dicitur vèrò ἐλέφας quaſi ἐλίβας, παρὰ τὸ ἐν ἰλύϊ ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ quod fœminam ineat in paludibus. Vide lexicum Magnum in ἐλέφας; Ebur dentis huius belluæ os eſt. Theodorus Priſcianus medicus lib. IV. dicit ex Theſei medici auctoritate, ſemen elephantis dureſcere etiam, ac electri ſimilem capere ſubſtantiam. *Theſeum verò medicum, quòd elephantorum ſemen ita poſt egeſtionem ſolidari dixerit, vt electri ſimilem ſubſtantiam ſumat.*

Pantheras] Cœlij ad Ciceronem Epiſtolam, ac Ciceronis ad ipſum, vide. Eædem cum Pardalis. Plut. in Cicer. Κεκιλίου, lege Καιλίου δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι, καλλωπιζόμενος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις γράφει πρὸς αὐτὸν οὐκ εἶναι παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ· πεφευγέναι γὰρ εἰς Καρίαν ἀγανακτούσας, ὅτι μόναι πολεμοῦνται πάντων εἰρήνην ἐχόντων. legit Epiſtolas Ciceronis Plut.

Cepos] Delineamenta huius appingit Strabo. lib. VI. κῆποι λέοντος μὲν πρόσωπον ἔχοντες τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πανθῆρος, μέγεθος δὲ δορκάδος.

Quam ſemel] Ex Plin. ipſo. *hoc animal poſtea Roma nõ vidit.*

Vnius in nare cornu] Pauſan. lib. IX. σφίσιν ἐπ᾽ ἄκρᾳ ῥινὶ ἐν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτῷ οὐ μέγα. Diſtat ab Vnicornu, de quo Ælianus, & Tzetza Chil. V. cap. VII. Habet Gregorius in Moralibus, hũc maximè ad virgines acedere; ita vt in ſinu eorum fera obdormiſcat. Naſum Rhinocerotis, in quo ſit cornu ſuperius Dio. deſcribit. κέρας δὲ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ῥῖνα προέχει & Pauſanias cum duo cornua eũ habere faciat, nõ malè Martialis. — *gemino cornu ſic extulit vrſum.* Vni cornem tamen Strabo eum, Plinius, Solinus, Appianus, & Tertulianus faciũt.

Eſſe molliorem] Delphines idem obſeruant in pugna, quã cum Crocodilis exercent ad Nilum. Sen. Nat. Quæſt.

PAG. 95.

Colligit ita] Lucan. lib. primo.

— viſo Leo cominus hoſte
Subſedit dubius, tantum dum colligit iram,
Mox vbi ſe ſęuæ ſtimulauit verbere caudæ.

cauda inde Leonis à robore ἀλκαία dicta eſt Schol. Theoc. Ait ille Sophoclis in Aiace, pellem Leonis fatalem eſſe contra ictus, ita vt invulnerabiles ii ſint, qui pellem Leonis veſtiunt.

Rediit] lib. ſecund. epig. de Leone Idem.

Dedidicit pacem ſubita feritate reuerſa.

Idem de Vrſo.

— rabido ne perditus ore
Fumantem naſum viui tentaueris vrſi:
Sit placidus licet, & lambat, digitoſq; pedeſque;
Si dolor, & bilis, ſi iuſta coegerit ira,
Vrſus erit.

Boethius. de Conſol. metro ſecund. lib. III.

Quamuis Pœni pulchra leones
Vincula geſtent, manibuſque datas
Captent eſcas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magiſtri;
Si cruor horrida tinxerit ora,
Reſides olim redeunt animi,
Fremituque graui meminere ſui,
Primuſque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.

Grauem g. c.] Pier. Valer. *Nuper allatus eſt ex India inferiori ad Luſitania regem, cuius imaginẽ ad Leonem X. P. M. trãſmiſſam vidimus: vnum quidem cornu in nare habet, alterum ſu-*

pernè

pernè prorumpit.

Taurus ad aſtra] *Vis in naſo Rhinocerotis maxima*. alibi.

Et pueri naſum Rhinocerotis habent

cum libro loquitur; veluti ſi dicat cum alio ſuo verſiculo.

Ibis ab excuſſo miſſus in aſtra ſago.

& pila fies Rhinocerotis.

Per dies quinque] Plurimi dies diſpenſi in his ludis: vſque ad triginta dies in dedicatione Amphiteatri venationes Titus protraxit, vnde totus liber, qui de ſpectaculis inſcribitur apud Martialem ferè pendet. Lucr. lib. IV.

Et quicumque dies multos ex ordine ludis
Aſſiduas dedere operas.

Cæſare Dictatore] ita in eo Dio.

Camelopardalis] Hanc noſtri *Giraffa* vocant. ablego Te ad Politianum in miſcellaneis. Ouis fera appellata. vt hic habes. ſed hæc Solin. à Plinio accepit lib. IIX. cap. XIIX.

PAG. 96.

Spargentes] Virg. lib. III. Georg.

—— *Ventoſque laceſſit*
Ictibus, & ſparſa pugnam præludit arena.

& lib. IX. Æneid.

Mugitis veluti cum prima in prælia taurus
Horrificos ciet, atque iraſci in cornua tentat
Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam præludit arena.

Sil. lib. V.

Et iam ſigna mouentem.
Et ſparſa pugna meditantem ſpectat arena.

De imperio] Ælianus lib. XV. Virgil. lib. XII. Æneid.

Qui pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur.

Spectaculorum dies] Nunciare ſiquidem certum diem ludorum ſolebant. Cic. lib. XVI. ad Atticum. *Venationem, quæ poſtridie ludos Apollinare futura erat*. Sen. de breu. Vitæ, Edictum diem muneris. Epiſt. CXIX. *nemo, qui parturienti filiæ obſtetricem accerſit, edictum, & ludorum ordinem perlegit*. in Ancyrano lapide ſe maximè ludis delectatū ipſe met fatetur Auguſtus, de quo noſter. Ait lapis. *Tempus defunctorum Africanarum meo nomine aut filiorū meorum, & nepotū in Circo* . . . .

Anguem quinquaginta] Strabo. lib. XVI. δρακόντων δ᾽ ἑώρακε μέγιϛον τριάκοντα πηχῶν ὁ Ἀρτεμίδωρος. Oſtenſiones iſtæ dicebantur. Suet. in Aug. *Poſtea nihil ſane præter, quàm adoleſcentulum honeſtè natum exhibuit, quòd erat bipedalis, minor librarum ſeptem decim, ac vocis immenſæ*. Vopiſ. in Probo. *Blemias etiam ſubegit, quorum captiuos Romam miſit, qui mirabilem ſui viſum ſtupente populo tribuerunt*. Imponebant publicè epigrapham, puta. *Rhinocerotem ad ſepta, tigrim in ſcæna, anguem quinquaginta cubitorum pro Comitio*. Suet. in Aug. Vt nunc Comicorum familiæ ſchædâ publica populo argumentum fabulæ, titulumque prænuntiant.

Hippotamus] Hippotamus, qui, & Hippocampus. Vide in Theriac. Schol. Nicandri: Poëta ibi teſticulum huius animalis facit medicinale. Plin. lib. XXXVI. cap. V. Hi equi Neptuni. Stat. in Theb.

Illic Aegeo Neptunus gurgite feſſos
In portum deducit equos, prior haurit habenas
Vngula, poſtremi ſoluuntur in æquora piſces

Et Achill. lib. I.

Et triplici telo iubet ire iugales
Illi ſpumiferos glomerant à pectore fluctus:
Pone natant, delentque pedum veſtigia cauda.

dicti, quòd καμπὰς equos marinos vocitarent, teſte Feſto, vel potius, quòd cetacea omnia ita dicantur. vnde καμπίχνης Epicharmus finxit. Nonius. *Hippocampi equi marini à flexu caudarum, quæ piſcoſæ ſunt, & eſt Græcum; Menander, vehitos hippocampos in æternæ vſus: ſcire nocetur delphino cunctis vehiculis, hippocampiſque aſperis*. quæ vt corrupta emendat Scaliger ex Næuio. — *Sirenes citis Delphinis iunctis vehiculis, hippocampis aſperis*. ſed præuia verba non tamen clara ſunt *velucto hippo campos in æthre vſos* ſuſpicor Tò, vectos ex Menandri verſu irrepſiſſe. ὡχ᾽ ὅτος ἱππόκαμπος ἐν αἰθέρι. Hippocampi enim, & Centauri, vt eſt in nebulis Ariſtophanis, cælo apparent nubium ad illa ſimulachra adludente concurſu. & lib. IV. Lucr.

Vt nubes facile interdum concreſcere in altum
Cernimus, & mundi ſpeciem violare ſerenam
Aera mulcentes motu; nam ſæpe gigantum
Ora volare vides ——

Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

bellua, manna beſtia.

Qualis in Oceano bellica mole natat.

Proper. & Petron. in verſificante Eumolpo. ἱππόκαμπος tamen Dioſcoridis, ac Galeni animalculum eſt, & piſciculus. ſed nec de iſto intellige hîc. apud Ælianum Hippopotamus ἵππος ποτάμιος, qui in Nilo frequentiſſimus. Nonnius Dionyſ. lib. XXVI.

Κεῖθι μελαμψήφιδι διαζύων ῥόον ὁπλῇ
Νήχεται ὑδατόεις, ποταμήϊος ἵππος ἀλήτης,
Οἷος ἐμὸς Νεῖλοιο θρηγενὲς οἴδμα χαράσσων.

Eſt illic fluuialis equus, fuſca vngula pontum
Illius per ſalſa natat, velut ille calentes,
Qui prope Niliacas Memphim tranſcurrit arenas.

Apollonus lib. IV. Argon.

Ἐξ ἁλὸς ἤπειρον δὲ πελώριος ἄνθορεν ἵππος
Ἀμφιλαφὴς χρυσέῃσι μετήορος αὐχένα χαίταις.

Ex more per lictus piſcis decurrit equinus
Attollens vtrique iubas cuique aurea ceruix.

non ſine imitatione Homeric. Iliad. XIII. vbi Euſtathius Eriolen, Glaucum, Enceladum, & Sthernarum equos eſſe Neptuni ſcribit.

Spectaculorum varia] Miſcellaneos ludos. Iuven. —*ſic veniunt ad miſcellanea ludi* Suet. in Calig. *edidit, & peregrè ſpectacula in Sicilia Syracuſis haſticos ludos, & in Gallia Lugduni miſcellos*. ferè ſemper poſt magnos ludos in fine edebantur miſcelli.

Feræ Africanæ] Videtur Africanas feras à Pantheris diuidere; eas tamen vnum genus ferarum facit Plin. ſic Varro. de ling. lat. lib. V.

Interiecta] Ne populus faticaretur. Horat. ad hoc adurtit lib. primo. epiſt. prima.

Si diſcordet eques, media inter carmina poſcunt,
Aut vrſum, aut pugilem.

Claud. Paneg.

Nec ſolis hic curſus equis aſſueta quadrigis
Cingunt (pingunt) arua tigres, ſubitæque adſpectus arena
Diffudit Lybicos aliena valle colores.

non cruores. nam Tigris diſcolor. Stat. lib. ſecund.

—— *quem diſcolor ambit*,
Tigris.

Theſſalos] Theſſali hi ὀνοκένταυροι βουκένταυροι, ἱπποκένταυροι. apud veteres Scholiaſtas de his Plinius. *Theſſalorum gentis iuuentum eſt equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceru ce Tauros necare*. Tzetza Chil. lib. VII. cap. IC. ταύρων δ᾽ ἀγώνων θετταλῶν τὴν χώραν οἰκουμένων νεοιτίνες τῶν θεναρῶν κίλησιν ἐπιβάντες τοὺς ταύρους κατη κοντίζον, ὡς περ τινὲς ἰδόντες ὡς ταύρους ἀκοντίζοντας ὠνόμασαν κενταύρους. & poſt κρὴ κεντοταύρους τὸ λοιπὸν μὴ δὲ κενταύρους λέγειν. Vt centotauri, non centauri ſit dicendum. ſed aliter obſeruatur. de hac re conſule Aelianum. Erant & Taurici ludi apud Ægyptios, vt libro vlt. ſcribit Strabo. luſus perinde Tauricus erat, in cicuribus bobus, ac manſuefactis, vt pueri in eorum dorſo luderent, & ventilarent arma inoffenſi. Martialis deſcribit.

Aſpice quàm placidis inſultet turba iuvencis,
Et ſua quàm facilis pondera Taurus amet:
Cornibus huic pendet ſummis, vagus ille per armos
Currit, & in toto ventilat arma boue.

Infans] Idem ſol. Polyh. cap. IIX.

PAG. 97.

Camel.] Plutar. in Lucull. vbi tempus, quo primum Cameli inducti à Romanis, & Salluſtium reprehendit, qui tunc primum eis vſos Romanos dixerit. σαλλουςίου δὲ θαυμάζω τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους.

Quinque millia] Idem Dio in Ipſo. πεντακισχίλια δὲ ἐγχωρίων θηρία ἐν τῷ τότε θηρία ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, νύκτα δὲ ἑκάστην πάννυχος λύχνος παρακαίεται. Apud Hebræos non arca neque hypogæi olim: ſed in alto loco, puta, in rupium, & in montium crepidine ſpecu duplici cadauera condebantur, ex ſepulchro Iacob liquet in ſacris literis. de illo Chriſti ſic deliberat Baronius. *ex his igitur omnibus hæc breui quidem ſumma perſtringemus, nimirum fuiſſe in parte occidentali Caluariæ montis ſpeluncam in petra exciſam, eamque per amplam, quæ alterum intus contineret ſpecum, rurſuſque intra eum exciſum fuiſſe ſepulchrum Domini*. in prima itaque ſpelunca maiori cella ſlentes amici conſanguinei periſtebant; in interiori, veluti in arca apud Græcos, defuncti cadauer continebatur. huiuſcemodi

ſepul-

ſepulchri vſum deſcribit in fragmentis Petronius.

—— exciſo de foſsa marmore Petra
Quinque pedum fabricata domus, qua nobile corpus
Exigua requieuit humo.

Lucernæ itaque repertæ in hypogæis Græcorum ardebant, quamdiù non deerat oleum, quod erat renouandum. Sulmone ex eruto conditorio, lucerna reperta, pauci anni ſunt, fuit cum vaſculo, cui ſuperimpoſita erat, vtrumque figlinum, vt mirum ſit infractum perduraſſe. Hæſi iam diù, quid vaſculum vellet: tandem ad Scholiaſtem Nicandri accedo, qui ait in Alexiph. κέρνους τοὺς μυστικοὺς κρατῆρας, ἐφ' ἂν λύχνους τιθέασι. *Cernos, nempe miſticos eſse crateras, ſupra quibus lychni ponantur.* neque miremur opera, & elegantiam lychnorum in ſepulchris repertorum, nam ferè ita in vſu etiam domeſtico. Plinius Valerian. lib. I. cap. XXXII. *lucernas Sabinenſes tres implebis ſale quarum foramina claudas de compaſso ordeaceo, & mittes ſub carbone in aula, ita vt triduo iugiter carbonibus ſint coopertæ.* Sed in fornicibus, hoc eſt ſubterraneis locis, vt in lupanaribus vbi exiguum lumen, paſſim Lychni accenſi Tertull. *cur die leti non laureis poſtes adumbramus, nec lucernis diem infringimus: honeſta res, eſt ſolemnitate publica exigente indicere domui tuę habitū alicuius noui lupanaris.* λύχνος enim, ſiue λύχνον. eædem propriè ſignificat, ex ea enim λύχει πίσσαν vel quod λύει τὸ σκότος. accendebatur ſiquidem ex piceis, aut pice cæteris lignis illitis, vt arderet. λυχνόφοροι itaque κοῦροι in ædibus Alcinoi apud Hom. Odyſſ. η. ſunt αἰθομένας δαΐδας ἔχοντες. hinc λυχνοῦχος ἀντὶ φανοῦ, ſiue φανοῦ accipitur. Phanos ſiquidem eſt φανάριον: *farale* dicunt Veneti, apud quos Græcorum vicina natio plures iniecit voces. illud verò non ex candela tantùm, aut oleo ignito, ſed ex contuſo fuſte, piceque illito manipulovè cannarū, aridæve alterius materiæ præparabatur. Euſtathius. Ἀθηναίων δὲ κατὰ τὸν γλωσσογράφον Σιληνὸν φανοὺς ὀνομαζόντων τὰς λαμπάδας ἔστι συναγαγεῖν ταυτά τινα πολυωνυμίας λόγῳ εἶναι δᾶδας, φανός, καὶ λαμπάδας. ἔστι δὲ φανὸς ἡ ἐξ ξυλῶν τετμημένων δέσμη. Phanus. quapropter, lychnuchus eſt. vt etiam Scholiaſtes Ariſtophanis docet in Achar. λυχνοῦχον, ὃν λέγομεν φανόν. Non itaque ex oleo lychnus accenſus ſemper, cum tædam ſignificare poſſit. Vide ibi Euſtathium, neque certè credibile eſt elephantas lychnos ex oleo geſtauiſſe noctu in pompa Cæſaris. animalia enim illa in luce ignium maximè formidant: tædas verò facilè admittes, & funalia, illud verò puto etiam intruſum quibuſdam, vt de perpetui luminis nebula lucernas mortuarias inextinguibiles ſint ſomniati, in ſepulchretis, ſi quæ inueniuntur lucernæ in hypogæis defunctorum memoria acendebantur, dirutiſque, aut obſoletis monumentis ſepultæ eæ etiam nunc ſcrutantium manibus reuiuiſcunt. nam ſi ſanè hypogæorum vſus in Oriente erat, iiſque Regnum, & Tetrarcharum cadauera condebantur, ſitque de funerum eorum expenſis hinc inde apud auctores mentio, cur de lucernis ipſis taceant, quarum flamma pœne Veſtalis æterna eſſe debebat, haud ſcio. ſi flammulæ circa lychnos, dum ſectantur ſepulchreta recentiores, apparent; aëris ventilatio huius rei cauſa eſt. aperto ſiquidem conditorio Bonifacii Octaui nuper Romę fax ſtatim enituit, nulla ſuſpicione interim perpetuæ iſtius lucernæ. Quod ſi aliqua reperitur, ex illis erat, quæ in conditoriis, vt dixi, accendebantur, & in cellula, ad oſtium hypogæi reponebantur. In hypogæo enim cellula οἴκημα, in quam per oſtiolum aditus patebat, & in ipſa arca erat, vbi mortui cadauer condebatur. Petronius. *hæc cum virum extuliſset, non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere, in conditorium,* (cellulā hypogæi) *etiam proſecuta eſt defunctum, poſitumque in Hypogæo Græco more corpus cuſtodire, ac flere totis noctibus, diebuſque cœpit.* Deſcendebatur in conditorium per ſcalulas. Idem *deſcendit* (miles) *igitur in conditorium.* de Hoſtiolo *præcluſis videlicet conditorij foribus.* ibi arca. *iubet corpus mortui ſic tolli ex arca* arcæ κάμψαι, σοροὶ erant ad continendos cineres funeratorum Front. de limit. agr. lib. primo. *in campis ſtatuunt terminos quadratos, & interiectis locis arcas, & monumenta.* circum arcas in conditoriis accenſæ ſuſpendebantur lucernæ. Petron. ibid. *Poſitum in monumento lumen renouabat.* Modeſtinus. *ſerui mei ſunt liberi, ſi in monumento meo ſolemnia manere faciant.* Vet. Interpres. *ſervus meus, & Irene, & Euthychia, ancillæ meæ, omnes ſub hac conditione liberæ ſunto, vt monumento meo alternis menſibus lucernas accendant, & quæ fieri conſueuerunt, peragant.* Dio in Domitiano lucernarum hypogæorum meminit. καὶ πρῶτον μὲν στήλην ταφοειδῆ ἑκάστῳ σφῶν παρέστησε, τό τε ὄνομα αὐτοῦ ἔχουσαν, καὶ λυχνοῦχον μικρὸν, οἷον ἐν τοῖς μνημείοις κρεμάννυται. qui mos ex Ægyptiis manauit. Herod. lib. ſecund. Θυμιήματα δὲ παρὰ αὐτῇ παντοῖα καταγίζουσι.

Ad lycnos] Statius hanc rem in ſyluis expreſſit.

Vix dum cærula nox ſubitat orbem;
Deſcendit media nitens arena
Denſas flammeus orbis inter vmbras,
Vincens Gnoſſiacæ facem coronæ:
Collucet polus ignibus, nihilque
Obſcuræ patitur licere nocti.

Vbi admonendus mihi eſt Lector, Lychnum non ſemper vaſculum oleo ardens, quod lucernam vulgo appellamus, ſignificare; apud bonos ſiquidem Græcos auctores.

Viſco] Retis genus. Viſcum Marcellus. *viſcum poſitum aliquando pro rete reperitur, à tenacitate.* quod & Varro. teſtatur, quo veluti pro auctoritate ipſe vtitur & Virg.

Et laqueo captare feras, & fallere viſco.

vbi proculdubio de rete intelligit; ſequitur enim Poëta,

—— & magnos canibus circum dare ſaltus.

hæc pœne ex Perotto. at mihi proculdubio in ſententia eſt, viſco hic captum vrſum intelligi, & glutine illo, quo venatores vtuntur; nam apertiſſimè dicit Martialis.

Deprendat vacuo venator in aëre prædam;
Si captare feras aucupis arte placit.

certè rete feras venari, non novum eſſet, neque vnde argutaretur Poëta, haberet argumentum. Claud.

Retibus, & clauſtris delata morte tenendæ,
Ducendæque feræ.

Et Ouid. lib. v. Faſt.

Cur tibi prob, Lybici clauduntur rete leones.

Retia fateor quoque etiam ad aucupium idonea. Oppian. lib. I. Ven.

Ὀπὺς ἐπὶ δρυμὰ συνέμπορος ἔσπετο κίρκος.
Καὶ δολιχαὶ θώμιγγες.

At viſco capi feras rarum, vnde ſenſus acutus in Epigr.

Tecto] Ne terreantur feræ. Solin. cap. XXX. de leon. *ſepti à venatoribus obtutu terram contuentur, quo minus conſpectis venabulis terreantur.*

Raptus] artificioſæ quædam machinæ in veterum ludis è ligno erant, quæ ſtupenda, mirabilique arte in ſublime creſcebant, ſubſidebantque, & interdum inopinata verſione chaſmate, aut ſubita ruina occludebantur: quod verò ex confixionibus, & tabulatis conſtarent, ita appellabantur. erigebantur quandoque, & tamquam ferculum pomparum aliquid ſupra habebant, cuius inſpectu oblectaretur, & admiraretur populus, vt Taurus hic euibrato pegmate ſubtollitur. Putarim artificio aliquo è ſuperiore parte theatri aliquando pegma fuiſſe attractum, ita vt exurgeret: iſtud enim videntur inſinuare Iuven. & Phœdri verba. Iuven. ait.

—— pueri ad velaria rapti.

Phœdrus.

Dum pegma rapitur, concidit caſu graui.

Ad diuerſos vſos pegmata hæc inducebantur, quandoque vt ex præſenti epigrammate patet, oſtentandi gratia præclarum aliquid, tamquam in pompali ferculo; ſæpe etiam vt gladiatores pegmatarios ederent, vel pegmare, vt Suet. inquit, qui ſi è pegmate excidiſſent, in hiatum, cauamque ferarum præcipites machina dehiſcente deuoluebantur. de Seluco latrone Strabo rem totam ponit. ἐπὶ πήγματος ὑψηλοῦ τεθεὶς, ὡς ἂν ἐπὶ τῆς Αἴτνης διαλυθέντος αἰφνιδίως, καὶ συμπεσόντος κατηνέχθη. καὶ αὐτὸ εἰς γαλεάγρας θηρίων εὐδιαλύτους ἐπίτηδες παρεσκευασμένας ὑπὸ τῷ πήγματι. Si verò confracta machina præter ſpem, ordinemque fuiſſet, ac rei præcipitati incolumes euaſiſſent, ſuffragio populi dimittebantur. Petronius *Gladiator obſcœne, quem de ruina arena dimiſit.* vbi non gladiatoris meritum, ſed fortunam in euadenda morte ſignificat. inde apud Italos, confracta furca, quandoque rei abſoluuntur ritu veteri. De ętnę illo pegmate etiam Vopiſcus in Carino. *pegma cuius flammis ſcæna conflagrauit.* Nec minus Claud.

Inque chori ſpeciem ſpargentes ardua Flammas
Scæna rotet, varios effingat Mulciber orbes.

ex arena dehiſcente apparebant hæ machinæ, & attollebantur non ſine horrore, ac ſtupore Calphurnius.

Ah miſeri quoties nos diſcedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptaque voragine terræ
Emerſiſſe feras, & eiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro.

In aſtra

In aſtra] Ad velaria, quæ tunc etiam fortaſſe, vt Neronis tempore ſtellis picta. non enim oſcitanter id poſitum. Xiphil. τά γε μὴν παραπετάσματα τὰ διὰ τοῦ ἀέρος διαταθέντα ὅπως τὸν ἥλιον ἀποφύγοιεν, ἁλουργὰ ἦν, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἅρμα ἐλαύνων ὁ Νέρων ἐνέκειτο, ἀστέρες δὲ χρυσοῖ περὶ ἐπελάμπον. Sublata imagine Neronis ſtellæ ad ornamentum, tempore quoque aliorum principum, fortaſſe remanſerant, vt cœlum repreſentarent.

Lambere] Stat. de leon. manſ.

Inſertaſque manus laxo demittere morſu.

Sen. ep. LXXXVI. *Leonibus magiſter manum inſertat, oſculatur Tigrim ſuam cuſtos, Elephantem mimus Aetyops iubet ſubſidere in genua.* Mart. alibi.

Verbera ſecuri ſolitus leo ferre magiſtri,
Inſertamque pati blandus in ore manum.

De iis, qui leonem, aut ſcorpium nacti ſint aſcendentem, Manilius lib. v.

Ille manu vaſtos poſſet frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati ſideris vrſas.

ſic Firmicus lib. IIX. *Qui vrſos, tauros, leones ferocitate depoſita humanis conuerſationibus ſociarit. Qui ſub ſagittario, aut ſcorpio, valent*, inquit idem lib. IV.

Exorare tygres, rabiemque auferre leoni,
Cumque elephante loqui.

de manſuefaciendis feris Sen. lib. II. de ira, & III. Ambroſ. de Cain, & Abel. cap. primo. lib. ſecund. *Ceditur canis, vt paueſcat Leo, & qui ſua iniuria exaſperatur, coarcetur aliena, alteriuſque exemplo frangitur.* quod Piſidas retulit. φοβεῖ τὶ τὸν λέοντα τυπτηθεὶς κύων. *Terret leonem verberatus & Canis* de Alogab. Lampr. *Habuit leones, & leopardos exarmatos in deliciis, quos edoctos per manſuetarios ſubito ad ſecundam, vel tertiam menſam iubebat accumbere, ignorantibus cunctis, quòd exarmati eſſent, ad pauorem, & ridiculum excitandum.* Par illi, quod de Circe Homerus. ſic reddo Odyſſ. K.

Hanc ibant circumque lupi, blandique leones,
Quos dea cantatis miteſcere iuſſerat herbis;
Vt læti ad cœnam greſſum comitantur herilem,
Adſultantque canes.

Solin. de eleph. cap. XXIIX. *cum captiuitate venerint in manus Dominûm, manſueſcunt hauſto ordei ſucco.* de iis manſuefaciendis Strabo lib. XV. de feris Philoſtr. lib. VII. Narrat Ælian. hiſt. lib. V. habuiſſe leonem Hannonem, qui vaſa portaret; Berenicem leonem cicurem, nihil ab ancillis ornatricibus diſtantem. lingua faciem dominæ perpolibat, rugas leuigabat, & conuiua erat comedens lentè, ac modeſtè. Idem lib. XVII. Hi manſuetarii à latinis dicti, θηρογνώμονες θηρῶν διδάσκαλοι Græcis. χορτοφόροι Straboni ſunt lib. XV. ἀρκτοτρόφοι Nicetæ Coniatæ. PAG. 98.

Flammis ſtimulatus] Igne inter cornua iniecto ad ſtimulandam feram. de aſtu illo Punico accedendi ignem cornibus bovum, ad turbandum exercitum Fab. Maximi Sil. lib. VII.

Cornibus arentes indicam innectere ramos,
Sarmentique leues fronti religare maniplos.
Admiſſus cum feruorem diſperſerit ignis,
Vt paſſim exultent ſtimulante dolore iuvenci;
Et vaga per colles ceruice incendia iactent.

de qua re & Liu. lib. XXXIX. Cæterum ſolitos igne efferari boues in Circo, docet hiſt. Eccleſiaſt. lib. IIX. Euſeb. θηρία ἀγρια ἐν ἀμφιθεάτρῳ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένα. Apul. quid ſimile lib. VII. de Aſino. *ſpinas acerrimas, & punctu venenato vitioſas tortili nodo in faſcem conſtrictas caudæ meæ penſilem deligauit, cruciatu, vt inceſſu meo commotæ, incitatæque funeſtis aculeis infeſtè me cōvulnerarent.* ſed iam de hoc affatim viri docti.

Pilas] Hos globos ταυριαρίους, ταυροκαθάπτας vocant gloſſæ. *Figuraſque hominum reddebant fœno rudi*, inquit Pedianus, *& ſtramine tuberantes.* ſubdit, *luxus in tantum auctus eſt, vt veſtes etiam purpureæ obiicerentur.* ita oſcilla, quæ de ponte mittebantur in humanam effigiem, efformata ex ſcirpis erant. Ouid. in Faſt. ſic quoque ſtramineas equis in mortuorum ſimilitudinem Perſæ equis immittebant, vt calcare extinctos non terrerentur in bello. Ælianus. Perſæ equis, εἴδωλα τε νεκρῶν ξυντεταγμένα ἀχύροις ὑποβάλλουσιν αὐτοῖς, ἵνα προεθισθῶσι νεκροὺς ἐν τῷ πολέμῳ πατεῖν. Laceram veſtem pilæ tauricæ comparauit Martialis ipſe in Laurum.

Sed qui primus erat luſor, dum floruit ætas;
Nunc poſtquam deſiit ludere, prima pila eſt.

Pila ſcilicet laceratior, & quæ primo impetu Tauris obueniret rapidis, neque dum feſſis.

Petitus] Stimulatus *Iurgiis me oppido impetens.* Apul. lib.

Fœminea] Legimus in arenam exhibitas fœminas Domitiani tempore. Vide in ipſo Tranq. cap. IV. Tac. annal. XV. Dionem in ipſo. Stat. Syl. lib. primo. De Kal. Decem. Iuven. ſat. VI.

— *niſi ſi quid in illo*
Pectore plus agitat, veræque parantur arenæ.

& alibi.

Luctantur paucæ, comedunt collyphia paucæ.

Sed ante etiam tempore Neronis hæc turpitudo inducta. Xiphil. ἄνδρες καὶ γυναῖκες οὐχ ὅπως ἱππικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος εἰς τὴν ὀρχήστραν καὶ εἰς τὸν ἱππόδρομον τότε θέατρον κυνηγετικὸν εἰσῆλθον. Et demum optimi Principis Seueri tempore cautum, ne pugnarent, quæ à ſexu fugiunt ſuo.

Arce poli] Arctos dicta quaſi ἄκρα. ἀκραὶ τοῦ κόσμου κεφαλαί. ſunt Poli. hinc Virgilio, Vertex.

Hic Vertex nobis ſemper ſublimis.

Et dicitur axis vertex, quia vt inquit Proclus ἐστὶν ἡ διάμετρος περὶ ἣν ὁ κόσμος στρέφεται pars illa. ſic dicti πόλοι à πολεῖν, quod eſt voluo Vitr. lib. IX. cap. IV. Proclus ad Heſiodum. at loca illa frigida vaſta mole feras producunt, vrſos præcipuè. Claud.

Conueniant vrſi, magna qui mole ruentes
Torua Lycaoniis Helice miratur ab aſtris.

Vrſi, quod ſi vrgeantur, efferefcunt, dicti ſunt. Martialis

— *rabido nec perditus ore*
Fumantem naſum viui tentaueris vrſi.

Bubalus] Sepius pro homine ſtupido. Bubulum Tzetzes in Chil. accipit, Gloſſa βούβαλος Vrus. bos ſylueſter (& alibi) Vrus. βούγερμανός.

Biſons] Solinus ipſum anima deſcribit. *In ſeptentrionali plaga Biſontes frequentiſſimi, qui bobus feris ſimiles, ſetoſi, colla iubis horridi, vltra tauros pernicitate vigentes, capti aſſueſcere manu nequeunt.* De eo Cæſar. lib. VI. cap. IIX. Pauſanias Biſontes appellat lib. x. βίσωνας Oppiam lib. II. βίσωνας Dion. in Seuer. βίσωνας. & ait eſſe εἶδος βοῶν βαρβαρικῶν. à Biſtonide Thraciæ regione dicuntur, ſi Oppiano credimus.

Turba moras] Ad hanc moram Seneca reſpexit lib. de ira *vt iniuriam putet populus, quòd non libenter pereunt, &c.* Tac. de Marico lib. hiſt. ſecund. Hierony. de Polycarpo. in Catal. *Cum feræ parcerent Policarpo, vniuerſo populo aduerſus eum perſonante, igni eſt traditus.* ad hanc moram quoque Tertull. lib. de Reſurr. *Popularium cœtu clamante; Chriſtiani ad leonem.*

Theatro] Lib. XI. Metam. Ouid.

Et coeunt acies, ſi quando luce vagantem
Noctis auem cernunt, ſtructoque vtrinque theatro.

De Orpheo loquitur, & paulo poſt.

Mœnades Orphei titulum rapuere theatri.

Sylua cucurrit. machinis tracta] Subitaria ſylua ludis illis munificentiſſimis arboribus virentibus vna cum feris ſæpè olim expoſita. Calpurnius.

Ah miſeri quoties nos decedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptaque voragine terræ.
Emerſiſſe feras, & eiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro.

nec minus Apuleius. lib. x. Syluæ arenariæ meminit. *Erat mons ligneus ad inſtar inclyti montis illius, quem vates Homerus Idæum cecinit, ſublimi inſtructus fabrica, conſitus viretis, & viuis arboribus a ſummo cacumine, de manibus fabri fonte manante fluuiales aquas eliquans.* Sed ante Romanas haſce machinas Syluæ fictitiæ iſte apud Græcos olim. Vide Athenæum lib. v. de Pompa Antiochi. hæ puto machinæ è cellis, quæ in vltima parte Circi, aut theatri erant, artificio prouehebantur; eæque cellæ automatia indigitabātur. Petronius in frag. *in automatium me conieci.* quòd in iis automata fierent: automata ſi quidem propriè machinæ, quæ euibrantur, & mouentur, latente, interim motore, & artificie, quod in theatris, & in ſcænis adhuc cernimus; at quia ſua ſponte, hoc eſt αὐτοβούλως, αὐτοπροθύμως ludere videntur, ita appellantur; automata ſunt, quæ terra ſine cultore generat. Philo Icon. lib. II. οὔτε φυτευθέντα, ἀλλὰ αὐτόματα ἡ γῆ σφίσιν ἀναπέμπει ταῦτα. ita machinæ iſtæ ex ſe ſurgentes. αὐτόματοι μηχαναὶ dicuntur, teſte Euſtathio, tamquam αἱ καθ' αὑτὰς ἐνεργοῦσαι. Porta cœli quoniam ſua ſponte, ac ſecreta poteſtate aperiebantur: vt apud Virgil.

— *ſponte ſua patuere fores,*

dicuntur αὐτόματοι Homero,

Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ.

Ipſi ſed

Ipſi ſed ingrato] Reddita Orphæi fabella in amphiteatro vbi machinæ incitatæ Syluæ currere, & ad cantum videbantur accedere, ferarum vndique omni genere, auiumque adſtante. ſed mox confracto pegmate decidit fictus Orphæus inter feras, atque ab vrſo eſt diſcerptus, feræque inde in venationem beſtiariorum datæ. de Syluis in arenam inductis Apul. lib. x. Aſelli. *erat mons ligneus ad inſtar inclyti montis illius, quem vates Homerus Idæum cecinit*. & Calph.

Ah miſeri, quoties iam diſcedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptaque voragine terræ
Emerſiſſe feras, & eiſdem ſæpe latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta ligno.

Hæc arbuta, nemus ſterpendum ſunt Martiali, vt intelligas cortice bracteato aureis folijs fuiſſe plantas. Variis iſtis pegmatum artificiis varias exhibebant populo oblectationes, atque apparentias ludicras, vt nunc fit apud nos in plateis, vbi in pegmate imagunculas argutas manu verſant agirtæ, quæ viuere, & inter ſe agere videntur. Metellus Poëta in Quirinalibus ita ſcribit.

Multa ludorum nouitas ſtuporem
Mentibus affert:
Hic luto fictos homines recludit,
Hic aquis ſub Deucalione merſis
Saxeos hic aruicolas reformat,
Auſpice Pyrrha.
Fabulæ viunt, & agunt, loquuntur:
Quicquid vnquam vixit ibi reſurgit,
Inſuper quæ nulla fuere luſtra
Viuere cogunt.
Actibus iuſtis agitata ludunt:
Bruta ſentiſcunt, & habent loquelas,
Actus humanus faciè ferina
Degenerat ſe;
Inſtruit ſcœnas imitando geſtus,
Horido perſona tremenda vultu,
Acta verbis, verbaque diſcit actis
Conſimilare.

Di. Aug. ad hæc etiam videtur pertinere Ciu. Dei lib. XXIV. c. XXIV. *Ad quàm ſtupenda opera induſtria humana peruenit, quæ in theatris mirabilia ſpectantibus, audientibus incredibilia facienda, & exhibenda molita eſt?* audientibus dixit incredibilia, vt ſi ad quædam ludicra referas, quæ in imitandis animalium vocibus agitantur. Auſon. epig. LXXV.

Latratus Catulorum, hinnitus fingis equorum,
Caprigenumque pecus, lanigeroſque greges,
Balatu aſſimilas hircos, quoque rudere dicas,
Cum vis Arcadium fingere mane pecus.
Gallorum cantus, & ouantes gutture coruos,
Et quicquid vocum bellua talis habet.

Oſcilla, quæ dixi circumforaneos noſtros argutula dicacitate mouere, habent cum illo Apulei de mundo quid ſimile. *At nō huiuſmodi compendio machinatores fabricarum aſtutia vnius conuerſionis multa, & varia pariter adminiſtrant. etiam illi, qui in ligneis hominum figuris geſtus mouent, quando filum, membrum, quo agitari ſolent, traxerint, torquebitur ceruix, rotabit caput, oculi vibrabunt, manus ad miniſterium præſto erunt, nec inuenuſtè totus videbitur viuere.*

Crocutas] Errat Dio in Seuero, qui Crocutas eo tempore primum viſas ait. τότε πρῶτον εἰς τὴν Ῥώμην εἰσήχθη. habet hac fera cum leæna, & Tygride commixtum colorem: ſpecies verò illius Canis, & Vulpeculæ. idem Dio ibidem. naſcitur ex leone & hyena, ſi credimus Solino. cap. XXX. ex lupo, & cane ſi Cteſiæ libro de reb. Perſicis, vnde & ipſam κυνόλυκον appellat, cum quo Strabo. eſt lib. XVI. κροκούτας δ' ἐστι μίγμα κυνὸς, καὶ λύκου.

PAG. 99.

Alias debilis] Vt ille alter Iuven.

Solaque libidine fortis.

Seueri] Pulchros ſanè ludos hic Princeps inſtaurauit. imò ſunt qui ſub iſtius Principis imperio occaſionem Tertullianum, dum omnia ludicris inſanirent, accepiſſe Libellum *de ſpectaculis* conſcribendi aiunt; in ipſo vide Xiphil. ſequitur Caracallæ imperium, quo mortuo conflagrauit theatrū, vnde frequētiores in Circo venationes, & ludicra eodē teſte Dione.

Erat ſylua] Vop. in Probo. *Venationem in Circo ampliſſimā dedit, ita vt populus cuncta diriperet: genus autem ſpectaculi fuit tale; arbores validæ per milites radicibus vulſæ, connexis latè longeque trabibus, affixa ſunt: terra deinde ſuperiecta, totuſq; Circus ad ſyluæ conſitus ſpeciem gratiam nobis viroris obtulit.*

Cerui palmati] Quorum cornua palmam humanam redderent Cæſ. lib. VI. cap. IIX. *Eſt biſons cerui figura, cuius e media fronte inter aures vnum cornu exiſtit excelſum, cuius è ſummo ramo tamquam palmi* (lego *palmæ*) & palmas, manus intelligo ἰλαεοὶ κλάδοι. Schol. Appoll. lib. IV. ſunt palma manus verò appellata à ramis palmarum, quibus eſt ſimilis. Moſchopulus, Proclus, & Tzetza ad Heſid. non diſſimile adnotant.

Struthiones Mauri miniati] In vita Gordianorum Capitol. *Struthiocameli, mauri, miniati, exhibiti munere circenſi*. ad pompas feras ornabant veteres. Tauri cretabantur.

—— duc in Capitolia magnum,
Cretatumque bouem.

Iuven. ſat. X. Inaurabantur cornua eorum: ad Maſſall. Tib. Colorabantur minio aues ad ſpectaculum: Varro. de ruſt. lib. III. *Sed Africanæ* (Gallinæ) *aſpectu, ac facie in conto miniatæ in ornatibus publicis ſolent poni cum pſittacis, & merulis, item alijs id genus rebus inuſitatis*. Fortaſſe hoc factum in Struthionibus etiam. niſi colorem nativum minij hiſce auibus appinxeris: Tu ſelige.

Hyenæ] Hyenam deſcribit Solin. cap. XXX. *hyenam quoque mittit Africa, cui non ſpina riget collum, continua vnitate flecti nequit, niſi toto corpore circum acto.* De hac Herodotus, Ælianus, Phile. cap. XLIII. Plin.

Onagri] Sylueſtres Aſelli. Solin. cap. XXX. Niceph. Call. lib. IX. Appian. lib. III. Phile cap. XXXV. Rei ruſt. Varro. lib. II. cap. VI. *ad ſeminationem magis idoneus, quòd è fero fit manſuetus facilè, & è manſueto ferus nunquam.*

Philippus] De hoc Caſſiodorus in Chronico. *Aemiliano, & Aquilino Coſſ. milleſimus annus Romæ expletus eſt, obquam ſolemnitatem innumerabiles Philippus cum filio ſuo beſtias in Circo magno interfecit*. in die Natalis Romæ ludi ſæculares facti, quos ode. II. Quirinal. ſcribit Metellus. & in Natalis Imperii Spart. in Adrian. *Natalem imperij ſtatuit celebrandum* Capitol. in Pertin. *Circenſes, & imperij Natales additi*. Sed à Seuero ſublatus mos eſt.

PAG. 100.

Rapuit vnuſquiſque] Non teſſera, ſed ad libitum vnius cuiuſque: nam etiam ad teſſeram diuidebantur feræ, & donabantur ab editoribus Principibus. Martialis. lib. IIX.

Nunc veniunt ſubitis laſciua numiſmata nimbis,
Nunc dat ſpectatas teſſera larga feras:

erant verò teſſeræ ſymbola, in quibus adnotatum aliquid erat concedendum ei, qui teſſeram acquiſiuiſſet. hæ, vel quadratæ, vel oblongæ, vel ſphæricæ, olim, vt in theatris rotundæ. globulus quippe ligneus erat pertuſus, in cuius foramine notula erat rei, quæ tribueretur, teſſeram arripienti: deiiciebantur ſiquidem ab alto. de Tito. Dio. σφαιρία γὰρ ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐρρίπτει σύμβολον ἔχοντα. habebant verò notulas cibi alicuius, veſtis, vaſis argentei, aut quid ſimilis. τὸ μέν ἐδωδίμου τινος τὸ δ' ἐσθῆτος, τὸ δ' ἀργυροῦ κλίνης &c. ſic etiam ſpherulis iſtis multa ſpectatoribus obtulit Domitianus. τοῖς θεωμένοις συχνὰ διὰ τῶν σφαιρίων ἐδίδου. ſic etiam Adrianus, ſic quoque antea Nero fecit. At hic de rapinis, & venatione ferarum ludicra loquitur Vopiſcus, quæ fiebat, cum immiſſis in ſylua arenaria feris, occupantibus tradebantur, nullo venatorum periculo. Varro Rei ruſt. lib. III. cap. XIII. *Quintus Orphea vocari iuſſit, qui cum eo veniſſet cum ſtola, & cythara, & cantare eſſet iuſſus, buccinam inflauit, vbi tanta circumflexit nos ceruorum, aprorum, & cæterorum quadrupedum multitudo, vt non minus formoſum mihi viſum ſit ſpectaculū, quàm in Circo maximo Aedilium, ſine Africanis beſtijs cum fiunt venationes*. Hæc ſpecies venationis πάνκαρπος dicebatur Græcis, vt ſuperius nobis probatum eſt. Deſcribit D. Auguſt. aduerſus Secundinum. venationum ſiquidem duo genera: noxiarum ferarum cum gladiatoribus, ſiue beſtiariis in amphiteatro. hoc rapinarum innoxiarum in Circo. primum genus Saturno ſacrum facit. Lact. lib. VI. cap. XX. quamuis, quoniam ſanguine decernebatur, Martem coli in arenis dixerit Saluian. lib. VI. Saturno verò dicabantur venationes ſanguinariæ, quod ille Deus Romanis antiquiſſimus eſt habitus, Tertull. Apol. cap. XI. Prudent. aduerſus Symm. quamuis hic ibidem ſibi conſtare non videatur, nam Diti ſacram hanc facit venationem.

Deſpice terrifici ſcelerata ſacraria Ditis,
Cui cadit infauſta fuſus gladiator arena.

ſed Ditem, & Saturnum, quoniam mortibus gauderet, non

dubita-

diſtinguit. ſed certè Diti erat ſacrum Amphiteatrum, Marti verò, Dianæ, & Saturno, ob artes, dicebatur dicatum. Velle hoc videtur de ſpect. Tertull. *Pluribus, & aſperioribus numinibus amphitheatrum conſacratur; ac vt de artibus concludam, Martem, & Dianam vtriuſque Ludi præſides nouimus.* At noſtrum eſt hîc de rapinis dicere, quæ in Circo fierent. exhibebant, vt oſtendi, animalia cicuris naturæ, & domeſticæ. Domitianus nam ibi manſuetariorum maximè apparebat ingenium, lepores dabat inter canes, qui à canibus ſollicitati in ore leonis ſe muniebant, atque recondebant. Martial.

Tutior in tanta non eſt, cum currit, arena:
Nec caueæ tanta clauditur ille fide.
Si vitare canum morſus, lepus improbe, quæris;
Ad quæ confugias, ora leonis habes:

Et de leone manſueto Stat.

Suetus & à capta iam ſponte recedere præda,
Inſertaſque manus laxo dimittere morſu.

Et Martialis iterum.

Intres ampla licet torui lepus ora leonis,
Eſſe tamen vacuo ſe leo dente putat.

Et alibi.

Hæc tranſit tamen, vt minora, quiſque
Venatus humiles videt Leonum,
Quos velox leporum timor fatigat:
Dimittunt, repetunt, amantque captos.
Et ſecurior eſt in ore præda,
Laxos cui dare, peruioſque rictus
Gaudent, & timidos tenere dentes,
Mollem frangere dum pudet rapinam:
Stratis cum modo venerit iuvencis.
Hæc clementia non paratur arte:
Sed norunt cui ſeruiant leones.

Ita & Canes docebantur feras perſequi, tenere, non lædere. idem poëta.

Aſpicis imbelles tentent quàm fortia damæ
Prælia, tam timidis quanta ſit ira feris;
In mortem paruis concurrere frontibus audent:
Vis, Cæſar, damis parcere? mitte canes.

Leones manſuefaciebant, aſperabant damas Marc.

Frontibus aduerſis molles concurrere damas
Vidimus.

De leone bracteato, torquibus, monilibuſque iubam conſperſo, Senec. facit epiſt. XLI. De ſpectaculo ferarum manſuetarum Martialis eſt epigr.

Picto, quòd iuga delicata collo
Pardus ſuſtinet, improbæque Tigres
Indulgent patientiam flagello:
Mordent aurea quòd lupata cerui,
Quòd frenis Lybici domantur Vrſi,
Et quantum Calydon tuliſſe fertur,
Paret purpureis aper capiſtris:
Turpes eſſeda quòd trahunt biſontes,
Et molles dare iuſſa quòd choreas
Nigro bellua nil negat miniſtro.
Quis ſpectacula non putet Deorum?

Nouis ornatos] Hac laudes edentium, vt noua ederent Sym. lib. IX. *Vt nouo cultu Romana ſplendeſcat editio.* Plin. lib. IX. ep. VI. *Circenſes erant, quo genere ſpectaculi nec leuiſſimè quidem teneor, nihil noui varium.*

Pictos vidimus] Pingebant ita, quæ egregia putabant. De Maximino Patre Herodianus lib. VII. & in eodem Capitol. *Iuſſit præterea tabulas pingi, ita vt erat bellum ipſum geſtum.* ſed antiquiſſimus hic mos. prætereo bellum Troianum pictum à Virgilio deſignari apud Diodonem, in Pelopida teſtis eſt Plutarchus. Ἀνδροκύδης ὁ Κυζικηνὸς ἐκλαβὼν παρὰ τῆς πόλεως πίνακα γράψαι μάχης. de equeſtri certamine loquitur. Imo etiam ipſi ludi: idem Themiſt. ἐνίκησε δὲ χαριγῶν τραγῳδοὺς μεγάλω ἤδε τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τῆ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε Plinius quoque lib. XXXV. ad rem ipſam noſtram. *pingi autem gladiatoria, atque in publico exponi cœpta à Q. Terentio Lucano. is auo ſuo, à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in Nemore Dianæ poſuit.* Dauus Horatij ſat. VII.

—— contempto poplite miror
Prælia rubrica picta, aut carbone, velut: ſi
Re vera pugnent, feriant, vitentque mouentes
Arma viri.

ſed pugnæ, vt hic maximè gladiatoriæ pingebantur. Plinius iterum. lib. cit. *cum daturus eſſet Statij munus gladiatorium, publicas porticus inueſtiuit pictura, vt conſtat gladiatorum membrorumque omnium veris imagunculis redditis.* Chil. etiam lib. primo. Tzetzes ait, Xerſem in bello illo, quod circa Salamina habuit, habuiſſe ſecum præalto loco, vnde naumachiam ſpectabant, pictores, qui illam delinearent.

Neurobatem] Qui fidicula, neruia laberetur, non pedibus fidiculæ innixis, ſed ipſa inter crura ita poſita, vt impetu in præceps ex alto volaret; nam aliter quomodo ferri ventis cothurnatus poſſet? νευροβάται ii ſunt, qui non vt ſchænobatæ fune, ſed neruia, & fidicula vtuntur, & volabant. *ventis ferri, eſt volare.*

Tichobatem] Qui per murorum crepidines, & fornices ambularet. & per fornices theatri ambulauiſſe elephantem teſtis eſt Suetonius, neque aliter fuit appellandus, quam tichobates; Dio. de eadem re lib. III. καὶ ἐλέφας ἀνήχθη ἐς τὴν ἀνωτάτην τῆ θεάτρου ἁψῖδα *Elephas in theatri crepedinem euaſit.*

Vrſos in Circum agentes] Togatos, nempè. Agere, eſt cauſas dicere, Actor, cauſidicus Martial.

Cauſas agis Actale bellè.

veſtitos vrſos Romano habitu, id ſæpe in dilicijs. ſic & ſimias veſtiunt nunc, vt quoque olim in Eutropium Claud.

Humanis qualis ſimulator ſimius oris.
Quem puer arridens pretioſo ſtamine ſerum
Velauit, nudaſque nates, & terga reliquit,
Ludibrium menſis erecto pectore diues
Ambulat, & claro ſeſe deformat amictu.

De Vrſo pila ludente ex quodam lapide ita habetur.

Vrſus togatus vitrea qui primus pila
Luſi decenter cum meis luſoribus
Laudante populo maximis clamoribus
Thermis Traiani thermis Agrippæ, & Titi.

vbi pila vitrea eſt crocei coloris ὑάλινος enim *giallo* Italis, vitreus, & croceus color. Res pæne ſimilis apud Apul. Aſini. lib. XII. *Vidi vrſam manſuem, quæ cultu matronali ſella vehebatur.* Locum fuiſſe Romæ ad Vrſum pileatum, teſtis eſt Rufus in vrbis regione V. Pompon. Lætus Rom. Antiq. *Iuxta portam S. Laurentij ad dextram exeuntibus templum eſt ſex millium martyrum, qui locus vocabatur antiquitus ad Vrſum Pileatum.*

Salpiſtas] σαλπιγκτὴς tibicem σάλπιγξ tuba. vndè benè iunguntur tibiæ directæ, & flexæ: nempe, quæ cornua à figura dicerentur. Ouid. de vtriſque.

Non tuba directi, non æris cornua flexi?

inferius *centum camptaulas.*

Camptaulas] καμπταύλην inflexam tibiam, à κάμπτειν, quod flectere eſt Heſychio. Virgil.

Aut vbi curua choros induxit tibia Bacchi.

Vbi Seruius. *Cornua tibiæ ſymphoniacorum, Bacchi, ideò quia apud Veteres ludi theatrales non erant, niſi in honorem Liberi Patris.*

Choraulas] Qui ad chorum tibiis canunt: ita dicti omnes, qui igitur ſaltantibus pantomimis accinebant, choraulæ.

Pithaulæ] Ore admoto in dolium canebant, confuſamque, ſed quodam ordine delectabilem vocem eliciebant. Seneca tantum, quod ſciem, meminit nat. Quæſt. lib. VII. *Quomodo cum in dolio cantatur, vox illa per totum cum quadam diſcuſſione diſcurrit.* legerem. *diſtinctione diſcurrit.*

Cyclopem adornatum] Luſus hic notus ex illo Horatii de ſarmento, & oſco.

Campanum in morbum, in faciem per multa iocatus
Paſtorem ſaltaret, vti cyclopa rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis.

Erat ſi quidem procerus, in Galienis Treb. Pollio. Cyclopea luſerunt omnes apinarij. Choreæ quædam ſpecies erat, qua cyclopem imitabantur cœcum, puto, & ſalientem: ſimilis etiam gruis chorea dicebatur. Meminit huius Plut. in Theſeo. hanc pueri nunc pro Grue gallum vocitant. ἀσκωλιάζειν quoque dicebant id Græci. Pollux lib. IX. Solin. Cyclopis luſum tetigit his verbis. *Nam cum nuptias ageret acciti tibicines. carmen cyclopeum, quaſi è colludio, concinniſſe traduntur.*

Scœna conflagr.] Panegyr. in Conſ. Manlii Claud.

Inque chori ſpeciem ſpargentes ardua flammas
Scæna rotet varios effingat Mulciber Orbes
Per tabulas impune vagus pictaſque citato
Ludant igne trabes, Et non permiſſa morari
Fida per innocuas errent incendia turres.

Ludum ſarmaticũ] De eo luſu certè Claudianus in Eutrop.

—— ſin Hunnus feriat ſin ſarmata portas
Solliciti ſcœnis Romam contemnere ſueti,
Mirarique ſuas, quas Boſphorus obruit ædes,
Saltandi dociles, aurigandique periti.

hic ludus ita in equitandi ſpecioſa arte continebatur. Erat & ludus Perſicus, de quo in Seuer. Lampr. *Quirites vicimus Perſas, milites diuites reduximus, pollicemur cras ludos Perſicos.* in ſeptis, puto, & in hortis, aut viuarijs feras impetebant. quod feciſſe reges Perſarum ſcribitur, noſtrique Principes aliqui. Marcell. de Gratiano lib. XXVI. *Gratianus intra ſepta, quæ appellantur viuaria, conficiebat belluas.* vide Strab. de Mithridate. Phil. lib. I. in vitâ Apoll. Diod. Sicul. lib. XIII.

Non venandi] Non igitur venatores abſque Cæſarum licentia, & honore. Capitol. in Macrino, *Plerique* inquit, *gladiatoriam pugnam eum exhibuiſſe dixerunt, & accepta rudi ad Africam iſſe venatorem primo, poſt etiam tabellionem.*

PAG. 101.

Poſt expenſas tanti oneris] Sanè obligatione quadam populi in portorijs ferarum fuerunt, obſtricti. alendi ſcilicet interim feras, portorium non exigendi, quæ omnia hac lege ad normã redigũtur. Sym. lib. I. ep. VI. *Quæſtores ordinis noſtri nũquam ferarum ſuarum portorium contulerunt.* Ab alijs Vrſorũ negotiatoribus vectigal quinquageſimę exigebatur. Vide epiſt. XLVI. lib. IV. & ad lib. VII. Ep. IX. famil. Cæliũ de modo trãsferendarũ ferarũ, & Sym. lib. I. ep. LVII. emebant feras Prætores, Conſules, Quæſtores ſolutione etiam partis fiſco applicita, quæ ipſis aliquando donabatur à Principibus, vt idem libr. II. ep. XLV. Non ita puto antiquiori ſæculo, cum venationem publicam, & liberam fuiſſe puto. Cœl. lib. IIX. epiſt. famil. IX. *Nam ſimul atque erunt captæ, qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Titianam ſyngrapham miſi.*

In Circo Maximo] De Malcho Monacho ſimilem ferè hiſtoriam recitat D. Hieronymus: ſimilem quoque Seneca lib. II. de benef. cap. IX. ponit. niſi quod in amphitheatro, non in Circo editum miraculum narrat, & ſe ſpectauiſſe, vt Appioni quoque aſſerebat; *Leonem in Amphiteatro ſpectauimus, qui vnum è beſtiarijs agnitum, cum quondam magiſter eius fuiſſet, protexit ab impetu beſtiarum.* Habet & Ælianus libr. VII. cap. vlt. & immiſſam Androcli, ſic eum vocat, Pardalim refert, quod magus crederetur, qua à Leone occiſa. tũc eſt protectus Androcles. ἐπὶ δὲ ἐδόκει γοὴς ἀφεῖθη οἱ καὶ πάρδαλις ἀρμῶσης δὲ αὐτ ἐπὶ τὸν ἀνδροκλέα ὁ λέων ἀμύνων τῷ ποτ' ἰασαμένῳ διασπᾷ τὴν παρδαλιν rem ſubtangit quoque Solinus cap. XXX. *innumeris denique exemplis patet eos peperciſſe, cum multi captiuorum aliquot Leonibus obuijs intacti repatriauerunt.*

PAG. 102.

Dacus] Si Dacus dicebatur, cur Androclis nomen additur? liberi nomen deponebant proprium, & in ſeruitute nouũ capiebant. Androcles nomen Græcum eſt, atque ideo Dacus illi reſpondet, quod nomen Athenienſium ſeruis fuiſſe frequẽs legitur, nam ex Scytharum populis Daci, & ſerui. ergo à patria, vt Getæ, à Getis dicti ſunt. Daci nomen ſerui apud Terentium eſt in Andria, & Phorm. Androclus hic tamen Androcles eſt apud Ælian. nomen vero immutari ſolitum ſeruis vel ex illo Tranq. in Dom. percipitur. *Quod ſeruis nomina Magonis, aut Annibalis tradidiſset.* Theoc. Schol. Idyll. IV. λάκων ὄνομα κύριον· εἰώθασι δὲ οἱ παλαιοὶ τοῖς δούλοις ὀνόματα τιθέναι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν σύρον, καρίωνα, ὅτω, καὶ τὸν λάκωνα.

Quotidianis verberibus] Ante leges datas à D. Pio, ac Adriano contra immites dominos, nam per hos Principes cautũ dominis, ne ſæuirent in ſeruos vltra lora. D. Pius l. I. ad fin. & l. II. ff. de ijs qui ſunt ſui vel alien. iur. §. Sed hoc tempore & ſeq. Inſtit. eodem titul. Vide Macrobium Saturn. lib. I. c. II. Dionyſ. Halicar. lib. III. & VII. Liu. XII. ſic & legibus Moſaicis nõ licet in ſeruos ſæuire Exod. XXI. Deut. XV. Plat. de leg. D. etiam Adrianus id cauit in d. l. II. §. vbi tit. eodẽ quod & repetit. l. I. C. de emere. ſer. atque in eius Principis vita notat, Spart. *Seruum per dominum occidi vetuit, eoſque iuſſit damnari per iudices, ſi digni eſsent: Lenoni, & Laniſtæ ſeruum, vel ancillam vendi vetuit cauſa non preſtita.*

Me penetro] Me intus do. Differt à Feſto, qui inquit, *penetrare, penitus intrare.*

Sole meridiano] Continuus vſus Lybiæ populis ita coquẽdi carnes. Varro. περὶ αἱρέσεων *neq; in puluere lybico, non mythico coquam carnes, quibus ſatullem corpus, & famem ventris.* mythico ibi non intelligo, niſi legamus (*nec ſcythice*) Mos enim coquendi carnes apud ſcythas, eas inter ſtragulum, & equum aſſiduo equitatu macerando. de ichtyophagis Strabo. lib. XVI. κατοπτῶσι πρὸς τὸν ἥλιον quod ἡλιάζειν proprie dicitur inſolare ἡλιάζοντες σιτοῦνται. De rhizophagis idem μάζας ἡλιάζοντας σιτεῖσθαι.

A Militibus viſus] Curioſos intelligit. de his Tac. ann. lib. XV. C. Theod. De mun. mag. offic. Suidas in Vita Chryſoſth. ἐλπόμενος ὑπὸ κυριώσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει. hi ignotos, aut vagos ſiſtebant, interrogabant. Apul. *Non equidem curioſus ſũ, ſeu qui velit ſcire cuncta.* Deferebãt comperta Principibus vnde & *curagerendarij* dicti l. p. C. Theod. de Curioſis, qui crimina iudicibus nunciare, & probare dicuntur. Preerant etiam curſibus, viaſque frequentabant, & peruigili diligentia curabant, ne quis citra auctoritatem moueret curſum publicum, vel amplius poſtularet, quàm concederet euectio, & diploma, vt videre eſt l. III. eodem Firmicus lib. III. *Erunt enim aut publicani, aut vectigalearij, aut Curioſi.* olim vt nunc *le poſte* dicuntur, poſitiones, nempe. at poſitæ ſtationes loca erant, in quibus ciſia duabus rotis apta, & vehicula fiſcos alebat, ad negotia principum peragenda, ac reip. quæ impetrato diplomate euntibus officiarijs permittebantur. Spart. in Adriano. *Inſtituit curſum fiſcalem, ne magiſtratus hoc onere grauarentur.* Erat vero, quem nunc dicimus *Maeſtro delle Poſte,* Præfectus prætorio, à quo diplamata accipiebantur. l. IX. De curſ. publ. Caſſiod. lib. V. ep. V. eoque diplomate intrabant, & deferebantur. Sidon. Paneg. Auiti.

—— referens diplomati Auitum
Iam Geticas intrare domos.

hæc diplomata à curioſis recognoſcebãtur, qui ſub ſe ſubadiuuas, & ſymbulographos ob id habebant. hi cum Androdum vidiſſent, ac ſeruum fugitiuũ, ex epigram. fortaſſe frontis, eſſe cognouiſſent, ad dominum reuertere coegerunt: vt illud deſignat Iuuen.

—— fugitiuum dicere piſcem
Cæſaris, atque ideo ad dominum debere reuerti.

Seruus ſi quidem, & fugitiuus, in poteſtate adhuc domini ſpe poſt liminij, & recuperationis manebat. Ap. lib. V. *legibus, quæ ſeruos alienos profugos inuitis dominis vitant ſuſcipi, prohibeor.*

Rei capitalis dam] Optime curauit. nam non ſine iudicis auctoritate hæc facultas Dominis. l. circum cidere. §. I. ff. ad l. Cor. de ſic. Pro ſeruo ſine iudice ad beſtias, non ſolum, qui vendidit pœnæ; verùm, & qui comparauit, tenebitur. quod à DD. FF. etiam reſcriptum. l. Domini. D. de contrah. empt. Datos vero ſeruos transfugas ludis reperies ſæpe in Macrino Capitol. *Seruos qui à dominis fugiſſent repertos, ad gladium ludis deputabat.* Plut. in χ...αίοις lib. VII. cap. XXXXIIX. Ælianus, & Agellius hic. data hæc pęna transfugis à Scipione Africano ante omnes. Val. Max. lib. II. cap. II. Flor. in epit. lib. LI. *Scipio exemplo patris eius Æmilij Pauli transfugas, & fugitiuos beſtijs obijecit.*

Circumlataque tabella] Mos omnibus intellectus, circumferendi tabellas ab ijs, qui ab aliquo periculo euaſiſſent. ita naufragi: Martialis.

Nec ſaſciato naufragus loquax trunco.

faſciato non ne operto, ac nimbis diruentibus depicto? Iuuẽ.

Nil color hic cæli, nil faſcia nigra minatur.

Atque illud de naufrago.

—— merſã rate naufragus aſſem
Dum rogat, & picta ſe tempeſtate tuetur.

Apud Apuleium lib. VI. habemus *viſetur* (pictam tabellam indicat) *& in Fabulis audietur, doctorumque ſtilis perpetuabitur hiſtoria; aſino vectore virgo regia fugiens captiuitatem.* quid ſi apud Martial. legatur.

Non aſciato naufragus loquax trunco.

Cunctis peten.] Populi hæc vis liberandi damnatos, aut dãnandi in ludis. Lactan. lib. VI. cap. XV. *hos tamen ludos vocant, in quibus humanus ſanguis effunditur. an poſſunt pij, ac iuſti homines eſſe, qui conſtitutos ſub ictu mortis miſericordiam deprecantes non tantum patiuntur occidi, ſed flagitant, feruntque ad mortem crudelia, & inhumana ſuffragia? nec vulneribus ſatiati, nec cruore contenti etiam percuſſos, iacenteſque repeti iubent, & cadauera diſſipari?* De ſuffragijs per digitum à populo exhibitis vide Miſcell. Politian. ad illud Iuuen.

—— nunc verſo pollice vulgi
Occidunt homines populariter.

de exoratione gladiatorum ad populum, Horat. βοῇ & εὐφημίᾳ in reorum & beſtiariorum fauorem tãgitur ab Euſeb. lib. IIX. hiſt.

hiſt. Eccleſ. & Ælianus hoc loco ὁ δῆμος, καθίσαντες ἐκβοῶσιν ἐλευθέρους ἀφεῖναι, καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν λέοντα. Chriſtianos ſæpiſſime à populo petitos ad necem habemus. Cyp. ep. LIV. *Inquiete ſeruiens diſciplinæ, in tempeſtate proſcriptus, toties ad Leonem petitus in Circo, in Amphitheatro.* Tertull. de reſurr. *Popularium cœtu clamante, Chriſtiani ad Leonem.*

Tenui reuinctum] Sic pollicetur ſe tractaturã Aſinum Virgo aufugiens apud Apul. lib. VI. *Iam primũ iubam iſtam tuam probè pectinatam meis virginalibus monilibus adornabo, frontẽ vero criſpatam prius decoriter diſcriminabo, caudæque ſetas iniuria lauacri congeſtas compta diligentia pectinabo.*

CAP. III.

PAG. 103.

VEnatores] Vocant hos Græci θηριομάχους, ἐπιθανατίους, παραβόλους tamquam παραβαλλομένους, & obiectitios. Artemidorus lib. x. cap. XIX. θηριομαχῶν, ἀπὸ τῶν ἰδίων σαρκῶν τὰ θηρία τρέφει. D. Paul. ad Corinth. I. cap. III. δοκῶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους. Tertull. ideo de Vind. videtur vocare beſtiarios Apoſtolũ ſecutus ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις; adde quòd ἀπέδειξεν edidit ſignificat. ad quæ verba Pauli reſpexiſſe puto. Ignatium cum protulit ep. XII. ἀφετέ με θηρίων εἶναι βρῶμα, δι᾽ ὧν ἔστι θεοῦ ἐπιτυχεῖν· σῖτός εἰμι τοῦ θεοῦ. Cic. in Vatini. appellat certatores iſtos Beſtiarios. Socr. lib. VII. ὁ δῆμος κατεβόα δεῖν θηρίῳ ἕνα τῶν παραβόλων μάχεσθαι, nempe è parabolis. Paraboli ſi quidem dicti etiam à latinis ſordidioris ſæculi. Paul. Diac. *Populus cæpit clamare in amphitheatro, cum crudeli beſtia artifex è parabolis pugnet.* Dicti & beſtiarum venatores, confectoees ferarum, pontifices; veluti ſi dixeris ἀκοντίζοντες, dicti arenarij: deque his plerumque leges. l. I. §. qui artis. lib. II. §. ait. Prætor. D. de ijs, qui not. infam. Infames iſti; licet diſtinguunt I. C. ſi telis feras petiuerit in theatro ex alto loco, & veluti cum dignitate, quia voluptate animi factum videtur, non cadit infamia, vt Tiridates, Tiberius fecerunt, & Commodus. Martianus l. repetendarum D. de Pœnis. aut ſi quis iaculandi peritus ad vrbem oſtentandæ artis gratia miſſus ſit, vt Seneca. lib. de Breu. Vitæ. habet. Secus de Beſtiarijs dicendum, nempè de addictis, qui infames perhibentur. quid enim turpius eſſe poteſt, quàm ſe vendere ad mortem? & duo genera erant beſtiariorum, eorum vnum, qui damnabantur iudicum arbitrio, alterum illorum, qui ſe pecuniæ auiditate vendebat: de vtriſque Firmicus. lib. IIX. cap. XIII. *qui ſe ob alienæ gratiæ voluntatem nundinati, ſanguinis iactura ad mortis ſpectaculum vendant: Si verò Saturnus hic fuerit in ludum ſententia iudicantis adducuntur.* Manil.

Caput in mortem vendunt, & funus arenæ.

Interdum depugnabant gratis, tantum robur oſtentandi gratia. Aſin. Pollio. ad Cic. *Qui eum ludum bis gratis depugnaſſet.* locabantur & ludi à laniſtis, quibus auctorati erant, hoc eſt quibus venditi erant, ita vt parere illis tenerẽtur. Petronius de hoc *in verba Eumolpi ſacramentum iurauimus.* Iuuen. ſat. XI.

Scripturus leges, & regia verba laniſtæ.

CAP. V.

FRagili ligno] Prudentius opuſculo ἁμαρτιγενείας hoc velle viſus eſt.

Inde foras volucri temeraria corpora ſaltu
Tranſiliunt, mortiſque inter diſcrimina ludunt.

idem Caſſiod. *Actus deteſtabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere. quas fortiores ſe non dubitat inuenire. ſola eſt ergo in fallendo præſumptio; vnicum ex deceptione ſolatium, qui ſi feram non mereatur effugere, interea nec ſepulturam poterit inuenire. adhuc ſuperſtite homine perit corpus, & antequam cadauer efficiatur, truculenter abſumitur: captus eſca fit hoſti ſuo.* fruſtrari beſtias hi dicebantur. Tertull. in Apolog. *Quidam in fruſtrandis beſtijs mercenarij* iniiciebant veſtes in feras etiam. Luc. *veſtibus iratos laxis operire leones.*

Erycii exemplo] Iſid. lib. II. *cuius texta duplex Spinis aculeata in modum caſtanearum, quando adhuc opertæ ab arboribus cadunt.* Folliculos ideò caſtanearum quidam inde erycios vocant. Plurima genera Eryciorum faciunt, Matth. lib. ſecund. Dioſcorid. cap. primo, vbi ex Ariſtotele de hiſt. animal. multa adfert, Ritherſehuſius ad Oppian. lib. ſecund. Cyneg. Gruterus ait: Erycium in terreſtrem, & marinum diuidi, terreſtrem in caninum, & ſuillum. Iſtrix, qui vocatur, ab his diuerſus, maiorque: dictus, quòd horreat ſpinis: Hyemi conſulens volutatus ſupra iacentia poma affixa ſpinis in cauas arbores portat. Vide Plinium. Claud. de hiſtr.

Sed non hæc acies ritu ſylueſtris echyni
Fixa manet.

Phile de propriet. animal. Solin. cap. XXXIII.

Labenti rota] Cuius ſtridorem feræ expauerit. Seneca de ira. *Elephantos porci vox terret, leonem rotarum verſata facies* (& rurſus) *Curriculi rotarum verſata facies leonem redigit in caueam.* Caſſiod. hic *Leones timore diſcruciat.*

CAP. VI.

PAG. 104.

VIuarium] Generale hoc nomen, & omnia receptacula auium, piſcium, ferarum continet. Viuaria piſciũ Iuu.

Depaſtuſque diu viuaria Cæſaris.

De viuario item ferarum Columella toto cap. I. lib. IX. vbi hæc inter reliqua, *Sed qui venationem voluptati ſuæ claudunt contenti ſunt, cum competit proximus ædificio loci ſitus, munire viuarium, ſemperque de manu cibum, & aquam præbere.* & lib. IIX. cap. primo. *vel etiam pecudum ſylueſtrium, quæ nemoribus cuſtodiuntur viuaria,* βιβάρια ſemilatinè dixerunt Græci recentiores. Tzetza Chil. lib. IIX. cap. CLXXIII. de Craſſo. ἔχων ἰχθὺν γὰρ μύραιναν ἐν τινὶ βιβαρίῳ. Septa etiam latini vocarunt. Marcelli. *hic quoque inter ſepta, quæ appellantur viuaria.* Gell. lib. ſecund. cap. ſecund *Viuaria, quæ nunc dicuntur ſepta, quædam loca, in quibus feræ viuæ paſcuntur.* idem roboraria appellat, & Græci δρυφακτα: ijſdẽ etiãſũt κατάβολοι Cataboli quaſi in ſeptat quæ conijcerentur rei. Acta Marcelli Papæ. *Maxentius miſit Marcellum in catabolum, vt beſtiarum, quæ publicè alerentur, curam ſuſtineret.* Vide Baron. anno Chriſti CCCIIX. & notis ad Martyrol. Rom. die XVI. Ianu. D. Hieronymus περίβολον (inquit) *tranſtulerunt, quòd nos viuarium, vel concluſum locum dicere poſſumus. Viuaria.* Strabo. lib. XII. ζώγρια nuncupat, καὶ τὰ ζώγρια ait καὶ αἰπλησίον θῆραι, ac pro Viuarijs, propè ibi intelligit loca, è quibus feræ in venationem deducũtur, ζώγρια verò dicuntur, quòd ibi animalia capta viua aſſeruarentur. Adrelus apud Homerum Menelaum precatur, ne ipſum interimat, ſe viuum capiat, atque, inquit, ζώγρει ἀτρέος υἱέ receptacula itaque ferarum Viuarum erant l. LXII. cap. primo. ff. *de vſuf.* l. III, *item feras.* D *de acq. poſſeſs.* vbi viuar a à piſcinis Paulus ſeparat, quas ἰχθυοτροφείας Græci nuncupat, ſicut ὀρνιθοτροφεῖα, περιστεροτροφεῖα auiarium, Columbarium eſt. quamuis periſteronem Columella dicat. Piſcinarum cuſtodes piſcinarios Cic. ad Atticum nominati. Viuaria λάκκους etiam vocauere. Hinc in Daniele legimus ipſum in lacuum leonum fuiſſe coniectum, vbi laccus viuarium eſt, & foſſa. φωσσίον dicunt Græci barbari. Interpres Demoſth. σιροὺς, σιρὸς ὁ λάκκος: τοὺς θησαυροὺς, καὶ τὰ ὀρύγματα ἐν οἷς κατετίθεντο τὰ σπέρματα σιροὺς ἐκάλουν οἱ Θρᾷκες, καὶ Λίβυες, ἃ νῦν φωσσία ἰδιωτικῶς. Etymol. magnum etymum deſumit παρὰ τὸ λαχαίνω, quod eſt σκάπτω, nempè fodio. vnde λάχανα etiam. In naui ſanè locus, quẽ ἰχθύλιον vocant, eſt vbi ſcilicet reponunt res nautæ. Nicander in Theriac. accipit pro theca piſcium. vbi Schol. locũ nominat ſemi latinè βιβάριον. vt ſit ζωγρὸς, ζωγρεῖον. Sed vt ad lacum reuertamur, laccus eſt fouea. Crurum itaque ſub genu locus, quia foueæ ſimilis, lacca à noſtris dicitur, & Vege. re veterin. lib. III. cap. XXIX. cum, ſuppurat caro, & foueam intus facit, paſſionem vocat laccam. *Si iumento laccæ natæ fuerint in gambis, his agnoſcitur ſignis, dextra, ac ſiniſtra ad ſimilitudinem vexicæ inflabitur cutis.* Hoc Viuarium inter Portam Piam, & S. Laurentij nunc etiam nomen retinet Viuarij. Pomponius Lætus Rom. Antiq. c. LX. in Hortis Mecænatianis collocat Viuarium. rectam tenuit, ſed non peruenit: vel ex hoc liquet: ipſe hortos Mecanatis ibi eſſe aſſerit, vbi campi erant, in quibus cadauera ſepeliebantur, Puticuli appellati, ab odore tetro. ijque Mecænati ſunt adſignati, ne vrbs contaminaretur. & ſequitur, hunc locum nunc diei Viuarium. abſit; appellant Romani campũ focalum, ab vſtrina illa, credo, cadauerũ; *Viuarium*, quod dicunt, ſeu *Viuariolum* locum paulò remotiorem appellãt, prope aggeres Tarquinij, vbi porta, quę clauſa eſt, Interraggeres dicta: extra quam caſtrum erat Cuſtodię Prætorianæ. de ijs aggeribus, Iuuen.

— *quæ rodit ab aggere miles*

erant enim ibi pomaria. Inſcriptio. D. M. PVB. CORFIDIO SIGNINO POMARIO DE AGGER. A. PROSEVCHA Q. SALLVSTIVS HERMES. huius pomarij milites poma comedebant,

nam prope Caſtrum prætorium. atque ita locus obſcurus Iuv. elucet, qui exercitamenta militum ibi fuiſſe declarat. non enim vagari per vrbem ijs ſemper permiſſum auctore Tacito, & prope caſtra erant prætoria. Schol. Vetus Iuv. ad locum præcitatum. *iuxta aggerem caſtra poſuit primus Seianus, ideſt ſuper Diocletianas, quæ dicta ſunt caſtra Prætoria.*

CAP. VII. & VIII.

FVL. Hirpinus] Neſcio an ille ſit Q. Fuluius, cui Hirpini ſe dederunt bello cum Annibale geſto. lib. xxxvii. Liuius De Lucullo, & Q. Hortenſio. Val. Max.

Tarquinenſi] An quòd viuaria ad aggeres Tarquinij? aut quòd extra Romam in Tarquinienſi agro ad Laurentium? hoc magis placet, ex Strabonis ſententia, cum de eâ orâ tractat.

PAG. 105.

Orix] Iuv. *Et Getulus* orix. de hoc Colum. lib. ix. cap. primo eum biſculum eſſe, & vnicornem, inquit Plin. ſitientem perpetuo ex natura loci potu carentem, cum mirabilia efficax ſit ad remedia ſitientium, Lamp. in Comm. *Et origis cornu haſta tranſmiſerit.*

Curatores] Erant & ludorum curatores. Tac. lib. xiii. ann. *Cura ludorum Aruntio Stellæ.* & lib. ii. *Sulp. Rufus ludi Procurator.* lapis Tiburtinus. *Curator muneris publici gladiatoris.* Suet. in Calig. *curator munerum, ac venationum.*

Munerum] Munera propriè gladiatores, & beſtias; ludi Circenſia ludicra continebant. in Balbino Capit. *his geſtis celebratiſque ſacris, datis ludis ſcænicis, ludis Circenſibus, gladiatorio etiam munere.* & ſic ferè ſemper auctores habent.

Sæuitiam ingenii] Alcimus.

Qui ſeptem ingentes ſolitos nutrire leones,
Cra fameſcentum ſatiet qui dira ferarum
Mittitur, vtque illi feritas minus horrida parcat,
Subtrahitur diris conſueta leonibus eſca.

Cypr. c. ciii. *eruditur artifex bellua, quæ clementior fortaſſe fuiſſet, ſi non illam magiſter crudelius ſæuire docuiſſet.*

Leones capere] Feræ vario modo captæ: feras interim & beſtias lapis Neap. apud S. Ioannem Maiorem diſtinguit. *venatione paſſ. denis beſtijs, & quatuor feris.* captæ igitur vel laqueo, vel iniectione veſtis, aut fouea. Claud. in Stilicon. laud.

Retibus, & clauſtris dilata morte verendæ,
Ducendæque feræ.

& in Conſul. Manlij.

Audaces legat ipſa viros, qui colla ferarum
Arte ligent.

Luc.

Veſtibus iratos laxis operire leones.

Stat. lib. Syl. ii.

Occidis altarum vaſtator docte ferarum.
Non grege Maſſylo, curuaque indagine clauſus,
Non formidato ſupra venabula ſaltu
Incitus, aut cæco foueæ deceptus hiatu.

De Fouea Claud. etiam.

Non illos tædæ ardentes non fracta ſupernè
Lapſuro virgulta ſolo, non vocibus hædi
Pendentis ſtimulata fames, non foſſa fefellit.

foueam hanc venationis ita deſcribit Prudent.

Ac ne fallacem puteum deprehendere poſſet,
Clara acies, virgis adopertas texerat oras,
Et ſupra impoſito ſimularat ceſpite campum.

ita captæ caueis includebantur. Claud. in laud. Stilic.

Hæc laqueis innexa gemunt, hæc clauſa feruntur
Ilignis domibus; fabri nec tigna polire
Sufficiunt, rudibus fagis texuntur, & ornis
Frondentes caueæ: ratibus pars ibat onuſtis
Per freta, vel fluvios: exanguis dextera torpet
Remigis, & propriam metuebat nauita mercem.

expreſſit illud Petronij *premit aduena claßem* Tigris. Apul. lib. iv. Aſini. *confixiles machinæ ſublicæ, turres tabularum nexibus inſtar circumforaneæ domus floridæ pictura, decora futuræ venationis receptacula.* Ita Romam portabantur non ſine miniſtrorum terrore. Sen. de Vit. Beat. *vt feras cum labore, periculoque venamur, & captarum quoque illarum ſollicita poßeſſio eſt, ſæpe enim lacerant dominos.* Claud.

Per terram pars ducta rotis, longoque morantur
Ordine plauſtra vias, montanis pompa triumphis,
Et fera ſollicitis vehitur captiua iuuencis.
Explebat quibus ante famem quotieſque reflexi
Conſpexere boues, pauidi temone recedunt.

Producebantur poſtea in arenam ſiue per oſtiola, quæ erant in Amphitheatro, & in Circi oppido, ubi carceres, ſiue aliqua machina dehiſcente, ac ſe diſſoluente, ut habet Xiphil. in Seuero. de caueis, quæ in Amphitheatro erant ſubterraneæ, è quibus per oſtiola feræ exibant, facit Herodianus, lib. i. & vocat ὑπόγαια quaſi ſubterranea loca. de aditibus Circi, per quos immitterentur venationes Vopiſc. in probo. *Immiſſis deinde per omnes aditus ſtruthiones mille, mille Cerui, mille apri; neque erat beſtiarum impetus ille, qui eſſe egredientibus è cauea ſolet.* De venatione hac cruenta ferarum Vop. *addidit alia die in amphitheatro vna miſſione centum iubatos leones.* Q. Metellus Poëta in Quirinal.

Præbent applicitas quoque
Ludi forte feras Ionia plurimas,
Quæ donaria publica
Nomen dicta trahunt Ionio mari.
Pantheræ, tygrides, leo
Campos innumeri ſanguine Martios.
Pardi, Lynx, aper imbuunt:
Conſumunt hominum prælia beſtiæ
Id perpes faceret dies,
Ludi parturiunt omne genus ſuum.
Totis rebus, & artibus
Vrbs annum ſenij concelebrat ſui.

PAG. 106.

Conſtat in oculis] Non ergò malè philoſophatur. Lucr. lib. iv.

Nimirum quia ſunt Gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſunt oculis immiſſa leonum.
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces.

flamma etiam terreri leones. Idem aſſeuerat l. v.

Flamma quidem verò quum corpora fulua leonum
Tam ſoleat terrere.

Chalcanto] Adde, & fuiſſe remedia, quæ in potu data, mitigarent belluas. Plin. lib. xxvi. cap. ii. xxix. lib. xxix. cap. iv. Ælian. lib. i. de Nat. anim. cap. xxxiix. item lib. xxxvi. idem Plin. cap. ii. de mulcendis feris, & lib. iix. ca. xli. ſic de mulcēdis Tauris lib. xxiii. cap. vii. *Caprificus* (inquit) *tauros quamlibet feroces collo circumdata intantum mirabili natura compeſcit, vt immobiles præſtet.* de chalcanto eadem pœne habet Iſid. lib. xvi. cap. ſecund.

Vt mordere nequeant] De Pardaleanche herba Solin. *aconito carnes illinunt, atque ita per compita ſpargunt ſemitarum quæ vbi læſæ ſunt fauces eorum, angina obſidentur,* ideò gramen παρδαλιαγχὲς appellauerunt. De qua re videndus in Alexiph. Schol. Nicandri, qui ait Pardales contra hanc inſidiam remedium expoſcere humanum ſtercus, nam eo deuorato ſanantur. non Aliud hæc verba, quàm Aconitus.

Pericula parcunt] Sol. de Eleph. *Candore dentium intelligitur iuventa, quorum alter ſemper in miniſterio eſt, alteri parcitur, ne hebetatus aſſiduo repercuſſu minus vigeat.*

Vagina conditis] Plin. lib. iix. *feræ illæ, immanes nimirum Pardi, Pantheræ, Leones, Tigres, condito in corporis vaginam vngium mucrone ingrediuntur, ne refringantur, hebetenturque.* idem Solin. cap. xxx.

CAP. IX.

TRoiæ] Sunt qui Troiæ Ludum eam putant ludicram ſolennitatem, quam Itali Torneo, Tornamentum, tamquam Troiamentum barbarè vocitent, certè recentiores Græci à noſtris mutuato vocabulo τόρνε dicunt. Nicep. Greg. li. x. τότων ὁ μὲν εἰς μονομαχίαν ἔνδειξιν ἔχει καὶ τζόστρα (*Gioſtra* Itali appellant) παρὰ Λατίνοις καλεῖται. ὁ δ᾽ ἕτερος τῶν ἀγώνων τόρνε τορνεῖο προσαγορεύεται) Cantacuzenus τορνεμέντα vocauit torneamenta lib. i. cap. xlii. Albertus Argentinenſis in Chronico. *Cum enim ad tornamenta, vel probamenta alia venirent, & multitudine egrediebantur, dicebant;* vbi probamenta ſunt Italis *proue, prodezze,* facinora, quibus ſe probos in armis declarant, ait. vt ad Troiam ludum reuertamur; de ea Dio. in Cæſ. τὴν δὲ ἱππασίαν τὴν Τροίαν καλουμένην οἱ παῖδες οἱ ἐν πατρίδαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἱππεύσαντο, καὶ ἐφ᾽ ἁρμάτων οἱ νεανίσκοι οἱ ἐπίτιμοι αὐτοῖς ἡμιλλήσαντο. nec male apud Seruium habetur Pyrrhicam dict

Troiam

Troiam apud Suetonium, vbi de ludis ſcripſit, nam vna cum Troia pyrrhica edebatur: vtrumque ponit Claud. in Manlij Conſul.

Hic & belligeros exercuit area ludos:
Armatos hic ſæpe choros, certâque vagandi
Textas leges fugas, inconfuſoſque receſſus,
Et pulchras errorum artes, iucundaque Martis
Cernimus.

Et De VI. Hom. Conſ.

Cùm vectaris equo, ſimulachraque Martia ſyluis
Scis molles ſinuare fugas:

at non accinente magiſtro Pyrricam pugnabant: ſequitur ſuperiùs in Manlij Conſul.

Mutatos edunt pariter tum pectora motus,
In latus illiſis clypeis, aut rurſus in altum
Vibratis: graue parma ſonat, Mucronis acutum
Murmur, & vmbonum pulſu modulante reſultans
Ferreus alterno concentus clauditur enſe.

primùm itaque Troiam edebant artificioſa hinc inde fuga, & vago ordine: poſt deinde, ſubito mutato luſu, Pyrrhicam decertabant. vt Tranquillus alibi à nobis adductus explicetur.

Primum inſtitutus] Quidam originem Curetibus tradunt, quòd circum Iouem puerum in Ida ita armis ſaltantes crepitarent, ne ipſius vagitum audiret Saturnus. Lucr. lib. ſecund.

Dyctæos referunt Curetas, qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultaſſe fatentur,
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulſarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.

Princeps Iuven.] Lapis. Q. HERENNIO HETRVSCO MESSIO DECIO NOBILISSIMO CÆS. PRINCIPI IVVENT. & C. VALENT. HOSTILIANO. MESSIO EVM NOBILISS. Cæſari Iuven. Veterani, & Veteres. Spart. in Comm. *cooptatus inter tres ſolos Principes iuventutis cum togam ſumpſit adhuc in prætexta pueril cõgiarium dedit, atque ipſe in baſilica Traiana præſedit.*

Impubis Iuli.] Impuberis auctor orthographiæ aduertit. Cicero impuberem dicit. filiumque eius impuberem, &c.

Ad aurem.] Stat. lib. Theb. I.

Imperat acciri, tacitâque immurmurat aure.

pro tacitæ auri.

Decedere Donatus. *Secretò Aeneas mittens epytidem præceperat, quod fieri vellet; gratiora enim ſunt quæ ad ſpectantium oculos inopinata, & inſperata proueniunt; ipſe tamen populum, qui ſe paſſim Circi ſpatio infuderat, è medio iubet decidere, vt campi vacui facti ab hominum curſibus futuro certamini liberum ſpatium darent.*

Tonſa coma.] Super galeam corona. nam inferius -- *galeam ante pedes proiecit inanem* coronabant quidem galeas, quas capite geſtabant. Prud. de galea Romæ. in ſym. Pro corona deinde inducti coni, vnde στεφάνη χαλκοβάρεια Hom. Iliad. λ.

Circulus auri] Hom. περὶ ἡ χρύσεος ἐπὶ φάρκης & proprie latinis torques. coſtat enim perpetuo vno circulo ita appellare, quòd ſunt tortæ inquit Iſidorus. στρεπτὰ inde Græcis. Strabo. lib. IV. τραχήλοις στρεπτὰ ἔχοντ monili non ita. nam dependebant anulatim more catenularum conglobatæ.

Albam] Hom. quem verto. Ψ.

Corpore bæus erat totus, verum arduus alba
Signa gerens fronti, plenæ velut orbita lunæ.

Stat. Theb. lib. VI.

Alter Atys] Ex quo Atij, familia nempe Atyſtina, familiarum nobiliſſima.

PAG. 107.

Orbibus Orbes] Lucret. lib. II.

Præterea magna legionis cum loca curſu
Camporum complent belli ſimulachra cientes.
At circum volitant equites, medioſque repente
Tranſmittunt valido quatientes impete campos
Fulgor ibi ad cælum ſe tollit, totaque circum
Aere reniteſcit tellus, ſubterque virum vi
Exitur pedibus ſonitus.

Claud. in Conſ. Manlij.

Hic & belligeros exercuit area ludos,
Armatos hic ſæpe choros, certâque vagandi
Tectas lege fugas, inconfuſoſque recurſus:
At pulchra errorum artes, iucundaque Martis
Cernimus, inſonuit cum verbere ſigna magiſter.

quod vltimum ex illo Virgiliano cadit.

Signum clamore paratis
Epytides longè dedit, inſonuitque flagello.

Terga fugæ] Sil. lib. IV.

Nunc Itali in tergum verſis referuntur habenis
Aut illic dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illhac læuos ſinuant in cornua gyros.

Irremeabilis error] Nota labyrinthi ſtructura, quàm difficilis & irremeabilis eſſet: vnde & prouerbium dictum ſit apud Tzetzam κρησφύγετον, quod fugæ non haberet remedium. cum ſic Iſidor. ponit. cap. de Ædif. de labyrinthis loquens. *Labyrinthus eſt perpetuum parietibus ædificium, qualis eſt apud Cretam à Dædalo factum, vbi fuit Minotaurus incluſus, in quo ſi quis introierit, ſine glomere lini exitum inuenire non valet, cuius ædificij talis eſt ſitus, ut aperientibus fores intus tonitrus terribilis audiatur, deſcenditur centenis vltra gradibus, intus ſimulachra, & moſtrificæ effigies in partes diuerſas tranſitus innumeri per tenebras, & cætera ad terrorem ingredientium facta, ita vt de tenebris eius ad lucem venire impoſſibile videatur.* Vbi tempore ſuo Cretenſem adhuc perduraſſe ſentire videtur Auctor lex. *ἐν τῇ Κρήτῃ νήσῳ ἐστὶν ὄρος ἐν ᾧ ἐστι σπήλαιον δύσκολον περὶ τὴν κάθοδον, καὶ δύσχερες περὶ τὴν ἄνοδον. Mons in Creta eſt, in quo cauernoſum viſitur ſpecus ad diſcenſum aſperum, ad aſcenſum verò difficile.* De labyr. in Seuer. Spart. *nam & menſam, & Memnonem, & Pyramidas, & labyrinthium diligenter inſpexit.* Sed de ægyptio labyrintho itidem Mela lib. I. cap. XIX.

Porrò] Græcæ accipe, quaſi poſt longè.

Maiorum, minorum p.] Duæ igitur claſſes, duæ pugnæ maiorum, & minorum puerorum. Minorum impuberum ſcilicet, qui iam pubeſcerent, maiorum, puberum. Suet. in Tib. *Pubeſcens præſedit, & Actiacis ludis, & Troianis Circenſibus turbæ puerorum maiorum.*

PAG. 108.

Aureo torque donauit] Miſericordia lapſus; Martial.

Nuper cum Myrino peteretur miſſio Læſo.

reſpondet illud & Iuv. ſat. VI. de Sergio.

—— ſecto requiem ſperare lacerto.

Decurſione] Cuius de hac re numiſma adhuc cernitur.

CAP. X.

DEcurrentis exercitus] Vide Xenoph. de re eq. ubi ſimilem huic noſtro ludum figurat. Solin. cap. XIII. Agell. lib. IX. Atticorum Noct. cap. III. Agell. lib. Noct. att VII. cap. III. *Sed non perinde vt in decurſibus ludichris, aut ſimulachris præliorum voluptarijs fieri videmus; non inquam diſtinctè nimis aut comptè, aut modulatè res acta eſt, ſed quaſi in ancipiti certamine, cum ſparſa eſt.*

Teſtudinem faciebant] Reliqua etiam oportet auctoris ad maiorem intelligẽtiam addere. *hinc quinquaginta fermè pedum ſpatio diſtantes duo armat procurrebant, coniuncti que inter ſe ab ima ad ſummam teſtudinem per denſata ſcuta cùm cucurriſſent, nũc veluti propugnantes per oras extremæ teſtudinis, nunc in medio inter ſe concurrentes, haud ſecus, quã ſtabili ſolo, perſultabãt.* Teſtudinem quidẽ competẽdi modum expreſſit. Virgil. lib. IX.

—— Clypeorum ad tela ſiniſtris
Protecti obijciunt, prænſant faſtigia dextris.

Et Georg. lib. IV.

—— anguſtique imbrice tecti
Parietibuſque premunt arctis.

Imbrice] Liuius *ſicut tecta domorum ſunt.* Vitruv. lib. VI. c. IV. *teſtudinaria tecta* vocat. Verum de hac teſtudine ludicra; nam altera eſt tormentum bellicum, de qua idem Vitruv. lib. X. cap. XIX. Veget. lib. IV. cap. XIV. Liuius lib. III. Galloꝛumque inuentum demoſtrat lib. XIV. Cæſar Belli Gall. lib. V. Tac lib. XIIX. Ann. Aptè Herod. lib. II. Euſeb. lib. II. Vitr. Coſtan. vbi crucem præceſſiſſe teſtudinem ait Claud. in IV. Hom. conſ. ſed antiquius quid ſimile Hom. Iliad. κ.

φράξαντες δόρυ δουρί, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ·
ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε. κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.
Hinc haſtis haſtas, ſcutiſque frequentia nectunt
Scuta ſimul clypeis clypeos, ſtat caſſide caſſis
Iuncta micans, capitique caput, cum milite miles.

Φοῦλκον vocauere teſtudinem recentes Græci. Leo Conſtitut. VII. §. LXVII. & Iul. Africanus, à fulcimine puto latino, aut quod ſimul connecterentur, & veluti laqueo innodarentur clypeis clypei. φοῦλκα enim habet Cyrill. in Lex. eſt ἀγχόνη, βρόχος, inde etiam φουλκίζειν, & φουλκίζεσθαι deduxerunt.

Vt

Vt Romanæ erat conſuetudinis] Alterius nunc decurſionis meminit Liuius lib. xxx. *Interim I. Sempronius Conſul Romanus Sinueſſæ, quò ad conueniendum diem dixerat, exercitu luſtrato, tranſgreſſus Vulturnum amnem, circa Linternum caſtra poſuit, vbi quia otioſa ſtatiua erant crebro decurrere milites cogebat: ea maximè volonum erant; aſſueſcerent ſigna ſequi, & in acie cognoſcere ordines ſuos* & lib. xxxvi. *Primo die arma curare, & tergere ante tentoria iuſſit, tertio die ſudibus inter ſe in modum iuſtæ pugnæ cucurrerunt, præpilatiſque miſſilibus iaculati ſunt; quarta die quies data, quinta iterum in armis decretum eſt.* Tac. lib. II. ann. *Nec Plancina ſe inter decora fœminarum tenebat, ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe.* Tangit hanc Lampridius in Alexandro, Capitol. in Maximinis Herodian. lib. VI. Claud. VI. Manlii Coſſ. Senec. lib. II. cap. XIIX. *Miles in media pace decurrit ſine vllo hoſte, vallum iacit, & ſuperuacuo labore laſſatur, vt ſufficere neceſſario poſſit.* Tib. ad Meſſal.

Tunc tibi non deſit faciem componere pugnæ.

Erat, & *Tranſuectio*, quaſi militaris pompa, & è recognitione ſiue cenſione differens ornamento: quippe gratia turmæ æquitum ſplendide tranſuehebantur variis occaſionibus. Liu. lib. IX. Val. mox I. eam graphice Dionyſ. lib. VI. diſcribit. Idibus quintilibus ait fieri. quia victoria ad lacum Regillum cadebat in eum diem, & ſic Caſtorum ædes Idibus Quintilibus dedicata. Tac. lib. Ann. II. *vbi turmæ idibus Iulijs imaginem eius ſequerentur* pro vexillo nempe. de imagine Germanici ſermo eſt. Et lib. VI. *Quorum imagines pro vexillis Ducis imperatoreſque deligerent.* Facta in funere, vt apud Tac. eſt lib. ann. I. Virg. de Pallante.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos.

Liu. lib. XXV. Luc. lib. IIX.

—— totus vt ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis.

ſic Stat. lib. VI. Theb. nec minus Hom.

.... πολλοὶ δ' ἥρωες Ἀχαιοὶ
Τεύχεσιν ἐῤῥώσαντο πυρὴν περὶ καιομένοιο.
Πεζοί θ' ἱππῆές τε.

—— Inſignes gentis Achiuæ
Decurrere pyram ardentem crepitantibus armis
Siue equites, peditesve forent.

PAG. 109.

Oppidi] Suet. in Ner. *inducta eſt & Afranij togata, quæ incendium inſcribitur, conceſſumque vt ſcœnici ardentis domus ſupellectilem diriperent, & ſibi haberent*: quem loco mire illuminat Pollux ὁ δ' ἐμπρήσας τάχ' ἂν πυρκαεὺς ὀνομάζοιτο κατ' Αἰσχύλον, καὶ Σοφοκλέα οὕτως ἐπιγράψαντας τὰ δράματα τὸ μὲν τὸν Προμηθέα, τὸ δὲ Ναύπλιον. *Incendens verò, forſan incenſor dicitur ſecundum Aeſchylum, & Sophoclem, qui ſic fabulas ſuas inſcribunt, hanc quidem Prometheum, illam verò Nauplium.*

CAP. XI.

PAG. 110.

Codleæ defoſſo] An fortaſſe in minore *codeta*, ſanè codetanus campus bis à Victore ponitur in Topographia Vrbis.

Tyriæ, & Ægyptiæ] Inducebantur fictæ claſſes hoc modo, vt ſicula, & Rhodia in Fucino inducta eſt à Claudio, Perſica, & Græca ab Auguſto. Ouid. lib. artis amandi I.

Perſidas induxit, Cecropidaſque rates.
Nempe ab vtroque mari iuvenes, ab vtroque puellæ
Venere, atque ingens orbis in vrbe fuit.

Simile eſt illud Lollij apud Horat. ep. XIII. lib. I. hic Actiacas pugnas non in lacu, foueaque ſed in littore maris Adriatici peragebat.

—— interdum nugaris iure paterno:
Partitur lintres exercitus: Actia pugna.
Aduerſarius eſt frater, lacus Adria, donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.

Auſ. in Moſella.

Tales Cumano deſpectat in æquore ludos
Liber ſulphurei circum iuga conſita Gauri,
Perque vaporiferi graditur vineta Veſeui.
Cum Venus Actiacis Auguſti læta triumphis
Edere laſciuos fera prælia iuſſit amores.
Qualia Niliacæ claſſes, Latiæque triremes
Subter Apollineæ geſſerunt Leucados arces,
Aut Pompeiani Mylaſena pericula belli
Euboicæ referunt per Auerna ſonantia cymbæ
Innocuos ratium plauſus, pugnæque iocantes
Naumachiæ.

Idem de Feriis Romanis.

Feſta hæc nauigijs, aut quæ celebrata quadrigis,
Iungunt Romanos, finitimoſque duces.

Strabonem vide, vbi de Actia ora facit.

In hortis ſuis] Et in Cæſarum Nemore. Cæſarum nemus eſt, de quo Tac. lib. XIV. *extructæque apud nemus, quod nauali ſtagno circum poſuit Auguſtus, conuenticula, & caupone* & XII. *vt quondam Auguſto ſtructo cis Tiberim ſtagno, Sed leuibus nauigijs, & minori copia ediderat.* Stagnum igitur ibi, & nemus opera Auguſti. nam fragmentum Ancyræ: *Naualis prælij ſpectaculum ...... popul. ..... in quo loco nunc nemus eſt Cæſarum cauato longitudine mille, & octingentos pedes; in latitudine pedes ducentos, in quo triginta roſtratæ naues, triremeſque plurimæ .... minores inter ſe conflixerunt .... runt præteres remiges millia ...... circiter.* Ea verò ſoli eſcauatio Reginæ Cariæ Artemiſiæ inuentum eſt. Vitruv. lib. II. cap. VII. *Qui Rhodij cum penetraſſent intra muros, relictis nauibus, Artemiſia repentè foſſa facta in pelagus, eduxit claſſem ex Porta minore in maiorem.*

Lydia] Tuſca, portio enim illa Ripa Tuſca dicebatur, vnde & Vicus Tuſcus haud longè dictus, vt Feſtus recitat, quòd ibi habitauerint Tuſci, qui recedente ab obſidione Porſena remanſerunt. probatque Liu. lib. VI. Tac. lib. IV. de hac re. in Vertumno Propert. nec admodum diſſentit Varro. Arnus Lydius amnis, quaſi Tuſcus appellatur à Silio Italico.

Ponte naumachario] Catarhacto ponte: ita dicunt Græci ἀπὸ τοῦ καταῤῥάττειν, à defluendo, quod fortaſſe per eum è naui defluant quodamodo, depluantque exeuntes. de ipſo Appian. lib. Ciu. belli V. Virgil. lib. X.

Interea Aeneas ſocios de puppibus altis
Pontibus exponit.

Sed in hac Naumachia pontibus etiam conflixiſſe puto, veluti nunc quoque Venetiis ſolent Nycolaotti, & Caſtellani, qui pugillatu ſupra pontes aduerſis partibus colludunt. Sed hoc clarum ex Tacito, in Naumachia Claudii in Fucino lacu.

Marina aqua] Xiphil. in Nerone. ἔν τινι θεάτρῳ διὰ ἐπιτέλων πληρώσας ἐξαίφνης, τὸ θέατρον ὕδατος θαλαττίου ὥστε, καὶ ἰχθύας καὶ κήτη ἐν αὐτῷ νήχεσθαι, ναυμαχίαν τε ἐποίησεν προσάν. Calphur.

Nec nobis tantum ſylueſtria cernere monſtra
Contigit, æquores ego cum certantibus vrſis
Proſpexi vitulos, & equorum nomine dignum
Sed deforme pecus.

Martial. lib. I. ep. XXIIX.

—— vidit in vndas,
Et Thetis ignotas, & Galatheæ feras.

Sed naumachiam prope Vaticanum exhibitam, deſcribit liber qui nomine. S. Lini circumfertur. de Petri Cruce. *Peruenit vna cum Apoſtolo, & Apparitoribus Populus infinitus ad locum qui appellatur Naumachiam iuxta obeliſcum Neronis in Monte.* Quem locum alter Damaſi nomine libellus, cum de Petro agit, hoc modo deſignat. *Sepultus eſt via, Valeria ad templum Apollinis, iuxta locum, vbi crucifixus eſt, iuxta palatium in Vaticano Neronianum, iuxta territorium triumphale.* Illud vero *in monte* fortaſſe *in fonte* legi poteſt, ex mente auctoris, conſtat enim fontem erupiſſe loco, quo Petrus cruci affixus eſt. Prudentius de hac re.

Namque ſupercilio ſaxi liquor excitauit,
Fontem perennem chryſmatis feracem.

De hac Naumachia, neque alia intellexit Tacit. cum, inquit; Neronem clauſiſſe in Valle Vaticani ſpatium, in quo equos regeret, & nemus nauali ſtagno circumpoſuiſſe, de quo ſupra diximus. Illis hortis, vbi Nero aurigauit non modo Petrus, ſed plurimi martyres perierunt; quod ex eodem Tac. liquet: Hanc Naumachiam ſunt, qui ſecus Vaticanum dicant fuiſſe, qua ad Portam Pertuſam itur; templum Apollinis, quod Damaſus citat, vbi eſt nunc Sacellum S. Petronillæ, fuiſſe, ſunt qui aſſeuerent. Territorium triumphale locum vocabant, in quo pompa triumphalis imperabatur, perque Viam denique procedebat triumphalem ad Capitolium, eiuſque viæ ſtratæ ſilicibus adhuc propè S. Spiritus Xenodochium cerni arbitrantur. hic per pontem, qui nunc dirutus, ibi ex fundamentis apparet, & triumphalem appellabant, continuata ad ædem

S. Cel-

S. Celſi, inde S. Laurentij in Damaſo protendebat, mox ad Floræ campum, ad Iudæorum platæam, Sancti Angeli templum, olim Iunonis, ac S. Georgium in Velabro decurrens, Ianique templum ad clivum Capitolinum deficiebat.

PAG. 111.

Maximos imbres] Ad hoc Martialis aduertit illo epigr. 111. lib. v.

Adſpice quàm denſum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæſaris, inque ſinus:
Indulget tamen ille Ioui, nec vertice moto
Concretas pigro frigore ridet aquas;
Sydus Hyperborei ſolitus laſſare Bootæ,
Et madidis Helycem diſſimulare comis:
Qui ſiccis laſciuit aquis, & ab æthere ludit
Suſpicor has pueri Cæſaris eſſe niues.

Iuxta Tiberim] Hanc Blondus, veſtigia ipſius teſtatus, fuiſſe inquit propè S. Syluestri templum, viamque Flaminiam, vbi depreſſis vijs vineæ ſunt.

Ipſa] *Iſta fuit* fortaſſe meliùs.

Enyo Bellona] Hom. πτολίπορθος Ἐνύω Iliad. ε ab ἐνοπή, quod eſt φονῶ. Euſtath. ibi.

Laxent] Vacuent. in Declam. Paſti Cadau. Quint. *laxi muri.* hoc eſt vacui Virgil. *Laxatque foros*. vacuat.

Pontus erat] Xyphil. in Nerones ἐν δέ τινι θεάτρῳ idest. *Theatro quodam ſpectacula exhibens primò illud aqua maris impleuit, ita vt, & piſces, & alia animalia natarent; bellumq; nauale Perſarum cum Athenienſibus commiſit: deindè ſubitò aqua deducta, exiccatoque ſolo, pedites rurſus non modò vnum contra alterum, ſed etiam conſertos, paribus vtrinque numeris cõmiſit.*

Auguſti laudes] Euſeb. Chron. Auguſtus gladiatorum ludum, & nauale certamen exhibuit. Suet. in ipſo. cap. XLIII. Ouid.

Quid modo naualis imagine Cæſar
Perſidas induxit, Ceſſopidaſque rates.

Et Thetis ignotas] In Tito ſcribit Dio. immiſſa in Amphiteatrum aqua equos, tauros, aliaq; huiuſcemodi animalia ſimul fuiſſe introducta, quæ idem in aquis, quod nouerant in terra, facerent, tunc certè ignotas feras Galatea, & Thetis viderunt: & in Nerone idem factum narrat. Sed ſupra de hac re. Galathea interim Dea marina appellata, vel quòd tranquillitatem in mari pariat, vel mare ipſum ſignificet, cum albedine ſpumei liquoris candeſcit. Euſtath ius. Iliad. ε ἔτι δὲ καὶ ἡ γαλάτεια παραχομένη, ὥσπερ τῇ γαλήνῃ; αὐτὴ δὲ καὶ διὰ τοὺς τῶν κυμάτων γαλακτοχόους ἀφροὺς οὕτω καλεῖται) Thetis vero dicitur. ἐμπύσα, apud Theocritum, quia multiformis: ἐμπύσα enim νυκτερινὸν φάσμα, non quod re vera ea fuerit. Emphuſa enim proprie, Euſtathius ad Dionyſium docet, Ecate eſt; quod etiam Scholiaſti Apollonij lib. III. Argon. placet. ſed hoc epigramma merè illud declarat Poëtæ eiuſdem.

Luſit Nereidum docilis chorus æquore toto.
Et vario faciles ordine pinxit aquas.
Fuſcina dente minor, nexu fuit anchora curuo
Credidimus remum, credidimuſque ratem,
Et gratum nautis ſydus fulgere Laconum,
Lataque perſpicuo vela tumere ſinu.

Pigritac. S. N.] Quòd hoc opus in multos annos deduxerit, ideò pigrum appellat; ſic dixit alibi de Tito.

—— *velocia munera thermas*

Euſeb. in Chronico. *Claudius circa hęc tempora Fucinum lacum exiccauit, vndecim annos triginta hominum millibus ſine intermiſſione operantibus.*

Emiſſurus Fucinum] Iulij Cæſaris etiam tempore excogitata hæc emiſſio. Suet. in eo. *ſiccare Pontinas paludes Facinum lacum.* At eius conſilium impleuit poſtea Adrianus. Spart. in eo. *Fucinum lacum emiſit.* Fucinus lacus Marſorum eſt. Vib. ſeq. *Fucinus Marſis.* φουκίνας Straboni eſt, φόρκη Lycoph. Schol. Vnde Lexic. Magn. φόρκη σημαίνει καὶ τὸν λιμένα. ex eo aquam Martiam profluere voluerunt, imò ex Pelignis per Fucinum illibato amne tranſmeare. Vib. ſeq. *Pitonius, qui per medium lacum Fucinum ita diſcurrit, vt aquæ eius nõ miſceantur ſtagno.* ſubterraneo ſiquidem cuniculo ille amnis exceptus ſua vi ad ſublaquenſem agrum erumpens, aquæ Martiæ creat fontem, nam quod olim aquæ ductus à fucino fuerit à Romanis Romam uſque perfoſſus, ita ut ſpiramenta etiam dum in montibus aquarum ex Blondo, appareant, nugæ meræ ſunt, & nudæ. *aqua enim Martia* Teſte Frontino *concipitur Via Valeria ad milliarium XXXIII. diuerticulo euntibus ab Vrbe Roma dextrorſum. millium paſſuum triũ.* Fucinus Roma maiori interuallo diſtat. Verum à Fucino venire dixerunt eum aquam, quia creſcente eo lacu, aqua etiam in ſublaquenſi fluebat vberius. mirum enim olim illius lacus incrementum, ac inde defectus, ut ait Strabo φασὶ δὲ αὐτὴν καὶ πληροῦσθαι ποτὲ μέχρι τῆς ὀρεινῆς, καὶ ταπεινοῦσθαι πάλιν ad montana uſque igitur exereſcebat. at quia ſua ſponte inferiùs Romam petere videbatur, Deorum ope eam aquam Romæ exhibitam dixit Plinius; ſicut Herodotus δῶρον τοῦ ποταμοῦ τὴν Αἴγυπτον vocauit. ait Plinius *Martia eſt inter reliqua Deum munera Vrbi tributa.* huc & illud Propertij traho. —— *& æternum Martius humor opus.*

æternum, Deûm. Albenſem ipſam quoniam Alba prope Fucinum eſt, appellauit Stat. in Vop. Tibure corruptus.

Albenteſque lacus alioque in gurgite fontes.

Vbi legendum. Albenſeſque lacus. ab Alba Fucente enim Albenſis deducitur, ut Albanus ab Alba longa, auctore Soſip. Dixitque *alioque in gurgite* Papin. quia cum Romam euntibus ſiniſtrorſum conciperetur Martia, ea parte ob montium præruptas crepidines duci non potuit. verum *ſupra Anienem* vecta dextra manu, vt etiam aquæductum veſtigia indicant, decurrebat. Idem.

Teque per obliquum penitùs quæ laberis amnem
Martia, & audaci tranſmittis flumina plumbo.

Et arcum aquæ ductus proculdubio, ubi Arſoli nunc ſunt, curuatum colligo: ibi enim plumbei tibi nuper magna copia ſunt effoſſi, ac ibi Valeria per montem, Fucinum verſus dirigebatur, id villula præſertim indicante, cui luxato nomine pro Via Romana *Romanæ Villæ* adhuc durat appellatio. ab Alba per hanc viam quo itinere ducat Anienem Strabo, non video; ſed ipſum decepit aquæ Martiæ appellatio, nam cum ipſa aqua Albenſis diceretur, ut oſtendi, ac propè Anienem conciperetur, An enim errore ſexquipedali ab Albenſi agro deduxit. Dio etiam ni Xiphilinus eſt, Lyrin amnem in Tyberim immittere fabulatur propè ipſum Fucinum Angitiæ, vel (ut aiunt quidam) Anguitiæ erat templum. corrigendus nobis Vibius ſeq. *Anguiæ vel Anguitiæ Lucaniæ.* Lege Angitiæ, vel Anguitiæ Lucus. non enim in Lucania, ſed in Marſis illius Deæ ædes, & adhuc ibi oppidum eiuſdem nominis durat *Luco* At alibi de Marſis diximus.

PAG. 112.

Clamide aurata] Imò aureâ. nam Plinius qui adhoc emiſſarium acceſſit, & interfuit, inquit, *Nos vidimus Agrippinam Claudij Principis edente eo naualis prælij ſpectaculum, aſſidentem, & indutam paludamento auro textili, ſine alia materia.* adſtipulatur Dionis auctoritas ὅ τε Κλαύδιος, ὅ τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν, ἥ τε Ἀγριππῖναν χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. Aurum ſi quidem filo deducebatur tenui, atque ipſo veſtes texebantur Sidon.

—— *vel ſtamine fuluo*
Prægnantes fuſi mollitum neſſe metallum.

Alcimus Auitus.

Nec te contexit, ſparſo quæ fulgurat auro,
Veſtis ductilibus concludens fila talentis.

ſic Alogabalus, teſte Lampridio, *indutus eſt omni aurea tunica,* pro tota. vt Virgil. lib. II. Æn. —— *vnde omnis Troia videri* pro *tota* etiam dixit, *vſus & purpurea, vſus & de gemmis Perſica, ita vt grauari ſe diceret.* de lapidoſa hac veſte adi ad Arcadium, & Honorium περὶ βασιλείας Syneſium de Lollia Paulina uxore Caij Principis ſcripſit Solinus cap. LV. habuiſſe tunicam ex Margaritis ſextertiò tunc quadrigenties extimatam. de veſtibus auro intertextis. Vitruv. lib. VII. cap. IIX.

CAP. XIII.

LVdos ſcænicos] In Nerone Suet. ſanè *mimos Circenſes* vocat. Ex utroque ordine equeſtri, & ſenatorio, *& ſexu plerique ludicras partes ſuſtinuerunt.* de circenſibus loquitur.

CAP. XIV.

PAG. 113.

PRæfecti à Iul. Polluce] Ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται, ἀγώνων διαθέται, ἆθλον ἐπιμεληταί, ἔφοροι, ἐπιστάται, ἐπίσκοποι ἀγώνων. res ipſa, πρᾶγμα, ἀγωνοθεσία, ἀθλοθεσία, ἀγώνων διάθεσις, ἄθλων ἐπιμέλεια. atque hi Tertulliano lib. de ſpectac. ſunt *auctores, adminiſtratores ſpectaculorum.* Suetonio. *curatores munerum, editores, munerarij.* Ludi ipſi; ludi curules, Circenſes, Neptunalia, Conſualia, Ludi magni, certamina quadrigarum.

Edi-

Editores erant, vectores, imperatores, Conſules, proconſules, ædiles, quique denique diues, ac pecunioſus, Principis, aut Senatus voluntate plebis auram ſibi vellet emercari. ipſi quidem magno honere afficiebantur. In olympia agnothetæ purpurea veſte, Romæ Editores picta, & palmata tunica currum triumphantis more per Circum vehebantur, eburneum ſceptrum, cui inſideret aquila manu, gerebant: quæ ſceptri forma etiam apud veteres Græcos erat, ut Scholiaſtes probat Ariſtophanis in Auibus. Iuv. ſat. II.

—— ſimiliſque triumpho
Præda caballorum Prætor ſedet.

Ipſos venerabantur aurigæ, & flagello ſubmiſſo, inclinatoq; adorabant. Caracallam ipſum Principem flagello deorſum ſubmiſſo Editores, aliorum aurigarum more fuiſſe veneratum teſtis eſt in ipſo Dionis hiſtoria: & in Neron. *Τὺς ἀγωνοθέτας, τὺς τε μαστιγοφόρους φοβύμενον, καὶ χρήματα αὐτοῖς κρύφα ἅπασιν ἀναλίσκοντα, μὴ ἐλεγχθεὶς μαστιγωθῇ.*

Lege Scatinia] Capite aliquo legis Scatiniæ, quæ de pudicitia, ac de qua Iuven. ſat. v. Auſon. epig. XIII. Suet. in Dom. Val. mon. lib. VI. cap. de Pudicitia Cicer. Philipp. III. Quintil. lib IV. cap. II. & lib. VII. cap. IV. meminerunt. Plutar. in Marcelli vita. denique in ſuam legem de adulterijs Iulian. Auguſtus eam retulit, aucta pœna teſte Iuſtiniano lib. Inſtitutionum IV.

Præfecti certaminum] Hi Tribuni Voluptatum quoque ſequiori ſæculo dicti ſunt. Caſſiod. lib. VI. form. XIX. *Et cum laſciuæ voluptates recipiant Tribunum.* & lib. VII. ep. X. *Quapropter Tribunum Te voluptatũ per illam indictionem Noſtra facit electio.* Ioannes Lydus ſic ipſe etiam καὶ διὰ τοῦτο τριβοῦνος ἐστὶ, καὶ νῦν τῶν βολυπτάτων. aliud tamen officium à voluptatibus illud eſt, quod Suet. cap. XLII. in Tib. ponit, & Tac. lib. XVI. vbi de Petronio Arbitro facit. ſed præfectum vrbis in edendis Ludis Circenſibus Tribuni Voluptatum recognoſcebant, ſub Regibus barbaris Caſſiod. lib. VI. in formula Præfecti Vrbis. Expenſa Quæſtorum, ſiue Prætorum fiebant ludi, & eorum nomine fiſcus impendebat, pecuniamque poſtea recuperabat lib. VI. Codicis Theodoſiani. Quod ſi Prætores, ac Quæſtores, deſignati, quo tempore populo ludos exhibere tenebantur, non adfuiſſent, condemnatione triticaria populo diſtribuendo condemnabantur. lib. I. & II. eiuſdem Codicis. De formula Tribuni Voluptatum lege l. vlt. C. Theod. tit. de ſcænic. Præterea l. v. Eiuſdem Cod. & l. XXIX. & XXXII. tit. De Prætoribus. Dicti vero ij Tribuni à voluptatibus ſunt: voluptates vero populi ludicra Vopiſ. in Aurel. *Sequentibus diebus datæ ſunt populo voluptates ludorum ſcænicorum, ludorum Circenſium.* Ad Honorium Prudentius contra Symm.

Tu mortem miſerorum hominum prohibeto litari;
Nullus in orbe cadat cuius ſit pœna voluptas.

CAP. XV.

Beſtiarijs, meridianiſque] Beſtiarij matutini, nam ipſi, aut beſtiæ inter ſe, eâ horâ committebantur: meridiani gladiatores, qui inter ſe digladiabantur, qui, & pomeridiani dicti ſunt. vnde illud. *manè leonibus, & vrſis homines, meridie ſpectatoribus ſuis obijciuntur.* quia humana ferocitate ſpectantium gladiatores vexabantur. Sen. lib. III. de Ira cap. XLIII. de matutinis ſpectaculis. *ridere ſolemus inter matutina arena ſpectacula, tauri, & vt ſi pugnam inter ſe colligatorum.* Ouid. XI. Metam.

Vt matutina ceruus periturus arena
Præda Canum eſt.

De matutino ſpectaculo intelligit Martialis lib. I.

Iſta tuæ Cæſar quota pars ſpectatur arenæ:
Dat maiora no us prælia mane dies.

de qua etiam re ep. LXXI. Senec. *Nuper inter cuſtodiam quidam ad matutinum ſpectaculum miſſus.* De pomeridiana, verò pugna. Idem Seneca ep. VII. *Caſu in meridianum ſpectaculum incidi: luſus expectas, & ſales, & aliquid laxamenti, quo hominum oculi ab humano cruore acquieſcant: contra eſt; quicquid ante pugnatum* (matutino ſpectaculo) *eſt, miſericordia fuit: nunc omiſſis nugis* (ferarum inter ſe depugnantium) *mera homicidia ſunt: nihil habent, quo tegantur.* (non videlicet crate, cancellis, rota; de quibus cap. diximus huius lib. v.) *ad ictum totis corporibus expoſiti, nunquam fruſtra manum mittunt.* Ioſephus lib. VII. Orig. καὶ πολλοὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐνταῦθα διεφθάρησαν οἱ μὲν θηρίοις παραβληθέντες, οἱ δὲ καὶ πλῆθος ἀλλήλοις ἀναγκαζόμενοι, χρήσασθαι πολεμίοις.

CAP. XVI.

PAG. 114.

Siue publici, ſiue priuati erant] Quoniam de ijs, à quibus ludi exhibebantur tractat, eoſque vel priuato, vel publico nomine ludicra edidiſſe, operæ pretium puto de priuatis primùm breuiter, mox de publicis pauca tangere. *Conſules* primo edebant ludos, tanta expenſa, ut Libanius miſereri ſe illorum Panegiri ad Iulianum fateatur. de apparatu ludorum Stiliconis Conſulis Claud.

Tum virides pardos, & cætera colligit Auſtri
Prodigia, immaneſque ſimul Latonia dentes.

Prætores. Vitruv. lib. X. *Quotãnis Prætores, & Aediles ludorum cauſa machinationes præparare debent.* Iuven. *— ſimiliſq; triumpho Præda caballorum Prætor ſedet.* In Adriano Spart. *Prætor factus eſt ſub Sorano II. & ſeruiano iterum Conſſ. cum H. S. iterum XX. ad ludos edendos à Traiano accepit.* Capitol. hoc voluit in Anton. Pio. *Fuit Quæſtor liberalis, Prætor ſplendidus.* Symm. lib. IX. ep. CXVI. *Ludos prætorios præparamus, quorum ornatus peregrina animalia deſiderat, vt nouo cultu Romana ſplendeat editio.* Cic. ep. 2. ad Att. lib. v. C. Theod. de Præt. & Quæſt. *Aediles.* lib. X. Liu. *Ab Aedilibus plebeis L. Aelio Peto, C. Fuluio Curuo ex multaticia pecunia, quam exegerunt pecuarijs damnatis ludi facti.* Plin. lib. VII. ubi de Æmilij Scauri ædilitio munere. Suet. in Cæſ. *Venationes autem, & cum collega, & ſeparatim dedit.* Quæſtores. Capitol in Auſon. Phil. *Gladiatorium quaſi priuatus Quæſtor edidit munus.* Victor de viris illuſtribus. *L. Lucullus nobilis diſertus munus quæſtorium ampliſſimum dedit. Quæſtores,* ut quæſturam adipiſcerentur, cogebantur edere gladiatorum ſpectacula, quod ſub Claudio Cæſare iuſſum eſt, cum antea ſtratura viarum illis imponeretur; abſcidit legem Nero, & denuò refixit, ut puto, utroque imperato, quæ ex Suet. in Vit. duorum Cæſarum habes. Cæſares ipſi edebant. Ouid. ad Cæſar. Triſtium lib. II.

Inſpice ludorum ſumptus Auguſte tuorum:
Empta tibi magno talia multa leges.

ipſorum igitur Cæſarum impenſâ ludi facti, vt hic, & Capitolin. Anton. *Congiarium militibus, ac populo de proprio dedit.* contra Lampridius in Seuero. *Aerarios verò inſtituit, qui de ære fiſci ederent munera, eademque pauciora.* Adiuti à Principibus quandoque ij, qui munera dare tenebantur. in Aureliano Vopiſc. *Aureliano, cui conſulatum detulimus, ob paupertatem qua ille magnus eſt, cæteris maior, dabis ad editionem Circenſium Aureos Antonianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia in ære, H.S. quinquagies, tunicas multicias, viriles decem.* Suet. in Aug. *feciſſe ludos ſe* (ait) *ſuo nomine quater, pro alijs magiſtratibus, qui aut abeſſent, aut non ſufficerent, ter, aut vicies.* Aut alio modo adiuti. Lampr. in Alex. Seuero. *Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſſit munera populo dare, ſed vt poſt quæſturam, Præturam acciperent, & inde prouincias regerent.* amicis quandoque miſſæ venationes, & dona, ad ornanda munera. Senec. lib. I. de Benef. *Nemo tam ſtultus eſt, ne cui gladiatores, aut venationem iam munere edito mittat.* Edebant etiam munera impetrata licentia, qui in magiſtratu non eſſent in municipijs, ut ex Apuleio liquet & poſſe legare priuatam pecuniam ad munus publicum. D. de leg. prima probatur. Publica expenſa ſtante Republica olim fiebant: ait Liu. lib. XL. *Moram voto publico Licinius Pontifex Maximus attulit, qui negauit ex incerta pecunia vouere debere, ſi ea pecunia non poſſet in bellum vſui eſſe, reponi ſtatim debere, nec cum alia pecunia miſceri, quod niſi factum eſſet, votum rite ſolui non poſſe.* Priuatim præſertim, per municipia multi dedere ludos. Neapoli baſis incerta parieti S. Iob della Rocca. *Hic oblitterato muneris ſpectaculo impetrata editione ab Indulgentia Maximi Principis diem gladiatorum, & omnem apparatum pecunia ſua edidit.* Apul. Aſini lib. IV. & vulgatiſſimum illud Mart. lib. III.

Sutor, cerdo dedit tibi culta Bononia munus,
Fullo dabit Mutinæ, nunc vbi caupo dabit?

Rauennam aduertit. Iuv.

Notæque per oppida buccæ
Munera nunc edunt.

qui Tubicines in municipalibus ludis erant, nunc ipſi ludos edunt. bucca enim effigies hic illa Tubicinis; cum inflat buccinam. Horat. in iratum tranſtulit.

Vt Iuppiter ambas Inflarit buccas.

Et Iuv. alibi.

Bu-

Buccæ

Noſcenda eſt menſura tuæ.

vbi ad illud Othonis Cæſaris reſpexit. οἱ γὰρ μὴ ἐν μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; quaſi diceret ἀντὶ φορβιᾶς. non cognita menſura meæ buccæ? tibia ſiquidem longa non omnibus buccis, ſine ligula, & capiſtro conueniebat. de iis Victorinus Grammaticus. *Spondeus è duabus longis, vt reges. dictus à tractu cantus eius, qui per longas tibias in tēplis ſupplicantibus editur, vnde & ſpondilæ appellantur, qui huiuſcemodi tibias inflare aſſueuerūt.*

Megaleſia] Haud dubito magnæ Deûm matri dicata in Circo fuiſſe quadrigarum certamina; ſed non Ciceronem in hunc locum afferas in Orat. de aruſp. nam illi ludi alii, & ſi eidem Deæ facti, & in Palatio, vbi Cybeles ſimulachrum, antequam ipſi certa ædes diſponeretur, in victoriæ templo fuit. Liu. *Aedes magnæ matris Ideæ dedicata eſt, quam Deam Pub. Cornelius aduectam ex Aſia in Palatium à mari detulerat: locauerant ædem faciendam M. Licinius C. Claudius cenſores, dedicauit Iun. Brutus, ludique ob dedicationem eius facti, Megaleſia appellati.* & iterum Cic. *nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum in ipſo magnæ Matris conſpectu Megalenſis fieri, celebrarique voluerunt?* in Palatio ſiquidem culta hæc Dea. Claud. de bell. Gild.

Tuque ô ſi ſponte per altum
Vecta Palatinis mutaſti collibus Idam.

Peſtilentiam] Liu. lib. LXXVI. *Et cum vis morbi, neque humanis, neque ope diuina leuaretur, victis ſuperſtitione animis, ludi quoque ſcænici, noua res bellicoſo populo; nam Circi modo ſpectaculum fuerat, inter alia cæleſtis iræ placamina imbuti dicuntur;* & lib. LXXVII. & XXC.

Valetudine Principis] Quamuis vetuit Claudius ὑπὲρ ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀγῶνας γράφεσθαι, ἢ λέγεσθαι. Pro ſalute tamen principum, ſæpè indicti.

Locorum dedicatione] Dio. in Pomp. idem auctor in Tito. Auguſtus in dedicatione theatri Marcelli tigrim prius omnium oſtendit in cauea manſuefactam.

—— Premit aduena claſſes
Tigris, & aurata gaudens vectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.

ad eam rem aduertit Petronius.

Publicis hilaritatibus] Val. Paterculus. *Felicitatem diei, quo Samnitium pulſus eſt exercitus, Sulla perpetua ludorum Circenſium honorauit memoria.*

Diebus natalitijs] Dio. οἱ ἀγορανόμοι ἱπποδρομίαν ἐν τοῖς τοῦ Αὐγούστου γενεθλίοις, καὶ θηρίων σφαγὰς ἐποίησαν. Andronicus Comnenus Circenſes in Natali Chriſti ordinauit teſte Niceta. τῶν γενεθλίων ἐπιστάντων τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἁμίλλαις ἵππον, καὶ θεωρίαις προσχῶν. Suet. in Aug. Dio. lib. LIV. hi dies γενέθλια vocabantur feſta natalitia. in Oreſte. apud Eurip. Schol. γενέθλια πᾶσα ἡ ἐν γενεσί τινος τελουμένη ἑορτὴ ὥσπερ γαμήλια, ἡ ἐν γάμῳ.

Hominum magiſtratus] Hæc certa ludorum occaſio, Conſulum nempè honore, qui III. nonas Ianu; poſt quàm ingreſſi annum ſuum eſſent, celebrabant Circenſes. Liban. τρίτῃ δὲ ἱσταμένου (Ἰανουαρίου) μὲν ἁμιλλητήρια ἅρματα πολλή τε ἔρις ὑπὲρ τῆς νίκης πολύς τε ὅμιλος ἐν ἱπποδρόμῳ. Tertul. de ſpect. licet tranſierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium. Lact. lib. VI.

Mortuorum Principum] Tertul. de ſpectacul. *Nam olim, quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditū erat, captiuos, vel malo ingenio ſeruos in exequijs immolabant; poſtea placuit impietatē voluptate adumbrare.* Cauſas vero hoc eclogario de quattuor Græciæ certaminibus tangit Auſonius.

Tantalidæ Pelopi meſtum dicat Elis honorem:
Archemori Nemea colunt, quinquennia Thebæ:
Iſthmia defuncto celebrata Palæmone notum:
Pythia placato Delphi ſtatuere Draconi.

Cæterum Dio in Iulio. ἐπὶ τῇ θυγατρὶ καὶ θηρίων σφαγὰς, καὶ ἀνδρῶν ὁπλομαχίας ἐποίησεν. De quibus Suet. cap. XXVI. in eodem Iulio. Spart. in Antonino. *tertio anni imperij ſui Fauſtinam vxorem perdidit, quæ à ſenatu conſacrata eſt, delatis Circenſibus, ac templo.* Idem de morte eiuſdem Principis. *Meruit & Flaminem, & Circenſes, & templum.*

CAP. XVII.

VBi de linea tractauimus, de ſedendi modo in Circo ſatis diximus. confuſim enim, ac in condite id fiebat, cùm ſenatoribus etiam permiſſum eſſet, cum plebe, & ſpectare, & ſedere, ſenatorio non tamen habitu. quod ex Plinii Cæcilij verbis liquet, dicit enim *Nunquam maiorem cæpi voluptatem, quàm nuper ex ſermone Cornelij Taciti; narrabat ſediſſe ſe Circenſibus* (Senator erat) *proximum equiti Romano.* Non itaque diſcriminata, vt in theatro & amphitheatro loca in Circo eo quod non cuneatim, ſed ad lineas paterent conſeſſus, de qua re non hîc amplius. Morem ſedendi in Circenſibus emendauit. ſed parum, Auguſtus. Suet. in eo *ſpectandi confuſiſſimum* (in Circenſibus) *atque ſolutiſſimum morem correxit, ordinauitque motus Senatoris iniuria, quem Puteolis per celeberrimos ludos cōſeſſu frequenti nemo receperat.* Sed cur in Claudio *in Circo* ſcribit *propriam Senatoribus conſtituit Sedem promiſcuè ſpectare ſolitis?* ſi Auguſtus ſolutiſſimum ſedendi modum ordinauerat? extra vrbem id tantum (puto) prouiſum ab Auguſto: vnde manarat cauſa rumorum; atque vbi Senatoria apparentior erat perſona. nam in Circo Maximo Romæ nunquam ſtata ſedendi regula, quando etiam in tempore Neruæ indiſcretum ſenatoribus locum in ſpectaculo Circi reperies, Plinij prælata auctoritate. neque id corrigi poterat, nam ſtructura Circi, ſi eam rectè examines, huic ordini, & diſciplinæ impar erat (in municipiis non tam exacta lineatim ſedebant, ac propterea ad implendam ſedilia, qui primi accedebant, aſſidere neceſſariò cogebantur. Vnde illud Ouid. de arte amandi. *—cogit nos linea iungi.* quapropter confuſa, & incondita conſeſſio. Spectaſſe in Circo intecto capite de Anna. hom. IV. Chriſoſt. probat, καὶ ἥλιον γυμνῇ δεξόμενοι κεφαλῇ, de Circo Antiochiæ differens. In Theatro, & Amphiteatro erant vela, vbi quamuis cauſia, pileolo vterentur, etiam vmbellæ additæ Mart.

Accipe quæ nimios vincant vmbracula ſoles:
Sit licet & ventus, Te tua vela tegent.

Nam cum ventus erat, vela tolere neceſſe omnino, ſtrepitu enim moleſtiam ſpectatoribus in ventilatione crebra afferebant. Idem auctor.

Nam populo ventus vela negare ſolet.

De cauſia, Idem epigr. eodem

In Pompeiano tectus ſpectabo theatro.

illa fuiſſe etiam vſos in Circo credibile eſt, vbi vela eſſe non poterant. de fabellis (puto) æſtiuo tempore in Circo adhibitis Eleg. ſecund. Amor. Ouidius ita.

Vis tamen inter ea tenues accerſere ventos;
Quos faciant noſtra motà flabella manu.

Et de Circo loquens. de art. aman.

Profuit, & tenues ventos mouiſſe flabello.

Hoc pro vt quis alicui factioni fauebant, colore factionis aſſumebat, Iuv.

En tu cui viridem vmbellam.

nempè praſinam. Mart.

—— Veneto conuiua flabello.

Spectauerunt] Ait Plutarchus Papinium Myrtho coronatum Circenſe ſpectauiſſe Plin. lib. XV. cap. XXIX. idem narrat. auctor de Viris ill. *Conceſſum L. Aemilio à ſenatu, vt ludis Circenſibus, veſtè triumphali vteretur.* In eius vita Plut. Liuium. lib. XV. Myrtea corona erat Arcontum Athenis. Ariſtoph. Schol. in Veſpiſ. Pollux. lib. IIX. cap. IIX. tunc appellati μυῤῥινοι. Suidas, Heſych. Idem Ariſtophanis Scholiaſtes.

Niſi poſitis lacernis] Lacernis, & penulis ſpectauerunt veteres, monſtrato à Lacedæmoniis more. Tertull. in Apolog. *Nam ne vel hyeme voluptas impediretur primi Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt.* Suet. in Claud. *quin & ſpectaculis aduenienti aſurgere, & lacernas deponere ſolebat.* ob imbrem ſcilicet. Martial. de penula.

Ingrediare viam cælo licet vſque ſereno,
Ad ſubitos nunquam ſcortea deſit aquas.

Villoſam, aſperam (non itaque ſemper ſcortea) Lamprid. in Alex. Seuero. Cic. ad Atticum appellant. Oratores dum in foro agebant cauſas, item penulis obſtipati, timore ſubiti nimbi, Auctor Dial. de corr. eloq. *Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attuliſſe penulas iſtas, quibus adſtricti veluti incluſi cum iudicibus fabulamur?* Deponebant has, dum aſſurgebant; honor enim ille exhibitus magnis Viris antiquiſſimè, vt Hom. in Sym. Apollinis.

Καὶ ῥά γ᾽ ἀνεΐσσουσιν ἐπισχεδὸν ἐρχομένοιο
Πάντες ἀφ᾽ ἑδράων.

Suet. in Claudio. *quin & ſpectaculis aduenienti aſſurgere, & deponere lacernas.* à nobis vſitatum detrahere ſibi pileum adueniente maiori. Lacerna verò inquit Iſid. *Pallium erat fimbriatum quo ſolis milites vſi ſunt.* nec differt Propertius.

Texitur in caſtris quarta lacerna tuis.

Vetus interpres Perſij: *lacernæ*, σαμίς. Et exinde nos *tabarro*. Feſtus lacernam dici arbitratur, quod minor capitio ſit: lacerum enim veteres curtum dicebant, ut auribus lacer eſt decurtatus. Eodem teſte.

PAG. 115.

Vomitoria] Abundis ſumpta metaphora. & ſic turbæ vndæ dicebantur. de formicis Apul. lib. IIX. *Ruunt, aliæ ſuperque aliæ populorum vndæ, ſummoque ſtudio granatim ſingulæ totum digerunt aceruum.* Iuven. ſat. III. In poſt. Hippol. marty. Prud.

Plana laborantes ægrè domus accipit vndas,
Arctaque confertis æſtuat in foribus.

De vomitorijs conficiendis in theatro Vitruv. *aditus complures, & ſpatioſos oportet diſponere, nec coniunctos ſuperiores inferioribus, ſed ex omnibus locis perpetuos, & directos ſine inuerſuris faciendos, vti cum populus dimittitur de ſpectaculis, non comprimatur, ſed habeat ex omnibus locis exitus ſeparatos ſine impeditione.*

Ingenti iniur.] Videtur aliquid deeſſe puta. *plebem*. Principes exturbare, ac ſenatoribus cedere cum iuſſiſſet. & iure iniuria affectus populus, nulla enim ibi ſedendi ratio, vt diximus. in hunc ſenſum Donatus, *Non idem labor in ſingulis locis in Circo, & inde ſors adhibetur: ne ſit in ordinatione contentio, aut humanum iudicium gratiâ cuiuſpiam traducatur.*

Quæ tam ſepoſita] Cum olim Tuſcas Muſas cum Latinis exercitij gratia commiterem, hoc epigramma ſic expoſui.

A Domitiano Ceſare.

A i tuoi giochi, Signor, ch' apre feſtante
Roma di corſi rapidi, e di ſcene
Qual da clima più barbaro non viene
Popol remoto, ò peregrin vagante?
Vienui il cultor di Rodope anhelante,
Mandan gl' habitator Batto, e Cirene;
Ne manca il fier, che le ſanguigne vene
Sugge al ſuo corridor, Sarmata errante.
Chi del già noto Nil ſtanza à la foce,
Con le chiome lor torte i Nabatei,
Ne men con torto crin l' Vnno feroce:
E pur, (gloria maggior de tuoi Trofei,)
Trà voci innumerabili, vna voce
E che Tu de la Patria il Padre ſei.

ſcio ego Vnnos non eſſe Sicambros.

In urbe tua] Sic ex Dione. *Nero Cæſar victor huius certaminis coronat populum Rom. & ſuum Orbem terrarum.* Auſon.

At meus hic toto regnet in orbe ſuo.

adulatoriè.

Venit ab Orphæo] De amphitheatro magis, quam de Circo, epigramma hoc ſonat.

Epotò Sarmata] Sarmata, qui Sauromata Græcis, quòd σαύραις veſcerentur, nempè lacertis. hi hippomolgi dicti: quòd equorum biberent ſanguinem, & equarum Lac commixtum. Virg. lib. III. Geor.

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.

Strabo lib. VII. Τοὺς ἱππομολγοὺς καὶ γαλακτοφάγους, καὶ ἀβίους συνῆψεν αὐτοῖς οἷοί περ εἰσὶν οἱ ἁμάξικοι Σκύθαι, καὶ Σαρμάται, quo modo emulgerent, ita Herodotus. ποιεῦντες ὧδε, ἐπὰν φυσητῆρας λάβωσι ὀστεΐνους αὐλοῖσι προσεμφερεστάτους, τούτους ἐσθέντες ἐς τῆς θηλέης ἵππου τὰ ἄρθρα φυσῶσι τοῖσι στόμασι, ἄλλοι δ' ἄλλων φυσεόντων ἀμέλγουσι. tunc vero venæ dilatantur, & lac in mammas influit crudus, & cum ſanguine. aliquando etiam percuſſa equi vena lacti equæ ſanguinem immiſcebant, ſed optima potio prior ut inferioris conditionis illa Homerica. Iliad. λ.

Ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
Οἴνῳ Πραμνείῳ, ἐπὶ δ' αἴγειον κνῆ τυρὸν κνήστι
Χαλκείῃ.

quoniam in Græcia rudior huius rei vſus, nec equæ tam naturæ validæ. cætera ſimilia multi collegerunt.

Depreſſi] Sen. quæ. Natur. c. IIX. ad deprehendendam originem Nili cẽturionem à Nerone miſſum ſcribit, paludeſque tandem inueniſſe, ultra quas progredi non liceret caputq; Nili etiam nunc illic à quibuſdam perhibetur. Verùm hanc rem perquiſiuere. Luc. lib. X. Plin. lib. XXXIII. cap. III. Tzetza Chil. lib. III. c. LXIX. Herod. lib. II. Dio, & Vitruv. qui ex Atlante eum putant defluere. Euſtath. Dionyſ. Afrum. Marcellin. lib. XXII. Ouid. III. de art. aman. Ariſt. lib. I. Meteor. & ex Ægypto, hoc eſt monte Lunæ deducit, qui forte idem cum Atlante rudi illo ſæculo eſt. ut ex veritate Paradiſi, de quo Geneſis cap. VII. hilum ex Paradiſo, Viridarioque Heſperidum detraxerint, quod in Mauritania fuit. Teſtibus Plin. lib. XIX. Strabone lib. III. Diodor. Sicul. lib. IV. Ouid. Metam. IV.

Et Cilices nimbis] Quia Cylicibus croco fertilia arua ſunt, Ptolomæus lib. V. cap. IIX. Solin. LI. Strabo. lib. XIV. καὶ Κράμβουσα νῆσος, καὶ Κώρυκος ἄκρα, ὑπὲρ ἧς ἐν εἴκοσι σταδίοις ἐστὶ τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἐν ᾧ ἡ ἀρίστη κρόκος φύεται. Effundi fuiſſe ſolitum in theatris crocum, omnes ſciunt, per fiſtulas, & per ſtatuarum venulas ex plumbo intus gypſo occluſas; utre interim (puto) aqua crocali ad inferna pleno, quo obtorto aqua exprimeretur: unde Luc.

Coricij preſſura croci.

Adrianus rem altius euexit. Spart. in ipſo. *Balſama, vt crocum per theatri gradus fluere iuſſit.* Sed re vera hi nimbi in vijs defluebant ad odorem, aliter conſeſſus veſtes maculaſſet; Quæ viæ dicerentur in theatris, quere ex Lipſio, cuius de Amphitheatro prouincia.

Aliter tortis] Sicambri arte capillos in cirrum, & cornua faſtigabant, ut hoſtibus formidoloſiores apparerent, atque ita torto crine erant arte, Æthiopes natura. in Moret. Virg.

Afra genus, tota patriam teſtata figura
Torta comam, labroque tumens, & fuſca colore.

Vox tamen vna] Alibi.

Vox erit vna; venit.

Corippus lib. I.

Agmina dat plauſus, vox omnibus vna reſultat:
Mens eadem, nomen populis placet omnibus vnum.

Pater] Ciceroni primum datum eſt hoc nomen, & ſtatuæ inſcriptum: ſi benè ex Diomede colligo lib. I. Plutar. in eius Vita. Iuven. *Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.*

Corona aurea] Lege *laurea*: nã inferius Dio. *Laureã geſtaret.*

Suſtinuit] Dabantur Viris illuſtribus etiam loca in ſedendo cum ornamento. Feſtus. *Sellæ locus datus eſt Valerio Dictatori, poſteriſque eius honoris cauſa, vt proximè ſacellum Murciæ ſpectaret, vnde auſpicabat ſpectacula magiſtratus.* Val. Max. lib. IV. cap. IV. Æliæ familiæ locum in Circo maximo, & Flaminio fuiſſe in ſpectaculis ſcribit. *Aeliorum familiæ eodem autem tempore fuere ſexdecim Tuberones, quibus vt ludos ſpectarent in Circo Maximo, & Flaminio locus publicè eſt donatus.*

PAG. 116.

Cænaculis ſpect.] In editis domûm partibus, in quibus cœnacula, & melior ſpectandi ratio. Auguſto præſertim oculatiſſimo, & familiare huic fuit ad minorum domos appellere.

Interdum è puluinari] Sunt qui credant, puluinar locum fuiſſe, è quo pompa in Circum allata procederet: veluti enim in puluinarijs templorum Dij ibi conſtituebantur, donec pompa procederet, locumque tamquam προπομπεῖον dixeris, ut loquitur Clem. Conſt. lib. II. c. LXI. quem locum *ſecretarium* Paulinus nuncupat.

Hic locus eſt veneranda penus, quo conditur, & qua
Ponitur alma ſacri pompa miniſterij.

noſtri *ſacriſtiam* vocant. Puluinar ab Auguſto factum, teſtis lapis eſt Ancyranus *Puluinar ad Circum maximum.* puto igitur ſolitum quandoque Auguſtum ex puluinari ſpectare, quod faceret Tiberius non placebat. in Pythijs etiam ſacris domus erat, quæ θεάριον diceretur; in ea ſi quidem Archontes ſpectabant, habitabant, & inde θεαροί dicebantur. ode prima Nem. Schol. Florentiæ nunc quoque eſt Thearium huiuſmodi in Hippodromo, lapide ſecto conſtatum; Vnde M. Dux curſum Equorum ſpectat.

Præſidendo] In Vita Galb. Suet. *At Caio Cæſare ludis ſubſtitutus.*

Epulo ſuo] Quæres; cum ludi toto die perdurarent, & quandoque diebus tribus continuati dicantur, unde epulas haberẽt ſpectatores. Editores epulum populo dabant, diſpoſitis tabernis, quæ propè Circum erant. Dio. lib. XXXV. καὶ ὁ δῆμος ἀπαυστὶ μέχρι τότε τὰς ὁπλομαχίας θεώμενος, καὶ ἄριστον εἵλετο. Plut. in Cæſare apertiùs. ſic etiam editores tribulibus, ſuis hoſpitibus, loca, in quibus nocte degenerent, propè Circum dabant. ſcribit quoque Dio, antiquos Romanos ſine cibo per totum diem in Circo perduraſſe, ſed mox anno ab urbe condita DCIIIC. Piſone & Meſſalla Coſſ. prouiſum, ut cibum in meridie caperent & ludi quieſcerent. Prandebant ſiue recta, ſiue ſportulis datis. rectam dedit I. Cæſar, diſpoſitis per vicinas tabernas cibis, teſte Plut. ſportularum meminit Amianus ad Epictetum. κιρκήσια δεῖπνα ſcribens, καὶ σπυρίδι δειπνεῖν. Suet. in Claud.

Claud. de prandio populi. *Dimiſſo ad prandium populo ſpectaculis præſidebat*. Sed priuatis etiam conuiuiis exhibitæ epulæ. Cic. in Verrem. *Ludis Circenſibus L. ſiſenna vir primarius, cum eſſent triclinia ſtrata, argentumque expoſitum in ædibus, domus plena honeſtiſſimorum virorum*.

Cornu ſiniſtro] Caſtrenſe vocabulum cornu hic. Euangel. Iuſt. Iuvencus. Matth. xx.

Si vos quiſque vocat cœnæ conuiuia ponens,
Cornibus in ſummis deuitet ponere membra,
Quiſque ſapit, veniet forſan ſi nobilis alter,
Turpiter extremo cogetur cedere cornu.
Quem ſummum inflati cordis per ſumma locarat.

Gregor. Turonenſis de Mirac. lib. I. *Diſcumbentibus autem ad conuiuium vir ille cum presbytero dextræ partis cornu occupat Catholicum ad ſiniſtrum ſtatuens*. Et intelligunt non de triclinio, ſed de ſigmate, quod cum teſtudine lunata eſſet, cornua eius extremæ partes dictæ ſunt. de ſigmate habes Martialem. ſed eo tempore, non tam vſus huiuſmodi diſcumbendi ritus, qui poſtea ſequiori ſæculo inualuit.

Conſul ordinarius] Quia etiam ſuffecti, & honorarii eo tempore maximè. lib. vlt. C. de Decur. faſtos ordinarii ſignabant. hoc eſt qui menſe Ianuario intraſſent, quod ſi poſtea ad honeſtandos amicos Princeps creari Kal. Martii, alios iuſſiſſet, & Kal. Iuniis etiam alios; iſti ſuffecti, & honorarii dicebantur. neque publicæ ſcripturæ horum, ſed illorum nomine ſignabantur, qui in exordio anni Conſules eſſent. Honorarii fieri cœpti ſunt Piſone, & Meſſalla Coſſ. de Conſulibus Sym. lib. IX. ep. CXX. Caſſiod. lib. VI. ep. II. Iulian. in Euſebiæ encom. Stat. lib. IV. Syl. Idem ſym. lib. X. ep. XXXIV. lib. II. ep. LXIV. lib. II. ep. V.

Vltimus ego] Videtur illud referri Martialis. *Septem ſigma capit*.

Vehi haud per] Ad diſtinctionem prætorum, ac Conſulum, qui triumphali toga, & curru decorabantur. Iuven.

Quid ſi vidiſſes Prætorem in curribus altis
Extantem. & —— *ſimiliſque triumpho*
Præda caballorum Prætor ſedet.

Cancellis] Locus vbi princeps Orientalis ſpectabat. Bulingerus lib. II. cap. XXIII. De Imp. Rom. Romæ ſpectabant è cubiculo. lecticaque in theatro, de qua Suet. in Nerone. *Primo ſtatim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipſumque cruore reſperſit*. De Icaro Fuſitio loquitur. οὐρανίσκον diceres, cadurcum papilionem, ſic vſum Alexandrum aiunt hiſtorici aureo papilione χρυσῷ οὐρανίσκῳ Nicetas τὸ βασιλικὸν ἱδρίασμα appellat.

PAG. 117.

Conuicia] Hæc eſt libertas popularis. Suet. in Aug. *Sed & populus quondam vniuerſus ludorum die, & erupit in contumeliam eius, & aſſenſu maximo comprobauit verſum in ſcœna pronuntiatum de Gallo matris Deum tympanizante.*

Videſne vt Cinædus digito orbem temperat.

Iurgiis ferri] Tertull. de ſpectac. Dio Chryſoſth. ad Alex. ὑμεῖς δὲ ᾄδοντες μαινόμενοι παίοντες ἀλλήλους ἀπ᾽ ἄρρητα λέγοντες, καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς πολλάκις λοιδοροῦντες, καὶ γυμνοὶ βαδίζοντες ἀπὸ τῆς θέας ἐνίοτε. Lact. lib. VI. *Non modo in conuicia, ſed etiam in rixas, nec non in prælia ſæpe conſurgant*. Tertull. in Marcion. *quid non in omnem libidinem ebullis? non frequentas ſolemnes voluptates Circi furentis, & caueæ ſæuientis, & ſcœna laſciuientis?* Saluian. lib. v. de Gub. Dei. *Quicquid immoderationis in Circo, quicquid furoris in caueis*. In Circo maxima populi ſuperbia. Ioſephus lib. XIX. cap. I. lege Praſinorum, & Venetorum inſanias in hiſtoria Procopii recondita. In eo hippodromo, eo colore cui fauerent, induebantur ſpectatores, & hirundines, aut columbas in ludos afferebant, ſolitaſque domum redire, alligato filo Victoriæ inditio ad ſuos dimittebant, vt rem proſpere geſtam renunciarent, quamuis idem in Romano Circo olim factum Plinius teſtetur. lib. x. cap. XIV. *Cæcina Volateranus equeſtris ordinis quadrigarum Dominus* (de dominis quadrigarum vide ſuo loco ſuperiùs) *comprehenſas hirundines in Circum ſecum afferens, vittoriæ nuncias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore.*

Metam] Ad eandem pœne ſuperſtitionem ex codice Vaticano non dum edito legitur de ſpectaculis. Καὶ εἰ μὲν τὸ χλοαυὸν ἐνίκα τῆς γῆς εὐφορίαν ἤλπιζον, εἰ δὲ τὸ κυάνεον τῆς θαλάσσης εὐπλοΐαν; καὶ ηὔχοντο οἱ μὲν γεωργοὶ τὸν Χλοαυὸν νικᾶν, οἱ δὲ αὖ πάλιν ναυτίλοι τῷ κυανέῳ ἐβούλοντο τὴν νίκην. *Si quidem Praſinus vicit, ſtatim ſpes hylaris annonæ ſurgebat, ſi Venetus maris proſperæ, & fructuoſæ nauigationis. quapropter optabant, vt Praſinus ſuperaret, Agricolæ; rurſus Nautæ palmam deſiderio ad Venetos deferebant.*

Anteant] De Breu. Vitæ Sen. *Quod interiacet omne tempus, graue eſt; tā hercule quàm cū dies muneris gladiatoru adietus eſt.*

Tauricæ gentis] Taurici peregrinos Dianæ immolabant. Mela lib. II. *Taurici Iphigeniæ, & Oreſtis aduentu maxime memorati immanes ſunt maribus, immanemq; famam habent, ſolere pro victimis aduenas cædere*. Strabo. lib. VII. Ad Diony. Aphrum Euſtath. Schol. in Callimachum. in Hymno Dianæ.

Applicatos homines ad loquendum] Ad ea Taciti aduerte, lib. II. Ann. *Tunc primum conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, ætate, ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ: hi dies, ac noctes plauſibus perſonare*. Sic illud Cic. ad Atticum. *magno, & æquali plauſu*. Cui reſpondet *inconditus* apud Tac. loco eodem. At de muſico plauſu Caſſiod. lib. I. ep. XXX. *Soletis enim aëra ipſum melliſluis implere clamoribus, & vno ſono dicere, quod ipſas quoque belluas delectet audire. Profertis voces organo dulciores, & ita ſub quadam armonia cytharæ concauum theatrum per vos reſonat, vt ſonos poſſet quilibet credere quàm clamores*. Diuiſi in choros deſtinati hi plauſores, eoſq; deſcribit Corippus lib. II.

Excutiunt plauſus, ſtudiorum gaudia ſurgunt,
Alterniſque ſibi reſpondent agmina dictis:
Emittunt dextra pariter, pariterque remittunt.
Certatim toto vulgus micat vndique Circo,
Et veniunt denſæ manicis albentibus vndæ:
Diſponunt cantus, modulos & cantibus addunt.
Nunc ſimul erectis, proxis nunc ordine membris
Dant capita, accedunt pariter, pariterque recedunt;
Fertque, refertque globos moles condenſa virorum.

vbi *manicis albentibus* ad elationem manuum, quæ in plauſu ſit, ſignificandam dixit: manicarum hunc fluxum ſinum aurigarum illius temporis in Arcana Hiſtor. ita Procop. deſcripſit ſimulque acu locum Corippi tangit. Τοῦ δὲ χιτῶνος, τὰ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος αὐτοῖς, τὰ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ζῶνὴ σφίσιν, ἐν στενῷ μάλιστα. δὲ τὰ δὲ ἐνθένδε ἄχρι ἐς ὦμον ἑκάτερον ἐς ἄφατόν τι εὖρος διέχυτο χῆμα. Voces verò huius plauſus adulationum plenæ, vel illud apud Tertullianum. *De noſtris annis addat tibi* (Princeps) *Iuppiter annos*, Totæ elaboratæ, totæ oppletæ ſuauiis. in M. Phil. Capit. *Philoſophia tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ*. atque ita, vt numero, quæ inclamarentur, certo, iugique conſtarent. Vop. in Claud. II. *Auguſte Claudi, Dij te nobis præſſent. dictum ſexagies. Claudi Auguſte Principem, qualis Tu es, ſemper optauimus. dictum quadrigies. Claudi Auguſte, Tu pater, tu frater, tu amicus, Tu bonus ſenator, tu vere Princeps. dictum octuagies. Claudi Auguſte, Tu nos ab Aureolo vindica. dictum quinquagies. Claudi Auguſte, Tu nos à Zenobia, & à Victoria libera; dictum ſepties*. Ex quibus colligitur Magiſtros plauſus extitiſſe, qui muſicam ordinarent, ac præciperent vices, quibus eſſent iterandæ, ne rithmus deperderetur, acclamationes, & præterea eſſe diligentiam inter biographos Vopiſci ſingularem. Primùm plauſi rudes, poſtea arte inſigniti. Ouid. I. amandi artis lib.

In medio plauſu (plauſus tunc arte carebat)
Rex populo præda ſigna petenda dedit.

Mox non modò plauſus creuit, ſed in genera eſt diſtinctus. erat plauſus, qui imbricum ſonum imitaretur verberatarum grandine; de quo Iuven. — *audiat alter Textarum crepitus*: erat & bombus crepitus aſper, & terrificus in plauſu, qualis ille Perſij *Torua mymallonijs implerunt cornua bombis*: vnde alicubi terrificum quid, ac pueris formedoloſum corruptè *bobbo* vocant: ad hunc crepitum manuum facit Themiſtius in ſophiſta, & Ariſtenetus ep. x. lib. I. qui quomodo fieret, docet nempè vt compactis digitis, & ſubſtrictis ſubiectam ſiniſtram ferirent plaudentes in canum: vt eſt apud Theocr. in Cyclope. ἐρυθρὰ πλαταγώνια τὰ τῆς μήκωνος φύλλα φησί, καὶ τὰ τῆς ἀνεμώνης. ἀπὸ τοῦ πλάσσειν, ὃ ἔστι ψοφεῖν. τιθέντες γὰρ αὐτὰ κατὰ τὸν ἀντίχειρα, καὶ τὸν λιχανὸν δάκτυλον τύπτουσι τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ, καὶ οὕτω σημειοῦνται, εἰ ἀγαπῶνται ὑπὸ τῶν ἐρωμένων ἄσπερ καὶ ἀπὸ τῆς πλαταγώνας ψόφου. εἰ ἀψόφως ἐπικρουσθείη. De qua re etiam alibi idem Scholiaſtes. noſtri pueri etiam nunc in papauere met ipſo idem obſeruant, cum ludunt inter ſe, præterea etiam clauſum calycem papaueris, dum ſunt effracturi, interrogant ſe inuicem Monialem an Nympham velint: monialem, papauer pallidum; rubrum pro Nympha accipientes. idque intelligit Corippus.

Ingeminantque cauos dulci modulamine plauſus.

Plauſum concentum vocat Plin. Panegy. Xiphil. in Pertinace ἐυρυθμῶς ἐβόων *manus mouere*. Varro. *in Circis potius, ac theatris, quàm in ſegetibus, ac vinetis manus mouent*. manus mouere, manus applodere eſt, unde ploſus, & plauſus.

Per ſe ille dicat] Prima hæc vociferatio prolata eſt, puto, cum ad beſtias aliquis protrahebatur; acclamat tunc alibi *per te ille diſcat:* ille, pro nomine proprio poſuit, & hominis alicuius diffamati; ut ſit ſenſus, per te, qui ad beſtias damnaris, Caius diſcat, & à ſcelere ſuo abſtineat.

Inſaniam] ſic vocant Circenſium voluptatem Tertullianus, Cyprianus, alij. Euagrius μανίαν, & θηριώδη γνώμην Sil. Ital.

Fluctuat æquoreo fremitu, rabieque fauentum,
Carceribus non dum reſeratis mobile vulgus.

& ibidem.

Tollitur in cœlum furiali turbine clamor.

Scœnæque vacantem] Spart. in Firmo. *Ego efficiam ne ſit aliqua ſollicitudo Romana; vacate ludis, vacate Circenſibus, nos publicæ neceſſitates teneant: vos occupent voluptate.*

PAG. 118.

Clamoſo Circo] Sic *iurgia Circi*. ſic *clamoſa ſuburrà* Martial. ob vendentium clamorem; ibi ſe res ſuas licitaſſe ſcribit Galenus in vita propria, cum in patriam rediturus ſarcinulas degrauaret.

Spectabat] Cur ad Circum referat non video, cum de Amphitheatro loquatur Poëta.

CAP. XIIX.

MEdiolani] Corius in ſua hiſtoria, dirutum hunc à Federico I. cui Oenobarbi nomen ceſſit, ſcribit. de hac Eutropius lib. XIII.

Palatinæ arces] Cateræ etiam Vrbis Romæ ſecutæ claritatem. theatrum, & Capitolium, & Palatium, & Monetam ædificabant. Caterum Thermas Hercules, quid ſi à Maxiano illo Herculio Mediolani factas credas, atque de ijs intelligas apud Auſonium: quem depoſuiſſe Mediolani inſigna Cæſaris Euſebius, ſeu Hieronymus trecenteſimo à Chriſto, ſeptimoque anno recitant? Sin minus ab Horat. illo domitore ferarum dictas accipe, cui ſacri labores; veteres enim thermas, & lauacra Herculi ſacrabant. Inſcriptio Aliphi. FAB. MAX. RECTOR PROVINCIÆ THERMAS HERCVLI VI TERREMOTI EVERSAS RESTITVIT.

Veniſſet] E Conſtantinopoli, unde eum euocauerat. Eutrop.

Antiochiæ Vulcatius Gallicanus in Auidio] *Antiochenſibus, qui Auidio Caſſio conſenſerant, ſed & bis, & alijs ciuitatibus quæ illum iuuerant, ignouit: cum primo Antiochenſibus iratus eſſet: & his ſpectacula ſubſtuliſſet, & multa alia Ciuitatis ornamenta, quæ poſtea reddidit.* Sublata ijſdem eadem ornamenta, & à Seuero, ſed à Caracalla reddita; & ante à Marco Philoſopho qui Antiochenſibus iratus fuit, atque his multa ademit, Spart. in Seuero, Dio in Traiano eius Circi meminit. Herodianus lib. II. Sym. lib. IV. Antiochenſes tanto ſtudio flagraſſe aurigationis ſcribit, ut ad emendas quadrigas Hiſpaniam uſque maximo ſumptu miſerint. Divus Chryſoſth. libellum quem de Circo περὶ ἱπποδρόμου habet; de hoc Circo ſcripſit. at multi quidem Circi fuere, ubi enim Romana ſe explicuit potentia, erigebantur, atque in hac re Græcorum quoq; ſunt imitati vetuſtiſſimum uſum, ex maiori quando Olympia, quæ in Elide erat, etiam aliæ ſunt conſtitutæ. de ea, quæ in Elide ſatis clarum: fuit præterea Athenis, & in Macedonia, Scholiaſtes Thucydidis lib. I. ἔστιν ὀλύμπια καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ Ἀθήναις. De quibus in Pyth. ad odem. IX. agit Pindari Scholiaſtes, & Olymp. ode. VII. Et Demoſth. Interpres καὶ πρὶς Heſichius. Ὀλύμπια, ὁ Ἀθήνησιν ἀγών. erat apud Smyrnœos quoque, ut ex inſcriptione veteri liquet, ſic apud Nicęenſes Euſtathius in Dionyſium. ubi ait propè Nicæam fluuium eſſe, qui dicatur Alphæus, & in quo Olympiacum certamen fiat, & non longè Olympiam montem. Sed ut ad Circos reuertamur, erat Coſtantinopoli, de quo diximus. *Carthagini*. Auguſt. lib. Confeſſ. IV. & Saluian. lib. II. de Gub. Dei. *Et Eccleſia Carthaginenſis inſaniebat in Circis, luxuriabat in theatris. Treueris*. Aug. lib. Confeſſ. IIX. *vnde incidit, vt diceret, neſcio quid ſe, & tres alios contubernales: nimium apud Treviros cum Imperator pro Meridiano Circenſium ſpectaculo teneretur, exiſſe deambulatum in hortis*. Sal. lib. II. de Gub. Dei. *Pauci nobiles, qui proſummo exciſæ vrbis Treuirarum remedio Circenſes ab Imperatoribus poſtulabant.* (&) Circenſes ergo Treueris deſiderati. *Athenis*; qui Enechelidon dicebatur ἐνεχελιδῶν ab Echelo conditore. Heſichius. ἐνεχελιδῶν ὁ Ἀθήναιον ἱππόδρομος ἀπὸ τοῦ Ἐχέλου. Spart. in Adriano. *Edeſſæ* ea urbe decem Viri ludos Circenſes edebant. L. Circenſes. C. de Decur. *Cæſareæ*. ubi quinquennales ludi Circēſes in Auguſti honorem, teſte hiſtoria tripartita. Ioſepho, & Egeſippo. *Anagnini* Circi Liuius meminit lib. XIX. *id egrè paſſi Hernici concilium populorum omnium habentibus Anagninis in Circo, quem maritimum vocant, prater Alatrinatem, Ferentinatemque, & Verulanum omnes Hernici nominis, Reipublicæ Romanæ bellum indixerūt*. Vbi nota in Circo concilium habuiſſe Anagninos more Græcorum, quibus forum in Circo, aut theatro. vnde colligere eſt, Grecam ipſos trahere originem. *Theſſalonicę*. Eutrop. lib. XIII. *Theſſalonica Ciuitas eſt grandis, & populoſa, in qua cum orta fuiſset ſeditio, quidam iudicum lapidati ſunt, atq; tracti: hinc indignatus Theodoſius iracundię non refrenauit infirmitatem, ſed ad ludos Circēſes inuitare ciues iuſſit, & ſuper omnes mixtos euaginari gladios præcepit, & vna cum nocentibus innocentes interimi. Amamiæ*. Polyb. lib. V. Αὐτὸς δ' ἐν τῆς ἀμαμείας ἁρμίσας μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ περὶ πέντε σταδίους ἀπέχων τῆς πόλεως προεῖστρατοπεδεύσε κατὰ τὸν ἱππόδρομον *Alexandrię*. habemus Machabęorum ſecundo, immiſſos Aleſſandriam ad obterendos Hebræos in Circo Elephantos. lege Philonem in Flaccum. Philoſtratum lib. V. in Apoll. Vita. *Hieroſolymæ*. Ioſephus lib. Antiq. V. *Maguntiæ, Maſſilię, Colonnię Agrippinę, Treueris*, alijſque urbibus plurimis Sal. de Gub. Dei. *Sed videlicet reſponderi hoc poteſt, non in omnibus hęc Romanorum urbibus agi, verum eſt, etiam plus ego addo, ne illic quidem nunc agi. ubi ſemper acta ſunt antea. non enim hoc agitur iam Moguntiacenſium, atque Maſſilientium ciuitate, ſed quia exciſa, & deleta eſt: non agitur Agrippinę, ſed quia hoſtibus plena: non agitur Treuerorum urbe excellentiſſima, ſed quia quadruplici* (alibi dicit triplici) *euerſione proſtrata. & ideò, vę nobis, atque impuritatibus noſtris, vę nobis, atque iniquitatibus noſtris. Apamea*. Euagrius. lib. IV. De Choſraë, qui Apamcæ tunc cum Imperatore erat. ὅτι ἡ κηλόει πολλῷ πρότερον ἰουστινιανὸν βασιλέα χρώματος βενέτου, ὃ δὴ κυάνεον ἐστίν, ἐκτόπως ἐρᾶν, ἀπεναντίας κἀνταῦθα αὐτῷ εἶναι βουλόμενος ἤθελε τῷ πρασίνῳ τὴν νίκην ἁρμόσαι. *Lugduni*. Lapis, *Aſisij*. Lapis. *Arcti*, in Hiſpania. Lapis *Aletrij*. Lapis qui in portu S. Mariæ Maioris in Platea eius Vrbis.

CAP. XIX.

PAG. 119.

COſtantini Principatu] Pompa fateor ſublatam, ſed quamuis Conſtantinus ludos lege lata prohibuit, quæ extat l. II. C. de gladiat. non tamen abolitos conſtat ex l. II. de gladiat. C. Theod. per Conſtantinum lata, quæ munerarios prohibet eſſe auctoratos militia, aut palatina præditos dignitate. item l. II. eiuſdem C. Theod. inter cætera duintaxat prohibetur magiſtratibus per Gratianum Valentinianum, & Theodoſium alio tempore ferarum certaminibus vacare, quàm quo die aut nati, aut Imperij ſceptra principes ſuſceperint. rurſus ex D. Auguſtino lib. IIX. Confeſſ. cap. IIX. hoc liquet, ubi ſe interfuiſſe ludis gladiatorum in adoleſcentia fatetur, atque ex Prudent. lib. II. ad Symm. alijſque argumentis, & memorijs multis, atque inter alias illa Eutropij. lib. XIII. *Thelemachius conuerſatione monaſticha, pro hac cauſa Romam venit: cumq; nefandum illud ſpectaculum ageretur, & ipſe intrauit in ſtadium, & deſcendens nitebatur pugnantes inter ſe gladijs ſeparare cumque ſpectatores aduerſus eum ſæuirent, & in effuſionem ſanguinis graſſarentur prouiſorem pacis lapidibus occiderunt.* Sed Ammianus quid plura? ſanguinarios hos ludos à Coſtantio exhibitos hos recitat.

Naumachiæ] Veram pugnam intellige. nam ſcio machiam vel ad tempora Claudiani, qui ipſam deſcribit, perdurauit.

Imperium Romæ] Certè Acacius Theodoræ uxoris Iuſtiniani pater erat ad alendas beſtias ob venationes prepoſitus. in hiſt. arcana. Ἀκάκιος ἦν τις ἐν βυζαντίῳ θηριοκόμος τῶν ἐν κυνηγεσίῳ θηρίων, ὃν τῶν ἀρκτοτρόφον καλοῦσι.

CAP. XX.

PAG. 120.

TEſtatij ludos] A teſtaceo monte, qui Romæ inter Auentinū eſt, & Tiberim; qui à teſtis, hoc eſt fruſtris figulinis confractis ita appellatur. De hoc Marlianus lib. V. cap. V. Deſiēre fieri hi ludi Pij V. Aut Gregorij XIII. Pontificis temporibus: tumultuoſis quidem, & ineptis taurorum venationibus ante ordinati. Hoc ludicrum vna cum monte graphice pictum

vidi

vidi domo in Vinca Roncinorum Romæ inter Collinam portam, & Viam Flaminiam. Sed noſtro quidem æuo multo elegantius Florentiæ inſtaurantur, in ea ſiquidem vrbe veteris adhuc Circi veſtigia ſuperſunt: videri ea conſtans, & perpetua fama eſt, atque apparere deſcendentibus à ponte cui à Rubaconte cognomen ceſſit, Boream verſus. vbi nunc Peruzzinorum ædes ſunt perdurat adhuc oualis formæ aſpectus. Huius Circi vſu olim translatus fuit in plateam D. M. Nouellæ; vbi duo ſunt Obeliſci Marmorei, Æneis aſtragulis, baſique impoſiti. Circaque eorum compendia etiam nunc maxima cum exterorum frequentia bigas trino miſſu ſingulis Annis x. Kalen. Iulii agitant. Sereniſſimum Coſimum huius nominis ſecundum inſtaurare opus voluiſſe ad antiquam typum, atque de opere iam fuiſſe conſultum referunt, donec Magni illius Ducis interitu res omiſſa ſit, vt ex relatu viri amiciſſimi, atque eruditione conſultiſſimi Nicolai Pinelli ſæpius accepi.

Barbari] Quaſi Numidæ equi. Africam Barbariam appellarunt recentiores, & Anaſtaſius Sinæ ita olim Barbari Phryges appellati. & Euripides ſæpe in Oreſte habet. Interpres Xophocl[is] in Aiace Maſtig.

Phrygia] Semiuiri & aſſecla Eutropii Eunuchi, ex illo Virg. *Phrygiæ nec enim Phryges*. & Hom. ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί & Taſſus. *ò franchi non, ma franche*.

Crine lupino] Diſcoboli theſis. ad hanc lib. II. Quint. quid tam diſtortum, & elaboratum quàm ille diſcobolos Myronis vide de diſco ſuperius.

Enodos laterum] Exolleam ſaltationem dixit Apul. lib I. Aſini.

Commiſſa Toro] Legerem potius Commiſſa choro, aut commiſſa foro. noua enim ſemper hic opera gratiora ſpectatoribus. Donat. in Eunuc. *acta eſt tanto ſucceſſu & plauſu, & ſuffragio; vt rurſus eſſet vendita, & ageretur pro noua*. vt ſit hęc tragedia *intacta Agaue*. Iuuen. *eſurit intactam Paridi, niſi vendat Agauen*. vbi intacta Agaue eſt, quæ theatrum numquam fuit experta. Vt Virgil. lib. VI.

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuvencos.

Qui iugum non ſenſere. & IV. Georg.

Intacta totidem ceruice iuvencæ.

intactum itaque omne, quod nouum in opre eſt. *cantatur* recitatur cantando. recitare ſimpliciter loqui eſt. vnde illud Quint. *cum cantas malè cantas, cum recitas cantas*. *Quid enim minus oratori conuenit* (*idem ait lib. Orat. inſt. x.*) *quam modulatio ſcenica*. ex qua intentione ſpiritus rumpi crebrum erat [illegible], vnde ſubligaria, & tibulæ ingentes, nempe cum [illegible]; qui credunt ad conſeruandam tantumodo vocem fuiſſe impoſitam [illegible], ſimpliciter credunt. Martialis.

Dic mihi ſimpliciter, Comœdis, atque Tragœdis
Fibula quid confert.

Vrania. r. c q.] Radiata. ita enim pingebant hanc muſam. vt ex icone nuptialis thalami videre eſt, quam exhibuit Pignorius hanc & Venerem dixerunt *atque ideo Venerem cœleſtem [illegible] Aſtartem vocauerunt* Min. fel. in tet. ex ea prædictiones quadam [illegible] ſyderales. I. Capitol. in Pertin. *in quo proconſulatu multas ſeditiones perpeſſas dici vaticinationibus eorum, quæ de templo cœleſti emergunt*. Tertul. Apol. [illegible] Deæ meminit Apul. Mileſiacωv lib. IX. *Regina cœli* corona [illegible] eiradiata. Pauſanias, huic fuiſſe templum in [illegible] ab Ægio conſtitutum. ipſe in atticis. Ἀθηναίοις [illegible] Ἀφροδίτης Οὐρανίας κατεστήσατο ὁ Αἰγεύς.

Colligite] De laud. Sti con. idem.

Nec tibi, quæ pariter ſiluis dominaris, & aſtris
[illegible] Latonia curam;
Tu quoque nobilibus ſpectacula noſtra laboras
Illuſtrare feris.

Tu Iouis &c q.] Et alibi.

[illegible] vt Latii ſuperi communibus ornent
Hunc annum ſtudiis, quantus Neptunus equorum
Donet ab vrbe greges.

Perge quadrigas] Cum epithalamium nuptiis Sereniſſimi Ducis Parmæ Odoardi [illegible], quem ſuppreſſi poſtea, nec edidi. hæc à Claudiano mutuatus, neſcio an ſtantibus [illegible] modo in Italum ſenſum verteram.

Vanne, e Tu ſcegli del veloce armento
La tra l'herbe di Spagna il fior piu vago,
Che ſnello imiti del paterno vento
L'aura, e la ſtretta del natio ſuo Tago:
E ricco di barbarico ornamento
Per la materia inſuperbiſca, e l'ago:
Vole, iſtabil s'agiri, e l'or del morſo,
Diuori ardito, e le campagne al corſo.
Erato, e Tu nella gentil paleſtra
Raccogli, e sfida i generoſi Elei
Che co'i piè frettoloſi ò con la deſtra.
Trapaſſar mete, ò guadagnar trofei.
E Tu qui Secchia ogni pendice alpeſtra
De moſtri ſpoglia, e i gelidi Rifei
Euterpe, e ſtretti i lacci avuinti mena
I prodigi de boſchi, e de l'arena,

Betrim;

Et Tartaſſiacis ſtabuli nutritor Iberis
Betis.

PAG. 121.

Prodigia] Lib. IIX. Virg. Æn.

Tu Creſſa mactas
Prodigia.

De Scylla Hom. πέλωρ κακόν, vnde moſtrificum illud promontorium, Pelorum appellatur.

Corrupit adulter] Solin. cap. XXVII. *quorum* (Pardorum) *adulterinus coitibus degenerantur partus: Leenæ, & Leones quidem procreantur, ſed ignobiles*. At noſter ait Pardos natos à Leenis, & pardis. quod vtrumque fiebat.

Qui Latis dictis] Μίμους γελοίων vocat in Olynth. Demoſthenes & Ποιητὰς αἰσχρῶν ᾀσμάτων Sidonius.

Mimos chænobatas, gelaſianos.

Gelaſiani ridiculi ſunt Martialis. lib. II. Mimos ridiculi Philiſtionis. Euripides Ἀνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος εἵνεκα Ἀσκοῦσι χάριτας κερτόμους, ἐγὼ δέ πως Μισῶ γελοίους οἵτινες [illegible] σοφῶν Ἀχάλιν' ἔχουσι στόματα. Athen. lib. XIV. Plaut. in Sticho. *vides ridiculos nihil fieri*, Silli ridicula olim poémata erant in theatris adducta, de quibus ita ad Iliad. lib. II. Euſtathius. εἰσὶ δὲ σίλλοι ποιήσεως εἶδος κωμικῆς, καὶ οἱ ταύτην μετιόντες σιλλογράφοι ἐλέγοντο καὶ τὸ οὕτω παίζειν σιλλαίνειν ἐκαλεῖτο quod deductum à Terſite Homeri facit, neque inuentorem Xenophanem vt nos ſillorum noſtrorum facinus in Italia, Franc. Berniam. οὐ μόνον Ξενοφάνης πεποίηκε σίλλους, ἐν οἷς εὐδοκίμηκεν: ἀλλὰ καὶ τούτου τοῦ εἴδους πρῶτος κατῆρξεν Ὅμηρος, ἐν οἷς αὐτὸς τὸν Θερσίτην σιλλαίνει, καὶ ὁ Θερσίτης αὐτοὺς βασιλεῖς.

Qui nutum ambulque] Locutio iſta ſine voce digitis tantum tractata nullo ſchemate magis, quam Apuleianæ, fabellæ Metam. x. op. explicatur. *Quid mandaret Iuppiter nutu ſignificam protinus gradum citulè referens è conſpectu faceſſit* (Mox) *hac inquieto capite, & oculis in aſpectum minacibus, & intorto genere geſticulationis alacer demonſtrabat Paridi, ſi ſibi formæ vitio iam tradidiſſet fortem, trophæiſque bellorum inclytum ſuis adminiculis facturum*. (Et) *hæc puella varios nodales laſciua concinnitate tibia præ cæteris quieta, & inaffectata geſticulatione nutibus honeſtis, Paſtori pollicetur*. (deinde) *cœpit incedere, mollique tibiarum ſono delicatis reſpondere geſtibus*. Polyhymnia mula hanc peritiam aſſignant. Auſon.

Signat cuncta manu, loquiturque Polhymnia geſtu.

de hoc genere loquendi Caſſiod. lib II. ep. vlt. *hinc ſunt addita horcheſtarum loquaciſſima manus, linguoſi digiti, clam ſum ſilentium, expoſitio tacita*. &c. Callimach. epig. Anthol. lib. I.

Σιγῶ φθεγγομένης παλάμης [illegible] κολάπτω
Τεύμασι φωνήεσσαν, ἀπαγγέλλουσα σιωπῇ.

Sid. Apoll. car. XXIII.

Clauſis faucibus, & loquente geſtu.

Terrentianus Maurus de Metris, ſeu C. Petronius Arbiter ab eo citatus.

At Arbiter diſertus.
Tinctus colore noctis
Manu puer loquaci.

epigramma eſt elegantiſſimum quidem inter vetera, cui inſcriptio *Pantomimus* ad hunc ſenſum.

Maſcula fœmineo derivans pectora ſexu,
Atque aptans lentum ſexum ad vtrumque latus;
Egreſſus ſcænam populum ſaltator adorat,
Solerti tendit prodere verba manu.
Nam cum grata chorus diffundit cantica dulcis,
Quæ reſonat cantus motibus ipſe probat:
Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, adſtat:
Illuſtrat verum, cuncta decore replet:
Tot linguæ, quot membra viro, mirabilis eſt ars;

Quæ

Quæ facit articulos voce ſilente loqui.

Vide Iſid.lib.I.cap.xv. & iſti ſcenici Pantomini dicebantur, quod omnia geſticulatione imitarentur, non ita mimi, qui aliquando fingebant, aliquando imitabantur. Sed ſufficiat tantum rem erudiuiſſe. illud non præteribo. quod Solinus c. XXXII.recitat, *Fuiſſe in vltimo oriente quoſdam linguis carentes in vicem ſermonis vtentes nutibus, motibuſque.*

Pulpita ſocco] Sidonius. lib. IX.

Date dicta ſub cothurno
Date carmina ſocco.

Erat ſoccus calceamentum, quo viles perſonæ in ſcæna Comica vtebãtur,& qui baxea etiam dicebatur, ſoccus appellatus, quaſi ſaccus. nam concauus calceus erat, non ſolea. ἰμβὰς Græcis dicitur Schol. Ariſtoph. ἰμβὰς εἶδος ὑποδήματος ἀπὸ τοῦ ἰμβαίνειν τοῖς ποσὶν Gloſſa ἰμβὰς κόθορνος ταπεινός, nec differebat à crepida (puto) niſi quod ſoccus planus,& humilis neque altus.exuebatur præterea ſine vinculorum ſolutione. Sen. lib. II.de benef.*Parũ enim fœdè funoſeq inſolens fuerat,qui de capite Conſulans viri ſoccatus audiebat,niſi in os ſenatoris ingeſiſſet imperator pictos ſoccos.* pictos dicit, immo inaurabantur, vnde auratus ſoccus reperitur: Tertullianus de Idololatria. *ſoccus & baxea quotidie deaurantur, Mercurius, ac Serapis non quotidiè.* neque ni iæ magnitudinis eſſe poterat, cũ ſciamus patrem Vitelij Cæſaris teſte Suetonio, ſoccum in ſinu geſtitaſſe. Faſciæ, quæ crus tegerent vſque ad ſoccum, ſoccelli ſunt dictæ. Iſidor. Origin. lib. XIX. cap. XXXIV. *Socci, cuius diminutiuum Soccelli appellati,* inde quod ſoccum habeant, in quo pars plantæ inijcitur.

Cothurno] Iſid. lib. xx. cap. XXXIV. *Cothurni ſunt, quibus calceabantur tragœdi, quando in theatro dicturi erant, & alta intonantique voce carmina cantaturi* (addit) *eſt enim calceamentum in medium crepidarum, quibus Heroes vtebantur, ſed tale eſt, vt in vno, vel in altero conueniat pede.* Aptum vtrique pedi certè erat: nam concauum, ac ſuperiorem pellem in calcei noſtri formam habitat. contra ὑποδήματα, Sandalia, vt ſunt nunc Capucinorum calceamenta; non niſi vni pedi conueniũt pro ſingulo; & propter δέξιον πέδιλον inuenies dictum de eo calciamento. Sophoclem cothurni figuram auxiſſe, vt Heroum perſonam auguſtiorem, & altiorem exhiberet in tragædia, teſtis eſt Iuſtinus Martyr. Apologia pro Chriſtianis ad Antoninum. de hac in Trachinijs Scholiaſtes Sophoclis. ἀμφιδέξων εἶδος ὑποδήματος ὃ καλοῦσι κόθορνον. Forma quadrata hunc calceum facit Etym. magnum. κόθορνος γυναικεῖον ὑπόδημα τετράγωνον τὸ σχῆμα.

Romanorum] Vetera calceamenta (teſte Æliano) tam viris, quàm fœminis erant communia,& ſic etiam de cothurnis habet Ariſtoph. Schol. in Ranis οἱ δὲ ὅτι ἀνδράσι, καὶ γυναιξὶν ἁρμόττει Cothurni itaque Græci; calcei apud Romanos, qui ὑποδήματα, ſandalia non geſtabant, cum Græcorum potius calceamenta eſſent hypodemata, & præçipuè mulierum.

Segetis ah næ] Æra fiſtulata. Sidon. lib. IX. ep. XIII. ſegetem vocauit, quaſi calamos, Prudent.

Diſparibus calamis quod conſona miſcent.

Concitat vndas] Suſcitat vndas in M.S. nec meliùs hydraulicam deſcribit armoniam. concitatio hæc *calcatura* appellatur à Vitruuio lib. x. c. IX. *ſine operum calcatura ipſius fluminis impulſu vexatæ præſtant, quod opus eſt ad vſum. eadem ratione etiam vexantur hydraulæ.* Duplex igitur genus hydraulię, quòd aquarum, & hominis egeret miniſterio, & quòd aquarum tantumodo; ſed vltimum puto imperfectum, & ignobilius: non enim calcaturæ ſimplicis ea poterat eſſe in verſandis, variandiſque vicibus regula, & tenor, qui in perito homine: fiebant autem hydrauliæ machinæ ad varios vſus: ad excitandas in agone muſico armonias, ad imitandos auium cantus, & ſimilia. Vitruu. de Horologio Hydraulico. lib. IX. Lege Hieronys libellum. De ſpiritalibus. Themiſthium Paraph. ad VI. Phyſicorum. noſtra, quæ dicunt organa, Iuliani Apoſtatæ tempore emiſerunt eaq; ipſe eleganti epigr. deſcribit in Anthol. De pneumaticis ipſis noſtratibus Caſſiod. *organa extraneis vocibus intonant, & peregrinis flatibus calamos complent.* ita ſegetem Claudianus pro calamis dixit καλαμῶ ſiquidem ἀντὶ κερατίνων ἐχρῶντο ἀρχαῖοι. κάλαμος ἡ σύριγξ.

Iaculantur in au.] Petauriſtas intelligit, πεταυρίζεσθαι. ſiquidem in aëre pendere, ac volutari. eſt quidem μίταυρον, ſiue πέταυρον, tabella muro affixa *Mutilus* dicta à Columella lib. IIX. c. IX. & Varr. ad quam veſpere gallinæ volatu ſe recipiunt, mane deſiliunt, ex ea lignum, quo ſaltatores euibrabantur ad gallinarum modum, petaurum, ipſi, petauriſtæ nuncupati ſũt. Heſych. πεταυρατήγνα & latinam gloſſam poſuit *tigna.* nam re vera, vt tigna, tabulæ gallinarum muro coherebant, quam ob rem affixa cubilia ea muro eſſe debere, præcipit Varro, motum enim dicit, cùm incubant Gallinæ, nocere & Suidas πέταυρον, παγὶς. βάθος. σανὶς dicitur petaurum, quòd πετεῖ ἐν αὔρᾳ, qui ex eo ludit, ſine à πέταμαι καὶ αὔρα quia volatus eſt miniſterium, qui volat in eo, & πετάμβρος *petaminarius* eſt, quâ voce vtitur lib. IIX. c. VII. Firmicus. & Salu. Maſſilenſis Gub. Dei. lib. V. *ephalmatores* quoque idem appellat Firmicus ab ἔφαλμα de his Sex. Pomp.

Sic vbi mechanici cum alti exhibuere petauro.

Ego verò talem petauri formam fuiſſe arbitror, quę non tamẽ omninò in toto cum *Mutilo,* ſeu tabella Gallinacea, conueniat, non enim fixum ſtabileque erat, ſed verſatile. fixum in terra. lignum præaltum fuit, ac ſupra ipſum tabella, vbi pedes ſaltator collocabat, poſita ab altero miniſtro machinã, & rotulâ mouebatur, ità vt excuteret tabellã, & ſaltatoris corpus, quod ſua vi, & vi tabellæ eiaculatum volare longiſſimo ſaltu videbatur. Manil.

Cum rota tranſmiſſo toties impacta petauro.

Puer augmentàtus] Iuuen.

Pueri ad Valeria rapti.

Sed aliter, augmentatus propriè eſt puer puero inſidens, atque in altum implicitus, vt catena quodamodo in aliũ fieret corporum, & quædam ſcala. iſtud puto ſignificare in Trachinijs Sophoclis Schol. ἔστι εἶδος παλαίσματος ἡ κλίμαξ Et Euſeb. Hiſt. Eccl. lib. IIX. ἢ καὶ ἀνδρῶν ἐντέχνοις τισὶ σωματικῆς παραδόξου ψυχαγωγίας τοῖς ὁρῶσι ἐνδεικνυμένων ſimilis erat luſus, qui ἱπποκοπία, & τραχηλισμὸς dicebatur. fiebat enim cum quiſpiam collo alterius inſidens geſtabatur. aut mutua volutione alterutrum ferebantur *ſcaricabarili* dicunt Itali. Cæl. Aurel. lib. V. cap. vlt. *Item alienis laboribus exerciti, hoc eſt colluctantium, vel coexerentium, quam Græci ἱπποκοπίαν, vel τραχηλισμὸν vocant.* Iſta verò omnia Claudianus, quæ ad exornandum Conſulatum Manlij adducit contra Eutropium, etiam deſcribit.

Ad ſolitos capere iocos, & iurgia Circi
Tendere, nequicquam magna confligitur ira;
Qui melius vibrata puer vertigine molli
Membra rotet, vertat quis marmora crine ſupino,
Qui magis enodes laterum detorqueat artus,

Fida per innocuas] Hi ludi Vulcanales appellati. Euſebius Ῥωμαίων ἐβασίλευσε ιθ Μακρῖνος Κιρκεσίοις ἡφαιστείοις ἐκάη τὸ ἀμφιθέατρον ἐν Ῥώμῃ. Alibi aliqua ſuperius. Ætnæ mons fingebatur, de quo Strabo. vbi inter flammas, feraſque, noxij præcipitabantur. idem auctor alibi in hac re adductus. Petronius *Vtinam me ſolus inimicus ignis hauriret,* de chaſmate pegmatis arenarij intelligens.

Libris, faſtiſque legendus Caſſiod.] Formulâ conſulatus. *& veſtrum nomen annum deſignat.* Claud. Conſul. IV. Honorij.

Auſpicijs iterum ſe ſe regalibus annus
Induit.

Lactan. lib. VI. *qui ad gerendos magiſtratus vitæ ſuæ operam conuertunt, vt factos ſignent, & annis imponant nomen.* Apul. apolog. *conſules legat, annos conſulat.* Pacatus Panegyr. Theodoſij Sen. *Conſulis, qui creatur, habiturus eſt nomen annus.* Ordinarij conſulis tamen, non honorarij, de quo iam alibi. Senec. de ira. *dedit duodecim faſces, ſed non fecit ordinarium conſulem; à me numerari volunt annos, ſed deeſt mihi ſacerdotium.* Iuſtinian. Nouell. CXV. ὄνομα τοῦ κοινοῦ γεγενῆσθαι.

FINIS.

ADDITAMENTVM

In Quo

GRÆCA

Quæ in his Clar. Viri IO: ARGOLI commentarijs leguntur
Rudium tyrocinio conſultum volens

Collatis Exemplaribus

EMENDAVIT,

In Latinum ſermonem tranſtulit, & auxit;

NICOLAVS PINELLVS

FLORENTINVS I. C.

Beneuolo Lectori S.

DVm Onuphrij Panuini Libros de Ludis Circenſibus attentè voluto, incidi in Ioannis Argoli Notas in eundem auctorem recens editas, *Doctas Iuppiter, & laborioſas*: tanta enim eas, tamque multiplici rerum varietate refertas, tam rara, & invulgatæ eruditionis ſupellectili locupletatas inueni; ut illas non pro appendice, quòd ad calcem Libri reiectæ forent: ſed pro principe, & palmario opere ſumendas eſſe putarim. Sicubi enim Onuphrius ceſpitat, Argolus firmat; ſi quà mutilus, integrat; ſi quà tenebricoſus, illuſtrat, ornatque polymita veſte, quod de Crocota Paſiphaës auctor vetus exclamat ὑπὲρ πᾶσαν ἶριν. Certè ſeriò fateri me cogit opus impensè doctum, nuſquam me, quod ſciam, tantam doctrinæ ſegetem intra tam breuis ſpatij anguſtias coaceruatam vidiſſe. Homo quippe nullius inſcius, & quod de Varrone dictum, undecunque doctiſſimus, omnium antiquitatum latebras, omnium bibliothecarum pluteos excuſſiſſe videtur, immo & ipſe animata bibliotheca vocari poteſt, ex claſſicis omnibus, & probæ notæ auctoribus, præcipuè è Græcorum Poëtarum enarratoribus, quo Σχολιάστας ipſi vocant, non proletaria, & velut de propala atque de cupa: ſed inuiſa, recondita, & hactenus inaudita, facilè feliciterque depromſit. Sexcentas Græcas ſententias hinc inde, ceu fragrantia thyma Attica illa meliſſa ſelegit

Floriferis ut Apes in ſaltibus omnia libant.

Sed quibus mel inde confecit? paribus ſuis, nempe doctis: ſibi enim, & Muſis ceciniſſe videtur. Nefas profectò fuit tot margaritas in marinis conchis deliteſcere: quotus enim quiſque eſt, qui Græcanicam linguam apprimè calleat? ij ergo, quibus interdictum hoc idioma, à percupito fructu tàm eruditæ lectionis, tanquam ab Eleuſinis ſacris interdicentur?

Hæc ego cum intelligerem, non lenocinio titillantis gloriolæ, ſed omnium commodis inſeruiendi cupidine illectus, omnia loca Græca, quæ in hiſce Ioannis Argoli Commentarijs paſſim occurrunt, latinitate donata volui; id quod Auctor facere ſpre-

uit, quòd doctis dumtaxat, ideſt ſui ſimilibus, ſcripſerit. Neque verò noua, aut inſolens fuerit hæc lucubratio, aliorum nempe ſententias peregrina lingua conſcriptas in communiorem transferre. Fecit hoc ante me doctiſſimus Muſurius in Patauino Lyceo Græcarum Literarum Profeſſor magni nominis, quem Sybillina carmina, quæ Græcè à lacteo illo Lactantio recenſentur, in Romani ſermonis puritatem ſcitè, eleganterque tranſtuliſſe videmus, non ſine aliquo famulantis auræ peculio. Idem mihi licere putaui in his Argoli Notis, quo ad Græcas ſententias attinet, elucidandis. Qui enim iam annos quinque in Collegio Nobilium Venetorum Patauij erecto inſtituendis Principibus Ephebis in politiore literatura, operam nauo, & vtriuſque linguæ lectiſſimæ Iuventuti documenta trado, mei muneris eſſe putaui, nouas doctrinæ gazas, ſub obducto cortice latitantes, tanquam nouas terras, orbi literario detegere. Succenſebit fortaſſis Amicus Argolus, & mecum expoſtulabit, quòd, eo inſcio, falcem in ſuam meſſem immiſerim; fecerimque publici Iuris, atque intelligentiæ, hoc eſt exotica, quæ ille acroamata, & ſecretioris ſtudij eſſe voluit. Fuit hæc Syracuſani ſenis ad Heronem Regem non leuis querimonia, quòd eum ſpeculationes Matheſeos demonſtratione certiſſimas, ad praxim reuocare, & tantum non proſtituere coëgerit: ſed non dolebit Argolus, neque hunc meum conatum improbabit; quippe qui diu mecum vtilitati publicæ deſeruire, & bonarum artium ſtudia promouere, iugiter adlaborat.

Habes igitur, Candidiſſime Lector Onuphrium Panuinum illimem & defæcatum; & vbi pumicoſi rupices iter exaſperabant, iam molliore cliuo depreſſum, & complanatum, vbi labirinthei perplexus, Ariadneum ſtamen acceſſit; vbi caligo, & mera ſera, admota fax

Argolici clypei, aut Phæbeæ lampadis inſtar.

Denique, vt breui dictionis gyro rem omnem ſepiam, Onuphrius Romana monumenta; Onuphrium Argolus; Ego ipſummet Argolum, quà Græcè loquitur, illuſtraui. At ſi quis fortè putet me vel actum egiſſe, vel parum laboris, & operæ in his lucubrationibus poſuiſſe; is toto, quod aiunt, cœlo deerrat. Pleroſque enim Auctorum, quos Argolus citat, nondum latinitate donatos conſtat, præcipuè Scholiaſtas; qui cùm Indicibus, ac ſectionibus careant, omnes ad unum à capite ad calcem mihi legendi fuerunt: ſæpicule enim citare loca vel noluit auctor, vel neglexit, quæ me ſtudio indefeſſo, ac improbo labore venari oportuit per latebras, & teſqua librorum. Quò verò, ut non ſemel facit, lectorem remittit tribus aut quatuor verbulis, quæ in rem ſuam faciunt, contentus, ac ſi ad fontem digitum intendiſſet; eò me conferre pertinaci lectione decuit, & quà debilior intelligentiæ lux erat, integram ſententiam expromere, quò clarior ſenſus eniteret. Adde quòd non pauca de meo adiunxi. Quæ omnia te mi lector, neſcius ne eſſes, monitum volui. Tu lege, utere, & fruere, noſtroſque hos qualeſcunque conatus æqui bonique conſule. Dabam Patauii in Collegio Nobilium Venetorum Kal. Maij Anno reparatæ Salutis M. DC. XLII.

NICO-

NICOLAI PINELLI
ADDITAMENTVM
LIBRO PRIMO
CAPITI PRIMO
Paginæ Primæ Columnæ Primæ.

Μισίννιον Siſinnium. Suidas Tom. 2. p. 744. & 745. & 746. Geneuæ editus apud Petr. de la Rouiere in fol. 1619. Τράγκυλλος. Συντόνιος (ὁ Σοητόνιος) χρηματίσας, γραμματικὸς Ῥωμαῖος. ἔγραψε περὶ τῆς παρ᾽ Ἕλλησι παιδίων (παιδιῶν) βιβλίον α΄. περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις θεωρικῶν, καὶ ἀγώνων βιβλία β. Ideſt *Tranquillus, Suetonius dictus; grammaticus Romanus ſcripſit de Ludis Græcorum lib. vnum. De ſpectaculis, & certaminibus Romanorum lib. duos*. Suidas. Tom. 2. p. 934. F.

Τράγκυλλος σεικτῖνος (Σουηκτῖνος) ἐν παιδίαις (παιδίαις) Ἑλλήνων.

Πολλὰς μὲν ἄλλας παιδίας (παιδιὰς) καὶ συμποσίων λέγει.

Ideſt *Tranquillus Suetonius in ludis Græcorum Multos etiam ludos ſympoſiorum recenſet*. Ioan. Tzetza editus in fol. à Caldoriana ſocietate Aureliæ Allobrogum 1606. Kiliade ſexta Hiſtor. 85. p. 370.

Neſtoris, qui Θεατρικῶν ideſt *Theatralium* libros ſcripſit. meminit Iſaacus Caſaubonus Animaduer. In Athenæum lib. 10. cap. 3. p. 446. editionis Lugdunenſis apud Antonium de Harſy. 1600.

ἔγραψεν Ὀλυμπιονίκας ἐν βιβλίοις ις΄.

Ideſt Phlegon Trallianus *ſcripſit Olympionicas in libris 16*. Aduertant hoc loco Tirones, (quibus hoc quicquid eſt laboris ſubiſſe me fateor,) Titulum operis Tralliani non eſſe eundem apud omnes Auctores, quos laudat eruditiſſimus Argolus. Vnus enim Photius in Bibliotheca. pag. 146. v. 11. edita Auguſtæ Vindelic. 1600. quam ſequitur auctor noſter, hunc agnoſcit; nempe ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΩΝ, καὶ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΓΩΓΗ΄. Sed Suidas in Verbo φλέγων p. 1071. Conſtantinus Porphyrogeneta de Themat. lib. 2. cap. 12. p. 90. edit. Elzeuir. 1618. Anonymus apud eundem Phlegontem Maximus in Scholiis Dionyſ. Areopagitæ Epiſt. 7. Et Stephanus de Vrbibus in Γέργις p. 96. & in Διὸς ἱερὸν p. 109. Edit. Baſil. 1568. omnes, in quam, hi ſcriptores vno ore affirmant Trallianum ſcripſiſſe Ὀλυμπιάδας, non ὀλυμπιονίκας. Duplex igitur erit operis titulus (ait Vir. Clar. Ioannes Meurſius in notis ad Phlegontem, cuius opinioni volens libens ſubſcribo,) OLYMPIADES, & CHRONICORVM LIBRI.

Γέργις, & Διὸς ἱερόν Ideſt *Gergis, & Iouis Templum*. Eodem Stephano teſte hoc Oppidum Ioniæ; illa, Ciuitas Troiæ.

Ὥσπερ ὑποδηλοῦν ἔοικε Κράτης ἐν παιδιαῖς Ideſt *Quod atteſtari viſus eſt Crates in Ludis*. Iulius Pollux lib. 9. cap. 7. p. 443. editus Francofurti 1608. apud Claudium Marnium.

Timæus ἔγραψεν —— ὀλυμπιονίκας, καὶ χρονικὰς (ἢ χρονικά.) Ideſt *ſcripſit Olympionicas, vel Acta Chronica*. Suid. in Τίμαιος p. 910. & 911. Tom. 2.

λόγος εἰς τὸν ἱπποδρόμιον (Εἰς τὸν ἱπποδρόμιον λόγος. Ideſt D. Ioannis Chryſoſtomi Conſtantinopolitani Archiepiſcopi *Oratio de Circo*) quam legi apud Virum religione, & literis præſtantiſſimum Iulium Cæſarem Bulengerum Syſtematis opuſcul. Tom. 2. p. 74. edition. Lugdun. 1621.

Ὥς φησι φιλόχορος ἐν τῷ περὶ ἑορτῶν. Ideſt *Vt ait Philorcus in libro de Feſtis* apud Arpocrationem edit. Venet. 1527. apud Aldum. in Χύτροι. p. 60.

Φιλόχορος περὶ θυσιῶν *Philochorus de ſacrificijs* apud Scholiaſtem Apollonii edit. Venetæ apud Aldum 1521. Et apud Suidam Tom. 2. 1064. B.

Ἀριστόδημος ὁ Θηβαῖος ἐν οἷς περὶ τῆς ἑορτ (περὶ τῆς ἑορτῆς) τῶν Ὁμολώων Ideſt *vt narrat Ariſtodemus Thebanus in libris de Feſto Homolorum*. Suidas Tom. 2. p. 307. F. appellat huiuſmodi feſta Ὁμολώϊα, non à Monte, ſed à Sacerdote quadam, cui nomen Homoloia; eaque Ioui, & Cereri ſacra facit. Scholiaſtes verò (quem laudant, noſter, & Meurſius Græcæ Hiſtoriæ conſultiſſimus de FESTIS Græcorum; lib. 5. p. 218. editionis Elzeuirianæ 1619.) ait ſic dicta fuiſſe à Monte quodam Theſſaliæ Pani dicato Ὅμολος ὄρος Θετταλίας, ἔνθα τιμᾶται ὁ Πάν. Ideſt *Homolas Mons Theſſaliæ, vbi colitur Pan*. Omolus fuit etiam Centaurorum olim ſedes, ſicut & Othrys Virg. Æneid. 7. v. 674.

Ceu duo Nubigenæ, cùm vertice montis ab alto
Deſcendunt Centauri, Omolen, Otrynque niualem.
Linquentes curſu rapido.

Et ne cui audaculus videar, qui Homolum, & Omolen idem eſſe cenſeam; en Stephanum p. 221. qui vtrunque enunciari teſtatur, nempe Homolen, & Homolum Ὁμόλη, ὄρος Θετταλίας.. λέγεται καὶ Ὅμολος Ideſt *Homole, mons Theſſaliæ — dicitur etiam Homolus*. Strabo lib. 9. p. 443. A. edit. Regiæ Pariſiens. 1620. auctor eſt dici & Maſcul. & neutro gen.

Τὸ μὲν ἐν Ὁμόλιον· ἢ τὸν Ὁμόλιν. λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως.

Ideſt *Homolum ſeu Homolin; nam dicitur vtroque modo*. Appellatus fuit igitur idem mons Homolus, Omole, Homole, Homolis, Homolium. Quales autem Ludi in hac celebritate ederentur, non apparet ex Scholiaſte Theocriti Idill. 7. p. 128. edito Venetiis ex officina Farrea 1543. in 8.

Ἀπολλόδωρος ἐν τρίτῳ περὶ θεῶν. *Apollodorus in tertio de Dijs* Latio donatus à Bened. Aegio Spoletino, editus Lugduni apud Io. De Gabiano 1608. in 8. Is meminit etiam Homoloidis ideſt vnius ex ſeptem portis Thebarum, quarum hæc ſunt Nomina v. Homolois, Ogygia, Proetis, Onchais, Hypſiſta, Electra, Crenis. p. 292. Harum antiquiſſima, Ogygia; nuperrima, Homoloia. Dicta verò eſt Homolois ex eo, quòd in pugna cum Arginis (Thebani) ad Gliſantem accepta clade, cum Laodamantem Eteoclis filium ſequuti profugiſſent multi, — conuerſi in Theſſalos, Homolen occuparunt, omnium, qui in Theſſalia ſunt, montium maximè fertilem, & aquis irriguum. Illinc à Therſandro Polinicis filio poſtliminio reuocati, Portam, quà redeuntes, vrbem introierunt, Homoloidem ab Homole, in quo, dum exularent conſederant, nuncuparunt. Pauſanias lib. 9. p. 348. v. 38. editus Flor. apud Torrentinum 1551.

ἡμεῖς πλησίον εἶναι τὸ ἰδεῖν τὸν φονευόμενον τῷ ἀποκτεῖναι νομίζοντες ἀπηγορεύσαμεν τὰς δι᾽ ὁπλίων ἀγωνίας, καὶ διάθηρίων, καὶ τὰς τοιαύτας θέας Ideſt *Nos, adeſſe, & ſpectare eum, qui interficitur (idem eſſe ac eum) morte multare arbitrantes, interdiximus gladiatorum certamina, & ferarum, & eiuſmodi ſpectacula*. Athenagoras in Apologia pro Chriſtianis.

CAP. II.

COL. 2. λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσιν ὅτι οἶμαι τυρρηνικοὶ λυδῶν ἄποικοι (Λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσιν. ὅτι οἶμαι Τυρρηνικοὶ λυδῶν ἄποικοι·) Ideſt *Lydos ipſos appellant, eo quod (puto) Tyrrheni Lydorum (ſunt) Coloni*. Appianus in Lybicis. eadem ferè Herodotus lib. 1. p. 45. A. editionis Henrici Stephani 1592. fol. φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ· καὶ Τυρσηνίην ἀποικίσαι, ideſt *Aiunt ipſi Lydi — & in Tyrrheniam* hoc eſt Thuſciam, ſeu Hetruriam, *Colonos deduxiſſe*. Et Marcianus Heracleenſis in Περιηγήσει apud Cluverium p. 422. lib. 2. Italiæ antiquæ editæ apud Elzeuirium 1624. in fol. idem teſtatur cum canit.

Τυρρηνίαν δ᾽ ὁ Λυδὸς Ἄτυος ἔκτισεν
Τυρρηνός. Ideſt
Tyrrheniam Lydus, Atyis filius condidit
Thyrrenus.
Δεῦρο δὲ καὶ χέρσον ἀγῖτω πολίας Κενταύρους
Τυπίοιεν τάδ᾽ ἔργα κακῶς. Ideſt

Huc verò Chiron agat multos Centauros.
Vt puniat opera perperam facta.

λυδιάζειν Ideſt *Lidorum more viuere*; Suidas Tom. 2. p. 64. E.

PAG. 2. col. 1.

Ὅτι δὲ οἰκειότητα δ᾽ ἔχει ὁ Ταῦρος πρὸς τὸν ὑγρὸν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ Ποσειδῶνι θύεται Hoceſt *Quoniam verò amicitiam habet Taurus cum humido, idcirco, Neptuno ſacrificatur*. Euſtathius in Iliad. Φ. p. 1227. v. 34. edit. Romanæ 1542.

Ἠ εἴ δή ποτέ τοι κατὰ πίονα μηρί᾽ ἔκηα
Ταύρων Ideſt *Vel ſi quando tibi pingues coxas cremaui Taurorum* Hom. Iliad. à v. 40. & alibi.

Ταῦρον δ᾽ Ἀλφειῷ ταῦρον τε Ποσειδάωνι ideſt.
Taurum Alphèo, Taurumque Neptuno.

Ταύρους δὲ ὁ Χρύσης (τῷ Ἡλίῳ) Ἀπόλλωνι θύει (τοὺς μὲν, ὡς ἐργατικοὺς τῆς γῆς) Καὶ Ἡλίῳ συμφεράττοντας (συμπράττοντας) εἰς τὸ ζωογόνον καὶ ἀναδοτικὸν τῶν καρπῶν. Ideſt *Tauros aut Chryſes Soli Apollini ſacrificat — Illos ſanè, vt cultores Terræ, & Soli adlaborantes in animalium generationem, & diſtributionem fructuum*.. Euſtathius p. 36. v. 17.

Ἥρα ὁ ἀήρ, κατὰ ἀναγραμματισμόν Ideſt *Iuno Aër* per Anagrammatiſmum. De hac ſignificatione Nominum tum Deorum cum Dearum conſule (ſi tanti æſtimas, quem ex ea letione capies fructum) Ioannem Tzetzam Scholiaſtem Heſiodi in Opera, & Dies p. 2. edit. & Venetæ apud Bartholamæum Zanettum 1537.

COL. 2. Δημήτηρ οἱονεὶ γῆ μήτηρ, hæc leguntur In indice Euſtathii; ſed Iliad. iota, quem laudat doctiſs. Arg. p. 765. v. 22. legitur ſic ὥσπερ καὶ τὸ δημήτηρ, ὅ ἐστι γῆ μήτηρ ἀλληγορικῶς. Ideſt δημήτηρ *Tanquam Terra Mater, & quemadmodum Nomen δημήτηρ, Quod eſt terra Mater Allegoricè*. Tzetza verò opere ſuperius laudato p. 4. ait Cererem dictam fuiſſe Terram Dorica dialecto, non per Allegoriam. Ait enim δημήτηρ γῆ ἡ γῆ, δωρικῶς.

Χοίρους ἐγὼ ἄγω μυστικάς Ideſt *Porcas mecum apporto myſticas*. διὰ τὸ ἐν τοῖς μυστηρίοις (μυστηρίοις) τῆς Δήμητρος θύεσθαι χοίρους *Propterea quod in Myſterijs Cereris ſacrificarētur Porcæ*. Vide opus ſingulare, Eleuſinia Doctiſs. Viri. Io. Meurſij apud Elzeuir. 1619. Verba ſunt Ariſtophanis in Acharnanibus Act. 3. Scen. 3. Et Scholiaſtæ. p. 408. B. F. edit. Chaldorianæ ſocietatis Aureliæ Allobrogum 1608. & idem Scholiaſtes pag. ſequenti G. refert, vti πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων οὐ θύουσι χοίρους τῇ Ἀφροδίτῃ, ὡς βδελυττομένῃ διὰ τὸν Ἄδωνιν, αὐτόν. Ideſt *multi Græcorum non ſacrificant Porcos Veneri, vt abhorrenti ipſum propter Adonem* (ab eo interfectum)

εἰώθασιν οἱ Ἀθηναῖοι, σφάζειν δέλφακα, καὶ ῥαίνειν τὰς καθέδρας τῷ αἵματι αὐτοῦ εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος. Ideſt *Conſueuêre Athenienſes ſacrificare paruam Porcam, & linire cathedras ſanguine eius in honorem Cereris*. Et hanc ſubdit rationem huius moris ἐπειδὴ τοὺς καρποὺς αὐτῆς βλάπτει Ideſt *Quandoquidem fructus eius lędit* p. 373. Licet Phurnutus aliam cauſam afferat apud Meurſium in Eleuſiniis p. 20. videlicet, *Quia id animal ſit valde fœcundum, & facile concipiens, fœtumque perferens* τὸ πολύγονον, καὶ εὐσύλληπτον, καὶ τελεσφόρον. Quid autem ſint δέλφακες ſi cupis ſcire, te docet idem Scholiaſtes p. 407. D. his verbis χοίρους παρ᾽ ὑμῖν νῦν λεγομένους δέλφακας, λέγω δὴ τοὺς μικροὺς σῦς. ideſt *Qui apud vos nunc appellantur Delphaces; dico ego, Paruos porcos*. Quæ tandem eſſent ea ſacrificia quæ dicebant Myſteria, idem loco tit. C. declara ſic.

ἀνάκειται γὰρ τὸ ζῷον (χοῖρος) τῇ θεῷ. ἕκαστος δὲ τῶν θυομένων, ὑπὲρ αὐτοῦ ἔθυεν. ταῦτα δὲ καλεῖται μυστήρια.

Χοῖροι τῇ (τῇ) Δήμητρι (Δήμητρι) καὶ τῷ Διονύσῳ ἐθύοντο, ὡς λυμαντικοὶ τῶν (τοῖν) θεοῖν δωριμάτων (δωρημάτων.) Ideſt *ſues Cereri, & Dionyſio mactabantur, tamquam vaſtatores donorum illorum Deorum*. Idem Schol. p. 228. D.

μοῖρων (μοιρῶν) Ideſt *Parcarum*.

.... Τὰ δὲ μῆλα λαβὼν ἀπεδηροτόμησα (ἀπεδειροτόμησα)
Ἐς βόθρον ῥέε δ᾽ αἷμα κελενεφὲς (κελαινεφὲς) αἱ δ᾽ ἀγέροντο
Ψηχαὶ (ψυχαὶ)

Ideſt *Oues autem cùm cæpiſſem, iugulaui ſuper foſſam. fluebat verò Cruor niger. Congregabantur autem Animæ*. Hom. Odyſſ. K. (Λ. v. 35.)

Ἔντομα δὲ τὰ σφάγια κυρίως τὰ τοῖς νεκροῖς ἐναγοζόμενα (ἐναγιζόμενα) διὰ τὸ ἐν τῷ αὐτοῦ (τῇ γῇ αὐτοῦ) ἀποτέμνεσθαι τὰς κεφαλὰς οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς χθονίοις. τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφοντες τὸν τράχηλον σφάζουσιν. Ideſt ἔντομα *verò victimæ propriè dicuntur, quæ defunctis immolantur, ab abſcindendo eorum capita prona in terram. ſic enim ſacrificant terreſtribus. Cæleſtibus verò ſurſum reſupinantes guttur mactant*. Scholiaſtes Apollonij lib. 1. p. 122.

Ἔντομα verò ſunt ex pecudibus Caſtrati mares, qui Inferis manibus ſacrificantur, vt infæcundi, quales ſunt Veruêces. Lex. Græco-Lat. G. Budæi edit. 1554. Lud. Cerda Æn. 5. v. 251. num. 23. p. 652. eâdem ratione Plutoni ſacrauerat Cupreſſum Antiquitas Plin. lib. 16. cap. 33. p. 404. Eadem de Diis ſuperis refert Scholiaſtes Hom. Iliad. a. p. 52. B. tantùm differt in eo quod dicit τοῖς ἥρωσιν ὡς κατοιχομένοις ἔντομα ἔθυον ἀποβλέποντα κάτω εἰς γῆν. Ideſt *Heroibus, vt qui moriebantur, Victimas ſacrificant reſpicientes deorſum in terram*. Heroes igitur in hac ſacrificiorum parte nihil inferis manibus intererant.

στεῖραν βοῦν *Ideſt Vaccam ſterilem*. Hom. Odyſſ. A. v. 36.

PAG. 3. col. 1. Definit Comædiam ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ὁδοῦ. ἐπεὶ δ᾽ ἐν τοῖς ὁδοῖς ἐκώμαζον ideſt *A laſciuiendo, & via: & quod in vijs laſciuirent*. Vel ὅτι ὑπὸ τὰς κώμας (κώμας) παριόντες εἶδον (ᾖδον) καὶ ἐπεδείπνυντο, μήπω πολίων ὄντων. ideſt *Quia ſcilicet in vijs verſantes canebant, & conuiuabantur nondum Ciuitatibus exiſtêtibus*. Definitio Tragœdiæ Τρύξ *Muſtum* τρύξ ἐστι νέος οἶνος, τρύγητος. τρυγῶν lege cum Scholiaſte citato ἤτοι διὰ τρύγα ἔπαθλον λαμβάνειν. τουτέστι νέον οἶνον. ἢ διὰ τὸ μὴ ὄντων προσωπείων τὴν ἀρχὴν, τρυγὶ χρίεσθαι τὰς ὄψεις. ideſt *Vel quia Muſtum præmium certaminis acciperent, hoc eſt novum Vinum, vel quia, haud exiſtentibus perſonis à principio, fæce vini perungerent facies*. Scholiaſtes Ariſtophanis p. 395. F. Et Scholiaſtes Theocriti Idyl. 7. p. 122. ait Τρὺξ δὲ κυρίως, ὁ νέος οἶνος λέγεται, κατὰ χρῆσιν καὶ δὲ καὶ ὁ παλαιός ideſt Trix (Muſtum) *propriè Novum Vinum, dicitur impropriè etiam Vetus*, eadem Auctor Etymol. Magni p. 764. Editio. Comelinianæ 1594. in fol. vide Athenęum lib. 2. p. 40. A. qui, & Comœdiam, & Tragœdiam a Crapula, & ebrietate ortas affirmat τῆς τρυγῆς ideſt *Vindemiæ tempore*.

Αἴκα τῆνος ἕλῃ κεραὸν τράγον, αἶγα τὺ λαψῇ. ideſt
Si ille acceperit cornutum Caprum, Capram tu accipies Theocrit. Idyl. 1. v. 4.

κυρίως ideſt *propriè*.

CAP. III.

ἰστέον ὅτι τὸ μὲν ἅρμα Πέλοψ πρῶτος ἔδειξεν, ἐκ Ποσειδῶνος λαβών Hoc eſt *Sciendum quod currum Pelops primus demonſtrauit alijs, cùm* (eum) *à Neptuno accepiſſet*. Scholiaſtes Pind. Triclinius Olymp. od. 1. p. 133. M. editi a Paulo Steph. 1599. in 4.

COL. 2. πολυξενωτάτῳ παρὰ βωμῷ. ideſt *Hoſpitaliſſima apud Aram* Pind. Olymp. od. 1. ſtr. 4. p. 12.

Οὗπερ τὸ πρὶν ὁ Ἡρακλῆς Διὶ τῷ ὀλυμπίῳ
Ἀγῶνα τίθεικε λαμπρὸν, ἐκ σκύλων τῶν Αὐγέως.
Vbi prius Herculi Ioui Olympio
Certamen inſtituit illuſtre ex ſpolijs Augeæ. Tzetza Kil. 1. hiſt. 21. p. 283.

Σύριγξ δ᾽ ἐστι τὸ εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ τροχοῦ βαλλόμενον μέρος ideſt πάτταλος τοῦ ἄξονος. πλήμνη καὶ πλησμη. Hoc eſt *Syringa eſt quæ in foramen rotæ immittitur, pars; videlicet Paxillus Axis. Plemne, & Pleſme*. Hæc Syringæ definitio, quam affert, ex veteri Scholi. Sophoclis in Electra p. 113. edition. Henrici Stephani 1568. videtur deſumpta ex comparatione ſyringæ illius tenuioris, ex qua ori admotâ fiſtulator ſpiritum effundit in craſſiorem, nempè fiſtulam, ſeu tibiam Vtricularem; Seu mauis ab acu comatorio, quâ ornatrices crines fingunt, & ſuſtinent, eam Græci σύριγγα, Latini aliquando fiſtulam dicunt. Sed propriè σύριγξ eſt Polluci lib. 1. cap. 10. p. 39. Rotæ foramen, cui inſeritur Axis. τὸ δὲ κενὸν τοῦ τροχοῦ, inquit ille τὸ ἐναρμοζόμενον τῷ ἄξονι, σύριγξ appellatur. Polluci adſtipulatur idem Scholium, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὀπὴ τοῦ τροχοῦ οὕτως (σύριγξ) καλεῖται. ideſt *Et ipſum Rotæ foramen*, concavum, *ita* (Syringa) *vocatur*. Extremitates Axis, quas recipiunt rotæ, cùm eidem veteri Scholio, tùm Triclinio ſunt χνόαι Chnoę: ἤγουν τὸ μέρος τοῦ ἄξονος, τὸ ἐν τῇ τοῦ τροχοῦ, καὶ ἀκροξόνια ideſt *Extremitates axis*. Et eidem χνόη. Chnoe eſt τὸ λεπτὸν μέρος τοῦ ἄξονος, τὸ τριβόμενον ὑπὸ τῆς χοινικίδος ideſt *Subtilis pars Axis quæ atteritur à modiolo*.

σύριγξ --- ideſt πάτταλος τοῦ ἄξονος ideſt πλήμνη ſignificatur, &c. Plemnem ſignificare Axis paxillum, ſeu extremitates negant Lexici, negat Etymol. Magnum p. 676. apud quem ſic legitur.

πλήμναι, δι' ὧν ὁ ἄξων στρέφεται, παρὰ τὸ πληροῦσθαι ὑπὸ τοῦ ἄξονος — πλήμνας, τοὺς τροχοὺς, τὰς σύριγγας. Hoc eſt *Plemnæ ſunt Modioli, circa quas axis voluitur; ſic dictæ quòd impleantur ab Axe — Plemnas vocant Rotas*. Sed quid verbis opus eſt? ipſe Scholiaſtes Apollonii, quem citat docliſſimus Argolus, apertiſſimè declarat, quod dicimus his verbis. διαφέρει πλήμνη καὶ πλήσμη. ἡ μὲν γὰρ τὴν χοινικίδα σημαίνει τοῦ τροχοῦ ἡ δὲ πλήσμη, τὴν πλημμύραν τοῦ ποταμοῦ Hoc eſt *differunt inter ſe Plemne & Pleſme. Plemne enim modiolum rotæ ſignificat. Pleſme verò inundationem fluminis*. pag. 127. n. 29. lib. 1.

οὗ στέφος ἦν θάλος ἀγριελαίου.

ideſt *Cuius Corona erat ramus oleæ ſylueſtris*. Tzetza Kil. Hiſt. p.

Ὀλυμπιάσι μὲν στέφανος ἐκ κοτίνου.

ideſt *In Olympiacis quidem Corona ex oleaſtro*. Lucianus in Gymnaſ.

Ἀνεκήρυττεν τῶν ἀθλητῶν αὐτοὺς (τοὺς) νικῶντας, στεφανώσας.
Κοτίνου στεφάνῳ.

ideſt *Præconis voce pronunciabat Athletarum victores, cùm coronaſſet*.

Oleaſtri corona. Comicus in Pluto. Act. 2. Scen. 5. pag. 61. D. Scholiaſtes pag. ſeq. interpretans hæc verba, nempe κοτίνου στεφάνῳ στεφανώσας ἀνεκήρυττε τοὺς νικῶντας, Ait οὐ κοτίνῳ δὲ ἐστέφοντο ἀλλὰ τῷ τῆς καλλιστεφάνου ἐλαίας κλάδῳ ἐστεφανοῦντο οὐκ ἀκριβῶς οὖν. ideſt *Non oleaſtro coronabantur; ſed ſpecioſæ oliuæ ramo redimebantur. Haud exactè igitur*. Gerardus verò ibidem D. inquit Peniam, vt coronam huiuſmodi eleuaret, inuidioſè vocauiſſe στέφανον κοτίνου, quo nomine ſignificat non ἐλαίαν, ſed ἀγριέλαιον ideſt *Oleaſtrum, & Sylueſtrem oleam*. Vide ibi Scholiaſtem, Et Scholiaſtem Theocriti Idyl. 3. p. 69. M

Ἀμφὶ κόμαισι βάλοι γλαυ-
κόχροα κόσμον ἐλαίας, τάν ποτε
Ἴστρου ἀπὸ σκιαρᾶν παγᾶν ἔνεικεν.
Ἀμφιτρυωνιάδας,
μνᾶμα τῶν Οὐλυμπίᾳ κάλλιστον ἀέθλων,

Ideſt

Circa comas iecerit glau-
cum-colorem-habens ornamentum oliuæ, quam olim
Iſtri ab vmbroſis fontibus attulit
Amphitrioniades,
Monumentum in Olympia pulcherrimum certaminum.

Tantum in Pindarica Lyra Alexandri Adimari patricii Florentini Maieſtatem ſuſpiciunt Viri docti; vt, & tantæ Virtutis meritis me defuturum; teque non mediocrem, & fructus, & voluptatis iacturam cenſuerim facturum fuiſſe; ni, quoties Argolus laudat Græcum vatem, Hetruſca Græcæ Muſæ accineret.

Mentre, giudice vero, Etolo impone
D'Oliuo alme corone;
Fronda, che l'Iſtro intorno a' fonti vide;
Et in premio l'adduſſe Anfitrionide
Di bel pugnar, dall' Iperborea gente,
Quando, che reuerente
Al gran nume d' Apollo egli la reſe,
E'l vero onor della virtù vi ſteſe:

Pindarus Olymp. od. 3. Epod. 1. p. editus à Paulo Stephano in 4. 1599.

Κότινος οὐ μόνον ἀγριέλαιον: ἀλλὰ καὶ ἄκαρπος ἐλαία. Ideſt *Oleaſter non ſolùm agreſtis eſt, verum etiam infructuoſa oliua*. Scholiaſtes Apollonii.

καλλίφυλλος Ideſt *pulcris frondibus prædita*.

χλωρὸν σέλινον. ideſt *Viride Apium*.

βώτανα) βοτάνην λέοντος. Ideſt *Herbam Leonis*.

COL. 2. τιμαὶ τῷ Μελικέρτῃ δίδονται μετονομασθέντι Παλαίμονι. Ideſt *Honores Melicertæ habentur, mutato nomine, Palæmoni*. Pauſanias in Atticis p. 54.

σύμβολον .. Νεμέων, σέλινον χλωρόν. Ἰσθμίων σέλινον ξηρόν. Ideſt *Symbolum Nemeorum (eſt) Apium viride. Iſthmiorum Appium ſiccum*. Schol. Pind. p. 31. M.

Ἐν ἀγῶνι τῷ Ἰσθμίῳ οἱ νικῶντες πίτυϊ ἐστέφοντο πάλαι, ὕστερον δὲ ξηρῷ σελίνῳ. ideſt *In Certamine Iſthmio Pinea corona redimebantur antiquitus; deinde ſicco Apio*. Schol. Apoll. lib. 3. p. 195. & 196. nu. 58.

ἄγεται δὲ τῷ Μελικέρτῃ ὁ Ἰσθμιακὸς ἀγών, ἐν ᾧ ὁ στέφανος ἦν πρότερον τοῖς νικῶσιν ἀπὸ σελίνου, ὕστερον δὲ ἀπὸ Πίτυος. ideſt *Fit Melicertæ Iſthmia cum certamen, in quo corona (propoſita) erat priùs Victoribus ex Apio, deinde verò ex Pinu*. Scholiaſtes Nicandri Alexipharm: p. 102. edidit in 4. Coloniæ Io. Soter. 1530.

Σπεραδές τε (σπέρματος σελίνου) idem Schol. ibidem τοῦ ἀγριοσελίνου (τοῦ ὀρεοσελίνου) καλουμένου. ideſt *Semen Apij, quod Montanum Apium appellatur*.

πύθεσθαι ſignificat σήπεσθαι ideſt *putrefieri, ad cariem duci*.

Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες, Ὀλύμπια Νέμεα, Ἴσθμια, καὶ πύθεια (πύθια.) οἱ μὲν τρεῖς ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ δὲ τῶν Πυθίων, ἐν Δελφοῖς γινόμενος. ὧν τὰ μὲν Ὀλύμπια καὶ Νέμεα, εἰς Δία. εἰς Ποσειδῶνα δὲ τὰ Ἴσθμια. τὰ δὲ Πύθια, εἰς Ἀπόλλωνα ἐτελεῖτο. ἔστι δὲ καὶ τέσσαρα στοιχία (στοιχεῖα,) τὰ τὸ πᾶν συνιστῶντα, πῦρ. ἀήρ, ὕδωρ, γῆ. ideſt *Quatuor ſunt Agônes, Olympia, Nemea, Iſthmia, & Pythia. Tres quidem in Peloponneſo, vnus autem Pythiorum in Delpho celebrabatur. Quorum Olympia, & Nemea in Iouis, & Neptuni; Iſthmia & Pythia in Apollinis honorem edebant. Sicut etiā quatuor ſunt Elementa vniuerſum conſtituentia. Ignis, Aër, Aqua, Terra*. Demetrius Triclinius in Scholiis ad Olympia Pind. p. 129. & Photius in Biblioth. p. 872. v. 10.

Εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων. ideſt *In honorem quatuor Elementorum*.

Ὁ ῥώμολος (ῥωμύλος) ἔκτισε (κτίζει) πρῶτον ἱππικὸν ἐν Ῥώμῃ, ὃ κίρκεσιον (κιρκίσιον) καλοῦσιν, εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἡλίου. τυποῖ δὲ τὰς μὲν δώδεκα θύρας τὰς (τοὺς) δώδεκα οἴκους τοῦ ζωδιακοῦ. (ζωδιακοῦ) κύκλου. τὸ δὲ πέλμα, τὴν γῆν πᾶσαν εἶναι: τὸν εὔριπον τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῆς γῆς μεσαζομένην: τὸν δ' ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα, τὴν ἀνατολήν. καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σφενδόνῃ, τὴν δύσιν ideſt *Romulus condit primum Circum Romæ, quem Circenſem appellant, in honorem Solis, deſignat autem duodecim Portas duodecim domos Zodiaci circuli: Solum, vniuerſam terram eſſe: Euripum, Mare, quod a media terra diuiditur: Metam, quæ ad portas; Orientem: & Metam, quæ eſt infunda; Occaſum*. Cedrenus apud eundem Bulengerum p. 96. C.

PAG. 5. COL. 1.

Ἔκτισε ῥώμολος (ῥωμύλος) καὶ ἱππικὸν, θέλων διασκεδάσαι τὸ πλῆθος τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων, ὅτι στασιάζοντες ἐπῄχοντο (ἐπήχοντο) αὐτῷ διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἐπετέλεσε πρῶτος ἱπποδρομίαν ἐν Ῥώμῃ, εἰς ἑορτὴν φασὶ τοῦ ἡλίου, καὶ εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων. ideſt *Condidit Romulus etiam Circum volens diſpergere plebem populi Romani, quia diſſidentes retinebant eum propter cædem fratris, & edidit primus Circenſem ludum in Roma in feſtum, vt aiunt, Solis; & in honorem quatuor Elementorum*. Georgius Monachus apud eundem Bulengerum loco laudato. D.

Ἐν ᾗ παρὰ Ῥωμαίοις ἐξ ἔθους ἐλιννύουσιν (ἐλινύουσιν) ἔργων ἵπποι καὶ ἶρεις (ὀρεῖς) καὶ στέφανται (στέφονται) τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. ideſt *In qua apud Romanos de more feriantur ab operibus equi, & Muli, & coronantur capita floribus*. Dionyſius Alicarnaſſeus editus Francofurdi apud heredes Andreæ Vvecheli. 1586. p. 26. m. in fol.

Ἑστιοῦχοι, φράτριοι. ideſt *Lares, Tribules*. Pollux lib. 1. cap. 1. p. 8. v. 6. 7. Et lib. 3. cap. 4. p. 140. v. 35. dicuntur θεοὶ φράτριοι. ideſt *Dij Tribules*.

Διεσπάρη λόγος ὑπ' αὐτοῦ πρῶτον ὡς θεοῦ τινὸς ἀνευρήκοι βωμὸν ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον. ὠνόμαζον δὲ τὸν θεὸν Κῶνσον εἴτε (εἴτε) βουλαῖον ὄντα —— εἴτε ἵππιον (ἱππεῖον) Ποσειδῶ. ideſt *Vulgatus fuit ſermo à Romulo primùm, quòd Dei cuiuſdam inueniſſet Aram ſub terrā defoſſam, appellabant autem Deum Conſum ſiue conſiliarium exiſtentem —— ſiue equeſtrem Neptunum*. Plutarchus in Romulo p. 25. D. editionis Regiæ Pariſienſis 1624. in fol.

Ἐτολμήθη μὲν οὖν ἡ ἁρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξτιλίου μηνὸς, Αὐγούστου δὲ νῦν ἐν ᾗ (ᾗ) τὴν τῶν κωνσουαλίων (Κωνσαλίων) ἑορτὴν ἄγουσιν ideſt *Et ſanè admiſſus fuit raptu circa decimum octauum diem menſis tunc Sextilis, nunc Auguſti, in quo Conſalium celebritatem agunt*. Idem Plutarchus loco proximè laudato. p. 26. E.

Ἀλλὰ μὲν δὴ ὦ Δημόδοκε, καὶ λέγεται συμβουλὴ ἱερὸν χρῆμα εἶναι. ideſt *Et ſanè quidem ò Demodoce, dicitur etiam Conſilium ſacra res eſſe*.

..... καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον
Μήτινα νόσφιν ἐμεῖο θεῶν αἰειγενετάων
Ἄλλον γ' εἴσεσθαι Ζηνὸς πυκινόφρονα βουλήν.

ideſt *& iuraui forte iuſiurandum*
Nullum præter me Deorum immortalium
Alium ſcire Iouis prudens conſilium

Homerus in Hymno in Mercurium v. 533.

Δαίμονι ἀρρήτῳ ideſt *Dæmoni non nominando*. Dionyſ. Alicarnaſſ. Hiſt. Rom. lib. 2. p. 100. v. 38.

Κῶνσος υἱὸς Ἴσιδος ideſt *Conſus filius Iſidis*. Apud Bulengerum p. 108. C.

Σιγᾷν *Tacere*.

PAG. 5. COL. 1.

Οἱ δὲ καὶ ὅλως φασὶ τῶ βουλεύματος ἀπορρήτου, καὶ ἀφανοῦς (ἀφανῶς) ὄντος, ὑπόγειον ἐγκαλύψας τῷ θεῷ βωμὸν γενέσθαι (κεκρυμμένον) idest. *Alij verò dicunt penitus consilio arcano, & tecto existente, subterraneam non sine ratione Deo Aram fuiſſe defoſſam*. Plutarchus ibidem p. 25. E.

Ἀπέδειξαν δὲ καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἱππίῳ, καὶ τὴν ἑορτὴν Ἱπποκράτεια μὲν παρ' Ἀρκάδων, Κωνσουάλια δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα κατεστήσαντο idest *Imò verò aſſignarunt Neptuno Hyppio (Equeſtri) Aream & feſtum; Hippocratia quidem apud Arcadas, Conſualia verò à Romanis appellata instituerunt*. Dionyſius Halicarnaſſ. Hiſt. Rom. l. 1. p. 26. v. 15. Demſterus Antiquit. Rom. 4. cap. 11. p. 180.

Κῶνσος (ὑπὸ Ῥωμαίων ὃν ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν) Ποσειδῶνα σεισίχθονά φασιν εἶναι) ὑπόγαιος βωμὸς ἐστιν (καὶ διὰ τοῦτο ὑπογείῳ τετιμῆσθαι βωμῷ λέγουσιν) ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὗτος ἔχει. idest *Conſus à Romanis, quem interpretantes noſtrâ linguâ Neptunum Terræ quaſſatorem aiunt eſſe quidam. Et idcirco ſubterranea cultum etiam Ara dicunt, eo quod in terram hic Deus ius habeat*. Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 2. Antiq. p. 100. v. 30. Roſinus Antiq. Rom. 4. cap. 13. p. 208.

Δέσποινα δίας Ἄρτεμι λίμνας,
Καὶ γυμνασίων τῶν ἱπποκρότων

idest *O Domina ſacræ Diana Paludis,*
Et exercitationum equeſtrium.

Vbi notabis non tantùm Dianam fuiſſe Dominam exercitationem Equeſtrium (quod aduertit noſter) verum etiam ipſam Paludem fuiſſe in Trezene, Circum, in quo ſe exercebāt. colligitur ex ipſo Scholiaſte, qui ait ibi λίμνη γυμνάσιον ἐν Τροιζῆνι. Euripides in Hippolyto v. 228. p. 518. editus ab Paulo Stephano. 1602.

Ἀπήνη δὲ ἐστιν ἅρμα, ἐξ ἡμιόνων ζεῦχθεν idest *Apina eſt Currus à Mulis Iugatum*. Vetus Scholiaſtes Pind. Olymp. od. 5. p. 40. f.

PAG. 1. COL. 1. Ἔθος γὰρ ἦν παλαιοῖς (ὅπερ καὶ νῦν ἀκμάζει) ὅταν ἢ φόνον ἀνθρώπων (ἀνθρώπου) ἢ καὶ ἄλλας σφαγὰς ποιῶσιν, ὕδατι (ἀενάῳ) τὰς χεῖρας ἀπονίπτειν εἰς τὸ μιάσματος καθαρσιν. idest *Mos enim erat Antiquis, qui etiam nunc viget, quando (aliqui) vel cædem hominum, vel etiam alias neces, commiſerint, Aqua viua manus abluere in ſceleris luſtrationem*. Sophoclis Scholiaſtes in Aiace Maſtigophoro apud Briſſon. de formul. p. 5. lib. 1. vbi plura de hoc ritu luſtrandi per Aquam.

Quoniam verò ad hunc locum illuſtrandum mirificè facit Epigram: Apollonidæ, quod eſt tertium cap. 65. Tit. in fontes lib. 1. in Antolog. Epigramm. Græcorum edita Baſileæ apud Hier. Forbenium. 1549. hic apponam.

Ἡ καθαρὴ Νύμφαι χαριτώνυμον ἔξοχον ἄλλων
Κρήνη πασάων δῶκαν ἐμοὶ λιβάδων.
Ληϊστὴς ὅτε μοι παρακλίντορας ἔκτανεν ἄνδρας,
Καὶ φονίην ἱεροῖς ὕδασι λοῦσε χέρα,
Κεῖνον ἀναστρέψασα γλυκὺν ῥόον, οὐκ ἔθ' ἑλίσσω
Βλύζω. τίς γὰρ ἐμὲ τὴν καθαρὴν ἔτι με;

Ideſt *Eram purus, Nymphæ .n. cognomen eximiū præ reliquis,*
Fonti omnium mihi dederunt aquarum.
Latro cùm apud me recubantes occidit Viros
Et lethalem ſancto flumine lauit manum,
Illum reuocaui dulcem fluxum: nec amplius viatoribus
Scaturio. Quis enim dicet parum adhuc me?

Quod ibidem ſequitur epigramma Antiphanis eſt eiuſdem argumenti, quod vide. fiebant etiam Luſtrationes, per ſulphur, per porcellos, per Sal, per cæpas, oua, mænides, vt adnotauit Natalis Comes lib. 1. cap. 14. & Bulengerus toto lib. 3. aduerſus Magos.

Ῥάκος τριβώνιον, τετριμμένον idest *Pannum tritum, attritum*.
τὰ λευκὰ καθαρὰ idest *Alba (ſunt) pura*.

Λευκὰ δ' ἱμάτια τοῖς ἱερεῦσι (ἱερεῦσι μόνοις συμφέρει) idest *Alba Veſtimenta ſacerdotibus ſolis expediunt*, vtilia ſunt. Artemid. de Som. lib. 2. cap. 3. p. 49. 6. v. 10. editus Venetijs apud Aldum 1518.

Ἔθος δ' ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκας βεβαίας τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις idest *Mos in fidem & fœdera ſtabilia dexteras dare inuicem* Scholiaſtes Ariſtophanis.

.... ἀνακαλεῖ δὲ δεξιάς,
Πίστιν μεγίστην

ideſt — *implorat autem dexteras*,
Fidem maximam.

Eurip. Med. p. 407. v. 21.

Ὁ δὲ πιθανώτατος ἐμοὶ δοκεῖ τῶν λόγων Ποσειδῶνος ἐπίκλησιν εἶναι τὸ Ἵππιος idest *Probabiliſſimus ſermonum mihi videtur* (eorum qui dicunt Taraxippum) *Neptuni cognomen eſſe Hippij* (Equeſtris). Pauſanias Eliacorum Poſter. p. 241. v. 40.

Ἵππιος ὁ Ποσειδῶν, ὅτι δοκεῖ πρῶτον ἵππον γεγεννηκέναι Σίσυφον ἐν Θεσσαλίᾳ, τῇ τριαίνῃ πέτραν παίσας. ὅθεν ἱερὸν Ποσειδῶνος Πετραίου καθίδρυται ἐν Θεσσαλίᾳ. idest *Hippius* (Equeſter) *dicitur Neptunus. Quia videtur primum. Equum genuiſſe Siſiphum in Theſſalia tridente petram cum percuſſiſſet. Vnde templum Neptuni Petræi præbume erigitur ſit in Theſſalia*. Magnum Etymolog. p. 473. v. 42. De equis terreſtribus, & eorum Inuentore conſule Bulengerum p. 200. & 201. & Lil. Gyraldi Syntagma. 5. Hiſt. Deorum. p. 160. editi Baſileæ per Io. Oporinum 1560. in fol. & Aemilium Portum in Notis ad Suidam in Verbo Ἵππιος p. 1267. F.

Ἔχουσα ἱππόκαμπον ἐν χερί. idest *Habens Hippo camptum in Manu*. Prædictus locus ſic legitur apud Strab. Geograph. lib. 8. p. 384. D.

Ἐρατοσθένης δὲ καὶ αὐτὸς ἰδεῖν φησὶ τὸν τόπον, καὶ τοὺς πορθμέας λέγειν, ὡς ἐν τῷ πόρῳ ὀρθὸς ἑστήκει Ποσειδῶν χάλκεος ἔχων ἱππόκαμπον ἐν τῇ χειρί. idest *Eratoſthenis verò ipſe vidiſse* (ſe) *ait locum, & Nautas dicere, quòd in traiectu rectus ſtetit Neptunus æreus, habens Hippocampum* (Terreſtrem Equum) *in manu*.

Δαμαῖος. idest *Domitor*.

Γαιήοχος, γεέχος, γαιάοχος. idest *Terram habens, Continens, Ambiens*.

...... τῶ μεγασθενὴς
Ἐράσατο γαιάοχος Ποσειδῶν.

ideſt — *Cuius præpotens*
Amator fuit terram-ambiens Neptunus.

Pind. Olymp. od. 1. p. 5. v. 2. Et Triclinius Scholiaſtes hunc interpretans locum p. 131. v. 4. Et Euſtathius Odyſſ. A. p. 1392. v. 19. ad illum verſum Hom. 68.

Ἀλλὰ Ποσειδάων γαιήοχος .....

ὅτι Ποσειδῶν γαιήοχος, οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπὶ γαίης ὀχεῖσθαι, ἢ διὰ τὸ συνέχειν τὴν γαῖαν τῇ ὑγρότητι, ὡς ἀλλαχοῦ ἐδηλώθη· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὄχοις χαίρειν, ὅ ἐστιν ἅρμασι χαίρειν, Ἵππιος γὰρ ὁ Ποσειδῶν. idest *Neptunus dicitur* γαιήοχος *non ſolùm quia ſuper terram curru vehatur, ſeu quia contineat terram humiditate, vt alibi declaratum fuit: verum etiam* ἀπὸ τῶν ὄχοις χαίρειν quod eſt, *Curribus delectari. Equeſter enim Neptunus*.

Κλῦθι Ποσείδαον γαιήοχε κυανοχαῖτα, Ἵππιε,

ideſt *Audi Neptune, terræ concuſſor cæruleas-comas-habens, Equorum inuentor*. Orpheus in Hymno in Neptunum. Quod confirmat Homerus in hymno in eundem Deum v. 6.

Χαῖρε Ποσείδαον γαιήοχε κυανοχαῖτα. idest *Salue Neptune terram continens, cæruleas-Comas-habens*.

Καὶ γὰρ τὸ μέγεθος τοῦ πεδίου θαυμαστὸν ἅμα, καὶ τὰς ἁρματοδρομίας, καὶ τὴν ἄλλην ἱππασίαν ἀκώλυτον παρέχον τῷ τοσούτῳ πλήθει, τῶν σφαίρᾳ, καὶ κίρκῳ (niſi legas δίσκῳ) καὶ παλαίστρᾳ γυμναζομένων idest *Etenim magnitudo campi admirabilis, & Curules Curſus & Equitationes expeditas habet tantæ multitudini Pilâ, Circo* (niſi legas Diſco) *& Luctâ ſe exercentium*. Strabo in Geograph. lib. 5. p. 236. B.

COL. 2. δίσκῳ. σκάπτω fodio σκάμμα *foſſio, vel cauea ludorum*.

ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΣΚΑΜΜΑΣΙ ΣΤΕΦΑΝΩΘΗ.
IN IISDEM LVDORVM CAVEIS CORONATVS EST.

Προσαγγέλλει (Προσαγγέλλει) μοί τις ἑορτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος εἶναι Ἀπολλώνια, ἐν ᾗ τὴν ἱπποδρομίαν Ῥωμαῖοι ποιοῦσι. idest *Annunciauit mihi quidam feſtum Apollonis eſſe Apollonia, in quo Circenſes Romani edunt*. Ariſtides apud Bulengerum. p. 109. E.

Ἐν τῇ τῶν Ἀπολλωνίων ἱπποδρομίᾳ. idest *In Apolloniorum ludicro Circenſi*. Dio. παραβάται *Aurigæ* vide Rhodiginum lib. 21. cap. 31. vbi plurima leges in hanc ſententiam.

CAP. IV.

PAG. 7. COL. 1. Ἀμφιππποι οἱ ἐπὶ δυεῖν ἀστρώτοιν συνδεδεμένοιν ὀχούμενοι. idest *Amphippij*,) *dicuntur qui duobus non ſtratis* (*equis*) *coniunctis vehuntur*. Lat. Deſultores. Suidas in verbo Ἱππική. p. 1267. B. Vide in hanc rem notam eruditiſſimam Ioſephi Scaligeri ad Manilium p. 391. & 392.

Ἡ γὰρ δὴ προυφήνατο Κίρκη πρώτη ἐν Ἰταλίᾳ ἱππικοὺς ἀγῶνας ἐν Ἰταλίᾳ. idest ..... *Circe prima præbuit Equeſtria certamina in Italia*. Rhodiginus lib. 8. cap. 7. p. 409. D. Circenſium (ait)

(ait) inuentorem produnt Monagum apud Aſiæ Helidem.
Φησὶ δ' Ἀπολλώνιος Ἡσιόδῳ ἑπόμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος τοῦ Ἡλίου εἰς τὴν κατὰ Τυῤῥηνίαν κειμένην νῆσον τὴν Κίρκην ἐλθεῖν. ideſt *Ait Apollonius Heſiodum ſequens, ſuper Currum Solis in Tyrrhyniæ adiacentem Inſulam Circem veniſſe.* Scholiaſtes Apollonij lib. 3. p. 186. num. 12. vide Philippum Chluerium Italiæ Antiquæ lib. 3. à pagina 992. ad 1008.

...... ὅτι τ' Ἠοῦς ἠριγενείης
Οἰκία, καὶ χοροί εἰσι, καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.
ideſt — *Vbi Auroræ mane — genitæ*
Domus, & Chori ſunt, & Ortus Solis.

Hom. Odyſſ. M. v. 3.

Ἀπὸ τοῦ κύκλου. ideſt *Acyclo.*

Ὁ δὲ κύκλος Ἀθήνησιν ἐστὶ καθάπερ Μάκελλος, ἐκ τῆς κατασκευῆς, τὴν προσηγορίαν λαβών. ἔνθα δὴ πιπράσκεται χωρὶς κρεῶν, τὰ ἄλλα ὤνια. ideſt *Cyclus Athenis eſt, inſtar Macelli, ex ſtructura appellationem accipiens. Vbi ſanè venduntur, exceptis carnibus, alia venalia.* Scholiaſtes Ariſtoph. in Equ. p. 295. G. E.

Κύκλος ἱερός. ideſt *Cyclus ſacer.*

Col. 1. Κρασίς ideſt *Vinum* Meurſius in Gloſſario p. 285.

Ἱππικὸν, καὶ θεατρικὸν, ἱππηλασίας. ideſt *Hippicum, & theatricum, Actus.*

Κύκλος, ἐν ᾧ ἱπποδρομίαι γίνονται. ideſt *Cyclus eſt, in quo Circenſes fiunt* Gloſſa p. 34. M.

εἰς εὔρεα (εὐρέα) κύκλον ἀγῶνος.
ideſt *In latum Circum Certaminis.*

Apollonius lib.

Ὄντα δὲ ἵππων ἀκρατῆ, καὶ ἄπειρον διφρείας,
Ἐκ δίφρου θῆναι (Ἐκδιφρωθῆναι,) καὶ θανεῖν Ἠριδανοῦ τοῖς ῥείθροις.
ideſt *Exiſtentem autem equorum impotentem, & inexpertum aurigationis* (Phaëtontem)
Curru excidiſſe, & obijſſe Eridani ad fluenta.

Tzetza Kil. 4. Hiſt. 137. v. 13. p. 328. n. 369.

Δρόμος Ἀχιλλῆος. ideſt *Curſus Achillis.*

Agamemnon Iphigeniam filiam ſuam deſpondendo Achilli, cum illexeret in ſocietatem Belli Troiani; verùm cùm claſſis detineretur Aulide vi ventorum, & è Calchantis monitu Virgo ſiſteretur ad Aram vt ſacrificaretur, abrepta fuit à Diana, & in Scythiam delata. Id cùm reſciuiſſet Achilles ſponſam quæſiturus eò profectus; litus, quod in Scythia eſt ſtadiorum circiter mille armatus iuxta quadrigas currens abſoluit, qui hac de cauſa impoſterum Ἀχιλλῆος δρόμος dictus eſt, *Curſus Achillis.* Sed eâ ibidem non inuentâ tranſijt in inſulam Albam nomine Ponti Euxini, quæ pariter apud aliquos gaudet eodem nomine. vide Herodotum lib. 4. p. 275. A. & ibidem p. 282. B. Scholiaſtem Lycophronis p. 40. ab illis Verbis ἣν ὁ ξύνδοος vſque ad illa Καὶ ὁ μὲν Ἀχιλλεὺς πέντε ἔτη εἰς Σκυθίαν θρηνῶν p. 42. edit. Pauli Stephani 1601. Rhodiginum lib. 14. cap. 4. p. 737. B. Porrò inſulam eamdem *Achilli* nuncupant *Dromon*: quoniam illuc vſque Iphigeniam à Diana raptam, ne immolaretur, ſit armatus inſequutus. Strabo Geograph. lib. 7. p. 307. D. dicit Curſum Achillis non eſſe continentem, neque Inſulam, ſed Peninſulam εἶτ' ὁ Ἀχιλλέως δρόμος, ἀλιτενὴς χεῤῥόνησος &c. ideſt *Deinde eſt Achillis Curſu peninſulam in Mare porrecta. &c.* Stephanus de Vrbibus p. 71. In Ἀχίλλειος δρόμος ſubſcribit eorum ſententiæ, qui curſum Achillis Inſulam eſſe aſſerunt Ἀχίλλειος δρόμος, νῆσος μετὰ τὴν Ταυρικήν. ideſt *Achillis curſus inſula poſt Tauricam.* Quibus verò dignaretur honoribus Achilles in hac Inſula hoſpites ſuos, poſtquam deſierat eſſe inter viuos, ſi cupis ſcire, lege Maximum Tyrium Diſſert. 27. p. 269. edit. Lugdun. 1631. omnia enim afferre locus non patitur, & tam diuinum ſcriptorem lacerare mihi religio eſt.

Οὐκ ἐβούλετο ἐκδοῦναι αὐτὴν, εἰ μὴ τῷ νικήσαντι αὐτὸν διὰ ἵππων. προέκειτο δ' αὐτοῖς Κλάδεως ποταμός ἀφετηρία. Ἰσθμὸς δὲ τὸ τέρμα. ideſt *Nolebat eam* (Hippodamiam) *eſſe nuptam, niſi ei, qui ipſum* (Oenomaum) *per equos ſuperaſſet. Præiacebat ipſis Cladeus flumen,* (tanquam) *carceres: Iſthmus verò* (erat) *Meta.* Scholiaſtes Apollonij lib. 1. p. 126. num. 29.

Διὰ μαχαιρῶν, καὶ πυρὸς ῥιπτεῖν δεῖ. ideſt *Per enſes, & ignem erumpere oportet.* Zenobius Cent. 3. n. 19.

CAP. V.

Γναφάλιον. τούτου τοῖς φύλλοις τινὲς ἀντὶ γναφάλου χρῶνται λευκοῖς οὖσι καὶ μαλακοῖς. ideſt *Gnaphalium. Huius folijs quidam pro tomento vtuntur, albis exiſtentibus, & mollibus.*

Dioſcorides lib. 3. cap. 132. p. 183. editus Pariſijs à Benedicto Preuoſt. 1549. in 8.

Στρωμνὰς, στιβάδας. ἐποίουν τὰς στιβάδας ἐκ τῆς ἐν τῷ λειμῶνι φυομένης ὕλης & στιβάδας καλοῦσι τὴν ἐξ ὕλης χορτώδη κατάῤῥωσιν. ideſt *Stragula, Culcitra Stramentitia.* *nos* Sacconi, ò Pagliericci. *Conficiunt ſtibadas ex ea, quæ in prato naſcitur, materia. Et ſtibadas appellant materiam fœnaceam decidentem ex herba.* Scholiaſtes Theocr. Idyl. pag. Hinc prouerbium στιβάδες φορμίονος *Storeæ Phromionis* apud Suidam cent. 12. nu. 90. pag. 535. & ibi Scotum. Et Idyl. 7. pag. 121. ait id. Schol. στιβάδας δέ ἐστι στρωμνὴ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ φύλλων. ideſt *Stibas eſt Culcitra facta ex phyllis, quæ naſcuntur in terra.* Et *Phyllon* genus eſt herbæ de qua Dioſcor. lib. 3. cap. 140. p. 185. & p. 616. στρωμνή *Torus, Sternum, Toral, ſtratus.* Gloſſa optima p. 614. στιβάς *Stramentum.* Huiuſmodi Culcitris vtebantur Athenienſes in Theſmophorijs. Idem Schol. Idyl. 4. p. 73. & pleniſſimè Meurſius in Græcia feriata à p. 151. ad 166.

ᾧ χρῶνται εἰς ὀροφάς. ideſt *Quo vtuntur ad contignationes.* Scholiaſtes Eurip. in Oreſte. p.

ῥαγάζιον Italicum *Ragazzo*, eſt *Puer, famulus.* eſt etiam genus calami, quod alio nomine dicitur δόναξ. Meurſius in Gloſſario p. 457.

Μηκασμοί. ideſt *Caprarum balatus.* Gloſ. opt. 540.

μῆκος, εος τὸ ideſt *Prolixitas, longitudo, &c.*

Ῥάπτω, ἄψω. αφα ideſt *ſuo, conſuo, ſarcio, &c.*

μεταξὺ δὲ ὁ Στόρας ποταμός. ideſt *In medio ſtoras flumen.* Strabo. lib. 5. p. 232. D. Leandro iu Italia p. 120. & 121. dicitur *Stora.* Nomen Fluminis & Inſulæ, quod hactenus integrum manet, ſex millia paſſuum abeſt ab Antij Promontorio. In hac Inſula Plutar. in eius Vita. p. 884. E. Ciceronis Villam fuiſſe teſtatur. Qui plura; conſulat Cluuerium in Italia Antiqua lib. 3. p. 990. 991. 992.

στορεῖν ideſt *ſubtus ſternere.* Poeta Il. 1. v. 655. & 656.

Καμαιστορία (χαμαιστρωσία) Ideſt *Thoro ex agreſtibus frondibus.* Sophocl. Scholiaſtes in Philoctete p. 379. χαμαιστρωσία ἐκ φύλλων, ἡ πλεκομένη καὶ πατουμένη, ὡς κοιμωμένου ἐπ' αὐτῇ τινός. Hoc eſt *Chamæſtroſia eſt thorus ex frondibus, qui expanditur, & calcatur, vt aliquis in eo cubet.*

Σίστος, Ῥωμαϊκὸν ἐστὶ ὄνομα &c.

Mei codices alter Venetus editus apud Federicum Turrianum 1549 in fol. p. 131. col. 2. f. Et alter Commelini ſepius laudatus p. 610. v. 54. vnanimes retinent hanc lectionem, videlicet Ξίστης) Ῥωμαϊκὸν ἐστὶ τὸ ὄνομα· τὸν γὰρ παρ' ἡμῖν ἓξ ἀριθμὸν, αὐτοὶ λέγουσι σίξ. καὶ μέτρου τινὸς παρ' αὐτοῖς τὸ ἕκτον, λέγεται σίξτον. διὰ δὲ εὐφωνίαν τὸ Σίξτης λέγεται Ξίστης, κατὰ μετάθεσιν τῶν στοιχείων. Ideſt *Xeſtus Romanum nomen. ἓξ enim apud nos numerum ij enunciant ſex. Et* τὸ ἕκτον (nomen) *apud ipſos metri cuiuſdam, dicitur ſexum. Sed euphoniæ gratia Sextus dicitur Xeſtus per tranſpoſitionem elementorum.* Phlegon verò Trallianus Libertus Auguſti, vel ut alijs placet Adriani Cæſ. in lib. de Longæuis p. 107. & 116. ſemel, iterum, ac tertio legit Σίξτος. & idem totidem locis apud Anonymum in Deſcrip. Olymp. obſeruauit Meurſius in Not. ad eundem Phlegontem p. 160. & 164. edit. apud Elzevir. 1619. quod magis mihi probatur.

P. 9. C. 1. ὁπλοκαθαρμὸς, ὁπλοκαταρσία. ideſt *Armiluſtrum,* Gloſſa optima p. 558. ὅπλων κάταρσις.

χορδακισμοῦ lege Κορδακισμοῦ. Ideſt *Laſciuæ ſaltationis, Comicę, ac Ruſticanę, & ridiculę genus.* Schol. Demoſt. Olynth. 2. p. 17. n. 26. edit. Pariſ. 1570. fol. Etym. Magnum. p. 635. v. 2. ὁ κορδακισμός, αἰσχρός τις ὢν, καὶ μᾶλλον κωμικοῖς ἁρμόδιος. Ideſt *Cordaciſmus eſt quædam ſaltatio turpis, & Comicis magis familiaris.* Subſcribit Thomas Magiſter in eclog. Κόρδαξ αἰσχρά τις ὄρχησις. *Cordax turpis quędam ſaltatio.* Et Κορδακίζειν apud Bulengerum de Theatro cap. 52. p. 313. C. ſignificat αἰσχρῶς κινεῖν τὴν ὀσφύν. Hoc eſt *Mouere turpiter lumbos criſpantes, & fluctuantes.* Tales ſunt apud Italos ſaltationes illæ, quas appellant *la Lucia, e'l Ruggiero.* Arpocratio eius meminit abſque notâ impudicitiæ ὁ κόρδαξ κωμικῆς ὀρχήσεως ἐστὶν εἶδος. *Cordax comicę ſaltationis ſpecies eſt.*

Τοὺς ἐπισήμους συναγὼν εἰς τὸν καλούμενον ἱππόδρομον. Ideſt *Nobiliores conuocans* (in locum) *qui appellatur Hippodromus.* Euſebius Hiſt. Eccleſiaſt. lib. 1.

Pag. 9. Col. 2. Τὴν χρυσίδα ψάμμον ideſt *Auream arenam.*

Ἄμμον χρυσίον. Ideſt *Sabulum Aurum, puerile, pudendumq;*

χρύσαμμος ἀχώνευτος γῆ, καὶ χρυσοειδής. Ideſt *Aurea arena ſiue Balluca eſt non conflata terra, & aurea.* Gloſſa optima p. 661. F. *Valuca*, χρυσίου γήδιον ἀκαθάριστον. Et p. 417. repetit eadem.

eadem. ideſt *Balluca eſt parua terra* (gleba) *auri non purgata.*

Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τοῦ δήμου θεωροῦντος ἱππικοὺς ἀγῶνας ἐξαίφνης ἐνέπεσε λόγος εἰς τὸ πρῶτον τοῦ θεάτρου μέρος, ὡς Αἰμίλιος μεγάλῃ μάχῃ νενικηκὼς Περσέα καταστρέφοιτο σύμπασαν Μακεδονίαν. ideſt *Romæ autem populo ſpectante Circenſes ludos, de repente peruaſit ſermo in primam Theatri partem, quòd Aemilius grandi pugna cum viciſſet Perſea, in ſeruitutem redigeret uniuerſam Macedoniam.* Plut. in Aemil. p. 268. B.

Παρὰ Ῥωμαίοις δύο κεραίας, ἢ τρεῖς ἔχουσιν οἱ χάρακες, ἤδη πλείστας τέτταρα ideſt *Apud Romanos duo cornua, vel tria habent Valli* (ſeu furcæ,) *vel cùm plurima, quatuor.* Polybius. Silius Ital. lib. 10. *Ceruorum ambuſtis imitantur cornua ramis.*

Ἰδιωτικῇ. ideſt *Communi, ſeu vulgari.*

PAG. 10. COL. 1. θεωρεῖα ideſt *Hippodromi.* Ἰκρία δουράτια ξυλίνοις σκέλεσιν ἐπικείμενα. *Fori lignei* (contignationes) *ligneis cruribus ſuper impoſiti.*

Καθέδρας ideſt *Cathedras, ſedilia.*

Ὥς τ᾽ ἀποκλειθῆναι (ἀποκλεισθῆναι) πάντοθε τὸ ςάδιον. ideſt *Ita vt clauſum eſſet undique ſtadium.* Anth. lib. 2. Ep. 8. p. 175.

COL. 2. ὕσπληγγες. ideſt *Flagelli, carceres, repagula.* πλήττειν *plectere.*

Τὸν κάγκελλον, τὴν ἀφετηρίαν ideſt *Cancellum, Carceres.*

Ὕσπληγξ (ὕσπληγξ) ἡ τῶν δρομέων ἀφετηρία: ἣν (ὃ) κάγκελλον ὑμεῖς (ἡμεῖς) φαμὲν ideſt *Hyſplinx ſunt Carceres Curſorum. Quòd cancellum nos dicimus.* Schol. Theocr. Idyl. 9. p. 142. p.

Βρόχος. ideſt Laqueum, Laqueus, Pedica. Gloſſa optima p. 413. F. Vide Notas pereruditi Ioſephi Scaligeri ad M. Manilium p. 125. v. 14. & deinceps, vnde plurima mutuatus eſt noſter Auctor.

βρόχος ἐν ἀφετηρίαις τεταμένος: *Tranſenna.* Eadem Gloſſa p. 414. ideſt *Laqueus in Carceribus porrectus*, vel ut eruditiſſimus Bulengerus vertit p. 11?. E, *funis ab vno extremo ad alterum protenſus.* Hetruſci *Il canapo delle moſſe.*

Ἔχεις καὶ σὺ θυρανοίκτας παῦλον, καὶ σιλυανὸν (σιλουανὸν) καὶ τιμόθεον ideſt *Habes & tu ianitores Paulum, & Syluanum, & Timotheum.* Io. Chryſoſt. in Circo apud Bulenger. p. 74. C.

Αὐγάζω τὸν ἄφυκτον ἐπὶ σφαγῖδος (σφραγῖδος) ἔρωτα,
Χερσὶ λεοντείαν ανιοχεῦντα (ἁνιοχεῦντα) βίαν,
Ὃς τᾷ μὲν μάςιγα κατ᾽ αὐχένος ἃ δὲ χαλινὸς
Εὐθύνει, πολλὰ δ᾽ ἀμφιτέθηλε χάρις.
Φρίσσω τὸν βροτολοιγόν· ὁ γὰρ καὶ θῆρα δαμάσδων
Ἄγριον, οὐδ᾽ ὀλίγον φείσεται ἀμερίων. ideſt

Contemplor ineuitabilem in ſigillo amorem
Manibus Leoninam aurigantem vim .i. Leonem.
Qui altera (manu) *quidem flagellum ſuper ceruicem, altera verò lora*
Moderatur, multa autem circumgerminat gratia.
Horreo mortalium perditorem. Etenim etiam feram domans
Agreſtem, nihil prorſus abſtinebit ab hominibus.

Antholog. p. 50. Tit. in Amorem ep. 5.

CAP. VI.

PAG. 11. COL. 1. Πράσινον. ὅ ἐςι χλορῶδες *Porraceum, quod eſt Viride.* καὶ τὸ πράσινον τῇ γῇ βένετον τῇ θαλάσσῃ. ideſt *Et porraceum Terræ: Venetum Mari* Cedrenus apud Bulengerum p. 175. E. ubi legit pro χλορῶδες χλοῶδες, ni eſt error librarij.

Οἰνόμαος τὰ τοῦ ἱπποδρόμου ἐφεῦρε χρώματα ἀγωνιζομένης γῆς, καὶ θαλάσσης ἐβάλλοντο κλῆροι, καὶ ὁ λαχὼν ὑπὲρ (ὑπὲρ) τῆς γῆς ἀγωνίζεσθαι, ἐφόρει χλοανόν, ὃς δὲ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης κυάνεον καὶ ἐποίει τὸν ἀγῶνα Μαρτίου εἰκοςῇ τετάρτῃ ideſt *Oenomaus Hippodromi excogitauit colores decertantibus, Terra, & Maris. Educebantur ſortes, & qui ſortitus fuerat ſuper terram decertare, referebat viridem colorem; qui verò ſuper mare, cæruleum. Et edebat certamen Martij vigeſima quarta.* Io. Lydus, quem vidi nunquam.

ῥούσιος. μίλτος ῥουσιώδης πηλός. ideſt μίλτος eſt *Argilla ruſſeum-colorem præferens.* Euſtath. Odyſ. lib. 1. lege μίλτος δὲ πηλὸς ῥουσιώδης. Didimus in Odyſ. 1. p. 118. A. Idem Euſtathius Iliad. β. 138. v. 17. ait ἰστέον δὲ καὶ ὅτι μίλτος, χρῶμα ἐςὶν ἐρυθρὸν, ideſt *Sciendum autem eſt, quòd* μίλτος, *Color eſt erythreus,* ruſſeus. Eo utebantur in colorandis extrinſecus Nauium proris. idem Euſtathius ibidem. δι᾽ οὗ γὰρ τῶν νηῶν ἔμπροσθεν βάπτονται εἰς ὡραϊσμόν. ἀπὸ πρῶραι λέγονται.

— ἔνθάδε πῶλοι
Ζαφλεγέες τριτάτης ὑπὲρ ἄντυγος αἰὲν ἔχουσι.

ideſt — *Vbi te Equi*
Valde ardentes tertium ſuper currum ſemper habent.

Hom. in Hymno Martis v. 7.

Ἕλκων μεθέλκων ῥουσίου τὰς ἡνίας.

ideſt *Trahens, retrahens Ruſſei* (Panni) *habenas.*

Anthol. lib. 5. Epig. in Iulianum Aurigam Ruſſiorum. p. 539.

PAG. 11. COL. 2. χιτὼν κόκκινος. ideſt *Induſium Coccineum.* ῥούσιον φᾶρος (φάρος) ideſt *Vexillum* Gloſſa optim. p. 603. M.

Διὰ δὲ τὰ τέσσαρα ςοιχεῖα ἐποίησαν τοὺς ἀγῶνας τὸ ἄνθηρον ἀντὶ πυρὸς εἰς τὴν τῆς Ῥώμης τιμὴν φλῶραν γὰρ αὐτὴν ὠνόμαζον ὥσπερ ἡμεῖς Ἄνθουσαν. ideſt *Propter quatuor Anni tempora ediderunt Certamina. Floreum loco ignis in Romæ honorem. Floram autem eam appellabant, vt Nos Anthuſam.* ideſt Florentiã Io. Lydus.

Μάνδραι, ἕρκη, φραγμοί. ὗλαι, σηκοὶ βοῶν, καὶ ἵππων. ideſt *Mandræ* (ſunt) *Caulæ, ſepta. Materiæ, ſtabula bovum, & equorum.* Heſychius.

Τετράγωνος Ἑρμῆς. *Quadratus Hermes* (Mercurius) ſic appellatus ſecundum aliquos; quia quatuor ideſt Literas, Muſicam, Geometriam, & Palæſtram inuenerit. Homeri enarrator. Ἑρμῆς ὁ Διὸς καὶ Μαίας τῆς Ἄτλαντος παῖς ἔτι ὢν ἐν ἀνθρώποις τέσσαρα μέγιςα εὕρετο, γράμματα, καὶ μουσικὴν, καὶ παλαίςραν καὶ γεωμετρίαν. ὅθεν καὶ τοὺς Ἕλληνας τετράγωνον αὐτὸν ἀσκῆσαι, καὶ οὕτως ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀναθεῖναι. Ideſt *Mercurius Iouis, & Maiæ Atlantidis filius, cum adhuc inter Homines degeret, quatuor maxima inuenit, Litteras, & Muſicam, & Paleſtram, & Geometriam. Quamobrem illum Græci Quadratum effingunt, hinc etiam in Gymnaſijs dedicatur.*

Ἑρμῆν μὲν ποιοῦσι τὸν ἀρχαῖον, τὸ τῆς γεννήσεως ὄργανον ἀεὶ ἔχοντα πρὸς ἐργασίαν. ideſt *Mercurium ſanè faciunt antiquum, generationis organum ſemper habentem ad operis effectum.* Plotinus Enn. 3. lib. 6. in fine p. 321. editus Baſileæ apud Pernam Lechytum 1580. in fol. Huiuſmodi imaginem Mercurij habes apud Cartarum p. 326. 337. 338. typis Æneis expreſſam a Vincentio Valgriſo Venet. 1571.

Κνισσᾶν μέν τοι τὰς ἀγυιὰς, τὸ θύειν τοῖς ἑρμαῖς. ἀγυιὰς γὰρ τοὺς ἑρμᾶς ἐκάλουν κατὰ ςέρησιν, διὰ τὸ μὴ χεῖρας ἔχειν, μηδὲ πόδας. γυῖα δὲ τὰ μέλη· ἐξ οὗ καὶ Ὅμηρος.

Γυῖα δ᾽ ἔθηκεν ἐλαφρὰ, πόδας καὶ χεῖρας ὕπερθεν.

ideſt *Nidore perfundere* τὰς ἀγυιὰς (eſt) *ſacrificare Mercurius. Sacrificia enim Mercurios appellabant per priuationem. Eo quod neque manus habeant, neque pedes.* γυῖα *autem* (ſunt) *artus: ſed propriè manus, & pedes.* Euſtath. apud Hom. in Ind. Hinc apud eundem Iliad. lib. 5. v. 122. Pallas Diomedis *Membra fecit agilia, pedes, & Manus ſupernè.* Sch. Demoſthenis p. 332. num. 90. editus Lutetiæ apud Io. Benenatum 1570. in fol. vide Magnum Etymol. p. 86. v. 14. p. 242. v. 29. p. 629. v. 46. p. 349. v. 11.

— Ἐναγώνιος Ἑρμᾶς,
Αἰγλᾶντα τίθησι κόσμον.

ideſt — *Et certaminum præſes Mercurius,*
Radiantem imponit ornatum.

Alex. Adimarius.

E Mercurio ch' intende a' gran certami
Gli abbigliamenti d' or pongongli intorno.

Pind. Pyth. od. 2. p. 202. 203. vide ibi Scholiaſtem. Plantini codex 1590. legit pro ἐναγώνιος, ἐναγώνιος p. 78. v. 2.

Ἑρμᾶς ἐναγώνιος Μαίας εὐπλοκάμοιο παῖς. ideſt *Mercurius certaminum præſes Maiæ crines habentis pulcros filius.* Simonides apud Athenęum lib. Vndecimo. p. 490. f. vide Giraldi ſyntagma nonum. p. 296. f.

Ὁ Μαίας δὲ παῖς
Ἑρμῆς, σφ᾽ ἄγει δόλον σκότῳ
Κρύψας πρὸς αὐτὸ τέρμα.

Maiæ verò filius
Mercurius ducit dolum, tenebris
Occultans, vſque ad ipſam metam.

Sophocles in Electra v. 1522. p. 140. Vide ibi Scholiaſtes, Triclinium in primis.

COL. 2. Τρικέφαλος, ὁ Ἑρμῆς λέγεται, ὥσπερ διδάσκων τὰς ὁδοὺς, καὶ ἔχων ὑπογραφὴν, ποῖ μὲν αὕτη φέρει ἡ ὁδὸς, ποῖ δὲ αὕτη ἴσως δὲ πρὸς ἑκάςην ὁδὸν κεφαλὴν εἶχεν. ideſt *Triceps, Mercurius appellatur, tanquam docens vias, & habens ſubſcriptionem, quò quidem hæc ducat Via, quò verò illa. Aequè autem ad quamlibet viam caput habebat.* Arpocratio p. 57. 58. vnde ſua hauſit Magnum Etimol. p. 766. v. 23. Effigiem cum eadem ratione videre eſt apud eundem Cartarum. p. 332. & 335.

Τὴν ἐναγωνίαν Ἑρμοῦ τέχνην ideſt *Paleſtricam Mercurij artem.* Heliod. Ætyop. lib. 10.

Ἀλλὰ

Ἄλλα μὲν Ἑρμοῦ, καί τε Ἡρακλέους ἐστὶ νῦν ἀγάλματα κοινά. ideſt *Alia quidem Mercurij, atque Herculis ſunt nunc ſimulacra communia*. Ariſtides.

—— ποτὶ γραμ.
μᾶ μὲν αὐτὰν στᾶσε.

Ideſt —— *Ad lineam.*
Sanè ipſam locauit.

Pind. Pyth. p. 309. v. 1.

Ἐπ' ἄκραν ἥκομεν γραμμὴν κακῶν.

Ideſt *Ad vltimam deuenimus lineam malorum.*

Eurip. Antigone, lege, Sophocles in Antigone; licet in ea non dum legerim citatum verſum.

Τοῦ διακόνου ἀνοίγειν μέλλοντος τὸ τοῦ εὐαγγελίου τετράθυρον, πάντες αὐτοῦ &c. ideſt *Diacono iam iam aperturo Euangelij quatuor portas, omnes ipſi, &c.* Io. Chryſoſt. Orat. de Circo apud Bulengerum p. 76. A.

Εὔριπος ab εὖ καὶ ῥιπίζω, ſiue ῥίπτω. Ideſt *Euripus à bene, & rapior, ſeu iactor*. Etym. Magnum p. 395. v. 25.

Εὔριπος χαλκιδικὸς, ὅτι ἑπτάκις τῆς ἡμέρας παλίρροιαν ὑδάτων πάσχει. Ideſt *Euripus Chalcidicus, quòd ſepties in die reciprocationem aquarum patitur*. Euſtath. in Indice, & idem de Siculo in Odyſſ. p. 1716. v. 22. De Euripo Circenſi vide doctiſſimam Notam Ioſeph. Scaliger. ad Manil. p. 326. v. 12.

COL. 2. περὶ τὰς κρήνας ἁπάσας. ideſt *Ad fontes omnes*. Tucydides.

στρόφιγγας. ideſt *Verticillos*. στρόφιγξ. Ideſt Cardo. Gloſſ. opt. p. 616. p.

Καὶ γὰρ φιάλην τινὰ ἐκπεσοῦσαν εἰς τὸν ποταμὸν ἐνόμισαν ἐν Ὀλυμπίᾳ, δεῦρο ἀνενεχθῆναι εἰς τὴν κρήνην. καὶ θολοῦσθαι ἀπὸ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ βουθυσιῶν. Ideſt *Etenim* (aiunt) *pateram quandam prolapſam in fluuium* (Alpheum) *in Olympia, rurſus delatam fuiſſe in fontem* (Arethuſam). *Et* (fontem eum) *turbidum fieri à Bovum ſacrificijs in Olympia*. Strabo Geogr. lib. 6. p. 270. D. De voce ἐνόμισαν conſule Caſaubonum in Caſtigationibus ad Strabonem p. 126. B.

Ἀλλὰ ψάμμον ταύτην βαθεῖαν ὑποβαλλόμενοι ἐν τῷ ὀρύγματι (ταράττουσί τε ἀλλήλους.) ideſt *Verùm arenam profundum ſubijcentes in foſſa conturbant ſe inuicem*. Lucianus De Gymnaſijs Tom. 1. p. 723. editus Baſileæ apud Sebaſt. Henricpetri. 1619. in 8.

CAP. VII.

P. 13. COL. 2. Πρὸς τὸ τὸ μὴ πταῖσαι αὐτὸν ἢ διολισθαίνειν, οὐχ ὁρῶντα ὅπου βαίνει, γῆ τε ἡ χρυσίζουσα παμπλείστη ὑπέστρωτο. ideſt *Ne verò caderet, neue ceſpitaret, non videns quò iret, terra auroſa quam plurima ſubſtrata erat*. Herodian. Pſeudontom. lib. 5. p. 511. D. cum alijs ſcriptoribus Hiſtoriæ Rom. editus ab Henrico Stephano 1568. in 8. Tom. 2.

CAP. IIX.

Ἔστι γὰρ Ἠλείοις καὶ Ἅδου περίβολός τε, καὶ ναός. ideſt *Eſt enim Eleis Plutonis Araque & Templum*. Pauſanias.

Μύαγρος. ideſt *Muſcarum venator*. Suid. Tom. 2. p. 190. Caſaubonus in Athenæum lib. 1. cap. 5. p. 11.

Ἀπομυίῳ. ideſt *Abactori Muſcarum*.

Ἀπόμυιος. ideſt *Abactor Muſcarum*.

P. 14. COL. 2. Ἐγὼ δὲ ἅμα μὲν ᾐδούμην ἐν τῷ θεάτρῳ κατακείμενος, ἅμα δὲ ἐδεδίειν, μήπου ἄρκτος ἢ λέων ἀναπηδήσηται) ideſt *Ego verò ſimul quidem verecundabor, in theatro poſitus, ſimul verò extimeſcebam equis Vrſus, vel Leo proſiliret*. Lucianus in Aſino Tom. 3. p. 401.

Τὴν δὲ πορθμίαν βηλατύραν καλοῦσι. ideſt *Traiectam Velaturam appellant*.

ναῦλον, ἐφόδιον, μισθός. ideſt *Nauis vectura, Viaticum, Merces*. Gloſſa optima p. 546. 482. 542.

COL. 2. Ναῦλον, τὸ εἰς τὸ στόμα τῶν νεκρῶν ἐμβαλλόμενον νομισμάτιον. ideſt *Naulum* (eſt) *qui in os mortuorum inijcitur obolus, ſeu triens*. Etymol. Magnum p. 598. v. 34.

παρὰ τοὺς λεγομένους βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς. ideſt *Ad Gradus, qui appellantur, Pulchri littoris*.

Ὅς (ναός) ἐστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν. ideſt *Quod* (templum) *eſt ſuper Circi Maximi carceres*. Dionyſ. Halicarnaſſ. p. 414. F.

CAP. IX.

P. 15. COL. 1. σχοινοφόρος. ideſt *Funigerulus*. σκιρροφόρος *Duritiem ferens*. σχοῖνοι. *Funes*. Gloſſ. opt. 629.

στρωμνή ideſt *Stratus, lectiſternium, menſa ſtrata, culcitra lex*. *Ritorta* Tuſcis non eſt funiculum; ſed Ramuſculus viridis, quo torto utuntur ad ligandos lignorum faſces. Vocabularum della Cruſca hoc clarè teſtatur, dum ait *Ritorta*. *Vermena verde, la quale attorcigliata, ſerue per legame di faſtella, e di coſe ſimili.*

Παρήορος ἵππος. ὁ ἐκ τοῦ ἅρματος τρέχων. ideſt *Equus extra currum currens*. Heſichius. Suid. Tom. 2. p. 453. A.

Δεξιόσειρος, κατὰ τὸ δεξιὸν φερόμενος κέρας. ἡ δὲ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ἵππων τῶν ἐν τοῖς ἅρμασι παρασειρόντων ··· Δεξιόσειρος, ὁ γενναῖος. οἱ γὰρ ἰσχυροὶ ἵπποι εἰς τὴν δεξιὰν σειρὰν ζεύγνυνται τοῦ ἅρματος. ideſt *Dexter Equus, qui ad dextrum fertur cornu. Metaphora* (ducta) *ab equis, qui in Curribus extremi extenduntur*, Ideſt, *funales*. - *Dexter Equus, generoſus. Robuſtiores enim Equi ad deſtrum funem iugantur Currus*. Scholiaſtes Sophoclis in Antigone p. 220. p. Et in Electra p. 114. p.

Σειραῖον ἵππον) τὸν ἔξω τοῦ ζυγοῦ, τὸν δεξιόν. προσκείμενον δὲ τῷ καμπτῆρι ἀριστερόν. Ideſt *Dextrum Equum*) *extra currum, dextrum. Admouetur autem Metæ ſiniſter*. De funarij, equis legitur apud Bulengerum totum caput 57. p. 194.

παρήορος, ὁ ἀνάρμοστος. Ideſt *Incongruus, diſcors*. παρηόρων *lorum exterius*.

—— τετράορον ἅρμα διώκων.

Verſus, ſenſuſque integer eſt.

—— ὦ ἐλασίππε.
Μάστιγι σὺν λιγυρῇ τετράορον ἅρμα διώκων.

ſcribendum videtur (τε τρᾳώρον) vt lex carminis ſtet. Et ſenſus erit. —— *O Equis vecte,*
Flagello ſtridulo quatuor temporum Currum impellens.

Orpheus in Hymno ſolis v. 19.

Κρᾶσιν ἔχων ὡρῶν, τετραβάμοσι ποσσὶ χορεύων.

ideſt *Temperamentum habens Temporum, quadrupedibus pedibus triumphans*. Orpheus ibidem v. 5.

PAG. 15. col. 1.

Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες καὶ ἴφια μῆλα,
Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

Ideſt *Grauis enim Dei hæ Vaccæ, & pingues oues*
Solis, qui omnia obſeruat, & omnia ſubauſcultat.

Hom. Odyſ. M. v. 322.

ἤλιον. Ideſt *Elium*. χθὼν *Terra*. ἔριον. *Lana, Vellus*.

λέγεται γὰρ Ἐριχθόνιον μὲν, τὸν τῆς θεοῦ τρόφιμον, πρῶτον ἀνθρώπων ἅρμα ζεύξας (ζεῦξαι) ἵππων. Ideſt *Dicitur etiam Erichthonius, quidem Deæ* (Mineruæ) *Alumnus, primus Mortalium equos Currui iunxiſſe*. Ariſtides in Panathen. apud Meurſium de Regno Athenienſ. lib. 2. cap. 1. p. 82.

Οἱ δὲ μυθολόγοι τὸν ἡνίοχον λέγουσιν εἶναι εἴδωλον Βελλεροφόντου, ἢ Τροχίλου τοῦ Καλλιθείας παιδὸς, τῆς πρώτης ἐν Ἄργει γενομένης ἱερείας: ἅρμα πρῶτον ζεύξαντος. Ideſt *Mithologi Heniochum* (aurigam) *aiunt eſſe Idolum Bellorophontis, vel Trochili Callitheæ filij primæ in Argo electæ Sacerdotis, qui Currum primus equis iunxit*. Theon apud eundem Meurſium ibi p. 83. & apud Bulengerum p. 201. D.

Πρῶτος ἔγραψε νόμισμα Ἀθηναίοις Ἐριχθόνιος. Ideſt *Primus ſignauit Nomiſma apud Athenienſes Erichthonius*. Pollux lib. 9. cap. 6. p. 437. c. 6. Et apud Meurſium vbi habetur vel primum inueniſſe Argentum, vel primum Athenas intuliſſe auct. Plin. & Hygin. Apud Ælian. lib. 12. variæ Hiſt. c. 10. p. 306. edit. Colon. Allobrogum legitur, Æginetas fuiſſe primos, qui monetam excuderint. Herodotus hunc honorem concedit Lydis lib. 1. p. 44. E.

Δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη
Θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα.

Ideſt *Populum Erechthei magnanimi quem olim Pallas*
Nutriuit Iouis filia, peperit autem alma Tellus.

Hom. Iliad. B. v. 547. - Meurſius ibidem p. 81.

Οἱ ἀγορονόμοι ἱπποδρομίαν τε ἐν τοῖς τοῦ Αὐγούστου γενεθλίοις, καὶ θηρίων σφαγὰς ἐποίησαν. Ideſt *Prætores Vrbani ludos Circenſes, in Auguſti natalitijs, & Venationes fecerunt*. Dio. p.

τῶν γενεθλίων ἐπιστάντων Χριστοῦ, καὶ ἁμίλλαις ἵππων, καὶ θεωρίας προέχων. Ideſt *Natali aduentante Chryſti, & curribus equorum, & ſpectaculo ſe oblectans*. Nicetas in vita Andronici.

P. 16. COL. 2.

Ἤτοι ὁ κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο

Ὃν

Ὃν θυμὸν κατέδων·

ideſt *Hic per campum Aleium ſolus errabat*
Suum animum exedens.

Hom. Iliad. Z. v. 201.

Πελεθρόνιον δὲ τόπος ἐστὶ τοῦ Πηλίου ἀνθώδης. διὸ καὶ οὕτω καλεῖται, ἀπὸ τοῦ πέλειν ἐκεῖσε τὰ ἄνθη, θρόνα γὰρ τὰ ἄνθη λέγεται. Ideſt *Peleſhronium locus eſt Pelij floribus plenus; & ob id ſic* (Peletronium) *appellatur, eoquod ibidem* πέλειν (*proueniant*) *flores.* θρόνα *enim flores dicuntur.* Scholiaſtes Nicandri in Ther. p. 29. F.

Ἔπεμψά σοι δῶρον ἵππον ἀκροφυέστατον. Ideſt *Miſi tibi munus, Equum prægrandem.* οὐ γὰρ οἶδα ὅ, τι μᾶλλον ἐστὶ κυνηγέτης, τί κέλης ἐν ἀγωνίᾳ, τί πομπεὺς, τί πολεμιστήριος. Ideſt *Ignoro enim quis magis ſit venator, quis velocior in curſu, quis aptior ad ducendam pompam, quis bellicoſior.* Syneſius Epiſt. ad Vranium, Apud Thomam Magiſtrum p. 119. B.

COL. 2. Κέλης ἵππος · ὁ νῦν σελλάριος, ὅτι παρὰ τὸ κέλλειν ὅ ἐστι τρέχειν, ἢ βαδίζειν λέγεται ideſt *Equus non iugalis — Qui nunc Sellarius.* Et dicitur hic ἀ κέλλειν quod eſt *Currere vel vadere.* Euſtathius in indice Hom.

κινεῖν. ideſt *Mouere.* μονάμπυξ. ideſt *Iubatus.*

ἄμπυκες. Ideſt *Ornamenta crinium equorum.*

ἄμπυξ κόσμος, ὃν περὶ κεφαλὰς αἱ γυναῖκες φέρουσιν. καὶ οἱ διάχρυσοι καλινοὶ (χαλινοὶ) ἄμπυκες λέγονται ideſt *Ampryx ornamentum* (reticulum.) *Quod circa capita fœminæ portant. Et deaurata frena* Ἄμπυκες appellantur. Scholiaſtes Euripidis in Hec. Euſtath. Il. 10. p. 1280. v. 51. & ſeqq. Comici Schol. p. 403. c. Suid. Tom. 1. p. 208. c. Etym. Magn. p. 86. v. 20. Rhodigin. lib. 21. cap. 22. p. 1182. G. edit. Colon. Allobr. apud Philip. Albertum 1620.

ἐφιππίω. ideſt *Scordiſcali.* Gloſſ. optim. p. 482. *Equi ſellæ.*

στρῶμα ideſt *Stroma*, quicquid ſternitur, pannus dorſo equi ſuper impoſitus, nos *Couertina.*

ἀστράβη. ideſt *Aſinus*, vel *omne iumentum*, item *Clitellæ*, Nos *Baſto*; item Sella equeſtris prægalta, ita vt lambos cingat; item lignum in Ephippiis, quod manu continent, ſedentes, Nos *l'Arcione.*

Σέλα. ideſt *Sella.* Meurſius in Gloſſar. p. 494. & Rigaltius in Gloſſario. p. 169.

Χρὴ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ἐν ταῖς σέλαις ἐπιφέρεσθαι ἕκαστον στρατιώτην ὕδωρ, ἢ βουκελάτα. ideſt *Oportet in die prælij in Sellis deferre vnumquemque Ductorem Aquam, vel bucelata.* Panem, ſeu panis fruſta. Mauritius Strateg. lib. 8. apud Nicol. Rigalcium in Gloſſario p. 42. edit. Lutetiæ. 1601. Et Meurſium in Gloſſario p. 90.

εἰς δὲ τὰς σέλας τὰς β' σιδηρᾶς σκάλας. ideſt *Ad Sellas verò duas ferreas Scalas* (ſtapedes) Leo Conſtit. 5. de Scalis vide proximè laudatos Gloſſographos; illum quidem p. 172. hunc verò p. 502.

Τροχὸς ἅρματος γὰρ οἷα
Βίοτος τρέχει κελευθείς (κυλισθείς.)

ideſt *Rota currus enim qualis*
Vita currit volucris.

Anacreon Od. 4. v. 7.

Ἂν δ' ἔβαν ἐν δίφροισι παραιβάται ἡνίοχοί τε. ideſt *Ibant in Diphris* (Curribus) *Parabatæ Aurigæque.* dicitur δίφρος παρὰ τὸ δύο φέρειν. *Afferendo duos* τὸν μαχόμενον καὶ τὸν ἡνίοχον *Bellatorem* ſcilicet *& aurigam.* Didimus Iliad. 3. v. 156. Δ. Etymol. Magnum. p. 279.

— ἄμφω
Εἰν ἑνὶ δίφρῳ ἐόντας. ὁ μὲν νόθος ἡνιόχευεν
Ἄντιφος αὖ παρέβασκε περικλυτός.

ideſt — *Amb s*
In vno curru exiſtentes. Nothus quidem aurigabatur,
Antiphus vero pugnabat inclytus.

Hom. Iliad. Λ. v. 102.

Ἦτοι ὄχ' ἐξ ἵππων κατεπάλμενος ἄντιος ἔστη: ideſt *Celeriter ex equis deſiliens contra ſtetit.* ἀποβάτεις (ἀποβάται) *Deſultores.* De his vide Doctiſſimum virum Ioſephum Scaligerum, in Notis ad Manilii ſphæram Barbaricam p. 391. v. 30. &c.

ἀποβαίνειν ἵππων, ἀντὶ τοῦ πεζεύειν, -- καὶ καταβῆναι τοῦ ἅρματος. ideſt *Deſilire equis, pro pedes ire,* -- & *Deſcendere Curru.* Euſtathius in Indice Homeri.

Φωκίων δὲ τῷ υἱῷ βουλομένῳ ἀγωνίσασθαι Παναθηναίοις ἀποβάτην ἐφῆκεν. ideſt *Phocion autem filio cupienti decertare in Panathenæis deſultorem, conceſſit.* Plutar. Phocion p. 750. E.

Ἱπποκελεύτους, καὶ φωσφόρους. ideſt *Luciferos equos.*

λευκόπωλον ἡμέραν: ideſt *Album pullum habentem Diem.*

Κέλητι. ideſt *Singulari equo.*

ἀπήνῃ καὶ κέλητι ideſt *Mularum curru, & equo ſingulari.*

Ἔχει δὲ καὶ πάριππον ἄγγελον τὸν κατὰ διώκοντα, καὶ παρασκοτοῦντα τοὺς ἵππους τοῦ ἐχθροῦ. ideſt *Habet autem* (Currus Dei) *adequitantem Angelum, proſequentem, & tenebras offundentem equis hoſtis ſui.* D. Chryſoſt. Orat. de Circo apud Bulengerum p. 74. C.

ἡνίοχοι, καβαλλάριοι. ideſt *Aurigæ, Caballarij.* Scholiaſtes Heſiodi in ſcuto.

PAG. 18. COL. 1. Ἱππηλάτης, ἐλάσιππος, ἁρμηλάτης. διφρηλάτης. ideſt *Equitator, Auriga.*

Ἀνίκ' ἄγκυραν ποτὶ χαλκόγενυν
Ναῒ κρημνάντων ἐπέτοσσε, θοᾶς
Ἀργοῦς χαλινόν.

Ideſt *Cùm anchoram ferreas · genas · habentem*
In Naue ſuſpendentibus fortè ſuperuenit citæ
Argus frænum.

M. Æmil. Portus, in lex. Pind. p. 571. Schol. vetus p. 234. M.
Hetruſcus Pindarus.

Souraggiunſe egli à caſo
Oue l' Ancora hauea di bronzo il morſo
Allor che Argo tenea ſoſpeſo il freno.

ἡνίοχον τῆς νεώς. ideſt *Aurigam Nauis.*

παλαισμοσύνας δεξιὸν ἡνίοχον. ideſt Theocritum *Paleſtræ ludi prudentem Aurigam.* Anthol. lib. 1. Epig. 7. vbi Io. Brodæus Eruditiſſimus Scholiaſtes pag. 4. affert nonnulla alia ἡνίοχος tranſlata, ſcitu non iniucunda.

Ἐπὶ δὲ πάντων τούτων ἀναβλήκει (ἀναβεβήκει) παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικοὺς καὶ πετάσους ideſt *Poſt autem hæc omnia aſcenderant pueri tunicas induti more Aurigarum, & Petaſos.* Callixenus apud Athenæum lib. 5. pag. 221. Animaduerſio: Is. Caſauboni, qui ibidem ſubiungit, Hic erat veterum Aurigarum habitus: ſaga circa humeros breuia, flagellum in dextera, in ſiniſtra habenæ, petaſus in capite.

Τοῖς δὲ ἁρματηλάταις δύο γένη ἕτερα, τὸ μὲν χρυσοῦν, τὸ δὲ ἀργυροῦν ὀνομάσας. ideſt *Aurigis duo genera* (adiunxit Domitianus) *alterum quidem Aureum, alterum verò Argentum.* Dio. in vita Domitiani p. 234. D.

Καὶ τὰ ἅρματα ἑξαχῶς ἁμιλλώμενα ἐθεάσαντο (ὅπερ που καὶ ἐπὶ τοῦ Κλεάνδρου ἐγεγόνει.) ideſt *Et currus ſenos inter ſe certantes ſpectabant* (*quemadmodum ſub Cleandro factum fuerat.*) Idem in Seuero p. 327. A.

πράξεις Idem *factiones.* δῆμος. ideſt *populus*, nunc pro factione.

Τοὔνεκα καὶ ξεῖνον πρεσβήϊον εὑράμενος,
Εἰκόνα χαλκείην δήμῳ ἐν ἀμφοτέρῳ.

ideſt *Huius cauſa nouum munus inueniſti ſolus,*
Imaginem æream in factione vtraque.

Anthol. lib. 5. p. 534. Epigr. 95.

πράσον. ideſt *Porrus.*

COL. 2. Χιτώνιον. ideſt *Syntheſis, Tunicula.*

Χιτώνιόν τι ἐνδεδυκὼς ἄνθινον, καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων. ideſt *Syntheſim indutus floridam, & ſudarium circa collum habens.* Dio in Nerone p. 191. C.

Ἡρματηλάτει τε τῇ οὐενετίῳ στολῇ χρώμενος. ideſt Caracalla Imperator *Aurigabatur Venetâ ſtolâ utens.* Dio in eodem p. 355. B.

PAG. 19. COL. 1. Ὡς ἀθλητὴν ἄριστον κελεύσαι παῖδες ταῖς ὑποφωνήσεσιν ὑπαλείφοντες ideſt *Vt pugilem præſtantiſſimum pueri ſubmiſſis vocibus acuentes.* Gregorius Nazianzenus Tom. 2. p. 1123. Epiſt. 170.

γρῦφας. ideſt *Gryphos*, γάζα *pecunia* Stephanus de vrbibus p. 91. v. 30. Virgilius, Q. Curtius.

Ὁ πορφυρίων ὄρνεον ἀγὰν ὑπάρχει σῶφρον.
Ὡς εἰ καὶ μόνην ὄψοιτο πόρνην ἀθλίως θνήσκειν,
Ἀριστοτέλης, σὺν αὐτῷ Αἰλιανὸς, καὶ ἄλλοι,
Τὰ περὶ πορφυρίωνος γράφουσι τῆς ὄρνιθος.

ideſt *Porphyrion Auis per quam eſt temperans.*
Vt ſi & ſolam videret meretricem, continuò moriatur.
Ariſtoteles, & cum eo Ælianus, alijque
Hæc de Porphyrione ſcribunt aui.

Tzetza Chil. Hiſt. 256.

COL. 2. ΤΟΥΣ ΣΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΑΙΩΝ ΑΛΑΛΗΣΕΙ TVA CERTAMINA ÆTERNITAS PRÆDICABIT.

Πολλάκι γὰρ δήμους ἠλλάξατο πολλάκι πόλεις·

ideſt

ideſt *Sæpenumero enim factiones mutauit, ſæpenumero equorum pullos.*

Anthol. lib. 5. p. 532.

Πέντε καὶ εἴκοσι μοῦνος ἄεθλα Κωνςαντῖνος
Εἰς μίαν ἠριγένειαν ἑλὼν, ἤμειψε μὲν ἵππους
Ἀντιπάλοις. κείνους δὲ λαβὼν, οὓς πρόσθεν ἐνίκα
Τοῖς αὐτοῖς πάλιν εἷλε μίαν τε, καὶ εἴκοσι νίκας.

Ideſt *Quinque & viginti ſolus certamina Conſtantinus*
In unam diem trahens, mutauit quidem equos
Cum aduerſarijs. Illos verò accipiens, quos prius vicit,
Iiſdem rurſus accepit unam & viginti Victorias.

Anthol. lib. 5. p. 537. lege ibidem epigrammata in columnas Athletarum, quæ erant in Hippodromo Conſtantinopolitano, vbi plurima ſcitu digniſſima in hanc ſententiam reperies.

Ῥωμαϊκοῖς. διὰ τὶ Ῥωμαῖοι τύχην σέβονται Πριμιγένειαν. ideſt *In Romanis, Cur Romani Fortunam venerentur Primigeniam.* Plutar. Quæſt. Rom. p. 289. B.

PAG. 20. COL. 1. Δαίμων γενέθλιος. ideſt *Dæmon genethlius.*

—— ὔμμε δὲ κλάρωσεν πότμος
Ζηνὶ γενεθλίῳ σὲ μὲν
Ἐν Νεμέᾳ πρόφαντον.

ideſt —— *Vos autem conciliauit fortunæ*
Ioui generationis authori. Te quidem
In Nemea conſpicuum.

Pind. Olymp. Od. 8. p. 74. M.

O Timoſtene amato,
(Già che ſomma fortuna un dì vi reſe
Al padre Gioue generante amici)
A te preſſo à Nemea ſortir l'impreſe.

Cecinit Arni cycnus.

Vbi Triclinius p. 162. M. ait ὑμᾶς δὲ ἐκλήρωσεν, ἤτοι ἔταξεν ἡ τύχη ἐν τῷ Ζηνὶ τῷ γενεθλίῳ. ideſt *Vos autem ſortita eſt, ſeu ordinauit Fortuna in Ioue Genethlio.* Et Vetus Scholiaſtes p. 74. M. ὑμᾶς ἐκλήρωσε καὶ προσῳκείωσεν ἡ μοῖρα καὶ τὸ δαιμόνιον τῷ Διῒ τῷ γενεθλίῳ. γενεθλίῳ δὲ τῷ τῆς γενέσεως αἰτίῳ. ideſt *Vos ſortita eſt, & accommodavit Parca & Dæmonium Ioui natalitio.* Natalitio *verò* ideſt *Natiuitatis auctori.*

κλῆρος τῆς τύχης ideſt *Sors fortunæ.* Hermes apud eundem Ioſephum. Scaliger. pag. 208. verſ. 30. & eſt duplex ἡμερινὸς, καὶ νυκτερινὸς *Diurna & Nocturna* p. 215. Athla vocat hæc genera fortunarum Manilius, inquit vir doctiſſimus Argolus. Verum ſi te tanta tenet tantarum gloria rerum; adi ad ipſum Manilium lib. 3. pag. 60. verſ. 24. edit. Plantinianæ 1600. incipit. *Nunc age ſubtili rem ſummam &c.* & deinceps. Et potiſſimum conſule laudatum Virum Ioſeph. Scaligerum pag. 206. & ſeq. è cuius penetralibus eam de Fortuna Genethliaca erues eruditionem, quæ ſi unquam Circumforaneis noſtris innotuiſſet, precio longè cariori, elatioreque ſupercilio anilia ſua deliramenta Curioſis noſtratibus venditarent.

Τὸ μήτε πράσινος, μήτε βενετιανὸς, μήτε παρμουλάριος. ideſt *Neque Praſinus, neque Venetianus, neque Parmularius.* Dio in ......

Οἱ Βένετοι πρασίνοισιν ἐνάντιοι αἰὲν ἐόντες. ideſt *Veneti Praſinis contrarij ſemper ſunt.* Anthol. lib.

COL. 2 Ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον, τήν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. ideſt *Venerunt feſtinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioſeph,* & *Infantem poſitum in præſepio.* S. Lucas cap. 2. pag. 171. editus Baſileæ apud Nicolaum Brylīng. 1550. in 8.

Ἐν μὲν τῇ ζεύξιππον ἔχω πέλας ἡδὺ λοετρὸν,
Ἐκ δ' ἑτέρης ἵππων χῶρον ἀεθλοφόρων. ideſt

In altera quidem (parte Equorum Iugalium) *ſtationem habeo prope iucundum lauacrum,*
Ex altera verò Equorum ſtationem in certamine Victorum.

CAP. XI.

Ἀντίλοχος δὲ Μύδωνα βάλ' ἡνίοχον θεράποντα
Ἐσθλὸν Ἀτυμνιάδην: ideſt

Antilochus autem Mydona percuſſit aurigam ſervum
Bonum Atymniadem.

Iliad. ε. v. 580. & Iliad. Z. v. 18. ait.

Αὐτὸν καὶ θεράποντα Καλήσιον, ὅς ῥα τόθ' ἵππων
Ἔσκεν ὑφηνίοχος. ideſt

Ipſum etiam famulum Caleſium, qui tunc equorum
Erat miniſter.

PAG. 21. COL. 1.

—— Πεισίστρατος ὄρχαμος (ἔρχαμος) ἀνδρῶν
Ἐς δίφρον τ' ἀνέβαινε καὶ ἡνία λάζετο χερσί.
Μάστιξεν δ' ἐλάαν. Ideſt

—— *Piſtratus Princeps Virorum*
In currum aſcendit, & habenas accepit manibus.
Flagellauit autem ad ineundum curſum.

Hom. Odyſſ. γ. v. 482.

Ἡ δ' ἔλαβεν μάστιγα καὶ ἡνία σιγαλόεντα,
Μάστιξεν δ' ἐλάαν. ideſt

Hæc cæpit flagellum, & habenas variegatas,
Flagellauit verò ut irent.

Hom. Z. v. 81.

Ἵππους μέλαινας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν,
Ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων σάσις. Ideſt

Equos nigros omnino non fauſtum eſt cernere,
Aequorum verò alborum viſus felix intuitus.

Suidas Tom. 1. p. 1271. B. Buleng. de rat. Diuinat. lib. 5. cap. 5. p. 258. Et Artemidorus lib. 1. c. 59. pag. 31. 6. Infauſtum eſſe ægrotantibus equum celerem, vel bigam ſomniare συνωρὶς οὐδὲν ἵππου κέλητος διαφέρει εἰμὴ τοῖς νοσοῦσι θάνατον γὰρ αὐτοῖς προαγορεύει. Ideſt *Biga ab equo celere nihil differt; niſi ægrotantibus. Mortem enim ijs prænunciat.*

Ὁ δῆμος ἀνέστηκέ τε ὀρθὸς ὑπὸ θαύματος, καὶ φωνὰς ἀμοιβαίας ἀφίησιν ἐμμελῶς καὶ τὼ χεῖρε κινεῖ. καὶ τὴν ἐσθῆτα σοβεῖ. ἔπειτα συγκαθήμενοι δείκνυνται καθ' ἕκαστον ἄλλος ἄλλῳ κινήματα πολυτρόπου σιγῆς. καὶ πᾶς θεατὴς ὑφ' ἡδονῆς χειρονόμος εἶναι πειρᾶται. Ideſt *Populus interea rectus ac mirabundus adſtat, & voces alternas melodicè reſpondet, manuſque mouet, & veſtem quatit: dein ſedentes quiſq; ſinguli ſingulis motus explicat multiſcij ſilentij, ita quiuis è ſpectatoribus præ voluptate pantomimus fieri enititur.* quam hic tantùm indicauit elegantem affectuum expreſſionem auctor noſter, legimus apud Ariſtenetum lib. 1. epiſt. 26. p. 118. editionis Pariſienſis apud Marcum Orry 1610. Vertit verò Anonymus, quem arbitror non leuibus adductus argumentis fuiſſe Ioſiam Mercerum, virum omnis eruditionis conſultiſſimum.

Καὶ ἡνίκα τοῦ δρόμου τῆς ἀναγνώσεως ἤρξατο, εὐθέως διανιστάμεθα ἡμεῖς ἐπιφωνοῦντες, ἀλλὰ δόξα σοι κύριε. ideſt *Et quando curſum lectionis* (Euangelicæ Diaconus) *ingreſſus eſt, ſtatim nos acclamantes exurgimus, Gloria tibi Domine.* D. Chryſoſt. apud Bulengerum p. 76. A.

Καὶ γὰρ ἀριθμήσασα πολυστεφέας σέο μόχθους,
Εὗρετο γυραλέων κρέσσονας ἡνιόχων. ideſt

Etenim cum numeraſſet (Victoria) *ſæpe coronatos tuos labores,*
Inuenit ſenibus meliores aurigis.

In Anthologia lib. 5. Epig. 4. in Porphyr. p. 531.

Ἄλλοις μὲν γεράων πρόφασις χρόνος. οἱ δ' ἐπὶ νίκαις
Κρινόμενοι, πολιῆς οὐ χατέουσι κόμης. Ideſt

Alijs ſanè ſeneſcens (eſt) *occaſio tempuſque qui verò à Victoria Iudicium ſumunt, canæ haud egent comæ.*

Anthol. lib. 5. p. 534. de Circo Conſtantinopol.

Καὶ ἕνα γε τῶν ἵππων ὃν Ἰγκιτάτον ὠνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει, χρυσᾶς τε αὐτῷ κριθὰς παρέβαλλε, καὶ οἶνον ἐν χρυσοῖς ἐκπώμασι προύπινε. Τήν τε σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ τὴν τύχην ὤμνυε. καὶ προσυπισχνεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν. ideſt *Et vnum Equorum, quem Incitatum* (Gaius) *nominabat, & ad cænam inuitabat, ex auro ipſi ordeum apponebant, & vinum in aureis pateris fundebat, ac per ſalutem eius & fortunam iurabat, & pollicebatur etiam Conſulem ipſum renunciaturum.* Xiph. in Caligula p. 134.

ἡμιοκουρός. ideſt *Mulicurius,* Adverte, quòd Gloſſæ Veteres apud Meurſium in Gloſſario p. 182. legunt pro ἡμιοκουρὸς (ἡμιονόκουρος) cum aſpiratione, & accentu pro paroxitono.

Δεῦρό νυν ἢ τρίποδος περιδώμεθον, ἠὲ λέβητος,
Ἴστορα δ' Ἀτρείδην Ἀγαμέμνονα θείομεν ἄμφω,
Ὁππότεραι πρόσθ' ἵπποι ἵνα γνοίης ἀποτίνων. Ideſt

Age nunc vel Tripodem deponamus, vel lebetem,
Arbitrum verò Atridem Agamemnona faciamus ambo,
Vtræ ante equæ vt noſcas ſoluens.

Homerus Iliad. Ψ. v. 485.

PAG. 22. COL. 1. κράνος ideſt *Petaſus, Galerus.*

Ὁ δὲ Νέρων ἐπὶ τούτοις καὶ ἐκιθαρῴδησε δημοσίᾳ, καὶ ἡρματηλάτησε, τήν τε στολὴν τὴν πρασίνην ἐνδεδυμένος, καὶ τὸ κράνος τὸ ἡνιοχικὸν περικείμενος. ideſt *Nero poſt hæc etiam cythara cecinit publicè, & currus agitauit, & galero aurigarum ornatus.* Xiphil. in Nerone p. 187. C.

λάβε καὶ τὴν κασσίδα τῆς σωτηρίας, καὶ τὸ φραγγέλλιον ἐν τῇ χειρί σου. ideſt *Cape etiam galeam ſalutis, & flagellum in manu tua.* D. Chryſoſt. in Oratione de Circo apud Bulengerum p. 74. D.

COL. 2. Κόρυτος *Mons Vmbriæ* in Sabinorum Conf. teſte Leandro dictus *Monte Coruo*. Ferrarius in lex. Geograph. p. 210. edit. Mediol. 1627. Silius tamen Italicus apud quem lib. 5. Conſul Flaminius ait,

—— Pœnus nunc occupet altos
Arreti muros, Coriti nunc diruat arcem;
Hinc Cluſina petat, poſtremo ad mœnia Romæ;
Illæſus contendat iter?

videtur innuere Κόριτος, vel Κόριθος, per ι non per υ ſcribendum eſſe; oppidumque & montem eſſe, quam nos nunc appellamus *Cortona*, Ciuitatem ab Arce imminente munitiſſimam, & æquè nobilem ac vetuſtam. Vide Philipp. Cluverium Ital. Antiq. lib. 2. p. 591. edit. Elſeuirianæ 1574.

ἤδη δέ τινες καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας ἐνσημηνάμενοι ἐπὶ πολὺ συμπαραταθῆναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην ἑαυτῶν ἐπενόησαν. ideſt *Iam verò aliqui & mandris Equorum ſua ipſorum nomina imponentes; vt multum prorogarent in vita memoriam ſuam ipſorum, excogitarunt.* Sanctus Baſilius Homilia 10. in Examer. Apud Bulengerum p. 208. C.

Ἦν δὲ ὁ Εὔτυχος οὗτος, ἡνίοχος τῆς καλουμένης πρασίνης, περισπούδαστος Γαΐῳ. ideſt *Erat is Eutichus auriga prædictæ factionis Praſinæ acceptiſſimus Gaio.* Ioſeph. Antiq. lib. 19. cap. 3. p. 672. A. edit. Geneuenſis 1634. apud Iacob. Criſpinum Fol.

ἀποθέωσιν ideſt *In Deos relationem.*

PAG. 23. COL. 1. Πυλάδου δὲ καὶ Βαθύλλου τῶν ὀρχηστῶν ἀνθούντων τότε, καὶ τοῦ δήμου περὶ αὐτοὺς στασιάσαντος. ideſt *Pylade & Batyllo ea tempeſtate ſaltatoribus, ac populo eorum cauſa concitato in diſſentionem.* Xiphil. in Auguſto p. 78. D.

Ἔπαρχος πολιτείας ἐν τῷ θεάτρῳ ποιῶν, τουτέστι δημοτικὰς διατυπώσεις ideſt *Præfectus adminiſtrationem in Theatro exercens, hoc eſt populares conſtitutiones.* Socrates lib. 2. p.

—— μαίνεται ἐν σταδίοις.
—— furit in ſtadijs.

Anthol. lib. 5. Epigr. 15. in Porphyr. p. 532.

ἱππομανίαν ideſt *Inſanum-Equorum-ſtudium.*

CAP. XII.

PAG. 24. COL. 1. Τέθριππα μὲν ἐποίησαν ὑπὸ μυίας καλυπτόμενα. ideſt *Quadrigas ſanè fecerunt, quæ à Muſca obtegerētur.* Ælianus Var. Hiſt. lib. 1. cap. 17. p. 13. de huiuſmodi operibus paruitate ſua admirandis, lege Reuerendiſs. Maiolum edit. Moguntiæ 1615. p. 419. & ſeq.

Ὅτι ἕκαστος τῶν μεγάλων οἴκων τῆς Ῥώμης. ὥς φησιν, ἅπαντα εἶχεν ἐν ἑαυτῷ, ὅσα πόλις σύμμετρος ἠδύνατο ἔχειν· ἱππόδρομον, καὶ φόρους, καὶ ναοὺς, καὶ πηγὰς, καὶ λουτρὰ διάφορα· διὸ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἀπεφθέγξατο·

Εἷς δόμος ἄστυ πέλει· πόλις ἄστεα μύρια κεύθει Ideſt *Quòd quælibet magnarum domorum Romæ, vt aiunt, omnia habebat in ſe ipſa, quot quot Ciuitas benè diſpoſita poterat habere. Hippodromum, & Fora, & Templa, & fontes, & Balnea ſeparata. Quamobrem etiam Poëta cecinit.*

Quæque Domus Vrbs eſt, Vrbs Vrbes mille continet. Photius in Biblioth. p. 114. v. 10.

σάγμα θήκη τῶν ὅπλων ideſt *Sagma ſarcina armorum.*

σάμα ideſt *Impedimentum.* Meurſ. in Gloſſ. p. 486.

σαγμάρια vel σαγμάρια *Impedimenta, ſarcinæ.* idem p. 481. edit. apud Elzeuirium 1614.

σαμάριος ideſt *Sagmarios* Nos *Beſtie da ſoma* idem p. 482.

PAG. 24. COL. 2. πενταέτηρος *Quinquennis.*

ὡς καὶ τοῖς ἵπποις ἔθισαι πρὸς αὐλὸν ὀρχεῖσθαι Ideſt *Et equis ſolitos eſſe ad tybiam ſaltare.* His addere viſum eſt quæ in hanc ſententiam retulit Euſtat. apud Dionyſ. in Perieg. p. 52. editum ab Henrico Steph. in 4. 1577. ὅτι Συβαρῖται ἐπὶ πρὸς ἔσχατον τρυφῆς ἐλάσαντες ἤσκησαν καὶ τοὺς ἵππους εἰς εὐρυθμίαν, καὶ ἐδίδαξαν καταυλουμένους ὀρχεῖσθαι τε καὶ ὀρθοῦσθαι. *Quòd ſybaritæ — poſtquam ad extremum deliciarum deuenerunt, exercuerunt etiam Equos ad concinnitatem, & docuerunt cantibus tibiarum oblectatos ſaltare, & etiam ſe in pedes erigere.* Eiuſmodi Equorum choreas ad multiplicem inſtrumentorum concentum vidimus hoc ſeculo pluries apud verè Regiam Magni Hetruſcorum Ducis Aulam in Nuptiali pompa maximorum Principum.

COL. 2. Ὡς δ᾽ εἰς ὁμιοστάδιον τόπον βαδίζον ἦλθε,
Καὶ στήλη τις ἐφίστατο σχήματι καμπτηρίας,
Δόξας ὁ ἵππος ἱππικὸν τὸν τόπον πεφυκέναι,
Μέχρις ἑσπέρας τὰς καμπὰς ἐποίει ῥύμῃ δρόμους. ideſt
Vt autem in ſimilem-ſtadio locum gradiens venit.
Et columna quædam adſtabat figurâ metæ flexus,
Opinatus Equus equeſtrem locum eſſe
Vſque ad veſperam flexus faciebat impetu curſus.

Tzetza Kil. 8. Hiſt. 160.

Ἡνιόχους ποθέοντες ἀμύμονας

ideſt *Aurigas requirentes laudabiles.*

Homerus alicubi in Iliad. (ait noſter)

PAG. 25. COL. 2. ὑπὲρ δὲ τὴν λίμνην φάτναι εἰσὶ λίθου τῶν ἵππων τῶν Ἀρταφέρνους. ideſt *Supra paludem præſepia ſunt è lapide Equorum Artapherni.* Pauſanias lib. 1. p. 39. v. 41.

κάπνη ideſt *Caminus, fumarium.*

Λίβυες μικροῖς ἵπποις χρῶνται ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὥστ᾽ ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι. *Libes paruis equis vtuntur, velocibus tamen & bene parentibus, ita ut virgâ gubernentur.* Strabo lib. 17. p. 828. B. His quàm ſimillima ſunt quæ de Nomadibus refert Herodotus. lib. 7. p. Νομάδες χαλινῶν ἄνευ ῥάβδῳ μόνῃ τὸν δρόμον τῶν ἵππων κυβερνῶσι. ideſt *Nomades ſine frenis ſolâ virgâ Curſum equorum gubernant.* De equorum Ingenio Vide Bulengerum p. 203. cap. 6. Et Aldrou. de Quadrup. ſolidip. p. 60. & ſeq.

Ὃς τὸ μὲν ἄλλο τόσον, φοῖνιξ ἦν· ἐν δὲ μετώπῳ,
Λευκὸν σῆμ᾽ ἐτέτυκτο, περίτροχον ἠΰτε μήνη. ideſt
Qui quod reliquum eſt totum, rufus erat. in fronte autem
Album ſignum cuſum fuerat, rotundum tanquam Luna.

Talem fuiſſe Equum Diomedis narrat Poëta Iliad. Ψ v. 454. Vbi Euſtathius ideſt p. 1310. v. 29. ait Ἱστέον δὲ καὶ ὅτι τοὺς τοιούτους ἵππους, ἀρίστους ὁ Χαμαιλέων ἱστορεῖ, καὶ ὥς φασιν οἱ ὑπομνηματισταί. ideſt *Sciendum autem quòd eiuſmodi equos, optimos Chamæleon narrat, vt aiunt Hiſtorici.*

PAG. 26. COL. 2. Ῥῶ ἀντεστραμμένον Ρ *inuerſum* (q). Græci duas præcipuè litteras imprimebant equis. Sigma, & Coppa, hinc Coppatiæ, & Samphoræ Equi dicti.

Κοππατίας, ἵππος κεκαυμένος ἐντετυπωμένον ἔχων σημεῖον τὸ Κόππα ὅ ἐστιν ἐστραμμένον ῥ. ideſt *Coppatias, equus inuſtus cuſum habens ſignum Coppa, quod eſt* Ρ *inuerſum.* (ϙ. Heſichius.

Σαμφόραι. ἵπποι λέγονται, οἷς ἐπικεχάρακται τὸ Σ στοιχεῖον, τοῦτο γὰρ Σὰν ἔλεγον. ideſt *Samphora Equi dicuntur, quibus inuſtum eſt Σ elementum Illud enim Σὰν dixerunt.* Idem Heſichius.

Νεφελῶν. ideſt Scholiaſtes Ariſtophanis *Nubium* actu primo, Scæna Prima p. 123. D. vbi ait Κοππατίας ἵππους ἐκάλουν, οἷς ἐγκεχάρακτο τὸ κ στοιχεῖον. ideſt *Coppatias Equos appellabant, quibus inuſtum erat* τὸ κ *elementum.* ὡς σαμφόρας, τοὺς ἐγκεχαραγμένους τὸ σ· τὸ γὰρ σ καὶ τὸ κ χαρασσόμενον, σὰν ἔλεγον. ideſt *Vt Samphoras inuſtos* τὸ σ *Sigma enim & Cappa inſculptum, San appellabant.* Verùm ne te diutius detineam, en tibi ipſum Scholiaſtæ textum.

Κοππατίας ἵππους ἐκάλουν, οἷς ἐγκεχάρατο τὸ κ στοιχεῖον, ὡς σαμφόρας, τοὺς ἐγκεχαραγμένους τὸ σ· τὸ γὰρ σ, καὶ τὸ κ χαρασσόμενον, σὰν ἔλεγον. αἱ δὲ Χαράξεις αὗται καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζονται ἐπὶ τοῖς ἵπποις. συνεζευγμένου γὰρ τοῦ κ καὶ σ, τὸ σχῆμα τοῦ ἀριθμοῦ δύναται νοεῖσθαι, οὗ προηγεῖται τὸ κ. καὶ παρὰ γραμματικοῖς, οὕτω διδάσκεται. καὶ καλεῖται κόππα ἐνενήκοντα. Quem corruptum locum ſic reſtituebat eruditorum eruditiſſimus, eruditiſſimorum verò Phœnix Claudius Salmaſius Plinian. Exercitation. in Solinum p. 892. A. editis Pariſijs typis Regis apud C. Morellum 1629.

Κοππατίας ἵππους ἐκάλουν, οἷς ἐγκεχάρακτο τὸ G σημεῖον, ὡς σαμφόρας τοὺς ἐγκεχαραγμένους τὸ C. τὸ γὰρ C τὸ Π χαρασσόμενον Σὰν ἔλεγον. αἱ δὲ Χαράξεις αὗται καὶ μέχρι τοῦ νῦν σώζονται ἐπὶ τοῖς ἵπποις. συνεζευγμένου γὰρ τοῦ Π καὶ C τὸ σχῆμα τοῦ ϡ ἀριθμοῦ δύναται νοεῖσθαι, οὗ προηγεῖται G καὶ παρὰ γραμματικοῖς οὕτω διδάσκεται, καὶ καλεῖται Κόππα ἐνενήκοντα ideſt *Coppatias equos appellabant, quibus inuſtum erat* τὸ G *ſignum, vt Samphoras Equos inuſtos* τὸ C. *Etenim* τὸ G *&* τὸ Π *inſculptum* Σὰν *vel* Σὰμ *dicebant, Notæ verò ipſæ hactenus ſeruantur in equis. Coniuncto enim Π & C figura* τοῦ ϡ *numeri conijci poteſt,* (ideſt DCCCC) *cuius Dux eſt* τὸ G *& apud Grammaticos ſic docetur, & appellatur* Κόππα *& nongenta ſignificat.* Et eâdem pag. B. ſubjungit, quòd in Alphabetis Græcorum poſt Πῖ ſequebatur ea nota G, quæ Coppa vocabatur, & nongenta ſignificabat: & aliquot interiectis videlicet D. affirmat, quòd ex Coppa Græcorum & formam & nomen literæ ſuæ ϙ Latini ſumpſerunt, eundemque ordinem in Alphabeto eorum obtinuit, quod apud Græcos Coppa.

Τρισίππιον Notæ genus. Εἴρηται δὲ ἀπὸ στρατιωτικῶν ἵππων, οἷς γηράσκουσιν ἐπέβαλλον τὸ καλούμενον Τρισίππιον. ἔστι δὲ τοῦτο στ-

δωρὶς

σηρὸς τροχίσκος · οἱονεὶ δημόσιος ὡς χαρακτὴρ τροχίσκος · ὃν ἐκπυρῶντες ἐπέβαλον ταῖς σιαγόσι τῶν ἵππων. ideſt *Dictum eſt à bellatoribus Equis, quibus ſeneſcentibus imponebant quod appellatur Triſippium, quaſi publicus caracter. Eſt autem Triſippium ferrea rotula, quam incendentes inurebant malis equorum.* Zenobius Prouerb. Centur. 4. Num. 41. ibique notæ eruditiſſimi Andreæ Schotti Viri & religione & doctrinæ varietate præclariſſimi, Editus apud Plantinum in 4. 1612.

Καὶ οἱ θεώμενοι τὸν ἵππον τοιοῦτο ἀποκαλοῦσιν ἐλευθέριόν τε καὶ ἐθελουργὸν, καὶ ἱππαστὴν, καὶ θυμοειδῆ, καὶ σοβαρὸν, καὶ ἅμα ἡδύν τε καὶ ἅμα γοργὸν ἰδεῖν. ideſt *Cernentes equum talem appellant Liberalem, & Voluntarium, & Equitatorem, & Ferocem, & Superbum, pariterque & Iucundum, & Terribilem aſpectu.* Xenophon de Re Equeſtri p. 750. v. 2. Baſileæ per Thomam Guarinum 1569. in fol.

Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι
Πυρὸς χάραγμ᾽ ἔχουσι. ideſt
In coxis quidem Equi
Ignis notam habent.

Anacreon Od. 55. p. 53. Edit. Regiæ 1556. in 8. Apud Guil. Morellum.

P. 27. col. 1. —— οὔθ᾽ ὁ ζύγιος, οὔθ᾽ ὁ σαμφόρας
ideſt —— *Neque iugalis, neque Samphoras tuus*

Ariſtophan. in Nebulis p. 130. A. vbi Scholiaſtes.

Ζύγιοι ἵπποι καλοῦνται, οἱ ὑποβαλλόμενοι τῷ ἅρματος ζυγῷ, τουτέστιν ὁ μέσος δεξιὸς, καὶ ὁ μέσος ἀριστερός. Σαμφόραι δὲ, οἱ σῖγμα ἔχοντες περὶ τὸν μηρόν, καὶ διὰ τοῦ π γράφεται. ideſt *Iugalis Equi appellantur, qui ſubmittuntur Currus iugo, videlicet medius dexterior, & medius ſiniſterior. Qui verò his vtrinque adhærentes pari gradu incedebant, dicebantur,* παρήοροι, παράοροι, παράσειροι. ideſt *Funarij* de quibus alibi. Eiuſmodi Quadrigas vidimus ter, quater, Florentiæ in Hymeneis Medicearum Heroinarum. Samphoræ autem vocantur Equi habentes Σ in Coxa, & per M, & Π ſcribitur.

Ἵππου τροχὸς ideſt *Equi rota.*

Ἐγώ σοι βουκέφαλον ὠνήσομαι ideſt *Ego tibi Bucephalum emam.* Schol. βουκέφαλος, ὁ ἵππος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκέκτυτο (lege ὃν Ἀλέξανδρος ἐκέκτητο) οὐχ ὥς τινες οἴονται, ὅτι βοὸς κέρατα ἔχειν. τοῦτο γὰρ ψευδές. ἐκοσμεῖτο γὰρ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου χρυσοῖς, ἀλλὰ ὅτι οὕτως ἐν Θεσσαλίᾳ ἐκαλοῦντο οἱ ἵπποι ἔχοντες ἐγκεκαυμένον βουκράνιον. ideſt *Bucephalus, Equus quem Alexander poſſidebat, non ut quidam arbitrantur, quia Bouis Cornua haberet. Hoc enim falſum. Ornabatur enim ab Alexandro regijs phaleris, & bullis. Sed quia ſic in Theſſalia appellabantur Equi habentes inuſtum Bouis caput.* Scholiaſtes Ariſtophanis in Anagyro apud Etymol. Magnum pag. 207. v. 50. & in Nubib. pag. 23. E. Et apud Bulengerum cap. De Equis, quibus nota inuſta pag. 206. -- A. Arrianus in Alexandro de Bucephalo. Et de eodem Calliſtenes in Alexandro.

φοίνιξ ideſt *rufus.* κνακὸν color eſt fulvus ad albiorem accedens. πυῤῥὸν Igneum χρῶμα *Color.*

Ἐπιγέγραπται δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰ ὀνόματα Φοίνιξ καὶ Κόραξ ἑκατέρωθεν δ᾽ οἱ παρὰ τὸ ζύγιον. κατὰ μὲν τῇ δεξιᾷ Κνακίας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ Σάμων, καὶ ἐλεγεῖον τὸ ἐστιν ἐπὶ τῷ ἅρματι

Κλεοσθένης μ᾽ ἀνέθηκεν ὁ Πόντιος ἐξ Ἐπιδάμνου
Νικήσας ἵπποις καλὸν ἀγῶνα Διός. ideſt

Inſcripta autem & equorum nomina Phenix & Corax. ideſt Rufus, & Niger, *vtrinque ad iugum iuncti. Ad dexteram quidem Cnacias, in ſiniſtra verò Samus. Et Elegia hæc eſt in Curru.*

Cleoſtenes me poſuit Pontius ex Epidamno,
Cum viciſſet equis pulcrum certamen Iouis.

Pauſanias in Eliac. poſter. p. 228.

Κάνθων κυρίως ὁ ὄνος. *Canthon propriè Aſinus.* Ariſtophan. Schol. Iren. p. 630. B.

Ἵππος τὸ ζῶον ὅτι παρὰ τὸ ἵπτασθαι τοῖς ποσὶ λέγεται. ideſt *Equus animal, quod dicitur* ἵππος ab ἵπτασθαι τοῖς ποσί. ideſt *à Volando pedibus.* Euſtathius. Il. ε p. 575. v. 39. παρὰ τὸ ἵεσθαι τοῖς ποσὶ *quod feratur pedibus* Etym. Magn. p. 473.

καβάλλης ἀπὸ καταβάλλειν τὰς ὁπλὰς ideſt *Caballus ab altè deijciendo in terram Vngulas.* Bul. cap. 8. de Circ. p. 205. A.

Μάννος ἐστὶν ὁ περιτραχήλιος κόσμος, τὸ λεγόμενον μαννάκιον ideſt *Mannus eſt torques, ornatus, quod appellatur Monile.* Scholiaſtes Theocriti Idyll. 11. p. 163. f. Vide Meurſium in Gloſſario. p. 326. 327.

μαννοφόροι ideſt *Canes collarigeruli.* Equulei eſſe dum trahentes dicuntur Manni.

ἀπὸ ζυγοῦ ἀμπιλόφου *à Iugi curuatura* ideſt ἀπὸ μάννου *à torque* vel collare.

Πολλῶν τριλλούντων (θρυλλούντων) ὡς ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἀγῶσιν ἡδίστην θέαν παρέχεται τὰ ναυαγοῦντα. ideſt *Multis dicentibus quod in Curulibus certaminibus iucundiſſimum ſpectaculum præbent naufragantes* (Currus) Demoſthenes in Erotico. pag. 754. num. 42.

P. 27. col. 2.

Τὸν δ᾽ ἐγὼ ἐκβαίνοντα κατ᾽ ἄκνηστιν μέσα νῶτα Πλῆξα. ideſt *Hunc ego ingredientem in ſpina medios humeros Percuſſi* (Ceruum) Hom. Odyſſ. K. v. 166.

Τίλμα ideſt *Spina,* Cedreno apud Bulengerum p. 133. A. legitur πίλμα. Cedrenum ego vidi nunquam. *Intermetium* τὸ μεταξὺ τῶν καμπτήρων. ideſt *intermetium eſt illud, quod intermedium eſt inter vtramque metam.* Gloſſa optima p. 123. M.

— ἐπ᾽ ὄρεος ἐμβώνεσιν ideſt.
Ad montis vmbonem.

lege ἀμβώνεσιν Lexic. Ἄμβων, ωνος Bernartius ad illud Statij Theb. 1. p. 38. A. edition. Pariſienſis in 4. 1618.

-*Vaſto metuenda vmbone* - Vmbo ait Latinis, quod Græcis ἄμβωνες. Græci autem ἄμβωνες vocant quicquid extumidum eſt, & prominet, &c. Meurſius in Gloſſ. p. 22. Ἄμβων, *Ambo, pulpitum, ſuggeſtum &c.* Et qui minus unus inſtar omnium eſt Salmaſius Exercit. Plinian. p. 704. A. Græcum eſt Ἄμβων, Æolicè ὄμβων, Latinè *Vmbo,* &c.

P. 28. C. 2. τὸν δακτύλιον οὐκ ἐφ᾽ ἄκρω φορητέον τοῖς ἀνδράσι, γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. ideſt *Annulus haud ſummo articulo geſtandus eſt Viris, muliebre enim hoc* Phædr. lib. 3. cap. 2.

λείχανον ſeu δικτικὸν lege λιχανὸν ſeu δεικτικὸν δάκτυλον ideſt. *Digitum Indicem.*

C. 2. ψευδομάντεις καὶ γόητες ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ᾄδοντες, ideſt *Falſi-Vates, & ſubdoli præſtigiatores,* &c. Magi, *carmina commentitia, & oracula canentes.* Plutar. in Cic.

Εἰς Ῥόδον εἰ πλώσοι, τὶς Ὀλυμπικὸν ἦλθεν ἐρωτῶν
Τὸν μάντιν καὶ πῶς πλεύσεται ἀσφαλέως ideſt.
In Rhodum an nauigaret, quidam Olympicum venit rogans
Vatem, & quo pacto nauigaret tutò.

Anthol. lib. 2. cap. in Aſtrologos ep. 5. Nicharchi. p. 181.

Ἀγύρτης, ου ideſt *Circulator* Gloſſ. optima p. 366. & alia Gloſſa edit. Venetijs apud Aldum 1524. Suidas Tom. 1. p. 62. A. Artemidorus de Somn. lib. 3. cap. 4. p. 94.

Ὀχλαγωγὸς, οῦ ideſt *Popularem turbam concitans, Circulator.* Gloſſa Latino græca p. 34. edit. ab Henrico Stephano in f. 1573. Ioannes Scapula in Lex. edit Baſileæ apud Sebaſt. Henricpetri in fol. p. 40.

πτωχὸς, οῦ ideſt *Mendicus, pauper, egenus* Gloſſa optima Greco-Latina p. 600. & alia Gloſſa Aldina p. 121. Etymol. Magnum p. 695. v. 7.

Μάγος, ου Etymol. Magnum p. 572. v. 52. *Magus* Gloſſ. opt. p. 532. Gloſſa Aldin. 89. Suidas Tom. 2. p. 278. C.

Μηχανοποιός, οῦ. ideſt *Machinarum faber* Iulius Pollux lib. 7. cap. 30.

Ψηφοκλέπτης, ου. Ideſt *Calculos furans* Artemidorus lib. 3. cap. 6.

Ψηφοπαίκτης, ου. ideſt *Calculorum collector.* Suidas Tom. 2. p. 1172. C. De ſomnio Calculorum Artemid. 3. cap. 1. p. 93.

Ψηφολόγος, ου. ideſt *Calculi legus.* idem ibidem C. item, qui curam gerunt fallaciæ, quæ fit per calculos. idem ibidem D.

ὑποκλεπτής, οῦ. ideſt *Deceptor, Circumuentor,* Gloſſa Græcolatina p. 75.

Ψευδοτεχνίτη, ης ideſt *falſus artifex, Præſtigiator.*

θαυματοποιὸς, οῦ Ideſt *Miraculorum patrator.* Artemidorus lib. 1. pag.....

θυριοτρόπους. Nos *Serpâi, è Cirrmatori.* Hos infra ἀσπιδοτρόπους vocat.

καθάπερ οἱ ψηφοπαῖκται τὰς τῶν θεωμένων ὄψεις διὰ ὀξυχειρίαν κλέπτουσι. ideſt *Quemadmodum calculos furantes, ſiue, Acetabularij ſpectantium oculos manuum agilitate ſuffurantur.* Sextus Empiricus apud Bulengerum p. 277. C.

Ναύταις, ὀρχησταῖς, καὶ θαυματοποιοῖς μὴ ἔχειν τὰς χεῖρας οὐκ ἀγαθὸν, ἐπεὶ μὴ ἄνευ τούτων οὐκ εἰσί τι εἶσι ἐργάζεσθαι. ideſt *Nautis, ſaltatoribus pantomimis, & miraculorum patratoribus haud habere manus, non bonum, quia ſine ipſis haud poſſunt operari.* Artemidorus de Somnijs lib. 1. cap.

Οἱ δὲ δὴ ψύλλοι οὗτοι, ἄνδρες μέν εἰσι (γυνὴ γὰρ οὐ γίνεται ψύλλα) δύνανται δὲ πάντα τὸν ἰὸν παντὸς ἑρπετοῦ παραχρῆμα, πρὶν θνήσκειν τινὰ, ἐκμυζᾶν. ideſt *Hi autem Pſylli omnes Viri quidem ſunt (mulier enim non eſt Pſylla) poſſunt autem omnia & Vene-*

num cuiuſuis ſerpentis. Xiph. In Aug. p. 65. B. Strabo. lib. 17. p. 814. D.

Σμάραγδος *Smaragdus*. De colore, locis vbi generatur, & virtutibus in Medic. huius lapilli lege inter cæteros Sapientiſſimum Pſellum editum Toloſæ Typis Viduæ I. Colomerii 1615. Quem primus vulgauit, latinè vertit, & emendauit Philippus Iacobus Mauſſacus. Vir, græcè & Latinè doctiſſimus.

Εὐρυχόρου ταμίαι Σπάρτας ἀγώνων
Μοῖραν Ἑρμᾶ καὶ σὺν Ἡρ-
ακλεῖ διέποντι θάλειαν.

Latè-patentis Spartæ moderatores tertaminum
Sortem florentem cum Mercurio, &
Hercule adminiſtrant.
Son queſti due Germani
Preſidenti ſourani
Vniti con Mercurio, e con Alcide,
Di ſparta ſpazioſa, e di ſue proue. Adimarius.

Pind. Nem. od. 10. p. 422. m.

Ἕστηκε ξύλον αὖον ὅσον τ' ὄργυι' ὑπὲρ αἴης,
Ἢ δρυὸς ἢ πεύκης, τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ
Λᾶε δὲ τοῦ ἑκάτερθεν ἐρηρέδαται δύο λευκώ Ideſt

Stat lignum aridum quantum vlna ſupra terram
Seu Quercus, ſeu Picee, quod quidē non corrumpitur imbre,
Lapides autem eius vtrinque appoſiti ſunt duo albi.

Hom. Iliad. Ψ v. 327.

PAG. 29. COL. 2. Μελλόντων δὲ τὸ ἕβδομον τῶν ἵππων ἀγωνίσασθαι. Ideſt *Septimum iam equis certaturis* Xiph. in Commodo p. 294. D. Vide de ſepteno ſpatio ad Metas Bulengerum p. 136. cap. 28.

.... ἐκ δ' ὑποστροφῆς
Τελοῦντες ἕκτον ἕβδομόν τ' ἤδη δρόμον.

ideſt *Ex reuerſione conficientes ſextum ſeptimumque iam curſum* Sophocles in Helectra p. 114.

.... γλυκὺς ἵμερος ἔσχε
Δωδεκάγναμπτον περὶ τέρμα δρόμου
Ἵππων φυτεῦσαι. ideſt

—— *Dulce deſiderium inuaſit*
Duodecim flexus habentem circum metam curſus
Equorum plantare. Pind. Olymp. ode 3. p. 34. Triclinius Scholiaſtes p. 145. f. interpretans Vocem illam τὸ δωδεκάγναμπτον ait ὁ δωδεκάκις οἱ ἀγωνιζόμενοι τεθρίπποις περιήρχοντο. ἢ δωδεκάγναμπτον τὸ ιβ΄ γναμπτὰς ἔχον. ἐπειδὴ καὶ ιβ΄. δρόμους ἐποίει τὸ τέλειον ἅρμα τῶν ἵππων. Et p. 139. Τὰς νίκας τῶν δύο καὶ δέκα δρόμων τῶν ἁρμάτων. δωδεκάκις γὰρ περιήρχετο δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα. Ideſt *Duodecies certantes quadrigis circum currebant*. Vel δωδεκάγναμπτον *Duodecim flexus-habens. Poſtquam etiam* 12. *curſus conficit perfectius currus equorum* & alibi *victorias duodecim Curſuum Curruum. Duodecies enim circum flectebant Curſum perfecti currus.*

Στήσας τέρμα δρόμου τανααὸν ξύλον, ἀντιπέρην δὲ
Πῆξεν τύπον βαλβῖδος ἐπ' ἠϊόνα θυρσὶν ἀείρας. ideſt

Cùm ſtatuiſſet metam curſus oblongum lignum, oppoſitè autē
Fixit typum metæ, ſupra litus thyrſum eleuans.

Nonnus Heliopolit. in Dionyſiacis......

Αἰεὶ δ' ἡνίοχον κονίης ῥαθάμιγγες ἔβαλλον ideſt

Semper autem Aurigam pulueris guttæ feriebant.

Hom. Iliad. Ψ. v. 502.

τῶν δὲ καὶ νικήσαντα αὐτὸν ἰσόθεον νομιζόμενον. Ideſt *Hæc qui viciſſet, is Dei ſimilis æſtimatur*. Lucianus in Dialogo de Gymnaſijs.

Βῆμα Gloſs. opt. Græco-lat. *Paſſus, Tribunal*. pag. 410. Gloſſa Aldina, *Altare, Tribunal, Gradus, pulpitum*. p. 30.

Βραβεῖον Ideſt *Brabium, Palma*, Gloſſa optima. p. 412. Gloſſa Adina p. 31. *Brauium, Victoria, Victoriæ præmium, retributio, ſtudium* Nos *Palio*.

Μισεῦς ἆθλους Ideſt *Miſſus*, Gloſſ. opt. 368.

Βραβεῖον ἐπινίκιον, νικητήριον, ἔπαθλον. ideſt *Brauium epinicium, præmium Victoriæ, Certaminis præmium*. Heſichius. Etymol. Magnum p. 210.

Οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον Ideſt *Neſcitis quòd qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit Brauium?* D. Paulus ad Corinthios epiſt. 1. cap. 9. p. 519.

Ἆρον εἰς ὕψος ὁσίας χεῖρας πρὸς τὸν βασιλέα, λαβὼν βραβεῖον τῶν φοινίκων. Ideſt *Tolle in altum manus puras ad Regem, accipiens brauium palmarum*. D. Io. Chryſoſt. Oratione de Circo quod Bulengerum p. 76. C.

PAG. 30. COL. 1. Ἑξηκοντάκι γὰρ
Ἀμφοτέρωθεν, γ' ἀδύγλωσ-
σος βοὰ καρυκος ἰσλοῦ.

Ideſt —— *ſexagies enim*
Vtrinque dulcilin-
guis vox præconis boni

ſupple cum Scholiaſte Vetere ibidem, ἀνεκήρυξεν αὐτοὺς *Victores ipſos pronunciauit*. Pindarus Olymp. od. 13. p. 122.

.... Πυθιάδος
Δ' ἐν δρόμῳ κάρυξ ἀνέειπέν ἐν ἀγ-
γέλλων Ἱέρωνος ὑπὲρ
Καλλινίκου. ideſt

—— *Pythiadis*
Autem in Curriculo præco proclamauit eam (Etnam)
Nuncium afferens Hieronis ſuper
Egregij-victoris. Pind. Pyth. od. 1. p. 191.

Κατὰ τὰ Μέγαρα ἔθος ἐστὶ, τῶν νικηφόρων τὰ ὀνόματα λίθοις ἐγκολάπτεσθαι. Ideſt *Apud Megara mos eſt Victorum nomina lapidibus* (ideſt *Columnis*, non autem *calculis*, vt ait interpres latinus, ſi credimus Triclinio p. 161. f.) *inſculpi*. Vetus Scholiaſtes Pindari Od. 7. Olymp. p. 71.

.... κοιναὶ χάρι-
τες ἄνθεα τεθρίππων
Δωδεκαδρόμων
Ἄγαγον

Ideſt —— *Communes gratiæ*
Flores quadrigarum
Duodecies curſum iterantium
Attulerunt. Pind. od. 2. Olymp. p. 23. Lexicum Pindaricum M. Aemilii Porti p. 160. Triclinius p. 139. δωδεκάκις γὰρ περιήρχετο τὸν δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα. ideſt *Duodecies enim circum currebant perfecti currus.*

πῶλοι οἱ νέοι ἵπποι. ideſt πῶλοι *Iuvenes equi* Gloſſ. opt. πῶλος *Equleus, Pullus*. Cyrillus in Lexico appellat τὸ Παλάρι, ὁ ἵππος Vnde nos *Puledro*.

Ἁμαξίσκελλον τὸ μικρὸν ἁμάξιον Gloſſæ Græco-barbaræ apud Meurſium in Gloſſario p. 21. Ideſt. Ἁμαξόπωλον *paruus Currus*.

...... Τῆς τε ἄντα μητρὸς
Ἴδης τε τὴν σφετέρας γονὰς σπουδὴν πέρι.

ideſt —— *Si matris* (Gallinæ)
Attendas ſtudium circa veſtros fætus.

Phile de Animalium proprietate in corpore Græc. Poët. To. 4.

Τὸ ὠὸ τὸ ἡμίτομον. Ideſt *Oui pars dimidia*. Lucianus Deorum Dialogi p. 23. Tom. 3.

Pag. 31. COL. 1. Ὕδωρ ἐπήγαγέ τις ἀνὴρ πλούσιος ὀλυμπίᾳ, καὶ ἔπαυσε δίψη τοὺς πανηγυριστὰς ἀπολλυμένους. Ideſt *Aquam intulit in Olypiam quidam vir opulentus, & ſedauit ſiti populos pereuntes*. Lucianus in Peregrino Tom. 4.

κἀν τῷ ἱπποδρόμῳ σφαλλομένους τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὸν δίαυλον ἀριθμὸν ὁρῶν, τούς τε δελφῖνας, καὶ τὰ ᾠοειδῆ δημιουργήματα κατεστήσατο, ὅπως δὲ αὐτῶν αἱ περίοδοι τῶν δρόμων ἀναδεικνύωνται. ideſt *Et in Circo cùm videret homines decipi in numero curſuum ac recurſuum, Delphinos, & opera ouata conſtituit, vt per eas circuitus flexuum indicarentur*. Horum operum originem Agrippæ tributam fuiſſe aſſerit Bulengerus p. 124. E. His addi poſſet Ouorum factam fuiſſe mentionem in Epiniciis Xiphil. in Nerone p. 195. C.

Πάντων δὲ τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν τῶν βουλευτῶν ὅτι μάλιστα συμβοώντων, Ὀλυμπιονίκα οὖα, Πυθιονίκα οὖα &c. Ideſt *Omnibus hominibus, & ipſis Senatoribus quam maximè acclamantibus, Olympionica Oua, Pythionica, Oua &c.*

Φαλὸν γὰρ τὸ λευκόν. καὶ ὅμηρος Κύματα φαληριόωντα λέγει τὰ λευκαινόμενα. ideſt φαλὸν *ideſt ac album. Et Homerus* Κύματα φαληριόωντα *dicit Vndas albeſcentes ſpuma*. Scholiaſtes Theocriti Idyl. 4. p. 93. 94. corrigendus Scholiaſtes qui legit κύματα pro κύματα Et noſtrum qui pro φαληριόωντα ſcripſit φαληριόντα. Et Idyl. 8. p. 137. 138. idem Scholiaſtes φαλακρὸς (φαλαρός) inquit, ὁ λευκός. καὶ ὅμηρος Κύματα φαληριόωντα λέγει, τὰ λευκαινόμενα. τὸ φάλιον δὲ καὶ βάλιον λέγουσιν ὅτι τῶν ἵππων τὸ λευκὸν ἐν τῷ μετώπῳ φαλαρός (inquit) *Albus, Calvus. Et Homerus Vndas albeſcentes ſpumā dicit dealbatas*. φάλιον, & βαλίον. (Varium, maculis variis diſtinctum) *dicunt etiam Equos habentes albam notam in fronte*. Scapula p. 1710. φαλακρὰ Calua. idem ibidem.

Ἀπάντων δοκεῖ εἶναι ζῶον τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων καὶ τῶν χερσαίων καὶ ὑ-
φαλ.

μάλλον) πλοίων μεγάλων ἱςῦς. ideſt *Omnium videtur animalium velociſſimum, & Aquatilum, & terreſtrium, & ſuperſiliunt, nauium magnarum malos*. Ariſt. de Natura Anim.

Τριάκοντα ἵππων ἁμίλλας ἐν δυσὶν ὥραις ἐποίησαν. ideſt *Triginta equorum certamina duabus horis dedit*. Xiph. in Commodo p. 396. D.

COL. 2. Ἄρθας (ὀρθὰς) ideſt *rectas*.

Ἔθος ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τῶν θεάτρων εὐωχεῖσθαι. μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τῆς εὐωχίας τὸ ἐν χερσὶν ἐκμαγεῖον, ὃ καὶ μάππαν καλοῦσι, ἐξ οὗ καὶ μανδύλια, ἔρριπτον. ὅπερ ὑποδεχόμενος ὁ λεγόμενος μαππάριος τὸν ἀγῶνα παρεσκεύαζεν. Ideſt *Mos erat Conſulibus in Theatris conuiuari. Poſtquam verò acquieuerant à conuiuio, quam in manibus* (habebant) *effigiem, Mappam vocant, iaciebant. quam excipiens qui appellabatur mapparius, certamen adornabat*. Cedrenus apud Bulengerum p. 120. E.

ἐκμαγεῖον ideſt *Tergorium* Gloſſ. optim. p. 448. Gloſſa. Aldina *Effigies, expreſſa forma*. Hanc nominis ſignificationem videtur comprobare Etymol. Magni Auctor, qui ait ἐκμαγεῖον. ἐκτύπωμα. καὶ ἐκσφράγισμα ideſt ἐκμαγεῖον *eſt effigies & imago*. p. 323. Erat igitur vel Imago quædam, vel Mantile aliquam imaginem pictam referens.

PAG. 32. COL. 1. χειρόμακτρον ideſt *Mantela* Gloſſa opt. p. 659. Excerpta ex Bayſio edita à Roberto Steph. 1561. p. 67.

θεάτρου κυνήγιον (κυνήγιον) ideſt *Theatri Venationem*.

ἀμφιθεάτρου ideſt *Amphitheatri*.

παγκάρπους στεφάνους ideſt *Omnis generis fructuum Coronas*.

COL. 2. περὶ λίθων Theophraſtus *de Lapidibus*.

χρῶνται δὲ τῇ τυμπαϊκῇ πρὸς τὰ ἱμάτια. *Vtuntur*, inquit, *Tympanica Creta ad veſtimenta* (purganda.)

Τὸ ἀγώνισμα, ὃ ἠγωνίζετο ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ὅσας νίκας ἀνείλετο, καὶ τὰς ὀλυμπιάδας ὀνομάζειν ἐφ' ὧν ἐνίκα. ideſt *Certamen quod habuit in Olympia, & quot victorias reportauit, & Olympiadas nominare, quibus vicit*. Theon Sophiſta. p.

PAG. 33. COL. 1. ὅτι χρὴ καὶ πρώτην, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην αὐτὴν ἐν τοῖς Ἕλλησι κηρύττειν, ὥσπερ ἐν ἅρματι. ideſt *Quia oportet & primam & ſecundam, & tertiam ipſam apud Græco prædicare, quemadmodum in Curuli* (nos eſt). Ariſtides in Panathen. p.

Ἱπποτροφεῖν δ' ἐπιχειρήσας, ὃ τῶν εὐδαιμονεστάτων ἔργον ἐστίν, φαῦλος δ' οὐδεὶς ἂν ποιήσειεν, οὐ μόνον τοὺς ἀνταγωνιστάς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πώποτε νικήσαντας ὑπερεβάλετο. Ζεύγη γὰρ καθῆκε τοσαῦτα μὲν τὸν ἀριθμόν, ὅσοις οὐδ' αἱ μέγισται τῶν ἄλλων πόλεων ἠγωνίσαντο. τοιαῦτα δὲ τὴν ἀρετὴν ὥστε καὶ πρῶτος, καὶ δεύτερος, καὶ τρίτος γενέσθαι (ὁ Ἀλκιβιάδης) ideſt *Cum autem aggreſſus eſt ad alendos equos, quod beatiſſimorum opus eſt, improbus verò nullus ſanè præſtaret, Non ſolùm ſuos Andagoniſtas, verùm etiam quot vnquam vicerunt, ſuperauit. Iuga enim tot immiſit numero, quot* (Iugis) *neque maximæ aliarum Ciuitatum certauerunt. Talia verò Virtute, vt & primus, & ſecundus, & tertius eſſet*. (*Alcibiades*) Iſocrates in oratione de Iugo p. 535. f. editus Baſileæ per Thom. Guarinum 1582. in 8.

—— Ἑξηκοντάκι γὰρ .. ϐια κάρυκος

ideſt *Sexagies enim vox præconis*.

Pind. Olymp. 13. p. 122.

Τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα, καὶ προσπίπτοντα νωθρῶς, ἐκκλώσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἄλλα ᾔτουν, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεαθρικαῖς ἱπποδρομίαις ideſt *Primos Curruum grauiter exeuntes, & irruentes lentè, exturbantes, Romani cum plauſu, & riſu, poſcebant alios vt aſſolent in ludis Circenſibus*. Plutar. in Sylla. p. 463. F.

πτερνισμὸς. οῦ. Ideſt *ſupplantatio, dolus, inſidiæ*.

Ἂν δ' ἔβαν ἐς δίφρους, ἐν δὲ κλήρους ἐβάλοντο.
Πάλλ' Ἀχιλεύς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο
Ἀντιλόχου. μετὰ τὸν δ' ἔλαχε κρείων Εὔμηλος.
Τῷ δ' ἄρ' ἔπ' Ἀτρεΐδης δουρικλυτὸς Μενέλαος.
Τῷ δ' ἔπι Μηριόνης λάχ' ἐλαυνέμεν· ὕστατος αὖτε
Τυδεΐδης ὄχ' ἄριστος ἐὼν λάχ' ἐλαυνέμεν ἵππους. ideſt
Conſcenderunt autem Currus, ſortes verò iniecerunt.
Mouebat Achilles, ſors verò exiuit Neſtoridæ
Antilochi poſt eum ſortitus eſt Rex Eumêlus,
Poſt hunc Atrides haſta inclytus Menelaus.
Poſt hunc Meriones ſortius eſt agitare. poſtremus autem
Tydides longè optimus exiſtens impellere Equos.

Homerus Iliad. Ψ. v. 352.

ἐπὶ δὲ πάντων τούτων ἀναβλύκει (ἀναβεβήχει) παιδάρια χιτῶνας ἔχοντα ἡνιοχικούς, καὶ πετάσους. *Poſt autem hæc omnia aſcenderunt Adoleſcentuli ſaga habentes more aurigarum, & petaſos*. Caſaubonus ad Athenæum lib. 5. cap. 8. p. 221. v. 28.

Ξυστὶς περιβόλαιον λεπτόν, ᾧ χρῶνται οἱ ἁρματηλάται· εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τὴν χοῦν ξύειν. Ideſt *Xyſtis veſtis erat tenuis, qua vtuntur Aurigæ, dicta à radendo puluerem*. Scholiaſtes Theocriti Id. 2. p. 48. Xyſtis erat genus veſtis variegatæ, Talaris, pellucidæ, Eam induebant non ſolùm Aurigæ, ſed & Athletæ, fœminæ, Comœdi, Tragœdi, & Reges. De fœminis teſtatur idem Scholiaſtes Theocriti loco laudato. Ξυστίς, γυναικεῖόν τι ἔνδυμα πεποικιλμένον. *Xyſtis, muliebre quoddam indumentum verſiculoribus liciis textum*. Et Heſichius de eâdem τινὲς δὲ χιτῶνα ποδήρη γυναικεῖον. *Quidam aiunt eſſe Tunicam ad imos vſque pedes demiſſam, qua vtuntur Mulieres*. De Comœdis idem Heſichius ibidem Ξυστίδας. Χλαμύδας κωμικάς *Xyſtidas Veſtes Comicas* (appellant). De Tragœdis idem loco laudato Ξυστὶς τραγικὸν ἔνδυμα *Xyſtis Tragicum Indumentum*. Illud vnum hac in re notandum, quod legimus apud Scholiaſtem Ariſtophanis in Nebulis p. 127. G. D. quòd Xyſtide tam Athletæ, quàm Aurigæ utebantur in Pompa, & veluti Triumpho poſt victoriam; ait enim Ξυστίδ' ἔχων· καὶ γὰρ μέχρι νῦν οἱ στελλόμενοι ἀθληταί, τοιούτῳ κοσμηθέντες σχήματι καὶ ἅρματος ἐπιβάντες, διὰ μέσης πομπεύουσι τῆς πόλεως. ᾧ καὶ οἱ βασιλεῖς χρῶνται. Hoc eſt *Xyſtida habens. - Etenim etiam Currus agitantes Athletæ, tali habitu ornati, & curru inuecti per mediam ciuitatem pompam agitabant. Ea Reges etiam vtuntur*. Et ſtatim ſequitur, Ξυστὶς λέγεται τὸ κροκωτὸν ἱμάτιον. ὃ οἱ ἡνίοχοι φοροῦσι μέχρι νῦν πομπεύοντες. χρῶνται δὲ αὐτῷ καὶ οἱ τραγικοὶ βασιλεῖς. *Xyſtis dicitur crocotum pallium, quod Aurigæ geſtant nunc etiam pompam agitantes. Vtuntur autem eo etiam Tragici Reges*. Ex hoc fonte hauſit ſua Suidas Tom. 2. pag. 264. D. E. Vide etiam Etymol. Magnum p. 212. v. 21.

—— ἥρπασ' ἡνίας χεροῖν
Ἕλκει δέ, κώπην ὥστε ναυβάτης ἀνήρ,
Ἱμᾶσιν εἰς τοὔπισθεν ἀρτήσας δέμας,

ideſt —— *Corripuit habenas manibus,*
Traxit autem, remum ut Nauticus Vir,
Loris retro flectens corpus.

Eurip. Hippolito v. 1220.

Αὐτὸς δ' ὁ τλήμων ἡνίαισιν ἐμπλακεὶς
Δεσμὸν δυσεξήνυτον ἕλκεται δεθείς.

Ideſt *Ipſe verò miſer loris implicitus*
Trahitur vinctus vinculo inexplicabili.

Idem loco laudato v. 1236.

PAG. 34. col. 1. —— Χὼ μὲν ἐκ δεσμῶν λυθεὶς
Τμητῶν ἱμάντων, οὐ κάτοιδ' ὅτῳ τρόπῳ
Πίπτει. —— *Quamobrem è vinculis ſolutus*
Fractorum lororum, haud ſcio quomodo
Cadit. Idem ibidem v. 1244.

Ἱμάντας δὲ, λώρους, φραγγέλια ideſt Ἱμάντας *autem lora, flagellaque* (appellat Scholiaſtes Ariſtoph. p. 406. C. in Acharnan. De loris conſule Meurſium Gloſſ. p. 314. & Nicol. Rigaltium Gloſſ. p. 106.

Ῥυτὰ χαλαίνοντες. ideſt *Frena laxantes*. Heſiod. in ſcuto v. 308. Vbi Scholiaſtes Ῥυτὰ τὰ χαλινὰ ἀπὸ τοῦ ἐρύω. κυρίως δὲ τὰ λεγόμενα ῥύτηνα. ideſt ῥυτὰ *dicuntur fræna ab* ἐρύω *quod eſt traho. Quæ propriè dicuntur* ῥύτηνα. Retinacula Lat. Nos *Redini*.

Λιβρία, ἄμπυκες ideſt *Inſignia, capitis ornamenta* Nos Libreas Meurſius Gloſſ. p. 305. Rigaltius Gloſſ. p. 108. & 195. dicuntur etiam Τὸφια iidem locis laudatis. Recenſet idem Scholiaſtes loco laudato p. 192. 6. nonnulla alia equorum frena, eorumque Etymologias, quas hic apponam, vt Tyronum labori parcam. ait igitur.

Ἡνία ὁ χαλινὸς ἀπὸ τοῦ ἀνιῶ ideſt Ἡνία *Habena* (dicitur,) *quod triſtitiam, & cruciatum Equo inferat*.

Κημὸς ἀπὸ τοῦ κάμνω ideſt *Camus* (dicitur,) *quòd eo laboret*, patiatur, iraſcaturque Equus. Nota quod Scholiaſtę Ariſtophanis in Equ. p. 353. F. G. Κημὸς *eſt* ὁ κάδος τῶν δικαστικῶν. ἔνθα ἔβαλλον τὰς ψήφους. *Camus eſt Vaſculum iudiciorum - peritorum, in quod iaciunt calculos*. Nos il *Boſſolo* da raccorre i Partiti ò Roſſo, ò Verde, ò Bianco.

Φιμὸς ἀπὸ τοῦ ἶφι μος ἐστὶ, ἤγουν στερεός. Ideſt (Appellatur) φιμὸς *ab eo, quòd ſit* ἴφιμος videlicet *Solidus*, rigidus, durus. Etymol. Magno p. 795. v. 20. φιμὸς dicitur quaſi σφιγμός, καὶ φιγμός. ἀπὸ τοῦ σφίγγω. Ideſt *Stringo*, quaſi ſit Vinculum, nodus, nexus, εἰς ὃν ἀνεβάλλοντο. ideſt *in quem irruant* equi naribus ſpiritum emittentes. Heſichio deducitur a φιμόω quod interpretatur δεσμέω *ligo, vincio*. Scholiaſtes Ariſtophanis ibidem φιμός idem eſt ac κημός. χαλινὸς ἀπὸ τοῦ χαλᾶν τὴν ἵνα. χαλινὸς (dicitur)

tur) à laxando ligamentum.

φορβεία δὲ τὸ καπίστριον τὸ τῇ φορβῇ τοῦ ἵππου ἁρμόζον ideſt φορβεία eſt *Capiſtrum, quod adaptatur equo, dum pabulum ſumit.* Et hæc Scholiaſtes laudatus. Plura videat lector de aliis Equorum Inſtrumentis apud Bulengerum cap. 16. & 17. p. 210. 211. 212.

ὑπὸ πενίας πολλοὶ τὴν ὑπατείαν ἀπολέσουσι, διὰ τὰ ἀναλώματα τὰ ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις. ideſt *Ob paupertatem multi Conſulatum omittunt, propter ſumptus* (quos facere cogebantur) *in Circenſibus*. Xiphilinus.

Πολλὰς δὲ ἱπποδρομίας. ἄλλας τε τινὰς θέας κατέλυσε συστέλλων ὡς οἷόν τε διαπανήματα. ideſt Imperator Nerua *Multos Circenſes ludos, aliaque non nulla ſpectacula ſubſtulit, minuens, quantum fieri potuit, expenſa.* Idem Nerua p. 243. A.

Διομήδης δὲ Θρᾷξ εἰς ἱπποτροφίαν ἐξαναλωθεὶς ἐλέχθη ὑπὸ (ὑπὸ) τῶν ἵππων αὐτοῦ ἀπολωλέναι. ideſt *Diomedes Thrax, quòd in alendis equis omninò reſolueretur, dictus fuit ab equis propriis diſſolutus.* Theon. Sophiſta.

ἔτι δ' ὥσπερ ὁ Σιμωνίδης τὴν ἱπποτροφίαν φησὶν (οὐ λακύθῳ ὀπαδεῖν, ἀλλ' ἀρούραισι πυροφόροις.) ideſt *Atque vt Simonides, Equos alendi ſtudium ait (Haud Lecythum ſectari, ſed Agros frugiferos.)* Plutar. de Adulat. & amici diſcrimine p. 49. C.

Πρυτανεῖα δὲ τὰ νῦν καλούμενα παρὰ Ῥωμαίοις σπόρτουλλα (σπόρτουλα. ideſt *Pritania ſunt, quæ nunc appellantur apud Romanos Sportulæ*. Scholiaſtes Ariſtoph. in Veſpis (in Nebulis. p. 188. B.)

σπόρτουλλα. ideſt *Conceſſiones*. Meurſius in Gloſſar. p. 521.

Κανίσκια. *Dona* Idem ibidem, & p. 522. & p. 214.

Μὴ ἀγωνιάσῃς ἔχεις γὰρ τὸν διατάκτην Θεόν, καὶ ἰατρὸν τὸν Χριστόν. ideſt *Ne deficias in agone. Habes enim deſignatorem Deum, & Medicum Chriſtum.* D. Chryſoſt. in oratione de Circo apud Bulengerum p. 76. B.

ἱππιάτρους. ideſt *Mulo-medicos, Veterinarios, Equo-medicos.*

Ἐπὶ τῶν Τιτάνων ἦν ὁ Προμηθεύς, διὸ τὴν ῥίζαν ἔφη τιτανίδα. διὰ τὸ ἐκ Προμηθέως βεβλαστηκέναι. ὃς εἷς ἦν τῶν Τιτάνων. διὰ τοῦτον δὲ τερατεύεται (τερατεύονται) τὰ περὶ τὴν τομὴν τῆς ῥίζης. καὶ τὸ συμπάσχειν τὸν Προμηθέα ἐπὶ τῇ ταύτης τομῇ. ideſt *A Titanibus ortus erat Prometheus, hinc Radicem appellant Titanida. Propterea quod ex Prometheo germinauerit, qui vnus erat è Titanibus. Quamobrem monſtra loquuntur de huius radicis ſectione, & ſimul lædi Prometheum ex ipſis ſectione.* Scholiaſtes Apollonii p. 191. num. 39. in fine.

PAG. 35. COL. 2. Μέρη τοῦ ἅρματος δίφρος. ideſt *Partes Currus Sella* Iulius Pollux lib.

COL. 2. γναφεῖον. Vaſis genus, inquit Argolus.

Οὐδεὶς πόκον 'ς γναφεῖον φέρει, ideſt *Nemo vellus ad gnaphium* (Cortinam) *fert*. Expendamus.

Κναφεῖον veteres Attici. Recentiores γναφεῖον dixerunt. Nomen deductum ἀπὸ τοῦ κνάπτω vel γνάπτω Quod ſignificat *carpendo vellicandoque expolio, carmino, carpo, rado.* Fullonum proprium, qui interpolare, & polire veſtes dicuntur. hinc γνάφος & κνάφος ἐστὶ ἀκανθῶδές τι, ᾧ ξύουσι τὰ ἱμάτια οἱ γναφεῖς. *Carduus fullonicus ſeu ſpina fullonica, quâ poliunt, & radunt fullones veſtimenta.* Scholiaſtes Ariſtoph. in Pluto p. 17. C. G. Eadem leges apud Arpocrationem in Lex. 10. Rhethorum, & Euſtathium Hom. Iliad. Λ. p. 854. v. 3. Vbi meminit etiam piſcis cuiuſdam, qui appellatur γναφεύς. & Odyſ. N. p. 1746. v. 15. Eadem recenſet Etymol. Magnum pag. 521. v. 35. 40. Heſichius, & Suidas Tom. 1. p. 1479. E. F. 1480. A. B. κναφεῖον ſeu γναφεῖον igitur erit *Officina fullonis*, quam fullonicam ſeu fullonium, appellant. Gloſſa optima Græco-latina p. 517. 417. Gloſſa Aldina p. 80. 34. & Gloſſa Aldina Latino-Græca p. 28. Nondum memini legiſſe me γναφεῖον eſſe Vaſis genus, fides huius penes Amicum eſto. Quin imò Quam hîc dicit *Cortinam* appellari γναφεῖον, Fridricus Taubmannus in Plautum p. 1112. B. Et Adrianus Iunius in Nomenclatore p. 590. (Viri de hoc genere literarum optimè meriti) aſſerunt dici Græcè τρίποδα, λέβητα, & Luciano θερμαντῆρα.

ὕδατι δὲ κατὰ πλύνειν τὴν κεφαλὴν χρή & paucis interiectis καὶ τὸ προκόμιον δὲ χρὴ βρέχειν. ideſt *Aqua autem eluere* (Equi) *caput oportet. Et iubam verticalem oportet humectare.* Xenoph. de Re Equeſtri p. 741. v. 39. 41. & p. 742. v. 4.

τήν γε μὴν τῶν σκελῶν κατάπλυσιν ἀφαιροῦμεν. ὠφελεῖ μὲν γὰρ οὐδέν, βλάπτει δὲ τὰς ὁπλὰς ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν βρέξις ideſt *Crurum autem lotionem, haud probamus. Nam nihil iuvat, lædit verò Vngulas quotidiana humectatio.*

εἰδέναι δὲ χρὴ τὸν ἱπποκόμον καὶ τὸν κημὸν περιτιθέναι τῷ ἵππῳ, καὶ ὅταν ἐπὶ ψῆξιν, καὶ ὅταν ἐπὶ κυλίστραν ἐξάγῃ ideſt *Scire autem oportet Curatorem camum accommodare equo, & cùm ad defrictionem & volutabrum eduxerit.* Idem p. 741. M.

στλεγγίς, ίδος. ideſt *Strigil.* hæ fuerunt aureæ olim præmia Victoribus in ludis Lupercalibus. Ipſem & Xenophon de Ciri Pedia lib. 1. p. 194. v. 16. Ἐνταῦθα (Κῦρος) ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς, ἐν αἷς Ξενίας ὁ Ἀρκὰς τὰ Λύκαια ἔθυσε, καὶ ἀγῶνα ἔθηκε, τὰ δὲ ἆθλα ἦσαν στλεγγίδες χρυσαῖ. ideſt *Ibi Cyrus commoratus eſt dies tres, quibus Xenias Arcas Lupercalia ſacra edidit, & ludos celebrauit. Præmia verò erant Strigiles aureæ.*

Ἵππον ἐκείνων ἀγαγεῖν πρὸς πόσιν. πρὸς ἄρδειαν. ideſt *Equum illorum ducere ad potum, ad irrigationem.* Tzetza Kil. 9. Hiſt. 322. (CCCXIIX) ib. 206. Lege Bulengerum cap. 31. p. 142. 143. 144.

PAG. 36. COL. 1. Ἀκέστρια. ideſt *Sarcinatrix* Gloſſ. optim. 372.

ῥάπτης ideſt *Sarcinator*. ῥαπτὸς *Sutilis*. ῥάπτω *Sarcio*, Inſuo, obſuo, ſutello. Eadem Gloſſa p. 602.

ὑφάντρια. ideſt *Textrix*. Eodem Gloſſa. p. 650.

ἀκεστὴς ἱματίου ideſt *Sartor Veſtimenti*. ἀκούμενος ἱμάτια *Sarciens veſtimenta*. Thomas Magiſter. de Nomin. Atticis pag. 97.

Ἐδείχθη δέ μοι ἐν γωνιδίῳ τινὶ μισθοῦ ἀκούμενος τὰ σαθρὰ τῶν ὑποδημάτων. ideſt *Oſtenſus eſt mihi in angulo quodam mercede ſarciens detritos calceos.* Idem Thom. Magiſter vbi ſupra, & Lucianus in Necyomantia Tom. 2. p. 120.

Νῆας ἀκειόμενος. ideſt *Naues Sarciens.*

βαστάζω. ideſt *Baiulo*, porto, veho, vecto, geſto.

Βαΐουλος. ideſt *Baiulus*. Gerulus, Pedagogus. *Nos Facchino*, Meurſius in Gloſſario p. 66.

ἦν δ' ἄρα ἐκ παλαιοῦ καθεστηκὸς ἀγωνίζεσθαι καὶ ἀλλοτρίοις ἵπποις. ideſt *Erat ſanè ex antiquiſſimo conſtitutum certare etiam alienis equis.*

COL. 2. ἀξώνων (ἀξόνων) ἀλείπτας *Axium vnctores.*

Πυκτῶν ἀλείπται. ideſt *Pugilum vnctores.*

ἐμβάπτω. ideſt *Intingo, inficio.* Gloſſ. opt. p. 453. ἐμβάμματα *Iuſcula* nos *Sauore.*

ἵππων ἀλείπτας. ideſt *Equorum conditores.*

Καὶ ὅτι Ὅμηρος τὴν μὲν χρῆσιν τῶν μύρων οἶδεν, τὴν δὲ μύρου φωνὴν οὐκ οἶδε, ἀλλ' ἔλαιον τὸ μύρον καλεῖ μετ' ἐπιθέτου τινος. ideſt *Dicunt etiam quòd Homerus vſum vnguentorum nouit, vnguentum verò Nomen non nouit: ſed oleum vocat vnguentum quodam epitheto.* Hæc verba leguntur in Indice Euſtathij in verbo μύρον. ſumuntur verò ex Iliad. Ψ. p. 1295. v. 20. ſequitur noſter, μύρου δὲ φασιν ὀνόματι πρῶτος Ἀρχίλοχος ἐχρήσατο, ideſt *vnguenti autem nomine primus (aiunt) Archilochus vſus eſt.* Euſtathij textus ponit *Alcæum* pro Archilocho: quem vide.

Εἰωθὼς λοῦσθαι ἐϋρρεῖος ποταμοῖο. ideſt *Solitus lauari bene. fluenti fluvio.* Homerus alicubi.

Ἥλιος αἰεὶ χρῶτ' ἀθάνατον κόματόν θ' ἵππων. θερμαῖς ὕδατος μαλακοῦ προχοαῖς ἀναπαύει. ideſt *Cutem Sol ſemper immortalem comamque equorum thermis aquæ mollis cauis recreat.* Æſchillus.

PAG. 37. COL. 1. πόαν περιτρίψασα ταῖς κόραις μίαν. Ideſt *Herbam cum circum-trixiſſet pupillis vnam.* Piſidas de Mundi opificio.

Ξενοδόχος ideſt *recipiens hoſpites.*

Ζυγαῖοι ὑποζύγιοι Ideſt *Iugales, ſubiugales.*

Ζυγοῦ ideſt *Iugo*. ἀορτῆρες ideſt *funales*. ἀορτὴρ Ideſt *lorum*.

Ζύγιοι ὑποβαλλόμενοι τῷ ἅρματος ζυγῷ, τουτέστι ὁ μέσος ἀριστερὸς. καὶ μέσος δεξιὸς, καὶ ἁπλῶς ὁ μὴ παράσειρος οὕτως λέγεται. ideſt *Iugales ſunt qui iugo ſubijciuntur, ideſt medius dexterior, & medius ſiniſterior, & omnino qui non eſt funarius, ſic* (iugalis) *appellatur.* Suidas Tom. 1. p. 1135. B.

παρήοροι, παράοροι, παράσειροι. Ideſt *Equi funarij* Nos Caualli da Bilancia, ò Balanzini.

Παρήορος ἵππος ὁ ἐκτὸς (ἐκτοῦ) ἅρματος τρέχων. Bulengerus p. 195. A. legit pro ἐκτοῦ, ἔξω. *funalis Equus, qui extra currum currit.* Heſichius. Hom. Iliad. I. V. 67. dixit Τείχεος ἐκτὸς *Murum extra.*

Ζυγαῖοι μὲν φῶς ἀθανασία, ἀορτῆρες δικαιοσύνη, καὶ ἀλήθεια. ideſt *Iugales quidem Lux, & Immortalitas; funales Iuſtitia, & Veritas.* D. Chryſoſt. oratione de Circo apud Buleng. p. 74. B.

COL. 2. Ἱππεῦσιν μὲν πρῶτα ποδώκεσιν ἀγλαὰ ἆθλα.

Θῆκε,

Θῆκε, γυναῖκα ἄγεσθαι ἀμύμονα ἔργ' εἰδυῖαν,
Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα δύο (δύω) καὶ εἰκοσίμετρον idest.
Agitatoribus primum quidem pernicibus illuſtria munera
Poſuit mulierem abducere inculpatam, opera ſcientem,
Et tripoda Anſatum duarum & viginti menſurarum.

Achilles apud Homer. Iliad. Ψ. v. 262.

Ἆθλον ἐκ τοῦ ἄθλω. τὸ τῷ καρτεροῦντι καὶ νικῶντι διδόμενον. idest *Præmium, quod toleranti, & vincenti datur.* Etymol. Magn. p. 25. v. 31. ſed euidentius Manuel Moſchopulus de Nomin. Atticis, vnde hæc noſter.

Ἆθλον καὶ βραβεῖον. τὸ αὐτὶ, ὡς λῆμμα καὶ δῶρον. λέγεται δὲ οὕτω τὸ διδόμενον γέρας τῷ νικήσαντι ἀθλητῇ, ἀπὸ μὲν τῶν διδόντων αὐτὸ βραβευτῶν, βραβεῖον, ἀπὸ δὲ τῶν ἀθλούντων, ἆθλον, καὶ ἔπαθλον λέγεται. ... Ἀθλοφόρος δὲ ὁ νικητής. idest *Athlum, & Brauium idem, vt lucrum, & donum. Dicitur ſic quod datur præmium vincenti Athletæ.* Ἀπὸ τῶν βραβευτῶν *qui illud dant,* βραβεῖον: ἀπὸ τῶν ἀθλούντων *ab illis, qui certant, & pugnant,* Ἆθλον, & ἔπαθλον *appellatur. Athlophorus verò* (dicitur) *qui præmium reportat.* Vide Thom. Magiſtrum in βραβεύς. Auctor Etymol. Magni aliam Brauii affert Etymologiam. p. 210. v. 46. nempe.

Βραβεῖον, ἀπὸ τοῦ ῥάβδος, ῥαβδεῖον καὶ τροπῇ τοῦ δ εἰς β, καὶ ὑπερβιβασμῷ βραβεῖον. λέγεται δὲ τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον. ἐξ οὗ καὶ βραβευταὶ, οἱ τὰς βασιλικὰς ῥάβδους κατέχοντες, καὶ τοῖς νικῶσι τοὺς στεφάνους διδόντες, καὶ βραβεῖον λέγεται ὁ παρὰ τῶν βραβευτῶν διδόμενος στέφανος τῷ νικῶντι. βραβεῖον Brauium. ἀπὸ τοῦ ῥάβδος ῥαβδεῖον. *Et mutatione d in b, & Traductione fit* βραβεῖον. *Brauium dicitur etiam Regium ſceptrum. Ex quo etiam* βραβευταὶ *geſtantes regias virgas, & Victoribus coronas diſtribuentes. Et dicitur* βραβεῖον *Brauium, quæ* παρὰ τοῦ βραβευτοῦ *datur corona victori.*

οἱ νικηταὶ idest *Victores* dicuntur, quaſi μισθὸν καὶ τιμὴν τοῦ ἀγωνίσματος *Mercedem, & honorem certaminis* reportantes.

παλία ἄγων (παλλία ἀγὼν) ἀπὸ τοῦ παλεῖν. Ideſt *Lucta Certamen à* παλεῖν *vibrando.* Phauorinus in lex. Magno p. 1418. v. 42.

COL. I. χρυσέοισιν, ἐγὼ δ' ἱλάροις ἐλέγοισιν. ideſt Donant *aureos, ego hilares elegos.*

νίκην παρὰ τὸ μὴ εἴκειν ideſt *à non cedendo* dicunt victoriam.

ἀείφυλλον *ſemper florentem.* βαίαν *viuacem.*

στεφανοῦται δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ διαβαίνει τὸν νικητήριον ἐστεμμένος: στεφανοῖ γὰρ αὐτὸν ὀλύμπιος ὁ βραβευτὴς τὸν κότινον στέφανον παρὰ τῷ ὀλυμπίῳ διῒ, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ τοῦ διὸς μάντις, Ἀλέξανδρε προμηνύει σοι ὁ ὀλύμπιος τὸν κότινον στέφανον παρὰ τῷ ὀλυμπίῳ διῒ. θάρσει, ὥσπερ νικόλαον ἐνίκησας, οὕτως πολλοὺς νικήσεις ἐν πολέμοις. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος λαβὼν τὴν κληδόνα ταύτην ἔχαιρεν. Ideſt *Coronatur autem Alexander, & tranſit per ſtadium victorum more coronatus. Coronat autem eum Olympius iudex oleaſtri corona apud Iouem Olympium, & dicit ei Vates Iouis: Alexander denuntiat tibi Olympius oleaſtri coronam apud Iouem Olympium: confide, vt viciſti Nicolaum, ſic multos vinces bello. Alexander hoc homine lætus abijt.* Apud Bulengerum p. 141. C. D. Calliſtenes.

Σύμβολον νίκης. Ideſt *Symbolum Victoriæ.*

.. ἄκρα φέροντα καρήατι σύμβολα νίκης. Ideſt *Alta ferentem capite ſymbola Victoriæ.*

Ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ ἀθλητῶν δόσις ἦν, δεύτερον δ' ὁ ἐπικροτισμὸς, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος. Ideſt *in certaminibus primùm erat Athletarum munus Donarium, ſecundum plauſus, tertium foliorum ſparſio, poſtremum Corona.*

ἀγύρτας ἀγροίζοντας (ἀθροίζοντας) ἐν ἀγύρει. ideſt *Circulatores quaſi congregantes* (populos) *in concione.*

φυλλοβολίαν. ideſt *Sparſionem foliorum.*

λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. Ideſt *Quod reliquum eſt, repoſita mihi iuſtitiæ corona.* D. Paulus.

στέφος ἀπὸ τοῦ στέφω. Ideſt *a promitto.*

PAG. 39. COL. I. Μυρσίνης στεφάνοις ἐν Θήβαις στεφανοῦνται οἱ νικῶντες τὰ ἰολαΐα. *Myrthi coronis Thebis coronantur vincentes Iolaia.* Meurſius in Græcia feriata p. 172. Schol. Pind. Iſtm. od. 4. p. 460. & affert ibi rationem cur *myrto coronentur* μυρσίνῃ γὰρ στεφανοῦνται, διὰ τὸ εἶναι τῶν νεκρῶν στέφος. *Quòd myrtea corona ſit mortuorum.*

ἔθος ἦν στέφανον τιθέναι πρὸ τῶν θυρῶν ἐξ ἐρίων. Textus mutilatus. Sic enim legitur apud Heſichium Στέφανον ἐκφέρειν. Ἔθος ἦν ὁπότε παιδίον ἄῤῥεν γίνοιτο παρὰ ἀττικοῖς, στέφανον ἐλαίας τιθέναι πρὸ τῶν θυρῶν. ἐπὶ δὲ τῶν θηλειῶν, ἔρια διὰ τὴν ταλασίαν. Meurſius legit Ταλασιουργίαν. Att. Lect. lib. 17. cap. 10. p. 186. ideſt *Mos erat ſi quando proles maſcula naſceretur apud Athenienſes, Coronam oleaginam ponere ante portas. pro Famellis verò Laneam.*

Μίτρας ἔνδοθεν τῶν στεφάνων καὶ διαδήματα ποικίλα εἰώθασι συνδεῖν. Ideſt *Mitras interius coronarum & diademata variegat i faſciolis vincire conſueuerunt.* Vetus Scholiaſtes Pind. Olymp. Od. 9. p. 92.

Τοῖς γὰρ εὐωχουμένοις περιέκειντο οἱ στέφανοι κατὰ ψύχοντες τὸ κρανίον ἀπὸ τῆς τοῦ οἴνου θέρμης. Ideſt *Bene ſe Inuitantibus circum inijcebantur coronæ, refrigerantes cranium à vini vapore.* Scholiaſtes Ariſtophanis In Auibus p. 563. F. Illud planè ſingulare eſt, & perditiſſimi luxus nota, quod ex Feſto nos docet M. Antonius Muretus ad illud Catulli *Cœnabis bene mi Fabulle apud me &c.* Solitos Veteres Corollis auiculas quaſdam alligare; quarum & cantu aſſiduo, & crebris roſtri, vnguiumque puncturis efficeretur, ne ipſi inter potandum obdormiſcerent. Editionis Aldinæ 1562. p. 24. 6.

στεφάνωσαν (στεφάνωσον) τὴν κελέβην, τῷ λεπτοτάτῳ καὶ ἐξαιρέτῳ ἐρίῳ τοῦ προβάτου. κελέβη ξύλινον ποτήριον. Scribe τοῦ προβάτου τῷ φοινικῷ ἤγουν τῷ κοκκίνῳ ξύλινον δὲ ποτήριον φασὶν εἶναι τὴν κελέβην. Hoc eſt *Coronato poculum tenuiſſimâ & electâ lanâ ouis phœniceâ videlicet Coccinâ ligneum verò Poculum aiunt eſſe* τὴν κελέβην. Cur autem Teſtylis iuſſa fuerit à venifica illa coronare poculum lanâ, eâque rubrâ, cum docet ibidem p. 38. Scholiaſtes; vt ſcilicet Amator συνεργοῦντος τούτου πρὸς τὰς φαρμακείας θεραπεύεται *eo cooperante deliniatur ad medicamenta recipienda;* tum manifeſtiſſimè euincit Poëta ipſe Idyl. 2. v. 2.

Στέψον τὰν κελέβαν φοινικέῳ οἰὸς ἀώτῳ
Ὡς τὸν ἐμοὶ βαρὺν εὖντα φίλον καταθύσομαι ἄνδρα. ideſt
Coronato Poculum puniceâ ouis lanâ,
Vt me malè habentem amicum excantem virum.

Κάλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ' οὐ χείρονα μορφῆς,
Ὃς πατέρων ἀγαθῶν ἐστεφάνωσε πόλιν. ideſt
Pulcherrimum quidem videre, certare autem haud peiorem formâ.
Qui parentum honorum corouanit Ciuitatem.

Anthol. lib. 1. epigr.

ἔστεψαν (ἔστεψαν) πάτραν ideſt *Coronauerunt Patriam.* ibidem lib. 6. epigr. 1.

COL. 2. Παραγώδας, χιτὼν παρὰ Πάρθοις ideſt *Paraganda, Tunica apud Parthos.* Sic legendum apud Heſichium pro παραγωγὰς admonuit me ex Salmaſio ad Trebel. Pollionem pag. 342. Patauini Cœli clariſſ. lumen Octauius Ferrarius in ſuis eruditiſſimis notis ad Heſichium nondum editis.

Φορέσας στιχάριν ἄσπρον, παραγαῦδιν, καὶ αὐτὸ ἔχον χρυσᾶ πλουμία βασιλικά ideſt *Cum tuliſſet tunicam albam, Paragaudem, ipſamque habentem aureas plumas Regias.* Conſule Meurſij Gloſſarium in verbis στιχάριον p. 529. ἄσπρον p. 58. παραγαῦδις p. 403. πλουμμίον p. 431. vbique leges eadem repetita ex faſtis Siculis.

βέλος. Ideſt *Sagitta, miſſile, telum omne, quod iacitur.*

βάλλω. ideſt *Sagitto, vulnero, iaculor, mitto* vt βάλλ' ἐς κόρακας *Abi in malam Crucem.*

ὀβελίσκος. ideſt *Obeliſcus,* minutum veru, lapidea columna ad ſimilitudinem veru, vnde nomen trahit. Eſt enim obeliſcus diminutivum ab ὀβελός.

ὀφελίσκος, ὁ εἰς μῆκος ὀφελλόμενος ὀφέλλειν. ideſt *In proceritate acutus,*

ὀφέλλειν, ſignificat τὸ αὔξειν *augere.* τὰς σούβλας *ſubulas.*

ἄρτος ὀβελίας. Ideſt *panis veru aſſatus.*

PAG. 40. COL. I. ἀπὸ τοῦ πυρός. ideſt *Ab Igne.*

πυρός ideſt *Triticum.*

ἀπὸ τοῦ κοντίου. ideſt *à Telo.*

ἀκόντιον κοντὸς μὲν μακρὸν δόρυ. Ακόντιον ideſt *Contus longa haſta.* Apud Phauorinum p. 1089. v. 27. legitur diſtinctum hoc modo κοντὸς μὲν μακρὸν δόρυ *Contus quidem longa haſta.* Ἀκόντιον δὲ, τὸ βραχὺ, καὶ ῥυπτόμενον. Hoc eſt ἀκόντιον *verò, breuis, & arſa* (haſta.)

ἀκή, ῆς ideſt *Mucro.*

παρὰ πυρ ὦπα. ideſt *Quod ignem aſpectu referat.*

περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. ideſt *De admirabilibus auditionibus.*

βράχειν, ἢ ἠχεῖν. ideſt *reſonare* Nos *Orpello.*

COL. 2. Φοροῦσι δὲ καὶ σφραγῖδα καὶ σκῆπτρον, οὐ λιτὸν, ἀλλ' ἐπίσημον, ἔχον ἀπ' ἄνω μῆλον, ἢ ῥόδον, ἢ κρῖνον, ἤ τι τοιοῦτον. ideſt *Ferunt autem & ſigillum, & ſceptrum, non rude, ſed inſigne habens in ſummitate malum, vel roſam, vel lilium, vel quid eiuſmodi.* Strabo lib. 16. p. 746. A.

Καὶ ἦσαν ὀκτὼ, καὶ ὀκτακόσιοι καὶ χίλιοι. ideſt *Erant octo, & octingentæ, & mille.* nempe 1808.

ὡς δηλοῦσιν οἱ Περσῶν ὧροι. ideſt *Vt demonſtrant Perſarum Hori*. Lucianus.

ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν. ideſt *à mingendo*. A mictu enim Cynocephali; qui duobus anni temporibus, duodecies in die per ſingulas nimirum horas vrinam reddit, idemque & noctu facit. Vnde non immeritò ſuis Clepſydris Ægyptij Cynocephalum ſedentem inſculpunt; ait Horus Apollo in Hieroglíphicis cap. 15. ibique Scholiaſtes latinus. Quod comprobant Henricus Salmuth in Comment. ad Pancirolum Noua reperta Tit. 10. p. 406. 407. Et Pier. Valerianus Gieroglyph. 6. cap. 5. & ibidem interpretatur Serapidi dicatum animal (quod nullo expreſſo nomine Victorinus Rhetor memorat eo loco, vbi Tullius in Rhetoricis temporis finitionem quærit) fuiſſe Cynocephalum, non Apidis bouem, vt aſſerit Amicus noſter. Et Gilbertus Cognatus ad illa Luciani. ὡρῶν δὲ διτλὰς διλώσεις. ideſt *Horarum duplices declarationes* quæ leguntur in Tom. 2. p. 749. & p. 751. Sunt, ait, qui Horas ita inuentas tradant. Cœli (aiunt quadraturam in partes duodecim pro ratione Muſica diuidi, & inde Horarum manaſse rationem: & Aquam, quæ ex tenuiſſima Cauerna diffluebat, cùm per totum diem excepiſsent, hanc in duodecim partes diuiſerunt: ex quibus Horis nomen impoſitum: atque inde etiam vaſis ipſis, quibus Horas dimetiebantur, Clepſydræ & Horologia nuncupata. Vide Iulii Cæſ. Scaliger. Poëmat. p. 522. edit. Commellin. 1621. in 8. Et Io. Spondanum Commentar. In Hom. Iliad. lib. 11. p. 200. vbi exactè tractat hanc mater & pluribus auctoribus confirmat.

Φησὶν Ἀπολλόδωρος ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπικαλουμένης. ἐπὶ κρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον, καὶ παρὰ λάκωσι βασιλέως ἀποθανόντος, εἰώθασι κρούειν λέβητα. Ideſt *Apollodorus, inquit, Athenis Sacerdotem Proſerpinæ, quoties Numen inuocaretur, pulſare quam appellant Tinnulam. & apud Laconas Rege mortuo conſueuêre pulſare Lebêtem*. Scholiaſtes Theocriti Idyl. 2. p. 44. m.

Tinnulam autem pulſaſse Veteres, & in popularium obitu & in lunæ defectionibus (cuius moris exemplum habes apud Tacit. Annalium 1. n. 28. edit. Francofurti apud. Palth. 1606. Et paſſim apud Poëtas) & in ſacrificiis; Huiuſque moris cauſam retuliſse in Metalli puritatem; auctor eſt Idem Schol. ibidem Τὸν χαλκὸν ἐπίδον ἐν ταῖς ἐκλείψεσι τῆς σελήνης, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις. ἐπειδὴ ἐνομίζετο καθαρὸς εἶναι καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων. διόπερ πρὸς πᾶσαν ἀφοσίωσιν, καὶ ἀποκάθαρσιν αὐτῷ ἐχρῶντο ὁ τοῦ χαλκοῦ ἦχος οἰκεῖος τοῖς κατοιχομένοις. ideſt *Aes pulſabant in defectionibus Lunæ, & in obitu ſuorum, quoniam putabatur Aes purum eſſe, & expulſor piaculorum, & inquinationum. Quamobrem ad omnem ſanctificationem, & purgationem eo vtebantur. Aeris ſonus proprius mortuorum*.

Κώδων verò diffinitur etiam τὸ πλατὺ τοῦ σάλπιγγος nempe *latitudo Tubæ*. Hæc deſumpta ſunt ea Vetere Scholiaſte Sophoclis In Aiace Maſtigoph. p. 2. m.

Κώδων δὲ καλεῖται τὸ πλατὺ τοῦ σάλπιγγος.. πολλὰ δὲ εἴδη σαλπίγγων εἰσὶ γὰρ λιβυσι καὶ σάλπιγγες, εἰσὶν αἰγύπτιοι, εἰσὶ τυρσηνικαὶ. Πρῶτος δὲ ἀριχῶνδας συμμαχῶν τοῖς ἡρακλείδαις, ἤγαγεν εἰς Ἕλληνας τὴν τυρσηνικὴν σάλπιγγα Hoc eſt Κώδων vocatur *latum Tubæ --- Multæ ſunt ſpecies Tubarum. Etenim ſunt Libyſticæ Tubæ, ſunt Aegyptiæ, ſunt Tyrrhenicæ. Primus autem Arichondas Heraclidarum comes in bello, portauit ad Græcos Tyrrhenicam Tubam*. Κώδων *Tintinnabulum*. Gloſsa optima. pag. 524.

Κώτων Ideſt *Poculum fictile, potus, ebrietas*. Gloſsa Aldina p. 85. de poculis ſparſim agit Henr. Salmuth in Comment. ad Pancirolum. Et ex Muſonio Græco multa excerpſit Steph. Niger edit. Med. 1521. Pollux lib. 10. 19. & 6. 16.

χεῖρας βάλλειν ideſt *Manus iactare*.

Οὐαλερίῳ ἄπρῳ στρατιώτῃ τυφλῷ ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν, καὶ λαβεῖν αἷμα ἐξ ἀλεκτρυόνος λευκοῦ μετὰ μέλιτος, καὶ κολλύριον συνθεῖναι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιχρίσαι ἐπὶ τοὺς ὀπθαλμοὺς (ὀφθαλμοὺς.) καὶ ἀνέβλεψεν, καὶ ἐλήλυθεν καὶ ηὐχαρίστησεν δημοσίᾳ τῷ θεῷ. Ideſt *Valerio Apro militi cæco, oraculum reddidit Deus, veniret, & acciperet ſanguinem ex Gallo albo, & cum melle collyrium componeret, & per tres dies liniret oculos. Et vidit, & acceſſit, & gratias egit publicè Deo*. In Tabula apud Maphæos Romæ. Hæc Inſcriptio cum aliquot aliis eiuſdem ſaporis, legitur apud Hieronym. Mercurialem In Gymnaſt. lib. 1. p. 3. edit. Venetæ apud Iunctas. 1601.

PAG. 41. COL. 1. ἱερογραμματεῖς. Ideſt *Rerum-Sacrarum-ſcribæ, mantes, Diuini*.

Ἀθάνατος πρωτεὺς αἰγύπτιος, ὅς τε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδε, ποσειδάωνος ὑποδμώς. ideſt
Immortalis Protheus Aegyptius, quique maris
Totius profunda nouit, Neptuni miniſter.

Hom. Odyſ. Δ. V. 385.

ἡλίου τράπεζαν ideſt *Solis Menſam*.

Σεσώγχωσις ideſt *Seſonchoſis* Viri nomen.

ἑκατόμπυλαι Epitheton Thebarum Aegyptiarum quòd haberent *centum portas*. Iliad. 9. v. 381.

COL. 2. ---- οὐδ' ὅσα θήβας
Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται,
Αἵθ' ἑκατόμπυλοι εἰσι. ideſt.
—— *Nec quot Thebas*
Aegyptias, vbi multæ in domibus opes iacent,
Quæ centum-portas-habent.

Ὡς ἐσφακέλισέ τε τὸ ὀστέον, καὶ ὁ μηρὸς τάχιστα ἐσάπη. ideſt *Vbi ſyderatum fuit os, & coxa celerrimè contabuit*. Herodotus lib. 3. p. 213. de Cambyſe.

Ἀφικόμενος δὲ εἰς βαβυλῶνα, καὶ ξέων ξυλάριον μαχαίρᾳ, διατριβῆς χάριν παίει τελευτᾷ. ideſt *Reuerſus autem* (Cambyſes) *in Babylonem, & aptans ſurculum gladiolo, ocij cauſa: vulnerat coxam in muſculum, & intra dies vndecim occumbit*. Cteſias apud Photium p. 56.

Ἀνακεῖσθαι δὲ ἐν τῷ διὸς ὀβελίσκῳ σμαράγδους τέτταρας, μῆκος μὲν τετταράκοντα πηχῶν, εὖρος δὲ τῇ μὲν τέτταρας, τῇ μὲν δύο. ideſt *Poſuit autem in Iouis obeliſco ſmaragdos quatuor, altitudo quidem quadraginta cubitorum, latitudo verò quà quatuor, quà duo*. Theophraſtus de lapidibus.

Οὔτως μυρμήκων τρυπήμματα (τρυπήματα) λοξά, καὶ ὀρθά.
Γράμματα τῶν λυβικῶν λύδια καὶ φρύγια, ideſt
Sanè formicarum foramina detorta, & recta
Literæ Lybicorum, Lydiæ, & Phrygiæ.

Nicharchus.

PAG. 42. COL. 1. Ὅς (Καμβύσης) τὰ μὲν πυρὶ, τὰ δὲ σιδήρῳ διελωβᾶτο τῶν ἱερῶν ἀκρωτηριάζων καὶ περικαίων, καθάπερ καὶ τοὺς ὀβελίσκους ὧν δύο καὶ εἰς Ῥώμην ἐκομίσθησαν, οἱ μὴ κεκακώμενος (κεκακώμενοι) τελέως. ideſt. *Qui* (Cambyſes) *Templorum alia quidem igne, alia verò ferro deuaſtabat abſcindens, & comburens. quemadmodum etiam obeliſcos, quorũ duo etiam Romam delati ſunt haud omnino corrupti*. Strabo. lib. 17. p. 805. B. ἡμίθεος ideſt *Semideus*.

Βασιλεὺς μέγας πτολομαῖος υἱὸς βασιλέως πτολομαίου καὶ βασιλίσσης ἀρσινόης, θεῶν ἀδελφῶν, τῶν βασιλέων πτολομαίων, καὶ βασιλίσσης βερενίκης θεῶν σωτήρων ἀπόγονος τὰ μὲν ἀπὸ πατρὸς ἡρακλέους τοῦ διὸς, τὰ δὲ ἀπὸ μητρὸς διονυσίου τοῦ διός. ideſt *Rex Magnus Ptolomæus, filius regis Ptolomæi, & Reginæ Arſinoæ Deorum fratrum. Regum Ptolomæorum & Reginæ Berenices Deorum ſaluatorum oriundus. Ex parte quidem patris, Herculis Iouis; ex parte verò Matris Dionyſii Iouis*. Apud Leonem Allacium Vir. eruditiſs.

Ἀμμῶν ἡμίθεος. ideſt *Ammon ſemideus*.

Αἰγυπτίων ἐβασίλευσεν ἄρης ἡμίθεος Ideſt
Aegyptios inter regnauit Mars ſemideus.

μετὰ δὲ τὴν ἑρμοῦ τελευτὴν ὁ ἥφεστος ἐπὶ τέσσαρα ἥμισυ ἔτη ἐβασίλευσεν ἐν αἰγύπτῳ. ideſt *Poſt Mercurij obitum, Vulcanus ad quatuor annos & dimidium regnabat in Aegypto*.

COL. 2. πᾶσιν ὁμῶς ἀναφαίνεται. ideſt *omnibus æqualiter apparet*.

Ἠέλιος, δ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις. ideſt
Sol, qui omnia vides, & omnia intelligis. Hom.
—— πανίσκοπον ὄμμα δίκης
—— *Omnia-explorans oculus Iuſtitiæ*.

Iulianus Anthol.

ὄμμα δίκης. ideſt *Oculus Iuſtitiæ*. Hæc fingit noſter ex ipſa Verſione, quæ dicit, *Iuſtitiæ oculum teſtor*, Textus enim Græcus Ariſteneti legit Καί με, νὴ τὴν δίκην, ὑπὲρ τὴν μοιχείαν ὁ λόγος λυπεῖ. *Et me, Iuſtitiam teſtor, magis ipſo adulterio ludibrium afficit*.

Πᾶσαι δὲ σκοπιαί τοι ἅδον καὶ πρώονες ἄκροι
Ὑψηλῶν ὀρέων. Ideſt
Omnes autem ſpeculæ cantabant, & vertices ſummi.
Altorum montium. Hom. in Hymno Apoll. v. 22.
—— κύρι
Ον, ὃς πάντων τέλος οἶσθα. καὶ πάσας κελεύθεις (κελεύθους),
Ideſt —— *Dominum,*
Qui omnium finem noſti, & omnes vias.

ἐϋστεφάνῳ ἐνὶ θήβῃ. ideſt *bene-coronata in Thebe*. ἐϋτείχιστος *Muris bene ſepta*. πύργαμοι *pinnæ murorum*.

ἡ σίρ

ἡ πέργαμος, ἤγουν ἡ ἐξοχὴ τῦ τείχους ideſt πέργαμος. videlicet *eminentia Muri* - Palla ideſt pila, πάλλε) vibratur; Pilæ genera quatuor affert eruditiſſimus Mercurialis Gymnaſt. lib. 2. cap. 4. p. 86. E. nempe.

μεγάλlω σφαῖραν, μικρὰν σφαῖραν, κενὴν σφαῖραν, καὶ κώρυκον. Hoc eſt *Magnam pilam, Pilam paruam, Pilam inanem, Coryeûm*, Pila ſolo vento ſiue aere plena. Videndus Georg. Erhardus in Symbolis ad Petronium p. 803. edit. Lugdun. 1615. apud Paulum Frellon.

Ἐπὶ στηλιδίων ἀνακεῖσθαι δελφῖνας, ἐπιγραφὴν ἔχοντας, ΚΥΡΙΝΑΙΩΝ ΘΕΩΡΩΝ Ideſt *Super colum nulas poſitos eſſe Delphinas hanc inſcriptionem habentes*. Cyrenæorum ad ſolemne ſpectaculum miſſorum Strabo. lib. 1. p. 49. B. & p. 56. D.

Ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζῴων τάχιστον καὶ τῶν ἐνύδρων καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑφάλλονται (ὑπερβάλλονται δὲ) πλοίων μεγάλων ἱστοὺς. (ἱστός) ideſt *Delphinus omnium creditur eſſe animalium velociſſimus, & aquatilium, & terreſtrium, & ſuperſiliunt nauium magnarum malos*. Ariſtoteles lib. 9. Hiſt. cap. 48. p. 1083. E. idem ex Ariſtot. recitat Ælianus de Animalibus lib. 12. cap. 12. pag. 706. & Plinius lib. 9. cap. 8. p. 219. v. 42. Aldr. de Piſc. p. 706.

Pag. 43. C. 1. Ὡς δ' ὅτε νηρείδων τις ὑπερκύψασα θαλάσσης.

Ἐζομένη δελφῖνι. Ideſt

Vt quando Nereidum aliqua emerſit è mare

Inſidens Delphini.

Nonnus Dionyſiac. lib. 2. v.

Καὶ διερὸν δελφῖνα προΐσχετο. Ideſt

Et madidum Delphina prætendebat.

Anthol. lib. 1. Chriſtod.

- ...... ἀνδρώποις (ἀνθρώποις) δ' ἀεὶ

ὁ μὲν πονηρὸς, οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός.

Ideſt —— *Inter homines verò ſemper*

Malus quidem nihil aliud, quàm malus.

Euripides in Hecuba v. 595. p. 53.

Μήτις ἡνίοχος περιγίνε) ἡνιόχοιο. ideſt

Neque Auriga naſcitur ex Euriga.

Hom.

Ἔστιν δ' ἀφάνεια τύχας

Καὶ μαρναμένων. ideſt

Eſt autem in certitudo fortunæ

Etiam pugnantium.

Pind. Iſthm. od. 4. p. 455. M.

Ὡς μεταβολαῖς χαίρουσα παντοίαις τύχη; ideſt

Quàm viciſſitudinibus es gaudens multiplicibus fortuna?

PAG. 44. COL. 1. Ἐν Θεῷ γε μὰν τέλος. *In Dea* ideſt Fortunam *quidem finis* ideſt victoria. Pindarus.

Ἁδυπνόῳ τέ νιν ἀσπάζοντο φωνᾷ,

Χρυσέοις ἐν γούνασιν πιτνῶντα νίκας.

ideſt *Et dulciter ſpirante* (ideſt amica) *illum ſalutarunt Voce, Aurea in genua collapſum Victoriæ*,

Pind. Iſthm. od. 2. v. 447.

---Ὄφρα βοὸς χρυσὸν κέρασιν περιχεύῃ.

ideſt *Vt bouis aurum cornibus circumfundat*.

Homerus Odyſſ. γ. v. 426. Et ſuperius v. 384. dixerat Noſter.

Τλὼ τοι ἐγὼ ῥέξω, χρυσὸν κέρασι περιχεύας.

ideſt *Hanc tibi ego mactabo, aurum cornibus circumfundens*.

Χρυσοχόον. ideſt *Bractearium*.

COL. 2. ὑπὸ τῆς νίκης στεφανῶσθαι.

Ideſt *A Victoria coronari*.

οὐδὲν πρὸς ἄλφιτον (οὐδὲν πρὸς τ' ἄλφιτα) ideſt *Nihil ad farinas*. Prouerbium ad artes ſteriles vt Poëticen, Criticam, & huiuſmodi, rectè detortum. P. Manutius edit. Vrſellis 1603. p. 903.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο

Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνείει τε καὶ ἕρπει.

ideſt *Nihil imbecillius terra nutrit homine*

Omnium quæcunque terram ſuperſpirantque, & ſerpunt. Hom. odiſſ. Σ. v. 129.

CAP. XIIX.

COL. 1.

Πανήγυρις, πᾶν ἀγείρω (ἀγείρω) ideſt *Nihil non congrego*. Panegyris definitio hæc legitur apud Etymol. Magnum. p. 650. Πανήγυρις ἑορτὴ, συνάθροισις. ἀπὸ τῆς ἀγύρεως, ἐς ἣν πάντες ἀγείρον). *Panegyris eſt feſtum, congregatio, ad quam omnes congregantur*.

Ἡμέρας οὖν ὁρισθείσης (ὁρισθείσης,) καὶ τῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον, ὁ μὲν Φέλβιος (βίβλος) ἀναβὰς κατηγόρησεν. ὁ δὲ Μάρκελλος ἀπελογεῖτο. ideſt *Die igitur definita, cum populus confluxiſſet in Flaminium Circum, Bibulus cum ſuggeſtum aſcendiſſet accuſauit, eum: Marcellus autem reſpondebat* Plut. in M. Marcello p. 414. B.

Τοῖς ὅπλοις τῶν πολεμίων οὖσι παμπόλλοις καὶ τοῖς βασιλικοῖς μηχανήμασι τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον διεκόσμησε. ideſt *Scutis hoſtium exiſtentibus quam plurimis, & Regijs machinis Flaminium Circum adornauit*. Idem in Lucullo. p. 517. C.

Οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τούτους καὶ τῶν ἄλλων τοὺς περιγενομένους ἐς ἑξακισχιλίους, ἀθροίσας παρὰ τὸν ἱππόδρομον, ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ τῆς Ἐνυοῦς ἱερόν. ideſt *Nihilominus & hos, & quot quot aliorum ſuperexiſtentes ad ſex millia, cùm coegiſſet in Circum Flaminium, vocabat Senatum in Bellonæ templum*. Idem in Sylla. p. 471. E.

Προελθὼν δ' ὁ Κικέρων ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ τῦ Στησίου Διὸς ἱερὸν, ὃν Στάτωρα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἱδρυμένον ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ. ideſt *Progreſſus autem Cicero, vocabat Senatum in Statoris Iouis templum, quem Statorem Romani appellant, ædificatum in capite Viæ ſacræ*. Idem in Cicerone p. 868. D.

Pag. 45. COL. 2. Χαλκὶς, Aes, Quamquã, ſi credimus Apollonio apud Schol. Apollonij lib. 1. p. 758. B. χαλκὶς ſignificaret etiam Ferrum. Sed præſtat ipſum audire Ἀπολλώνιος φησὶν ἐν πρώτῳ τῶν ὑπομνημάτων τὸν Σίδηρον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χαλκὸν λέγεσθαι. ideſt *Apollonius ait in primo libro Commentariorum Ferrum ab Antiquis* χαλκὸν (*Aes*) *dici*.

Ἀπὸ τῦ καταπλεῖν. ideſt *à Nauigando*.

Πυροφόροι δὲ κατ' αἰγλήεντα νῆες ἄγουσιν ἀπ' Αἰγύπτου πλοῦτον lege

Πυροφόροι δ' ἀκατ' αἰγλήεντα

Νῆες ἄγουσι ἀπ' Αἰγύπτου

Μέγιστον πλοῦτον. ideſt

Frumenti-feræ verò ſplendidè

Naues ducunt ab Aegypto

Maximas diuitias.

Bacchylides Ceus Poeta Lyricus apud Atheneum Deipnoſoph. lib. 2. p. 39. F. edition. Commellianæ 1611. fol.

Ἤκουσα δ' ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῶν ὑαλουργῶν, εἶναί τινα καὶ κατ' Αἴγυπτον ὑαλῖτιν γῆν, ἧς χωρὶς οὐχ οἷόν τε τὰς πολυχρόους καὶ πολυτελεῖς κατασκευὰς ἀποτελεσθῆναι. ideſt *Audiui autem in Alexandria à Vitrarijs eſſe quandam & apud Aegyptum vitrariam terram, qua ſine haud poſſibile eſt multi-colores, & ſumptuoſas ſtructuras eſſe perfectas*. Strabo lib. 16. p. 758. B.

Γνοίη δ' ἄν τις ἔν τε τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῇ Δικαιαρχίᾳ (Δικαιαρχίᾳ) (γενόμενος,) ὁρῶν τὰς ὁλκάδας ἔν τε τῷ κατάπλῳ, καὶ ἐν ταῖς ἀναγωγαῖς ὅσον βαρύτεραί τε καὶ κουφότεραι δεῦρο κἀκεῖσε πλέοιεν. ideſt *Centiet autem ſi quis & in Alexandria & Puteolis ſit, videns Naues onerarias & in acceſſu, & in receſſu quanto grauiores, & leuiores vltro citroque nauigent*. Idem Strabo. lib. 17. p. 793. A.

ἀπὸ τοῦ στῆναι à *ſiſtendo*, eo quod ibidem ſiſterentur ſerui venalitij. δουλοδοχεῖον, δουλοπρατήριον ideſt *Locus vbi aſſeruabantur ſerui. forum, vel lapis vnde mancipia vendebantur*.

CAP. XIX.

Pag. 46. COL. 1.

δρᾶν. ideſt *agere*.

ἀγύρω. ideſt *Congrego*. ἀγὼν *agens*. ἀγορὰ *forum, nundinæ*. παρὰ τοῖς βοιωτίοις. ideſt *Apud Boeotios*. διὰ τὸ ἄγειν *Ab agendo*. Varinus. p. 798. v. 6.

διὰ τί κυκλοτὴ εἶναι, καὶ μὴ ἔχον γωνίαν. ideſt *Eo quod ſit orbicularis, nec habeat angulum*. Etymol. Magnum. eadem ferè Triclinius p. 158. p. 15. v. 54.

CAP. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV.

PAG. 48. COL. 1. λαβίκων (λαβικὸς) Strabo lib. 5. p. 237. B. ait τῷ παλαιῷ λαβικῷ. *Veteri Labico*; hodie appellatur *Zagarulo*. Cluerius Ital. Antiquæ, lib. 3. p. 947.

CAP. XXVI.

COL. 1. Σκευάζε) δὲ ἐξ αὐτῦ καὶ οἶνος, ὁ λεγόμενος ἀψινθίτης. ideſt *Conficitur ex eo Vinum, quod dicitur Abſinthites*. Dioſcorides lib. 3. cap. 26. p. 146. b.

CAP. XXVII.

Ἀσίας εὐρυχώρου

Τρίπαλιν νᾶσον πέλας

P Ἐμβε-

Ἐμβολῶ ναίοντας (ἐμβόλῳ ναίοντας.)
ideſt *Aſiæ lati-territorij*
Tres-Vrbes-habentem inſulam prope
Embolum habitantes.

Col. 2. Vbi vetus Scholiaſtes ἔμβολον δὲ Ἀσίας φησὶ Λυκίας, διὰ τὸ οὕτω παρατετάχθαι τὴν γῆν ὥσπερ πόλεως ἔμβολον, ἢ τριήρους. ἔμβολα γὰρ τὰ τῶν πλοίων ὀξέα. ἃ δὴ καὶ σιμώματα καλοῦσιν· ἐκ γὰρ πολλῶν καὶ πλατέων τῶν παρακειμένων πετρῶν, εἰς ὀξὺ λήγει μέρος ἡ χώρα. ideſt *Embolum, & Embolus, Aſiæ Lycia, quod ita ſita ſit terra, ut Vrbis Embolum, vel Triremis. Embola enim ſunt Nauium Roſtra; quæ etiam σιμώματα appellant* ideſt *ſimitates, depreſſiones, retuſioneſque. – Ex multis enim & latis petris adiacentibus in acutam deſinit partem ea regio.* Pind. Olymp. od. 7. p. 61. f. p. 62. m. eadem ferè Triclinius p. 158. p.

Ὅτι Εὔριπος ὀνομάζεται ἡ μέση τοῦ ἱπποδρόμου κρήπις (κρήπις) ἐκ τοῦ θαλασσίου Εὐρίπου. ideſt *Quòd Euripus nominatur media Hippodromi profunditas, ex mari Euripo.* Ioannes Lidus.

Καὶ ποταμὸς ἐστιν ἐν μέσῳ σταδίῳ.
Et Fluvius eſt in medio Stadio. Idem τὸ δὲ μέσον (Κίρκη) αὐτοῦ ἐποίησε ξυλουργὶς, ὀνομάσασα τοῦτο Εὔριπον ἀπὸ τοῦ θαλασσίου Εὐρίπου. ideſt *Medium ipſius (Circe) fecit operâ fabrili, appellauitque ipſum Euripum à Maris Euripo.* Idem. Vid. Ioſeph. Scaliger. Notas ad Manil. p. 326.

... ... ἐν γὰρ ἐκείνῳ
Πᾶσα χθὼν ἄτε νῆσος ἀπείριτος ἐστεφάνωται.
Οὐ μὴν πᾶσα διαπρὸ περίδρομος, ἀλλὰ διαμφὶς
Εὐρυτέρη βεβαυῖα πρὸς ἠελίοιο κελεύθους,
Σφενδόνῃ εἰοικυῖα. ideſt
——— *etenim in illo*
Tota terra, velut Inſula interminata, coronatur:
Non tamen tota in uniuerſum rotunda, verum vtrinque
Latior, cùm vertit ſe ad Solis Curſus.

Fundæ ſimilis. Dionyſius in Periegeſi v. 3. vbi Scholiaſtes Euſtathius p. 8.
σφενδόνῃ δὲ, inquit, τὴν οἰκουμένην εἰκάζει ὁ Διονύσιος, ἢ τῷ λιθοβόλῳ ὀργάνῳ, ἢ καὶ αὐτῇ τῇ σφενδόνῃ τοῦ δακτυλίου. ideſt *Fundæ verò Terram ſimilem fingit Dionyſius, ſeu Inſtrumento, quo lapides iaciuntur, ſeu ipſi palæ Annuli.* Noſter alteram amplectens damnat alteram dicens, Atque ita non eſt σφενδόνη ibi inſtrumentum εἰς λίθων βολὰς ἐπιτήδειον, ſed τοῦ δακτυλίου περιφέρεια. ideſt *Inſtrumentum ad lapidum iactus idoneum, ſed anuli circumferentia.* Sed vereor, ne cui ſimilitudo, quam habet pala fundæ, cum pala Anuli; & huius circumferentia cum habenis illius tanta fortaſſe videatur; vt cenſeat, quam minimum aut omnino nihil inter vtrumque intereſſe.

Τὸν γὰρ ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὸν ἐπὶ τὴν σφενδόνην τὴν δύσιν. ideſt *Metam verò ad Carceres (deſignare) orientem, metam ad fundam, occaſum,* ὥς φησι χάραξ. *Vt ait Charax.* Hæc, quæ noſter adſcribit Io. Antiocheno, totidem ipſiſſimis verbis leguntur in Cedreno apud Bulengerum p. 133. B.

Ὁ Ῥώμυλος (Ῥωμύλος) τυποῖ τὸν ἐπὶ τὰς θύρας καμπτῆρα τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὸν ἐπὶ τὴν σφενδόνην (τῇ σφενδόνῃ) τὴν δύσιν. Ideſt *Romulus deſignauit eam quæ, eſt ad Carceres, metam, Ortum: eamque quæ eſt in funda, Occaſum.* Sequitur idem Cedrenus ibidem τὰ δ' ἑπτὰ σπάτια τὸν δρόμον τῶν ἑπτὰ πλανητῶν, τὸν δ' ἀέρα οὐρανόν. *Septem ſpatia, curſum ſeptem Planetarum; aërem, in quo curritur, Cœlum* (ſtatuit). Apud eundem Bulengerum p. 130. D.

PAG. 49. COL. I. Καὶ οὕτως ἀτίμως ἐπὶ τὸ θέατρον ἀπαχθεὶς μετὰ γελοιώδους (γελοιώδους) θριάμβου, καὶ τῆς οἰκτρᾶς ἐκείνης, καὶ παιζομένης ἐπὶ καμήλου ὑψούμενος (ὑψώματος,) ὅσπερ ἄωθεν καθεῖσιν (κατίεσιν) ὡς τόχνημα, ἐκ ποδῶν (ἐκποδῶν) ἀναρτᾶται, τινῶν αναψάντων ἐκ φιλύρας καλώδιον, κατὰ τούτους (τοὺς) περὶ τὰς ἐπικλινεῖς τὸν τράχηλον ἐκ χαλκοῦ (χαλκοῦ) πεποιημένας λύκαιναν, καὶ ὕαιναν ἀλλήλαις ἀντιβλεπούσας, καὶ πρὸς ἐμβριμωμένας ἱσταμένους δύω στυλίσκους (στυλίσκους), καὶ λίθον ἐπικείμενον ἔχοντας ideſt *Et ſic ignominioſè in Theatrū abactus cū ridiculo triumpho; & miſerabili illo, cui illudebatur, Camelo detractus, quique deſcendit ipſiſſimus pedibus ſuſpenditur, quibuſdam alligantibus ex philyra funem, iuxta (prope inflexas collum ex ære factas Lupam, & Hyænam inuicem obtuentes ſe, & ad iracundiam concitatas) ſtantes duas columnulas, & lapidem impoſitum habentes.* Eadem ſic vertebat Hieronym. Vuolfius. Ita ignominioſè in Theatrum ridiculo triumpho productum, ac miſero illo Camelo detractum, iuxta duas Columellas, quibus ſupernè lapis incumbit, prope æneam Lupam, & hyænam, quæ inflexis ceruicibus quaſi altera in alteram impetum factura, concitatæ aſtant, pedibus ſuſpendunt fune alligatis. Nicetæ Choniatæ Annal. in Imper. Andronici pag. 175. edition. Baſileenſis apud Oporinum 1557. fol. Agit de ipſo Andronico exauctorato, & popularibus iniurijs expoſito.

Καίτοι λόγος διαρρέων καὶ εἰς ἡμᾶς ἵκετο, ὡς ἵππων ἀγομένης ἁμίλλης, ἐκτείνας τὴν χεῖρα Ἀνδρόνικος δακτύλῳ ὑπέδειξαι (ὑποδεῖξαι) τῷ ἐξαδέλφῳ καὶ βασιλεῖ Μανουὴλ τὰς (τοὺς) κίονας, ὧν αὐτὸς μέσος (noſter correxit μέσῳ) ἀνήρτηται, εἰπὼν Ὡς ἐκεῖσε μέλλει ποτὲ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀπαιωρηθῆναι, κακῶς παθὼν ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ πληρώματος. Hoc eſt *Quamquam ſermo perfluens, etiam ad nos peruaſerit, quòd, cùm Equorum ederetur certamen, Andronicus, digito ſubindicauerit Patrueli & Imperatori Manueli Columnas, quarum ipſe medius ſuſpenſus fuit; dicens, quod illic futurum erat aliquando, vt Imperator Romanorum ſuſpenderetur multa malè perpeſſus à populo.* Idem Niceta in eodem pag. 171.

οἱ τρεῖς ὀβελοὶ τὴν τρίστιχον φύσιν δηλοῦσι. ideſt *Tres columnæ triplicem naturæ ordinem demonſtrant.*
πυραμίδα ideſt *Pyramidem*, ὀβελίσκον *Obeliſcum.*

Καὶ ποταμὸς ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου, ἥ καὶ πυραμὶς ἡλίου· ἐπὶ ἀσκιος ὁ τοιοῦτος βωμός. Ideſt *Et fluuius eſt in medio ſtadio, & pyramis Solis, inſuper ſine vmbra* (ideſt ſub dio) *eius Ara.* Io. Lydus.

Καὶ ἄνωθεν μὲν τῆς πυραμίδος βωμοὶ τρεῖς Χρόνου, Διὸς, Ἄρεος· κάτωθεν δὲ Ἀφροδίτης, Ἑρμοῦ, καὶ Σελήνης. ideſt *Supra Pyramidem quidem Aræ tres Saturni, Iouis, Martis: infra verò Veneris, Mercurij, & Lunæ.*

Δώδεκα δὲ ὑσπληγγες κατὰ μίμησιν τῶν δώδεκα ζωδίων. ideſt *Duodecim autem Carceres ad imitationem duodecim ſignorum Zodiaci.*

Ἑπτάκις δὲ ἐκύκλευν τὸν εὔριπον οἱ ἀγωνιζόμενοι, διὰ τὰ ἑπτὰ στάδια ἤτοι τὸ μίλιον, καὶ διὰ τοὺς ἑπτὰ πλανήτας. ideſt *Septies autem circum-currebant Euripum aurigantes, & qua ſeptem ſtadia conficiunt Milium, & propter ſeptem Planetas.* Anonimus.

Ἐκ τῆς θαλασσίου εὐρίπου, καὶ τῆς ἑπτάκις αὐτοῦ διαυλοδρομίας· οὕτω γὰρ ἐπ' ἐκείνου φασὶ συμβαίνειν. Ideſt *Ex marino Euripo, & ſeptena ipſius reciprocatione: ſic enim in illo aiunt contingere.* Io. Lydus. *or.*

Τέσσαρσι, καὶ εἴκοσι βραβείοις τὸν ἅπαντα συνετέλουν ἀγῶνα, διὰ τὸν ἐν πυραμίδι λόγον· δώδεκα γὰρ γωνίας ἡ πυραμὶς ἐπιδέχεται, τουτέστι στίχας τέσσαρας. ὧν ἑκάστη ἐκ τριῶν, διὰ τὸν δώδεκα ἀριθμὸν εἰς δύο τέμνοντες τὸν τῆς ἡμέρας καιρὸν ἐστιν (ὥσπερ) καὶ νῦν τελοῦσι. ideſt *Quatuor, & viginti brauijs* (ideſt curſibus) *totum conficiebant agonem, ob hanc in Pyramide proportionem. Duodecim enim angulos* (ſeu facies) *Pyramis capit, hoc eſt ordines quatuor quorum quilibet ex tribus conſtat. Diuidentes bifariam per numerum duodecim tempus diei* (naturalis,) *ſicuti & nunc faciunt.* Io. Lydus.

Καὶ ἵππεις (ἱππεὺς) αὐτοῦ, οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν Sed vt ſententia integra ſit, lege περὶ οὗ εἴρηται, ἅρμα, ἅρμα ἡνίοχε τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἱππεὺς αὐτοῦ, οὐκ &c. ideſt *De quo dictum eſt, Currus, Currus, Auriga Iſrael, & eques eius: non ab alba linea ad Sphendonem Milliariò decurrens.* D. Chryſoſt. in oratione de Circo apud Bulenger. p. 74.

Ὄρος τοῦτο χρηματί ζει καλαμῶν ἑνὶ μιλίῳ ἀπὸ τῆς πόλεως. ideſt *Mons ille dicitur culmorum diſtans vno miliario ab Vrbe.* Metaphraſtes in vita S. Theclæ apud Io. Meurſium in Gloſſario p. 346.

Μίλιον μέτρον γῆς. Ideſt *Millium, menſura Terræ.* Suidas Tom. 2. p. 164. C.

μιλιάριον. Ideſt *Miliarium* Id. Meurſius loc. laud. Conſule Bulengerum p. 183. Tit. de Agitatoribus Miliarijs, & Suidam vbi ſupra; legeſque non nulla digna, quæ ſciantur.

PAG. 50. COL. I.
ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
Ἀλεξανδρεῦσι

Ὀβελὸν εἶναι παρ' ὑμῖν ἀκούω λίθινον εἰς ὕψος ἱκανὸν ἠρμένον ἐπὶ τῆς κιόνος, ὥσπερ ἄλλοτι τῶν ἀτιμωτάτων ἐρριμμένον. ἐπὶ τούτῳ ναυπηγήσε σκάφος ὁ μακαρίτης Κωνσταντίος, ὡς μέγας ὢν αὐτὸς εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα Κωνσταντίνου πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖθεν συνέβη θεῶν ἐθελόντων, ἐνθένδε ἐκεῖσε πορευθῆναι τὴν εἱμαρμένην παρέσχεν, ἡ πόλις ἀπαιτεῖ παρ' ἐμοῦ τὸ ἀνάθημα, πατρὶς οὖσα μοῦ, καὶ προσήκοντα πλεῖον ἢ πρὸς ἐκεῖνον. Hæc epiſtola Iuliani deſertoris legitur apud Nic: Rigaltium in fine Gloſſarij. Aduertendum quòd Bulengerus p. 126. D. E. cenſet ſcriptam eſſe ad Antiochenos, non ad Alexandrinos; & pro ἠρμένον legit ἐρριμμένον demum

deminum putat eandem vocem abundare. & pro ὡς μέγας ὢν αὐτὸς legit ὡς μέγα ζηλῶν.

IVLIANVS CÆSAR
Alexandrinis.

Obelum eſſe apud vos audio lapideo in altitudinem ſufficientem ad extructionem columnæ; ut quid maximè inhonorabile expoſitum. Ad illum (aſportandum) exædificauit Nauim Diuus Conſtantius (noſter legit Coſtantinus), ut magnus exiſtens erga Patriam meam Conſtantini Vrbem. Poſtquam autem illi contigit Dijs violentibus, hinc illuc abire fatalem curſum præſentem, Ciuitas à me exigit donarium aliquod, Patria exiſtens mea, mihique propinquior, quam illi.

μέταλλον δὲ σημαίνει τὸν τόπον ἐν ᾧ ὁ χρυσὸς τίκτεται ἤτοι τὴν χρυσῖτιν γῆν, καὶ γίνεται παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ, ἀπὸ τοῦ ζητεῖν. ἐν αὐτῷ τί καὶ τὸ ζητεῖν, μέταλλα ἔλεγον, ideſt *Metallum autem ſignificat locum in quo Aurum generatur; vel auream terram. & deriuatur à μῶ quod eſt ζητῶ Quæro. A quærendo in eodem loco aliquid. Quærere enim & perſcrutari μεταλλᾶν dicebant.* Etymol. Magnum p. 580. Euſtathio Il. a. p. 14. 8. Et Varino in Lexico. Magno p. 1243. placet μέταλλα κληθέντα ἔτω, διὰ τὸ μετὰ τὰ ἄλλα πάντα ἐπινοηθῆναι. *Metalla appellata ſic, coquod poſt alia omnia ſint animaduerſa.* Lapides autem appellatos Græcis Metalla docet Heſichius, Μέταλλος. λίθος *Metallum, lapis.* Eodem nomine Strabo inſigniuit Marmor lib. 9. p. 437. B. Καὶ τὰ μέταλλα τῆς ποικίλης λίθου τῆς Σκυρίας, καθάπερ τῆς Καρυστίας, καὶ τῆς Δοκαλίας, καὶ τῆς Συναδικῆς, καὶ τῆς Ἱεραπολιτικῆς μονολίθους γὰρ κίονας καὶ πλάκας μεγάλας ὁρᾷν ἐστὶν ἐν τῇ Ῥώμῃ τῆς ποικίλης λιθίας. *Et metalla varij lapidis Scyrij, ſicut, & Caryſtij, & Deucalij, & Sinadici, & Hierapolitici. Ex unico enim lapide Columnas, & Tabulas magnas videre eſt Romæ varij lapidis.* Et poſt. paulo πεποίηκέ τε τὰ λευκόλιθα. *fecitque ex albo lapide.* Et lapillos pretioſos, lib. 17. p. 815. D. Ἐπὶ δὲ τῷ Ἰσθμῷ τούτῳ, καὶ τὰ τῆς σμαράγδου μέταλλά ἐστι, καὶ ἄλλων λίθων πολυτελῶν. *In hoc Iſthmo & Smaragdi metalla ſunt, & aliorum lapidum precioſorum.* Quos è Latinis Silius Italic. lib. 8. Magnitudinem indicans Portus Lunenſis imitatur cum inquit.

Tunc quos à niueis exegit Luna metallis,
Inſignis portu; quo non ſpacioſior alter
Innumeras cepiſſe rateis, & claudere pontum.

Ἵππῳ γηράσκοντι τὰ μείονα κύκλ' ἐπὶ βάλλε. Ideſt

Equo ſeneſcenti minora cycla committe

.i. decreſcente robore, auge remiſſionem. Vide Zenobium Cent. 4. Adag. 41. Diogen. Cent. 5. Adag. 27. Suid. Cen. 8. Adag. 5. Pauli Manutij Adag. p. 707. qui pro κύκλα legit ex Zenodoro κείκελα, eaque facit quid non diſſimile Triſippio, de quo ſupra.

Κίονα τετράπλευρον ἀεὶ χθονὶ κείμενον ἄχθος
Μοῦνος ἀνασήσας Θεοδόσιος βασιλεὺς,
Τολμήσας πρόκλος ἐπεκέκλετο, καὶ τίς ἔστη
Κίων ἠελίοισιν ἐν τριάκοντα δύο. Ideſt

Columnam quatuor-lateribus firmam. ſemper humi quod iacuerat pondus.
Solus cùm erexiſſet Theodoſius Imperator;
Vocatus Proclus opus aggreſſus eſt, & tanta ſtetit
Columna diebus in triginta duobus.

Apud Bulengerum p. 102. B.

PAG. 50. COL. 2. Epiſtilium ſic dictum ab ἐπὶ ſupra, & σύλη Columna Quod imponatur Columnæ.

Ἄριστα δὲ, ὁ, τε τοῦ ἡλίου κολοσσὸς, -- Κεῖται δὲ νῦν ὑπὸ σεισμοῦ πεσὼν, περικλασθεὶς ἀπὸ τῶν γονάτων. ideſt *Præſtantiſſima ſunt autem, Solis Coloſſus — Iacet nunc à terræmotu proſtratus, confractus genua.* Strabo. lib. 14. p. 652 C.

ἄθεος ideſt *Atheus*, Sine Deo. Diagoras etiam θεομάχος dictus quaſi *pugnans cum Dijs*, & mortales ſolicitaret ad aduerſandum Dijs immortalibus. Diagoræ impietatem comprobat ipſius factum. Etenim cùm in diuerſorio eſſet, nullaque adeſſent coquendis lenticulis ligna, Herculis ſimulacrum, quod tum forte aderat, igni ſubiecit: Tertium decimum, inquiens, laborem nunc perfice, & Diagoræ Athei lentem coque. Καὶ τὸν τρίποδα τὸν ἐκ Δελφοῖς, Ἀπόλλωνος ἄγαλμα. Ideſt *Et tripodem ex Delphis, Appollinis ſignum.* Zoſimus lib. 2. De tripode poſt Euſtathium ad Hom. Iliad. 1. p. 740. à V. 7. ad 16. & alios Græco quos omitto; tam multis & tam diſerte diſſeruit Rhodiginus Lect. Antiq. lib. 8. c. 15. & alibi, vt de eo loqui eſſet actum agere, quod aiunt; Videndus tamen Buleng. de oracul. cap. 6. p. 268. E. Licet autem hic dicat Tripodem eſſe Apollinis ἄγαλμα, *Signum*, aliud tamen aſſerit Suid. Tom. 1. p. 378. D. In Verbo Ἀπόλλωνος ἄγαλμα, quem vide.

Ἄνωθεν τε (δὲ) ἵπποι κατάχαλκοι (χαλκήλατοι) πεπήγασι (πίσυρες), χρυσῷ ἠλεκτρώμενοι (ἠλεκτρωμένοι). τὰς αὐχένας ἰσόγυροι (ὑπόγυροι,) ἀντιβλέποντες ἀλλήλοις, καὶ δρόμον καμπτῆρος (καμπτῆρος) πνέοντες. Ideſt *Deſuper autem Equi aere ducti, auro inducti, ceruices inflexi, obaſpicientes inuicem & flexum metæ ſpirantes.* Nicetas p. 60. Buleng. p. 111. C.

τέσσαρα ἱππάρια χρυσόβαφα (χρυσόβαφα) Ideſt *Quatuor Equulei aurei coloris.* Iſmenius apud Bulengerum p. 100. E.

Ἡ στήλη ἡ (πρὸς) τῷ Ζευξίππῳ Ἰουστινιανοῦ ἐστιν. Ἡ καθεζομένη τούτου (ἡ καθέδρα) κραζόντων τῶν πρασίνων μερῶν, Ἰουστινιανὸς, καὶ Κωνσταντῖνος νέοι ἀπόστολοι ideſt *Columna ad Zeuſippum Iuſtiniani eſt, Quæ poſita eſt acclamante Praſina factione. Iuſtinianus & Conſtantinus noui Apoſtoli.* idem Iſmenius ibidem.

Ἀνδριαντος ἀργυροῦ τῆς βασιλίδος γαμετῆς ἐπὶ πορφυρᾶς κίονος ἀνατεθέντος, ὃς καὶ νῦν ἐστι πρὸς μεσημβρίαν (μεσημβρίαν) κρότοι τε καὶ δημώδεις θέαι ὀρχησάντε. καὶ μίμων ἐνθάδε ἐπετέλεῖτο, ὡς ἔθος ἦν τότε ἐπὶ τῇ ἀνακλήσει τῶν βασιλικῶν εἰκόνων. ideſt *Statua argentea Vxoris Imperatoris ſuper columnam porphyream erectâ, quæ nunc etiam ſpectat ad meridiem. Plauſuſque & popularia ſpectacula ſaltatorumque, mimorumque hic edebantur, vt mos erat tunc temporis in erectione Regiarum ſtatuarum.* Ratio ſuadet legendum eſſe ἀνατιθέντος.

μαππάριος δὲ καλεῖται, ὁ ἐν τῷ μέσῳ ἱστάμενος, καὶ τοῦ δρόμου ἔχων τὸ σύνθημα. ideſt *Mapparius appellatur qui ſtat in medio, & curſus habet teſſeram.*

Εἰώθασαν ἐν τῷ θεάτρῳ οἱ ὕπατοι εὐωχεῖσθαι πρότερον, καὶ μετὰ τὴν εὐωχίαν ῥίπτειν τὰ τῶν χειρῶν ἐκμαγεῖα ἅπερ τῇ (τῇ) ῥωμαϊκῇ φωνῇ μάππαι λέγεται καὶ ταῦτα ἀναλαμβανόμενος ὁ ἐπὶ τοῦτο τεταγμένος ὡς σύνθημα, εὐθέως τὸν ἀγῶνα ἐπετέλεσε. καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο ὁ τοιοῦτος μαππάριος Meurſius in Gloſſ. p. 329. corrigit μαππᾶσι. Ideſt *Conſueuerunt in theatro Conſules conuiuari priùs, deinde poſt conuiuium iacere manuum mentilia, quæ Romano idiomate Mappæ dicuntur. Et ea excipiens is, qui ad hoc deſtinatus, vt teſſeram, confeſtim certamen indicebat, & idcirco dicebatur Mapparius.* Gloſſæ Baſilicorum apud Meurſium loco proximè laudato.

PAG. 51. COL. 1. Ὅπερ ὑποδεχόμενος, ὁ μαππάριος καλεῖται lege ἐλέγετο ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τῶν θεάτρων εὐωχεῖσθαι, μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τῆς εὐωχίας τὸ ἐν χερσὶν ἐκμαγεῖον, ὃ καὶ μάππαν καλοῦσι, ἢ καὶ μανδύλια, ἐρρίπτον. ὅπερ ὑποδεχόμενος ὁ λεγόμενος μαππάριος τὸν ἀγῶνα παρεσκεύαζεν ideſt *Moris erat conſulibus in Theatris conuiuari. poſtquam conuiuij finem feciſſent, quod præ manibus erat Mantile (quod Mappam vocant) vnde Mantilia, iaciebant. Hoc excipiens qui dicebatur Mapparius, certamen præparabat.* Cedrenus apud Bulengerum p. 120. E. A.

ῥίπτεντο οἱ σύνηθες (συνηθεῖς) ἀπόδεσμοι. Ideſt *Abijciuntur aſſueta Vincula.*

φόλα, φόλλα, φόλης, φόλλις Follis, obolus. Harmenopulus in Legg. Georg. παρεχέτω ὑπὲρ αὐτοῦ ἡμερήσιον κεράτιον ἕν, ἤγουν φόλας δώδεκα. ideſt *Accipiat pro ipſo diurnum Ceratium Vnum, videlicet pholas duodecim.* Meurſius Gloſs. p. 604.

Κέρατα δὲ αἱ δώδεκα φόλλεις ὠνομάσθησαν. Ideſt *Cerata verò duodecim pholles appellati fuerunt.* Cedrenus apud eundem Meurſium loco laudato.

FINIS LIBRI PRIMI.

EX LIBRO II. CAP. I.

PAG. LII. COL. I.

Περὶ ἀγοράσμου (Περὶ ἀχωρισμοῦ). Quid enim habet *Emptio* cum *Inſeparabilitate?* Audiamus Auſonij Popmae interpretationem huius loci. Is in Coniectaneis ad Marc. Varronis fragmenta Tit. *Mutuum muli ſcabunt* περὶ ἀχωρισμοῦ p. 196. edit 1599. Franecheræ, In omnibus, ait, actionibus vitæ, ſiue mentis agitatione, ſiue operâ & manu peraguntur, ordinem & diſpenſationem quandam adhibendam eſſe, vt licet certa ratione diſcreta ſint, tamen inter ſe nexæ maneant, & mutuo ſubſidio nitantur. Tali enim ordine actionum adhibito, conſtantiam, & moderationem in omnibus rebus facillimè ſeruari. Itaque de hiſce mutuis operis ac functionibus animi, & corporis, aptè vſurpat Prouerbium. *Mutuum muli ſcabunt.* Quod nos ſic exprimimus *Fanno à farſel a*

 Vn,

Vn Barbier toſa l' altro Angelus Monoſinus Floris Italicæ linguæ lib. 7. p. 336. Quin & ipſa Varronis Verba aptiſſimè demonſtrant huiuſmodi, non *Emptionem*, ſed *Inſeparabilitatem* Animi & corporis, eaque ita inter ſe nexa ac iugata eſſe, ut alter alterius ope & adminiculo nitatur. & animum Grallatoris officio fungi, Grallarum verò Corpus. Ait enim Varro p. 43. Grallatores, qui gradiuntur. Perticeæ ligneæ ab homine iſto, qui inſtar, agitantur; Sic illi Animi noſtri ſunt: Grallæ, crura ac pedes noſtri, ex ſe ἀκίνητοι *Immobiles*, ſed ab animo mouentur.

Οἱ δὲ γύποντες, ξυλίνων κώλων ἐπιβαίνοντες, ὠρχοῦντο διαφανεῖ ταραντινίδι ἀμπεχόμενοι. ideſt *Gypones* (ſeu Grallatores) *verò ligneis membris incedentes ſaltabant pellucida veſte Tarantinide circum-amicti*. Pollux lib. 4. cap. 14. p. 198.

καλοβατῶν. *Calobatarum*.

καλάς. ideſt Florentini dicunt *Grucce*.

Κολοσυρτὸς δὲ κυρίως οὐ καὶ παρὰ τῷ κωμικῷ χρῆσις, κτύπος ὁ ἀπὸ κάλων, ἤγουν ξύλων συρομένων ἐν ἐνόρει ideſt Κολοσυρτὸς *autem propriè, eiuſque vſus apud Comicum, fragor huiuſmodi à* κάλων *videlicet lignis* συρομένων *qui ſibillant in monte* Euſtath. Hom. Il. M. p. 896. v. 56.

Καλία. ideſt *Domus lignea*. Veneti appellant *Calia, & Galia*, quam cœteri Itali *Galea, & Galera*.

καλοβάται. ideſt *Grallatores*.

καλόπους, ὁ ξύλινος πούς. ideſt *Calopodium, ligneus pes*.

ὑπόδημα ξύλινον. Ideſt *Calceus ligneus*, Nos *Zoccolo* à quo Monachorum familia, qui *Zoccolanti* appellantur.

σχοινοβάτην, λεπτοβάτην. ideſt *Surſum, deorſumque per funem euntem*. De funambulis integer eſt Tit. 62. Bulengeri p. 278. & ſeq. De grallatoribus Tit. 60. p. 267.

COL. 2. ὅπως δὲ γυμνασίοις χρῆσθαι παραγίλλει (παραγίλλει) φανερὸν ἐκ πολλῶν, ἀεὶ γὰρ πονοῦντας ποιεῖ. ideſt *Quòd verò exercitationibus uti iubet, manifeſtum (eſt) ex multis; ſemper enim laborantes facit*.

Οὐ μὲν γὰρ μεῖζον κλέος ἀνέρος ὄφρα κεν ἦσιν,
Ἢ ὅτι ποσσίν τε ῥέζει, καὶ χερσὶν ἑῇσιν. ideſt
Neque enim maior gloria hominis quoad vixerit,
Quàm cùm pedibuſque pollebit, & manibus ſuis.

Hom. Odiſſ. θ. v. 147.

ὅπερ (ὥσπερ) γὰρ δὴ οἱ λιμῶντες (λικμῶντες) τὸν πυρὸν, τοῦτο ὑμῖν τὰ γυμνάσια ἐργάζεται ἐν τοῖς σώμασι, τὴν μὲν ἄχνην καὶ τοὺς ἀθέρας ἀποφυσῶντα ideſt *Quod enim ij, qui ventilando purgant triticum, illud nobis & Gymnaſia præſtant in corporibus, paleas, ac ſpicas inane flatu propellentia*. Lucianus de Gymnaſiis Tom. 1. p. 755.

—— εὐδαί-
μων δὲ καὶ ὑμνητὸς οὗτος
Ἀνὴρ γίνεται σοφοῖς,
Ὃς ἂν χερσὶν ἢ ποδῶν ἀρετᾷ
Κρατήσαις, τὰ μέγισ' ἀέθλων ἕλῃ
Τόλμα τε καὶ σθένει. ideſt
—— *Fortunatus*
Autem & celebris is
Vir eſt ſapientibus,
Qui ſanè manibus, aut pedum virtute
Victoriam potitus maxima præmiorum acceperit.
Audaciâque, & robore.

Quam ſententiam ut eleganter Etruſco metro expreſſit nobiliſſimus, ac eruditiſſimus Alexander Adimarius?

Quel fortunato appar tra' ſaggi Eroi,
Che col proprio ſudore
Conſeguiſce l' Onore,
Come queſti che armò la mano e'l piede
Di gradita mercede.

Pind. od. 10. Pyth. p. 312.

ἐὰν δύο. Ideſt *Si duo* §. ὁμοίως δὲ *Similiter autem*.

γυμνασιαρχία ideſt *Gymnaſii Præfectura*.

γυμνασιάρχης, ἄρχων τοῦ ξυστοῦ ideſt *Gymnaſiarcha, Præfectus Xiſti*. Heſichius.

γυμνασίαρχος ἐστὶ ὁ παρέχων ἔλαιον τοῖς γυμναζομένοις. Ideſt *Gymnaſiarcha eſt, qui adminiſtrat oleum ſe exercentibus*. Vlpianus Scholiaſtes Demoſtenis p.

Ἡ τέχνη γυμναστικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη τῆς ἐν πᾶσι γυμνασίοις δυνάμεως ideſt *Ars Gymnaſtica eſt ſcientia roboris in exercitationibus*. Galenus.

ἀπὸ τοῦ Ἄθλου, vel ἀπὸ τῆς ἀθλότητος ideſt *A miſeria, & Infelicitate*.

Ἄθλιος ὁ δυσηχὴς (δυστυχὴς) καὶ δυσδαίμων, καὶ παρὰ τὸν ἄθλον ὁ δηλεῖ (δηλοῖ) τὴν κακοπάθειαν. ideſt Ἄθλιος *qui aduerſâ fortunâ utitur, infelix, & ad quæſtum qui præſefert malam affectionem*. Euſtathius Il. 1. p. 740. v. 53. & in Indice.

ἄθλος, ὁ ἀγῶν (ὁ ἀγών) ideſt *Certamen*.

PAG. 53. COL. 2. Ἐπιφαίνεται (δ' ἀμέλει) καὶ ταῖς εἰκόσιν αὐτοῦ ἀθλητικὴ τις ἰδέα, καὶ τὸ σηνετὸν (συνετὸν) τοῦ προσώπου, καὶ βασιλικὸν οὐ παντάπασιν ἀρνεῖται τὴν ἀδηφαγίαν. ideſt *Apparet profectò & in Iconibus eius Athletica quædam Idea, & Solertia vultus, & maieſtas non uſque quáque diffitetur edacitatem*.

Πολλὰ πιὼν, καὶ πολλὰ φαγὼν (φάγων) καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν
Ἄνθρωπος κεῖμαι Τιμόκρεον ῥόδιος. ideſt
Qui multa bibi, & multa comedi, & multa mala loquutus ſum
Mortalis iaceo Timocreon Rhodius. Anthol. lib. Ep.

ἕξιν ἀθλιτικήν. ideſt *Habitudinem Athleticam*. Ariſtoteles:

ὥς δέ τις νόμος ἔκειτο, κωλύων τὰς γυναῖκας
Θεᾶσθαι τὰ ὀλύμπια. ideſt
Vt quædam lex lata eſt, prohibens fœminas
Spectare Olympia. Tzetza Kil. 1. v. 606.

Ὅταν δὲ τοῖς ἥρωσι θύωσι, βουθυσία μεγάλη γίνεται, καὶ ἑστιῶνται πάντες μετὰ τῶν δούλων. ideſt *Cùm Heroibus ſacra faciunt, Buthyſia magna eſt, & comedunt omnes cum ſeruis*. Atheneus.

Διιπόλια τὴν ἑορτὴν καλοῦσιν, καὶ βουφόνια. ideſt *Dij polia feſtum vocant, & Buphonia*. De his feſtis ſingillatim agit Meurſius in Lect. Att. lib. 6. cap. 22. p. 352. & ſeq. Et in Græcia feriata p. 63. 64. 65. & p. 94. 95. Etymol. Magnum in verbo βουφόνια p. 210. v. 30. Suid. Tom. 1. p. 573. D. E.

βραβευταί. ideſt *Deſignatores*. Suid. Tom. 1. p. 576. D.

ἀγωνοθέται. ideſt *Agonothetæ*. Suid. Tom. 1. p. 52. F.

Ἀγωνοθέται ἀγώνων. Ideſt *Præfecti certaminum*. διαθέται *Curatores*.

ἄθλων ἐπιμεληταί. ideſt *Certaminum procuratores*. ἐπόπται *Inſpectatores, Cenſores*, Suid. Tom. 1. 1026. D.

ἀγωνοθεσία. ideſt *Munus Agonothetarum*.

ἀγώνων διάθεσις. Ideſt *Certaminum conſtitutio*.

ἄθλων ἐπιμέλεια. ideſt *Cura Certaminum*.

ἐπίσκοποι, προστάται. ideſt *Certaminum Ephori, Epiſcopi, Antiſtites*.

Ἀγωνοθέτης δὲ Νεμέων ἀποδειχθεὶς ἐν Ἄργει, ταύτε πανήγυρην (πανήγυριν) ἄριστα διέθικεν (διέθηκεν.) ideſt *Agonothetes Nemeorum renunciatus in Argo, Panegyrim optimè diſpoſuit*. Plut. in Flaminio p. 375.

PAG. 54. COL. 1. Διὸ καὶ τῶν νόθων κινοσάργες εἰς (Κυνόσαργες) συντελοῦντων· ἔπεισέ τινας ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν εὐγενομένων εὖ γεγονότων νεανίσκων, καταβαίνοντας εἰς Κινόσαργες (Κυνόσαργες) ἀλείφεσθαι μετ' αὐτοῦ. Καὶ τούτου γενομένου δοκεῖ πανούργος τὸν τῶν νόθων καὶ γνησίων διορισμὸν ἀνέλειν. ideſt *Quamobrem & Notis in Cynoſarges conuenientibus illexit aliquot Nobilium Adoleſcentulorum, ut unâ venientes in Cynoſarges vngerentur ſecum. Et hoc facto videtur callidè Nothorum, & Legitimorum diſtinctionem ſuſtuliſſe*. Plut. in Themiſtocle p. 111.

παραληφθῆναι παρὰ τοῦ ἀγονοθέτου, ὡς ἀπολαβεῖν τὸν δικαιοσύνης στέφανον. ideſt *Aſſumptos eſſe ab Agonotheta, vt accipiant Iuſtitiæ coronam*. Gregor. Nazianzenus ad fratrem inſanab. pag.

Ἀγωνοθέτης ὁ θεὸς, βραβευτὴς ὁ υἱὸς θεοῦ, θεαταὶ δὲ οἱ ἄγγελοι. ideſt *Agonotheta Deus; Deſignator, Dei filius; ſpectatores, Angeli*. Clem. Alexandri.

βραβεῖς, βραβευταὶ à βραβεύω, διανέμω, διανέμω. Ideſt *Diuido Diſtribuo* βραβευταὶ, ῥαβδοῦχοι *Deſignatores, Virgam manu tenentes*. Vide Thom. Magiſtr. in βραβεῖς, & Moſcopul. in βραβεύς.

COL. 2. Κακῶν γὰρ ὄντων μυρίων κατ' Ἑλλάδα,
Οὐδὲν κάκιον ἐστὶν ἀθλητῶν.
Cum mala quidem exiſtent mille apud Græciam,
Nullum deterius eſt Athletarum genere.

Euripides apud Galenum.

Λύγδαμος συρακούσιος πρῶτος παγκράτιον ἐνίκισεν (ἐνίκησεν) κατά τινας. ὃς στάδιον ἐξεμέτρισε (ἐξεμέτρησε) τοῖς αὐτοῦ ποσί; Ideſt *Lygdamus Syracuſanus primus Pancratium vicit ſecundum quoſdam, qui ſtadium dimenſus eſt ſuis pedibus.*.

πηχέων τριακοσίων διάστημα ideſt *Cubitorum trecentorum ſpatium*. Scholiaſtes Pindari.

σκριμίστρος ideſt *Gladiator*, nos *Schermitore*. Meurſius Gloſſ. p. 551.

ὁπλομάχος ideſt *Gladiator*. idem ibidem.

σκιαμαχεῖν ideſt *Pugnam umbratilem pugnare*.

ὁπλομαχία ideſt *Armorum ficta conflitio*.

βακλίζειν ideſt *Fuſtigare*. βάκλα *baculo*. Idem Meurſius. p. 67.

βίργα, βεργίον ideſt *Virga*. Meurſius Gloſſ. p. 77.

σάλικες, τὰ πολυβίργια ideſt *Perticæ Venatorum*. vid. Furculæ, quibus retia eriguntur, vel Paxilli, quibus vites innituntur. Oppiani Scholiaſtes Halieut. 4. apud Meurſium Gloſſ. p. 77. Suid. Tom. 2. p. 797. E.

PAG. 55. COL. 1. Ὁ μαστιγονόμος ὁ ῥαβδοῦχος, καὶ ὁ ῥάβδῳ κοσμῶν ideſt *lictor, apparitor, & qui virga erat ornatus*. Pollux lib. 3. cap. 30. Suid. Tom. 2. p. 672. F.

μαστιγοφόρος. ideſt *Flogellifer*.

Αὐτὰρ ἐπεὶ λοῦσέν τε καὶ ἔχρισε λίπ' ἐλαίῳ
& τοὺς δ' ἐπεὶ δμοαὶ (δμωαὶ) λοῦσαν, καὶ χρῦσαν ἐλαίῳ. ideſt
Deinde poſtquam lauitque, & vnxit oleo.
Et *Eos autem poſtquam famulæ lauerunt, & vnxerunt oleo.*

Homerus.

Δίαυλον ideſt *Diaulum*. Autor. Etym. Magni. p. 743. v. 16. Στάδιον, κατὰ τὸ ἀρχεῖον ἐκαλεῖτο αὐλὸς ὅθεν δίαυλος τὰ δύο στάδια, ἀπὸ τοῦ δύο αὐλῶνας ἔχειν. Ideſt *Stadium, antiquitus dicebatur* αὐλός. Vnde δίαυλος idem eſt, ac duo ſtadio, eoquod contineat αὐλῶνας duos. Phauorinus in Lex. Magno. p. 496. v. 2. aliam affert longitudinem ſtadii à ſuperiore, dum ait δίαυλος, ὁ διστάδιος τόπος ἢ μέτρον πηχέων διακοσίων. Ideſt *Diaulus, locus duorum ſtadiorum, vel menſura cubitorum ducentorum*.

δίαυλος ὁ διπλοῦν ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ πορείᾳ τὸ πληρῶσαι τὸ στάδιον, καὶ ὑποστρέψαι ideſt *Diaulus, qui duplicem curſum habet in decurſu, videlicet ſtadium qui impleuit, & rediuit*. Suid. Tom. 1. p. 171. F.

γναμπτῶν δρόμων ideſt *Inflexorum curriculorum*.

...... ἐν γναμπτοῖς δρομοῖς, (δρόμοις. ideſt
In flexis curriculis. Pind. Iſthm. od. 1. p. 441. M.

στάδιον μὲν ἀρίστευσεν εὐθύτονον
Stadio quidem preſtantiſſimus fuit in-rectitudinem-extenſo.

Idem Olymp. od. 10. p. 102.

περὶ δρόμου γυμνικοῦ. ideſt *De curſu Gymnico*.

ἀιζώνου ideſt *Strenni*.

πᾶν τὸ τῆς εἰρήνης τέμενος κατεφλέχθη, μέγιστον καὶ κάλλιστον γενόμενον τῶν ἐν τῇ πόλει ἔργον. Ideſt *Totum pacis de improuiſo templum conſumptum incendio eſt, maximum, & pulcherrimum exiſtens operum in tota Vrbe*. Herodianus in Commodo. p. 408. C.

COL. 2. ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. ideſt *à Cantione*.

θεατρίδιον. ideſt *Paruum theatrum*.

Ὠδεῖον. ideſt *Odeum*. In ſumma: Odeum locus erat Athenis, ſedilia intus columnaſque plurimas habens, tectumque accliue, & in faſtigium vnum aſſurgens ad inſtar tabernaculi regii. In quo Rhapſodi ac Citharœdi, priuſquam theatrum extructum eſſet, contendebant; inter ſapientiæ gymnaſia adſcriptus; Theatri formam habens, extructus à Pericle. Sub ingreſſum habebat ſtatuas Regum Ægyptiorum, in propinquo Bacchi Templum & Orcheſtram, & fontem Callirhoë. Ius illic etiam dicebatur, & interdum farinæ menſurabantur, iis qui in Vrbe habitabant. Incendit Bello Mithridatico Ariſtion, reſtituit Rex Ariobarzanes. Vt ex pluribus auctoribus teſtantur Græcæ Hiſtoriæ peritiſſimus Meurſius Att. Lect. lib. 4. cap. 28. & Rhodig. lib. 28. cap. 12. p. 1562. & Bulengerus de Theatr. cap. 26. p. 261.

δικαστήριον τοῦ ἄρχοντος. ideſt *Tribunal Archontis. Forum Iudiciale.*

τετάρσι δράμασιν ἠγωνίζοντο Διονυσίοις, Ληναίοις, Παναθηναίοις, χύτροις. ideſt *Quatuor dramatibus decertabant in Dionyſiis, Lenæis, Panatheneis, Chytris*. Diog. Laertius in Platon. lib. 3. Si quis cupiat ſcire quæ & qualia eſſent hæc feſta, conſulat eruditiſſimi Meurſij Græciam feriatam pag. 25. & ſeq. & p. 195. 196. Et Panathenæa, librum ſingularem edit. apud Elzeuirium 1619. Et Att. Lectiones ſparſim. Et Dionyſiaca, librum ſingularem eiuſdem.

σύνισμεν δὲ δήπου καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν γυμνικὸν, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸν τῆς μουσικῆς, οὐκ εἰπασαξ leg. εἰσάπαξ ὁριζόμενον, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστη τελούμενα, ὡς εἰπεῖν ἡμέρᾳ leg. τῇ ἡμέρᾳ καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς καθιστάμενον. ideſt *Scimus autem profectò certamen gymnicum, & eo magis Muſicæ* (certamen) *non ſemel definitum: ſed qualibet perfectum, vt aiunt, die; & denuò ad principio redactum*, Ariſtid. Panathen. p. 98. edit. apud Aldum 1534. in fol.

δημοσίαν ἔπαυλιν. ideſt *Populare ſeptum*.

κατὰ δὲ τὴν Ἀραβίαν, ἐν πόλει Λευκοθέᾳ, Ἀμώμητόν φησι φράφειν, τὸν πραγματευθέντα τὸν ἐν Μέμφεως ἀνάπλουν εἰς τὴν καλουμένην Ἴσιδος κρήνην, ἄν τις οἴνου ἐπιχέῃ κοτύλην, διότι γίγνεται τὸ ποτὸν εὔκρατον. ideſt *In Vrbe Arabiæ Leucothea Amomètum ait ſcribere (qui nauigationem à Memphi ad fontem Iſidis expertus eſt) ſi quis Vini cotylam infundat, potum fieri probè temperatum*. Sic vertebat doctiſſimus Xylander, apud Antigonum Hiſt. Mirab. cap. 164. editum apud Elzeuirium 1619.

κλῆρος δ' ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλομεν ὦκα, Ἐκ δ' ἔκθορε (ἔθορε) κλῆρος μεγαλήτορος Εὐρυλόχοιο. ideſt *Sortes in galea ærea iactamus ſtatim, Exilijt autem ſors magnanimi Eurilochi*. Homer.

οἱ φρύγες τε περὶ Ἄττεω. ideſt *Phryges de Atte*. Plutar. in Numa p. 62.

ὀρεία, ὅτι (ῥέας) ἐν ὄρεσι τὰ μυστήρια (αὐτῆς) ἐπιτελεῖτο (ἐπετελεῖτο.) ideſt *Orea, quia Rheæ in montibus myſteria peragebantur*. Scholiaſtes Sophoclis in Philoct. p. 400. Quid ſimile legitur etiam de Mercurio apud eundem p. 432.

ἐν νυκτὶ γὰρ διονυσιακαὶ χορεῖαι γίγνονται, ὅθεν ὁ νυκτέλιος. ideſt *In Nocte enim Dionyſia & Choreæ fiunt; vnde Nyctelius*. Idem Scholiaſtes.

πῦρ τὸ ὑπὸ τῶν βακχῶν αἰρόμενον ἐν ταῖς διονυσιακαῖς δαδουχίαις Ideſt *Ignis à Bacchis erectus in Dionyſiacis tedæ-accenſionibus* Idem Scholiaſtes.

Δίνδυμον δ' ὄρος Κυζίκου ἱερὸν τῆς ῥέας διὰ τὸ διδύμους μαστοὺς ἐν αὐτῷ ἀνήκειν. ideſt *Dindymus mons Cyzici dicatus Rheæ, eo quod gemina cacumina in eo emergant*. Steph. de Vrbibus apud Schol. Apollonii.

πολλάκι δ' ἐν κορυφαῖς ὀρέων ὅκα θεοῖς ἅδῃ πολύφονος ἑορτά. ideſt *Sæpenumero autem in ſummitatibus montium celeriter canat vociferans feſtiuitas* Alcman apud Athen. lib. 9. ſed adhuc quæro.

P. 56. C. 2. οἱ Ποιηταὶ δὲ, μάλιστα οἱ τραγικοὶ συγχέοντες τὰ ἔθνη, καθάπερ τοὺς τρῶας, καὶ τοὺς μύσους, καὶ τοὺς λυδοὺς. φρύγας φροσαγορεύουσιν (προσαγορεύουσιν.) Ideſt *Poetæ & potiſſimum Tragici connectentes populos velut Troas, & Myſos, & Lydos, Phrygas appellant*. Strabo. lib. 14. p. 665. C.

Τύμβῳ θῆκεν ἐλευθερίῳ. ideſt *Sepulcro poſuit liberali* nempe Magnifico, ſplendido, libero homine digno.

ἀναύειν. ideſt *Abradere, & Abſtergere*.

ξύστος. δορύλλιον, καὶ τόπος, ἔνθα οἱ ἀθληταὶ γυμνάζονται. ideſt *Xyſtus, lanceola, & locus vbi Athletæ exercentur*. ξυστὶς genus veſtis. ξυστὶς λέγεται τὸ κροκωτὸν ἱμάτιον *Xyſtis dicitur crocotum*. Scholiaſtes Ariſtophanis p. 127. Crocotum viro doctiſſimo videtur eſſe veſtis purpurata, fiſo fortaſse in illud Ouidii faſtor. 1.

Nec fuerant rubri cognita fila croci;

Cuius quidem ſuperficies, & externus color, oculis rubet; at ſi madefiat aquâ luteus apparet. Verùm ἱμάτιον κροκωτὸν vel Nonio veſtis eſt crocei coloris. Id genus infectores dicuntur Crocotarii Plauto Aul. Act. 3. Scen. 5. v. 47. - De Xyſtide vide Bulengerum de Theatro Tit. de Ornat. Hiſtoriorum p. 325. C. D.

Ὥσπερ μεγαλῆς (μεγακλῆς) ξυστίδ' ἔχων. *Vt Megacles, veſtem curulem indutus* Ariſtophanes in Nebulis p. 127. B.

ξυστὶς γυναικεῖόν τι ἔνδυμα πεποικιλμένον. ideſt *Xyſtis eſt muliebre quoddam veſtimentum* (de quo ſupra) *varijs coloribus diſtinctum*.

PAG. 57. COL. 1. τὰ ὑπ' ἀνέμου καμπτόμενα. ideſt Hypetræ ſunt ambulationes *vento expoſitæ*.

ἐν εὐσκίοις δρόμοισι Ἀκαδήμου θεοῦ. Ideſt *In bene-opacis ſtadijs Academi Dei*. Laertius in Platone lib. 3.

ὤμοι καὶ παλαίστρα, καὶ δρόμος ξυστὸς πέλας. ideſt *Heu & Palæſtra, & ſtadium, Xyſtus vicinus*.

εἰ ἐν ξύστῳ περιπατοῖεν. ideſt *Si in Xyſto ambularent*. Xenophon. in Oecon.

περιδρομίδες. ideſt *Ambulationes*.

ἐπιστάτης παλαίσματος. ideſt *Præfectus Palaſtræ*.

παλαιστροφύλαξ. ideſt *Paleſtræ-cuſtos*.

Δημήτριον. ideſt *Demetrium*.

ὡς ἀφυκτότεροι εἶεν ταῖς συμπλυκαῖς (συμπλοκαῖς), οἶμαι, τῆς ψάμμου τὸν ὄλισθον ἀφαιρούσης, καὶ βεβαιοτέραν ἐν κηρῷ παρεχούσης τὴν ἀντίληψιν (ἀντίληψιν.) *Vt effugiant in complexibus, arbitror, arenâ lubricitatem abigente, & ſtabiliorem in arido præbente comprehenſionem* Lucianus Tom. 1. p. 723.

ἀποδύσονται, καὶ κονίσονται. ideſt *Exuerint ſe, & puluere illiuerint*. Libanius.

τζάπιον. ideſt *Ligonem*. Meurſius in Gloſſ. p. 560.

ἐν τῷ ὀρύγματι παράπτουσί τε ἀλλήλους. ideſt *In foſſa percellunt ſe inuicem*. Lucian. loco laudato.

ἐπὶ τὸ μαλακὸν ἀσφαλῶς πίπτειν. ideſt *In molle ſine periculo procubuit*. Idem ibidem.

COL. 2. ἄσευος. τὸν πλοῦτον ἄσενον καλοῦσι, τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν ἐνιαυσιαίων ἀθροιζόμενον. ἔνος γὰρ καλεῖται ἐνιαυτός. ideſt Diuitiæ. Diuitias redditum appellant, qui ex laboribus vnius anni congregatur. Annus enim appellatur ἐνιαυτὸς ideſt rediens in ſe ipſum. τρία ἔτη faciunt ἐνιαυτὸν Tria anni tempora, ſeu tres anni quadrimeſtres conficiunt annum ſolarem, vt optimè affirmat Vir Clariſſimus, & Nos abunde probauimus anno ſuperiori Venetijs in Tractatu de annis Quadrimeſtribus nõ dũ edito.

Γνοίη δ' ἄν τις ἔν τε τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῇ Δικαιαρχίᾳ (γενόμενος), ὅρων (ὁρῶν) τὰς ὀλκάδας (ὁλκάδας) ἔν τε ῷ (τῷ) κατάπλῳ, καὶ ταῖς (καὶ ἐνταῖς) ἀναγωγαῖς ὅσον βαρύτεραί τε καὶ κουφότεραι δεῦρο κἀκεῖσε (κἀκεῖσε) πλέοιεν. ideſt Nouerit autem ſi quis in Alexandria, & in Dicæarchia fuerit, videns naues onerarias in acceſſu, & in receſſibus quanto grauioreſque & leuiores vltro citroque nauigent. Strabo. lib. 17. p. 793. A.

ἀπὸ τῆς κόρης. ideſt à Puella.

Καί τοι κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἀποδυσάμενοι (ἑώρων γὰρ) λίπα τε ἠλήφαντο, (ἠλήψατο) καὶ κατέψησε μάλα εἰρηνικῶς ἕτερος τὸν ἕτερον ἐν τῷ μέρι (μέρει). ideſt Et in principio ſtatim ac eſſent exuti (videbam enim) oleo vnxit, & abſterſit valde pacificè alter alterum viciſſim. Lucianus in Gymnaſ.

ἐπὶ τοῖσι κυρεῖσι (κυρείοισι) τῶν καθημένων. ideſt In Tonſtrinis ſedentium. Ariſtophan. Plut. Act. 2. Scen. 3. p. 38. C. Schol.

Κουρεῖα δὲ ἦσαν ἐργαστήρια, ἐν οἷς οἱ βουλόμενοι κείρειν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ πώγωνος ἀπιόντες ἐκείροντο. ideſt Κουρεῖα Erant officinæ, in quibus qui volebant tondere capillos capitis, & barbæ, abeuntes radebantur.

κουρῆτας εἶναι κουρίμου χάριν τριχός. ideſt Curetas eſſe detonſæ causâ comæ.

ἀπὸ τῶν κουρῶν. ideſt à pupulis oculorum.

PAG. 58. COL. I. ὑποδήματα καὶ ληκύθους ἐφθὰς ἐσθιόντων. ideſt Calceamenta, & lecythos coctas comedentibus.

τὴν λήκυθον τὴν ἔχουσαν τὸ ἔλεον ἐν ταῖς παλαίστραις. ideſt Lecythum habentem oleum in Palæſtris. Schol. Theocr. Idyl. 2. p. Vaſis formam ponit Io. à Vuovueren apud Petron. p. 632.

ἡ δραματικὴ λήκυθος ideſt Coriacea lecythus.

ἐλαιοδόχιον. ideſt Oleo-gutturnium.

κονίστρα. ἀπὸ τῆς κονῆς. κοον, ἧς nondum legi, quod recorder; ſed Etymol. Magno παρὰ τὸ κονῶ, κόνις, κονιος, καὶ κονία deriuatur, puluis. Scribe ἀπὸ τῆς κόνις hoc eſt Κονίστρα dicitur à nomine Κονις Puluerarium, à puluere. ἢ ἀπὸ τῆς κινήσεος vel à commotione, Κίνις τὶς οὖσα καὶ κόνις cùm quidam cinis ſit puluis. ſignificat etiam κόνις τὴν μάχην pugnam οἱ γὰρ ἀρχαῖοι, ὅταν ἔμελλον ἀγωνίζεσθαι, εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν πτύοντες, κόνιν προσελάμβανον, διὰ τὸ ἰσχυρῶς κρατεῖν. Veteres enim cum eſſent pugnaturi, in ſuas ipſorum manus ſpuentes, puluerem accipiebant, vt fortiùs tenerent (Aduerſarium. Phauorino p. 657. v. 20. κονίεσθαι eſt ἀγωνίζεσθαι, ὅθεν καὶ ἡ κονίστρα ἡ παλαίστρα. Vnde etiam Coniſtra dicitur Paleſtra Et p. 1088. v. 36. κόνις δὲ ἰδίᾳ ἀθλητικὴ Ideſt κόνις propriè, & per ſe Athletica, ἐξ ἧς καὶ κονίστρα, ἡ παλαίστρα. Ex qua &c. & v. 49. Κονίστρα, ὁ ἀγών, ἡ παλαίστρα ἢ ἡ κυλίστρα. Hoc eſt Κονίστρα eſt Certamen, Palæſtra, ſeu locus in quo volutant ſe Iumenta. Hinc per ſimilitudinem Κονίστρα appellatur locus, vbi aſſeruabatur puluis quo ſe Athletæ inſpergerent, & linirent. κόνις, λεπτοτάτη γῆ, Ideſt κονίς, minutula terra.

κόνιν τὴν μάχην &c. lege κόνιν. κονεῖται lege κονιαταὶ Nos Imbiancatori.

κονιατὴς, οὖ ideſt Dealbator, Albinus tector.

κονίασις. ideſt Tectorium.

κονία ἄσβεστος ideſt Calx incombuſtibilis.

κονία, ἡ τέφρα ideſt Puluis Gloſsa optima p. 519.

Ὡς ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον ὑπαλείφεται τῷ χειρί τε ὑποκονίεται. ideſt Vt alter alterum vngit palmâque linit. Plut. in Pomp.

P. 59. C. I. Καθήμενος ἐνθαῦτα (ἐνταῦτα) ἐπίρσυμε vid. an legen. (ὑπέρ συμε) εἶδές ἐν τῷ ἀποδυτηρίῳ. Cùm ſediſſes ibidem ſupra tu me vidiſti in Apodyterio Nos Spolgiatoio Plat. in Euth.

...... καὶ γοργῷ μάρνατο παγκρατίῳ. Ideſt

—— Et terribili pugnabat Pancratio.

καὶ αὐτοὶ παίουσιν ἀλλήλους, (προσπεσόντες) καὶ λακτίζουσι. ideſt. Et ipſi ludunt inuicem ſe verberantes, & calcitrant.

...... θνατὸν διέρχον.
Ται τὸ βίου τέλος. ἄλλοτε δ' ἀλ-
λοῖς οὖρος πάντας ἀνθρώ-
πους ἐπαΐσσων ἐλαύνει.
—— mortalem percurrunt
Vitæ terminum. Aliàs autem
Alios flatus ingruens

Omnes homines exagitat. Pind. Iſtm. od. 4. ſtr. i.
Coſi nel colmo à germogliar l'Onore,
» Che ben ch'à morte ora fatal vi guidi,
» Fiorite ſempre allo ſpirar del Vento,
» Ch'altra de' mortali ogni momento. Alex. Adimar.

Ῥωμύλος πρῶτος ἐν ῥώμῃ ἔκτισεν ἱππικόν, καὶ διεῖλε τὸν δῆμον εἰς μέρη τέταρτα εἰς τιμὴν τῶν τεσσάρων τῶν στοιχείων. καὶ τὰ δόδεκα (δώδεκα) θύρας κατὰ τύπον τοῦ Ζωδιακοῦ κύκλου ἐστόρησεν. ideſt Romulus primus Romæ conſtituit Circum, & diuiſit populum in partes quatuor, in honorem quatuor anni temporum; & duodecim portas ad ſimilitudinem Zodiaci Circuli deſcripſit. Io. Antioch.

Γῆς ἐπέβην γυμνὸς, γυμνός θ' ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι. ideſt E terra in ſurrexi nudus, nuduſque in terram abeo. Pallada Anth. lib.

γυμνὸς ἐξῆλθον, ἔλεγεν, ἀπὸ μητρὸς κοιλίας ideſt
Nudus egreſſus ſum, aiebat, è matris ventre. Tzetza Kil. 10. cap. 313.

PAG. 59. COL. 2. Καὶ μετ' οὐδὲν, μετὰ μικρὸν, κόνις, σκία, καὶ τέφρα. ideſt Deinde nihil, deinde parum, puluis, vmbra, & cinis. Tzetza. lib. 1. cap.

δάκτυλος, ἡμέρα. ideſt Digitus, dies. Apud Ath. Alcæus.

ἀποδυτήριον, ἀπὸ τοῦ ἀποδύειν Quod eſt exuere, Pars Balnearum. Petr. Lotichi. ad Petron. lib. 1. cap. 9. p. 74. & ſeq.

λευκῆς Albæ. Τέρμα Meta. τέρμα λευκοῦ, ἢ λελευκωμένον Meta alba, vel dealbata.

οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν. Ideſt Non à linea alba ad ſphendonem (fundam, calcem Circi) milio-decurens. D. Chryſoſt. in oratione de Circo. p. 74. A.

ἀλληγορίζει. Ideſt Allegoricè ſumit

κριτής. Ideſt Iudex.

ἐκ τοῦ τέρματος ἐπὶ τὴν βαλβῖδα. ideſt A meta ad lineam.

ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας μέχρι τοῦ καμπτῆρι. A Carceribus vſque ad metam. καμπτὴρ ſecunda meta: βαλβὶς prima eſt. βαλβὶς ἐστὶν ἡ ἐπιβάλλουσιν οἱ δρομεῖς γραμμή. Balbis eſt linea, qua ſpatium arripiebant Curſores. Schol. Apollon. lib. 3. p. 196. num. 60.

νύσσα. ideſt Secunda meta.

τοσοῦτον δὲ τῆς φολίων (leg. πόλεως) ἀφίστηκεν, ὅσον ἡ νύσσα ἀπὸ τῆς βαλβῖδος, ἤτοι τῆς ἀφετηρίας. Ideſt Tantum autem ab vrbe abfuit, quantum meta à linea, ſeu carceribus.

βαλβὶς dicitur à βαίνω. locus integer ſic legitur apud Scholiaſtem Ariſtoph. Equit. Act. 4. Scen. 1. pag. 354. videlicet.

βαλβὶς δὲ καλεῖται τὸ ἐκ τῇ ἀρχῇ τοῦ δρόμου κείμενον ἐγκαρσίως ξύλον, ὃ καὶ ἀφετηρίαν καλοῦσιν. ὅπερ μετὰ τὸ ἑτοιμασθῆναι τοὺς δρομεῖς εἰς τὸ δραμεῖν, ἀφαιρούμενοι ἀφίεσαν τρέχειν. ideſt Balbis (carceres, & initium ſtadii) appellatur in ipſo principio ſtadij erectum obliquè lignum; quod etiam ἀφετηρίαν dicunt. quod, vbi ſe præparauiſſent Curſores ad currendum, auferentes, manu mittebant, vt currerent. Triclinius apud Sophocl. in Antig. pag. 219. dicit quòd βαλβὶς, καὶ ἀφετηρία, eſt, ἡ ἀρχὴ τοῦ δρόμου. Balbis & Apheteria eſt curſus principium. Vide variam dictionis originem apud eundem Scholiaſtem ibidem; Et in Acharn. Act. 2. Scen. 4. p. 394. & in Veſpis p. 468. F. Harpocrat. in βαλβὶς. Moſcopulum item in βαλβίς. Suidam p. 530. E. in βαλβὶς. Etym. Magn. in βαλβίς. p. 186. v. 14.

Κίλις (leg. κιγκλὶς) γὰρ ἡ θύρα τοῦ δικαστηρίου (leg. δικαστηρίου) ἣν καγαλοτην (καγκελωτὴν) καλοῦσι. ideſt Cinclis, porta fori iudicialis, quam etiam cancellum vocant. Ariſtoph. Schol. in Veſpis p. 438. F. & in Equ. Act. 2. Scen. 1. p. 324. E.

δρύφακτοι γὰρ ξύλινοι δώρακες, (θώρακες,) τὰ διαφράγματα καὶ τειχίσματα (ἢ τὰ περιτειχίσματα) τὰ νῦν ταυλῶντα (ταυλωτὰ) καλοῦνται. Ideſt δρύφακτοι (ſunt) ligneis thoraces, parietes è ſcandulis ſeu munitiones locum aliquem ambientes. Nunc Tabulata appellantur. Schol. Comici in Veſpis. p. 456. F.

καμπτὴρ ideſt Meta à κάμπτειν Flectere. ὕσπληγξ meta, repagulum à πλήττω quod eſt percutio; Quia repagulis, & Tabulatis delapſis Equi potiſs. percutiantur ad arripiendum curſum.

P. 60. C. 1. Περὶ δὲ ὃ κάμπτουσι, νύσσα, καὶ καμπτής (καμπτήρ). Hoc eſt Circa quod autem flectunt ſe (Equi), Inclinatio, & Flexus dicitur. Pollux 3. cap. 30. p. 167.

Τοῦ γὰρ σώματος τὸ τέλος τὰ ὀστᾶ εἰσὶν, ὡς τοῦ δρόμου ὁ καμπτὴρ (καμπτήρ). Ideſt Corporis finis oſſa ſunt, vt Curſus meta. Schol. Eurip. In Medea p.

καμπτοί. Ideſt Campi. Meuſ. in Gloſſ. p. 210. κάνθος quaſi καμπτός, ferrum quo rotæ extremitates vinciuntur.

Πυθοῖ τ' ἔχει σταδίου τιμὰν, διαύλου
Θ' ἁλίῳ ἀμφ' ἑνί. ideſt
In Pythijs habet ſtadij honorem, Diaulique
Sole in vno. Pind. Olymp. od. 13. p. 115.

διαύλου

διαυλοδρόμυς, ὁ ideſt *Diauli-curſor*. Pollux loco proximè citato. διαυλος (διαυλος) ὃς τ̃ διαύλυ ἀγωνιςὴς ϗ ἀγωνιζόμϑμος τὸ διπλοῦν ςάδιον. ideſt *Diaulus, curſus reciproci certator, & qui currit duplex ſtadium*. Pollux ibidem.

ςαδιοδρέμος ideſt *qui ſtadium decurrit*. ibidem.

ὁπλιτοδρὸμος. ideſt *Armatus-curſum-exercens*. δρόμυ προτιθίασιν ἀγῶνα ανδράσι ὁπλισμένοις ideſt *Curſus proponunt certamen Viri armatis*. Aethiopicæ Hiſtoriæ auctor. Hic lapſus eſt memoriâ vir doctiſſimus cùm adſcribit Heliodoro verba quæ ſunt Pauſaniæ in Corinthiacis. integrum apponam locum in gramm. candidatorum Θύυσι ἀργεῖοι τῷ διῒ, ϗ ἐν τῇ Νεμέᾳ, ϗ νεμεία διὸς ἱερέα αἱρῦνται, ϗ δὴ ϗ δρόμυ προτιθέασιν ἀγῶνα ἀνδράσιν ὡπλισμένοις. ideſt *Sacra faciunt Argiui Ioui, & in Nemea, & Nemei Iouis ſacerdotem eligunt, & curſus proponunt certamen Viris armatis*. Verba verò Heliodori Aethiop. de Theagone in Agone Pythio hæc ſunt ex lib. 4. c. 10. p. 165. v. 8. ὁ μ̃ κήρυξ, ἄνδρες ὁπλῖται παριόντων, ἀνεβόησεν. *Præco, Viri armati prodeant, proclamauit*. & v. 39. παρέιντις ἐυςαλῶς ὡπλισμένοις *Prodibat autem quidam* (is erat Ormenus Arcas) *decenter armatus* —— & p. 167. παρελθών τε (Θεαγένης) ἐς μέσυς τότε ὄνομα προσήγγελλε, ϗ τὸ ἔθνος ἐδήλυ, ϗ τῦ δρόμυ τὴν χώραν ἐκληρῦτο ϗ τὴν πανοπλίαν ἐνδὺς ἐφειςήκει τῇ βαλβίδι τον δρὸμον ἀσθμαίνων, ϗ τὸ παρὰ τ̃ σάλπιγγος ἐνδόσιμον ἄκων ϗ μόγις αναμένων, σεμνόν τι θέαμα ϗ περίβλεπτον, ϗ οἷον Ὅμηρος τ̃ Ἀχιλλέα τὴν ἐπὶ Σκαμάνδρῳ μάχην αθλῦντα παρίςησιν. ideſt *Progreſſus (Theagenes) in medium, & nomen edebat, & gentem indicabat, & curſus locum ſortiebatur, & totam armaturam indutus inſtitit in linea curſum anhelans, & tubæ ſignum inuitus & ægrè expectans graue quoddam ſpectaculum, & conſpicuum* (edens,) *& qualem Homerus Achillem ad Scamandrum pugnam pugnantem introducit*.

ὁπλίτην δρόμον. ideſt *Armatum curſum* vocat Pauſanias in Phocicis apud Buleng. 144. A.

Ὥπερ τ̃ φύσεως διαυλοδρομύσης, ϗ ἐνελιττομένης ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, (ὅθεν ἦλθεν) ideſt *Inſtar naturæ curſum-rurſus-flectentis, & reuolutæ ad principium, vnde iuerat*. Ariſtot. de Generatio. lib. 2. apud Buleng. p. 143. D.

Πρὶν ςάδιον ἀνέμαζων (ωνόμαζον,) τὶν δρόμον (τὸν) ὁπλίτην. ideſt *Prius ſtadium appellabant, Curſum Armatum*.

διαύλυς κυμάτων ideſt *reciprocationes Aquarum*.

Οἱ διαυλοδρομῦντες μετ' (μεθ) ὅπλων τρέχυσιν ἔχοντες λόφον ἐπὶ τοῖς κεφαλῆς. ἄλλως ideſt *Diaulo-currentes, cum armis currunt, habentes galerum in capite*. *Alio modo*.

διαυλος ὁ διπλὸν ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ πορείᾳ τό πληρῶσαι τὸ ςάδιον, ϗ ὑποςρέψαι ideſt *Diaulus duplicem habens curſum in facultate expleuiſſe ſtadium & iter conuertiſſe*.

δολιχόδρομοι δὲ οἱ ἑπτὰ τρέχοντες, διὸ ϗ δολιχόδρομοι. ideſt *Dolichodromi autem ſunt ſepties currentes, Obidque Dolichodromi* (appellati).

Οἱ γδ ςαδιοδρόμοι διπλῦν ποιῦνται τὸν δρόμον ἄλως. ideſt *Stadiodromi duplum faciunt curſum*. Alio modo.

ὁπλίτην δρόμον, μετὰ ὅπλων γδ ἠγωνίζοντο, ἄλλως. ideſt *Armatum curſum. cum armis enim decertabant*. Alio modo.

δίαυλος ὁ διςάδιος, τόπος, ἢ μέτρον πηχέων σ. ideſt *Diaulus eſt Diſtadium, locus, ſeu menſuræ cubitorum ducentorum*.

δίαυλος ϗ ἡ μακρὰ περίοδος ideſt *Diaulus* (eſt) *etiam longus circuitus*.

Ὀκτὼ δὲ ἐςὶν ἀγωνίσματα. ςάδιον, δίαυλος, δόλιχος, ὁπλίτης, πυγμὴ, παγκράτιον, πάλη, ϗ ἅλμα. ideſt *Octo verò ſunt certamina. Stadium, Diaulus, Dolichus, Armatus curſus, Pugilatus, Pancratium, Lucta, & Saltus*. Hanc ludorum narrationem, & numerum lege potiſſimùm apud Scholiaſtem Ariſtophanis in Auibus p. 555. A. A., Varinum Phauorinum in lexico Magno. p. 1598. v. 20. p. 1675. v. 22. p. 1469. v. 14. pag. 495. v. 55. — Suidam. Tom. 1. p. 711. D. F.

πλυμβάτον. ideſt *Plumbatum*. Meurſius in Gloſſ. p. 430. Erat flagellum, cuius lora plumbum in extremo innexum habebant. Porrò quod Nobiles olim plumbatis plecterentur, ignobiles Equuleo, vt hic Argolus affirmat; aduerſatur iis, quæ olim docuit, & Sacratiſſimorum Imperat. legibus comprobauit Eminentiſſ. Card. Baronius in ſuis eruditiſſimis notis ad Martyrologium Rom. 6. Iunii E. p. 277. Typis Vatic. 1639. Vbi expreſſis verbis legitur. *Plumbatarum Verberibus Viliores tantum perſonas torqueri conſueuiſse, leges indicant; nam* l. 2. de quæſt. Cod. Theod. &c. Sed Argolus ducem habuit Meurſium loco laudato ſicut & Cerda Aduerſ. Sacr. cap. 124. p. 248. Edit. Lugd. 1626. in fol.

πλυμβάτοις, μολίβδοις. Gloſſ. opt. p. 163. *Plumbum* μόλιβδος Et Gloſſa Aldina. p. 46.

μολιβδωταὶ Ideſt *Plumbatæ*. Idem Meurſius ibidem.

κεύθω ideſt *Abſcondo, tego*. Κεςὸς *Ceſtus* Etym. Magn. pag. 506. v. 46.

Οἱ δ' ἐπεὶ ὖν σπείρῃσιν ἐκαρτύναντο βοείης
Κεῖρας, ϗ περὶ γυῖα μακρὺς ἑλίξαν ἱμάντας. Ideſt
Hi verò poſtquam igitur ſpiris munierunt bouinis
Manus, & circum lora longos annexuerunt lacertos.
Τοῖσι δὲ μεσσηγὺς θεράπων Ἀμύκοιο Λυκορεὺς (Λυκορεὺς)
Θῆκε παροιθε ποδῶν δοιὺς ἑκατέρθεν μάντας
Ὠμὺς ἐναλέυς (ἀζαλέυς), ideſt
Illis autem interim ſeruus Amyci Lycoreus
Poſuit ante pedes duo vtrique lora
Cruda, ſicca. Apollon. Argon. 2. V. 51.
Τῶν δ' ἔτι ὃν κ' ἐθέλῃσθα πάλυ ἄτερ ἐγγυαλίξω
Αὐτὸς ἑκὼν, ἵνα μή μοι ἀτέμβηαι μετόπισθεν. ideſt
Horum autem nunc quemcumque volueris ſorte ſine concedam.
Ipſe vltroneus, vt ne me accuſes poſtea.

Idem Apollon. eodem lib. V. 55.

..... Τὺς ἕλεν ἀποφρατως (ἀπροφάτως)
Hos accepit ſine delectu.

Idem ibidem V. 62.

.... Τῦ δ' ἀντίος ἤλυθε Κάςορ,
Ἠδὲ Βιαντιάδης Ταλαὸς μέγας ὦκα δὲ ἱμάντας
Ἀμφέδεον Ideſt
Cui autem aduerſus venit Caſtor,
Atque Biantiades Talaus Magnus ſtatim autem lora
Circum-vinciebant. idem ibidem.
Ἔνθα πόλις (πολὼς) σφισι μόλχος (μόχθος) ἐπειλομένοισιν ἐτύχθη.
Ὁππότερος κατὰ νῶτα λάβῃ φάος ἠελίοιο. ideſt
Ibi multus ipſi labor pugnantibus fuit
Vter poſt humeros accipiat lucem ſolis. Hoc diſtic., cuius non laudat auctor. leges apud Theocr. Idyl. 22. V. 83. Com. Pomp. in Exam. Honor. p. 108. Petr. Math. Hiſt. lib. 2. p. 155.

Στᾶντε ὃ βαιὸν ἄπωθεν ἀπομόρξαντο μετώπῳ Ἱδρῶ.
ideſt *Steteruntque autem paulum ſeorſum, abſterſerunt fronte Sudorem*. Apollon. Argon. 2. V. 86.

Καὶ συμβάλλυσιν αὖθοτι (αὐτότι) τὺς ἀθλητάς, ὐ παλαίςοντας ἔτι ἐπὶ ὃ ἱμάντων μαλακοτέρων. Ideſt *Et confligunt illic cum Athletis, minimè luctaturis iterum loris mollioribus* Pauſanias, Eliacorum 2.

..... μυρμήκας ἐμαίνετο χερσὶν ἑλίσσων. ideſt
Formicas furioſè-mouebat manibus torquens.

Hemiſtichium hoc tribuitur Chriſtodoro à Conrado Dinnero p. 516. Epith. Græc.

ἱμάντας τὺς καλυμένυς μύρμηκας ideſt
Lora quæ vocant Formicas.

Scholiaſt. Apollon. lib. 2.

εἰς τὸ πυκμῇ (πυκμῆ) μονομαχεῖν ideſt *Ad pugnandum cæſtu, pugilatu*.

Ἄψατο ἡμιόνυ δ' (ἡμιόνυ) ταλαεργῦ. ideſt
Attigit autem Mulam operoſam.

Hom. Iliad. v. 666.

PAG. 61. COL. 1. Ἐκ μεταφορᾶς τῦ κειμένυ τοῖς παλαίυσιν ἄθλυ μέσῳ. Ideſt *Ex Metaphora expoſiti luctantibus præmij in medio*. Schol. Demoſth.

Αἲ γδ Ζεῦ τε πατερ, ϗ Ἀθηναίη, ϗ Ἄπολλον,
Ἡβῷμ' ὡς ὅτ' ideſt
Vtinam, verò Iupiter pater, & Pallas, & Apollo
Eſſem-adoleſcens, ut cum.

Hom. Iliad. 7. V. 132.

Εἴθ' ὡς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη. ideſt
Vtinam ſic eſſem-adoleſcens, robur autem mihi eſſet integrũ.

Idem eodem lib. V. 157.

Ὁδ' Ἡρακλῆς περαιωθεὶς, ϗ τρὶς (τρὶς) κατὰ παλαίσας
Τον ἔρυκα μ̃ ἔκτεινε. Ideſt
Hercules autem cùm transfretaſſet, & ter ceſtu-pugnaſſet
Erycem quidem interfecit. Tzetza Kil. 2. Hiſt. 36. v. 248.

σφαιρομαχεῖν Ideſt *Pilâ ludere*.

ἀδελφὺς ἐκ πατέρων ideſt *frãtres ex patribus*.

Δεινὸς δὲ χρόμαδος γενύων γένετ'
ideſt *Grauiſque crepitus maxillarum factus eſt*.

Hom. Iliad. ψ. V. 688.

Οὗτος ὁ ἦν βέλτιςος ὀλυμπικὸς, εἶχε τοσφέσθει

Ρῖνα, γένειον, ὀφρὺν, ὠτάρια, βλέφαρα.

Εἶτ' ἀπογραψάμενος πύκτης ἀπολώλεκε πάντα. Ideſt

Hic qui erat optimus olympicus, habebat olim

Mentum, genas, aures, ora, ſupercilium.

Verùm adſcriptus pugil perdidit omnia.

In Anthol. Lucianus.

COL. 2. ἧλος, ου, ὁ *Clavus*, fungus, ἀμφωτίδες, (ἀμφωτίδας) ab Αμφωτὶς, ίδος ἡ. *Inauris*, aurium ornamentum. παρὰ ἀκούειν ideſt *de audiendis*, vel auditu. ὅπως πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων. *Sic pugno non vt aërem verberans*. D. Paul. ad Corinth. 1. cap. 9. In fine.

φράζεο Τυδείδη (Τυδεΐδη) καὶ χάζεο, μηδὲ θεοῖσιν

ἶσ' ἔθελε φρονέειν. ideſt.

Caue Tydide, & recede, neque Dijs

Paria velis ſapere Hom. Il. ε V. 440.

τῆς θεοῦ τὰ πάν διεπούσης ideſt *Deá* (Fortunâ) *Vniuerſum moderante*. Ariſten. Epiſt.

οὐκ ἀνθρώποις ἀλλ' ὡς θεοῖς. ideſt *Non ut Heroibus, ſed ut Dijs*. Iſocr. Oratione de Laud. Helen.

PAG. 62. COL. 1. Υἱὸς Διονυσίου Δήμαρχος τόν δ' ἀνέθηκε

Εἰκὼν' ἀπ' Ἀρκαδίης Παρράσιος γενεήν. ideſt

Filius Dinytti Demarchus hanc appoſuit

Iconem Arcadico Parrhaſius genere. Pauſanias Eliacor. lib. 2. p. 226.

ἦν ἐναπνεούσαι καὶ ψυχαγωγῆσαι τὸ πλῆθος ἐκ καμάτων (καμάτων) ideſt *Erat, ut Plebs reſpirat, & oblectaret animum à laboribus*. Appian. Alex Bellor. Ciuil. 1.

Παλαίστρα ὁ τόπος ἔνθα παλαίουσι καὶ αὐτὴ ἡ πάλη. ideſt *Palæſtra eſt locus, vbi luctantur, & ipſamet Lucta*. Schol. Teocr. Idyl. 2. p.

κυλαδινὴ παρὰ τὸ κέλαδος ideſt *A tumultu, quaſi Tumultuaria Palæſtra*.

παλαίστρα ἀνακλινομένη. ideſt *Lucta reclinata, vel reſupinata*. Palæſtritas dedit ſuperioribus annis Florentiæ accitos ex Italia uniuerſa nobiliſſimos, apparatuque verè Regio, Bonarum Artium omnium feliciſſimus inſtaurator, æternumque Heroicæ virtutis exemplar Mag. Ætruriæ Dux COSMVS II.

Ὄφρα νέοι θάλποντες ἐπὶ χρίοντες ἀλοιφῇ

Τόξα πειρώμεσθα ideſt.

Vt Iuvenes calidi & vngente ſpinguedine

Arcum intendamus. Homerus.

Καὶ ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκε κατὰ ζῆλον (ζῆλιν) Ἡρακλέους, ὡς δι' ἐκεῖνον ὀλύμπια τῷ Διὶ, καὶ δι' αὐτὸν Ἴσθμια τῷ Ποσειδῶνι. ideſt *Et certamẽ primus ſtatuit ad æmulationem Herculis, ut* (quemadmodum Græci celebrant) *per illum Olympia Ioui; ita per ſe ipſum Iſthmia Neptuno* (celebrarentur). Plutar. in Theſeo p. 11. E.

ἀλύται ideſt *Alytæ*, genus officii apud Eleos, quale hac tempeſtate exercent ij, quos Cæremoniarum Præfectos appellamus. Ηλεῖοι γὰρ τοὺς ῥαβδοφόρους ἢ μαστιγοφόρους παρὰ τοῖς ἄλλοις καλουμένους, ἀλύτας καλοῦσι, καὶ τὸν τούτων ἄρχοντα Ἀλυτάρχην *Elei enim, qui apud alios Virgam geſtantes, ſeu flagelliferi nominantur, eos vocant Alytas, & horum principem, Alytarchum*.

Ἀλυτάρχης ὁ τῆς ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ ἀγῶνι εὐκοσμίας ἄρχων. Ideſt *Alytarchus verò in Olympiaco certamine Decori*, Modeſtiæ, Honeſtatique præerat. Etymol. Magn. p. 72. v. 12.

Ζωσαμένω δ' ἄρα τώ (τώ) γε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα ideſt.

Accincti autem hi duo iuerunt in medium certamen.

Hom. Iliad. Ψ v. 710.

Ζῶμα δέ οἱ πρῶτον παρακάββαλεν ideſt

Cingulum autem ei primùm circum poſuit Idem ibid v. 683.

πρῶτοι δ' ἑλλήνων ἐν &c. ideſt *Integrum Epigramma* legitur apud. Thucid. Schol. lib. 1. p. 3. Stephanin 1564. & eſt hoc.

Ὀρσίππῳ Μεγαρεῖ μεγαλόφρονι τῇδ' ἀρίδηλον

Μνῆμα θέσαν, φάμα Δελφίδι πειθόμενοι.

Πρῶτος δ' ἑλλήνων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη

Γυμνὸς: ἐζωσμένων τῷ πρὶν ἐνὶ σταδίῳ ideſt.

Orſippo Megarenſi magnanimo ha (ſtatua) *præclarum*

Monumentum poſuerunt, monito Delfico obſequentes.

Primus Græcorum in Olympia coronatus eſt

Nudus: ſuccinctis antea in ſtadio obligaculis cùm Pugiles decertaſſent. Vt ibidem narrat Hiſtoricus, & adnotat Scholiaſtes. Verùm in hoc videntur diſcrepare à Dionyſio Halicarnaſſeo, qui lib 7. pag. 475 primum nudaſſe totum corpus, ait, in Olympico ſtadio Acanthum Lacedæmonium, Olympiade quintadecima; idque ex Lycurgi diſciplina, cui inhærentes, vt teſtatur Plutar. in eius Vita pag. 47. F. non virilis ſolum ſexus, ſed Virgines quoque factitarunt.

COL. 2. προσάπτεσθαι & σωματομαχεῖν. ideſt *Facilè attingi, ſeu apprehendi*.

Δρηστῆρες ἄγον ζωσάντες ἀνάγκη δεδιότα. Ideſt *Famuli ducebant cùm cinxiſſent Timentem*. Homerus.

Ἀρκαδικὸν πῖλον ideſt *Arcadicum Pileum*.

πῖλον λακωνικόν. ideſt *Pileum Laconicum*.

Αἴλουρον, τὸν ἰδιωτικῶς λεγόμενον κάττον ideſt *Ælûrum, quem propriè appellant Cattum*. Schol. Callimin. Hymn. Ceteris v. 111.

Ἐξ ἐπὶ πεντήκοντα πόδας πήδησε Φαΰλλος ideſt

Sex ſuper quinquaginta pedes ſaltauit Phayllus. Tzetza lib. 8. Hiſt. 435. v. 645.

En tibi integrum Epigramma

Κροτωνιάτης Φάυλλος τις πένταθλος ὑπῆρχε,

Νικήσας πάλην, καὶ πυγμὴν, δίσκον, καὶ δρόμον, ἅλμα,

Καὶ τῶν μὲν ἄλλων πως χρεὼν τὰς νίκας διαγράφειν·

Τοῦ ἅλματος, καὶ δίσκου δὲ τούτου τὸ μέτρον μάθε.

Ἐξ ἐπὶ πεντήκοντα πόδας πήδησε Φάυλλος,

Δίσκευσε δ' ἑκατὸν, πέντ' ἀπολειπομένων. Ideſt

Crotoniates Phayllus quidam Pentathlus fuit

Qui vicit Luctam, Pugillatũ, Diſcum, & Curſum, & Saltũ.

Et ſanè aliorum ut oporteat victorias deſcribere

Saltus, & Diſci, huius metrum diſce:

Sex ſuper quinquaginta pedes ſaltauit Phayllus,

Diſcum iecit verò Centum quinque demptis.

δισκῶ, ῥίπτω ideſt Iacio. δίσκος ὁ ῥιπτόμενος Diſcus qui iacitur. Locus integer legitur apud Etymol. Magnum p. 279. v. 19.

Δίσκος, σημαίνει λίθον τροχοειδῆ εἰς γυμνάσιον ἡρωικὸν ἐπιτήδειον. παρὰ τὸ δίκω τὸ ῥίπτω, δίκος ὁ ῥιπτόμενος, καὶ πλεονασμῷ τοῦ σ. ideſt *Diſcus ſignificat lapidem forma rotundum in exercitium Heroicum accommodatum. Sic dictum a verbo* δίκω *quod ſignificat* ῥίπτω *iacio* δίκος *qui iacitur*, & *pleonaſmo* fit diſcus.

Καθ' ἕκαστον δὲ, ὡς μὲν δίσκους καλοῦσιν, ἱερεῖς κύκλους ἀργυροῦς, ἢ χώματα ἀργυρᾶ ἢ πίνακας. ideſt *Apud quemlibet* (apponebant) *quos diſcos dicunt, dicis cyclos* (orbes) *argenteos, ſeu lances argenteas, ſeu patinas*. Pollux. lib. 6. cap. 12. p. 290.

δίσκους ἐγράφη τοῖς Ἑλλανοδίκαις. ideſt *Diſcus conſcriptus eſt ab Hellanodicis*. Phlegon Trallian. Olymp. p. 183. Edit. Elzeuirian. 1619.

Διαφέρει δὲ σόλος, καὶ δίσκος. ὅτι ὁ μὲν δίσκος πλατὺς ἐστι, καὶ κοῖλος· ὁ δὲ σόλος στρογγύλος, καὶ σφαιροειδής. ideſt *Differt autem ſolos, & diſcus, quòd Diſcus quidem latus eſt, & concavus. Solos verò rotundus & perſimilis ſpheræ*. Hæc verba, quæ notter dicit eſſe Euſtathii, leguntur apud Didimum Iliad. Ψ. pag. 549. D. Editum Argentorati apud Richelium 1539. in 8. De diſco, & ſolo conſule Euſtathium ad ſecundum Iliados p. 344. & 23. p. 13, 1. 1332. & Vliſſeæ 8. p. 1589. 1590. 1591. Etymol. Magn. in verbo σόλος p. 721. formam Diſci æreis typis expreſſam habes in Prolegom. Pindari, Optimi Viri Alex. Admiari.

βόμβησεν δὲ λίθος δίσκος, λίθος. σόλος δὲ χαλκοῦς. χαλκοῦ σιδηροῦ σημεῖα ἔντα τὸ πρῶτον κατεῖλθεν ὁ δίσκος σημεῖα τέρματα. τέρματα δὲ λέγει οἷς ἐσημειοῦντο τοῦ δίσκου ἐν πρώτῃ καταφορᾷ ἔπεσε. Conſula hac hic exhibet Euſtat. ad illud Poëtæ Od. Θ. v. 190. p. 1591. v. 23. Vlyſſes cum iecitſet, βόμβησε δὲ λίθος. *Reſonauit lapis*. *Diſcus igitur Phæacum erat lapideus, cum alias ſit ex ferro, qualis in Iliade σόλος; vel ligneus, ſimiliter & æreus*. Δίσκος δὲ ἄλλως μὲν ἐκ σιδήρου ὁμοῖος ὁ ἐν Ἰλιάδι σόλος ἢ ξύλινος ἴσως δὲ καὶ χαλκοῦς. καὶ πρὸς καὶ λίθινος ···· ὅτι δὲ λίθος ἦν ὁ φαιακικὸς δίσκος &c. Didimus ad eum locum, Iliadis, quem hic laudat Euſtathius β. p. 127. A *Diſcus* (inquit) *eſt grauis lapis, quem iaciebant qui ſe exercebant. Diſcum enim ferreum ſolon dicebant*. δίσκος ἐστι βαρὺς λίθος, ὃν ἐρρίπτοντο οἱ γυμναζόμενοι τὸν γὰρ σιδηροῦν σόλον προσαγορεύουσι. Fuit igitur Diſcus ex lapide, Solos ex ferro. ſequitur ibidem Euſtathius v. 28. σόλος δὲ, χαλκοῦν ἔλασμα σφαιρωτὸν *Solos verò eſt ærea maſſa ſphærica*. ἔοικε δὲ ὁ Τρύφων ἐν τούτοις, χαλκοῦν τὸ σιδηροῦν εἰπεῖν. *Videtur autem Tryphon æneum, ferreum appellare* & v. 42. Σήματα δὲ λέγει οἷς ἐσημειοῦντο τοῦ δίσκου ἐν πρώτῃ καταφορᾷ ἔπεσε ideſt *Signa verò dicit, quibus ſignabant ubi diſcus in primo impetu cecidit*, & v. 44. σημεῖα ἔνθα τὸ πρῶτον κατῆλθεν ὁ δίσκος. *Signa quo primum peruenit Diſcus*. Quamuis autem Homerus dixerit Solon ferreum, & Diſcum lapideum; tamen Nicander in Theriacis v. 905. facit Solon lapideum referens fabulam Apollonis & Iacinthi.

···· ἐπὶ σόλος ἔμπεσε κόρσην

Πέτρου ἀφαλλόμενος νέατον δ' ἤραξε Κάλυμμα ideſt.

—— *Cùm ſolus lapideus emiſſus incidit*

In tem:

—— *Cum ſolus lapideus emiſſus incidit*
In tempora (Iacinthi), *extremam fregit membranam*.
Vbi Scholiaſtes σόλον δίφησι τὸ δίσκον. Solon dicit *Diſcum*.
Vnde interdum dubitaui num Poëta ſit vſus voce σόλος, in ſuo proprio ſignificatu, ſicut videtur eruditiſſimo Argolo; ſeu potius impropriè, & verſui in ſeruiturus poſuerit Solon pro ipſo Diſco; & ideo addiderit vocem πέτρε vt expreſſione Materiæ ipſius Diſci ſignificaret, id quod per verſum ſibi minus licuerat explicare.
ἱππεύειν, καὶ τοξεύειν, σφενδονᾷν, ἀκοντίζειν. ideſt *Equitare, & ſagittare funda iacere, & iaculari*.
Αὐτὰρ γυμνώθη ῥακέων πολύμητις Ὀδυσσεύς
Ἆλτο (ἄλτε) δ' ἐπὶ μέγαν οὐδὸν ἔχων βιὸν ἠδὲ φαρέτρην. ideſt
Sed nudatus pannis verſutus Vlyſſes
Inſiliit, ad magnum limen habens arcum & pharetram,
Homer. Odyſſ. 22. v. 1.
PAG. 63. COL. 2. Ἴσθμια καὶ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Φίλωνος ἐνίκα
Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.
ideſt *Iſthmia, & Pythijs Diophon Philonis cauſa*
Saltum, curſum, diſcum, iaculatum, Luctam.
Simonides lib. Anthol. Epigr. Et Tzetza Epigrammate proximè allato ait Pentathlum eſſe.
..... πάλην, καὶ πυγμὴν, δίσκον, καὶ δρόμον, ἅλμα. ideſt
—— *Luctam, Pugilatum, Diſcum, & Curſum, Saltum*.
Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πέντε φασί· Πυγμὴν, πάλην, δρόμον, ἀκόντιον, καὶ δίσκον· τὸ μέν τοι παγκράτιον ἕτερον τι ἦν, σύνθετον ἐκ πυγμῆς, καὶ πάλης ἦν. Ideſt *Olympiaca certamina quinque dicunt. Pugilatum, Luctam, Curſum, Iaculatum, & Diſcum. Pancratium aliud quid erat, Ex Pugillatu enim & lucta conſtabat*. Nicephorus in notis ad Sineſium. Vide Suid. p. 402. Tom. 2. B.
Ἅλμα ποδῶν δίσκου τε βολὴ, καὶ ἄκοντος ἐρωὴ.
Καὶ δρόμος, ἠδὲ πάλη. ideſt
Saltus pedum, Diſcique iactus, & iaculi impetus,
Et Curſus, & Lucta.
Homer. Iliad. ✠ V.
Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἐν Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροί. Ideſt *Quatuor ſunt Certamina in Heliada, quatuor ſacra*. Et dicebantur Periodus.
οὐ μόνον τὸν περίοδον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀγῶνας νενικηκώς. ideſt
Non ſolùm Periodum, ſed etiam multa certamina vicit.
παντὸς κρατεῖν ideſt *omnium potiri*.
Μίλωνος τόδ' ἄγαλμα καλοῦ καλὸν, ὅς ποτε Πίσῃ
Ἑπτάκι νικήσας ἐς γόνατ' οὐκ ἔπεσεν. ideſt
Milonis hoc pulcrum pulcri ſimulacrum, qui olim Piſæ
Septies cum viciſſet, in genua non cecidit.
Anthol. lib. 3. cap. 2. Epigr. 2.
Ψάμμος πίπτοντος νῶτον οὐκ ἐκίφράισεν (ἐσφράγισεν). ideſt *Arena cadentis dorſum non ſignauit*. Eodem libr. & cap. epigr. 3. Anthol.
Τὸ τρίτον οὐκ ἐκόνισεν ἐπωμίδας. ideſt
Tertium haud puluere fœdauit humeros.
Anthol. lib. 4. cap. 2. Epigr. v.
Καὶ τὸ τοῖς νικηφόροις ἐλαύνουσι τῶν τειχῶν ἐφιέναι μέρος διελεῖν, καὶ καταβάλλειν. Ideſt *Victoribus permittunt murorum dirui partem, diuidere, & deijcere*. Plut. Sympoſ. lib. 2. Quæſt. v. p. 639.
Ὀλυμπ. πζ. Δωριεὺς Διαγόρου Ῥόδιος παγκράτιον (παγκράτιον) ideſt *Olympiade 87. Doricus Diagoræ filius Rhodius Pancratiũ*.
Κατὰ τῶν ἐξαρχηκόν. οἷον τὸν Διαγόρα τὸν Ῥόδιον καὶ Γλαῦκον Καρύστιον, καὶ Μίλωνα δὴ καὶ Πολυδάμαντα. καὶ πάντας, ὧν εἰκόνες χαλκαῖ ideſt ..... *Qualem Diagoram Rhodium, & Glaucum Caryſtium, & Milonem, & Polydamantem, & omnes, quorum* (ſunt) *ſtatuæ æreæ*. Ariſtides.
Ἐστὶ δὲ τὰ Ὀλύμπια, ἀγὼν εἰς τὸν Δία. τὰ Πύθια, ἀγὼν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. τὰ Νέμεα, ἀγὼν καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Δία. τὰ Ἴσθμια ἀγὼν εἰς τὸν Ποσειδῶνα. τὰ δὲ ἔπαθλα τῶν ἐλαία, δάφνη, σέλινον ξηρόν τε καὶ χλωρόν. ideſt *Sunt verò Olympia, Certamen in Iouem; Pythia, certamen in Apollinem; Nemea, certamen & ipſum in Iouem. Iſthmia, certamen in Neptunum. Præmia verò horum Olea, Laurus, Apium ſiccumque & viride*. Hæc dicebantur magna Certamina: Thomas Magiſtr. in Vita Pindari. Triclinius Scoliaſtes Sophoclis in Helectra. p. 82. F.
Τέσσαρες ἀγῶνες μεγάλοι ἐν Ἑλλάδι ἐγίνοντο, ὁ τῶν Ὀλυμπίων, ὁ τῶν Νεμέων, ἀμφότεροι εἰς τὸν Δία. ὁ τῶν Ἰσθμίων, εἰς Ποσειδῶνα. ὁ τῶν Πυθίων, εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. ideſt *Quatuor certamina magna in Græcia eduntur. Olympiorum, & Nemeorum, vtraque in honorem Iouis. Iſthmiorum, Neptuni, Pythiorum. Apollonis*.

Ἔλαιον, τὸ ἀγριέλαιον, ὅ ἐστι κότινον, ᾧ οἱ νικήσαντες ἐστεφανοῦντο. ideſt *Olea, oleaſter, quod eſt Cotynum, quo victores coronantur*. Theocr. Schol. Idyll 3. p.
Κότινος σημαίνει ἀγριελαίαν. ideſt κότινος *ſignificat Agreſtem-oleam*. Etym. Magnum p. 532. v. 51.
ἐστεφάνωσε κυδίμων ἀέθλων πτεροῖσι χαίταν. Ideſt *Coronauit glorioſorum Victorum Alis comam*. Pindarus.
πτερόφοροι. ideſt *Penniferi*,
... Καὶ ἀνίσχετε (ἀνέσχεθε), νεῖκος ἀπαυδῶν
Ἀμφοτέρας ἅμα χεῖρας. ideſt
—— *Et porrigebat, contentioni renuncians*
Ambas ſimul manus. Theocr. Dioſcur. v. 128.
ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν. ideſt *Denudatio Virginum nihil turpe habebat*. Plutar. in Lycurgo p. 48. B.
οὐδὲν ἧττον εἴθισε τῶν κόρων τὰς κόρας γυμνὰς τε πολιτεύειν. Ideſt *Haud minus quam pueros, puellas aſſuefecit nudas in publicum verſari*. Plut. ibidem p. 47. F.
Σφαῖραν ἔπειτ' ἔρριψε μετ' ἀμφίπολον βασίλεια,
Ἀμφιπόλου μὲν ἅμαρτε. ideſt
Pilam deinde iecit ad ancillam Regina,
Ab ancilla quidem aberrauit. Odyſſ. 7. v. 115.
παρέχειν τε τὴν κνήμην ἀεὶ παντὶ ἀνασεῖσαι οἱ παῖδες, ὅταν ἐν τῷ σφαιρίζειν ἁμάρτωσιν. ideſt *Excitantque tibiam, quemadmodum conſueuere pueri, cum in ludendo pila errant*. Hæc verba in vita Cic. apud Plutar. adhuc quæro.
PAG. 64. COL. 2. πάλλειν ideſt *Vibrare*. πάλλιον. *Pallium*. χιτὼν χεῖται *Tunica diffunditur*. Pollux.
πεννίδα ἀπὸ πεννίδου τοῦ εὑρόντος ἢ ἀπὸ τοῦ φενακίζειν. ideſt *Pennida dictum a Pennida inuentore, vel ab incantando*. πεννίς. παιδίς.
πεννίς ἐστι καὶ πεννίδα ἀπὸ τοῦ πενακίδα κατὰ συγκοπήν. Ideſt *Pennis eſt, & Pennida à Penacida perſincopem*.
κεῖν' ὄχεα κροτάλιζον. Ideſt *Vacuos Currus cum-ſtrepitu-vehebant*. Hom. λ. v. 160.
ἐκ τροχῶν. ideſt *Ex Trocis*.
βαρυτόνως ideſt *Auenta grauι notata vox*.
βαδίζειμοι τὸ μειράκιον ἐξ ἀπὸ τροχῶν ὡς ἀπὸ γυμνασίας, εἶδεν τοὺς τοὺς παῖδας ideſt *Incedit mihi Adoleſcentulus procul à Trocho, vt procul à gymnaſijs* (videmus) *euntes pueros*. Ariſtophanes.
ῥόμβος, τροχίσκος, ὃν στρέφουσι ἱμᾶσι τύπτοντες, καὶ οὕτως κτύπον ἀποτελοῦσι. ideſt *Rhombus eſt paruus Trochus, quem vertunt ferulis percutientes, & ſic ſtrepitum faciunt*.
τὰ μέν τοι σώματα τῶν παρθένων δρόμοις, καὶ πάλαις, καὶ βολαῖς δίσκων, καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν (διεπόνησεν). ideſt *Sanè quidem corpora Virginum Curſibus, & iactibus diſcorum, & telorum exercuit*. Plutarch in Lycurgo p. 74.
COL. 2. —— εἴ τι τοι Πίσας τε
Καὶ Φερένικου χάρις
Νόον ὑπὸ γλυκυτάταις ἔθηκε φροντίσιν. ideſt
—— *ſi tibi Piſæque*
Et Pherenici gratia
Mentem dulciſſimis
Subiecit cogitationibus. Pind. Olymp. od. 1. p. 4.
Alex. Adimarius.
Muſa, ſe bel deſio t' infiamma il core
Di Piſa celebrar l' eccelſo Onore,
O'l Deſtier Ferenice alzar t' è grato,
In quorum verſuum primo poſtiſſimum Etruſca muſa mihi videtur neſcio quid viuacius ſpirare, quàm Thebana.
Θέσσαλον ἵππον ἔχεις Ἐρασίστρατε ἀλλὰ σαλεῦσαι
Οὐ δύναταί αὐτὸν ὅλης φάρμακα Θεσσαλίας. ideſt
Theſſalum equum habes Eraſiſtrate, ſed mouere
Haud valuit illum totius pharmaca Theſſaliæ.
Lucilius in Anthol. lib. Epigr.
Ἢ ἐκ πυγμάχου τοῦ Σκαίου, νικῶντος πανουργίας. ideſt
Vel ex Pugillatore Scæo, vincente maleficijs. Tzetza Chil. 8. p. 237.
πρῶτον καμπτῆρα, δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον περιέκαμπτον ideſt *Primam metam, ſecundam, tertiam, & quartam circunflectebant*. Calliſthenes in Ludis Alex. Magni.
COL. 2. πῶλοι. ideſt *Hinnuli, & Equlei*.
Καὶ γὰρ ὀρνίθων πλῆθος τὸ ἀεὶ, ἔτι δὲ τῶν νεοσσῶν ὀρνίθων, οὓς ἵππους τινὲς καλοῦσιν ideſt *Etenim auium plebs ſemper, etiam pullorum auium, quos* ἵππους *quidam appellant*. Athenæus.
ἵππος, κόττος. ideſt *Gallus Gallinaceus*, Heſichius.

Q Kai

Καὶ ἐν αἰγύπτῳ καταορύττοντας ἐς κόπρον νεοττοὺς ποιεῖν. ideſt *In Aegypto de foſſa infimum (oua) pullos facere*. Antigon. Hiſtor. Mirab. cap. 104. p. 80.

Ἀν δ' ἔβαν ἐς δίφρους, ἐν δὲ κλήρους ἐβάλοντο.
Πάλλ' Ἀχιλεύς, ἐκ δὲ κλῆρος θόρε Νεστορίδαο
Ἀντιλόχου, μετὰ τὸν δ' ἔλαχεν κρείων Εὔμηλος. ideſt
Sanè autem inſcenderunt in Currus, in vrnam (ſeu galeam) *ſortes iecerunt.*
Commouit Achilles, ſors autem exiliit Neſtoridæ
Antilochi, poſt hunc autem ſortem aſſequebatur princeps Emuleus. Iliad. Ψ. v. 353.

εἰσῆλθον ἁρματηλάται, ἐτίθησαν τὰ τοῦ ἀγῶνος πάντα, καὶ ἡ καμπὴ ἐκληρώθη. Ideſt *Ingreſſi ſunt agitatores, parauerunt omnia, quæ ad certamen, & flexio ſorte-educta eſt*. Caliſtenes de Ludis Alex. Magni.

PAG. 66. COL. 2. ὀπαδός. ideſt *Seruus*.

ψήκτραισιν ἵππων ἐκτενίζομεν τρίχας. ideſt *Strigilibus Equorum pectebamus Crines*. Eurip. in Hippol. v. 1174. Vid. ibi Schol. in verbo ψήκτραισιν.

ὅτι δίδαγμα ἐστὶ τῷ ποππυσμῷ πραΰνεσθαι, κλωγμῷ δὲ ἐγείρεσθαι. ideſt *Præceptum eſt poppiſmo* (equum) *leniri; clogmo verò incitari*. — Xenoph. de Re Equeſtri.

ἔδωκε θεὸς ἐκπόππυσεν (ἐπόππυσεν)
Ἐξηΐξατο (ἐξηξάτην) δὲ δύο δράκοντ' ἐκ τοῦ νεὼ (νεώ). ideſt
— *Deinde Deus ſigna dedit ſibilo:*
Exiluerunt duo dracones è templo. Ariſtoph. Plut. p. 76. B.

ἀστραπαῖς ποππύζειν. ideſt *Coruſcationibus demulcere*.
κἂν ἀναστράψω (κἂν ἀστράψω) ποππύσουσι (ποππύζουσι) φῦ φῦ.
Ideſt *Si fulgur agam, Poppiſma edit*. Ariſt. in Veſp. p. 474. C.

ὥσπερ Ὀλυμπικὴ σάλπιγξ. ideſt *Quemadmodum Olympica tuba* Philoſtratus in Polamon. p.

πρῶτος δ' Ἀρχωνίδας συμμαχῶν τοῖς Ἡρακλείδαις ἤγαγεν εἰς Ἕλληνας τὴν Τυρσηνικὴν σάλπιγγα. ideſt *...nus autem Archondas militans cum Heraclidis attulit ad Græcos Thyrrhenicam Tubam*. Scholiaſtes Sophoclis p. 2. m. in Aiace Maſtig.
Χαλκῆς ὑπαὶ σάλπιγγος ᾖξαν ideſt
Aereæ ad tubæ (cantum) *agitarunt*.
Sophoclis Electra v. 712. p. 113. m.

PAG. 67. COL. 1. δι' ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον σιωπῇ καθίζονται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέποντες. ἐὰν οὖν ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστὴρ διάξῃ, κρίνουσι τοὺς βασιλεῖς ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνοντας καὶ παύουσι τῆς ἀρχῆς. ideſt *Poſt annos nouem eligentes Ephori Noctem ſerenam, & illunem, ſilentio ſedent cœlum ſuſpicientes. Si igitur ex parte quadam in aliam partem ſtella tranſeat, iudicant Reges, tanquam in Numen peccantes, & priuant imperio.*

ἀστράβη ideſt *Aſinus, ſeu omne Iumentum*.

δίφρος παρὰ τὸ δύο φέρειν, τὸν μαχόμενον καὶ τὸν ἡνίοχον ideſt *Diphros Currus dicitur quò duos ferat bellatorem, & Aurigam*. Etymol. Magnum, p. 279 V. 30 Didimus p. 156. A.

Ἤλαυνε δ' ἔσχατος μὲν ὑστέρω (ὑστέρας) δ' ἔχων
πώλους Ὀρέστης, τῷ τέλει πίστιν φέρων.
Ideſt *Implebat verò poſtremus quidem, inferiores habens*
Equas Oreſtes, fini fidem habens.
Sophocl. Electra p. 114. V. 735.

ἐν Ὀλυμπίᾳ θέοντας ὥσπερ ἵππων, ἢ δολιχοδρόμων ἀνδρῶν διακρινόμεθα, καὶ προσηγορεύομεν, τὸν μὲν τάχιστον ὡς βραδύτατον, τὸν δὲ βραδύτατον, ὡς τάχιστον ἐγκώμια ποιοῦντες. Ideſt *In olympia currentes vt equos, ſic Dolichodromus Viros iudicamus, & compellamus velociſſimum quidem, vt tardiſſimum; tardiſſimum verò, ut Velociſſimum Encomia facientes*. Plato.

COL. 2. Homer. Iliad. Ψ. V.
Εἰ δ' ἀποκηδήσαντε φερώμεθα χεῖρον ἄεθλον
Αὐτίκα δ' ὔμμε κατακτενεῖ ἐξ ἑ χαλκῷ (Χαλκῷ).
Ideſt *Si negligentes reportabimus peius præmium,*
Statim Vos duos interficies acuto ære.

σηρᾷ, ἐκ τῆς ἀλύσεως ideſt σηρᾷ *ex panico paſcebatur*.
ὁλοσηρικὰ ἴσα τῷ χρυσίῳ. Ideſt *Oloſerica equalia auro*.
πομπὴ Ideſt *Pompa*.

CAP. II.

εἵπετο δ' αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπὴ τῶν στρατιωτῶν. ideſt *Sequebatur autem ipſum tota regia Pompa Imperatorum*. Herodianus In

ἐπὶ τῷ Λιβυκῷ τροπαίῳ πομπὴ ἐπινίκιος.
Ideſt *In Libyco trophæo pompa triumphalis*.

Syn. Epigr. 40.
ὅσα ἱερὰ σκευὴ περὶ τὰς πομπὰς, καὶ τοὺς ἀγῶνας. Ideſt *Quot ſacer apparatus & circa Pompas, & Circa Certamina*. Thucidid. lib. 2. p.

PAG. 68. COL. 1.
Κήρικες (κήρυκες) δ' ἀνὰ ἄστυ θεῶν ἱερὴν ἑκατόμβην
Ἦγον· τοὶ δ' ἀγέροντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ
Ἄλσος ὑπὸ σκιερὸν ἑκατηβόλου Ἀπόλλωνος.
Ideſt *Præcones autem per Ciuitatem, Deorum Sacram Hecatombem*
Duxerunt, ipſi verò congregati ſunt capite — comantes Achiui.
Nemus ſub umbroſum longe — iaculantis Apollinis.
Etymon vocis ἑκατηβόλος vide, ſi placet, In lexico Pindarico Æm. Porti p. 171.

Ἀδωνιάζουσαι De Græcorum Feſtis ſcripſit libros ſex maximo cum literarum emolumento, & literatorum plauſu Ioannes Meurſius Hiſtoriæ Græcæ apud Batauos Profeſſor fideliſſimus ac diligentiſſimus. Ἀδώνια verò leguntur lib. 1. p. 3. 4. 5. 6. 7.

συνεπόμπευε περισαδεῖν. ideſt *Pompam vnà circumducebat*. Vbi Scholiaſtes κατὰ κύκλον λαύσασιν, κύκλοθεν. *Per circularem ordinem, in circuitu*.

ὑποπόλοις ideſt τοῖς ἱερεῦσι *Sacerdotibus*.

Πέντε δ' αὐτῆς μέρη ἐστὶν· ἀνάκρουσις, ἄμπειρα, κατακελευσμὸς, ἴαμβοι, καὶ δάκτυλοι σύριγγες. Ideſt *Quinque autem eius partes ſunt; Anacruſis, Ampeira, Cataceleuſmus, Iambi, & dactili, Syringæ*. Nomi huius Pythici (hoc enim carmine nomen eſt) Auctor fuit Timoſthenes Ptolomæi 2. Nauarchus, & partes eius voluit ſignificare hoc; videlicet ἀνάκρουσιν μὲν τὸ προοίμιον ἄμπειραν δὲ τὴν πρώτην κατάπειραν τοῦ ἀγῶνος. κατακελευσμὸν δὲ αὐτὸν τὸν ἀγῶνα. ἴαμβον δὲ καὶ δάκτυλον, τὸν ἐπιπαιωνισμὸν ... σύριγγες δὲ τὴν ἔκλειψιν τοῦ θηρίου μιμουμένων, ὡς ἂν καταστρέφοντος εἰς ἐσχάτους τινὰς συριγμούς. ideſt *Anacruſim quidem Præludium — Ampeiram, primam certandi experientiam. Cataceleuſmon, ipſum certamen. Iambum, & dactylum, Peana, qui Victoriæ accinitur — fiſtulas verò Mortem ſerpentis imitantium, vt ſanè finientis in extremos quoſdam ſibilos*. Strabo lib. 8. p. 421. D. 422. A.

COL. 2. Κελευστὴς ideſt *Hortator Remigum nos l'Aguzino:*
.... τοὶ δ' ἀλλήλοισι κέλευον
Ἅπτεσθαι νηῶν, ἠδ' ἑλκέμεν εἰς ἅλα δῖαν. ideſt
— *Hi verò ſibi inuicem iubebant*
Aptare naues, vel extrahere in Mare diuinum.
Iliad. B. 151 Hom.

Ἀλληλουιάριον ideſt *Alleluiarium, Triodium*. Meurſius in Gloſſario p. 20. -- Τριῴδιον verò eidem Meurſio p. 583. erat Canticum diuiſus in tres partes, quas ᾠδὰς appellabant. vt διῴδιον, quod duas ᾠδὰς contineret. περὶ ὀρχήσεως *de ſaltatione*.

ὑπορχήματα Cantica erant, quæ geſtibus, & moribus ſaltantis repræſentabantur. Buleng. de Theatro lib. 1. p. 306. A.

Τῶν ὀρχήσεων αἱ μὲν εἰσὶ Διονυσιακαὶ, αἱ δὲ κορυβάντιαι, καὶ ἐνόπλιοι. Νυσαῖαι (νύσιαι) μὲν αἱ Διονυσιακαὶ, παρὰ τὴν Νύσαν. Κνώσιαι δὲ, αἱ κορυβάντιαι. καὶ Κνωσὸς γὰρ πόλις Κρήτης. ἐν τῇ Κρήτῃ δὲ ὑπὸ τῶν Κορυβάντων ἐτράφη ὁ Ζεύς. τῶν δὲ ὀρχήσεων ἡ μὲν βερεκυνθιακὴ λέγεται, ἡ δὲ κρητική, ἡ καὶ πυρρίχη. νύσιαι δὲ αἱ βρεκυνθιακαὶ τῆς Νυσίας ἡ βρέκυνθος. Κνωσία δὲ κρητική. ideſt *Saltationum aliæ ſunt quidem Dionyſiacæ, aliæ verò Corybanticæ & armatæ. Dionyſiacæ igitur appellantur propter Nyſam. Gnoſſiæ verò dicuntur Corybanticæ. Etenim Gnoſſus Vrbs eſt Cretæ, in Creta autem à Corybantibus nutritus fuit Iupiter. rurſus ſaltationum illa quidem Berecynthiaca appellatur hæc verò Cretica & Pyrrhica. Nyſiæ igitur ſunt Berecynthiacæ Nyſiæ enim Berecythus. Gnoſſia verò, Cretica*. Vetus Schol. Soph. in Aiace p. 42. Narrationis huius, Senſus eſt ex ſententia Ioachimi Camerarii Νύσια Κνώσια ὀρχήματα, Genera vocat ſaltationum: Nyſia ideſt Indica, & Gnoſia ideſt Cretica. Illa docet interpres & Donyſiaca, & Berecynthia, appellata fuiſſe: hæc Corybantiaca, & Pyrrhica, & ἐνοπλία. pag. 36.

PAG. 69. COL. 1. Βητάρμονες δὲ τῆς ὀρχήσεως (ὄρχησιν παρὰ τὴν ἁρμόδιον βάσιν αὐτῶν. λέγει δ' οὖν τὴν πυρρίχην ὄρχησιν· τὸ δὲ ἰξὸς ὀρχοῦντο (ὠρχοῦντο) τοῖς ξίφεσι τὰς ἀσπίδας (ἀσπίδας) κτυποῦντες (κομποῦντες) διὰ τὸ τὸν Κύζικον θρηνεῖσθαι ὑπὸ τῶν Δολιόνων. ἵνα μὴ τῆς θυσίας οὔσης, δύσφημος φωνὴ ἀναφέρηται (ἀναφέρηται). ὅθεν καὶ Φρύγες κυμβάλοις, καὶ τυμπάνοις τὴν Ῥέαν ἱλάσκονται. ideſt *Betarmones autem* (dicebant) *ſaltationem factam ſecundum motum harmonicum ipſorum* (Minyorum & Doionum) *Agit autem nunc de* Pyr-

Pyrrhica ſalatione. Hanc ſaltabant (Minyj & Doliones) *reſonare facientes clypeos gladijs Cyzici cauſâ, qui* (occiſus) *lugebatur à Dolionibus. Vt nullo exiſtente ſacrificio, clamor dirus impediretur. Vnde etiam Phryges cymbalis & Tympanis Rheam placant.* Apollonius lib. 2. v. 1055. & ſeq. & ibidem p. 141. num. 42. vide Etym. Magn. pag. 196. v. 56. Euſtath. Vlyſſ. θ p. 1594. v. 44. Heſichium in Verbo βητάρμονες.

τῶν γὰρ ὀρχήσεων ἡ μὲν ἐστὶ πολεμικὴ ὡς καὶ ἡ πυῤῥική· ἡ δὲ γελασικὴ (ᾗ χρῶνται) ἐν θεάτροις, καὶ τόποις. ideſt *Etenim ſaltationum alia quidem eſt Bellica, vt etiam quæ dicitur Pyrrhica, Alia verò Ridicula, qua vtuntur in Theatris, & in locis.* Scholiaſtes Demoſtenis in Olynth. 2. p. 17. num. 26.

ἐνόπλιον ὄρχησιν. ideſt *Armatam ſaltationem,*

πυρσί. Ideſt *Igni.*

διάκυρος. Ideſt *repugnans,*

ματάζων. ideſt *ſtultè faciens*, ματαιοφρόνων *deſipiens ineptiens*, ματαίας (μάταιος) *Vanus, demens, inanis.*

ἐξ ἀργυρίων τελαμώνων ideſt *Ex argenteis baltheis, ſeu loris:* ὑπορχήματα *Cantilenæ, quæ ſaltantibus accinuntur,* vel ad quas chorus ſubſaltans choro ducenti choreas ſaltabant.

διδασκάλους τοῦ χοροῦ, κορυφαίας καὶ ἡγεμόνας τῶν χορῶν. Ideſt Magiſtros Chori interpretatur Schol. Demoſtenis in Midia *Præſultores, & Ductores ſaltatorum.*

εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς ἅμα (ἅμα) ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους καὶ κλίνης σατυριστὰς χορὺς κινουμένους τὴν ὄρχησιν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τῶν εὐδαιμόσι (εὐδαιμόνων) κήδεσιν ideſt *Videbam autem & in virorum illuſtrium funeribus, ſimul ac in alijs pompis præcedentes feretrum Satiricos choros ſaltantes ſicinem ſaltationem, potiſſimùm verò in diuitum funeribas.* Dionyſ. Halicarnaſ. lib. 7. p. 477. in fine.

σικιννίζειν. ideſt *Sicinnem ſaltare.*

εἴδη δὲ ὀρχημάτων, ἐμμέλεια, τραγική: κόρδακες, κωμική (κωμικοί): σίκιννις, σατυρική. ideſt *Species verò ſaltationum ſunt* ἐμμέλεια, *Tragica: Cordaces, Comici: Sicinnis, Satyrica.* Pollux. lib. 4. cap. 13 p. 169. Vide Euſtath. Iliad Σ. p. 1167. v. 20. & Odyſſ. Ψ. p. 1942 v. 3.

Σίκιννις· ὄρχησις τὶς στρατιωτικὴ σατύρων σύντονος. ideſt *Sicinnis eſt ſaltatio quædam militaris ſatyrorum concitata.* Heſichius. De eâdem Suidas Tom. 2. p. 742. D. Phauorinus pag. 631. 12. & p. 1383. 16. 19.

Legitur tamen in Indice Euſtathij apud Homerum *Sicinnem eſſe potiùs comicam ſaltationem, à Phrygibus ſaltatam In Sabazzij Dionyſij honorem, & ſic appellatam à Sicinne vna Nympharum aſſeclarum Cybeles.* Σίκιννις, εἶδος ὀρχήσεως κωμικωτέρας, ἣν Φρύγες ὠρχοῦντο ἐπὶ σαβαζίῳ διονύσῳ ἀπὸ μιᾶς τῶν τῆς κυβέλης ὀπαδῶν νυμφῶν, ᾗ ὄνομα σίκιννις. Plures ſaltationum modos leges apud Viros Clariſſ. Iſac. Caſaubonum Animaduerſ. In Athenæum lib. 14. cap. 7. p. 569. 570. Iul. Cæſ. Bulengerum de Theatro lib. 1 cap. 52. p. 301. & ſeq. Thom. Dempſter. Paralip. ad Roſin. lib. 5. cap. 10. p. 207. & ſeq. Et Pyrrhicam ſaltationem nouiſſimè apud Paulum Sherlogum mellitiſſimum Tom. 3. In Cantica Canticorum Veſtigatione 35. Sect. 1. n. 1 2. 3. p. 451. & ſeq. Edition. Venetæ 1641. Et Dion. Alicarnaſſ. lib. 7 p. 476. vbi de Inuentoribus Pyrrhichiæ non nulla.

COL. 2. περὶ στεφάνου ideſt *De Corona.*

Ἐν τῇ πομπῇ προσωπεῖα τινες φέροντες ἀπέσκωπτον τοὺς ἄλλους, ὡς ἐν ἑορτῇ παίζοντες ἐπὶ ἁμάξων φερόμενοι, ὅθεν ἡ παροιμία, ἐξ ἁμάξης ὑβρίζειν. *In Pompa* (ideſt Bacchanalibus, Lenæis, In feſto Choum, Eleuſinijs) *perſonas quidam induti deridebant alios, vt in ſolemnitate ludentes ſuper plauſtra feruntur; vnde Prouerbium E plauſtro conuicia iactare.* Scholiaſtes Demoſtenis in Oratione de Coron. p. num. Vide Appendicem Prouerbiorum è Vatican. Cent. 4. 9. p. 317. Prouerb. è Suida Cent 6. 84. p. 424. & Cent. 13. 10. p. 539. & in ſingulis eruditiſſimum Andr. Scottum. Meurſ. In Græc. Fer. lib. 1. p. 29. Et in Lect. Att. lib. 4. cap. 13. p. 191.

ἐγώ εἰμι ὁ βωμὸς, ὃν τῆς ἀνδρείας τῆς γυναικὸς, ἤγουν τῆς μηδείας &c. Ideſt *Ego ſum Ara, quam Virilis fœminæ, videlicet Medeæ.* Schol. Theocr. ad Aram p. 205.

Δίκηλον κυρίως, τὸ τοῦ Διὸς ἄγαλμα καταχρηστικῶς δὲ, καὶ πᾶν ὁμοίωμα. καὶ δικηλίτας δὲ, τοὺς σκωπτικοὺς, τοὺς ἐν τῷ σκώπτειν ἄλλον τινὰ μιμουμένους. ideſt Δίκηλον *propriè eſt, quod Iouem repræſentat ſimulacrum. Impropriè verò quicquid aliud repræſentat* Et δικηλίτας *dicimus ſcommata iacientes, & eos, qui dum dicterijs inceſſunt* (homines) *alium quendam imitantur.* Quales In Bacchanalibus videmus, quos appellamus *Pantaloni, Graziani, Capitani Spagnuoli, e Napoletani, Ceccobimbi da Poggibonzi, Mezzettini, Contadini,* & id genus perſonatos. Phauorinus in Lexico Magno p. 1511. V. 14. Illud non prætereundum videtur hoc loco, Florentinos, vt in alijs omnibus, ſic in repræſentando Deorum Gentilium Maieſtatem ſemper plurimos præ cęteris Italis fuiſſe in Bacchanalibus. Videre eſt in libro inſcripto *Le Maſcherate de gli Dei de' Gentili* edito Flor. apud Iunctas 1566. Et in alio cuius titulus eſt *I Canti Carneſcialeſchi*, edito ibidem.

μαρμαλυκεῖον. Quæ hic leguntur de Manduco, viderat Taubman. in Comici Rudente Act. 2. Scen. 6. v. 51. num. eodem pag. 1204. B. in hoc tamen differunt, quòd pro μαρμαλυκεῖον Taubm. legit μορμολυκεῖον, & pro γόργονες γοργόνες. Quod reliquum eſt Μορμώ fuit fæmina quædam monſtruoſa, & facie quaſi Ferinâ, & eò vſque formidabilis, vt qui etiam ei occurriſſent, ſtatim ſe ſe proriperent.

Hinc poſita fuit pro terriculo, terriculamento, Lamia, & Larua perſonatum; & in ſumma, pro monſtris illis, qualia nutrices noſtræ, vt pueris terrorem incutiant, nominant *la Beſana, la Tantafera, la Tregenda, l'Orco, i Battuti,* & ſimilia. Huic perſimile fuit monſtrum aliud Gorgon, & ipſa fæmina, quorum capita efficta geſtaſſe Lamachum quemdam in ſuo clypeo pro inſigni (vocant *impreſe*) teſtatur Comici Scholiaſtes In Pace p. 656. B. Et hactenus perduraſſe hunc morem cum apud Militares, tum nobiles Viros, eorum Clypei ſatis oſtendunt. Gorgon. fab. lege apud Seruium Æn. 6. *Veſtibulum ante ipſum &c*

Inde paulatim perſonæ ea monſtra imitantes in ſcenâ locum in venere, præſertim apud Tragicos, vt horrorem augerent; eaſque Μορμολύκεια dixerunt. Heſichius Μορμολύκεια τὰ τῶν τραγῳδῶν προσωπεῖα ideſt *Mormolycia Tragœdorum perſonæ.* Et dicitur Mormolycium vt placet Euſtathio Iliad. Σ p. 1150. V. 34. eo quòd præferat δείλην μορμοῦς καὶ λύκου δυνάμεων *Terrorem Mormus, & Lupi potentiam.* Bourdinus Schol. Ariſtoph. in Theſmophor. p. 789. E. adiungit, Mormolycia perſonas eſſe haud tantum Tragicorum, ſed & Hypocritarum, Μορμολύκεια τὰ τῶν τραγῳδῶν προσωπεῖα, καὶ τῶν ὑποκριτῶν Inuenes, ni fallor, non minus terroris afferre debere aſpectum Mormonum, Gorgonum, Lamiarum, ipſius denique Inferni, quàm Hypocritæ occurſus. Recentiſſimum peſtis huius exemplum, alicubi protulit Italia. Et quod caput eſt, haud apparuit priùs, quàm totam ferè vrbem corrupit floren̄tiſſimam. Tantùm valuit ſemper in animis quorundam ſimulatio. Sed vt ad Mormonem redeamus, Conſule Etymologicum Magnum p. 590. v. 5. Heſichium. Suidam Tom. 2 pag. 180. B. Euſtath. Iliad. Φ pag. 1234. v. 54. 56. Odyſ. M. 1719. v. 57. Scholiaſtem Ariſtophan. Acharn. p. 399. E. in Equit. p. 329. C. In Pace. p. 656. B. Phauorinum pag. 1273. v. 18. qui *Mormonas* (appellat) *Planetas, Dæmones,* Μορμόνας, πλανήτας δαίμονας. Et v. 38 *Et fabuloſe Dæmonium Agreſte* καὶ μυθικῶς δαιμόνιον ἄγριον. Et è noſtris vide Cœlium Rhodig. lib. 19. c. 5. & 7. vbi non nulla de Perſona.

PAG. 70. COL. 2. Τέσσαρες δ' εἰσὶ (τὸν ἀριθμόν) Ἀξίερος Ἀξιόκερσα (ἀξιόκερσα) Ἀξιόκερσος (ἀξιόκερσος). Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστὶν ἡ δημήτηρ Ἀξιόκερσα δὲ ἡ Περσεφόνη. Ἀξιόκερσος δὲ ὁ ἅδης. ὁ δὲ προστιθέμενος (προστιθέμενος) τέταρτος Κάσμιλος, ὁ Ἑρμῆς ἐστίν. ὡς ἱστορεῖ διονυσόδωρος. ideſt *Quatuor ſunt numero, Axierus, Axiocerſa, Axiocerſus. Axierus quidem eſt Ceres; Axiocerſa, Perſephone; Axiocerſus, Dis Pater additus Quartus Caſmilus,* ideſt *adminiſter, qui eſt Mercurius, vt narrat Dionyſodorus.* Lycophron in Alexandra pag. 33. Editione Stephani appellat Mercurium Κάδμιλον. Vide ibi Scholiaſt. Et hi ſunt Cabiri, Dij Samothracum, quorum nomina prodidit Mnaſeas, vt teſtatur Schol. Apollonij lib. 1. p. 132. nu. 34. M. Hoc addam, quod omiſit Vir doctiſſimus, & paucis interiectis refert idem Scholiaſtes, nempe *Cabiros olim duos tantùm fuiſſe, Seniorem quidem Iouem, Iuniorem verò Dionyſum* δύο εἶναι τοὺς καβείρους φασὶ πρότερον. πρεσβύτερον μὲν δία νεώτερον δὲ διόνυσον. *Athenion item ait Cabiros duos fuiſſe, Ioue & Electra genitos; Iaſionem & Dardanum.* Idem Scholiaſtes ibi idem ἀθηνίων δέ φησιν, ὅτι διὸς καὶ ἠλέκτρας ἐγένετο ἰασίων, καὶ δάρδανος. Pherecydes tandem arbitratus eſt apud Strabonem lib. 10. p. 472. D. *E Cabeira Protei filia & Vulcano Cabiros tres, & Nymphas tres natas eſſe.* Ἐκ δὲ Καβείρης τῆς Πρωτέως, καὶ Ἡφαίστου, Καβείρους τρεῖς, καὶ νύμφας τρεῖς Καβειρίδας Κάβειροι λέγονται ἡφαίστου παῖδες. Heſich. quoque eos facit *Filius*

Vulcani Schol. eiuſdem Apollonij ibid. *Cabiri dicti videntur à Cabiris Phrygiæ montibus, quod inde ſint tranſlati.* Κάβειροι δὲ δοκοῦσι προσαγορεύεσθαι ἀπὸ Καβείρων τῶν κατὰ Φρυγίαν ὀρῶν, ἐπεὶ ἐντεῦθεν μετηνέχθησαν. Io. Fungerus in Etymol. Triling. p. 149. putat dictos Cabiros ex Phænicum inſtitutione, quorum lingua *Cabir* idem eſt, ac *potens*. Fortaſſe ab Hebr. Abbir, *fortis, robuſtus*: vel à *Cabbir*, Copioſus. Vt vt res habeat ſe ſe, certum eſt Cabiros fuiſſe Deos Samothracum; eorumque myſteria valde recondita. Illud verò vt maxima admiratione digniſſimum notant, & exemplis confirmant Auctores, quòd qui illis initiati forent, eos aduerſus maris tempeſtates, aliaque pericula tutos eſſe cenſerent. Cuius hæreſis nota erat faſcia purpurea, quâ ventrem circum ligabant. Videndi in hanc rem Etym. Magnum p. 482. v. 27. Heſichius in κάβειροι, Stephanus de Vrbibus in Ἴμβρος p. 146. Scholiaſtes Ariſtoph. in Pace p. 641. B. C. Suidas in Σαμοθράκη Tom. 2. p. 710. B. Giraldus Syntagm. Deor. 1. p. 22. Cælius Rhodig. lib. 16. cap. 30. p. 879. Meur. in Græc. feriat. p. 172. & ſeq.

ΓΑΙΟΣ. ΓΑΙΟΥ.
ΑΧΑΡΝΕΥΣ. ΙΕ-
ΡΕΥΣ. ΓΕΝΟ ΜΕ-
ΝΟΣ ΘΕΩΝ ΜΕ-
ΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣ-
ΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ. ideſt

Caius Caij Acharnenſis Sacerdos factus Deorum Magnorum Dioſcurorum Cabeirorum.

Ζάκορος Etym. Magn. p. 407. v. 23. eſt νεωκόρος, ἤγουν ἡ διακονοῦσα περὶ τὸ ἱερόν Ideſt *Eſt Sacerdos, quæ adminiſtrabat in his, quæ pertinent ad Templum & ſacrificium.* Vbi notabis cũ Thoma Magiſtro p. 110. *Zacorum inter & Necorum interfuiſse, illumque hoc neſcio quid dignius fuiſse*: Ζάκορος, ait ille καὶ νεωκόρος, διαφέρει, ὁ γὰρ ζάκορος, σεμνότερόν τι ἦν νεωκόρου. Heſichius putat eorum miniſterium ſpectaſſe tantumodo ea, *quæ verſantur circa ornatum Templi.* Ζάκοροι νεωκόροι ἱερεῖς παρὰ τὸ τὸν ναὸν σαροῦν. Vtrumque confirmat Suidas Tom. 1. p. 1120. quoad officium. Addit autem ζάκορον tam *Adminiſtrum* quàm *Adminiſtram* ſignificare.

Col. 2. Νόμιμα βαρβαρικά. ideſt *Leges*, ſeu *Conſuetudines Barbaricæ.*

καὶ στέρν' ἄρασσε κἀπιβόα τὸ μύσιον ideſt

Et pectus tundit, & clamat Myſiorum more.

Vbi Schol. οἱ γὰρ μύσιοι, καὶ οἱ φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρυνικοὶ (legerem θρηνητικοὶ) *Myſij, & Phryges ſunt luctui dediti quàm qui maximè.* Æſchilus in Perſis. p.

ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη, Θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφοράν ideſt *Præfica eſt, quæ ante feretrum in funeris elatione flebat*; Lugens in funeris elatione. Gloſſa opt. Latino-Græca p. 168.

καταγέλαστον τῶν θρηνωδῶν γυναικῶν ἐσμόν Ideſt *Deridiculus lugentium præficarum Grex.* D. Chriſoſt. Hom. 3. in Pauli Epiſt. p. Præficis tamen peculiare fuiſſe carmen, commune omnibus funeribus, quod priuatum facerent mutatis nominibus defunctorum atque familiarum, teſtatur Scaliger pater Poët. lib. 1. cap. 55. p. 121. Edit. Commelianæ. Verum enim verò ſi quando grandis ſimulandus erat luctus, eiuſmodi fœminæ genas redebant, & ſanguinem eliciebant. Vide Seruium ad v. 606. 12. Æneid. *& roſeas laniata genas.* Quem morem ſuſtulit lex, quæ eſt decimaſeptima duodecim Tabularum. *Mulieres genas ne radunto, neue leſsum funeris ergo habento.*

Pag. 71. Col. 1. Πομπαῖοι θεοί. ideſt *Dij Pompæi.* Heſychius in Ἀποπομπαί. Harpocrationi ſunt Apopompoei p. 8. Ἀποπομπαῖοί τινες ἐκαλοῦντο θεοί, περὶ ὧν Ἀπολλόδωρος ἐν ἕκτῳ περὶ θεῶν διείλεκται. Ideſt *Apopompæi quidam appellantur Dij, de quibus Apollodorus in ſexto Deorum loquutus eſt.* Et *Pompæus* dictus fuit *Mercurius* Sophocl. Πομπαῖον Ἑρμῆν. Vbi Scholiaſtes interpretatur Πομπαῖον, τὸν ψυχοπομπόν. ideſt *Animarum ductorem*, p. 50. v. 844.

Τὰ μὲν δώδεκα ζώδια θεοὺς βουλαίους προσηγόρευσαν. τοὺς δὲ πλανήτας ῥαβδοφόρους. ideſt Ægyptij *Parua duodecim Zodiaci animalia Deos quidem Conſiliarios dixerunt, Planetas verò Lictores.* Schol. Apoll. lib. 4. p. 204. num. 21.

Ἑκάτα δᾳδοφόρου νυκτὸς μεγαλοκόλπου θύγατερ. ideſt *Hecate facem-geſtantis Noctis magnos-ſinus-habentis filia.* Bacchil.

Χαρίσια Euſtathius Odyſſ. Σ p. 1843. v. 23. ἰστέον (inquit) ὅτι ἐκ τῶν χαρίτων, καὶ τὰ χαρίσια παρωνομάσθη. παννυχίδες δὲ ταῦτα ἦσαν, ἐν αἷς πλεῖστον ὅσον χρόνον διηγρύπνουν χορεύοντες, ὅτε πυραμοῦς (πυραμές) εἰς ἔπαθλον ἐδίδοτο τοῖς διηγρυπνηκόσι, καὶ τινα τρίμματα καλλίμβρα καὶ αὐτὰ χαρίσια. ideſt *Sciendum eſt,* (inquit) *à Charitibus Chariſia deriuari. Toti-nocturni autem eam* (c lebrantes) *erant. In quibus, quàm diutiſſimum tempus vigilabant tripudiantes. Placenta* (ex tritico melle admixto) *præmium dabatur ijs, qui peruigilaſſent totam noctem. Et quædam bellaria, & ipſa Chariſia appellata.* Eadem refert Phauorinus p. 1858. v. 61. & p. 290. v. 32. *dicunt Chariſium placentam eſse* .. τὸ μὲν τοι χαρίσιον πλακοῦντα εἶναι λέγουσιν Chariſia igitur nihil aliud erant, quàm Peruigilium habitum in Gratiarum honorem, quorum præmium erat Placenta, & Bellaria. Et ipſamet placenta, & Bellaria dicebantur Chariſia.

Col. 2. Ὁ βασιλεὺς (ἀδριανὸς) κατεστήσατο αὐτῷ (Ἀντινόῳ) καὶ ἐν Μαντινείᾳ τιμάς, καὶ τελετή τε κατὰ ἔτος ἕκαστον, καὶ ἀγών ἐστιν αὐτῷ διὰ ἔτους πέμπτου. ideſt *Imperator* (Hadrianus) *inſtituit ipſi* (Antinoo) *& in Mantineâ Honores, & feſtum in annum quemlibet, & certamen eſt eidem quinto quoque anno.* Pauſanias In Arcadicis p. 295. v. 21.

Thenſa] *Non apud Ludos tantùm in Curribus, ſed etiam domi Thenſæ; erantque explicita parua vela tribunali, qualibus nunc etiam Romæ Cardinales vtuntur, ſub quibus ſella Principum ponitur;* Et quæ ſequuntur. His verbis Argolus conatur nobis perſuadere, *Tenſam* vel *Thenſam* nihil aliud fuiſſe, quam inſtrumentum illud, quod innixum haſtis vndique habet ornatum duplicium faſciarum, quæ duodecim circiter vncijs longè pendent, ijſque faſcijs conſutæ ſunt ab omni parte fimbriæ cum filamentis ſatis prolixis; & portatur, ſeu affigitur ſupra res ſacras, vt eas ſarctas tectas tueamur à puluere, quiſquilijs, & id genus ſordibus; & ſupra Thronos Principum, & Magnatum, honoris causâ collocatur. Verum enim verò ignoſcet mihi Vir amiciſſimus, quòd probare non poſſim ingenioſum ſanè commentum, ſed à veritate deſtitutum. Nam *Tenſa* erat ſacrum Vehiculum argenteum, aut eburneum; quo Deorum exuuiæ Ludis Circenſibus cum Pompa Ordinum & Hoſtiarum in circum & puluinar vehebantur. Eunt in ſententiam noſtram V. V. locupletiſſimi M. Tull. de Aruſp. Reſp. p. 432. v. 10. & ibid. Notæ Margin. edit. Gen. 1615. in fol. idem in Verrem lib. 1. p. 87. v. 35. Idem in eundem lib. 5. p. 218. v. 28. Aſconius in eundem Verrin. 3. p. 45. edit. apud Aldum in 8. Feſtus pag. 479. edit. Ven. apud Zilletum 1560. Siſinnius Capito apud eundem. Suetonius in Iul. cap. 76. Idem in Octàuio cap. 43. & in Veſpeſiano cap. 5. & ipſemet Panuinius in Tabula Pompæ Circenſ. p. 59. Muli *Tenſam* vehebant, Titinnius in Barbato apud Ianum Laurenbergium, Virum omni literatura celeberrimum, & qui vnus hac ætate cum in Matheſi, tum in Greca Hiſt. vel doctiſſ. facem præfert in Antiq. edit. Lugd. apud Arnad. 1622. p. 458. *Vide* (inquit Titinnius) *Thenſam, atque Mulos, ſine eum pedibus graſsari.* Quæ lectio magis mihi probatur, quàm ea Steph. in Fragm. Vet. Poët. Lat. edit. 1564. in 8. p. 292. in Va iterna. *Vnde thenſam atque Mulos, ſine eam pedibus graſsari, quum fingere eius ſuperbiam.* Quin imò qui *Iunes, & frena* equorum accommodant, Ætio dicuntur *Tenſarij* apud Iunium in Nomencl. c. 8. p. 51. & cap. 18. p. 109. idẽ Thenſam appellat ἱερὸν ζεῦγος ideſt *ſacrũ Curſũ.*

Nec me minimùm mouent Verba Poëtæ ab Argolo ad ſuã ſententiam firmandam allata ex 1. Æn. v. 20.

—— *Hic illius Arma*

Hic Currus fuit. Nam doctiſſimus Grammaticorum Seruius Petr. Danielis edit. Geneuæ 1636. in 4. p. 172. C. D. eximit omnem dubitationem, cùm inquit *Arma. Inſtructam armis Iunonem alio loco teſtatur ipſe, vt, Ferro accincta vocat. Currus. Aut verè Currum, quo ſecundum Homerum* (Iliad. Θ. v. 387.) *in bello vtitur: aut Thenſam ſignificat, quâ Deorum ſimulacra portantur. Tenſa* igitur fuit Currus, non (*Baldacchinum*) quod vocant noſtrates ſacrorum Rituum ſcriptores Gauantus in Theſauro Sacr. Rit. & Piſcara in Praxi Cærem. *Baldacchinum* enim Latini dixerunt *Vmbellam, Vmbraculum, Cœlum, Vraniſcum, Cadurcum, Cadurculum &c.* Quos non referam, & quia patent cuiuis vel mediocriter in ijs verſato, & quia contentus ſum vno Corippo Africano, qui floruit ſub Iuſtino Minore Aug. & apud Buleng. de Imperat. Rom. lib. 2. cap. 33. *Vraniſcum*, non *Thenſam*, vt placet Argolo hic elegantiſſimè deſcribit. Quandoquidem verò legitur & Thenſa, & Tenſa; ſcias priorem quidem vocem ſic dictam, vt placet Seruio loco citato ἀπὸ τοῦ θεῖν ideſt *à Re diuina*: poſterior verò, quippe quæ deſcendit à *Tendo, is, di, tenſum*

debuiſſet

debuiſſet efferri *Tenta*. *At quia Cacephaton videbatur, Deorum vehiculum Tenſam dixerunt, ne verbum turpe ſonaret in ſacris;* Diomede teſte lib. 1. pag. 372. v. 33. Inter Gramm. Lat. Auct. Antiq. typis Vuechelian. Hanouiæ 1605. Hinc Aſcon. loco citato *Thenſas* (inquit) alii à Diuinitate dici putant: alii quòd ante ipſas lora tenduntur, quæ gaudent manú tenere, & tangere, qui eas deducunt. Vid. Virg. Æn. 2. v. 239. & ibi eruditiſſ. Cerdam num. 8.

Pergit Argolus *Sic etiam* ὀχὸς *Thenſa quandoque à Græcis*. Quod optimè dictum cenſemus, ſi accipiat *Thenſam* pro *Curru*; ſin autem pro (*Baldacchino*), non rectè. Id potiſſimùm ſibi volunt exempla ab eo allata ex Dione, licet tertium, quod eiuſdem Dionis eſt (ut apparet ex Caſaubono in Suet. p. 54. edit. Steph. Gamoneti 1605. in 4.) aſcribat Athenæo in Pompa Philadelphi; apud quem nihil tale leges.

Ὁ τῆς ἀθηνᾶς ὀχὸς πρὸς τὸ καπιτόλιον (καπιτώλιον) ἐξ ἱπποδρομίας τινὸς ἐπανιὼν συνετρίβη. ideſt *Mineruæ Currus ad Capitolium ex aurigatione quadam reuertens confractus eſt*. Dio Apud Bulengerum p. 110. B. Et idem ibidem ὅτε ὀχὸς τοῦ διὸς ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων ἱπποδρομίᾳ συνετρίβη (συνετρίβη). *Currus Iouis in Romanorum Aurigatione confractus eſt*.

Κἀν ταῖς ἱπποδρομίαις ὀχὸν εἰσάγεσθαι ἐψηφίσαντο. ideſt *In Aurigationibus Thenſam induci decreuerunt*.

Sed dicet aliquis, *Ecquid ad illa? Hæ Thenſæ prope Altaria; Schol. Sophocl. in Traclin. &c.* Primùm pernego verba illa legi in Sophoclis Scholiaſte, quæ ſunt Manuelis Moſcopuli in Syloge nominum Atticorum in βωμὸς p. mihi 140. edit. Venet. apud Aldum 1524. apud quem ſic expreſsè habetur — βωμὸς ἐν ᾧ τὰ ἅρματα ἐτίθεντο ὡς παρ' ὁμήρῳ.

Ἅρματα δ' ἀμβωμοῖσι τίθει. Vbi vides duplicem Argoli errorem qui legit ἐτίθεντο, & δ' ἐν ἐμβωμοῖσι. Qui verſus eſt 441. Iliad. Θ.

Deinde affirmo βωμός eo loci nequaquam ſignificare *Altare* ut affirmat Argol. ſed *Baſim* quæ ſuper & ſtatuæ, & hoc loco *Currus* collocantur. Vt ſit ſenſus Hemiſtichii huius, Neptunus cùm ſoluit Equos Ioui *Currus ſuper baſes poſuit*. Quòd autem βωμὸς accipiatur pro *Baſe* docet ibidem Moſcopulus, & Euſtathius Poëtæ interpres p. 722. v. 25. his verbis βωμοὶ οὐ μόνον ἐφ' ὧν ἔθυον, ἀλλὰ καὶ κτίσμα τι ἁπλῶς καὶ ἀνάστημα ἐφ' οὗ ἐστὶ βῆναί τι καὶ τεθῆναι. οὕτω γοῦν ἐν ὀδυσσείᾳ ἀγαλμάτιά τινα δᾷδας ἐν χερσὶ ἔχοντα, ἱστάμενα ἐπὶ βωμῶν, ἤτοι βάσεών τινων, ἔφαινον τοῖς δαιτυμόσι. Καὶ ἐνταῦθα δὲ ποσειδῶν, τὰ τοῦ διὸς ἅρματα ἀμβωμοῖσι τίθει. ideſt βωμοί (ſignificant) *non tantum* (Altaria) *in quibus ſacra faciebant, verùm etiam ædificium quoddam ſimplex & eleuatum, in quo poni poteſt & ſiſti aliquid. Eâdem ergo ratione in Odyſſea* (leges) *parua quædam ſimulacra tædas in manibus habentia, ſtantia* ἐπὶ βωμῶν *videlicet ſuper Baſibus quibuſdã prælucebant conuiuantibus. Et hoc loco Neptunus Iovis currus* ἀμβωμοῖσι (*in baſibus*) *poſuit*. Quin etiam quæ ſequuntur verba Poëtæ. κατὰ λῖτα πετάσας ideſt *Linea tegmenta obtendens* euidentius multo probant non fuiſſe *Baldacchinum*, quandoquidem idem fuiſſet ac dicere, Nept. Vraniſcum ſuperpoſuit Vraniſco, quod eſſet omnino abſurdum, & à diuiniſſimo Vate alieniſſimum.

Tandem Græci nunquam, quod ſciam, (*Baldacchinum*) appellarunt ὀχὸν vel ἅρμα: ſed σκιάδιον, σκίασμα, οὐρανίσκον, οὐρανὸν, σκόρον, σκηνὴν, θολίαν, κωνώπιον & ſimilia; Vt patet ex Plut. in Alex. pag. 687. A. & ex eodem in Themiſtocle. pag. 120. A. & ex Athenęo lib. 12. pag. 539. n. 267. D. Et ibidem Notæ marg. & lib. 5. p. 196. B. & ibidem eædem notæ Etym. Magn. p. 717. v. 39. Harpocatione in σκίρον, & in θόλος Suida Tom. 2. p. 755. D. Polluce lib. 7. cap. 33. num. 4. p. 367. & lib. 10. cap. 28. p. 487. & lib. 1. cap. 8. p. 20. v. 36. & p. 24. v. 41. rurſus lib. 10. cap. 31. p. 491. v. 34. Ariſtoph. Scholiaſte, & Biſeto in Equi. Act. 5. Sc. 2. p. 362. G. Et in Auib. p. 610. G. & Theſmophor. p. 811. A. B. Et Concionant. Sc. 1. p. 725. A. & Caſaubono Animaduerſ. in Athen. lib. 5. cap. 6. p. 217. & 218. Meurſio in Græc. Fer. lib. 6. pag. 254. In Panathenęa cap. 23. pag. 39. Quæ plurima afferri poſſent in hanc rem, leges apud Bulengerum de Circo cap. 35. p. 151. A. B. Et eodem lib. cap. 38. p. 58. & 59.

Porrò *Vmbraculum* ortum ſuum referre acceptum Regibus Perſarum in omni genere luxus perditiſſimis, facilè perſuaſum iri confido iis, qui eoſdem in Regias, Platanos aureas, & auream Vitem tranſtuliſſe (quæ præſeferrent amænitatem, qua utebantur in Paradiſis) & ſub ipſis ſedentes negotia tractaſſe, obſeruauerit in Athen. lib. 12. apud Buleng. Imp. Rom. l. 2. c. 33. his verbis Τὰς δὲ χρυσᾶς πλατάνους καὶ τὴν χρυσῆν ἄμπελον, ὑφ' ἧς οἱ περσῶν βασιλεῖς ἐχρημάτιζον πολλάκις καθήμενοι, σμαραγδίνους βότρυς ἔχουσαν, καὶ τῶν ἰνδικῶν ἀνθράκων, ἄλλων τε παντοδαπῶν λίθων ὑπερβαλλόντων ταῖς πολυτελείαις. Ideſt *Platanos aureas, & auream vitem ſub quâ Reges Perſarum negotia tractabant ſæpe ſedentes, habentem Vuas ſmaragdinas, ornatam Indicis carbunculis, & aliјs omne genus lapillis magnificentia ſuperantibus*. Quòd verò in Hortis conſererent arbores ad captandam vmbram, eâque haud contenti etiam ſibi manu facto opere, *Vmbracula* pararent Perſæ; teſtatur Athenæus lib. 12. p. 515. num. 254. Et pluribus Auctoribus confirmat Vir Clar. Barnab. Briſſonius de Regno Perſarum. lib. 2. p. 240. & 241. & lib. 1. p. 53. 54. 55. 56. 57. edit. à Commelino 1595. in 8.

προαναкρούσεις, καὶ ἀρχαί. ideſt *Præcentores*.

σήματα, συνθήματα, κελεύσματα ideſt *Signa, ſymbola, adhortationes*.

PAG. 72. COL. 1. Τρόπαιον proparoxitonon, & Τροπαῖον periſpomenon dicitur. Τρόπαιον ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἐπὶ τῇ τροπῇ τῶν ἐχθρῶν γεγενῆσθαι ideſt *Trophæum appellatur, quod naſceretur à conuerſione Hoſtium*. Ἔστι δὲ τρόπαιον ὃ ἐν ταῖς νίκαις οἱ παλαιοὶ ἐποίουν, τοῖχον ἢ λίθον μέγαν ἱστάντες καὶ γράφοντες ἐν τούτῳ ἃ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἔργα δεδράκασιν. *Eſt verò Trophæum quod in Victorus Antiqui faciebant, Murum, vel Lapidem erigentes, & ſcribentes in eo, quæ contra aduerſarios egregia facinora patraſſent*. Trophæa ſtatuta ab Alex. Macedone, & ab aliis diuerſis, habes apud Curtium & ibidem apud Mathæum Raderum Vir. eruditiſſ. lib 7. cap. 19. p. 450. & lib. 8. cap. 3. p. 484. edit. Col. Agrippinæ 1628. in fol. Et apud Tacitum Annal. 2. p. 47. n. 22. a Germanico Cæſare. Et apud Roſinum lib. 10. cap. 29 p. 587. edit. Geneuenſi. Et apud. Dempſterum in Addit. p. 413. eiuſdem edit. Et apud Bulengerum lib. de Triumpho. Et apud Strabonem lib. 3. p. 171. B. C.

ἐγγυοθήκη, ἐγγυθήκη, ἐγγυηθήκη. Hæ voces ſignificant *Machinam illam ligneam, in qua amphoras, & pocula collocantur*. Homer. compoſita ab ἐγγύη quod eſt ἡ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ πίστις, ἢ καὶ θέσις χρημάτων, ἢ γάμου ideſt. *In tutto fides & fideiuſſio, vel depoſitio pecuniarum vel Coniugiј deſponſio*. Etymol. Magn. p. 308. & 309. Et per Metaphoram ſignificat locum, in quo, velut in tuto deponimus ſupellectilem.

τοὺς πύργους (καλοῦντα) πόλεις, ὥσπερ ἐν ταῖς τριαμβικαῖς (τριαμβικαῖς) πομπαῖς, καὶ γὰρ οἱ στρατηγοὶ, καὶ οἱ συγγραφεῖς ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ (φέρον) τὸ ψεῦσμα καλλωπίζοντες τὰς πράξεις. ideſt *Turres appellantem Vrbes; quemadmodum in triumphalibus pompis. Etenim Imperatores, & ſcriptores facilè in ducuntur ad huiuſmodi mendacium cohoneſtantes eorum geſta*. Strabo apud Buleng. de Triumpho p. 51. E.

COL. 2. ἅρμα. Ideſt *Currus*. ἅμαξα *Plauſtrum*.

Ἄρκτον τ' ἣν (ἄρκτον θ' ἣν) καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν. ideſt *Vrſamque quam & Plauſtrum cognomine vocant*. Hom. Illiad. Σ. v. 487.

Χειρομάξιον. ideſt *Sella Curulis*.

ἐκ τοῦ ἅρματος εἰς ἁρμάμαξαν. Ideſt *E curru in plauſtrum*.

Prælultor ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενος. ideſt *Qui in ſacris preſaltat*. Gloſs. opt. Latino-Græca p. 168.

PAG. 73. COL. 1. Ἔξαρχοι. ideſt *Proceres, Principes*.

εἰρηνοδίκαι, εἰρηνοφύλακες, φιτιαλεῖς. ideſt feciales, *Pacificatores* nos *Araldi*.

οἱ περὶ ὅρον διαγινώσκοντες δικασταί. ideſt *De Termino, ſeu limite iudices*.

ἑορτή φασιν ἐτελεῖτο ἐν τῇ ἀρκαδίᾳ, ἐν ᾗ οἱ παῖδες τὸν πᾶνα σκίλλαις ἔτυπτον. ideſt *Celebritas, aiunt, fiebat in Archadia, in qua Pueri Pana Scillis verberabant*. Scilla eſt herbæ genus Dioſchoridi lib. 2. cap. 202. p. 128. & 129. Schol. Theoc. Idill. 7. *Erat etiam certamen in Sicilia, in quo pueri ſe ſe plectebant Scillis; Victor præmium à Gymnaſiarchis Taurum reportabat*. Idem Scholiaſtes Idyl. 7. τῶν ἐφήβων ἐν Σικελίᾳ γίνεται ἀγὼν ἐν σκίλλαις. καὶ νικήσαντες, ταῦρον ὑπὸ τῶν γυμνασιαρχῶν τετιμημένον λαμβάνουσιν ἔπαθλον. Meurſ. Græc. rer. p. 253. & Scillis etiam vapulabant apud Athenienſes vir & fœmina, qui ſe obtulerant tanquam Vrbis peripsêma. Idem p. 145.

Καὶ γὰρ Ἀθήνησι νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες ἐν θεσμοφορίοις χαμαὶ καθήμεναι ideſt *Etenim Athenis ieiunant Mulieres in Teſmophoriјs humi ſedentes*. Plutar. de Iſide, & Oſiride apud eundem p. 161. Teſmophoria celebrabantur in honorem Cereris: inſtituta fuerunt ab Orpheo, vel ſecundum alios à Triptolemo. Quibus uterentur ceramoniis vide apud Meurſium in Græc.

Fer.

Fer. lib. 4. p. 151. & ſeq. uſque ad 165. & in Lect. Att. à p. 210. ad p. 222.

P. 74. C. 1. Τὸν ξοανὸν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν ἀμπέλινον εἶναι, διὰ τὸ τὴν ἄμπελον ἴσως ἱερὰν εἶναι τῆς ῥέας. ideſt *Statua Matris Deorum ex Vite eſſe, ait Euphorion, eo quod Vitis pariter ſit Rheæ ſacra.* Schol. Apollonii lib. p.

ἀντιφραστικῶς. Ideſt *per contrariam locutionem.*

Ὅπως μὴ δὲ ...... οἱ τῶν ὑδάτων ἑλκοὶ μὴ δὲ αἱ τῶν γεφυρῶν πάροδοι, μὴ δὲ αἱ τῶν τειχῶν ἀσφάλεια, μὴ δὲ τῶν ὁδῶν ἐπιμέλεια. Ideſt *Quo pacto neque ...... aquarum ductus, neque Pontum tranſitus, neque murorum munitio, neque Viarum cura.* D. de officio Proconſulis.

εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἐλευσίνιον, ἐχερνίψατο ἐκ τῆς ἱερᾶς χέρνιβος. ideſt *Cùm intraſſet in Eleuſinium, abluit manus è ſacro malluvio.* Lyſias in oratione in Andocidem apud Meurſii Eleuſinia cap. 9. p. 28.

Χέρνιψ, τῆς χέρνιβος & τὸ χέρνιβον, ου & τὸ χερνίβιον. Significat etiam *Vas*, vnde abluuntur manus; *& aquam* ipſam. Vas facit Etymol. Magnum dum ponit pro Lebête: λέβης, τὸ χέρνιβον. p. 559. v. 2. Et Gloſſa opt. p. 659. χέρνιβον reddit *Trulleum*. Phauorinus p. 1863. v. 33. Χέρνιβα, οἷς τὰς χεῖρας νίπτουσι *Cherniba, Vaſa, quibus Manus abluunt.* E noſtris ad id probandum erit mihi ſatis doctiſſimus Criticus & omnis Antiquitatis conſultiſſimus Io. Ludouic. de la Cerda Aduerſar. Sacrorum c. 95. n. 11. p. 153. Siue Aquimanile, inquit, dixeris, cum Gloſſario, ſiue Aquamanile cum Anaſtaſio, ſiue Aquæmanale cum Varrone, ſiue Aquæmanile, & Aquamanus cum Anaſtaſio variis locis, res eſt eadem videlicet χέρνιβον, Vas ad lauandas manus, Pro ipſa aqua ponit idem Phauorinus loco laudato χέρνιβα, τὸ ὕδωρ ἀπὸ εὐθείας χέρνιψ Ideſt *Cherniba, Aquam, à nominat Chernips.* Heſichius χέρνιβα appellat τὸ ἐπιχεόμενον ταῖς χερσὶν ὕδωρ ideſt *Cherniba, quâ infunditur in manus, aquam.* Hom. Odyſſ. A. v. 136. p. 1400. v. 58.

> Χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
> Καλῇ χρυσείῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος,
> Νίψασθαι. Iidem Verſus leguntur etiam in Odyſſ. K. v. 368.
> *Aquam Ancilla è gutturnio fundebat ferens*
> *Pulcro, aureo, ſuper argenteum lebetem*

Vt ſe lauarent. Vbi Euſtath. Χέρνιβα δὲ τὸ κατὰ χειρὸς διδόμενον ὕδωρ. ideſt *Cherniba (dicit) Aquam, quæ ad manus datur.* Harpocration addit, eâ veteres uſos fuiſſe ad ſacrificia p. 60. τῆς γὰρ χέρνιβος, μέμνηνται οἱ κωμικοὶ, ὡς παραλαμβανομένης εἰς τὰς θυσίας. ideſt *Aquæ meminerunt Comici, vt pote quæ aſſumebatur ad ſacrificia.* Nunquam enim ad ſacra peragenda accedebant niſi prius manus, & interdum totum corpus abluiſſent. Priamus Ioui ſuplicaturus manus lauat Iliad. ω. v. 304. Adi ad Scholiaſtem Ariſtophanis p. 581. A. B. & p. 696. a. 905. F. Et Athenæum lib. 9. p. 408. 409. 410 apud quem non pauca de hoc antiquo ritu erit diſcere, Et Barnab. Briſſonium de formul. lib. 1. p. 4. 5. 6. quibus adde, Chriſtianos etiam feciſſe in aditu Templorum Fontes, Ciſternas, & Puteos; ne illotis manibus ad preces conuenirent. Bulengerus de Templis cap. 9 p. 93. In Syſtemate.

Ἀνίπτοις Χερσίν (leg. Χερσὶν ἀνίπτοις) *Manibus illotis.* Stromat. Prouer. v. 356. & Diogenianus Prouerb. Cent. 1. Prou. 43. auctor eſt Prouerbium dici in eos, qui *profanis ſacra manibus contrectent*, ἐπὶ τῶν βεβήλοις χερσὶ τοῖς ἱεροῖς ἐγχειρούντων. p. 180.

PAG. 74. COL. 2. Δείραντας κατακῆαι. ideſt *Excoriatas cremare.* Odyſſ. K. v. 533.

εἴδωλον τῆς ψυχῆς. ideſt *Idôlum animæ.* De hoc Idôlo Plotinus, Ficinus Maximus Tyrius, Michael Pſellus, & alij Platonici paſſim.

λιβανωτίς. ideſt *Roſmarinus.* De eo Dioſcorid. lib. 3. cap. 78. p. 166. 167.

ὄζει λιβάνου. ideſt *Thus olet.* De Thure idem lib. 1. cap. 82. 83. 84. 85. p. 36. 37.

θύω. ideſt *Sacrificio.* De Thymo idem lib. 3. cap. 44. p. 152.

> ..... ὁ δ' ὠμὰ (ὠμοθετεῖτο) συβώτης
> Πάντοθεν ἀρχόμενος μελέων, ἐς πίονα δημόν,
> Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ ideſt
> —— *Crudas carnes poſuit Subulcus,*
> *Vndique incipiens à memmbris pinguem adipem.*
> *Et quaſdam quidem in ignem iecit, cùm commiſcuiſſet farinæ flore.* Hom. Odyſ. Ξ. v. 427.

P. 75. C. 1. Ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτου πλημμελήσαντος εἰ ξύλον ἁμάξης, ᾧ τὸν ῥυμὸν ὑπερείδουσιν ἀράμενος, διεξέλθοι (διεξέλθοι) παρὰ τὴν γειτνίασιν. ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν παρὰ, καὶ ὀφθεὶς τῶν συνοίκων, καὶ γειτόνων, οὐκέτι πίστιν εἶχεν. ἐκαλεῖτο δὲ Φούρκιφερ, ὃ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην, καὶ στήριγμα τοῦτο Ῥωμαῖοι φοῦρκαν ὀνομάζουσιν (ὀνομάζουσιν). ideſt *Erat autem magna pœna ſerui, qui deliquerat, ſi lignum plauſtri, quo temonem fulciunt, portans tranſcurreret circa viciniam. Qui enim hoc paſſus fuiſſet, & viſus fuiſſet à domeſticis & vicinis, haud amplius fidem habebat. Appellabatur verò Furcifer; quod enim* (lignum) *Græci Hypoſtaten, & Sterigma; hoc Romani Furcam appellant.* Plutar. in Coriolano p. 225. D. De hoc ſuplicii genere qui plura deſiderat, conſulat clariſſimum eruditorum Anteſignanum, Lipſium, in quam, in opere de Cruce, ubi oculos quoque pariter oblectabit æneis tabulis affabrè delineatis. Prodiit ex Officina Piantiniana 1599.

Φουρκίζειν ideſt *In furcam agere.* Meurſius Gloſſ. p. 608.

ὁ τῆς πομπῆς ὀρχιστὴς προαγόμενος οὐ καλὸς αὐτῷ ἀτάνει. lege καὶ τίς ποτε ὁ τῆς πομπῆς ὀρχιστὴς προαγόμενος οὐ καλὸς αὐτῷ ἐφάνη. ideſt Senatum & timor, & admiratio ſimul inuaſerant, cum quid ſibi Iupiter vellent ignorarent, *& qui nam pompæ præſultoris* (eſſet,) *qui haud bellus ipſi viſus eſſet.* Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 7. pag. 473. v. 33.

θεατρίζειν. Ideſt *In ſpectaculum producere.*

ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων σύρεται διὰ μέσης τῆς σκηνῆς. Ideſt *A Maſtigophoris trahitur per mediam Scenam.* Lucianus.

παράγειν, καὶ εἰσάγειν εἰς θέατρον. ideſt *Producere, & inducere in Theatrum.* Philo.

διὰ τοὺς ἀγῶνας τριαμβεύεται (θριαμβεύεται). ideſt *Per Certamina triumphatur.* Nazianzenus.

ἐπόμπευσε διὰ τῆς πόλεως. Ideſt *Per ciuitatem triumphauit, ſeu Pompam duxit.* Plut. in Marcello p.

CAP. III.

COL. 2. Πλείστους γε τοι θεὶς (τοῖς θεοῖς) ἀγῶνας οὐ μόνον τραγῳδῶν, καὶ αὐλητῶν, καὶ κιθαρῳδῶν. ἀλλὰ καὶ ῥαψῳδῶν. θήρας τε παντοδαπῆς. καὶ ῥαβδομαχίας ideſt *Plurima in Deorũ honorem certamina non ſolùm Tragœdorum, & Auletarum, & Citharœdorum; verum etiam Rapſodorum venationeſque omnigenas & Scipionum pugnas.* Plutarch. in Alexandro.

Καὶ ἐλέφαντες ἐκτωκαίδεκα (ὀκτωκαίδεκα) πρὸς ὁπλίτας ἐμαχέσαντο, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν παραχρῆμα ἀπέθανον, οἱ δὲ πολλῷ ὕστερον. ideſt *Ad hæc Elephanti duodeuiginti cum armatis hominibus certauerunt, quorum quidem alij ſtatim interierunt, alij verò poſt paulò.* Xiph. in dedicatione Theatri Pompeii p. 11. C.

Παραλαβὼν γάρ με, ὡς ἐπὶ τερπνόν τι καὶ παράδοξον θέαμα τῶν ἑλληνικῶν ἄγει εἰς τὸ θέατρον καὶ καθίσαντες ἑωρῶμεν πρῶτον θηρία κατακοντιζόμενα, καὶ ὑπὸ κυνῶν διωκόμενα, καὶ ἐπ' ἀνδρόπους (ἀνθρώπους) δεδεμένους ἀφιέμενα κακούργους τινὰς, ὡς εἰκάζομεν. Lucianus in Toxari affirmat ætate Solonis, & Anacharſis Athenis datos fuiſſe Beſtiarios, cum ait; *Aſſumen enim me vt ad gratum & inſperatum ſpectaculum Grecanicum, inducit in Theathrum. Et vbi conſedimus, vidimus primùm omnium feras ſagittis confici, & à canibus lacerari, aut immitti in homines vinctos, noxios, vt interpretabantur.* Quin imò omnia Certamina, Panegyres, celebritates, Athenis ortum habuiſſe ex Ariſtide in Panathenaica probat omniſcius Bulengerus p. 401. E.

Ἄρκτους πεντακοσίους, καὶ τῇ μετὰ ταύτην θέᾳ ἴσα λιβυκὰ θηρία διέφθειρεν ideſt *Vrſos quingenos, & altero ſpectaculo totidem feras Libycas confecit.* Dio.

Συνῆσαν δὲ παιδεύοντες αὐτὸν, Παρθυαίων οἱ τοξικὴν ἀκριβοῦντες, καὶ Μαυρουσίων οἱ ἀκοντίζειν ἄριστοι, οὓς πάντας εὐχειρίᾳ ὑπερέβαλλεν. ideſt *Simul erant aſſiduè* (cum Commodo) *inſtituentes eum Parthorum ſagittandi peritiſſimi, & Mauriſiorum iaculandi exercitatiſſimi, quos omnes tamen artificio ſuperabat.* Herodianus lib. 1. pag. 409. A. *Crocodilus* ait Caſp. Ruthardus p. 125. malum quadrupes, terrâ pariter ac flumine infeſtum, in illa interdiu, in hoc noctu: vtrobique terribile, dentium ſerie pectinatim diſpoſita: vnguibus etiam armatum eſt, cutèque contra omnes ictus inuictâ. Hunc piſcium cibo ſaturum ſomnoque datum Trochilus, auium regulus, ad hiandum inuitat pabuli ſui gratiâ. Os primùm eius adſultim repurgans, mox dentes & intus fauces quoque, ad hanc ſcabendi dulcedinem quam maximè hiantes. Vide Aelianum de Nat. Animal. lib. 5. cap. 52. p. 313. eius *Malignum ingenium* lib. 12. cap. 15. p. 707. *fraudem* lib. 5. cap. 23. p. 280. *Magnitudinem* lib. 17. cap. 6. p. 966. & ſeq. *Manſuetudinem, & Diuinationem* lib. 8. cap. 4. p. 476. & ſeq. vt *Crocodili terreni*

veni perniciem lib. 1. cap. 58. p. 64. & ſeq. *Quomodo nothos à legitimis experiantur* lib. 9. cap. 3. p. 514. *Quomodo captantur* lib. 10. cap. 24. p. 600. Et ſeq. Et Aldrouandum de quadrup. Digitat Ouid. lib. 1. cap. 15. à pag. 677. ad 692. & Reuerendiſſ. Maiolum p. 171. 172. 173. edit. Mogunt. quo autem tempore primùm Romæ viſi fuerint Crocodili non auſim affirmare. Teſtimonio tamen Strab. lib. 17. 814. 815. D. A. qui ex ſententia Cauſaub. in eius Vita deceſſit ſub Tiberio, ſatis probatur, vel ſub Agusto allatos fuiſſe. Illud animaduerſione dignum quòd cùm *Crocodili* naturâ inſitam exerceant inimicitiam cum homine, naturalem tamen Tenteritarum vim experiuntur, qui eos non ſolùm capiunt, & occîdunt; verùm eos ludos faciunt, & inſcendunt, ac ſi eſſent equi, pro fræno lignum in eorum os inſerentes: ſed ipſum Strabonem audiamus.

Εἴς τε τὴν Ῥώμην κομισθεῖσι τοῖς κροκοδείλοις ἐπιδείξεως χάριν, συνηκολούθουν οἱ Τεντυρῖται· γενομένης τε δεξαμενῆς καὶ τρήματός τινος ὑπὲρ μιᾶς τῶν πλευρῶν, ὥστε καὶ τοῖς θηρίοις ἔκβασιν τοῦ ὕδατος, ἡλιαστήριον εἶναι, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ τότε μὲν ἐξέλκοντες δικτύῳ πρὸς τὸ ἡλιαστήριον, ὥς καὶ ὑπὸ τῶν θεατῶν ὁραθῆναι, ἐμβαίνοντες ἅμα εἰς τὸ ὕδωρ τοτὲ δὲ πάλιν εἰς τὴν δεξαμενὴν κατασπῶντες. ideſt *Cùmque Crocodili Romam allati eſſent pro ſpectaculo; Tentyritæ eos ſequebantur, & paratâ crocodilis piſcinâ quâdam, & foramine in uno laterum, ut ex aqua in Apricum egredi poſſent: Tenteritæ erat, qui eos interdum rete in aquam ipſi intrantes educebant in locum apricationi deſtinatum, vt à ſpectatoribus cerni poſſent, aliâs rurſum eos in piſcinam retrahebant*. Sic vertebat Caſaubonus. Plin. lib. 8. cap. 25. p. 197. Quin etiam (loquitur de Tentyritis) Fluminí innatant: dorſoq; equitantium modo impoſiti, hiantibus reſupino capite ad morſum, additâ in os clauâ, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinque, ut frenis in terram agunt captiuos. Conſule Thaumatographiam Iohannis Ionſtoni Claſſe ſeptima cap. 14. p. 353.

Pag. 76. Col. 1. γόης Gloſſ. opt. p. 418. *Veneficus* γοητεύειν τὴν σελήνην. ideſt *Lunam deuccare*. Plutar. de oracul. defectu. Heſich. γοητεύει, ἀπατᾷ, μαγεύει, πείθει, φαρμακεύει, ἐξαδει ideſt γοητεύει ſignificat, *In fraudem illicit, captat Deos, corrumpit, conficit medicamenta, excantat*. Hinc Suidas Tom. 2. p. 76. B. γοητεία (inquit) ἐπίκλησίς ἐστι δαιμόνων κακοποιῶν περὶ τοὺς τάφους γενομένη. *Goetica inuocatio eſt Dæmonum maleficorum circa ſepulcra, quæ fit* (ad euocandos mortuos.) & Tom. 1. p. 619. A. idem γοητεία δὲ ἐπὶ τῷ ἀνάγειν νεκροὺς δι' ἐπικλήσεως. *Goetica verò ad euocandos mortuos per inuocationem*. Sequitur ibidem Ὅθεν εἴρηται ἀπὸ τῶν γόων, καὶ τῶν θρήνων τῶν περὶ τοὺς τάφους γινομένων. *Quamobrem dicitur à Lamentis, & Fletibus, qui circum ſepulcra fiunt*. De hac ſpecie Vetitæ Magiæ agunt Corn. Agr. De Van. Scient. cap. 45. Rhodiginus lib. 9. cap. 13. p. 486. & ſeq. Martinus Del-Rio Diſqu. Magic. lib. 2. Eius effectus probat ex Bodini Dæmonomania & aliorum; & Bulengerus De Lycita & Vetita Magia lib. 1. cap. 11. p. 467. & ſeq.

.... λαισήιά τε πτερόεντα Ideſt

—— *Scuta volatilia*.

Vbi Euſtath. p. 570. v. 17. Iliad. E. ἔστι δὲ τὸ λαισήιον, inquit ἀσπίδος γένος θυρεοειδές. Ideſt *Λαισήιον eſt clypei genus Ianuę imaginem referens*. Et Iliad. M. p. 911. v. 60. idem Euſtath. *Λαισήια ſunt apud veteres quę in leua geſtantur* ἀμαζονικὰ (*peltæ*) *ex rudibus factę Bovum corijs*: Καί εἰσι κατὰ τοὺς παλαιοὺς λαισήια, τὰ ἐν τῇ λαιᾷ φορούμενα ἀμαζονικὰ ἐξ ἀκατεργάστων ὄντα βυρσῶν. Etimol. Magn. dicit eſſe μικρὰ ἀσπίδισκια & βαρβαρικὸν ὅπλον. Ideſt *Paruos vmbones, & Barbaricum Scutum* p. 558. v. 42. Vide Heſichium in λαισήια.

σακέσπαλος hanc vocem (tenuitatem meam non inficiabor) non dum legiſſe recordor; Apud Poët. tamen legitur σακέσπαλος, epith. Tydei Il. ε p. 529. v. 25. σακέσπας ὁ τὸ σάκος ἤγουν τὴν ἀσπίδα πάλλων Hoc eſt *Caceſpalus*, (eſt) *qui* σάκος ideſt *Clypeum vibrat*. Item σακεσφόρος, ὁ σάκος, ἤγουν ἀσπίδα φορῶν. *Saceſphorus*, (eſt) *qui* σάκος *hoc eſt clypeum geſtat*. Euſt. in Ind.

Οἶδ' ἐπὶ δεξιὰ οἶδ' ἐπ' ἀριστερὰ νωμῆσαι βῶν
Ἀζαλέην. ideſt

Noui (inquit Hector) *ad dextram, noui ad ſiniſtram mouere bouem*.

Aridum. Euſtath. βῶν δὲ ἀζαλέην, ἤγουν ξηρὰν ἔφη, πρὸς διαστολὴν τῆς ὑγρᾶς, ἤτοι ζώσης βοός. Ideſt *Bouem aridum dicit, ad diſtinctionem humidi, videlicet viuentis bouis*. Iliad. η p. 679. v. 19. 238.

ἐλέφας, παρὰ τὸ ἐν ἕλει ἐπιβαίνειν τῇ θηλείᾳ, ἐλίβας τις ὤν. Ideſt *Elephas, ſic dictus quod* (Mas) *in palude conſcendit fæminam, ... quidam exiſtens* Etymologicum Magn. p. 329. v. 3. Elephanti gaudent amnibus, & circa fluvios palantur inepti nare propter magnitudinem corporis: ſed ediſcunt, ſi doceantur. Animalium maximè odere murem, & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo viderunt, faſtidiunt: eiuſdem perpetua diſcordia cum Draconibus, & pugna, qui in amnes merſi inſidiantur bibentibus; arctatiſque illigata manu in aurem morſum figunt exitialem. Sympathiam quandam cum Luna habere videntur. Nam ab interlunio recreſcente ex ſylua ramos decerpunt, mox ſublimes ferunt, tandem ad eandem ſuſpiciunt, ac leuiter mouent. ſupplicationem Deæ prætendi exiſtimari poſſit. Elephantorum *coitum, partum, vitæ longæuitatem vitia oculorum, vulnera, in utero geſtationem, vim, diſciplinam, natandi peritiam* leges apud Strabonem lib. 15. pag. 705. Et In Tractatu de Elephantis Bulengeri multa p. 454. & ſeq. plura & miraculo propriora apud Aelianum paſſim; plurima apud Aldrouandum de Quadrupedibus Solidipedibus cap. 10. à pag. 418. ad 488. & Apud Reuerendiſs. Maiolum, Dies Canic. à pag. 138. E. ad pag. 141. A. Romæ primùm Viſos fuiſſe Elephantos Anno 479. Plinius ſcribit lib. 8. cap. 6. p. 185. In eâdem Vrbe iuncti primùm ſubiere Currum Pompeij Magni Africano triumpho. Idem eodem libr. cap. 2. p. 183. Eundemque Pompeium primum omnium dediſſe elephantorum pugnam in dedicatione Theatri à ſe facti teſtatur Aſconius Pedianus In orat. contra Lucium Piſonem p. 77. B.

Col. 2. Κεκιλίου δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι, καλλωπιζόμενος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, γράφει πρὸς αὐτὸν οὐκ εἶναι παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ, πεφευγέναι γὰρ εἰς Καρίαν ἀγανακτούσας ὅτι μόναι πολεμοῦνται, πάντων εἰρήνην ἐχόντων. Ideſt *Cælio verò oratore rogante Pantheras ſibi ad quoddam ſpectaculum Romam ex Ciliciam mitteret, oſtentas quæ geſſerat, reſcripſit ad eum, Nullas eſſe pantheras in Cilicia. fugiſſe enim in Cariam, quæſtas quòd ſolæ in bello verſarentur, omnibus in pace degentibus*. Plut. in Cic. pag. 879. B. vide Ælia. lib. 4. c. 49. p. 240. — eius ſpecies dictæ Ἄμπελος ideſt *Vitis*. lib. 10. cap. 39. p. 617. Ad ſui odoris ſuauitatem cùm imbeciliores feras illexerit, eas inuadit. lib. 5. cap. 40. p. 298. Lunæ Pantheræ ſimilis in armo dextro macula: ad naturam illius creſcit in orbem, & cauat cornua. Albert. De ea ſcripſit ſparſim nonnulla Aldrouandus in lib. de animal. Digitat. Reuerendiſſ. Maiolus Dieb. Canic. p. 144. E. 145 B.

Κῆποι λέοντος μὲν πρόσωπον ἔχοντες, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πανθηρος, μέγεθος δὲ δορκάδος. Ideſt *Cepi, leonis quidem faciem habent, reliquum corpus Pantheræ, magnitudinem Damæ*. Strabo. lib. 6. (16. p.) 775. B.

κῆπος Hoc nomen diuerſa acceptione video capi. Nam apud Scholiaſtem Ariſtophanis in Auib. p. 579. E. *Duæ leguntur Tonſuræ ſpecies; altera ad frontis ornamentum, &* κῆπος *appellabatur; altera uſque ad cutem* (qualem deſiderat Paulinus Epiſt. 7. ad Seuerum in Monachis) & dicitur σκάφιον. Δύο δὲ εἴδη κουρᾶς σκάφιον καὶ Κῆπος. τὸ μὲν οὖν σκάφιον, τὸ ἐν χρῷ ὁ δὲ κῆπος τὸ περὶ μέτωπον κεκομμένον. Euſtath. Ad Iliad. M. p. 907. v. 41. tantùm addit hunc κηποκόμαν, illum σκαφιόκουρον dictos fuiſſe. Et Aelius Dionyſius apud eundem. Euſtath. ibidem v. 39. κῆπος, ait, οὐ μόνον φυταλιά, ἀλλὰ καὶ καλλωπισμὸς κόμης. Κῆπος *non ſolùm eſt locus arboribus conſitus, ſed etiam elegantia comæ*. Heſichius doctiſſimus Grammaticorum, *huiuſmodi Comæ tonſuram ad cultum, & ornatum tribuit Perſis* cùm ait κῆπος, εἶδος κουρᾶς παρὰ Πέρσαις. Eidem Κῆπος eſt etiam τὸ ἐφήβαιον τῶν γυναικῶν Ideſt *Pubes fæminarum*. Etymol. Magno p. 511. v. 6. Κῆπος dicitur *locus ſeparatus* (*Domi*) *ad difflationem, & qui* (ventis) *perflatur; nomen deriuatum à* κάπω *quod nobis ſignificat Spiro*. Κῆπος inquit ille, ὁ ἀποτετμημένος τόπος πρὸς ἀνάπνευσιν, καὶ κατὰ πνεόμενος. παρὰ τὸ κάπω· τὸ πνέω, κάπος, καὶ κῆπος. Eſt etiam nomen Vrbis; Æſchines in oratione aduerſus Cteſiphontem *Eſt* (inquit) *Vrbs ad Boſporum, quæ appellatur* κῆπος. Harpocration p. 34. Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος πόλις δ' ἐστὶ κατὰ Βόσπορον καλουμένη κῆπος. Idem apud Suidam Tom. 1. p. 1452. D. Eidem Heſichio κῆπος eſt παράδεισος. *Paradiſus, hortus* Et Gloſſa optima Græco-Lat. p. 515. κῆπος *Hortus* Et hi duplices *Olearum & Arborum*. Suidas loco laudato Καὶ κῆπος ὁ τῶν λαχάνων, καὶ δένδρων, Significaſſe Κῆπον Arborum culturâ locum adumbratum teſtatus eſt ſuperiùs Aelios Dionyſus ex Euſtathio. & In Odyſ. λ. p. 1701. v. 45. Πολλὴ διαφορὰ κήπου Ἀδώνιδος καὶ δένδρων Ταντάλου.

Ideſt

ideſt *Multum intereſt inter Hortum Adonidis, & Arbores Tantali*: hæ enim fructuoſæ. Suid. Cent. 13. 18. p. 541. Ταντάλου κήπους τρυγᾶν *Tantali hortos excolere*. Vide ibidem Scottum. Et Cedrenus apud Car. Steph. *Cepi* ideſt *Horti*, loci maritimi nomen, vbi Meander Fluvius in Mare illabitur. Quin etiam eidem Euſtathio Odyſ. δ p. 1516. v. 18. Tota regio Panormitana Siciliæ κῆπος *Hortus* fuit appellata; eo quod eſſet plena arborum domeſticarum. *Syracuſa etiam (ſuum* κῆπον *Hortum) habuere* μῦθος *appellatum; in quo Hieron ius dicebat*. Καὶ ἡ Συρακοῦσα κῆπον εἶχε πολυτελῆ, ὃς ἐκαλεῖτο μῦθος, ἐν ᾧ Ἱέρων χρηματίζων ἦν Idem Euſtath. odyſ. ε v. 1546. v. 40. diximus ſuperiùs ex Suida κῆπον eſſe *Hortum olerũ*; Hoc facilè comprobabit etiam commune illud Prouerbium Κῆποι Ἀδώνιδος, quod legitur in Strom. Prouerb. v. 303. p. 596. Vide quæ ibi adnotet Scottus. *Hi Horti erant Plantæ citò reuireſcentes, & citò areſcentes, eo quod etiam Adonis breuis fuiſſet Vita*: Euſtath. odyſſ. Λ p. 1701. v. 45. κῆποι Ἀδώνιδος, φυτάρια ταχὺ ἀναθάλλοντα, καὶ ταχὺ ξυραινόμενα, διὰ τὸ καὶ τὸν Ἄδωνιν βραχύβιον γενέσθαι. E contra Κῆποι χαρίτων ἀκήρατοι. *Horti Gratiarum immortales*. Vide Manutium p. 1316. Κῆποι fuerant etiam *Simulacra* & *Horti in teſtis* quæ in Adonidis Pompa circumferebantur. Teſtem habes locupletiſſimum Heſichium, qui Ἐν τοῖς Ἀδωνίοις, inquit, εἴδωλα ἐξάγουσιν, καὶ κήπους ἐπ' ὀστράκων, καὶ παντοδαπὴν ὀπώραν, οἷον ἐκ μαράθρων καὶ θριδάκων παρασκευάζουσιν αὐτῷ. τοὺς κήπους, καὶ γὰρ ἐν θριδακίναις αὐτὸν κατακλῖναι ὑπὸ Ἀφροδίτης φασίν. Ideſt *In Adonijs Simulacra circumferebant, & Hortos in teſtis, & omnis generis fructus. Qualiter ex feniculis, & lactucis præparant ei Hortos; Etenim in Lactucis ipſum* (Adonidem occiſum) *depoſitum fuiſſe a Venere fabulantur*. Vide Diogen. Cent. 1. Prouerb. 14. p. 177. & ibi Scottum.

Et Κῆπος, vt tandem aliquando & te. lector humaniſſime, & me abſoluam ab hoc lanæ caprinæ penſo, appellatus fuit ab Heſichio ζῶον ὅμοιον πιθήκῳ. ideſt *Animal ſimile Pitheco*. Ideſt *Cato*, ut placet Aldrou. de Quadrup. Digit. lib. 2. pag. 244. 245. Illius *magnitudinem, formam, & colores* legere eſt apud Aelianum lib. 17. cap. 8. p. 969. vnde hic pauca adſcribam, tu reliqua.

Πυθαγόρας ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάττης, λέγει ζῶόν τι γίνεσθαι χερσαῖον περὶ τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, τὸ καλούμενον κῆπον. φρώνυμον δὲ εἶναι, καὶ εἰκότως, ἔχει γὰρ χροιὰς πολλάς &c. Ideſt *Pythagoras in libris de Mari Rubro, narrat, Animal quoddam naſci terreſtre circa illud mare, quod appellatur cepus* (ideſt Hortus.) *Cognomen autem ei eſſe, & iure optimo ex eo; quia habet colores multos &c.*

Εἴδον ἐπ' ἄκρα ῥινὸς ἑκάστῳ (ἑκάστῳ) κέρας: καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτοῦ οὐ μέγα ideſt *Vidi* (inquit) Pauſanias lib. 9. p. 559. v. 33 *Etiam Aethiopicos Tauros, quos ex re ipſa Rhinocerotas nominant, quòd in extremitate naris vnicuique cornu* (prominet,) *& alterum ſuper illud non magnum*.

Κέρας δὲ κατ' αὐτὴν τὴν ῥῖνα ἔχει. ideſt Rhinoceros cætera ſimilis Elephanto *Cornu autem iuxta naſum habet*. Vide Ionſtonum. Admir. Quadr. c. 32. p. 376. Xiph. in Auguſto p. 66. C. Reuer. Maiolum p. 137. D. C. & 138. B. vbi multa etiam de Monocerote. & Aldrou. de Quadru. Biſulcis lib. 1. cap. 33. à pag. 878. ad 889. Fernand. Didalc cap. 9. p. 109. & ſeq.

Ἀλκαία *Cauda Leonis*, ſic dicta Magn. Etym. p 66. v. 5. διὰ τὸ εἰς ἀλκὴν αὐτὸν προτρέπειν. *Quòd ad robur eum adhortetur*.

PAG. 77. COL. I. καὶ δρακόντων δ' εἴρηκε μεγέθη τριάκοντα πηχῶν ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐλέφαντας καὶ ταύρους χειρουμένων ideſt *Et Draconum refert magnitudines xxx. cubitorum Artemidorus, Elephantes, & Tauros capientium*. Strabo. lib. 16. p. 755. C.

Camelopardalis meminit Strabo lib. 17. p. 827. B. & lib. 16. p. 775. A. ſic eam deſcribit. Γίγνονται δ' ἐν τούτοις τοῖς τόποις καὶ αἱ καμηλοπαρδάλεις, οὐδὲν ὅμοιον ἔχουσαι παρδάλει. τὸ γὰρ ποικίλον τῆς χρόας, νεβρίσι μᾶλλον ἔοικε ῥαβδωτοῖς πίλοις κατεστιγμέναι. τελέως δὲ τὰ ὀπίσθια ταπεινότερα τῶν ἐμπροσθίων ἐστὶν, ὥστε δοκεῖν συγκαθῆσθαι τῷ οὐραίῳ μέρει, τὸ ὕψος βοὸς ἔχοντι, τὰ δὲ ἐμπρόσθια σκέλη τῶν καμηλείων οὐ λείπεται. τράχηλος δ' εἰς ὕψος ἐξηρτημένος ὀρθὸς, τὴν κορυφὴν δὲ πολὺ ὑπὲρ τὴν τῆς καμήλου ἔχει. διὰ δὲ τὴν ἀσυμμετρίαν ταύτην, οὐδὲ τάχος οἶμαι τοσοῦτον εἶναι, περὶ τὸ ζῶον, ἴσον εἴρηκεν Ἀρτεμίδωρος, ἀνυπέρβλητον φήσας. ἀλλ' οὐδὲ θηρίον ἐστὶν, ἀλλὰ βόσκημα μᾶλλον. οὐδεμίαν γὰρ ἀγριότητα ἐμφαίνει. Ideſt *Naſcuntur autem in his locis Camelopardales, nihil ſimile habentes Pardali. Varietas coloris Nebridibus magis ſimilis virgatis pilis diſtinctæ. Omnino poſteriora humiliora anterioribus ſunt, vt videatur ſedere, a cauda altitudinem bouis habentem: anteriora verò crura Camelorum cruribus non cedit. Collum in altitudinem exurgens rectum. Verticem paulo ſubliniorem habet Camelo. Propter quam partium inconcinnitatem, neque celeritatem puto tantam eſſe Camelopardalis, quantam dixit Artemidorus, inſuperabilem aſſerens. Sed neque fera eſt, ſed pecus magis; nullam enim feritatem præſefert*. Plin. lib. 8. cap. 18. p. 194. de Camelopardali ſic ſcribit; Specie eſſe Cameli, Nabin Æthiopes vocant, collo ſimilem equo, pedibus, & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, vnde appellata Camelopardalis (hinc eſt quod Strabo ſupra ait *nihil ſimile habentes Pardali*.) Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primùm viſa Romæ. Vide Aldrou. de Quadrup. Biſulcis lib. 1. cap. 35. à p. 927. ad 937. Nos appellamus *Giraffa*.

οὐχ οὗτος ἱππόκαμπος ἐν αἰθέρι ideſt
Non talis Hippocampus in æthere.

ἵππος ποτάμιος Ælian. lib. 5. c. 53. p. 313. *Fluuiatiles Equi* οἱ ἵπποι οἱ ποτάμιοι.

Κεῖτι μελαμψήφιδι διαξύων ῥόον ὁπλῇ
Νήχεται ὑδατόεις ποταμήϊος ἵππος ἀλήτης,
Οἷος ἐμοῦ Νείλοιο θερειγενὲς οἶδμα χαράσσων Ideſt
Ibi nigros calculos-habente findens fluctum vngulâ
Natat aquoſus fluuialis equus errans,
Qualis mei Nili æſtate-natum fluctuum ſignans.

Nonnus Dionyſ. lib. 16. v. 236.

Ἐξ ἁλὸς ἤπειρόνδε πελώριος ἔνθορεν ἵππος,
Ἀμφιλαφὴς, χρυσέῃσι μετήορος αὐχένα χαίταις. Ideſt
Ex mari in terram immanis proſiliit Equus,
Ingens, aureis arduus ceruicem iubis.

Apoll. Argon. 4. v. 1365. Schol. Nicand. in Theriac. eum appellat p. 37. Hippopotamum, ait enim Καὶ τοῦ ἱπποποτάμου ὄρχις ὠφελεῖ. ideſt *Et Hippopotami teſticulus prodeſt*. Vide Aldrou. De Quadr. Digit. Viuip. lib. 1. cap. 12. à p. 181. ad 194. De Veneno ex Hippopotami ventre, quod pleroſque interimit, vide Ælian. lib. 14. cap. 20. p. 827.

Ὀνοκένταυροι, ἱπποκένταυροι, βουκένταυροι, Sic appellati *ab Aſino, ab Equo, à Boue*.

Ταύρων δ' ἀγρίων θετταλῶν τὴν χώραν σινομένων,
Νέοι τινὲς τῶν σθεναρῶν κέλησιν ἐπιβάντες
Τοὺς ταύρους κατηκόντιζον. ὅπερ τινὲς ἰδόντες,
Ὡς ταύρους ἀκοντίζοντας, ὠνόμασαν κενταύρους.
Ἱππομιγεῖς δ' ἐνόμισαν ὡς πόρρωθεν ἰδόντες,
Χρὴ κέντο ταύρους τὸ λοιπὸν, μηδὲ κενταύρους λέγειν. ideſt
Tauris autem agreſtibus Theſſalis regionem populantibus
Iuuenes quidam ex robuſtis deſultorios equos cùm conſcendiſſent,
Tauros petebant iaculis. Quos quidam videntes,
Vt Tauros iaculantes, nominauerunt centauros.
Equo-mixtos autem arbitrati fuerunt, ut à longè videntes.
Oportet Centotauros in poſterum, non Centauros dicere.

Tzetza Kil. 7. Hiſt. 99. v. 12.

Σαλλουστίου δὲ θαυμάζω τότε πρῶτον ὀφθῆναι ῥωμαίοις καμήλους; ideſt *Salluſtij admiratio me capit* (affirmantis) *tunc primum viſos eſſe a Romanis Camelos*. Plut. in Lucullo . . . . . De Camelis ſcripſit copioſiſſimè, & diſertiſſimè more ſuo, Aldrou. de Quadrup. Biſulcis cap. 34. à p. 889. ad 927. & Eruditiſſimus Dempſterus perfectè abſoluit. Et Ionſt. Adimar. Quadr. cap. 6. p. 342. & 343. non nulla addidit.

Πενταχίλια μὲν ἐγκατασφάξας τῷ τόπῳ θηρία ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν. νυκτὸς δὲ ἑκάστην πάννυχος λύχνος παρακαίεται. ideſt *Quinque millia ſanè cum interfeciſſet ibi feras in tota die, noctibus ſingulis totus-nocturnus Lycnus accenditur*. Dio. in

Κέρνους τοὺς μυστικοὺς κρατῆρας. ἐφ' ὧν λύχνους τιθέασι. ideſt *Cernos*, (inquit Scholiaſt Nicandri in Alexiph.) *myſticos* (fuiſſe) *Crateras, in quibus Lychnos ponunt*.

Λύχνος, ἀρσενικῶς, λέγεται καὶ τὸ λύχνον, οὐδέτερον. Παρὰ τὸ λύειν τὸ νύχος, τουτέστι τὸ σκότος, λυσνυχος, καὶ λύχνος. ideſt *Lychnus, gener: Maſculino, dicitur etiam, Lychnum, neutro. ſic dicitur eo quod ſoluat* νύχος ideſt *Tenebras; quaſi Soluens-tenebras*. Etym. Magnum. p. 572. v. 18.

λυχνοφόροι κόροι. ideſt *Lychno ferentes pueri*. — αἰθομένας δαΐδας ἔχοντες *Ardentes tedas habentes*.

λυχνοῦχος, ὁ φέρων τοὺς λύχνους, ἀπὸ τοῦ ἔχειν καὶ λύχνους. ideſt *Lychnuchus, eſt qui fert Lychnos*, ſic appellatus *quod habeat Lychnos*. Ety. Magn. ibidem v. 44.

λυχνοῦχος ἀντὶ φανοῦ, καὶ φανοῦ. ideſt *Lychnuchus pro Laterna*. φανάριον *Speculum*. φανάρη, *Laterna*. Meurſius in Gloſſ. p. 594.

Ἀθη;

Ἀθηναίοις δὲ κατὰ τὸν γλωσσογράφον Σιληνὸν, φανοὺς ὀνομαζόντων τὰς λαμπάδας, ἔστι συναγαγεῖν, ταῦτα τινὰ πολυωνυμίας λόγῳ, δᾶδας, φανὸς, καὶ λαμπάδας ..... ἔστι δὲ φανὸς, ἡ ἐκ ξύλων τετμημένων δέσμη. Ideſt *Athenienſibus, ſecundum gloſſographum Silenum* Φανὸς *appellantibus Lampadas, colligere eſt, eiuſmodi multiplices nominis in oratione eſſe faces, Laternas, & Lampadas. Et autem* φανὸς *è lignis ſectis faſciculus.* Euſtatius Odyſſ. τ. p. 1571. v. 5. & 11.

Φανὸς dicitur propriè ἐπὶ τῆς λαμπάδος ideſt *de Lampada*, non de κερατίνῃ *Laterna*; hoc enim λυχνοῦχον *Lychnuchus* appellatur. Hinc Merc. in Amphitruone Sce. 1. v. 185. Soſiam interrogat, *Quò ambulas, tu, qui Volcanum in cornu concluſum geris?* Tzetzes apud Lycophronem, tradit, Prometheum primum fuiſſe autorem Laternarum è cornu factarum. Phrynicus In Eclogis φανός. De Laternis habes tractatum eruditiſſimum Iſaaci Caſauboni In Comment. Suet. Tranquilli lib. 1. Scripſit etiam ...... Mareſcottus Patric. Bonon.

Pag 78. Col. 1. καὶ πρῶτον μὲν στήλην ταφροειδῆ ἑκάστῳ σφῶν παρίστησι τὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔχουσαν καὶ λυχνοῦχον μικρὸν, οἷον ἐν τοῖς μνημείοις κρεμάννυται. ideſt *Ac primùm Columnam ſepulchri ſimilem cuilibet eorum apponit, & nomen eius habentem, & Lychnuchum parvum, qualis in monumentis appenditur.* Xiphil. in Domitiano p. 235. B.

Θυμιάματα δὲ παρὰ αὐτῇ παντοῖα καθαγίζουσι. ideſt *Thymiamata in Aegypto multigena adolent.* Herod. lib. 2.

ὠκὺς ἐπὶ &c. lege.

Ἀλλ' αὐτοῖς ἐπὶ δρυμὰ συνέμπορος ἕσπετο κίρκος,
Καὶ δολιχαὶ θώμιγγες (θώμιγγες). ideſt
Sed ipſos in ſyluas comes ſequitur accipiter,
Et longæ caſſes. Oppian. de Venat. lib. 1. v. 64.

Col. 2. De Seleuco Latrone] De Seluro latrone Strabo. lib. 6. p. 273. B. Ἐπὶ πήγματος γάρ τινος ὑψηλοῦ τεθεὶς ὡς ἂν ἐπὶ τῆς Αἴτνης διαλυθέντος αἰφνιδίως, καὶ συμπεσόντος κατηνέχθη, καὶ αὐτὸς εἰς γαλεάγρας θηρίων ἐνδιαλύτους, ἐπιτηδὲς παρεσκευασμένας ὑπὸ τῷ πήγματι. ideſt *In tabulato enim quodam alto poſitus perinde ac in Aetna, diſſoluto ex templo, & cùm cecidiſſet, præcipitatus fuit ipſe etiam in caueas ferarum facilè ſolubiles ſtudioſè præparatas ſub tabulato.* Corrigendus Bulengerus, qui & ipſe legit Seleucus, cùm Strabo legat Selurus.

Ταγεμὴν παραπετάσματα τὰ διὰ τοῦ ἀέρος διαταθέντα, ὅπως τὸν ἥλιον ἀπερύκει ἁλουργὰ ἦν, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἅρμα ἐλαύνων ὁ Νέρων ἐνέσικτο. (πέριξ δὲ) ἀστέρες χρυσοῖ ἐπέλαμπον. ideſt *Peripetaſmata, quæ in aëre extenſa erant, vt ſolem arcerent, purpurea erant, & in medio eorum currum agitans Nero plagâ acceptus fuit. circum circa autem ſtellæ aureæ relucebant.* Xiphil. in Nerone p. 187. C.

Φοβεῖ δὲ τὸν λέοντα συνήθης κύων ideſt
Terret Leonem verberatus Canis. Piſidas v. 946. De Leonis Sympat., & Antipathia lege Aldrou. de Quadru. p. 362. Digit. p. 22. 23. 24. Nonnulla de eo Ionſt. Admir. Quadr. c. 22.

Θηρογωνοὶ, θηρῶν διδάσκαλοι. ideſt *Manſuetarij, ferarum Magiſtri.*

Χορτοφόροι. ideſt *Fænum præbentes.*

ἀρκτοτρόποι. ideſt *Vrſos ducentes.*

Pag. 79. Col. 1. θηρία ἄγρια ἐν ἀμφιθεάτρῳ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένα. ideſt *Beſtiæ agreſtes in Amphiteatro igne & ferro notatæ.* Euſebius de Hiſt. Eccleſ. lib. 8.

Ταυριάριος ideſt *Taurearius.* Gloſſ. Meurſij. p. 551. Gloſſæ Latino-Græca p. 161. Pilæ Ταυριάριοι, Ταυροκαθάπται. De Manſuetarijs legitur integrum caput 21. de Venat. Circi p. 423. & ſeq. Bulengeri.

εἴδωλα τὰ νεκρῶν δὴ σεσαγμένα ἀχύροις ὑποβάλλουσιν αὐτοῖς, ἵνα προεθισθῶσι νεκροὺς ἐν τῷ πολέμῳ πατεῖν ideſt *Simulacra Cadauerum repleta paleis ſubijciunt eis, vt priùs aſſuefiant mortuos in bello ferre.* Aelian. lib. 16. cap 25. p. 942. Quomodo Perſæ equos audaces, & bellicoſos efficiant.

Ἐκεῖνο δεῖξαι καὶ αἴσχιστον καὶ δεινότατον ἅμα ἐγίνετο, ὅτι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες οὐχ ὅπως ἱππικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος ἐς τὴν ὀρχήστραν, καὶ ἐς τὸν ἱππόδρομον, τὸ, τε θέατρον τὸ κυνηγετικὸν εἰσῆλθον ὥσπερ οἱ ἀτιμότατοι. ideſt *Illud verò viſu & turpiſſimum, & grauiſſimum ſimul fuit, quòd & Viri & mulieres non ſolum Equeſtris, ſed & Senatorij ordinis in Orcheſtram, & in Circum, & in Theatrum Venatorium* (Amphitheatrum) *ingreſſi fuerunt, vt honoris expertiſſimi.* Xiph. in Nerone p. 167. B.

ἄκρα ideſt *Vertex*. ἄκραι, τοῦ κόσμου κεφαλαί, *Vertices, Mundi capita.*

ἐστὶν ἡ διάμετρος, περὶ ἣν ὁ κόσμος στρέφεται. Ideſt *Eſt Diameter, circa quem Mundus vertitur;* Proclus in Sphera ſtatim in princ.

πόλοι, ἀπολέω. ideſt *Verto.* Olim πόλον dictum fuiſſe, quod poſtea Horologium, monet Scal. Not. ad Manil. p. 254. & 255.

βούβαλος, ideſt *Vrus, bos Syluestris.* Gloſſa opt. p. 455.

βοῦς γερμανός ideſt *Bos Germanus.* Aldr. cap. 2. p. 346.

βίσωνας. βίσωνας (βίσωνες) βοῶν τι τὸ εἶδος βαρβαρικὸν τὸ γένος, καὶ τὴν ὄψιν ideſt *Biſontes, Biſtones, (Biſsones) ſpecies quædam Bouum barbarica genere, & aſpectu.* Xiph. in Seuero. p. 338. C. Ionſt. Admir. Quadr. cap. 5. p. 341. Aldr. c. 3 p. 353.

Col. 2. Αὐτοβούλως αὐτοπροθύμως I. *Suopte conſilio & genio.* Οὔτε ἐφύτευσαν, ἀλλὰ αὐτόματα ἡ γῆ σφίσιν ἀναπέμπει ταῦτα. ideſt *Neque plantauerant, ſed ea per ſe nata nobis Terra tranſmittit.* Philoſtr. mag. lib. 2. p.

αὐτόματοι μαχαναὶ ideſt *Quæ per ſe videntur motari machinæ.*

αἱ καθ' ἑαυτὰς ἐνεργοῦσαι ideſt *Quæ per ſe ipſas aperiebantur.*

αὐτόματοι δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ ideſt *Per ſe ipſæ verò portæ patuerunt Cæli.* Varias vocis (Automata) ſignificationes leges apud Rhodiginum lib. 7. p. 352. & 353.

P. 80. Col. 1. Καὶ Κροκότας τι δὲ ζῶον τοῦτο Ἰνδικὸν τί ἐστι καὶ τότε πρῶτον ἐς τὴν Ῥώμην, ὅσα καὶ ἐγὼ ἐπίσταμαι, εἰσήχθη. ἔχει δὲ χροιὰν μὲν λεαίνης τίγριδι μεμιγμένης, εἶδος δὲ ἐκείνων τε καὶ κυνὸς καὶ ἀλώπεκος ἰδίως πως συγκεκραμένον. ideſt *Crocota. Animal hoc Indicum eſt, & tunc primùm Romam, quod ſcio, aduectum eſt. Habet autem colorem leenæ Tigridi permixtæ: figura verò eſt & Canis, & Vulpis quodammodo compoſitum.* Xiph. in Seuero p. 338. C. Crocotæ meminit etiam Iulius Capitol. in Anton. Pio ſub eius Vitæ finem, his verbis: Edita munera in quibus Elephantos, & Crocutas, & Tigrides, & Rhinocerotas, & Crocodilos etiam, atque Hippopotamos, & omnia ex toto orbe terrarum cum Tigridibus exhibuit. Centum etiam Leones vna miſſione edidit. Hæc ille.

κυνόλυκος ideſt *Cani lupus*, Lupo Ceruiere. Κροκόττας δ' ἐστὶ μίγμα λύκου καὶ κυνός. Artimodorus ait apud Strabonem lib. 16. p. 775. C. *Crocuta eſt miſtia* (hybrida] *Lupi, & Canis;* eius malignitatem refert Aelian. lib. 7. cap. 23. p. 432.

ἔλαφοι κεράσται ideſt *Cerui cornuti.*

Σφαιρία γὰρ ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐρρίπτει σύμβολον ἔχοντα, τὸ μὲν ἐδωδίμου, τὸ δὲ ἐσθῆτος, τὸ δὲ ἀργυροῦ σκεύους, ἄλλο χρυσοῦ, ἵππων, ὑποζυγίων βοσκημάτων, ἀνδραπόδων, ἃ ἁρπάσαντας ἔδει πρὸς τοὺς δοτῆρας ἀπενεγκεῖν, καὶ λαβεῖν τὸ ἐπιγεγραμμένον Imperator Titus *Globos ligneos paruos deſuper in theatrum iaciebat notam habentes vel eſculenti, vel Veſtis, vel argentei vaſis, vel Aurei, equorum, iumentorum, mancipiorum. Quos globos qui rapuiſſet, & attuliſſet ad* (munerum) *diſtributores accipiebat, quod in illis ſcriptum erat.* Xiph. In Tito p. 231. A. B.

Τοῖς θεωμένοις συχνὰ διὰ τῶν σφαιρίων ἐδίδου. Domitianus Imperator *ſpectatoribus multa per ſphærulas largiebatur.* Xiph. In Domitiano pag. 234. D. De Venatione Direptionis Vide cap. 24. p. 432. & ſeq. Bulengeri De Venat. Circi.

Col. 2. πάνκαρπος (πάγκαρπος) propriè ſignificat *Fructus omnis generis habens.*

Ἀνδροκύδης ὁ Κυζικηνὸς ἐκλαβὼν παρὰ τῆς πόλεως πίνακα γράψαι μάχης ἑτέρας ideſt *Androcides Cyzicenus conduxerat à Ciuitate Tabulam pingendam pugnæ alterius.* Plut. in Pelopida p. 291. B.

Ἐνίκησε δὲ χορηγῶν τραγῳδοῖς (Ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς,) μεγάλην ἤδη (ἤδη) τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε, τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα, Θεμιστοκλῆς Φρεάριος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν. Ἀδείμαντος ἦρχεν ideſt Themiſtocles in Panegyri Olympiaca *Vicit etiam certantibus Tragædis, magnum tunc temporis ſtudium, & concertationem habente certamine. Et Tabulam victoriæ dedicauit hanc inſcriptionem habentem, Themiſtocles Phrearius Choragus erat, Phrynichus docebat, Adimantus præſidebat.* Plut. in Themiſtocle. p. 114. C.

P. 81. Col. 1. Νευροβάται Ideſt *Neurobatæ*, ſic dictos volunt (inquit Buleng. de Theat. lib. 1. p. 272. D.) quaſi νεβροβάτας ab *Hinnulorum* agilitate, quos Græci νεβροὺς vocant. Funambulus, Funirepus, Neurobata, idem ſunt Adrian. Iunio Nomencl. p. 36.

Καὶ ἐλέφας ἀνήχθη ἐς τὴν ἀνωτάτην (ἀνωτάτω) τοῦ θεάτρου ἀψῖδα κἀκεῖθεν ἐπὶ σχοινίων κατέδραμεν ἀναβάτην φέρων. ideſt *Et Elephas aſcendit in ſupremum Theatri fornicem, atque illinc in funibus ambulauit anabatem ferens.* Xiphil. in Nerone pag. 167. B.

ὑαλινὸς ideſt *Vitreus color.*
σαλπιγκτὴς & σαλπικτὴς. ideſt *Tubicem, buccinator.* σάλπιγξ *Tuba.* καμπταύλην *flexam tibiam*, à κάμπτω quod eſt *flecto.*
ἀσκωλιάζω. ideſt *Salio ſuper vtrem, & vnico pede innixus ſalio.*

PAG. 82. COL. 1. Ἔπειτ᾽ ἐπεὶ ἐδόκει γόης, ἀφείθη οἱ καὶ πόρδαλις. ὁρμῶσαν δὲ αὐτὴν ἐπὶ τὸν Ἀνδροκλέα ὁ λέων ἀμύνων τῷ ποτ᾽ ἰασαμένῳ, καὶ κοινῆς τραπέζης μεμνημένος, διασπᾷ τὴν πάρδαλιν id eſt *Deinde verò cùm* (Androcles) *videretur magus, immiſſa fuit in eum etiam Pardalis; quā impetum parante in Androclem Leo gratus in illum, qui ei olim ſalutem attulerat, & communis menſæ memor, lacerat Pardalem.* Ælian. lib. 7. cap. 48. p. 467.

Λάκων ὄνομα κύριον εἰώθασι δ᾽ οἱ παλαιοὶ τοῖς δούλοις ὀνόματα τιθέναι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Σύρον, Καρίωνα, οὕτω καὶ τὸν Λάκωνα. Ideſt *Lacon nomen proprium. Conſuere Veteres nomina ſeruis apponere à locis, vbi nati fuerant,* E. g. *Syrum* à Syria, *Carionem* a Caria, *ſic etiam Laconem* à Laconia. Scholiaſtes Theocriti Idyl. 4. p. Hoc moris viget adhuc, & vbique.

Varro περὶ αἱρέσεων De *Sectis* in Satyr. Menippea p. 54.

COL. 2. Ἐν ἡλίῳ κατοπτήσαντες ideſt *In ſole cum aſſauiſſent.* Strabo. lib. 16. (15.) p. 720. κατοπτῶσι πρὸς τὸν ἥλιον *Aſſant ad Solem* idem lib. 16. p. 773.

ἡλιάζειν, ideſt *Inſolare.* ἡλιάζοντες σιτοῦνται *Inſolantes edunt.* Idem lib. 16. p. 771. A. Μάζας ἡλιάζοντας ἐσθίειν. *Mazas ad ſolem coquentes comedere.*

Ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ κηριώσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει. Ideſt *Cùm traheretur à curioſo per mediam Ciuitatem.* Suidas p. 1507. C.

βοὴ & εὐφημία. ideſt *Clamor, & fauor.* Ælianus de Androcle loco proximè citato ὁ δῆμος ἐξεβόησεν ἀφεῖναι αὐτῷ, καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν λέοντα. Ideſt *Populus—exclamauit, Liberos abſolui & Androclem, & Leonem.*

CAP. IV.

PAG. 83. COL. 1. Θηρομάχους. ideſt *Cum feris pugnantes.* De Cruenta hominum cum feris pugna habes totum caput 17. lib. De Venat. Circi Bulengeri p. 438. & ſeq. & aliud, de ijs, qui venabulo exciperent p. 440. & ſeq. & aliud, de pugna Venatorum inermi p. 443. & ſeq.

ἐπιθανατίους ideſt *Morti addictos.*

παραβόλους appellat Bulengerus cap. 30. de Ven. Cir. p. 445. eos, qui ad Beſtias damnati, ſiue ſoluti, ſiue ligati, & ſurrecti ad lapidem beſtijs objicerentur, ſiue inermes, ſiue armati. *Artemidorus libro Decimo.* Quinque libros tantùm edidit Artemidorus; lege Artemid. lib. ſecund. c. 59. p. 47. B. καὶ γὰρ ὁ θηριομάχων, ἀπὸ τῶν ἰδίων σαρκῶν τὰ θηρία τρέφει (τρίφει). ideſt *Etenim cum feris pugnans, proprijs carnibus eas nutrit.* Corrigendus etiam Bulengerus loco citato, qui eadem Verba tribuit Artemidoro in lib. 1. cap. 19.

Δοκῶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμᾶς, τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους. ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις. Ideſt *Arbitror enim, Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit vt morti deſtinatos. quia ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & Hominibus.* D. Paulus ad Chorinth. 1. cap. 3. circa medium.

Ignatius Epiſt. 12. Ἄφετέ με θηρίων εἶναι βρῶμα, δι᾽ ὧν ἔστι θεοῦ ἐπιτυχεῖν σῖτός εἰμι θεοῦ. ideſt *Sinite me beſtiarum eſſe eſcam, per quas poſſum fieri Dei compos. frumentum ſum Dei.*

Ὁ δῆμος κατεβόα, ἀναφθῆναι ἕνα τῶν ἀνῶν παραβόλων μαχεῖσθαι ideſt *Populus clamore depoſcebat, cum immani fera vnum generoſorum parabolorum depugnare.* Socrates lib. 7. cap. 22. apud Buleng. loco citato. C.

Ἀκοντίζοντες. ideſt *Iaculatores.*

CAP. V. VI.

Pag. 83. COL. 2. Ἔχων ἰχθὺν τὴν μύραιναν ἔν τινι βιβαρίῳ. Ideſt *Habens piſcem Murenam in quodam viuario.*

Δρύφακτα ideſt *Tabulata,* ſæpes cum palis, ſudes, Cancelli.

καταβολος Apud Latinos pro *ſtabulo* vſurpatur; cum alioqui, καταβόλον eſſe *nauale,* & *Emporium* Meurſius abundè probet in Gloſſ. p. 228.

περίβολον Ideſt *Ambitus, ſeptum.*

Καὶ τὰ ζώγρια, καὶ αἱ πλησίον θύραι ideſt *Et Viuaria, & vicinia Porta.*

ζώγρει Ἄρεος υἱέ — ideſt *Viue Martis fili.*

Ἰχθυοτροφίας. Ἰχθυοτροφεῖα dicit Strabo. lib. 16. p. 773. B. ἔστι δ᾽ αὐτοῖς καὶ ἰχθυοτροφεῖα. *Sunt autem ijs etiam Piſcium viuaria.*

ὀρνιθοτροφεῖα & ὀρνιθῶνες. Ideſt *Auiaria.*

περιστεροτροφεῖα & περιστερεῶνες. ideſt *Columbaria.*

λάκκους. ideſt *Viuaria.* Gloſſa opt. 525. λάκκος, *Laccuna, Laccus, Ciſterna.* Vide Gloſſ. Meurſij. p. 295.

Φόσσα & Φοσσίον. Ideſt *Foſſa.* Meurſius Gloſſ. p. 605.

Σιροὺς σιρός, ὁ λάκκος. τοὺς θησαυρούς, καὶ τὰ ὀρύγματα, ἐν οἷς κατετίθεντο τὰ σπέρματα, σιροὺς ἐκάλουν οἱ Θρᾷκες, καὶ οἱ Λίβυες. ὃ νῦν φοσσία ἰδιωτικῶς. ideſt *Siros. Sirus eſt Lacus. Theſauros, & foueas, in quibus recondebantur ſemina, Siros dicebant Thraces, & Libes, quos nunc foſſas proprio nomine.* Vlpianus in Orat. Cherſon. p. 60. nu. 56.

λάκκος ἀπὸ τοῦ λαχαίνω. ideſt *Lacus à* λαχαίνω quod ſignificat σκάπτω hoc eſt *fodio.* Hæc apud Etym. Magn. p. 555. ſic ſe habent. Λάκκος ἀπὸ τοῦ λακίζω, λακίσω (σημαίνει τὸ διακόπτω) ὁ δεύτερος ἀόριστος, ἔλακον. καὶ ἐξ αὐτοῦ λάκκος πλεονασμῷ τοῦ κ ἢ παρὰ τὸ λαχαίνω. Hoc eſt λάκκος *Lacus dicitur à verbo* λακίζω *(quod ſignificat intercido, diſrumpo, interſeco &c. vide Lex.) ſecundus Aoriſtus* ἔλακον, *& ex eo fit* λάκκος *additione alterius* c. *vel à* λαχαίνω *fodio.*

βιβάριον Viuarium Schol. Nicandri in Theriac. ἐχέτλιον δὲ τόπος τοῦ πλοίου, ὅπου τοὺς ἰχθῦς τιθέασι, καὶ συλλέγουσιν: ὃ ὁ Ζωγρος, καὶ τὸ βιβάριον. ideſt ἐχέτλιον *locus eſt Nauigij, in quo Piſces reponunt & colligunt.* Non *in quo reponunt res Nautæ,* vt inquit Argolus. Totidem verbis Rhodigin. lib. 27. pag. 439. B. Echetlium verò eſt in Nauigio locus, in quo piſces colligunt Piſcatores: dici *& Viuarium poteſt, quod Zogros* nuncupatur Græcis. Vide Meurſium Gloſſ. p. 82. & Bulengerum De Venat. Circi cap. 3. pag. 398. His addi poteſt eiuſmodi loca etiam Leporaria appellata, quod Lepores ſeptis incluſos aſſeruaret Antiquitas, vt cùm opus eſſet, in promptu eſſent. Deinde cùm paulatim Gulæ deliciæ excreuiſſent, translata quoque fuerunt ad alia animantia, conſeruato tamen priori nomine; hæc me docet M. Varro Rei Ruſt. lib. 3. cap 3. Leporaria (inquit) te accipere volo non ea, quæ tritaui noſtri dicebant, vbi ſoli lepores ſint: ſed omnia ſepta, affixa Villæ quæ ſunt, & habent incluſa animalia, quæ paſcantur. Sed nobiliſſima ſunt & tutiſſima, quæ extruxerunt Leporaria Magni Principes in Italia Duces Med olanenſes, & Etruſci; Horum apud Artiminum, illorum apud Ticinum, eximiè conſtructa parietibus & firmata in circuitu ſupra viginti millia paſſuum. ſed, vt ad Varronem reuertamur; Hoc quoque nuper inſtitutum (inquit l. 3. c. 12.) vt pleraque ſaginarent, cùm exceptos è Leporario conc udant in caueis, & loco clauſo faciant pingues. Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 13. p. 341. Caueis his, & locis clauſis nomen erat *Sagina;* & ipſa Animalia *Saginæ* dicebantur. ohe quid muſſitas! & alij muſſitarunt; ſed peruicit Veritas. Teſtem en tibi locupletiſſ. Schoppium, Virum & moribus, & eruditione Clariſſ. Qui in Suſpect. lib. 5. Ep. 9. pleno ore, Dixi (inquit) & dico, *Saginam* pro loco accipi, in quibus animalia pinces, feræ, alia *ſaginantur* & ad victum reſeruantur, quod aliter *Viuarium* dicitur. Et poſt paulo, *Saginæ* dicuntur ipſa animalia, quæ in *Sagina,* vel *Viuario* paſcuntur &c. Tu reliqua apud Taubmannum Comment. in Plauti Moſtellaria Act. 1. Scen. 1. p. 613. B. & 614. A.

CAP. VII. ET VIII.

PAG. 84. COL. 1. Oryx. Oryx inter caprarum Sylueſtrium genera a Plinio ponitur; vnicorne Biſulcum eſt eidem lib. 11. cap. 46. p. 508. bicorne Oppiano apud Aldrou. de Quadrup. Biſulcis cap. 25. p. 766. A. B. *Ortum Caniculæ aſſerunt Aegyptij cognoſcere & ſternutamento teſtari* τὸν ὄρυγα συνιέναι τὴν τοῦ Σειρίου ἐπιτολὴν πρῶτον, καὶ τὴν ἐπιτολὴν μαρτυρεῖσθαι τῷ πταρμῷ ἀτόν. Aelian. lib. 7. cap. 8. p. 408. Ad ortum accedente Luna, intentis in eam oculis vociferatur, & prioribus pedibus terram effodit, & ſuas veluti pupillas humi dengit pingens. καὶ μὴ βουλόμενος ἰδεῖν τῆς θεοῦ ἀνατολήν, *Quaſi indignabunda, inuita quæ Deæ ortum aſpiciens.* Horus Apollo Hierogl. 48. p. 56. *Eadem in exortu Solis facere exiſtimatur.* idem Horus ib. dem τὰ δ᾽ αὐτὰ ποιεῖ καὶ ἐπὶ τῆς ἡλίου ἐπὶ ἀνατολαῖς. Aelianus autem author eſt Orygem *ad Solis exortum conuerſum, aluum deijcere; & ex eo Aegyptij eum peſſimè oderunt.* ἄπερ·

ἐπεστραφεὶς πρὸς τὴν ἀνατολὴν τὴν τοῦ ἡλίου, τὰ περιττὰ τοῦ ἑαυτοῦ τροφῆς ἐκθλίβει φασὶν Αἰγύπτιοι. lib. 10. cap. 28. p. 606. Illud præcipuè notandum, quòd cùm feras Libycas æſtate non bibere prodant auctores grauiſſimi, Orygem tamen habet regio eadem perpetuo ſitientem: Rhodiginus lib. 28. c. 33. p. 1597. A. Et hinc fit, quòd quemcumque in deſerto locum aquis ſcatentem inuenerit, hauſtu ſumpto labris turbat, lutumque commiſcet aquæ, *ac pedibus in eam puluerem conijcit, ne alieni ad potum idonea exiſtat.* τοῖς δὲ ποσὶν εἰς αὐτὸ (ὕδωρ) ἐπιρίπτει κόνιν, πρὸς τὸ μηδενὶ ἑτέρῳ ζώῳ τοῦτο πότιμον ὑπάρξει. οὕτω ποπηρὰ καὶ ἀπεχθὴς ἡ τοῦ Ὄρυγος ἐνομίσθη φύσις. *Adeò praua ac infeſta putatur Origis natura.* Idem Horus ibidem p. 57. Vide ibidem Scholia.

ὑπόγαια idest *loca ſubterranea* pro *Sepulcro* ponitur apud Petron. p. mihi 106. v. 5. edit. Lugd. 1615. Vid. ibidem Io. à Vuouueren p 681. & Georg. Erhard. p. 890.

COL. 2. Παρδαλιαγχὲς De ea ſic Ælianus lib. 4. cap. 49. p. 204. Ἡ πάρδαλις ἐὰν (γεύσηται) ἀγνοοῦσα τοῦ καλουμένου παρδαλιαγχοῦς πόας δὲ ἔστιν, ἀπὸ πάτημα ἀνθρώπου ποθὲν ἀνιχνεύσασα, διασώζεται. ideſt *Pardalis, ſeu Panthera--cùm deguſtauerit imprudens* (herbam) *quæ appellatur Pardalianches* (Aconitus;) *remedium habet excrementum Hominis, quod cùm guſtauerit, ſaluatur.*

CAP. IX.

Τόρνε Florentini dicunt *Torneo*, mutuati hanc vocem, vt quàm plurimas alias à Gallis, qui illud appellant *Tournay*, ſiue *Tournoy*. Nicephorus Gregoras lib. 10. apud Meurſium in Gloſſario p. 569. Τούτων ὁ μὲν εἰς μονομαχίας ἔδειξιν ἔχει, καὶ τζοῦστρα παρὰ λατίνοις καλεῖται. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ἀγώνων τόρνε προσαγορεύεται. ideſt *Horum alterum quidem Monomachiæ demonſtrationem habet, &* Τζοῦστρα (Italis *Gioſtra*) *appellatur. Alterum certaminum* Τόρνε (*Torneo*) *nuncupatur.*

Τζοῦστραν & Τορνεμέντα. Itali à Græcis accepere *Tornamenta, ſeu Torneamenta* Cantacuzeno ſi credimus lib. 1. cap. 42. apud Meurſium in Gloſſario p. 564. Proinde, (ait ille) & cum Imperatore Venationes celebrabant, & Tzuſtriam, ludi genus, & Torneamenta, hoc eſt concurſus. Ipſi (Græci) Romanos ante id temporis penitus ignaros primi docuerunt. Hinc τζουστρίζειν, & τζουστράρειν, *Gioſtrare*. Vid. Panciroļ. Nou. Reperta tit. 20. De Torneamen. & ibidem Salmuth Comment. p. 696. & ſeq.

Τὴν δὲ ἱππασίαν τὴν Τροίαν καλουμένην οἱ παῖδες οἱ δὲ πατρίδαι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐποιήσαντο, καὶ ἐφ' ἁρμάτων οἱ νεανίσκοι οἱ ὁμότιμοι αὐτοῖς ἡμιλλήσαντο. ideſt *Equeſtrem pugnam, cui nomen Troia eſt Pueri nobiliſſimis orti parentibus pugnauerunt ex antiquo more, & in curribus Adoleſcentuli pariter nobiliſſimi cum ipſis certauerunt.* Xiph. in Iulio p. 24. B.

PAG. 85. COL. 1. ἐστεφάνει καλκοβάρεια (χαλκοβάρεια) ideſt *Coronabat* (galeas) *ære grauatas*. Homerus.

— περὶ δὲ χρύσεος θέε πόρκης ideſt v. 495.
— *Circum autem aureus ambibat anulus.*

Vbi Euſtathius πόρκης, ὁ τοῦ ἐπιδορατίδος δακτύλιος. Eſt *In ſummitate Lanceæ anulus*. Iliad. K. p. 795. v. 39. & Iliad. θ. p. 726. v. 16. idem ἔστι δὲ πόρκης, κρίκωμα συνεκτικὸν τοῦ ξύλου, καὶ τῆς αἰχμῆς, οὗ ἡ ἐτυμολογία προδεδήλωται. ideſt *Eſt autem* πόρκης *anulus capax ligni, & cuſpidis, vt eius etymologia declarat.* Eadem refert Etymol. Magnum p. 683. v. 31.

Ἐν τῇ κρήτῃ νήσῳ ἐστὶν ὄρος ἐν ᾧ ἐστὶ σπήλαιον ἀντρῶδες, δύσκολον περὶ τὴν κάθοδον, καὶ δυσχερὲς περὶ τὴν ἄνοδον. ideſt *In Creta Inſula mons eſt, in quo eſt Cauernoſum ſpecus, aſperum ad deſcenſum, & difficile ad aſcenſum.* Etymol. Magnum p. 554. in λαβύρινθος. De eo Phauorinus in lexico p. 1144. v. 47. Euſtath. Ody. λ. p. 1688. v. 34. Heſich. deffinitur κοχλιοειδὴς τόπος ideſt *locus in cochleæ figuram ædificatus* etiam multos Græcorū aduocant Cerda in 6. Æneid. v. 27 num. 1. Variam nominis acceptionem leges apud Rhodiginum lib. 17. cap. 9. p. 907. A. Plinium lib. 36. cap. 13. p. 931. Manutium in Adag. p. 755. & Panciroluṁ Rerum Diperdit. p. 171. & ibi Henric. Salmuth. Eius auctor fuit Dædalus, & exemplum ſumpſit ex Labyrinto Ægyptio, ſed centeſimam tantùm eius partem fuit imitatus. Noſtris temporibus Io. Frid. Heruat ſummi Ingenij Vir in Admir. Ethn. Theol. myſt. propalata edit. Monachij 1626. Labyrinthos, portentiſſimum humani ingenij opus, transfert in rem Nauticam, eoſque cenſet fuiſſe Naualia ſubterranea, & maritima. ſed eſto vera eſſe, quæ commiciſcitur de Labyrinthis Lemnio cap. 17. p. 105. & Minoio cap. 13. p. 100. profectò cùm cap. 14. p. 102. & cap. 20. p. 3. affirmat Porſenæ Hetruſcorum Regis Labyrinthum non fuiſſe ad Oppid. Cluſium; ſed Naualia aliàs Populonij, aliàs Genuenſium, longiſſimè ab ſcopo aberrauit. Cùm adhuc veſtigia Cluſini Labirinthi & ruinæ ſupereſſe, affirment quidam; & Genua ſit Liguriæ caput, & quam longiſſimè diſtet à Cluſio opido penitus mediterraneo, & Vmbriæ contermino. Meliùs longè vidit Phil. Cluerius cùm Ital. Antiq. lib. 2. p. 567. & 568. pluribus Auctoribus euincit Porſennæ Labyrinthum apud Cluſium fuiſſe; Cui aſtipulatur etiam Reuerendiſſ. Maiolus p. 402. & 403.

Κρησφύγετον ideſt *Latebra, aſilum, perfugium, præſidium.* Etymol. Magnum p. 537. 538. Κρησφύγετα, φρούρια τινὰ οὕτω λεγόμενα, ἐν οἷς ἐκρύπτοντο οἱ νησιῶται τὸν Μίνωα φεύγοντες. τὸ οὖν κρησφύγετον ἔλεγον σπήλαιον χρήσιμον τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ κρύπτεσθαι. ideſt Κρησφύγετα *ſunt præſidia quædam, quæ ſic dicuntur, in quibus abſcondebant ſe Inſulani Minoem fugientes.* κρησφύγετον *igitur dicebant Antrum vtile fugientibus ad ſemet abſcondendum.* Et quia ipſorum κριτὴς *Iudex* Minos erat, hinc κρῆτα *Cretam* appellari. Idem ibidem.

CAP. X.

Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκει προθελύμνῳ ideſt
Nectentes haſtam haſtæ, ſcutum ſcuto frequenti.
Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ
Ψαῦον δ' ἱππόκομοι κόρυθες λαμπροῖσι φάλοισι
Νευόντων. ὣς πυκνοὶ ἐφέστασαν ἀλλήλοισι. ideſt
Scutum autem ſcutum fulciebat, galea galeam, Virū. a. Vir
Contingebant - ſe-inuicem autem criſtatæ galeæ fulgentibus conis.
Nutantibus (ipſis). *adeo denſi aſtabant inter ſe.*

Homer. Iliad. Π. v. 215.

Φοῦλκον, ἀγχόνη, βρόχος. ideſt *Laqueum, reſtis*.

Φουλκίζειν, Φουλκίζεσθαι Ideſt *Strangulare, Strangulari*. Has voces leges apud Meurſium in Gloſſario p. 607. & Nicolaum Rigaltium in Gloſſario p. 205. & 183. quò te reijcio.

PAG. 86. COL. 1. — πολλοὶ δ' ἥρωες Ἀχαιοὶ
Τεύχεσιν ἐρρώσαντο πύρην περὶ καιομένοιο
Πεζοί θ' ἱππῆές τε. ideſt
— *multi autem Heroes Achæi*
Cum Armis ſtabant Pyram circum ardentis
Peditesque equiteſque. Homerus.

Ὁ δ' ἐμπρήσας τάχ' ἂν πυρκαεὺς ὀνομάζοιτο κατ' Αἰσχύλον, καὶ Σοφοκλέα, οὕτως ἐπιγράψαντας τὰ δράματα τὸ μὲν τὸν Προμηθέα τὸ δὲ Ναύπλιον. ideſt *Qui incendit fortè fortuna Pyrcaeus* (ſeu inflammans) *appellaretur, ſecundum Aeſchylum & Sophoclem qui ſic inſcripſerunt Dramata.* Illum *quidem Promethea*. Hunc verò *Nauplium*. Pollux. De Nauplio Sophoclis vide Meurſij Sophoclem pag. 66. 67. De Prometheo eundem in Aeſchilo pag. 22. & 23. vbique proximè citatus locus Pollucis ſic ſe habet, nempe. Ὁ δ' ἐμπρήσας τάχ' ἂν Πυρκαεὺς ὀνομάζοιτο, κατ' Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλέα, οὕτως ἐπιγράψαντας τὰ δράματα τὸν μὲν, τὸν Προμηθέα, τὸν δὲ, τὸν Ναύπλιον. Pollux lib. 9. cap. 8.

CAP. XI.

Ἀπὸ τοῦ καταρράκτειν. Ideſt *Ab erumpendo, & defluendo.*

Ἐν τινι (Ἐν δέ τινι) θέατρῳ (θεάτρῳ) θέας ἐπιτελῶν, (εἶτα) πληρώσας ἐξαίφνης τὸ θέατρον ὕδατος (ὕδατος) θαλαττίου (θαλασσίου) ὥστε καὶ ἰχθύας, καὶ κήτη (κτήνη) ἐν αὐτῷ νήχεσθαι, ναυμαχίαν τε ἐποίησεν (ἐποίησε) Περσῶν (δή τινων) καὶ Ἀθηναίων. ideſt *In quodam Theatro* (Nero) *ſpectacula edens, primùm cùm impleuiſſet inopinatò theatrum aquâ marinâ, ita vt piſces & cete* (& alia animalia) *in ipſo natarent, bellum nauale fecit Perſarum, & Athenienſium*. Xiph. in Nerone. pag. 162. A. ſequitur ibidem Xiphil. Καὶ μετ' αὐτὸ, τὸ ὕδωρ εὐθὺς ἐξήγαγε, καὶ ξηράνας τὸ δάπεδον, πεζοὺς πάλιν οὐχ ὅπως ἕνα πρὸς ἕνα, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἅμα πρὸς ἴσους συνέβαλεν. ideſt *Deinde ſubito poſt Naumachiam, & aquam eduxit, & cùm exſiccaſſet ſolum, Pedites rurſus non modo ſingulos aduerſus ſingulos, ſed etiam multos ſimul confertos commiſit.*

πτολίπορθος ἐνυώ (Ἐνυὼ) ideſt *Vrbium expugnatrix Bellona.* dicta Ἐνυὼ ab ἐναύω quod ſignificat φωνῶ *Voco*. Euſt. Il. α. p. 140. v. 37. vel vt inquit Heracleon apud Euſtath. Il. ε. p. 524. v. 17. ἀπὸ τοῦ ἐνω quod *eſt* φονεύω *Interficio*. Vide Etymol. Ma-

gnum. p. 349. v. 52.

Τὸ γὰρ θέατρον αὐτὸ ἐκεῖνο ὕδατος ἐξαίφνης πληρώσας, εἰσήγαγε μὲν καὶ ἵππους, καὶ ταύρους, καὶ ἄλλα τινὰ χειροήθη δεδιδαγμένα πανθ' ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς πράττειν, καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ. ideſt *Nam cum Theatrum illud ipſum aquâ de repente impleuiſſet, introduxit & Equos & Tauros, & alia quædam manſueta animalia, edocta facere omnia etiam in aqua, quæcumque* (faciebant) *in terra*. Xiphil. in Tito p. D. lege Textum.

P.87.Col.1. Ἔτι δὲ καὶ ἡ Γαλάτεια παρηγμένη (Γαλάτεια παρηγμένη ὥσπερ τῇ γαλήνῃ) ὥσπερ ἡ Θέτις τῇ χύσει τῆς ζάλης, οὕτως αὐτὴ τῇ γαλήνῃ (αὕτη δὲ, καὶ διὰ τοὺς τῶν κυμάτων γαλακτοχόους ἀφροὺς, οὕτω καλεῖται). Ideſt *Præterea autem quemadmodum Thetis comparatur propagationi tempeſtatis; ſic Galatea, Tranquillitati. Quæ etiam propter vndarum lacteum colorem habentes ſpumas ſic appellatur*. Euſtath. Il. ε (lege σ. p. 1131. v. 4.)

ἔμπουσα νυκτερινὸν φάσμα. ideſt *Empuſa Nocturnum Phantaſma*. Multa, quæ de Empuſis congeſſeram, propediem, Diuino Numine annuente, edenda curabimus Tractatu ſingulari.

Φουκίνας. Strabo. lib. 5. p. 240. A. λίμνη Φουκίνας πλησίον πελαγία τὸ μέγεθος. ideſt *Lacus Fuſinas prope inſtar maris quò ad magnitudinem*.

Φόρκη, λίμνη Lycophoron

Λίμνης τε Φόρκης Μαρσιωνίδος ποτά ideſt

Phorcique, Marſici locus, latices.

Ad quæ Iſacius Scholiaſtes Φόρκυ, λίμνη, σταδίους φ' ἀπέχουσα τῆς Ῥώμης. Μάρσοι δὲ ἔθνος Ἰταλίας, παρὰ ταύτην τὴν λίμνην οἰκοῦντες. Hoc eſt *Phorce eſt Lacus, ſtadia* cccc. *diſtans à Roma. Marſi autem gens Italiæ, lacum hunc adcolentes*. De eo lacu vide quæ recenſet doctiſſ. Cluuerius Ital. Antiq. lib. 2. p. 762. & ſeq.

Φόρκη δὲ σημαίνει τὸν λιμένα, ideſt *Phorce autem ſignificat Lacum*. Etymol. Magn. p. 798. v. 39. Strabo. loco proximè laudato B. Φασὶ δ' αὐτὴν καὶ πληροῦσθαί ποτε μέχρι τῆς ὀρεινῆς, καὶ ταπεινοῦσθαι πάλιν. *Aiunt hunc* (lacum) *& impleri interdum vſque ad montana, & ſubſidere rurſus*. Mirum ſanè: ſed maiori longè dignum admiratione videtur quod in ſua Chronologia refert Leu. Hulſius de Lugea Palude, in qua ſingulis annis accolæ *piſcantur, venantur, ſerunt, metant*; quæ ipſemet oblatâ occaſione ex Nobiliſſimis eius regionis Viris, qui Patauium ſtudiorum causâ aduentant, ſciſcitatus, comperi eſſe veriſſima. *In Carniola* in Meridiem eſt ſtagnum, olim *Lugea Palus*, hodie autem *Cyirknicx* lacus dictum. Cinctum eſt vndequaque ferè montibus & ſyluis, & ſingulis annis extremo autumno repletur aquis, nemine ſciente vnde illa aqua veniat: eſtque tum valde piſcoſum: Vere autem aduentante aqua abſorbetur, & fundus in quo paulo ante piſcati ſunt, ab incolis colitur, & metitur. Meſſe autèm peracta commodum eſt ibi venari, nam locus feris & auibus abundat. Hac Hulſius cap. 19. p. 15. Typis Chriſtophori Lochneri 1596.

δῶρον τοῦ ποταμοῦ τὴν Αἴγυπτον. ideſt *Donum fluminis* (Nili) *Aegyptum*. Herodotus.

Ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν, ἥ, τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμήθη ideſt *Claudius autem & Nero militari veſte induti fuerunt, & Agrippina clamyde totâ aurea ornata fuit*. Xiph. in Claudio p. 154. B.

Προσεκύνει τε αὐτοὺς κάτωθεν τῇ μάστιγι. Ideſt *Colebatque ipſos deorſum ſubmiſſo flagello*. Xiph. in Caracalla p. 356. B. Quemadmodum etiam hac tempeſtate Vexilliferos peditum, equitumque videmus honoris causâ ſubmittere Vexilla cùm primum apparent coram vel Principe, vel eius legato.

CAP. XIV.

Ἀγωνοθέται, ἀθλοθέται, ἀγώνων διαθέται, ἄθλων ἐπιμεληταὶ, ἔφοροι, ἐπόπται, προστάται, ἐπίσκοποι ἀγώνων Sunt Iulio Polluci lib. 3. cap. 30. *Editores Ludorum*. Bulengerus cap. 40. de Editoribus p. 160. & ſeq.

πρᾶγμα, ἀγωνοθεσία, ἀγώνων διάθεσις, ἄθλων ἐπιμέλεια.

Ipſorum ludorum cura.

Καὶ εἰ μὲν μόνα ταῦτα ἐπεπράχει, γέλωτα ἂν ὤφλήκει· καίτοι πῶς ἄν τις καὶ ἀκοῦσαι μὴ ὅτι ἰδεῖν ὑπομείνειεν αὐτοκράτορα Αὔγουστον ἐς τὸ λεύκωμα ἐν τοῖς ἀγωνισταῖς ἐγγραφόμενον, καὶ τὴν φωνὴν ἀσκοῦντα, μελετῶντά τε τινὰς ᾠδὰς, καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν κομῶντα, τὸ δὲ γένειον ψιλιζόμενον, ἱμάτιον ἀναβαλλόμενον ἐν τοῖς δρόμοις, μεθ' ἑνὸς ἢ δύο ἀκολούθων βαδίζοντα, τοὺς ἀντιπάλους ὑποβλέποντα, καὶ ἀεί τι πρὸς αὐτοὺς μετ' ἀψιμαχίας λέγοντα, τοὺς ἀγωνοθέτας, τοὺς τε μαστιγοφόρους φοβούμενον, καὶ χρήματα αὐτοῖς κρύφα ἅπασιν ἀναλίσκοντα, μὴ καὶ ἐλεγχθεὶς μαστιγωθῇ. Καὶ ταῦτα μὲν τοι πάντα ποιοῦντα, ἵνα τὸν τῶν κιθαρῳδῶν ἀγῶνα νικήσας ἡττηθῇς τὸν τῶν Καισάρων. ideſt *Et ſi quidem hæc tantum* (à Nerone) *facta fuiſſent, ridiculus ſanè fuiſſet. Licèt quo pacto quis audiuerit, vel videre ſubſtinuerit, Imperatorem Auguſtum in albo Athletarum inſcriptum, & vocem exercentem, meditantemque quaſdam Odas, caputque comantem, mentum verò depilantem, veſtem abijcientem in curriculis, cum vno vel duobus comitibus gradientem, aduerſarios toruè aſpicientem, & ſemper aliquid in ipſos in velitari pugna obloquentem, Præſides certaminum & Flagelliferos pertimeſcentem, & pecunias eiſdem clam omnibus largientem, ne & deprehenſus flagello cæderetur. Et hæc quidem omnia facientem, vt Citharœdorum certamen cùm viciſſet, vinceretur* (certamine) *Cæſarum*. Xiph. in Nerone p. 189. D.

Καὶ διὰ τοῦτο τριβοῦνος ἔτι καὶ νῦν τῶν βολυπτάτων. Ideſt *Quamobrem Tribunus nunc etiam voluptatum*. τριβοῦνος, ὁ χιλιάρχης *Tribunus* (erat) *Chiliarcha*. Etymol. Magnum. p. Vide Meurſium Gloſſ. pag. 575.

CAP. XV.

Pag. 88. Col. 1. Καὶ πολλοὶ τῶν αἰχμαλώτων παραβληθέντες, οἱ δὲ κατὰ πλῆθος ἀλλήλοις ἀναγκαζόμενοι χρήσασθαι πολεμίοις. ideſt *Et multi captiuorum ibidem oppreſſi fuerunt, alij feris obiecti, alij verò prae multitudine mutuis coacti vti dimicationibus*. Ioſephus lib. 7. orig. p.

CAP. XVI.

Pag. 89. Col. 1. τί γάρ μοι ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν. Apophtegm. lib. 6. D. Eraſmus. Otho Syluius Imperator, cùm in augurando tempeſtas eſſet orta, & ipſe grauiter prolapſus, identidem obmurmuraſſe dicitur. τί μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; Ideſt *Quid mihi cum longis tibijs?*

ὑπὲρ ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀγῶνας γράφεσθαι, ἢ λέγεσθαι. ideſt Claudius Imperator vetuit *ſuper ſuam ipſius ſalutem certamina ſcribi, vel indici*.

Οἱ ἀγορανόμοι ἱπποδρομίαν ἐν τοῖς τοῦ Αὐγούστου γενεθλίοις, καὶ θηρίων σφαγὰς ἐποίησαν. ideſt *Prætores Vrbani Circenſes in Auguſti Natalitijs, & ferarum certamina fecerunt*. Dio.

τῶν γενεθλίων ἐπιστάντων τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἁμίλλαις ἵππων, καὶ θεωρίαις προεχών. ideſt *Natalitijs inſtantibus Chriſti, & certaminibus equorum, & ſpectaculis præſidens Andronicus*. Nicetas in eo.

γενέθλια. ideſt *feſta natalitia*. Addo ex Macrobio Saturnal. lib. 1. cap. 19. his feſtis recoli ex ſententia Ægyptiorum memoriam quatuor Deorum ſcilicet *Dæmonis* ideſt Solis, *Fortunæ* ideſt Lunæ; *Amoris*; & *Neceſſitatis*. Totidem enim præſtites homini naſcenti adeſſe voluerunt, δαίμονα, Τύχην, Ἔρωτα, Ἀνάγκην. Seruius tamen ex Virg. Ecl. 4. in Clauſula *Dæmonem* interpretatur *Iouem* ibi *Nec Deus hunc menſa &c.* cui fauet Lyrici Scholiaſtes, vt ſuperius non ſemel.

γενέθλια, πᾶσα ἡ ἐν γεννήσει τινὸς τελουμένη ἑορτὴ, ὥσπερ γαμήλια ἡ ἐν γάμῳ. Hoc eſt γενέθλια *Sunt quæcunque in natiuitate alicuius fit celebritas, Quemadmodum* γαμήλια (ſunt ſolemnitates) *quæ* (fiunt) *in Nuptijs* Schol. Eurip. in Oreſte. Eadem totidem verbis leguntur apud Moſchopulum in Sylloge Dict. Attic. mihi p. 140. Reperio quatuor celebritates populo Athenienſium communes fuiſſe, γενέθλια ſcilicet, γενέσια γαμήλια, & ἐγκαίνια. Quæ paucis attingam, tu reliqua apud Meurſium Græ. Fer. lib. 2. p. 69. & ſeq.

γενέθλια πληθυντικῶς, ἡ ἐν γεννήσει τινὸς τελουμένη ἑορτή. Hoc eſt γενέθλια *nu. plur. Sunt celebritas, quæ in alicuius natiuitate celebratur* Ety. Mag. p. 220. γενέθλια ἡ δι' ἐνιαυτοῦ ἐπιφοιτήσασα τοῦ τεχθέντος, ἑορτή. Ideſt γενέθλια *Sunt feſtum, quòd ſingulis annis recurrit* (ea ipſa die qua) *quis natus eſt*. Suidas Tom. 1. p. 587. Eadem Moſchopulus loco laudato. γενέθλιος ἡμέρα ἐπὶ τῶν ζώντων, ἐν ᾗ ἕκαστος ἐγεννήθη. Hoc eſt γενέθλιος *Dies eſt, qui celebratur à viuentibus, in quo quilibet natus eſt*.

Γενέσια, ἡ δι' ἐνιαυτοῦ μνήμη. ideſt γενέσια ſunt *Memoria natiuitatis defuncti, quæ ſingulis annis recolebatur*. Etym. Magnum ibid. Sed γενέσια poſuiſſe etiam pro die Natali Herodis SS. Euangeliſtas Mathæum c. 14. & Marcum c. 6. obſeruauit in Aduerſarijs Sacris capite 186. num. 11. Eruditiſſ. Cerda.

γαμήλια, ἡ ἐν γάμῳ ideſt γαμήλια *Celebritates, quæ fiebant in nuptijs*. Moſcopulus loco citato. γαμηλία verò erant *Sportulæ nuptiales* Budæus apud Dem. Harpocratio p. 13. ἴσαι...

καὶ

καὶ Δίδυμος ὁ γραμματικὸς, καὶ Δημοσθένης, γαμηλίαν φασὶν τὴν εἰς τοὺς φράτορας εἰσαγωγὴν τῶν γυναικῶν ideſt *Iſæus*, *& Didymus Grammaticus*, *& Demoſtenes* γαμηλίαν *eſſe dicunt*, *Ad Curiales introductionem Vxorum*. Eadem Su das Tom. 1. p. 591. D. Alii verò appellant (apud Etym. Magn. p. 220. v. 52.) γαμηλίαν θυσίαν, ἣν ἔθυον τοῖς δημόταις οἱ εἰς τοὺς ἐφήβους ἐγγραφόμενοι, καὶ μέλλοντες γαμεῖν. ἐγίνετο δὲ ἡ θυσία τῇ Ἥρᾳ, καὶ Ἀφροδίτῃ, καὶ Χάρισι. ideſt γαμηλίαν *Sacrificium*, *quod offerebant Tribulibus ij*, *qui in Ephebis adſcribebantur*, *& nupturi erant*. *fiebat autem ſacrificium huiuſmodi Iunoni*, *& Veneri*, *& Gratijs*. Qui mos cum alijs multis hactenus viget in feliciſſima Rep. Veneta; Cum primùm enim filii Patriciorum ſumptâ Togâ Virili in Forum deducuntur, eos, qui deduxerunt, in cæna quàm liberaliſſimè accipere conſueuerunt.

Ἐγκαίνια, ἐν ἐγκαινισμῷ. Hoc eſt *Encænia* (ſunt celebritates quæ fiunt) *in Dedicatione*, *vel Innouatione*. Eman. Moſcop. in Eclog. loco ſæpius laudato Suid. clarius Tom. 1. p. 838. A. Ἐγκαίνια. ἑορτὴ καθ᾽ ἣν ἐγκαινουργήθη τι. ideſt *Encænia*, *feſtum*, *quo factum eſt aliquid noui*, *Vel*, *quo renouatum eſt aliquid*. D. Auguſtinus Tract. 48. in Ioann. cap. 10. Encænia interpretatur *Feſtum Dedicationis Templi*. Et Paulus Diaconus in Iuſtiniano lib. 16. Facta ſunt (inquit) Encænia apud Conſtantinopolim, & recondita ſunt Lipſana (λείψανα Reliquiæ, ſingularia non habet Gloſſa opt. Græco-Latina pag. 529. Meurſius in Gloſſario pag. 304. in λία) Andreæ & Lucæ Apoſtolorum, & tranſiit Mænas Epiſcopus cum Sanctis Lipſanis ſedens in carruca aurea Imperatoria, lapidibus inſignita, tenens theca Sanctorum Apoſtolorum in genibus ſuis & ita *Encænia* celebrauit. Encænia etiam explicatur à Balſamone reſpons. 38. ἀνοίξια (ἄνοιξιν vocat Gloſ. Græco-Latina pag. 378. *Aperturam*, *Adapertionem*, ab ἀνοῖξαι quod eſt, *Pandere*, *Aperire*, *Recludere*) ideſt Apertio Templi: ſic enim ait: διαφορὰ μεγάλη ἐστὶν ἐκκλησιῶν καθιερωθεισῶν δι᾽ ἐγκαινίων. ἀνοιξίων ideſt *Differentia magna eſt Eccleſiarum*, *quæ conſecrantur per Encænia*, *quæ dicuntur Anœxia*. Aduerſar. Sacr. cap. 36. nu. 1. Cerda. Dicitur etiam λείψανον nu. ſingulari vt probat Meurſius in Gloſſ. p. 301. contra Gloſſam ſuperius allatam.

Τρίτῃ δὲ ἱσταμένῃ (ζεύγνυνται) μὲν ἁμιλλητήρια ἅρματα, πολλή τε ἔρις ὑπὲρ (περὶ) τῆς νίκης (νίκης) πολύς τε ὅμιλος ἐν ἱπποδρόμῳ. ideſt *Tertia verò inſtantis iunguntur certaturi currus*, *multaque contentio de Victoria*, *multuſque tumultus in Hippodromo*. Libanius.

ἐπὶ τῇ θυγατρὶ καὶ θηρίων σφαγὰς καὶ ἀνδρῶν ὁπλομαχίας ἐποίησεν. *In filiæ honorem & ferarum pugnas*, *& Gladiatorum certamina edidit*. Dio.

CAP. XVII.

Col. 2. Καὶ ἥλιον γυμνῇ δεξόμενοι (δεχόμενοι) κεφαλῇ ideſt *Et ſolem nudo excipientes capite*. D. Chryſoſtomus Homil. ad eos qui deſerunt Synaxes apud Bulengerum p. 170. B.

Οἱ ἄρχοντες μυρρίνῃ ἐστεφανοῦντο. Ideſt *Arcontes Myrto coronabantur*. Scholiaſtes Ariſtophanis in Equitibus p. 346. A. Et in Theſmophor. p. 766. F. Scholiaſt. Bourdinus cùm repetiſſet eadem de Arcontibus, ſubdit καὶ οἱ παῖδες ἐν τοῖς συμποσίοις, κλῶνα δάφνης ἢ μυρρίνης λαμβάνοντες ᾖδον. *Et pueri in ſympoſijs, ramum Lauri*, *vel Myrti capientes canebant*. Quamobrem qui principem locum affectabat dicebatur μυρρινᾶν. ideſt *Myrtetum*. Idem Scholiaſtes, ὅθεν καὶ μυρρινᾶν ἐλέγετο ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιθυμῶν. Et vt omnis cauſa contentionis tolleretur. *Mos erat apud Athenienſes dare diſcumbentibus per vices Ramum Myrti*, *vt inciperent Odem loco Barbiti*. Συνηθές τε ἦν παρ᾽ Ἀθηναίοις διδόναι τοῖς κατακειμένοις ἐκ διαδοχῆς κλάδον μυρρίνης ὑπὲρ τοῦ ἄρξασθαι τῆς ᾠδῆς ἀντὶ τοῦ βαρβίτου. Eſiodus, etiam canebat ad Ramum lauri expræſcripto Muſarum. Idem in Theog. v. 29. Et in Veſpiſ. p. 492. E. μυρρίναις γὰρ ἐστεφανοῦντο οἱ ἄρχοντες. καὶ μυρρινᾶν, ἀρχῆς ἐπιθυμῶν. ideſt *Myrtis coronabantur Archontes*, *&* μυρρινᾶς dicebatur, *qui Magiſtratum* ambibat. Eadem Suid. Tom. 2. p. 194. E quib. fauet Heſich. in μύρρινος. μιρρίνων.

καὶ ῥά γ᾽ ἀνιστᾶσιν (ἀναΐσσουσιν) ἐπισχεδὸν ἐρχομένοιο
Πάντες ἀφ᾽ ἑδράων. ideſt
Et utrique aſſurgunt prope aduenienti
Omnes ex ſedibus. Homerus in Hymno Apollinis v. 3.

Τοὺς ἱππομολγοὺς, καὶ γαλακτοφάγους, καὶ ἀβίους συνῆψεν αὐτοῖς. οἰκοῦσιν οἱ ἁμάξικοι (ἁμαξοικοὶ) σκύθαι, καὶ Σάρμαται ideſt *Equimulgos*, *& Lactiuoros*, *& Abios adiunxit ipſis*; *qui in Curribus habitant Scythæ*, *& Sarmatæ*. Strabo lib. 7. p. 296. A.

Scithę Vinum merum bibebant. Aelianus Varia Hiſt. lib. 2. cap. 41. Κλεομένης ὁ Λακεδαιμόνιος οὐ μόνον φασὶν, ὅτι πολυπότης ἦν, ἀλλὰ γὰρ προσεθίζουσιν αὐτῷ, καὶ τοῦτο εἶπεν τὸ σκυθικὸν κακὸν, ὅτι ἀκρατοπότης ἐγένετο. ideſt *Cleomanes Lacedæmonius non ſolum*, *vt aiunt*, *bibaciſſimus erat*, *verùm etiam ei vitio dabant*, *illud nempe ſcythicum malum*, *quod mero deditus eſſet*. Eadem Cleomenis occaſione Vini intemperantiam in ſcytis carpit & Herodot. 6. p. 411. D.

Τοὺς δὲ δούλους οἱ Σκύθαι πάντας τυφλοῦσι, τοῦ γάλακτος εἵνεκε, τοῦ πίνουσι. ποιεῦντες ὧδε. ἐπὰν (ἐπεὰν) φυσητῆρας λάβωσι ὀστεΐνους (ὀστεΐνους), αὐλοῖσι προσεμφερεστάτους, τούτους ἐσθέντας (ἐσθέντες) ἐς τῶν θηλέων ἵππων τὰ ἄρθρα, φυσῶσι τοῖσι στόμασι ἄλλοι δὲ ἄλλων φυσεόντων ἀμέλγουσι. φασὶ δὲ τοῦδε εἵνεκα τοῦτο ποιέειν. τὰς φλέβας τε πίμπλασθαι φυσεωμένας τῆς ἵππου, καὶ τὸ οὖθαρ κατίεσθαι, ideſt *Seruos Omnes Scytæ oculis priuant lactis cauſa*, *quod potant*, *facientes ſic*. *Cùm ſumant ſufflatoria oſſea*, *fiſtulis ſimillima*, *ea mittentes in Equarum genitalia*, *inflant ore*. *alijs inflantibus*, *alij mulgent*, *Dicunt autem huius rei gratia facere hoc*; *& venas impleri inflatas equæ*, *& in mammas deſcendere*. Herodotus in Melpomene p. 255. A. Morem Equorum ſanguinem bibendi non tantùm apud hîc laudatos populos, ſed etiam apud quoſdam occidentales, Concanos in primis Cantebriæ incolas, viguiſſe, docet Latinus Lyricus lib. 3. od. 4. dum fretus Muſarum auxilio canit

Viſam Britannos hoſpitibus feros,
Et lætum equino ſanguine Concanum.

Ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
Οἴνῳ πραμνείῳ, ἐπὶ δ᾽ αἴγειον κνῆ τυρὸν
Κνήστι χαλκείῃ. ideſt
In hoc ipſis confecit mulier ſimilis Deabus
Vino Pramnio, *ſuper autem* (Vinum) *caprinum raſit caſeũ*
Cultro æneo. Iliad. λ. v. 637.

Pag. 90. Col. 2. Καὶ κράμβουσα νῆσος, καὶ κώρυκος ἄκρα, ὑπὲρ ἧς ἐν εἴκοσι σταδίοις ἐστὶ τὸ κωρύκιον ἄντρον, ἐν ᾧ ἡ ἀρίστη κρόκος φύεται. ideſt *Et Crambuſa Inſula*, *& Corycus Promontorium*, *ſupra quod in viginti ſtadijs eſt Corycium Antrum*, *in quo optimus Crocus naſcitur*. Strabo. lib. 14. p. 670. D.

Παστοφόριον. ideſt. *Paſtaphorium*, *Tabernaculum*, *thalamus*.

Καὶ ὁ δῆμος ἄπαυστι (Bulengerus 167. D. legit ἄπαστι) μέχρι τότε τὰς ὁπλομαχίας θεώμενος, καὶ ἄριστον εἵλετο (θεώμενος ἐξανέστη μεταξὺ τῶν ἔργων, καὶ ἄριστον εἵλετο.) ideſt *Et populus ſine cibo uſque adhuc munera ſpectans exſurrexit in medio ſpectaculo*, *& prandium cæpit*. Dio. lib. 37.

κιρκήσια δοῦναι, καὶ σπυρίσι δειπνῆσαι ideſt
Circenſia dediſſe: *& ſportis cænauiſſe*. Ammianus ad Epictetum.

P. 91. C. 1. Οὐρανίσκον. ideſt *Lacunar Tabernaculi Regii*, *Vraniſcum*, *Conopæum*. Bulengerus de Imperatore Romano lib. 2. cap. 34. p. 492. & ſeq. χρυσῷ (χρυσῷ) οὐρανίσκῳ *Aureo uraniſco*. βασιλικὸν ἐνδρίασμα *Conſeſſus Regius ſeu Sella*.

Ἡμεῖς δὲ πηδῶντες, μαινόμενοι, παίοντες ἀλλήλους, ἀπόρρητα λέγοντες, καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς πολλάκις λοιδορούντες, (λοιδοροῦντες) καὶ γυμνοὶ βαδίζοντες ἀπὸ τῆς θέας ἐνίοτε. ideſt *Nos verò ſaltantes*, *inſanientes*, *ferientes inuicem*, *arcana enunciantes*, *& Deos ipſos ſæpenumero conuiciantes*, *& nudi exeuntes ab ipſo ſpectaculo interdum*, Dio. Chryſoſt. ad Alexandrinos apud Bulengerum p. 171. E.

Καὶ εἰ μὲν τὸ χλοανὸν ἐνίκα τῆς γῆς εὐφορίαν ἤλπιζον, εἰ δὲ τὸ κυάνεον τῆς θαλάσσης εὔπλοιαν, καὶ ηὔχοντο οἱ μὲν γεωργοὶ τὸν χλοανὸν νικᾶν (νικᾶν.) οἱ δὲ αὖ πάλιν ναυτίλοι τῷ κυανέῳ ἐβούλοντο τὴν νίκην ideſt *Si quidem Praſinus vicit*, *Terræ fertilitatem ſperabant*: *ſi Venetus*, *maris ſecundam nauigationem*. *Quamobrem vota concipiebant Agricolæ quidem Praſinum vincere*; *Contra rurſus Nautæ Veneto deferebant Victoriam*. Codex Vaticanus.

Col. 2. Τοῦ δὲ χιτῶνος. τὸ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος αὐτοῖς, τὸ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ξυνῄει σφίσιν ἐν στενῷ μάλιστα, τὰ δὲ ἐνθένδε ἄχρι ἐς ὦμον ἑκάτερον ἐς ἄφατόν τι εὖρος διεκέχυτο χῆμα ideſt *Veſtis*, *cuius pars ijs* (Aurigis) *eſt circa manus*, (ideſt veſtis manica) *hinc adſtringebatur maximè vtilitatis cauſâ*. *Illinc uſque ad humerum utrumque ad ineffabile quid beneſluens diffundebatur*. Procopius in Hiſtor. Arcana.

Ἐρυθρὰ πλαταγώνια. τὰ τῆς μήκωνος φύλλα φησὶ, καὶ τὰ τῆς ἀνεμώνης, ἀπὸ τοῦ πλάσσειν, ὅ ἐστι ψοφεῖν. τιθέντες γὰρ αὐτὰ, κατὰ τὴν ἀντίχειρα, καὶ τὸν λιχανὸν δάκτυλον, τύπτουσι τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ, καὶ οὕτω σημειοῦνται, εἰ ἀγαπῶνται ὑπὸ τῶν ἐρωμένων, ὥσπερ καὶ ὑπὸ τῶν πλαταγῶ-

νθ ψόφῳ, εἰ ἀψόφως ἐπικρουσθείη. ideſt *Rubra papaueris folia. Papaueris folia dicit, & Anemonis à πλάσσειν quod idem eſt ac ψοφεῖν ſonum elidere. ſtatuentes enim folia inter pollicem, & indicem percutiunt altera manu; & an amentur ab Amaſiis nec ne, conijciunt, vel ex papaueris ſono, vel ex ictu ſine ſono.* Scholiaſtes Theocriti p. 165.

εὐρυθμῶς ἐβόαν (εὔρυθμος ἐβόα·) ideſt *decenter edere vocem.* μανίαν ideſt *Inſaniam.* θυριάδην γνώμην *Ferinam ſententiam.*

CAP. XIIX.

PAG. 92. C. 1. ἔστιν ὀλύμπια καὶ ἐν μακεδονίᾳ, καὶ Ἀθήναις. ideſt *Olympia ſunt & in Macedonia, & Athenis.* Heſichius Ὀλυμπία ὁ Ἀθήνησιν ἀγών. *Olympia ſunt Atheneis Certamen. Olympia.* apud Suidam Tom. 2. p. 296. B. *Sic apud Græcos appellatur, quod quarto quoque anno celebrabatur, certamen; ob, quæ quarta quoque reuolutione curſuum ſolis ſingulis annis ex horis ſex conficitur, diem.* Ὀλυμπία οὕτω καλεῖται παρ' ἕλλησιν, ὁ κατὰ πενταετηρίδα ἀγών. διὰ τὴν κατὰ τετραετίαν τοῦ τε ἡλίου τέσσαρα ἔτη συντελούμενος ἀγών. διὰ τῶν κατ' ὡρῶν τριῶν (Aemilius Portus legit ἕξ) συνδρόμων ἐκ ἔτους τὴν ἡμέραν. Sed Suid. lect. tuentur quæ p. 109. 1. f. de Pyramide quãdam attulimus ex Lydo.

ἐνεχελιδῶν · ἔστιν ὁ ἀθηναίων ἱππόδρομος. Ideſt *Enechelidon eſt Athenienſium Hippodromus.* Heſichius idem ἐνεχελιδῶν · καὶ ναὸς ἴλου. *Euechelidon Templum Ili.* Hippodromus ſic dicebatur ab ἐχέλου ἥρωος *Echelo Heroe.* Idem Heſichius.

Αὐτὸς δ' ἐν τῇ ἀμαμείας ἁρμίσας μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ περὶ πέντε σταδίους ἀπέχων τῆς πόλεως προσεστρατοπέδευσε κατὰ τὸν ἱππόδρομον. Hunc Polybii locum ex v. Hiſtoriarum diu multumque torſiſſe me non diffiteor; & cùm omnes fere Geographos cum veteres, tum recentiores de hac Argoli Amamia conſuluiſſem, victus tandem fortunatiori nodum hunc ſoluendum reliqueram; cùm venit in mentem legere Ἀπαμείας pro Ἀμαμείας, inductus autoritate Strabonis, qui eius in 16. p. 752. 753. meminit non ſemel, & virtute Baſſi Cæcilii, & duobus Rom. exercitibus illuſtratam refert. item mutaui prępoſit: ἐν in ἐκ, & ἁρμίσας in ὁρμήσας. Vt ſit ſenſus *Ipſe autem Apamea cum mouiſſet exercitum circiter quinque ſtadia diſtans ab Vrbe caſtra poſuit iuxta Hippodromum.* Diuinatione hac mea, audaci ſanè, ſi quis afferat certiora, habebo gratias, & mea corrigam.

CAP. XIX.

C. L. 2.

Ἐπὶ ἠκηκόει πολλῷ πρότερον Ἰουστινιανὸν βασιλέα χρώματος βενέτου, ὃ δὴ κυάνεον, ἐστὶν ἐκτόπως ἐρᾶν (ἐρᾶν), ἀπεναντίας κἂν (κἂν) ταῦτα αὐτῷ εἶναι βουλόμενος ἤθελε τῷ πρασίνῳ τὴν νίκην ὁρμόσαι. ideſt *Ad hæc, audierat multò ante Iuſtinianum Imperatorem colorem Venetum, qui cæruleus eſt, ſupra modum adamare; è contra licet hæc eadem ei cuperet, noluit* (tamen) *Praſino victoriam coniungere.* Euagrius lib. 4.

CAP. XX.

ἀκάκιος ἦν τὶς ἐν βυζαντίῳ θηριοκόμος τῶν ἐν κυνηγεσίῳ θηρίων, ὃν δὴ ἀρκτότροφον καλοῦσι. Ideſt *Acacius erat quidam in Byzantio beſtiarum Præfectus* (quæ alebantur) *ad Venationes, quem Arctotropon appellant.* Hiſtor. Arcana. Acacios duos legere eſt apud Suidam Tom. 1. p 117. alterum Patriarcham Conſtantinopolitanum, Rhetorem alterum p. 118.

.... Ἀχαιίδες οὐκ ἔτ' Ἀχαιοὶ ideſt

— *Achiuæ non iam Achæi.* Hom. Iliad. β. v. 235.

Πλησίον δὲ, ἱερόν ἐστιν Ἀφροδίτης οὐρανίας· Ἀθηναίοις δὲ κατεστήσατο Αἰγεύς. ideſt *Prope autem, Templum vt Veneris Cæleſtis.* (quam primi omnium Aſſirii coluêre, à quibus Paphii in Cipro acceptum ſacrorum ritum cùm Phœnicibus, qui in Paleſtina Aſcalonem Vrbem incolunt; Phœnices cum Cytheriis communicarunt) *Athenienſibus verò conſtituit Aegeus.* Meurſius de Regno Athenienſ. lib. 3. cap. 1. pag. 157. edit. Amſtelodami apud Ianſonium 1633. Pauſaniæ Attica p. 18. v. 1. Quid? ſi dicamus Venerem hoc cognomento Vraniam, eandem eſſe cum Aſtarte Sidoniorum an ipſo Salomone Hebręor. Rege inter cętera Idôla cultam, & excultam? Suidas certè Tom. 1. p. 458. C. Ἀστάρτη (inquit) ἡ παρ' ἕλλησιν ἀφροδίτη λεγομένη. *Aſtarte quæ apud Græcos dicitur Venus &c.* Vide Rhodiginum lib. 23. p. 1272. A. & lib. 29. pag. 1641. E. Sherlogum in Cant. Vol. 2. p. 496. num. 4. & Vol. 3. p. 309 num. 16. Cerdam Aduerſar. ſacr. cap. 140. p. 315. nu. 22 & cap. 177. p. 464. num. 3. Gyraldum Syntag. 13. p. 374. & 375. Eandem Afri colebant pro Luna. Herodianus in Pſeudantonino lib. 5. p. 510. A. *Dein cordi eſſe negans* (Pſeudantoninus) *Deo belligeram Vxorem atque armatam, ſimulacrum Vraniæ iuſſit afferri: quod ſcilicet Carthaginienſibus omnique Africæ venerabile poſitum fuiſſe à Phœniſſa Didone creditur, quo tempore antiquam Carthaginem diſſecto corio ædificauit. Hanc Afri Vraniam vocant, Phænices Aſtroarchen, Lunam eſſe affirmantes. Congruere igitur aiebat Antoninus, matrimonium Solis & Lunæ.* Sed ipſum expectas Herodianum. Φήσας δὲ ἀπαρέσκειν αὐτῷ, ὡς πάντα ἐν ὅπλοις καὶ πολεμικῇ θεῷ τῆς οὐρανίας τὸ ἄγαλμα μετεπέμψατο. σεβόντων αὐτὸ ὑπερφυῶς Καρχηδονίων τε καὶ τῶν κατὰ τὴν λιβύην ἀνθρώπων· φασὶ δὲ αὐτὸ Διδὼ τὴν Φοίνισσαν ἱδρύσασθαι, ὅτε δὴ τὴν ἀρχαίαν Καρχηδόνα πόλιν ἔκτισε, βύρσαν κατατεμοῦσαν. Λίβυες μὲν οὖν αὐτὴν Οὐρανίαν καλοῦσι. Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι, Σελήνην εἶναι θέλοντες· ἁρμόζειν τοίνυν λέγων ὁ Ἀντωνῖνος γάμον ἡλίου καὶ σελήνης &c. Scythæ quoque Cœleſtem Venerem adorabant, Herodoto teſte in 4. p. 275. C. Μετὰ δὲ τούτους, Ἀπόλλωνά τε καὶ οὐρανίην Ἀφροδίτην (ἱλάσκονται)) ideſt *Poſt hos* (ſcilicet Veſtam, Iouem, Tellurem, Martem, Herculem, & Neptunum) *Apollinemque, & Cæleſtem Venerem* (propitiantur. Cauſam hanc afferunt Scythæ apud eundem lib. 1. pag. 49. D. Quia in Vrbe Aſcalône Palæſtinæ, pleriſque nullo illato damno prætergreſſis, pauci aliquot relicti ἐσύλησαν τῆς οὐρανίης Ἀφροδίτης τὸ ἱρόν hoc eſt *depecularunt Vraniæ Veneris templum,* inter cætera huius Deæ fana vetuſtiſſimum. In cuius Sacrilegii vltionem; Templi ſpoliatoribus, eorumque poſteris ἐνέσκηψε ὁ θεὸς θήλειαν νοῦσον. ideſt *immiſit Dea ipſa fœmineum morbum.* p. 50 A. Eoſque, qui tali morbo laborant, Scythæ appellant *Enareas* Ἐναρέας Ideſt *Execrabiles,* ſeu *Execrationi obnoxios.*

πελώριον κακόν. Ideſt *Monſtrum, Prodigium.* Euſtath. Od. 1. p. 1623. v. 2. πελώρια erant *Theſſalorum Saturnalia.* Euſ. Iliad. ρ. p. 1101. v. 6. Rhodiginus lib. 13. p. 896. D. de eo ſi Saturnalia (inquit) in Theſſalia item celebrantur, ſed *Peloria* fuiſſe nuncupata, Gręci ſcribunt, à *Peloro* quodam, qu Pelaſgo nunciaſſet primus, perruptis terræmotu montibus effuſas ſtagnantes priùs in Theſſalia aquas, renudatoſque ſpatioſiſſimos campos. hactenus Cœlius. Rem totam narrat diſertiſſimè Baton Sinopenſis Rhetor in libro de Theſſalia, & Hæmonia, apud Athenæum lib. 14. p. 639. nu. 317.

Μίμους γελοίων. Ideſt *Mimos ridiculorum.* Verba ſunt Demoſtenis In Olynth. 2. p. 17. num. 27. Quo loci Scholiaſtes Vlpianus ἀναγκαίως (ait) τὸ τῆς προσθήκης· οὐχ ἅπασα γὰρ μίμησις γελοία τυγχάνει, ἀλλ' ἔστι καὶ σπουδαία. ἡ γὰρ τραγῳδία, μίμησίς ἐστιν ἠθῶν καὶ παθῶν. καὶ ἡ κωμῳδία μίμησις. καὶ οἱ μῖμοι Σώφρονος. καὶ αἰσχρῶν ᾀσμάτων προσέθηκεν. εἰσὶ γὰρ καὶ ἀγαθῶν ᾀσμάτων ποιηταί Ideſt *Neceſſariò addidit* (γελοίων ridiculorum) *Non enim omnis imitatio ridicula eſt, ſed eſt & ſtudioſa. Etenim Tragædia imitatio eſt morum, & affectuum. Et Comædia imitatio, & Mimi Sophronis. Et addidit* (orator) *Turpium Cantilenarum; ſunt enim & honeſtarum Cantilenarum Poëtæ.* De Imitatione artificioſa Affectuum, Verſuum, & Eloqutionis vide celeberrimum verèque ſapientem Vdenum Niſiely in diſertiſſimis Progymnaſ. vel 1. Prog. 18. 19. 20. 21. 22. 23. p. 75. & ſeq. edit Floren. apud Zen. Pignonium 1620.

Ἀνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος ἕνεκα
Ἀσκοῦσι χάριτας κερτόμους· ἐγὼ δέ πως
Μισῶ γελοίους, οἵτινες ἐπὶ σοφῶν
Ἀχάλινα ἔχουσι στόματα ideſt

Hominum plerique ridiculi causâ
Exercent Charites mordaces: Ego verò
Odi ridiculos, ſi qui ſanè erga bonos
Effrenata habent ora. Euripides.

Εἰσὶ δὲ οἱ σίλλοι ποιήσεως εἶδος κωμικῆς. Καὶ οἱ ταύτην μετιόντες, σιλλογράφοι ἐλέγοντο. καὶ τὸ οὕτω παίζειν, σιλλαίνειν ἐκαλεῖτο. Ideſt *Sunt autem Silli ſpecies Poëſeos comicæ. Et qui eam exercent, Sillographi dicebantur. Et hoc modo ludere,* σιλλαίνειν *vocabatur* Euſtath. Iliad. β. p. 204. v. 23. Οὐ μόνον Ξενοφάνης πεποίηκε σίλλους, ἐν οἷς εὐδοκίμηκεν: ἀλλὰ καὶ τούτου τοῦ εἴδους σιλλαίνει καὶ ὁ Θερσίτης τοὺς βασιλεῖς. ideſt *Non ſolùm Xenophanes compoſuit Sillos in quibus clarus fuit: verum etiam huius ſpeciei Poëſim primus incipit Homerus. In quibus Sillis Poëta Therſitem* σιλλαίνει *(cauillatur), Therſites verò Reges.* Idem Interpres ibidem v. 21. De Ridiculis vide Bulengerum de Theatro cap. 43. & de Riſu, & Ridiculis, integerrimum Vdenum Vol. 3. Pro-

gymn

gymn. 52. & Prog. 143. & Vol. 2. à Prog. 26. ad Progy. 34. ſparſim verò vbi potiſſimum agit de Satyra, nempe Vol. 3. Prog. 31. & 52. 53. & 158 & 129. & 130. & vol. 5. Prog. 14. 16. 17. & 26. & 36. At ſi cui mirum ſit quòd è tot literatorib. huius æui vnius VDENI NISIEY à me facta ſit mentio, alios velut ex vltimis ceris expunctos, præteritos volui; id à me factum eſſe intelliget, non quòd eiuſdem Muſæ Viri, eiuſdem Ciuitatis Alumni, & veteris Amicitia nexu iuncti ſumus: ſed quòd eum hodierna die inter Criticos & politioris literaturæ Viros familiam ducere exiſtimo. Cui rei candidam fidem arrogant illius cùm PROGYMNASMATA tum EXERCITIA MORALIA omnigenâ eruditione referta, in quibus cernere eſt Virum inſani laboris & diligentiæ omnes omnium gentium Auctores, Veteres, Nouos, Græcos, Latinos, Vernaculos indefeſſo ſtudio lectitaſſe, eoſque, ut ſic dicam, in ſuccum, & ſanguinem vertiſſe. Itaque iure merito vnus ille mihi Plato pro omnibus, quippe qui ſit non modò πολυμαθὴς ἀνήρ, ſed quod de præſtanti Medico Homerus cecinit πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Iliad. λ. v. 514.

Pag. 93. COL. 2.

Σιγῶ φθεγγομένης παλάμης δεξίφρονα μολπὸν (παλμὸν)
Νεύμασι φωνήεσσαν, ἀπαγγέλλουσα σιωπήν. ideſt
Taceo loquentis manus deteſtabilem vibrationem
Nutu vocale denunciantem ſilentium.

Anthol. lib. 1. cap. 67. p. 130.

Ἐμβὰς εἶδος ὑποδήματος, ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν τοὺς πόδας. Ideſt *Embas ſpecies calceamenti, ſic dicta, quòd intrecant pedes.* Scholiaſtes Ariſtoph. in Veſpiſ. p. 437. F. & in eâdem Fab. p. 513. F. Etym. Magnum. p. 333. v. 54. Heſichius enunciat etiam Neutro gen. ἐμβάδια, τὰ ὑποδήματα.

ἐμβάς, κόθορνος ταπεινός. ideſt *Embas cothurnus humilis, ſolea.* Ammonius tamen ait *intereſſe* ἐμβάδας *inter &* ἔμβατα. Nam *Embâdes ſunt calceamenta Comica; Embata verò Tragica* ἐμβάδες (inquit ille) καὶ ἔμβατα διαφέρει. ἐμβάδες μὲν γὰρ κωμικὰ ὑποδήματα, ἔμβατα δὲ τὰ τραγικά. Rhodiginus lib. 5. p. 261. B.

δεξιὸν πέδιλον. ideſt *Aptum calceum.*

ἀμφιδέξιον εἶδος ὑποδήματος, ὃ καλοῦσι κόθορνον. ideſt *Ambidextera ſpecies calceamenti, quod appellatur cothurnum.*

κόθορνος γυναικεῖον ὑπόδημα τετράγωνον τὸ σχῆμα, ἁρμόζον ἀμφοτέροις τοῖς ποσί. ideſt *Cothurnus, Muliebre calceamentum quadrilaterum figurâ, quadrans vtriſque pedibus.* Etym. Magnum p. 524. v. 39. ὅτι ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἁρμόττει. *Quia viris, & Fœminis congruit.* Vide Franciſcum Fernandium Virum optimæ eruditionis in Didaſcalia multipl. cap. 24. p. 243.

Καλάμῳ ἀντὶ κερατίου ἐχρῶντο ἀρχαῖοι. κάλαμος, ἡ σύριγξ. ideſt *Calamo Ceratij loco vtebantur Veteres. Calamus eſt ſyrinx.* κεράτιον Nos *Il Cornetto, ſtrumento muſicale di fiato.*

πέταβρα, τίγνα, ideſt *Tigna, Trabes.* Suidas Tom. 2. p. 512. A.

πέταυρον εἶδος παγίδος. ideſt *Petaurum eſt ſpecies laquei,* quo feram capimus, aut auem. Heſich. πέταυρον, παγίς, βάθος, σανίς. *Laqueus, profunditas, tabula.* Suid. Tom. 2. p. loco laudato. — οἷον πέτευδον, παρὰ τὸ εὕδειν ἐν αὐτῷ τὰ πετεινά. Petaurum dictum *quaſi Peteudon; quod volucres in eâ dormiant.* vel ſecundum Fauorinum pag. 1495. v. 55. dicitur ἀπὸ τῶν αὔραις, ὅ ἐστι ταῖς πνοαῖς πέτεσθαι ab αὔραις, *quod idem eſt, ac flatibus; quaſi per aëra volent.* πετάμενος *Volans* Lucian. in Toxari. vide vtiliſſimum Antiquarium Laurembergii p. 336.

ἐστὶ εἶδος παλαίσματος ἡ κλῖμαξ. ideſt *Eſt ſpecies Luctæ Scalla* Scholiaſtes Sophoclis. Euſtach. facit ſpeciem Pugilatus. Il. ψ. p. 1342. v. 54.

ἢ καὶ ἀνδρῶν ἐντέχνοις (ἐντεχνίοις) τισὶ σωμασκίας παραδόξους ψυχαγωγίας τοῖς ὁρῶσι ἐνδεικνυμένων. ideſt *Vel hominibus artificioſis quibuſdam corporum-exercitationibus admirabiles oblectationes ſpectatoribus præbentibus.* Euſeb. Hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 8. Florentini dicimus *La Contadina,* Choreæ genus, quod nuſquam alibi apud Italos nec vidi, nec ex aliis audiui.

ἑτεροκοπία. ideſt *Alternus labor.*

τραχηλισμὸς (τραχηλισμοῖς) ideſt *Ceruicis-flexus.*

Ῥωμαίων ἐβασίλευσε ιθ. Μακρῖνος κιρκεσίοις ἡφαιστείοις ἐκάη τὸ ἀμφιθέατρον ἐν Ῥώμῃ. ideſt *Romanorum Imper. decimus nonus fuit Macrinus. Circenſibus Vulcano dicatis incenſum fuit Amphitheatrum Romæ.* Quæ celebritates ederetur a Græcis in Vulcani honorem, leges apud Meurſium in ἡφαιστεια p. 141. in ἀπατούρια p. 33. in λαμπάς p. 185. in χαλκεῖα p. 247. Græciæ Feriatæ, & in Lectionibus Atticis lib. 4. cap. 24. pag. 225.

Ὄνομα τῷ χρόνῳ (Ὄνομα τῷ χρόνῳ) γεγενήσεται. ideſt *Nomen ſuo tempore inditum erit.* Nouell. 115.

Hactenus Io: Argolus in Onuphrium Panuinium annotauit, qui noſtræ verſioni modum impoſuit; in qua ſi non adamuſſim omnia quadrent, quòd omnium locorum fontes per otium adire non licuit, hoc Lector beneuolus ſua benignitate condonet. Si quid per oſcitantiam minus aptum exciderit; humanum enim eſſe non ignoramus, id atroci ſtylo confodere parati ſumus, vbi nos Cenſor æquus monuerit. Si quis maleuolus oblatret, flocci facimus; ſi Theonino dente momorderit; ſciat ſe, ſi non exaruit calamus, haud impunè laturum.

Quia, dum Operæ properant, quædam mihi in mentem redierunt, quæ pertinent aliquid ad ea, quæ ſupra notata ſunt; non alienum duxi hîc ipſa adponere. Tu autem qui legis: ſiue rurſus opus hoc imprimis, ſuo loco illa intexito.

PAG. 96. C. 1. v. 45. Eliacor. Poſter. pag. 241. v. 40. Aliter ſe ſe habent, quæ de Taraxippo narrat Iſacius Tzetzes interpres Lycophronis pag. 12. edit. à Paulo Stephano. Videlicet *Ex Mercurio & Hierenea natum fuiſſe Gigantem, Gigantis verò filium fuiſſe Iſchenum. Cum autem emerſiſſet Palus, reſponſum fuit ab Oraculo,* Nulla alia ratione paludem abituram, niſi quis ex nobilitate ſe deuouiſſet. *Abnuentibus cæteris, cupiuit Iſchenus oblatum eſſe ſe. Quo ſacrificato, ſepulcrum ei excitatur circa collem, qui Chronius appellatur, prope metam in ſtadio. Et honoribus plurimis eum proſequebantur, & certamina edebant recurrente die, qua oblatus fuit. Eum autem appellant* Taraxippum *ex eo, quòd ad turbas & tumultus cicat Equos decertantes.* Sed præſtat ipſum Iſacium audire. Ἑρμοῦ καὶ Ἱερείας υἱὸς Γίγας. Γίγαντος δὲ υἱὸς Ἴσχενος, λιμοῦ δὲ γενομένου ἐδόθη χρησμὸς, μὴ ἂν ἄλλως λυθῆναι τὸν λιμόν, εἰ μὴ τῶν εὐγενῶν τυθῇ τις. Πάντων τοίνυν ἀπορουμένων ἠθέλησεν ὁ Ἴσχενος τυθῆναι. Οὗ καὶ τυθέντος, ὁ τάφος δείκνυται περὶ τὸν καλούμενον Κρόνιον λόφον, πλησίον τοῦ καμπτῆρος τοῦ Ὀλυμπικοῦ. καὶ τιμαῖς πλείσταις αὐτὸν ἐτίμων, καθ' ἣν ἡμέραν ἐτύθη, καὶ ἀγῶνας συνίστων. λέγουσι δὲ αὐτὸν Ταράξιππον, ἐπειδή ἐστι ταράσσων καὶ θορυβῶν τοὺς ἵππους ἀγωνιζομένους. Vide apud eundem Lycophr. notas G. Canteri p. 3. col. 2. F. v. 49.

PAG. 98. COL. 1. in. Valgr. Ven. 1571. Cauſam, cur Mercurio antiquo veretrum arrectum, & immane affixerit Antiquitas, hanc tradit Plutar. in clauſula Sermon. *An ſeni gerenda Reſp.* p. 797. F. nempe διὸ καὶ τῶν Ἑρμῶν τοὺς πρεσβυτέρους ἄχειρας καὶ ἄποδας, ἐντεταμένους δὲ τοῖς μορίοις δημιουργοῦσιν, αἰνιττόμενοι τῶν γερόντων ἐλάχιστα δεῖσθαι διὰ τοῦ σώματος ἐνεργούντων, ἐὰν τὸν λόγον ἐνεργὸν ὡς προσήκει καὶ γόνιμον ἔχωσιν. ideſt Eam ob cauſam etiam *Mercurios ſeniores ſine manibus & pedibus rigentibus verò faſcinis fingunt; Indicantes à ſenibus minimè requiri, vt corpore operentur; dumodo ij Rationem efficacem, vt conuenit, & fœcundam habeant.* Quin etiam in Elide apud Cyllenenſes Mercurius Membri arrecti ſpecie colebatur. Pauſanias Eliac. 2. Τοῦ Ἑρμοῦ (ἐν Κυλλήνῃ) ἄγαλμα, ὃν οἱ ταύτῃ περισσῶς σέβουσιν, ὀρθόν ἐστιν αἰδοῖον ἐπὶ τοῦ βάθρου. Hoc eſt *Hermæ autem (in Cyllene) ſimulacrum quem ij ibidem impensè colunt, rectum eſt* Pudendum *ſuper baſi.*

De Hermis, quæ huc faciunt, lege Ioſ. Scaligeri Notas in Aetnam Virg. p. 354. edit. Lugd. Rouillii 1573. Et in Priap. p. 455. Meurſium de feſtis Græcorum lib. 3. p. 114. & ſeq. Plutar. in Alcib. p. 200. C. & in Nicia p. 531. E. Schol. Thucid. lib. 6. p. 206. Ipſum vel Thucid. ibidem. Diodorum Siculum lib. 13 p. 768. edit. Lugd. apud Griph. 1559. Harpocrationem in Ἀνδοκίδου ἑρμῆς. Comici Scholiaſtem in Pluto p. 110. & p. 111. E. F. G. Pauſaniam in Attic. p. 19. v. 29. & in Chorinth. p. 101. v. 20. Euſtath. Odyſſ. δ p. 1504. v. 62. Et Iliad. ε. p. 591. v. 33. & alibi non ſemel.

PAG. 101. C. 1. v. 69. Elzeuir. 1574. lege 1624. Argolus loco citato aduocat autoritatem Aquinatis Satyr. 8. v. 63. Sed pro *venale pecus Corytho* legit *Coriti* contra vulgatam lectionem. Hæc ita ſe ſe habere teſtantur Codices editi, Auguſtæ Vindel. apud Prætorium. Hanouiæ typ Vuechelianis. Lugduni apud Anton. Griphium. Pariſiis apud Io. Libert. Venet. apud Aldum. Florentiæ apud Iunctas. Quibus etiam accedit hæc qualis qualis ratio. Nam cùm Poëta poſuerit in Protaſi nobilitatem paterni generis Rubellii Planci in ſanguine Druſorum; materni verò in Iuliæ familiæ: claudicaſſet ſanè Collatio: ni poſuiſſet in Apodoſi Corithæ equæ generoſiſſ. nobilitatem, vt poſuit Hirpini equi nobiliſſ. generoſitatem, quæ præmiſſis reſponderent.

PAG. 107. 1. v. 81. Ἀφικόμενος &c. poſt verbum παίει adde τὸν μηρὸν εἰς τὸν μῦν, καὶ ἑνδεκαταῖος τελευτᾷ. Ideſt *Vulnerat coxam in muſculo, & vndecimo die occumbit.* Ex Cteſiæ Perſicis Hiſt. excerptæ apud Herod. ſæpius laudatum. p. 662. num. 3 B.

FINIS.

IN ONVPHRII PANVINII DE TRIVMPHO COMMENTARIVM

IOACHIMI IOHANNIS MADERI NOTÆ.

ONVPHRIVS PANVINIVS Auguſtinianus Eremita, patria *Veronenſis*, iamdudum orbem terrarum adeo impleuit nominis ſui fama, ut actum agere videri queat, qui de nouo eius in ſe præconium ſuſcipere velit. Etenim iſtum vocibus ſuis tantum non ad ſidera euexere laudatiſſimi & ipſi, præcellenteſque in omni doctrina viri, quibus nunc *Helluo Antiquitatis*, nunc *Hiſtoriarum pater*, nunc *magnus Antiquitatis aſſertor*, iure meritoque audit, & *qui ad omnes & Romanas & Eccleſiaſticas Antiquitates eruendas plane videatur natus*. Et quidem ad illud eruditionis faſtigium memoratur perueniſſe aſſidua conſuetudine, quam cum Illuſtribus Viris, *Antonio* cumprimis *Auguſtino*, Archiepiſcopo poſtea Tarraconenſi, ac *Fulvio Vrſino*, Antiquitatum æque indagatoribus ſolertiſſimis, feliciter iunxerat; quod eruditi ſemper aliquid doctrinæ ſuæ frequentantibus, ut aromata odorem, adfricare ament: uſus inſuper laudati Archiepiſcopi *Bibliotheca* inſtructiſſima, cuius libris commodato acceptis (ut alienos auidius deuoramus) ſic utebatur, nihil ut legeret, quod non, Plinii ſenioris exemplo, excerperet: ceu ex ore ipſius Auguſtini, heri tunc ſui, Cl. Vir *Andreas Schottus*, atque ab hoc ſe accepiſſe fatetur *Aubertus Miræus*. Hinc adeo quinque ſupra ſexaginta, ut *Bruſchus* refert, compoſuit volumina, *ex quibus plura typis tum Italicis, tum Germanicis, incredibili omnium commendatione, ſunt excuſa*: quorum, ut etiam non impreſſorum, Catalogum editioni librorum de Ludis Circenſibus Patauinæ præfixit *Paulus Frambottus*; ſuæ vero *Anaſtaſi Auguſtinianæ* inſeruit *Thomas Gratianus*, & *Elogys Auguſtinianis Cornelius Curtius*. Florebat tunc in Pontificia patrui ſui aula *Alexander* Cardinalis *Farneſius*, magnus ingeniorum æſtimator. Hunc cum, ut præcipuum patronum ſuum, in *Siciliam* proſequeretur, *alieno*, ut maximus *Thuanus* ſcribit, *& ſibi, & publicæ utilitati, tempore*, anno Domini MDLXVIII. ætatis XXXIX. nondum inchoato, *Panormi* morte immatura eſt ſublatus: *omnibus Hiſtoriæ numeris in eius obitu*, vel ſummo *Scaligero* teſte, *collacrymantibus*.

Vid. eius Auctar. de Script. Eccleſ. c. 552. Et ſcriptores Sec. 16. pag. 81. Hiſtor. lib. 43. lib. 5. de Emenda. temp.

Pa. 137. *DE TRIVMPHO*) *Onuphrij* hæc de *Triumpho* diſſertatio pars eſt *Commentarij* Eiuſdem in lib. V. *Faſtorum*, ubi etiam legitur, à *pag.* 338. edit. *Heidelbergenſis* ad *pag.* 346. annexos inſuper haben *Triumphos & Orationes omnes a Romulo rege, uſque ad Iuſtinianum Auguſtum*; ut & *Populi Romani Duces*, qui ob res bello præclare geſtas *triumphalia Ornamenta* ſunt conſecuti. Separatim vero prodiit primum *Venetijs*, anno ſuperioris ſeculi LXXI. in folio regali, ut vocant, cum figuris æneis: & hoc noſtro ſeculo adiecta *Patavij* Illius *Ludis Circenſibus* eſt, à *Paulo Frambotto* anno XLII.

EIVSQVE POMPA SCRIPTVRVS] Scripſere de *Triumpho* iam ante Onuphrium Viri de Antiquitate optime meriti, *Flavius Blondus*, Romæ Triumphantis libro X. *Pomponius Lætus* Hiſtor. Romanæ lib. II. *Alexander ab Alexandro* (quem poſtea notis illuſtrandum ſuſcepere *Andreas Tiraquellus & Criſtophorus Colerus*) Genialium Dierum lib. I. cap. XXII. & lib. VI. cap. VI. *Polydorus Virgilius* de Rerum Inventoribus lib. II. cap. XVI. Et ipſa illa Onuphrij ætate, ac poſt: *Carolus Sigonius* lib. II. de Antiquo iure Prouinciarum, cap. X. *Guido Pancirollus*, & *Henricus Salmuth* Commentar. in eundem, parte I. Memorabil. tit. LVII. *Iohannes Fungerus* in Etymologico Trilingui, ſub *Triumphi* voce; *Iohannes Roſinus*, & qui in eum erudite commentatus eſt, *Thomas Demſterus*, lib. X. Antiq. Rom. cap. XXIX. *Iulius Cæſar Bulengerus* peculiari libro *de ſpolijs, Tropæis, Arcubus, & Pompa Triumphali*, Paris. edito, 1601. *Iohan Battiſta Caſalius*, libro de Vrbis & Imperij ſplendore, parte II. pag. 173. & ſeqq. *Chriſtoph. Adamus Rupertus*, Differt. II. ad cap. VIII. lib. 2. Valerii Max. Tum ab hiſce citati *Bartholomæus*, *Marlianus*, *Robertus Valturius*, aliique: Et qui ex memoratis, ſolus, quod ſciam, ſupereſt, ac diu ſupereſſe ſoſpes valenſque velit, Academiæ quondam Salanæ, iam Altenburgenſis Eccleſiæ Doctor, & Superintēdens Generalis meritiſſimus, *Iohan. Chriſtfriedus Sagittarius*, Diſputatione elegante *de Triumpho*, in *Otio* ipſius *Ieneſi* nunc exhibita, à pag. 400. ad 422. Quos quidem hic indicare voluimus, ſi qui forte ſint, qui pleniorem Triumphi deſcriptionem deſiderent. Non enim omnia, ſed potiora tantum, quæ in hoc Commentario occurrunt; delibabimus, in pleriſque monſtraſſe contenti, à quibus ſingula uberius poſſint peti. Quanquam nec a ſupra laudatis Excellentibus Viris pari ratione hæc materia ſit pertractata, ſed ab aliis exactius, ab aliis compendioſius; prout cuiuique ſcopus vel inſtitutum fuit.

TRIVMPHI ETYMOLOGIAM NON OMNES] Videri præter jam dictos, de hoc Ἐτυμολόγων diſſenſu poſſunt *Suidas* & *Etymologici Magni* Autor, in voce θρίαμβος; *Chriſtianus Bechmanus*, in Lat. Linguæ Origin. Tum Matthias *Martinius*, & ὁ πάνυ *Voſſius* in Etymologicis. Nam nunc haud noſtrum eſt, iſtas componere lites. Pa. 137.

FICORVM FOLIIS, QVAE ΘΡΙ'Α DICVNTVR] Συκῆς καὶ ἀμπέλου φύλλα, ficus & vitis folia, explicat *Heſychius*; Bacchus autem utriuſque habitus eſt inventor. Vnde Dionyſium Συκίτην ſive ficulneum *Lacedæmonii*, *Soſibio* teſte, ſunt venerati, quem *Naxii* Μειλίχιον dixere: apud quos & *Bacchi*, quem Διόνυσον vocabant, τὸ πρόσωπον ἀμπέλινον, *facies è ligno vitis erat*; illius vero, quem *Melichium* nominabant, *è ficu*. Μείλιχα enim Naxijs dicebantur *ficus*; ceu *Athenæus* refert, lib. III. cap. V. Pa. 137.

LATINI ADSPIRATIONE EX PRIMA] Verba *Nicolai Perotti* ſunt in Copiæ Cornu, pag. 326. Quibus adde, quæ *Ioh. Tortellius* habet in Commentar. Grammat. ſub vocabulo *Triumphus*; & *Aldus Manutius*, in *Orthographia* ſua, ex Libris, Lapidibus vetuſtis & *Politiano* pag. 735. & ſeqq. Pa. 137.

POMPA SCILICET SOLENNIS ILLA] Quomodo & *Heſychius* πομπὴν, ἐπίδειξιν νίκης, reddit Θρίαμβον, id eſt, *Pompam victoriæ indicem*: qua quidem nihil excellius, nihil magnificentius olim poterat excogitari: ut quæ plane *Terrarum Dominos eueheret ad Deos*, quibus honor ille deferebatur. Id quod ſuis *Olympicis ludis* tribuebant Græci; *in quibus* propterea *Olympionicam eſſe, prope maius fuit, quam Romæ triumphaſſe*: teſtante ipſo *Cicerone*, Orat. pro L. Flacco. Pa. 137.

TRIVMPHVM PRIMVS APVD GRAECOS BACCHVS] Verba *Solini*, quæ huc faciunt, leguntur ipſius

Poly-

Polyhiſtoris c. LXV. Quibus ſuffragatur *Plinius* Hiſt. Nat. lib. 7. cap. 56. & *Diodorus Siculus* lib. III. Biblioth. ſuæ c. LXV. Meminitque *Apollodorus* lib. III. de Orig. Deorum, pag. 142. *Columnarum apud Indos, à Baccho,* dubio procul in ſignum victoriæ, *poſitarum*, ut & *Dionyſius* in Periegeſi, verſu 1164. Apud cuius tamen Scholiaſtem *Euſtathium Arrianus* inducitur dubitans, an ab aliquo Dionyſo bellum unquam in India geſtum ſit: quod *nec ille Semeles filius, nec alius quiſpiam ejus nominis, fuerit bellicoſus.* Quomodo & *Lucianus* illum ſemel iterumque ut imbellem in *Dialogis* exagitat. Interim triumphum eius venuſte eleganterque deſcripſit *Sidonius Apollinaris* Carmine XXII. quod *Burgus Pontij Leontij* inſcribitur, pag. 170 edit. Pariſ. 1599.

Pag. 138. *RE AB EXIGVIS EXORTA INITIIS*] Quibus ipſi auctori Triumphi, *à quo & genita & educata ſimul urbs eſt*, ut ſcitè *Lactantius* lib. VII. Div. Inſtit. cap. 15. *de canna erat ſtraminibuſque domus* (a). Vnde illud *Carneadis* pronunciatum ap. eundem terſiſſimum Scriptorem: (b) *Romanus, ſi reſtituere aliena velint, ad caſas eſſe redeundum.* Quamvis & aliarum rerum rudia fere ſint initia, quæ tempore perpoliuntur, ut urſorum catuli.

a Ouid. 1. Faſt.
b Lib. 5 c. 17.

Ib. v. 6. *TENVES PRINCIPIO EXILESQVE TRIVMPHI*] *In quibus nihil vidiſſes niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma.* Cuiuſmodi eos ad Pyrrhum uſque & Tarentinos ſuperatos fuiſſe, *Florus* prodit lib. 1. cap. 18.

Ib. v. 7. *DEINDE PAVLATIM CRESCENTE*] *Cum paſtorum caſas ille Gallorum ignis, & flamma paupertatem Romuli abſcondiſſet*: prout idem ibidem loquitur cap. 13. Nihilominus ſarta tecta manente adhuc Auguſti ævo, referentibus *Vitruvio* (c) atque *Dionyſio*, (d) illa *Romuli caſa*, ac inter aurata laquearia, & radiantes marmore columnas, Romanis luxuriam ſuam exprobrante. De quo pluribus *Stanislaus Kobierzycki* lib. II. de Luxu Romanorum cap. VI.

c lib. 2. c. 1.
d lib. 1. p. 94. edit Lugd. 1561.

Ib. v. 12. *CVM INTEGRAE PROVINCIAE AC REGNA*] Imo *orbis univerſus*, ut *Vegetius* inquit, *ſub iugum miſſus.* Hanc enim opinionem imbiberant planè Romani, ſiue ex Geographiæ ignorantia, ſiue quod vel ſibi ipſis illa dulci imaginatione, vel Impp. ſuis blandirentur: ut adeo iſtiuſmodi voculis plenè ſunt libri & monumenta omnia, ſic ut nec ipſi Patres ijs abſtinuerint. Ita enim in Concilio Chalcedonenſi, Actione I. (e) *Præcepit Dominus Orbis Terræ; iuſſum eſt à Domino Orbis terræ.* Quod teſtimonijs poſſet ulterius firmari, niſi alii dudum id præoccupaſſent: in quibus ille nomine ſuo longe maior *Hugo Grotius* eſt, Annotatis ad cap. III. lib. II. *de Iure Belli & Pacis*: & Doctor olim meus, mihi ſemper venerabilis, *Hermannus Conringius*, cap. II. de German. Imperio Romano. Vt *Iohan Freinsheimium* & *Theodorum Sitzmannum* taceam, quorum ille in eruditis ad *L. Florum*, hic vero ad *P. Rutilij Itinerarium* Animadverſionibus, id egerunt. Quin & in nummis id proteſſi ſunt, Imperatores orbem ſimul dextra portantes; qualem ex *Conſtantij* Imp. *Fridericus Lindenbrogius* exhibet atq; explicat, doctiſſimis ad *Ammianum* Obſervationibus; (f) & nos hic tibi ſiſtimus ex *Didij Iuliani*, apud *Ant. Auguſtinum.*

e pag. 405. & ſeq. edit Crabb.
f pag. 101. edit. Hamb. 1609.

Quomodo item communiter cum ſphæra vel orbe effingi ſolitas Imperatorum imagines, *Baſilij Seleucienſis* verba planum faciunt, *Orat.* II. *de Adamo* (g) ac hodienum *pomum aureum* in coronatione Auguſtiſſimi Imperatoris, ſacratiſſimas Ipſius exornat manus. De quo pluribus *Marquardus Freherus* ad *Petrum de Andlo* pag. 182.

g pagin. 9. edit. Comel. 1596.

Pag. 139. *POPVLI ROMANI DVX, IMPERATOR APPELLATVS*] Non qua ratione à temporibus *Iulij Cæſaris* vel *Octaviani Auguſti* ita dicebantur οἱ αὐτοκράτορες, qui ſummam potentiam & auctoritatem in republ. habebant: Nec ut eo nomine veniebat quivis P. R. Dux, cuius auſpiciis gerebatur bellum: Sed *qui bene geſta republica*, ſicut Tacitus Annal. III. cap. 74. *gaudio & impetu victoris exercitus conclamabatur.* De quibus Imperatorii nominis ſignificatis conſulendi *Sigonius* lib. III. de *Antiq. Iure Provinc.* cap. VI. & *Commentario in Faſtos* ad annum V. C. DCVIII. *Onuphrius* in Faſtis ad annum DCCIX. & DCCXXVII. & *Iulius Cæſar Bulengerus* lib. I. de Imp. Rom. cap. I.

FASCES LAVREATOS IN VRBEM MITTEBAT] Ita Zonaras Annal. Tom. II. pag. 31. De literis vero teſtatius eſt; quas, quod lauro eſſent involutæ, *laureas*, & *laureatus*, & *tabellas laureatas* vocitabant; Cicero *Victrices literas* dixit: (h) Eaſque *primis temporibus exercituum Duces Romam ad Senatum mittebant: poſterius vero vel Duces ipſi ad Cæſares, vel Cæſares Romam ad Senatum miſerunt, in Capitolio in ſignum communis lætitiæ perpetuo conſecrandas*: ut *Livii, Taciti, Plinii, Iulii Capitolini, Lampridii*, innitens auctoritati, perſequitur late *Wolffgangus Lazius*, Comment. reip. Rom. lib. 2. cap 4. & lib. 9. c. 20.

h Epiſt. 11 lib. 5. ad Attic.

Pag. 139. *DEBITVMQVE TRIVMPHVM PETERE POSSET*] Formulas in triumphis poſtulandis & decernendis receptas, ex Livio potiſſimum collegit *Barnabas Briſſonius* Lib. II. de Form. P. R. p. 208. In quibus eminet, qua *Cn. Manlius Procoſ. in Senatus ibi Aede Bellonæ* dato, cõmemoratis à ſe rebus geſtis, poſtulavit: (i) VT OB EAS DIIS IMMORTALIBVS HONOR HABERETVR, SIBIQVE TRIVMPHANTI VRBEM INVEHI LICERET. Tum qua *M. Fulvius* ex Ætolia redux, *ad Aedem Apollinis*, in Senatu petiit à Patribus: (k) VT ÆQVVM CENSERENT OB REMPVBLICAM BENE AC FELICITER GESTAM, ET DIIS IMMORTALIBVS HONOREM HABERI IVBERE, ET SIBI TRIVMPHVM DECERNERE. Ex quibus etiam patet, ſenatum non ſemper in Æde Bellonæ datum redeuntibus è bello Ducibus: Quod & *Fabricius* innuit lib. I. Antiqq. Rom. cap. XIII. quo agit *De Curijs & Senaculis.*

i Lib. 38. cap. 44.
k Lib. 39. cap. 4.

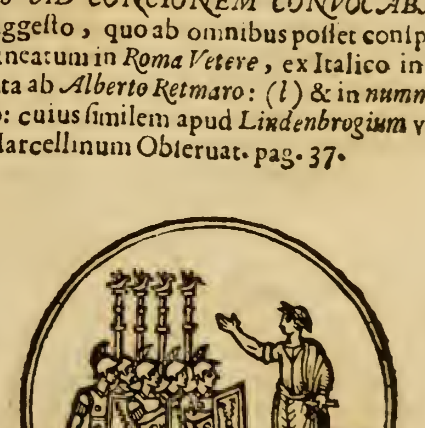
Ibid. *NEMINI TRIVMPHATVRO VRBEM INGREDI*] Qui propterea tam diu *ad urbem* dicebatur eſſe, uſque dum lege lata triumphans urbem intraret. *Aſconius Pædianus* Procem. Act. in Verrem: (l) *Ad urbem dicitur de iis, qui cum poteſtate provinciali, aut nuper è provincia revertiſſent, aut nondum in provinciam profecti eſſent.* Et pag. 115. *Omnis magiſtratus, qui intramuranus non eſt, nec urbanus, etiam ſi adminiſtrator eius Romæ eſt, Ad urbem dicitur.* Vbi quæ *Franciſc Hotomannus & Petrus Nannius* commentati ſunt, ſi placet, lege: Et quæ Paulus Manutius annotauit ad Ciceronis Epiſt. VIII. lib. III. edit. Vet & epiſt. I. lib. IV.

i pag 61. edit. Lug. Bat. 1644.

Pag. 139. *IMPERATOR HABITV TRIVMPHALI AMICTVS*] E templo Iovis Capitolini deſumpto, ceu ex *Lampridij* Alexandro, & *Capitolini* Gordianis, docet *Octavius Ferrarius* lib. 2. de Re Veſtiaria cap. 7. Iuſtus *Rycquius* etiam tangit, Commentario *de Capitolio*, cap. XIX.

Pag. 138. *MILITES AD CONCIONEM CONVOCABAT*] Stans in altiore ſuggeſto, quo ab omnibus poſſet conſpici: prout pulchre delineatum in *Roma Vetere*, ex Italico in Germanicum translata ab *Alberto Retmaro*: (l) & in *nummo Caligulæ* hic expreſſo: cuius ſimilem apud *Lindenbrogium* videas, in citatis ad Marcellinum Obſeruat. pag. 37.

l pag 64. edit. Arnheim. 1661.

Ibid. *MILITIBVS PECVNIAM DONABAT ET ORNAMENTA*] Quod bonam ſpem ibi fovere exercitum neceſſe ſit, Onoſandro iudice (m) ὅπου τιμὴ μὲν ἀποδίδοται τοῖς ἀγαθοῖς, τιμωρία δ' οὐ παραπέμπεται τῶν κακῶν, ubi fortibus & bonis honor habetur, malis autem pœna irrogatur. Sane ab *hiſce militaribus ornamentis proceſſiſſe Gentilitia Germanorum arma*, quæ vulgo *Vvappas*, ſeu Cancellotum vocabulo *Clenodia* vel *Inſignia* vocant: eorumque uſum non minus in Romana militia, atque hodie extitiſſe: ex *duobus* potiſſimum *Monumentis* in *Carinthia* & *Stiria* repertis, atque à ſe in frontiſpicio libri poſitis, contra illorum opinionem, qui *Henrico Aucupi* illorum initia tribuunt, adſerere nititur non uno loco, (o) in *Reip. Rom. Commentariis*, laudatus nobis ante *Lazius*.

m Strateg. cap. 34.

o lib. 5. cap. 14 & cap. 17 ac pag. 894.

TORQVES] De quo *Vegetius* lib. 2. cap. VII. *Torques aureus ſolidus, virtutis præmium fuit: quem qui meruiſset præter laudem, interdum duplas conſequebatur annonas*, &c. Id quod docere pluribus poſſit *Iohannes Schefferus*, venuſto de Torquibus Antiquorum Libello cap. II. & *Laurentius Pignorius* Symbolarum Epiſtol. pag. 37. *Lipſius* lib. v. de Milit. Rom. Dialogo XVII. De armillis vero Philippi Rubenij Collectanea, Electorum lib. I. cap. 38.

Ibid. *CORONAS ALIIS AVREAS*] Quas incendendis militum animis ab exercitus duce militis iam ante quam pugnaretur fuiſſe propoſitas, *Paſchalius* exiſtimat (p) præclaro *de Coronis* opere: e. gr. ſi caſtra parrumpenda forent, *caſtrenſem*, ut ſummum decus; ſi vallum capiendum *vallarem*; ſi urbis obſeſſæ ſubeundus murus, *muralem*; ſi navali prælio dimicandum *navalem* ſive Claſſicam. Re demum feliciter peracta, ab Imperatore coronas in edito loco fuiſſe poſitas, admonitoſque milites, ut qui ſe dignos illis ducerent, id palam in omnium oculis apud ipſum profiterentur. Sic factum ut nulla fraus obreperet; nullus ibi ambitioni, nullus fautoribus & gratiæ locus eſſet. Quod ſi res in ipſius Imp. oculis geſta fuiſſet, ut neque teſtes, neque profeſſionem exſpectari neceſſe eſſet, Imperatorem milites tanto honore dignos nominatim appellaſſe: illos vero accedentes ad tribunal Imp. multo honore verborum pulcherrimum præmium accepiſſe, non ſibi tantum, ſed & poſteris & familiæ decus. Vocum ferre totum adſcripſi, quod liber eſt in paucorum manibus: licet nuper ſit recuſus.

p lib. 7. cap. 2.

NAM QVI MVRVM] de coronis militaribus ſcripſere iidem illi ferme, qui ſupra de Triumpho, etſi diverſis nonnunquam libris vel capp. *Iohannes* videlicet *Tortellius* Comment. Grammat. ſub uoce *Stemma*. *Alex.* ab *Alexandro* Genial. dierum lib. 4. cap. 18. & ibidem *Tiraquellus*. *Vvolfg. Lazius* reip. Rom. lib. 9. cap. 18. *Carolus Sigonius* libro II. de Antiq. Prov. iure cap. x. *Guido Pancirollus* part. I. Memorab. tit. LV. & ibid. *Henricus Salmuth*. *Iuſtus Lipſius*, lib. v. de militia Rom. Dialog. XVII. & ex eo *Antonius Thyſius* Romæ ſuæ illuſtratæ, pag. 154. & ſeqq. *Carolus Paſchalius* toto lib. VII. de Coronis; *Philip. Carolus*, Animadverſ. *in Gellium* lib. II. cap. XI. Animadverſ. III. *Iohannes Meurſius* peculiari *de Coronis* libello cap. XV. *Henricus Kippingius* Diſſertat. de *Victoria* & *ſolemnibus* eius, ubi de *Triumpho* etiam univerſæ, non ſine induſtriæ laude, conquiſivit, quæ illuſtrare ipſum uberius poſſunt. *Muralis* verò ut & *vallaris* veſtigium in nummis nuſpiam reperiri, præter quam quod corona *turrita* ſeu *turrifera* inſignitum inveniatur caput *Alexandriæ civitatis*, in numiſmatis *M. Lepidi* & *Magnæ Deum matris Cybeles*, in nummis *Fauſtinæ Auguſtæ*, putat *Antonius Auguſtinus*: (q) ex quo propterea utriuſque picturam ſubjicio.

Ibid.

q Dial. II. Antiqq. pag. 22

Ibid. *QVI CLASSE VICERAT, CORONA ROSTRATA*] Quæ & navalis, & claſſica dicebatur: *qua donabatur præcipuè is, qui maritimo prælio primus in hoſtium navem armatus tranſiliiſſet, cuiuſve opera manuve navis hoſtium capta fuiſſet*, ut *Gellius* lib. 5. cap. 6. & ſupplente ipſum Scaligero *Feſtus*: Eaque ornatum in nummis invenias *M. Agrippam* apud *Ant. Auguſtinum*, utpote qui ſolus Romanorum ex *Paterculi* atque *Dionis* mente, honorem iſtum aſſecutus eſt: contra quam *Plinius* iſtius ſimul participem facit *M. Varronem*, qui *Piratico bello* eam *à Magno Pompeio* adeptus ſit, lib. XVI. cap. 4. ubi Doctiſſimi *Dalechampij* notas inſpice. Eſt & in *Auguſti* nummis ap. laudatum Præſulem pag. 14. num. 22. hac fere forma: Qua tamen potius *victorias* illius *terra marique geſtas*, quam *honorem* iſtum ſignificari, Cl. *Schefferus* arbitratur; qui omnino hic legendus lib. IV. de *Milit. Navali*, cap. 3.

QVI VERO CIVEM IN PRAELIO, OBSIDIONEVE,] Inter Obſidionalē & civicam hoc diſcriminis erat, quod hæc *ſervati unius civis* ſignum, illa *plurimorum civium ſervatorum* eſſet: Iſtam *cives*, qui liberati obſidione erant, *darent Duci*, qui liberaſſet; civicam vero *civis* daret *civi*, à quo in prælio eſſet ſervatus. Illa *graminea* erat; hæc *quercea* vel *quernea*; (quod *ante cauſa vitæ in hac arbore hominibus fuiſſet, qui glandibus veſcebantur*; ut *Servius* ait, ad VI. Æn.) (r) Eaque cum *laurea* deinceps Imperatoribus, ac in his *primo omnium Auguſto* a S. P. Q. R. *oblata*, ut *hæc quidem pro foribus ob hoſtes victos*; civica vero, OB CIVES SERVATOS, *in faſtigio domus Palatinæ poneretur*. Sic enim verba *Dionis* lib. LIII. pag. 507. τό τε τὰς δάφνας πρὸ τῶν βασιλείων αὐτοῦ προτίθεσθαι, καὶ τὸν στέφανον τὸν δρύϊνον ὑπὲρ αὐτῶν ἀρτᾶσθαι, explicanda potius, monet *Henricus Valeſius*, (s) quam quomodo *Xylander* vertit: *& ſuper eas quernæ ſuſpenderentur*: motus auctoritate *Suetonij* in Claudio cap. 17. ubi *navalem coronam faſtigio Palatinæ domus iuxta civicam fixiſſe*, dicitur. De quo etiam Vir Cl. Caſpar *Sagittarius* videndus ſingulari de Ianuis veterum libello, cap. XXX. Cæterum & quernæ huius in Impp. nummis figuram ſæpiuſcule reperias, hac ratione pictam:

Ibid.

r pa. 1091. edit. Baſil.

s Notis ad Excerpta ex Dione pag. 97.

QVI VERO EQVESTRI PVGNA VICERAT] De præmiis Equitum *Hermannus Hugo* lib. v. de *Milit. Equeſtri* cap. I. pag. 310. & 314. *Zonaras* tradit, corona donatos equitum fortiſſimos, cui ἱππικόν τι, aliquid ad equitatum pertinens, fuerit inſculptum. Egregius vero locus de illa præmiorum diſtributione extat apud *Polybium* Hiſtor. lib. VI. (t) qui & ipſi *Lipſio* iudicatus dignus, in quem dicto de *Militia Rom.* libro, & Dialogo, theſauros eruditionis ſuæ profunderet.

Ibid.

t pag. 483. edit. Wechel. 1619.

Etiam

Etiam de *formulis* in eiuſmodi largitionibus adhiberi ſolitis, *Briſſonius* adeundus lib. IV. *de Form. P. R.* pag. 350.

Pag. 8. *HAEC-DONA NON VIRITIM*, SED COHORTIBVS) *Zonaras* d. l. Καὶ ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις, καὶ στρατοπέδοις ὅλοις, παρείχετο. Nam pleraque, ad dona militaria & ſpolia pertinentia, ex eo auctore *Onuphrius* huc tranſcripſit. Confer *Henricum Savilem* lib. de *Milit. Rom.* pag. 47. (*u*) & *Iuſtum Lipſium* lib. 2. de *Magnit. Rom.* cap. 12. & ſeqq.

u Edit. Lipſ. pag. 47.

Ibid. IMPERATORES POPVLO EPVLVM ET CONGIARIVM] Quomodo *Tiberius triumphum agens, prandium populo mille menſis, & congiariū trecennos nummos viritim dedit.* (*x*) Congiarium vero à *congio*; quod primo congii olei & vini darentur, poſt etiam pecunia, aliave, manente eadem appellationes. *Budæus* Annot. Poſter. in Pandectas; (*y*) *Donativum largitio Imperatoris in milites*, λαμπρὰ ἐπίδοσις : *quæ eadem in populum facta congiarium dicitur.* Iunge *Cuiacium* Obſervat. lib. x. cap. 37. *Alexandr. ab Alex.* lib. 5. Gen. Dier. cap. 24. & ibid. *Tiraquellum*, pag. 777. *Schardij*, Aliorumque Lexica; *Iuſtum Lipſium* lib. I. Elect. cap. 8. *Laziumque* lib. IV. reip. Rom. c. IX.

x Sueton. in Tib. c. 20.
y pag. 142. edit. Col. 1527.

FVERVNT ETIAM QVI SVMTVS AD SPECTACVLA PVBLICA] Et ſubjunge: *Velut de* Aureliano *teſtatur* Vopiſcus: *quod peracto triumpho, populo dederit* voluptates ludorum ſcenicorum, ludorum Circenſium, Venationum, gladiatorum, Naumachiæ. *Quo referendus elegans* Venationis *nummus ex* Gutherio *à nobis expreſſus, quodque* de Ludis Triumphalibus *notavit* Lazius, *lib. x. Reip. Rom. cap.* XV.

IMPERATOR CVRRVM CONSCENDEBAT] Thure prius Diis dato, pronunciatiſque verbis ſequentibus; DII, NVTV ET IMPERIO QVORVM NATA ET AVCTA EST RES ROMANA, EANDEM PLACIDI PROPITIATIQVE SERVATE. *Blondus*, Romæ Triumph. lib. x. pag. 164. Ibid.

Pag. 8. CVRRVM INSTAR TVRRIS] Græca apud *Zonaram* ſunt; τὸ δὲ ἅρμα οὔτ' ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ, ἦν ἐμφερὲς. ἀλλ' ἐς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. (*a*) Qua ratione formatus etiam eſt, quem ex *Onuphrio* æri inciſum, hic exhibemus; & qui ex nummis *Traiani* & *Antonini Pij* infra producuntur, triumphales currus; ut ut quæ in *Speculo Romanæ Magnificentiæ* reperitur *M. Aurelij* triumphantis imago, pulcherrimo marmore *in Capitolio* inter tot urbis ruinas poſteritati ſervata, atque ab *Antonio Lafrerio* venuſte expreſſa (quæ eadem forte cum illa eſt, quam in *Palatio Conſeruatorum* inter plurima monumenta alia conſervari *Iacobus Boiſſardus* ſcribit, (*b*) & *Paulus Merula*) (*c*) præ ſe ferre videatur ſpeciem *currus ſuperiore parte quadrati*. Et *Plutarchus* quidem auctor eſt, εἰς τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ τὸν ὄγκον, *eam in figuram & faſtum* evexiſſe Triumphum *Tarquinium Priſcum*: Secundum alios vero, *Publicolam* primum ἐφ' ἅρματος θριαμβεῦσαι (*d*).

a Tom. II. pa. 31.
b Itin. Schotti part. 2. pa. 94.
c Part. 2. Coſmogr. p. 1019.
d Tom. 1. pag. 27.

Ibid. POPVLVS SE OMNIBVS CIRCIS ET LOCIS] Rurſum verba *Plutarchi* ſunt, (*e*) in vita *Pauli Aemilij*, ubi ait: *Populum* ἔν τε τοῖς ἱππικοῖς θεάτροις ἃ κίρκους καλοῦσιν, *in equeſtribus theatris, quæ Circos vocant, & foro, alijsque Vrbis partibus, vbi conſpici pompa poterat*, ἰκρία, h. e. *tabulata fixiſſe*. Cum quibus & illa *Ioſephi* congruunt: (*f*) Veſpaſianum & Titum duxiſſe triumphum, διὰ τῶν θεάτρων διεξελαύνοντας. per *theatra* (per *ſpectacula* vertit Interpres, qui *Ruffinus* vulgo exiſtimatur.) tranſeuntes ὅπως εἴη τοῖς πλήθεσιν ἡ θέα ῥᾴων. *ut multitudini facilior eſset aſpectus.* Quod ſcilicet ibi iam parata eſſent ſedilia, ut novis ſubſtructionibus haud eſſet opus. Etiam *reges multarum gentium* ad triumphum Pauli Aemilij ſpectandum *Romam veniſse*, narrat *Eutropius*, lib. IV. pag. 48.

e Tom. 1. pag. 272.
f Lib. 7. pag. 978.

VIAE ET TEMPLA SERTIS ET ODORIBVS REPLETA ERANT] Sic iterum eodem loco: πᾶς δὲ ναὸς ἀνεῳκτὸς καὶ στεφάνων καὶ θυμιαμάτων ἦν πλήρης. Ritu gentibus paſſim, atque ita etiam Romanis, vel extra triumphum uſitato: quem iam dudum expoſuere viri omni laude cumulatiſſimi, *Iſaacus Caſaubonus* ad *Suetonij* Caligulam pag. 411. *Lipſius* Commentar. ad XIV. *Taciti* Annal. pag. 400. *Paſchalius* lib. II. de Coronis, cap. XI. *Bulengerus* lib. III. de Imperatore, cap. 8. *Auguſtus Buchnerus* ad *Venantij* Hymnum de Reſurr. Domini: (*g*) ut eius quidquam repetere, non ſit neceſſum.

Pag. 140. *ANTE OMNIA VNIVERSVS SENATVS*] Pertinet huc pictura quædam *Lafrerij* ex *Fragmentis* Antiquitatum deſumta, in qua omnium ordinum & ſexus homines effuſos urbe videas ad excipiendum Imp. triumphantem. Quodque *Appianus* de *Pompeio* ait, (*h*) ex Oriente adventanti; *Obviam illi longiſſime fuiſſe itum à iuvenibus; deinceps ut quorumcunque ætas ferebat; poſtremo à Senatu, demirante geſtorum magnificentiam.* Tum quod *Guntherus*, geſtorum *Friderici Barbaroſſæ* luculentus Scriptor, de huius in *Papiam* glorioſo ingreſſu, verſibus ultra ſeculi, quo vixit, genium eruditis, ſcripſit, *Ligurini* ſui lib. III. vers. 190. & ſeqq.

POMPAE INITIVM *VEL A* PORTA CAPENA] Ad quam ducebat via Appia, illa *longarum regina viarum*, *Papinio Statio*. Ad quod ejus elogium, vide Nobiliſſimi *Barthij* Animadverſ. Tom. I. pag. 202. & quam hic inter omnes eius Reginam ſibi jam olim viſam ait, *Iuſti Lipſij* in Admirandis

i Lib. III. cap. I. Vrbis, Commentationem: (i) quæque *Georgius Fabricius*, *Bartholomæus Marlianus* & *Paulus Merula* de eadem anno tarunt. *Ea enim via ampla, & VIII. mill. paſſuum ab Vrbe frequens ex utroque latere habitata erat & inde in Capitolium rectum & amplum iter: in quo lignei primum continuique arcus, poſt marmoreis columnis ſuffulti, unde multitudo ſatis commode triumphum ſpectare poſſet: ſi Pomponio Læto* credimus: (k) à quo hæc ipſa mutuatus eſt, Commentario in *Aurelij Caſſiodori* Conſules *Iohannes Cuſpinianus*, pag. 485.

k Lib. 2. Hiſt Rom. pag. 10. Pag. 140. VEL AB EA QVA TRIVMPHANS INGRESSVRVS]. Triumphalis portæ diſerte meminit *Ioſephus* libro & pag. citatis, cũ inquit: *πρὸς δὲ τὴν πύλην αὐτὸς ἀνεχώρει τὴν ἀπὸ τοῦ πέμπεσθαι δι' αὐτῆς ἀεὶ τοὺς θριάμβους τῆς προσηγορίας αὐτων τετυχηκυῖαν* *Ipſe vero* (Veſpaſianus) *ad portam recedit, quæ ex eo, quod per illam triumphorum pompa ducitur, nomen accepit.* A qua, *via* ſic denominata, per *pontem triumphalem* (cuius adhuc IV. *pilas è regione Hoſpitalis S. Spiritus eminere ex aqua*, notavit *Fabricius*) *à campo Vaticano continuabatur in Capitolium*, ut idem hic obſervat. Nam *Boiſſardus*, prout in Itinerario *Franciſci Schotti* & *Hieronymi ex Capugnano* legere eſt, cum *Capena* confundit. Confer *Marlianum* Topographiæ Vrbis Romæ lib. II. cap. 8. Onuphrium Panuin. lib. I. Deſcript. Vrbis Romæ Pag. 57. & 60.

Ibid. LIGNEAE TVRRES ET CAPTARVM VRBIVM SIMVLACRA] Joſephus iterum: *Maxime*, inquit, *ſtupori erat pegmatum, quæ portabantur, fabricatio, pro cuius magnitudine timendum viribus portantium occurrentes putabant. Multa enim in tertium quartumque nidum ſurgebant. — Erat ibi cernere, vaſtari quidem fortunatiſſimam terram, totas vero interfici acies hoſtium; & alios fugere, alios captiuos duci, muroſque excellentes magnitudine machinis dirui: & caſtellorum exſcindi munimina, & populoſarum civitatum mœnia diſturbari, exercitumque intra muros infundi, cædiſque omnia loca plena, & eorum qui manu reſiſtere non poterant, preces, ignemque templis immiſſum. — Hæc enim Iudæi paſſi ſunt: ars autem & confectorum operum magnitudo, neſcientibus adhuc facta, tanquam præſentibus oſtendebant.*

SCRIPTVRIS ADIECTIS, GESTORVM SERIEM] Appianus de bell. Mithrid. pag. 340. *Translata eſt & tabula* (triumpho Pompeij) *hoc titulo: Naves roſtratæ DCCC. captæ ſunt, Vrbes conditæ* VIII. *in Cappadocia, in Cilicia Cœleſyriaque* XX. *in Pallæſtina Seleucis: Reges victi Tigranes Armenius, Artoces Hiberus, Orezes, Albanus, Darius Medus, Areta Nabatæus, Antiochus Comagænus.* Et Dio, Cn. Pompeium inter tropæa, *unum magnum, ſumptu ingenti apparatum*, intuliſſe narrat, *γραφὴν ἔχον ὅτι τῆς οἰκουμένης ἐστίν, de orbe terrarum inſcriptionem habens:* Hiſtor. Rom. lib. XXXVII. pag. 39. Ibid.

SEQVEBANTVR POSTHAEC GENTIVM VICTARVM ARMA] Deſumſit hæc rurſus ex *Plutarchi Aemilio*; poſſentque huius longe plures produci teſtes, Suffecerit vero notaſſe, Romanos non ſatis habuiſſe, ea publice ſemel ſic ſpectanda exhibuiſſe, ſed & nummis eadem impreſſa ad ſeram uſque poſteritatem annoſos fuiſſe propagare; additis titulis, IVDAEA CAPTA, ASIA RECEPTA, vel ſimilibus, qui cum armis rem geſtam commemorando renouarent. Cujus generis etiam ſunt, quos hic apponimus, Impp. *Auguſti* & *Traiani* nummi, ex *Ant. Auguſtino* pag. 10. num. IV. & pag. 14. num. XVI. Ibid.

Ibid. DEIN HOSTIVM REGES] Quo pacto *Gentius* Illyriorum Rex ab *Anicio* Cos. cum uxore, liberis, Caramantio fratre & nobilibus Illyriis: *Iugurtha à Mario, Perſeus* ab *Aemilio*, ante currum ducti. *Ipſum ſublimem*, inquit *Appianus* de Pompejo, *præcedebant regum ſatrapæ, vel duces, vel filij, partim captivi, partim obſides in ſumma* CCCXXIIII. *Inter hos Tigranes filius Tigranis, & quinque Mithridatis, Artaphernes, Cyrus, Oxathres, Darius, Xerxes; filiæ Orſabaris & Eupatra. Traductus eſt & Colchorum rex Olthaces, & Iudæorum Ariſtobulus, Tyrannique Cilicum: Scytharum item regiæ fœminæ, duces tres Iberorum, Albanorum duo, cum Menandro Laodicenſi, qui equitum Mithridatis præfectus fuerat. Abſentium autem effigies tranſvehebantur, Tigranis & Mithridatis, pugnantium, & cedentium, ac fugientium. Mithridatis vero etiam oppugnatio, & noctu tacita fuga expreſſa ac repræſentata: ac poſtremo etiam mors eius ſubiecta fuit ſpectatorum oculis. Appictæ erant & virgines, mortis eius ſociæ. Præferebantur tabulæ cum utriuſque ſexus liberorum, ante illum defunctorum, imaginibus, & Deorum barbaricorum figuræ, cum ornatu patrio.*

Ibid. In Paulo Æmil. pa. 273. CVM FILIIS, FRATRIBVS, FAMILIARIBVS, LACRYMANTES] *Mox parvo intervallo*, inquit Plutarchus, *ducti liberi regis captivi, quos nutritiorum, præceptorum & pædagogorum grex lacrymabundorum comitabatur. Hi manus ad ſpectatores tendebant, pueriſque ſuggerebant, ut orarent & ſupplicarent populo. Duo filij erant, filia una, magnitudinem calamitatis ſuæ per ætatem non capientes: quo miſerabilior ex viciſſitudine fortunæ ſimplicitas eorum erat, ut pene Perſeus ſpectantium oculos præterierit; Ita miſera io in infantes Romanorum defixerat aciem; ac multæ effuſæ lacrymæ ſunt: omnibuſque mixtum acerbitate & oblectamento fuit ſpectaculum, quouſque prætergreſſi ſunt pueri. Eos eorumque famulitium proxime excepit Perſeus pullatus, patrijs indutus crepidis, præ miſeriarum molle ad omnia ſtupentis, & attoniti mente ſimilis. Pone hos amicorum & neceſſariorum regis caterva, quorum erat luctu oppreſſus vultus. Quia vero perpetuo defixam in Perſea aciem habebant, lacrymabanturque, opinionem imprimebant ſpectantibus, illius ſe lamentari fortunam, de ſua ſorte minime laborare.* Quo loco non facile, ad hanc rem explicate proponendam, commodior forſan reperiri queat.

IMPERATOR AVRATO CVRRV A QVATVOR ALBIS EQVIS] Pag. 14 *Aureo curru*, habet Florus, *Picturato* in Triumpho *Scipionis* Appianus: quomodo & in *Aureliani* apud *Lafrerium* Deorum expreſſæ atque effigiatæ ſunt imagines: *Gemmato* Pompeium inuectum, ſcribit idem; *ἅρματι διαπρεπῶς κεκοσμένῳ, curru magnifice exornato*, Plutarchus *Æmilium*. Inſuper currus erat *laureatus*, ut nihil non in hac pompa. *Quatuor equis* triumphandi morem, ad Hetruſcos itidem refert *Florus*. *λευκῷ τεθρίππῳ albis quadrigis Camillum primum triumphaſſe*, ſcripſit *Zonaras*, ut & *Auctor de Viris Illuſtribus*, Cap. XXIII. & *Plutarchus*: quem tamen in hoc erraſſe, inſequentium ſeculorum exempla manifeſtum reddunt, quod *neminem vel ante* Camillum *vel poſt illud feciſſe* putavit. Niſi hæc quæ ſequuntur verba: *ἱερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπεφημισμένον, Sacrum enim eum currum habent Deorum regi & patri dicatum*, referenda forte ad currum ſint, quem ex aliqua Iovis deſumſerit æde: ſicut & *Barthium* video dubitanter adſerere. Eos enim Diis conſecrari ſolitos, idem ille in *Romulo* teſtatur, inquiens, (m) ipſum *inter reliquam prædam ex Camerio attuliſſe τέθριππον χαλκοῦν, currum æneum, quem in templo Vulcani dedicarit. Tametſi non ſemper obtinuiſſe, ut albis equis uterentur, ſed peculiari Senatus decreto, hoc ſingulari Triumphantis honori datum, vel verba* Dionis *de* Iulio Cæſare *oſtendunt lib.* 30. *pag* 220. De *Elephantis, Tigribus, Leonibus, Canibus, Ceruis*, quibus aliquando triumphatum, luxu præſertim magis ma- m Pag. 33

gisque

giſque in Vrbe inualeſcente, prolixe alii; in quibus & *Demſterus* eſt, ad *Antiquit. Roſini*, pag. mihi 1042.

Ferebantvr Etiam *Avreae* Coronae, *Qvibvs* Imp.) *Plutarchus* denuo: *Sub his coronæ aureæ quadringentæ numero translatæ*, ἃς αἱ πόλεις ἀριστεῖα τῆς νίκης τῷ Αἰμιλίῳ μετὰ πρεσβειῶν ἔπεμψαν. Et apud alios exempla eius extant infinita. *Provinciales* Tertullianus nuncupat, (*n*) ſimul magnas & pōderoſas eas fuiſſe innuens, cum inquit: *Sunt & provinciales aureæ, imaginum iam, non virorum, capita maiora quærentes*: quas male ibi ad *Sacerdotum provincialium coronas* trahit *Iacobus Pamelius* pag. 266. edit. Pariſ. 1635. Offerebantur ſcilicet à ſociis & ſubditis honoris & gratulationis cauſa. Progreſſu vero temporis, quod munus primo fuit, hoc onus eſſe cœpit, conflato inde *Auro coronario*: quod non iam in victoriis ſolum & hoſtibus ſuperatis, ſed quotieſcunque ea opus eſſet, vel initio principatus, aut cum filius naſceretur Principi, aut adoptione facta, aut ſi alia aliqua pompa id videretur exigere, collatum à ſubditis, imo imperatum iiſdem: Vt ſimiliter oſtenſum pluribus eſt à *Iuſto Lipſio* lib. 2. de Magnit. Rom. cap. 9. *Demſtero* dicto ad Roſin. loco, *VVolffgango Lazio*, Reip. Rom. lib. 11. cap. XIII. & libro IX. pag. 939. *Marcello Donato* in Scholiis ad Hiſtor. Rom. Scriptores pag. 510. *Carolo Paſchalio* lib. 8. de Coronis cap. VI. Vbi & hic illa Saluiani perperam eo refert lib. VI. de Gubernat. Dei: *Aurum quod pendimus, munera vocamus. Dicimus donum eſse, quod pretium eſt, & quidem pretium conditionis duriſſimæ & miſerrimæ*; eo refert: cum de tributo quod Barbaris ac hoſtibus Imperii ſub muneris vel doni honeſtioribus vocabulis, dabatur, intelligenda eſſe, vel ipſe contextus ſatis moneat, doceatque Vir magnæ eruditionis *Conradus Ritterrhuſius* Commẽtario ad eum locum pag. 259. ex *Caſauboni* ad Spartiarum Obſeruatis eruditiſſimis ſimul ipſum illuſtrans. Figuram vero coronarum, Impp. ea ratione prẹferri ſolitarum *Onuphrius* in ipſa Triumphi deſcriptione æneis formis excuſa, facit *radiatam*, qualis in hoc *Auguſti* nummo conſpicitur: de qua plura aliquando diximus, Libello noſtro *de Coronis* pag. 3. (*o*)

n Lib. de Coron. cap. 13.

o Pag. 241. edit. Norib. 1623.

o (Edit.) Helmſtad 1662.)

Toga Pvrpvrea Trivmphali *Avro* Intertexta *Amictvs*) de qua Plin. lib. 9. cap. 36. Purpura *omnem veſtem* illuminat: *in triumphali* miſcetur auro. *Iovis Opt. Max. ornatum* vocat *Livius* lib. X. cap. VII. *Iovis exuvias*, Suetonius Auguſto, cap. XCIV. *Tunicam Iovis*, Iuvenalis Sat. X. verſ. 38. *Capitolinam palmatam* Flavius Vopiſcus; (*p*) vel propter eam, quam habebant inter ſe, iſta Iovis & hæc picta toga ſimilitudinem; vel quod è Capitolio à triumphantibus ſumeretur: ut iam ante *Rycquium & Ferrarium*, *Iohannes Britannicus* obſeruauit, ad *Satyrici* illius verba. Quanquam quæ ab ipſis ex *Capitolino* & *Lampridio*, adducuntur, de triumphantium proprie non loquantur veſte, ſed de Conſulari & Imperatoris. *Pompeius* Appiano *Alexandri Macedonis Chlamyde*: *Veſpaſianus* vero & *Titus* Ioſepho δάφνῃ μὲν ἐστεφανόμενοι, πορφύρας δ' ἐσθῆτας πατρίους ἀμπεχόμενοι, *lauro quidem coronati, amicti autem patria veſte purpurea*, memorantur triumphaſſe. Et eſt quidem apud *Pancirollum de Habitu Imperatoris* peculiaris titulus, & in eum *Salmuthi* commentatio: inſperſitque eius generis plurima annotamentis ſuis ad *Sidonium Apollinarem Iohannes Savaro*. Imaginem vero togæ illius pictæ ſeu triumphalis ex nummo quodam Auguſti Imp. præter *Rycquium* exhibuit *Iacobus Gutherius* Lib. 1. de Vet. iure Pontificio, pag. 221. cuius typum gerit, qui à nobis hic adiectus eſt.

Pag. 140.

p Pag. 411 edit. Lugd Bat. 1621.

In Capite Lavream Sev *Avream*] *Duorum generum erant triumphales coronæ*, inquit Paſchalius. (*q*) *Priorem locum obtinuit illa, quam exercitus Imperatori dabat, ſcilicet argumentum iudicij de ſuo duce ſui. Huius* duæ *fuerunt ſpecies; una* laurea, *quam triumphans capite geſtabat: altera* AVREA, *id eſt ex auro effigiato in ſpeciem lauri. Alterius generis fuerunt illæ, quas prouinciæ ductori exercitus Romani, cum is è militia domum redibat victor, gratulationis ergo certatim mittebant. Hoc genus coronarum triumphanti præferebatur. E duabus prioribus, illa, quæ erat* laurea, *id eſt, contexta ſeu plexa è duobus ramulis lauri, caput triumphantis euinciebat. At illa* AVREA, *proprie dicebatur* inſignis laurea; *quandoque* inſignis corona triumphalis. *Hanc ſervus publicus, eodem quo triumphator curru vectus, geſtabat ſuper caput eius.* (*r*) — *Eam triumphalis Dux domum ſuam non deferebat, ſed perfecto prope triumpho, triumphali curru vectus, deferebat ad Iovem, eamque in ipſius gremio deponebat.* — *Nec tantum apud Iovem Capitolinum hæ coronæ deponebantur, ſed & alia numina, apud eius ſcilicet ædem, cuius ope rem confecerat.* — *Illa altera* vere laurea, *quam triumphans capite geſtabat, veluti ſplendidiſſimum domeſticæ virtutis inſigne, ſumma cura domi aſservabatur: eamque perſæpe proferri mos in vetere republica receptiſſimus fuit. Itaque quoties res magna peragebatur,* — *tunc vero vir triumphalis in publicum egrediebatur, ſua corona non tantum conſpicuus, ſed & venerabilis.* Quæ comparare forte operæ pretium fuerit, cum iis, quibus *Rycquius* de Capitolio, pag. 247. iique ipſi, qui alias de Triumpho ſcripſere, hunc ritum illuſtrant: præſertim cum ſibi ipſi non conſtare hac in parte videatur *Paſchalius*, dum eodem cap. III. libri VIII. præmittit: *Iovem Capitolinum non tantum laurea corona cultum, quæ facile areſcit, ſed & illa inſigni ſpecie, hoc eſt amplitudine vel materia.*

Pag. 140.

q lib. 8. cap 1.

r ib. cap. 3.

Lavrvm Dextra, Sinistra Ebvrnevm Sceptrvm] Ita etiam depingi curavit in ſua deſcriptione Onuphrius: at in nummo *Traiani* ſubiecto laurus in manu ſiniſtra, ſceptrum in manu dextra cernitur. Et quamvis apud Plutarchum *Æmilius* dicatur δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ *protendiſſe*; & apud Zonaram Triumphans depingatur στεφανοῦται δάφνης ἀναδησάμενος καὶ κλάδον κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, *laurea redimitus & ramum dextra tenens*: tamen id fieri potuit, cum ſceptro haud utebatur. Nam alterum illorum interdum neglectum, & hæc auctorum verba, quæ *ſceptrum* omittunt, & nummus *Antonini Pij* mox ſubiiciendus, in quo *laurus* non compareret, oſtendunt. Ipſe *Appianus*, cum in *Punicis* inquit, vertente Sigiſmundo Gelenio: *Mox Imperator inuehitur curru picturato, redimitus gemmata corona aurea: Amicitur autem toga clauata purpurea: Manu geſtat ſceptrum eburneum & virgam lauream, quæ apud Romanos ſignum eſt victoriæ*: non addit, num dextra vel ſiniſtra hoc vel illud geſtarit. De ſceptro vero præ aliis digniſſima lectu habet *Thomas Reineſius* Epiſt. XXIII. ad *Chriſt. Ad. Rupertum* pag. 77. *Iouis inſigne* vocat Servius ad Eclog. Virgil. X. De quo Mythologi, *Phornutus* De nat. Deor. pag. 49. *Albericus*, de *Deorum Imag.* pag. 313. & *Georgius Pictorius*, *Apotheos* lib. 1. pag. 10. videndi. Aquilam eidem *ſuperſediſſe*, putat Iſidorus, *ob indicium, quod per victoriam quaſi ad ſupernam magnitudinem accederent*. Orig. lib. 18. cap. 2.

Ibid

pag 48.

Pag. 240. edit. Bas.

Lictores Cvm Fascibvs Lavreatis] De Lictoribus & faſcibus cum primis operoſe egit *Lipſius* lib. 1. *Electorum* c. 1. De laureatis faſcibus, *Sigonius* lib. 2. de Antiquo iure Provinc. cap. 7. *Lazius* lib. 2. cap. 4. & lib. 9. cap. 20. *Paſchalius* de Coronis lib. 8. cap. X. Formam illorum videas apud *Gutherium* dicto libro p. 45. In inſcriptionibus *Petri Apiani*

Ibid.

ni

ni & *Bartholomæi Amantij* pag. CCXL. & prout ipſos lauro circumdedere, apud *Lazium* & in *Delineatione* Triumphi *Onuphriana*. Vtebatur illis belli Duces ſtatim ab eo tempore, quo Imperatores ab exercitu erant proclamati. Peracto vero triumpho detracta faſcibus laurea dabatur Iovi Capitolino: ut *Plinij Obſequentis* teſtimoniis probat *Paſchalius* lib. 8. cap. 2. *Lipſius* inſuper ex *Dione* & *Seneca*, Comment. ad 11. Taciti annal. pag. 91.

Pag. 141. *Q*VIDAM *D*EVICTIS *H*OSTIBVS *I*NSVLTANS] Appianus in Punicis *Ipſum Imperatorem præcedunt lictores paludati, & chorus cithariſtorum ac Satyrorum, Etruſco more cinctorum, ornatorumque coronis aureis, qui pariter incedunt cum cantu & tripudio. Ludiones ipſi vocant, opinor ideo, quia Etruſci Lydorum coloni ſunt. Horum in medio quidam ſtolatus ac purpuratus, ornatuſque monilibus & torquibus aureis, geſticulatur ad movendum riſum, tanquam inſultans hoſtibus. Ciceriās, Manducos, Petreias*, quos riſus excitandi gratia una hic adhibitos, apud nonnullos cernas, ad Circi potius, quam Triumphi pompam, referendos crediderim.

Ibid. PONE TRIVMPHANTEM *Q*VIDAM *P*VBLICVS *M*INISTER] Οἰκέτης δημόσιος *Zonaræ*, apud quem illa *Tertulliani* (*s*) bre-

s Apolog. cap. 33. *t* Pacr. 1. Tit. 57. vius; ὀπίσω βλέπε *retro vide*: quæ Pancirollus (*t*) *Reſpice futura, & hominem te eſſe cogita*. Tantum ut *hominem ſe eſſe in illo ſublimiſſimo curru admoneretur triumphans: qui hoc magis gaudebat, tanta ſe gloria coruſcare, ut illi admonitio conditionis ſuæ eſſet neceſſaria*: prout idem ille doctiſſimos Auct. Vnde *Iſidorus* (*u*) eum *carnifex* eſt miniſter ille: *Quod vero à carnifice contingebantur triumphantes, id erat indicio, ut ad tantum faſtigium erecti, mediocritatis humanæ præmonerentur*.

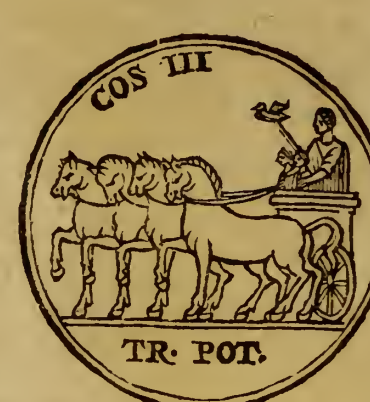
u Orig. 18 cap 2. *x* Lib. 33. cap. 1. Accedebat & alius ritus, *Plinio Maiori* obſervatus; (*x*) *annulus* ſcilicet *in digito ferreus, æquam faciens fortunam & triumphantis, & ſervi coronam ſuſtinentis*. De quo plura ſuggerere queat *Iohannes Kirchmannus* libro de *Annulis*, cap. xv. Vti ſuperiora illa comprobant *Pamelius* ad illa *Tertulliani*,

y verſ. XL. & ſeqq. *z* lib. XII. de repub. Rom. c. 5. *a* pag. 26. pag. 125. *Britannicus* ad *Iuvenalis* Satyr. x. (*y*) *Camerarius* Horar. Succiſiv. Tom. 1. cap. XII. Vt ut adeo mirer, quid *Lazio* venerit in mentem, (quem *Titus Pompa*, (*z*) lib. de *Operis Servorum* videtur ſecutus) cum ſcriberet: (*a*) *Triumphalis ſervus dicebatur, qui triumphantis aureum currum ſequebatur, in capite coronam ex auro geſtans, & in digitis annulum ferreum*; maxime cum, quos adducit teſtes, vel plane rem non tangant, vel alia omnia cant. Quamvis in iis, quæ nunc extant, marmoreis Triumphantium figuris *Fortuna alata*, non *ſervus*, coronam ſuſtentet; ut præter Currum triumphalem, ex *Onuphrio* hic appictum, & illum *Aureliani* apud *Lafrerium*, teſtatur *Blondus*, Romæ Triumph. lib. x. pag. 150. b.

Ibid. *A*PPENSA *Q*VOQVE *C*VRRVI *E*RAT *N*OLA] Tranſcripſit hoc iterum ex *Zonara*, atque ita cum eo *Faſcinum* omittit,

b Plin. lib. 28. cap. 4. illum *inuidiæ medicum*, & *infantium* alias *cuſtodem*: (*b*) qui *triumphantium currus, ſub his pendens*, credebatur *defendere*. Vſum vero nolæ in damnatis ad ſupplicium deducendis explicant *Petrus Faber*, Semeſtr. lib. 2. pag. 104. *Hieronymus Magius* lib. de *Tintinnabulo* cap. XI. ubi & hominis hoc modo ducti figura cum tintinnabulo eſt appoſita: atque *Franciſcus Swertius* ibidem in notis. *Angelus Roccha* Commentar. de Campanis, cap. III. & noviſſime *Henricus Arnoldus Stockfleth*. Parte I. de Campan. uſu, cap. xx.

Ibid. *S*AEPIVS *I*N *E*ODEM *C*VRRV *A*DDVCEBANTVR *P*VERI] Verba *Zonaræ* hic denuo afferre ſuperſedeo, ut & exempla de *Paulo Æmilio*, aliiſque, quorum afflatum alibi eſt, Satis vero erit hoc confirmaſſe *nummo Antonini Pij*, extante apud *Ant. Auguſtinum* pag. 42. num. 1. & jam pag. ſuperiore à nobis citato.

*M*ARCELLVM *D*EXTRO, *N*ERONEM *S*INISTRO *F*VNALI] Pag. 141. Quadriga conſtabat quatuor equis, aſſuetis, ut *Silius* loquitur, *Æquata fronte & concordi currere freno*. In his medii erant ζύγιοι οἱ ὑπὸ τῷ ζυγῷ ἵπποι *qui iugo ſubiiciebantur*, jugales: quos interer at ῥυμὸς ſive *temo*, τὸ μέσον τῶν ἵππων ξύλον ᾧ συνδέδεται ὁ ζυγός *medium lignum, cui iugum erat annexum*. Latera ipſorum ſtipabant duo alii, παρήοροι dicti, Latine *funales*, οἱ παραζευγμένοι ἐκτὸς τοῦ ζυγοῦ ἵπποι, *extra iugum loris & catenis recti*: ut ad diverſa *Homeri* loca ejus habet *Vetus Scholiaſtes, Didymus* vulgo putatus. (*c*) Quibus con-

c pag. 13. & 282. ſona tradit *Iulius Pollux*, Onomaſtici lib. 1. cap. x. cui οἱ ἑκατέρωθεν ἵπποι *equi ab utraque parte iuncti*, inſuper ſunt παράσυροι, σειραφόροι, καὶ σειραῖοι, *adiutores, catenam ferentes*. Ex quo jam videre eſt, quomodo hic *funalium* alius ſit *dexter*, alius *ſiniſter*: id quod & *Nummi* allati declarant. An vero huc pertineat, quod in numiſmatis *Auguſti quatuor iunctis ad currum elephantis totidem inſidere conſpiciantur pueri*; ut

d pag. 151 edit. Antverp. *Lævinus Terrentius* ad *Suetonium* (*d*) ex cuius *Tiberio* hæc *Onuphrius* mutuatus eſt) exiſtimavit; & an non potius illi rectores elephantorum ſunt ſtatuendi; relinquimus diſquirendum. Interim ſine cauſa *Torrentium* carpit *Marcellus Donatus*, eundem hunc locum explicans, (*e*) quod *funalem*

e pag. 35 edit. Ve *equum* appellarit σειραῖον, cum is auctoritate *Pollucis* ſe tueri potuerit. Magis ridiculum eſt, quod hic *funales equos à fune ſeu face* denominatus eſt arbitratus; *quod his inſidentes, ante currum triumphi lumina geſtarint*. De aſſerta vero quadrigarum ratione videri ſuper hæc poſſunt *Iohannes Argolus* Notis in lib. 1. *Panuinij* de ludis Circenſ. pag. 35. *Nicolaus Pinellus* ibidem pag. 105. *Henricus Valeſius* in Excerpta ex *Damaſceno*, pag. 71. & *Thomas Reineſius* lib. III. Variarum, pag. 634. *Bulengerus* lib. de Circo, ludiſque Circ. cap. 57.

*M*ILITES *C*ARMINA *P*ATRIA *S*ALIBVS *E*T *R*ISV] Plutar- Ibid.

f pag. 17 Tom. I. chus in Æmilio; (*f*) ἐδαφνηφόρει δὲ καὶ σύμπας ὁ στρατὸς, τῷ μὲν ἅρματι τοῦ στρατηγοῦ κατὰ λόχους καὶ τάξεις ἑπόμενος, ᾄδων δὲ, τὰ μὲν ᾠδάς τινας πατρίους, ἀναμεμιγμένας γέλωτι, τὰ δὲ παιᾶνας ἐπινικίους, καὶ τῶν διαπεπραγμένων ἐπαίνους εἰς τὸν Αἰμίλιον, περίβλεπτον ὄντα, καὶ ζηλωτὸν ὑπὸ πάντων. *Laureatus etiam univerſus exercitus centuriatim & manipulatim currum ducis proſecutus eſt, partim carmina patria iocis mixta, partim cantilenas victoriales, rerumque geſtarum laudes, canebant in Paulum, quem ſuſpiciebant omnes, & beatum cenſebant*. Quibus gemina ſcripſit *Appianus* in Punicis pag. 49. Triumphum *Scipionis* referens, & *Livius* in Triumpho *Cn. Manlij*, lib. 39. cap VII. Alios excitavit *Briſſonius* lib. IV. de Form. pag. 351. & ſeqq. ubi & acclamationes ipſas, & iocularia carmina legas, quæ nonnunquam in Imperatorem ſat amarulenter ſunt effuſa: quod *res ſimplex* eſſet *triumphus*, & in eo *magna iocorum licentia*, ut *Appianus* ibidem. Adde quæ Vir Cl. *Iohannes Saubertus* utiliter obſervavit, ad *B. Parentis* ſui Prodromum Philologiæ ſacræ, ubi & hunc & alios ritus triumphales, à pag. 74. ad 88. perquiſite recenſet.

*A*LIQVOT *C*APTIVORVM *D*VCES *I*N *C*ARCEREM *D*VCI *O*CCIDIQVE *I*VBEBAT] Nec tamen ſemper. Nam *Perſea* regem Ibid.

Æmilius Paulus, eius miſertus, ἐκ τοῦ καλουμένου κάρκερος εἰς τόπον καθαρὸν καὶ φιλανθρωποτέραν δίαιταν, *ex carcere in locum mundum, atque humaniorem victus rationem tranſtulit* teſte Plutarcho Tom. II. p. 274. Et de *Pompeio* Appianus in Mi-

thridat.

thridat. pag. 340. *Vbi in Capitolium venit, neminem captivum necauit, ut triumphatores alij, ſed publicis impenſis remiſit quemque in ſuam patriam, exceptis regijs, è quibus ſolus Ariſtobulus mox interemtus eſt, & poſt eum Tigranes,* Zenobiæ item ab *Aureliano* triumphatæ, *viuere conceſſum* eſt; *ferturque vixiſſe cum liberis,* inquit Trebellius Pollio (*a*) *matronæ more Romanæ, data ſibi poſſeſſione in Tiburti, &c.* Interim hæc omnia pro victoris libidine fiebant; ceu etiam Petro Fabro demonſtratum lib. 2. Semeſtrium pag. 31. & ſeqq.

a Pag. 348 edit Lugd. Bat. 1621.

Pag. 141. IMPERATOR IN CAPITOLIVM IRE PERGEBAT] Vbi τῆς πομπῆς τέλος, *pompæ finis,* ſecundum *Ioſephum*. Id vero C. *Cæſar* triumpho Gallico *aſcendit ad lumina,* XL. *elephantis dextra ac ſiniſtra lychnuchos geſtantibus,* teſtante *Suetonio*: (*b*) atque ut *Dio* narrat, (*c*) τοὺς ἀναβασμοὺς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τοῖς γόνασι ἀναρριχώμενος, *per gradus in Capitolium genibus aſcendens*. Quod ne præter conſuetudinem factum exiſtimemus, rurſum illi grauiſſimo Hiſtoricorum etiam *Claudius* Imp. de Britannia triumphans, inducitur & reliqua & hoc feciſſe κατὰ τὸ νομιζόμενον, *pro more,* ἀναφερόντων αὐτὸν τῶν γαμβρῶν ἑκατέρωθεν, *leuantibus eum utrinque generis*. (*d*) *Prolixo* enim, *nec exili erat corpore,* (*e*) ut ſine illorum ope dubio procul tot gradus haud potuiſſet genibus emetiri. Et *Capitolij* quidem *Ornamenta & Aedificia* perſequitur aliquot capitibus *Bartholomæus Marlianus,* Topographiæ Vrbis lib. 2. pag. 18. & ſeqq. Idemque fecit, cuius ante quoque meminimus, peculiari de illo Commentario *Iuſtus* Rycquius: qui primo *Gandaui* 1617. prodiit; & nuper *Lugduni Batauorum* eſt recuſus; (*f*) ſed ita ut alteram adhuc eius partem deſideremus, qua agere conſtituerat *de Ritibus Capitolinis ſacris profaniſque*.

b In vita eius. p. 37. *c* lib. 43. pag. 224. *d* lib. 60. pag 680. *e* Sveton, in Claud. cap. 30. *f* An. 1669

Pag. 141. TVNC TAVRORVM ET ALIARVM HOSTIARVM MACTATIONES] Τινὰς τελετὰς exprimit *Zonaras,* quæ *Heſychio* ſunt θυσίαι μέγισται καὶ τιμιώτεραι, ἀπὸ τῶν γινομένων εἰς αὐτὰς δαπανημάτων, *ſacrificia maxima & præſtantiora, ab impenſis quæ in ea fiebant*. Id quod *de tauris ſacrificare* eſt Seruio, (*g*) τὰ ἐπινίκια θύειν, *Palyæno*. (*h*) Ioſephus vero à quo iſta accepit Auctor: ἐκεῖ δὲ, inquit, ἀπηγγέλθη τέλος ἔχων, καὶ πάντες εὐφήμησαν, ἦρχοντο τῶν θυσιῶν ἃς ἐπὶ ταῖς νομιζομέναις καλλιερήσαντες εὐχαῖς, ἀπῆεσαν εἰς τὸ βασίλειον *Poſt quam autem* Simonem *vitæ finem habere nuntiatum eſt, omniumque fauor ſecutus, tunc hoſtias inchoauere: hiſque ſecundo per vota ſolemnia omine peractis, in palatium receſſere*. Vbi εὐχῶν nomine & preces poſſunt intelligi, communiter à Triumphante hic adhibitæ: cujuſmodi hæ apud Blondum ſunt: (*i*) GRATIAS TIBI IVPITER OPTIME MAXIME, TIBIQVE IVNO REGINA, ET CÆTERI HVIVS CVSTODES HABITATORESQVE ARCIS DII, LIBENS LÆTVSQVE AGO, RE ROMANA IN HANC DIEM ET HORAM PER MANVS QVOD VOLVISTI MEAS SERVATA BENE GESTAQVE. EANDEM ET SERVATE, TV FACITIS FOVETE, PROTEGITE PROPITIATI, SVPPLEX ORO. Quamvis & vota, in extremo belli diſcrimine vel ipſa dimicatione à Ducibus & militibus nuncupata, hic ſolerent perſolvere: quod *Onoſan er* (*k*) vocat τὰ νενομισμένα χαριστήρια μετὰ τὴν τοῦ πολέμου παντελῆ νίκην ἀποδιδόναι, *vota nominata victoria plene reportata reddere*. Qua ratione Aurelianus Imp. *curru quatuor ceruis iuncto, qui Gothorum regis fuiſſe dicebatur, Capitolium* apud Fl. Vopiſcum legitur (*l*) *inuectus, ut illic cæderet ceruos, quos cum eodem curru captos, vouiſſe Ioui Opt. Max. ferebatur*. Quam votorum & nuncupationem & oblationem *Briſſonius* lib. 1. de Formulis pag. 99. & ſeqq. *Iacob. Philippus Thomaſinus*, Libro ſingulari de *Donarijs & Tabellis votiuis*. *VVolffgangus Lazius* lib. 11. Reip. Rom. cap. VI. & Vir magnus *Iohannes Strauchius,* jam inclytæ *Gieſſenæ* grande decus, Commentat. *in Legem ſing. Cod. de Votorum oblatione,* (*m*) accurate pertractant; Vt antiquum ſacrificandi ritum, ex vetuſtis monumentis diligenter expreſſum, *Onuphrius* noſter exhibet, libro II. de Ludis Circ. pag. 90. tum *Iohan. Baptiſta Caſalius,* parte III. de Antiquo Vrbis ſplendore cap. I. ac *Iohannes Saubertus* elucubratiſſimis de Veterum Sacrificiis Collectaneis cap. XVIII. & nos, prout jam quidem poſſumus, ex nummo *Domitiani* elegante apud *Iacobum Gutherium* pag. 228. Vbi & pag. ſeq. ex *Columna Traiani* exquiſitiſſimam eius habes figuram.

g Ad. IV. Æn p. 862 *h* Strateg. lib. 1. pag. 339. *i* Rom. Triumph. lib. 10. pag 167. *k* Strateg. cap. 33. *l* pag. 386. *m* Editi Brunſvig. 1667.

DONARIIS QVIBVSDAM DEDICATIS] Quæ rurſum *Zonaræ* ſunt ἀναθήματα: dicta B. *Auguſtino* lib. IV. Quæſt. ſupra Num. Quæſt. 41. (*n*) *à rebus quæ votæ & perſolutæ, hoc eſt, promiſſæ & redditæ, ſurſum ponebantur in templis,* ἀπὸ τοῦ ἄνω τίθεσθαι, *h. e. ſurſum ponere, vel figendo, vel ſuſpendendo*. Quemadmodum *L. Martius*, ille *Scipionum in Hiſpania ultor, Clypeum Aſdrubalis ex auro ſupra fores Capitolinæ ædis fixit*. Plinius lib. 35. cap. III. *L. Scipio tabulam victoriæ ſuæ Aſiaticæ in Capitolio poſuit*. Idem 6. cap. IV. *M. Claudius Marcellus Torquem aureum magni ponderis de præda Bojorum & Inſubrum Ioui in Capitolio dedicauit*. Livius lib. 33. cap. 22. *L. Æmilius* de Gallis triumphans τὸ μὲν Καπιτώλιον ἐκόσμησε ταῖς τε σημαίαις καὶ τοῖς μανιάκοις. *Capitolium ſignis eorum militaribus & armillis ornauit*. Polybius Hiſtor. lib. 2. (*o*) *Pompeius,* tertio triumpho ſuo VI. *pocula murrhina, tunc primum in Vrbem inducta, Ioui Capitolino dedicauit*. Plin. lib. 37. cap. 2. *Auguſtus Imp. ſedecim millia pondo auri in cellam Iouis contulit*. Sueton. c. XXX. vitæ eius. *Alexander,* teſte Lampridio, *Tunicas Perſicas in Capitolio locauit*. Alii vero etiam aliis templis ſua dona intulere, ex ipſis quoque militibus; quorum *gladij bene de bello cruenti & meliores homicidæ,* ut Tertullianus lib. de Reſur. carnis ait, (*p*) *laudem* noɩ ɩ n. quam *ſua conſecratione penſabant*: ſicuti pluribus hoc omne teſtimoniis Auctorum, Nummorum & Lapidum illuſtrat, modo dictus *Thomaſinus*, nominati libri capp. XXI. & XXII. & *Rycquius* citati item de *Capitolio* Commentarij capitibus ultimis. Vt de *Anathematis* voce legi ulterius poteſt *Dionyſius Petauius* in Miſcell. Exercit. adverſ. *Salmaſium*. cap. XIII. & ſeqq. & *Fridericus Lindenbrogius* Gloſſario in Cod. LL. Antiquarum, pag. 1353.

Pag. 141. *n* Tom. I. pag. 150. edit. Baſil. *o* pag 119. edit. d. *p* Cap 16. Pag. 19. edit. Pa. 1541.

CVM IN PORTICIBVS IBI COENATVM] Hoc itidem habet Zonaras: *Appianus* autem, in Punicis refert, (*q*) Scipionem finita pompa amicis in templo ex more epulum dediſſe: *Dio* (*r*) Tiberium, cum ovans urbem eſſet ingreſſus, *epulum partim in Capitolio, partim in aliis Vrbis locis præbuiſſe*: Ioſephus, (*ſ*) *Veſpaſianum & Titum,* peracto triumpho *in palatium receſſiſſe, & alios, quidē epulis excepiſſe, alijs vero domi fuiſſe inſtructos conuiuiorum apparatus*. Apud quem item legas, *militibus* etiam ante triumphum, priuſquam ingrederentur urbem, *ex more prandium ab Imp. parari* ſolitum. *Poſidonius* vero apud *Athenæum* (*t*) auctor eſt, *Cœnam* illam *in Herculis fano* fuiſſe præbitam, *apparatu plane Herculeo*. *Mulſum enim aſfuſum, & pro edulijs* fuiſſe *carnes fumo duratas & elixas, & hoſtiarum nuper mactatarum aſſas partes abunde multas*. Vbi *Dalechampius* in Notis (*u*) addit: *Herculem Triumphalem* fuiſſe *in foro Boario, ſic dictum, quod dum triumphum agerent, palmata triumphalique veſte ornaretur*. Plinius denique ſcribit, (*x*) & *Triumphantum corpora minio illini* ſolita, quod *Deorum ſimulacris is color* eſſet, (*propter ætheris* videlicet *ſimilitudinem,* ut *Seruius* (*y*) exponit) idemque *addi in unguenta cœnæ triumphalis* conſueviſſe. Confer v. quæ *Petrus Faber* obſervavit Semeſtrium li. I. pag. 35. & *Bulengerus* lib. II. de Imperatore cap. 33. ut & quæ de Græcorum triumphali feſtivitate habet *Ioh. Meurſius* Græciæ Feriatæ lib. III. pag. 110. in voce Ἐπινίκια. *De porticu* vero *Capitolina* vide *Tacitum* Hiſtor. lib. III. cap. 71. *Dionyſium Halicarn.* Antiq. Rom. lib. IV. pag. edit. Lugd. Lat. 312. & ex recentioribus *Georg. Fabricium* Romæ ſuæ pag. 174.

Pag 141. *q* pag. 49. *r* Lib. 55 *ſ* Dict lib. pag. 97. *t* lib. 4. cap 13. *u* pag. 730. *x* lib. 33. cap. 7. *y* Ad Ecl. 2. pa. 113.

VESPERI TIBIIS ET FISTVLIS ANTECEDENTIBVS] Adde lib. verſ. 3.

&fa-

z lib. 43. pag. 24. & *facibus:* velut de *Cæſare* refert *Dio* (z) qui Triumphi diebus ex more peractis, *ultima poſt cœnam ſoleis indutus*, καὶ ἄνθεσι παντοδαποῖς ἐστεφανωμένος, *omnifariiſque floribus coronatus, in forum ſuum prodierit, atque inde domum vectus ſit, comitante ipſum toto fere populo, &* (quod ſupra ex Svetonio quoque factum vidimus, ipſo in Capitolium aſcendente) πολλῶν ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων, *multis elephantis faces præferentibus*. Sic enim veteres gaudium ſuum teſtari ſolitos, ſive publice, ſive privatim læti quid obtigiſſet, exemplis comprobant, *Caſaubonus* ad iſtum *Suetonij* locum pag. 55. & ad alium. Eiuſdem, pag. 411. Idemque in *Perſium* pag. 460. & ſeq. *Petrus Faber*, Agoniſtici lib. 2. pag. 146. 4. Iacobus *Pontanus* in Atticis Bellariis, ex *Martini de Roa* Singularium lib. 2. cap. 16. & vel unicum *Ciceronis* apud

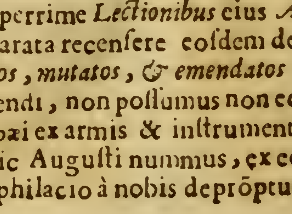
a In Vitæ Cicer. pag. 871. *Plutarchum*, (a) evidenter oſtendit. *Quem*, cum ſe diſturbata *Catilinæ* conjuratione domum reciperet, *cives, ut quoſque præteribat, acclamationibus & plauſibus exceperunt, Servatorem & Patriæ patrem appellantes. Viæ crebris lampadibus & facibus, quas accenderant pre foribus, collucebant. Prælucebant ex tectis matronæ ornandi & contemplandi cauſa Ciceronis*. Cuiuſmodi, quin in tanta lætitia pariter factum ſit, dubitari minime poteſt. Præſertim cum & *Alexander Severus* apud *Lampridium*, ex Capitolio *ingenti gloria, & comitante Senatu, Equeſtri ordine, atque omni populo, circumfuſis undique mulieribus & infantibus, maxime militum coniugibus, Palatium pedes* legatur conſcendiſſe, *cum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur*. Pag. 245. edit. Pariſ. 1621.

Pag. 142. CONSVLES INVITARI AD COENAM] Meminit huius moris, qui apud *Valerium Max.* invenitur lib. 2. cap. 3. ſimiliter

b Tom. II. pag. 283. Plutarchus *in Quæſt. Rom.* (b) ad Quæſtionem: Διὰ τί τοὺς θριαμβεύσαντας ἑστιῶντες ἐν δημοσίῳ παρῃτοῦντο τοὺς ὑπάτους, καὶ πέμποντες παρεκάλουν, μὴ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δεῖπνον; *Cur; cum publico epulo exciperent eum, qui triumphum duxiſſet, à Conſulibus miſsis internuntijs petebant, ne ad cœnam venirent?* Vnde ſimul hoc colligere eſt, à Magiſtratu Triumphatorem, non iſtum ab hoc, convivio fuiſſe exceptum. Quod & Petrus Crinitus teſtimonio ſuo communit, lib. XXIV. de Honeſta diſciplina cap. V. annectens alia quædam, non minus obſervatu utilia, ad comprimendum etiam hoc in loco Triumphantis faſtum, à S. P. Q. R. inventa. Nempe, *cum illis quidem pro inſtituto maiorum conuiuium dapſile atque magnificentiſſimum in Capitolio pararetur, ne forte animus eorum nimis efferretur, aut immodeſtius in maiore fortuna inſoleſceret, prope aſſediſſe ſervulum, qui ſubinde in conuiuio diceret;* MAGIS SERVO TVO PAREO, QVAM TIBI: *quo velut probro admonitus ſeipſum, atque hominum conditionem æquo animo æſtimaret*.

Pag. 143. AD OMNIA TEMPLA PVBLICAE SVPPLICATIONES FIERENT] Supplicationum duas fuiſſe cauſas, iamdudum annotatum *Gutherio* eſt, lib. I. *de Vet. iure Pontif.* cap. 36. & lib. 4. cap. 16. Vnam ad auertendum malum, quod immineret, alteram ob rem feliciter adminiſtratam. Hæc apud Romanos honor erat, qui una cum Imperatoris nomine decernebatur. Scilicet cum Senatus populo Deum templa, aperiri, ac gratias Diis Imp. nomine agere iubebat, teſte *Sigonio* lib. II. de *Antiq. Iure Prouinc.* cap. IV. Sicque triumphi erat prærogatiua, quam decerni ſibi Impp. poſtulabant ad exiſtimationem magis, quam ad Deorum gratulationem. Petebatur vero à Senatu huiuſmodi fere verbis: VT IMPERATORI OB RES DVCTV AVSPICIOQVE SVO PROSPERE GESTAS DIIS IMMORTALIBVS HONOR HABERETVR, IPSIQVE DECEDENTI DE PROVINCIA EXERCITVM SECVM DEPORTARE LICERET. Inde ſupplicationes primum per unum diem decretæ, deinde plurium dierum cumulo adauctæ, laudi & gloriæ eius concedebantur, ob cuius victoriam fiebant. Dierum enim cumulos non Deorum honori, ſed hominis dignitati accedebat. In quibus decernendis Senatus etiam præſcribere conſueverat, quot hoſtiis in quaſque ſupplicationes ſacrificaretur. Dies vero iſti erant otioſi, quibus in concionem non coire, vel cum populo agere licebat. Temperabant item à iurgiis & litibus, vinctiſque vincula demebant. Ibant per Vrbem pueri coronas geſtantes, hymnoſque in Deorum honorem concinebant; vel maiores XII. annis, omnes coronati & laurum in manu tenentes, ſupplicabant. Senatus etiam in hac ſupplicationis pompa ſe ſolenniter conferebat ad templa Deorum ibi ſacrificans. Omnis autem populus dies feſtos agebat, Diis gratias agens pro ſpe victoriæ quæ effulgebat. Vt quidem pluribus perſequuntur Iacobus *Gutherius* & Carolus *Sigonius* dictis locis: *Fungerus* in Etymologico, voce *ſupplicatio*. *Briſſonius* de Formul. II. pag. 207. *Alexander ab Alexandro* lib. V. Gen. Dier. cap. 27.

TRIVMPHVM NAVALEM, QVI CONCEDEBATVR IMP.] Pag. 143. Hunc tam accurate deſcripſit Celeberrimus *Schefferus*, lib. IV. *de Militia Navali* cap. II. ut eo amandaſſe lectorem ſufficiat. Summatim vero ut eius pauca ex illo cognoſcas: Imperator primum navem laurea coronatam mittebat Romam, victoriæ nuntiam. Poſt ſuas naves mittebat, decoratas ſpoliis navalibus, vel ipſe etiam una proficiſcebatur, ſubvectus nave maxima totius claſſis, ſuæ aut captivæ, eaque ſplendidiſſime ornata. Naves iſtæ etiam palmis coronabantur additis ſertis & coronis. Ducebat vero ſecum & hoſtiles naves, puppibus ſuarum religatas, plenas & ipſas tabulis ac ſpoliis. Adventanti Romani procedebant obviam, non plebei modo, ſed & Sacerdotes & Magiſtratus: ad quos cum appuliſſet, ſiſtere navim atque deſcendere in terram ſolebat. Tum Senatum adibat, & ut triumphare ſibi liceret, orabat. Neque enim ſine ipſius decreto triumphum habere fas erat. Impetrata triumphandi licentia, pompa ipſa inſtituebatur. Ac primum quidem, ut in terreſtri triumpho, præcedebant lictores: ſequebantur alii cum cereis, alii cum tibiis, qui modos claſſicos ac nauticos canebant. Hos excipiebant tabulæ, imagineſque marium aut fluminum, in quibus prælia commiſſa fuerant; deinde arma ſpoliaque navalia, inque his præſertim roſtra, quæ plauſtris vehebantur una cum captiuis armis. Immiſcebantur etiam acroſtolia, cæteraque navium ornamenta. Poſt hæc ſequebantur tabulæ, in quibus numerus captarum navium, fortaſſis & figuræ. Succedebat capta pecunia, itemque coronæ dono datæ à ſociis. Pone ibant captivi piratæ, præfecti navium & duces. Quos omnes tandem ſequebatur Imperator ipſe, curru eminens, togam pictam indutus. Num & coronatus fuerit, & ſi fuit, an lauream vel aliam habuerit coronam, non eſt notum. Poſt currum ibant milites navales claſſiariive: tum gubernatores, cæteraque turba nautica, laureis ornata. Deducebatur ad hunc modum pompa per plateas publicas ad Capitolium, & rite ibi peractis ſacrificiis, Imperator aliquid ex ſpoliis dedicabat Diis, in primis roſtra, quæ & in templis ſuſpendi, olim mos erat. Aliquando naves integras conſecrabant, vel etiam in honorem Deorum cremabant. Poſtea cæteræ naues ſubducebantur, vel in Navalibus, vel in campo Martio. Ad poſtremum ſigna quoque alia victoriarum erigebantur, ſpoliis navalibus cæteris, cum primis vero roſtris, exornata: quale fuit tribunal in foro, roſtris navium ab Antiatibus captarum decoratum: magis vero Columna Duilii. Erexerunt & alia quoque Tropæa ex inſtrumentis navalibus & armis: qualia ſunt anchoræ, gubernacula, tela, naviumque fragmenta; imo & Arcus. Demum præter ædes ſacras & loca publica, etiam privatas domos ſuas iſtiuſmodi navium captarum roſtris exornabant. Atque ſic quidem *Schefferus*, & Scriptorum teſtimoniis, & Nummorum figuris ſingula corroborans. Quem cum videam, dum opuſculo huic, *Nundinis Autumnalibus* aliis deſtinato, atque huc uſque feſtinanter expreſſo, neſcio quæ cunctatio injicitur, in *Catalogo Operum* ſuorum, *Hamburgi* nuperrime *Lectionibus* eius *Academicis* ſubnexo, inter prælo parata recenſere eoſdem de *Militia Navali* libros, *ita auctos, mutatos, & emendatos, ut pro plane alijs ac nouis* ſint habendi, non poſſumus non eos avide exſpectare. Interim Tropæi ex armis & inſtrumentis navalibus imaginem, etiam hic Auguſti nummus, ex eodem quo plerique reliqui, gazophilacio à nobis deprõptus, exacte repræſentat.

Pag. 143. DVILII STATVA CVM COLVMNA ROSTRATA] Cuius ſtylobatam, ea qua reſtituta eſt forma, cum ipſa inſcriptione, & Lafrerius excudit: *Scripturam eius fractam & mutilam*, ceu ipſe de ſe ſcribit, *ita cum cura expreſſit, ut non ipſa Fides poſſit fidelius*, Iuſtus Lipſius, *Antiq. Lect.* lib. 2. cap. XIV. Inſigni vero Commentario explicavit, *Petrus Ciacconius*, notantibus id ipſum *Ant. Auguſtino*, Dialog. IV. Antiq. pag. 51. & *Auberto Miræo* Biblioth. Eccleſ. parte II. pag. 118. Nam librum ipſum hactenus non vidi. Reperitur quoque in nummis Auguſti roſtrata columna, cum ipſius ſtatua, hac effigie:

Pag. 145. OVATIONEM AB OVE] Alias derivationes collegerunt iidem, qui ſupra citantur, Etymologi: *Voſſius* ſcilicet, *Martinius*, *Fungerus*, aliique: uti ipſam ovationem ſeu ovantis actum pariter tangunt, nominati ibidem *Triumphi Scriptores*: Quem etiam, poſt de *Militia & Machinis bellicis* à ſe compoſitos libros, *ceu felicis belli clauſulam, daturum* quondam fuiſſe ipſum *Lipſium*, teſtatur in Vita ejus *Franciſcus Swertius*. Ad ovatione vero *aurum ovatum* eſt, velut *ovatione quæſitum*, cuius *Perſius* Sat. II. meminit; ubi Commentarores *Caſaubonum, Britannicum*, alioſque vide. Quanquam ab *ovis* deductum inibi id aurum malit *Scholiaſtes Vetus*: pag. 31. edit. Pariſ. 1613.

DIFFERT OVATIO A TRIVMPHO] Quibus de cauſis ovare Ducibus licuerit, & in quibus ovatio à Triumpho diſtincta fuerit; docuerunt etiam *Alexander Neapolitanus*, Genial. Dier. lib. VI. cap. 17. & in eum Nobiliſſimus Tiraquellus; Marcellus Donatus Commentar. ad Svetonii Tiberium, pag. 404. Petrus Gregorius Tholoſanus lib. VI. de Republica, cap. XX. num. 30.

CVI FACILITATI APTAM VENERIS FRONDEM CREDIDERVNT] *Non* illius *libidinoſæ ac procacis, ſed bellacis, victricis & triumphatricis*, ut vult *Paſchalius* lib. VII. de Coronis c. ult. inductus auctoritate *Claudij* apud *Tertullianum* de Corona, cap. XII. qui *milites redimiri myrto* ſcripſit; & *Maſſurij* apud *Plinium* lib. 15. c. 29. qui *Triumphantium coronam* dixit; *Euripidiſque*, Herculem, alioſque viros fortes, myrto coronatos inceſſiſſe referentis. Quibus addi quoque poſſet VENERIS VICTRICIS titulus, in nummis ſæpe inventus, ſi hi fortium Imperatorum, & non, quantum quidem ex *Adolpho Occone* liquet, fæminarum tantum eſſent; ut *Iuliæ*, uxoris Severi, (*d*) p. 252. *Plautillæ*, uxoris Caracallæ, pag. 266. *Iuliæ Mamææ*, matris Alexandri Severi, pag. 280. & *Corneliæ Saloninæ*; uxoris Gallieni, pag. 326. Alias myrtum *non ſolum Veneris fuiſſe frondem, ſed & illorum omnium, qui Veneri celebrandæ operam impendunt, ut Poëtarum, Matronarum, & amantium*: imo & *Virginum*; *conuiuijs dicatam & publicæ lætitiæ*, idem Paſchalius præcedentibus aliquot capitibus tradit: de quo & *Pamelius*, (*e*) ad illa Tertulliani, & *Dionyſius Lambinus* Comment. in Horatium, aliique plurimi.

d Edit. Plantin. 1579.

e p. 264. edit. Pariſ. Od. 25. lib. 1.

NOVISSIMVS OMNIVM, IVSTINIANI IMP. AVCTORITATE TRIVMPHAVIT FL. BELISARIVS] *Aſſecutus eos honores, quos nemo abhinc annis ſexcentis habuiſſe viſus eſt, præterquam Titus & Traianus, & alii, quicunque Imperatores in bellum euntes, barbaras gentes ſuperaverant*; Quæ *Procopij* de eo verba lib. I. Vandalicorum, è verſione *Raphaelis Volaterrani*. (*f*) Siquidem *ſpolia atque tropæa patefaciens, captivoſque præferens, per mediam urbem triumphum egit, non quidem antiquorum modo, ſed ex propria domo pedibus uſque ad Hippodromum proceſſit: inde rurſus ad locum, ubi ſedes erat Imperatoris. Erant enim ſpolia, quæcunque ad regis capti miniſterium eſſe conſueverunt, aurei throni, vehiculaque, quibus regis vxorem vehi mos erat; ornatu vario, plurimiſque lapidibus pretioſis conſtructa: aurea quoque pocula, & alia omnia, quæ regiæ menſæ adhibentur: argentum præterea multarum talentorum myriadum: omnis denique regia ſupellex admodum pretioſa atque admiranda, utpote à Gizericho quondam Romæ è palatio direpta: in qua & Iudæorum multæ res nobiles, quæ olim à Tito Veſpaſiano, cum Hieroſolymas cepit, Romam cum quibuſdam aliis exportatæ fuerant. — Erant etiam inter triũphi captivos Gilimer ipſe, purpuream quandam veſtem humeros amictus, una cum omnibus conſanguineis, & Vandalis, quotquot proceritate corporum ac pulchritudine præſtarent*. &c. Et paucis interjectis: *Paulo poſt Beliſario decretus triumphus antiquorum more. Nam Conſul factus eſt, curuli ſella humeris captivorum invectus argentea, Zonas aureas, aliaſque ex ſpolijs Vandalorum diuitias populo diſperſit, quanquam rem nouam facere viſus*. Scripſit autem *Procopius* ea, quorum eſſet αὐτόπτης· ut qui *Notarius* eſſet Beliſarii & comes perpetuus; ſpectatque huic *Paganini Gaudentij* Diſquiſitio, Libro *De ſeculi Iuſtinianæi moribus* Part. II. cap. 23. qua probat: *More triumphandi non deſtituta fuiſſe Iuſtiniani tempora*: & *Triumphatoris* titulus, in Iuſtinianæo Codice huic ſæpe tributus; de quo *Bulengerus* lib. I. de *Imperatore* cap. 34.

f pag. 231. edit. Lugd. 1594.

POST QVEM NEMINEM AMPLIVS DE MORE PRISCO TRIVMPHASSE INVENI] Et triumphaſſe tamen fertur, præter *Heraclium* (de quo deinceps) & fortaſſis etiam plures, *Iohannes Comnenus* Alexii F. atteſtante *Niceta Choniate* Annal. lib. I. p. 21. (*g*) & *Iohanne Cinnamo* Hiſtor. lib. I. pag. 21. (*h*) quamvis *currum triumphalem, ex auro compactum, auroque obductum, non aſcenderit, ſed imagine Dei genetricis impoſita, ipſe crucem manu geſtans pedes anteceſſerit: Vt imaginem Traiani olim curru triumphali vexiſſe Hadrianus Imp.* Spartiano dicitur, (*i*) cum *Senatus ei triumphum detuliſſet, qui Traiano erat debitus*. Manuel item huius filius *de Hungaris*, ut iterum Nicetas II. Annal. pag. 103. Qui & altera vice fuiſſet triumphaturus, niſi *aeris tempeſtate & terræ motu* fuiſſet *impeditus*; teſtibus hoc eodem, lib. III. Annal. pag. 130. & Cinnamo lib. III. Hiſt. pag. 223. Pag. 146.

g Edit. Genev. 1593.
h Ed. Traject. 1652.
i Edit. Lugd. B. 1621. pag. 7.

QVIDAM REFERVNT HERACLIVM IMP.] Quem *ſplendide* & τροπαιοφόρον Conſtantinopolim reverſum, ſcribunt *Michael Glycas* Annal. part. IV. pag. 385. (*k*) *Conſtantinus Manaſſes* Annal. pag. 404. (*l*) *Zonaras* Annal. III. pag. 79. qui à Senatu populoque Byzantino ipſum exceptum addit, μετ' εὐφημίας καὶ κρότων, *lætis acclamationibus & plauſu*. Hiſtoria Miſcella lib. 18. pag. 567. (*m*) *Populus ciuitatis audito ipſius aduentu, intolerabili cuncti deſiderio in Leriam illi una cum Patriarcha, & Conſtantino Imp. filio eius, egreſſi ſunt, portantes ramos oliuarum & lampades, laudantes eum cum gratulatione & lacrymis. Accedens autem filius cecidit ad pedes eius: & cum amplexatus eum eſſet, infuderunt ambo lacrymis terram. Hoc autem populus inſpecto, univerſi Deo hymnos gratificos retulerunt; ſicque demum ſuſcepto Imperatore, urbem exultantes ingreſſi ſunt*. Quæ ex *Theophanis* Hiſtoria citat Illuſtriſſimus Annalium conditor, ad annum Chriſti 627. num. XXVI. Et diſpiciendum, non huc forte pertineat, *Heraclij nummus* elegantiſſimus, à *Lipſio* lib. III. *de Cruce* cap. XVI. exhibitus, in quo ipſe curru inſidens; crucemque ſiniſtra geſtans, colucentibus ſupra lampadibus, conſpicitur, additis hiſce *Dauidis*, ex *Pſalmo* XCI. *Super aſpidem & Baſiliſcum ambulauit, & conculcauit leonem & draconem*. Pag. ead. v. 21.

k Edit. Baſil. 1572.
l Edit. Lugd. B. 1656.
m Edit. Ingolſtad. 1603.

POST AVGVSTI TEMPORA RARO TRIVMPHATVM] *Cæſaribus iam tantis, ut poſſent triumphos contemnere*: Sicut de *Auguſto* ipſe ſcite loquitur *Florus*, Hiſt. Rom. lib. IV. cap. XII. Sane, quomodo etiam nunc Romæ *triumphalis gentilium pompa ad deuotum Chriſtianæ religionis cultum* credatur *redacta, dum Dei genitricis feſto die, Chriſti Saluatoris noſtri ſimulacrum ex Laterano in Eſquilias ad Mariæ matris maiorem ædem, quotannis ingenti plauſu, ſolemnique proceſſione defertur, uniuerſis cum ſuis facibus & luminaribus imaginem comitantibus*, ex marmore Capitolino refert *Laurentius Schradæus*, Monument. Italiæ lib. II. pag. 292. Pag. 146.

TRIVMPHALIVM ORNAMENTORVM VSVS HAC RATIONE PRIMVM INVENTVS] Verborum *Dionis* hoc exprimentium, è verſione *Xylandri* & *Leunclavij* hic fere ſenſus eſt: (*n*) *Agrippæ quidem nomine, ob devictos Boſphoranos, ſupplicationem fuiſſe, nec tamen eum triumphum, etſi ſibi decretum, duxiſſe, ſicut nec initio quicquam de rebus à ſe geſtis ad Senatum perſcripſerit. Cuius*, inquit, *exemplum pro lege quadam acceptum, poſteriores imitati, ne ipſi quidem ſenatum de re geſta certiorem fecerunt*; ὥστε τὸν πέμψιν τῶν νικητηρίων ἐδέξαντο. *neque triumphum oblatum ſuſceperunt. Ideoque, ut ego cenſeo, nulli* Pag. 147.

n pag. 538. edit. Hanov. 1606.

T etiam

etiam alij, qui eius ſimilis eſſet, ποιῆσαι τȣ̃το ἰδόθη, *facere illud conceſſum, ſed ſolis triumphalibus ornamentis ſunt ornati.* In quibus obſervandum duco, quod ait, ȣ̃τε τὴν πέμψιν τῶν νικητηρίων ἐδέξαντο, quaſi æque aliàs in ipſorum, atque Agrippæ fuiſſet poteſtate; cum *Onuphrius* vertat: *nec triumphum obtinuerunt.* Dein, quod ultimis addit, ὥςγε κ᾽ ἐγὼ κρίνω, *ut ego cenſeo*, quæ ab iſto plane ſunt omiſſa; licet innuere videantur, non omnes in ea fuiſſe ſententia. Plane ut, cum obijci ſolet ex Svetonij Tiberio, quaſi is *primus triumphalibus ornamentis fuerit honoratus, nouo nec antea cuiquam tributo honoris genere*; ut in huius legitur vita, cap. IX. bene monet Doctiſſimus *Torrentius*, recte à Suetonio addi tanquam de re minus certa, *ut quidam putant*: cum *Dio* ſcriptor diligentiſſimus diſerte eius honoris auctorem *Agrippam* faciat.

TRIVMPHALIA ORNAMENTA FVERVNT, SVPPLICATIONES DECRETAE] Paulo aliter *Lazius* Comment. reipub. Rom. lib. 9. cap. 3. *Triumphalia ornamenta erant corona aurea, patera aurea, ſella curulis, ſcipio eburneus, toga picta, tunica palmata, ſtatuæ laureatæ, & nomina triumphalia; quorum ſæpe mentio apud auctores occurrit.*

LAVREA CORONA, PRAETEXTA SIVE TRABEA TRIVMPHALIS, SCEPTRVM, STATVA] Quæ quidem pleraque ſupra explicavimus pag. 141. adiecto inſuper nummo æri inciſo. in quo ſceptrum cum aquila, corona laurea, togaque picta, clare ob oculos ponuntur. Statuarum vero aliæ erant *Pedeſtres*, aliæ Equeſtres; aliæ Curules, Pedeſtres imaginem hominis ſtantis præ ſe ferebant; quales cum omnes τȣ̃ Ῥωμύλȣ τὰς εἰκόνας τὰς τροπαιοφόρȣς, *omnes Romuli ſtatuas triumphales, in Vrbe* invenerit *Plutarchus*, ex eo probare nititur, *Romulum pedibus triumphum peregiſſe*, in illius Vita, pag. 27. Equeſtres & ipſæ pro Triumpho datæ; de quibus Hermannus Hugo lib. 5. de Militia Equeſtri cap. 1. & ex Veteribus Plinius Hiſtor. Nat. lib. XXXIV. cap. 5. Extatque adhuc M. Aurelii Antonini equeſtris ſtatua ænea, in area Capitolina, in *Speculo Magnificentiæ Romanæ à Lafrerio*, & *Proſperi Pariſij*, libro Italico (*o*) *Dell'Antichità di Roma*, p. 234. Cum cura exculpta: cui fere *Auguſti* nummus reſpondet ſequens, atque altera illa equeſtris figura, cum tropeo ſuper humerum; ad eundem illum annum pertinens, ſi *Sigonio* & *Occoni* credimus, quo Servator noſter Ieſus Chriſtus humanitatis noſtræ fieri dignatus eſt particeps, nempe Auguſti XLI. De quo & *Caſſiodorus* videndus in Chronico, & ad eum *Cuſpinianus*, mihi, pag. 348. edit. Baſil. pag. 1553. *o* Edit. Rom. 1600.

Coſſum vero *ornamenta triumphalia in Africa meruiſſe, refert Paterculus.* Hiſt. Rom. lib. 2. cap. 116. Triumphales denique *curules* ut plurimum erant: eæque vel *bijuges*, vel *quadrijuges*; vel *ſeiuges*, vel *elephantorum*: ut pluribus *Emundus Frigelius* Libro ſingulari de *Statuis Illuſtr. Roman.* cap XIIX. *Lazius* dicti Commentar. libro IX. cap. 19. *Triumphalis ſtatua, quæ & illuſtris nominabatur, triumphantis habitu ſculpta fuit, coronata videlicet, toga picta, trabea amicta; ſedens in ſella eburnea; altera manu ſcipionem eburneum, altera pateram aurearn tenens.* Quanquam multis etiam tribuerentur, (*derogante huic decori*, ut *Symmachus* loquitur, (*p*) *adulantium facilitate*) *qui nunquam in acie ſteterant, nunquam caſtra viderant, nunquam denique tubarum ſonum, niſi in ſpectaculis, audierant*: ut *Plinius Iunior* Epiſt. 7. lib. 11. Adde, quæ in genere de ſtatuis habet lectu digniſſima *Iohan Guilielmus Stuckius*, Scholiis in *Ponti Euxini Periplum*, pag. 73. *p* lib. 10. Epiſt. 25.

SPOLIA OCCISI HOSTIVM DVCIS] Vetus conſuetudo fuit eo in loco, ubi hoſtis eſſet cæſus, *ſpolia capta in ſtipitibus figere*, ſub *Tropæi* nomine; quod *hoſtium fuga* diceretur τροπὴ, auctore *Nonio*: (*o*) eaque vel, quemadmodum erant capta, ac ſanguine cruenta, in proximam arborem ſuſpendere; ut apud *Virgilium* Æneas: (*p*)

o p. 1148. edit. Baſil.
p Æn. XI. v. 5.

Ingentem quercum deciſis undique ramis
Conſtituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezenti Ducis exuvias.
Aptat rorantes ſanguine criſtas,
Telaque trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumque locis.

q Ap. Ant. Auguſt. p. 7. num. 3.

Qua etiam ratione in præſente *M. Antonij* nummo (*q*) cernuntur affixa; atque *Othryades* quondam, Lacedæmoniorum Dux, quadam è pugna cum Argiuis ſolus ſemivivus ſuperſtes, teſte *Chryſermo* lib. III. *rerum Peloponeſiacarum* (*r*) *armis hoſtilibus ſemifractis fultus, mortuorum ſcuta* fertur *abſtuliſſe, tropæum erexiſſe, ſuoque ſanguine* id Διῒ τροπαιȣ́χῳ *inſcripſiſſe.* *r* Ap. Plutarch. Tom. II. pag. 306.

Vel ex *lapidibus marmore, ære* formata ponere, ſubſcriptis gentium devictarum nominibus, quo diuturnior eſſet rei geſtæ memoria. Quomodo adhuc Romæ *inter templa divi Euſebij, & diui Iuliani, in Eſquilino oſtenditur moles lateritia, in qua bina Marij* (non *C. Viarij*, ut legitur in *Roma Vetere* (*s*) *à Reimaro* verſa) tropæa, eleganter depicta à *Lafrerio*, & deſcripta à *Pomponio Læto*: (*t*) *Bartholomæo Marliano* (*u*) *& Georgio Fabricio*: (*x*) apud quem item videas illarum Inſcriptionem, etiam à *Lazio* mutilate citatam. Quamvis ante *Domitium Ænobarbum & Fabium Maximum*, qui bello Allobrogico, *ipſis, quibus dimicauerant, locis ſaxeas erexere turres, & deſuper exornata armis hoſtilibus tropæa fixere*, mos iſte, ſi *Floro* (*y*) adhibenda fides, alias inuſitatus fuerit Romanis; ut *qui nunquam hoſtibus à ſe domitis victoriam ſuam ſoliti ſint exprobrare*: Macedonum forte exemplo, quibus eadem mens fuit, *Pauſania* teſte, (*z*) ἵν᾽ ἐς εὔνοιαν ποτὲ τȣ̀ς προσχώρȣς ὑφέλξονται, *ut finitimos aliquando ad beneuolentiam adducerent.* Vti apud Græcos in univerſum *parum laudis adeptos fuiſſe*, ſcribit *Plutarchus* in Quæſt. Romanis, (*a*) *qui primi ærea aut lapidea ſtatuerunt tropæa.* Cæterum ex more, quo tropæa nonniſi *in eminentioribus locis* ponebantur, profluxiſſe refert *Servius*, ad ſupra allata *Virgilij* verba (*b*) ut ea *in urbibus, exædificatis arcubus, imponerentur*; ceu ex appoſito *Claudij*, (*c*) & altero illo.

s pag. 178. ed. Arnheim. 1662.
t Rom. Antiq. p. 58.
u Topogr. lib. 4 c. 15.
x lib. 1. Antiq. p. 181. & lib. 11. pag. 75.
y lib. III. cap. 2.
z In Bœot. pag. 606.
a Tom. II. pag. 275.
b p. 1553. edit. Baſil.
c Ap. Ant. Auguſt. p. 39. n. 15. & pag. 36. num. 8.

Tro-

Traiani æri inciſo, claret: cuiuſmodi iuxta *Lafrerium*, *Iacobum Laurum*, libro cui titulus *Antiquæ urbis ſplendor*, atque in *Roma Vetere*, ab *Alberto Reimaro*, ut diximus, ex Italico in Germanicum ſermonem tranſlata, non ſolum Romæ ſuperſunt plurimi; ſed & *Veſontione*, in Burgundiæ, ut hodie vocant. Comitatu, inter celebriora antiquitatis monumenta viſitur, *Aureliano* Imperatori, ut *Ioh. Iacobo Chifletio* in Deſcriptione illius urbis viſum, (*d*) conſecratus: cuius generis, licet alio fine poſitos, ad propagandam ſcilicet memoriam virorum, arte aut Marte apud ſe conſpicuorum, in *Sinenſium* quoque *regno* extare innumerabiles, notavit non uno loco (*e*) *Iohannes Neuhofius*, iſtius περιηγητῆς noviſſimus. De arcubus vero illius urbium Principis, ſuper proxime laudatos, nec non *Pomponium*, *Marlianum*, *Fabricium*, conſule *Antonium Auguſtinum* Dial. IV. Antiquit. p. 54. & *Guidonem Pancirollum* l. Memorabil. Tit. 28. Nummus, arcum *Claudij* exhibens cum tropæis, talis eſt: Icones vero *Tropæorum Marij*, videas etiam apud *Ioh. Baptiſtam de Cavallerijs* libb. de Antiquis Vrbis ſtatuis; edit. 1585. Arcuſque triumphales *Conſtantini* & aliorum, alio eiuſdem libro, de *Ædificijs Vrbis Romæ Illuſtribus*. edit. 1569.

d Part. 1. pag. 40.

e Edit. Amſtel. 1666. pag. 173. & 322.

SPOLIA OPIMA EA ERANT] Verba *Feſti* ab Onuphrio hic citata pag. 185. edit. Pariſ. 1576. ut à *Ioſepho Scaligero* ſunt emendata, leguntur in *Caſtigationibus*. ibidem, pag. 121. & in *Annotationibus* eiuſdem, pag. 31. In Schedis vero *Pomponii Læti* à *Fulvio Vrſino* evulgatis, pag. 173. edit. Commelinianæ; ubi ſimiliter haud abs re erit, *notas* inſpexiſſe: (*f*) Τὰ πρῶτα καὶ κάλλιστα τῶν λαφύρων, *prima & præſtantiſſima ex ſpoliis*, vocat *Plutarchus* in vita *Marcelli*, (*g*) ſimul huius triumphalem deſcribens pompam, qua curru inſidens, ferculumque ſpoliis *Viridomari* regis à ſe occiſi decenter ornatum humeris geſtans, urbem invectus eſt: perinde ut in ſtatua equeſtri ſupra pag. 80. à nobis repræſentata, conſpicitur *Coſſus*, tropæum humeris ſuſtinens. Et vero, cum fercula tropæorum ex arbore ſic effingerentur, ut crucis formam præ ſe ferrent; hinc venuſte *Tertullianus* ipſas cruces *inteſtina tropæorum* nominavit: (*h*) alluſitque ad eam conſuetudinem ille aurei oris Doctor, Homil. 83. ex cap. XIX. Iohannis, (*i*) cum *Adamum & Evam*, ex quorundam opinione, dicit *in monte Calvariæ & mortuos & ſepultos: & Ieſum, ubi mors dominata eſt, ibidem tropæum erexiſſe, hoc eſt, crucem, quam tulerit contra tyrannidem mortis: & quemadmodum victores, ita Ieſum victoriæ ſigna humeris tuliſſe.* Imo ipſe B. *Paulus*, quando Epiſt. ad Coloſſ. cap. 2. *Chriſtum*, ait, *expoliantem principatus & poteſtates traduxiſſe confidenter palam, triumphantem illos* ἐν αὐτῷ *in ſemetipſo*, ut *Vulgatus* reddidit *Interpres*: ſive ut *Pagninus* vertit: *expoliata imperia ac poteſtates traduxiſſe palam, triumphatis illis per eam*, ἐν αὐτῷ, reſpiciendo ad σαυρῶ ſive *crucis* vocem, quæ ultima eſt paragraphi præcedentis. Vt mittam quod *Arator*, non infelicis ingenii Poëta, pulcherrime Chriſtum *polum ingreſſum* canit, (*m*) *carnis* noſtræ *comitante tropæo*: aliaque, quæ conſimili ratione *Eccleſiaſtici ſcriptores* haud illepide protulere. In quibus etiam Triumphus Chriſti eſt, a *Iuvenco* Poeta Hiſpano luculente deſcriptus, atque in editione Baſileenſi *Pælmanni Hiſtoriæ* ipſius *Evangelicæ* innexus. (*n*) Neque enim nunc plura addam, præſertim cum *Domini noſtri Ieſu*, cum *Imperatorum ac Regum triumphis* compararit laudato ſupra libro *Iohan Baptiſta Caſalius*: niſi quod & fidelibus aliquando, poſt exantlatos huius vitæ labores, triumphus expectandus, poſtque certamen hic bene certatum repoſita ſit corona, non fragili è myrto vel lauro, ſed immarceſſibilis illa gloriæ, quam benigniſſimus ille miſericordiarum Pater præparavit omnibus ipſum diligentibus. Vbi non amplius *pugnantium* iſtas uſurpabimus *voces*, quemadmodum alicubi loquitur B. *Auguſtinus*: (*p*) *Miſerere mei, Domine, quia infirmus ſum; Sana me, Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea, & anima turbata eſt valde: Et tu, Domine, uſque quo?* Sed *triumphantium* haſce: *Vbi mors eſt contentio tua? ubi mors aculeus tuus? Gratias autem Deo, qui nobis victoriam dedit, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.*

f pag. 46.

g pag. 302. Tom. 1.

h Apologet. c. 17. & lib. 1. ad Nat. p. 59.

i To. 111. edit. Lat. Antv. p. 155.

m lib. 1. Hiſt. Apoſtol. p. 214. edit. Baſil.

n Ibid. p. 222.

o Part. 11. cap. 1. pag. 185.

p Tom. 8. p. 258. edit. Baſil.

FINIS.